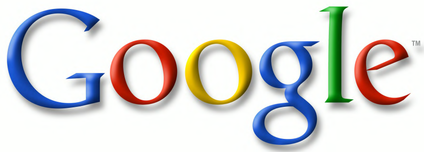

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT.

VOL. XVI.

[redacted]

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT,

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

ECENSU EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

ET

GLOSSARIO LIVIANO

ACCURATE RECENSITI.

VOLUMEN DECIMUM SEXTUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1828.

ex eo liquere, quod non
m,' sed ' prærogativas '
li dicat, id est, ex illius
nturias equitum, et alias
, quæ ex instituto Ser-
et sine sorte primæ vo-
s ut ' prærogativas ' et
tas ' dicere idem sit :
m, qui hic in Scholiis
usque loci Liviani scrip-
rativæ defendat, deinde
um exemplarium fidem
gentem ea corrumpere :
Livius hic ' jure vocatas
sit ' prærogativis,' in eo
se, quum eo tempore
rogativa,' et ' jure vo-
endum fuerint. Sigo-
in priore disputatione
, et c. 2. de lege Curiata
rærogativam tribum ' et
jam ante expletas XXXV.
idque ex his locis Livii
e. Non posse ex uno
43. quo fere solo nitatur
obari, prærogativam in
nturiatis ante expletas
incognitam fuisse, quum
duobus locis doceat Li-
m caussam esse, quam-
s illis ' prærogativam' et
s' tribus aliter sumere
m XXIV. 7. et 9. XXVI.
. 6. In veteribus libris
x. 22. utramque scrip-
ogativæ et prærogativa
e nunc melius videri præ-
m, quod ante probarit,
Postremo, frustra hic
agi prolepsin, nec Gru-
quemquam sectatorem
Non est meum, inter
componere litem : sed
ssiones Sigonii mihi non
e sine pondere. Gruchii
mihi non tam plana
Livii I. 43. ut ex iis sine
liquere putem ' centu-
tribum prærogativam '
s XXXV. tribus non fuisse.

Quod ' prærogativas ' et ' primo vocatas centurias ' easdem facit, et in verbis Livii lib. X. c. 22. quæ hic in Scholio Sigonii leguntur, copulam et interpretetur ' id est,' satis contortum, et prope idem est ac si quis dicat ' prærogativæ ' et ' prærogativæ.' Sigonius quoque, si utraque lectio *prærogativæ* et *prærogativa* in Mss. est, sine reprehensione potuit mutare sententiam, ac, deserta scriptura, quam antea defenderat, deinde illam amplecti, quæ sibi verior videbatur. Postremo, quod de prolepsi dicit Gruchius, id, quamdiu Sigonius illius interpretationi verborum Livii I. 43. non adsentitur, eamque aliquot argumentis impugnat, quodammodo pro adfirmatione illius, quod in quæstione versatur, haberi potest. Sigonii sententiam, circa hæc tempora jam mutatam fuisse rationem comitiorum centuriatorum a Servio Tullio inductam, probavit etiam Perizonius. Nam hic Animadvers. Histor. c. 4. in princ. reprehendit Livium, qui, quum I. 43. scripsisset, ætate Servii tribus ad centuriarum distributionem ac numerum nihil pertinuisse, hic subito ' tribuum jure vocatarum ' in comitiis centuriatis mentionem faciat. Etiam de ratione primæ classis centurias ex instituto Servii ad suffragium vocandi dissentiunt Gruchius et Gronovius. Nam ille scribit, ante prærogativam tribum et centuriam in his comitiis inductam, primæ classis centurias semper suo jure ac sine sorte primas vocatas fuisse. At Gronovius Observ. IV. 1. ex instituto Servii primam classem sortiri solitam, quæ esset centuria prærogativa. de quo tamen nonnihil dubito, quum id nullius vetusti scriptoris testimonio confirmet. Livius sortis mentionem non facit, ac de ea re hoc tantum scribit I. 43. ' Equites enim vocabantur primi : octoginta inde primæ classis centuriæ.' Et licet suspicari, quum classes et centuriæ suo quæque ordine in te-

bulis descriptæ essent, semper eam centuriam, quæ ordine ac numero prima in tabulas relata erat, primam, ac deinceps ceteras eo ordine quo descriptæ erant, vocatas fuisse. Nam quod deinde post inductam prærogativam usus sortis fuit, id, tacentibus antiquis scriptoribus, nullo satis firmo argumento ad rationem superioris temporis comitiorum centuriatorum, cujus auctor fuit Servius, transferri potest. Ceterum Gronovius quid de hac contentione Gruchii et Sigonii senserit, non significat; et quum multis de 'tribu' et 'centuria prærogativa' agat, omniaque alia loca Livii, in quibus hæ memorantur, Observ. IV. 1. laudet, hunc et eum, qui est X. 22. præterit, neque aut hic, aut ibi, ullam varietatem scripturæ e libris suis adnotat: quamquam ex eo, quod in animadversione ad hunc locum 'prærogativas' dicit, colligi videatur, eum hanc scripturam probasse. Pro *creant* Sigonius quoque legit *creat*; neque tamen se hoc in libris veteribus invenisse dicit. Puto *creant* retineri posse. 'Prærogativa creant' dictum est, ut alia hujus generis, quæ collectiva vocant grammatici. Livius XXVI. 22. 'Quum centuria' prærogativa 'frequens succlamasset, nihil se mutare sententiæ, eosdemque consules dicturos esse.' De prærogativa agit etiam Pantagathus apud Fulv. Ursinum ad Livii I. 43. Multa ibi scribuntur, quæ, etsi diligenter legi, tamen intelligere non potui. Sed de prærogativa, si mentem illius recte perspexi, ita existimat: Primam classem obtinuisse jus prærogativæ ante immutatum numerum centuriarum in singulis classibus, id est, ante expletas XXXV. tribus. Hoc autem quia demum A. U. C. IↃXII. factum est, quærit, quid sit, quod Liv. V. 18. et X. 22. jam ante id tempus 'prærogativæ' et 'tribus' in comitiis centuriatis mentionem facit? et respondet, 'Memoriæne' Livii 'peccatum, an librariorum erratum esse' dicemus? ac non multo post cum Gruchio ad prolepsin decurrit. An hæc satis valeant ad evertendam Sigonii opinionem et controversiam definiendam, aliorum existimatio esto. Gronovius Obs. IV. 1. hanc caussam mutati in comitiis centuriatis veteris ordinis reddit, quod 'in immensum aucta erat multitudo civium;' ex quo intelligi voluit, rem ob hanc caussam non amplius ea ratione atque ordine, cujus Servius rex auctor fuerat, commode administrari potuisse. Non definit tempus, in quod hanc mutationem incidisse putet; sed si caussa illius, quam tradit, vera est, nec puto facile aliam dici posse, simul tacite significat veriorem esse sententiam Sigonii. Nam numerum civium post a. IↃXII. non multo majorem fuisse, quam sub a. CCCCXXX. scimus ex Livio, qui IX. 19. auctor est, ejus ætatis, quo Alexander M. floruit, qui circa annum hunc obiit, lustris jam CCL. millia capitum censa fuisse: at post a. IↃXII. paullo plus quam CCLXX. millia censa fuisse, est in Epit. Liv. lib. XX. Quin et post hunc annum et expletas XXXV. tribus aliquanto minorem, quam superioribus aliquot lustris, fuisse numerum civium, constat ex Epit. libb. XI. XIII. XIV. XVI. et XVIII. Erat ergo jam ante satis idonea caussa veterem comitiorum centuriatorum rationem mutandi. Sed et ipse Gruchius suo se gladio jugulat. Nam quum de Comit. I. 2. p. 27. ostendisset bella comitiis centuriatis jussa fuisse, quod certissimum est; verba Livii VI. 21. 'Omnes tribus bellum jusserunt,' quæ huic sententiæ gravissime adversari videntur, duplici ratione explicat; primo 'omnes tribus' nihil aliud significare, quam universum populum; deinde hoc etiam eo referri posse, 'quod in centuriatis comitiis prærogativæ tribus et jure vocatæ frequenter in historia Livii

ntur.' Hoc se scripsisse vel ait, quum in Refutatione illa ide adversus Sigonium dis-, vel dissimulavit: et miror io non animadversum fuisse. lle Livii difficilis est; sed meliorem esse posteriorem ionem Gruchii. Pantagathus m hujus nodi solvendi ratio-enire potuit, quam ut diceret ibi quoque, ut in superioribus, r. 18. et x. 22. ' non videri s habere rationem,' id est, uti. Sed de his quisque, ut entiat. Ego nondum quid-oppositum video, in quo ἀναγ-ἔδειξις sit, vetus institutum emum post A. U. C. ɪɔxɪɪ. in centuriatis mutatum fuisse. Additamentum, quod ex vet. onius profert, etiam in me-aibusdam superest, sed fere pejoris notæ, et varie con-, variisque locis interpositum. n *petentem consulari potestate* st in margine fragm. Hav. a *non petentem potestate consulari* n Harl. 2. Port. et Hav. *non potestate creant con.* Gaertn. t et quod optimi codd. voces n agnoscant, merito efficio, glossemate habendas, et olim adscriptas fuisse, ut indica-nales tribuni militum indica-Vide hoc cap. § 17. Ita mpliciter ' tribuni militum,' itares,' vocantur, non additis nsulari potestate.' Supra ɪv. tribunorum militarium nulla his consulibus fuit.' Hoc lib. Præerant tribuni militum M. s et K. Fabius.' Deinde *præ-creant* omnes codd. mei, uno Lov. 2. in quo est *creat.* imodum autem Sigonius id ndum credit *prærogativæ cre-*. contra Octav. Pantagathus t. Augustinus apud Ursinum 3. § 12. malebat *prærogativa* Insuper *P. Licinium Calvum* unt Lov. 2. 5. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Cognomen autem *Calvus* omittunt Voss. 1. Lov. 1. et Leid. 2. qui uterque error etiam com-missus erat hoc lib. c. xɪɪ. § 9. Deinde *non potentum* Lov. 1. *non po-tentem* Flor. a m. pr. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 5. Harl. 1. et in contextu Voss. 1. in cujus margine emendatur *non petentem*. Vide hoc lib. ad c. 14. § 5. Paullo ante *in viris*, pro *invitis*, Gaertn. et mox in verbis seqq. *ex parte*, pro *expertæ*, Leid. 1. et Gaertn. Præterea *priori magistratu*, pro *priore mag.* edd. Rom. 1472. et Parm.

§ 2 *Omnesque deinceps ex collegio ejusdem anni refici adparebat*] Hic P. Licinius Calvus tribunus militum fuit a. cccʟv. at reliqui quatuor a. cccʟvɪ. Calvus quidem ex plebe cum quatuor patriciis; at hi quatuor plebeii cum uno patricio M. Veturio. Illud igitur *ejusdem anni* quomodo intelligendum sit hæreo. Nam quod quidam dicunt *ejusdem* non ad Calvum, sed ad ipsos quatuor tribunos referendum, mihi non satisfacit. Paullo enim post Li-cinius ipse ' collegas ' vocat, haud dubie suos: quare hoc effugium est, non vera solvendi via. Ego puto lapsum memoria auctorem, nec id adeo religiosum illi; nisi quis codi-cem corruptum existimat; quod nec ipsum impossibile est. *Glar.* Ex vo-cibus *refici adparebat* nullum præsi-dium defendendo Livio adversus cen-suram Glareani Sigonius comparare potest, quod ad verba seqq. molitur. Mox enim subjungit, quos ejusdem collegii fuisse existimet, et de quibus dicat adparuisse eos refici: et tamen illi non uno, sed duobus annis tribu-natum militarem obtinuerunt. Dou-jatius addendum putat *ex collegio ejusdem aut sequentis anni.* Verum, præterquam quod omnes codd. quos consului, in vulgatum conspirent, nisi quod in uno Leid. 2. a m. pr. sit *adparebant*, ita nihilominus adver-santur verba seqq. Licinii, quibus in-dicat, ideo populum Romanum omnes ex collegio ejusdem anni tribunos re-

ficere voluisse, quoniam concorditer hunc magistratum gessissent. Errorem itaque non librariis, sed Livio, tribuendum puto.

Refici adparebat, L. Titinium, P. Menenium, Cn. Genucium, L. Attilium] Veteres libri nihil dissentiunt a vulgatis, nisi quod non *P. Menenium*, sed *P. Mænium*, habent. Diodorus autem, ut ante dixi ad c. 12. § 10. hæc edit nomina l. XIV. p. 443. Λεύκιον Τιτίνιον, Πόπλιον Λικίνιον, Πόπλιον Μαίλιον, Κόϊντον Μαίνιον, Γναῖον Γενύκιον, Λεύκιον Ἀτίλιον. Quare cum quinque tantum tribunorum nomina sint in libris Livii, pro *P. Menenio, P. Mænium, P. Mælium* reponendum est, præsertim vero cum scribat, 'omnesque deinceps ex collegio ejusdem anni refici apparebat.' Sunt enim 'omnes ex eodem collegio' præter 'Cn. Genucium et L. Atilium.' Et recte: non enim ait 'omnes refectos esse ejusdem collegii,' sed 'apparebat omnes refici.' Atque hic locus causam dedit Glareano, ut in Livium acerbe inveheretur. ['Glareanus non invehitur in Livium, sed ait, fieri posse, ut codd. Livii sint depravati, aut Livius lapsus memoria.'] *Sigon L. Titilinium* Flor. *L. Ticinium* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide mox hoc cap. ad § 7. et ad c. 12. § 10. Tum *P. Mænium*, pro *P. Menenium*, omnes codd. mei, (nisi quod in uno Hav. sit *P. Menius*) et Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. 'Mænius' autem et 'Menenius' etiam alibi confunduntur. Vide ad VIII. 18. § 1. Quem deinde tertio loco addidit Sigonius, *P. Mælium*, ignorant iterum, quos vidi, codd. quod Hearnius etiam de Oxon. B. C. et N. testatur. Et verisimiliter Pighius suspicatur in Annal. ad a. CCCLVII. p. 217. eum prætermissum esse a librariis indoctis, quibus post *P. Mænium* nomen *P. Mælii* frustra repeti videbatur. Quartum vocant *Cš. Genucium* Lov. 2. et 3. *Cog. Genucium* Voss. 1. et Lov. 1. *consulem Genucium* Voss. 2. *cons. Genucium* Leid. 1. Lov. 5. et fragm. Hav. a m. pr. *M. Genucium* a m. sec. *Co. Genicium* Leid. 2. *Con. Genucium* Harl. 1. *C. Genutium* Port. et Hav. *Genitium*, omisso prænomine, Lov. 4. Soli Harl. 2. et Gaertn. recte *Cn.* prænomen ei tribuunt. Denique loco ultimi *L. Atilium* Lov. 4. *consulem* præfert. *Latilium* Harl. 1. *L. Atilium* Leid. 2. *L. Attilium* Lov. 1. 3. 5. Port. et Hav. Sed, *Atilium* non scribi oportere, Sigonius monuit hoc lib. ad c. 13. § 3. ubi a quibusdam *Atinius* vocabatur. Quin et Pighius loco laud. modo eum *Atinium*, modo *Atilium* appellavit; sed, ut patet, invitis omnibus codd. Voces *L. Atilium, qui, priusquam renunciarentur, jure vocatis tribubus, permissu* deficiunt in Gaertn. *L. Titinium, P. Menenium, Cn. Genutium, L. Racilium* præferunt vetustiores typis exarati. Sed, pro *L. Racilium*, primus Aldus *L. Atilium* reposuit. Sigonius veram lectionem recte investigavit.

Qui priusquam renunciarentur, jure vocatis tribubus permissu interregis P. Licinius Calvus ita verba fecit] Si sensum explicavero, quemadmodum interpungi verba oporteat apparebit. P. Licinium, inquit, non petentem prærogativæ tribunum militum creant, omnesque deinceps ex collegio ejusdem anni refici apparebat, qui priusquam renunciarentur a jure vocatis tribubus, P. Licinius permissu interregis ita loquutus est. *Sigon.* Interpunctio Sigonii potest admitti, *priusquam renunciarentur jure vocatis tribubus*, hac interpretatione: priusquam per interregem præconis voce pronunciarentur, atque ederentur illorum nomina ad jure vocatas tribus. Cicero pro Muræna c. 1. 'Illo die, quo, auspicato, comitiis centuriatis, L. Murænam consulem renunciavi.' Pro Domo c. 43. 'Posse se, interversa ædilitate, a L. Pisone consule prætorem renunciari:' in Verr. v. 15. 'Cum esses prætor renunciatus, non

æconis voce excitatus ea, qui
s seniorum juniorumque cen-
lo honore affici pronunciavit,
putares, aliquam reipublicæ
tibi creditam.' Hanc et tot
uiliter loquentes (habes apud
ium de Formul. II. pag. m.
otius debuisset sequi Sigonius,
enunciatos a jure vocatis tri-
licere, auctore uno Pisone, qui
e apud A. Gellium VI. 9.
ne pro tribu ædilem curulem
averunt.' Pro quo 'dicere'
Livius. Etsi autem et quæ
tur, 'verba fecit,' possint con-
jure vocatis tribubus;' (nam
. in Verrem I. 7. 'Ipsi Hor-
propinquis necessariisque ejus
nullum fecit:') tamen istam
tionem magis probo, quia ser-
inii Calvi non tantum ad jure
, sed ipsas etiam prærogati-
directus: quas oportuit uti-
suffragium revocari de filio,
suo loco commendavit. *J. F.*
Id est, antequam jure vocatæ
ragium ferendum citarentur.
ntentia prærogativæ ut et alia-
ntariarum sententiæ statim re-
rentur, priusquam sequentes in
ium irent. Ita Gruchius de Co-
I. p. 610. et p. 613. tom. I.
Antiq. Grævii, et Brisson. de
l. II. p. 134. e Livio XXVI. 22.
rat. Phil. II. 33. in Verr. V. 15.
ron. de L. Lat. l. VI. p. 73. De
tione, *qui priusquam renuncia-*
jure vocatis tribubus, adsenti-
ronovio, si ostendisset, verbo
nciare' hac in re casum tertium
Nunc ἐπέχω, donec id invenero.
multo usitatius est 'verba fa-
licui,' quam 'renunciare ma-
num centuriis,' 'tribubus,' 'po-
Plautus Pœnul. IV. 2. 18.
a facit emortuo.' Terent. Andr.
13. 'Verbum si mihi unum,
quam quod te rogo, faxis.'
a est, sermonem Licinii etiam
ærogativam dirigi; sed præci-
ebat deterrere jure vocatas,
ne suffragium prærogativæ sequeren-
tur.' *Duk.* *Qui prius nunciarentur*
Port. a m. pr. *qui priusquam renunci-
aretur* Leid. 2. Tum *permissi inter-
regis* Hav. Hinc *L. Licinius Calvus*
Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 5. *L. Lu-
cinius Calvus* fragm. Hav. a m. pr.
P. Lucinius Calvus Lov. 2. Prænomen exsulat a Leid. 2. et Lov. 1. Ceterum Doujatius *jure vocatis tribubus*
accipit absolute dictum in ablativo,
hoc sensu: priusquam renunciarentur
ii, de quibus agitur, si tribus jure vo-
catæ essent, sive, postquam tribus re-
liquæ jure essent vocatæ, suffragium-
que tulissent: quod nemini probabit.

§ 3 *Omen concordiæ, Quirites, rei
maxime in hoc tempus utilis*] Magis
placet, ut legatur, quemadmodum est
in archetypo nostro *rei maxime in hoc
tempus utili*, ut *concordiæ* dictum sit
dandi casu. *Rhen.* Vet. aliquot libri
habent *utili*, ita ut *concordiæ* sit casus
dandi, non gignendi. Cæterum ob-
scurissimi loci hic sensus est. Vos
video, Quirites, dum me collegasque
meos tribunos reficitis, memoria pri-
oris magistratus nostri in insequen-
tem annum omen concordiæ petere,
rei maxime in hoc tempus utili, id
est, ominari concordiam anni futuri.
Quod si collegas eosdem reficitis, me
certe præterire debetis. *Sigon.* Per
incuriam sive typorum, sive ipsius
Sigonii, vox *plebis* (certe in tribus edd.
quas habeo, Scholiorum ejus) irrep-
serat; quum pateat satis, non de tri-
bunis plebis, sed militum consulari
potestate sermonem esse. Id in gra-
tiam viri optime meriti inducendum
putavi. *Jac. Gron.* *Omnem conc. quæ-
runt Dei, maxime in hoc tempus, ut
illi* Lov. 3. *Omnem concordiæ, Quiri-
tes, rem, maxime in hoc tempus utilem*
Lov. 4. *Omnem concordiam, Quirites,
rem maxime in hoc tempus utilem* Lov.
5. Harl. 2. Port. et Hav. *Omnem
concordiæ, Quirites, rei maxime in hoc
tempus ut illi* fragm. Hav. a m. pr.
*Omnes concordiam, Quirites, rem max-
ime in hoc tempus utilem* a m. sec.

Omnem concordiam, Quirites, rei maxime in hoc tempus utilem Gaertn. Se quoque *rem utilem* in Oxon. N. reperisse Hearne testatur. Vox *Quirites* deest in Harl. 1. pro qua *q̄* habet Voss. 1. *que* Klockian. *quæ* Lov. 1. *quer̃* Leid. 1. *queri* Leid. 2. Tum *rei* exsulat ab eodem Leid. 2. Male. Supra II. 3. 'Leges rem surdam inexorabilem esse.' Ovid. Epist. Heroid. I. 12. 'Res est solliciti plena timoris amor.' Epist. VI. 21. 'Credula res amor est.' Ex Ponto Epist. II. 7. 37. 'Res timida est omnis miser.' Ex Pont. Epist. IV. 15. 31. 'Verum quid faciam? res inmoderata cupido est.' Et ita πρᾶγμα Græcis adhibetur. Lucian. in Asin. p. 79. Ξένος πρᾶγμα εὐκαταφρόνητον. Deinde *maxime in hoc tempus ut illi* Flor. Voss. ambo, et Leid. ambo. Eodem fere errore alibi *ex illis*, pro *exulis*, datum est. Vide ad XXXIV. 35. § 7. *maxime in hoc tempus utili* Harl. 1. Et ita præferunt pleræque primarum edd. quædam *maxime in hoc tempus utillimæ*. Aldus demum reposuit *maxime in hoc tempus utilis*. Verum, 'petere omen concordiæ, rei utili,' eodem modo dictum est, quo 'quærere locum seditioni,' et similia multa, de quibus actum est ad III. 46. § 2.

Memoria nostri magistratus vos his comitiis petere in sequentem annum video] Chiffl. Voss. uterque, Rott. Flor. *in insequentem annum*. Retrovise ad IV. 30. § 12. *J. F. Gron.* *Et in sequentem annum* fragm. Hav. *in insequentem annum* Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. Gaertn. Hearnii Oxon. L. 1. 2. et N. et ed. Rom. 1472. Reliqui mei *in insequentem annum* præferunt: inter quos etiam est Voss. 1. si fides habenda sit ejus excerptis, quæ penes me sunt. Sed syllaba initialis *in* intercepta est a voce præced. Vide loco, quem Gronov. laudavit. Præterea *memoriam nostri magistratus* Lov. 3. vox *nostri* deficit in Lov. 1. et Leid. 2. Tum *nos*, pro *vos*, habet Gaertn. Vide ad XXXIV. 2. § 2. Deinde *ipsis comitiis* Voss. 2. et Lov. 3. *hiis comitiis* Port. *iis comitiis* Hav. Vox autem *his* non comparet in Leid. 2. et Lov. 1.

§ 4 *Si collegas eosdem reficitis, etiam usu meliores factos*] *Sit collegas* Flor. *et sit collegas* Harl. 1. *sic collegas* Leid. 1. prima vocis seq. litera male repetita in fine præcedentis. Vide ad XL. 7. § 8. Tum *et jam usu* Gaertn. Vide ad XXXIX. 10. § 6. et supra ad I. 47. § 9. Denique *usu meliore factos* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Sed literam finalem *s* elisit initialis *f*. Vide ad IV. 33. § 11. Ceterum interpunctionem hoc loco mutavi. Olim autem distinguebatur: *video, si coll. eosdem reficitis, etiam usu mel. factos. Me jam non eumdem, &c. videtis.*

Me jam non eumdem, sed umbram nomenque P. Licinii relictum videtis] Particula *sed* aberat a Voss. 2. et Lov. 3. quæ apud Livium sæpissime subintelligitur. Ita I. 25. 'Nec his, nec illis periculum suum; publicum imperium servitiumque obversatur animo.' Plura jam eo loco notata sunt, quæ consulenda. Quum tamen omnes reliqui codd. vulgatum servent, uni aut alteri codici tantum tribuere non audeo, ut ejus fide receptam lectionem mutem. Eleganter autem se non P. Licinium, sed ejus *umbram* vocat. Ovid. Amor. Eleg. III. 7. 16. 'Nec satis exactum est, corpus an umbra forem.' Senec. in Herc. Œtæo vs. 1345. 'Herculem spectas quidem; Sed umbram, et nescio quid vile mei.' Lucan. l. I. vs. 135. 'stat magni nominis umbra.' Similiter se tantum 'nomen' P. Licinii vocat. Ita III. 65. 'Plebs ita in tribunatu ponere aliquid spei, si similes Icilio tribunos haberet: nomina tantum se biennio habuisse.' Præterea prænomen Licinii deficit in Leid. 2. et Lov. 1. *P. Lucinii* habet Lov. 2.

Vires corporis effœtæ] Vide quale flagitium commiserit, qui *effœtæ* hic ausus est scribere, cum legendum sit *vires corporis affectæ*. Sic c. 52. 'Mo-

res,' inquit, 'post prodigium lacus, nisi instauratio sacro- spiciorumque revocatio, ad- eienti bello reipublicæ reme- ?' 'Affectam' vocat debili- Iterum vi. 3. 'Quorum le- em rebus adfectis orantes, atum adissent.' Et ix. 3. 'In tamen,' inquit, 'adfecto vi- s animi consiliique.' Ibidem lam animum quoque patris,' 'consenuisse in adfecto cor- atur.' *Rhen.* Eamdem emen- a Rhenanus ad Taciti Hist. proponit, e conjectura, ut vi- nam non provocat ad libros , in quibus Sigonium et Gro- hoc invenisse credi par est. *effœtæ* defendi posset e Virg. 395. 'Sed enim gelidus tar- mecta Sanguis hebet, frigent- ætæ in corpore vires:' nisi oëta figura usus est, et hoc quam *effœto in corpore*, quo- ie. de Sen. c. 9. loquitur: 'Li- i et intemperans adolescentia i corpus tradit senectuti.' Et s' et 'effœtus' etiam alibi utantur, ut dubium esse pos- um præferendum sit. In Cic. . c. 14. pro recepta lectione, ex eo quidam jam adfecto quæreret, uteretur ne rebus is,' scripti aliquot apud Aldum *effœto ætate*: et Catil. ii. 9. *ium genus est ætate jam adfec-* s. Mureti præfert *ætate jam* . Quæ æque recte dicuntur, l Ovid. Met. vii. 312. 'effœtus annis.' *Duk.* Recte Rhena- *ectæ* restituit. Non enim *effœ- adfectæ vires corporis*, id est, e,' 'debilitatæ,' inpediunt ne ilem reipublicæ consulem aut ratum agat. Et ita etiam præ- Flor. Voss. uterque, Leid. 1. argine Leid. 2. Lov. 1. 2. Harl. e, Hav. et in marg. fragm. Præterea etiam Hearnii Oxon. l. Latinii, et multæ ex vett.

edd. Ita certe est in Rom. 1472. Parm. Mediolanensibus 1480. 1495. 1505. Veneta 1498. et aliis. Proxime verum *effectæ* est in Gaertn. Solent autem voces 'effectus' et 'affectus,' licet alio sensu usurpatæ, inter se commutari. Vide Corte ad Plin. Ep. iv. 19. § 1. Similiter etiam 'effectus' et 'effœtus.' Vide eumdem ad Plin. Ep. v. 17. § 6. Corruptius *efferre* Lov. 4. *effere* Lov. 3. *esse te* Lov. 5. Supra iv. 41. 'Plaustra jumentaque exercitum adfectum prœlio ac via nocturna excepere.' hoc lib. c. 10. 'Tributum ex adfecta re familiari pendant.' vii. 20. 'Ut Romanos florentes ea sui misericordia caperet, quæ se rebus adfectis quondam populi Romani cepisset.' x. 1. 'Vix credibile erat, tam adfectis rebus solos per se Æquos ad bellum coortos.' xxi. 11. 'Paullisper tamen adfectos animos recreavit repentina profectio Hannibalis in Oretanos Carpetanosque.' xxii. 14. 'Nobis dictator unicus in rebus adfectis quæsitus.' c. 8. 'Ut in adfecto corpore quamvis levis caussa magis, quam valido gravior sentiretur, ita tum ægræ et adfectæ civitati,' &c. c. 60. 'Quum omnia subsidia vitæ abessent, adfectisque fame viribus arma jam sustinere nequirent.' xxviii. 26. 'Nihil æque eos terruit, quam præter spem robur et color imperatoris, quem adfectum visuros crediderant.' xxxvi. 24. 'Adfecta labore ac vigiliis corpora ex somno moliebantur.' Senec. de Ira i. 11. 'Quo alio Fabius adfectas imperii vires recreavit, quam quod cunctari, et trahere, et morari scivit:' in Consol. ad Polyb. c. 24. 'Duces magni faciunt rebus adfectis, ut hilaritatem de industria simulent:' ita 'adfectus ætate' est apud Cic. de Senect. c. 14. 'Quum ex eo quidam jam adfecto ætate quæreret, uteretur ne rebus Venereis:' 'adfectus' etiam pro ægroto, decumbente. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Amor. Eleg. ii. 2. 21.

et ad Trist. Eleg. III. 3. 14.

Vigor animi obtusus] *Obtunsus* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. et Klockian. Ita scriptum Colerus reperit in Ms. Danielis, et in contextum recepit apud Val. Max. VI. 9. ex. 1. et VII. 3. ex. 2. Et hinc formatur vox 'obtunsio,' quam Casaub. et Salmas. restituerunt in Lamprid. Commod. c. 10. 'Sturno adposito, qui se vermes sectari crederet, capite subpuratum reddebat obtunsione.' Ita *retunsis actibus*, pro *retusis ictibus*, ex Mss. probat Nic. Heinsius ad Prudent. περὶ Στεφαν. Hymn. X. 972. Vide G. J. Vossium Grammat. v. 26.

§ 5 *Effigiem atque imaginem ejus, quem vos antea tribunum militum ex plebe primum fecistis*] *Imaginem atque effigiem ejus* Lov. 1. Leid. 2. et Voss. 1. Deinde *ante* Lov. 2. Vide ad XL. 12. § 3. Tum vox *primum* deest in primis excusis. Demum Aldus eam contextui addidit, cui uno ore concinunt omnes scripti. Et recte. Diligenter enim adnotare et passim memorare Romani soliti fuerunt, cui quidque 'primo' evenerit, et quid quisque 'primus' fecerit, quorum consuetudinem Livius ubique observavit. Videnda sunt quæ notavit Jac. Perizonius in Animadvers. Histor. c. 8. p. 345. Paullo ante *En nobis*, pro *En vobis*, Port. Vide ad XXXIV. 2. § 2. et *juvenes*, pro *juvenem*, Lov. 4.

Hunc ego institutum disciplina mea] *Hunc g*, id est *ergo*, Leid. 1. Alibi sæpe hæ voces commutari in Mss. solent. Vide ad XXXVII. 53. § 11. Tum *disciplina ea* Flor.

Vicarium pro me Reipublicæ do dicoque] Verbum *do* perperam abest ab Hav. Deinde *dedicoque* habent Lov. [illegible] Gaertn. Hav. fragm. Hav. [illegible] Oxon. L. 2. C. et in mar[illegible]ssim et hæc verba in codd. [illegible]nfundantur. Vide quæ no[illegible] Epit. Liv. lib. CXXXVIII. [illegible]et in Lov. 3.

Vosque quæso, Quirites, delatum mihi ultro honorem] *Vosque, Q. quæso* Harl. 2. Port. et Hav. *Vos, Q. quæso* Lov. 4. Deinde *delato mihi* male Port. At vocem *ultro* non agnoscunt Leid. 2. et Lov. 1. quæ in reliquis constanter superest. Et recte. Nam *mihi ultro* mox obponuntur τοῖς 'huic petenti.'

Honorem huic petenti, meisque pro eo adjectis precibus, mandetis] Emendo *meis quoque pro eo adjectis precibus*. J. F. Gron. Τὸ *huic* non recte deficit in Leid. 2. Vide ad verba præcedentia. *Hinc petenti* habet Lov. 2. Vide ad XXV. 40. § 2. *huic potenti* Lov. 1. Vide hoc lib. c. 14. § 5. Quamvis autem omnes libri, et editi, et scripti, servent *meisque*; placet tamen, quod Gronovio in mentem venit, *meis quoque*; ita ut voces 'meis adjectis precibus' accipiamus casu sexto. Non enim pater precabatur, ut populus honorem mandaret filio et precibus suis; sed filio petenti, pro quo ipse quoque precabatur. Sæpius jam dictum est, et sæpissime adhuc infra dicetur, τὰ *que* et *quoque* in Mss. commutari. Vide hoc lib. c. 27. § 1. Τὰ *pro eo* desunt in Lov. 4.

§ 6 *Datum id petenti patri, filiusque ejus P. Licinius*] *Datum id negotium* Hav. Sed ultima vox a librario vel interpolatore est. Deinde τὸ *patri* abest a Voss. 2. et Lov. 3. Denique pronomen *ejus* non comparebat in Harl. 2. Port. et Hav.

Cum iis, quos supra scripsimus, declaratus] *Quos supra diximus* Lov. 1. Leid. 2. et Hearnii Oxon. N. in margine. Infra VII. 16. 'Ibi ante signa Sex. Tullius, de quo ante dictum est, exclamat.' XXIII. 8. 'Eo Pacuvius Calavius, de quo ante dictum est, filium juvenem adduxit.' Sed alibi etiam 'scripta' et 'dicta' commutantur in codd. vetustis. Vide Broekhus. ad Propert. Eleg. II. 10. 12. Deinde *declaratur* Leid. 2. et Lov. 1.

§ 7 *Titinius Genuciusque tribuni militum*] *Ticinius* Leid. 2. Lov. 2. 4. 5.

gm. Hav. et quædam
. *Titinnius* Voss. 1. et
ad hoc cap. § 2. Tum
. 4. *Genutiusque* Leid.
edd. antiquis. Eadem
ine varietas in iisdem
§ seq. Vide ad II. 52.
bunus militum Leid. 1.
nsulari potestate Port.
riores voces ex versu
olatore adscitæ sunt,
intelligi possunt. Vide
. 12. § 12. et alibi.
majore animo gerunt]
nimo Port. et fragm.
Fontem erroris indica-
6. Vox *bellum* deerat
ajore in Leid. 2.
se in insidias] Vox *se*
bus libris. Ita autem
in sexto c. 30. 'Ip-
in insidias.' *Sigon.*
in insidias servant
eid. 2. Lov. quinque,
gm. Hav. *se præcipit.*
Gaertn. Reliqui mei
nomen *se*; quod etiam
C. abesse, testis est
et sæpius Livius 'præ-
nte sine casu usurpare.
. 'Plurimi in fossam
occisique sunt plures
in pugna:' ad quem
de. *Præcitavere in in-*
. 1.
trepidatione militibus
ia hæc verba in Oxon.
earne monuit. *Militibus*
Vide ad XXIII. 41. §
n ordine *conlectis mil.*
Paullo ante præpositio
at in Gaertn. qui male
, pro *tumulum*, exhibe-
pro *editum*, præfert
d XXI. 62. § 7.
æquo loco hosti commi-
tentium, Port. Vide ad
se inde æquo loco Hav.
et *tñ*, id est *tamen*, ob
itudinem non raro in

Mss. confunduntur. Vide exempla ad II. 32. § 1. c. 33. § 8. c. 36. § 1. III. 17. § 9. V. 35. § 2. VI. 10. § 2. et 8. VIII. 13. § 8. et alibi. *nec tamen se æquo loco*, transpositis vocabulis, Lov. 5.

§ 9 *Quæ prope in cladem ingentem vertit*] Vox *prope* exsulat ab Harl. 2. Vide ad VI. 27. § 11. Tum *vertit* præfert Leid. 2. *in cladem vertit ingentem*, trajectis dictionibus, vetustæ edd. usque ad Aldum, qui vocabula in eum ordinem digessit, qui nunc obtinet. Aldo vero favent omnes scripti.

§ 10 *Quum pervasisset castra rumor*] *Percussisset* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Oxon. N. in margine, teste Hearnio. Eo sensu 'fama urbes rumoribus quatit' apud Silium Italic. IV. 7. 'Terrificis quatit adtonitas rumoribus arces:' ubi vide quæ notavi. Ceteris tamen codd. receptam lectionem defendentibus, ab ea decedendi caussam non video. Liv. II. 23. 'Non jam foro se tumultus continet, sed passim totam urbem pervadit:' hoc lib. c. 7. 'Quibus quum amplissimis verbis gratiæ ab senatu actæ essent, famaque ea forum atque urbem pervasisset.' XXVI. 15. 'Murmur ab tribunali totam concionem pervasit.' XXXVIII. 30. 'Terror tamen omnem maritimam oram pervasit.' XLV. 10. 'Victoriæ Romanæ fama quum pervasisset in Asiam.' Cicero pro Leg. Manil. c. 15. 'An vero ullam usquam esse oram tam desertam putatis, quo non illius diei fama pervaserit?' Quinctilian. Inst. l. VIII. c. 3. p. 677. 'Pervasit quidem jam multos ista persuasio.'

Ducibus exercituque cæso] *Ducibus exercituique cæso* Harl. 2. *ducibus exercitu cæsoque* Lov. 5. *ducibus exercitibusque cæsis* fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. N. in margine. Tò *cæso* deest in Leid. 2.

Victorem Capenatem ac Faliscum Etruriæque omnem juventutem] *Capenatem ac Faliscos* Harl. 2. et Port.

[redacted]

Infra x. 27. 'Samniti Gallisque delegata pugna:' ubi genus loquendi pluribus inlustrabitur. Ne tamen hic Livio illam orationis variationem placuisse credam, facit constans reliquorum codicum in lectionem vulgatam consensus. Deinde *omnium juventutem* Hav. Vide ad Livii vi. 22. § 6.

§ 11 *His tumultuosiora Romæ, jam castra ad Veios obpugnari*] *Jam Romæ, castra,* inmutato ordine verborum, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Romæ, etiam castra* fragm. Hav. a m. pr. Voculæ *jam* et *etiam* interdum altera pro altera in Mss. ponuntur. Aliud exemplum habuimus hoc lib. c. 7. § 2. *Castra obpugnari ad Veios* fragm. Hav. Mox etiam, in aliam seriem congestis vocibus, *ad urbem tendere* Voss. 1. et Leid. 2.

Quas ex domo conciverat publicus pavor, obsecrationes in templis factæ] Τὰ *ex domo* desunt in Port. et Hav. *in domo* habet Gaertn. Tum *consiverat* Klockian. *pavor* deficit in Lov. 2. Denique *in templis facere* legit Harl. 2.

§ 12 *Precibusque ab Diis petitum*] Vocula *que* non adparet in Port. Hav. et fragm. Hav. Tum *a Diis petitum est* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *a Diis* etiam Gaertn. et edd. vett. *ab Dis petitum* Flor. et Leid. 1. Vide hoc lib. ad c. 14. § 4.

Ut exitium ab urbis tectis templisque ac Romanis mœnibus] *Ut exercitum* Hearnii Oxon. L. 1. Crediderat librarius se scriptum reperisse *ex'citum*, ut præferunt Lov. 2. et 5. in margine. Vide ad x. 33. § 1. *ut exitum* Voss. 2. Lov. 3. Port. Hav. et quædam priscarum edd. Quomodo etiam alibi erratur. Vide hoc lib. ad c. 27. § 10. *ut excidium* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Quod tolerari posset, si plurium codicum auctoritate firmaretur. Librariis enim sollemne fuisse, duo hæc vocabula in Mss. commutare, satis patet ex illis quæ notarunt Bentl. ad Hor. Od. i. 15. 21. Od. iii. 16. 13. et Torren. ad Val. Max. l. i. c. 8. ex. 6. Hinc *ab urbe, tectis* Lov. 2. 3. Præterea τὸ *que* deficit in Lov. 5. Harl. 2. et Hav. Verum, illam orationis compositionem, quæ in vulgatis edd. circumfertur, Livio familiarissimam esse, vidimus ad ii. 31. § 1. Denique *ac mœnibus Romanis* non tantum omnes, quibus utor, codd. scripti constanter legunt, sed et editi usque ad Frobenium, qui 1535. trajectis vocibus *ac Romanis mœnibus* dedit. Ego vero, codicum auctoritate ductus, priscam lectionem revocavi.

Arcerent, Veiosque eum averterent] Tres priores voces non adparent in Hav. sed tres posteriores exsulant a Port. et Harl. 2. *adverterent* est in Lov. 5. Non sequor. Vide ad vi. 23. § 8.

Si sacra renovata rite, si procurata prodigia essent] *Sacra revocata* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Passim hæc vocabula in Mss. commisceri solent, ut vidimus ad iii. 51. § 7. Hic tamen vulgatum præfero. Quod enim nunc 'renovare' vocat, 'instaurare' dixerat cap. 16. 'Sacra patria, quorum omissa cura est, instaurata, ut adsolet, facito.' Præterea *procurata essent prodigia* Leid. 2. et Lov. 1. *si sacrata prodigia essent*, reliquis omissis, Lov. 5.

Cap. xix. § 1 *Jam ludi Latinæque instaurata erant*] Vet. lib. *instauratæ*. Sigon. Similiter Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Ita hoc lib. c. 15. 'Decrevere legatos sortesque oraculi Pythici exspectandas:' ubi vide quæ notantur. Verum *ludi Latinæque instaurata* servant Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et Harl. 1. Ea forma Livius dixit iv. 57. 'Exemplo fuit collegas eumque intuentibus, quam gratia atque honos opportuniora interdum non cupientibus essent:' ubi etiam alia notavi. At *ludi Latinæque instaurati* Lov. 5. Hearnii Oxon. C. et edd. principes, pro quo Mediolani

is repositum est. Vide
ecum notata. *Jam La-*
ndique instaurati erant

s Albano aqua emissa in
missa Flor. *aquæ missæ*
Voss. 1. et Leid. 2. *aqua*
Harl. 2. Port. et Hav.
te quæ dicta sunt hoc
§ 4.
ta adpetebant] Fuit qui
rum. Sed scribendum
autus Aulular. I. 1. 35.
quo pacto celem heri-
rum, proqninqua parti-
stit, Queo comminisci.'
Non scio quem designet
ti *Veiorum* reddat. Sed,
lectum fuisse, constat e
is, quæ ante annos fere
t. Et sic laudat Lam-
it. d. l. Quod si libros
s habet, ferri potest.
Veiorum' conjungi, et
sine casu dici potest.
ue omnes mei uno ore
riorum, hunc locum ad-
t Pareus in Lexic. Crit.
it.' Vulgatum Douja-
redens *fatis* hic figurate
etendi, velut personæ,
admodum inanimata di-
tare,' 'deposcere,' et
etere' apud Cic. Orat.
Locus, quem innuit, ex-
rum ibi non 'parietes,'
licitur 'adpetere.' Ver-
is locus est aut tam de-
m inhumanus, qui illos,
int, non adfari aut ad-
ur? Sed 'parietes ap-
itur' laudat Nizolius;
ne non inspecto, de lec-
Doujatius secutus est.
i conjectura non displi-
facta Voss. 2. et Lov. 3.
arum aberratione. Vide
. Tum *repetebant* Harl.
Lov. 4. Vide ad XXXVII.
hil muto. Curtius x. 1.

'Jam matura erant in perniciem innocentis mendacia, et fatum, cujus inevitabilis sors est, adpetebat.' Qui locus persuadet, ut, contra quam Doujatio visum erat, 'adpetere' hic capiam pro 'inminere;' de qua significatione vide ad X. 20. § 9.

§ 2 *Fatalis dux ad excidium illius urbis servandæque patriæ, M. Furius Camillus*] *Ad exscidium* est a Clerico. Verum non modo omnes codd. sed et editi, præferunt *excidium;* quod restitui. Vide hoc lib. ad c. 15. § 9. Deinde copula *que* deest in Lov. 3. vox *Furius* in Leid. 2. et Lov. 1. *Camillus* in Lov. 2.

§ 3 *Omnia repente mutaverat imperator mutatus*] Pal. 1. *mutaverunt*, et deinde *mutuato*, pro *mutatus*, Pal. 3. Hinc Gebhardus ad II. 52. § 8. scribendum conjecit *Omnia repente mutaverunt, imperatore mutato.* Et hæc conjectura adstrui potest ex optimo Flor. qui legit *Omnia repetente mutaverat, imperatore mutato.* Unde etiam Salvinio eadem ferme, quæ Gebhardo, emendatio in mentem venit. Adscripserat enim, ea lectione recepta insuper *mutaverant* legendum esse. Sane, 'mutare' Livio aliisque sensu passivo sæpe poni, dictum est ad III. 10. § 6. An autem ita etiam hoc loco locutus sit, dubito; quia reliqui omnes, quos adhibui, codd. constanter stant a vulgata scriptura, nisi quod, trajectis dictionibus, *mutaverat repente* præferat fragm. Hav. et *repentē mutaverat* legat Leid. 1. Verum sæpius dictum est, librario istius codicis sollemne fuisse, literam finalem *m*, vel notam, qua litera hæc designari solet, perperam aut addere, aut omittere. Id autem hic tanto pronius fuit, quod ab eadem etiam vox sequens incipiat. Vide ad XL. 7. § 8.

Alius animus hominum, fortuna quoque alia urbis videri] *Fortunaque alia urbis* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Vide hoc lib. ad c. 27. § 1. *fortunaque urbis alia* Lov. 2. Vox *alia* deficit

[redacted]

in Lov. 4. Tum *viderit* legit Hav.

§ 4 *Qui a Veiis in illo pavore fugerant*] *Qui cives in illo pavore* Lov. 4. et 5. *qui a Veiis nullo pavore* Leid. 2. Verum ductuum similitudo effecit, ut literæ *ini* in *nu* mutarentur, præterquam quod duæ voces perperam in unam coaluerint. Vide ad IX. 12. § 3.

More militari animadvertit] Aut omnia me fallunt, aut usus est heic decimatione militum; ut scilicet decimus quisque sorte eductus capite luerit hanc fugam. Id enim tantum non clare clamat clausula subjecta, 'effecitque, ne hostis maxime timendus militi esset.' Respicit enim auctor procul dubio ad dictum Clearchi ducis Lacedæmoniorum, proditum a Xenophonte Exped. Cyri II. 26. m. pag. 290. memoratum sic a Valerio Maximo lib. II. capitis septimi extremo: 'Identidem exercitus sui auribus inculcabat, a militibus imperatorem potius, quam hostem, metui debere. Quo aperte denunciabat, futurum, ut spiritum pœnæ impenderent, quem pugnæ acceptum ferre dubitassent.' Jam tum in usu fuisse genus id supplicii, liquet ex eis quæ scribit Livius II. 59. Dionysiusque lib. IX. p. 606. de Appii decimatione, A. U. C. CCLXXXIII. *Grut.* Livius hoc lib. c. 47. 'Quum in omnes more militari se animadversurum Q. Sulpicius tribunus militum pronunciasset.'

Efficitque, ne hostis] Vet. lib. *effeçitque*. Sigon. *Efficitque* in solis apud me superest Lov. 5. et Harl. 2. Reliqui omnes codd. quibus usus sum, *effecitque* præferunt; quæ etiam in Oxon. scriptura exstitit, modo Hearnius eos diligenter excusserit. Monens enim ed. Rom. principem *efficitque* habere, et de Oxoniensium consensu nihil addens, eos alteri lectioni favere, non obscure indicat. Ceterum etiam vetustæ edd. quas vidi, *effecitque* exhibuerunt, pro quo demum in Frobeniana 1531. *efficitque* obvium fuit.

Deinde indicto delectu in diem certam] *De indicto* Leid. 1. *deiñ dicto* Lov. 4. *deinde dicto* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. et Harl. 2. Adparet olim scriptum fuisse *dein*, vel *deiñ*, id est *deinde, indicto;* ultimam autem syllabam τοῦ *dein* in illo a prima vocis seq. *indicto* interceptam fuisse, et vicissim eam in his primam sequentis intercepisse: qui error in scriptis frequens est. Ita *victore duce*, pro *vic. reducto*, est in uno vel altero cod. I. 10. § 5. *ægre cepere*, pro *æg. recepere*, II. 51. § 6. *inde traxit*, pro *inde detraxit*, III. 23. § 4. *in belles*, pro *in imbelles*, VII. 32. § 6. *effuse tinum*, pro *effuse Setinum*, VIII. 19. § 5. Contra sæpe perperam etiam ultima syllaba vocis prioris repetitur in principio sequentis. Ita *terrorem reverterunt*, pro *terr. verterunt*, datum erat XXXVII. 41. § 5. ubi vide plura exempla. Tum *dilectu* Flor. Lov. 1. Voss. 1. et Harl. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Præterea *in diem certum* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Sed Livium in hac locutione sexum sequiorem amasse, dictum est ad IV. 36. § 3. Verbum 'intercurrere' inlustratur ad II. 29. § 4.

§ 5 *Ad scribendum novum exercitum redit, nullo detrectante militiam*] *Nullo retractante* fragm. Hav. a m. pr. *nullo detractante* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXXIV. 15. § 9.

Peregrina etiam juventus, Latini Hernicique] Τὸ *etiam* abest a Port. copulam autem *que* omisit fragm. Hav. a m. pr.

§ 6 *Dictator satis jam omnibus ad id bellum paratis*] Omnia hæc verba desiderantur in edd. primis. Inveni demum in Mediolan. 1505. tum in Ascensianis 1513. et 1516. atque Aldina. Eadem etiam constanter supersunt in omnibus Mss. Paullo ante *quibus dum gratias*, pro *quibus quum gratias*, Voss. 1. et Lov. 1. Male.

.§ 7. *quibus quum gratias* ¦ *ta* Lov. 3. Paullo post ¦ *it*, pro *ex senatus consul-* ¦ *s* Lov. 3. Verum illud ¦ *non* intellecta compen- ¦ *ura* *e* *Stus* *conto* natum ¦ hac voce sæpius scribas ¦ *idebimus* ad XXII. 10. ¦ *consulto vovit* Port. a m. ¦ *consulto novit* Leid. 1. ¦ ita peccarunt librarii. ¦ § 1. *Ex senatusconsul-* ¦ . 1472. et Parm. Vide ¦ 18. § 5.

Matutæ matris refectam ¦ *Maturæ matris* Voss. 2. ¦ 1. 2. 3. et fragm. Hav. ¦ *le* etiam cap. 23. § 7. ¦ *le*, literis transpositis, ¦ *it*. in Camil. pag. 131. ¦ *χὴν ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς,* ¦ *τέλος εὐκλεὲς λαβόντι* ¦ *ἄξειν, καὶ νεὼν θεᾶς,* ¦ *τούτα καλοῦσι Ῥωμαῖοι,* ¦ Tum *defectam* fragm. ¦ . Vide ad IV. 57. § 12. ¦ *t*. 10. § 6.

rege Servio Tullio dedi- ¦ *atea* Harl. 2. Port. et ¦ variant codd. hoc lib. ¦ *de* ad XL. 12. § 3. Tum ¦ *ta*. Hinc *Servio Tullo* ¦ . 4. 5. et Port. *Sergio* ¦ *Servilio Tullo* Hav.

latione hominum majore, ¦ *num specie* Fuldensis Ms. ¦ *um spē*, id est *specie*, ¦ *ov*. 2. quod errantibus ¦ *ribendum* est, qui pas- ¦ *pes*' et 'species' in li- ¦ *ommutarunt*. Vide quæ ¦ Livii III. 9. § 13. Præ- ¦ *hominum* editi ante Al- ¦ *scriptis*.

imum Nepesino] *Primo* ¦ Hinc *Nepesrio* Port. ¦ *aertn*. *Neposino* Hav. ¦ . 4. Mox particula *et* ¦ *'*. 3.

a etiam secuta est] Τὸ *est* non adparet in Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Paullo ante vocula *ibi* deest in fragm. Hav. Similis sententia fuit IV. 37. 'Ergo fortuna, ut sæpe alias, virtutem est secuta.'

§ 9 *A procursationibus, quæ multa temere inter murum ac vallum fiebant*] *Ab procursationibus* Hav. Præterea *quæ multo temere* Leid. 2. *quæ multum temere* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. τὸ *temere* autem deficiebat a m. pr. in Hav. Denique *inter murum et vallum* Hav. *inter murum atque vallum* edd. vestustiores usque ad Aldum; cui *ac vallum* substituenti concinunt reliqui scripti. Paullo ante *castra*, pro *castella*, Gaertn.

Ne quis injussu pugnaret] *Injussus* Flor. a m. recentiore, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Male. Supra III. 63. 'Populus injussu et altero die frequens iit supplicatum.' VII. 12. 'Gravemque edixerat pœnam, si quis injussu in hostem pugnasset:' ubi plura vide.

§ 10 *Longe maximum ac laboriosissimum*] Duæ posteriores voces exsulant a Gaertn.

Cuniculus in arcem hostium agi cœptus] *Curriculus* Voss. 2. et Lov. 3. qui error inde promanavit, quod *n* et *rr* in scriptura Longobardica ob ductuum similitudinem vix discerni possint. Vide ad IV. 10. § 9. Præterea τὸ *agi* perperam omittitur in Harl. 2. Proprium enim in hac re verbum est. Supra IV. 22. 'Agere in arcem cuniculum instituit.' XXIII. 18. 'Inde vineæ quoque cœptæ agi cuniculique.' XXXVIII. 7. 'Cuniculum occultum, vineis ante contecto loco, agere instituit.' Cæsar Bell. Gallic. III. 21. 'Alias eruptione tentata, alias cuniculis ad aggerem actis.' VIII. 41. 'Tectos cuniculos, crates, et vineas agunt.' Frontin. III. 8. ex. 1. 'Simulavitque agi cuniculum.' Curtius IV. 6. 'Alexander, æstimato locorum situ, agi cuniculos jussit.' Ita 'age-

[redacted]

re vineas' XLIII. 18. 'Postquam vineas agi, turresque excitari viderunt:' 'cloacam agere sub terram' I. 56. 'agere testudinem' Silius Italic. I. 365. 'condensis actæ testudinis armis:' ubi vide quæ Heinsius et ego notavimus.

§ 11 *Quod ne intermitteretur opus*] *Quod ne intermitterent opus* Hearnii Oxon. L. 1. solito scribarum lapsu. Vide ad XXXVIII. 40. § 1.

Eosdem conficeret, in partes sex munitorum numerum divisit] *Eos conficeret* Lov. 4. et Gaertn. Vide ad Liv. X. 10. § 6. sed τὸ *eosdem* exsulat ab Harl. 2. et Port. Hinc *munimentorum numerum* Harl. 1. et vetustæ edd. usque ad Aldinam, quæ prima *munitorum* exhibuit. *Inimicorum numerum* Hav. cujus erroris similitudo literarum caussa exstitit. Infra VII. 23. 'Ab hastatis principibusque, qui pro munitoribus intenti armatique steterant, prœlium initum.' Paullo ante *sub tecta cont. lab.*, pro *sub terra cont. lab.* Lov. 4. *continuis* Lov. 5.

Senæ horæ in orbem operi adtributæ sunt] *Semihoræ* Lov. 2. *sine horæ* Hav. *seniore* Leid. 1. *seniores* Lov. 4. et 5. a m. pr. quorum prior etiam *adtributi*. Tum *in urbem* Lov. 4. 5. a m. pr. et Hav. Ita sæpe lapsi sunt librarii. Vide Nic. Heins. ad Claud. de Laud. Stilic. III. 266. ad Nason. Metam. XIV. 818. Fast. I. 616. et Fast. II. 180. Markland. ad Stat. Silv. III. 4. 47. et quæ notavi ad Silii VI. 554. Adde ad II. 36. § 2. III. 10. § 8. IV. 28. § 3. et alibi. *In orbem*, ut I. 17. 'Quinque dierum spatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat.' III. 36. 'Ut unus fasces haberet, et hoc insigne regium in orbem, suam cujusque vicem, per omnes iret.' VI. 4. 'Quum in sex partes divisus exercitus Romanus senis horis in orbem succederet prœlio:' ubi ... unus in urbem exhibet.

... *nunquam ante omissum, ... viam facerent*] *Nocte dieque* Harl. 2. Port. et Hav. Præterea *nusquam ante omissum* Gaertn. Vide ad XXXVI. 17. § 10. Hinc voces *in arcem* desunt in Lov. 5. a m. pr. Tandem *viam fecerant* idem Gaertn.

CAP. XX. § 1 *Urbem opulentissimam cepi*] Ultima vox deficit in Leid. 2. Mox *in unum ante collatis*, alio ordine vocabulorum, Harl. 2. Port. et Hav. Præterea *esset*, pro *fuisset*, Lov. 4.

§ 2 *Ne quam inde aut militum iram*] Τὸ *quam*, quod non legebatur in prioribus impressis, demum Aldus addidit. Id etiam superest in omnibus manu exaratis. Deinde *ne quam videant mil. iram* Harl. 2. *ne quam vim aut mil. iram* Gaertn. Scriptum fuerat *iñ*, quod facile in *ui͂*, vel *vim*, mutari potuit. Vide ad II. 56. § 16. III. 36. § 7. VIII. 9. § 7. Ita contra ex *ui͂*, sive *vim*, factum *iñ*, sive *inde*, VIII. 32. § 1. Et ita *deiñ*, sive *deinde*, pro *de ui*, scriptum erat in uno codice III. 33. § 10. Mox *partitæ prædæ*, trajectis vocibus, Leid. 2. Tum *prodigia largitione*, pro *prodiga larg.* Leid. 1. et a m. pr. Port.

§ 3 *Suis consiliis, patientia militum*] Vet. lib. *et patientia militum*. Sigon. Copulam, quam Sigonius in vet. lib. invenit, ignorant omnes mei, ut et Oxonienses apud Hearnium. Et recte. Passim enim Livius eam omittere solet. Vide ad III. 68. § 4. *patientiam militum* præfert Harl. 1. Sed male prima litera vocis seq. repetita est in fine præcedentis. Vide ad XL. 7. § 8.

Veios jam fore in potestate populi Romani] *Jam fere in potest. pop. Rom.* Voss. 1. et Lov. 1. *jam fere in potest. pop. Rom. esse* Leid. 2.

Quid de præda faciendum censerent] *Quidque de præda* Leid. 2. *quod de præda* Gaertn. Tum *de præda facienda* Leid. 2. Tandem τὸ *censerent* deficit in Harl. 2.

§ 4 *Duæ senatum distinebant sententiæ: senis P. Licinii*] Quis est, qui non sentiat, huic sententiæ expli-

mam maxime necessa- quæ est in veteribus u. *distin. sententiæ*, *una* igon. Voculam a Si- s agnoscunt pariter Port. Gaertn. Hav. et . N. et C. Adsentior Gronovio, vulgatam dendi ad Livii III. 37. res enim codd. illud repudiandum suadent. *inabant sententiæ* Lov. *ntentiæ* Flor. a m. sec. L. 1. *detinebant senten-* Hav. *destinabant sen-* et fragm. Hav. a m. *stinabant* Voss. 2. Lov. , pro quo *distendebant* njicit Gebhardus ad Vulgatum mihi verius m Livius hoc verbum, stitur. Supra IV. 59. i sunt tecta agrosque, Volscos.' VII. 21. 'Fœ- e rem, quæ distinere natur, levare adgressi:' , multi eodem errore *ere*, et *distinare* perpe- Vide ibi Gebhard. et t. 16. 'Duæ factiones ebant.' XLIV. 20. 'Po- bello distinere regem.' e. c. 9. 'Quum litibus magnisque terroribus ide Tennul. ad Fron- etiam Nic. Heinsium ist. Heroid. VIII. 69. ' et 'distinere' com- et J. G. Grævium ad XXIX. 2. et XXXI. 1. rba 'detinere' et 'dis- me in vetustis scripto- fuisse. Tandem Lici- *P.* omittitur in Leid.

n *dixisse a filio interro-* *Ab filio interrogatum* *terrogato* Harl. 2.

placere populo] *Edici* fragm. Hav. Præter- ea *populo Romano* Harl. 2. Port. et Lov. 2.

Qui particeps esse prædæ vellet, in castra Veios iret] *Prædæ esse* Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn. Tum *participes, &c. vellent, &c. irent* Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *participes* et *vellent* est etiam in Lov. 3. et 4. *vellent* et *irent* in Lov. 5. Port. et Harl. 2. Præter- ea *esse vellent prædæ*, alio ordine, Hav. *particeps prædæ esse vellet* Lov. 1. et 2. Τὸ *prædæ* exsulat a Lov. 3. 4. 5. et Port.

§ 5 *Altera Ap. Claudii*] Prima vox non est in Leid. 1. Prænomen au- tem Claudii deficit in Harl. 1.

Captam ex hostibus in ærario ex- hausto bellis pecuniam esse, auctor erat] *Captam hostibus*, neglecta præpositi- one, Lov. 1. et Leid. 2. Tum *in æra- rio exhausto bello* Voss. 2. et Lov. 3. *ærario exhausto bellois*, utraque lecti one simul exhibita, Port. a m. pr Vide ad III. 44. § 4. Deinde *pecu- niam esse, ipse auctor erat* Hearnii Oxon. L. 1. *pecuniam ponere, ipse auc- tor erat* ejusdem cod. C.

Ut eo minus tributi plebes conferret] *Ut quo minus tributi* edd. Rom. 1472. et Parm. *quo minus tributi* eas secutæ usque ad Aldum, qui deinde primus vulgavit *ut eo minus*; cujus lectionem probant, quotquot vidi, libri scripti. Hinc *tribuni*, pro *tributi*, Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Deinde *plebs conferret* Leid. 2. Gaertn. et Hav. *plebs conferrent* Lov. 5. *plebei confer- rent* Lov. 3. *plebs confierent* Leid. 1. et Lov. 1. *plebs fleret* Voss. 1. a m. pr. pro quo inter versus *conficeret* adscriptum est. *Plebs ferret* Leid. 2. Sed verbum 'conferre' in hac re or- dinarium est. Supra IV. 60. 'Si quis in militare stipendium tributum non contulisset. Patres bene cœptam rem perseveranter tueri; conferre ipsi primi.' Et mox: 'Quum sena- tus summa fide ex censu contulisset, primores plebis conferre incipiunt:' ubi in quibusdam etiam similiter er-

ratum, et *ferre*, pro *conferre*, scriptum exstat. xxvi. 36. 'Æs signatum omne senatores crastina die in publicum conferamus.' Et eodem cap. 'Aurum, argentum, et æs in publicum conferunt.' xxxiv. 5. 'Aurum, quo redemta urbs est, nempe matronæ consensu omnium in publicum contulerunt.' Vide hoc lib. ad c. 47. § 8.

§ 6 *Avidas in direptiones manus otiosorum urbanorum prærepturas*] *In directiones* fragm. Hav. a m. pr. *in directione* Hav. Ita *direptus* et *directus* in libris Mss. commutari, videbimus xxxvii. 31. § 5. *in direptione* Harl. 2. *in direptionem* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. et Hearnii Oxon. N. Inde *occisorum urbanorum* Leid. 2. Lov. 3. 4. Hav. et una vel altera vetustarum edd. Hinc *prærapturas* Lov. 5. et Port. *prærupturas* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 1. 3. 5. Harl. 1. Gaertn. et Klockian. *præruptas* Leid. 2. Frequenter in libris antiquis confunduntur voces 'ruptus' et 'raptus.' Vide quæ notavi ad Silii Ital. iii. 196. Similiter etiam varia earum composita. Ita 'corruptus' et 'correptus:' (vide ad iii. 37. § 8.) 'diripui' et 'dirupi:' (vide ad xxxix. 30. § 5.) Paullo ante *etiam doni*, id est *etiam*, pro *enim doni*, Lov. 5. Vide ad xxxvi. 41. § 3. Tum *censuras*, pro *sensuras*, Gaertn. et ed. Mediol. 1480. qui error facile ex indocta verba præeuntis pronunciatione nasci potest. Exemplum vide apud Nic. Heins. ad Ovid. Ep. Heroid. xvii. 211. Infra etiam ad Liv. vi. 24. § 9. Eodem modo *census* et *sensus* confunduntur. Vide cap. seq. § 4. Deinde mox verbis seqq. *bellatorum præmissa esse* Leid. 2.

Ut segnior sit prædator, ut quisque laboris periculique præcipuam petere partem soleat] Exemplar vetus tantum habet *ut segn. sit præd., quisque lab. periculique præc. petere partem soleat*. Opinor scripsisse Livium, *cum ita ferme ev., ut segn. sit præd., fortissimus quisque lab. periculique præcip. petere partem soleat*. Et est insignis sententia. *Rhen.* Refellit Ap. Claudius sententiam P. Licinii, quæ fuerat, ut, qui particeps esse prædæ vellet, in castra Veios iret, cujus rei caussam affert his verbis: *Quod ita ferme eveniat, ut qui segnior sit prædæ, fortissimus quisque laboris periculique præcipuam petere partem soleat*. Quæ lectio ex conjectura antiquæ lectionis eruitur, quæ est, *ubi segnior sit prædator, fortissimus quisque, &c.* Quorum verborum sententiam elicere nequivit Rhenanus. *Sigon.* Ms. *Ut segnior sit prædator, ut quisque autem lab. periculique præc. petere partem soleat.* Lego, *cum ita ferme ev., ut segnior quisquis sit præd., fortissimus autem lab. periculique præc. petere partem soleat.* 'Segnior quisquis,' pro segnissimus quisque: comparativus pro superlativo. Vide H. Stephanum in libro de Dialectis artic. xlix. et Pamelii Cyprianum Epist. vi. *Klock.* A docto viro constitutus locus. Pall. 1. et 3. *ut segn. sit præd., ut quisque lab. periculique præc. petere partem soleat.* Neque aliter Andreæ ed. Pal. 2. vero, *ubi segn. sit præd., ut quisque lab. periculique præc. petere partem solet.* At Campanus, *ut segn. sit præd., quisquis lab. periculique præc. petere partem soleat.* Ego nihil expedio boni. Neque libet ambitiose tentare. *Gebh.* Prisca lectio, *ut segnior sit præd., ut quisque lab. periculique præc. petere partem soleat.* Rhenanus, quum deesset in Borbet. posterius *ut*, conjecit, *præd., fortissimus quisque*. At Sigonius, *ut qui segnior sit prædæ, fortissimus quisque*: et id ex antiqua lectione, *ubi segnior sit prædator, fortissimus quisque.* Miram socordiam. Nusquam nos aliam, quam prius editam. Sic duo Voss. Helm. duo Pall. Rott. Unus ex his, solitus alioqui subscribere Sigoniano, *ubi segnior sit prædator, ut quisque laboris*. Campanus, *ut segnior sit prædator, quisquis laboris.* Quod si τὸ *fortissimus*, mera conjec-

, e codd. esset, quid ju- mii divinatio? Nihil est Quæ difficultatem pa- it: primum diversæ sig- ut repetiti: prius finem denotat; posterius est s. x. 27. 'Ut subinde, ut ova decreta esset, explo- rant.' Deinde, quod pos- nciationis partem priori vius. Est enim senten- evenire, ut, quo magis nim est *ut quisque*) præ- ris et periculi partem t, eo idem sit segnior mus intentus prædæ ca- b. VII. c. 10. 'Quum et rtamen vererentur, et sortem periculi petere enophon Κυρουπ. l. VII. ῶναι μὲν οὖν αὐτοῖς ἐφεῖναι βούλομαι· τήνγε γὰρ πόλιν φθαρῆναι· ἔντε τῇ ἁρπαγῇ στευτήσειαν ἄν. *J. F.Gron.* i ita expediri, ut, prout ris periculique præci- partem soleat, ita seg- dator. *Ut quisque*, pro que' apud omnes est. m Livium II. 38. XXXI. 17. et 38. Plerumque t se habet *ita:* sed id dum relinquitur. Tacit. i. 'Ut quisque opibus, n speciosus, per nomen s illustrior habebatur.' *gnior sit præd.*, *ut quisque dior sit præd.*, *ubi quisque* Hearnii Oxoniensis C. e receptam lectionem n tantum in paucissimis Nam *ut fortissimus* ex- Deinde *ut quisquis la- que* habet Lov. 5. *ut quis- ic periculique* Harl. 2. *ut is ac periculi* Lov. 4. *ut is periculi*, sine copula . et fragm. Hav. Tum 4. 5. Harl. 2. Hav. et Paullo ante etiam τὸ *ferme* non est in Port. et Harl. 2. Ant. Perizonius ad marginem Livii notavit, omnia planiora fore, si lega- mus, *eveniat, ut segnior sit prædator, qui*, vel *quisquis*, vel *quicumque laboris periculique*. Ego tamen præstare ex- istimo, ut cum integerrimis codd. lectionem vulgatam servemus, quam optime Gronovius etiam probavit, et exposuit. Τὸ *ut* diversa significatione repetitum quoque obcurrit XXII. 25. 'Tandem, ut abscesserit inde dicta- tor, ut obsidione liberatos, extra val- lum egressos fudisse ac fugasse hos- tes.' Simili modo *quod* vario sensu, verbis non multis intercedentibus, repetitum est VI. 15. 'Quod nisi fa- cis, sive quod et ipse in parte præ- dæ sis, sive quia vanum indicium est, in vincula te duci jubebo.'

§ 7 *Invisam semper eam pecuniam fore, aiebat*] *Agebat* Leid. ambo, Lov. 1. Harl. 1. fragm. Hav. a m. pr. et Klockian. Sæpissime ita in mem- branis vetustis peccatum est. Vide ad VIII. 33. § 23. Paullo ante, pro *Licinius*, Leid. 2. habet *Lacinius*, Port. *Licinnius*, Haverk. *Licinus*. *Lucinius* Flor. a m. pr.

Caussasque criminum ad plebem, se- ditionum inde ac legum novarum] Vete- res libri *seditionumque inde, ac legum.* Sigon. *Caussasque certaminum* Port. et Hav. Male. Non enim dicimus 'certamina ad plebem,' sed 'cum plebe.' At 'crimina ad plebem' sunt quorum quis apud plebem accusatur. Ita 'criminari ad plebem' est III. 9. 'Patrum superbiam ad plebem cri- minatus.' c. 31. 'Invidiæ tamen res ad exercitum fuit: ea denique tribu- nis materiam criminandi ad plebem consules præbuit.' Similiter 'ad prætorem reus factus' XXXVIII. 55. ubi plura vide. Præterea *seditionum- que inde ac legum* Harl. 2. Port. et Hav. Ut fere hoc lib. c. 27. 'Ubi res dedit, progressus inter stationes eos hostium, castraque inde Romana, in prætorium ad Camillum perduxit.'

At meliores mei omnesque Hearnii Oxonienses conjunctionem *quæ* constanter nesciunt; quare eam non recipio. Et sane sæpe voculæ 'inde,' 'deinde,' similesque copularum vicem præstant. Infra hoc lib. c. 21. 'Idque omen pertinuisse postea eventu rem conjectantibus visum ad damnationem ipsius Camilli, captæ deinde urbis Romanæ, quod post paucos accidit annos, cladem.' XXXVIII. 29. 'In majorem refugerunt arcem: inde postero die dediti sub corona omnes venierunt.' At contra τὸ *inde* male desideratur in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

§ 8 *Satius igitur esse*] *Sancius igitur esse* fragm. Hav. *Sanctius igitur esse* Lov. 4. Infra hoc lib. c. 53. 'Non in casis ritu pastorum agrestiumque habitare est satius inter sacra penatesque vestros, quam exsulatum publice ire?' XXVI. 29. 'Obrui Ætnæ ignibus, aut mergi freto, satius illi insulæ esse.' XXXVII. 4. 'Acilio satius visum est, inopinatam adgredi rem:' et passim alibi. Mox *reconciliare*, pro *reconciliari*, Lov. 4. Tum *exhaustis ac exinanitis* Voss. 2. Male. Vide ad X. 36. § 17.

Sentire prædæ fructum ex eo bello, in quo prope consenuerint] *In eo bello* primæ edd. usque ad Aldum, qui vulgari curavit *ex eo bello*, consentientibus omnibus, quos adhibui, Mss. Deinde *consueverint* Gaertn. *consenuerunt* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Harl. 2. Port. Hav. et excusi ante Aldum.

Quod quisque sua manu ex hoste captum domum retulerit] *Donum retulerit* Lov. 5. et Harl. 2. sed, utraque lectione juncta, *donum domum retulerit* præferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Solent hæ voces commutari in Mss. Ita variant codd. III. 57. § 7. hoc lib. c. 23. § 8. c. 36. § 4. VI. 35. § 5.

Quam si multiplex alterius arbitrio accipiat] *Quam multiplex* Voss. 2. *quam simul triplex*, inperite in suas voces divisis literis, quæ olim perpetua serie scriptæ fuerant, Leid. 1. Harl. 1. et Klockian. Tum *ex alterius arbitrio* Lov. 2. Sed illud *ex* potest vel natum esse ex præcedentis vocis ultima syllaba, a librario repetita, vel ab eadem interceptum esse: prius ob aliorum codicum eam non agnoscentium consensum verius existimo.

§ 9 *Ipsum dictatorem fugere invidiam*] *Fingere invidiam* Leid. 2. qui mox vocem *senatum*, bis positam, semel omisit.

Senatum quoque debere rejectam rem ad se permittere plebi] *Senatumque debere* Leid. 2. Lov. 1. et Gaertn. Vide hoc lib. ad c. 27. § 1. Tum *rejectam rem a se* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Male. Supra II. 22. 'De fœdere, quod prope in perpetuum negatum fuerat, rem ad novos magistratus rejicerent:' ubi plura exempla videri possunt. Deinde *remittere plebi* Harl. 2. Hav. et in contextu Port. in cujus margine alterum *permittere* visebatur. Solent hæc verba in Mss. confundi. Vide viros doctos ad Justin. I. 9. § 12. Præstare receptam lectionem, nullus non videt.

Ac pati habere, quod cuique sors belli dederit] *Fors belli* membranæ. Recte. *Modius*. *Sors belli* est in Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et vetustis excusis; pro quo jam Aldus *fors belli* substituit. Quam lectionem plerique recentiorum editorum receperunt. Quum autem postea Parisienses 1573. iterum *sors* edidissent, hinc Modio occasio data est alteram scripturam revocandi, quam etiam servant Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. Gaertn. Klockian. et, ut Hearnius testatur, Oxoniensis N. a m. sec. Solent autem librarii voces *sors* et *fors* inter se conmiscere. Vide ad I. 9. § 15.

§ 10 *Edictum itaque est, ad prædam Veientem*] *Edictum itaque tum, ad prædam* Voss. 1. et Lov. 1. Paullo ante *visa sententia, quæ popularem*, neglecto iterum τῷ *est*, Leid. 2. et Lov. 1. at, transpositis dictionibus,

-, *quæ pop.* Lov. 3.

. § 1 *Ingens profecta mul-* *it castra*] *Ingens profectam* rima vocis seq. litera in lentis perperam repetita, Vide ad XL. 7. § 8. Tum ra Gaertn. a m. pr. Paul- *rent* deest in fragm. Hav.

luctu, inquit, Pythice Apol- *numine instinctus pergo*] non est in Leid. 2. et Lov. *ithice*, vel *Phytice Apollo* , Leid. 2. Lov. 1. Port. ragm. Hav. Vide hoc lib. 12. Deinde *numine instruc-* Lov. 4. 5. a m. sec. et jus margine tamen recte *instinctus*. Vide ibid. § 10. *ine decimam partem prædæ* *nam prædæ partem* Voss. 1. : Τὸ *præda* non adparet Tum *partem voveo prædæ*

mul, Juno Regina, quæ nunc *precor, ut nos, &c.*] Evoca- epta verba ad Carthagi- bius ex Sammonico Sere- t, Saturn. III. 9. 'Si Deus, , cui populus civitasque nais est in tutela, teque e, qui urbis hujus populi- i recepisti, precor, vene- iamque a vobis peto, ut n civitatemque Carthagi- eratis, loca, templa, sacra, eorum relinquatis, absque eique populo civitatique midinem, oblivionem inji- itique Romam ad me me- itis, nostraque vobis loca, ra, urbs acceptior proba- mihique populoque Ro- ibusque meis præpositi si- imus intelligamusque: Si , voveo vobis templa lu- turum.' *Modius*. De sa- ecatione vide Macrobium . 9. M. Verrium Flaccum m XXVIII. 2. et I. 9. § 2.

D. de Divis. Rerum. *Klock*. Vide etiam Dempster. in Etrur. Regal. I. 17. *Te similiter, Juno* Lov. 2. 3. et Voss. 2. Deinde *quæ Veios colis* quæ- dam ex vetustioribus inpressis, ut Veneta 1498. et Mediolanenses 1480. 1495. et 1505. Eamdem vocem etiam deesse in Aleriensi principe ed. tes- tatur Hearnius: diversa itaque fuerit necesse est, a Rom. ed. 1472. in qua, quam hæc scribens sub oculis habeo, eam exstare video. Idem illud *nunc*, quod in reliquis superest, tuetur etiam omnium scriptorum auctoritas.

Ubi te dignum amplitudine tua tem- plum accipiat] *Accipias* Lov. 5. Harl. 2. et Port. *accipies* Hav. Verum ita delendum foret pronomen *te*, quod in meis constanter superest. Ser- vandum itaque vulgatum *accipiat*, in quod conspirant reliqui codd. Cæ- tier. ad marginem Livii adscripserat, melius fore, si legamus *excipiat*. Ve- rum caussam non video, ob quam *ac- cipiat* displiceret: templum 'accipit Deum,' quum simulacrum ejus infer- tur in templum. Ita urbs, castra, dicuntur 'accipere' eum, qui ingre- ditur. Ovid. Fast. II. 785. 'Accipit ærata juvenem Collatia porta.' Su- pra I. 60. 'Liberatorem urbis læta castra accepere:' ubi vide quæ no- tavi. IX. 40. 'Pavidos Samnites cas- tra sua accepere.' XXXVIII. 17. 'Du- ratos eos tot malis exasperatosque accepit terra, quæ copia rerum om- nium saginaret.' Similiter 'accipere aliquem urbe,' 'tectisve' IX. 7. ubi male quidam minoris auctoritatis codd. *recipere*.

§ 4 *Quo minor ab cuniculo ingruentis periculi sensus esset*] *Quo minus* Voss. 2. *ab cuniculis* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. *a cuniculis* Lov. 3. 4. *ab cuniculi ingr. periculis* Lov. 5. *cuniculis*, omissa etiam præpositione, Gaertn. Sed 'operum omnium longe maxi- mum ac laboriosissimum, cuniculum,' non 'cuniculos,' memoravit c. 19. Quin et mox ipso hoc capite 'cuni-

culi' numero singulari bis terve meminit. Præterea *census esset* Flor. a m. pr. alibi eas voces commutari docet Nic. Heins. ad Nas. Fast. III. 829. Vide cap. præc. § 6. in eodem cod. postea male etiam a m. sec. substitutum erat *assensus est*. Paullo ante vox *urbem* non adparet in Port.

§ 5 *Veientes ignari, se jam ab suis vatibus, jam ab externis oraculis proditos*] *Veientes signari* Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et Gaertn. ultima litera vocis præcedentis perperam repetita in initio sequentis. Vide ad XXXVII. 29. § 8. *Veientes significari* Lov. 2. Tum pronomen *se* non est in fragm. Hav. Hinc *a suis vatibus* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav. Deinde *jam externis oraculis* sine præpositione Leid. 2. Harl. 2. Lov. 4. 5. Port. et Hav. *jam ab eternis oraculis* Lov. 3. Vide ad III. 32. § 5.

Jam in partem prædæ suæ vocatos Deos] Id est, partem prædæ Diis votam, promissam esse; vocatos esse, ut partem prædæ acciperent. Virgil. Æneid. III. 222. 'Inruimus ferro, et Divos ipsumque vocamus In prædam partemque Jovem:' ubi Taubmann. observat 'in partem vocare' locutionem esse ex jure desumtam, ac poni pro participem facere: quod inlustrat loco Cic. ex Orat. pro Cæcin. c. 4. 'Uxori grande pondus argenti, matrique partem bonorum majorem legavit. Itaque in partem mulieres vocatæ sunt.' Adde leg. 17. § 14. ff. ad SC. Tertull. 'Si non sit iste filius legitimus hæres, sed sint qui cum eo admittantur, nec in partem eorum mater ex senatusconsulto erit vocanda.' Vide etiam ad VII. 22. § 9. Præpositio *in* deficit in Leid. 2. sed eam absorpsit ultima litera vocis præced. Vide ad X. 13. § 3. *in parte prædæ suæ* habet Lov. 4.

Alios votis ex urbe sua evocatos] *Alios tectis ex urbis suæ vocatos* Lov. 2. *alios ex tectis urbis suæ vocatos* Lov. 4. *alios votis ex urbe suæ vocatos* Leid. 1. imperite divisis literis in voces. Ea autem lectio quum manifeste mendosa foret, alii emendarunt *ex urbe sua vocatos*, quomodo legitur in Lov. 5. Harl. 2. et fragm. Hav. Sed 'evocare' in hac re proprium est. Vide loca auctorum a Klockio laudata ad § 3. Ceterum voces *Deos, alios votis ex urbe sua evocatos* exsulant a Port. Errori autem huic caussam præbuit proxime præcedens vox *vocatos*. Vide ad IX. 11. § 11.

Hostium templa novasque sedes spectare] *Despectare* Lov. 2. et fragm. Hav. *exspectare* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Passim ita peccari in libris scriptis, videbimus ad VI. 33. § 1. Et quidem *spectare* hic ponitur eodem sensu, quo VI. 24. 'Quid vallum et castra spectatis?' Mox *sedeque ultimum*, pro *seque ult.* Lov. 3.

§ 6 *Nihil minus timentes, quam subrutis cuniculo mœnibus arcem jam plenam hostium esse*] *Nihilominus timentes* Voss. 2. et Lov. 3. contra mentem Livii. 'Nihil minus timere,' ut 'nihil minus exspectare' VIII. 11. 'Romanosque, nihil tum minus, quam prœlium, exspectantes, nec opinato adventu perculsurum.' Deinde *subruptis* Port. Gaertn. et Hav. De hoc errore scribarum dicam ad XXXVIII. 7. § 11. Tum *cuniculos* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. sine sensu. *Cuniculis* Lov. 5. Sed, unius tantum cuniculi a Livio in hac historia mentionem fieri, modo vidimus hoc cap. ad § 4. Denique *esse hostium* fragm. Hav. Paullo post *in numeros*, pro *in muros*, præfert Hav. *an muros* Lov. 3. Forte voluit *ad muros*. Sed vulgatum recte reliqui tuentur.

§ 7 *Quum tot per dies nemo se a stationibus Romanis movisset*] Antiqua lectio *nemo se a stat. Romanus*. Rhen. *Per tot dies* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et una vel altera

ld. Sed vulgatum præ- ad II. 19. § 8. *Ab sta- m* non modo omnes edd. um etiam codd. scripti, L. 1. Leid. 2. Lov. 1. et fferunt. Denique *Roma- nus* in suo reperit, apud Flor. Voss. 2. Leid. 1. Port. et Gaertn. Supra evocantibusque ad præ- um Romanus nemo red- alia vide.

ntino icti furore inprovidi Catull. Carm. LXIV. 79. ine furoris ictu reditum erat.' Cic. et alii magis ictus furore.' *Duk. Vel- ictu furore improvidi cur-* 2. et Lov. 1. Sed ita dum foret *ictu furoris*, ut Catulli. Reliquis tamen conspirantibus, id præ- ito.

nte rege Veientium, vocem tis] *Rege Veientium* Leid. . Hav. Vide hoc lib. c. Deinde *aruspicis* Lov. 5. Gaertn. *aurispicis* Harl. 2. . 1. Voss. 1. et Leid. 2. loco ad § 1. Ceterum *ic loco fabulante rege Vei-* t Lov. 1.

estiæ exta prosecuisset, ei t] Vide Brisson. de For- m. 24. *Klock. Qui ejus* Leid. 2. et Lov. 1. Tum *dari* Port. *præsecuisset* eptis Rom. 1472. Parm. aliis, præferunt reliquæ sque ad Ascensium, qui dit *persecuisset;* pro quo guntini reposuerunt *pro-* t hanc lectionem firmant codd. scripti, sed et loca l. 1. laud. in medium ad- etiam Torrent. ad Sue- . c. 1.

s in *cuniculo, movisse Ro- s, ut, adaperto cuniculo*] *cun.* Leid. 1. et Lov. 4. ubi vocula *in* ultimam literam vocis præced. intercepit. Vide ad XXXVII. 29. § 5. *In cuniculo fuisse* Voss. 2. a m. pr. Deinde *adoperto cuniculo* Harl. 2. Port. et Hav. sollemni scribarum errore. Ita peccatur apud Columell. in optimo cod. Sangerman. XI. 2. p. 378. ed. Rob. Stephani. 'Sin au- tem majore parte vacant, aut sine operculis adaperti sunt, nondum esse maturos significatur:' ubi librarius cod. istius dedit *sine operculis adoper- tis*. Vide etiam Burmann. ad Mar- cell. de Medic. vs. 44. et ad Sueton. Aug. c. 53. Et ita confunduntur quoque voces 'apertus' et 'opertus.' Vide ad XXXIX. 14. § 9. *Deaperto* est in Lov. 5. *adacto* in Lov. 4. De voce 'adapertus' autem vide ad XXV. 30. § 10. Ceterum sex posteriores voces exsulant a Leid. 2. et Lov. 1. Mox *ad dictatorē referrent*, pro *ad dict. ferrent*, Hav. ultimis literis vocis præced. in vocis seq. initio male repetitis. Vide ad XXXVII. 41. § 5.

§ 9 *Si, quæ similia veri sunt, pro veris accipiantur, satis habeam*] *Si qua similia* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Tum *simi- lia veris* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. Verum sequentis vocis litera initialis male repetita est in fine præceden- tis: quod præsertim in litera *s* fre- quentissime accidisse, videbimus ad XXVIII. 25. § 2. Vulgatum tuetur locus VI. 12. 'Simile veri est, alia atque alia subole juniorum ad bella usos esse.' XXVI. 38. 'Quo audacior res erat, minus similis veri visa est.' XXVII. 7. 'Quod mihi minus simile veri visum est.' Aliter tamen locu- tus est Livius X. 20. 'Ea, quamquam similia veris erant, certius tamen ex- ploranda ratus, dimittit equites.' XXVI. 49. 'Media simillima veris sunt.' XLIV. 30. 'Similius id vero fecit ducta ea virgo.' De utraque constructione vide ad VI. 13. § 3. Hinc *sint*, pro *sunt*, Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 4. 5. Gaertn. Port. Hav.

et typis descripti omnes ante Gruter. qui in postrema ed. substituit *sunt.* Deinde *pro veris accipi* Port. a m. pr. Denique *satis compertum habeam* Gaertn. et Hav. *satis compertum habeo* Harl. 2. et Port. At 'satis habeo' est, sufficit, contentus sum. Infra xxv. 16. 'Neque trahere ad defectionem Lucanos satis habuit.' xl. 29. 'Senatus censuit, satis habendum, quod prætor jusjurandum polliceretur.' Justin. xxii. 8. 'Tunc respondit, satis habere se, quod superstites eos esse Agathoclis liberis sciat.' Florus ii. 8. 'Rex, suis opibus et nomine regio fretus, satis habuit bellum movere.' Ovid. Metam. xv. 4. 'non ille satis cognosse Sabinæ Gentis habet ritus.' Paullo ante *in rebus tam antiquissimi, si quæ* Flor. a m. pr. in quo postea emendatum est *tam antiquissimis.*

Neque adfirmare, neque refellere est operæ pretium] Antiqua lectio *operæ pretium est.* Rhen. *Est operæ pretium*, ut ante Rhenanum passim edebatur, præferunt Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quod revocavi. *Opera et pretium est* exhibet Flor. a m. pr. unde tamen, litera una expuncta, postea *operæ pretium est* factum est.

§ 10 *In æde Junonis, quæ in Veientana arce erat, armatos repente edidit*] *In ædem Junonis* Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. N. *in Junonis*, media voce omissa, Leid. 2. Eam autem vocem in hac similive locutione sæpe apud scriptores omitti, videbimus ad x. 24. § 13. Hic tamen optimæ notæ codd. eam certatim tuentur; unde uni iis adversanti fidem non habeo. Tum *edidit repente* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *repente reddidit* Hav. Paullo antè *dejectis militibus*, pro *delectis mil.* Flor. et Leid. 1. Quomodo etiam lapsos esse librarios in Mss. Propertii, observat Gebhardus ad Eleg. ii. 6. 5. Pari modo *dejectu* et *delectu* commutantur ix. 2. § 9. Similitudo literarum *i* et *l* erroris caussa exstitit. Vide ad ii. 23. § 3. *detectus militibus* Lov. 2. Simili ratione 'lectus' et 'tectus' in Mss. commutantur. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Am. El. iii. 6. 73. et Bentl. ad Hor. Sat. ii. 3. 10. Tota vox *detectis* deficit in Lov. 3.

Pars aversos in muris invadunt hostes] Τὸ *aversos* deest in Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. *adversos* præferunt Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Solent ubique hæc vocabula in libris priscis commutari. Vide ad ii. 31. § 6. *Aversos hostes* hic servandum. Nam indicat, Romanos eos adgressos esse a tergo. x. 14. 'Aversoque hosti ab tergo repente se ostendere.' xxii. 48. 'Aversam adoriuntur Romanam aciem.' Vide ad iii. 70. § 4.

Pars, quum ... a mulieribus ac servitiis jacerentur, inferunt ignes] Prima vox deest in Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Eamdem etiam delendam esse, subjectis notis in Voss. 1. indicatur. Tum *mulieribus et servis* præfert Gaertn. *mulieribus ac servis* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Quam lectionem, ex glossemate, vel grammatici interpretatione natam, male in contextum inrepsisse puto. Vide ad iii. 15. § 9. Præterea *inferant* habet Hav.

§ 11 *Misto mulierum ac puerorum ploratu*] *Mixto* Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad iii. 57. § 9. Paullo ante *variis terr. ac vocibus pav.* Lov. 5.

§ 12 *Urbs hostibus inpletur, omnibus locis pugnatur*] Lego *hostium.* Klock. Verba sunt Servii ad Virgil. Æneid. i. 215. '*Inpleor* duos casus regit: genitivum; dicimus enim 'inpleor illius rei,' ut Cicero in Verr. iii. 12. 'Squaloris plenus ac pulveris.' Et

ventius in Eun. I. 2. 25. ' Plenus arum sum.' Et impleor illa re, ut loco : et alibi Æneid. v. 311. emamque sagittis Threiciis.' Et enalis Satyr. I. 32. ' Lectica Ma-iis Plena ipso.'' Utraque etiam istructio Livio in usu fuit. Et lem de priori vide ad XXIX. 14. de altera ad III. 69. § 2. Quum ae omnes libri hic stent pro vul-ı scriptura, ab ea etiam non dis-im. Verum forte Klockius, *hos-legens*, jungendum existimavit *hostium:* quemadmodum enim truendam putarit non addidit. im eamdem ob caussam servan-.puto id quod vulgo circumfer-' Urbs,' nempe Veientana, ' in-r hostibus,' id est, Romanis Vei-m hostibus. Præterea *omnibus-ıcis pugnatur* præferunt Harl. 2. . et Hav.

3 *Is finis sanguinis fuit*] *Sangui-is* Leid. 2. et Lov. 2. ac 4. Me-eorum, quibus locutionem ' is populationibus fuit ' vindicavi 30. § 9. Hic tamen, fidem ali-omnium codd. secutus, vulga-ıalo. Nam nec id Livio displi-: evincunt exempla quæ contu-. 44. § 2. ubi inlustravi genus ıdi ' is finis,' quod et hic obcur-ro quo tamen *his finis* præfert I. *hiis finis* fragm. Hav. Pri-era vocis *fuit* ob ductuum simi-ıem intercepit ultimam præce-*sanguinis*. Vide ad IV. 33. § 'aullo ante *multa jam cæde edita* . *multa jam edicta cæde* Lov. 1. ıd XXI. 62. § 7. Tum *ab iner-*pro *ab inermi*, Lov. 2.

Dedi inde inermes capti] *Dedi ermes correpti* Voss. 2. *Deinde* ı *capti* Lov. 2. 5. Flor. Hearnii N. et excusi ante Aldum, vul-ectionis auctorem, quam reli-dd. tuentur. Mox vocula *et* lparet in Lov. 1. Voss. 1. et

ıantum spe atque opinione major] *Aliquantulum* Voss. 2. et Lov. 3. 4. ac 5. quam lectionum varietatem sæpius in Mss. notari, videbimus ad VII. 36. § 5. Tum *spe ac opinione* Harl. 2. Port. et Hav. Non bene. Vide ad X. 36. § 17.

Dicitur manus ad cælum tollens pre-catus esse, ut, si] *Precatus esse dicta-tor, ut, si*, inserta voce, vetustæ edd. quam Aldus iterum ejecit. Et recte. Nullus enim codd. certe non eorum, quos consului, τὸ *dictator* agnos-cunt.

§ 15 *Si cui Deorum hominumque*] *Si cuique* Leid. 2. Deinde *hominum De-orumque* edd. principes, quem ordi-nem Aldus primus mutavit, substitu-ens *Deorum hominumque*, quemadmo-dum servant scripti, nisi quod *Deo-rum hominumve* sit in Hav. Quod ve-rum videtur. Non enim Camillus id precatur, si cui Deorum et hominum, sed si tantum alicui vel Deorum vel hominum nimia fortuna videretur. Alibi sæpe hæ particulæ commutan-tur. Vide ad XXIV. 10. § 2.

Nimia sua fortuna populique Romani videretur] Ms. *nimiam sua fort. pop. Rom. vid.* Lego *nimia jam sua fortuna pop. Rom. Quiritium vid.* Notabis autem τὸ *sua* non esse relativum ad Camillum, sed ' suam fortunam ' heic significare secundam fortunam ; nisi prorsus tollere placet, et delere τὸ *sua;* quod mallem. Suppletum enim videtur ad illud *populi Rom.* ' Qui ;' quod est, *populi Romani Quiri-tium.* Qui hoc non intellexerant, trajecerunt verba, ut esset *populique Romani*. Deinde ut plenam redde-rent sententiam τὸ *sua* adjecere de suo. Et quia hac in parte corruptum esse Livium puto, etiam seqq. verba ' publico Romani populi '. subdititia esse, eoque ejicienda videntur. Item illa, ' captæ deinde urbis Romæ, quod post paucos accidit annos, cla-dem.' *Klock.* Revocavi lectionem antiquam, a Sigonio Modioque ejec-tam, qui receperant Aldinam : minus

[redacted]

recte. Mutationi ansam præbuit vox *sua*, quam Camillo adscribebant, addita de suo enclitica *que* dictioni *populi:* quam tamen neque in scriptis suis reperit Sigonius. Videatur heic Glareanus: '' Sua fortuna populi Romani' est fortuna peculiaris et propria ejusdem populi.' Sic Florus III. 5. 'Perque omnia et decus et nomen et titulos Pompeio sua fortuna quærebat.' Curtius III. 2. 'Erat Dario mite ac tractabile ingenium, nisi suam naturam plerumque fortuna corrumperet.' Quam particulam temere nimis ed. sua ejecit Modius. Exstat enim in omnibus Mss. Solinus c. 6. (aliis c. 1.) sub finem: 'Locus dicatus suo numini, Pietatis sacellum est:' ubi frustra etiam emendationibus incumbunt Delrius ac Petrus Faber. Seneca Agamemnone vs. 90. 'Ventos nimium timuere suos.' Seneca Epist. LXXXV. 'Osculatur tigrim suus custos.' Cicero pro Plancio c. 1. 'Cujus non exstet in me suum meritum:' quod præter omnes Mss. septem quos excussi, mutarat in *summum meritum* Dion. Lambinus. Sic et ubi legitur apud Ovid. Metam. II. 702. 'Juncta suo pariter dabitur tibi femina tauro:' si sequimur notæ melioris Mss. reponendum *dabitur sua femina tauro:* dictumque ut Horatio Epod. XII. 24. 'Ne foret æquales inter conviva, magis quem Diligeret mulier sua, quam te.' *Grut.* Quicquid hic congerat ὁ πάνυ Gruterus de suo 'suus,' non probabit hanc lectionem vel grammatices convenire præceptis. Scio l. 1. D. de Popul. Action. haberi: 'Eam popularem actionem dicimus, quæ suum jus populi tuetur:' sed ibi haud dubie scribendum *populo*. Hallucinatur, cum a Sigonio Modioque hoc ex Aldo receptum autumat. Non est ulla omnium veterum nobis visarum, quæ non habeat *sua fortuna populique Romani.* Et quidem apud Sigonium: 'Vet. *populi Romani*:' sed hoc non erat directum ab illo ad hæc verba, verum ad proxima, ubi legitur, 'Romani populi.' Par illud VII. 13. 'Deum benignitate, felicitate tua populique Romani et res et gloria est integra.' *J. F. Gron.* Etiam Jac. Gronovio placuisse, non tolli copulam *que*, patet ex illis quæ notavit ad Liv. I. 38. § 2. Et recte. Non modo enim servant eam omnes typis excusi, sed et manu exarati libri præter solos Lov. 1. et Leid. 2. in quibus omittuntur voces *populique Romani.* Transpositis vocabulis, *nimia sua, fortunaque populi Romani* est in Lov. 4. et Gaertn. eodem sensu. Si vel unus aut alter codex bonæ notæ *nimiam*, vel *nimiã sua fortuna* exhiberet, ut Klockius in suo invenit, ei *nimia jam sua fortuna* scribenti non adversarer. Nam *jam* vel *iã* facile in reliquis codd. excidere potuit ob similitudinem ultimarum literarum vocis præced. Similiter in nonnullis Mss. excidit post vocem *quia* XXVII. 36. 'Qui quia jam designati provincias sortiti erant.' Et ita loquitur XLV. 41. 'Mihi quoque ipsi nimia jam fortuna mea videri, eoque suspecta esse.' Nunc tamen uni credere non audeo. Et ea voce omissa Valer. Max. loco, quem Gronovius ad verba seqq. laudat: 'Si cui Deorum nimia felicitas populi Romani videretur.'

Ut eam invidiam lenire suo privato incommodo, quam minimo publico Romani populi liceret] Hic locus in Aldino codice (meo quidem judicio) corrupte legitur ad hunc modum: *ut eam inv. len. quam minimo suo privato incom., publicoque Rom. pop. liceret:* quasi Camillus pro se deprecatus fuerit; quod alienum a veritate esse puto, cum contrarium apud Valerium Max. de Ominibus I. 5. ex. 2. pateat. Quare veterem lectionem magis probo, quæ ita habet: *ut eam inv. len. suo privato incom., quam minimo publico pop. Rom. liceret.* Quasi Camillus, de publico bono magis sollicitus quam

pierit reipublicæ communo commodo. Itaque suum non deprecabaum quam minimum ini totum abigi non pote- Glar. Vet. lib. populi it. Cæterum quod Glaomnium librorum fidem at, lenire suo privato inimo Rom. populi liceret, Nam Plutarchus hanc a vertit in Camillo pag. ὑμῖν ὀφείλεται τῆς παρευπραξίας, εὔχομαι ταύτην καὶ στρατοῦ 'Ρωμαίων εἰς τῳ κακῷ τελευτῆσαι· et ex. 2. 'Si cui Deorum a populi Romani videvidia suo aliquo incomtur.' ['Id minus sin- Sigoni; cum libri ad quos Glareanus secutus tarchi verba et Valerii sunt.'] Sigon. Hæc aversa a mente Camilli, mesin in proprium ca-, quod immineat populo ius sibi expetat, minima tam divina clementia, calamitate. Quod viideoque ex V. C. talem adationem: lenire suo, quam minimo publico ret. Quem adjuvat Anad parum caute ita mub minimo non ad popun, sed ad ipsum Camillum fuerat. Quare qui-. ita immutavit: ut eam minimo suo privato inublico pop. Rom. liceret. dictum composite, ut um.' Et omnino talem gitant verba Plutarchi, apud Sigonium. Vide m de Ominibus I. 5. apud Paterculum I. 10. concione extra urbem m ante triumphi diem rum suorum commemoraret, Deos immortales precatus est, ut, si quis eorum invideret operibus ac fortunæ suæ, in ipsum potius sævirent, quam in rempublicam.' *Gebh.* Ambiguæ scripturæ et sententiæ locus. Valerius Maximus I. 5. ex. 2. 'Ut, si cui Deorum nimia felicitas populi Romani videretur, ejus invidia suo aliquo incommodo satiaretur.' Eadem formula voti, quod L. Æmilius Paullus confecto Macedonico bello concepit: 'Deos immortales precatus est, ut si quis eorum invideret operibus ac fortunæ suæ, in ipsum potius sævirent, quam in rempublicam,' ut narrat Velleius I. 10. Simile Cippi apud Nasonem Metam. XV. 572. 'Seu lætum est, patriæ lætum populoque Quirini; Sive minax, mihi sit.' Hanc sententiam si admittimus, invenire possumus in verbis sic, ut vulgo conceptis: τῷ *quam* pro 'potius quam,' vel 'magis quam' accepto. Ut III. 40. 'C. Claudii oratio fuit precibus, quam jurgio, similis.' VII. 8. 'Quicquid hinc vel illinc Mars communis belli aufert, multiplex quam pro numero damnum est:' id est, gravius re, quam numero. X. 26. 'Ut præciperetur victoria animis, triumphusque quam bellum consulibus decretum videretur:' sic duo meliores Pall. Vulgo, *non bellum*. XXIII. 43. 'Ipsorum, quam Hannibalis, interesse, capta an tradita Nola potiretur:' sic Put. Pet. melior, Men. tres Pall. XXVIII. 44. 'Et Carthago præmium victoriæ erit, quam semiruta Bruttiorum castella:' ita Lipsius ex suo V. C. Cui accedunt Put. instar omnium, Regius, Men. Pal. unus. Eodem modo particula *quam* hic abutitur Livius, haud difficili jam sententia: ut eam invidiam suo privato incommodo potius, quam vel minimo etiam publico, lenire et luere Furium Camillum sinerent: ut eam ipsum a republica totam privatis suis et domesticis incommodis redimere paterentur. Plutarchus tamen, ne quid dif-

fitear, aliam accepit Livii sententiam, quam ita reddidit: Εὔχομαι ταύτην ὑπέρ τε πόλεως καὶ στρατοῦ 'Ρωμαίων εἰς ἐμαυτὸν ἐλαχίστῳ κακῷ τελευτῆσαι. Ea potest reperiri in verbis Livii, si aliter distinguantur et construantur, nimirum, 'ut eam invidiam publico populi Rom. liceret lenire privato suo incommodo quam minimo:' ut publicum populi Romani apud ejusmodi offensum et iniquum numen defungeretur quantilla calamitate ipsius Furii. Paullo clarius foret hac sententia: *ut eam inv. len. suo privato incom. quam minimo reipublicæ pop. Rom. liceret.* At Voss. Helm. cum Pal. 3. *lenire quam minimo suo privato incommodo publicoque p. R.* quod etiam ex Aldo (nisi quod ille *Romani populi*) ceu corruptum advocat Glareanus. Nec aliter Juntas imitator Aldi. Chifl. membranæ, *quam minimo suo privato incommodo publico p. R.* Buslidianæ et Voss. posterior, *quam minimo suo privato incom. publicoque pop. Rom.* Andreas quoque ac Tarvisina *publicoque.* Jam et privati simul publicique incommodi, quibus citra exitium defuncti sunt et Camillus et Roma, meminit continenter Livius. Quare placet maxime, *ut eam inv. len., quam minimo suo privato incom. publicoque, populo Romano liceret.* Meliori omine *publica populi Romani* dicuntur, quam ut huc congruant. *J. F. Gron.* De lectione, quæ ante Aldum vulgo in libris excusis exstitit, recte Sigonius pronunciavit, eam contra omnium librorum (intellige Mss.) fidem a Glareano probari. Glareani enim defensor, id minus sincere a Sigonio scribi arguens, (quum libri, quos Glareanus secutus est, ad manus sint,) sine dubio innuit libros editos, ut semper alibi. Omnes certe mei aliam plane lectionem præferunt. *Lenire minimo suo privato, quam publico incom. Rom. pop. liceret* habet Gaertn. *len. minime suo privato, quam incom. publico pop. Rom. liceret* Lov. 2. *len. suo privato incommodo, quam publico pop. Rom. liceret* fragm. Hav. a m. sec. In quibus lectionibus *quam*, quod jam Gronovius de vulgata monuit, accipi debet pro 'potius quam.' Vide etiam ad XXXIV. 49. § 10. *Lenire quam minimo suo incom. publicoque pop. Rom.*, omissa voce *privato*, legunt Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *len. quam minimo suo privato incom., publico pop. Rom. liceret* Leid. 1. *len. quam minimo suo priv. incom. publico populo Romano liceret* Klockian. *lenire quam minimo suo priv. incom. publicoque pop. Rom. liceret* Flor. Voss. 2. Lov. 3. Harl. ambo, Port. et Hav. neque differunt Lov. 4. et fragm. Hav. a m. pr. nisi quod *minime*, pro *minimo*, exhibeant. *Lenire suo privato incom. quam minimo, publicoque pop. Rom. liceret* Lov. 5. Et ita edd. antiqq. nisi quod *Romani populi* alio ordine præferant. *Lenire quam min. suo priv. incom. publicoque P. R. liceret* Oxon. L. 2. B. et C. apud Hearnium, quomodo Gronovius, si literas singulares reddamus *populo Romano*, legendum censuit. Et hanc scripturam recepi. Quamvis enim viri docti priscam illam lectionem probaverint, alteram tamen ex contextu ejicere nondum sustinuerunt.

§ 16 *Convertentem se inter hanc venerationem traditur memoriæ, prolapsum cecidisse*] Plutarch. in Camillo p. 131. Ταῦτα εἰπὼν, καθάπερ ἐστὶ 'Ρωμαίοις ἔθος ἐπευξαμένοις καὶ προσκυνήσασιν ἐπὶ δεξιὰ ἐξελίττειν, ἐσφάλη περιστρεφόμενος. Vide Brisson. de Formul. l. I. p. 42. p. m. 37. Adde Ovidium Metam. VII. 188. 'Sidera sola micant, ad quæ sua brachia tendens Ter se convertit; ter sumtis flumine crinem Irroravit aquis; ternis ululatibus ora Solvit; et in dura submisso poplite terra, Nox, ait, arcanis,' &c. *Klock.* *Convert. se in hanc ven.* Voss. 2. et Lov. 3. Sed alibi etiam voces *in* et *int'*, sive *inter*, in Mss. confundi solent. Vide ad XXXVIII. 57. § 6. Tum *traditum memoriæ* Leid. 2. Vox *memoriæ* non ad-

rt. At 'tradere memo-
ibi apud Livium obvium
 II. 36. 'Eum functum
 suis domum rediisse,
 moriæ est.' III. 67. 'Hoc
 posteris memoriæ tra-
 et 'prodere memoriæ,'
 Vide ad Liv. XL. 29.
 prolapsu cecidisse Leid.
 similiter loquutus est
 'Velut si prolapsus ce-
 osculo contigit.' Est
 loquendi, quale olim
 Silii XI. 198.
 pertimuisse] *Idque omen*
 2. *idque omen pertimuisse*
 a m. sec. Voss. 2. Lov.
 et edd. vetustæ, ma-
 distinctione post hæc
 dicent ipsum Camillum
 muisse. Sed ita in ver-
 est sensus. Recte
 est *pertimuisse*, quod
 censiana 1513. obcurrit,
 scriptis superest. 'Te-
 sere' interdum in Mss.
 Vide Gebhard. ad
 I. 2. 30. et quæ notantur
 Mox *postea eventurum*,
 rem, Flor. a m. sec.
 urbis Romanæ, quod
 cidit annos, cladem que]
 quod post paucos acc.
 Rhen. *Captæque deinde*
 av. a m. sec. Sed, vo-
 deinde,' similesque non-
 conjunctionibus copu-
 ri, dictum est ad c. 20.
 od in nullo alio reperi-
 possit. *Captæ deinde*
 Lov. 4. *captæ deinde*
 que priscæ edd. unde
 margine edd. 1513. et
 legendum *casum deinde*
 Sed rectius etiam
 tum est a Moguntinis:
 ullo cod. scripto mihi
 Quum autem ita et Al-
 postea tamen inter er-
 reposuit; unde eam-
dem lectionem proximi editores rece-
perunt usque ad Frobenium. Et hinc Rhenano occasio data est eam iterum expungendi. Deinde *urbis Romæ* omnes edd. usque ad Gronov. qui 1665. *urbis Romanæ* reposuit, licet ejus in notis non meminerit. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX. Et ita etiam habent omnes mei; nisi quod vox *Romanæ* desit in Leid. 2. et Harl. 2. Observandum autem *captæ urbis cladem, quod accidit.* De hac constructione quædam vide ad II. 38. § 5. et Burm. ad Sueton. Cæs. c. 45. Denique *quod accidit post paucos annos* alio ordine Lov. 4.

§ 17 *Atque ille dies cæde hostium ac direptione urbis*] Vet. lib. *Itaque ille dies.* Sigon. *Itaque* etiam Harl. 2. Port. et Hav. Optimi tamen codd. τὸ *atque* constanter servant. Solent hæc vocabula etiam alibi a librariis confundi. Vide hoc lib. ad c. 23. § 7. ad XL. 12. § 2. et alibi. *Itque ille dies* habet Gaertn. *Atque dies ille* Lov. 2. *Ille dies atque* Lov. 4. *Atque illa dies* Lov. 5. a m. pr. Præterea vocula *ac* deficit in fragm. Hav. a m. pr. *ac direptione* in Leid. 2. et Lov. 1.

CAP. XXII. § 1 *Postero die libera corpora dictator sub corona vendidit*] Τὸ *die* non exstat in Voss. 2. qui etiam inverso ordine *dict. libera corpora* præfert. Mox etiam, transpositis vocibus, *quod secum ret. prædæ* Leid. 2.

Nec duci, qui ad senatum, malignitatis auctores quærendo, rem arbitrii sui rejecisset] Alia scriptura paret in Pall. 1. ac 3. *qui ab senatu malig. auct. quær. rem arbitris subjecisset.* De qua judicent eruditi. *Gebh. Qui ab senatu, &c. rem arbitris subjecisset* similiter Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. Gronovius etiam in prima notarum ed. lectionem hanc considerandam arbitrabatur, non enim sine sale esse; quamvis necdum quid mutandum censeret. Eamdem vero in iteratis earum edd. omittendo tacitus damnasse videtur. Et recte. Alteram enim et plures et

[redacted]

integriores codd. servant. Locutionem ‘rejicere ad aliquem’ inlustravi ad II. 22. § 5. *dejecisset*, pro *rejecisset*, Leid. 2. qui error ex similitudine literarum *D* et *R* natus est. Vide ad XXI. 31. § 7. Præterea *malignitatis fautores* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Sed forte voci *autores* (ita enim interdum ea vox scribitur in codd. antiquis) litera *f* præposita est ob similitudinem ultimæ in voce præcedenti *malignitatis*. Nam contra interdum litera *s* fini vocis additur, quod sequens a litera *f* incipiat. Vide ad IV. 33. § 10. Similiter Vell. Pat. emendandum Lipsius censebat I. 13. ‘Omnisque doctrinæ et fautor et admirator fuit:’ pro *et auctor*. Verum haud male ibi viri docti vulgatum servandum docuerunt. Vide præsertim Vossium et Heinsium. Ceterum voces *senatum malignitatis auctores quærendo rem arbitrii sui rejecisset, nec* desunt in Leid. 1. cui errori occasionem præbuit repetitio vocis *senatum*. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 2 *Ex qua filius ad senatum retulisset*] *Filius patrem interrogando ad sen. retul.* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav.

§ 3 *Quum jam humanæ opes asportatæ egestæque a Veiis essent*] Subolet mihi participium *asportatæ* addititium esse. Nam in volumine Ms. dumtaxat habetur *cum jam humanæ opes egestæ a Veiis essent*. Rhen. Ms. Fuld. *Cum jam humanæ opes egestæ a Veiis essent*, reliquis omissis. Idemque de suo manu exarato codice monuit Beatus. *Modius*. *Quum jam humanæ opes egestæ a Veiis essent* edd. vett. ita Pall. duo, ita Fuldd. membranæ, ita quos consuluit Rhenanus. Solus Palat. 2. *opes asportatæ egestæque a Veiis*, quod nimis diu edd. occupavit. Prius ‘egeratur’ aliquid oportet, quam ‘asportetur.’ Vide Livium VI. 3. *Grut*. *Asportatæ egestæque* primum obcurrit in ed. Ald. quæ lectio in nullo meorum obvia fuit, licet tamen in quibusdam, et quidem pejoris plerumque notæ, codd. simile quid invenerim. Nam *apportatæ et egestæ* præfert Harl. 2. *apportatæ egestæ* Lov. 4. *apportatæ et gestæ* Lov. 5. *asportatæ et egestæ* Gaertn. *abasportatæ et egestæ* Lov. 2. Port. et Hav. Reliqui omnes cum edd. Aldina antiquioribus simpliciter tantum *egestæ* præferunt. Ita l. VI. c. 3. ‘Victorem vagum, prædam ex hostium tectis egerentem:’ ubi alia vide. Præterea *opes humanæ*, transpositis vocibus, Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *Tum ab Veiis* Voss. 1. et Port. pro iis vocibus duabus unica *cives* est in Lov. 2.

Amoliri tum Deum dona ipsosque Deos] *Admoliri* Leid. 2. et Lov. 1. Sæpissime verba, quæ cum præpositionibus *a* et *ad* componuntur, inter se confundi solent in libris scriptis. Vide ad XL. 55. § 5. Hinc *tum demum dona* idem Leid. 2. *tum dona demum* Lov. 4. a m. pr. in quo *Deum* emendat manus sec. *tum dona Deum* Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *Deosque ipsos* Hav.

Colentium magis, quam rapientium, modo] *Magisque rap.* Harl. 2. quomodo interdum scribæ in membranis antiquis variarunt. Vide ad III. 15. § 4. IV. 3. § 17. infra hoc lib. c. 25. § 4. VI. 16. § 4. et alibi. Similiter commutantur ‘quisquam’ et ‘quisque.’ Vide hoc lib. ad c. 29. § 6.

§ 4 *Namque delecti ex omni exercitu juvenes*] *Nam delecti* Gaertn. Vide ad VII. 28. § 7. *namque delicti* Harl. 1. et Flor. a m. pr. *namque dilecti* fragm. Hav. et Klockian. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

Pure lautis corporibus] Vet. lib. *pure lotis*. Sigon. *Lautis*, quod Sigonius mutavit, ex meis servant optimi, Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. et Gaertn. Quare etiam contextui reddidi. Eadem lectio etiam erat in margine Oxon. N. apud Hearnium: *paliatis corporibus* est in Lov. 2. et 5. *palliatis corporibus* in Lov. 4.

tandis Romam Regina erat] Eodem cogno- adpellat cap. præc. o Regina, quæ nunc recor:' et cap. seq. n templum in Aventi- 31. 'Eodem anno ædes æ, ab eodem dictato- ello vota, dedicatur:' Regina, transvecta in Aventino quam in- lens matronarum stu- ne dedicata est die.' Monetam' vocarunt 8. ex. 3. et Lactant. II. 7. Sed contra æ- Monetæ' demum diu runco a dictatore L. t non in Aventino, sed area ædium M. Manlii, se, Livius refert VII. itaque Valerio et Lac- se credo; licet non excusando Valerio ad tarit Pighius. Cete- no *tunc adsig. erat*, una aertn. Ejus tamen li- ator. Alii enim codd. unt; neque ulla in eo *Regina Juno designa-*

templum iniere] Vide rmul. I. p. 47. p. m. 42. aertn. et fragm. Hav. n alibi sæpe a librariis Vide ad XLV. 2. § 7. Hav. Lov. 4. 5. et L. 2. et C. quod ex ntextum irrupisse vi- iam variatur III. 10. § et alibi.

I signum more Etrusco tis sacerdos adtrectare us] *More vetusto* edd. quo Aldus substituit Ita præferunt omnes sus sum. Pierius eti- ad Maron. Æneid. II. veteri cod. Jani Par- Eam autem lectionem vel Parrhasius non probavit, vel A- lexander Minutianus adnotare neg- lexit. Certe is illam non recepit in ed. Mediolan. 1505. in qua suas ibi subreptas castigationes in Livium ex- hibitas fuisse, J. Parrhasius queritur in Præfat. ad Claudian. de Rapt. Pros. Tum *Etruscæ gentis* Lov. 4. Deinde *attractare* Voss. 1. a m. sec. inter versus, Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. quomodo et J. Parrhasii cod. exhibuisse, idem Pierius monuit; ad- dens, similiter Mediceum et vetera alia Virgilii exemplaria legere. Ita etiam passim 'detractare' et 're- tractare' codd. Liviani præferunt. Vide ad XXXIV. 15. § 9. Tum vocula *non* abest ab Harl. 2. Lov. 5. Port. et Hav. *Est*, pro *esset*, præferunt Leid. 2. a m. pr. et Lov. 2. Denique *sollicitus* habent Lov. 3. et Voss. 2. quomodo etiam peccatur III. 38. § 9. et hoc lib. c. 37. § 3. pluribusque aliis locis. Simili errore librarii voces 'solitudo' et 'sollicitudo' commu- tarunt; de qua re vide ad l. IV. c. 52. § 8.

Deinde quum quidam, seu spiritu di- vino tactus] In volumine Ms. est *dein cum quidam, seu spir. div.* Rhen. Quod Rhenanus in cod. scripto invenerat, Jac. Gronovius in contextum recepit. Etiam pater ejus sæpe se librorum meliorum auctoritate id Livio resti- tuisse fatetur ad IV. 32. § 5. Et ita hic nostri præferunt præter Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Port. et Hav. qui *deinde* servant: etiam Gaertn. in quo *dein* superest. Vide ad III. 3. § 6. Insuper *spiritu divino tractus* Port. et Hav. errore scriba- rum, qui sæpe hæc vocabula in Mss. commutarunt. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Met. VIII. 224. Grævium ad Sueton. Tiber. c. 21. Burmann. ad Ovid. Met. VIII. 184. et viros doctos ad Val. Max. I. 8. § 2. Similis ob- servatur confusio vocum 'contactus' et 'contractus.' Vide ad VI. 28. § 6.

Spiritu divino tactus hic omnino vera est lectio. Vide ad II. 5. § 2. Ceterum Jac. Perizonius in Animadv. Histor. c. 9. p. 366. monuit, Plutarchum in Camillo p. 132. hunc Livii locum laudasse, sed in ea re parum adcurate versatum esse: nam tantum unum hoc recte ex Livio retinuisse, Deam, vel statuam Deæ, ex sententia Livii nihil respondisse, quod alii adfirmarant; in ceteris vero longe ab eo recessisse, quippe qui ipsi Camillo adscribat, quod Livius cuidam adscripserat. Post Perizonium idem ad hunc locum notavit Clericus.

Juvenili joco, Visne Romam ire Juno? dixisset] *Juvenali joco* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. a m. pr. et ed. Rom. 1472. quod recepi. Vide quæ dicentur ad Livii XXXVII. 20. § 5. Tum, mutato ordine vocum, *ire Romam* Voss. 2. et Lov. 2. ac 3. et inferius *adnuisse Deam ceteri conclamaverunt* Lov. 1. et Leid. 2. ubi *Romam*, pro *Deam*, præferunt edd. antiquæ: quasi sensus foret, Deam adnuendo indicasse, se Romam ituram. Deinde Moguntini substituerunt *Romani*, pro *Romam*. At jam antea *Deam* Mediolani 1505. editum est, quod deinde Aldus recepit. Neque aliter præferunt codd. scripti; nisi quod *deque* sit in Lov. 5. a m. pr. *Deamque* a m. sec. Præterea *clamaverunt* Lov. 2. Sed librarius primam syllabam, hac nota *c̄clamaverunt* scriptam, per incuriam non animadvertisse videtur.

§ 6 *Motam certe sede sua parvi molimenti adminiculis*] Vox *certe* deficit in Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. at sequens in Voss. 2. Tum *momenti* Lov. 2. *emolumenti* Lov. 4. et 5. a m. pr. Deinde *adminiculi* habent Leid. 2. et Lov. 4. Sed litera finalis *s* intercepta est a prima vocis proximæ *sequentis*. Vide ad XXXVII. 29. § 5.

Accepimus levem ac facilem translatu fuisse] Ita primus edidit Aldus. Vetustiores præferunt *accipimus*; quod apud me superest in Leid. 1. et Hav. Vide ad III. 69. § 8. Neque eo prætextu τὸ *accipimus* displicere debet, quod modo præcesserit *adjectum est*. Nam ita alibi Livius tempora diversa, et quidem perfectum ac præsens, junxit. Vide ad III. 46. § 9. Tum *tralatu* Flor. *translatam* Lov. 2. Paullo ante *sequentemque*, pro *sequentis*, Lov. 2.

§ 7 *Quo vota Romani dictatoris vocaverant*] *Quoque vota* Lov. 2. *quo votum* Lov. 4. Tum *voverant* Hav. Pro quo Klockius voluisse videtur *evocaverant*: perperam in voces distributis literis, *dictatori suo caverant* Lov. 4. exhibet. Contra mox *qui vocaverat*, pro *qui voverat*, Voss. 2. Leid. 1. Flor. a m. pr. Klockian. Lov. 1. a m. pr. et Lov. 2.

§ 8 *Magnitudinem suam vel ultima clade indicantis*] *Magnit. sua vel ult. clade* Harl. 1. *magnit. suam vel ultimam* Port. a m. pr. Mox *aliquanto cladis*, pro *aliq. cladium*, Harl. 2. et Hav. Tum *iudicantis* Lov. 5. Vide ad V. 26. § 6.

Postremo jam fato quoque urgente] Pall. 1. et 3. *fato tum denique urg.* Gebh. Scripta lectio *fato tum denique urgente*. Plenius uberiusque vulgato videtur. Lib. IV. c. 55. 'Nequidquam enim tentati, ut tum denique desisterent impediendo bello.' *J. F. Gron.* *Facto*, pro *fato*, præferunt Lov. 3. Voss. 2. et Leid. ambo. Ita sæpius librarios lapsos esse, vidimus ad III. 40. § 9. Hinc *quoque* servant Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Harl. 1. Hav. et Hearnii Oxon. N. *eoque* substituunt Harl. 2. Lov. 2. 4. 5. et Port. *cumque* Leid. 1. *tum demum* fragm. Hav. et in margine Hearnii Oxon. N. *tum denique* Voss. 2. et Lov. 3. Et ita in reliquis Oxoniensibus fuisse videtur, ex quibus Hearne nihil monuit. *Tum eoque denique* Gaertn. duplicem lectionem jungens. Cic. ad Famil. l. XIV. ep. 2. 'Ego vero tum denique mihi videbor restitutus, si illa nobis erit restituta.' Tandem

, Vide ad Livii IX. 13.

men, *non vi*, *expugnata* ... 2. Vide ad VIII. ... *de tū*, pro *tā*, id est . et Gaertn. Vide ad . § 5.

§ 1 *Romam ut nuncia-* ... *captos*] *Quom Romam* ... ertn. Verum τὸ *Quom*, ... sitio voculæ *ut*, olim adscriptum, unde per- ... cto librario in contex- ... n est. *Romani ut nunc*. ... t Lov. 3. *Romam ut* ... *captam* Hav. et apud ... n. C.

... *t prodigia procurata fu-* ... *m responsa et Pythicæ* ... ocula *et* priori loco de- ... 4. sequens *prodigia* in ... *fuerunt* habet Gaertn. ... vel *Phiticæ sortes* Lov. ... id. 2. Port. Gaertn. et ... Vide hoc lib. ad c. 15. ... e *sortes votæ* Lov. 4. 5. ... Vide hoc lib. ad c. 13.

... *manis adjuvari consiliis* ... *otuerat juvari cons.* Lov. ... si verba digerantur, fa- ... laba τοῦ *adjuvari* inter- ... ob ultimam vocis præ- ... *poterat* Port. Gaertn. ... autem *res* non adparet

... *maximum imperatorum* ... *Furium Camillum* Lov. ... ort. et Hav. Quorum ... posteriores etiam *max-* ... *rem omnium* præferunt. ... s Lov. 5. a m. pr. Mox ... *gerant*, Lov. 4.

... *annis varie ibi bellatum* ... ertn. sed solito errore ... quo videbimus ad XXII. ... e bellare' est ancipiti ... victoria, quum modo ... Veientes superiores ... t gerere. Liv. I. 33. 'Aliquamdiu ibi Marte incerto varia victoria pugnatum est.' Hoc lib. c. 28. 'Eodem anno in Æquis varie bellatum, adeo ut in incerto fuerit, vicissent, victine essent.' XXIII. 13. 'Quam varia victoria priore Punico bello fuerit, plerique, qui meminerimus, superamus.' Justin. XIX. 1. 'Grave bellum natum, in quo et diu et varia victoria prœliatum fuit:' qui ita sæpius locutus est. Præterea *varie ibe bellatum* Harl. 1. *varie id bellatum* Leid. 2. *ibi varie bellatum* Lov. 2. Paullo ante *tum*, pro *tamen*, Lov. 4. Vide ad XXII. 17. § 5.

Velut ex insperato inmensum gaudium fuit] *Ex inspirato* Hav. Ita sæpissime variant scribæ in verbis 'sperare' et 'spirare.' Vide ad IV. 3. § 8. Torren. ad Valer. Max. III. 7. ex. I. p. 295. et Nic. Heinsium ad Silii Ital. XVII. 536. De locutione 'ex insperato' vide ad Epit. Liv. lib. XXII. Tum *in inmensum gaudium* Lov. 5. Sed præpositio nata est ex prima syllaba vocis seq. Vide ad IV. 6. § 11.

§ 3 *Plena omnia templa Romanarum matrum, gratias Diis agentium, erant*] Vet. lib. *grates Diis agentium*. Sigon. Pall. duo *grates agentium*. Pal. 2. *grates Diis agentium*, ut et Andreæ Campanique ed. *Gebh.* *Grates* etiam omnes codd. mei, præter unum Lov. 2. *grãs*, id est *gratias*, præferentem. *Grates* etiam servant edd. Rom. 1472. et Parm. quia autem grammatici id poëtarum potius, quam oratorum, proprium esse existimarunt, ubique fere deletum, eique *gratias* substitutum esse, Gronovius observat ad Liv. XXIII. 12. § 7. ubi plura vide. Deinde τὸ *Diis* non erat in Voss. 2. Lov. 3. et a m. pr. in fragm. Hav. *Dis* pro eo scribit Leid. 1. Vide ad V. 14. § 4. Præterea *templa Romanorum matrum* Voss. 2. Lov. 5. Port. Gaertn. Hav. et inter versus a m. sec. Voss. 1. quod si hoc ordine accipiatur, templa Romanorum plena erant matrum,

[redacted]

ferri posset. Similiter etiam Curio, ejusque exemplo quidam sequentium ediderunt; verum, ut videtur, errore operarum. *Templa Romana* Leid. 2. et Lov. 1.

Senatus in quatriduum, &c. supplicationes decernit] Præpositionem, quam omnes vetustiores excusi ignorant, primus addidit Aldus. Eamdem etiam uno ore tuentur omnes codd. mei. Præterea *supplic. decrevit* Leid. 2. Harl. 2. Hav. et Lov. 4. ac 5. *significationes decrevit* Lov. 2.

§ 4 *Triumphusque omnem consuetum honorandi illius diei modum aliquantum excessit*] Mss. *diem illius modum.* Lego *illius die:* prisce. *Klock.* Pall. membranæ optimæ, *cons. honor. die illius modum aliq. excessit.* Est autem ita loqui solitum tam poëtas, quam historicos. Virgilius Georg. I. 208. 'Libra die somnique pares ubi fecerit horas.' Vide Juvenilia nostra II. 7. *Gebh.* De genitivo illo *die* prisco modo formato vide ad IX. 37. § 4. Hic tamen meorum nullus Palatinis consentit. Omnes vocabula transponunt, legentes *diei illius.* Verum insuper etiam *diem illius* legunt Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Notæ autem vocibus illis a m. sec. subjectæ sunt, indicaturæ, interpolatori videri eas delendas esse. Ex omnium itaque consensu ordinem mutavi. In Pall. autem optimis membranis ultima litera τοῦ *diei* intercepta esse potest a prima vocis seq. *illius.* Præterea *triumphum omnem* Gaertn. *triumphus omnem* Harl. 1. et Port. In verbis præcedd. *ordinibus* deest in Lov. 4. *obviam* in Lov. 2. Tum alio ordine *ullius antea umquam* præferunt Voss. 1. et Leid. 2. *ullis antea umquam* Lov. 1. *ullus umquam antea* Lov. 4.

§ 5 *Maxime conspectus ipse est*] *Maxime aspectus* Harl. 1. et Hav. Male. De voce *conspectus* vide ad IV. 13. § 3. Verbum *est* exsulat a Lov. 2.

Parumque id non civile modo, sed humanum etiam, visum] *Parumque in dño civile* Leid. 2. et Lov. 1. Tum *civilem modo* Flor. Gaertn. et Hav. Sed prima litera vocis seq. perperam in fine præcedentis repetita est. Vide ad XL. 7. § 8. Denique *hum. etiam invisum* fragm. Hav. a m. pr. Verum et hic duæ priores literæ, voci *visum* præpositæ, natæ sunt ex ultima præcedentis *etiam.* Ejusdem erroris alia exempla habnimus I. 57. § 10. et cap. 60. § 1. III. 24. § 5. IV. 6. § 2. etiam hoc lib. c. 52. § 2. VIII. 23. § 14. cap. 28. § 11. Vide insuper ad XXXVII. 11. § 4.

§ 6 *Jovis Solisque equis æquiparatum dictatorem in religionem etiam trahebant*] Membranæ Fuldenses *æquiperari dictatorem.* Modius. Pall. *duo æquiparati:* unde Modius *æquiperari.* Non opus est ulla mutatione. *Gebh.* Nescio, an integra sint loci hujus verba. Cui enim æquiparatur dictator? Utrum equis? Quomodo? nec enim intelligitur. Imo ne quidem eis Livius æquiparatum voluit, sed Jovi. Quare illud *equis* non est casus tertius, sed ultimus. Jam si casus ille ultimus, oratio non est integra, quia nihil est, quod τῷ *æquiparatum* respondeat. Quare puto Livium scripsisse *Jovi Solique equis æquip.* Fuit nempe vocabulo *Jovis* adnexum *s* ex sequenti voce *Soli*, et quia in secundo casu cœpit legi, etiam vocem *Soli* eo casu putarunt collocandam. Ceterum ex verbis Livii adparet etiam Soli currum Romanos tribuisse, eumque pariter cum equis albis. Ubi vero currus hos habuerint, non liquet. Mihi verisimile videtur, respexisse ad eos, quos circumducebant in pompa Circensi, atque thensas alias vocabant. *Schefferus* de Re Vehicul. I. 18. p. 240. Hic locus servat elegantem, ita sim felix, comparationem, sed, si quid video, homini Romano indignam. Camillus nempe, Veientium victor et trium-

ietur animalibus, sive ego, nisi plane fallor, lisse existimo *Jovi Soli*ut, per equos albos, vel equis albis junxerat dic- quari Jovi et Soli, qui- ivei equi, uti de Jove archus in Camillo, tri- *uperus* in Syllog. Epist. Burmann. tom. II. pag. rutum ex meis servant . Leid. 2. Lov. 1. Harl. Klockian. Gaertn. Hav. Oxon. N. et B. contra ibent, duobus Gebhar- ntientes, Voss. 2. Leid. et fragm. Hav. quæ lec- roxime accedit ad id, ex membranis Fulden- t Gronovius in contex- Et ita inveni in Lov. m autem Hearne simi- ri ediderit, et tantum iensium dissensum no- i, quos adhibuit, eam- n habuisse debent, mo- r officio functus sit. *Solique equis æquiparari* e, conjicit etiam Cleri- rror non vidisse eam jam a Scheffero occu- Amplissimus quidem iter non meminerat lo- cripto ita a Scheffero use; ei tamen deinde Mort. Persec. cap. 16. , ut me monuit Duke- hic loco subcurrendum Roëllius, qui indicavit, i videri *Jovis Solisque ri dictatoris*, (scilicet *gionem etiam trahebant*. est II. 30. 'Curæ fuit senioribus Patrum, ut o vehemens, mansueto ingenio:' ubi ex voci- *ngenio* casu tertio, sup- in præcedenti 'suo in- xto. Vide quæ ibi no- perunt apud eruditos ineditæ Jac. Gronovii in Livium notæ, quas ex ore ejus discipuli exceperunt. In illis vulgatam lectionem *Jovis Solisque equis æquiperari dictatorem* defendit, et huic loco similem esse putat illum IX. 10. 'Postumius in ore erat: eum laudibus ad cœlum ferebant: devotioni P. Decii consulis, aliis claris facinoribus æquabant:' ut et hunc Justini I. 7. 'Fuere Lydis multi ante Crœsum reges, variis casibus memorabiles: nullus tamen fortunæ Candauli comparandus.' Eligant eruditi lectores, quod magis satisfacit. Ego sine sontica caussa a Mss. non recedo. Mox *triumphus ob eam unam*, omissa conjunctione *que*, Hav.

§ 7 *Junoni Reginæ templum in Aventino locavit, dedicavitque Matutæ Matri*] Hæc verba non ita accipienda sunt, quasi Camillus illud templum, quod Junoni Reginæ in Aventino locavit, dedicaverit Matutæ matri, sive Junoni sub nomine Matris Matutæ. Nam ejus templi dedicati demum meminit Livius c. 31. Eorum itaque sensus est, Camillum locasse templum Junoni Reginæ in Aventino exstruendum, quod, paullo antequam Veios expugnaret, se facturum promiserat. Vide c. 21. et c. 22. Præterea Camillum etiam dedicasse templum Matutæ Matri itidem ex voto, quod susceperat ex senatusconsulto, priusquam adhuc Roma ad bellum Veientibus inferendum profectus esset. Vide c. 19. Ut itaque ambiguum, quod imperitiores morari, aut in errores inducere posset, tolleretur; *dedicavitque ædem Matutæ*, inserta voce, dederunt Lov. 4. 5. Hav. Harl. 2. Gaertn. Port. et Hearnii Oxon. N. Quum tamen optimi codd. eam vocem non agnoscant, etiam non recipiendam esse existimo. *Maturæ Matri* habent Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. Vide ad c. 19. § 6. *Maturæ Matris* Lov. 2. *Matutæ Matris* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 4. 5. Harl. 2.

[redacted]

Port. Hav. omnesque edd. usque ad Parisinam 1573. Supra dixerat c. 19. 'Ædemque Matutæ Matris refectam dedicaturum.' Infra c. 31. 'Ædes Junonis Reginæ, ab eodem dictatore eodemque bello vota, dedicatur.' Supra II. 8. 'Nondum dedicata erat in Capitolio Jovis ædes.' c. 21. 'Ædes Mercurii dedicata est Idibus Maii.' c. 27. 'Uter dedicaret Mercurii ædem.' c. 42. 'Castoris ædes eodem anno Idibus Quinctilibus dedicata est:' ubi minus recte *Castori ædes* malebat Gebhardus. IV. 29. 'C. Julius consul ædem Apollinis, absente collega, sine sorte dedicavit.' Et sæpe alibi. Sed et alterum apud Livium obvium. Supra II. 21. 'His consulibus ædes Saturno dedicata.'

Atque his divinis humanisque rebus gestis] *Atque divinis* Lov. 5. *itaque divinis* Harl. 2. Port. et Hav. *itaque hiis divinis* Gaertn. Vide hoc lib. ad c. 21. § 17. *atque his divinis atque humanis* Lov. 4.

§ 8 *Agi deinde de Apollinis dono cæptum*] Legendum e Pall. 1. ac 3. *Agi dein de Apoll. dono.* Nam τὸ *de* posterius deficit in illis. *Gebh.* Ita ex meis etiam Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad III. 3. § 6. Tum *Apoll. domo* Voss. 1. a m. pr. et Leid. 2. *Apoll. voto* Lov. 3. Vide ad v. 20. § 8.

Cui se decimam vovisse prædæ partem] *Novisse* Lov. 3. et Hav. Vide hoc lib. ad c. 13. § 7. Mox verbis seqq. *pontificesque solv. rel.*, addita particula connectente, Gaertn. *cum pontifices solv. rel.* Lov. 1. *pontifices solv. in rel.* Lov. 4. Præterea *censuerunt*, pro *censerent*, Lov. 5. a m. sec.

§ 9 *Haud facile inibatur ratio jubendi*] *Iniebatur* Hav. *videbatur* Lov. 4. Tum *ratio nubendi* Gaertn. Mox verbis proximis *in sacrum secernetur* Voss. 2. Sed videtur scriptum fuisse *secern'etur*, neglecta deinde nota remansisse *secernetur*. Vide ad II. 56. § 7.

§ 10 *Tandem eo, quod levissimum videbatur, decursum est*] *Tamen eo* Lov. 2. Vide ad XXII. 2. § 11. *tandem eoque lenissimum* Lov. 3. *tandem eo, quod lenissimum vid.* Flor. Voss. 2. Leid. uterque, Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. Infinitis locis ita lapsi sunt librarii. Vide ad XXXVI. 31. § 8.

Qui se domumque exsolvere religione vellet] *Solvere* Hav. Vulgatum verum est. Vide ad II. 31. § 2.

Quum sibimet ipsi prædam æstimasset suam] In volumine Ms. est *cum sib. ipse prædam æst.* Rhen. *Quum sibimet ipse* etiam tantum non omnes mei. Vide ad II. 19. § 5. *quum ismet ipse* unus Lov. 2. et *cum sibimet ipsi* Hav. Sed solent passim voces *cum* et *quum*, sive *cum*, in Mss. commutari. Vide ad IV. 19. § 2. Tum *extimasset* Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Respice quæ dicuntur ad XXXIV. 2. § 5. *Æstumasset* Flor.

Decimæ pretium partis in publicum deferret] *Decumæ pretium partis* Flor. et Leid. 1. Vide ad II. 59. § 11. Tum præpositio *in* non adparet in Leid. 2.

§ 11 *Numine Dei ex dignitate populi Romani*] *Minime Dei* Port. et Hav. Literarum similitudo caussa fuit ut librarii ita errarent. *Munimine Dei* Lov. 5. Hinc *ex dignitate populo R.* Leid. 1. *et dignitate populi Romani* Lov. 2. Vide ad XXVI. 45. § 1.

Plebis animos a Camillo alienavit] *Plebis alienos* dedit librarius Leid. 1. Præterea *ab Camillo alienavit* Port. et Hav. *Camillo alienavit*, omissa præpositione, Voss. 2.

§ 12 *Inpetrataque pax*] Particula conjungens *que* non adparet in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. utroque, Gaertn. Hav. et fragm. Hav.

Acquiesceret civitas, quam quod digni peterent] *Civitas quiesceret* Lov. 4. *quiesceret civitas* Harl. 2. et Port. Male. *Acquiesceret* est 'quiesceret.' Supra IV. 60. 'Rem familiarem saltem acquiescere eo tempore, quo corpus addictum atque operatum reipublicæ esset.' XLV. 37. 'Ne victorem quidem te acquiescere passus

persequendos hostes
e *quam quod digna pe-*
lav. et Harl. 2. *quam*
eterent Gaertn. *digni*
illi peterent, qui me-
eem inpetrarent. Vo-
sensu optime exposuit
III. 8.
§ 1 *Veiis captis sex tri-*
consulari potestate inse-
rit] Pall. 1. ac 3. *Veiis*
unis mil. cons. potest.
buit duos P. Cornelios.
am lectionem, quam in
ebhardus invenit, præ-
s Voss. 2. Lov. 2. 3. 4.
av. a m. pr. Nec mul-
: Leid. 1. in quo est
tribus militum. Origo
it, quod litera initialis
pta sit ab ultima vocis
e ad XXX. 3. § 8. Ut
nsum haberet, postea
itarunt in *tribunis.*
rnelios] *Duo Publicos*
L. 1. De τῷ *duo*, pro
XXXV. 21. § 5. Corne-
prænomina duplici *P.*
exemplaribus notanda
so Publii, monet Pigh-
ad a. CCCLVIII. p. 219.
non necessarium est.
nim *duos*, et sequens
nominis notam *P.* non
Publios, reddi posse

bium Ambustum iterum]
quater ante hunc locum
nis mentio est. Anno
l. consul Q. Fabius di-
CCCXLIX. Item a. CCCLI.
C. Fabius: IV. 58. 61.
amquam quidam libri
ant, luculento codicum
denique *Cæso* dicitur
d. in quibusdam etiam
quoque *Fabii* in sequen-
est, qui pater dicitur
biorum ad Clusium, ac
pugnantium. Atqui si
hic iterum fit tribunus militum, qui ex prioribus emendandus ad hunc sit locus non plane constat. *Glar.* Vet. lib. *Cæsonem Fab. Amb. iterum* habet. Diodorus item Bibl. l. XIV. p. 445. Καίσωνα Φάβιον nominat. Quoniam autem Cæso Fabius Ambustus bis ante tribunus militum fuit, Livio ipso et Capitolinis scriptoribus et Diodoro testibus, propterea hoc anno *tertium* sit necesse est, non *iterum.* Sigon. *K. Fab. Amb. tertium* legendum esse, monuit etiam Pighius in Ann. loc. laud. *iterum* tamen servant Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav. Sed vox *iterum* deest in Hav. quatuor autem præscripta vocabula in Harl. 2. et Port. C̃. *Fab. Amb. tertium* præfert Voss. 1. *Cæsonem Fab. Amb. tertium* Harl. 1. *tertium* etiam superesse in Oxon. L. 1. et N. testis est Hearne. Primus K. Fabii Ambusti tribunatus memoratur IV. 61. alter V. 10. *C. Cæsonem Fabium* habent Leid. 1. et Lov. 1. quorum librarii duplicem lectionem hac ratione servare voluerunt. Vide ad III. 44. § 4. In verbis præcedd. *Maximum Valerium Maximum* inveni in cod. Hav.

L. Furium Medullinum quintum] Ultimam vocem non agnoscunt plerique nostri codd. ut nec Hearnii Oxon. B. N. C. Eam intercepit proximi tribuni prænomen *Quintum*: quod ex eo confirmatur, quia contra prænomen Q. deficit in Flor. et Lov. 3. ac 5. Omnes voces *P. Fur. Med. quintum* non adparent in Gaertn. Mox *tertio*, pro *tertium*, obferunt Port. et Hav. Vide hoc lib. ad c. 16. § 1.

§ 2 *Non urbes vi aut operibus tentatæ*] *Urbes suis haud op.* Lov. 4. et 5. a m. pr. pro quo prior eorum in margine legit *urbes aut operibus*, posterior a m. sec. *urbes vi haud. op.* Præterea *opibus temperatum* Lov. 3. Sed sæpe *opibus* et *operibus* commutantur. Vide ad VIII. 16. § 4. Quod autem ' ten-

[redacted]

tare' et 'temperare' confunduntur, inde factum est, quod olim scripserint *temptare* pro *tentare*.

Nulla felix arbor, nihil frugiferum in agro relictum] *Vel frugif.* Lov. 3. *vel nihil frugif.* utraque lectione servata, Voss. 2. *in agro relicto* Hav. Vide ad IV. 44. § 5. *in agro relicta* Lov. 3.

§ 3 *Ea clades Capenatem populum subegit*] *Capenatum populum* Hav. An voluit librarius *Capenatium populum?* Nam ita casus patrius numero multitudinis formatur hoc lib. c. 8. Præfero tamen vulgatum, non modo quia id tuetur reliquorum constans consensus, verum etiam quod Livium genus illud loquendi 'populus Capenatium,' 'populus Atheniensium,' 'populus Romanorum' usurpasse non meminerim. Vide ad XLV. 23. § 15.

§ 4 *Cujus lenienda caussa coloniam in Volscos*] *Cujus len. eam col.* Gaertn. De errore hoc vide ad XXXVIII. 58. § 11. Paullo ante τὸ *erat*, quod est in omnibus Mss. exsulat ab editis Aldo prioribus.

Triumvirique ad id creati terna jugera et septunces viritim diviserant] Id est, dividere voluerant, divisuros se constituerant, vel promiserant. Nam ex eo, quod largitionem spretam dicit, rem sine effectu fuisse intelligitur. Multa hujus generis sunt in omnibus scriptoribus, quæ conatum tantum et consilium significant. Vide Casaub. ad Suet. Cæs. c. 29. Gronov. ad Liv. XXXIV. 1. Scip. Gentil. Parerg. I. 25. et Noodtium Probab. III. 11. *Duk.* *Triumviri qui ad id creati* Voss. 2. et Lov. 3. *triumviri ad id creati* Gaertn. Tum *tria jugera* Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. Sed passim Livius distributivo numero usus est, licet addendo 'in capita,' 'in singulos,' vel, ut hoc loco, 'viritim' cardinalem adhibere potuisset. Vide ad XXXIX. 38. § 11. Et solent sæpius librarii vocabula numeri distributivi in vocabula numeri cardinalis mutare. Vide quæ notantur ad XXXII. 28. § 11. Vox *septunces* deerat in Lov. 4. sed librarius, qui eam intellexisse non videtur, vacuum tamen spatium reliquit, ut indicaret aliquid deesse.

§ 5 *Quia spei majoris avertendæ solatium objectum censebant*] Lego *spei majoris advertendæ.* Klock. *Advertendæ* habent etiam Lov. 3. 5. et Voss. 2. Sed quid sit 'avertere spem,' probe intelligo; quæro autem quid hic notabit 'advertere spem?' Verba 'avertere' et 'advertere' infinitis locis a librariis commutantur in codd. scriptis. Vide ad VI. 23. § 8. Præterea *q̃*, pro *quia*, Leid. 2. *qui* Leid. 1. et Lov. 2. Vide ad Liv. XXXVI. 33. § 5. *quod* Lov. 5. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. Deinde *obj. tum cens.* Hearnii Oxon. C. Sed vocular *tum* ex ultima syllaba prioris vocis male repetitam puto.

Urbs Veii agerque Veientanus in conspectu sit, uberior ampliorque Romano agro] *Urbs Veiique* Hav. Tum *ager Veientinus* Lov. 2. 4. 5. et fragm. Hav. *ager Veientatus* Lov. 1. Præterea *uuerior* Harl. 1. litera *u* τῷ *b* substituta. Ea autem literarum commutatio in Mss. frequens est. Hac ratione *violabit,* pro *violavit,* emendavit Rhenanus II. 29. § 12. *Ab eis* in optimo cod. scriptum est pro *a Veiis,* IV. 30. § 9. *Gavina,* pro *Gabina,* c. 49. § 6. *velli,* pro *belli,* VI. 17. § 7. *jubere,* pro *juvare,* VI. 35. § 9. *Favius,* pro *Fabius,* VII. 22. § 2. *beneficiis,* pro *veneficiis,* VIII. 18. § 11. *Vitrubius Baccus,* pro *Vitruvius Vaccus,* c. 19. § 4. *glouus,* pro *globus,* c. 32. § 13. *novis consulibus,* pro *nobis cons.* XXVIII. 41. § 10. In codice Pandectarum Florentino nihil frequentius esse, diu est quod viri docti observarint. Vide Brisson. Parerg. § 8. et 9. et, quem inmatura morte sibi ereptum esse dolent elegantiores literæ ac mascula jurisprudentia, Gulielm. Best in Rat.

c. 1. p. 10. Hinc ergo Leid. 1. et Lov. 4. ac mei, literis imperite in ntis, præferunt *in con-* Tum *amplior uberior Romano* Lov. 4. Ce- is præcedd. *Quom enim* Puto olim scriptum ro *Cur.*

m *ac locorum præpone-* ibant Voss. 2. et Lov. paullo ante in verbis *quoque quam Romæ quoque urbi Romanæ* Vide ad Epit. Liv. lib.

quoque actio movebatur] movebatur actio trans- ? Nescio, an alias ita Livius. Legerem, *quia tio mov.* Ut alibi 'agi- a.' Et 'movit mentio- . Livius xxviii. 11. atem hujusce rei men- tinorum et Cremonen- Suet. Cæs. c. 79. 'Do- prospere motam regni Nec tamen adsentior are actionem' non mi- potest, quam 'movere apud Livium iv. 48. et ' apud Suet. Cæs. c. . 42. 'An omnino mit- consultatio mota est heante Ætolo.' Suet. 'Motis apud Ilerdam ditionibus.' Ovid. Art. Quam mala, Sol, ex- ?' Sic *actio moveba-* plebis illius rei auc- . Sæpissime apud Li- tio' usurpatur de om- magistratus vel apud in senatu peragit. Vide Quum autem Livius rem moveri,' verbum ipiendi significationem ad Epitom. Liv. lib. ergo 'movetur,' quum rmonem facere, de ea cum populo agere incipit. Quemadmodum autem hic 'actio moveri,' ita contra 'finem invenire' dicitur hoc lib. c. 29. 'Tribunorum plebis actiones nondum invenerant finem.' Male itaque Faber locum sanum tentavit: adversus quem vulgatam scripturam etiam defendit Doujatius. Ceterum quinque hæc verba deficiebant in Flor. pro *quia* autem *quoniam* est in Lov. 4.

§ 8 *Ceterum partem plebis, partem senatus destinabant habitandos Veios*] Quid si legas *Cet. parte pl., parte sen. dest. habit. Veios?* aut *Cet. partim plebi, partim senatui destin. hab. Veios?* Rhen. Lectio, quæ ante Rhenanum vulgo circumferebatur, supererat in Flor. Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Neque multum inde abeunt reliqui. *Partem plebi, partem sen. dest.* habet Leid. 1. neque aliter est in Voss. 1. contextu, in cujus margine emendatur *plebis* a m. altera. *Partem plebei, partem sen. destin.* Klockian. *partem plebi, partem senatui dest.* Port. *partem plebis, partem sen. dest.* Harl. 2. et Hav. a m. pr. qui a m. sec. exhibet, *partem plebs, partem sen. dest.* Omnia denique hæc verba deerant in Voss. 1. Mihi prior Rhenani emendatio, quam Gryphius jam a. 1548. recepit, non displicet.

Duasque urbes communes reipublicæ] Si vacabit operam sumere videndi quæ scripsimus Obs. i. 12. facile decernes legendum esse *communis reipublicæ.* J. F. Gron. Vulgatum adversus Gronovium defendit Doujatius, idque eamdem sententiam, quæ ex Gronovii conjectura efficitur, reddere putat; ut nempe ambæ civitates censerentur communes uni reipublicæ. Ab antiqua lectione non recedunt mei, nisi quod in Klockiano sit per compendium cōis, id est, *communis.* At Hearne notat Gronovio consentire L. 1. 2. B. et N. Et sane præstat ea lectio. Cum quo enim duæ hæ urbes communes essent rei-

[redacted]

publicæ? Tum *a Romano populo* omnes excusi usque ad Jac. Gronovium, qui transpositis vocibus *a populo Romano* dedit, quemadmodum etiam præferunt codd. quos vidi, vel quorum excerptis usus sum. Vide mox ad § seq.

§ 9 *Adversus quæ quum optimates ita tenderent*] Vocula *ita* deficit in Lov. 5. Sed, ea transposita, *tenderent ita* est in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Præterea *Adversus quæ tum opt. ita tendere* Port. et Hav. Quæ lectio ferri posset, si optimæ notæ codd. consentirent. Nunc vero vulgatam scripturam præfero. *Quum*, sive *cum*, et *tum* sæpe commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Duæ autem literæ finales vocis *tenderent* interceptæ sunt a voce seq. *ut* ob similitudinem ductuum, præsertim in scriptura Longobardica. Ita contra *ut* absorbetur a literis finalibus *nt* vocis præcedentis. Vide ad XXXVII. 24. § 13. *contenderent* legit Lov. 2. quod ex glossa natum puto. Ita etiam peccabatur IV. 7. § 8. 'Tendere' autem pro contendere poni videbimus ad XXXII. 32. § 7. Ceterum, quemadmodum hic locus cohæreat cum seqq. optime demonstravit Gronovius ad XLIV. 40. § 2.

Ut morituros se citius dicerent in conspectu populi Romani] Quinque priora vocabula exsulant a Voss. 2. Tum *in cons. Pō R.* præfert Leid. 1. *in conspectum Rom. pop.* vetustæ edd. usque ad Aldum, qui ordine mutato *populi Romani* substituit, consentientibus omnibus scriptis. Vide ad X. 16. § 6. et mox ad § præc. Præterea *quidq. earum rerum rogarentur* Voss. 2. et Lov. 3. Sed auctor hujus lectionis non adsecutus est illam significationem verbi 'rogare,' quæ est hujus loci. Ponitur enim hic eodem sensu, quo 'rogare magistratus,' 'rogare legem,' 'rogare provinciam.' Indicant igitur optimates, se non permissuros, ut de quoquam earum rerum lex ferretur, aut populus suffragium iniret. Mox hoc cap. seq. 'T. Sicinium (is enim ex tribunis plebis rogationis ejus lator erat) conditorem Veios sequantur.'

§ 10 *Nunc in una Urbe tantum dissensionum esse, quid in duabus urbibus fore*] Lego ex tribus Mss. Pall. *quid in duabus fore?* excusso τῷ *urbibus*. Gebh. Delevimus τὸ *urbibus* auctoritate trium Pall. et alterius Voss. Sic et inferius c. 31. 'Fusis hostibus prius pœne, quam manus consererent. Valerio, quod perseverantior cædendis hostibus in fuga fuit:' sustulimus τὸ *hostibus*, quod Sigonius ex suo codice, superfluis abundanti, inseruerat. Scripti fideliores ac prius editi eo carent. *J. F. Gron.* Τὸ *urbibus* servant Flor. Voss. 1. Lov. 1. et Harl. 1. Reliqui eam vocem non agnoscunt. Ea autem ejecta simile fere loquendi genus est, atque illud, quod viri docti restituerunt III. 9. 'Quippe duos pro uno domino acceptos inmoderata, infinita potestate:' ubi plura vide; ut et ad II. 30. § 4. Quum tamen optimi et integerrimi plerique codd. vulgatum servent, timide tantum Gronovio adsentior; neque, qui eam vocem revocandam censebit, acriter adversabor. Eamdem autem vocem paucis interjectis repeti Livio familiare esse vidimus ad I. 3. § 9.

Victamne ut quisquam victrici patriæ præferret] *Victamne quisquam* Lov. 1. 2. Voss. 1. et Leid. 2. *Victamve ne quisq.* Voss. 2. et Lov. 3. *Victamne ve quisq.* Lov. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Genus loquendi inlustratur ad IV. 2. § 12. Tum *patri et præferret* Gaertn.

Sineretque majorem fortunam captis esse Veiis, quam incolumibus fuerit] *Sineret quoque maj.* Harl. 2. Port. et Hav. Vide hoc lib. ad c. 28. § 1. *sineret maj.* Lov. 4. Tum *major. fort. capitis esse Veiis* male Leid. 2. Dein-

columinibus Port. cum edd. 1495. et 1498. ut et Ascen- . *quam incolumninibus* Tarvi- que. Denique *fuerat* ex- mi; pro quo Aldus sub- *rit*, adstipulantibus libris

: *relinquant patriam atque* *dus* ratio postulat, ut lega- *nq. patr. ipsi*. Delendum . Quo enim pacto cives , si a civibus relinquuntur? ec mihi non placent. *T*. igatum frustra Fabro dis- Tribuni volebant legem ars plebis ac senatus Ro- e migraret. Jam autem quibus invitis id obtinere abantur, dicunt se quidem nanentes relinqui posse a est, illa civium parte, quæ essura erat: verum nul- ibacturam, ut ipsi quoque unt, et ita relinquerent pa- ives, id est, illam partem n Romæ mansura erat. Ni- ficultatis video. Optima- les migraturi erant, omni- ntum patriam, sed etiam , qui ibidem subsisterent, debebant. Recte etiam errorem Fabri deprehen- iter Cœtier ad marginem igatam lectionem a con- ibri vindicavit. Dukerus ii mutandum vidit, eodem- locum interpretabatur, quo m dixi. Ceterum *ut patri- unt*, et in verbis proxime *relinqui ab civ. in patr. pos-* : Hav. *ab civibus* etiam

ium, &c. conditorem Veios *T. Sicinnium* Lov. 3. *T*. Leid. 1. *T. Scinium* Lov. 5. Hav. a m. pr. *T. Siccinium* *Simum* Lov. 4. Deinde i Harl. 2. Port. et Hav. er primæ edd. Aldus post- m reposuit, cum quo faci- unt reliqui codd. manu exarati. Præterea *sequebantur* Lov. 4. *sequēntur*, id est *sequerentur*, Lov. 5. Mox *relicto Deorum Romulo* Lov. 2. 4. 5. Sed ultima syllaba τοῦ *Deorum* male repetita est ex prioribus literis vocis seq. Insuper *ex tribunorum plebis rogatione* Lov. 4.

CAP. XXV. § 1 *Partem tribunorum plebis*] *Tribun. plebi* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad II. 42. § 6. In præcedentibus particula *quum* non visitur in Gaertn. In seqq. mutato ordine vocabulorum *in suam trax. sent.* præfert Lov. 4.

§ 2 *Nulla res alia manibus temperare plebem cogebat*] *Temperare manibus* alia serie Gaertn. Præterea *temperare plebem poterat* Oxon. L. 1. apud Hearnium, scribæ errore. Nostri nihil mutant.

Principes senatus, primi turbæ obferentes se, peti, feriri, atque occidi jubebant] Ms. Fuld. *peti, feririque atque occ. jub.* Modius. *Turbæ se offerentes, peti* Lov. 4. Port. et Hav. *turbæ se offerentes, se peti* Harl. 2. et fragm. Hav. a m. sec. Sed pronomen illud *se* secundo loco additum, quod deest et in optimis et in plurimis Mss. commode ex præcedenti intelligi potest. Vide ad II. 40. § 10. *Peti, ferri, atque occidi* Lov. 3. *peti, ferrique, atque occidi* Voss. 1. a m. pr. Voss. 2. Leid. uterque, Port. et Hav. *feririque rat quæ occidi* Flor. *peti, fererique, atque occidi* Gaertn. in quibus supersunt manifesta vestigia lectionis, quam Modius in membranis Fuldens. invenit. Quin et ipsa ea lectio superest in Lov. 1. 2. 4. et 5. Quamvis autem compositio illa orationis Liviana videri possit (vide ad II. 31. § 1.) eam tamen in contextum recipere nolui, quod sonus *feririque atque* aures offendat.

§ 3 *Ad reliquos similes conatus verecundia iræ obstabat*] Τὸ *similes* deficit in Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Tum

[redacted]

verec. obst. iræ Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Vox *iræ* deest in Lov. 4. Præterea verbis proxime præcedentibus *cum abstinebatur,* pro *dum abst.* Hav. Vide ad I. 40. § 7. Insuper etiam *ab eorum ætatibus* Lov. 5. cum edd. Veneta 1498. Mediol. 1495. et 1505. Ascensianis 1513. et 1516. ac Mogunt. sed *ab horum* servant reliqui omnes scripti. Tandem *ab horum æt., dignit., ab hon. viol.* Lov. 2. Sed, compositionem illam *ætatibus, dignitatibusque et honoribus* Livianam esse, modo ad § præc. dictum est.

§ 4 *Haud mirum id quidem esse ; furere civitatem*] In Hearnii ed. distinctio minima est post *esse:* quod magis placet. *Duk.* *Id equidem esse* Hav. Sæpe quidem τὸ *equidem* optimi scriptores pro *quidem* usurparunt ; hic tamen, reliquis codd. vulgatam scripturam tuentibus, nihil muto.

Quæ damnata voti] Quæ Modius ad inlustrationem locutionis ' damnatus voti ' huc contulit, expunxi ; quum commode videri possint apud Brisson. de Formul. l. I. p. 102. Adde Alciat. ad l. 6. ff. de Verb. Sign.

Omnium rerum priorem curam] Hanc lectionem demum inveni in ultima Gruteri ed. Priores enim præferunt *potiorem curam.* Et ita habent Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et N. quod tot codicum fide contextui restitui. IV. 57. ' Potiorem sibi collegarum gratia rempublicam fore.' VII. 27. ' Fides tamen publica privatis difficultatibus potior ad curam senatui fuit.' Alterum ex interpretatione invaluisse puto. Utrumque enim eodem sensu usurpatur, unde ' prior potiorque ' junguntur VIII. 29. ' Res nulla prior potiorque visa est, de qua ad senatum referrent.' XXIII. 28. ' Quia Italiæ cura prior potiorque erat, nihil de Hasdrubale neque de copiis ejus mutatum :' ubi videbimus Livium alibi etiam simpliciter voce *prior* hoc sensu usum esse. Interdum etiam *potius* et *prius* in Mss. commutantur. Vide ad IX. 14. § 16. Præterea *curamque religione,* pro *curam, quam religione,* Harl. 2. Interdum ita lapsos esse librarios, modo vidimus ad c. 22. § 2. Tum *quam religioni se exs.* Harl. 1.

§ 5 *Nihil de conlatione dicere, stipis verius, quam decimæ*] Meritum Apollinis fatetur Camillus in urbem Romanam : ergo ' stipis verius,' inquit, ' quam decimæ.' Cæterum quæ sequuntur verba, difficultatem habent. Populum enim liberatum vult, quod quisque privatim se obligaverit. At quod paulo ante dixerit ' furere civitatem ; ' ob id dixit, quod non modo rerum moventium, sed urbis agrique capti decimam quoque deberi, nec tamen de illo ullam fieri mentionem : quæ mihi in hoc notantur, ut lector veteres codd. diligentius introspiciat. *Glar.* Apertius esset *nihil se de coll. dicere,* ne quis parum attentus ad præcedens ' civitatem ' referret. Verum quia nihil varietatis adnotatur, supplendum est *se,* ut sæpe. Et hic quoque repeti potest e proxima periodo. Sequentium verborum sensus mihi aliquanto obscurior est ; sed puto iis taxari avaritiam eorum, qui rapuerant prædam Veientem, ut qui sibi maligne prædam æstimassent, stipemque potius contulissent, quam decimam : sed tamen, quum quisque se privatim obligaverit decimæ conferendæ ; populum quidem, facta collatione, religione solutum esse, at non eos, qui non ex fide et religione prædam æstimassent. ' Stipem ' autem dicit respiciens ad stipem Deorum, quæ as est Varroni de Ling. Lat. lib. IV. in fin. ' Diis quum thesaureis assem dant, stipem dicunt.' De ea Lipsius ad Tac. Ann. XIV. 15. et Gron. de Pec. Vet. IV. 11. *Duk.* Nescio, quam difficultatem in his verbis Glareanus invenire potuerit. Omnis ratiocinatio Camilli huc redit : Furit civitas, quod voti dam-

me se exsolvendi curam
m eo dico, quoniam non-
iam decimam contulerit;
roti liberatum esse popu-
, quum quisque ea con-
rivatim obligarit, quam-
prædam æstimando po-
quam decimam, contule-
niam decimæ rerum in-
æ publice Apollini sol-
lla mentio fiat. Ceterum
. et Leid. 1. Vide ad II.
et mox § seq. et § 7.
se quisque privatim obliga-
que ea Lov. 1. Sed τὸ *ea*
Leid. 2. Hinc *privatum*
Harl. 2. et Hav. Tum *obli-*
1. *obligarit* Voss. 2.
ero illud se tacere] *En. se*
ov. 5. *Enim illud se tacere*
a m. pr. Male. Vide ad
ad x. 35. § 13.
m præda, quæ rerum mo-
decima designetur] *Quæ*
ium sit Voss. 2. Lov. 3. et
æ rerum morientium sit
rerum moventum sit Leid.
um *quæ rerum momentum*
1. Latinii. Male. 'Res
ant res mobiles. 'Quæ
ant' vocantur Nepoti in
. 'Rerum moventium,'
se moventium,' frequens
in jure Romano. Vide
Verb. Signif. in voc. 'Mo-
Moventia.' Mox *decuma*
Flor. *decumæ designetur*
de ad § præced. *decimæ*
Lov. 2. 4. Harl. 2. Port.
rnii Oxon. C. Verum si-
n, numero singulari eti-
Nat. Deor. III. 36. 'Ne-
quisquam decumam vo-
si sapiens factus esset.'
cumas dicimus, intelligi-
as partes;' si *decumam*
mam partem,' quemad-
extulit tum Livius, tum
Liv. Vide ad Epit. l. v.
agri capti, quæ et ipsa

voto contineatur, mentionem nullam fi-
eri] Hoc non congruit præcedenti-
bus, 'quod decima designetur:' nam
utrumque pendet a verbis, 'illud se
tacere, suam conscientiam non pati.'
Est enallage, qua oratio finita inter-
dum in infinitam mutatur, et contra;
ut post verba 'censere,' 'decernere,'
et alia quædam. Vide Liv. XXIV.
22. XXXIII. 31. et 33. Justinus XIII.
2. 'Melius esse, ex his legi, qui, &c.
quam sub persona regis indignorum
subjiciantur imperio.' *Duk.* Vide ad
XXXIX. 14. § 9. Ceterum τὸ *voto* non
comparet in Leid. 2. et Lov. 1. *quæ
et ipsa voto contineantur* habent Lov.
3. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. pr.
qua forma dixit IV. 57. 'Quam gratia
atque honos opportuniora interdum
non cupientibus essent:' ubi alia ex-
empla vide. Reliqui tamen codd. et
inter eos etiam optimi, stant pro vul-
gato. Præterea *mensionem* Leid. 2.

§ 7 *Post votum in potestatem populi Romani venisset*] *In potestate* Lov. 2. 5. Port. et Hav. Vox *potestatem* deficit in Gaertn. Paullo ante *quod ejus quod ante conceptum votum* Voss. 2. et Lov. 3. *quod ejus conceptum votum* Klockian.

Ejus partem decimam Apollini sacratam esse] Scribe *sacram esse.* Rhen. *Decumam* iterum Flor. et Leid. 1. Vide hoc cap. ad § 5. Tum *Apollini sacratam esse* Hav. et vetustæ edd. pro quo Aldus primus *sacram esse* vulgavit. Sed quum postea nihilominus Parisienses 1529. et Frobenius 1531. *sacratam* servarent, Rhenanus necesse habuit monere *sacram* legendum esse. Et ita præferunt reliqui codd. Sæpe hoc modo librarios peccasse, videbimus ad x. 37. § 2.

§ 8 *Ita in æstimationem urbs agerque venit*] *In extimationem* Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav. *in extimatione* Lov. 2. Vide ad XXXIV. 2. § 5. Similiter etiam in scriptis variatur hoc cap. § 10.

Ut aurum ex ea coëmerent] *Emerent*

Voss. 2. et Lov. 3. invitis reliquis codd. scriptis et editis. Supra II. 34. ‘Dimissis passim ad frumentum coëmendum:’ ubi plura vide. Mox *cujus quum copiæ non essent* Harl. 1. *cujus quum copiam non esset* Gaertn.

Cœtibus ad eam rem consultandam habitis, et communi decreto pollicitæ] *Veteribus*, pro *cœtibus*, Voss. 2. et Lov. 3. *cœtibusque* Gaertn. Tum *ad eam rem consulendam* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad II. 57. § 2. et ad XXI. 14. § 2. Deinde conjunctio *et* omittitur in Harl. 1. *e communi decreto* præferunt Voss. 1. Leid. uterque, et Lov. 1. Forte non male. Alibi librarios eas voculas confundere solitos esse, videbimus ad XXVI. 45. § 1. *E communi decreto*, ut ‘ex collegii sententia’ IV. 53. ‘Pronunciaveruntque ex collegii sententia.’ Infra XXXVIII. 60. ‘Ex sua collegarumque aliorum præter Gracchum sententia pronunciavit.’

In ærarium detulerunt] *Contulerunt* Hav. Infra hoc lib. c. 50. ‘Quum in publico deesset aurum, ex quo summa pactæ mercedis Gallis confieret, a matronis conlatum acceperant.’ XXVI. 36. ‘Aurum, argentum, æs signatum omne senatores crastina die in publicum conferamus:’ et eodem cap. ‘Pro se quisque aurum, argentum, et æs in publicum conferunt.’ Reliqui tamen scripti stant pro vulgato; cujus repudiandi nullam video caussam. Nam ita etiam Liv. eodem loco: ‘Omne aurum, argentum, æs signatum ad triumviros mensarios extemplo deferamus.’ Ita ‘in ærarium deferri’ dicitur pecunia, quam victores duces, ex provinciis domum reversi, in publicum conferunt. Vide ad XXXIX. 29. § 7. Paullo ante *et aurum et omnia ornamenta*, addita prima voce, Lov. 2.

§ 9 *Honoremque ob eam munificentiam ferunt matronis habitum*] *Fertur* Klockian. Et ita similis erit forma locutionis illi, de qua egi ad I. 31. § 8. Vide etiam ad Epit. Liv. l. LXVIII. Unius tamen codicis auctoritas levior est, quam ut ejus fide vulgatum mutem. Paullo ante vox *maxime* non adparet in Hav.

Pilento ad sacra ludosque] *Plaustro* vetustæ edd. pro quo Mediolani 1505. *pilento* substitutum est. Alterum tamen postea adhuc servarunt Ascensii edd. verum ita, ut secunda et tertia *pilento* in margine ostentent, quod postea iterum Moguntini, et post eos omnes recentiores, in contextum receperunt. Ita quoque ex veteribus codd. legendum monuit Pierius ad Maron. Æneid. VIII. 665. Neque aliter præferunt omnes nostri. *Plaustro* omnino ex interpretis glossemate natum est. Præterea *ad sacros ludosque* Port. a m. pr.

Carpentis festo profestoque uterentur] *Profectoque* Gaertn. *profecto uterentur* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

§ 10 *Pondere ab singulis auri accepto æstimatoque*] *A singulis* Lov. 1. Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn. *auro accepto* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et edd. principes; pro quo Aldus *auri* recepit. Et ita habent reliqui nostri. Deinde *extimatoque* Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. et fragm. Hav. Vide hoc cap. ad § 8.

Craterem auream fieri placuit] Vet. lib. *crateram*. Sigon. Mallem ex Nonio Marcello *craterram* legere; qui vas illud a ‘cratera,’ vel ‘cratere,’ distinguit. Atqui Cicero *craterram* appellat vas illud sacrum Apollinis, quod cum corvo suo inter sidera transtulit, ut habent fabulæ apud Hyginum, Poëtic. Astron. II. 40. et Arati commentatorem p. 137. Versum vero Ciceronis, Arati interpretis, sic citat Nonius: ‘In medioque sinu fulgens craterra relucet.’ Ex quo nomen hoc ita restituendum esse videtur libro de Nat. Deorum II. 44. quod idem Nonius etiam citat ex Nævii Lycurgo, et Varrone de Vita Pop. Rom. lib. III. *Pighius* in Annal. ad a. CCCLIX. p. 220. *Craterem*, ut

ı vet. lib. invenit, non tan-
runt omnes scripti, sed et
quod *cratera* sit in uno
ıod operæ typographorum
m in Basileensi 1555. de-
terem. Sed voci Latinæ
i Græcorum Κρατὴρ re-
controversiam movet, et
, ubi reperitur, in dubium
mhem. in ind. Curtiano in
ra,' et pro *crateram* scri-
mjicit *cratera*, tum apud
r. 8. in fine, tum apud Liv.
ive, ubi eadem vox obcur-
Verum ita utroque loco
, quod constanter in libris
perest, etiam reponendum
m. Quomodo ipse Frein-
idem historiæ mentionem
applem. Liv. l. XVIII. c. 46.
reum scribit. Forte eam-
nssam τὸ *crateram* etiam
plicuit, qui pro eo *crater-*
ıuit. *Craterra* autem, sive,
unt, *creterra*, erat situla,
dum Non. Marcell. Isido-
i docuerunt. Vide Barth.
heb. II. 76. Etiam Daus-
Orthogr. part. II. in voce
respiciendum esse monuit
Mihi ob codd. consensum
riptura *crateram auream*
lisplicet. Ceterum *auri*,
, est in Lov. 4. Vox au-
t non adparet in Lov. 2.
ı librarii.

um Apollini Delphos porta-
l donum præfert Flor. a m.
Vide ad XXXII. 30. § 5.
linis Harl. 2. ut c. 22. 'A-
ı Deum dona ipsosque De-
ı.' Sed aliorum omnium
fficit ut vulgatum verius
Supra I. 56. 'Aureum
nelusum corneo cavato ad
tulisse donum Apollini di-
13. 'Coronam auream Jo-
in Capitolium mittunt.'
onumque ob eam Jovi op-
so coronam auream in Ca-
pitolium tulere :' et ita passim.

§ 11 *Simul ab religione animos re-*
miserunt, integrant seditionem] *Sumi*
simul ab rel. animos remis. Leid. 2.
Sed illud *Sumi* errore scribæ natum
est ex proxima voce *Simul*. *Simul ut*
ab religione Neapol. Latinii. Vide
paullo infra ad § 13. *Simul ab rel.*
homines animos remis. Harl. 2. Lov.
2. 4. 5. Port. et Hav. Et ita etiam
Gaertn. nisi quod præferat *a religione*.
Verum τὸ *homines* perperam additum
est ab illis, quibus verbum *remiserunt*
sine nomine, quod ei responderet,
poni displicebat: quod tamen Livio
frequens esse, videbimus ad XXXIV.
56. § 11. Posset conjici legendum
esse *Simul ab rel. animi remis.* ut 're-
mittere' absolute sine casu ponatur;
de quo vide ad II. 34. § 6. Sed invi-
tis libris nihil mutandum censeo.
Mox *integrā seditionem* fragm. Hav. a
m. pr. *interant seditionem* Harl. 2. ut
dubium sit utrum scriba dare volue-
rit *iterant seditionem*, an *integrant*.
Sed hic etiam vulgatum præfero.
'Iterare' et 'integrare' alibi in
scriptis commutantur. Vide ad
XXVIII. 15. § 10. 'Integrare' autem
sæpe apud Livium obvium est. Vide
ad III. 70. § 6.

Incitatur multitudo in omnes princi-
pes, ante alios in Camillum] *Movens*
principes Hav. Deinde *ante omnes in*
Cam. Harl. 2. Port. et Hav. utram-
que lectionem servat Gaertn. *ante*
omnes alios in Cam. præferens. Valer.
Max. VII. 3. ex. 2. 'Qui ante omnes
matri osculum dedisset.' Curtius VI.
6. 'Rex ante omnes mœstus cupie-
bat quidem subsistere.' Sed vox *om-*
nis modo præcessit. Ovidius Me-
tam. X. 120. 'Sed tamen ante alios,
Ceæ pulcherrime gentis, Gratus erat,
Cyparisse, tibi.' Livius I. 9. 'Unam
longe ante alias specie et pulchritu-
dine insignem a globo Thalassii cu-
jusdam raptam ferunt.' XL. 22. 'Vex-
ati omnes, et ante alios rex ipse.'

§ 12 *Eam prædam Veientanam pub-*

[redacted]

licando sacrandoque ad nihilum redegisse] *Quom prædam, &c. redegisset* Gaertn. *Cum prædam redegisset* Hav. *Cum* etiam Lov. 2. et Port. et *redegisset* etiam fragm. Hav. a m. sec. *Cum* et *eum* sæpissime commutantur. Vide ad IV. 19. § 2. *redigisse* Flor. et Lov. 1. ac 5.

Absentes ferociter increpant] *Ferocit increpant* Leid. 1. sed neglecta est nota, qua ultimæ duæ literæ indicabantur. *Ferocius increpant* Port. a m. sec.

Præsentium, quum se ultro iratis offerrent, verecundiam habent] *Præs. cœtum* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. nullo commodo sensu, licet etiam jungas 'absentes ferociter increpant præsentium cœtum.' Præterea *ultro offerrent iratus* Leid. 2. *ultro irati offerrent* fragm. Hav. Denique *verecundiam haberent* Leid. 2. quasi addita nota scriptum fuisset *hab'ent.* Vide ad XXXIX. 52. § 6. *verecundiæ habent* Lov. 5. a m. sec.

§ 13 *Simul extrahi rem ex eo anno viderunt*] Vet. lib. *Simul ut extr.* Sigon. Sigonii vet. lib. concinunt ex meis Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Gaertn. ex Oxoniensibus autem Hearnii solus C. Sed vulgatum, quod superest in reliquis meis, tuetur ὁ πάνυ Gronovius ad Livii IV. 31. § 5. et ad XXXVII. 20. § 7. quorum priori loco in primis docet, *simul* pro 'simul atque' poni; de quo vide ad VI. 1. § 6. ubi dicetur ex interpretum expositione passim in Mss. 'simul primum,' 'simul ut,' 'simul ac,' 'simul atque,' et similia recepta esse. Vide etiam hoc cap. ad § 11. Præterea Gronovius etiam edidit *extrahi rem eo anno:* utrum dedita opera, an culpa librariorum, dubito. Posterius tamen verius videtur. Non modo enim in vulgatum conspirant omnes, quotquot vidi, vel usus sum, codd. (unum excipio Lov. 4. ubi etiam τὸ *ex* deficit; sed id interceptum est a sequenti *eo*) ut et Hearnii Oxon. B. et C. verum etiam, hunc locum laudans, non aliter eum ad partes vocavit Gronovius ipse ad IV. 31. § 5. Priscam igitur lectionem reduxi. Solitus autem est Livius, præpositionem, cum qua verbum componitur, eidem in regimine addere. Vide ad Præf. § 11. Deinde *viderent* Lov. 4.

Tribunos plebis latores legis] Hic rogationem vocat 'legem:' tertio statim versu rursus 'rogationem.' Hoc idem facit a. CCCLXII. (c. 29. et c. 30.) cum jurisperiti ea distinguant, ut est apud Festum voc. 'Rogatio.' Quidam tamen tertio post versu *largitioni* legunt, quod mihi non placet. *Glar.* Nescio, cur mirum Glareano videatur, quod passim apud Livium obcurrit. Ita Q. et Cn. Ogulnius tribuni plebis dicuntur 'rogationem promulgasse, ut quatuor pontifices, quinque augures de plebe omnes adlegerentur' X. 6. Et tamen sæpius 'lex' deinceps vocatur: ut c. 7. 'Certatum tamen suadenda dissuadendaque lege.' c. 8. 'Ego hanc legem, uti rogas, jubendam censeo.' c. 9. 'Vocare tribus extemplo populus jubebat, adparebatque accipi legem.' Similiter IV. 1. 'De connubio Patrum et plebis C. Canuleius tribunus plebis rogationem promulgavit.' Et mox, 'Eo processit deinde, ut rogationem novem tribuni promulgarent, ut populo potestas esset, seu de plebe, seu de Patribus vellet, consules faciendi.' Postea, utramque hanc rogationem innuens, Livius inquit c. 3. 'Canuleius pro legibus suis et adversus consules ita disseruit.' Idem etiam observari potest lib. VI. ubi c. 37. 'Omnium earum rogationum comitia in adventum ejus exercitus differunt, qui Velitras obsidebat.' In sequentibus tamen sæpissime capp. 38. 39. 40. 41. et 42. promiscue modo 'leges,' modo 'rogationes' vocantur; et tribuni, qui rogationes illas promulgarant, 'legum latores' dicuntur. At quomodo id mirari potest Glarea-

l, teste Ælio Gallo apud so quem ipse laudavit, ro- potest non esse lex, si mo- mitiis rogata est. Majori videri potuisset, 'legem' d proprie erat 'plebisci- m hoc faciunt verba Gel- m late docuisset, quem- vocabula 'rogatio,' 'lex,' m,' et 'privilegium' dif- x. c. 20. tandem addit: m hæc ita sunt, in veteri- scriptis non magnam vo- illorum differentiam esse imus. Nam et plebiscita a translato nomine leges nt, eademque omnia con- istincto vocabulo rogati- nt.'

eosdem reficiunt] Vet. lib. m *eosdem*. Sigon. Vet. favent Port. Gaertn. et dem etiam lectionem Si- contextum recepit; sed recentiorum editorum ei ntes fuerunt. Quo enim pronomen *eum?* Præ- xime 'extrahi rem ex eo o foret in eum annum, ex trahi viderunt; quod fieri assim autem 'in annum prorogare,' 'creare,' 'dif- o ponuntur pro in annum Supra IV. 55. 'Neve quis in annum tribunus plebis:' iam vet. lib. Sigonii, ut et neis *in annum sequentem* Sed vide quæ ibi notan- um voces *in annum eos- intercessoribus legis* desunt ui errori videtur occasio- e repetitio vocis *legis.*

hoc idem de intercessoribus Hic idem Hav. qui etiam Port. et Gaertn. præfert male. Vide ad II. 50. § 9. *ex parte idem refecti* Flor. d. ambo, Lov. 1. 2. 3. et . Vide ad XL. 22. § 14. *arte hiisdem refecti* Lov. 5. *ita tribunorum plebis magna ex parte eadem refecta* Lov. 4.

CAP. XXVI. § 1 *Propter bella simulabant parari ducem*] Penultima vox deest in Voss. 2. *Ducem parari*, trajectis vocibus, præfert Port. a m. pr. Paullo ante *summa ope evicere*, pro *s. ope evicerunt*, Harl. 1. *vicerunt* Flor. Male. Supra III. 41. 'In hanc sententiam ut discederetur, juniores Patrum evincebant:' ubi vide; ut et ad IV. 56. § 1. Litera initialis intercepta erat ab ultima vocis præced. Vide ad II. 44. § 6.

Sed rogationi tribuniciæ adversarius quærebatur] Repone *sed largitioni tribunitiæ advers. quær.* Rhen. Reposui *largitioni* auctoritate vetustissimarum edd. et Pall. codicum membranaceorum primi ac tertii. Alias Pal. 2. ex illis *lationi tribunitiæ adversarius parabatur*. Gebh. Borbet. *largitioni:* cui duo meliores Pall. et Vossiani, Rott. Flor. et Helm. faciunt secundas; nos quoque, licet obnuntiante Glareano. Lib. II. c. 41. de Cassio captum ex Hernicis agrum divisuro: 'Largitione consulem periculosas libertati opes struere.' Item eodem cap. 'Consul alter largitioni resistebat.' III. 1. de Æmilio consule, legis agrariæ suasore: 'Tribuniciis se jactare actionibus principem civitatis, et largiendo de alieno popularem fieri.' IV. 44. 'Stetitque in eadem sententia, ne qua largitio, cessura in trium gratiam tribunorum, fieret: nec eum agrum plebi, sed sibi invidiam quæri.' *J. F. Gron. Rogationi*, quod olim nonnullis excusis insederat, in nullo meorum codicum obvium habui. *Largitioni*, præter utrumque Voss. a Gronovio memoratum, præferunt Flor. Lov. quinque, Leid. 1. Harl. uterque, Hav. fragm. Hav. et Klockian. Et ita edd. Rom. 1472. ac Parm. Eidem lectioni suos quoque subfragari testatur Hearnius. Reliqui Mss. non multum ab lectione illa in diversum discedunt, sed aperte eamdem firmant.

[redacted]

Nam *lationi* est in Port. *regitioni* in Leid. 2. *largitione* in Gaertn. Vide ad III. 1. § 3. Deinde *advers. parabatur* Harl. 2. et Port. Verum ea vox hic repetita est ex membro præcedenti.

§ 2 *Cum Camillo creati tribuni militum consulari potestate*] Ex sententia Perizonii, superius proposita hoc lib. ad c. 1. § 2. quæ etiam verior videtur, hic jam est quartus Camilli tribunatus consularis secundum Livium. Nam ex ejus opinione tertium gessisse narratur c. 14. ubi vide quæ ad § 5. notantur. Ceterum tres posteriores voces non adparent in Lov. 4. Mox Furio *Marci* prænomen tribuit, ejusque cognomen *Medullinus* omittit Lov. 2. Præterea *sexto*, pro *sextum*, est in Harl. 2. Gaertn. et Hav. Vide hoc lib. c. 16. § 1.

L. Valerius Publicola, Sp. Postumius, P. Cornelius iterum] Pronomen Valerii hic *L.* est; sed initio libri sequentis c. 1. a. CCCLXVI. in plerisque codd. *Au.* legitur, et a. CCCLXVIII. c. 5. rursus *L.* non *A.* habetur, ubi tertium fit tribunus militum. Paullo autem post hunc locum c. 28. *L. Valerius* legatus Delphos mittitur, haud dubie alius a tribuno. De P. Cornelio major est dubitatio, Cossumne, an Scipionem velit. Scipio prioris anni fuit tribunus militum; cui si continuatus honos esset, Livius forte innuisset, quanquam id aliquando omittit. Sin Cossus fuit, jam hic non *iterum*, sed *quartum*, esset: ideoque de neutro quicquam definio. *Glar.* Valerii prænomen deest in vetustioribus edd. Primus Aldus vulgari curavit *L. Valerius*, quod idem constanter præferunt codd. mei, et hoc loco, et VI. 5. ut contra in plerisque prænomen *Auli* est VI. 1. Verum, ibi etiam *L. Valerium* reponendum esse, verisimilis est conjectura Sigonii: non modo enim, ut observat, *Auli* prænomen Valerii non tulerunt; verum etiam, si forte alicubi tulisse reperiantur, Valerius ibi *iterum* tribunus militum dicitur. Alter autem eodem prænomine, qui eamdem dignitatem antea obtinuit, non memoratur. *L. Valerius* autem, qui c. 28. legatus Delphos missus esse dicitur, a L. Valerio Publicola tribuno militum diversus fuit, ut recte Glareanus suspicatur. Plutarch. refert in Camillo p. 133. τρεῖς ἄνδρας ἐκ τῶν ἀρίστων θεωροὺς electos esse. Verisimile itaque fit, per *L. Valerium* intelligendum esse L. Valerium Potitum, qui quadriennio ante tribunus militum quintum fuerat, teste Livio hoc lib. c. 14. quemadmodum per ejus collegas L. Sergium et A. Manlium illi intelligendi, qui eamdem dignitatem triennio ante gesserunt, teste Livio c. 16. Præterea *Publicola*, (non, ut ultimam Gruteri secutæ recentiores edd. præferunt, *Poplicola*,) habent omnes libri scripti, quos secutus sum. Vide tamen hoc lib. ad c. 8. § 1. Tum *S. Postumius* Port. Vide ad IX. 1. § 1. Quo autem cognomine P. Cornelius adpellatus fuerit, utrum 'Scipionis,' an 'Cossi,' incertum est. Æque autem Cossus ac Scipio anno priori tribunatum gessisse memorantur cap. 24. Ex eo igitur pro Cosso nullum argumentum peti potest, ut Glareanus fecit, quod honorem Cornelio continuatum esse Livius non memoret. Neque, si 'Cossus' fuerit, non *iterum*, sed *quartum* jam tribunus dici necessario debet. Hunc magistratum quidem P. Cornelius Cossus obtinuisse dicitur IV. 56. quatuordecim annis antea; c. 58. duodecim annis antea; et hoc lib. c. 24. anno proximo: at quis præstabit, omnibus illis locis eumdem P. Cornelium Cossum indicari? Præsertim quum Livius nullo loco, nisi hic, iterati honoris notam addiderit. Quin, si semper idem intelligendus, cur hinc eximeretur 'P. Cornelius Cossus?' qui unum et viginti annos ante tribunus fuisse dicitur IV. 49. Immo ne necesse quidem est, ut vel Scipio, vel Cossus

ecente Livio. Commode
Maluginensis intelligi
Corneliorum familia hoc
it, et *Publii* prænomine
e is triennio ante tribu-
ır c. 16. adeoque nunc
um eam dignitatem adi-
Video equidem, Pighi-
hujus anni tribunum *P.*
pionem vocasse p. 220.
m Maluginensi modo
rati honoris notam ad-
t. Verum nihil habet
m probare possit. U-
um conjectura nititur.
Claudius Æmilius habent
s, pro quo Aldus, con-
anu exaratis libris, *C.*
uit. Sæpe librarii in-
Claudius, pro *Caius*, de-
v. 21. § 6. hoc lib. c. 28.
l. vi. 2. § 6. c. 27. § 4.
liisque locis.

plebis nihil moverunt]
nil'. *nichil mov.* fragm.
. Mox *in Faliscos* non
Hinc *erat mandatum*,
ocibus, legit Harl. 2.
rarium maxime metu-
duere. Hav. Vox autem
ficit in Harl. 2. et Port.
Camillo est hoc cap.
tribuniciæ adversarius
Tum *metuebant* Voss.
d. uterque, Lov. quin-
iterque, Port. Gaertn.
Hav. et Hearnii Oxon.
terum in nullo scripto,
omnibus excusis, obvi-

or longius progredi prohi-
re] Vet. lib. *Sed, timore*
prohibente, mille fere
Sigon. Vet. lib. Sigonii
inunt Lov. 4. 5. Harl. 2.
ı. Hav. et a m. sec.
x illis vero, quos Hearne
luit, cod. C. *Sed timor*
di prohibet obfert Lov.
lii, et inter eos integer-
rimi codd. stant pro vulgato; quod etiam verius puto. Alibi enim oratio in parva membra intercisa Livio in primis placuit. Ita xxi. 36. ' Digressus deinde ipse ad locum visendum: haud dubia res visa,' &c. ubi Gronov. invitis libris conjecit, *Digresso deinde ipsi*, &c. *haud dubia res visa*. Sed nihil mutandum esse monebo, et quibusdam exemplis vulgatum tueri conabor. Paullo ante *ut hostes mœnibus tenerent* sine ordine Lov. 4. ubi pronomen *ut* omisit Lov. 3. Præterea *miliarum incendia*, trajectis dictionibus, Harl. 2. Port. et Hav.

§ 5 *Mille fere passuum ab oppido castra locant*] *Mille fere passum* Flor. Leid. 1. et Klockian. quomodo forte librarii per crasin pro *passuum* dederunt. Eam enim contractionem in genitivo plurali nominum quartæ declinationis probare videtur Vossius Gramm. iv. 16. Vide etiam Pierium ad Virgil. *Æneid.* vi. 653. Si autem admittenda est, potius eam poëtis, qui numeris suis adstricti erant, quam orationis prosaicæ scriptoribus convenire judico. Ceterum alii librarii, nescientes quid ea scriptura sibi vellet, eamque legibus grammaticorum adversari credentes, dederunt *Mille fere passus*. Ea scriptura superest in Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. Sed vulgatum *Mille passuum*, quod servant reliqui scripti, omnesque typis impressi, verum est. Et ita sæpe Livius locutus est. Supra iii. 61. ' Castris mille passuum ab hoste positis copias continebat.' xxiii. 44. ' Mille fere passuum inter urbem erant castraque.' xxxviii. 21. ' Quatuor ferme millia armatorum ad tumulum imminentem viæ, minus mille passuum a castris, occupandum mittunt.' xliii. 11. ' Ne quis ultra mille passuum ab Roma abesset.' Ita ' mille equitum ' xxi. 61. Transgressus Iberum Hasdrubal cum octo mil-

libus peditum, mille equitum.' 'Mille talentum' xxxvii. 1. 'Vel senatui liberum arbitrium de se permitterent, vel mille talentum darent:' quo utroque loco plura vide. Rationem autem locutionis optime aperuit J. F. Gronovius de Pecun. Vet. I. 10. quem vide.

Nulla re alia fidentes, ea satis tuta esse, quam difficultate aditus] *Fidenates*, pro *fidentes*, Hav. Deinde *difficultate additus* idem cod. Quomodo sæpe librarii lapsi sunt. Vide ad iv. 57. § 11.

Asperis confragosisque circa, et partim arctis, partim arduis viis] *Asperis et fragosisque circa* Lov. 2. *asperis confragosisque et circa* Lov. 4. Tum *partim in arctis, partim arduis* Lov. 5. *partim in arctis, partim in arduis* Lov. 4. Harl. 2. Port. Hav. et Gaertn. Sed utroque loco τὸ *in* perperam repetitum est ex præcedentis vocis litera finali *m*. Vide ad xxxvii. 11. § 4. *arcis*, pro *arctis*, præferunt Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *artis* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 1. 2. 3. et Gaertn. quod sibi quoque in Pal. optimo inventum fuisse, Gebhardus monet, ac probat ad iii. 6. § 3. Vide ad Livii ii. 50. § 8. *Et partem arduis viis* Lov. 2.

§ 6 *Castris multa nocte motis*] *Castris in illa nocte motis* Lov. 4. *castris in ultima nocte motis* Lov. 2. *castris ultima nocte motis* Oxon. L. 1. apud Hearnium. Verum hæc lectio ex grammatici interpretatione nata videtur, quæ olim margini adscripta perperam inde in contextum migravit, ejecta vera scriptura. Infra xxxv. 4. 'Multa nocte solitus erat movere castra.' Cic. de Senect. cap. 14. 'Convivium vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem, quam maxime possumus, vario sermone producimus.' Ad Q. Fratr. ii. 9. 'Multa nocte veni ad Pompeium.' Curtius vi. 11. 'In multam noctem quæstionis exspectavit eventum.' Ita 'multa dies' iii. 60. 'Postquam multa jam dies erat, neque movebatur quidquam ab hoste.' xxvii. 2. 'Romani ab sole orto in multum diem stetere in acie:' ubi tamen melius in *multum diei* ex Mss. revocavit J. F. Gronovius: 'multa lux' apud Curtium iv. 13. 'Multa lux, inquit, est; instructam aciem hostis admovit.' 'Castris motis,' ut 'castra movere.' Vide ad iv. 46. § 9. Paullo ante, pro *indicem*, Gaertn. habet *iudicem*, frequentissimo librariorum peccato. Vide ad iii. 62. § 4. c. 71. § 7. ad Epit. Liv. l. iv. ad iv. 45. § 2. v. 22. § 8. vi. 14. § 13. c. 27. § 6. vii. 35. § 7. c. 37. § 2. viii. 15. § 7. c. 18. § 7. ix. 1. § 7. et alibi. Vide etiam Grævium aliosque ad Sueton. Cæs. c. 17. et Dukerum ad Flori i. 9. § 1. Similiter, *indicium* et *iudicium*, ut et *indicare* et *iudicare* inter se commutantur. Vide ad vii. 39. § 5. et ad Epit. Liv. lib. lxiii.

Prima luce aliquanto superioribus se ostendit] Omissus in Asulanica ed. est ablativus *locis*. *Aliquanto superioribus locis se ostendit*. Rhen. An plures ante Rhenanum edd. Asulanicæ sive Aldinæ Livii prodierint, nescio. Unam ego novi a. 1518. quæ omnino τὸ *locis* recte exhibet. Idem etiam exhibent omnes, quas vidi, edd. ut et codd. scripti. *Aliquañ*, id est *aliquando*, pro *aliquanto*, est in Gaertn. Vide ad ii. 19. § 5. *Se super. locis ost.* trajectis vocibus, habet Lov. 2.

§ 7 *Trifariam Romani muniebant*] *Munibant* Voss. a m. pr. Vide Corte ad Sall. Cat. c. 61. § 8. Verum archaismum hunc, qui nonnumquam apud optimi ævi poëtas obvius est, ut forte Sallustio, ita minime Livio decere arbitror. Τὸ *Romani* deest in Gaertn.

Alius exercitus prælio intentus stabat] *Alius exitus* Gaertn. Voces *exercitus* et *exitus* nonnumquam librarii commutarunt. Exempla vide ad iii.

4. VII. 34. § 14. et
rætio *intentus instabat*
ie ad Aldum, qui re-
id præferunt omnes
II. 60. 'Quum per
ssent intenti ad cer-

conatos hostes fundit
ordine *hostes conatos*
conantes hostes edd.
io Aldus dedit *cona-*
in omnibus scriptis,
ante librariorum ma-
unt Flor. et Gaertn.
ic *conantes τῷ conatos*
dem errore, quo da-
mites, pro *inopinati*.
§ 10. Præterea *fudit*
m. 1472. et Parm.
pavoris Faliscis in-
mque inde Faliscis pa-
id. 2. et Lov. 1. Τὸ
in Harl. 2. et Port.
propiora erant, præ-
iora erant Voss. 1.
et Harl. 1. Vide ad
nde *qui propiora erant*
lati Lov. 2. Vide ad
predati Harl. 2. *præ-*
nsii 1513. et 1516. et
era lectione in mar-
Sed lectio ea ex in-
ione nata est: *præ-*
præterlati,' 'præter-
ebhard. ad Liv. II.
Gronovium ad Livii

da, præda ad quæsto-
ulam inserit Leid. 2.
ue ad quæstores. 'Ad
m ut IV. 53. 'Vendi-
onsul in ærarium re-
s jussit.' Sed 'ad
t hoc lib. c. 19. 'In-
est potitus, cujus
quæstorem redacta

imperii victi, eamdem
ent] *Sed etiam sev.*
. *sed sev. imp. ducti*

Leid. 2. et Lov. 1. eodem errore, quo *victor* et *ductor* inter se sæpissime commutantur. De quo vide quæ notavi ad Silii IX. 199. Tum *tandem virtutem* Hav. Vide ad VII. 35. § 12.

§ 9 *Per occasionem inpetus oppidanorum in Romanas stationes præliaque parva fieri*] Vox *oppidanorum* exsulat ab Port. quæ constanter in reliquis servatur. Tum *prædaque parva* Harl. 2. aperta librarii aberratione. *Parvaque prælia* Lov. 4. Præterea Ant. Perizonius copulam *que* in contextu Liviano transversa virgula delevit, unde verosimile fit eum vocem *inpetus* casu patrio accepisse, et jungere voluisse *per occasionem inpetus*. Quod ferri posset, si idonea codicum auctoritate niteretur. Nunc vero, quum in servanda conjunctione conspirent libri scripti, eam inducendam non puto. Ita *per occasionem* absolute erit dictum, quod Livio est familiare. Supra I. 5. 'Rem inmaturam nisi aut per occasionem, aut per necessitatem aperiri noluerat.' c. 11. 'Antemnatium exercitus per occasionem ac solitudinem hostiliter in fines Romanos incursionem facit.' c. 53. 'Per occasionem eum incautos invasurum.' VII. 7. 'Res per occasionem gesta egregie est.' XXI. 35. 'Jam nihil ne hostibus quidem, præter parva furta, per occasionem tentantibus.' XXII. 15. 'Ubi vagos passim per vicos Numidas vidit, per occasionem etiam paucos occidit.' XXV. 24. 'Ne qua intestina fraus per occasionem oriretur.' c. 35. 'Ut postmodo præparati incautos, armati inermes atque etiam sopitos, per occasionem adgredi possetis.' XXX. 3. 'Spem fecerant castra hostium per occasionem incendendi.' cap. 4. 'Tandem relatum responsum, quibusdam iniquis per occasionem adjectis.' Vide alia exempla ad XXXI. 48. § 2. Mox vocabulum *spe* non adparet in Leid. 2. Deinde *subpeteret*, pro *subpeterent*, Lov. 4. Port. et Hav.

[redacted]

§ 10 *Videbaturque æque diuturnus futurus labor, ac Veiis fuisset*] *Videbatur æque*, omissa copula, Harl. 2. et Gaertn. Verum τὸ *que* interceptum puto a proximo vocabulo. Tum *diuturnus labor futurus* Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *et Veiis* Port. et Hav.

Ni fortuna imperatori Romano simul et cognitæ rebus bellicis virtutis specimen maturam victoriam dedisset] Legendum *simul et cognitæ reb. bell. virt. spec. et maturam vict. dedisset*. Rhen. Particulam *et* ante *maturam* ex Borbet. interposuit Rhenanus, et habetur in Vossianis: quæ tamen hic dissociabilia copulat. Victoriam dare fortuna potest: at, ut dicerent Romani, 'fortunam' viris præstantibus 'dedisse specimen virtutis,' numquam cuiquam in mentem venit. Occasiones et eventa fortunæ; facta et opera et consulta præclara animis et viris, datas a fortuna occasiones intelligentibus, adsignabant. Hinc Scipio ad legatos Antiochi XXXVII. 45. 'Romani ex iis, quæ in Deum immortalium potestate erant, ea habemus, quæ Dii dederunt. Animos, qui nostræ mentis sunt, eosdem in omni fortuna gessimus, gerimusque.' Metellus Numidicus apud Gellium I. 6. 'Dii immortales virtutem approbare, non adhibere debent.' Horatius Epist. I. 18. 112. 'Æquum mi animum ipse parabam.' Cicero de Nat. Deor. III. 36. 'Atque hoc quidem omnes mortales sic habent, externas commoditates, vineta, segetes, oliveta, ubertatem frugum et fructuum, omnem denique commoditatem prosperitatemque vitæ ex Diis se habere: virtutem autem nemo umquam acceptam Deo retulit. Nimirum recte: propter virtutem enim jure laudamur, et in virtute recte gloriamur; quod non contingeret, si id donum a Deo, non a nobis haberemus.' Superbe, ne dicam stulte. Sed sic sentiebant, meliorum nescii. Sic mox c. eodem: 'Judicium hoc omnium mortalium est, fortunam a Deo petendam, a se ipsa sumendam esse sapientiam.' Isocrates ad Demonicum: Ἡγοῦ κράτιστον εἶναι παρὰ μὲν θεοῦ εὐτυχίαν, παρὰ δ' ἡμῶν αὐτῶν εὐβουλίαν. Præterea specimen virtutis, quod hic editum est, non fuit ad cognoscendam et probandam Camilli bellicam artem: non enim acie, non corona, non operibus, non legitimo furto aut strategemate, sed admiratione fidei justitiæque Falerios cepit. Hæc duo vitia vulgatæ scripturæ nullis fomentis possunt leniri. Sensum Livii teneo: duas res Camillo victoriam dedisse: primam, quod modeste res humanas æstimantem decebat, fortunam nominat: alteram quod honestum imperatori, specimen virtutis ipsius spectatæ et probatæ alia re, quam proprie militari: hoc et verum, et novum, atque mirum (nam militarem plerumque laudem sequitur victoria) et unice huc congruens. Ad eam sententiam verba sic aptabamus: *ni fortuna imperatoris Romani simul, et cognitæ re non bellica virt. spec., ei maturam vict. dedisset*. Est autem figura loquendi veteribus frequens, ut, exprimendo quid non fuerit, subjiciant cogitandum lectori quid fuerit. Vir eruditissimus, postquam hanc cum eo conjecturam communicassem, subjiciebat, se malle legere, *incognitæ rebus bellicis*: quod in hoc seculum et Romam corruptam belle congruit; non eam quam hactenus enarrat Livius. *J. F. Gron.* quem etiam vide in Epist. ad Nic. Heinsium, edita a Burmann. in Syllog. Epist. tom. III. p. 251. Legendum esse *imperatoris Romani*, facile quis adsentiatur Gronovio, cum ex illis quæ de fortuna ac virtute disputat, tum quod librarii e compendiaria scriptura *Imp. Rom.* pro suo captu vel arbitrio dativum potuerunt facere pro genitivo. Hearnius quoque se hic in duobus codd. *ei* invenisse testatur; et Guilielm. cap. 4. Quæst. Plaut. Capt. etiam alibi

significatione, quam hic ...tum esse ostendit. Sed ...qua Gronov. pro *rebus* ...ituit *re non bellica*, lon... a lectione omnium Mss. ...ine hæsitatione subscribi ...am est, quod hic, et in ... Heins. dicit, non acie, ... non insidiis, non op... ...ne proprie res bellicæ ...stitiæ ac fidei exemplo Camillo subactos esse. ...agnopere obstare puto, ...es bellicæ' hic pro bello ...ne illius tractandi, ge... ...administrandi accipi ...uam dicitur 'res fru... ...nummaria,' 'uxoria,' ...ta in scriptura recepta ...sens esse potest; ni for...tori Romano dedisset ...tutis, id est, fidei et jus... ...cap. seq. dicit Livius,) ... bello, eoque gerendo ...am uti Falisci ira odio... ... Romanos efferati, nec ..., si idem casus sibi datus ...bus non præstituros fu... ..., ita neque a duce eo... ...averant. *Duk. Fortuna Romani* præfert fragm. ...sec. *fortuna imperatoris* ...l. 2. et Gaertn. i *fortuna* ...omani Hav. Deinde *si*...*tis rebus bellicis* Harl. 2. ...*itæ rebus bellicis* Port. et ...*et cognitæ rebus* i *bellicis* ... Denique *et maturam* ...*lisset* omnes codd. mei, ...*et* a m. sec. erasum sit in fragm. Hav. Similiter Rhenanum edidit Aldus. ... tamen priorem lectio...it. *Ei maturam victoriam* L. 1. et C. quos Hearne ...d *ei* ex conjectura re...ov. Solent autem vocu... *ei* in Mss. commutari. ... 15. § 6. Clericus vul...turam tuetur, sed brevitatem hic, ut et alibi, Livium obscurum reddidisse putat. Sensum autem hoc modo supplet: *ni fortuna imperatori Romano dedisset* occasionem ostendendi *specimen virtutis rebus bellicis* jam *cognitæ*, sed in aliis quæ ad magnanimitatem pertinent, nondum satis hostibus perspectæ. Nescio an aliis hanc expositionem adprobaturus sit: mihi certe plurimum displicuit. Nam, præterquam quod nemo nimiam brevitatem inter dotes aut vitia Livii retulerit, ut tamen concedamus (id quod Clericus contendit) brachyologiam interdum Livium obscurum reddidisse, si ea fuerit mens quam vir doctus existimat, nihil obscurius, immo nihil ineptius ac vitiosius dici posse, fatendum est. Quis enim, nisi a Clerico doctus, credidisset, 'fortuna dedit specimen' notare, fortuna dedit occasionem ostendendi specimen? Præterea an dicendo 'virtus rebus bellicis cognita' simul indicatur virtutem aliis rebus nondum cognitam esse? Deinde quam bella hæc conjunctio, 'dedit specimen et victoriam,' pro dedit occasionem ostendendi specimen, et dedit victoriam? sensus communis exegisset, ut si 'specimen' notaret occasionem ostendendi specimen, ei juncta 'victoria' similiter notaret occasionem ostendendi victoriam: quod ferri nequit. Solito felicior hic fuit Doujatius, qui verba retineri posse censet, ut intelligantur duo fuisse, quæ celerem Camillo victoriam præstiterint: et fortuna, quæ scilicet occasionem præbuit ostendendæ fidei et humanitatis antea incognitæ, et simul specimen paulo ante ab eo editum satis cognitæ virtutis bellicæ. Ego etiam vulgatum servandum puto, et simul cum eo τὸ *et* a Rhenano insertum, quod secundum Gronovium hic dissociabilia copulat. Verum illud non pro 'atque,' sed pro 'etiam,' adeoque *specimen* non casum quartum esse, ut voluisse

videtur Gronovius, sed primum, puto; ut ita jungantur 'fortuna simul et specimen:' totiusque loci hic sensus sit: Tantum abest, ut, quemadmodum futurum videbatur, æque diuturnus ad Falerios, atque ad Veios fuerat, labor exstiterit, ut contra ne longus quidem fuisse dici possit; fortuna enim simul et virtus victoriam etiam maturam seu celerem dedit. Alibi etiam viris doctis fraudi fuit, quod non adtenderint ad illam, vulgo tamen notam, significationem τοῦ *et*. Vide ad XLIII. 14. § 2. Si quis tamen cum Gronovio *cognitæ rebus bellicis virtutis specimen* servari non posse existimet, minori mutatione legere poterit *ni fortuna imperatori Romano*, vel etiam *imperatoris Romani, simul et cognitæ re non bellica virtutis specimen et maturam victoriam dedisset*. Ego tamen editam lectionem servandam puto.

CAP. XXVII. § 1 *Magistro liberorum et comite*] Vide Wouwerium de Polymathia cap. 4. § 18. *Duk.* *Ac comite* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2.

Plures pueri, quod hodie quoque in Græcia manet, unius curæ demandabantur] Scribo *hodieque in Græcia*. Non hic modo, sed et I. 26. 'Id hodieque publice semper refectum manet.' Ut Suetonius Tito c. 2. 'Statuam ex ebore equestrem, quæ Circensi pompa hodieque præfertur:' ubi etiam vulgo fecerant *hodie quoque*. Nec video rationem, quare illud aurea ætate neminem dicere potuisse contendat Scioppius. *J. F. Gronov.* *Hodieque* optimæ Latinitatis esse, docuerunt viri docti. Sed quæri potest, an inde consequatur nunquam licere dici *hodie quoque*, et pro eo omnibus locis scriptorum veterum; etiam contra libros Mss. legendum esse *hodieque?* quæ videtur fuisse sententia Gronovii. Non video rationem; nec cur pro eo, quod est in Liv. XXXI. 7. 'Minima accessio semper Epirus regno Macedoniæ fuit, et hodie est,' jubeat scribi, *et hodieque est*. Nam *hodie* pro 'hoc tempore,' et 'usque ad hoc tempus' rectum est. Cic. in Lucullo c. 1. 'In eodem tanta prudentia fuit in constituendis temperandisque civitatibus, tanta æquitas, ut hodie stet Asia Luculli institutis servandis.' Quum variat scriptura librorum, et alii *hodieque*, alii *hodie quoque* habent, semper prætulerim *hodieque*. Sed nondum mihi persuadere possum, non dici Latine *hodie quoque*. In l. I. § 1. D. de Contrah. Emt. quædam edd. habent, 'Sed an sine nummis venditio dici hodie quoque possit, dubitatur:' aliæ, *hodie quæ*. In libro Florentino inducta est litera *a* in *quæ*, ut sit *hodieque*. Recte ita emendatum esse puto. *Duk.* Locus Scioppii, ubi neminem aurea ætate *hodieque* dixisse adfirmat, exstat in Infam. Famiani p. m. 55. quem etiam vide in Judic. de Stil. Histor. p. 58. At eum errasse monuerunt Cellarius in Cur. Poster. p. 63. et Ol. Borrich. in Cogitat. de Ling. Lat. p. 275. et Analect. p. 37. illud *hodieque* scriptoribus, qui aurea ætate linguæ Latinæ vixerunt, in usu fuisse evincentes, non modo exemplo Vitruvii X. 7. sed et duobus Cic. de Orat. I. 22. et in Verr. V. 25. totidemque Livii nostri ex I. 17. 'Hodieque in legibus magistratibusque rogandis usurpatur idem jus, vi ademta:' et V. 4. 'Etruriam omnem adversus nos concitare voluerunt, hodieque id moliuntur.' Et hinc tantum non probant conjecturam Gronovii, qui *hodieque*, pro *hodie quoque*, Livii I. 26. § 13. et pro *hodie* XXXI. 7. § 9. sed utroque loco ex conjectura restituit. Addo similiter *hodieque*, pro *hodie quoque*, Gronovium Livio reddere conatum fuisse XL. 12. § 10. eamque vocem integram superesse XLII. 24. 'Pater mihi jugerum agri reliquit et parvum tugurium, in quo natus educatusque sum; hodieque ibi habito.' Obcurrit etiam in

ıpore Claudii imperatoris
ıad Gruter. p. DII. col. 2.
ORDINIS. ORNAMENTVM
E. FAMILIARISSIME. DILI-
DIEQVE. IN. REBVS. MEIS
Vide etiam Isaac. Voss.
l. III. c. 5. p. 544. ed. ult.
dum autem apud Livium,
libi, librariorum culpa *ho-*
im in *hodie*, partim in *ho-*
abiit. Vide viros doctos
Max. II. 2. ex. 6. et v. 6.
illime enim *quoque* in *que*,
ue in *quoque* in Mss. ob si-
a ductuum, quibus utra-
compendium scribi solet,
erunt. Nam pro *quoque*
batur *q;*, pro *que* autem *q;*
rroris infinita supersunt
ı codd. vetustis. Hinc
rum perperam habebant
quoque, pro *connubiumque*,
quoque c. 32. § 1. *paucis*
. § 9. *cum quoque* Ep. lib.
que II. 30. § 9. *uno quoque*
essissent quoque c. 47. § 3.
ı *quoque* III. 36. § 5. *eo-*
VIII. 8. § 14. *uno quoque* c.
nciatum quoque c. 19. § 3.
ue c. 42. § 5. *liberi quoque*
lona quoque c. 58. § 8. *si-*
. 62. § 8. et passim. Et
que, pro *quoque*, viri docti
. Vide Rhenan. ad Liv.
12. Gronov. ad II. 40. §
. 5. § 13. et ad Epit. Liv.
et Torren. ad Valer. Max.
p. 10. Contrarii quoque
ı notavi exempla in scrip-
ta dederunt librarii *nunc-*
e quoque, I. 17. § 6. *muro-*
1. *minimisque* II. 2. § 2.
§ 2. *suasque* c. 6. § 3. *con-*
. § 1. *cumque* c. 51. § 1.
49. § 3. *consulibusque* c.
ncordiæque c. 65. § 7. et
etiam Corte ad Plin. Ep.
hinc etiam *quoque*, pro
ro a viris doctis Livio
ditutum est. Vide Sigon.
ad Epit. Liv. lib. LXVII. J. F. Gronov. ad XXI. 8. § 5. c. 58. § 1. XXII. 17. § 6. c. 26. § 3. XXVII. 14. § 12. XXIX. 22. § 4. et Perizon. ad Valer. Max. II. 9. ex. 8. Ceterum hoc loco omnes codd. in vulgatum conspirant, præterquam quod tota vox *quoque* exsulet a Leid. 2. et Lov. 1. quare nihil etiam mutandum existimo. Præterea τὸ *unius* etiam non comparet in Port. et Hav. Sed, transpositis dictionibus, *curæ unius* prælert Harl. 2. *unius cura* Gaertn. Tum *demandabantur* Harl. 2.

Principum liberos erudiebat] Apud Priscian. l. VIII. p. 823. Alpheus Avitus Excellentium l. II. 'Tum literator creditus Ludo Faliscum liberos, Caussatus in campi patens Extraque muri ducere, Spatiando paullatim trahit Hostilis ad valli latus.' *Klock.* *Principium liberos* Leid. 2. a m. pr. et Lov. 3. Vide ad II. 27. § 12. Quos autem hic *principum liberos*, infra 'liberos regis' vocavit Liv. XLII. 47. 'Eadem fide indicatum Pyrrho regi medicum, vitæ ejus insidiantem: eadem Faliscis vinctum traditum proditorem liberorum regis:' ubi disquirunt viri docti utrum hoc loco alios, quam ibi, auctores secutus fuerit. Livii narrationi hoc loco consentit Alpheus Avitus, a Klockio ad partes vocatus, in cujus verbis lege *creditos:* etiam Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. c. 23. 'Furius Camillus quum Faliscos obsideret, ac ludi literarii magister principum filios ad eum adduxisset.' Frontin. IV. 4. ex. 1. qui similiter, ut Alpheus, *liberos Faliscorum* vocavit: παῖδας αὐτῶν, scilicet Φαλερίων, Plutarch. in Camill. p. 133. et Zonar. Ann. VII. 22. Idem etiam colligi potest ex Valer. Max. qui 'plurimos et nobilissimos pueros' vocat l. VI. c. 5. ex. 1. quemadmodum παῖδας οὔτ' ὀλίγους οὔτ' ἀφανεῖς Dio Coccei. in Excerpt. Peiresc. p. 578.

§ 2 *Quum in pace instituisset, pueros ante urbem lusus exercendique caussa*

producere] *Quum pace instituisset* Lov. 5. Port. et Hav. Sed τὸ *in* interceptum est ab ultima litera vocis proxime præcedentis. Vide ad x. 13. § 3. *quum in pace restituisset* Lov. 1. Tum *lusus exercendi caussa* Lov. 4. et Harl. 2. Sed conjunctionem servant reliqui omnes.

Nihil eo more per belli tempus intermisso] *Nihil eo more per belli tempus intermisse* Harl. 2. *nihil eo more per belli tempus intermissum* Voss. 1. *nihil ex more per belli tempus intermisso* Leid. 2. et Lov. 2. *nihil ex more per belli tempus intermissum* Lov. 1. *nihilomore, &c.* Flor. a m. pr. in quo recentior emendavit *nihilominus*. An locum corrumpendi caussa exstitit, quod librarius *nihil*, pro *non*, poni ignoraret? Id tamen Livio frequens est. Vide ad xxxvii. 54. § 22.

Dum modo brevioribus, modo longioribus spatiis trahendo] Parva res est, sed ad integritatem Livii et percipiendam hujus loci sententiam necessaria, legendum esse *tum modo brevioribus;* id est, postquam id scelerati consilii cepit. *Dum* non potest ferri, nisi *trahendo* mutes in *trahit:* nec enim verbum, quod ei respondeat ullum adest. *J. F. Gron.* Omnes nostri in vulgatum conspirant. At Hearne auctor est, ex Oxoniensibus suis L. 2. et N. Gronovio *tum* emendanti adstipulari. Error hic, qui facillime ex inperita pronunciatione verba præeuntis oriri potuit, alibi etiam in libris scriptis obcurrit. Vide ad xl. 42. § 7. Præterea *brevibus* habet Hav. Sed Harl. 2. ordine mutato præfert *modo longioribus, modo brevioribus spatiis:* et ita Lov. 5. nisi quod vocem *modo* primo loco omittat. Vox *spatiis* deficit etiam in Hav.

Trahendo eos a porta lusu sermonibusque variatis] *Trahendo lusu eos a porta,* trajectis vocibus, Leid. 2. et Lov. 1. *ab porta* Hav. et Port. Præterea *lusibus sermonibusque* Harl. uterque; quasi voces junctas diverso numero poni librariis religio foret. *Lu*[illegible] *sus sermonibusque* Flor. Leid. 1. Lov[illegible] 1. 4. 5. Port. et fragm. Hav. sed tre[illegible] posteriores tantum a m. pr. Verum litera initialis vocis seq. perperam in fine præcedentis a scriba repetita est. Vide ad xxviii. 25. § 2.

Progressus, inter stationes hostium castraque inde Romana] Utique *intra;* præsertim cum eadem præpositio et τὸ *castra* regat. De differentia horum vise ad xxxv. 11. *J. F. Gron.* Licet nihil adjuvent libri scripti, puto tamen Gronovium recte *intra stationes hostium castraque* legendum conjecisse. Frequentissimum id est in libris scriptis, ut voces *int'*, sive *inter*, et *int̄*, sive *intra*, ob similitudinem ductuum, quibus ambæ per compendium scribuntur, negligentia et culpa librariorum confundantur. Quædam exempla notavi ad Silii Ital. xiv. 465. Adde Gronov. ad Liv. xxi. 5. § 16. et quæ notavi ad i. 12. § 1. c. 14. § 3. c. 26. § 11. c. 32. § 2. c. 42. § 4. ii. 5. § 2. c. 8. § 4. c. 10. § 13. c. 25. § 5. c. 36. § 4. iii. 60. § 6. c. 68. § 7. iv. 4. § 3. § 6. c. 9. § 6. c. 15. § 3. c. 43. § 3. c. 44. § 2. c. 45. § 8. c. 49. § 9. c. 53. § 13. c. 60. § 5. vi. 9. § 10. c. 14. § 11. c. 34. § 3. c. 40. § 4. vii. 10. § 3. c. 29. § 7. viii. 25. § 5. ix. 12. § 3. c. 13. § 8. xxv. 24. § 15. ubi alia videnda. In his vocibus etiam nunc erratur apud Columell. ix. 14. 'Ut tineæ, si adparuerint, everrantur, papiliones exsecentur, qui plerumque inter alvos morantes apibus exitio sunt:' ubi ex optimo cod. Sangerm. legendum *intra alvos*. Ceterum de differentia præpositionum *inter* et *intra* agit etiam Gronov. ad Liv. i. 10. § 7. Pari modo *super* et *supra* commutari solent. Vide ad xxiii. 36. § 6. Ceterum *progressos* præfert Lov. 2.

§ 3 *Scelesto facinori scelestiorem sermonem addidit*] *Addit* Voss. ambo, Leid. 1. Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Id ab aliis ideo

ntatum fuisse videri posset, quod ndo præcesserit *perduxit*. Sed, si m ob caussam fecerunt, id nullo re factum esse, patebit ex illis m notantur ad III. 46. § 9. Quum men optimus Flor. *addidit* servet, ue quidam libri concinant, potius stimo, culpa librarii syllabæ *di* minationem omissam esse. Alibi *lit* et *addidit* commutantur in scrip. Vide ad II. 24. § 6.

§ 4 *Falerios se in manus Romanis didisse*] *Faliscos* Harl. 2. Port. v. et edd. vetustæ ante Aldum, d ex glossemate natum puto. te enim margini adscriptum fu- t, per *Falerios* indicari 'urbem iscorum.' Alibi sæpe *Falisci*, no- populi, pro *Faleriis*, nomine ur- a librariis et antiquis editoribus ntur. Vide hoc lib. c. 10. § 2. 1. § 7. etiam hoc cap. ad § 9. et 11. Tum ad VI. 7. § 4. Præter- Jac. Perizon. ad Valer. Max. VI. 1. De nomine urbis et incola- ejus vide Cluverium Ital. Ant. l. p. 537. Præterea *in manibus* 1. et Lov. 1. *in manus Roma-* m Hearnii Oxon. C. Utrumque . Supra I. 54. 'Donec orba ilio auxilioque Gabina res regi ano sine ulla dimicatione in ma- traditur.' Deinde *Romanis in* s *tradidisse* alio ordine Gaertn.

uando eos pueros] *Eo, quod eos pu-* d. Parm. *quod eos pueros* reliquæ principes, quod Aldus primus vit in *quando*. Et ita præferunt s scripti. Alterum autem ex jus expositione marginali natum ui adscriptum fuerat *quando* hic 'quod' poni. Vide ad XXXV. 3. Ex eadem caussa sæpe ei ituitur τὸ *quoniam*. Vide ad IX. . Sæpissime autem *quando* pro d,' 'quoniam,' apud Livium ob- esse videbimus ad XL. 9. § 1.

potestatem dediderit] *In potestate* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. rl. 1. Gaertn. fragm. Hav. et edd. antiquæ, pro quo Aldus *in potestatem* substituit. Hoc modo 'dedere in ditionem' est I. 34. 'Deditisne vos populum Collatinum in meam populique Romani ditionem?' 'Dedere in fidem,' 'in potestatem,' XXXIX. 54. 'Dedidisse se prius in fidem, quam in potestatem populi Romani.' Nihil frequentius est in libris scriptis, quam literam *m*, quæ plerumque linea transversa, literæ proximæ imposita, notari solet, tum in media voce, tum præsertim in fine, negligentia scribarum perperam vel omitti, vel addi. Vide ad II. 14. § 4. Deinde *dederit* Lov. 1. 2. 5. et Gaertn. quod et ipsum erranti librario adscribendum puto, ob reliquorum codd. dissensum. Alibi etiam voces 'dedere' et 'dare' commutantur. Vide ad XXXIX. 50. § 9.

§ 5 *Non ad similem, inquit, tui nec populum nec imperatorem scelestus ipse*] *Cui*, pro *tui*, Harl. 2. Similitudo literarum *c* et *t* librarium in errorem præcipitavit. Male etiam ultima vox omittitur in Hav.

§ 6 *Nobis cum Faliscis, quæ pacto fit humano, societas non est*] *Quo pacto fit* Voss. 2. et Lov. 3. Erroris hujus originem vide ad IV. 47. § 3. *Quæ pacto sit humano* Leid. 2. *quæ facto fit humano* Flor. Vide ad IV. 4. § 10. Τὸ *fit* deest in Lov. 1.

Quam ingeneravit natura, utrisque est, eritque] *Quam generavit natura* fragm. Hav. a m. pr. quod recte a m. altera emendatum est. Prima enim syllaba τοῦ *ingeneravit* elisa erat a litera finali vocis prioris. Similia librariorum peccata vide III. 10. § 11. c. 38. § 13. hoc lib. c. 7. § 2. c. 34. § 9. VI. 10. § 3. c. 40. § 4. VII. 4. § 3. c. 38. § 3. VIII. 16. § 1. c. 19. § 9. c. 21. § 5. et alibi. Similiter sæpe præpositio *in* absorberi solet a litera *m*, qua vox præcedens desinit. Vide ad X. 13. § 3. Præterea *quam ingeneravit natura utriusque, est, eritque* Lov. 4. 5. Port. Harl. 2. Hav. et Mediol.

ed. 1505. quod Ascensianæ 1513. et 1516. et Parisina 1529. habent in margine. Male. Non enim per 'naturam' intelligitur cujusque hominis indoles et ingenium; sed id quod Cicero aliique 'Deum sive matrem rerum omnium' vocarunt. Nam per 'societatem, quam ingeneravit natura' ea intelligitur quæ profluit ex jure naturæ. *Quam ingeneravit natura virtusque, est, eritque* obferunt Gaertn. et fragm. Hav. etiam non bene. Verbum 'ingenerare' obcurrit etiam apud Cic. in fragm. l. III. Academ. apud Nonium Marc. voce 'Ingeneraretur:' 'In tanta animantium varietate homini ut soli cupiditas ingeneraretur cognitionis et scientiæ:' et Orat. Agrar. II. 35. 'Non ingenerantur hominibus mores.' Mox *sicut et pacis jura*, inserto τῷ *et*, Leid. 2. Lov. 4. et Gaertn. a m. pr. quod tamen hic locum habere non posse per se patet.

§ 7 *Non adversum eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur*] Ita primus edidit Frobenius 1531. eumque recentiores omnes secuti sunt. Sed priores præferunt *adversus*. Et ita invenio in Voss. 2. Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. utroque, Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVII. Deinde *ætatem eam*, mutato ordine, Lov. 1. et Leid. 2. Tandem *cui etiam capitis* Harl. 2. eodem errore quo *capita*, pro *capti*, habuimus II. 16. § 9. Mox *lacessiti ab nobis* Port. a m. pr. et Hav. *lacessiti a vobis* Gaertn. Vide ad XXXIV. 2. § 3. Denique *oppugnaverunt* edd. vetustæ. Aldus postea ejus loco reposuit *oppugnarunt*: idque servant omnes manu exarati.

§ 9 *Denudatum deinde eum, manibus post tergum inligatis*] Forte *alligatis*. Solent enim hoc uti pro simplici. Florus II. 11. 'Sed alligati miraculo fuere, quum catenas morsibus et ore tentassent.' Vide ad VII. 24. § 4. *J. F. Gron.* Τὸ *eum* deest in Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Sed, ea voce transposita, *denudatum eum deinde* præferunt Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Deinde *post tergum ligatis* Port. Lov. 4. et Hav. *post terga ligatis* Harl. 2. *post terga religatis* scribendum esse conjecit Ant. Perizonius. At Livius dixit I. 28. 'Exinde duabus admotis quadrigis, in currus earum distentum inligat Mettum:' ubi etiam unus et alter cod. *alligat*. Verbum 'adligare,' pro simplici 'ligare' usurpatum, restituendum etiam Colum. de Re Rust. XI. 2. 'Bonus operarius prati jugerum desecat, nec minus mille ducentos manipulos unus alligat:' ita optimus cod. Sangerm. Vulgo editur *obligat*. 'Restrictis post terga manibus' dixit Frontin. IV. 4. ex. 1.

Reducendum Faleriis pueris tradidit] Ita Aldus primus edidit: et recte. Consentiunt enim omnes scripti, uno excepto Lov. 4. qui, ut ante Aldum edebatur, *Faliscos* præfert. Vide hoc cap. § 4.

Quibus proditorem agerent in urbem verberantes] *Qui proditorem* Lov. 5. Tum ultima vox non adparet in Harl. 2. et Port. Eam etiam non habet Frontin. IV. 4. ex. 1. 'Magistrum virgis agendum ad parentes tradidit pueris.' Sed servat Valer. Max. VI. 5. ex. 1. 'Senatus censuit, ut pueri, vinctum magistrum virgis cædentes, in patriam remitterentur:' et Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. c. 23. 'Vinctum eum iisdem pueris in urbem redigendum et verberandum tradidit.' Nihil itaque mutandum.

§ 10 *Deinde a magistratibus de re nova vocato senatu*] *Deinde a magis de re nova* Lov. 1. *deinde a*[c] *magis de re nova* Voss. 1. *deinde ac magis de re nova* Leid. 2. et Lov. 5. *deinde et magis de re nova* Lov. 4. *deinde ac mag̃ de re nova* Harl. 1. *deinde a mag̃ d'e nova* Klockian. *deinde a magis de re nova* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr.

istratu de re nova vett. ...tionis, quæ nunc vulgo ...r fuit Aldus, cum quo ...i codd. Præterea *se*...alio ordine dictionum, ...lo ante idem Aldus pri... *concursu populi primum* ...antea vulgaretur *primo* ...ldo consentiunt omnes ...d *primum facta* præferat ...le hoc lib. ad c. 16. § 1. ...lio *animis est injecta*] *Est* Harl. 2. *animis est invec*... Sed 'injicere mutatio... ...icere contentionem' III. ...tura vide. 'Injectus' ...vectus' etiam aliis locis ...utantur. Vide ad Li... ...i. Tum *qui nō efferati* ...dparet librarium com...est *modo*, et *nō*, id est ...n commutasse. Ita et ...r. Vide ad IV. 56. § 6. ...§ 11. Tota ea vox de...l. et in contextu Lov. 2. posterioris margini ad...

exitum pene] Vet. lib. ...a. Valeant libri Sigo...erunt *exitium*. Hoc lib. ...us ad Ardeates: 'Non ...m Ardeæ rerum mea...juem Romæ habui.' VI. 'An exitum Cassii Mæ...tem?' Cicero Phil. II. ...quorum facta imitere, non perhorrescere:' ad 1. 'Tibi velim hi sint mereris, et quos fore vides etiam in bonam Justinus XIV. 4. 'Ta...exitus dent, quales vos ...is dedistis.' Suetonius 46. 'Daturos pœnas ...brevi dignum exitum *F. Gron.* *Exitium* ex ...at Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. ...t. Gaertn. Hav. apud ...zoniensis N. Latinii ...Mediolan. 1505. Ma...lim tamen cum Gronovio et libris integrioribus *exitum*, id est, 'finem,' 'excidium.' Supra I. 48. 'Malo regni principio similes propediem exitus sequerentur.' XL. 5. 'Prospicientes animo exitum incauti a fraude fraterna juvenis.' Florus II. 11. 'Pulcherrimo exitu Thermopylarum et Leonidæ famam adæquavit.' Ita 'exitus' Latinis, et ἔξοδος Græcis pro morte ponuntur. Vide Elsneri Observ. ad Lucæ Euang. c. 9. vs. 31. et Bauldr. ad Lactant. de Mortib. Persecut. c. 1. quod 'exitum vitæ' plene dixit Liv. XXXIX. 51. 'Hic vitæ exitus fuit Hannibalis.' 'Exitus' autem et 'Exitium' alibi sæpe commutantur in libris scriptis. Vide Cortium ad Sall. Cat. c. 55. § 6. et viros doctos ad Valer. Max. I. 6. ex. 10. Neque miramur ita olim librarios peccasse, quum neque hodie, quorum cura libri typis descripti prodeunt, satis diligenter ab hoc errore caveant. Ita nupera Amstelædamensis Livii ed. præfert XXV. 16. 'Quando res quoque Romana, quæ prope exitum clade Cannensi venisset, in dies melior atque auctior fieret:' ubi scripti et editi constanter legunt *prope exitium*. Hoc loco autem etiam ὁμοιοτέλευτον *Veientium exitium* ingratius auribus accidit.

Quam Capenatium pacem] *Capenatum* Voss. 2. Lov. 4. et fragm. Hav. Sed altera forma, quam defendunt reliqui scripti et omnes typis inpressi, dixit hoc lib. c. 8. 'Auctum est bellum adventu repentino Capenatium atque Faliscorum:' ubi duo tantum codd. *Capenatum* præferunt. Et ita *Laurentium*, *Fidenatium*, *Veientium*, *Privernatium* potius quam *Laurentum*, *Fidenatum*, *Veientum*, *Privernatum*, Livius dicere solitus est. Vide hoc lib. ad c. 15. § 11. Mox *universam poscerent* pro *universa posceret*, Lov. 1. a m. pr.

§ 11 *Qui dederent Falerios*] Ita primus iterum Aldus vulgari curavit: neque aliter est in scriptis meis; nisi

quod Lov. 4. præferat *Faliscos:* quomodo etiam priores edd. habent. Vide hoc cap. ad § 4. Voces *qui dederent, &c. ad senatum* deerant in Lov. 3. Cui errori ansam dedit repetitio τῶν *ad senatum.* Vide ad IX. 11. § 11. Paullo ante *celebratur,* pro *celebrantur,* Lov. 2. Alii tamen omnes vulgatum tuentur.

§ 12 *Victoria, cui nec Deus, nec homo quisquam invideat*] *Victoriam* Flor. quasi construendum foret 'nos dedimus victoriam,' a verbo 'dare,' quum sit a verbo 'dedere,' et jungi debeant 'victi victoria.' Prius *nec* exsulat a Leid. 2. et Lov. 1. Mox in verbis seqq. *a vobis et ab imperatore vestro* Hav. addita præpositione *ab.* Et solitum fuisse Livium eam repetere, videbimus ad VI. 28. § 6. Hic tamen, reliquis, et inter eos optimis, codd. invitis, a vulgato non recedo. Ceterum hæc loquendi forma Donjatio nova et hypallagen redolens vocatur; non enim victoriæ, sed victoribus invideri solere. Verum eadem forma Cicero aliique optimi scriptores infinitis locis usi sunt, 'invidere' non tantum 'homini' dicentes, sed et 'rei.' Ita 'invidere honori' Liv. lib. XXXVIII. cap. 47. et Cic. Orat. Agrar. II. in fin. 'invidere laudi et gloriæ' de Orat. II. 51. 'invidere fortunæ' ibid. c. 52. 'invidere gloriæ' Valer. Max. V. 1. ex. 10. et Curtius VI. 9. Ipsum illud 'invidere victoriæ' obcurrit apud Petron. in Satyr. c. 80. 'Adtulissem mihi damnatas manus, si non inimici victoriæ invidissem.' Cum similes loquendi formæ novæ videntur, næ ille parum in lectione optimorum scriptorum profecit.

Sub imperio vestro, quam legibus nostris] *Quam sub leg. nostris* Harl. 2. et Hav. *quam sub legibus v̄ris,* id est *vestris,* Gaertn. Vide ad l. IV. c. 58. § 4. Verum hic quoque sine consensu meliorum codd. illud *sub* recipere non audeo. Paullo ante *victori* deficit in Lov. 4.

§ 13 *Duo salutaria exempla prodita humano generi sunt*] *Duo salubria exprod.* Lov. 2. *duo exemplaria prodita* Leid. 2. invitis reliquis. Præterea *generi humano prodita,* serie vocum mutata, Lov. 4.

Nos, fide provocati, victoriam ultro detulimus] Secunda vox non comparet in Voss. 2. Sed *nos fidem provocati* habet Gaertn. Voces *victoriam maluistis: nos fide provocati* exsulant a Port. sed errore librarii, cui obfendiculo fuit vocis *victoriam* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 14 *Sub ditione vestra sumus. Mittite, qui arma*] *Sub dictione vestra* fragm. Hav. a m. pr. ut sæpe alibi. Τὸ *vestra* deficit in Hav. Deinde *Mitte, qui arma* Leid. 2. Alterum tamen a manu emendatrice margini adscriptum est.

Qui urbem patentibus portis accipiant] *Capiat* Voss. 2. *capiant* Lov. 3. Deinde *nec vos imperii vestri* Hav. *nec nos imperii nostri* Gaertn. Utrumque mendose. Vide ad XXXIV. 2. § 2.

§ 15 *Ut populus Romanus tributo vacaret, pecunia imperata*] *Ne pop. Rom.* Voss. 1. et Lov. 3. *ut populi Romani tributo vacaret* Lov. 4. sed prima vocula abest a Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. Tum *pecunia impetratata* Voss. 1. a m. pr. Paullo ante *et ab hostibus et ab civibus* Port. et Hav. Prius *et* deest in ed. Parm. Præterea præpositio *in* desideratur in Lov. 5.

Exercitus Romam reductus] Mediam vocem non agnoscunt Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *deductus* Hav. Utrumque 'deducere' et 'reducere' in hac re Livius adhibuit. Vide ad VI. 26. § 7. Sequor itaque et plures et meliores codd. ac nihil mutandum existimo.

CAP. XXVIII. § 1 *Quam quum triumphantem albi per urbem vexerant equi*] Cuperus ad Auct. de Mortib. Persec. cap. 16. bene respondet Freinsh. qui disputat, non recte quosdam tradere

o datum, quod albis equis rit. *Duk.* Freinshem. in ri voce 'Equum' Livium iis verbis indicasse docet, iasset 'quam quum triummentem ejus tantum fuisararet gloriam eam, quam tanta fide et justitia Carerat, cum triumpho, quem m factis quæsierat: erras-Iodelevæum, qui ita Livit, quasi vitio datum fuerit sed albis equis usus sit in Alios enim, sed in primis endo 'albi per urbem ve-' triumphum circumloqui , Quod de poëtis aliisque m est. Id etiam verum a hic comparare velle glolaudem quam Camillus ad adactis Faleriis reportaa quam expugnatis Veiis t simul negari nequit, Liatim memorando 'albos exisse ad invidiam, quam contraxisse curru albis to urbem invehendo dixit i factum illud 'parum non , sed humanum etiam viJovis Solisque equis æquitorem in religionem etiam iisse addit: quum victopartam eam esse testentur i nec Deus nec homo quisleat,' cap. præc. Errat m loco Freinshem. ubi, equos triumphantium allaudat Florum I. 5. § 6. Florus tantum tradit, 'ina Tuscis, esse, 'quod auquatuor equis triumphade colore equorum nihil s tamen post Camillum a ibus albos adhibitos fuisse, cis, quæ laudavit, colligirit itaque Plutarch. in Cabens non modo nullum imi priorum id fecisse, sed iam nullum insequentium mplum imitatam esse, p. 132. Τότε ἄλλα σοβαρῶς ἐθριάμβευσε, καὶ τέθριππον ὑποζευξάμενος λευκόπωλον ἐπέβη, καὶ διεξήλασε τῆς Ῥώμης, οὐδενὸς τοῦτο ποιήσαντος ἡγεμόνος πρότερον, οὐδ' ὕστερον. Errorem hunc Plutarchi jam castigavit Freinshem. ad Curtium III. 3. § 11. quæ pars animadversionum ejus in ultima ed. recisa est. Maderus vero ad Onuphr. Panvin. de Triumpho c. 1. p. m. 1367. suspicatur, verba Plutarch. non ad equos albos, sed ad currum, quo Camillus usus est, referenda esse, quem ex aliqua Jovis æde desumtam esse a Camillo arbitratur. Ceterum *triumphantes albi equi* Flor. De caussa hujus erroris librarii vide ad VI. 3. § 8. *Triumphantem alibi per urbem vexarent equi* Lov. 4. *alibi*, pro *albi*, etiam Lov. 5. a m. pr. Paullo ante, transpositis vocibus, *multo meliore laude* exhibet Gaertn.

Tacite ejus verecundiam non tulit senatus] Lego *taciti*: quamvis tacentis ipso adspectu admoniti nihil prius habuerunt quam ut voto fungerentur. Non sustinuerunt vel tacentem videre. Cic. in Verr. I. 11. 'Id enim consilii mihi profecto taciti dabatis.' *J. F. Gronov.* Cic. Orat. Cat. I. 8. 'Quid exspectas auctoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perspicis?' Omnes tamen codd. in *tacite* conspirant, nisi quod *tacitæ* sit in Lov. 3. Præterea *liberarentur* Lov. 5. ut vox *senatus*, tamquam collectivum nomen, cum verbo plurali construatur. Vide ad IV. 58. § 4. Sed reliqui omnes adversantur; quare huic uni eam lectionem obsequenti credere nimis audax ac temerarium foret.

§ 2 *Crateramque auream donum Apollini*] Vide quæ notantur hoc lib. c. 25. § 10. *crateraque auream* est in Lov. 5. Conjunctio *que* exsulat a Leid. 2. et Lov. 1. Etiam vox *Delphos*, quam agnoscunt omnes codd. deerat in vetustioribus edd. Verum recte eam receperunt ed. Parm. et postea Aldus; hinc autem reliqui. Mox *legatos*

[redacted]

qui præfert Lov. 4. a m. pr. *legatis qui* a m. sec. *legatique* Lov. 2.

L. Valerius, L. Sergius, A. Manlius] De his legatis vide hoc lib. ad c. 26. § 2. Ceterum *A. Manilius* Voss. uterque, Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. *A. Manillius* Lov. 1. *A. Mamillius* Port. *A. Manulius* Lov. 5. *A. Manilus* Harl. 1. Vide ad xxxiv. 53. § 2.

A piratis Liparensium excepti devehuntur Liparas] Præpositio *a* deest in Gaertn. *ab piratis* habent Port. et Hav. Tum *Lipatentium* Gaertn. *Lipatensium* Lov. 5. *Liparentium* Leid. 2. et Lov. 3. Hinc *devenitur* fragm. Hav. Ita 'veho' et 'venio' eorumque composita in scriptis confundi, vidimus ad iii. 23. § 3. Adde ad iv. 11. § 2. c. 12. § 9. et alibi. Tandem *Liparus* Gaertn. Sed *Liparæ* numero plurali æque, ac singulari *Lipara*, sive apud Silium xiv. 57. more Græcorum *Lipare*, formatur. Jul. Obseq. de Prodig. cap. 89. 'Ad insulam Liparas mare efferbuit:' ubi hanc lectionem contra Scheffer. *Liparam* reponentem, recte defendit Oudendorp.

§ 3 *Velut publico latrocinio partam prædam dividere*] *Publico latrocinio in partam prædam* Harl. 2. Port. et Hav.

Forte eo anno in summo magistratu erat Timasitheus] *Sorte* Voss. 2. Lov. 3. et Neapol. Latinii. Id si placet, verba ita erunt distinguenda: *prædam dividere sorte. Eo anno in summo mag.* Sæpius autem vocabula hæc *sorte* et *forte* in libris scriptis confundi solent. Vide ad i. 9. § 15. Ob aliorum tamen in vulgatum conspirantium consensum nihil mutandum censeo. Deinde *eo anno* perperam omittitur in Leid. 2. et Lov. 1. vox *summo* in Lov. 4. Tum *Thimasitheus* legunt Voss. ambo, Lov. 5. et Hav. *Thimasicheus* Lov. 2. *Thimatheus* Leid. 2. et Lov. 1. *Timasiteus* fragm. Hav. a m. pr. Sed nihil muto. Τιμασίθεος enim etiam vocatur Diod. Sicul. Biblioth. l. xiv. p. 445. Nomen autem apud Græcos obvium esse, evincunt Τιμησίθεος, Cleomenis frater, Lacedæmonius, apud Herodot. v. 72. aliique eodem nomine dicti, quos memorat Cuperus in Apoth. Hom. p. 296. Mox *Remanus*, pro *Romanis*, Lov. 4. et *ver*, pro *vir*, sine sensu Hav.

§ 4 *Donumque et Deum, cui mitteretur, et doni caussam veritus ipse*] *Intelligens* desideratur Livii in exemplaribus, vel quid simile, hoc modo: *et doni caussam intelligens: veritus ipse, &c.* Pighius in Annal. ad a. ccclix. p. 220. Post septimam vocem desiderari *intelligens*, vel quid simile, monet Pighius. Quid igitur *veritus*? An obscurum est dici, Timasitheum legatorum nominis, donique, et Pythii, et causæ doni, hoc est, victoriæ et religionis populi Romani, reverentiam ipsum habuisse, et habere suos docuisse? *J. F. Gron.* Recte Gronovius. 'Vereri' hic est venerari, revereri. Livius xxxix. 37. 'Veremur quidem vos, Romani, et, si ita vultis, etiam timemus; sed plus et veremur et timemus Deos inmortales.' Cic. ad Q. Fratr. i. 3. 'Quam meus Cicero et amabat, ut fratrem, et jam, ut majorem fratrem, verebatur:' ad Fam. ix. 5. 'Magis illos vereor, qui in bello occiderunt, quam hos curo, quibus non satisfacimus, quia vivimus.' Ovid. Trist. l. v. el. 6. vs. 31. 'Ceditur et cæcis, et quos prætexta verendos, Virgaque cum verbis imperiosa facit.' Ex Pont. l. iii. el. 1. vs. 143. 'Curia cum Patribus fuerit stipata verendis.' Ceterum *cui mitterentur* Leid. 2. qui etiam non agnoscit τὸ *ipse*. At ceteri codd. in vulgatum conspirant. Insuper duæ voces *et Deum* aberant a Lov. 5.

Quæ semper ferme regenti est similis, religionis justæ implevit] *Quæ ferme semper* fragm. Hav. Tum *regenti similis est* Hav. Tandem *justæ religionis inplevit* Leid. 2. Sed voces *religionis justæ* male omittuntur in Gaertn.

;ionis in Lov. 1.
e in publicum hospitium *'æsidio etiam navium*] *Ad-* sa copulante particula *adductusque* Gaertn. et *sque* Lov. 5. et Port. ı 'abducere' et 'addu- ı in libris scriptis con- ad XXVII. 29. § 1. Tum ficit in Lov. 4. Insuper *'æsidio*, in aliam seriem ionibus, præfert Lov. 5. rta, *deinde cum præsidio* 2. Gaertn. Port. et Hav. *us* Lov. 5. Vide ad Epit. t.
de sospites restituit] *Hos-* ant Flor. et Leid. 2. Sed m voces commiscentur a ide Bentl. ad Hor. Od. Deinde *restuit* Harl. 1.
ium *cum eo senatusconsulto* Primam vocem omittunt et 5. a m. pr. Voss. 2. et a m. pr. Deest etiam in insuper præfert *quom eo um est factum*: et ita Lov. ac Lov. 4. nisi quod in it. *Cum eo senatusconsul-* s Lov. 3. Vox *hospitium* uisse videtur a præce- . Deinde quum per no- foret *S. C.* indocti libra- secuti reddiderunt *sena-* vel *senatusconsultus*; ant *senatusconsulto*: unde ı ut $\overline{SOC}$ legatur in Flor. VIII. 60. § 1. Porro *cum sultum factum est* Harl. 2. *nsulto est factum* Voss. 1. *nsulto est factum* Lov. 1. *enatusconsulto factum est* p. *eo senatusconsulto fac-* *ex senatusconsulto est fac-* *factum est* etiam Port.
ublice data] *Donoque pub-* ıertn. *donum publice data* *ue publice datum* fragm. :. *donum publice datum* a idem servat etiam Hav, *donumque publice datum* Lov. 2. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. In tabula, partim Græca, partim Latina, quam edidit Gruter. in Inscript. p. DIII. ΞΕΝΙΑΤΕ. ΑΥΤΟΙΣ. ΚΑΤΑ. ΤΟ. ΔΙΑ-ΤΑΓΜΑ. ΤΟΠΟΝ. ΠΑΡΟΧΗΝΤΕ. ΤΟΝ ΤΑΜΙΑΝ. ΤΟΝ. ΚΑΤΑ. ΠΟΛΙΝ. ΤΟΥ-ΤΟΙΣ. ΜΙΣΘΩΣΑΙ. ΑΠΟΣΤΕΛΛΑΙΤΕ ΚΕΛΕΥΩΣΙΝ. Quod ita Latine redditur: MVNVSQVE. EIS. EX. FORMVLA LOCVM. LAVTIAQVE. Q. VRB. EIS. LO-CARE. MITTEREQ. * * ubi in tabula Latina *munus* dicitur, quod in Græca dictum fuerat *ξένια*. Sæpissime tamen Livio in hac re numerus pluralis placuit. Infra XXVII. 4. 'Legatos cum donis ad regem misit, &c. Dona tulere togam, et tunicam purpuream, sellam eburneam, pateram.' XXX. 17. 'Munera, quæ legati ferrent regi, decreverunt: sagula purpurea duo cum fibulis aureis singulis, et lato clavo tunicis,' &c. XXXI. 11. 'Dona ampla data, quæ ferrent regi, vasa aurea argenteaque, toga purpurea, et palmata tunica,' &c. XLV. 17. 'Munera ex senatusconsulto emere regulo quæstor jussus ex centum pondo argenti.' c. 44. 'Munera ei ex sestertiis * jussa dari, et vasorum argenteorum pondo quinquaginta.' Quum itaque optimi codd. hic quoque vulgatum servent, id probandum esse, nullus dubito.

Eodem anno in Æquis varie bellatum] *Eodem bello* Lov. 2. Tum *cum Æquis* Lov. 5. *in Æquos* Hav. quod dictum esse potest, quemadmodum 'bellum in Italiam,' de quo vide ad Epit. Liv. lib. XXI. Quum tamen reliqui codd. constanter *in Æquis* servent, duorum et quidem istorum codd. auctoritas haud tanti ponderis videtur, ut vulgatum mutemus. *In Æquis* est in regione, in agro Æquorum. II. 60. 'In Æquis inter consulem ac militem comitate ac beneficiis certatum est.' Similiter 'in Volscis,' 'in Veientibus,' II. 31. 'Dum hæc in Volscis geruntur.' c. 34. 'In Volscis Pomptino-

[redacted]

que, ne emi quidem potuit.' cap. 43. 'In Veientibus quidem nihil dignum memoria gestum est.' v. 10. 'Bellum multiplex fuit eodem tempore, et ad Veios, et ad Capenam, et ad Falerios, et in Volscis.' c. 13. 'Anxur in Volscis brevi receptum est:' utroque proximo loco in quibusdam etiam codd. *in Volscos* inveni. Pariter *in Volsco*. Vide ad II. 59. § 5.

Adeo ut in incerto fuerit] *Ut in incertu* Port. a m. pr. *ut in incerte* Leid. 1. *ut in incertum fuerit* Lov. 1. et 2. *ut incertum fuerit* Leid. 2. *ut incerto* Harl. 2. et Hav. Sed voculam *in* elisit prima syllaba vocabuli seq. Pari modo peccatum erat I. 17. § 9. IV. 13. § 7. c. 23. § 3. hoc lib. c. 49. § 9. VIII. 6. § 3. c. 33. § 6. et alibi. *Ut incertum* autem ex alterius lectionis interpretatione natum est: *in incerto fuerit* omnino genuinum est. Sallust. in Cat. c. 41. 'Allobroges diu in incerto habuere, quidnam consilii caperent:' ubi videndus est Cortius. Talia sunt, 'in facili,' 'in dubio,' 'in obvio esse,' similiaque alia, de quibus vide ad Liv. l. III. c. 8. § 9. Ita 'in incerto relictum est' VIII. 6. 'Exanimatum auctores quoniam non omnes sunt, mihi quoque in incerto relictum sit.'

Vicissent, victine essent] *Victive essent* Port. errore ex similitudine literarum *n* et *u* in scriptura Longobardica nato. Similiter erratur etiam II. 40. § 13. hoc lib. c. 54. § 1. VI. 14. § 10. VIII. 7. § 4. ac pluribus locis. Vel etiam librario displicuit, particulam dubitandi priori loco omitti. De quo vide ad II. 8. § 8. Infra VII. 25. 'Ut dubii discesserint, in castra Galli, Græci retro ad naves, victos se, an victores putarent.' Val. Max. III. 2. ex. 8. 'Victores, an victi discederent, incerti abierunt:' ita malo ex Mss. Vide ad IV. 55. § 8.

§ 6 *C. Æmilius, Sp. Postumius*] *Claudius Æmilius* edd. Rom. 1472. et Parm. Vide ad v. 26. § 2. Sed Æmilii prænomen non comparet in illis quæ has vetustiores sequuntur. At recte primus Aldus reposuit *C. Æmilius*, cum quo etiam faciunt omnes, quibus utor, codd. Et sane cur Æmilius cognomine privaretur, quod in Postumio collega non omittitur?

Primo rem communiter gesserunt] *Rñe*, pro *rem*, male Hav. Hinc *incommuniter* Flor. Sed prima syllaba ejus vocis nata est ex litera finali vocis præced. Vide ad v. 23. § 5. Mox non melius Hav. *fusis inde ab hostibus*: ut nec Voss. 1. et Leid. 2. *fusis inde acie hostium*. Lov. 4. præfert *fusis inde ac fugatis acie hostibus*. Verum vocibus *ac fugatis* subjiciuntur notæ, indices eas perperam scriptas ac delendas esse. Tum *obtinere placuit, &c. paverque inde Verruginem* desunt in Harl. 2. Sed repetitio τοῦ *Verruginem* librario fraudi fuit. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 7 *Ibi eum incomposito agmine negligentius ab re bene gesta euntem*] *Ibi ẽim*, sive *enim*, Lov. 2. Tum *in conspectu agmine* Port. a m. pr. *incompositio agmine* Hav. Deinde *neglegentius* Leid. 1. et optimus Flor. Vide ad II. 11. § 4. Tandem *eundem* idem Leid. 1. Lov. 4. Harl. 1. et Klockian. errore, ut videtur, ex vitiosa dictantis pronunciatione orto. Vide ad VII. 16. § 3.

In proximos compulere tumulos] *Contulere* Port. aberratione manifesta scribæ, quomodo hoc genus hominum sæpe peccavit. Ita confuderunt verba 'extulit' et 'expulit:' (vide Burmann. ad Nason. Fast. VI. 245.) 'protulit' et 'propulit:' (vide viros doctos ad Val. Max. I. 4. ex. 2.) 'detulit' et 'depulit:' (vide quæ notavi ad Silii Ital. l. IX. vs. 395.) Mox *inde in Veruginem*, addita media voce, Lov. 5. Sed ea perperam repetita est ex vocis præced. compendio *ill*, sive *inde*. Vide ad XXXVII. 31. § 4.

§ 8 *Quum concione advocata terrorem increparet*] *Errorem* Voss. 2. Passim ita lapsi sunt librarii indocti. Vide

§ 6. Paullo ante *in tu-* ı, alio verborum ordine, *lutum receptū* male præ- ı verbis seqq. *ab ignavis-* *issimo* Flor. Voss. 2. Leid. '. 1. 2. 3. 5. Harl. uterque, ıt fragm. Hav.

universus exercitus, meri- *lire*] *Exercitus universus* sid. 2. Deinde *se audire* Port. et Hav. Mox *et fa-* *um* Hav.

ı *correcturos esse*] *Correp-* le Lov. 3. fragm. Hav. a sd Hearnium Oxon. N. :arunt librarii. Vide Cor- . Jug. c. 94. § 7. et supra iii II. 28. § 5. 'Corrigere' est verbis, sed etiam, ut tis emendare. Vide Bur- rid. Fastor. v. 311. Pro- 'corrigere' est in rec- us restituere. Vide eum- ı loco laud. et ad Jug.

conspectu erant posita in qua lectio *et in conspectu* icor simpliciter scriben- *pectu erant*. Rhen. Vet. *pectu erant posita in plano*. ıinus putat legendum *et*

At mihi placet, si abo- si legatur, ut habetur in ı atque ed. Camp. *quæ in* *nt posita in plano*. Pal. 2. : *in conspectu erant posita*. 'o edidit *et ea in conspectu* Gebhard. Vetustissimæ ıut *et ea in conspectu*; pro ıbposuit *ea in conspectu*, ıt in Lov. 5. a m. sec. ıde emendationem Fro- . recepit : *et in conspectu* Flor. a m. pr. Voss. 1. '. 1. 2. 4. 5. a m. pr. Port. ;m. Hav. et Hearnii Ox- *quæ in conspectu* Flor. a ı. 2. et Lov. 3. *quæ et in* ıv. Rhenanum verum vi- quod, nisi fallant excerp- ta, servant Leid. 2. et Harl. ambo. Adparet, indoctis librariis id nimis abruptum visum fuisse, ideoque eos id varie supplere conatos esse. Sed, Livio frequens esse, ita abruptas, certe connexione defectas, parentheses facere, observat Gronov. hoc lib. ad c. 32. § 8. ubi etiam Rhenano de hujus loci vera lectione consentit. Plura vide ad XL. 57. § 3. Insuper Klockius etiam vocem *posita* uncis circumscripserat, quasi eam a mala manu additam, ideoque resecandam, et locum ita legendum crederet, *ea in conspectu erant in plano*. Verum τὸ *posita* in omnibus superest scriptis et impressis, et passim etiam in hac re adhiberi solet. Supra I. 21. 'Castra, non urbem positam in medio, ad sollicitandam omnium pacem, crediderant.' XXII. 24. 'Castra, quæ in monte alto ac tuto loco posita fuerant.' XXXVIII. 13. 'In finibus Pisidarum posita est urbs.'

Nihil pœnæ recusabant, ni ea ante noctem expugnassent] *Nihil pœnæ recusabatur* Hav. Verum de hoc errore, sæpissime in Mss. obvio, agam ad XXXVIII. 40. § 1. Tum *nisi ea ante noctem* Hav. Vide ad XXIII. 1. § 8. *nisi ante noctem ea* Lov. 2. *ni ea nocte* Lov. 4. *ni* ı *ea ante noctem* fragm. Hav. a m. sec. Tandem *expugnasset* Harl. 2.

§ 10 *Præliumque ante lucem* (*sed luna pernox erat*) *commissum est*] *Prælium ante lucem*, omissa conjunctione *que*, Hav. qui etiam *pronox* præfert errore scribæ. Passim enim compendia scribendi non adsecuti librarii τὰ *per*, *præ*, et *pro* inter se commutarunt. Vide ad IX. 10. § 7. Voce *pernox* etiam alibi Livius usus est. Infra XXI. 49. 'Præsensum tamen est, quia et luna pernox erat, et sublatis armamentis veniebant.' XXXII. 11. 'Nocte itinera fieri jubet: et pernox forte luna erat.' Similiter Plinius Hist. Natur. II. 9. 'Luna alias pernox, alias sera, et parte diei

[redacted]

solis lucem adjuvans.' Ovidius Met. VII. 268. 'Addit et exceptas Luna pernocte pruinas:' ubi videndus est Nic. Heinsius. Paullo ante hoc §. *Conlaudatosque corpora curare*, pro *Conlaudatos corpora curare*, Gaertn. *et non ab ea via*, pro *ut ab ea via*, Lov. 3.

Et haud incertius diurno prœlio fuit] Ita primus edidit Jac. Gronovius, quem Clericus secutus est. Et illa etiam lectio exstitit in Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. 4. 5. Port. Harl. 2. et Gaertn. Antea vulgati præferunt *prœlium fuit*, quod servant reliqui scripti, et inter eos optimi. Neque aliter Hearne in Oxoniensibus invenisse videtur, qui, monens Gronovium edidisse *prœlio*, nullius eorum consensum memoravit. Utrumque dici potest, 'haud incertius diurno prœlio,' et 'haud incertius diurno prœlium fuit.' Vide ad III. 9. § 4. Sed *prœlium* nunc displicuisse videtur, quod mox præcesserit. Posset etiam tota vox omitti, et ex præcedentibus intelligi. Quum tamen in ea servanda conspirent omnes codd. et Livius easdem voces repetere passim soleat, ut vidimus ad I. 3. § 9. nihil mutare audeo. Præterea *incertius divino* Hav. *incertius diuturno* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 5. et Gaertn. Sed soliti sunt librarii has voces inter se commutare. Vide ad IV. 12. § 10. c. 24. § 6. et alibi; etiam Burm. ad Suet. Aug. c. 64.

§ 11 *Quum castra Romana crederent obpugnari, tantum injecit pavoris*] *Expugnari* Harl. 2. et Port. quomodo alibi sæpe in Mss. peccatur. Vide ad XXI. 57. § 6. Tum *tantum ingessit pavoris* iidem Harl. 2. et Port. ut et Lov. 4. et 5. Ita etiam alibi lapsi sunt scribæ socordes. Vide Burmann. ad Nason. Metam. V. 346. Similiter commutantur voces 'congessit' et 'conjecit.' Vide ad III. 38. § 7. Locutionem autem 'injicere pavorem' inlustravi ad II. 36. § 3. Verbum *injecit* perperam deficit in Lov. 3.

Nequidquam retinente atque obsecrante Æmilio, Tusculum palati fugerent] *Nequiquam* hic et mox § 13. Leid. 1. sed hoc loco tantum Flor. Vide ad XL. 49. § 7. *Nec quicquam* Lov. 3. et Voss. 2. Tum *palati* quidem edd. principes Rom. 1472. ac Parm. Sed eam secuti *palantes* substituerunt; pro quo Aldus recte *palati* revocavit. Et ita præferunt omnes scripti. Vide ad I. 11. § 1.

§ 12 *Postumium exercitumque occisum*] *Postumium inexercitum occisum* Harl. 2. *Postumium inexercitumque occisum* Port. Sed prima syllaba τοῦ *inexercitum* male repetita est ex ultima litera vocis præced. Vide hoc lib. ad c. 23. § 5.

Qui, ubi prima lux metum insidiarum, &c. sustulit] *Quibus prima lux* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *Quibus ubi prima lux* fragm. Hav. a m. sec.

Metum insidiarum effuse sequentibus sustulit] Hoc non videtur accipi posse, nisi de Romanis, ut hi dicantur 'effuse secuti hostes fugientes.' Sed e sequentibus adparet, tum nondum fugisse hostes. Etiam, quod paullo ante dicit, 'haud incertius diurno prœlio fuit,' obscuram ac difficilem sententiam habet. Mihi plane tenebræ sunt in hoc loco. *Duk.* Vir doctus ad marginem ed. Curionis scribendum conjicit *ab effuse sequentibus*. Verum ita dubium manet, utrum jungendum existimet 'metum insidiarum ab effuse sequentibus,' id est, metum insidiarum, quem injiciebant effuse sequentes, quo sensu 'metus,' 'terror,' 'timor ab aliquo' Livio frequens est; an vero 'ab effuse sequentibus sustulit.' Et hæc forte ratio est cur Livius maluerit sine præpositione efferre.

Ut non ultra sustinuerint impetum Æqui] *Sustinerent* Hearnii Oxon. L. 1. *sustinuerunt* Harl. 2. *non ita sustinuerunt* Klockian. Paullo ante *tantum metum injecit ardoris* Lov. 5. in

ditera duas priores insi-
iteras delevit, ut solum
m tum *injecit ardoris*. Sed
t præcedentibus tota re-

mque ab Tusculo nuncium,
Postumio laureatæ] Livius
ellarius, qui se ex Mace-
diceret, reddidisse laure-
licitur.' Ammian. l. XVI.
' Laureatas literas ad
signa mittebat, se inter
natum cum odiosa sua
gnificans.' *Klock.* Vide
ad eum locum, Salmas.
in Alex. Sev. c. 58. et
liscell. I. 33. Ceterum
ss. 2. Gaertn. et fragm.
ab Postumio Port. et
ante *res* deficit in Lov.
i facta est, pro *hostium*
efert Leid. 2. et Lov. 1.
sta est iterum exsulant a

populi Romani esse; Æ-
citum deletum] *Victoria*
e Æquorum exer. deletum
orumque exerc. Hav. *ex*
um Port. cujus librarium
scribere voluisse, verisi-
Hav. lectio; nisi forte
ribere incipiens animad-
vocem *Æquorum* omisisse,
ora inperfecta relicta, et
adjecerit. Vide ad II.
il itaque mutandum. El-
conjunctionum in Livio
equens est.

x. § 1 *Tribunorum plebis*
nondum invenerant finem]
tia nondum finem inv. Lov.
quia nondum inv. finem
uesque nondum inv. finem
sque nondum ibi venerant
n. Voculas *que* et *quia*
n scriptis, mox exemplis
cap. ad § 3.

inuare latoribus legis tri-
al. 1. *relatoribus*: quasi
terato-latores. Pal. vero
3. *delatoribus*. Gebh. *Relatoribus* etiam
Lov. 5. Sed *plebs comitia relatoribus*
legis tribunitie Voss. 2. et Lov. 2.
Ex *cõtinuarelatoribus*, serie continua
scripto, illud *comitia relatoribus* inpe-
ritia scribæ natum esse patet. Inde
etiam colligi potest, primam syllabam
τοῦ *relatoribus*, quod Gebhard. in Pal.
1. invenit, mihique in Lov. 5. obvium
fuit, ex præced. vocis syllaba de-
sinente repetitam esse. Vide ad
XXXVII. 41. § 5. Præterea Gebbardus
ad II. 55. § 2. *plebes* legendum esse
ex membr. Palat. monuit. Verum
nostri omnes scripti *plebs* servant;
mox vero unus tantum Port. habuit
plebes valuit: reliqui similiter *plebs*
retinent. Deinde *latoribus legibus*
Harl. 2. Vide ad XXII. 8. § 7. Tan-
dem *tributa*, pro *tribunatum*, Lov. 4.
et 5. a m. pr.

Reficere intercessores legis adnisi
sunt] *Annixi sunt* Lov. 1. 4. Leid. 2.
et Voss. 1. a m. sec. *admissi sunt* Lov.
5. a m. pr. Harl. 2. Hav. et Port. a
m. pr. qui *adnissi sunt* præfert a m.
sec. *admi sunt* Leid. 1. *amissi sunt*
Voss. 2. et Lov. 3. Sed *adnisi sunt*
rectum est. Vide ad II. 50. § 9.
Eam etiam scripturam servant Flor.
Lov. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Ne-
que aliud voluisse puto librarium
Harl. 1. qui dando *audnisi sunt* du-
plicem lectionem *annisi*, cujus tamen
litera secunda *n* male mutata est in *u*,
et *adnisi* jungere voluit.

§ 2 *Quem dolorem ulti Patres sunt*]
Quo dolentes Patres Lov. 2. et 4. Tum
Patres ulti sunt Lov. 5. Harl. 2. Port.
Hav. et fragm. Hav. Vox *ulti* de-
ficit in Leid. 1. ejus loco *uti* est in
Lov. 3. *multi* in Flor. Sed ejus ca-
piti adcrevit perperam vocis præ-
ced. litera finalis. Vide ad XXXVII.
29. § 8.

Ut consules, invisus plebi magis-
tratus, crearentur] *Ut cons. invisi plebi*
crear. Leid. 2. invitis reliquis, qui
receptam lectionem tuentur; nisi
quod Voss. 1. præferat *ut cons. La-*

[redacted]

cretius Flavus Sergius, invisus plebi mag., crear. Lov. 4. *ut consules, Lucretius Flavius et Sergius, invisus plebi mag., crear.* Lov. 5. *ut consules Lavius Sergius, invisus plebi mag., crear.* Verum nullus non videt, librariis eorum codd. inposuisse repetitionem τοῦ *consules*, atque inde factum esse, ut omnia media omitterent, sed paucis jam vocibus scriptis errorem deprehendisse, et addidisse quæ perperam transiluerant, non tamen deletis quæ antea exararant. Alia exempla vide ad II. 34. § 9. c. 51. § 4. III. 2. § 9. c. 13. § 8. c. 56. § 11. IV. 7. § 7. VI. 26. § 4. VII. 2. § 13. aliisque locis.

L. Lucretius Flavus] Prænomen, quod omnes editi recte servant, deerat in Voss. utroque, Lov. quinque, Harl. utroque, Leid. utroque, Port. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. Sed interceptum esse censeri debet ab nominis gentilis litera initiali. Vide etiam mox § 5. et ad IX. 8. § 13. Similiter prænomen *M.* sive *Marcus*, excidit ante vocem ab eodem elemento incipientem XL. 34. § 1. At vicissim nomen gentile *Lucretius* non habet Hav. Deinde *Flavius* male legunt Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. et edd. principes. *Falvus*, transpositis literis, Leid. 1.

Servius Sulpicius Camerinus] *Servilius* unus Lov. 2. *Sergius* omnes reliqui codd. quos consului, vel quorum habeo excerpta, simul cum Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. et edd. antiquis usque ad Frobenium, qui 1531. recte *Servius* substituit, quod prænomen est, quum *Sergius* sit nomen gentis. Sæpissime etiam in emendatissimis et optimæ notæ codd. ita peccatur. Vide Casaub. Ursinum, aliosque ad Sueton. in Vit. Galbæ c. 4. infra ad Liv. VI. 18. § 1. c. 22. § 1. c. 27. § 2. VII. 9. § 3. et alibi.

§ 3 *Principio hujus anni ferociter, quia nemo*] Vox *anni* non comparet in Leid. 2. quasi ex præcedenti §. facile intelligi posset. Eamdem tamen tuentur omnes reliqui, manu et typis exarati. Tum *ferociterque nemo* Gaertn. Alibi sæpissime *que* et *quia* in scriptis commutantur. Origo ejus erroris est similitudo notarum, quibus utraque vocula in Mss. exaratur q̧ᵓ, id est *quia*, et *q;*, id est *que*. Alia exempla vide III. 4. § 8. hoc cap. § 1. infra VI. 9. § 6. c. 19. § 3. VII. 26. § 11. c. 28. § 4. c. 40. § 12. VIII. 17. § 2. c. 24. § 3. IX. 2. § 15. c. 16. § 7. et sæpe infra.

Coortis ad perferendam legem tribunis plebis] *Coorti ad perf. legem tribuni plebis* Lov. 4. et Hearnii Oxon. C. Præterea *exortis* Gaertn. Sed emphasin hic puto in voce *coortis*, quæ indicat omnes simul exortos esse. Sæpe hæc vocabula a librariis commutantur. Vide ad I. 16. § 1. II. 43. § 4. III. 11. § 1. hoc lib. c. 12. § 7. et VI. 18. § 8. Stant etiam pro vulgata lectione reliqui codd. nisi quod *cohortis* sit in Flor. Leid. 1. et Hav. vitiosa illorum temporum, quibus librarii vixerunt, orthographia. Vide ad II. 17. § 2. Tum *ad preferendam legem* Lov. 2. Vide ad XXXVIII. 28. § 8. *ad perferendum legem* Gaertn. invitis reliquis scriptis et omnibus inpressis.

Vitelliam coloniam Romanam in suo agro Æqui expugnant] *Vitellam* legendum censuit Sigonius in prima ed. Scholiorum. Verum in iteratis edd. Scholion illud delevit, priori etiam lectione reducta, quum antea emendationem suam in contextum recepisset. Vide quæ notantur ad II. 39. § 4. *Vitelliam* est in Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. et Hav. *Vitelliam* (a m. sec. emendatum est *Vitelia*) *colonia Romana in suo agro, quam Æqui expugnaverunt* Port. *quam Æqui expugnaverunt* præfert etiam Harl. 2. *quam Æqui expugnaverunt* Gaertn. Sed *expugnaverunt*, sine τῷ *quam*, habet Hav. *expugnabant* Lov. 2. *expugnarunt* Lov. 4. *expugnaverunt* Lov. 5. Se etiam

ad in Oxon. L. 2. *expug-*
. reperisse Hearne monu-
ea *coloniam Romanam cum*
v. 5. *coloniam agro in suo*
io ordine Gaertn. Deni-
ius *resistentibus, &c. quia*
me *oppidum* omittit libra-
.

orum pars maxima incolu-
rumque pars Harl. 2. Port.
av. a m. sec. *colonorum ea*
b.

t oppidum captum liberam
bis fugam dederat] *Captum*
arl. 2. Tum *per adversa*
ambo, Leid. 2. Lov. quin-
Hav. et fragm. Hav. *per*
m urbis dederat Harl. 2.
gatum servandum esse,
quæ notantur ad IV. 22.
profugere, pro *perfugere*,
ide ad XXXVII. 57. § 2.
cretio consuli ea provincia
enomen deficit in Hav.
ap. ad § 2. Deinde *pro-*
Lov. 1. 2. 5. Voss. ambo,
Male. Vide hoc lib. ad

s vicit] *Vincit* Flor. Voss.
et Lov. 1. Mox *ad majus*
ro *ad maj. aliquanto*, Leid.
rrorem jam habuimus II.
i ex vitiosa dictantis pro-
ortum esse conjecimus.
ad III. 8. § 9. V. 26. § 6.
Adde Burm. ad Suet.
Sed præpositio *ad* omit-
v. 4. Tandem *redit*, pro
Voss. ambo, Leid. ambo,
ie, Harl. 1. Port. Gaertn.
agm. Hav. Sæpe ita va-
dicam ad XXXVI. 35. § 2.
præeuntibus auscultavi.
rea et librarius Harl. 2.
b aliis omnibus dissentit,
se videntur, quia præces-
uemadmodum contra alii
t reposuerunt, quod alte-
t convenire non posse sibi
nt. Sed vide quæ notan-

tur ad III. 46. § 9.

§ 6 *Dies dicta erat tribunis plebis biennii superioris A. Virginio*] *Diesque dicta erat tribunus plebis* Gaertn. *Dies dicta erat tribunus plebi* Leid. 1. *tribunus plebis* habet etiam Lov. 3. *tribunis plebi* Harl. 1. Vide ad II. 42. § 6. Præterea *Lucio Verginio* Gaertn. *Verginio* etiam Flor. Leid. 2. et Lov. 1. ac 2. Vide ad II. 17. § 1. Mox *Pompilio*, pro *Pomponio*, Lov. 3.

Aut vitæ ullo crimine alio, aut gesti magistratus quisquam arguebat] *Aut jure ullo crimine alio* Lov. 1. *aut jure ullo criminceve alio* Leid. 2. Tum *quisque arguebat* Leid. 1. et Hav. Sed *que* et *quam* sæpe in Mss. commutantur. Vide hoc lib. ad c. 22. § 2. Hinc etiam passim *Quisque* et *Quisquam* commiscentur hoc lib. c. 44. § 1. VI. 4. § 5. c. 25. § 3. Deinde voces *alio aut gesti mag. quisq. arg.* desunt in Hav. Denique *aut gestratus quisquam* habet Gaertn.

§ 7 *Vicit tamen gratiam senatus plebis ira: et pessimo exemplo*] *Vicit sen. plebis ira gratiam tamen pessimo exemplo* Gaertn.

§ 8 *Non intelligeret, se parvo judicio de tribunis intercessionem sustulisse*] *Non intellegeret* Flor. et Leid. 1. quomodo passim in Terentio et Sallustio viri docti ediderunt. De hac ratione scribendi vide Dausquei. Orthogr. part. II. hac voc. et Cortium ad Sall. Jug. c. 9. c. 21. et alibi. Similiter scribebatur *neglego*, pro *negligo*. Vide ad Liv. II. 11. § 4. Tum *parvo judicio* Leid. 2. et Gaertn. Ita sæpe lapsi sunt scribæ. Vide ad XXIX. 37. § 16. Hinc *intercessione sust.* Hav. Paullo ante *in suo versa*, pro *in suos vers.* Harl. 2. Male. *In suos* est in homines sui ordinis, in plebeios. Supra IV. 9. 'Tutores, in ea quoque re partium memores, ad suum tendere:' ubi vide quæ notantur.

Quod, intercessione sublata, tribuniciam potestatem evertissent] In exemplari Vormaciensi non est *quod*. Con-

[redacted]

jicio simpliciter legendum *sustulisse, intercessione sublata trib. pot. evertisse.* Rhen. Tò *quod* in nullo etiam meorum codd. superest. *Sustulisse, intercessione sublata trib. pot. evertisset* Lov. 2. et 5. *sustulisse, intercessione sublata trib. pot. evertissent* præter edd. Rom. 1472. et Parm. præferunt Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. et fragm. Hav. a m. pr. in quo a m. altera interpolatum est *sustulisse, et intercessione:* quomodo etiam præfert Lov. 4. sed *sustulisse, et intercessione sublata trib. pot. evertisse* Harl. 2. et Hav. Denique, quemadmodum Rhenanus ex conjectura emendat, exhibent Flor. Harl. 1. Gaertn. et Port. Idque verum puto. Neque necesse est, ut τὸ *et* interponatur; quod Livius omittere amat. Hearnius hic nihil ex Oxon. notavit. An ergo ii omnes quoque Rhenani lectionem, quam Frobenius 1535. et post eum omnes recentiores editores receperunt, probant?

§ 9 *Nam quod illi sperarent, effrenatam licentiam ejus magistratus Patres laturos, falli eos*] *Nō, quod illi sper. effr. lic. ejus mag. Patres laturos: falli eos* Leid. 2. et Lov. 1. Sed librarius *Nā*, ut scribi solet, et *Nō* perperam confudit. Vide ad VIII. 27. § 2. Deinde male etiam *quod illi exspectarent*, et *Latinos*, pro *laturos*, est in Hav. *quæ illi sperarent* Lov. 3. Tum *magistratus ejus*, transpositis dictionibus, Lov. 2. Mox etiam *inventuros Patres* Lov. 4.

§ 10 *Quod fide publica decipi tribunos eos taciti tulissent*] *Decipit tribunos* Leid. 1. in fine vocis repetita prima litera dictionis seq. quod passim obvium est. Vide ad XL. 7. § 8. Tum *taciti retulissent* Hav. Male. Livius XXXV. 19. 'Hannibal, non adhibitus in consilium, primo eam contumeliam tacitus tulit.' Paullo ante *increpat*, pro *increpabat*, Lov. 4.

Hæc propalam concionabundus] Ita primus edidit Aldus, quum in vetustioribus esset *Hæc palam.* Aldi lectionem veriorem esse, evincit adsensus omnium codd. qui pariter obferunt; nisi quod *prolatam*, pro *propalam*, sit in Klockian. Et amat Livius vocem *propalam.* Supra III. 33. 'Propalam obviam ire cupiditati parum ausi.' c. 37. 'Non modo non ire obviam injuriæ, sed propalam licentiam suam malle, quam omnium libertatem.' VI. 17. 'Audiebantur itaque propalam voces exprobrantium multitudini.' X. 20. 'Itaque jam propalam duces loqui, extemplo eundum in Samnium esse.' XXIII. 14. 'Itaque ubi senatum metus cepit, si propalam tenderent, resisti multitudini concitatæ non posse:' ubi olim similiter peccabatur, et Gronovius veram scripturam restituit. Vide quæ ad eum locum notantur. Apud alios etiam scriptores librarii *propalam* in *palam* mutarunt. Vide Burm. ad Suet. Aug. c. 64.

CAP. XXX. § 1 *Ne aliter descenderent in forum, quum dies ferendæ legis venisset*] Pall. duo *cum dies esset ferendæ legis.* At Camp. *cum dies deferendæ legis venisset.* Gebh. Omnia hæc verba deficiunt in Leid. 2. *ne aliter desc.* præfert Leid. 1. et Harl. 1. *ne alii desc. in forum* Lov. 3. *ne aliter descenderet* Gaertn. et fragm. Hav. forte quod præcesserit *senatum.* Sed mox sequitur 'meminissent,' et 'nati essent.' Et solet Livius vocem 'senatus' ut conlectivam considerare, eique adjectivum ac verbum plurale addere. Vide ad IV. 58. § 4. Tum *quum dies esset ferendæ legis* Voss. 2. et Lov. 3. *quum dies ferendæ legis advenisset* Hearnii Oxon. C. Quod ex interpretis expositione marginali receptum esse videtur. Simile glossema in Gebhardi Pal. 2. erat III. 6. § 5. Vulgatum verum est. Supra I. 9. 'Ubi spectaculi tempus venit.' II. 61. 'Antequam prædicta dies veniret, morbo moritur.' IV. 44. 'Quum dies venit, caussa ipse pro se dicta, quindecim millibus æris dam-

20. 'Adprobantibus cunc- [c]onlio dicunt, &c. Quum ' &c. XXIII. 49. 'Ubi ea ad conducendum tres so- [e]rant hominum undeviginti. 50. 'Donec dies dicen- venit.' XL. 6. 'Forte lus- citus venit tempus.' XLIII. [c]etium, ubi dies, quæ dicta tribuni ad populum accu- 16. 'Diem ad ejus roga- [C]ilio tribunus plebis dixit: [di]em venit.' XLV. 29. 'Ubi quo adesse Amphipoli de- es civitatium jusserat:' et

Eadem locutio *dies venit* JCtorum passim obvia est. [...]m. de Verb. Signif. in voc. [...]o adesse.' Similiter Pe- [...]yr. c. 26. 'Venerat jam , id est, liberæ cœnæ ex-

qui meminissent] Hæc eti- [...]ntur in Port. a m. pr. et ab [...]gini adscripta sunt. *Quam* [...]. *pro aris* habet Hav.

focisque et Deum templis] omissa voce *Deum*, Hear- [...]. Male. Stant enim pro [...]nes alii codd. scripti et [...]e Livius sæpissime 'tem- ' vel 'Deorum,' memora- L. I. c. 29. 'Templis tamen [...]peratum est.' c. 56. 'Mi- plebs gravabatur, se tem- exædificare manibus suis.' [...]reem urbis, templa Deo- [...]tes publicos privatosque, [...]di.' Infra hoc cap. 'Ca- [...]dem Vestæ, cetera circa [...]orum ostentantes.' c. 41. [...]rentes oculos ad templa [...]emque, solam belli speci- [...]em.' c. 49. 'In conspectu [...]ana Deum, et conjuges, et [...]. 53. 'Capitolio, arce in- [...]antibus templis Deorum.' Propter quem Deum delu- [...]it, aræ sacrificiis fument.' 'Præbeat sacra arma pro patria, pro Deum delubris, pro libertate se armantibus.' c. 23. 'Circa omnia fana Deum supplicaverunt.' XXVI. 9. 'Matronæ in publicum effusæ circa Deum delubra discurrunt.' XXVII. 51. 'Discursum inde ab aliis circa templa Deum, ut grates agerent.' XXVIII. 42. 'Aliter mœnia patriæ, templa Deum, aras et focos defendent.' XXXI. 26. 'Templa Deum dirui atque incendi jussit.' XXXVIII. 51. 'Templa Deum cum populo Romano circumiit.' XLV. 44. 'Biduum petiit, quo templa Deum urbemque et hospites amicosque viseret.' Et pluribus aliis locis.

§ 2 *Quod ad se privatim adtineat*] *Ad se privatum* Harl. 1. Male. Non enim se privatum hic obponit sibi magistratum gerenti; sed se sejunctim a communi omnium civium causa. Livius XXXVII. 36. 'Legatus, postquam nihil æqui in consilio impetrare se censebat, privatim P. Scipionis tentare animum conatus,' &c. Cic. pro Quinct. c. 4. 'Neque interea verbum ullum interposuit Nævius, aut societatem sibi quidpiam debere, aut privatim Quinctium debuisse.' Perperam etiam *a se privatim* Leid. 1.

Sibi amplum quoque esse] *Sibi amplam* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. fragm. Hav. Neapol. Latinii, et vetustæ edd. quasi referendum foret ad præcedens *suæ gloriæ*. Verum recte Ascensius a. 1513. *amplum* substituit, quod servant reliqui codd. Supra II. 9. 'Porsena tum regem esse Romæ, tum Etruscæ gentis regem, amplum Tuscis ratus.' XXVIII. 42. 'Non quia reipublicæ id utile, sed quia tibi amplum et gloriosum censes esse:' ubi vide quæ J. F. Gronovius notavit. Paullo ante *inter dimicationem meminisse patriæ*, alia dictionum positura, Harl. 2. Port. et Hav. In verbis seqq. *a se captam*, pro *ab se capt.* Lov. 2. 4. 5. Gaertn. et Hav. invitis reliquis, qui vulgato adhærent, nisi quod in Leid. 1. sit *ad se captam*, errore li-

brarii, sed unde potius *ab*, quam *a*, in exemplari suo ab eo inventum fuisse colligitur.

Quotidie se frui monimento gloriæ suæ] *Quotidieque* Hav. Deinde *frui momento gloriæ* Leid. 2. Alibi ita sæpe peccatur. Vide hoc lib. ad c. 52. § 1. Reliqui libri nihil mutant, nisi quod plerique cum edd. Rom. 1472. et Parm. habeant *monumento*. Vide Dausquei. in Orthogr. part. sec. hac voc. Tum *suæ gloriæ* Lov. 4. et edd. vetustæ usque ad Aldum, qui ordinem primus invertit. Cum Aldo autem stant ceteri Mss. nisi quod *τὸ suæ* desit in Voss. 2.

Ante oculos habere urbem, latam in triumpho suo] *Ante oculos suos habere* Harl. 2. Gaertn. et Hav. Damnat similes locutiones Vorst. de Latin. Merit. Suspect. c. 10. et 'tollere oculos,' 'extendere manus,' 'tenere linguam,' non *oculos suos*, *manus suas*, *linguam suam*, dicendum contendit. Fateor, ita plerumque scriptores locutos esse; alterum tamen ita in genere damnare non audeo, quum quædam hac forma apud optimos auctores notaverim. Non memorabo nunc 'Ego meis oculis vidi,' et 'Vidi oculos ante ipse meos,' quæ memoravit Quinctil. Instit. Orat. VIII. 3. p. 699. et IX. 3. p. 812. Id enim propter emphasin ita effertur. Vide quæ notavi ad Silii XVI. 645. Sed certe huc facit illud Ovidii ex Ponto Epist. IV. 4. 36. 'Intendent aures ad tua verba suas.' Ne tamen, quis uniuscujusque linguæ genius sit, non ex oratione ligata, sed soluta, æstimandum esse excipiatur, ut Vorstius loco laud. fecit; en alterum Livii XXXIV. 2. 'Ego vix statuere apud animum meum possum, utrum pejor ipsa res, an pejore exemplo agatur.' Et ita Cic. in Verr. III. 12. 'Considerate cum vestris animis vosmet ipsi, ecquem putetis.' Pro Cluent. c. 25. 'Si cum animis vestris longo intervallo recordari C. Staleni vitam et naturam volueritis.' Ad Fam. IV. 6. 'Cœpi ego mecum sic cogitare.' Non tamen hoc loco codicum illorum, quos memoravi, lectio placet. Nam et plures et integriores lectionem vulgatam defendunt; et mox etiam 'gloriæ suæ' præcessit. Ceterum *τὸ habere* deficit in Leid. 2. Præterea *ante oculos urbem habere* est in plerisque vett. edd. usque ad Aldum, qui ordinem immutavit, consentientibus scriptis, et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 3 *Relictam ab Diis immortalibus incoli urbem*] *A Diis* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et edd. vett. Aldo priores: *ab Dis* Flor. et Leid. 1. Vide hoc lib. ad c. 14. § 4. Tum *urbem incoli* Lov. 1. et Leid. 2. Mox in verbis proximis *hospitari* eædem edd. pro quo Aldus *habitare* substituit, quod superest in omnibus scriptis meis.

Et victricem patriam victa mutari] Vetus volumen habet *et victrice patria victam mutari*. Idem videtur sensus. *Rhen.* Optima hæc lectio, *et victrice patria victam mutari*, stabilitur auctoritate Pall. duorum meliorum: at Pal. 2. *victrici patriam victam mutari*. Inversa vero forma edd. priscæ *victricem patriam victa mutari*. *Gebh.* Quæ huic adnotationi præscribitur lectio, in edd. ante Rhenanum et Frobenianam 1535. constanter superest, nisi quod Mediolanensis 1505. præferat *victorem patriam victa mutari*. Verum neutra earum lectionum in ullo scripto superest. *Victrici patriam victam imitari* Hav. Alibi etiam verba *mutari* et *imitari* a librariis confundi solent. Vide ad IV. 4. § 11. *Victricem patriam victam mutuari* Lov. 2. Sed interdum verba 'mutare' et 'mutuare' inter se confunduntur. Vide Cortium ad Sallust. Jug. c. 18. § 5. *Victricem patriam invictam mutari* Lov. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *victrice patriam invictam mutari* Port. a m. pr. qui a m. sec. præfert *victa patriam*

lari. Reliqui omnes exnadmodnm Rhenanus in i et Gebhardus in duo- Pall. invenerunt, victrice i mutari. Utrumque eoici potest 'mutare patrin victa,' et 'mutare pavictam.' Priori locutiseus, quæ abjicitur, casu absens, quam acquirimus sexto ponitur: postecontra, res præsens nexquarto casu. Utriusque xempla vide apud Lamitii Od. I. 16. 25. et virus intl. ad Hor. Od. II. 16. ann. ad Nason. Met. VII. n etiam inlustrat Curtius , c. 68. § 15. Ea autem s IX. 12. 'Inter quæ se is victoriæ possessionem e mutasse.' Duplex illa io etiam obtinet in ver- i' et 'compensare.' Vide d Vell. Pat. II. 12. § 5. a posterior victrice patria i minus obvia sit, et pro lures ac melioris notæ tete a viris doctis proba- ontextum receptam esse

hortationibus principis con- , senes, juvenesque] Scriritate veterum librorum, Patres concitati, principes, sque. Sigon. Hanc quiam immisit edd. Livii Sistum, at solemne, nacm solius Pal. 2. Nam codd. qua scripti, qua dhort. principes concitati , juvenesque. Gebh. Et gonius e fatuis libris Lil. Quid est enim illud ncipes, senes juvenesista gradatio? Nostri quicquid est vetustio- s concitati Patres senioeribendum, unica litera urio et Gryphius ediderant, His adhort. principis concitati Patres, senes, juvenesque. Cujus principis? Furii Camilli. Lib. VI. c. 1. 'Cæterum quo primo adminiculo erecta erat, eodem innixa M. Furio principe stetit.' Similiter VII. 1. 'Fuit enim vir vere unicus in omni fortuna, princeps pace belloque.' *J. F. Gron.* Stigmoso Sigonii codici ex meis libri pejoris notæ Harl. 2. Port. et Hav. adhærent. *His adhort. Patres concitati principes seneque præfe*runt Lov. 4. et 5. *His adhort. principes concitati Patres senesque* Leid. 1. *His adhortat. principes concitati Patres senesque* Voss. 2. Lov. 2. 3. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. L. 1. *His adhort. principes concitati Patres, senes juvenesque* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Harl. 1. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. a m. sec. *His adhort. principes conciti Patres juvenes senesque* Flor. Verba 'concire' et 'concitare' passim librarii confuderunt. Vide ad IX. 37. § 1. *His adhort. principis concitati Patres senesque* Oxon. C. apud Hearnium, qui se in codd. suis B. L. 2. et N. invenisse testatur *His adhort. principis concitati Patres, senes juvenesque*; quod recte Gronovius probavit, et ante Curionem ac Gryphium jam in contextum receperant Frobenius 1535. Hervagius 1539. et Vascosanus 1543. illis enim priores *principes* etiam exhibuerunt. Sive intelligat Gronovius, revera Camillum principem senatus a censoribus lectum fuisse, sive potius tantum præcipuæ auctoritatis inter reliquos senatores exstitisse. Ita 'P. Valerius omnium consensu princeps belli pacisque artibus' vocatur II. 16. 'principes' memoranter III. 6. 'Adfecti plerique principes, Patrum major pars, militaris fere ætas omnis.' VI. 11. 'M. Manlius Capitolinus nimius animi, quum alios principes sperneret, uni invideret, eximio simul honoribus atque virtutibus, M. Furio:' 'principes civitatis' XXV. 4. 'Mul-

tos postea principes civitatis judicium de se populi passos:' de quibus vide Wesseling. Observat. I. 8.

Quum ferretur lex, agmine facto in forum venerunt] *Quum feretur lex* Port. *quum fertur lex* Harl. 2. Tum *venerunt in forum* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Dissipatique per tribus suos quisque tribules prehensantes] Vet. lib. *prensantes*. Sigon. Similiter etiam omnes mei præter unum Hav. qui *prehensantes* retinet. Vide ad l. IV. c. 48. § 11. Præterea *partibus, suos quisque tribules* Lov. 5. *per partes suas, quisque tribules* Hearnii Oxoniensis L. 1. *tribulos* Leid. 2. et Gaertn. *tribunos* Lov. 4.

§ 5 *Pro qua fortissime felicissimeque ipsi ac patres eorum dimicassent*] *Fortissimo* Harl. 1. *fortissimeque ipsi* Voss. 2. et Port.

Ædem Vestæ, cetera circa templa Deorum ostentantes] Vox *circa* omittitur in Voss. 2. *cur cura* pro ea exhibet Port. *circa* sine casu ponere, Livio frequentissimum est. Vide ad IX. 2. § 8. Id non adsecutus librarius Leid. 2. *cetera circa templum Deorum* dedit. Deinde *obtestantes* Gaertn. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxoniensis N. in margine. Ita alibi nonnumquam scribæ peccarunt. Supra II. 42. § 10. ejusdem erroris exemplum habuimus.

§ 6 *Exsulem, extorrem populum Romanum ab solo patrio*] *Exterrem* Port. forte respiciens ad originem vocis. *Exsulem extorremque* Voss. 2. Lov. 3. et Hav. Sed alii conjunctionem ignorant, quam Livius passim omittere solet. Vide ad III. 9. § 4. Tum *a solo patrio* Gaertn. et excusi ante Aldum: *ab solo patricio* Leid. 1. Mox *ab Diis penatibus*, pro *ac Diis pen.* Lov. 2. quod, si plures codd. accederent, non displiceret. Ita enim sæpe Livius præpositiones iterare, copula non interposita, solitus est. Vide ad XXXVIII. 18. § 12.

Ut melius fuerit, non capi Veios, ne Roma desereretur] *Ut melius non capi Veios* Port. ad cujus marginem vox *fuerit* a m. altera adjecta est. Deinde *deseretur* Harl. 2. Port. et Hav. Scriptum fuerat *des'eretur*, vel *deser'etur*: omissa autem nota factum est *deseretur*. Vide ad II. 56. § 7. Similiter *deseremus*, pro *desereremus*, est in Mss. V. 53. § 5. et contra ea addita præter mentem Livii *desererent* factum est in quibusdam codd. pro *deserent*, hoc lib. c. 52. § 14. Paullo ante *rem abducerent*, pro *rem adducerent*, Gaertn. et Lov. 4. quomodo sæpe aberrarunt librarii. Vide ad XXVII. 29. § 1.

§ 7 *Quia non vi agebant*] *Qui non vi agebant* Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Ita alibi sæpe peccatur. Vide ad XXXVI. 33. § 5. *ut*, pro *vi*, est in Lov. 3. Vide ad Livii IV. 51. § 6. Præterea in verbis seqq. *parti fuit maximæ*, mutato ordine, præfert Gaertn.

Et legem unam plures tribus antiquarunt, quam jusserunt] Cur *unam*? quasi vero multæ leges promulgatæ, una tantum antiquata esset, reliquæ latæ. Lex hæc est promulgata de commigrando Veios. Quare legendum est *et legem una plures tribus*, id est, uno consensu. Sic supra de hac lege hoc cap. 'Senatum vero incitare adversus legem haud desistebat.' Item 'Quum dies ferendæ legis venisset.' *Sigon*. Rectissime *et legem una plures tribus antiquarunt* ed. Campani; absque qua non tam propere meam credulitatem Sigonio addixissem. *Gebh.* Bene sic Sigonius, cum haberetur *unam*, sed perperam interpretatur *una*, id est, uno consensu. Nam *una* non adverbii more usurpatur, ut cum ponitur pro 'simul,' sed significat unius tribus numero vicisse antiquantes. Quare enim 'religiosum maximæ parti fuit,' si omnium fuit consensus? Sic II. 7. 'Silvani vocem eam creditam; hæc dicta, uno plus Etruscorum cecidisse in acie,

le Romanum.' Valerius
i eadem narratione, ' uno
i cadent, Romanus exer-
r abibit,' I. 8. Tale est
tum Amphitr. II. 1. 68.
um uno te plus etiam est,
.' *J. F. Gron.* Laberius
ubium Satura. II. 7. ' ni-
die Uno plus vixi mihi,
dum fuit.' Cicero Acad.
columba plures videri co-
sse plus uno.' *Jac. Gron.*
n *plures* Voss. 2. Leid. 1.
l. Port. Gaertn. Hav. et
v. *legem unam tum plures*
s. 1. et Leid. 2. Sed recte
gem una plures tribus. Et
ov. 2. et utroque Harl. nisi
llant. Certe Hearne mo-
m lectionem in L. 2. et N.
Illam autem recte Gro-
rius Sigonium exposuit.
in Casina II. 6. 7. ' Te uno
quam ego volo.' Præter-
quam jusserunt Leid. 1.
sserunt Voss. 2. Lov. 2. in
(in margine enim recte
' *antiquarunt, quam*) Lov. 3.
Gaertn. *antiquari jusserunt*
Port. Hav. et fragm. Hav.
Non viderunt indocti libra-
antiquare et *jubere* hic sibi
in hac re sollemnes atque
esse, quarum ' antiquare
l eam rejicere; ' jubere le-
recipere ac probare. Vide
e Formul. l. II. p. 131. et p.

que ea victoria læta Patribus
ea victoria Gaertn. *Adeo*
ictoria Harl. 2. Error hic
Mss. obvius est. Vide ad
l. Deinde *ea victoria læta*
Patribus fuit Voss. 1. Leid.
5. Harl. 2. Port. Hav. et
Oxoniensis N. Verum omni-
itoribus ex margine in con-
repsit.
tibus consulibus, senatuscon-
ret] *Deferentibus consulibus*
Gaertn. Alibi sæpe ita librarios pec-
care solitos fuisse, videbimus ad XXI.
6. § 5. *referentibus consulis* Lov. 1. Vide
ad X. 10. § 2. *Tum senatusconsultum fe-*
ret Lov. 4. Vide hoc lib. ad c. 13. § 5.

Ut agri Veientani septena jugera] *Agri Veientini* Lov. 5. *agri Veientum* Hearnii Oxoniensis L. 2. Sed ita potius dicendum erat *agri Veientium*, qua forma alibi hanc vocem efferre Livius consuevit. Vide hoc lib. ad c. 15. § 11. Et ita hoc loco præferunt etiam Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. Sed sequor potius fidem optimorum codd. qui vulgatum tuentur. Supra Liv. hoc lib. c. 21. ' In æde Junonis, quæ in Veientana arce erat.' c. 24. ' Quum pulcherrima urbs Veii agerque Veientanus in conspectu sit:' et c. 25. ' Eam prædam Veientanam publicando sacrandoque ad nihilum redegisse.' Infra etiam c. 32. ' Die dicta ab L. Appuleio tribuno plebis propter prædam Veientanam:' et alibi.

Sed ut omnium in domo liberorum capitum ratio haberetur] *Sed et omnium* Harl. 2. et Hav. errore librariorum, qui alibi sæpe has voculas confuderunt. Vide ad XXI. 28. § 6. Vitiosum illud *et* deinde in aliis codd. ulterius corruptum, et pro eo *etiam* vel per compendium *et* datum est. Ita habent Lov. 4. 5. Port. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Solent autem voculæ *et* atque *etiam* commutari. Vide ad XXII. 47. § 9. Ceterum voces *vellentque in eam spem liberos tollere* non comparent in Leid. 2. Præterea *ne patribus*, pro *ut pat.* est in Lov. 4. Vide ad III. 47. § 7.

CAP. XXXI. § 1 *Eo munere delenita plebe*] *Delenita plebe* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. a m. pr. Lov. 3. et fragm. Hav. Et ita edidit Hearne. Licet autem in variis lectionibus mutatæ scripturæ rationem reddere neglexerit, id tamen, jam codd. meorum testimonio firmatum, servavi. Alibi etiam ea vox, et inde declinata

alia 'delenimentum' apud Livium corruptæ exstant, et inscitia librariorum in 'delinitus' et 'delinimentum' abierunt. Ita I. 57. 'Rex Romanus tum ipse ditari, exhaustus magnificentia publicorum operum, tum præda delinire popularium animos studebat:' ubi legendum puto *delenire*, id est, mitigare, placare. Superius enim c. 56. dixerat, plebem minus gravari, se templa Deum manibus suis exædificare, quam quum ad alia opera, foros in circo faciendos, cloacamque maximam agendam, traducebatur: nunc itaque præda animos popularium *delenire* studebat. IV. 51. 'Aptissimum tempus erat, vindicatis seditionibus, delenimentum animis, Bolani agri divisionem, objici:' ita præferentibus Voss. utrique et Leid. 1. pro *delinimentum*, credo. Plebs ibi ægre ferebat, rogationes de commodis suis promulgatas, factione patriciorum obstante, ferri non posse; et contra leges, quibus ordinis sui delicta punirentur, confestim accipi et exerceri; ut autem hæc ira mitigaretur, agrum Bolanum inter eos dividi oportuerat: recte itaque id *delenimentum* vocat. Eodem mendo Ovidium liberavit Burmann. Epist. Her. XVII. 23. 'Crimen erat nostrum, si delenita fuissem. Quum sim rapta, meum quid, nisi nolle, fuit?' Raptum crimini sibi verti posse Helena agnoscit, si voluntate rapta fuisset, aut si, postquam rapta esset, cum raptore in gratiam rediisset, ipsi mitigata, placata foret. Vide insuper Burmann. ad Phædr. Prolog. III. 44. Eodem verbo utitur etiam Amm. Marcell. XXVIII. 1. 'Commonitorium repertum est manu scriptum Hymetii, petentis, ut obsecrata ritu sacrorum sollemnium numina erga se imperatores delenirent.' Supersunt etiam loca apud Livium, ubi, quum vulgo *delinitus* et *delinimentum* edatur, in scriptis quibusdam *delenitus* et *delenimentum* inveni, et tamen veriorem receptam lectionem judico. De illis ad XXXIX. 11. § 2. commodior agendi locus erit; ubi vide.

Quo minus consularia comitia haberentur] Hæc verba a m. pr. deerant in Port. Sed a m. emendatrice postea margini addita sunt. At totus hic § 1. et ultima verba cap. præc. *volentque in eam spem liberos tollere* exsulant a Leid. 2. negligentia scribæ, cui occasionem dedit repetitio vocis *haberetur*, *haberentur*. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 2 *Creati consules L. Valerius Potitus, M. Manlius*] Dionysius lib. I. p. 61. ubi chronographica tractat, hunc annum a primis consulibus ait esse centesimum undevicesimum: quibus si addideris annos, quibus Roma sub regibus fuit, reperies annum ab Urbe condita trecentesimum sexagesimum tertium. Recte igitur biennio post Camillus supputat trecentesimum sexagesimum quintum (hoc lib. c. 54.) contra atque senes paullo post c. 40. supputant, imo quam Plutarchus in Camillo p. 139. atque adeo quam Plinius XXXI. 1. si codd. non fallunt. *Glar.* Vide Dodwell. in notis ad Chronolog. Græco-Roman. quæ subjicitur Dionysio Halic. ad ann. ante Chr. nat. CCCLXXXVIII. Huic autem consuli perperam *Marci* prænomen tribuitur in Lov. 2.

M. Manlius, cui Capitolino postea fuit cognomen] Pall. duo *postea etiam fuit cogn.* Gebh. Duo Pall. meliores et Voss. alter *postea etiam fuit cogn.* Nempe alterius Capitolini Quinctii dudum multa mentio facta fuerat. *J. F. Gron.* In Manlii prænomen *Marcus* conspirant omnes libri, scripti et excusi, cui tamen Diodor. Sic. lib. XIV. p. 449. *Auli*, Dionys. Hal. lib. I. p. 61. *Titi* prænomen tribuere, observat Pighius in Annal. Rom. ad a. CCCLXI. p. 222. Verum in nomine gentili dissentiunt. Nam *Manilius* vocatur in Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. Hav. et fragm. Hav. *Mallius* in

ov. 2. et Gaertn. *Manli-* 5. Harl. 2. et Port. Sed errant librarii. Vide ad l. et ad XXXIV. 53. § 2. *Capitolini postea fuit cogn.* *i Capitolinus postea fuit* 2. *cui Capitolinum postea* oss. 1. et Leid. 2. Male. ov. ad I. 3. § 7. et quæ no- XI. 68. Deinde vocem Gronovius in contextum ster unum Voss. 2. ab eo utum, eique plerumque em Lov. 3. nullus meo- gnoscit; exsulat etiam ab 2. B. N. et C. Ea vox imittenda sit, utrum ad- quod Quinctius similiter ognomen habuerit, quem- ronovius existimat, vehe- ito. An non simplicius lum eo indicare voluisse, Manlio postea aliud no- dem *Capitolini* impositum pra IV. 26. 'T. Quinctius nnatus (eidem et Penno dditur) et C. Julius Men- acti.' Ceterum si Livius too indicare voluit, M. ntequam Gallos Capito- rtes deturbarit, et arcem imminente periculo ser- olini' cognomen non ha- rum sentit a Dionys. qui p. 61. jam Manlio con- . Ne quis vero per pro- lum putet, ex Fastis Ca- itat, jam alios ante hunc et Capitolinum ab eo apitolini' cognomen ha- A. Manlius, qui apud l. tribunus militum con- ate fuisse, et V. 8. eam terum gessisse dicitur, A. MANLIVS. A. F. CN. N. OLIN. vocatur. Livius re voluisse videtur, eum apitolini,' quod multo nilia fuit, quia fortassis is domus celeberrima in Capitolio stetit, quæ cum ipso postea damnata interiit, multo præclarius reddidisse; quemadmodum conjicit Pighius in Annal. ad a. CCCLXI. p. 232. sive cognomen 'Capitolini,' olim majoribus inditum, defensione Capitolii ab nocturna Gallorum oppugnatione ei confirmatum esse. Vide ad IX. 16. § 13. Denique *cognomen fuit*, alio ordine, legit Hav.

Quos M. Furius dictator voverat Veienti bello] *Quos idem Furius dict.* Hearnii Oxon. L. 2. Puto, pro *M. Furius*, primo scriptum fuisse *iã Furius*, id est *inde Furius*; quomodo librarios peccasse, vidimus ad IV. 52. § 4. Certe *inde* hic exhibet Lov. 4. *iã* Lov. 5. Ex *inde* vero, sive *ide*, postea factum esse *idẽ*, sive *idem*; nam, et hoc modo eos errare solitos esse, vidimus ad I. 19. § 7. *quos M. Furius Camillus dictator* præfert Oxon. B. apud eumdem Hearnium. Sed nullus ex meis Furii dictatoris cognomen *Camillus* exprimit: quare vel a librario unius istius codicis sponte additum, vel ex margine in contextum inrepsisse puto. Insuper vox *voverat* neglegentia scribæ deest in Harl. 1. ejus loco *foverat* habet Gaertn. quem errorem ex inperite verba præeuntis pronunciatione profluxisse existimo. Alibi ita peccatum, docet Nic. Heinsius in epist. ad Gronov. quam edidit Burmann. in Syntagm. Epist. tom. III. p. 522.

§ 3 *Eodem anno ædes Junonis Reginæ ab eodem dictatore eodemque bello vota*] Vocem *anno* neglegenter omisit librarius Leid. 2. Deinde perperam scribitur *ædes junionis regiæ* in Gaertn. Vocem *Reginæ* sine caussa iterum exsulat ab eodem Leid. 2. Tum *eoque bello vota* habet Gaertn.

Celebratamque dedicationem ingenti matronarum studio tradunt] Omnia hæc verba exsulant a Voss. 2. *celebrantemque dedic.* præfert Voss. 1. *celebrantemque dedicationem* Lov. 1. a m. sec. pro quo manus altera emen-

davit *celebrantemque dedicatorem.* Et ita præfert Leid. 2.

§ 4 *Bellum haud memorabile in Algido cum Æquis gestum est*] Vocabula *haud memorabile* in ultimum locum trajiciunt Port. et Hav. Neque aliter obfert Harl. 2. nisi quod insuper omittat τὸ *est.*

Fusis hostibus prius pene] *Fusis hominibus*, sive, ut compendio scribitur, *hoib⁹*, Gaertn. Alibi voces 'hostes' et 'homines' in libris priscis commisceri solent. Vide ad XXIII. 27. § 11. Voces *haud memorabile* ex præcedentibus post τὸ *fusis* rejiciunt Lov. 4. et 5. Tum *pene prius* alio ordine est in Lov. 4.

Valerio, quod perseverantior cædendis in fuga fuit] Vet. lib. *cædendis hostibus in fuga.* Sigon. Intrusit Sigonius ex codice recentissimo τὸ *hostibus*, quod respuunt Pall. duo meliores, atque etiam edd. vetustissimæ binæ. *Gebh.* Ex omnibus meis unus itidem recentissimus Hav. τὸ *hostibus* servat, quam vocem ignorant reliqui, et cum iis etiam codd. quos Hearne Oxonii consuluit. Et potest commode abesse, quum modo præcesserit, unde hic cogitatione suppleri debet. Recte itaque eam, quam Sigonius receperat, sustulit iterum Gronovius, quem vide hoc lib. ad c. 24. § 10. Præterea *Valerioque perseverantior* Lov. 3. Vide ad II. 41. § 8. *perseverantia* Leid. 2. *perseverantur* Hav. Tum *credendo*, pro *cædendis*, Gaertn. qui voluisse videtur *cædendo in fuga*, ut ex præcedenti *hostibus* hic repetatur *hostes.* 'Credere' et 'cedere,' (quomodo olim pro 'cædere' indocti librarii, non distinguentes literam *e* et diphthongum *ae*, scripserunt,) sæpe commutari, vidimus ad Liv. III. 21. § 3.

Manlio, ut ovans ingrederetur urbem, decretum est] *Mallio* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *Mamilio* Harl. 2. et Port. *Munilio* Lov. 1. 2. 4. et Hav. Vide hoc cap. § 2. Deinde *urbem* non comparet in Gaertn.

§ 5 *Novum bellum cum Volsiniensibus exortum*] 'Vulsinii' et 'Vulsinienses' scribendum est ex lapidibus Capitolinis. Porro autem 'Salpinatium,' de quibus ambigit Glareanus, meminit Fabius Pictor in vulgatis ejus fragmentis. *Sigon.* *Volsinensibus* Voss. ambo. *Volscinensibus* Gaertn. *Volsscinensibus* Harl. 2. *Vulscinensibus* Leid. 2. *Vulscinentibus* Hav. *Vulsciniensibus* Lov. 2. 4. et Port. *Vulsinensibus* Lov. 1. *Vulsiniensibus* Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. Similiter in Oxon. N. et C. atque, ut testatur, in ed. Romana principe Hearne invenit. Vide etiam ad cap. seq. § 2. Eam autem scribendi rationem Sigonius etiam defendit ad VII. 3. § 7. et ad IX. 41. § 6. Sed, utramque *Volsinienses* et *Vulsinienses* probam esse, ex Cellarii Geogr. Antiq. II. 9. p. 464. docet Dukerus ad Flori I. 21. in princ. Ejusdem etiam sententiæ fuit Cluverius Ital. Antiq. II. 3. p. 556. Vide etiam Dempsteri Etrur. Regal. IV. 16. ubi et *Volsinienses* vocari in lapide apud Gruter. p. CCCLXXXV. num. 1. monuit, addens frequentiori usu *Vulsinienses* vocari.

Quo propter famem, &c. ortam exercitus duci nequivit] *Qui propter famem* Voss. 1. et Leid. 2. *quo propter famam* Hav. Tum *exortam* Flor. In Mss. sæpe ita variari, dixi ad IV. 45. § 7. Verum hoc eodem § 'bellum exortum' præcessit; ideoque nunc minus placet. Deinde *duci nequeunt* Leid. 2. *duci nequiit* Hav.

Ob quæ Volsinienses, Salpinatibus adjunctis] 'Volsiniensium' meminit Plinius III. 5. in descriptione Hetruriæ: 'Volsinii' oppidi Ptolem. III. 1. 'Salpinates' qui sint, mihi nondum compertum. *Glar.* 'Salpinatium' quis præter Livium meminerit, non invenio. Fabius Pictor enim, quem Sigonius supra laudavit, fraudibus et inposturis Annii Viterbiensis vitam debet. Is autem 'Salpinatium' mentionem fecit de Aureo Seculo II. p. m.

...m quoque quo situ fu... esse, fatetur Cluverius ... 2. p. 557. Conjicit ta... olsinios positum fuisse, ... Liv. cap. seq. Roma... es prius adgressi sunt. ...e clarum fuisse, ex so... ... iniensis belli colligit. ... etiam in Etruria Regali ... me memoravit quidem. ... est in Flor. Mox *in su...* ... lav. *superbiâ elati* Leid. ... s dictum est, hujus co... sollemne fuisse, notam ... ae vocum perperam vel ... strahere. Ita tamen hoc ... etiam Flor. 'Superbia ... accessu elatus,' de quo ... vii. 12. § 4. Mox *ultro* ... *s*, alio ordine, Lov. 2. ... *manos* Lov. 5. Vide ad

... *inde duobus populis in...* ... *m deinde duobus populis* ... l. 2. et Port. *Bellum* ... *bus populis* Hav. Sus... ... um duplicem lectionem ... t scribere voluisse *Bel-* ... *duobus populis*; notam ... id est *inde*, addere neg... ... *indictum est* Leid. 2. ... Gaertn. et Hav.

... *nsor decessit*] *Caius* non ... *Rhen*. Cum C. Julio ... ga fuit L. Papyrius, ut ... mpronius tribunus plebis ... ms App. Claudium cen-... Prænomen deest etiam ... Gaertn. *G. Julius* voca-... *Gn. Julius* in fragm. ... *Julius* in Hearnii Oxon. ... amen margine *C. Julius* ... Et recte. Id enim præ-... modo reliqui codd. hoc ... mes etiam ix. 34. ag-... nper *Cnæi* prænomen in ... ub republica inauditum ... bis seqq. vox *postea* de-... 2. quæ in aliis omnibus ... stat, et etiam hoc loco commodissima est, ut addita ratio, *quia eo lustro Roma est capta*, docet. Id enim duobus annis postea accidit, adeoque tum demum religioni esse incipere potuit. Tum *quod eo lustro* Lov. 2. Vide ad xxxviii. 36. § 4. Hinc vocula *eo* non adparet in Leid. 1. et Lov. 2. Tandem *capta est* alio ordine edd. Aldo priores.

§ 7 *Nec deinde unquam in demortui locum censor subficitur*] *Nec inde unquam* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *inde* autem pro *deinde* alibi usurpatur. Vide ad xlii. 55. § 6. Ob reliquorum tamen codicum consensum in vulgatam scripturam, primam syllabam τοῦ *deinde* culpa scribarum omissam puto, quomodo etiam aliis locis lapsi sunt. Vide mox ad § seq. et ad xxxvi. 24. § 10. Præterea *unquam in locum inde mortui* Hav. Sed prima syllaba τοῦ *inde* nata est ex ultima litera vocis præced. *locum*, quod et alibi frequens est. Vide ad xxxvii. 1. § 2. posterior autem syllaba male a voce seq. divellitur. *Umquam mortui inde locum* Voss. 1. τῷ *de* in voce *inde* non modo iterum a voce *mortui* disjuncto, et proxime præcedenti *in* adposito; sed et insuper vocibus trajectis: manus sec. tamen τὸ *de* expungendum indicavit, ac legendum esse *mortui in locum*, quod et præfert Leid. 2. et Lov. 1. *unquam in mortui locum* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. et fragm. Hav. *unquam in locum mortui* Port. Nihil muto. Infra ix. 34. 'Collegam subrogabis, quem ne in demortui quidem locum subrogari fas est.' Et mox 'Demortuo collega C. Julio censore:' ubi etiam similiter in uno codice peccatur. xxiii. 21. 'In locum P. Scantinii demortui.' Auct. Epit. Liv. lib. xlix. 'Perseo demortuo, Adramytti se educatum.'

Consulibus morbo inplicitis] *Inplicatis* Voss. 1. Eadem varietas etiam obcurrit vi. 21. § 7. ubi quædam vide. At supra est i. 31. 'Donec ipse quoque longinquo morbo est inplicitus.' iii.

2. 'Intra castra quies necessaria morbo implicitum exercitum tenuit.' VII. 23. 'Scipione gravi morbo implicito, Gallicum bellum Popillio extra ordinem datum.' XXIII. 34. 'Non tam in periculosum, quam longum morbum implicitum diu ad belli vim sustinendam inutilem fore.' XXVIII. 24. 'Scipio ipse gravi morbo implicitus.' XXXIX. 56. 'P. Sempronius proprætor diutino morbo est implicitus.'

§ 8 *Quum ex senatusconsulto consules magistratu se abdicassent*] *Ex senatu consulto* Gaertn. Tum vox *consules* deficit in Lov. 2. cujus compendium *cos.* vel *cons.* interceptum est a vocis præced. compendio *sen. cons.* Præterea *se magistratu abdicassent* Hav. et edd. Aldo priores. Mox *inde L. Valerium*, pro *deinde L. Val.* Voss. 2. Verum neque hic uni testi fidem habendam puto. Vide ad § præc.

§ 9 *Consulari potestate. Ut etiamsi, &c.*] Rotundissima est oratio, quam sic distinguas oportet: *consulari potestate* (*ut etiamsi cui eorum incommoda valetudo fuisset, copia magistratuum reipublicæ esset*) *Calendis Quintilibus magistratum occepere, &c.* Jac. Gron. Distinctio, quæ recte Gronovio displicuit, primum adparuit in Elzeviriana Heinsii ed. Ante ita interpungebatur: *consulari potestate: ut etiamsi cui eorum incommoda valetudo fuisset, copia magistratuum reipublicæ esset. Kalendis, &c.* Et eam fere recepi.

Etiamsi cui eorum incommoda valetudo fuisset] *Valitudo* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. et vetustæ edd. Vide ad III. 6. § 9. Mox *copia* deest in Hav. *copiam* præfert Flor. cujus ultima litera ex principio vocis seq. perperam repetita est. Vide ad XL. 7. § 8. *Esset* in Leid. 2. et Lov. 1. desideratur.

CAP. XXXII. § 1 *Kalendis Quinctilibus magistratum occepere L. Lucretius, Ser. Sulpicius, M. Æmilius*] *Mag.* pro *magistratum*, Leid. 1. *magis* Lov. 1. et fragm. Hav. *mag°.* Klockian. quo *magistratus* librarius indicare voluisse videtur. Præterea *accipere* Voss. 2. et Leid. 2. *cepere* Klockian. *accepere* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. quinque, Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Nihil muto. Utrumque, et *magistratum*, et *occepere*, probum est. Supra hoc lib. c. 9. 'Extemplo noves tribunos militum creandos esse, qui Kalendis Octobribus magistratum occiperent.' Etiam III. 55. 'Consules creantur L. Valerius, M. Horatius, qui extemplo magistratum occeperunt.' Et ita passim. De verbo 'occipere' vide Gebhard. ad Liv. I. 7. § 6. et quæ notantur ad XXXI. 50. § 6. Præterea *Lælius Lucretius* Gaertn. Ita alibi quoque pro *L.* sive *Lucius*, indocti librarii scribere soliti fuere. Exempla vide III. 12. § 8. hoc cap. § 8. Plura habes ad XXIX. 7. § 2. Tum *Servilius Sulpicius* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. De hoc etiam errore, qui sæpe in libris scriptis obvius est, vide ad Epit. Liv. l. LXXII. Deinde *M. Mamilius* Port. *M. Manilius* Harl. 2. *C. Manilius* Hav. Verum reliqui omnes in vulgatum recte conspirant.

L. Furius Medullinus septimum, Agrippa Furius, C. Æmilius] Omnia hæc vocabula desunt in Leid. 2. et Klockian. cui librariorum errori occasionem dedit repetitio vocis *Æmilius*, quemadmodum repetitio vocis *Furius* caussa exstitit, ut τὰ *Medullinus septimum, Agrippa Furius* omitterentur a scriba Gaertn. Vox *Medullinus* sola non adparet in Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. *Medulinus* præferunt Port. Lov. 1. 4. et Hav. Sed duplice *ll* hanc vocem constanter scribunt Fasti Capitolini. Denique *septimo* Harl. 2. Port. et Hav. Vide hoc lib. c. 16. § 1.

§ 2 *L. Lucretio et C. Æmilio Volsiniensis provincia evenit*] *Livio Lucretio*

. 1. Lov. 2. et fragm. Hav. Error frequens est in Mss. ut *Lucius* nomen reddatur per *Livius*. Vide I. 49. § 10. Deinde *Lucretio*, lio quædam veterum edd. aliæ *tio et Æmilio*, aliæ *Lucretio et tio Æmilio*. Infinitis locis apud m prænomen *Caius* in nomen le *Claudius* socordia librariorum Vide hoc lib. ad c. 26. § 2. et ita se. *Claudius Æmilius iterum*, pro *milius*, habent omnes editi ante m. Tum *Volsinensis* Voss. 2. et pr. etiam Voss. 1. *Vulsinensis Volscinensis* Gaertn. *Vulsci-* Leid. 2. *Vulscienensibus* Hav. *iensis* Harl. 2. *Vulscinienensis* Lov. 2. *Vulsiniensis* Flor. Leid. 1. I. 4. 5. et fragm. Hav. quomodo passim hoc capite variant li- Vide ad cap. præc. § 5. Mox *tes*, pro *Salpinates*, Flor. *Sap-* Leid. 1. et ita hic aliique codd. 4.

Bellum numero hostium ingens, ne haud sane asperum] *Bellum* ro Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. rpositio nata est ex proxime I. vocis litera finali. Vide xvii. 11. § 4. Deinde *cer- haud sane asperum* Gaertn. et editi ante Aldum, qui *certa-* igavit, concinentibus reliquis .

i octo armatorum ab equitibus u, *&c. in deditionem venerunt*] *itis* Lov. 2. Harl. 2. Port. et Tum *in dedicationem* Leid. 1. et Port. a m. pr. Vide hoc I. 48. § 4. *Ad deditionem ve-* Harl. 2. Sed 'in deditionem etiam dixit ix. 20. 'Obsi- Plautio consuli datis in de- venerunt :' ubi alia ejus lo- exempla vide. Paullo ante *fugam* exsulabant a Lov. 4. *us belli fama effecit*] *Fama* r. 1. a m. pr. *fama fecit* Lov. *efficit* Leid. 1. *fame fecit* av. Quum olim voces una serie scriberentur *famaeffecit*, imperite postea divisæ fuere hoc modo *famæ fecit*. Quum autem etiam pro diphthongo *æ* simplex *e* scriberetur, factum est *fame fecit*. Vulgatum probum est. Mox etiam *Sappinates* Flor. Harl. 1. et Leid. 1. Vide ad § 2. hujus capitis.

Manibus armati se tutabantur] *Manibus armatis* Harl. 2. Sed ultima litera τοῦ *armatis* ei adhæsit ex principio vocis seq. Vide ad xxviii. 26. § 2. *manibus se armati* Lov. 2. Tum *se tuebantur* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. Hav. Leid. 1. a m. interpolatrice, et Hearnii Oxon. N. in margine : quod ex glossa natum videtur. Præfero *tutabantur*, qua voce sæpius usus est Livius. Supra ii. 49. 'Non ad præsidium modo tutandum Fabii satis erant.' iii. 6. 'Per se ipsi Hernici cum Latinis res suas tutarentur.' c. 7. 'Deserta omnia sine capite, sine viribus Dii præsides ac fortuna Urbis tutata est.' c. 22. 'Ubi quum Volsci quemadmodum quieti vallo se tutarentur, pararent.' v. 2. 'Egregiis muris situque naturali urbem tutantes :' ubi vide. vi. 26. 'Vera arma verasque vires, quibus ab ira Romanorum vestra tutaremini, invenistis.' vii. 38. 'Qui nec se nec sua tutari possint.' Vide etiam ad xxviii. 20. § 1. ubi etiam alibi hæc verba in Mss. confundi docebimus.

Prædas passim et ex Salpinati agro et ex Volsiniensi, nullo eam vim arcente, egerunt] Vocula *et* priori loco deest in Lov. 4. Voss. 1. et Leid. 2. sequens vocula *ex* in Voss. 2. Sed puto librarios ductuum similitudine deceptos alterutram omisisse. Et sane tanta ductuum adfinitas est, ut sæpe inter se commutentur. Vide ad xxvi. 45. § 1. Similiter *ex* a præcedenti *et* eliditur vi. 7. § 4. Alibi etiam τὸ *et* a sequenti *ex* interceptum est. Vide ad xliv. 42. § 3. *sed* pro *et* præfert Harl. 1. solito scribarum errore, qui passim voculas has

confuderunt. Vide ad XXI. 26. § 6. Tum *ex Salpinate agro* Lov. 1. Leid. 2. et Voss. 1. qua forma erat hoc lib. c. 12. 'In Capenate agro hostes nulli extra mœnia inventi.' XXXIII. 26. 'Ædes Feroniæ in Capenate de cœlo tactæ erant.' Reliqui stant pro vulgato. Ita 'Arpinati' casu sexto Cic. maluit ad Fam. VII. 23. 'Tantum quod ex Arpinati veneram.' XIV. 7. 'Fundo Arpinati bene poteris uti cum familia urbana.' Tuscul. V. 26. 'Si quis recordari velit, se aliquando in Arpinati nostro gelidis fluminibus circumfusum fuisse.' Eadem forma etiam Liv. hoc lib. c. 16. 'Capenati bello occupatos videbant Romanos.' VIII. 11. 'Ut dodrantem ex Privernati complerent.' c. 12. 'Quum aliquot menses stativa in agro Antiati habuisset.' XXII. 1. 'In Antiati metentibus cruentas in corbem spicas cecidisse.' Quamvis autem frequentior sit altera forma, hanc tamen perperam barbarismi accusari, docet Vossius Gramm. IV. 12. Mox τὸ *ex* secundo loco deficit in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Harl. 2. Port. et Hav. quod iterum a præcedenti *et* interceptum puto. Sed vulgatum etiam hic malo, quod Livius ita præpositiones iterare soleat. Vide ad VI. 28. § 6. Deinde *nullo vim arcente*, τῷ *eam* omisso, Harl. 2. *nullo eam viam arcente* Lov. 3. et Voss. 2. sollemni scribarum errore. Vide ad XXXII. 9. § 8. *nullo eam vi arcente* fragm. Hav. *nullo jam vim arcente* Hav. et Port. Similiter alibi etiam in Mss. librarii variant. Tale exemplum habuimus II. 62. § 2.

§ 5 *Ea conditione, ut res*] *Ea contione* Gaertn. sollemni scribarum errore. Vide ad IV. 12. § 7. Mox *res populi Romani* Lov. 5.

Stipendiumque ejus anni exercitui præstarent] *Stipendium quod* Voss. 2. De hoc errore vide ad II. 41. § 8. Deinde *illius anni exercitui* vett. edd. usque ad Aldum, qui, consentientibus scriptis, dedit *ejus*. *Ejus ex.* cui perperam trajectis vocibus præfert Hav. Denique *præpararent* Leid. 2. Sed 'præstare' recte supra exposuit Klockius ad II. 18. § 11. Mox *in X. annos*, pro *in viginti an.* altera numeri denarii nota omissa, Port. *in XV. annos* Lov. 4.

§ 6 *M. Ceditius de plebe nunciarit*] *Cædicius* ex Capitolinis tabulis et Græcorum monumentis scribendum. Plutarchus de Fortuna Romanorum p. 319. Μάρκον Καιδίκιον vocat, ubi de hac re agit. *Sigon.* Vide Sigonium etiam ad II. 52. § 6. Ceterum *M. Edicius* fragm. Hav. *M. Cedius* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *M. Ceditius* Leid. 1. et Port. *M. Cæcilius* Lov. 4. Reliqui *M. Cedicius*, vel *M. Cædicius*, ut Sigonius voluit. Apud Zonar. Annal. VII. 23. vocatur Μάρκος Καιδίκιος. Sed Κεδίκιος non tantum apud Appian. in Excerpt. Peiresc. p. 557. verum etiam apud Plutarch. in Camill. p. 135. Ita Suidas quoque Κεδίκιος. ὄνομα κύριον. Apud eumdem tamen Plutarch. loc. quem Sigon. laudavit, vulgo editur Μάρκῳ καὶ Δεκίῳ, diphthongi vestigiis manifestis existentibus. Et nomen hujus gentis *Cædicius* in fastis Capitolinis scribitur, in quibus consul memoratur A. U. C. CCCCXCVII. Q. CAEDICIVS Q. F. Q. N. IN. MAG. MORT. Paullo ante *Eo anno*, pro *Eodem an.* Lov. 4. Vide ad X. 10. § 6. In verbis seqq. autem *in novam viam*, pro *in nova via*, Flor. et Lov. 2. ac 4.

§ 7 *Propter auctoris humilitatem spretum, et quod longinqua, eoque ignotior, gens erat*] *Adventoris humil.* Voss. 1. sed in margine emendatum postea est *auctoris*. Tum *et quia longinqua* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 4. 5. Port. et Hav. *eo quia longinqua* Harl. 2. *q*, id est *quia*, et *qd*, id est *quod*, librariis non bene adsecutis notas, vel eas perperam confundentibus, sæpe in Mss. commutantur. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. Deinde *eoque innotior* Leid. 1.

'. *eo ignotior* Voss. 1. et *ignotior* Lov. 1. *eoq ig-eo quod ign.* Gaertn.

um modo monita, ingru-ta, sed humanam quoque erat] Omnia hæc verba Hav. Caussa errandi tit vocis *erat* repetitio. 1. § 11. Solam vocem ov. 5. a m. pr. Præter-le *fato* fragm. Hav. *in-to* Voss. 2. et Lov. 3. tum sæpissime commu- Vide ad III. 40. § 9. um *quoque spem* Hearnii Denique ultima vox paret in Leid. 2. Paullo e, id est *admovere*, pro tu. Ita sæpe peccare ebimus ad XL. 55. § 5. *la ab L. Apuleio tribuno io*, ut dixi. *Sigon.* *Ab* Leid. 2. Vide ad II. 42. cap. § 1. *ab L. Appuleo* or. et Lov. 2. *ab L. Apu-* Hav. et fragm. Hav. hia hujus nominis vide Liv. hoc lib. Mox *præ-am* Lov. 4. Vide hoc . Tum *adulescente* Flor. 4. § 11.

um tribulibus et clientibus, rs plebis erat] Pall. duo, ed. *tribulibus clientibus-* In optimis Mss. et anti-i. *τὸ et* non habetur. Inde *lientibus, quæ m.* Sed *acceitis domum tribulibus* [*magna pars plebis erat*) Ut pridem Moguntini Frequens Livio ita ab-e connexione defectas, facere. Hoc lib. V. c. es, ut confestim inde ad um duceret, (in conspec-ta in plano,) nihil pœnæ ' etsi Sigonianus *et in* reas *et ea in conspectu.* stit paullulum in clives agmen, (aspreta erant strata saxis,) inde signa in hostem obvertit.' X. 2. 'Inde esse ostium fluminis prælti: (Meduacus amnis erat:) eo invectam classem subire,' &c. Palladius Februario c. 17. 'Hispanus quidam mihi hoc genus novæ insitionis ostendit: (ex Persico se adserebat expertum:) salicis ramum,' &c. ita Mss. Vulgo *quod ex Persico.* J. F. Gron. *Demum*, pro *domum*, Klockian. Tum *tribulibus et clientibus, quæ magna pars plebis erat*, ut vulgo editur, Harl. 1. Port. et Hav. Atque ita primum apud Aldum invenio. *Tribulibus eo clientibus, quæ magna pars plebis erat* Flor. *tribulibus et clientibus, quæ magna pars plebis erant* Harl. 2. Sed ita legendum videtur *qui magna pars plebis erant.* Id tamen non placet; nam *clientibus, quæ pars erat* ad eam formam dictum erit, qua obcurrit c. 34. 'Celtarum, quæ pars Galliæ tertia est, penes Bituriges summa imperii fuit.' Vide ad XXXII. 30. § 5. *Tribulibus clientibus, magna pars plebis erat* Lov. 2. *tribubus clientibusque, magna pars plebis erat* Lov. 4. 5. et Hearnii Oxon. L. 1. *trib., quod quia magna pars plebis erat* Voss. 2. *trib. clientibusque, quod quia magna pars plebis erat* Lov. 3. *trib. clientibusque, magna pars plebis erat* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. uterque. Neque aliter præferunt vetustissimæ edd. Et hanc etiam lectionem Gronovius veriorem docuit; ita tamen, ut insuper voces *magna pars plebis erat* parentheseos notis incluserit, ut antea Moguntini fecerant, præterea docens simili modo abruptas parentheses Livio frequentes esse. Ita II. 6. 'Primus eques hostium agminis fuit, (præerat Aruns Tarquinius filius regis,) rex ipse cum legionibus sequebatur.' Plura similia videri possunt ad XL. 57. § 3. Sed *tribubus clientibusque, quæ magna pars plebis erat* Gaertn. et fragm. Hav. *trib. clientibusque, quæ magna pars plebis erat* edd. Ascensii

[redacted]

1513. et 1516. Et ita videri posset pronomen *quæ* a præcedenti particula *que* absorptum fuisse; quod alibi non raro accidit. Vide ad XXIX. 6. § 8. Verius tamen puto, τὸ *quæ* insertum esse ab illis, qui orationem Livianam male cohærere existimabant, ut ita melius eam connecterent. Sæpissime enim has similesque voculas interposuerunt, qui stilo Liviano minus adsueti erant. Hujus rei ad XXXIV. 56. § 1. plura exempla videri possunt.

Conlaturos, quanti damnatus esset, absolvere eum non posse] *Collocaturos* Lov. 3. Vide ad X. 32. § 5. Hinc *quanti damnaretur* Lov. 4. *quanti esset damnatus* Gaertn. Deinde *absolvere cum non posset* fragm. Hav. Frequenter τὰ *cum* et *eum* in Mss. commutantur. Vide ad IV. 19. § 2.

§ 9 *Precatus ab Diis inmortalibus, si innoxio sibi ea injuria fieret*] Has preces sic expressit Suidas voce Ἀχίλλειος εὐχή· Ὁ Κάμιλλος εὔξατο τὴν Ἀχίλλειον εὐχὴν, ἐπιποθῆσαι Ῥωμαίους Κάμιλλον ἐν καιρῷ· ἀπήντησε δὲ αὐτῷ οὐ πολὺ ὕστερον. *Sigon.* Verba hæc Suidam mutuatum esse ex Appiano, cujus Fragmentum ex biblioth. Peiresc. Valesius edidit p. 549. monuit ad dictum locum Kusterus; votum autem illud Achilleum inlustrat Vales. ad loc. Appiani. Ceterum *a Diis inmortalibus* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. Tum *innoxia sibi ea injuria* idem Gaertn. *innoxios sibi eam injuria* Leid. 1. Sed ultima litera vocis *innoxios* adhæsit ex principio vocis seq. Vide ad XXVIII. 25. § 2. ultima vero τοῦ *eam* itidem nata est ex prima syllaba seq. vocabuli. Vide ad III. 48. § 5.

Absens quindecim millibus gravis æris damnatur] Similiter Plutarch. in Camillo p. 135. Ὦφλε τὴν δίκην ἐρήμην, τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσαν· ὃ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον χίλιαι δραχμαὶ καὶ πεντακόσιαι· ἀσσάριον γὰρ ἦν τὸ ἀργύριον, καὶ τὸ δεκάχαλκον οὕτως ἐκαλεῖτο δηνάριον. Etiam Zonaras Annal. VII. 22. Ἐρήμην δ' ἑάλω, καὶ ψῆφος συνέχθη κατ' αὐτοῦ τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσα, ὃ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον δραχμαὶ χίλιαι πεντακόσια[i]. Sed, si locus integer est, summam immensum auget Appian. in Fragm. quod Vales. ex bibliotheca Peiresciana edidit p. 546. Καὶ ὁ δῆμος, ἐ[κ] πολλοῦ τὸν ἄνδρα ἀποστρεφόμενος, ἐζη[μίωσε] μίωσε πεντήκοντα μυριάσιν, οὐκ ἐπικλασθεὶς, οὐδ' ὅτι πρὸ τῆς δίκης αὐτῷ παῖ[ς] ἐτεθνήκει. Ceterum *quindena millibu[s]* Lov. 1. et Leid. 2. Tum *damnatu[r]* fragm. Hav.

CAP. XXXIII. § 1 *Si quidquam huma[norum]* *norum certi est, capi Roma non potuera[t]*] *Certi esset* Port. et Hav. qui iide[m] cum Lov. 2. et 4. etiam præferunt *no[n]* *poterat.* Sed *non potuerit* exhibent e[x] cusi, ut et *est certi.* Aldus primus *cer[ti]* *est* et *potuerat* substituit, concinent[i]bus ceteris manu exaratis. Alio o[r]dine *Roma capi* est in Lov. 4.

Adventante fatali urbi clade] Mal[i]m *fatali urbis clade.* Et habet antiquum exemplar *s* literam superadditam. *Rhen.* Quasi Latine non recte di[]ceretur *adventat urbi clades,* Rhena[]nus contra omnes codd. et Mss. [e]cusos infulsit *urbis.* Gebh. *Adven[]tanti fatali urbi clade* Gaertn. et ve[]tustæ edd. *adventante fatali urbe clad[e]* Leid. 2. et Harl. 2. *adventanti fata[li]* *urbis clade* Harl. 2. *adventante fata[li]* *urbis clade,* ut Rhenanus volebat, Lo[v.] 4. 5. Port. Hav. et Hearnii Oxon. (Et ita etiam ediderunt Moguntin[i] quum Ascensius 1513. et 1516. de[]disset *adventante fatali urbi clad[e],* quod etiam Aldus, et postea recen[]tiores alii receperunt. Neque aliter est in optimis codd. quare eam lec[]tionem cum Gebhardo præfero, siv[e] vocem *urbi* referas ad τὸ *adventant[e]*, ut is fecit, sive, quod verius videtu[r] ad τὸ *fatali.*

Legati ab Clusinis veniunt, auxilium *adversus Gallos petentes*] *Clusinis* Por[t.]

Clusinisi veniunt Leid. 1. *Clusiis missi veniunt* Lov. *veniunt* Lov. 4. et editi Deinde *adversus Gallos* Leid. 2. et Lov. 1. *versus*, est in Lov. 2. Vide ad

autem traditur fama, &c. *r*] *Tradit fama* Gaertn. aliquis invitis. Quare negentia librariorum o- notam, qua ultimæ duæ *editur* per compendium *tradit*. Vide ad x. 10. atione autem, ' traditur transisse,' vide ad I. 31. autem hic accipiendum sexto.

voluptate captam Alpes us *tū voluptate* solito er- exempla ad XXII. 17. § *voluptate* Harl. 2. Lov. 5. le hoc etiam scriberum ad Epit. Liv. lib. XLVIII. *Novitatum voluptate* Lov. *ransivisse* Leid. 2. Male. Livius in hoc verbo con- Vide ad XXVII. 19. § 10. *s*, vocibus transpositis,

b Etruscis ante cultos po- *Etruscis cultos* Hav. o- ditione *ab*. Alibi ita Li- olitum fuisse, videbimus 4. Hic tamen uni isti m habeo. *Ante ab Etrus-* d. 2. et Port. *exisse in Galliam vinum* *ntis causa Aruntem Clu-* loco perperam distincta mica. Ego sane malim *Gall. vinum*. Certe quod odice, pro *et*, *ut* legitur, *t* suprascriptam habet. ingue, *At inv. in Gall. vi-* *is causa, Aruntem Clusi-* sequuntur. *Rhen.* Vo- e *et* sæpissime inter se in di, videbimus ad XXXVI. to *τοῦ et* Flor. præfert *ut*.

Solent et hæ particulæ inter se commutari in Mss. Vide ad XXI. 28. § 8. Quum tamen omnes reliqui Mss. quibus utor, in vulgatam conspirent, neque aliam lectionem ex Oxoniensibus suis Hearne adnotarit, ac denique vulgata scriptura commodum sensum præbeat, nihil etiam mutandum puto. Ed. Asulanica sive Aldina, cujus distinctionem recte erroris arguit Rhenanus, ita interpungebat, *illiciendæ gentis causa. Aruntem Clusinum, &c.* Non tamen sola ita peccavit. Eundem enim errorem inveni in omnibus ante Aldum vetustis impressis, præterquam in Veneta 1498. et Ascensianis 1513. et 1516. in omnibus etiam post Aldum usque ad Rhenanum, præterquam in Frobeniana 1531. Præterea *iniūxisse in Galliam*, id est *injunxisse*, præfert male Gaertn. Tum *alliciendæ gentis* Port. et Hav. Sed *τὸ* ' illicere' etiam alibi Livius utitur. Infra X. 17. ' Inlicite lucro mercatorem, ut sequatur agmen.' Et ita Cic. de Amic. c. 14. ' Nihil esse, quod ad se rem ullam tam inliciat et tam adtrahat, quam ad amicitiam similitudo.' Justin. XXXI. 6. ' Civitates socias confirmabat, dubias inliciebat.' XXXVIII. 3. ' Omnes has gentes, Romanum meditabundus bellum, variis beneficiorum muneribus jam ante inlexerat.' Τῷ *illiciendæ*, tamquam minus noto librariis, *alliciendæ* ex marginali expositione subpositum arbitror. Denique *Arruntem* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. Port. Gaertn. Klockian. et Hav. Vide mox ad § seq. et ad I. 34. § 2. Eadem etiam lectionum diversitas obtinet apud Lucan. I. 606. ubi Oudend. edidit ' Arruns dispersos fulminis ignes Colligit.' At Cortius *Aruns*. Scripti autem nunc *Arruns*, nunc *Aruns*, unus quoque *Arrens* præfert. Ceterum similibus inlecebris, quibus Aruns Gallos, postea etiam Narses Langobardos permovit, ut in Italiam descendere

vellent, teste Paullo Warnefridi de Gest. Langobard. II. 5. ubi, pariter verbum 'inlicere' adhibens, inquit, 'Simulque multimoda pomorum genera, aliarumque rerum species, quarum Italia ferax est, mittit, quatenus eorum ad veniendum animos posset inlicere.' Et hoc animo etiam Moises speculatoribus mandabat, ut fruges Palæstinæ secum adferrent, lib. Numer. c. 13.

Aruntem Clusinum ira corruptæ uxoris ab Lucumone, cui tutor is fuerat] Sermo est relationibus satis impeditus. Lucumonem intelligimus uxoris tutorem fuisse, aut Aruntis; non autem Aruntem Lucumonis. Hunc autem repetit Livius, quod videbatur longius hyperbaton. *Glar.* Glareanus intelligit, Lucumonem aut Arunti, aut uxori Aruntis ab se corruptæ tutorem fuisse, cum tamen intelligendum sit, Lucumoni Aruntem tutorem puero fuisse. Id enim aperte scribit Plutarchus in Camillo his verbis p. 135. *Ἄῤῥων Τυῤῥηνὸς ἀνὴρ ἐπιφανὴς ἦν ἐπίτροπος παιδὸς ὀρφανοῦ, πλούτῳτε πρώτου τῶν πολιτῶν, καὶ θαυμαζομένου κατ' εἶδος Λουκούμωνος.* Et paullo post p. 136. *Οὗτος πολὺν χρόνον ἐλάνθανε διεφθαρκὼς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ διεφθαρμένος ὑπ' ἐκείνης.* ['Glareanus dubitavit, et Sigonio ansam dedit inquirendi. Sed nulla apud eum est gratiarum actio.'] *Sigon.* *Ab Lucurcione* corrupte Hav. *a Lucumone* Gaertn. *ab Luculone* Lov. 5. a m. pr.

Cui tutor is fuerat: ipso præpotente juvene] Sequenda vetusti libri lectio, sicque distinguenda sententia: *cui tutor is fuerat ipse, præp. juvene.* Rhen. *Cujus tutor* Leid. 2. Male. Supra I. 34. 'Postremo tutor etiam liberis regis testamento institueretur.' Deinde *tutor ipse fuerat is ipse* Flor. Sed recte Rhenanus *tutor is fuerat ipse*, mutata etiam distinctione. Et ita servant Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. Idem etiam Hearne in Oxoniensibus invenisse videtur, qui
similiter edidit, et nullius ta
rum dissensum notavit. De
minibus 'is ipse' junctis '
XXVIII. 3. § 7. Præterea *pr*
juvene perperam Leid. 1.

Et a quo expeti pœnæ, nisi
vis quæsita esset, nequirent] V
et ignorat Gaertn. Deinde
Port. *ex quo* Hav. Tum *expe*
&c. nequiret Gaertn. et Hav. *j*
quiret fragm. Hav. a m. pr. I
nisi vis externa petita esset Ha
Hav. *u*[i] *externa vis quæsita es*
2. Vide ad IX. 5. § 3.

§ 4 *Hunc transeuntibus Alp*
auctoremque Clusium obpugnand
Hunc transeuntem Alpes ducem
isse Harl. 2. Deinde *Clusinu*
nandi Lov. 3. et Leid. 2. No
dem Hearne, *Clusinum* quoqu
apud Orosium II. 19. Sed f
similiter *urbem Clusii, quæ nu*
dicitur, legendum.

Equidem haud abnuerim,
Gallos ab Arunte, seu quo a
sino adductos] *Et quidem ha*
erim Lov. 2. et Gaertn. V
lib. ad c. 54. § 3. *Equidem*
nuerim Lov. 3. et Voss. 2.
abnuerim Hav. *ānuerim*, id e
erim, fragm. Hav. Alia hujus
exempla vide ad XXXVI. 34.
numerim Harl. 1. An fort
more antiquo dare voluit *ab*
eadem forma qua *pluvit* sæpi
scriptis Livianis obvium est
ad I. 31. § 1. Similia alia pr
apud poëtas antiquissimos ol
literam hanc *v* interponebant
labam brevem producerent, vi
Merulam ad Ennii fragm.
Deinde, trajecta voce *Gallo*
um ab Arunte, seu quo alio
Gallos adductos Harl. 2. Port.
Tum *ab Arrunte* Flor. Voss
Leid. ambo, Lov. 1. 3. F
Gaertn. Vide ad § præced
terea *seu quovis alio* Lov. 4.
Port. et Hearnii Oxon. C.
Vide hoc lib. ad c. 13. § 4.

se Hearnii Oxon. B. de vide ad xxvii. 29. § 1. uisse, qui primi Alpes transcum Lov. 4. Harl. 2. Port. Paullo ante obpugnaverunt pugnaverunt, pro oppugnai usque ad Aldum, qui alituit, suffragantibus omnis.

e Romam caperent, in Itatranscenderunt] Urbemque Hav. quod, non raro in lis corruptum, sæpius Groio restituit. Vide ad Epit. ux. Hic vero, nullo codiatiente, vulgatum verius rent habet Harl. 2. Tum in exsulat a Lov. 3. Deinde unt Hearnii Oxon. N. Lies. 1. veræ scripturæ igodum fluctuavit. In cont transcenderent, pro quo in emendavit transcenderunt. e lectionem sibi displicere itam subjiciendo indicavit. rent erat in Lov. 1.

um his primum Etruscorum, nte] Vide et hoc genus serubium enim non est, quin t, non cum his Hetruscooc tempore Clusium aliaTusciæ loca possidebant, passe, sed cum iis Hetrusiter Apenninum Alpesque . Sed haud scio, an hujustationes proprie nostri sint Glar. Nescio, quid in his Glareanum moratum sit, loquendi videndum atque um monuerit. Non credo i visam fuisse constructiois Etruscorum, pro cum his passim enim id obvium est, ivium et apud alios: per uscorum' autem intelligit le quibus modo verba feced monuit ipse Glareanus. Livius, bellum cum Clusiinum fuisse, quod a Gallis estum sit; sed jam diu antea bellatum fuisse cum illis Etruscorum, qui inter Apenninum et Alpes consederunt. Ceterum nec deficit in Lov. 5. primo præfert Hav. Vide ad v. 16. § 1. Tum Tuscorum Lov. 3. Vide § seq. et ad ii. 47. § 6. Deinde voces primum Etruscorum, sed multo ante cum iis non adparent in Lov. 4.

Qui inter Apenninum Alpesque incolebant] Qui Apenn. Alpesque incolebant Leid. 2. Non sequor. 'Incolere' hic absolute ponitur sine casu. Infra x. 1. 'Euganeisque, qui inter mare Alpesque incolebant, pulsis.' xxi. 31. 'Incolunt prope Allobroges:' ubi plura vide. Ceterum Appenninum semper scribunt vetustæ edd. et quidam veterum codd. Idem etiam in optimo Medic. et aliis Plinii codd. obcurrere, notavit Corte ad Plin. Ep. v. 6. § 2. Sed male. Vide Dausquei. Orthogr. part. sec. hac voce. Mox pugnare, pro pugnavere, Harl. 2. et Lov. 5. a m. pr. oppugnavere Gaertn.

§ 7 Tuscorum ante Romanorum imperium late terra marique opes patuere] Est in codice veteri ante Romanum imp. non Romanorum. Rhen. Ante Romanum imp. præferunt etiam omnes manu exarati, quibus utor. Insuper Etruscorum est in Lov. 2. Vide modo ad § præc. Deinde opes paruere male fragm. Hav. Ita variatur apud Cic. in Orat. pro Rege Deiot. cap. 5. Dicendo autem opes 'late terra marique patuisse' indicat, eas summas, et per magnum spatium terra marique extensas fuisse.

Quibus Italia insulæ modo cingitur, quantum potuerint] Quibus It. insulæ modo cingitur Port. quibus Italia insula modo cingitur Leid. 1. Deinde quantum potuerunt Harl. 2. et Port.

§ 8 Græci eadem Tyrrhenum atque Adriaticum vocant] Eandem Harl. 1. Deinde Tyrrheni Voss. 2. Tirrenum fragm. Hav. Tirenum Lov. 2. Harl. 2. Port. et Gaertn. Postea atque Adriaticum mare vocant Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lov. 1. 4. 5. Port. Hav. et

ae Parmæ. Post eas autem iterum vulgavit Ascensius n mediæ, quas vidi, perpe-nt *Alpinis quoque ea tangen-* n Ascensio autem sentiunt ipti; nisi quod *Alpinis ea tibus* alio ordine habeat Lov. rea *haud dubia origo est* Lov. . 2. Port. et Hav. quomodo *hostes*, pro *haud dubie hostes*, restituit XXXIV. 43. § 5. vide. Verum optimi codd. ater vulgatum servant. Et s infinitis locis illo *haud du-*itas est. Vide ad XXXIV. et supra ad III. 24. § 2. *haud dubie robur*, pro *haud* b. in Curtio refingendum dius ad III. 9. § 2. quod oss. 1. codicum Mss. auc-mari, ex variantibus lecti-tii constat.

Rhetis] *Taciis* Lov. 4. Harl. a m. pr. qui a m. sec. ha-et ita est in Leid. 2. et a. pr. quum ante *Raciis* le-sed *Retiis* præferunt Voss. L. 1. Lov. 1. 3. Gaertn. Hav. Hav. *Rhetiis* edd. usque ad , qui a. 1535. *Rhetis* primus *etiis* Flor. *Ratiis* Leid. 1. rarius commissus est error, a § 9. ubi *colonis*, pro *colo-*unt librarii. De Rætis vide Ital. Antiq. I. 16. p. 111. docet, antiquiores aucto-scripsisse per diphthon-na syllaba Ῥαιτοὶ, *Rhæti;* autem seculi scriptores m η, Ῥῆτοι, *Rheti;* alios am adspirationem in litera es, scripsisse *Ræti* et *Reti.* atem in Geograph. Antiq. 84. varios lapides adtulit, a temporis Tiberiani num-nibus *Rætus* scribitur; at ltera orthographia Hadri-um RHETICVS. EXERCITVS. m ex Spanhem. de Præ-su Numism. dissert. IX. p. 843. ed. sec. Verum in tertia ed. præstantissimi istius operis dissert. XIII. p. 630. idem nummus ex Erizz. p. 248. et Tristan. tom. I. pag. 473. emendatius hac inscriptione vulgatur EXERCITVS. RAETICVS. S. C. quemad-modum etiam Mediobarbus eumdem vulgarat p. 178. Quam proxime ita-que ad optimi cod. Leid. 1. scriptu-ram *maxime Rætis* exhiberi curavi. Illa enim, quæ nunc circumfertur, etiam in optimis edd. scriptura *Rhætis* non est seculi Liviani.

Quos loca ipsa efferarunt] Pal. 3. *efferrent*, male. Ceterum locus inge-nia format, durus indurat. Florus III. 2. de septentrione loquens, 'Nihil hac plaga,' inquit, 'infestius: atrox cœlum, proinde ingenia.' Justinus II. 1. 'Quanto Scythis sit cœlum as-perius, quam Ægyptiis, tanto et cor-pora et ingenia esse duriora.' Mollis vero et placidus emollit quoque bar-bariem. Florus de Gallis II. 11. 'Ut frugum semina mutato solo degene-rant, sic illa genuina feritas eorum Asiatica amœnitate mollita est.' *Gebh.* Livius XLV. 30. 'Frigida hæc omnis duraque cultu et aspera plaga est: cultorum quoque ingenia terræ simi-lia habet: ferociores eos et adcolæ barbari faciunt, nunc bello exercen-tes, nunc in pace miscentes ritus suos.' Vide de Gallogræcis seu Ga-latis orationem Cn. Manlii XXXVIII. 17. Et ita ferociora Hannibalis et militum ejus ingenia nihil aliud, quam hiberna in Campania et urbe Capua, fregisse atque emolliisse, passim scriptores Romani monuerunt. Alia vide apud Rupert. ad utraque Flori loca a Gebhardo laudata. Recte ita-que vulgo editur *efferarunt*, id est, 'feriores reddiderunt.' Neque aliter codd. quibus utor, nisi quod *efferarent* habeat Voss. 1. ex quo, una litera extrita, formatum est *efferrent*, quod præferunt Lov. 3. et Pal. 3. Gebhar-di. Sed 'efferare' eo sensu est etiam II. 23. 'Promissa barba et capilli ef-

feraverant speciem oris.' v. 27. 'Efferati odio iraque.' xxiii. 5. 'Hunc, natura et moribus inmitem ferumque, insuper dux ipse efferavit.' xxv. 26. 'Ita adsuetudine mali efferaverant animos.' xxxiv. 24. 'Moribus ritibusque efferatioribus, quam ulli barbari, inmanes belluæ vivunt.' xxxvii. 54. 'Massilienses jam pridem efferassent tot indomitæ circumfusæ gentes.' Præterea *quos loci ipsa* Lov. 3. *quos loca ipsi* Harl. 2. Mox *ne quis ex antiquo* fragm. Hav. Tum *et præter sonum linguæ* Harl. 2. Insuper *nec tum inconruptum* Lov. 4. Tandem *retinent*, pro *retin'ent*, vel *retinerent*, Leid. 2. Vide ad xl. 14. § 2.

Cap. xxxiv. § 1 *De transitu in Italiam Gallorum hæc accepimus*] *Gall. in Ital.* Harl. 2. Port. Hav. et Gaertn. Deinde *hoc accepimus* Leid. 2. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. Passim voculæ *hoc* et *hæc* in Mss. commutantur. Vide Freinsh. indicem Curtian. voc. 'Hic :' viros doctos ad Nason. Metam. xiii. 203. et ad Liv. viii. 23. § 3. Pari modo etiam *ad hæc* et *ad hoc* confundi solent. Vide ad xxi. 52. § 10.

Ii regem Celtico dabant] Vide Gronov. Observ. ii. 3. in fine. *Duk. Celtis dabant* Voss. 2. et Lov. 3. reliquis invitis, qui *Celtico* servant, nisi quod *Celtigo* sit in Harl. 1. *Celtica* vocatur Plinio Hist. Nat. iv. 17. 'Ab eo ad Garumnam Celtica, eademque Lugdunensis.' Straboni Κελτική. Sed is eo nomine universam Galliam intelligit. Quemadmodum autem sub voce 'Celtica' intelligitur 'regio,' ita sub 'Celticum' intelligi potest vel 'corpus,' vel 'imperium,' vel quid simile.

§ 2 *Ambigatus is fuit*] *Ambigarus* Harl. 2. et Port. *Ambiganis* Hav.

Fortunaque tum sua, tum publica præpollens] Est in codice veteri *fortunaque cum sua, tum publica*. Rhen. *Tum sua* retinent Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed cum Rhenani codice faciunt Flor. Leid. 1. Lov. 1. et Harl. uterque. Vide ad vi. 23. § 3.

Quod in imperio ejus Gallia adeo frugum hominumque fertilis] Exigit Palatinorum Mss. biga τὸ *in*. Infra c. 47. habent duo Mss. Pall. 'Interim arx Romæ Capitoliumque ingenti periculo fuit.' c. 52. 'An gentilitia sacra ne bello quidem intermitti, publica sacra et Romanos Deos etiam in pace deseri placet?' *Gebh.* Mss. Andreas, Bec. aliique, *quod imperio ejus*. Cur mutarunt? quasi non sit, 'imperante illo.' Plinius vii. 3. 'Nobis diligentior notitia principatu Claudii contigit.' xxix. 1. 'Eadem ætas Neronis principatu ad Thessalum transiluit.' Suetonius Julio c. 5. 'Tribunatu militum, qui primus Romam reverso per suffragia populi honor obtigit.' Et Vespasiano cap. 2. 'Tribunatu militum in Thracia meruit.' Non opus refingere utrobique cum Torrentio, *Tribunus militum*: est enim alterius sensus æque bene expressus. Augusto c. 100. 'Id opus sexto suo consulatu exstruxerat.' Vespasiano c. 24. 'Consulatu suo nono tentatus in Campania motiunculis levibus.' Tacitus Histor. i. 48. 'Vinius proconsulatu Galliam Narbonensem severe integreque rexit.' *J. F. Gron.* Codicum, quos laudat Gronovius, lectionem ex meis firmant Lov. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. ex illis vero, quos Hearne Oxonii consuluit, B. L. 1. et 2. Et recte eam locutionem exposuit Gronovius. Similiter fere, ut hic *imperio ejus*, pro 'eo imperante,' 'quum is imperium obtineret,' ita etiam 'ludis,' pro eo die quo ludi edebantur, habuimus ii. 36. § 1. Ut tamen de veritate hujus lectionis dubitem, illud efficit, quod eam tantum in minoris auctoritatis codd. repererim: quum contra *in imperio ejus* servent Flor. Voss. ambo, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. 1. quibus concinnant

.. reliqui N. et C. Si- Aldus, qui primus ita is codd. invenisse debuit. incertiorem reddit, quod oliti sint librarii præno- voces, ab eadem syllaba, *im* incipientes, perperam vel omittere. Prioris ex- pla vide ad IV. 6. § 11. ad III. 41. § 6. Si tamen dum sit, potius Gronovii æferrem, quam propterea servavi.

...sit, ut abundans multitudo ...retur posse] *Fertilis fuit et* Voss. 2. et Lov. 3. Dein- *Gallorum vix regi* Harl. Hav. Sed illud *Gallorum* male adscitum est. Per intelligitur: unde etiam res libri ignorant. *Multi* 5. a m. pr. Denique *regi ...e fore* Voss. 1. sed ultima ls notis, quæ eam perpe- m esse indicant.

...esum ac Sigovesum] *Bello-* . 2. hic et mox § seq. *Bel-* : Lov. 4. *Bellonesum* § seq. m Leid. 2. Vide etiam ad § 1. Deinde *Signovesum* Harl. 2. Port. Gaertn. et et § seq. *Sigonesum* Lov. ... Lov. 4. Præterea *et* . 1. Harl. 2. Port. Hav. et . Aldus *ac* consentienti- scriptis substituit. Paullo *...ante turba exonerare* Lov. n mox ignorat τὸ *regnum*: *...egnum* habet Lov. 4.

...rent, ne qua gens arcere ad- ...sset] *Exscirent* Klockian. d. 2. Sed mox § proximo ls, quod eis ex gentibus , excivit.' Deinde *venien-* . Harl. 2. et Port. Præ- *...t* fragm. Hav.

...vesso sortibus dati Hercinii ... Voss. 1. et Leid. 2. Vide , 15. Deinde non tantum codd. § præc. laud. sed etiam *signo verso* Lov. 4. *Segoveso*, Leid. 1. Klockian. et fragm. Hav. Quæ verior forte videri potest scrip- tura, quod plura hodie Gallorum Ger- manorumque nomina propria super- sint, quæ tribus illis literis *Seg* inci- piant, ut 'Segonax,' 'Segestes,' 'Se- gimerus,' 'Segimundus,' et similia. Non aliter etiam erat in Flor. a m. pr. quod postea in *Sigoveso* mutatum est. Tum *sordibus* Klockian. qui error ex vitiosa verba præeuntis pronun- ciatione ortus videtur. Denique *Her- cinici saltus* Lov. 5. et Hav. *Ercinei saltus* fragm. Hav. *Hercinei saltus* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Hercynei* eis proximæ edd. pro quo *Hercynii* reposuit Curio, *Hercinii*, ut nunc vulgo editur, Vas- cosanus 1543. Sed Græcis Ἑρκύνιος δρυμὸς passim scribitur, ut et in opti- mis scriptorum Latinorum edd. *Her- cynia silva*, quam scripturam etiam hic recepi, licet *Herciniam* dicendum esse ex origine vocis Germanicæ con- tendat Cluverius German. Antiq. III. 47. Utrum enim Livio et aliis vetus- tis scriptoribus Latinis origo illa Ger- manica nota fuerit, recte dubitari potest, quum potius videantur secuti esse orthographiam Græcorum, qui constanter per literam υ scripsere.

Belloveso haud paullo lætiorem in Ita- liam viam Dii dabant] *Belueso* Lov. 5. *Beloveso* Port. *Belloneso* Lov. 4. et Harl. 2. Deinde *aut*, pro *haud*, Port. De quo errore vide ad XXVIII. 2. § 11. Illud postea ulterius corruptum, et, pro *aut*, datum est *aũt* in Lov. 2. 3. *antẽ* in Lov. 5. *autem* in Voss. 2. et Gaertn. Nam et has voces non- numquam commutare librarii consue- verunt. Vide ad IV. 42. § 6. Simi- liter *autem*, pro *haud*, male datum est VII. 11. § 6. *ante* præfert Lov. 4. Tum *læticiorem* Harl. 1. quomodo idem co- dex peccarat II. 1. § 2. Vide alia si- milia ad ejusdem libri II. c. 15. § 6. *liberiorem* Lov. 2. Hinc *in Italia* Lov.

4. Mox *viam* non adparet in Leid. 2. Lov. 1. et Port. unde legendum conjici posset *lætiorem Italiam Dii dabant*, ejecto τῷ *in*, quod tum natum foret vel ex ultima litera vocis præced. Vide ad XXXVII. 11. § 4. vel, si ī *Italiam* per compendium scriptum fuisset, ex prima litera vocis seq. Certe contra, *Italiam trajecit*, pro *in Italiam traj.* in Mss. esse, videbimus ad Epit. Liv. lib. LXXXIV. Potius tamen est, ut nihil mutemus, et dicamus, vocem *etiam* elisam esse ab ultimis literis vocis *Italiam*. Denique *Di dabant* Flor. et Leid. 1. Vide hoc lib. ad c. 14. § 4. *hii dabant* Lov. 4.

§ 5 *Is, quod eis ex populis abundabat*] Scribe *Is, quod ejus ex pop. ab. Quod ejus*, id est, partem, quæ abundabat ex populis ejus, hoc est, Ambigati regis, avunculi. *Rhen.* Quis umquam Latine dixit 'abundare ex populis,' nisi Livius hoc in loco? Imo vero ne Livius quidem, si emendate locus legatur, prout in veteribus libris legitur, sic: *Is, quod ea gens populis abundabat*. Sigon. Andreas et Mss. *Is quod ejus*, ut ex Borb. quoque profert Rhenanus. Juntas, *quod ei ex populis abundabat*. Me delinivit olim codicum Sigonii, *quod ea gens populis abundabat*. Intelligebam 'gentem' ipsam Italiam; quam quia notum erat jam tum populis frequentem esse, et cultoribus abundare, ille quoque multitudine suorum succinctus ire voluit, et ex Celtarum populis compluribus delectum egit. Sic Florus II. 7. 'Sequutæ sunt statim Africam gentes, Macedonia, Græcia, Syria.' Easdem vero delicias facit Virgilius Æneid. X. 201. 'Mantua dives avis: sed non genus omnibus unum. Gens illi triplex, populi sub gente quaterni. Ipsa caput populis:' ubi non modo Servius deerrat ipse, *tribus* et *curias* interpretando, sed et Cluverium induxit in errorem, Antiq. Ital. l. I. c. 26. ausum dicere, eam orationem secum non congruere, et miris constructam fabulis, quasi Mantua diceretur caput Mantuæ. Ego vero 'gentem triplicem' intelligo tres regiones, ut XLV. 29. habes a Paullo in quatuor regiones distributam Macedoniam: 'populos,' urbes, oppida, conventus in singulis regionibus: quorum omnium Mantua caput. Sic Strabo de Sybari l. VI. p. 263. Τοσοῦτον δ' εὐτυχίᾳ διήνεγκεν ἡ πόλις αὕτη τὸ πλέον, ὡς τεττάρων μὲν ἐθνῶν τῶν πλησίον ἐπῆρξε, πέντε δὲ καὶ εἴκοσι πόλεις ὑπηκόους ἔσχε. Ovidius Metam. II. 215. 'Cumque suis totas populis incendia gentes In cinerem vertunt.' Noster IV. 49. 'Simul Æquos triennio ante accepta clades prohibuit Volanis, suæ gentis populo, præsidium ferre.' Ibidem cap. 56. 'Caput rerum Antiates esse: eorum legatos utriusque gentis populos circumisse:' Volscorum et Æquorum puta. VI. 13. 'Aut non ex iisdem semper populis exercitus scriptos, quamquam eadem semper gens bellum intulerit.' VII. 26. 'Cujus populi autem cujusque gentis classis fuerit, nihil certi est.' Pomponius Mela I. 21. 'Una gens, aliquot populi et aliquot nomina.' Justinus VII. 1. 'Adunatis gentibus variorum populorum.' Hinc scias, summum poëtam, qui nihil est molitus inepte, non ταυτολόγως dixisse in VI. 706. 'Innumeræ gentes populique volabant.' Livius XLII. 30. 'In liberis gentibus populisque plebs utique omnis fere.' XLV. 31. 'In omnibus Græciæ gentibus populisque.' Notandum quoque, Servium nonnumquam citare libros Varronis De Gente Populi Romani. Ad l. VII. c. 176. 'Ut Varro docet in libris de Gente Populi Romani, in quibus dicit, quid a quaque traxerint gente per imitationem.' Ad IX. 603. 'Italiæ disciplina et vita laudatur: quam et Cato in Originibus, et Varro in Gente Populi Romani commemorat.' Facit et Arnobius l. V. p. 161. et Augustinus de Civ. Dei l. XVIII. c. 2. et

xii. c. 28. et Sosipater l. i. alibi. Valerius Maximus 8. 'Gentis Ægyptiæ popu- revincitur et conjectu- xxv. 16. 'Omnium popu- toribus, qui ad Pœnum in mi Italiæ motu descissent, :' sic omnes scripti et 'Quomodo *omnium popu-* quit Lipsius: 'certe de is sermo: itaque lego *om-* larium;' Epistol. Quæst. t nos intelligimus prætores pulorum Lucanæ gentis. i populi' i. 51. et 'populi' c. 31. Sic ii. 38. cum ntis Volscorum' dixisset, t, 'instigando suos quis- s effecere, ut omne Vol- men deficeret.' Quemad- le quo quærimus loco xxv. mne nomen Lucanum in etate Romana sit.' ix. 42. passi Hernici, concilium pulorum habentibus Anag- s Hernici nominis populo llum indixerunt.' Ergo 'Ingens vis hominum ex lacis Æquisque populis in t:' perperam et ex malo- nsu τὸ *populis* delet Sigo- 'Samnitium populi' x. orum' xxix. 36. 'Istriæ' De Achæis, xxxii. 22. m singuli tantum, sed po- si inter se altercabantur: magistratus gentis certa- segnius.' Hæc omnia ntur confirmare scriptu- mprobatorum sæpe codi- et eruditione captum is- ectorum superat, et negari , multa etiam ex iisdem nuisse Sigonium. Amico ro, viro nobili et eruditis- specta erat Sigoniani co- ut ne hic quidem ei cre- et. Retinebatque vulga- esset tamquam tempera- rborum sequentium, exci- visse Bellovesum Bituriges, Arvernos, Senones, &c. non scilicet omnes, sed 'quod iis ex populis abundabat:' nam hanc et his populis Livius dixit, et aliis plurimis scimus fuisse nova- rum sedium quærendarum et coloni- arum deducendarum caussam. Neque hanc sententiam vulgatæ dari posse olim me fugerat: ideo in contextu eam abolere veritus sum: et si cui ma- gis placet, per me fruatur. Possis etiam conjicere *quod septem ex populis abundabat*. Septem populi sunt, quo- rum nomina apponit. *J. F. Gron. Is, quod ea gens populis abundabat* apud me superest in Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaerta. et Hav. apud Hearni- um autem in Oxon. C. Eam lectio- nem erudite inlustravit Gronovius. Ne tamen eam recipere audeam, il- lud obstat, non modo quod fere non, nisi in minoris auctoritatis codd. re- periatur, verum etiam quod rei ve- ritati adversari videatur. Tantum enim abest, Italiam, regnante Prisco Tarquinio, quo tempore Bellovesus eo profectus est, populis frequentem fuisse, et cultoribus abundasse, ut id ne in hæc quidem tempora, quibus ultimi Gallorum Alpes transcende- runt, convenire, vel de Italia a Gallis nondum possessa vere prædicari pos- se existimem. Clusinos certe, qui- buscum Senones bellum gesserunt, agros latius possidere, quam colere, testantur Galli hoc lib. c. 36. 'Si Gallis egentibus agro, quem latius possideant quam colant, Clusini par- tem finium concedant.' Vulgatum *Is quod eis ex populis abundabat* aut in nullo codice exstat, aut in uno tan- tum Harl. 1. ex quo in excerptis nihil notatum video, licet hic codex con- latus sit cum ed. ita præferente. Proxime tamen accedit lectio Lov. 3. *Isque eis ex populis abundabat*, solito ac frequenti errore. Vide ad ii. 41. § 8. Verum *Is, quod eus ex populis abund.* Flor. *Is, quod ejus ex populis abund.* habent Voss. ambo, Leid. am-

bo, Lov. 1. Klockian. fragm. Haverk. et Hearnii Oxon. præter unum modo memoratum, omnes. Neque aliter inveni in edd. Rom. 1472. et Parm. Et hanc lectionem probavit Jac. Gronovius in adnotationibus ineditis, τὸ 'ejus' referens ad 'præcedens numerum hominum,' atque observans ita passim duo hæc pronomina jungi solere; de quo videbimus ad VIII. 27. § 8. Lectionem hanc aliter exposuit Rhenanus, τὸ *ejus* referens ad Ambigatum. 'Abundare ex populis,' quemadmodum fere Cic. ad Attic. XV. 15. 'Quum ex reliquis, quæ Nonis Aprilibus fecit, vel abundare debeam, cogor mutuari.' Hanc itaque scripturam in contextum recepi.

Bituriges, Arvernos, Senones, Æduos] Vox *Senones* olet mendum: ita enim fiet, ut Senones et primi et ultimi Alpes transcenderint, si quidem subjicit cap. seq. 'Tum Senones recentissimi advenarum.' Forte *Santones* reponendi pro 'Senonibus' sunt. *Sigon.* 'Senones' etiam inter hos fuisse, ut Livii referunt exemplaria, minime credibile est, siquidem post omnium reliquorum in Italiam transitum tandem ipse postea c. 35. sic scribit Livius: 'Tum Senones, recentissimi advenarum, ab Utente flumine usque ad Æsim fines habuere.' Alius igitur populi nomen ab ipso Livio eo loco insertum fuisse, arbitror; quod postmodum in *Senones* corruptum. *Cluver.* Ital. Antiq. I. 24. p. 228. *Bituries* Lov. 2 *Lut'iges* Lov. 5. Tum *Arvernos* Leid. 2. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Arvenos* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. *Arvennos* Leid. 1. Harl. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. et Klockian. Deinde *Sennones* Lov. 2. 5. *Senones* omnes reliqui codd. constanter: quare viris doctis, eorum loco *Santones* reponentibus, adsentiri non audeo. Neque video quid obstet, quo minus in prima hac colonia, quæ ex variis gentibus constitit, cum reliquis proficisci potuerint in Italiam, qui ex Senonibus abundabant, licet ultima colonia ex solis Senonibus constiterit. Deinde vocem *Æduos* omittit Voss. 2. At M. Anton. Sabellicus de Vetust. Aquilei. lib. II. p. m. 62. coloniæ hujus Gallorum in Italiam deductæ mentionem faciens, et *Senones* et *Æduos* omisit. *Heduos* habent Lov. 5. Port. Hav. et vett. edd. *Eduos* Klockian. et Lov. 2. Sed *Æduos* potius scribendum esse nomen hujus gentis, ex antiquis monumentis probat Cellar. Geogr. Antiq. II. 2. p. 136. Utrumque probare videtur Dausquei. in Orthogr. parte II. in voce 'Æduicus.'

Ambarros, Carnutes, Aulercos] *Sambirros* Flor. a m. pr. *Sambarros* a m. sec. ubi prima litera repetita est ex fine vocis præced. *Animbares* Harl. 2. et Port. *Aminbares* Hav. *Ambrates* Gaertn. *Ambarras* Leid. 2. *Ambaros* Leid. 1. *Ambarios* Lov. 2. *Ambarcos* Lov. 3. *Annibares* Lov. 4. *Annibaries* Lov. 5. Deinde *Carnates* Harl. 2. Port. et Hav. *Caurintes* Lov. 3. *Carmites* Lov. 4. Tandem *Aulercos* Voss. 1. et Leid. 2. *Aulecros* Harl. 2. *Auletros* Hav. et Port. a m. pr. *Aulereos* Lov. 4.

In Tricastininos venit] *In Tricaspinos* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. et C. et vetustæ edd. usque ad Venetam 1495. quæ *Tricastinos* recte vulgavit. *In Triscalpinos* Gaertn. *in Triscapinos* Lov. 1. *in C'aspinas* Lov. 2. *in Triaspinas* Lov. 5. a m. pr. pro quo a m. sec. emendatur *in Transalpinos:* neque aliter est in Lov. 3. Voss. 2. Port. et Hav. *in Transalpinas* Lov. 4. et Harl. 2. *intirocastrinos* Leid. 2. Sed *Tricastini* ex Hannibalis in Italiam itinere notissimi sunt. Vide Livium ad XXI. 31. Silium Italic. III. 466. et alios. Paullo ante *peditum copiis equitumque* Lov. 4.

§ 6 *Alpes inde obpositæ erant, quas inexsuperabiles visas haud equidem mi-

uitæ erant fragm. Hav. et
ı m. pr. Sed solent hæc
ıfundere librarii. Vide ad
. Deinde inexs. minus haud
Leid. 2. Præterea inexpug-
d. ante Aldum, qui alterum
concinentibus omnibus scrip-

um via, quod quidem continens
it, nisi de Hercule fabulis cre-
superatas] Ego germanam
i lectionem eam esse exis-
e in priscis aliquot exem-
est ejusmodi: nulla dum
quidem continens ulla memo-
i ab Hercule (si fabulis credere
ratas: ita ut hanc totam
n duæ parentheses inclu-
æterea malim etiam quo de
iam quod quidem, ut sit ele-
sitata verborum transgres-
. Et totum illud, quod hic
priscis exemplaribus Sigo-
nendum, et inprimis conjec-
de quidem. Non adsecutus
ctissimus figuram illam lo-
quod memoria sit,' pro eo
tum esse memoria sit. Ut
Premebat reum præter vul-
ridiam crimen unum, quod
us Fictor testis exstiterat.'
missum esse, testis fuerat
Eodem lib. cap. 10. 'Quia
ierit:' id est, id factum es-
10. 'Et id de quo verbis
tur, uter populus fœdus ru-
entus belli, velut æquus ju-
s jus stabat, ei victoriam
XIII. 16. 'Vix equidem au-
iare, quod quidam auctores
IX. 26. 'Augurem duos et
annos fuisse, quod quidam
unt.' Vel etiam 'memoria
s id,' 'fides id,' 'judex id,'
l,' est ejus rei. Plautus in
II. 4. 81. 'Garriet, quod ne-
nquam neque caput compa-
i perperam Lambinus quo,
quoi voluere. Ellipsis est
onis Ad vel In. Terentius
Andr. III. 2. 42. 'Et id spero adjutores Deos.' J. F. Gron. Priscis exemplaribus Sigonii consentiunt meorum Harl. 2. Port. Lov. 2. 4. 5. Gaertn. et Hav. Hearnii etiam Oxon. C. nisi quod in paucis abeant in diversa. Nam τὸ quod deest in Gaertn. Verum id videtur vox sequens quidem intercepisse. Hinc continens, pro continens, est in Lov. 2. Tum nulla, pro ulla, est in Lov. 4. Sed Lov. 5. et Gaertn. non agnoscunt τὸ ulla a Sigonio interpositum. Deinde de Hercule servat Harl. 2. ab Hercules habet Hav. ultima litera vocis Hercules perperam repetita ex prima insequentis voculæ si; de quo errore vide ad XXVIII. 25. § 2. Denique credere licet, pro cr. libet, Hav. quæ verba nonnunquam in membranis antiquis confundi solent. Vide ad XXV. 36. § 4. Ceterum recte ὁ πάνυ Gronovius vulgatam lectionem adversus Sigonium tuetur, eamque constanter firmant integerrimi meorum codicum, ut et alii præter superius memoratos, nisi quod continens, pro continens. et de Herculi fabulis credere sit in Flor. sed posterius a m. sec. de Herculis fabulis credere in Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Neque a vulgato ferme discedunt vetustiores edd. neque ad Mediolanensem 1495. quæ si pro via dedit; idem etiam aliis nonnullis recipientibus, cujus loco recte Ascensius jam 1510. via restituit. In eo tamen discedunt Rom. 1472. et Parm. quod præferunt quod quidem continens memoriæ sit, quomodo Ant. Perizonius in margine scribendum conjecit, adjecto conjecturæ firmandæ loco Livii ex hoc lib. V. c. 39. 'Timorique perpetuo ipsum malum continens fuit.' Verum 'malum fuit continens timori' notat malum proxime secutum fuisse timorem, inter malum et timorem nullum fuisse intervallum; quo sensu hoc loco 'res continens memoriæ' accipi nequit. Eadem opera etiam laudare potuisset illud Livii XLV. 29. 'Dar-

danis repetentibus Pæoniam, quod et sua fuisset, et continens esset finibus suis.' Potius igitur vulgatum probo, et 'quod quidem continens memoria sit' accipio, pro quod quidem memoria continet. Ita 'pertinens sit,' pro pertineat, est XXVIII. 44. 'Illa longa oratio nec ad vos pertinens sit.' Hujus periphrasis plura exempla conlegit Vechner. in Hellenol. II. 9.

§ 7 *Ibi quum velut septos montium altitudo teneret Gallos*] *Sed quum* Lov. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. At reliqui recte in vulgatum conspirant, nisi quod *Sibi quum* sit in Flor. et Leid. 1. prima litera ex præced. vocis ultima repetita; quamvis etiam voces illæ ibi inter se commutentur, ubi erroris eadem ratio reddi nequit. Vide ad I. 57. § 10. Deinde *spretos*, pro *septos*, Voss. 2. et Lov. 3. invitis ceteris codd. Denique Hearne observat, Pontanum in Histor. Danic. l. I. p. 43. ubi hunc locum laudat, dedisse *terreret*. Verum omnes nostri receptæ lectioni adhærent. Quare hanc varietatem vel operis typographicis, vel ipsius Pontani calamo aberranti tribuo. Certe veteres etiam librarii alibi sæpe ita lapsi sunt. Vide ad XXIII. 1. § 10.

Circumspectarentque . . . orbem terrarum transirent] Particula *que* et vox *terrarum* exsulant a Leid. 2. posterior tantum a Lov. 4. *in alium orbem irent* habet Flor. Mox *regio*, pro *religio*, est in Gaertn. Vide hoc lib. c. 54. § 3.

Quod adlatum est, advenas quærentes agrum ab Salluviorum gente obpugnari] Antiqua lectio, *ab Salvium gente oppugnari*. Opinor Livium scripsisse *Salyum*. Nam istam gentem 'Salyes' appellant auctores cæteri. *Rhen.* Strabo lib. IV. pag. 185. 'Salyes,' inquit, 'inter Rhodanum Alpesque possident agrum ad quingenta stadia.' Plin. III. 5. 'Ligurum,' inquit, 'celeberrimi ultra Alpes Salyi.' Ita variegatum nomen est et declinatione et literis. Nam et hic *Saluvii* legitur, et *Salvii*. Forsitan hinc et *Salassii*, quorum in Italia meminit Ptolemæus III. 1. 'Saluusiorum' etiamnum nomen in Italia manet vicinum Liguribus. Hæc ideo nobis annotantur, quod videmus aliter atque aliter apud diversos scribi. Cæterum si hoc in loco pergam de Rhætis, item de Celtarum populis dicere, res nullum inveniet finem. Sed hoc non agimus. *Glar.* Varie in hoc nomine deerrarunt librarii: *ab Sagunte oppugnari* est in Lov. 4. Sed præcipua varietas est in nomine gentis. Nam *Saluviorum* habet Harl. 1. et ed. Mogunt. *Saluvinorum* Harl. 2. et Gaertn. *Salvisiorum* Hearnii Oxon. C. *Salvinorum* Lov. 2. *Savinorum* Lov. 1. *Salaminorum* Hav. *Saliniumorum* Port. a m. pr. *Salinium* a m. sec. *Samnorum* Leid. 1. *Saluum* Flor. et Voss. 1. posteriori codici addita nota, alterum crus prioris u delendum ac *Salium* legendum esse, pro quo *Salinorum* emendatur in margine. *Saluvum* Voss. 2. et Lov. 3. *Salvium* fragm. Hav. Klockian. et ed. Frobeniana 1535. *Salyum* Leid. 1. *Salviorum* Lov. 5. et edd. vetustissimæ. *Salluviorum* Frobeniana 1531. *Salyum* denique, ut Rhenanus conjecit, et Leid. 1. præfert, recepit Curio, ex quo reliqui servarunt. Populum Galliæ Narbonensis indicari inde constat, quod Massilienses in eorum regione consedisse dicantur. Et forte iidem sunt, qui cap. seq. sub 'Salluviorum' nomine memorantur. Jam autem vel hoc loco legendum est cum Rhenano *Salyum*, quomodo hic populus adpellatur apud Strabonem lib. IV. p. 178. et seqq. vel *Salluvium*, aut *Salluviorum*, qui cum Liguribus et Vocontiis memorantur in Fastis Triumphal. ad ann. DCXXX. et DCXXXI. et Massiliensibus vicini fuisse dicuntur apud Amm. Marcell. XV. 11. ubi videndus est Vales. quod idem de 'Salyibus' prædicat Livius XXI. 26. 'Salyes'

'Sallavios' eumdem popu-, docet Cellarius in Geogr. 2. p. 150. Vide etiam ad lib. LX. et lib. LXXIII. In-quod deficit in Voss. 2. et quemadmodum *agrum* in erum, transpositis dictio-um *quaerentes* habet Lov. 1. ro *ab*, servant Port. et

ssilienses erant, in navibus a fecti] Hæc verba si legis-astix ille Caius Cæsar, non Patavinitatis arguisset Li-l etiam solœcismi. Quis iam Latine scientium dix-tus sum in navi,' et non rofectus sum navi?' Sic e 'Profectus ingentibus quitumque copiis.' Non *copiis*. Igitur scribe et germanam hoc loco lectio-iturus, *Massilienses erant a Phocide profecti*. Libra-us, non recte distinguendo n non intelligeret quid si-i *navibus*, scripsit *in navi-*

Massilienses erant, in na-fecti Voss. 1. *Massilienses us profecti* Klockian. *Mas-nt, in navibus profecti* Voss. mbo, Lov. quinque, Harl. rt. Gaertn. Hav. fragm. iarnii Oxon. N. et C. cujus ræfert *Massil. erant hi, in fecti*. Unus Florent. *Mas-i, navibus profecti*. Cujus quum emendatio Rhena-, (*ii* enim, *hii*, et *hi* in Mss. scribi solent,) eam etiam ndam esse existimo. Est *ilienses erant hi*, vel *ii*, eo-dictum, quo paullo ante Ambigatus is fuit.' In eo Rhenano dissentio, quod scripturam solœcismi ar-n video enim cur magis debeat 'profecti in navi-'ire in equis' apud Ovid. 1. 214. 'Quatuor in ni-veis aureus ibis equis:' ubi vide Bur-mann. et 'ire in rheda' apud Mar-tial. Epigr. III. 47. 'Faustine, plena Bassus ibat in rheda, Omnes beati co-pias trahens ruris.' Similiter, quam-vis 'profectus ingentibus copiis' et alia plura sæpissime obcurrunt, de quibus vide ad XXII. 9. § 5. non mi-nus tamen etiam dixerunt 'profectus cum ingentibus copiis.' Infra XXVI. 41. 'Ipse cum quinque millibus so-ciorum ab Tarracone profectus ad exercitum est.' XXI. 51. 'Inde cum exercitu suo profectus ad Trebiam flumen collegæ conjungitur.' XXIV. 30. 'Marcellus cum omni exercitu profectus in Leontinos.' XXV. 13. 'Hannibal ex Bruttiis profectus cum exercitu:' et alibi sæpe. Observan-dum autem est, si in his similibusque locutionibus non adsint præpositio-nes, eas per ellipsin omissas esse, et subintelligi debere.

A Phocide profecti] *A Phocæa* le-gendum ex primo libro Herodoti cap. 142. atque adeo ex ipso Livio. Nam libro IV. decados quartæ c. 9. ubi de Emporiis, Hispaniæ urbe, dis-serit, 'Jam tunc Emporiæ,' inquit, 'duo oppida erant, muro divisa. Unum Græci habebant, a Phocæa, unde et Massilienses, oriundi,' &c. Eodem modo lib. VI. de secundo bel-lo Pun. c. 19. ubi primum P. Scipio copias Emporiis exposuit. Pro quo notandum, 'Phocæam' esse Ioniæ urbem in Asia, unde denominativum 'Phocæus,' Græce Φωκαιεὺς apud Herodotum I. 164. apud alios etiam Φωκαεὺς, Latine *Phocæenses* tetrasyl-labon. In Strabonis Græco codice depravate reperias Φωκεῦσι pro Φω-καιεῦσι, de Ionibus. Porro de Pho-cæensibus his est adagium Φωκαιέων ἀρὰ, id est, *Phocæensium exsecratio*. 'Phocis' autem regio, non civitas est, Græciæ, longe mari a Phocæa, proxime Bœotiam, in qua Delphi op-pidum, Apollinis oraculo clarum. Un-de denominativum Φωκεὺς vel Φωκικὸς,

et adagium Φωκέων, sive Φωκικὴ ἀπόνοια, *Phocensium desperatio.* Hinc Latinis erroris occasio in 'Phocæensis' et 'Phocensis' sive 'Phocidensis,' ut multos Romanorum vel non attendisse, vel ignorasse id discrimen putem. Nam et Ovidius 'Phocaicus' a 'Phocæa' Ioniæ urbe dixit Met. vi. 9. et 'Phocæus' a 'Phocide' Græciæ regione v. 276. de Pyreneo tyranno: et xi. 348. 'Phocæus Anetor:' et Aul. Gell. x. 16. ex Julio Hygino similiter 'ex terra Phocide' ait, ubi de origine Massiliensium, qui, non ex 'Phocide' Græciæ regione, sed a 'Phocæa' Ioniæ urbe pulsi ab Harpago Cyri præfecto, in hanc concesserunt Galliæ regionem. *Glar.* *Phocæa* legendum est, non solum propter rationes, quas alii afferunt, qui ita emendandum duxerunt, sed etiam, quia ita est in exemplaribus priscis. *Sigon.* Edidi *Phocæa*, quia Pall. tres *Phoce.* Et expresse illam lectionem vulgavit Andreas. *Gebh.* Recte Sigonius e priscis *Phocæa:* nam et Mss. Pall. *Phoce*, Voss. *Phoka*, Helm. prorsus *Phocæa.* Et Andreas olim edidit. Ne vulgatam quis Livii errorem putet. *J. F. Gron.* *A Phocide*, ut vulgo typis excusi servarunt usque ad Gronovium, licet interim Sigonius in suis edd. errorem hunc mutaverit, in nullo meo inveni; Hearne etiam non nisi in uno Oxon. B. reperisse se testatus est. *A Phoice* habet Flor. *a Phoca* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *a Phoce* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *a Phocea* Klockian. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *a Phocæa* Harl. 1. quod se quoque in Oxon. L. 1. 2. N. et C. obvium habuisse Hearne profitetur. Differentiam inter 'Phocis,' ejusque denominativum 'Phocensis,' et 'Phocæa,' atque hujus denominativum 'Phocæensis,' recte ad hunc locum docuit Glareanus, ut et interdum a Latinis voces 'Phocis' et 'Phocæa' confusas fuisse. Vide etiam Hortens. et Oudendorp. ad Lucani iii. 340. Insuper Jac. Gronovium ad Gellii x. 16. et Holsten. ad Stephan. Byz. de Urbib. in voc. Φώκαια et Φωκίς. Denique Scalig. ad Hieronym. Chron. Euseb. num. MCCCCXVII.

Fortunæ suæ omen rati adjuvere, ut, quem primum in terram egressi occupaverant locum] *Fortunæ suæ omne rati* Lov. 3. *fortunæ suæ esse rati* Lov. 4. *fortunæ suæ omen esse rati* Lov. 5. *fortunæ suæ esse omen rati* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Sed certiores codd. vocem *esse* non agnoscunt. Deinde *quam primum in terram egressi* Leid. 2. Lov. 1. a m. pr. et Hav. *in terra egressi* Gaertn. Denique *occupaverunt* Harl. 2. et Hav. *occupaverint* Lov. 2. 4. 5. et Gaertn. *occuparent ut locum* Port. sed τῷ *ut* additis notis, quibus librarii vocem perperam scriptam, ideoque inducendam esse indicare solent.

Locum patentibus silvis communirent] Lege *patientibus Salvis*, aut *Salyis*, haud dubia conjectura. Alioquin verborum Livii nullus esset sensus. Quid enim est 'locum patentibus silvis communire?' Inter Tricastinos autem et Salyos Cavares soli intercedunt; per quos itinere facto, Galli in fines Salyorum pervenerunt, et Phocenses in condenda ibi Massilia vel certe inchoanda adjuverunt; in munienda, inquam, Massilia, 'invitis' quidem 'Salyis,' sed 'patientibus,' quoniam advenas Græcos Gallicis auxiliis adjutos prohibere non poterant. Igitur si qua Livio fides habetur, condita est Massilia in Salyorum aut Salyum finibus, gentis Ligusticæ. Contra Trogus, et, qui ex Trogo epitomen fecit, Justinus, in XLIII. 3. asserunt in 'regis Segoreiorum finibus' statutam esse Massiliam, 'inter Ligures et feras gentes Gallorum,' id est, Cavares et Vocontios; et locum a rege ipso genero datum: quos Segoreios vel Reios Justinus etiam *Li-*

at: sive regno Segereio-
ontinebantur, sive potius
rs Salyorum erant, eisve
tur. *H. Valesius* in No-
am voce 'Massilia' p.

*Taurinos saltusque Juliæ
enderunt*] M. A. Sabelli-
rundo de Vetustate Aqui-
64. propterea, quod hic
Alpis Juliæ, dubitat an
i nomine Livius Tauris-
at illos, qui Noricis et
ii fuere. Et tandem af-
enta, quibus clarum eva-
ximas Alpes non ita pro-
liensibus Gallos in Italiam
putatque Juliam Alpem
a foro Julii, quod subjec-
e, quæ Galliam spectat,
tur. Cæterum ego non
l temporis ullum oppidum
nomine, quum nullusdum
n Alpes transisset. Et
: dictum 'Forum Julii,'
dum appellatum est 'Fo-
lii,' 'Forum Sempronii,'
leronis,' et, quod nobis
s est, 'Forum Tiberii' su-
tam Rauricam ad Rhe-
us; unumquodque condi-
ive præsidentis vocabulo.
turus mihi fuisse Livius
*usque ejus Alpis, quam nunc
ellant:* sicut mox dicit,
Brixia ac Verona urbes
inde fieri potest, ut jam
ra vitiata fuerit (nam con-
maciense exemplar cum
ld.) sic stante sinceriore
*psi Taurino saltu invias Al-
enderunt.* Sequitur enim
Eodem saltu, favente Be-
um transcendisset Alpes.'
Iisdem saltibus. Et præ-
ulla dum via superatas.'
is, quibus adducor, ut li-
allucinatum putem, dum
i literas vetustissimorum
im partim non agnoscit,
partim agnitas perperam connectit,
referre piget. *Rhen.* *Juliæ Alpis* eo
in tractu, haud scio, num quis alius
auctor præter Livium meminerit.
Certe Cornelius Tacitus Histor. III.
8. 'Julias' vocat 'Alpes,' quæ ver-
sus Carnos sunt. Nisi in Livio sit
anticipatio, quod mihi non placet.
Ideoque facile assentior D. Beato
Rhenano, hunc locum recte restitu-
enti, ut legatur, *ipsi Taurino saltu in-
vias Alpes transcenderunt.* Glar. Vet.
lib. *ipsi per Taurinos saltus Juliasque
Alpis transcenderunt.* Itaque assen-
tior Rhenano acutissimo viro, qui lo-
cum hunc ita legit: *ipsi Taurino saltu
invias Alpis transcenderunt.* Siquidem
subjicit Livius: 'Alia subinde ma-
nus Cænomanorum, vestigia priorum
sequuta, eodem saltu cum transcen-
disset Alpes.' 'Juliæ' autem 'Al-
pes' aut nullæ umquam, aut per ea
certe tempora non fuerunt. *Sigon.*
Mira hæc 'Julia Alpis:' et quomodo
jam tunc sic dicta? an προλήψει Li-
vius anticipat? Posset, sed video
'Julias Alpes' in Carnis et Rhætis,
non illic, poni. Corruptio est: et
bonus meus codex *saltus qua mlie ante
Alpes.* Alterutra emendatio vera:
sive *Taurinos saltus, qua minime altæ
Alpes,* (res enim ita habet) sive *qua
inviæ ante Alpes.* Lipsius, Centur. ad
Belgas Epist. I. 93. Assentiuntur
Glareanus Sigoniusque Beato Rhe-
nano reponenti *ipsi Taurino saltu in-
vias Alpis transcendit.* Sed, si im-
pune omnia immutare, pervertere
per assecularum etiam applausus li-
cet, quæ non intelligimus, pro Musa!
quid salvum integrumque superabit
in auctoribus? Pal. 2. *per Taurinos
saltus Juliasque Alpis.* At Andreas
edidit *per Taurinos saltusque Juliæ alte
Alpis.* Campanus vero *ipsi per Tau-
rinos saltusque Julios Alpes transcende-
runt.* Gebh. *Juliæ Alpis* emenda-
runt jam dudum viri docti in *inviæ
Alpis.* Cæterum scripsisse Livium
per Taurinos saltumque inviæ Alpis

[redacted]

persuadebant pusillo post sequentia 'eodem saltu;' ni lib. etiam XXXIX. c. 45. scriptum foret, 'Galli Transalpini per saltus ignotæ ante viæ in Italiam transgressi.' Verum tamen huic loco singularis numerus *saltumque* magis convenit. 'Saltus' autem Livius passim in omni historia sua vocat angustias viarum, præcelsis præruptisque jugis ac silvis utrimque septas. *Cluver.* Ital. Antiq. I. 22. p. 225. quem etiam vide ibid. c. 33. p. 360. *Ipsi per Taurinos saltusque Juliæ Alpis transcenderunt*, quemadmodum olim legebatur, servant Flor. Voss. uterque, Leid. 1. Lov. quinque, fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. et ed. Rom. 1472. *ipsi per Taurinos saltusque Juriæ Alpis transcenderunt* Harl. 1. *ipsi per Taurinos saltus Juliæ Alpis transcenderunt* Leid. 2. *ipsi per Taurinos saltus Juliasque Alpes transcenderunt* Harl. 2. et Port. *ipsi per Taurino saltus Juliasque Alpes transcendunt* Gaertn. *ipsi per Taurinos saltus Juliasque Alpis transcenderent* Hav. *ipsi per Taurinos saltusque Juliasque Alpes transcenderunt* se in margine Oxon. N. invenisse Hearne testatur; cui etiam in codd. L. 1. 2. et C. obvium fuerat *ipsi Taurino saltu invias Alpes transcenderunt*. Gaudent. Merula de Antiq. Gallor. Cisalpin. II. 8. lectionem, quæ ante Rhenanum passim obtinuit, defendit, et docet, saltum Juliæ Alpis ab ipsis Alpibus Juliis diversum esse; et quidem saltum Alpis Juliæ incipere a Tricastinis, et in Tricorios descendentem viatorem sistere in Alpibus Cottiis: nullum tamen scriptorem laudavit, qui hunc saltum Juliæ Alpis ab Alpibus Juliis diversum memorarit. Neque Rhenani conjectura placet, licet eam Glareanus ac Sigonius probaverint. Optimi enim codd. et plerique alii τὰ *per* et *que*, quæ ipse delet, constanter servant. An itaque ex vestigiis integerrimorum Mss. legendum *ipsi per Taurinos saltusque inviæ Alpis transcenderunt?* quod ipsum Dousjatio quoque in mentem venisse video. Quod vero Doujatius etiam *Cottiæ Alpis*, pro *Juliæ Alpis*, conjiciat, in ea conjectura id ipsi obstabit, quod præter alia etiam in *Juliæ Alpis* obstare Rhenanus docuit; nempe eam Alpium partem nondum hoc tempore illud nomen habuisse, quum Cottius demum tempore Augusti et postea vixerit. Vide etiam num emendandum sit proxime ad primæ ed. Rom. apud Gebhardum (cui ex illis, quas vidi, consentit Parm.) lectionem *ipsi per Taurinos saltusque inviæ ante Alpis transcenderunt*: 'transcendere' autem 'per saltus Alpis,' scilicet in Italiam. Ita 'transcendere per ruinas muri,' scilicet in urbem, Liv. XXXVI. 24. 'Hostes partim per ruinas jacentis muri transcendere conantur, partim scalis adscensus tentant.' Ejusdem quoque ed. lectio permovere posset, ut scribatur *ipsi, per Taurinos saltusque invios*, (nempe qui apud Taurinos erant,) *Alpes transcenderunt.* 'Transcendere Alpes,' ait mox cap. seq. 'Quum transcendisset Alpes, ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt, considunt:' 'transcendere sepem,' 'vallum,' 'murum,' 'ruinas,' Liv. VI. 2. 'Transcendentibus sepem incendio absumtam.' XLII. 63. 'Eodem tempore, quo ipse transcendere ruinas conaretur.' Epit. Liv. lib. XLVIII. 'Murum primus omnium transcendit.' Tacit. Hist. l. V. cap. ult. 'Ne Germanicæ legiones et Gallica juventus Alpes transcenderet.' Plinius Histor. Nat. XXXVI. 1. 'Cædimus montes trabimusque, nulla alia quam deliciarum caussa, quos transcendisse quoque mirum fuit.' Vide etiam quædam ad XL. 9. § 9. Vocem *saltus* ejusque significationem apud Livium inlustrat etiam Cluverius Ital. Antiq. III. 10. p. 1080. Eodem sensu vocem hanc etiam usurpavit IX. 2. 'Saltus duo alti angusti silvosique sunt, montibus circa per-

ter se juncti: jacet inter patens, clausus in medio, erbidus aquosusque, per dium iter est. Sed antelas ad eum, intrandæ pritiæ sunt:' ubi quod antea itum angustum silvosumrat, postea 'angustias' di-

iaque acie Tuscis] Etruscis Hearnii Oxon. L. 2. Sed variant codd. Vide ad II.

quo consederant, agrum Inpellari audissent] Eum, in m sive quum, fragm. Hav. passim hæ voculæ in Mss. b literarum similitudinem. v. 19. § 2. Et quidem eo hoc loco factum, quod inrarius id pronomen necesdebat propter sequens quo. pe id eleganter omitti, vid XXIII. 15. § 4. Interim s etiam factum esse censeri scriba Hav. dederit quum so: quin et ipse ille fragm. , in quo consederant loco, æterea in quo sederant Voss. consederant deficit in Lov. a m. pr. Denique agrum populari Lov. 3. agrum sulleri Lov. 4. et 5. a m. pr. sylIaba vocis Insubrium ab litera finali vocis præced. . c. 27. § 6. agrum Insuberi legendum censet Pighnal. ad a. DXXXI. p. 129. codd. vulgatam lectionem Infra XXX. 18. 'In agro Gallorum cum Magone lis conlatis pugnarunt.'

ne Insubribus pago Heduoaditur ' existente.' Senad Heduos quoque pagum i ' Insubrium ' diceretur. auditur ' existente,' inquit Scribe potius cognominem. Æneid. VI. 383. ' gaudet terra :' ubi addit Plautum in Bacchid. Servius. *J. F. Gron.* Hoc modo edidit etiam Frobenius 1531. eumque secuti recentiores lectionem illam servarunt usque ad Sigonium. Si autem hæc scriptura genuina est, dicendum foret, ultimam literam τοῦ *cognominem* interceptam esse a primis duabus vocis seq. *Insubribus*; de quo errore vide ad XXXVII. 29. § 5. Malim tamen nihil mutare, quum quod codd. in lectionem receptam consentiant, et Livium alibi vocem ' cognominis ' usurpasse non observaverim; tum quod sæpius participium verbi substantivi apud Livium subintelligi soleat, ut ipse Gronovius aliquoties ad Livium docuit. Vide ad IV. 47. § 7. Ceterum *cognomine et Insubribus pago* Lov. 2. *cognomine Insubrio pago* Lov. 3. Miror viros doctos, qui hoc cap. recte *Æduos* dederunt, hic tamen omnes alteram orthographiam *Heduorum* tam patienter tulisse. Reposui itaque *Æduorum*. Vide ad § 5.

Omen sequentes loci condidere urbem: Mediolanum adpellarunt] Habet vetus cod. *Mediolanium*. Rhen. *Mediolanium* etiam Flor. Harl. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Straboni etiam ac Ptolemæo nomen hujus urbis Μεδιολάνιον formari, observat Cluverius Ital. Antiq. I. 24. p. 240. Receptam tamen lectionem servo, in quam consentiunt maxima pars codicum, et inter eos plerique integriores: quin et ipse Livius *Mediolanum*, non *Mediolanium*, vocat XXXIV. 46. *Mediolanum adpellaverunt* Lov. 2. *Mediolanumque adpellarunt* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Gaertn. addita copula conjungente, quasi sine ea oratio Livii minus cohæreret: quum tamen, Livium ita sæpe loqui solitum fuisse, norint, qui lectione ejus adsueti sunt. Ita I. 2. 'Secundum inde prœlium Latinis, Æneæ etiam ultimum operum mortalium fuit. Situs est, quemcumque eum dici jus fasque est, super Numicium flumen. Jovem Indigetem adpel-

lant.' c. 1. 'Brevi stirps quoque virilis ex novo matrimonio fuit: Ascanium parentes dixere nomen:' ita plures codd. pro *cui Ascanium*. Vide Gronov. ad eum locum. Præterea *nomen sequentes loci* fragm. Hav. Alibi sæpe 'nomen' et 'omen' in Mss. commutantur. Vide Nic. Heinsium ad Claudian. in Eutrop. I. 491. Salvagn. ad Ovid. Ibin vs. 101. et Bentl. ad Horatii Od. III. 14. 11. Insuper *omen sequente loci* Hav. qui etiam *condere*, pro *condidere*, exhibet.

CAP. XXXV. § 1 *Alia subinde manus Cenomanorum*] Atque hinc existimo, quosdam erroris sumsisse ansam, ut hoc loco pro *Cenomanorum* substituerint *Germanorum*, non attendentes hic antea de Belloveso utique Gallo dictum, Taurino saltu per invias Alpes duxisse suos, subsecutos autem eodem saltu Cenomanos: quod de Germanis, qui in Tricastinos non venerant, intelligi non potest. Præterea hic Gallorum in Italiam transitus describitur, non aliorum populorum. Primum autem Livius commemorat septem Celtarum populos cum Belloveso venisse in Italiam: post hos Cenomanos, tertio Salvios, quarto Boios Lingonesque, ultimo Senones, qui Romam delevere. Fortassis et inde decepti, quod sensum auctoris non recte perceperunt. Non enim Livius vult dicere, Cenomanos ibi transcendisse Alpes, ubi Brixia ac Verona sunt, sed, postquam per Bellovesi vestigia in Italiam venerint, consedisse ad ea loca, (videlicet superioribus occupatis per priores,) ubi nunc Brixia ac Verona, quæ quidem antea Libuorum erant. Et Plinius III. 19. Brixiam Cenomanorum urbem fatetur, quemadmodum et Ptolemæus III. 2. et Livius quoque de Bello Macedonico II. 30. *Glar.* In nonnullis Livii exemplaribus *Germanorum* habetur vocabulum: unde doctis etiam viris controversia mota, utrum vocabulum magis genuinum sit; quidpe in tabulis quoque marmoreis triumphorum ovationumque ducum Romanorum, quæ Romæ in Capitolio etiam nunc visuntur, ita scriptum est: M. CLAVDIVS. MARCELLVS. COS. DE. GALLEIS. INSVBRIBVS. ET. GERMANEIS. ISQVE. SPOLIA. OPIMA. RETTVLIT. DVCE. HOSTIVM. VERDVMARO. AD. CLASTIDIVM INTERFECTO. AN. DXXXI. Verum quum doctissime Carolus Sigonius in Fastis suis monet, *Germanorum* heic nomine intelligi eos quos Polyb. II. 22. et seqq. Plutarchus in Marcello p. 299. et Orosius III. 13. vocant *Gæsatos* Gallos: qui ab Insubribus mercede ad hoc bellum adversus Romanos e Gallia Transalpina conducti fuerant. 'Cenomanos' autem in Italia Gallos socios fuisse Romanorum, non hostes, disertis verbis testatur ibidem Polybius c. 24. Sed nomen id gens ex Gallia in Italiam secum attulit, quidpe testibus Cæsare Belli Gallici Comment. VII. 75. et Plinio IV. 18. ac Ptolemæo II. 8. In descriptione Galliæ *Aulercorum* duo potissimum fuerunt in Gallia genera, contermina sibi invicem, quorum alteri cognominabantur 'Eburovices:' unde caput eorum 'Mediolanum' quondam, hodieque in Normannia vocatur detorto gentis vocabulo *Evreux*. Alteri dicebantur 'Aulerci Cenomani,' quorum caput, apud Ptolemæum 'Vindunum,' hodie adpellatur *Le Mans*, et regio ipsa *le Maine*. Illi cum aliis supra memoratis populis 'Insubrium' gentem in Italia constituerunt, caputque gentis 'Mediolanum.' Hi patrio nomine, quod domo attulerant, retento juxta eos, quos domi etiam conterminos consanguineosque habuerant, consederunt. Plinius III. 19. 'In mediterraneo regionis Decimæ coloniæ, Cremona, Brixia, Cenomanorum agro; Venetorum autem Ateste. Venetos Trojana stirpe ortos auctor est Cato; Cenomanos juxta Massiliam habitasse

s.' Ab oceano ac septemtrio- Galliæ partibus profectos ta Rhodanum amnem et Mas- iquantulum subsedisse, ante- Italiam transgrederentur, t. I. 22. ostensum. Horum num Græcis etiam auctori- ybio, Straboni, ac Ptolemæo r per ε, Κενομανοὶ, miror, contendere, apud Livium um esse per æ, *Cænomani.* m est, quod quidam ex Plinii ribus docent, geminato *nn* n esse ubique *Cenomanni :* traque scriptio recta proba- Sic enim in Germania gens enum, Mœnium, et Danu- odo 'Alemani,' modo 'Ale- cripta reperitur. Sic qui Græ- ntur Βρεττανοὶ, Latinis sunt , et unico n, *Britones.* Sic de- rmani quoque dici poterant *i:* quod ipsum propius ad orum sive Teutiscorum lin- ccessisset: quibus singulare *n*, multitudinis numero fuit *nnen*, et *Germänner.* Cluver. ntiq. I. 26. p. 250. et 251. *rum* præferunt omnes codd. tantum, sed etiam quinque ses, quos Hearne adhibuit, Vaticani optimæ notæ, quos t Dominic. Georgius. Vide Antiq. Italiæ Metropolibus 17. Sed consentiunt viri doc- nem vitiosam; eique substi- s esse *Cenomanorum*, quod ileenses 1555. ac Sigonius unt. Quin et Sigonius nomi- lareani conjecturam in prima um ed. probavit; quod ta- ecentioribus, incertum quam sam, subpressum est, licet a emendatio in contextu ser- rectius quam factum est a ditoribus, qui vitiosum *Ger-* retinuerunt; donec iterum s in postrema ed. *Cænomano-* et: quomodo deinde recen- mnes vulgarunt. Sed, vo- cem illam non per diphthongum *æ*, sed per simplicem literam *e* scri- bendam esse, recte Cluverius docuit, quæ orthographia etiam passim alibi apud Livium recipitur. Quare de vera scribendi ratione dubitare non debebat Cellarius in Geogr. Antiqua II. 9. p. 433.

Elitovio duce priorum vestigia secuta] Antiqua lectio *Etitovio duce:* et ad- scripsit in margine quidam *Ecisovio.* Rhen. Legendum puto *Litavico duce:* quod nomen est libro septimo com- ment. apud Cæsarem cap. 37. et seq. atque etiamnum hodie manet in Gal- lia. *Glar.* *Et Titonio duce* Voss. 1. Lov. 5. et Gaertn. *et Ticonio duce* Leid. 2. et Lov. 1. *Zetonio duce* Lov. 4. *Citonio duce* Voss. 2. Lov. 3. Hav. et Hearnii Oxon. C. *et Citonio duce* Lov. 2. Harl. 2. Port. et tres opti- mæ notæ Vaticani apud Georgium loc. laud. *et Titovio duce* Leid. 1. *Et- tovio duce* Harl. 1. *Etytovio* Flor. et Klockian. *Elitonio* fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. qui idem *Atonio* in L. 2. *Iconio* in B. et *Ælitovio* in ed. Rom. principe invenit. Omnes vero edd. quibus usus sum, etiam Rom. a. 1472. *Elitovio duce* servant. Non displicet Glareani conjectura *Litavico duce*, quam etiam veram cre- didit Donjatius. Nisi forte verius sit *Litovico.* Deinde *vestigia prioris se- cuta* Hav. Mox etiam *Belorisο* Leid. 1. et Harl. 1. Et ita olim fuerat in Flor. pro quo postea *Belbæso* substi- tutum est. *Bellovisο* Klockian. *Bello- neso* Lov. 4. *Beloveso* Por*. *Boloveso* Hav. Vide ad cap. præc. § 3.

Quum transcendisset Alpes] Vet. lib. *transcendissent:* quod probo, quia se- quitur etiam 'considunt.' Cænoma- ni, inquit, cum transcendissent Al- pes, ubi nunc Brixia et Verona sunt, (eos locos ante Lebui tenuere,) con- sidunt. *Sigon.* Non necessaria est emendatio. Livius XXVI. 18. 'Ci- vitas prope inops consilii comitiorum die tamen in campum descendit, at-

[redacted]

que in magistratus versi circumspectant ora principum.' Ibid. cap. 25. 'Super hæc exercitus Romanus iratus, partim quod cum imperatore non devectus ex provincia esset, partim quod in oppidis hibernare vetiti erant, segni fungebantur militia.' *Transcendissent* tamen etiam habent libri Vaticani apud Georgium de Antiq. Ital. Metropolibus c. 2. *Duk. Transcendissent* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. Harl. 2. Port. Hav. et codd. tres Vaticani apud Georgium loco laud. Similia plura vocabula Livium collective usurpare solitum fuisse, videbimus ad XXVI. § 9. Optimi meorum vulgatum defendunt; sed facile linea transversa, qua ταχυγράφοι loco τοῦ a uti solent, perperam vel omitti, vel addi potuit.

Ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt] Cluverius Ital. Antiq. I. 26. p. 251. dicit, verendum fore, ne pro *Verona* legendum sit *Cremona*, quia Plinius III. 19. 'Veronam' Rætorum et Euganeorum oppidum vocet, 'Cremonam' contra in Cenomanorum agro sitam esse tradat, nisi Justin. XX. 5. ubi oppida enumerat, quæ Galli in Italiam transgressi condiderunt, omissa 'Cremona,' 'Brixiam' cum 'Verona' conjungeret; nisi item Catullus Carm. LXVIII. 'Brixiam Veronæ' pronunciaret 'matrem.' Conjicit itaque 'Veronam' ab Euganeis Rætisque potuisse primum condi, post vero ab Cenomanis occupari, et nova colonia augeri, ut Mantuæ quoque accidit. Vide etiam eumdem Cluver. Ital. Ant. I. 16. p. 116. Quod Cluverius rejecit, recoxit postea Scipio Maffeius in dissertatione lingua Italica conscripta dell' antica condizion di Verona, a. 1719. Venetiis edita, ubi Justinum hallucinatum; distichon Catulli supposititium et inter spuria referendum; Ptolemæo, qui Geograph. III. 1. inter Κενομανῶν πόλεις memorat Οὐήρωνα, nullam fidem habendam; hic denique apud Livium *Cremona*, pro *Verona*, legendum esse contendit; quam præcipitem ac calidam temeritatem a nullo umquam prudenti critico probatum iri confido. Non diu postea etiam Dominicus Georgius sententiæ ejus obposuit Exercitationem historicam de antiquis Italiæ Metropolibus lingua Latina Romæ editam a. 1722. qua inter alia testatur, se in tribus optimæ notæ codd. Vaticanis constanter 'Brixia ac Verona urbes' invenisse; et multis insuper totam sententiam Maffeii erudite refellit. Omnes etiam codd. mei nihil hic a recepta lectione recedunt, nisi quod in uno Gaertn. *Brisia* sit, pro *Brixia*, sollemni errore librariorum, passim literas *s* et *x* confundentium. De quo eorum lapsu plura vide ad XXVI. 19. § 4.

Locos tenuere ibi: considunt] Locum pristinæ lectioni restitueris, si legas et distinguas: *ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt, locos tenuere Libui, considunt*. Rhen. Iidem, qui priorem emendarunt temere, meo quidem judicio, hunc quoque corruperunt, pro *Libui* reponentes *ibi*. Nec obstat, quod et Plinius III. 17. et Ptolemæus III. 1. Libuis Vercellas attribuant. Verisimile est enim, ante Gallorum adventum latiores fines habuisse eos. In codd. Ptolemæi magis pudendo errore *Lybici* legitur. *Glar.* Omnes etiam codd. mei conspirant in emendationem Rhenani, nisi quod *Libii considunt* sit in Harl. 2. et Hav. (quod prope ad 'Libicos' Plinii III. 17. et Λιβικοὺς Ptolem. III. 1. accedit) *Libii sunt* in Lov. 5. *libri sunt* in Lov. 4. *ibi considunt* vero in Port. a m. sec. Nec differunt codd. Vaticani a Georgio consulti, nisi quod hoc modo distinguant *urbes sunt, locos tenuere. Libui considunt post hos.* Emendationem eamdem Rhenani probant etiam edd. vett. usque ad Aldum, qui primus quidem *locos tenuere: ibi considunt: post hos* in contextum

sed inter errata retulit, le-
esse *Libui considunt*, quomo-
m eum secuti ediderunt, ua-
'robenium, qui a. 1531. Aldi-
tionem *ibi considunt* revoca-
cum hunc tentavit quoque
s, quem vide ad verba seqq.
etiam Gronovius Dissert.
T. Livii loca quædam Geo-
Epist. I. p. 8. quæ inter va-
ertationes ad finem Livii con-
ur: ubi viri celeberrimi sen-
deri potest.
st hos Salluvii: qui prope an-
utem Lævos Ligures, incolen-
Ticinum amnem, petiere Apen-
n his verbis errata complura
In primis nescio an pro
mi scribendum sit *alii Libui.*
n exemplar habet *Post hos*
ui. Deinde habet non *prope,*
r. Postremo dumtaxat ha-
s *Ticinum amnem Pœninon.*
liqueat, verbum *petiere* post-
um ab aliquo, qui voluerit
s corruptæ succurrere. Ego
n *Pœninon* quoque ex veteri
radendam puto. Nam in-
rum peritus aliquis librarius
Boii scripsit *Peninon*, quod
typo fortassis erat *Penivoii,*
pro *b* posita. Mox versum
nninum, et adjectum ver-
ere ut consisteret sententia.
t sic lego: *Post hos Saluvii,*
tiquam gentem Lævos Ligures
circa Ticinum amnem. Dein
onesque transgressi. Subau-
o verbum *Post hos Sallu-*
et 'transcenderunt Alpes.'
le nominari 'Pœnina juga'
itum Hist. I. 61. et 'vallem
,' quæ vulgo 'Vallesia' di-
veteri inscriptione apud
p. CCCLXXVI. num. 6. Sed
e ea vox non habet. *Rhen.*
quoque locum idem Beatus
estituit: quamquam id ob-
st, num *Salluvii* cum 'Sal-
sque' idem sit populus.
'Lævos' item 'Ligures' non memi-
ni fere apud auctores legere. *Glar.*
Dici non potest, quam hic locus men-
dose legatur, ita ut nec sententiæ
sanitas exstet, neque verborum. His
autem incommodis ope unius veteris
libri, longe omnium, quos legi, opti-
mi, subvenimus, in quo ita est: *Post*
hos Salcii, qui, præter antiquam gentem
Lævos Ligures, incolentes citra Ticinum
amnem expulere. Pœnino deinde Boii,
Lingonesque transgressi. Sensus est,
Post Cænomanos Salvii Alpes trans-
gressi sunt, qui omnes citra Ticinum
amnem incolentes, præter antiquam
gentem Lævos Ligures, expulere.
Post hos Boii, Lingonesque Alpes
Pœnino transgressi, &c. Est enim
propositum auctori nostro ostendere,
qui Galli qua parte Alpium trans-
gressi sint, et, quibus populis pulsis,
qua in parte Italiæ consederint. Ita-
que Bituriges, inquit, et Arverni, Tau-
rino saltu Alpes transgressi, agrum
Insubrium tenuerunt. Eodemque
saltu Cænomani cum transcendis-
sent Alpes, Lebuorum loca occupa-
runt. Post hos Salvii transgressi,
præter Lævos Ligures, reliquos, qui
citra Ticinum amnem incolunt, ex-
pulerunt. Deinde Boii Lingonesque,
Pœnino transgressi, Etruscos Um-
brosque agro pellunt, ita tamen, ut
se intra Apenninum continerent.
Quod ad singulas voces pertinet, in
vet. lib. est modo *Salucii*, modo *Sal-*
vii, qui iidem a Plinio *Salyi*, ab aliis
Salyes nominantur. 'Lævi Ligures'
etiam cum diphthongo sunt in vete-
ribus libris, de quibus Plinius III. 17.
'Ex Liguribus Lævi ac Marici con-
didere Ticinum non procul a Pado,
sicut Boii trans Alpes profecti Lau-
dem Pompeiam.' Porro autem alii
habent *Pœninon*, alii *Pœnino*, quas
voces inducendas esse censet *Rhe-*
nanus. Ego autem probo magis *Pœ-*
nino, ut duas vias, quibus Galli in
Italiam venerint, ostendat, Taurino
saltu et Pœnino jugo. De quo Li-

vius xxi. 38. sic: 'Miror ambigi, quanam Hannibal Alpes transierit, et vulgo credere Pœnino, atque inde nomen et jugo Alpium inditum, transgressum.' Et post: 'Neque certe montibus his ab transitu Pœnorum ullo Veragri, incolæ jugi ejus, norunt nomen inditum, sed ab eo, quem in summo sacratum vertice Penninum montani appellant.' 'Lævos Lebuosque' Polybius Λάους et Λεβεκίους vocat ii. 17. *Sigon.* Recte membranæ nostræ, in quibus est, *incolentes circa Ticinum amnem, Pœnino deinde Boii Lingonesque transgressi.* Neque aliter Sigonius, cujus notas ad hunc locum vide. *Modius.* Mss. Gothofr. habet *Levō Ligēs incolentes circa Ticinum amnem Peni ñ deiñ Boii Linguonesque transgressi.* Lego, *qui præter antiquam gentem Lævos, omnes Ligures incolentes circa Ticinum amnem pepulere. Peninum deinde Boii.* Klock. Sigonius subvenire huic fœdissime corrupto loco ait ex libro omnium, quos se legisse memorat, optimo: *Post hos Salvii, qui, præter antiquam gentem Lævos Ligures, incolentes citra Ticinum amnem expulere. Pœnino deinde Boii Lingonesque transgressi.* Emendationum rationes require apud ipsum. Pall. 1. ac 3. *Salvii.* Pal. 2. *Saliri.* Andreas *Salluvii.* Campan. *Salvii.* Deinde illi iterum duo, *circa Ticinum amnem pene noti. Deinde Boii Lingonesque.* At Pal. 2. *qui prope antiquam gentem Lævos Ligures incolentes citra Ticinum amnem expulere:* (superscriptum *partie*) *Pœnino deinde Boii.* Superscriptum quoque *Peninum.* Locus neque heri neque hodie depravatus, quem hoc modo edidit Andreas, *circa Ticinum amnem Peninum: deinde Boii Liguresque.* Alio Camp. *qui prope antiquam gentem Levos Ligures incolentes debellavere circa Ticinum amnem. Pœni deinde Boii Ligonesque.* Gebh. Sigonii lectio uti satis sana ac genuina sit, vehementer ego adhuc vereor: utique, quum nulli umquam alias 'Salvii' seu 'Salluvii,' nulli 'Libui' seu 'Lebui' populi memorentur in Italia: quorum hi corrupto haud dubie sunt vocabulo ii, qui Polybio dicuntur Λεβέκιοι, *Lebecii*, Ptolemæo ac Plinio *Libici*, vel, ut alia Plinii exemplaria habent, *Libicii* et *Libitii.* Quapropter hunc locum, miserrime ab omnis geographiæ imperitissimis grammaticis jam olim dilaceratum sic resarcire coner: *Alia subinde manus Cenomanorum, Elitovio duce vestigia priorum sequuta, eodem saltu, favente Belloveso, quum transcendissent Alpes, ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt, locos tenuere. Post hos Libici, ex Salviis orti, prope antiquam gentem Levos Ligures, incolenteis circa Ticinum amnem considunt.* Vocem, quæ hinc sequitur, *petiere*, ii de suo inseruerunt, qui proximum vocabulum *Pœnino* sive *Pennino* verterunt in *Apenninum:* quod ipsum nullo pacto heic consistere posse, quam disertissime ex continuo subsequenti liquet oratione; ubi 'Boii' tandem 'Lingonesque, quum jam inter Padum atque Alpeis omnia tenerentur, Pado ratibus trajecto, non Etruscorum modo, sed etiam Umbrorum agros' inter Padum et Apenninum occupasse narrantur. 'Libicos' autem 'ex Salviis' fuisse 'ortos' Plinius quoque testatur iii. 17. Lævis vero (sive Gallis, ut vult Polybius ii. 17. seu Liguribus, ut placet Plinio iii. 17.) fuisse conterminos, ex eodem simul Plinio, simulque Polybio et Ptolemæo patet. Nam Λάους καὶ Λεβεκίους, id est, *Læos atque Lebecios*, Polybius circa ortus sive fonteis Padi, in læva amnis ripa, coluisse tradit: Ptolemæus autem et Plinius Libicorum oppidum faciunt 'Vercellas;' Lævorum vero Ligurum 'Ticinum,' quod nunc *Pavia* dicitur. Hanc igitur veram atque germanam Livii fuisse scriptionem omnino ego mihi persuadeo. *Cluver.* Ital. Antiq. i. 22.

cus olim vexatus. Lege-
ditis, *Salluvii, qui prope*
re. *amnem petiere Apenni-*
de Boii. Sed τὸ *qui* et pe-
scripti omnes respuunt,
etiam *Penino*, nec non
puam, ut indicavit Rhena-
ale, *alii Libui*, pro *Sallu-*
Gallici populi nomen re-
ui vicinos Libuis Lævos
l Ticinum habitantes sit
Jam *Pennino* inducendum
subscribo Sigonio. Nec
ex præcedenti periodo
entiam integrat Rhenanus
verbo 'transcendunt:' nam
aliud intervenit 'consi-
Livius modo præter hos
oresque transcendisse vult
gentem, sed eorum etiam
sedem occupasse. At
um veterem longe opti-
endat Sigonius, (unde et
lluvii qui, moxque *Ticinum*
ulere,) is meo judicio debet
essimos censeri. *Expulere*
est, qui voluit ex sequenti
post τὸ *amnem* subaudiri
iluut,' quemadmodum et
si:' quod ut minus anim-
tur, interjecta in causa
æ orationem obscurant.
scripsit ille: *Post hos Sal-*
er antiquam gentem Lævos,
colentes circa Ticinum am-
nino deinde Boii Lingones-
gressi, quum jam inter Pa-
Alpes omnia tenerentur, Pa-
trajecto, non Etruscos mo-
um Umbros, agro pellunt. Ut
hil deesse, nisi quod com-
' ἔλλειψιν ad intellectum re-
nissis iis, quibus producitur
rationis, ipsa, ut cohærent,
.: *Post hos Salluvii* (eodem
saltu transgressi) *Lævos et*
circa Ticinum; deinde Boii
ue Pennino transgressi, Etrus-
bros agro pellunt. Adde Si-
Libuorum Lævorumque et
Ligurum meminit etiam Noster xxxiii. 37. 'Quos non adepti Pado repente ratibus trajecto, Lævos Libuosque quum pervastassent, redeuntes inde Ligurum extremo fine,' &c. Neque offendat quemquam, quod hic appellantur iisdem nominibus illa loca incolentes, quum istic pulsi dicuntur. Nam Galli etsi homines bonam partem expulissent, nomen ejectæ gentis subiere. Quod in multis accidit coloniis Romanis. Sic Carthaginem Capuamque transscripti, atque ex illis, etsi origine Romanis, postea nati, Carthaginienses et Campani vocabantur, non Romani. Unde Strabo lib. v. p. 216. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παραλαβόντες καὶ πέμψαντες ἐποίκους πολλαχοῦ, συνεφύλαξαν καὶ τὰ τῶν προεποικησάντων γένη· καὶ νῦν Ῥωμαῖοι μέν εἰσιν ἅπαντες, οὐδὲν δ' ἧττον Ὀμβρικοί τέ τινες λέγονται καὶ Τυῤῥηνικοὶ, καθάπερ Ἐνετοὶ καὶ Λίγυες, καὶ Ἴνσουβροι. Cluverius ita corrigebat: *ubi nunc Brixia et Verona urbes sunt, locos tenuere. Post hos Libici ex Salviis orti, prope antiquam gentem Lævos Ligures, incolentes circa Ticinum amnem considunt.* J. F. Gron. Et hic etiam locus varie admodum in Mss. legitur. Primo *et post hos*, addita ab initio vocula, habent Voss. 2. et Lov. 3. Verum ea videtur nata esse ex varia lectione olim ad marginem notata, sed deinde in contextum perperam recepta. Scriptum enim fuisse puto *considunt*, ēt, ut indicaretur, legi in codd. vel *considunt*, vel *consident;* postea vero librarium, qui nesciebat, quid illo ēt indicaretur, suprascriptam lineam omisisse, atque τὸ *et* ad sequentia retulisse. Deinde *Salluvii* Voss. 1. et Harl. 1. *Saluvii* Voss. 2. Leid. uterque, et Lov. 1. *Sallinii* fragm. Hav. *Sallini* Harl. 2. et Hav. *Salivii* Lov. 3. *Salvini* Lov. 2. *Salvinii* Lov. 4. et 5. *Salluii* Flor. *Salvii* Gaertn. et Port. quæ eædem fere lectionum varietates supra in Mss. obcurrerunt cap. præc. § 7. unde in eam incidi conjecturam, eamdem eti-

am gentem hic indicari, et *Salyes* legendum esse. Quo tempore prima Gallorum colonia in Italiam proficiscebatur, Salyes sedes habebant circa Rhodanum, et Phocæensium colonos armis regione sua arcere conabantur. Nunc vero, popularium exemplum secuti, ipsi quoque partem civium ad novas sedes in Italia quærendas miserunt. *Salluvios*, et *Salyes* eamdem gentem fuisse dicto loc. monui. *Salyes* tamen, quam *Salluvii*, malo, quia Livius hanc gentem ita adpellat etiam XXI. 26. 'Præter oram Etruriæ Ligurumque, et inde Salyum montes pervenit Massiliam.' Alia quidem forma *Salyi* memorantur XXXI. 10. 'Excitis Salyis, Ilvatibusque et ceteris Ligustinis populis.' Sed convenit inter viros doctos, locum hunc mendosum esse. Eadem tamen forma *Salyes* vocantur *Salyi* apud Florum II. 3. § 5. et III. 2. § 3. ubi viri docti videndi sunt. Etiam apud Plinium III. 4. 'Oppida Latina Aquæ Sextiæ Salyorum, Avenio Cavarum:' at *Sallyi* apud Plin. III. 5. 'Ligurum celeberrimi ultra Alpes Sallyi, Deceates, Oxubii.' Jam autem, horum sive *Salyum*, sive *Salyorum*, sive *Sallyorum*, coloniam in Italiam deductam esse, inde patet, quod urbs Italiæ Transpadanæ Vercellæ ab iis orta sit, teste Plin. III. 17. 'Vercellæ Libicorum ex Sallyis ortæ:' quo loco J. Harduinum hanc scripturam servasse miror, quum utroque superiori loco *Salluviorum* et *Salluvii* ediderit. Miror insuper, eum, Cluverii sententiam secutum, ad hunc locum adnotasse, Libicorum gentis, 'quæ ex Salluviis ortum traxit,' caput Vercellas fuisse; quum jam recte Jac. Gronovius in Dissert. Epist. in T. Livii loca quædam Geograph. Ep. I. p. 9. docuerit, non totam Libicorum gentem, sed tantum unam ejus urbem Vercellas ex Salyis ortam esse. Idem autem Gronovius hic legendum censebat *post hos Salassi*. Et convenit certe, Salassos sitos fuisse in Gallia Cisalpina, ortas etiam fuisse secundum Catonem apud Plin. III. 20. ex gente Taurica; quam originis Gallicæ esse, multis probare nititur Cluverius Ital. I. 11. p. 87. Quo minus tamen huic conjecturæ adsentiri queam, illud obstat, quod vox *Salassi* nimium a vulgata lectione recedat, neque facile in similia vocum monstra, qualia hic in Mss. obvia sunt, abiisse inveniatur. Tum voculam *qui*, quam J. F. Gronov. bonos scriptos omnes respuere monet, apud me tamen superest in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Eam tamen delendam esse adsentior. Hinc *præter*, quod Rhenanus et Sigonius in suis invenerunt, in nullo meorum superest, qui omnes servant *prope*; nisi quod *prolem* sit in Flor. Postea *Lenos Ligures* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Tum *citra Ticinum* Lov. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. *citra Ticinium* Lov. 5. Insuper *amnem petiere* fragm. Hav. *amnem expulere* Hav. Tandem *Pœnino* deest in fragm. Hav. *Pevino* ejus loco præfert Hav. *Ponino* Harl. 2. *Pœninonde Boii* Flor. *Pœninon* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. ambo. *Pœniñ*. Harl. 1. *Peni vero* Lov. 2. 4. 5. et Gaertn. *pene noti* Voss. 2. et Lov. 3. *Pœnino* unus tantum Port. Hearne vero testatur solum Oxon. C. legere *Apenninum* pro *Pœnino*, at reliquos exhibere, ut edidit, id est, *Post hos Salluvii, prope antiquam gentem Lævos, Ligures incolentes circa Ticinum amnem. Pœnino deinde*. Georgius autem in tribus optimæ notæ Vaticanis invenit *post hos Salivi, qui prope antiquam gentem Lenos Ligures, incolentes circa Ticinum amnem*. An itaque legendum? *Post hos Salyes*, scilicet quum transscendissent Alpes eodem saltu, *prope antiquam gentem Lævos Ligures, incolentes circa Ticinum amnem*, scilicet considunt. *Pœnino deinde &c.* Vide insuper, num legi possit, ubi

ac *Verona urbes sunt, locos* *bui considunt, et post hos* , ut Gronovius conjicit, *e antiquam gentem Lævos* Loco etiam manum ad- itius, qui, sola interpunc- a, eum proxime ad men- ii redigere voluit. Sed, uanta negligentia Livium roponit deinde, quemad- gendum atque interpun- uerit; at ita ejus lectio : minimum quidem differt. psius expositione colligi distinguendum putasse: *xia ac Verona urbes sunt,* , *Libui considunt post hos* *e antiquam gentem Lævos* *olentes circa Ticinum am-* *no deinde Boii, &c.* Addit escribi tertiam Gallorum irruptionem, qua Libui pars narrantur juxta an- ii accolas Lævos Ligures passe, et ' Libuos Sallu- positionem dici, ut ' Galli Verum huic conjecturæ, auctoritate Plinii Salluvi- statuuntur, idem obstat, sententia Jac. Gronovii, um Cluverii refellentis, botare modo dictum est.

deinde Boii Lingonesque Quidam codd. habent *Li-* rrant. Boii autem Galliæ priscus populus, quippe ingonibus in Italiam hic ecula venisse tradantur, iensam potentiam creve- eum Romanis exercitibus erint, idque multis annis, quartaque decade apud patet. Postremo autem ejecti supra Tauriscos ad abitarunt. Rursus tem- una cum Cimbris ac Hel- trabo scribit lib. VII. ad- manos pugnavere, atque victi, ad tempora usque C. imi Helvetiis in parte ali- qua Hercyniæ sylvæ, ut quidam cre- dunt, manserunt: cum quibus postea contra Cæsarem tulerunt arma: ubi rursus victi, deprecantibus Cæsarem Heduis, quod egregia virtute erant cogniti, ut ipse ait, in antiquam re- mearunt patriam, relicta, ut verisi- mile est, ad Danubium prole aliqua, unde quidam Boëmos ac Bavaros dictos volunt. Hæc pluribus verbis, quam oportuit, egimus, ne temere libri emendarentur, si quando non congruentia de Boiis apud auctores inveniantur, propter tot ejus populi mutationes. *Glar.* Quam varie τὸ *Pœnino* in codd. vetustis scribatur, ad verba præcedentia vidimus. In optimis et recentissimis hodie edd. *Pœnino* circumfertur, nisi quod Dou- jatius *Penino* exprimi curarit. Sane diphthongus *œ* placuit illis, qui Al- pium hanc partem a transitu Hanni- balis et Karthaginiensium sive Pœ- norum nomen habere existimarunt; quam opinionem Livius rejecit, do- cens potius a Deo, qui in summo ver- tice sacratus erat, nomen habuisse, XXI. 38. Eum autem ' Peninum ' dic- tum esse, videbimus dicto loco: quare hic etiam *Penino* cum Doujatio reco- pi. *Ligures* autem præferunt edd. principes, pro quo primus Aldus *Lin- guones* reposuit; et ita est in Leid. 1. Reliqui exhibent *Lingones,* quæ vera etiam scribendi ratio est. Quod au- tem Glareanus Boios Cimbrorum in expeditione adversus Romanos tem- pore Marii socios fuisse ex Strab. probare conatur, vereor, ne negligen- ter nimis Strabonem consuluerit, qui lib. VII. p. 293. expresse narrat, Boios olim silvam Hercyniam incoluisse; Cimbros autem, quum in eum locum impetum facerent, a Boiis repulsos ad Istrum et Scordiscos, inde ad Teu- ristas et Tauriscos, tum ad Helve- tios abiisse, ex qua gente Tigurini et Tugeni arma cum iis conjunxerunt.

Padum atque Alpes omnia teneren- tur] *Omnia tenerent* Hearnii Oxon.

B. De quo lapsu scribarum vide ad XXXIX. 22. § 8.

Intra Apenninum tamen sese tenuere] *Intra Apenninum montem*, addita ultima voce, Leid. 2. et Lov. 1. Ceterorum eam vocem ignorantium consensus indicat ex margine in contextum migrasse. Hinc *tum*, pro *tamen*, Lov. 4. Vide ad XXII. 17. § 5. *inde* ejus loco est in Hav. Sed de hoc errore actum est hoc lib. ad c. 18. § 8. Deinde *se retinuere* Gaertn. Sed 'tenere' hic est continere. Vide ad III. c. 2. § 1. Paullo ante, *sed Umbros*, pro *sed etiam Umbros*, idem Gaertn. Sed respicienda sunt, quæ dixi ad II. 6. § 1.

§ 3 *Ab Ufente flumine usque ad Athesim fines habuere*] De alio loquatur flumine oportet, quam quod Plinius lib. III. cap. quinto, ad Anxur describit. Hic enim de Venetorum regione loqui videtur. Meminit Boccatius, sed ex hoc Livii loco adjutus, nullum alioquin ex auctoribus adducens testimonium. *Glar.* De Senonum finibus loquitur. Est autem mendum in nomine utriusque fluminis. Nam 'Ufens' est in ora Campaniæ ad Tarracinam, ut ait Plinius III. 5. 'Athesis' ad Veronam, quæ nihil ad Senonum fines attinent. Mihi autem dubium non est, quin sit legendum, pro *Athesim*, *Æsim*. Etenim lib. V. pag. 227. Strabo sic ait: 'Antea Æsim flumen Galliæ terminum faciebant, rursus Rubiconem. Æsis inter Anconem labitur et Senogalliam, at Rubicon inter Ariminum et Ravennam: uterque in Adriaticum influit pelagus.' Idem fere Plinius III. 14. et Ptolemæus III. 1. De 'Ufente' in iis locis flumine nihil adhuc comperi. Veteres libri habent *Utente*, mira inter se consensione. Videndum est autem, quid sit, quod Mela II. 4. ait: 'A Truento flumine Senogallia maritima est ad Aterni fluminis ostia.' *Sigon.* Membranæ, omisso illo *ad*, *usque Athesim fines habuere:* et sic amant loqui historici. *Modius.* Modius e suo libro ejicit τὸ *ad*. Sigonius autem legendum hariolatur *Æsin*. Pall. duo *Esin*. Pal. 2. habet *Helsam:* sed supra additum *Hesim:* quod secutus editor Campanus. *Gebh.* Mirari satis nequeo eorum ignorantiam atque stuporem, qui hodie quoque in Livii exemplaribus hoc loco curant typis perscribi *ab Ufente ad Athesin;* quorum amnium hic in Rhœtis ac Venetis fluebat, vulgo nunc *Adige* dictus, Veronam urbem secans: ille in Novo Latio apud Terracinam opidum in mare inferum effunditur. Sane haud falsus hic testis est C. Sigonius, qui testatur, antiqua exemplaria mira consensione habere *ab Utente.* Sic quidpe ipse passim in celeberrimis Italiæ, Galliæ et Britanniæ bibliothecis reperi. Græcam autem flexionem in hoc vocabulo Romani haud dubie acceperunt ab Ravennatibus Græcis, e Thessalia quondam huc transgressis. *Cluver.* Ital. Antiq. I. 28. p. 301. Typis hactenus vulgata exemplaria, ut supra dictum, mendose referunt *ab Ufente flumine usque ad Athesim.* Ex quibus amnibus ille in Latio apud Tarracinam oppidum, hic in Rhætia ac Venetia apud Tridentum ac Veronam fluit. Legendum esse *ab Utente*, ut pleraque Mss. habent exemplaria; eumque esse amnem, qui, Ravennam urbem ab septemtrionibus abluens, vulgo nunc vocatur *Montone*, infra in Umbria pluribus docebitur. De 'Æsi,' qui nunc XII. millia ab Ancona in mare influens vulgo adpellatur *Fiume Esino*, satis c. 22. in summa Galliæ Cisalpinæ descriptione dictum est. *Cluver.* Ital. Antiq. I. 29. p. 310. Eamdem lectionem Cluverius etiam verbo probavit Ital. Antiq. I. 22. p. 225. Ceterum *Utente* plerique etiam meorum servant. Nam *Ufente* tantum est in fragm. Hav. in Port. et in Lov. 5. sed in duobus ultimis a m. sec. et inter versus in Harl. 1. In Klockian. ab initio scriptum fuerat *Utente;* sed

eræ nota expunctionis ad-
ut esset *ab Vente*. Præ-
deest in Modii membranis.
xv. 5. 'Succisis asseribus
ons, usque alterius initium
ubi eum leniter cogebat.'
s ad Sall. Jug. c. 19. § 7.
in princ. 'Quum a terra
se venisset.' Verum om-
nstanter eam voculam ag-
noscit ter solum Harl. 1. quare
atum præferendum puto.
hesim *flumen* fragm. Hav.
n vocem *flumen*, quam nul-
hunc unum codex agnos-
er ex margine adsumtum
admodum τὸ *montem* §
sim Harl. 1. *Thesim* Voss.
Klockian. *Hesum* Lov. 4.
5. *Exsin* Lov. 2. *Helsum*
ei Harl. 2. *usque Auresim*
eliqui *Æsim* vel *Æsin* præ-
enique vox *fines* exsulat a
t *habuere* ponatur pro *ha-*
uemadmodum apud Ovid.
l. VII. 15. 'Ut terram in-
is eam tibi tradet haben-
stor. II. 289. 'Ante Jovem
eras habuisse feruntur Ar-
ilium VIII. 370. 'Quique
ibent ripas, gelidoque ri-
ibruvio:' ubi vide quæ no-
le Nic. Heinsium ad Na-
IV. 773. et Corte ad Sall.
§ 1. Verum uni huic co-
habere, ejusque auctori-
tam lectionem mutare, ni-
urium puto.

mnibus Cisalpinorum Gallo-
s adjutam] Præpositionem
noscit Leid. 2. quemadmo-
sequens *omnibus* deficit in
1. et C. Sed *omnibus eis*
Gallorum populis præferunt
rt. et Gaertn. Vide mox
Error hic ortus est ex si-
literarum *e* et *c* in scrip-
bardica. Vide ad XXXIX.
Præterea *ad nitam*, pro *ad-*
rtn. et edd. Rom. 1472. ac
Parm. et hac menda ex adfinitate li-
terarum *in* et *ni* profluente. Vide ad
IX. 1. § 8. Paullo ante *Romanque*
deinde venisse edd. principes, pro quo
Aldus *inde* substituit, probantibus
ejus emendationem omnibus scriptis
meis. Voculæ hæ sæpe in Mss. con-
fundi solent. Vide ad XXXVI. 24.
§ 10.

§ 4 *Cum multitudinem, tum formas hominum inusitatas cernerent*] Arridet
vetus lectio *cum multit.*, *cum form. hom. inus. cernerent*. Rhen. Lege ex
veterum librorum fide *cum multitudinem, cum formas*. Sigon. Mallem *in-
visitatas*. Vide Lipsium Epistolic. Quæst. l. II. epist. ult. Marcellin.
XXVIII. 4. 'Quorum magnitudo sæ-
pius delicata non sine tædio præsen-
tium, ut antehac invisitata, laudatur
assidue:' et XXXI. 3. 'Quod invisi-
tatum antehac hominum genus modo
ruens, ut turbo montibus celsis, ex
abdito sinu coortum, apposita quæ-
que convellit,' &c. *Klock.* Grono-
vius in Livio, partim e scriptis, par-
tim e conjectura, pro *inusitatus* sæpe
substituit *invisitatus*. Similiter in
Justino XVIII. 1. pro 'Romanos vin-
centes jam inusitata ante elephanto-
rum forma stupere primo, mox ce-
dere prœlio coëgit.' et XXV. 1. pro
'elephantos, &c. inusitatas barbaris
formas,' legit *invisitata*, et *invisitatas*.
Miror, qui factum sit, ut non modo
hunc locum, sed etiam alios intactos
præterierit. *Duk.* Omnes etiam mei
cum multitudinem, cum formas. Infra
XXXIX. 37. 'Ut in æquo essent, nos
fecimus, quum leges iis nostras dedi-
mus, quum, ut Achæi concilii essent,
effecimus.' Passim elegantiam in re-
petitione similium vocularum Livius
captavit. Ita 'ubi jus, ubi injuria
opus sit' II. 3. 'pugna jam in manus,
jam ad gladios venerat' eodem lib.
c. 46. 'jam duces, jam milites utrim-
que congressus quærere' VII. 40.
'dum domi, dum togati sint' III. 10.
'sed virium spe, sed manu erat ob.

tinendum' ibid. c. 11. 'si vos urbis, si vestri nulla cura tangit' c. 17. (ubi vide) 'plus levitatis, plus licentiæ habere' unus codex ibid. c. 21. 'ut hominum, ut civium numero simus' IV. 4. 'Adeone effeminata corpora militum nostrorum esse putamus, adeo molles animos' V. 6. 'Sic libris fatalibus, sic disciplina Etrusca traditum esse' hoc lib. c. 15. ubi vide. 'Quum parum precibus, parum caussa proficerent' VIII. 32. 'Ita instruxit aciem, ita omni arte bellica firmavit' c. 38. 'ibi signa, ibi aciem esse debere, ubi rex esset' XXXI. 24. 'ne ullus modus sumtibus, ne luxuriæ sit' XXXIV. 3. ubi vide. 'Tam pio, tam necessario officio fungeretur' XXXIV. 50. ubi iterum vide. 'Quod fraude capti, quod a cive potissimum suo forent' XXXVII. 12. 'ut tempus, ut locus postulat' XL. 39. ubi vide: 'nisi reficere naves, nisi instruere navalibus sociis cœpissent' XLII. 45. et similia alia passim. Insuper *formas hominum invisitatas* Leid. 1. et Klockian. Gebhardus dixit hoc lib. ad c. 17. § 8. Lipsium, qui hanc vocem Livio aliquot locis restituere conatus est Epist. Quæst. l. II. epist. ult. jam dudum eam ob caussam ab aliis irrisum fuisse. At viros doctos talium censuram insuper habuisse, inde patet, quod idem vocabulum ejusque simplex 'visitatus' partim probarint, partim cum Livio, tum aliis scriptoribus, ubi socordia scribarum passim in 'inusitatus' et 'usitatus' degeneravit, vel ex ingenio vel ex codicum auctoritate restituerint. Vide quæ viri docti notarunt ad Plauti Epidic. IV. 1. 12. Pseud. II. 4. 37. et Trinumm. III. 3. 39. Grævius et Dukerus ad Flori IV. 2. § 81. idem Grævius ad Cic. Orat. Philipp. XI. 1. Davis. ad Cic. de Divin. I. 42. Gronovius ad Liv. IV. 33. § 1. XXVII. 39. § 8. et XLV. 42. § 12. ad Gellii III. 9. Burmann. ad Sueton. Aug. c. 43. et quos ibi laudavit. Idem vocabulum duobus adhuc aliis locis hoc lib. Livio ex fide optimorum codd. restituendum censeo: ut c. 37. 'Invisitato atque inaudito hoste ab Oceano terrarumque ultimis oris bellum ciente, nihil extraordinarii imperii aut auxilii quæsivit.' Ita præferunt quatuor codd. optimi. c. 45. 'Urbis obpressæ ab hoste invisitato inauditoque, adeo nihil miserti sunt:' ubi ita plures codd. legunt. Sed præsertim multis locis Curtii codd. eam vocem servarunt. Ita V. 5. § 7. 'Invisitata simulacra, non homines, videbantur.' Ita tres exhibent codd. VIII. 9. § 16. 'Animalia invisitata ceteris gentibus, nisi invecta.' Ita unus codex. IX. 1. § 4. 'Magnitudinis invisitatæ reperere serpentes.' Sic iterum unus codex. § 13. 'Junctum erat flumini nemus, opacum arboribus alibi invisitatis.' Sic quatuor codd. c. 6. § 7. 'Impleat armis virisque totum orbem; classibus maria consternat, invisitatas belluas inducat:' ubi unus cod. ita præfert.

Ab iis cis Padum ultraque legiones Etruscorum fusas] *Padum cis ultraque* Voss. 1. Sed vulgatus ordo præstat. Vide ad XLIV. 8. § 6. *eis*, pro *cis*, est in Hav. Vide ad § præc. *Tum legiones Tuscorum* Voss. 2. Vide ad II. 47. § 6. *Etruscorum legiones* edd. vett. usque ad Aldum, qui ordinem mutavit, consentientibus codd. scriptis.

Adversus Romanos nullum eis jus societatis amicitiæve erat] Observa usum præpositionis *adversus*. Ita X. 11. 'Se, quamquam, bello cum Samnitibus suscepto, necessaria jam facta adversus Romanos fides sit, tamen obsides dare paratos esse.' XLV. 8. 'Quum et bello patris tui interfuisses, et pacis postea, quam cum summa fide adversus eum coluimus, meminisses.' Mox vocula *quod* deest in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *Veie gentes*, pro *Veientes*, Leid. 1. et fragm. Hav.

ati *tres M. Fabii Ambusti*
Vocabulum *tres* non est in
:usto. *Rhen.* Vocula *tres*
n in Flor. Voss. 2. Leid.
ov. 1. 3. Harl. 1. Klockian.
v. et Hearnii Oxon. L. 1.
Contra Fabii Ambusti præ-
deficit in Lov. 2. 4. 5. Harl.
quod etiam in Oxon. L. 2.
learne observat. Ex hac
varietate colligi potest, vo-
ius per notas *III.* scriptam
similitudinem autem duc-
hanc notam et literam *M.*
e, ut alterum ab altero in-
sit. Mox cap. seq. ‘ tres
s fortissimosque Romanos
legatos innuens, memorat
in fine ejusdem cap. ‘ tri-
um ’ iterum meminit. Si-
Aurel. Vict. in Vir. Inlustr.
ui sunt Roma tres legati,
monerent, ut ab obpugna-
terent.’ Plutarch. in Ca-
. Ἐπέμφθησαν δὲ τοῦ Φα-
τρεῖς ἄνδρες εὐδόκιμοι· καὶ
ις ἔχοντες ἐν τῇ πόλει.

opulique Romani nomine
Gallis] Τὸ *que* non est in
ue, Leid. 2. et Lov. 1. ac
et populi habent vetustæ
s *populique* dedit, cum quo
qui calamo exarati. Dein-
i *agerent nomine* habent
Gaertn. At vocem *age-*
Harl. 2.

puli *Romani atque amicos*
] *Socios pop. Rom. ipsi op-*
L. 4. 5. Harl. 2. Port. et
pop. Rom. atque amicos
Gaertn. Sed τῷ *ipsi* hic
equit, quod recte in aliis
illo ante *ab quibus* Port.

nis *eos bello quoque, si res*
esse] *Romanis et eos quo-*
v. 4. 5. Harl. 2. et Port.
eos bello quove Gaertn.
eos quocumque bello Hav.
τὸ *et* admitti potest; quod indicat, alios etiam fuisse, quos Romani se bello defensuros similiter Gallis minati sunt, quales tamen nulli fuerunt. Idem etiam indicare potest Leid. 2. et vett. edd. scriptura *Romanis eos quoque bello*, si *quoque* ad *eos* referas. Ambiguitatis itaque vitandæ caussa *eos bello quoque* scripsit Livius, ut Aldus edidit, et optimi manu exarati servant. Mox *potius pace*, transpositis vocibus, Leid. 2. et Lov. 1. Pro *cognosci* autem manu secunda, sed tamen antiqua, in Flor. qui ita etiam ab initio scriptum exhibuerat, emendabatur *cognoscendum*.

CAP. XXXVI. § 1 *Postquam mandata ediderunt in concilio Gallorum, datur responsum*] *Postq*; Harl. 1. Tum *in consilio Gallorum* Lov. 5. Port. et Hav. Vulgatum præferendum, ut indicetur legatos Romanorum non in senatu quodam Gallorum, sed potius in universi istius populi Gallorum conventu auditos esse. Vide Gronov. ad XLIV. 11. § 5. Deinde *datum responsum* Gaertn. *responsum datur* fragm. Hav. Vox *datur* deficit in Lov. 4. Paullo ante *Gallis magis*, omissa conjunctione *que*, idem cod. Tum *habuissent*, pro *habuisset*, vetustæ quædam edd. Mediol. 1480. 1495. et 1505. et Veneta 1498.

§ 2 *Etsi novum nomen audiant Romanorum, tamen credere viros fortes esse*] *Etsi novum nomen audiunt* Gaertn. reliquis invitis. Quamvis sæpe τὸ *etsi* indicativo jungatur, attamen, etiam apud Livium, non numquam subjunctivum recipit. Infra hoc lib. c. 42. ‘ Etsi omnia flammis ac ruinis æquata vidissent: ’ ubi plura videri possunt. *Audiant tamen credere Romanorum*, mutato verborum ordine, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Denique *credere viros fortissimos esse* Hearnii Oxon. L. 2.

Quorum auxilium a Clusinis] *Quorum auxilia* Leid. 2. reliquis invitis; quibus tanto libentius adhæreo, quod vulgo *auxilium* pro ‘ ope,’ *auxilia* pro

'militibus auxiliariis' poni, grammatici observent; licet forte poëtæ hoc discrimen minus religiose observarint. Vide Burmann. ad Nason. Metam. II. 387. Sallustius tamen ita loquitur Histor. l. VI. in orat. Cottæ in princ. 'Quorum alia toleravi, partim repuli Deorum auxiliis et virtute mea.' Etiam Livius II. 34. 'Adeo finitimorum odia longinquis coëgerant indigere auxiliis.' Infra c. seq. 'Adversus Fidenatem ac Veientem hostem, aliosque finitimos populos ultima experiens auxilia.' Tum *ab Clusinis* Port. et Hav. *in Clusinis* Leid. 1. *in Clusivis* Harl. 2.

§ 3 *Et quoniam legatione adversus se maluerint*] ē, id est *est*, pro *et*, præfert Gaertn. Alibi sæpe ita peccant scribæ in libris vetustis. Vide ad VII. 40. § 1. Deinde *legationē* Flor. a m. pr. Leid. 1. et Gaertn. Tum *maluerit* idem Leid. 1. et Harl. 1. Priori loco perperam addita est virgula, quæ posteriori per errorem omissa est. *Maluerunt* Lov. 4. et 5. Vide ad IX. 15. § 5.

Gallis egentibus agro, quem latius] *Gallis se agentibus* Harl. 1. *Gallis gentibus agrum* Lov. 4. et 5. *Gallis egentibus agrum* Harl. 2. Port. et Gaertn. Sed τὸ *quem* caussam fuisse, ut indocti librarii *agrum*, pro *agro*, darent, patere poterit ex illis, quæ notata sunt ad IV. 44. § 5. Mox *possiderant*, pro *possideant*, Harl. 2. et Port. In posteriori tamen literæ *r* nota addita est, qua indicari solet, aliquid delendum esse.

§ 4 *Responsum coram Romanis se accipere velle*] Est in codice vetusto *accipere velle*, non *se accipere velle*. Rhen. Τὸ *se*, quod non agnoscit Rhenani codex, exsulat etiam apud me a Voss. 1. Leid. utroque, Lov. 1. 2. et Harl. 1. Sæpius autem id omitti solere, intelligi potest ex illis quæ notantur ad Livii I. 23. § 5. Optimorum igitur codicum fide id etiam hic expunxi. Præterea *coram iisdem Romanis dimicaturos*, reliquis omissis, Voss. 1. Cui errori occasionem dedit vocis *coram* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11. *Coram a Romanis se accipere* Lov. 2. *coram ab Romanis dimicaturos*, mediis etiam neglectis, Port. Verum m. sec. in contextu emendatum *coram Romanis*; verba vero, quæ deerant, margini adscripta sunt. *Contra ab Romanis se accipere* præfert etiam Harl. 2. *coram ab Romanis se accipere* Hav. *contra a Romano* Lov. 4. a m. pr. pro quo *a Romanis* inter versus m. sec. emendatur. Verum has lectiones ex scribarum aberratione natas esse, sensus ipse evincit.

Ut nunciare domum possint] Est in codice vetusto *ut nunciare domum possent*. Rhen. *Possent* etiam omnes nostri. Verum *et nunciare* legit Gaertn. sollemni lapsu librariorum. Vide ad XXI. 28. § 8. Denique *donum*, pro *domum*, Hav. Vide hoc lib. ad c. 20. § 8.

§ 5 *Quodnam id jus esset, agrum a possessoribus petere*] *Quodnam id jus esse* Port. Sed sequitur mox 'quid in Etruria rei Gallis esset,' eadem forma. Recte itaque reliqui vulgatum servant. Deinde *ab possessoribus petere* Port. et Hav.

Ecquid in Etruria rei Gallis esset] Vet. lib. *et quid*, quod probo. *Sigon.* *Et quid in Etruria* etiam edd. Rom. a. 1472. Parm. et omnes scripti mei, nisi quod Hav. *et quidem* præferat. Similiter etiam *et quid* in suis fuisse Hearne monuit. Ita apud Flor. III. 10. § 11. 'Si vult, veniat, inquit, et quid ad illum, quid agat nostra Germania?' Passim illa 'ecquid' atque 'et quid' in Mss. confundi solent. Vide ad III. 11. § 12. c. 68. § 5. IV. 3. § 8. c. 40. § 8. V. 52. § 1. VII. 15. § 2. XXIII. 12. § 16. c. 13. § 1. XXXVI. 34. § 8. XXXIX. 47. § 3. Adde Gronov. ad Livii XXI. 42. § 1. et XXV. 11. § 15. aliisque locis. Corte ad Plin. Epist. III. 20. § 11. et Gifan. Indic. Lu-

Et quantis.' Similiter con-
rtiam 'et quando' et 'ec-
Vide hoc lib. ad c. 44. § 2.
itque 'eequod,' hoc lib. c.
Præterea *quid rei in Etr.*
fragm. Hav. *quid in Etr.*
sset Lov. 4. *quid in Etr.*
rei Harl. 2. Lov. 5. Port.
id in Etr. regi Gallis esset
Lov. 1. Supra I. 48. 'Quid
Tarquini, rei est?'
li, se in armis jus ferre]
si in armis, perperam dis-
mexisque literis, et una
a, Harl. 1. *quum ille, se in*
2. Tò *illi* abest a vetus-
tis, quod adscivit Aldus.
orum codicum deficit.
tium virorum esse, ferociter
rtiter dicerent Hearnii Ox-
i librarii memoriæ ex præ-
tium adhuc hæsisse vide-
ris ceteroquin etiam *fortis*
pe in scriptis commutari
ide ad XXVIII. 42. § 4. et
. Alibi quidem *ferociter*
r' ponitur. Vide ad III.
: tamen potius malo sensu
it. Supra II. 55. 'Multis
ctis sententiis, vicere se-
militer l. XXXVI. c. 13. et 24.
rocius clamitare' II. 54.
ius clamitabat, eo infes-
scindere et spoliare lictor.'
ue animis, pro *utrimque an.*
Hav. Præterea *prælium*
ro *præl. conseritur*, Lov. 2.
ad III. 17. § 10.
jam urgentibus Romanam
legati contra jus gentium
f] *Ibi nam urgentibus* Leid.
nam et *jam* perperam a
mmutantur in codd. ve-
e ad IX. 17. § 5. Deinde
Leid. 1. De qua scriben-
Vide quæ olim notavi ad
. Adde Cortium ad Sall.
§ 3. et quos ibi laudavit.
Romanis urbem fatis Lov.
ss Romanis, verberatis lega-
tis contra jus gentium Lov. 4. et 5. a m. pr. in quo a m. sec. *urgentibus Romam fatis, legati contra jus gentium* emendatur. *Urgentibus Romanam urbem fatis, verberatis legatis contra jus gentium* Hearnii Oxon. C. quod nullus Romanorum umquam Gallis objecit. Immo, legatos Romanorum jus gentium violasse, Livius agnoscit mox hoc cap. 'Postulatumque, ut pro jure gentium violato Fabii dederentur.' cap. 51. 'Clades num ante exorta est, quam gentium jus ab legatis nostris violatum?' VI. 1. 'Quod legatus in Gallos contra jus gentium pugnasset.'

Tres nobilissimi fortissimique Romanæ juventutis] *Nobilissimi ferocissimique* Leid. 2. De hoc errore modo dixi ad § præc. *fortissimique viri Rom. juv.* Lov. 2. et Hav. Sed vox *viri* a librario addita est, quam reliqui omnes ignorant. Supra III. 27. 'Magistrum equitum dicit L. Tarquitium patriciæ gentis, sed qui, quum stipendia pedibus propter paupertatem fecisset, bello tamen primus longe Romanæ juventutis habitus esset.' Mox *tum*, pro *tantum*, Lov. 4. Vide ad VII. 2. § 8.

§ 7 *Q. Fabius evectus extra aciem*] Fabii prænomen omittitur in Leid. 2. quod tamen requiri puto, ut distinguatur a duobus fratribus, qui simul legati missi erant. Idem prænomen ei tribuitur VI. 1. Ejus loco *que* erat in Lov. 1. a m. pr. qui idem etiam mox *quo*, pro *equo*, præfert: at *qui* erat in Lov. 2. et 4.

Ducem Gallorum ferociter in ipsa signa Etruscorum incursantem] *In ipsa Etrusc. signa* Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *cum incursantem*, addita voce, Hav.

Latus transfixum hasta occidit] Primæ edd. *perlustrans fixum hasta occidit* sine sensu, pro quo Aldus edidit *per latus transfixum hasta occidit*. Et ita ex meis Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. 2. Port.

Goertz. Klockian. Hav. et fragm. Hav. Quod etiam Hearne in codd. quos Oxonii consuluit L. 2. B. et C. se invenisse testatur. Et hanc lectionem post Aldum receperunt omnes usque ad Jac. Gronovium, qui præpositionem *per* omisit. Gronovii scripturam etiam expressit J. Clericus. Et videtur eam quoque præbere Harl. 1. ex quo nihil in excerptis meis adnotatum invenio: ut et codd. Hearnii L. 1. et N. de quibus itidem silet. Et quidem 'transfixus latus' dictum foret, ut 'incensus animum' xxii. 12. Quum tamen ei loco viri docti controversiam moveant, et ipsum genus loquendi potius apud poetas, qui in his Græcos imitantur, quam apud historicos, certe quam apud Livium, obcurrat, (vide etiam hoc lib. ad c. 41. § 8.) vulgatum revocavi, tanto magis, quod ne Gronovius quidem mutationis rationem reddiderit, unde scriptura illa non tam ipsi, quam errori operarum, tribuenda videtur. Et sane alibi Livius præpositionem addidit. Supra ii. 6. 'Contrario ictu per parmam uterque transfixus.' c. 20. 'Ut et uno ictu transfixum per latus occiderit Mamilium.' cap. 46. 'Tuscus incautum gladio per pectus transfigit.' xxvi. 15. 'Per adversum pectus transfixus.' Et ita aliis locis.

Spoliaque ejus legentem Galli agnovere] *Spoliaque ejus legentes Galli* Voss. 2. Male. Nam ipse Fabius ducis Gallorum a se interfecti spolia legit: id facientem agnovere Galli. Plutarch. in Camill. p. 136. Ὡς δὲ (Κόϊντος Ἀμβουστος) ἐπικρατήσας τῇ μάχῃ, καὶ καταβαλὼν ἐσκύλευε τὸν ἄνδρα, γνωρίσας ὁ Βρέννος αὐτὸν ἐπεμαρτύρατο θεούς. Ita Romulus Cæninensium regem in prœlio obtruncatum spoliat i. 10. T. Herminius a se occisum Mamilium ii. 20. Cornelius Cossus Larti Tolumnio exsangui detrahit spolia iv. 19. Valerius Corvus Gallo provocatori vii. 26. Præterea *cognovere* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 2. Non placet. Frequenter librarii in his verbis commutandis peccarunt. Vide ad ii. 40. § 4. Nic. Heinsium ad Nason. Metam. ii. 163. Burmann. ad Met. iv. 291. et Met. x. 719. et Cortium ad Plinii Ep. v. 17. § 6. Mox *perque tota acie* Leid. 1. fragm. Hav. et Lov. 2. *per quæ tota acie* Lov. 4. et 5. a m. pr.

§ 8 *Omissa inde in Clusinos ira, receptui canunt*] *Deinde* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Ita sæpe peccant librarii. Vide ad xxxvi. 24. § 10. *Ira ceptui canunt* Leid. 1. prima syllaba τοῦ *receptui* elisa a vocis præced. ultima. *Iræ receptui canunt* Harl. 1. *ira, receptui canere* Port.

Vicere seniores, ut legati prius mitterentur questum injurias] Vocula *ut* deerat in Voss. 1. contextu, sed postea margini adscripta est. Deinde *quesitum injurias* Leid. 2. qui etiam *postulantumque*, pro *postulatumque*, aberrans exhibet. Paullo post *dederentur Fabii*, alio ordine, Hav. *Fabii viderentur* Lov. 3.

§ 9 *Sed, ne id, quod placebat, decerneret in tantæ nobilitatis viris, ambitio obstabat*] Non muto. Valde mallim tamen *decernerent*; ut referatur ad Patres. *J. F. Gron.* Si *decernerent* cum Gronovio legatur, eodem modo dictum erit, quo 'senatus cogitaverunt.' De eo autem late dictum est ad iv. 56. § 4. Quum tamen nullus codicum scriptorum, quos aut ego aut alii consuluimus, hanc conjecturam probet, recte vir eximius se non mutare professus est. Quamvis enim ita sæpissime, non tamen semper, Livius locutus est. Ceterum *decernere* est in Lov. 1. *decerneret*, id est *decerneretur*, in Lov. 5. Insuper *in tantæ nobilitatis viros* Lov. 2. Male. 'Decernere in aliquo' etiam alibi apud Livium obvium est. Infra xxviii. 43. 'Illud nec tibi in me, neu mihi in minoribus natu animi sit, ut nolimus quemquam nostri similem evadere

lronov. ex optimis scripit, et tantum non omnes nt, pro quo olim edeba-s *natu*: ubi plura vide. *ambitio* sit, optime expo-ius ad XLV. 36. § 8. In-r, non ambitionem ipso-um, sed senatorum, qui-um dicendi jus in senatu o ante *nec factum Fabio-*, transpositis vocabulis, Conferenda est cum hac ione illa quæ est apud ill. pag. 137. et quæ in rens exstat apud Diod. lib. XIV. p. 454.

mes ipsos culpa esset cladis bello acceptæ] Legendum *iendæ*: quomodo enim *ac-*ntura? *T. Faber*. Adhæ-io vulgatum defendenti 18. § 4. ac docenti, *accep-*endum esse, 'si accepta eriperetur.' Eam autem itionem probat etiam Jac. d Liv. XXXI. 7. § 1. Vide m priorem notata. Om-nei constanter hoc loco cripturam servant, nisi Leid. 2. perperam lega-*bello accepto*. Et ita a m. fragm. Hav. Quem er-dem caussa derivandum a et alios similes ortos d IV. 44. § 5.

litum consulari potestate in mum crearentur] Scribe *in annum*. Rhen. Pauci tan-n codd. et quidem nonnisi toritatis libri, cum vetus-iunt; neque alii, quam v. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. x Hearnii autem Oxon. s C. Contra *in insequen-*ut Rhenanus scribendum nte Rhenanus, in contex-erunt edd. Rom. 1472. ldus, eorumque, sed præ-li, exemplo, Coloniensis vicornus 1528. et Ascensius 1530. præferunt etiam Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Quod idem statuendum de reliquis Oxoniensibus, quorum Hearne non meminit. Vide plura ad IV. 30. § 12. Paullo ante *gratia atque opere valuere* Lov. 5. Male. 'Opes' hic sunt splendor, dignitas, potentia. Vide ad IV. 8. § 5. Deinde *de pœna ageretur*, pro *de pœn. agebatur*, Leid. 2. et Lov. 1. Librarii, cujus hominum generis stupor olim maximus fuit, credidisse videntur τὸ *agebatur* referendum ad voculam *ut*, ideoque mutasse in *ageretur*.

§ 11 *Haud secus, quam dignum erat, infensi Galli, bellum propalam minantes*] 'Infensus ira' I. 53. Non damnarem *incensus*, si qui scripti haberent. Cap. seq. 'Galli flagrantes ira:' et 'incendi ira' ubique. *Duk. Haud secus ac dignum erat* Voss. 1. in quo tamen inter versus *quam*, pro *ac*, emendatum exstat, ut servant omnes reliqui; nisi quod *quam* desit in Lov. 5. a m. pr. Perperam autem τὸ *haud* omisit scriba Harl. 1. Deinde *propalam* etiam deficit in contextu Port. cujus tamen postea margini adscriptum est. Denique *minitantes* vetustiores, quas vidi, edd.; cujus loco Aldus dedit *minantes*. Et id exhibent omnes scripti mei. Etiam Klockius se idem in cod. suo invenisse notavit.

§ 12 *P. Sulpicius Longus*] Lege Q. *Sulpicius Longus*. Ita enim vocatur tum in veteribus libris, tum apud Diodorum l. XIV. p. 452. tum etiam apud Macrob. Saturn. I. 16. tum apud Gellium V. 17. *Sigon*. Recte Sigonius *Q. Sulpicius* scribendum monuit. Et ita non modo præferunt omnes codd. scripti, tum Hearnii Oxonienses, tum mei, nisi quod *Quintius Sulpicius* solito errore habeat Gaertn. (vide ad III. 1. § 1.) verum etiam omnes typis exarati usque ad Frobenium, qui primus a. 1531. perperam *P. Sulpicius* substituit, sed verisimiliter operarum errore: nisi id dedita

[redacted]

opera fecisse existimandus sit, quia cap. 47. et 48. ubi hujus ejusdem Sulpicii mentio obcurrit, constanter in libris scriptis et editis omnibus *P. Sulpicius* dicitur. Ceterum Sigonius, pro hac emendatione etiam Diodorum laudans, integriorem ejus codicem videre debuit, quam nunc habemus. In Diodoro enim nomen ejus mendosum exstat. Unde Pighius in Annal. ad a. CCCLXIII. p. 224. qui et ipse *Q. Sulpicius* restituendum vidit, emendationem hanc Diodori testimonio non firmavit, sed pro Diodoro laudavit Plutarchum. Vereor tamen, ne is quoque in hac re erraverit. Video enim, Plutarchum duobus locis in Vit. Camill. p. 143. Sulpicium tribunum militum memorasse; sed simul etiam utroque loco prænomen ejus omisisse.

Q. *Servilius quartum, P. Servilius Maluginensis*] In vocibus *P. Servilius* fœde erratum est. Neque enim *Maluginensis* est 'Serviliorum' cognomen, sed 'Corneliorum.' Erravit autem librarius, quia, cum *Servius Cornelius* esset scripturus, *Servilius* scripsit. Quo errore nihil est in libris Mss. frequentius. Emendandum est autem *Ser. Cornelius Maluginensis*: primum quia Diodorus lib. XIV. p. 452. in hunc annum nominat Σερούιον Κορνήλιον Μαλουγινών· deinde quia 'Ser. Cornelium Maluginensem' per hæc tempora tribunum militum septies fuisse invenio in tabulis Capitolinis: qui numerus ex Livio colligi non potest, nisi hunc annum numeremus. Id autem ex sequenti descriptione cognosci poterit:

An. CCCLXXXVII. 'Ser. Cornelius' Liv. VI. 38. lapides Capitolini addunt 'Maluginens. VII.'

— CCCLXXXV. 'Ser. Cornelius' VI. 36. lapides Capitolini addunt 'Maluginens. VI.'

— CCCLXXVI. 'Ser. Cornelius Maluginensis' VI. 27.

— CCCLXXIV. 'Ser. Cornelius Maluginens. IIII.' VI. 22.

An. CCCLXXII. 'Cornelius Maluginensis III.' VI. 18. mendose tamen *II.* legitur.

— CCCLXX. 'Ser. Cornelius' VI. 6.

— CCCLXV. 'Ser. Cornelius Maluginensis' V. 36. qui mendose *P. Servilius Maluginensis* dicitur.

Quando ergo nullus alius annus invenitur, quo *Ser. Cornelius Maluginensis* primum tribunatum gesserit, eum hoc anno gessisse dicendum est. *Sigon.* Prioris tribuni nomen est *Q. Builius quarto* in Hav. *Quintius Servilius quarto* in Gaertn. *Q. Servilius quarto* in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. 2. et fragm. Hav. Alterius *P. Servilius Maluginensis* in omnibus modo memoratis codd. et cum illis etiam Flor. et Lov. 4. Quum ita jam erratum esset, et secundum eam lectionem duo Servilii Quintus et Publius hoc anno tribunatum gessissent, ulterius deinde erratum est in Harl. 1. et Port. atque ex his duobus tribunis unus factus est hoc modo, *Q. Servilius Maluginensis.* Sed recte Sigonius, errore deprehenso, legendum vidit *Q. Servilius quartum, Ser. Cornelius Maluginensis*: quam conjecturam non modo probat Pighius in Annal. ad a. CCCLXIII. p. 224. verum etiam, ut Hearne testis est, codd. Oxonienses. Verisimile tamen puto, virum clariss. hic falli; fidem enim habere nequeo adfirmanti, omnes codd. suos Sigonio consentire, quum neque meorum, neque aliorum ullus emendationem illam probent. Ceterum quoniam Glareanus non advertit lapsum hoc loco a librariis commissum, ipse contra inprudens in errores novos incidit VI. 22. § 1. et c. 27. § 2.

CAP. XXXVII. § 1 *Ubi vim suam ingruentem refringi non vult*] Omittit Campanus provocabulum *suam.* Porro Pal. 2. *ubi vim suam ingr. restringi non vult.* Quasi esset 'restringere,' retardare, sufflaminare, atque impe-

ia est ejus significatio verbi
lium Metam. XII. 542. ' quid
misse malorum Cogis? et
annis restringere luctus?'
In suam ingr. exstingui Leid.
in ingr. restringi Lov. 1. 4.
itque, et Hav. Nihil mu-
Cæsar Bell. Gall. VII. 56.
o equitatu, qui vim fluminis
t.' Ita ' refringere opes
s' Propert. El. III. 2. 42.
ms in campis Mariano præ-
tent, et Teutonicas Roma
opes:' ubi videndus est
' Refringere ' et ' restrin-
m alibi in Mss. commu-
Vide Corte ad Plinii Epist.
ræterea ut vim suam Lov. 4.
ad XXIV. 15. § 1.
s Fidenatem et Veientem
Parvi momenti est quod
nihilominus tamen omit-
m censui, præter codicem
præfert Fidenatem Veien-
liquos, quibus utor, legere
ac Veientem, quomodo eti-
o invenit in Oxon. L. 2. et
aliter habent edd. vetustæ
Parisinam 1573. quæ prima
Veientem. Veterem scrip-
ocandam judicavi.
tunc inusitato atque inaudito
Harl. 1. eo Gaerta. Præ-
sitato Flor. Leid. 1. Lov. 1.
it Klockian. quod probum
um esse, evincit sequens
dito. Vide hoc lib. ad c. 35.
um verba atque inaudito per-
ulant ab Hearnii Oxon. B.
tque neglegenter omittit ed.
a.
mo terrarumque ultimis oris
tis] Ultimis horis Lov. 1. 5.
et Leid. ambo. Similiter
id. Nasonis Met. l. XIV. vs.
viri docti notant. Etiam
VI. 14. § 8. c. 31. § 5. VIII.
aliis locis. Contrario errore
oris, quidam codd. præfe-

runt VI. 4. § 10. Et passim soliti
fuere librarii, adspirationem male
vel addere, vel abjicere, præsertim
autem in initio vocum. Vide ad
XXXV. 26. § 7. Verum vocem oris
omittit librarius fragm. Hav. quod
ferri posset. Nam ita ' ultima' vel
' ultimæ terrarum' est XXVIII. 39.
' Ut Hispaniam non Ibero amne te-
nus, sed qua terrarum ultimam finit
oceanus, domitam armis habentis:'
ubi vide quæ notantur. Quum tamen
reliqui omnes eam vocem servent,
illam etiam non delendam puto.
' Terrarum ultimæ oræ,' et lib. XXI. c.
10. ' Si nemo deposcat, devehendum
in ultimas maris terrarumque oras.'
Præterea bellum vehente Lov. 5. a m.
sec. Ceterum idem, quod hic Livius,
de Gallis etiam prædicavit Florus I.
13. ' Ab ultimis terrarum oris et cin-
gente omnia Oceano ingenti agmine
profecti:' ad quem locum a Dukero
laudatus Spanhem. ad Callim. Hymn.
in Delum vs. 174. ea de re consu-
lendus est. Paullo post nihil extraor-
dinarii imperii auxilii quæsivit, omisso
τῷ aut, Harl. 1. Sed voculam illam
interceptam reor a prima syllaba vo-
cabuli seq.

§ 3 Quorum temeritate bellum con-
tractum erat] Pal. 1. ceptum erat. Pal.
3. certum erat. Gebh. Bellum ceptum
erat etiam Voss. 2. et Lov. 3. reliquis
obnitentibus, qui constanter vulga-
tum tuentur. Id autem verius est.
Ita ' contrahere prœlium ' XXXV. 28.
' Priusquam contraheretur certamen,
nox intervenit.' XXXVI. 45. ' Mox
idem et qui prope terram cum Eu-
mene contraxerant certamen, fece-
runt.' Frontin. Strat. II. 4. ex. 3.
' Quum vidisset contractum prœlium,
subitus ex diverso se ostenderet.'
Similia sunt ' contrahere amicitiam,'
' odium,' ' rixam,' et hujus generis
alia, passim apud optimos scriptores
obvia. Illud ceptum sive coeptum na-
tum videtur ex glossa, quod deinde

errore librarii abiit in *certum*.

Delectumque nihilo accuratiorem] Bona lectio turbatur dissensu codicum Mss. e quibus Pall. duo, *qui delectum nihilo accur*. Pal. 2. vero, *qui delectum quoque nihilo accur*. Gebh. *Dilectumque* Flor. Leid. 1. et Klockian. Vide ad xxxvii. 51. § 7. *quod lectum quoque nihilo accur*. depravatissime Hav. qui tamen forte dare voluit *qui delectum quoque nihilo accur*. ut præferunt Lov. 2. 4. 5. Harl. 1. et Port. *qui delectum nihilo accur*. Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *qui dilectum nihilo accur*. fragm. Hav.

Quam ad media bella haberi solitus erat] *Ad media bella* Leid. 2. 'Medius' hic est mediocris. Supra ii. 49. 'Sequebatur turba cognatorum sodaliumque, nihil medium, nec spem nec curam, sed inmensa omnia volventium animo.' vi. 14. 'Adparebatque, nec veri indicii gratiam mediam, nec falsi obfensionem fore.' xlv. 35. 'Intacta invidia media sunt; ad summa ferme tendit.' Et hoc sensu servari posset vulgata lectio apud Ovid. Metamorph. viii. 620. 'tiliæ contermina quercus Collibus est Phrygiis, medio circumdata muro:' ut *modico muro*, quod alii exhibent, ex glossa natum sit. Quum tamen viri docti in præstantioribus plerisque *modico* se invenisse testentur, pro altero pertendere nolo. Tum *solitus erat haberi*, alio ordine, Voss. 2. *haberi solitus*, omisso τῷ *erat*, Lov. 1. et Leid. 2. *haberi sollicitus erat* Harl. 1. qui error etiam alibi committitur. Vide hoc lib. ad c. 22. § 5.

§ 4 *Violatoribus juris humani*] Vide P. Fabrum Semestr. ii. 1. *Duk.*

Elusamque suam legationem esse] *Clusamque* Leid. 1. *clausamque* Port. a m. pr. Tum *suam* non adparet in Harl. 2. At *legationem suam* trajectis vocibus exhibent Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. quinque, Harl. 1. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Paullo ante *post*, pro *postquam*, neglegentia librarii Harl. 2. Tum *acceperunt*, pro *accepere*, Lov. 4.

Flagrantes ira, cujus inpatiens est gens] Repone *cujus impotens est gens*. Rhen. Sic *impotens* Aldus, et Juntas, et Curio, posteaque omnes: et confirmat non solum Borbet. Rhenani, sed et alii complures scripti. Et sic Livius xxix. 9. 'Pleminius impotens iræ.' xxx. 42. 'Ex insolentia, quibus nova fortuna sit, impotentes lætitiæ insanire.' At Andreas Romæ dedit *impatiens*, secutique Mediol. Ven. Tarv. Bechar. Mog. Ascens. Savet. Ovidius de Ajace Met. xiii. 3. 'Utque erat impatiens iræ.' Quem locum opportune mihi subjecit Nic. Heinsius, unicum nostrum et Musarum delicium. Appuleius Met. l. iv. p. 156. edit. Elmenh. 'Et, impatiens indignationis, capite quassanti fremens.' *J. F. Gron.* Utrumque dici potest 'inpatiens iræ' et 'inpotens iræ,' et etiam apud Livium aliosque obvium est. Prius obcurrit vi. 18. 'Sed invicta sibi quædam patientissima justi imperii civitas fecerat.' xxi. 31. 'Quum aquæ vim vehat ingentem, non tamen navium patiens est.' xxxix. 9. 'Urbis magnitudo capacior, patientiorque talium malorum ea celavit.' c. 13. 'Si qui minus patientes dedecoris sint, pro victimis inmolari.' Et eodem cap. 'Captari ætates et erroris et stupri patientes.' Apul. Metam. l. iv. p. 151. 'Denique tanti doloris inpatiens populi circumfluentis turbelis inmisceor.' Posterius viii. 39. 'Neque pugnæ neque fugæ satis potentes cæduntur.' ix. 14. 'Vanissimam increpans gentem, quæ suarum inpotens rerum aliis modum pacis ac belli facere æquum censeret.' xxiii. 16. 'Ut potentes rerum suarum atque urbis Pœnum inde pro Romano acciperent:' ubi plura alia videri possunt. Et quidem prius defendit Nic. Heinsius ad Na-

. XIII. 3. quem etiam vide in ist. a Burmann. editarum epist. 95. ut et ad Silii VI. . 244. Mihi tamen posterius a videtur. Nam ita præfe- id me uno ore Flor. Voss. Leid. uterque, Lov. quin- rl. uterque, Port. Gaertn. i. Hav. fragm. Hav. et Hear- ienses omnes. Breviter non- docti ullum codicem memo- n quo *inpatiens* invenerunt. aque Heinsium ad Ovidii . Mss. et veterum edd. auc- illud *inpatiens* defendere co- isse. Non dubito tamen, dveret, ejus patrocinium re- fuisset, quum nunc audiat, ffa. ei lectioni adversari; tum non promisit in laud. ad m epistola. Vide quid epist. Gronovius responderit. Ce- jus *inpotens gens est*, transpo- ionibus, Harl. 2. et Gaertn. posterior mox perperam ob- r *ingrediuntur*, pro *iter ing.*; etiam peccabatur II. 60. § l. § 7. et VIII. 24. § 10. Ea- ene etiam 'interim' et 'ite- ffundi in codd. scriptis, vide- . 18. § 1. *Iter adgrediuntur* Infra XL. 22. 'Tertio die ngressus.'

nge ac late fuso agmine in- obtinentes loci] Pall. tres et l ed. *immensa obtinentes loca*. *mmensa obtinentes loca* etiam Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et apud m Oxonienses L. 1. B. N. et iqui vulgatum servant, quod nferendum puto. Infra XXI. ltosque turba, quum præci- ruptæque angustiæ essent, in m altitudinis dejecit.' Ita 'exiguum campi' XXVII. 27. m campi ante castra erat.' generis sunt 'multum diei,' n autumni,' 'reliquum noc- similia, de quibus dicam ad Livii XXVII. 2. § 9. Insuper malim *longe ac late effuso agmine*. Vide ad XLI. 7. § 10. Facile autem prima syllaba *ef* elidi et intercipi potuit partim ab ultima præced. vocis litera, partim a prima τοῦ *fuso*. Vide ad XXXIX. 6. § 2. Paullo ante *quacumque ibant*, pro *quacunque ib*. Lov. 4. Vide ad XXXVIII. 7. § 3.

§ 6 *Nunciisque Clusinorum, deinceps inde aliorum populorum*] *Deinceps deinde* Port. Harl. 2. et Hav. Sed solent passim τὰ *inde* et *deinde* confundi. Vide ad XXXVI. 24. § 10. Vocula *inde* omittitur in Leid. 2. et Lov. 1. Verum nihil mutandum. Similiter duæ hæ particulæ junguntur Ciceroni in Bruto c. 90. 'Prima caussa publica, pro Sex. Roscio dicta, tantum commendationis habuit, ut non ulla esset, quæ non digna nostro patrocinio videretur: deinceps inde multæ, quas non minus diligenter elaboratas et tamquam elucubratas adferebamus.' Junctæ hæ particulæ indicant, post Clusinos idem etiam alios populos Romam nunciasse, ita tamen ut eorum nuncii non simul advenerint, sed alii post alios, prout adventum Gallorum senserant. Vide ad II. 47. § 11. Perperam voces *deinceps inde aliorum* omittuntur in Gaertn. Præterea *populorum aliorum* habet fragm. Hav.

Plurimum terroris Romam celeritas hostium tulit] *Terroris primum* Lov. 1. *primum terroris* Lov. 4. 5. Voss. 1. et Leid. ambo. Olim videtur per compendium scriptum fuisse *plimum*, ex quo non adtendentes librarii fecerunt *primum*, quum debuissent *plurimum*. *Terroris plurimum* transpositis vocibus habet Leid. 2. Deinde *Romanis cel. host. tulit* Voss. 2. et Lov. 3. *cel. host. Romam tulit* Lov. 4.

§ 7 *Ægre ad undecimum lapidem obcursum est*] Vox *ægre*, quam reliqui omnes servant, socordia librariorum deficit in Lov. 4. et Hearnii Oxoniensi C. Deinde *ad pidem* Flor. *ad XIm lapidem* Leid. 1. *ad decimum lapidem*

[redacted]

Voss. 2. et Lov. 3. Male. Eutrop. lib. I. cap. ult. 'Victos Romanos undecimo milliario a Roma apud flumen Alliam secuti.' Id etiam ex Plutarcho constat in Camillo p. 137. ubi *undecimum lapidem* exprimit per σταδίους ἐννενήκοντα. Si autem octo stadia unum milliare effecerint, et Romani ad decimum lapidem Gallis obcurrissent, non ἐννενήκοντα, sed ὀγδοήκοντα dicere debuisset, quemadmodum fecit Diod. Sicul. lib. XIV. p. 454. Καὶ διαβάντες τὸν Τίβεριν, παρὰ τὸν ποταμὸν ἤγαγον τὴν δύναμιν σταδίους ὀγδοήκοντα. Potius tamen adhæreo quum modo memoratis scriptoribus, tum reliquis Livii Mss. quam Diod. Sic. qui non dedita opera res Romanas descripsit, et in eo etiam peccavit, quod prœlium trans Tiberim commissum fuisse scribat. Vide etiam Cluver. Ital. Antiq. II. 10. p. 709. Ceterum Plutarchus l. laud. numero rotundo usus est. Undecim enim milliaria efficiunt octoginta et octo stadia, si cuilibet milliari octo stadia tribuuntur, quemadmodum plerumque fieri solet, teste Strab. Geogr. lib. VII. p. 322. Λογιζομένῳ δὲ, ὡς μὲν οἱ πολλοὶ, τὸ μίλιον ὀκταστάδιον, &c. At si pro milliari supputamus octo stadia et trientem stadii, ut aliis placet, undecim milliaria efficiunt nonaginta et unum stadium duasque trientes. Verum utra etiam subputatio placeat, patet nonaginta Plutarchi stadiis potius 'undecim' Livii 'lapides,' quam 'decem' convenire. Denique *concursum est* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. reliquis invitis, qui recte vulgatum tuentur. Vide ad XXXVI. 24. § 4. Paullo ante τὸ *velut* deficiebat in Lov. 4.

Qua flumen Allia] *Alia* scribe, ut dixi. *Sigon.* *Alia* scribunt etiam Voss. 2. Lov. 2. 3. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad Epit. Liv. hoc lib. Deinde *ea parte, qua flumen.* fragm. Hav. a m. pr. Sed additæ voces pro interpretis glossemate ha-
bendæ sunt. Nam *qua* est '
te,' sive 'ea parte qua.'
'Incessit deinde, qua duxi
spes, victor exercitus.' V
27. § 6. Adde Sanctium in
IV. 4. sive de Ellipsi Nom
voc. 'Partes.' Ita Ovid. (
Ep. II. 10. 26. loco mox l
ubi etiam variant scripti.
quacumque supra hoc cap. '
que ibant, equis virisque i
obtinentes loci.'

E Crustuminis montibus p
fluens alveo] Scribe, *qua flu*
Crust. mont. præalto defl. alv.
tum infra viam: non *haud mu*
Præpositio, quam Rhenan
non adparet etiam in ulli
Tum *Crustumnis montibus*
Crustumenis montibus Port. e
Crustumeniis montibus Hav.
I. 9. § 8. Hinc *palto*, id es
Lov. 4. sollemni librariorum
Vide ad IX. 10. § 7. De vo
altus' vide ad Epit. Liv.
Transpositis literis *prælato*
in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1.
Parm. quomodo librarii et
in codd. vetustis lapsi sunt.
lib. c. 12. § 6. Epit. Liv.
Vide quæ notavi ad Silii l
418. et Oudendorp. ad Fro
ex. 2. Vulgatum hic verius
guum enim amnem Alliam
stat, qui proinde 'præalto
fundo 'alveo,' non 'præl
potuit. Denique *defluente* l
Port. Sed errore scriban
quid in errorem conjecerit
IV. 44. § 5. et c. 47. § 2.
ob caussam mox § seq. datu
da cuncta compl. pro *horren*
compl.

Haud multum infra viam
amni miscetur] *Haud multum*
do Rhenanus pro *haud mult*
jussit, servant omnes mei.
que dici potest. Plinius l
l. XIX. c. 2. 'In Perside, au
et Armenia nascitur large, s

maicum:' contra Hist. Nat. ...isi multum infra rostrum os ... Adhærendam itaque Mss. ...fra viam Tiberinam Lov. 1. 2. ...t Voss. 2. Male: intelligi- ...'via Salaria,' ut docet Clu- ...10. p. 708. et p. 709. *Tiber* ...in Port. a m. sec. erasa ...tione. *Tiberi amni* Lov. 4. ...fragm. Hav. a m. sec. et ...Oxoniensis N. in margine. ...ad II. 10. § 11. Vox *amni* ...Leid. utroque, et Lov. 1. ac ...meri posset, eam abundare, ...ne nesciret, Tiberim amnem ...m tamen delendam censeo; ...dim 'Tiberinus amnis' vi- ...l, ut 'ostium Tiberinum,' ...dum dictum loco laud. par- ... alibi sæpe 'Anio amnis,' ...fluvius,' 'Allia flumen,' ae ...ad Livium obcurrunt. Vide ...§ 2. partim denique in illis, ...nam *inmiscetur* exhibent, in- ...s *amni* intereceptum est ab ...præcedentis, et primis se- ...cabuli literis. Deinde *mis-* ...it. et in margine Hearnii ...s N. Scriptum fuerat *mis-* ...nentea librarius notam su- ...m neglexit; quod frequen- ...b. Vide ad x. 10. § 1. *Mis-* ...r. *imiscetur*, vel *inmiscetur* ...5. Port. Hav. fragm. Hav. ...t Oxoniensis L. 2. apud ..., *Immiscentur* Leid. 1. Ni- ... Ovid. ex Pont. Ep. II. 10. ...ne suis Cyanen miscet Ana- ... Plinius Hist. Nat. III. 16. ...um et proximum portum ...falum, sicut Edronem Me- ...et fossa Clodia. His se ...cet:' et c. 25. 'Inde XLV. ...n Taurunum, ubi Danubio ...avus.' Curtius IX. 9. 'Ter- ...e mixtum flumini subibat ...it. Ann. II. 6. 'Servatque' ...'nomen et violentiam cur- ...ermaniam prævehitur, do- ...o miscentur:' de Morib. Germ. c. 1. 'Rhenus septentrionali oceano miscetur.' Vide ad VIII. 36. § 5. Illud i vel in in initio vocis *mis-cetur* perperam repetitum puto ex ultima litera vocis praeced. quomodo etiam peccant codd. IV. 6. § 5. VIII. 7. § 2. et IX. 5. § 6.

§ 8 *Nata in vanos tumultus gens*] *In varios* Lov. 2. et Hav. qui falsi arguuntur, non modo quod *clamoribusque variis* mox subjungatur, sed et aliorum omnium in vulgatam lectionem conspiratione. Alibi sæpe hæc vocabula a scribis in libris vetustis commutantur. Vide ad XXII. 7. § 4. Præterea *tumultos* Flor. a m. pr. et Leid. 1. Vide ad I. 15. § 7. Paullo ante *Jam omnia ultra citraque hostium plena erant* Lov. 5. a m. sec. quum a m. pr. datum fuisset *contra citraque*. Solent voces *citra* et *circa* in Mss. confundi. Vide ad XXI. 48. § 6. Eo errore commisso sequebatur, *contra* mutandum esse in *ultra*. Sed recte reliqui omnes codd. *contra circaque* defendunt. *Contra* est 'e regione.' Vide Burm. ad Quinctil. Instit. Orat. X. 3. circa fin. et Vell. Pat. II. 76. § 3. ubi eo sensu *contra* interdum casum adjunctum habere docet.

Truci cantu clamoribusque variis, horrendo cuncta compleverant sono] *Truci cantu clamoribus variis*, sine conjunctione *que*, Port. Deinde *horrenda cuncta* Harl. 2. Vide ad § præc. Insuper *compleverat* Voss. 2. Lov. 3. et editi ante Aldum, qui recte restituit *compleverant*, ut etiam præferunt reliqui scripti. Qui hanc lectionem mutarunt, ferre non potuerunt, 'gens compleverant' conlective dici, quod Livio tamen et in hac et in aliis vocibus familiarissimum est. Vide ad I. 3. § 2.

CAP. XXXVIII. § 1 *Non præmunito vallo*] *Non præmunitio vallo* Leid. 1. et Klockian. Mox *non memores homines* alio ordine Leid. 2. et Lov. 1.

Instruunt aciem diductam in cornua] Lege *deductam*: ut est in Vossianis.

Hoc est parum densam, longiorem quam latiorem. Frontinus I. 6. 'Iphicrates in Thracia cum propter conditionem locorum longum agmen deduceret.' *J. F. Gron.* 'Diducere' est distrahere, dividere, in partes scindere: de quo legi possunt, quæ viri docti adnotarunt ad Justin. XV. 4. Silium XV. 187. et Lucan. II. 294. et III. 584. Livius tamen 'diducere cornua,' pro in longum extendere ac porrigere, etiam dixit XXVIII. 14. 'Ut cornu extenderent in sinistra parte, quemadmodum se tendentem a dextra vidissent, &c. Ita diductis cornibus:' et XXXI. 21. 'Ut extenuatam mediam diductis cornibus aciem Gallorum vidit.' Et Tacit. Agric. cap. 35. 'Superante hostium multitudine, veritus ne simul in frontem, simul in latera suorum pugnaretur, diductis ordinibus, quamquam porrectior acies futura erat.' Hæc quoque eadem ratione emendanda sunt, si hic certa est conjectura Gronovii. Sed hoc vix putem. *Duk.* *Deductam*, præter Voss. utrumque jam a Gronovio laudatum, præferunt etiam non modo Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 5. Port. a m. pr. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. verum etiam omnes vetustiores excusi usque ad Aldum, qui demum *diductam* ei substituit. Id autem servant Flor. Leid. 1. Lov. 4. Harl. ambo, Klockian. Port. a m. altera, et omnes Oxonienses, si eos diligenter Hearne consuluit. Ex ed. enim Romana pr. *deductam* proferens, de Mss. quos adhibuit, silet, quod factum non oportuisset, si a recepta lectione dissentirent. Et quidem 'deduci' dicuntur, quæ perpetua serie in longitudinem extenduntur, et ita quasi extenuantur. Eo sensu 'fila' dicuntur 'deduci,' quum ex colo decerpta lana formatur in longa ac tenuia fila. Catull. Carm. LXV. 312. 'Dextera tum leviter deducens fila supinis Formabat digitis.' Tibull. El. I. 3. 86. 'Deducat pleno stamina longa colo.' Ovid. Epist. Her. IX. 77. 'Crassaque robusto deducis pollice fila.' Vide Passerat. ad Catulli loc. laud. Hinc desumta eleganti metaphora 'deducere carmina' apud poëtas aliosque scriptores obvium est, de quo erudite, ut semper, Burmann. ad Nason. Amor. Eleg. I. 14. 7. ubi laudat glossam adscriptam ad Ovid. Trist. Eleg. I. 1. 39. in qua, pro *deducatur a cælo*, vide an non præstet *deducatur a colo* legere ex Tibulli loco laud. quam, ut Heinsius volebat, *a tela*. Eadem metaphora 'deducere mugitum,' pro in longum trahere, Frontino restituendum existimavit Oudendorp. ad I. 5. ex. 26. Et hoc sensu jam acies dicitur 'deduci in cornua,' quando ipsa longe extenditur, et ita extenuatur, ut cornua late protendantur, sive, ut loquitur II. 31. cum cornua se latius pandunt, et acies parum apte introrsum ordinibus firmatur, ne, ut Livius hic inquit, multitudine hostium circumveniri possit. Hoc sensu eam vocem restituendam censeo Frontino Strateg. II. 3. ex. 12. ubi de Cleandrida Lacedæmonio, qui adversus Lucanos 'densam instruxit aciem;' ut longe minoris exercitus speciem præberet: 'Securis deinde hostibus in ipso certamine deduxit ordines, et a lateribus circumventos eos fudit:' ubi vulgo legitur *diduxit*, quod servari nequit, nisi statuamus, eum aciem, quæ hosti obversa erat, in duas partes divisisse, et ita in utraque latera Lucanorum impetum fecisse. Ea enim vis est τοῦ 'diducere,' ut notet separare, dividere, semovere: quo sensu jam eo verbo usus est Frontin. II. 3. ex. 8. 'Ipsi, diductis in latera viribus, vacua fronte ex utraque parte circumvenerunt eum:' et II. 6. ex. 4. 'Hannibal, quum ad Thrasymenum inclusi Romani acerrime pugnarent, diductis ordinibus fecit eis abeundi potestatem.' Ita vero aciem in cornua non

ımt' tribuni, 'infirmam' ,' licet 'vix,' attamen 'co- ı mediam aciem' verbis ıus memorat, quod frons ni- nuata' foret. Passim vero ı' et 'diducere' in libris confundi solent. Vide ad ı 5. Præterea *struunt aciem* Utrumque 'struere' et 'in- tiem' in usu fuit. Vide ad § 3. Hinc, quum vulgatum m codd. testimonio firme- um verum ac genuinum esse ıullo ante- *nec inauspicato*, *spicato*, Lov. 3.

umveniri a multitudine hos- nt] Scribe *ne circumv. mult. ssent*. Rhen. Præpositio- Rhenano ex contextu ejec- s meorum codicum servat: n loco unus Lov. 1. præfert *idine*, quæ ex prima vocis ı perperam repetita videtur. vocibus *hostium multitudine* t Harl. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. ertn. Hav. et fragm. Hav. um Lov. 4. ut referatur ad *s acies*. Verum vel ita eti- tum servandum erit ob reli- Mss. auctoritatem. 'Acies' re conlective accipi potest, ercitus,' 'cohors,' 'globus,' , de quibus vide ad XXXV. uamvis etiam *possent* respi- it præcedens 'cornua.'

ullum erat ab dextera editi lulum erat Harl. 2. a quo re- ientiunt. Eadem scripturæ sæpius in Mss. obvia est. XXXVI. 9. § 8. *Paulus erat 'ulus erat* Lov. 1. 4. 5. Tum Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et edd. quas vidi, Aldina *Ab dextra* Lov. 2. et fragm. ullo ante *æquari fraudes*, pro e, perperam Gaertn. Mox *idiariis* Lov. 4. et 5. qui de- *ulus*.

ium paveris ac fugæ, sic una ntibus fuit] Pall. duo *sic ima salus fugientibus fuit*. *Ima salus* an quasi ultima atque extrema? *Gebh.* Omnes nostri *una salus* servant: *ima*, quod in duobus Pall. Gebhardus reperit, quin ex aberratione natum sit, nemo dubitare potest; quare interpretatione molliri necesse non erat. Passim has voces librarii in Mss. commutarunt. Vide ad VIII. 6. § 2. *Una salus* est sola, unica salus. Vide ad III. 69. § 3. Tum *salus fugientium* solus Lov. 4. sed *salus fugientibus*, pro 'salus fugientium,' ut alia multa, de quibus vide ad III. 46. § 2. Vocula *sic* deest in Leid. 2. et Lov. 1. Paullo ante τὸ *res* exsulabat a Lov. 5.

§ 3 *Brennus ... artem maxime timens*] *Brenus* Lov. 4. 5. et Hav. *Brenius* Harl. 2. *Brennius* Port. Vide etiam hoc lib. cap. 48. § 8. Deinde *timens artem*, media voce prætermissa, Harl. 2. *timens maxime artem* Voss. 2. Port. Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Insuper mox *ad id ratus*, transpositis iterum vocibus, Hav. *raptum adit captum superiorem locum* Lov. 4.

Ut ubi Galli cum acie legionum recta fronte concurrissent] Prima vocula *ut* deficit in Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. sed a sequenti elisam puto. *Ibi*, pro *ubi*, habet Gaertn. Vide ad XXVII. 5. § 2. Tum *lota fronte* fragm. Hav. a m. pr. *recta sponte* Voss. 2. *tecta fronte* Curio eumque secutæ paucæ edd. *Concurrissent* Flor. quod hujus unius cod. fide recepi, quum formam hanc perfectorum in compositis verbi 'currere,' et quidem in ipso 'concurrere,' Livio in usu fuisse viderimus ad I. 12. § 8. Eodem ducit altera scriptura *cucurrissent*, quæ in Voss. 2. Leid. 2. a m. pr. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. superest, ubi prima syllaba *con* omissa esse potest ignorantia scribarum, qui ejus compendium ɔ vel ɔ adsueti non sunt.

Subsidia in aversos transversosque impetum darent, ad subsidiarios signa con-

vertit] *Subsidia in adversarios signa convertit*, reliquis neglectis, Leid. 2. *subsidia in adversos* exhibent Voss. ambo, Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Male. 'In aversos inpetum dare,' est eos a tergo invadere; 'in transversos,' est a latere: et ita hic 'aversi transversique' obponuntur rectæ fronti. Vide ad IV. 27. § 8. Alibi sæpe 'aversus' et 'adversus' commutantur. Vide ad II. 31. § 6.

§ 4 *Haud dubius, facilem in æquo campi tantum superanti multitudine victoriam fore*] *Haud dubium* Hav. *haud dubiis* Lov. 3. Deinde *superanti multitudini* Flor. a m. pr. (in quo postea *superante* a m. altera interpolatum est) Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. a m. pr. Lov. 3. 4. 5. Harl. uterque, Hav. et fragm. Hav. Similiter ediderunt Rom. 1472. Parm. Aldus, et multi recentiores usque ad Francofurtanos, qui 1578. substituerunt id, quod nunc vulgo exstat, *tantum superanti multitudine*: quod quidem non incommodum est, sed in nullo apud me codice exstat. *Tantum superante multitudini* Gaertn. præfert, *tantum separante multitudine* Neapol. Latinii: cujus librarius dare voluisse videtur *tantum superante multitudine*, quemadmodum a m. altera est in Port. et multis Aldina prioribus edd. Mihi lectio, plurium et optimorum codicum fide stabilita, *facilem tantum superanti multitudini victoriam* præferenda videtur, quam etiam in contextum recepi. 'Superat multitudo,' quæ superest, abundat. Liv. III. 5. 'Quia superante multitudine hostes carpere multifariam vires Romanas adgressi sunt.' V. 21. 'Superante multitudine ab omnibus locis urbem adgreditur.' Sallust. in Cat. c. 20. 'Quis mortalium tolerare potest, illis divitias superare?' ubi vide Ciaccon. in Jug. c. 64. 'Virtus, gloria, atque alia optanda bonis superabant:' ubi vide Cortium. Cic. de Orat. II. 19. 'In quo et deesse aliquam partem, et superare, mendosum est.' De Finib. V. 15. 'De eo, quod ipsis superat, aliis gratificari volunt.' Plura vide ad XXII. 49. § 5. Præterea ultima vox *fore* non adparet in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Gaertn. atque in margine tantum fragm. Hav. visitur.

Non fortuna modo, sed ratio etiam cum barbaris stabat] *Sed ratio cum barbaris*, sine τῷ *etiam*, Leid. 2. et Voss. 1. quorum posterioris tamen margini adscriptum est. Vide ad II. 6. § 1. Deinde *in barbaris* Leid. 2.

§ 5 *In altera acie nihil simile Romanis, non apud duces, non apud milites, erat*] *In alteram aciem* præferunt optimi codd. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. 5. et Klockian. Tum *non apud Romanos erat* Port. Sed utramque lectionem hoc modo, *non apud milites Ro. erat*, exhibent Harl. 2. Hav. et Lov. 5.

Et tanta hominum oblivio] Haud dubie *omnium*. Vide ad IX. 8. *J. F. Gron.* Omnino verum est, quod Gronovius conjecit, *omnium*. Sæpissime ita variarunt librarii, voces 'omnes' et 'homines' infinitis locis commutantes. Vide ad III. 54. § 6.

Ut multo major pars Veios, &c. fugerent] *Veios confugeret* Voss. 1. Leid. 2. et Hearnii Oxon. N. Si *Veios confugerent* dedissent, quemadmodum est in Lov. 1. id facile ferre potuissem. Nunc, ignorantiæ scribarum, qui delicias Livianas, 'pars fugerent,' odio habebant, aut non intelligebant, lectionem illam adscribendam esse, nullus dubito. Passim autem τὸ *pars*, tamquam conlectivum, cum plurali Livius construere solet. Supra II. 53. 'Pars Sabinis eunt subsidio, pars Romanos toto inpetu intentos in castra adoriuntur.' III. 24. 'Perculsos magna pars credebant tribunos.' IV. 27. 'Pars militum portarum stationes firmant, pars corona vallum cingunt.' V. 21. 'Pars aver-

ris invadunt hostes, pars
ortarum revellunt, pars in-
iem.' c. 29. 'Colonorum
na incolumis Romam per-
Infra c. 41. 'Pars in prox-
ue tectorum ruunt, pars
lut ea demum intacta et
eda, petunt.' vi. 19. 'Mag-
oeiferantur, Servilio Ahala
t.' ubi tamen aliter præfe-
. c. 21. 'Magna pars ple-
a, ut prædatum in agrum
exirent.' ix. 12. 'Perti-
s armata per aversam por-
, tutiorque eis audacia fuit.'
mul undique adorti quum
s explerent, pars vellerent
. 5. 'Pars magna aggerem
conscendunt.' c. 37. 'Pars
ros, ne novo exemplo tri-
siebant.' Et hic male
odd. *aiebat*. xxi. 27. 'E-
ars magna nantes loris a
trahebantur.' xxv. 39.
nisomnos hostes cædunt,
casis stramento arido tec-
nt, pars portas occupant.'
Pars maxima classem mit-
t.' xxxi. 48. 'Magna pars
hil præter res gestas cen-
ectare senatum debere.'
. 'Pars in Asia aut Lysi-
ad regem fuerant.' xxxvi.
.imperio parendum regis
dum censebant, pars sub-
.' xxxvii. 20. 'Non stra-
frenatos magna pars habe-
s:' et sæpe alibi. Vide
d Livii xxxiv. 9. § 6. et ad
. § 6. Plura similia vide
26. § 9. Quin et eidem
additur etiam adjectivum
asculini numero plurali.
. 1. 'Pars in fugam effusi,
edio cæsi :' ubi quidam
etustiores excusi male præ-
sa et *cæsa*. Plura vide ad
n.

mper *subsidiarios tutius est*
unque *subsid.* Lov. 3. *Pa-*
rum subsid. Voss. 2. Male. Simili-
ter etiam alibi lapsi sunt librarii.
Vide ad iv. 33. § 2. Insuper vox
subsidiarios, quæ in reliquis omnibus
superest, exsulat a Leid. 2. et
Lov. 1.

Simul est clamor, proximis ab latere, ultimis ab tergo, auditus] *Proximus et ultimus* Lov. 2. 4. 5. et Harl. 2. *prælatus* et *ultimus* Port. a m. sec. qui a pr. habuit *proximis* et *ultimus*. Et ita est in Haverk. a m. pr. quum etiam *proximus* a m. sec. emendetur: *proximus* et *ultimo* Gaertn. Præterea *a latere* Gaertn. idem cum editis ante Aldum. Tum *a tergo* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Gaertn. et Hav. Mox *ignotum est prius*, pro *ignotum hostem prius*, Lov. 3. Præterea *non mote, non tentato certamine* Gaertn.

§ 7 *Nec ulla cæde pugnatum fuit*] Alii hoc mutarunt, atque ita legunt, *Nec ulla cædes pugnantium fuit*: id quod ego non intelligo. Fortassis autem propter sequentia continuo verba ita legere placuit: at etiam illa obscurum habent sensum, ideoque lectori consideranda sunt. *Cler.* *Nec ulla cæde pugnatum fuit* præferunt omnes typis exarati usque ad Aldum, qui substituit alterum *Nec ulla cædes pugnantium fuit*. Et ita habent omnes, quos inspexi, codd. scripti; nisi quod *pugnatum*, pro *pugnantium*, sit in Leid. 2. culpa librarii. Sensus Livii est, nullos in prælio cæsos fuisse; sed, quicumque perierunt, in fuga interfectos esse, quod certatim ruentium turba ac tumultu fuga impedita, et hosti spatium trepidantes adsequendi datum sit. In verbis seqq. in quibus nihil difficultatis video, *sümovet ipsorum cert.* est in Lov. 4. *summet ipsorum cert.* in Lov. 2. Deinde τὰ *in turba* non adparent in Lov. 1. et Leid. 2. neque etiam in Hearnii Oxon. L. 1. Denique *impedimentum fugam*, pro *impedientium fug.* exhibet Voss. 2. *impedientium fugam circa fugam* Lov. 1.

§ 8 *Quo armis abjectis totum sinistrum cornu defugit*] Lege *diffugit*. Nam 'defugere' est vitare aut recusare: ut 'defugere auctoritatem,' 'munus,' 'sermonem.' Cicero de Officiis III. 32. 'Octo millia hominum tenebat Annibal, non quos acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent.' *J. F. Gron.* *Totum sinistro cornu* Gaertn. Tum *diffigit* Lov. 4. Vide ad IX. 28. § 6. *profugit* Harl. 2. Si quid mutandum est, cum Gronovio præfero *diffugit*. Auctor Belli Gall. VIII. 35. 'Ii, repentino malo perterriti, diffugiunt ad sua præsidia.' Cic. Orat. Philipp. II. 42. 'Metu perterriti repente diffugimus.' Horat. Od. I. 35. 26. 'diffugiunt, cadis Cum fæce siccatis, amici.' Ovidius Fast. II. 211. 'Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo Accipiunt.' Contrario errore peccatum est apud Cæsar. Bell. Civil. I. 82. 'Contra opinionem enim militum famamque omnium videri prœlium diffugisse, magnum detrimentum adferebat:' ubi cum Davis. aliisque *defugisse* legendum puto. Vide quæ de utriusque vocis diversa significatione ad eum locum notavit.

Multosque, inperitos nandi aut invalidos, graves loricis aliisque tegminibus hausere gurgites] *Multoque inperitos* Leid. 1. et Harl. 1. Tum *aut invidos graves* Hav. *aut inval. hostes, graves* Voss. 1. Voci tamen *hostes* expunctionis notæ subjiciuntur. Deinde *gravesque loricis aliisque tegminibus* Harl. 2. Hav. et a m. sec. fragm. Hav. *tegumminibus* est in Lov. 2. Vide ad IV. 39. § 4.

§ 9 *Incolumis Veios perfugit*] *Veios incolumis* Lov. 2. Tum *profugit* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed vulgatum probum est. Infra XXXVII. 57. 'Vulneratum ipsum cum paucis, sine lictoribus, Massiliam perfugisse, et intra triduum exspirasse:' ubi plura vide.

Unde non modo præsidii quidquam, sed ne nuncius quidem cladis Romam est missus] *Unde modo non præsidii* Gaertn. *unde non modo non præsidii* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Sed alterum *non*, quod non visitur in melioris notæ codd. ex glossemate librarii additum est. Passim enim Livius *non modo*, sequente *ne quidem*, vel *sed ne quidem*, pro *non modo non*, usurpare solitus est. Vide ad XXV. 26. § 11. Deinde *sed nec nuncius quidem* Voss. 2. et Gaertn. Male. Vide ad I. 10. § 3. Tandem *Romam missus est*, transpositis vocibus, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

§ 10 *Ab dextro cornu, quod procul a flumine, et magis sub monte steterat*] *A dextro cornu* Gaertn. et Lov. 4. *Ab dext'ro* Lov. 5. a m. pr. Tum *quod procul ab flum. ē magis*, id est *est magis*, tribus vocibus seqq. omissis, Port. *et* atque *est*, præsertim per notas scriptum, sæpe a librariis commutantur. Vide ad VII. 40. § 1. Denique *sub monte steterant* fragm. Hav.

Ne clausis quidem portis urbis in arcem confugerunt] Tò *quidem* in Ms. suo deesse, Klockius notavit. Ut ita simplex *ne* ponatur pro 'ne quidem.' Infra XLIV. 36. 'Neque enim ne his cunctationem aperuerat suam:' ubi vide. Quum tamen in aliis omnibus vox supersit, eam servandam judico. Præterea *confugere* Leid. 2. *fugere* Lov. 1. et 2. omissa prima syllaba, quod eam per compendium scriptam non intelligerent librarii, ut dictum est hoc cap. ad § 3.

CAP. XXXIX. § 1 *Gallos quoque velut obstupefactos*] Vox *velut* non adparet in vetustioribus excusis. Primus eam addidit Aldus, cui favent omnes scripti.

Pavore defixi primum steterunt] Magnus Gronovius prima ed. notarum vocem *pavore* suspectam habebat, quod non satis convenire videretur. Agnoscebat enim, cur hic admiratione Galli stupescerent; sed, cur ei

r pavor, non satis videbat. igitur, *et ipsi nova re defixi;* , ut cum pertinaci conten- et. At in secundis curis m hunc contulerat, sustulit; 'Pavorem' enim hic locum esse, patebit ex illis quæ eius et ego notavimus ad L. xvi. vs. 432. Præterea τὸ xsulat a principibus edd. iam abesse, licet mox se- *einde*. Eam enim vocem rpari, quamvis altera non it, docet Gronov. ad Liv. . § 4. Hic tamen recte ab am *primum* additum puto, omnibus scriptis supersit. defixi' vide ad III. 47. § 6. *ri velut*, transpositis dictio- v. 4.

mque cumulos, ut mos eis est,] *Armatorumque* male Voss. *eis* abest a Port. Deinde re præfert Gaertn. Et ita dia longa, pro *legerunt*, ac- et. Sed præcessit etiam Patet ergo errantis li- um esse. Alibi sæpe locu- initas ab indoctis librariis esse, dictum est ad I. 50. torum, armorum cumulos os esse ad tropæa, observat ; alii ad comburendum. m morem colligi ex Flori 'Viridomaro rege Romana leano promiserant: alior- eciderunt.' Verum id Ro- a barbaris, usitatum fuisse, reinshem. monet. Morem illorum ad eumdem locum Dukerus ex Cæsar. Bell. 17. 'Marti, quum prœlio constituerunt, ea, quæ bello plerumque devovent, quæ int, animalia capta inmo- uas res in unum locum con- Multis in civitatibus harum structos tumulos (emendat ') locis consecratis conspi-

§ 2 *Ad urbem Romam perveniunt*] Vocem *Romam* ignorat Gaertn. Quamvis autem Roma sæpe per excellentiam Livio aliisque 'Urbs' dicatur, unum tamen testem audiendum non puto. *Ad urbem Romanam* habent Lov. 1. Leid. 2. et Voss. 1. Utrumque in usu fuit, 'urbs Roma' et 'urbs Romana.' Vide ad Epit. lib. XLIX. Non video itaque, cur a vulgato, quod et plures et meliores codd. tuentur, discedendum foret. Tum *veniunt* Lov. 5. Paullo ante *hostile conabatur*, pro *host. cernebatur*, culpa scribæ est in Gaertn.

Ubi quum prægressi equites non portas clausas, non stationem pro portis excubare, &c. retulissent] *Ibi* Hav. sollemni varietate. Vide ad XXVII. 5. § 2. Tum vox *quum* deficit in Harl. 1. Deinde *non stationes pro portis* Hearnii Oxon. L. 1. et C. Infra c. 43. 'Ad omnes aditus stationibus firmatis, qua signa ferri videbant.' Sed satis patet, intelligi unam stationem ad quamque portam. Præterea *progressi equites* habent vetustiores inpressi. Aldus postea substituit *prægressi*. Et ita servant omnes scripti. Recte. Vide ad IX. 10. § 7. Paullo post *aliud prioris simile* Lov. 2. Sed ultima litera τοῦ *prioris* ex seq. vocis initio huic adjecta est. Vide ad XXVIII. 25. § 2. *Similis* cum secundo et tertio casu construi, videbimus VI. 13. § 3. Tum *substravit*, pro *sustinuit*, Gaertn.

§ 3 *Inter Romam atque Anienem consedere*] Conjunctio *atque* deest in Lov. 5. et Harl. 2. *Romam atque amnem* habent vetustæ edd. Aldus *Anienem* substituit. Et ita legunt omnes calamo exarati, nisi quod *Enienem* sit in Flor.

Exploratoribus missis circa mœnia aliasque portas] *Exploratores missi* Lov. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. et Hearnii Oxon. L. 2. et ita etiam est in Lov. 4. a m. sec. quum a m. pr. scriptum fuisset *explorantes missi.*

Quanam hostibus in perdita re consilia essent] Præpositionem non agnoscit Gaertn. *perdita in re* præfert Harl. 2. quomodo Livium loqui amasse, vidimus ad II. 19. § 8. Reliquis tamen dissentientibus, id non recipiendum arbitror. *Quam. host. imperdita re consilia essent* Lov. 3. hinc natum videtur *quæn. host. inpedita re consilia essent*, quod superest in Hav. Male. 'Perdita res,' ut apud Cic. pro Cæcin. c. 31. 'Exoritur hic jam obrutis rebus omnibus et perditis illa defensio:' in fragm. ap. Amm. Marcell. XV. 5. 'Quum ex sævis et perditis rebus ad meliorem statum fortuna revocatur.' Tacit. Histor. III. 73. 'Mox, quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exsequi.' Florus IV. 12. § 35. 'Varus perditas res eodem, quo Cannensem diem Paullus, et fato est et animo secutus.' Curtius VII. 11. § 28. 'Desperatis magis quam perditis rebus, cum propinquis nobilissimisque gentis suæ descendit in castra.' Livius ipse XXV. 37. 'Vir unus res perditas restituit.' XXVI. 6. 'Næ tu perditas res Campanorum narras.' Terent. in Eun. II. 2. 27. 'Quibus re salva et perdita profueram, et prosum sæpe.' 'Rem impeditam et perditam' jungit Terent. idem in Andr. III. 5. 13. 'Tu rem inpeditam et perditam restituas? hem quo fretus sim!' Verum res Romana post prœlium infelix ad Alliam 'perdita' magis, quam 'inpedita' erat.

§ 4 *Romani, quum major pars ex acie Veios petiisset, quam Romam, nec superesse quemquam præter eos, qui Romam refugerant, credere, complorati omnes pariter vivi mortuique totam prope urbem lamentis inpleverunt*] Antiqua lectio, *Rom. cum pars major ex acie Veios petisset, quam Romam, nemo sup. quemq. præter eos, qui Romam ref. crederent.* Rhen. Quamquam ferri hæc lectio potest, nescio tamen, cur non antiqua, quæ multo rectior est, restituatur, quæ est, *Rom. cum pars major ex acie Veios petisset, nec sup. quemq. præter eos, qui Romam ref. cred. comploratis omnibus pariter vivis mortuisque, totam prope urbem lamentis repleverunt.* Sigon. Unum hic præclare gessit Sigonius, quod removit additamentum impudentissimum *quam Romam*. Cætera non ejusdem fortunæ. Mss. bonæ notæ et Andreas *nemo sup. quemq. præter eos, qui Romam ref. crederent:* etsi statim post Andream sit mutatum *nec superesse*. Mihi, si nihil aliud, id commendaret locus XXXIV. 13. 'Nunc quum duo prætores, quum consul, quum tres exercitus Romani Hispaniam obtineant, Carthaginiensium prope decem annis nemo in his provinciis sit.' Nec displicet τὸ *crederent:* non magis quam IX. 2. 'Quum alterum quisque magis mentis compotem ac consilii ducerent.' XXIV. 20. 'Quum eorum nemo, qui ad lacum Averni adissent, aut ipsi venirent, aut nuntium literasve mitterent.' Si mavis *crederet*, non impedio. At illud crimen librarii Sigoniani non condonandum: *comploratis omnibus pariter vivis mortuisque:* cum omnes ab Andrea ad postremum usque Curionem editi servarent, *complorati omnes pariter vivi mortuique totam prope urbem lamentis impleverunt.* Quis non videt hoc esse oppido elegantius? adscribi mortuis et absentibus vivis, qui mortui credebantur, quod in Urbe vivi fecerunt, quia in causa erant illi, cur hi facerent. Romanos, ait, qui fuerant in Alliensi acie, (cum multis partibus plures ex fuga se Veios contulissent, Romam rediisset exigua manus, et præter hanc, quicquid erat exterorum, periisse urbani crederent) dum absentes mortui pariter et vivi pro mortuis complorantur, omnia lamentorum complevisse. Quippeni? dum quisque suos desideratus mœrore adficit et in luctum compellit? An soli 'complere luctu lo-

ntur, qui lugent? non et ur, quorum clades et amis- facit? non et quorum ? Sed hunc non hic modo rrat Sigonius. Vide ad *J. F. Gron.* Primo *Veios* or. Voss. ambo, Leid. 1. so, Gaertn. Port. Hav. v. omnesque excusi usque enses, qui 1539. *petiisset* perunt, quod tantum non atiores editores servarunt. m lectionem revocavi. In- . ' Quam si secundis rebus issemus:' ubi etiam unus *semus.* Tum voces *quam* ias viri docti non male de- tamen apud me supersunt Harl. utroque, Lov. quin- tu. Port. Hav. et fragm. pde *nec superesse quemquam,* ut Harl. 2. Lov. 2. Gaertn. Hav. *nec quemquam superesse,* ut, trajectis vocibus, fragm. . sec. *nemo superesse quem- crederent* Voss. 1. Lov. 1. l. 1. Leid. 1. fragm. Hav. a ex edd. quas vidi, Rom. n. Mediolan. 1480. Tarvis. et Venetæ 1495. et 1506. em Mediolan. 1495. ex meis it. Id vero eodem modo se potest, quo ' haud fere audebant,' ' nec quisquam ' et similia, de quibus agit ad Livii XXXVI. 16. § 6. um *confugerant,* pro *R. re-* Harl. 2. Port. et Hav. *lorantes omnes pariter vivi* Lov. 4. et 5. a m. pr. in ec. *complorantis omnibus pa- mortuisque* interpolatum est. *loratis omnibus pariter vivis* , ut in vet. lib. Sigonius in- eferunt etiam Gaertn. et iv. Neque dissentiunt Harl. et Hav. nisi quod trajectis abeant *vivis pariter mortuis-* bene hanc lectionem inpro- ovius, qui vulgatum, etiam

optimorum ex meis auctoritate stabi- litum, præfert, et recte vivos mortu- osque urbem lamentis inplevisse dici docet, quoniam omnes pariter pro mortuis complorarentur, et ita caussa essent, cur urbs lamentis inpleretur. Eadem ratione 'metus' dicitur 'dif- ferre curam,' quia caussa est cur dif- feratur, XLIII. 1. 'Metus de consule atque exercitu distulit eo tempore muniendæ Aquileiæ curam.' Verum si ita legamus, quemadmodum legen- dum esse optime Gronovius evicit, incertum adhuc manet, quo vox hu- jus § initialis *Romani* pertineat. De eo dubium hæsisse Perizonium ex il- lis, quæ in ora codicis sui adnotavit, patet. Primo enim notat, per vocem *Romani* in genere hic intelligi omnes Romanos per obpositionem Gallo- rum, et non tantum eos qui in acie fuerant, adeoque non referendam es- se ad τὸ *complorati.* Hoc si placeret, omnino Sigonianum *comploratis omni- bus viris pariter mortuisque* revocan- dum foret: quod tamen scribarum mangonium esse, optimorum codicum auctoritas docet; ideoque rejicien- dum puto. Deinde, prius illud de- serens, *Romani quum pars major Veios petisset* exponit, quum pars major Romanorum Veios petisset, adscrip- to etiam loco Æliani ex Var. Hist. X. 16. Οἱ δὲ, οὐδεὶς αὐτῷ προσεῖχον· ad quem locum ex utriusque linguæ scriptoribus plura exempla hoc ge- nus loquendi inlustrantia laudavit, et insuper videnda monuit quæ notavit ad Sanctii Minerv. l. IV. p. 531. et p. 532. ubi inter plura alia etiam hunc Livii locum laudat. Sed perinde est, utrum posteriorem hanc Perizonii sententiam sequamur, an cum Gro- novio *Romani* referamus ad *concla- mati inpleverunt.* Insuper vox *totam* non exstat in Leid. 2. Denique *la- mentorum inpleverunt* legendum con- jicit Klockius. Livium ita loqui so- litum fuisse, videbimus ad XXIX. 14. § 2. Verum et alterum Livio non mi-

nus frequens fuit. Supra III. 69. 'Totam urbem ira inplevere.' Ad quem locum plura ejusdem locutionis exempla videri possunt. Nihil itaque muto, quod in illis, quæ liberi sunt arbitrii, codd. duces sequi conveniat, ac tutius sit. *Impleve*, id est *implevere*, est in Lov. 4.

§ 5 *Privatos deinde luctus stupefecit publicus pavor*] *Obstupefecit* Hav. cui soli parere temerarium foret. Silius IX. 122. 'Ac membra et sensus gelidus stupefecerat horror.' Paullo post *ululatos cantosque*, librarii errore, Port. in quo etiam manu altera emendatur *ululatus*. Deinde *circum mœnia* fragm. Hav. Vide ad IV. 12. § 9.

§ 6 *Omne inde tempus suspensos ita tenuit animos*] Sed nec hic locus totus satis patet. Trium temporum est hic ordo, et vis in illo 'identidem.' Primo quidem adventu impetum Gallorum Romani Romæ exspectabant, alioqui apud Alliam mansuros fuisse Gallos existimabant. Deinde sub occasum solis, cum ne tum quidem invaderent Urbem Galli, quod tamen exspectaverant Romani, in noctem dilatum consilium iidem existimabant Romani, quo plus pavoris illi inferrent. Denique lux appropinquans exanimabat, timorique, quem perpetuo habuerant, malum hoc, quod videlicet Urbem invaserant hostes, continuum fuit, quum primum signa infesta portis illata sunt. Verum instituti nostri non est, his diutius immorari. *Glar.* Vox *animos* non est in Voss. 2. et Leid. 2. Et videtur etiam abesse posse, quemadmodum abest XXII. 59. 'Quum ii pro nobis, proque iis qui absunt, ita suspensi ac solliciti sint, quem censetis animum ipsorum esse, quorum in discrimine vita libertasque est?' Duo tamen hi codd. non satis idonei auctores sunt mutandæ receptæ lectioni aliorum omnium consensu firmatæ. Liv. XXXIV. 27. 'Urbem relinquere, tam suspensis et incertis omnium animis, metuens.' Cic. de Orat. I. 56. 'Suspen quit, animo et occupato Crass respondisse video.' In Verr. 'Quum servitiorum animos in suspensos propter bellum Ita gitivorum videret.' Orat. P VII. 1. 'Animus aberat a sen suspensus curis majoribus.' A XVI. 3. 'Ego valde suspenso exspecto primum te scilicet, Marionem cum tuis literis.' (IX. 7. § 20. 'Ea ipsa res omni mos exspectatione suspender X. 3. 'Quid de ipsis quoque r tuendum censeret, suspensa exspectarent.' Similiter aliqu tur 'suspensus animi' esse v 'Tot populos inter spem met suspensos animi habetis.' Ut hic 'animi suspensi,' ita etiam dicuntur 'pendere' VII. 10. '(tere inter duas acies, tot circ talium animis spe metuque pe bus:' ubi nihil mutandum put tra quam Sigonio visum fuit. et non tantum 'animi' dicuntu pensi' esse et 'pendere;' ver am homines ipsi 'pendere an 'animi suspensi' esse. Vide nov. ad Livii VII. 30. § 22.

Ut identidem jam in urbem viderelur impetus primo adventu] tur addenda præpositio, *a pri ventu:* ut significet ex illo te singula momenta sollicita hoc Romanis fuisse. *J. F. Gron.* positionem ignorant constante neque etiam ea opus esse puto enim sensus est, a primo Ga adventu usque ad lucem alter manos animi suspensos fuiss minus enim ita capi possit, ob *inde*, id est, ex quo ululatus c que dissonos vagantium circa turmatim barbarorum audieran culam *jam* omittunt Voss. 1. L Lov. 1. et Gaertn. in qua tam phasis est, pro 'mox,' 'statim II. 29. 'Dictatorem creemus hic, quo nunc omnia ardent, co

' Vide Burmann. ad Na-um. vii. 306. Ceterum in lgo locus hic mendose ex-Nam *primo adventus, qui ac-l urbem* est in Voss. 1. Leid. 1. *primo adventu qui acces-urbem* in Voss. 2. Leid. 2. 5. Harl. 1. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *pri-s qui accesserat ad urbem* in An forte legendum *primo sia accesserant ad Urbem?* ut litera τοῦ *quia* intercepta a vocis seq. Ita *quo defe-*ιeram datum erat, pro *quod* xxiii. 8. § 9. Vide ad iv. Quamvis etiam alibi *qui* et in Mss. commutentur, ubi ·oris ratio dari non potest. xxvi. 38. § 5. Minus satis-ι *adventu, quo accesserant.*

ια enim ad Alliam fuisse] *Ad* ›r. Voss. uterque, et Lov. Vide ad Epitom. hujus lib. 9.

ι *in noctem dilatum consilium* rel *tamen in noctem dil. cons.* Harl. 2. et Hav. Vide ad § 5. *in nocte* Flor. Paullo l *sub occ. solis*, pro *Deinde lis*, Hav. Tum *multum haud rat* alio ordine Lov. 3. et *se ros*, inmutato etiam ordine,

tremo lux adpropinquans ex-Postero die lux Gaertn. Τὸ ımparet in Voss. 2. Deinde Gaertn. *exanimare* trans-eris Leid. 2. fragm. Hav. t edd. Rom. 1472. ac Parm. xxvii. 3. § 2.

igna infesta portis sunt inla-igna infesta edd. vett. ut et earum mox *illata sunt.* U-Aldus mutavit; cui consen-ses, quibus usus sum, libri 'oces *quum*, sive *cum*, et *tum* ı commutari solent in libris ide ad Epit. l. xlviii. circa

Similis illi, quæ ad Alliam tam pavide fugerat, civitas fuit] Sordet illud 'civitatem fugisse' ad Alliam. Forsitan *similis illis, qui ad Alliam tam pavide fugerant, civitas fuit.* J. F. Gron. Doujatius defendendæ vulgatæ lectioni adversus Gronovium notat, non novum esse 'civitatem' dici pro civibus, civiumque potiori parti. Ceterum *ad Aliam* Voss. ambo, Lov. quinque, et fragm. Hav. Vide paullo ante ad § 6. Tum *pavide fuerat* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. et Hav. sæpius obvio scribarum errore. Vide ad xxvii. 32. § 6. *pavide fugeret* Leid. 1. et Lov. 4. ac 5. Paullo ante *nequaquam tum*, pro *neq. tamen*, Lov. 2. et 5. Vide ad xxii. 17. § 5. Hinc *illa nocte*, pro *ea nocte*, Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Tum *neque* deficit in Lov. 3. Deinde *insequenti dies*, pro *ins. die*, Flor. Sed sibilus fini vocis adcrevit ex initio sequentis. Vide ad xxviii. 25. § 5.

§ 9 *Defendi urbem posse, tam parva relicta manu*] *Defendi posse urbem* Leid. 2. Voss. 1. Lov. 4. 5. et Harl. 2. Deinde *tam parva relicta manu* Voss. 2. et Gaertn. Vide ad xxix. 37. § 16. *tam parva relicta manus* Leid. 1. Sed prima litera vocis seq. perperam repetita est in fine præcedentis *manu.* Vide ad Livii xxviii. 25. § 2. *Tam parva manu relicta* Leid. 2. Voss. 1. et Lov. 1.

In arcem Capitoliumque concedere] Veteres libri *conscendere.* Sigon. Eamdem lectionem ex meis præferunt Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Lov. quinque, Port. Hav. et fragm. Hav. Idem de Oxoniensibus suis testatur Hearne, et de Neapol. Latinius. Sed *concendere* exhibet Harl. 1. *concedere* servant Leid. 1. Flor. et Klockian. quod mihi insuper habendum non videtur. Similiter 'concedere in arcem' Livius iv. 61. 'In arcem munitam natura globus armatorum concessit.' Curtius v. 3. 'Pluribus ad fugam animus fuit, magna pars

in arcem concessit.' VIII. 10. 'Desperata urbis tutela concessere in arcem.' Et forte conscendere Sigonio placuit, quod Capitolium loco alto et in monte situm fuerit. Verum in simili situ loci etiam 'concedere' usus est Liv. XXXVIII. 2. 'Macedones parum loco freti ab Ethiopia in altiorem deruptioremque undique tumulum concessere.' Quin etiam conscendere ex glossa atque interpretis expositione desumtum puto. Similiter enim in posteriori Curtii loco Voss. 2. conscendere, pro concessere, exhibere, viri docti monuerunt. Pari modo etiam commutantur 'accedere' et 'adscendere.' Vide quæ notavi ad Silii XIII. 182. 'decedere' et 'descendere.' Vide ad Liv. XXXVI. 13. § 4.

§ 10 Armisque et frumento conlatis] Ultima vox non est in Harl. 2. librarii negligentia omissa. Collato habent Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. et Hav. idemque voluisse videntur scribæ Flor. et Leid. 1. qui tamen aberrante manu collata dederunt. Utrumque admitti potest. Sæpe enim adjectivum, duobus pluribusve substantivis diversi generis ac numeri junctum, proximo convenit. Supra hoc lib. c. 15. 'Decrevere legatos sortesque oraculi Pythici exspectandas:' ubi vide plura alia. Sæpe etiam eo casu adjectivum plurale neutrum poni solet. Supra IV. 57. 'Exemplo in collegas eumque intuentibus, quam gratia atque honos opportuna interdum non cupientibus essent:' ubi etiam ejus locutionis exempla videri possunt.

Ex loco inde munito Deos hominesque et Romanum nomen defendere] Scripserim ex loco communito. Lipsius ad Tacit. Annal. XI. 19. Sic apud Vell. II. 15. de Cassio Longino censore corruptum locum restituo: 'Cui ententendenti' (theatrum scilicet) 'eximia civitatis severitas et consul Scipio restitere.' Klock. Si proximus

Enniana tempora vixisset
qua species dari posset l
communito. Nunc aliter pl
et Livio etiam vulgatun
credimus. IX. 44. 'Host
duo millia, inde locis muni
consedisse.' Sic alibi. .
Vulgatam lectionem Livi
etiam Acidal. ad Tacit. lo
et in margine Livii Jac. l
adscripto loco ex Livii v.
que inde, ex loco superio
facto, strage ac ruina fude
'Endomunitus' foret 'i
et id pro admodum munitus
pro simplici munitus, quon
vocem apud Tacit. capiend
J. F. Gronovius. At 'im
contrario sensu pro 'non mu
vio poni solet. Infra XXII.
dictoque proposito, ut, qui
da castellaque immunita es
in loca tuta commigrarent
rumque in his verbo simplici
tus' contentus est Livius.
II. 31. 'Relictis castris, qua
tissimis tenuerant locis, in s
valles desiluere:' ubi quæda
VII. 42. 'Inde ad quartum l
profectos, loco munito cons
XXII. 18. 'Transgressusque
super Allifas loco alto ac muni
sedit.' XXVIII. 37. § 9. 'Sup
tum loco munito castra l
XXXII. 6. 'Loco munito relic
gionibus.' XXXVIII. 49. 'Quum
tem hostes cepissent, loco mun
tenerent, nempe eundem ad l
erat, si vincere vellem.' 'Com
tus' dixit XXX. 7. 'Syphax
millium ferme inde spatio loco
munito consedit.'

§ 11 Sacra publica a cæde, ab i
diis procul auferre] Sacraque p
Lov. 1. et Leid. 2. a m. sec. i
versus. Deinde ex cæde, ab ince
Gaertn. a m. pr. Mox in verbis a
τὸ non abest in Harl. 2.

§ 12 Si arx Capitoliumque, s
Deorum] Sedesque Deorum Port.

ositionem accipiendum est lum sedes Deorum:' quo- Capitolium domum Jovis op- imi' vocat III. 17. 'In Ca- currere, liberare ac pacare simam illam domum Jovis aximi decuit.' Infra hoc l. Confugimus in Capitolium ad sedem Jovis optimi maxi- c. in Verr. IV. 58. 'Illud ms ita ex æde sua sustulit, pitolio, hoc est, in terrestri Jovis, poneret.'

in urbe utique periturœ turbœ] Harl. 1. Et ita in margine ibendum conjecit Ant. Pe- At nihil muto. Vulgatum mmode potest servari, uti- tura erat seniorum turba, si tari juventute in Capitolium set ob commeatuum inopiam, facilis erat jactura, qua reli- ceteroquin simul cum iis rum, vita redimebatur.

Nec his corporibus, &c. enera- piam armatorum] *Nec illis* 1. Voss. 1. et Leid. 2. *nec* . Gaertn. *nec is*, id est *iis*, n. 2. Tum *honeraturos* Voss. v. 1. Vide ad IV. 18. § 13. *nec tueri patriam*, pro *non* Lov. 5. Male. Vide ad VIII.

XL. § 1 *Versœ inde adhorta- agmen juvenum*] *Versœ inde* Voss. 1. inter lineas deinde n sunt literæ *ad*, ut sit *ado-* In margine demum adnota- s legere *adhortationes*. Omis- ratione *adortationes* erat in *ad ignem juvenum* dedit li- Harl. 2. Qui error facile ex lio scribendi nasci potuit, si tum fuisse credamus.

itolium atque in arcem prose- r] *Atque arcem* Port. et Harl. Livium præpositiones dupli- tam fuisse, videbimus ad VI. *Ac in arcem* Voss. 2. Male. X. 36. § 17.

Urbis per trecentos sexaginta annos omnibus bellis victricis] Non admodum rotunda est hæc annorum supputatio, sed ea potius, quæ postea in Camilli oratione ad finem hujus libri exhibetur cap. 54. Erat enim hic A. U. C. CCCLXV. Scio apud Plinium XXXIII. 1. legi *CCCLXIV*. et apud Plutarchum in vita Camilli pag. 139. *CCCLX*. at codicibus non confido. *Glar*. Hunc numerum Glareanus putat esse mendose, quod hic annus non sit ab Urbe condita CCCLX. verum CCCLXV. ut Livius ait paulo post in oratione Camilli; neque intelligit Romam dici hoc anno *per CCCLX. annos omnibus bellis victricem fuisse*, et recte dici. Nam a primo bello, quod anno quarto ab Urbe condita gessit Romulus, ut ait Dionysius l. II. p. 100. cum Sabinis ad hunc anni numerantur CCCLX. post autem Camillum, cum Romam captam a. CCCLXV. ait, annos ab origine Urbis, non a prima victoria, numerare: quamquam VII. 33. rhetorice ait, 'conditæ urbi æqualem victoriam esse.' ['Glareanus non dicit 'mendose;' sed dicit 'non rotundam supputationem.'] *Sigon*. Minorem numerum neglexit Livius. Certum enim est, A. U. C. CCCLXIV. urbem a Gallis captam esse, ut demonstrat Dionysius Hal. lib. I. p. 61. et quidem περὶ τὰς θερινὰς τροπὰς, ut ait Plutarchus in Camillo p. 137. *post plenilunium*. Gellius V. 17. Livius lib. VI. initio. *H. Valesius*. Certe Glareanus vel vitioso Plutarchi codice, aut minus adcurata ejus versione usus est, vel ipse parum diligenter ad verba ejus adtendit; dicit enim εἷλε τὴν Ῥώμην ἑξήκοντα καὶ τριακοσίων ἐτῶν πλείονα βραχὺν χρόνον ἀπὸ τῆς κτίσεως ἔχουσαν. *Cepit Romam paullo plures quam trecentos sexaginta annos, ex quo condita esset, numerantem*. Paullo ante *virtuti eorum invictæque*, pro *juventæque*, Lov. 4. et 5. *virtuti eorum invictæ* Lov. 2.

[illegible] *fortunam*] [illegible] in Gaertn. Sed [illegible] Flor. [illegible] Lat. [illegible] exemplis vide ad xxvii. [illegible] utrique exunt Hav. [illegible] tantum non omnes [illegible] quod [illegible] ita est in Flor. Voss. [illegible] Leid. utraque, Lov. [illegible] Port. Gaertn. Hav. [illegible] Hav. Neapol. Latini. et Harl. [illegible] Oxon. C. Sed omnino error hic [illegible]erendus est in librarios, de cujus [illegible]gine dixi ad iv. 44. § 5. Ex meis [illegible] hujus erroris immunis est Harl. [illegible] si excerptis [illegible] fides habenda sit.

§ 3 *Quum ipsas res speciesque miserabilis erat, tum muliebres fletus et concursatio*] *Tum*, pro *quum*, Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et editi usque ad Aldum, qui vulgatæ lectionis auctor exstitit, comprobantibus reliquis scriptis. Vide ad vi. 23. § 3. Præterea *ipsas res spes mis. erat* fragm. Hav. *ipsa re speciesque mis. erat* Flor. Sed ultima litera τοῦ *res* intercepta est a prima vocis seq. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Hinc *mulierum fletus* Lov. 3. Tum *fletus concursatio* Lov. 2. *fletus et cursatio* Hav. Male. Propria in hac re 'concursare' et 'concursatio' vocabula sunt. Liv. ix. 24. 'Concursantes per viam pavidos cædit.' Vide Grævium ad Cic. pro Quinct. c. 16.

Roguntiumque viros natosque] Legendum *rogitantiumque viros*. Rhen. Recte. Et ita Voss. 1. Leid. 1. Lov. [illegible] Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. [illegible] Hav. a m. sec. et Klockian. [illegible] est in frequentativo. Expri[illegible] trepidationem rogantium, [illegible] modo illos, percuncta[illegible] iv. 58. 'Quid [illegible] corpore loci ad nova [illegible] quid super san[illegible] republica posset, rogitantes.' Similem vim τοῦ 'ostentare' vide ad [illegible] Tota vox *rogitantium* deest [illegible] 2. neglegentia scribæ ob similitudinem inter ultimas literas hujus et præcedentis vocis. *Roguntiumque* vix superest in Flor. Leid. 2. Lov. 2. 5. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Eadem ratione variatur in membranis antiquis iv. 15. § 12. Simili etiam modo commutantur 'clamare' et 'clamitare,' vide ad ii. 55. § 6. 'imperare' et 'imperitare.' vide ad xxi. 1. § 3. 'ostendere' et 'ostentare' ad xxviii. 3. § 11. Mox *nihilque humanis superesse malis* Lov. 3. Vide ad ii. 41. § 8.

§ 4 *Magna pars tamen earum in arcem suos prosecutæ sunt*] Legendum *in arcem pers. sunt*. Rhen. *Persecutæ sunt* ex meis præferunt etiam Klockian. Lov. 1. 2. 3. 5. Voss. ambo, Leid. 2. Port. et fragm. Hav. Alibi etiam 'persequi' pro verbo simplici 'sequi' et apud Livium et apud alios occurrit. Infra xxv. 10. 'In arcem Romanos ad omnem adeundam simul fortunam persecuti fuerant:' ita edebatur ante Sigonium, qui *prosecuti* substituit. xxix. 31. 'Masinissa in montem perfugit: familiæ aliquot persecuti sunt regem.' xlv. 6. 'Ea cohors, persecuta regem fugientem, ne tum quidem abscedebat:' ita primæ aliæque omnes præferunt edd. usque ad Gronov. qui *prosecuta* edidit. Ovidius Metam. iv. 151. 'Persequar exstinctum, letique miserrima dicar Caussa comesque tui:' ubi tamen Burmann. ex uno cod. *Prosequar* præfert. An itaque etiam hic servandum *prosecutæ*, quod tuentur reliqui omnes? Errore autem scribarum voces 'persequi' et 'prosequi' innumeris locis in Mss. veteribus commiscentur. Vide quæ notantur ad Epit. Liv. lib. xcix. Ceterum *Magna tamen pars earum*, vocibus alio ordine positis, præferunt Port. et Hav. At vox *tamen* deficit in Lov. 2. invitis reliquis

. Mox vero *revocante*, pro ebfert Voss. 2. *nec vocant*, ›ntur, Lov. 2. Deinde *ma-inb. mult.* Lov. 4. et 5. Vide 7. § 8. *minuendum inb. mult.* Vide ad XL. 49. § 1. *minuen-llo mult.* Flor. Vide ad IX.

e alere in tanta inopia frumenti Dele τὸ *in*. *Tanta inopia* no-casus est, quamquam suum dicium relinquitur. *T. Faber.* ostri præpositionem servant, pto Lov. 4. qui Fabri con-favet. Sed eam delendi ne-m non video, invitis aliis om-Exiguus collis' non poterat iliam turbam plebis. II. 40. populari hanc terram, quæ , atque aluit?' XXVIII. 12. ager exiguus tanto alendo erat.' Cic. de Natur. Deor. luum agellus eum non satis t opinor ludimagister fuit.' Phocione c. 1. 'Si mei si-nt, idem hic, inquit, agellus ' Ceterum *in tanta frumenti* rl. 2. et Port. *in tanta fru-a* Hav. Paullo ante *maxima* rtn. pro *maxime pl.* Male. alia illa turba ex sola ple-*axime*, id est, inprimis, præ-plebe constabat. Eo sensu i emendandum docuerunt XLII. 5. 'Scytharum maxi-io in regnum restituitur:' eram editur *maximo auxilio*. ›sn etiam supra in uno cod. 45. 'Quum multitudo Icilii nterventu resisti posse Ap-ret:' ubi recte *maxime* edi-aliis scriptis superest. Vide ›tantur.

mine jam uno petiit Janicu- *Janiculum* Voss. 2. et Lov. ad XXXVII. 45. § 2.

e pars per agros dilapsi, pars nt] *Jam inde pars* Hav. in-is omnibus scriptis et ex-t sane illud *jam* proxime præcessit. Præterea *inde per agros dilapsi*, omisso τῷ *pars*, Leid. 2. Id etiam abesse posse docent quæ nota-vit Gronov. ad Livii III. 37. § 8. Quum tamen in ea voce servanda conspirent reliqui libri, forte nasuta librarii diligentia omissa videri potest propter τὸ *dilapsi*, cui *pars* non con-venire videbatur. At ita infinitis lo-cis Livius loqui solitus est. Vide ad XXVII. 1. § 12. Mox *communibus ex-ploratis*, pro *comm. deploratis*, Leid. 2. *deplorantibus* Lov. 2. *declaratis* Lov. 4.

§ 7 *Omissa rerum suarum cura, quæ sacrorum ferenda*] Pall. tres *quæ sacro-rum secum ferenda*. Gebh. Mss. *quæ sacrorum secum ferenda*. Nescio quis deleverit: nam omnes habent vetus-tiores editi, nulla differentia, nisi quod quidam loco mutant, *quæ secum sacro-rum ferenda*. J. F. Gron. Vocem *se-cum* constanter etiam servant omnes scripti, quibus utor, ut et Hearnii Oxonienses. Primus eam delevit Gruterus, in cujus jam prima ed. non conspicitur. Sed vocem illam etiam omnes priores excusi agnoscunt; nisi quod in Aldo antiquioribus, in alium ordinem digestis vocabulis, invenias *quæ secum ferenda sacrorum*. Præterea *cura, quæque sacrorum* habent Leid. 2. et fragm. Hav. Verum ita mox etiam legendum foret *quæque, quia vires*; ubi tamen nihil mutatur. Illud *quæ* male ex præcedenti *quæ* repetitum est. Vide ad IX. 1. § 5. ex quo eo-dem *quæ* sequenti etiam *que* præce-dens alibi repeti solet. Vide ad VI. 3. § 3. *Curaque sacrorum* Lov. 4. In-super *omissa suarum rerum cura* Harl. 2. In verbis præcedd. *virgines Ves-tales*, pro *virginesque V.* præfert Leid. 2.

Quæ (quia vires ad omnia ferenda de-erant) relinquenda] Τὸ *ad* non compa-ret in Leid. 1. quasi voluerit scriba *vires omnia ferendi*, vel *ferendo*. Præ-terea vox *ferenda* deficit in Hearnii Oxon. L. 1. quæ, si plures concine-rent, recte etiam abesse, et ex præ-

... rogare. Nunc unum ... contra alterum omni... audiendum non arbi... Ceterum cur (quia vires ad con... ... relinquenda habet ... Mox consultantes exsulat a ... 4.

... ea locus fideli adservaturus ... esset] Quisne ea locus Lov. 2. ... edd. Rom. 1472. et Parm. Vide ... lib. c. 28. § 5. quive ea locus Port. ... fragm. Hav. Supra II. 7. 'Adeone ... fundata leviter fides, ut, ubi sim, ... qui sim, magis referat?' VI. 32. 'Qui, si qui alibi motus exstitisset, ... subita belli mitti posset:' ubi vide ... Phædrus Fab. I. 13. 6. 'O qui ... rarum, corve, pennarum est ultor!' ... vide Burm. Adde Cortium ad Sallust. Cat. c. 41. § 5. atque Arntz. ad Auct. de Orig. Gent. Rom. c. 21. Hic tamen duorum eorum codicum auctoritas levior est, quam ut sequi audeam. Quis ea locus Hav. quisve ea ... Gaertn. Deinde fideli conserva... custodia Leid. 2. fideli asservatus custodia Gaertn.

§ 8. Optimum ducunt, condita in doliolis sacello proximo, &c. defodere] Festus in 'Doliola:' 'Doliola, locus in Urbe sic vocatus, quia, invadentibus Gallis Senonibus Urbem, sacra in eodem loco doliolis reposita fuerunt, qua de caussa in eodem loco ne despuere quidem alicui licebat.' Sed aliter Varro de Ling. Lat. lib. IV. p. 47. 'Est locus, qui vocatur doliola ad cloacam maximam, ubi non licet despuere, a doliolis sub terra. Eorum duæ traditæ historiæ: quod alii ... aiunt ossa cadaverum: alii Numæ Pompilii religiosa quædam post ... ejus infossa.' Klock. Florus ... 'Quidquid religiosissimi in tem... partim in doliis defossa ter... ..., partim imposita plaus... ... ...' Ceterum optima ... optimum dicunt Lov. ... errore. Vide ad ... Præterea Ant. Pe-

rizon. ad marginem Livii scri... existimavit condita doliolis in proximo. Caussam mutationis nullam video, aperuisse vel... judicandi locus esset.

Ubi nunc despui religio est, ... Ubi nunc despui religione defende... 2. et Lov. 3. sed scriptum fue... gio ē per compendium, divis... bus, quæ postea male coha... Defendere fragm. Hav. a m. Lov. 5. de fædere Hav.

Cetera inter se onere partito ... via, quæ] Legendum ferunt vi... etsi refragrante vetere se... Rhen. Inter se cetera Lov. 4. ... 2. Port. et Hav. Tum honere Leid. 1. et fragm. Hav. a m. ... nere partito a m. sec. Vide ad 40. § 9. Tum feruntur via ... Lov. 1. Harl. 1. Gaertn. et Hav. a m. sec. in quo a m. pr... feriuntur. Sæpe ultimæ illa... ur, sive terminatio tertiarum ... narum formæ passivæ, perp... librariis adduntur. Vide ad 22. § 8. Ferunt via, ut Rhen... luit, habent reliqui codd. neq... sensisse videntur Oxonienses ... bus Hearne nihil notavit, lic... tur in Romana ed. princ. inve... nuerit. Ex editis autem fer... Rhenanum jam exhibuit Fr... 1531.

§ 9 In eo clivo eas quum L. ... de plebe Romana homo] Valeri... imus I. 1. ex. 10. L. Alvanium sed errore, ut puto, codicum Vet. lib. L. Albinius. Valeri... Maximus, ut est in Mss. ... recte. Est enim nomen ge... beiæ, non cognomen patricia... tumiæ.' Sigon. In eo clivo eas Harl. 2. et Port. Eos, flamine... pe Quirinalem et virgines V... quasi Livius ad dignius genus erit. Sed reliqui codd. vulga... entur. Similiter etiam Vale... loc. laud. 'Quum flamen Q... virginesque Vestales sacra on...

ant, easque, pontem Subli- ingressas, et clivum, qui du- niculum, descendere' (recte um puto *escendere*) 'incipien- lvanius, plaustro conjugem s vehens, adspexisset.' Et ius *eas*, quam *eos*, quia non , sed virgines et sacra plaus- sit. Infra, 'Descendere uxo- pueros jussit, virgines sa- plaustro inposuit.' Valer. id virgines et sacra inpo- isso cœpto itinere, Cerete pervexit.' Florus I. 13. 'L. depositis uxore et liberis, in plaustrum recepit.' Præ- *Albinus* Voss. ambo, Leid. quinque, Harl. ambo, Port. Hav. et fragm. Hav. *L. Al- meis* Flor. et Leid. 2. neque eferunt edd. Rom. 1472. et Varie etiam in hoc nomine or. et Val. Maxim. l. laud. n esse, ex iis constat, quæ ecti monuerunt. Infra etiam 2. *M. Albinus*, pro *M. Albi- nus* errore præferunt quidam ide etiam ad II. 33. § 2. De- x *homo* deficit in solo Lov. 4. omitti, vel addi posse, patet quæ dicta sunt ad Epit. Liv. Pluribus igitur et melioribus illi mutantibus adsentior.

ro conjugem ac liberos vehens] Il. I. 11. 51. 'Rusticus e lu- ebit male sobrius ipso Uxo- stro progeniemque domum.' o hic *habens*, pro *vehens*, ex- . Neque aliter vetustissimæ bb. *Habens* etiam Flor. Voss. uterque, Lov. quinque, Harl. Port. Gaertn. Hav. fragm. earnii Oxon. N. et C. et edd. sque ad Vascos. apud quem *vehens* obcurrit, quod, nisi s in Voss. 1. fuisse ejus ex- indicarent, ex Valer. Max. s existimarem. Is enim si- oco laud. *plaustro conjugem et hens*.

Inutilis bello urbe excedebat] *Ex urbe excedebat* principes edd. Et ita Livi- um loqui solitum fuisse, videbimus ad XXXVII. 30. § 9. Dissentiunt ta- men codd. quorum plerique, expunc- ta præpositione, habent *urbe excede- bat*, quemadmodum Aldus primus edidit. Sed *urbe excedet* præfert Hav. *urbem excedebat* Gaertn. Quod non dubitarem recipere, si alii adstipula- rentur. Ita enim sæpius Livius lo- qui amavit. Vide quæ notavi ad II. 37. § 8.

§ 10 *Sacerdotes publicos sacraque po- puli Romani pedibus ire, ferrique se ac suos in vehiculo conspici*] Distinguenda verba ita: *pedibus ire, ferrique; inde, se ac suos in vehiculo conspici*. Nam *ire* ad *sacerdotes*, *ferri* ad *sacra* refertur. *Sigon.* *Pedibus ire, ferri*, omissa co- pula, Leid. 2. Lov. 1. quibus nullus consentit. Idem mox Leid. 2. cum Hearnii Oxon. N. præferunt *se ac suos vehiculo conspici*, sine præpositi- one; quam etiam non agnoscunt ve- tustiores excusi, et Aldus demum ad- didit. Aldinam vero lectionem firmat reliquorum Mss. auctoritas. Ovidius Trist. El. IV. 2. 47. 'Hos super in curru, Cæsar, victore veheris.' Præ- terea *sacrataque populi Romani* Lov. 5. quo eodem errore *sacratam*, pro *sa- cram*, in uno scripto et editis pluri- bus erat hoc lib. c. 25. § 7. Paullo ante *tū discrimine* Hav. pro *tū*, id est *tum disc.* Vide ad XXVII. 22. § 5. To- ta vox *tum* deerat in Lov. 2.

Et Cære, quo iter sacerdotibus erat, pervexit] *Et cetera æ quo iter* Harl. 1. Tum *quo sacerdotibus iter erat* Harl. 2. et Hav. *quo iter erat sacerdotibus* primæ edd. usque ad Aldum, qui vo- ces in vulgatum ordinem digessit. Cum eo vero stant reliqui codd.

CAP. XLI. § 1 *Turba seniorum do- mos regressa*] *Domos ingressa* Hav. In principio autem cap. *Romæ imperium* Gaertn. pro *Romæ interim*: et *Romæ jam interim satis omnibus*, transpositis vocibus, Lov. 2.

§ 2 *Qui eorum curules gesserant magistratus*] Ludovicus Dorleans ad Tacit. Annal. l. I. p. 117. conjicit *et sui eorum.* Censeri potest, additam voculam *et* interceptam esse a syllaba finiente vocis præced. *expectabat.* Quam tamen nullum ejus vestigium in ullo codice supersit, neque multum sensui conferat, nihil etiam mutandum esse arbitror. *Curules mag. gess.* alio ordine Gaertn.

Ut in fortunæ pristinæ honorumque aut virtutis insignibus morerentur] Legendum *ut in fortuna pristinæ.* Rhen. *Fortunæ pristinæ* servant non modo omnes, quas vidi, edd. Rhenano priores, verum etiam omnes, quibus usus sum, codd. scripti. Ceterum *ut haud in fortunæ pristinæ* Hav. *ut fortunæ pristinæ* sine præpositione Lov. 4. et 5. Eorum tamen posterior *in insignibus* præfert a m. sec. *Tam honorumque ac virtutis* Voss. 1. et Lov. 1. *honorumque ac virtutis* Leid. 2. *honorumque haud virtutis* Lov. 3. ac Voss. 2. Sæpius *aut* et *haud* inter se in Mss. commutari solent. Vide ad XXVIII. 2. § 11.

Quæ augustissima vestis est thensas ducentibus triumphantibusve, ea vestiti] Ms. *tensas.* Et ita scribendum videtur. Diomedes enim lib. I. p. 372. Deorum vehicula *tensas* dici scribit, ne verbum turpe sonaret in sacris. Verum enimvero Servius ad Virgil. Æneid. I. 17. ut *thensam* scribamus, clare præcipit. *Klock.* Vide Rubenium de Re Vest. I. 21. *Duk.* *Censas ducentibus* Lov. 4. et 5. a m. pr. *tensas ducentibus* sine adspiratione Flor. Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. alii eam addunt. Omittitur etiam passim adspiratio in optimo Suetonii Ms. Memmiano. Vide in Cæs. c. 76. in Aug. c. 43. et in Vespas. c. 5. et inprimis ad priorem locum Burmann. Adde Dausquei. Orthogr. part. sec. hac voce, et Schott. Nodor. Cicer. IV. 6. Tum *angustissima vestis* Lov. 3. 5. Voss. 2. Leid. 1. Hav. et fragm. Hav. errore librarii. Supra I. 8. 'Quum cetero habitu se augustiorem, tum maxime lictoribus duodecim sumtis fecit:' ubi etiam Gaertn. eodem errore *angustiorem* præfert. Infra hoc cap. 'Præter ornatum habitumque humano augustiorem, majestate etiam simillimos Diis.' Et hic unus et alter *angustiorem* perperam obfert. Vide etiam ad VIII. 6. § 9. c. 9. § 10. et alibi. Deinde *triumphantibusque* Leid. 2. Ceterum hunc etiam locum tentavit modo memoratus Dorleans ad d. loc. Taciti Annal. I. pag. 117. Legendum enim censet *queis augustissima vestis, ut est thensas ducentibus.* Sed vulgatum longe præstare judico. Vulgo minus nota constructio, *quæ augustissima vestis est, ea induti,* pro *ea veste, quæ augustissima est, induti,* forte ipsi displicuit, quum tamen sæpius apud Livium obcurrit. Lib. XXI. c. 18. 'Vos enim, quod C. Lutatius consul primo nobiscum fœdus icit, quia neque auctoritate Patrum, nec populi jussu ictum erat, negastis vos eo teneri:' pro 'vos negastis, vos eo fœdere teneri, quod C. Lutatius nobiscum icit.' XL. 20. 'Inquisitumque missi de iis, quorum Perseus Demetrium insimulasset sermonum cum Romanis:' ubi male cod. Voss. *sermonibus.* Vide quæ ad eum locum plura notantur.

Medio ædium eburneis sellis sedere] *Media ædium* Leid. 1. et Port. a m. pr. 'Medium ædium,' ut 'medium diei' XXXVII. 29. 'Medio forte diei agrestis quidam ad prætorem adductus nunciat.' Vox *ædium* deest in Lov. 4. et 5. a m. pr. Deinde *sellis eburnis* Lov. 2. *eburnis sellis* Voss. uterque, Lov. 1. 3. 4. 5. Leid. 1. Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. qua forma id nomen frequentius apud poëtas, 'eburneus' apud alios scriptores reperitur. Novi tamen, 'Eburnus' cognomen vel agnomen gentis Fabiæ fuisse, teste Fest. voc. 'Pullus:' 'Pullus Jovis dicebatur Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat

candorem, quod ejus natis eta erat.' Ad quem locum onymum, qui notas ad edimstelædamensem anni 1790. Fabium Ambustum intellisse, somniare potuisse. Alfratrem fuisse, putat Pighmal. ad a. DCXXIV. p. 25. Maximi Serviliani filium. mann. ad Quinctil. Declam. Ceterum præfero vulgatum eburneis sellis, quod servant et Flor. alibi enim ita hoc vius formavit. Infra XXX. miisque ornatum laudibus, ona, aurea patera, sella cuipione eburneo, toga picta a tunica donat:' ubi plura vide.

Fabio pontifice maximo præfante] Si nihil variant scripti, lus est usus verbi 'præfari.' e et aliis omnibus sollemnes otas precationum, votorum, rrandi formulas, quas alii atur, recitare est 'præire.' locorum congesserunt Bu. L. D. de Jurejur. et Brisson. d. l. I. pp. 61. et 107. *Duk.* n *M.* omittit fragm. Hav. *abio* Lov. 3. cujus loco *filio* r. Deinde *prophante carmen* rophetante carmen Leid. 2. et uod et pro emendatione ad s. 1. adscriptum erat. Id errante glossatoris intere natum puto, qui 'præfari' i prædicere, προφητεύειν, notimavit; quo sensu 'præsus usus est XXII. 1. 'Quemcordi esse divi carmini. arentur:' ubi vide J. F. 'Præfari' hic idem est, æire verbis,' inquit VIII. 9. i, pontifex publicus populi præi verba, quibus me pro s devoveam:' et sæpe alibi. nen exemplum, ubi 'præensu usurpatur, non subcur-

Devovisse eos se pro patria Quiritibusque Romanis tradunt] *Devovisse eos pro patria se* Harl. 2. Port. et Hav. Deinde iidem codd. cum Lov. 4. et 5. *tradunt*. Male. Vide ad XLII. 66. § 9. Ceterum Brissonius de Formul. l. I. p. 62. testatur, se facile adduci, ut credat, Livium scripsisse, *dev. se pro populo Romano Quiritibusque tradant*. Mihi aliter videtur. Nam ut hic 'patriam et Quirites Romanos,' ita 'rempublicam Quiritium et exercitum populi Romani Quiritium' memorat VIII. 9. 'Sicut verbis nuncupavi, ita pro republica Quiritium, exercitu, legionibus, auxiliis populi Romani Quiritium legiones auxiliaque hostium mecum Diis manibus Tellurique devoveo.' Vulgatum etiam tuentur omnes codd. quamvis quidam, sed minoris auctoritatis, ordinem vocabulorum mutent. Vide ad XXII. 10. § 3.

§ 4 *Nec tum inpetu aut vi capiebant urbem*] *Nam*, pro *nec*, perperam Hav. Deinde *tamen impetu* Lov. 4. Vide ad XXII. 17. § 5. *cum inpetu* Leid. 2. et excusi vetustiores. Primus Aldus *tum* reposuit, quod defendunt reliqui codd. Hinc *capiebantur urbem* Leid. 1. Lov. 2. 4. et Hav. Vide ad Livii XXXIX. 22. § 8. Similis lectio erat in Lov. 5. a m. pr. pro quo a m. sec. *capiebatur* emendatur; pro varia lectione autem *rapiebatur* margini adscribitur. Paullo ante *ab contentione*, pro *a contentione*, Gaertn. Port. et Hav.

Capiebant Urbem, sine ira, sine ardore animorum ingressi postero die Urbem] Voss. 1. *postero die urbe*. Sed ea tota vox haud dubie resecanda est, quam, causa non fuit Livio, cur in tam propinquo iteraret. *J. F. Gron.* *Urbem* dele. Glossema enim est aut παρόραμα librarii, natum ex ea linea sup. *capiebant urbem*. T. Faber. *Urbe* etiam Leid. 2. et Lov. 1. At vocem *urbem*, quam Gronovius et Faber delendam censuerunt, omittunt etiam Port. et Hav. quibus ta-

men credere non audeo. Levior enim eorum auctoritas videtur, præsertim quum reliqui, et inter eos integerrimi etiam, codd. vulgatum tueantur. Insuper ita fere repetit eamdem vocem Livius VI. 1. 'Quæ ab condita Urbe Roma ad captam eamdem Urbem Romani gessere.' Plura alia vide quum ad eum locum, tum etiam ad I. 3. § 9. Mox *patente porta Collina*, aliter conlocatis vocabulis, Port. et Hav. *patente Collenia porta* Lov. 1.

Arcemque solam belli speciem tenentem] *Arcemque totam* Flor. Tum *inbellis pacem* Lov. 2. *belli pacem* Lov. 4. *bellis pacem* Leid. 1. Lov. 5. a m. pr. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. in quo *belli pacem* a m. sec. interpolatum est. Olim voces, quæ antea continua serie scribi solebant, male hoc modo divisæ sunt *bellis peciem*: quod facie in *bellis pacem* conruptum est.

§ 5 *Ne quis in dissipatos ex arce aut Capitolio inpetus fieret*] Repone *ne quæ vis in diss. ex arce, aut Cap. imp. fieret.* Rhen. Non intelligo caussam, quam Rhenanus habere potuit, ut *ne quæ vis* reponeret, licet etiam ita forte in Mss. suo invenerit, et *quivis* ac *quis* simili errore commutentur ad III. 46. § 2. Nostri omnes *ne quis* servant. Hearne etiam, Rhenani lectionem recensens, nullius tamen suorum codicum consensum memorat; ut, et eos in receptam scripturam conspirasse, verisimile sit. Si tamen Rhenani emendatio *ne quæ vis* recipienda foret, quod non puto, mox τὸ *inpetus* delerem, quæ vox etiam a Gaertn. exsulat, quod culpa librarii evenisse puto. Male etiam *faceret*, pro *fieret*, præfert Port.

Vacuis obcursu hominum viis] Quid hoc? 'viæ vacuæ' sunt 'occursu hominum?' lego *occursu hostium*, vera emendatione, ut arbitror. *T. Faber.* 'Hostes' et 'homines' a librariis commutari, verum est. Vide ad XXIII. 37. § 11. Quid tamen Fabro in vulgata lectione, pro qua stant omnes codd. scripti et editi, displicere potuerit, nondum video. Nisi forte existimaverit *vacuis obcursu*, notare 'vacuis propter obcursum,' quo modo Doujatius eum *vacuis obcursu hostium*, id est, propter hostes obcurrentes, emendasse observat. At *vacuis obcursu* hic est 'vacuis ab obcursu,' in quibus nulli homines obcurrebant. Ut XXXVI. 23. 'Ita u nullum tempus vacuum dimicatio esset.' XXXVIII. 15. 'Vacuum homi nibus et refertum rerum omnium co pia oppidum diripuerunt.' Cic. a Fam. IV. 4. 'Non tu quidem vacuu molestiis, sed præ nobis beatus.' E pist. 14. 'Quum propter eorum sce lus nihil insidiis vacuum viderem. Sall. Fragm. Histor. VI. 'Ceam insu lam tenuit primo, adhuc hominibu vacuam.' Vide viros doctos ad Ovi dii Fast. II. 103. et Cortium ad Sall Cat. c. 14. Cum præpositione e construxit Liv. XXXVII. 13. 'Vacu ab hostibus mari Samum trajece runt.' Hoc sensu ergo viæ eran vacuæ obcursu hominum, quia, qu Romæ remanserant, se continebar in ædibus. Vulgatum etiam recte Doujatius adversus Fabrum tuetu Ejusdem Fabri conjecturam sib quoque displicere, ad marginem Li vii monuit Ant. Perizon. Ceteru *occurso* est in Flor. Vide ad I. 15. § 1

Pars in proxima quæque tectorum ruunt] *In proxima quæ tectorum* Harl 2. ubi τὸ *que* intercipitur a præce denti syllaba *quæ*: qualem errorem jam notavimus ad I. 54. § 7. Ceteru omnia hæc verba deerant in Vos 2. Lov. 3. neglegentia scribarum cui occasionem dedit, quod vox *par* mox repetatur. Alia exempla simili peccati vide ad IX. 11. § 11. Contr vox *pars* deficit in Lov. 2. *ruit* autem pro *ruunt*, obfert Lov. 4. quorum li brariis fraudi fuisse videtur constructio 'pars ruunt.' At mox eode modo sequitur 'pars petunt.' Vid

c. 38. § 5.

ultima, velut ea demum intacta s præda, petunt] Pars ultima n in tecta et ac referta præda pfecta præda perperam præ- r. 1. Vide ad xxxvii. 33. § 2. bsterriti, ne qua fraus hostilis ciperet] Exterriti Leid. 2. Sed bsterriti' est, ab ultimis tec- quæ antea petierant, absterr- supra ii. 35. 'Si, dispositis ns, absterrendo singulos a bus conciliisque, disjicere ment.' Tum vagos induceret , altero tamen exciperet inter addito. Acciperet Voss. 2. ere' et 'excipere' sæpe in fundantur. Vide ad ii. 47. iperet, quod servant reliqui, m est. 'Excipere' enim est lis ac per fraudem capere. oc lib. c. 28. 'A piratis Lipa- excepti devehuntur Lipa- ii. 11. 'Palati a consule Pæ- aud procul Tibure excepti.' 'Si qua licentia populando exercitus excipi ac circumve- set.' x. 20. 'Dimittit equi- vagos prædatores in agros excipiant.' xxii. 32. 'Car- agmen, palatosque excipien- 48. 'Inter pabulatores ex- Numidis fuerant.' xxv. 34. a vagos tantum exciperet, s obequitaret castris.' Virgil. xii. 332. 'Excipit incautum, ue obtruncat ad aras.' Æ- l. 173. 'Æmulus exceptum si credere dignum est) Inter um spumosa immerserat un- bi Servius exceptum exponit num insidiis.' Vide J. F. ad Justin. xxii. 8. § 10. modum autem hic 'fraus ex- ' ita 'insidiis excipere' Virg. 17. 'Non ego te vidi Damo- sime, caprum Excipere insi- bi vide Emmeness. Quin et re' est ex insidiis vel inopi- gredi, licet non capiatur. Li- vius vii. 11. 'Palati a consule Pœtelio haud procul Tibure excepti intra portas compelluntur.' Paullo ante inde cursus, pro inde rursus, Klockian. Sæpius voces cursus et rursus commutantur culpa scribarum. Vide quæ notavi ad Silii vi. 258. et Burmann. ad Nemes. Cyneg. vs. 197.

In forum ac propinqua foro loca conglobati redibant] *Aglobati* Harl. 2. Port. et Hav. Librarii erraruut in compendio scripturæ *aglobati*, id est *conglobati*; quod verbum Livius frequens usurpavit. Supra ii. 47. 'Missis ad consules nunciis, quo loco res essent, conglobati ad prætorium redeunt.' vi. 3. 'Neque se conglobandi, coëundique in unum datur spatium.' x. 5. 'In ultimam castrorum partem conglobantur.' xxiv. 16. 'Rapto inter tumultum ferro conglobati, et ab tergo ceciderunt Pœnos, et fugam inpedierunt.' xxvi. 40. 'Postquam eos ex variis caussis fortuna similis conglobaverat.' xliv. 31. 'Pulsi enim et fuga conglobati, quum ducenti amplius in portis cecidissent.' Sallust. in Jug. c. 97. 'Uti quosque sors conglobaverat, in nostros concurrunt:' ubi vide Cortium, qui tum aliorum exempla laudavit, tum duo etiam Livii ex xxii. 5. et xxv. 15. Præterea *rediebant* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. Hav. et fragm. Hav. Mirum in hunc errorem optimos consentire.

§ 7 *Ædificiis obseratis*] *Obsecratis* Voss. 2. et Port. a m. pr. *observatis* Harl. 2. Hav. a m. pr. et Klock. Infra xxxix. 14. 'Cœnaculum super ædes datum est, scalis ferentibus in publicum obseratis, aditu in ædes verso.' xl. 7. 'Infamandæ rei caussa januam obserari jubet.' Florus iii. 6. § 10. 'Ipsas Propontidis fauces Porcius Cato sic obditis navibus quasi portam obseravit:' ubi etiam eodem errore quidam codd. *obsecravit*: quod recte viri docti rejecerunt, invito quamvis Grutero, tum in notis ad Florum,

tum Suspic. v. 1. quem posteriorem locum inlustrandæ codicis sui lectioni ad marginem Livii Klockius adscripserat. Eam tamen ex errore scribarum natam puto.

Major prope cunctatio tenebat aperta, quam clausa] Τὸ *prope* exsulat a Lov. 2. Deinde *tendebat* est in Voss. 2. Sed solent hæc verba culpa scribarum in codd. antiquis commutari. Vide ad xxiv. 28. § 1. *Tenuit* edd. principes; pro quo Aldus primus *tenebat* substituit. Et id servant reliqui scripti.

§ 8 *Intuebantur in ædium vestibulis sedentes viros*] Paullo ante dixit eos 'medio ædium' sedisse, et 'atria' patuisse. Sed 'vestibulum' non erat in medio ædium, verum extra ædes, ut docent grammatici, et aliunde constat. Livius l. ii. c. 48. et 49. 'Jussi armati postero die ad limen consulis adesse, &c. Postero die arma capiunt, quo jussi erant conveniunt. Consul, paludatus egrediens, in vestibulo gentem omnem suam instructam agmine videt.' Igitur non propria significatione hic dicit 'vestibula.' *Duk.* *Medium vestibuli sedentes* Lov. 3. *in ædium vestibuli sedentes* Voss. 2. Sed ultima vocis *vestibulis* litera intercepta est a prima sequentis. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Insuper τὸ *viros*, quod alii omnes codd. tuentur, deficit in uno Leid. 2. Mox *habitum humano augustiorem* est in Lov. 3. omissa conjunctione *que*. Sed insuper *habitum humano angustiorem* in Voss. 2. *angustiorem* etiam præferunt Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide hoc cap. ad § 2.

Majestate etiam, quam vultus gravitasque oris præ se ferebat, simillimos Diis] *Majestatem etiam, &c. simillimos* Flor. Voss. 2. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Quod dictum videri potest, quemadmodum illud Virgilii Æneid. i. 588. 'Restitit Æneas, claraque in luce refulsit, Os humerosque Deo similis:' ubi id Servius Græcam figuram esse monuit: et Æn. iv. 558. 'Omnia Mercurio similis, vocemque, coloremque, Et crines flavos, et membra decora juventæ:' ubi iterum notat figuram esse 'Similis membra, vocem, colorem.' Quum tamen similes locutiones raro apud scriptores orationis prosaicæ, inprimis autem apud Livium, occurrant, ut jam monui hoc lib. c. 36. § 7. eam scripturam potius refero inter lapsus librariorum. Eamdem ob caussam etiam iii. 11. § 13. rejeci scripturam Pal. tertii *superbiam superat*, pro *superbia sup.* quæ Atticam Venerem redolere Gebhardo videbatur. Præterea *quæ* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. fragm. Hav. quod et ipsum aberrantium scribarum peccatum est. Deinde *gravitasque oris præferebat* Voss. 2. Harl. 2. Lov. 2. 3. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Quomodo Livium sæpius loqui solitum fuisse, videbimus ad xxvii. 34. § 5. Quum tamen optimæ notæ codd. scripti *præ se ferebat* constanter legant, alterum probare non audeo. Denique *simillimos Dis* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide hoc lib. ad c. 14. § 4.

§ 9 *Ad eos veluti simulacra versi quum starent*] *Veluti* demum in Heinsii Elzeviriana inveni. Non modo enim omnes antiquiores edd. sed et, quoscumque consului, scripti exhibent *velut*: quod postliminio revocavi. Vide etiam ad c. 44. § 7. *Ad eos velut sim. verum cum starent* Lov. 4. *Ad eos velut sim. Deorum starent* Lov. 5. a m. pr. *Ad eos velut sim. Deorum versi quum starent* Port. et Gaertn. Flor. i. 13. 'Sedentes in curulibus suis prætextatos senes velut Deos geniosque venerati.' Aurel. Vict. in Vir. Inlustr. c. 23. 'Nobilissimos senum in curulibus et honorum insignibus primo ut Deos venerati, deinde ut homines despicati, interfecere.' Puto tamen vocem *De-*

x glossa inrepsisse, quam marleripsit, qui per 'simulacra' Deorum intelligi putabat, potius ea voce innuitur obsticorum silentium et inmobilis ms, quasi non homines vivi, mlacra forent. Plutarch. in p. 140. Ἐθαύμαζε τοὺς προκαι ἄνδρας ἐν κόσμῳ καὶ σιωπῇ, ς ὡς οὔθ' ὑπεξανέστησαν ἐπιόντων, οὔτ' ὄψιν ἢ χρόαν ἔτρεψαν ῥαθύμως καὶ ἀδεῶς ἐγκεκλιμένοι σκίμποσιν, οὓς ἔφερον, καὶ προσες ἀλλήλους ἡσύχαζον. Vide Zonar. in Annal. VII. 23. Et sius II. 19. 'Patentem Galli penetrant, trucidant rigentes rorum modo in suis sedibus es.' Ceterum *Ad eos velut ad orum versi,*' iterum voce auc- præferunt Harl. 2. et Hav. lem Livium præpositiones re- n his similibusque locutioniitum fuisse, videbimus ad VI. His tamen codd. fidere non

apirius unus ex his] Hunc vo- Camillo p. 140. Μάριον Παπίtarchus. Credo vitiose, pro Παπίριον· ut sit *M'. Papirius* qui consul et tribunus milit ante annos triginta: ex quo eum vocat senem honoribus tum. *Sigon.* Omnino Sigo- erravit. Nullus enim alius s ex familia Crassorum his bus Romæ summum magis- gessit, quam M. Papirius, qui ante annos LIII. consu- ctus est, ut Livius narravit Verum, ut demus, eum po- sii, quemadmodum Diodor. luit, quam *Marci*, ut Livius radiderunt, prænomen habu- ominus tamen is intelligi po- mporum ratio obstare vide- æterquam quod is etiam num- ribunatum militum consula- nuisse legatur. Puto itaque n pro *Papirio Crasso* indicare voluisse 'Papirium Mugillanum,' qui ante annos triginta tribunus militum consulari potestate creatus eamdem dignitatem biennio post iterum gessit, et ante annos viginti et unum consul fuit. Verum ei et apud Livium IV. 45. § 5. c. 47. § 8. et c. 52. § 4. et apud alios scriptores *Marci* prænomen tribuitur, id etiam ad posteriorem Livii locum probante ipso Sigonio. Vulgata igitur scriptura apud Livium non mutanda est; apud Plutarchum vero, pro Παπειρίῳ Μαρίῳ, non Μανίῳ, quemadmodum nunc vulgo in contextum receptum est, legendum videtur, sed Μάρκῳ, ut habet cod. Vulcobianus. In Bodl. 3. Μαρίῳ servatur. Ceterum quem Livius et Plutarchus *M. Papirium*, Valerius Max. III. 2. ex. 7. *C. Atilium* vocat, ut etiam Klockius ad marginem Livii observavit.

Barbam suam, ut tum omnibus promissa erat, permulcenti] *Ut cum omnibus* Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Deinde *prolixa erat* Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Port. et Hearnii Oxon. C. Male. Supra II. 23. 'Ad hoc, promissa barba et capilli efferaverant speciem oris:' ita Rhenanus, pro *prolixa barba*, emendavit, et plures atque integriores codd. præferunt, quamvis alterum magis placeat Klockio. Sed vide quæ ibi notavi, et mox dicentur. VI. 16. 'Satis constat, magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum ac barbam promisisse.' XXVII. 34. 'Sed erat veste obsoleta capilloque et barba promissa.' XXVIII. 35. 'Præterquam quod suapte natura multa majestas inerat, adornabat promissa cæsaries habitusque corporis.' XXXVIII. 17. 'Procera corpora, promissæ et rutilatæ comæ, vasta scuta, prælongi gladii.' XLIV. 19. 'Sordidati barba et capillo promisso, cum ramis oleæ ingressi curiam procubuerunt.' Ovidius Trist. l. IV. el. 2. vs. 33. 'Perfidus hic nostros in-

Quæcumque reliqua esset, fortunam] Τὸ *reliqua* non exstat in Gaertn. Sed *quæcumque reliquissent* Flor. *quæcumque reliquisset* Neapol. Latinii. Ejus erroris plura exempla vide ad xxiii. 29. § 16. *q̄ncūq; reliqua esset* Hav. Ceterum in eo tantum non omnes conspirant codd. quod præferant *fortuna*. Certe ita est in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Neapol. Latinii, et Hearnii Oxon. C. Sed omnino error hic conferendus est in librarios, de cujus origine dixi ad iv. 44. § 5. Ex meis unus hujus erroris inmunis est Harl. 1. si excerptis, quibus utor, fides habenda sit.

§ 3 *Quum ipsa res speciesque miserabilis erat, tum muliebris fletus et concursatio*] *Tum*, pro *quum*, Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et editi usque ad Aldum, qui vulgatæ lectionis auctor exstitit, comprobantibus reliquis scriptis. Vide ad vi. 23. § 3. Præterea *ipsas res spes mis. erat* fragm. Hav. *ipsa re speciesque mis. erat* Flor. Sed ultima litera τοῦ *res* intercepta est a prima vocis seq. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Hinc *mulierum fletus* Lov. 3. Tum *fletus concursatio* Lov. 2. *fletus et cursatio* Hav. Male. Propria in hac re 'concursare' et 'concursatio' vocabula sunt. Liv. ix. 24. 'Concursantes per viam pavidos cædit.' Vide Græviam ad Cic. pro Quinct. c. 16.

Rogantiumque viros natosque] Legendum *rogitantiumque viros*. Rhen. Recte. Et ita Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 3. 4. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et Klockian. Emphasis est in frequentativo. Exprimit enim trepidationem rogantium, quæ modo hos, modo illos, percunctabantur, idque sæpius. iv. 58. 'Quid jam integri esse in corpore loci ad nova vulnera accipienda, quid super sanguinis, qui dari pro republica posset, rogitantes.' Similem vim τοῦ 'ostentare' vide ad ii. 24. § 4. Tota vox *rogitantium* deest in Voss. 2. neglegentia scribæ ob similitudinem inter ultimas literas hujus et præcedentis vocis. *Rogantiumque* vix superest in Flor. Leid. 2. Lov. 2. 5. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Eadem ratione variatur in membranis antiquis iv. 13. § 12. Simili etiam modo commutantur 'clamare' et 'clamitare,' vide ad ii. 55. § 6. 'imperare' et 'imperitare,' vide ad xxi. 1. § 3. 'ostendere' et 'ostentare' ad xxviii. 3. § 11. Mox *nihilque humanis superesse malis* Lov. 3. Vide ad ii. 41. § 8.

§ 4 *Magna pars tamen earum in arcem suos prosecutæ sunt*] Legendum *in arcem pers. sunt*. Rhen. *Persecutæ sunt* ex meis præferunt etiam Klockian. Lov. 1. 2. 3. 5. Voss. ambo, Leid. 2. Port. et fragm. Hav. Alibi etiam 'persequi' pro verbo simplici 'sequi' et apud Livium et apud alios obcurrit. Infra xxv. 10. 'In arcem Romanos ad omnem adeundam simul fortunam persecuti fuerant:' ita edebatur ante Sigonium, qui *prosecuti* substituit. xxix. 31. 'Masinissa in montem perfugit: familiæ aliquot persecuti sunt regem.' xlv. 6. 'Ea cohors, persecuta regem fugientem, ne tum quidem abscedebat:' ita primæ aliæque omnes præferunt edd. usque ad Gronov. qui *prosecuta* edidit. Ovidius Metam. iv. 151. 'Persequar exstinctum, letique miserrima dicar Caussa comesque tui:' ubi tamen Burmann. ex uno cod. *Prosequar* præfert. An itaque etiam hic servandum *prosecutæ*, quod tuentur reliqui omnes? Errore autem scribarum voces 'persequi' et 'prosequi' innumeris locis in Mss. veteribus commiscentur. Vide quæ notantur ad Epit. Liv. lib. xcix. Ceterum *Magna tamen pars earum*, vocibus alio ordine positis, præferunt Port. et Hav. At vox *tamen* deficit in Lov. 2. invitis reliquis

. Mox vero *revocante*, pro ebfert Voss. 2. *nec vocant*, cantur, Lov. 2. Deinde *mu-inb. mult.* Lov. 4. et 5. Vide I. § 8. *minuendum inb. mult.* Vide ad XL. 49. § 1. *minuen-ille mult.* Flor. Vide ad IX.

e alere in tanta inopia frumenti Dele τὸ *in*. *Tanta inopia* no-casus est, quamquam suum dicium relinquitur. *T. Faber.* nostri præpositionem servant, epto Lov. 4. qui Fabri con-favet. Sed eam delendi ne-m non video, invitis aliis om-'Exiguus collis' non poterat aliam turbam plebis. II. 40. populari hanc terram, quæ t, atque aluit?' XXVIII. 12. s ager exiguus tanto alendo erat.' Cic. de Natur. Deor. Quum agellus eum non satis t opinor ludimagister fuit.' Phocione c. 1. 'Si mei si-unt, idem hic, inquit, agellus.' Ceterum *in tanta frumenti* arl. 2. et Port. *in tanta fru-* la Hav. Paullo ante *maxima* erto. pro *maxime pl.* Male. a alia illa turba ex sola ple-*maxime*, id est, inprimis, præ-plebe constabat. Eo sensu ti emendandum docuerunt XLII. 5. 'Scytharum maxi-lio in regnum restituitur:' eram editur *maximo auxilio.* ssu etiam supra in uno cod. 45. 'Quum multitudo Icilii interventu resisti posse Ap-ret:' ubi recte *maxime* edi-aliis scriptis superest. Vide otantur.

gmine jam uno petiit Janicu- : *Janiculum* Voss. 2. et Lov. ad XXXVII. 45. § 2.

'e pars per agros dilapsi, pars sit] *Jam inde pars* Hav. in-ris omnibus scriptis et ex-Et sane illud *jam* proxime præcessit. Præterea *inde per agros dilapsi*, omisso τῷ *pars*, Leid. 2. Id etiam abesse posse docent quæ nota-vit Gronov. ad Livii III. 37. § 8. Quum tamen in ea voce servanda conspirent reliqui libri, forte nasuta librarii diligentia omissa videri potest propter τὸ *dilapsi*, cui *pars* non con-venire videbatur. At ita infinitis lo-cis Livius loqui solitus est. Vide ad XXVII. 1. § 12. Mox *communibus ex-ploratis*, pro *comm. deploratis*, Leid. 2. *deplorantibus* Lov. 2. *declaratis* Lov. 4.

§ 7 *Omissa rerum suarum cura, quæ sacrorum ferenda*] Pall. tres *quæ sacro-rum secum ferenda.* Gebh. Mss. *quæ sacrorum secum ferenda.* Nescio quis deleverit: nam omnes habent vetus-tiores editi, nulla differentia, nisi quod quidam loco mutant, *quæ secum sacro-rum ferenda.* J. F. Gron. Vocem *se-cum* constanter etiam servant omnes scripti, quibus utor, ut et Hearnii Oxonienses. Primus eam delevit Gruterus, in cujus jam prima ed. non conspicitur. Sed vocem illam etiam omnes priores excusi agnoscunt; nisi quod in Aldo antiquioribus, in alium ordinem digestis vocabulis, inveniatur *quæ secum ferenda sacrorum.* Præterea *cura, quæque sacrorum* habent Leid. 2. et fragm. Hav. Verum ita mox etiam legendum foret *quæque, quia vires;* ubi tamen nihil mutatur. Illud *que* male ex præcedenti *quæ* repetitum est. Vide ad IX. 1. § 5. ex quo eo-dem *quæ* sequenti etiam *que* præce-dens alibi repeti solet. Vide ad VI. 3. § 3. *Curaque sacrorum* Lov. 4. In-super *omissa suarum rerum cura* Harl. 2. In verbis præcedd. *virgines Ves-tales*, pro *virginesque V.* præfert Leid. 2.

Quæ (quia vires ad omnia ferenda de-erant) relinquenda] Τὸ *ad* non compa-ret in Leid. 1. quasi voluerit scriba *vires omnia ferendi*, vel *ferendo.* Præ-terea vox *ferenda* deficit in Hearnii Oxon. L. 1. quæ, si plures concine-rent, recte etiam abesse, et ex præ-

cedenti intelligi posset. Nunc unum hunc codicem contra aliorum omnium testimonium audiendum non arbitror. Ceterum *quæ* (*quia vires ad omnia ferenda deerant*) *q̃ relinquenda* habet Voss. 1. Mox *consultantes* exsulat a Lov. 4.

Quisve ea locus fideli adservaturus custodia esset] *Quisne ea locus* Lov. 2. cum edd. Rom. 1472. et Parm. Vide hoc lib. c. 28. § 5. *quive ea locus* Port. et fragm. Hav. Supra II. 7. 'Adeone est fundata leviter fides, ut, ubi sim, quam qui sim, magis referat?' VI. 32. 'Qui, si qui alibi motus exstitisset, ad subita belli mitti posset:' ubi vide alia. Phædrus Fab. I. 13. 6. 'O qui tuarum, corve, pennarum est nitor!' ubi vide Burm. Adde Cortium ad Sallust. Cat. c. 44. § 5. atque Arntz. ad Auct. de Orig. Gent. Rom. c. 21. Hic tamen duorum eorum codicum auctoritas levior est, quam ut sequi audeam. *Quis ea locus* Hav. *quisve ea loca* Gaertn. Deinde *fideli conservaturus custodia* Leid. 2. *fideli asservatus custodia* Gaertn.

§ 8 *Optimum ducunt, condita in doliolis sacello proximo, &c. defodere*] Festus in 'Doliola:' 'Doliola, locus in Urbe sic vocatus, quia, invadentibus Gallis Senonibus Urbem, sacra in eodem loco doliolis reposita fuerunt, qua de caussa in eodem loco ne despuere quidem alicui licebat.' Sed aliter Varro de Ling. Lat. lib. IV. p. 37. 'Est locus, qui vocatur doliola ad cloacem maximam, ubi non licet despuere, a doliolis sub terra. Eorum duæ traditæ historiæ: quod alii esse aiunt ossa cadaverum: alii Numæ Pompilii religiosa quædam post mortem ejus infossa.' *Klock.* Florus I. 13. 'Quidquid religiosissimi in templis erat, partim in doliis defossa terræ recondunt, partim inposita plaustris secum auferunt.'. Ceterum *optima ducunt* Leid. 2. *optimum dicunt* Lov. 2. centies obvio errore. Vide ad XXXVIII. 43. § 1. Præterea Ant. Perizon. ad marginem Livii scribendum existimavit *condita doliolis in sacello proximo*. Caussam mutationis, quam nullam video, aperuisse vellem, ut judicandi locus esset.

Ubi nunc despui religio est, defodere] *Ubi nunc despui religione defodere* Voss. 2. et Lov. 3. sed scriptum fuerat *religio ē* per compendium, divisis vocibus, quæ postea male cohæserunt. *Defendere* fragm. Hav. a m. pr. et Lov. 5. *de fædere* Hav.

Cetera inter se onere partito feruntur via, quæ] Legendum *ferunt via*, tametsi refragrante vetere scriptura. *Rhen.* *Inter se cetera* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Tum *honore partito* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *honere partito* a m. sec. Vide ad XXXVI. 40. § 9. Tum *feruntur via* Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. in quo a m. pr. fuerat *feriuntur*. Sæpe ultimæ illæ literæ *ur*, sive terminatio tertiarum personarum formæ passivæ, perperam a librariis adduntur. Vide ad XXXIX. 22. § 8. *Ferunt via*, ut Rhenanus voluit, habent reliqui codd. neque dissensisse videntur Oxonienses, ex quibus Hearne nihil notavit, licet *feruntur* in Romana ed. princ. inveniri monuerit. Ex editis autem *ferunt* ante Rhenanum jam exhibuit Frobenius 1531.

§ 9 *In eo clivo eas quum L. Albinus de plebe Romana homo*] Valerius Maximus I. 1. ex. 10. *L. Alcanium* vocat, sed errore, ut puto, codicum. *Glar.* Vet. lib. *L. Albinius.* Valerius item Maximus, ut est in Mss. *Albinius* recte. Est enim nomen gentis plebeiæ, non cognomen patriciæ 'Postumiæ.' *Sigon.* *In eo clivo eos* Lov. 4 Harl. 2. et Port. *Eos*, flaminem nempe Quirinalem et virgines Vestales quasi Livius ad dignius genus respexerit. Sed reliqui codd. vulgatum tuentur. Similiter etiam Valer. Max loc. laud. 'Quum flamen Quirinalis virginesque Vestales sacra onere par

ent, easque, pontem Sublii- ingressas, et clivum, qui du- niculum, descendere' (recte nm puto *escendere*) 'incipien- lvanius, plaustro conjugem s vehens, adspexisset.' Et ius *eas*, quam *eos*, quia non , sed virgines et sacra plaus- pit. Infra, 'Descendere uxo- pueros jussit, virgines sa- plaustro imposuit.' Valer. id virgines et sacra impo- lsso cœpto itinere, Cerete pervexit.' Florus I. 13. 'L. depositis uxore et liberis, in plaustrum recepit.' Præ- *Albinus* Voss. ambo, Leid. quinque, Harl. ambo, Port. Hav. et fragm. Hav. *L. Al- meis* Flor. et Leid. 2. neque ræferunt edd. Rom. 1472. et Varie etiam in hoc nomine or. et Val. Maxim. l. laud. m esse, ex iis constat, quæ lecti monuerunt. Infra etiam 2. *M. Albinus*, pro *M. Albi- em* errore præferunt quidam ide etiam ad II. 33. § 2. De- ex *homo* deficit in solo Lov. 4. omitti, vel addi posse, patet quæ dicta sunt ad Epit. Liv. Pluribus igitur et melioribus hit mutantibus adsentior.

tro conjugem ac liberos vehens] El. I. 11. 51. 'Rusticus e lu- ohit male sobrius ipso Uxo- astro progeniemque domum.' ro hic *habens*, pro *vehens*, ex- . Neque aliter vetustissimæ lib. *Habens* etiam Flor. Voss. uterque, Lov. quinque, Harl. , Port. Gaertn. Hav. fragm. earnii Oxon. N. et C. et edd. sque ad Vascos. apud quem *vehens* obcurrit, quod, nisi n in Voss. 1. fuisse ejus ex- indicarent, ex Valer. Max. n existimarem. Is enim si- loco laud. *plaustro conjugem et* *vehens*.

Inutilis bello urbe excedebat] *Ex urbe excedebat* principes edd. Et ita Livium loqui solitum fuisse, videbimus ad XXXVII. 30. § 9. Dissentiunt tamen codd. quorum plerique, expuncta præpositione, habent *urbe excedebat*, quemadmodum Aldus primus edidit. Sed *urbe excedet* præfert Hav. *urbem excedebat* Gaertn. Quod non dubitarem recipere, si alii adstipularentur. Ita enim sæpius Livius loqui amavit. Vide quæ notavi ad II. 37. § 8.

§ 10 *Sacerdotes publicos sacraque populi Romani pedibus ire, ferrique se ac suos in vehiculo conspici*] Distinguenda verba ita: *pedibus ire, ferrique*; inde, *se ac suos in vehiculo conspici*. Nam *ire* ad *sacerdotes*, *ferri* ad *sacra* refertur. *Sigon.* *Pedibus ire, ferri*, omissa copula, Leid. 2. Lov. 1. quibus nullus consentit. Idem mox Leid. 2. cum Hearnii Oxon. N. præferunt *se ac suos vehiculo conspici*, sine præpositione; quam etiam non agnoscunt vetustiores excusi, et Aldus demum addidit. Aldinam vero lectionem firmat reliquorum Mss. auctoritas. Ovidius Trist. El. IV. 2. 47. 'Hos super in curru, Cæsar, victore veheris.' Præterea *sacrataque populi Romani* Lov. 5. quo eodem errore *sacratam*, pro *sacram*, in uno scripto et editis pluribus erat hoc lib. c. 25. § 7. Paullo ante *tū discrimine* Hav. pro *tū*, id est *tum disc.* Vide ad XXVII. 22. § 5. Tota vox *tum* deerat in Lov. 2.

Et Cære, quo iter sacerdotibus erat, pervexit] *Et cetera a quo iter* Harl. 1. Tum *quo sacerdotibus iter erat* Harl. 2. et Hav. *quo iter erat sacerdotibus* primæ edd. usque ad Aldum, qui voces in vulgatum ordinem digessit. Cum eo vero stant reliqui codd.

CAP. XLI. § 1 *Turba seniorum domos regressa*] *Domos ingressa* Hav. In principio autem cap. *Romæ imperium* Gaertn. pro *Romæ interim*: et *Romæ jam interim satis omnibus*, transpositis vocibus, Lov. 2.

quo aut obpressus jaceas, aut, ne obprimare, mente vix constes.' Eodem sensu 'consistere' inlustrat Burmann. ad Quinctil. Declam. CCCXLIX. Aliter 'mens constat,' vel 'consistit' VIII. 19. 'Vitruvio nec, ut vallo se teneret adversus validiorem hostem, sana constare mens; nec, ut longius a castris dimicaret, animus subpetere:' ubi vide: et Burmann. ad Ovidii Art. Am. I. 120.

§ 4 *Quocumque clamor, sonitus hostium, mulierum puerorumque ploratus, sonitus flammæ*] Vox prior *sonitus* redundat: neque enim proprie *sonitus hostium* dicitur, sed *flammæ*. Recte autem habebitur res, si sua cuique reddantur: *clamor hostium, ploratus mulierum, sonitus flammæ*. Quod etiam veteres comprobant libri. *Sigon.* Vocem *sonitus*, quam delendam monuit Sigonius, et, ut videtur, non male, servant tamen Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 1. a m. pr. Lov. 2. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Eam transponens *quocumque clamor hostium, sonitus mulierum, puerorumque ploratus* præfert Lov. 4. Contra omittunt eamdem Leid. 2. Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Hearne, qui tamen emendationem Sigonii in variis lectionibus memorat, non addidit quæ scriptura fuerit codicum Oxoniensium. Præterea *mulierumque puerorumque plor.* Harl. 2. *mulierumque ac puerorum plor.* Port. *mulierum atque puerorum plor.* Hav. Meliores stant pro recepta lectione.

Fragor ruentium tectorum avertisset] Malim *advertisset*: ut I. 12. 'Adverteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri.' *J. F. Gron.* *Advertisset*, ut Gronovius volebat, inveni in Leid. 2. Lov. 1. et fragm. Hav. quod mihi quoque præstare videtur. Vide quæ notantur ad Livii loc. laud. I. 12. § 10. *Avertissent* habet Lov. 3. a m. pr. Utrumque ferri potest. Vide ad XXXVII. 29. § 6. Quum itaque reliqui numerum singularem servent, uni pluralem substituenti credere iniquum foret. Miror ingenium Donjatii, qui, quum ex eo vulgatæ scripturæ patrocinium quæsiisset, quoniam, quod ad unam partem advertit, ab alia avertit; secundam hanc rationem subdit: 'quidni et ab his horrore aversi Romani?' Sane eo sensu *avertisset* hic capi non posse, eum docere potuisset τὸ *quocumque*. Tantum abest, ut ab his horrore aversi fuerint Romani, ut mox animos oraque et oculos flexisse dicantur ad illa loca, unde clamor hostium, mulierum puerorumque ploratus, sonitus flammæ et fragor ruentium tectorum ad aures acciderant. Si *avertisset*, quod in optimis ac certissimis scriptis superest, servari debet, id capiendum erit a conspectu aliarum rerum avertere ad se. Eo sensu ferri potest. Vide ad VI. 23. § 8. *Mox pavente sed ad omnia*, addito τῷ *sed*, Hav. Deinde *oraque oculos*, pro *oraque et oculos*, Voss. 2. *animos atque oculos* Lov. 2.

Velut ad spectaculum a fortuna positi] *Velut positi a fortuna ad spect.* Lov. 2. et Voss. 2. *ab fortuna* est in Port. et Hav. Mox *præterquam id corporum* Flor.

§ 5 *Tanto ante alios miserandi magis, qui umquam obsessi sunt, quod interclusi a patria*] Non scio, quomodo hoc dicat: nam idem quam plurimis accidit, ut ab hostibus in arcem compulsi omnia sua in hostium potestate esse, et tecta urbis incendi viderent. *Duk.* *Miserandi magis, quam qui umquam* Port. et Hav. *miserandi magis, quod qui umq.* Harl. 2. *qui numq.* Lov. 3. Voss. 2. et Leid. 2. quomodo etiam vir doctus in margine ed. Carionis scribendum conjicit. Sed male. Romani 'magis miserandi erant ante alios, qui umquam obsessi sunt,' non 'qui numquam obsessi sunt.' Indicat, obsidionem Romanorum, quam aliorum, miseratione digniorem esse; quod, licet obsessi, tamen a patria

c. 38. § 5.
ultima, *velut ea demum intacta* *s præda, petunt*] *Pars ultima* *n in tecta et ac referta præda* *fecta præda* perperam præ- r. 1. Vide ad XXXVII. 33. § 2. *Absterriti, ne qua fraus hostilis* *ciperet*] *Exterriti* Leid. 2. Sed bsterriti' est, ab ultimis tec- quæ antea petierant, abster- supra II. 25. 'Si, dispositis na, absterrendo singulos a bus conciliisque, disjicere ssent.' Tum *vagos induceret* . altero tamen *exciperet* inter addito. *Acciperet* Voss. 2. ere' et 'excipere' sæpe in nfunduntur. Vide ad II. 47. *iperet*, quod servant reliqui, m est. 'Excipere' enim est liis ac per fraudem capere. ac lib. c. 28. 'A piratis Lipa- excepti devehuntur Lipa- II. 11. 'Palati a consule Pœ- haud procul Tibure excepti.' 'Si qua licentia populando exercitus excipi ac circumve- set.' x. 20. 'Dimittit equi- vagos prædatores in agros excipiant.' XXII. 32. 'Car- agmen, palatosque excipien- 48. 'Inter pabulatores ex- Numidis fuerant.' XXV. 34. a vagos tantum exciperet, obequitaret castris.' Virgil. XII. 332. 'Excipit incautum, que obtruncat ad aras.' Æ- L. 173. 'Æmulus exceptum (si credere dignum est) Inter um spumosa immerserat un- bi Servius *exceptum* exponit sum insidiis.' Vide J. F. ad Justin. XXII. 8. § 10. modum autem hic 'fraus ex- ' ita 'insidiis excipere' Virg. 17. 'Non ego te vidi Damo- sime, caprum Excipere insi- bi vide Emmeness. Quin et re' est ex insidiis vel inopi- gredi, licet non capiatur. Li- vius VII. 11. 'Palati a consule Pœtelio haud procul Tibure excepti intra portas compelluntur.' Paullo ante *inde cursus*, pro *inde rursus*, Klockian. Sæpius voces *cursus* et *rursus* commutantur culpa scribarum. Vide quæ notavi ad Silii VI. 258. et Burmann. ad Nemes. Cyneg. vs. 197.

In forum ac propinqua foro loca conglobati redibant] *Aglobati* Harl. 2. Port. et Hav. Librarii errarunt in compendio scripturæ *9globati*, id est *conglobati*; quod verbum Livius frequens usurpavit. Supra II. 47. 'Missis ad consules nunciis, quo loco res essent, conglobati ad prætorium redeunt.' VI. 3. 'Neque se conglobandi, coëundique in unum datur spatium.' X. 5. 'In ultimam castrorum partem conglobantur.' XXIV. 16. 'Rapto inter tumultum ferro conglobati, et ab tergo ceciderunt Pœnos, et fugam inpedierunt.' XXVI. 40. 'Postquam eos ex variis caussis fortuna similis conglobaverat.' XLIV. 31. 'Pulsi enim et fuga conglobati, quum duceuti amplius in portis cecidissent.' Sallust. in Jug. c. 97. 'Uti quosque sors conglobaverat, in nostros concurrunt:' ubi vide Cortium, qui tum aliorum exempla laudavit, tum duo etiam Livii ex XXII. 5. et XXV. 15. Præterea *rediebant* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. Hav. et fragm. Hav. Mirum in hunc errorem optimos consentire.

§ 7 *Ædificiis obseratis*] *Obsecratis* Voss. 2. et Port. a m. pr. *observatis* Harl. 2. Hav. a m. pr. et Klock. Infra XXXIX. 14. 'Cœnaculum super ædes datum est, scalis ferentibus in publicum obseratis, aditu in ædes verso.' XL. 7. 'Infamandæ rei caussa januam obserari jubet.' Florus III. 6. § 10. 'Ipsas Propontidis fauces Porcius Cato sic obditis navibus quasi portam obseravit:' ubi etiam eodem errore quidam codd. *observavit*: quod recte viri docti rejecerunt, invito quamvis Grutero, tum in notis ad Florum,

tum habeat. Ea enim tempora permutare, Livio et aliis optimis scriptoribus non insolens est. Vide J. F. Gronov. ad Livii XXXIV. 11. § 2. Ceterum *omnia* deficit in ed. Parm. Tum *flammis et ruinis* legunt Harl. 2. Port. et Hav. Paullo ante *Nihil tum*, pro *Nihil tamen*, Lov. 4. Vide ad XXII. 17. § 5. *Nihil tamen tã tot onerati* Lov. 2. Sed vocula *tot* deest in Harl. 2. *flexere* etiam, pro *flexerunt*, obfert Gaertn. *fluxerunt* Lov. 5. a m. pr. sollemni scribarum lapsu. Vide Burmann. ad Quinctil. Instit. Orat. I. 8. p. 96.

Quem tenebant collem, libertati relictum, virtute defenderent] *Quod tenebant* Hav. Præterea *libertate relictum* Lov. 3. Tum *virtute* deficit in Voss. 2. Deinde *defenderant* exhibet Gaertn.

§ 8 *Et jam, &c. abalienaverant ab sensu*] *Etiam* una voce habent Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. de quo errore vide ad XXXIX. 10. § 6. Pro eo *et* exhibent Hav. et Lov. 2. errore inde orto, quod *etiam* breviter hoc modo *ẽt* scriberetur, et suprascriptam virgulam addere librarii omiserint. Vide ad XXII. 47. § 9. Deinde *abalien. assensu* fragm. Hav. *abalien. a sensu* Gaertn. Paullo post alio ordine *arma ferrumque tantum* Harl. 2. et Port. *armaque ferrumque tantum* insuper Hav.

CAP. XLIII. § 1 *Inter incendia ac ruinas captæ Urbis*] *Incendia atque ruinas* Harl. 2. *incendia et ruinas* Gaertn. a m. pr. Tum vox *hostes* exsulat ab Harl. 2. Paullo ante *in tectis*, pro *in tecta*, Lov. 2. Hinc *nec quicquam*, pro *nequidquam*, Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Vide mox. *Nec quicquam alibi bello gesto*, insuper inserta voce *alibi*, Lov. 3.

Nec quidquam tot cladibus territos] Verumne est, 'non quidquam,' id est, nihil, 'tot cladibus territos' fuisse Romanos, quos ipse Livius cap. præc. 'ad omnia paventes' descripserat, et, quum alia atque alia parte nova aliqua clades oriretur, 'mentibus consipere non potuisse' dixerat? Hæc sibi contraria sunt, quæ tamen non Livio, sed librariis ejusque editoribus, vitio verto. Scilicet ita primus edidit Frobenius 1531. et servant tantum unus et alter meorum codicum. Antea typis descripti exhibuerunt *nequidquam tot clad. terr.* Et ita præferunt etiam Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Galli quædam incendia ostentarant 'terroris caussa,' si compelli ad deditionem caritate sedium suarum obsessi possent. Territi etiam erant Romani ruina patriæ, sed *nequidquam*; neque fructum, quem proposuerant, Galli ex terrore hostium perceperunt: non enim obsessi flexuri erant animum ad deditionem, ni vis adhiberetur. Et hinc modo dixerat 'in tecta Urbis nequidquam bello gesto.' Galli itaque frustra in tecta Urbis bellum gesserant, et frustra Romanos tot cladibus terruerant. *Nequidquam* enim hic est 'frustra.' Vide Cortium ad Sall. Cat. c. 20. § 1. ubi monet, etiam unum suorum codicum *nec quicquam* a m. prima præferre, quomodo et plures meorum in verbis præcedd. legunt. Eadem vocabula etiam alibi confunduntur. Vide ad IX. 18. § 5.

Inpetum facere in arcem statuunt] *Inpetum facere arcem*, omissa præpositione, Leid. 1. *inpetum faceres arcem* Harl. 1. *inpetum in arcem facere* Lov. 5. Paullo ante *nisi vis*, pro *si vis*, Lov. 4. et Hav. sæpius obvio in libris scriptis errore. Vide ad XXIII. 1. § 8.

§ 2 *Multitudo omnis in foro instruitur*] *In foro instruit* Hav. neglecta nota, qua ultimæ literæ *ur* indicari solent. Vide ad X. 10. § 1. *in foro instituitur* Leid. 2. et Lov. 1. Ita codd. variare vidimus ad IV. 4. § 4. Adde quæ notantur ad VIII. 38. § 8. Mox *et testudine facta*, pro *ac testudi-*

Lov. 2. Sed *nil temere* Hav. *nes aditus stationibusque fir-ebet* esse *ad omnes ad. statio-*i. Rhen. Ita præferunt eti-a edd. præter Ascensianam qua sola *stationibusque* inve-*ionibus firmatis* est etiam in scriptis, nisi quod *firmati* sit

igna ferri videbant, ea robore ibposito] *Quo* et *eo* Harl. 2. *eo* etiam Lov. 4. et Hav. sed mox sequuntur. *Qua* ergo emadmodum 'qua' et 'ea-. 39. 'Nec perrumpere ea-i transierant, posse.' Alibi iculæ sæpe commutantur. x. 14. § 4. Tum vox *virorum* i Harl. 2. Lov. 5. Port. et eniquе *apposito* Voss. 1. Lov. d. 2. obvia varietate. Vide ii. 61. § 4.

successerit magis in ardunm] *m successerit* Gaertn. Sed n perperam ex præcedenti stita est. Pro eo *quo cum it* dederunt Harl. 2. Port. et sinde *successerint* quædam ex nus edd. Præcessit *hostem*, verbum referendum. Inter-ilem ei conlective sumto ver-rale additur, ut videbimus 41. § 15. Hic tamen recte ildus reposuit *successerit*. Id perest in omnibus scriptis, epto Flor. qui similiter *suc-*obfert.

ui prope sua sponte in hostem] *Quippe sua sponte* fragm. id olim continua serie et per liam scriptum fuerat *quippe*; leinde, omissa compendii no-na est *quippe*. Paullo ante pro *restitere*, Leid. 2. Harl. et Hav. Tum *superiori*, pro , Lov. 4.

facto strage ac ruina fudere] Veniebat in mentem *strage*, id est, strage, quæ ruinæ in-t. Supra iv. 33. 'Ruinæ si-milem stragem eques, quacumque pervaserat, dedit.' Sed nihil muto invitis libris. *Duk.* *Impetus facto* Harl. 1. Sed litera finalis *s* priori voci adhæsit ob similitudinem primæ literæ vocis seq. Vide ad iv. 33. § 10. *In host. inf. impetum, facta strage ac ruina* fragm. Hav. Deinde *inpetu, facta strage ac ruina* Lov. 2. *inpetu facto ac ruina*, omissa media voce, Lov. 1. et Leid. 2. Denique *fugere Gallos* Hav. De quo errore scriba-rum vide ad xxxviii. 17. § 6. Mox verbis seqq. *tentarent* Lov. 2. An voluit *tentarint?* Insuper *tale genus pugnæ* alio ordine Voss. 1. et Leid. 2.

§ 4 *Omissa itaque spe per vim atque arma subeundi*] *Amissa itaque spe* Harl. 2. Port. Lov. 4. Gaertn. et Hav. Sæpissime hæc verba in Mss. vetustis commutantur. Vide ad ii. 48. § 6. Eadem autem multis etiam locis adeo parum significatione differre, ut, quid præferendum sit, nescias, observat Burmann. ad Phædr. Fab. i. 13. 10. Hic tamen *Omissa* præfero. Non modo enim pro hac scriptura stant præstantissimi codd. verum etiam Galli a Romanis repulsi videntur sponte dimisisse spem expugnandi Capitolii per vim atque arma. Et ita 'omittere spem' recte præferunt vi-ri docti apud Curtium iii. 2. 'Omis-sa omni alia spe, statuit ipse decer-nere:' quod et ipsum mallem ibid. iv. 1. 'Territi tamen spem obtinendi Ægypti non omiserunt:' ita ibi plu-res exhibent codd. vulgo editur *ami-serunt*. Et sic recte legitur apud Justin. xx. 3. 'Paucitatem suam cir-cumspicientes, omissa spe victoriæ, in destinatam mortem conspirant.' Contra 'amissa fugæ spe' præstat apud Plinium Hist. Nat. viii. 7. 'Pompeiani' elephanti, 'amissa fugæ spe, misericordiam vulgi inenarra-bili habitu quærentes supplicavere.' Insuper *Omissa utique spe* Lov. 5. Vide ad vii. 28. § 3. Ceterum *spe per-*

inde atque arma obeundi Gaertn. ex *perui*, id est *per vim*, exigua tantum aberratione fit *periñ*, id est *perinde*, ob similitudinem literarum *ui* et *in*. Vide ad IX. 1. § 8.

Quod in Urbe fuerat, frumentum incendiis Urbis absumserant] Videtur Livio satis fuisse *incendiis absumserant*. J. F. Gron. *Urbis*, quod expungebat Gronovius, in uno apud me deerat Leid. 2. Reliqui constanter tuentur. Neque aliam caussam, ob quam displicere potuerit, video, quam quod mox præcesserit. At ita erat c. 41. 'Nec tum inpetu aut vi capiebant Urbem, sine ira, sine ardore animorum ingressi postero die Urbem:' ubi quidem voci *Urbem* posteriori loco controversia similiter mota est: sed vide quæ ibi dicta sunt. Præterea *incendia urbis absumserant* Gaertn. Sed ita superius distinctio mutanda foret hoc modo: *obsidionem parant, cujus ad id tempus inmemores: et quod in Urbe fuerat frumentum, incendia, &c.* Sed præfero vulgatum, reliquorum omnium codicum fide stabilitum. Tum *assumserant* Leid. 1. Lov. 3. 5. Harl. 2. et Hav. *adsumserant* Flor. Vide ad IX. 17. § 17. Paullo ante etiam *ad id tpris*, id est *temporis*, Gaertn. Ita I. 50. 'Monitus a proximis, ut purgaret se, quod id temporis venisset.' XXV. 23. 'Ubi id temporis visum, quo de die epulatis jam vini satias principiumque somni esset.' Similiter 'id cognominis' VII. 26. 'Id enim illi deinde cognominis fuit:' ubi vide plura. Quum tamen alii codd. vulgatum tueantur, id etiam loco non movendum censeo.

Et ex agris per ipsos dies raptum omne Veios erat] Plenius foret *per eos ipsos dies*. An tamen interdum ita dixere *ipse*, pro 'is ipse?' Cicero ad Att. X. 14. 'Nos autem ad hæc, et ipsum certo fore, et, quæ jam fiant, non esse leviora:' nimirum ut restituerentur damnati, de quo præcesserat. XII. 14. 'Nam, pro malis, recte habebat, quamquam ipsum doleo.' Livius XXXIII. 16. 'Eo neque cuncti convenere Acarnanum populi, nec ipsis, qui convenerant, idem placuit.' Curtius V. 3. de Sysigambi pro Madathe deprecante: 'Ita deprecata est, ut ipsum excusaret, quod deprecaretur.' Florus IV. 10. 'Quam fidem ipso fecisset.' An potius hæc omnia corrupta? *J. F. Gron.* Id verum est, alibi non raro pronomen *id* ante τὸ *ipsum* culpa librariorum omissum esse. Ita nonnulli codd. exhibent I. 5. 'Et expositos jussu regis infantes sciebat, et tempus, quo ipse eos sustulisset, ad ipsum congruere:' et II. 42. 'Filius ejus, duumvir ad ipsum creatus, dedicavit:' ubi tamen rectius *ad id ipsum* legi in vulgatis edd. aliisque codd. monui. VI. 27. 'Tribunos plebis fama ea ipsa irritaverat magis:' ubi plures codd. *fama ipsa*. XXIII. 18. 'Cohortes duæ ad ipsum instructæ intus:' ita præferunt edd. recentiores; aliæ cum libris scriptis *ad id ipsum*. XXVIII. 8. 'Sic ipsis diebus Machanidam e manibus suis elapsum:' ita et hic præferunt novissimæ edd. pro quo Gronov. ex Mss. restituit *eis ipsis diebus*. Similiter in Epit. lib. XLIX. unus tantum codex obfert, 'Quum ab urbe Romana, quo illum Demetrius Syriæ rex ob ipsum mendacium miserat, clam profugisset:' quum vulgo edatur *ob hoc ipsum mendacium*. Omnibus tamen illis locis, quæ laudarunt partim J. F. Gronovius hoc loco, partim Jac. Gronovius ad Livii XXI. 55. § 11. controversiam non moverim, præsertim ubi vulgata lectio librorum scriptorum patrocinio defenditur. Hinc etiam nihil mutandum puto XLIV. 1. 'Et primus eorum congressus ex dignitate ipsorum ac nominis Romani:' ubi Sigonius conjicit *ex dignitate eorum ipsorum*. Sane, quum *ipsum* pro 'me ipsum,' ac 'se ipsum' sæpius ponatur, ut vidimus in Præfat. § 3. nullam video caussam, cur non eodem modo

pro 'eum ipsum,' vel 'id ip- licere liceat. 'O πάνυ Grono- tamen aperte id damnavit in ed. notarum in addendis pag. led, quæ ibi scripserat, recte s secundis expunxit, substitu- quæ hic conspiciuntur. Præ- aptum omen Veios erat, literis missis, Hav. raptum esse Veios agm. Hav. raptum Veios erat, omissa, Gaertn. raptum om- s ierat Lov. 2. Vide ad XXXIX.

[gitur exercitu diviso] g°, id est pro igitur, Lov. 2. Vide ad). § 6. Tum exercitu dimisso 2. invitis aliis omnibus. Ita peccare librarii soliti sunt. Vide VIII. 2. § 16. et ad XXXVII.).

in obsideri arcem] Partem Port. . Si quid mutandum, mallem obsidere; et ita partim hic et præcedentibus accipiam more pro partem, de quo vide ad 46. § 8. et ita tum partem, abet Port. a m. pr. natum es- rit ex glossa. Placuit partim exercitus) prædari, partim ob- Invitis tamen codd. nihil mu- ex verba ut obs. frum. pop. agr. ut perperam desiderantur in . et Lov. 3. præbent, pro præ- habet Harl. 1. Sed scriptum præb'ent. Additam autem no- glegens librarius omisit. Vide 14. § 2. Hērent est in Lov. 4. ienes in edd. Rom. 1472. et

Proficiscentes Gallos ab urbe] centes autem Gallos Voss. 2. et . Mox voces ipsa Ard., ubi ex., duxit: qui mæst. ibi fort. in Hav. neglegentia scribæ, caussa fuit τοῦ fortuna repeti- ide ad IX. 11. § 11. Camillus o C. exsulabat, est in Lov. 2.

Qui mæstior ibi fortuna publica, us, quam Diis hominibusque] Qui in fortuna Gaertn. qui etiam male τὸ quam omittit; quemadmodum etiam voculam que Lov. 4.

Diis hominibusque accusandis senesce- ret] 'Senescere' recte Gronov. ad Livii XXIX. 33. § 9. exponit, se cum tædio et senio sustentare. XXXV. 34. 'Ne insontem indemnatum consenes- cere in exsilio sinerent.' Livium ve- ro imitatus creditur Florus I. 22. 'Sed hic' (nempe Camillus) 'melior in capta urbe consenuit.' Nisi quod erret, Camillum, qui Ardeæ exsula- vit, in capta urbe, scilicet Veiis, con- senuisse dicens, quem lapsum ibidem notarunt viri docti, et significatio- nem τοῦ 'consenescere' inlustrarunt. Plaut. in Sticho I. 3. 63. 'Præ mœ- rore adeo miser atque ægritudine Consenui.' In Trucul. I. 1. 65. ex emendatione Acidalii: 'Quem se- nium ac odiosum sibi esse memora- bat mala Babyloniensem militem, is nunc dicitur Venturus peregre.' II. 8. 12. 'Male quod mulier facere in- cepit, nisi id efficere perpetrat, Id illi morbo, id illi senio est, ea illi mi- seræ miseria est.' Vide Nonium Marc. in voc. 'Senium.'

Mirandoque ubi illi viri essent] Transpositis vocibus ubi viri illi essent Leid. 1. et Hav. Sed τὸ illi deest in priscis edd. quod primus addidit Al- dus, et omnes codd. etiam agnoscunt.

§ 8 Repente audit Gallorum exerci- tum adventare, atque de eo pavidos] Re- pente audivit Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Gall. adventaretque de eo pavidos per- peram Leid. 1. Gall. ex. adventare, atque adeo pavidos Gaertn. a m. pr. adventare, deque eo pavidos Lov. 2. ad- ventare et de eo pavidos Lov. 4. adven- tare, de eo pavidos Lov. 5.

Quum se in mediam concionem intu- lisset] In med. conc. contulisse Port. Harl. 2. Lov. 4. 5. et Hav. Male. Supra III. 5. 'Dum se temere magis, quam caute, in mediam dimicationem infert:' ubi alia exempla vide.

Abstinere suetus ante talibus conciliis] Abstinere his suetus Lov. 3. a m. pr.

abstinere is suetus a m. sec. quod etiam inveni in Voss. 2. ut forte librarii illi dare voluerint *abstinere assuetus*, quod Hearnio in Oxoniensi B. obvium fuit, mihique in margine Lov. 2. qui in contextu, ut et Lov. 4. 5. et Port. male præferunt *abstinere veritus*. Sed *abstinere uetus*, omissa prima litera posterioris vocis, est in Leid. 1. *abstinere non solitus* in Harl. 2. Præterea *antea talibus conciliis* Leid. 2. *a talibus conciliis* Port. *ab talibus conciliis* Harl. 2. et Hav. *a talibus consiliis* Lov. 5. Non est necesse. Sæpissime enim τῷ *abstinere* casum sextum, omissa præpositione, Livius addere solet. Supra II. 54. ‘Suadent, monentque, honoribus et administratione reipublicæ abstineant:’ c. 56. ‘Quum Volero nihil, præterquam de lege, loqueretur, insectatione abstinens consulum.’ III. 10. ‘Inter cetera monitum, ut seditionibus abstineretur.’ VII. 8. ‘Castrorum obpugnatione abstinuere.’ XXI. 5. ‘Hannibal prœlio abstinuit.’ XXXVIII. 22. ‘Una denunciatione, ut bello abstinerent, finem imposuit.’ XL. 7. ‘Jocosa dicta in adversarios, ita ut ne ipsis quidem ducibus abstineretur, jactabantur.’ XLII. 29. ‘Prusias Bithyniæ rex statuerat abstinere armis.’ Et ita etiam sæpe Livius id verbum construere solitus est, licet insuper addiderit casum quartum. I. 1. ‘Duobus, Ænea Antenoreque, omne jus belli Achivos abstinuisse.’ VIII. 2. ‘Ne Campani quidem his se armis abstinuere.’ c. 19. ‘Denunciatumque Samnitibus, ut eorum populorum finibus vim abstinerent.’ c. 24. ‘Quamquam Romano bello fortuna eum abstinuit.’ Denique *talibus consiliis* Gaertn. Lov. 2. Hav. et antiquiores typis excusi: pro quo Aldus *conciliis* substituit, consentientibus reliquis scriptis. Et recte. Indicatur enim conventus, sive concio Ardeatium, quæ non *consilium*, sed *concilium*, vocari debet. Vide ad XLIV. 2. § 5.

CAP. XLIV. § 1 *Novi etiam cives mei, quando et vestrum beneficium ita tulit*] *Novi et cives mei* Voss. 2. et Lov. 5. qui error ex compendio scribendi promanavit. Vide ad XXII. 47. § 9. Deinde *et benef. nostrum* Port. et Hav. infinitis locis obvio errore. Vide ad XXXIV. 2. § 2. *et benef. vestrum* Harl. 2. *et vestrum benefactum* edd. Rom. 1472. et Parm. Mox *hoc egit mea*, pro *hoc egit mea*, Lov. 5. et fragm. Hav. *fortuna hoc ego id mea* Klockian.

Oblitum me huc processisse] *Huc proficisci* Lov. 2. 4. ac fragm. Hav. et ita Hearne in Oxoniensi L. 2. invenit. Vocula *me* deficit in Lov. 5.

Sed res ac periculum commune cogit, quod quisque possit] *Res atque per.* Hav. Tum *egit* Lov. 4. sed, utraque quasi lectione servata, *coëgit* Gaertn. Denique *quod quisque poterat* Port. *quod quisquam potest* Harl. 2. Alibi etiam *quisque* et *quisquam* in libris scriptis commutari solent. Vide hoc lib. c. 29. § 6. In verbis seqq. *remedium conferre*, pro *in medium conf.*, obgerit male Lov. 4.

§ 2 *Et quando ego vobis pro tantis vestris in me meritis gratiam referam*] *Et quoniam* Harl. 2. Quomodo interdum in libris scriptis peccatur. Vide ad XXIX. 1. § 8. Si quid mutandum, mallem *Ecquando ego vobis . . . grat. ref.* Nam *ecquando* atque *et quando* passim miscentur. Vide ad III. 67. § 10. Similiter etiam *ecquis* atque *et quis*. Vide hoc lib. ad c. 36. § 5. Invitis tamen libris receptam lectionem hoc loco mutare non sustineo. Vide Gifanii Collectanea in Lucretium voce ‘Et quantis.’ Pronomen *vobis* deest in Lov. 5. Mox *etsi nunc cessavero*, pro *si nunc cess.*, Voss. 2. et Lov. 3.

Si in bello non fuerit] *Non fuit*, omissa litera, Leid. 1. et Port. Pro quo, quod aperte vitiosum erat, scribæ codd. Lov. 4. 5. Harl. 2. et Hav.

nt *foret.*

Vobis autem, Ardeates, fortuna st] *Votis, Ard., forta oblata est* um est in Voss. 2. *Votis* etiam 3.

tantis pristinis populi Romani s] *Pro tantis prolatinis pop. nef.* Flor. a m. pr. et Leid. 1. *is prolatis populo Romano benef. pro tantis prolatis pop. Rom.* Voss. 2. Lov. 3. 4. fragm. earnii Oxoniensis N. in mar- Neapol. Latinii. Hinc ipse s conjecit, integram vocem, *istinis,* sive *prolatis,* delendam m etiam deest in Harl. 1. utramque hoc modo exhibet *pro tantis prist. prolatis pop. nef.* Verum hujus codicis li- amiliare fuit, sive variam lec- orae exemplaris sui adscrip- re glossam marginalem simul mina lectione junctam exhi- Mihi vulgatum non displicet. n autem pristina beneficia Romani in Ardeates intelli- colligi potest ex iv. 9. 10. et x *quanti,* pro *quanta,* Lov. 3.

nim exprobranda apud memores rent. in Andr. i. 1. 16. 'nam mmemoratio Quasi expro- st immemoris benefici.' Cic. c. c. 20. 'Odiosum sane ge- minum officia exprobrantium, eminisse debet is, in quem sunt, non commemorare, qui .' Seneca de Benef. ii. 10. it animum et premit frequens um commemoratio.' Ceterum *ndo apud memores sunt* est in L. Lov. 3. Gaertn. et fragm. ed *exprobrande* habet Flor. ' *etiam,* pro *enim,* legit Lov. 4. l xxxvi. 41. § 3. Τὸ *enim* defi- Ed. Rom. 1472. et Parm.

urbi decus ingens belli ex hoste i pariendi] *Huc urbi* Leid. 1. *sa decus ingens bello ex hoste r.* Voss. 2.

ne effuso agmine adventat, gens est] *Qui effuso agm. adv.* constanter Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxoniensis C. et Dominici Macri codex apud Latinium. Quorum omnium in τὸ *qui* consensus efficit, ut suspicer, Livium scripsisse *Qui effuso agmine adventant, gens est.*

Eo in certamen omne plus terroris, quam virium, ferunt] Τὸ *in* omittitur in Hav. Deinde *certamen ẽẽ,* id est *esse,* Lov. 4. et Gaertn. Denique *plus terr., quam vir., fuerunt* fragm. Hav. Contrario errore hoc ipso cap. § 2. quidam codd. præferebant *ferit,* pro *fuerit,* omissa litera *u,* quam hic interserit codex laud. *Ferunt,* pro *fuerunt,* perperam in codd. multis manu exaratis et typis excusis exstare, vidimus ad iii. 24. § 10. Similiter erraruut operæ typographorum in nonnullis edd. vi. 40. § 12. scribæ in codd. vii. 1. § 8. ix. 14. § 7. et alibi.

§ 5 *Ex arce Capitolioque quod his exigua resistitur manu*] Legendum *ex arce Capitolioque his ex. res. m.* Rhen. *Quod* a Rhenano expunctum in nullo meorum scripto superest. Forte *qp,* sive *quod,* pro *q;,* sive *que,* tamquam varia lectio olim ad marginem adscriptum exstitit: nam voces hæ commutari solent. Vide ad ii. 41. § 8. quam utramque postea alius scriba simul in contextum recepit. Eamdem voculam jam olim Aldus ex contextu Liviano expunxit. Mox tamen inter errata iterum recipiendam monuit. Insuper *restituitur* Lov. 1. Paullo ante *clades. Romanā patentem,* pro *clades Romana: patentem,* perperam præfert Leid. 1. *clades. Romā patentem* Harl. 1.

Vagique per agros palantur] *Vagi agros pplàntur,* id est *populantur,* Hav. a m. pr. in quo a m. sec. interpolatur *polàntur.* Aliis etiam locis *palari* et *populari* a scribis in codd. vetustis permiscentur. Exemplum habuimus hoc lib. c. 13. § 12. Vulgatum genuinum est. Supra iv. 46. 'Palati alii

per agros passim multis itineribus Romam contenderunt.' XXII. 52. 'Alii agmine, alii palati passim per agros Canusium perfugissent.' XLIV. 44. 'Magnam eos cædem prædamque, palatis passim per agros Romanis, facturos.' In verbis præcedd. *abscendunt*, pro *abscedunt*, præfert Lov. 3. Vide ad v. 4. § 10.

Cibo vinoque raptim hausto repleti] *Cibo vino raptim hausto* Leid. 2. Supra II. 26. 'Fessi, tum itinere, tum populatione nocturna, magna pars in villis repleti cibo vinoque, vix fugæ quod satis esset virium habuere.' VIII. 16. 'Perpulit imperatorem, ut vino epulisque sopitos hostes adgrederetur.'

§ 6 *Ubi nox adpetit*] *Ubi vox adpetit* Hav. qui error in libris scriptis frequens obcurrit. Vide quæ olim notavi ad Silii Ital. VIII. 210. et Burmann. ad Nason. Epist. Heroid. III. 116. Adde ad VII. 28. § 7. et ad IX. 24. § 8. De verbo 'adpetere' vide ad X. 20. § 9. *Et ubi nox adpetit*, addita prima voce, edd. Rom. 1472. et Parm.

Prope rivos aquarum] *ppr rivos*, id est *propter rivos*, Gaertn. quod verum, vulgatumque ex ejus glossa natum esse videtur. Epit. Liv. lib. XLIX. 'Lusitanos propter sese castra habentes cæsos fatetur:' ad quem locum alia exempla hujus erroris librariorum videri possunt: ibidem etiam hoc sensu τὸ *propter* Livio frequens esse docui. Quo minus tamen eam lectionem in contextum recipere audeam, illud obstat, quod reliqui codd. omnes vulgatum constanter tueantur.

Sine munimento, sine stationibus ac custodiis, passim ferarum ritu sternuntur]. *Sine monumento* Lov. 3. *sine monimento* fragm. Hav. Vide ad l. IV. c. 10. § 6. Tum *sine statione ac custodiis* Gaertn. Sed non una 'statione,' verum pluribus 'stationibus' Urbs vel castra firmanda erant, variis locis dispositis. Supra III. 5. 'Vigiliæ in urbe, stationes ante portas, præsidiaque in muris disposita.' Infra IX. 22. 'Securior ab Samnitibus agere, stationibus modo obpositis, ne qua vis in castra fieret.' c. 24. 'Fore, ut minus intentæ in custodiam urbis diurnæ stationes ac nocturnæ vigiliæ essent.' XXV. 38. 'Exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non stationes justas esse.' Codicis tamen Gaertn. lectionem videtur probare locus l. XXV. c. 39. 'Quum statio nulla pro portis, neque in vallo custodiæ essent.' Ibi tamen potest intelligi unam stationem pro qualibet porta, adeoque plures in castris fuisse. *Sine custodiis*, mediis duabus vocibus neglectis, pleræque edd. vett. usque ad Mediol. 1505. et Aldum. Neque aliter Leid. 2. et Lov. 1. quorum librariis duas voces ejusdem fere significationis jungi forte displicuit. Certe quod de C. Fabio Dorsone dixit Livius c. 46. 'Per medias hostium stationes egressus,' id Florus exprimit I. 13. § 16. 'per medias hostium custodias Fabium pontificem ab arce demisit.' Nihilominus utramque vocem junxit Livius XXI. 14. 'Nudatam stationibus custodiisque solitis hostium esse urbem.' Cæsar Bell. Civil. I. 59. 'Longiore circuitu custodias stationesque equitum vitabant.' Deinde *ferarum ritu feruntur* Lov. 5. Harl. 2. et Port. *ferarum ritus sternuntur*, prima litera τοῦ *sternuntur* perperam repetita in fine vocis præced. fragm. Hav. a m. pr. Vide ad XXVIII. 25. § 2. *ferarum ritis terruntur* Leid. 1. a m. pr. *ferarum ritu sterruntur* a m. sec. *ferarum ritu terrentur* Lov. 4.

Ab secundis rebus magis etiam solito incauti] *A secundis rebus* Gaertn. *magis quam etiam solito incauti* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

§ 7 *In animo est tueri mœnia vestra, nec pati hæc omnia Gallicam fieri*] *In animo est ueri mœnia* Harl. 1. Sed al-

a *τοῦ est* intercepit primam
xime seq. Vide ad II. 44.
ra hoc §. in fine. *In animo
ingenia* Lov. 4. *velim*, pro
etiam in contextu Lov. 2.
ist *vel tueri mœnia* Harl. 2.
Tum *mœnia nostra* Port.
XXXIV. 2. § 2. Deinde *hic
tiam fieri* Gaertn. *hæc omnia
fieri* fragm. Hav. a m. pr.
n *fieri* deficit in Leid. 2.
*ctos somno veluti pecudes tru-
adidero*] *Unctos somno* Harl.
as lectionis vestigiis colligo,
scribere voluisse *vinctos*
:t ita præfert Flor. cum ex-
t. a. 1472. ac Parm. quorum
te id recepi. 'Victus somno'
i, non ignoro. Plerumque
ictus' innuit, somno antea
tandem ei cedere coactum
Vide Broekhus. ad Tibull.
d autem de incautis Gallis
uit. Non displicet igitur
mo, quod tum melius con-
num de somno jam ingra-
st membra adligante agitur,
rmann. ad Nason. Metam.
ibi etiam Nic. Heins. locu-
vinctus somno' multis eru-
trat. Adde Gifan. Conject.
t. voc. 'Victus et Vinctus
qui tamen 'vinctus somno'
s et in tenellis somnum;
altiorem et graviorem, ex
e puta aut alia qua molestia,
istimat. Infra IX. 30. 'In
somno vinctos conjiciunt:'
et ibi legendum Sigonius
it plures codd. confirmant.
i eo loco notantur. Lucret.
'Somno devincti credunt
vestem.' Arnobius contra
r. p. 155. 'Credimusne vinc-
s atque altissimi soporis obli-
mersos vinciendi copiam sui
s præbuisse terrenis?' Præ-
uti *pecudes* demum exhibet
Elzeviriana ed. invitis om-
m modo excusis prioribus,
sed etiam scriptis codd. Quare pristinam lectionem revocavi, quam etiam Hearne recepit. Similiter eadem ed. errabat, recentioribusque errandi caussa erat hoc lib. c. 41. § 9. et VI. 1. § 2. Eumdem errorem etiam Clericus committebat VIII. 25. § 6. Eodem modo *sicuti*, pro *sicut*, Elzev. dedit mox cap. seq. § 2. Praeterea paullo ante *sequamini* est in Lov. 2. ac 5. In verbis seqq. *rerum earum* pro *rer. mearum*, Flor. Sed ultima litera vocis *rerum* primam vocis seq. intercepit. Vide modo ad hunc ipsum §.

CAP. XLV. § 1 *Persuasum erat, tantum bello virum neminem usquam ea tempestate esse*] *Persuaderat* Hav. *persuaserat* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Voss. 1. a m. pr. sæpius in scriptis obvio errore. Vide ad XXIII. 29. § 16. Præterea *tanto bello virum* Harl. 2. Port. et Haverk. Vide ad verba seqq. Tandem *usq*; *esse* Lov. 5. Vide ad IX. 26. § 8.

Primæ noctis silentio] Melior jucundiorque compositio est in vetusto volumine *primæ silentio noctis*. Rhen. Lectio, quæ vulgo exstat, in meorum solis Flor. et Lov. 1. obvia fuit. *Primo noctis silentio* præferunt Hearnii Oxon. L. 1. et C. Rhenani codici diserte consentiunt Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. Eumdem ordinem vocabulorum observant reliqui omnes, qui tamen in voce *primæ* mendosi sunt. Nam *prima silentio noctis* est in Leid. 1. *primo silentio noctis* in Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. utroque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quæ scriptura eam Rhenani non parum firmat, si cogitemus, passim ita librarios errare solitos fuisse, ut crederent adjectiva cum voce proxime vel præcedenti, vel sequenti genere numero et casu convenire debere, quæ ad remotiora erant referenda. Hinc factum est, ut in verbis proximis dederint nonnulli *tanto bello virum*, pro *tantum bello*

virum. Similiter *tantis intentis*, pro *tantum int.* cap. seq. § 1. *colloquia transacta*, pro *colloquio trans.* cap. 48. § 8. *bellis malis*, pro *belli malis*, c. 49. § 3. *antiqui belli*, pro *antiquum belli*, c. 51. § 10. *illa sacra*, pro *illi sacra*, c. 52. § 8. *urbem tam brevem*, pro *urb. tam brevi*, c. 53. § 9. Plura exempla vide ad IV. 44. § 5. et ad c. 47. § 3. etiam ad VI. 3. § 8. Non dubitavi itaque, ordinem verborum a Rhenano indicatum, meorumque codd. fide stabilitum, in contextum recipere, secutus Vascosani exemplum, quem posteriorum nullus audire dignatus est.

Ad portas Camillo præsto fuere] Ita præferunt Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. Harl. 1. et priscæ edd. Aldus deinde vulgavit *cum Camillo præsto fuere:* quod inveni etiam in Lov. 3. 4. 5. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Eamdem lectionem sibi quoque in Oxoniensibus suis obviam fuisse auctor est Hearne. Idem tamen Aldus in erratis τὸ *cum* delendum esse auctor fuit, in quo dicto ei audientes fuerunt proximi editores Colonienses et Cervicornus. Eos deinde secuti Parisini 1529. iterum *cum Camillo* receperunt, quod postea servarunt omnes usque ad Jac. Gronovium, qui a. 1678. præpositionem *cum* expunxit. Et recte. Nam ita Cicero, Terentius, Plautus, aliique locuti sunt. Etiam Valer. Max. III. 3. ext. 1. 'Vetusto Macedoniæ more regi Alexandro nobilissimi pueri præsto erant sacrificanti.' Curtius VI. 7. 'Venienti in regiam præsto est.' VIII. 13. 'Porus alterum ex his facturum sese respondit, ut intranti regnum suum præsto esset, sed armatus.' 'Præsto esse cum aliquo,' sed alio sensu, obcurrit apud Justin. I. 6. 'Jubet omnes præsto cum securibus esse.'

§ 2 *Haud procul Urbe, sicuti prædictum erat*] *Haud procul ab Urbe* fragm. Hav. Sed alii omnes præpositionem ignorant, quæ etiam necessaria non est. Liv. XXIV. 28. 'Quum alii alio tenderent, nec procul seditione res esset:' ubi plura vide. Deinde *sicut*, non *sicuti*, omnes scripti atque edd. usque ad Heinsii Elzevirianam, quæ prima *sicuti* dedit, quod recentiores retinuerunt, nisi quod Hearne, eumque secuti Londinenses nuperi recte *sicut* revocarunt. Pari modo ex eadem Elzev. ed. *veluti*, pro *velut*, non semel profluxit. Vide ad cap. præc. § 7. etiam *uti*, pro *ut*. Vide hoc lib. ad c. 53. § 7. Insuper *prædæ inde erat*, pro *prædictum erat*, Port. *prædictum fuerat* antiquiores excusi, pro quo *erat* Aldus subposuit, adstipulantibus omnibus scriptis.

Castra Gallorum intuta neglectaque ab omni parte nacti, cum ingenti clamore invadunt] Pall. tres *ab omni parte nacti cl. inv.*, expulsis duabus vocibus *cum ingenti*. Gebh. Gebhardo obsecutus est J. F. Gronovius, qui voces *cum ingenti* delevit: quomodo etiam Mss. præferre testatur ad II. 56. § 4. Eæ etiam non visuntur in Voss. utroque, Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Hearne etiam ex Oxon. unum N. memorat, qui servat *clamore invadere;* ut 'clamore provolare,' secundum Gronovium VII. 7. 'Consulto prius dictatore, equites permissu deinde ejus, relictis equis, clamore provolant ante signa:' ubi tamen ob codicum auctoritatem male *clamore ingenti*. Ita 'clamore procurrere' in Msto est XXII. 47. 'Clamore procursum ab auxiliis:' ubi nunc editur *Clamore sublato*. Similiter 'silentio audire' III. 72. 'Consules quum Scaptium, non silentio modo, sed cum adsensu etiam, audiri animadvertissent:' 'adsensu excipere' VIII. 6. 'Adsensu populi excepta vox consulis tantum ardoris animis fecit.' Vulgatum tamen non ideo rejicitur, quasi ipsa locutio Livio indigna, aut alibi ab eo non usur-

t: nam ipse ita fere loqui-. 31. 'Hæc quum recitata m tanto clamore ad arma i est:' ubi vulgo τὸ cum erat. Plura eo loco notan-erum igitur eam ob caus-pitur, quoniam, id verius orumque codicum consen-edit: *cum ingenti clamore* meis servant tantum Flor. Lov. 1. et Harl. 1. Præter-*nec lectaque* Leid. 1. Vide § 4. *neglictique* Gaertn.

quam prælium, omnibus locis: *nuda corpora et soluta somno* r] Pariter II. 53. 'Intra einde cædes magis, quam esse.' XXV. 14. 'Cædes i jam pugna erat, omnibus um permixtis.' XXVIII. 16. n jam pugna, sed trucidatio orum fieri.' Ceterum *cadis* ert Port. quod sibi apud III. 1. § 9. et sæpius supra fuisse in Mss. Bongars. mo-t ita in optimo cod. Livii 22. § 9. Vide etiam ad IV. Respicienda sunt quæ no-l IV. 25. § 2. Præterea *nul*-i Flor. errore librarii. 'Nu-n hic est 'inermis.' Supra I. nnduci Albanum exercitum, otium nuda terga invadant.' Arma vobis ademit, nudos-is vestris et exsulibus obje-VIII. 3. 'Dextras nudas os-s, ut gladios abjecisse adpa-XXXVI. 5. 'Ne se nudos at-rmes Romano bello objice-alibi. 'Corpora soluta som-apud Ovid. Fastor. II. 333. vid
et somno comites vinoque Spem capit in dominis esse lem.' Similiter 'solutus me-titia.' Vide Erhard. ad Pe-tyr. c. 79. et Burm. ad Ovid. md. Ovid. Metam. XI. 648. molli languore solutus Depo-caput, stratoque recondidit bi *solutum caput*, quod ex duo-bus veteribus probat Nic. Heinsius, inlustrari posset hoc Livii *soluta som-no corpora*: illo Petron. c. 91. 'Con-vertit ille solutum gaudio vultum:' atque illo Claudiani in Consul. Olyb. et Prob. vs. 248. 'Nunc pateras li-bare Deis, nunc solvere multo Nec-tare corda libet.' Præterea *trucidant* habet Hav. Sed hic error in scriptis frequens est. Vide ad X. 10. § 1. et hoc ipso § in fin.

Extremos tamen pavor cubilibus suis excitos, quæ aut unde vis esset, ignaros] Tum vel *tū*, pro *tamen*, Lov. 3. 4. Gaertn. et Hav. Vide ad XXII. 17. § 5. Tum *cubilibus suis exactosque aut tantum vis esset* Voss. 2. et Lov. 3. *e cubilibus suis excitosque aut unde vis esset* Neapol. Latinii. Hinc ipse La-tinius scribendum conjicit *extremos tamen pavor e cub. suis excit, hosque aut unde vis esset.* In quibus verbis errorem ab operis typographicis com-missum puto, et Latinium dedisse, aut, ut sensus constet, dare debuisse *has quæ aut unde vis esset.* His tamen inmorari necesse non est, quum lec-tio vulgata genium stili Liviani, ejus-que consuetudinem continuandæ ora-tionis recte referat. 'Excitos cubi-libus,' ut 'excire sedibus;' de quo vide ad V. 8. § 7. 'excitus somno;' de quo vide ad VII. 36. § 2. quo loco laudavi exempla quædam, quæ etiam recte 'ex somno excire' dici posse docent, ut et quæ notantur ad Præ-fat. § 11. Hic tamen præpositionem non esse a manu Liviana, evincunt omnes codd. mei eam ignorantes; nisi quod unus Flor. *pavore cubilibus excitos* obferat; unde verisimile fit, ejus quoque librarium *pavor e cubili-bus excitos* dare voluisse. Præterea male etiam *et ea unde vis esset* Lov. 2. 4. et 5. *quæ aut unde viis esset* fragm. Hav. *qui aut unde vis esset* Gaertn. *quo aut unde vis esset* antiquiores, quas vidi, edd. pro quo Mediolan. 1495. vulgarunt *quæ aut unde vis esset.* Et ita reliqui scripti.

Ignaros in fugam, et quosdam in hostem ipsum inprovidos tulit] *Ignaros in fuga quosdam, et quosdam in hostem* Port. *ignaros in fugam quosdam, et quosdam in hostem* Harl. 2. et Gaertn. Verum supplementum id necesse non esse, et ab ingenio librarii, non a manu Livii, profectum esse, probant, quæ Gronovius plura notavit ad III. 37. § 8. Præterea *in hostes inprovidos tulit* Leid. 2. dissentientibus aliis omnibus, qui recte vulgatum servant. Vide hoc lib. c. 50. § 2. *improvisa* edd. Rom. 1472. Parm. Mediolan. 1480. 1495. et quædam aliæ edd. *improviso* Tarvis. utraque, Veneta 1495. et aliæ. Sed recte *improvidos* dedit Mediol. 1505. ut omnes habent scripti. Infra XXI. 55. 'Simul latebras eorum inprovida præterlata acies est.' II. 50. 'Quum inprovidi effuso cursu insidias circa ipsum iter locatas superassent.' XXII. 19. 'Ut inprovidos incautosque universo simul effuso terrore obprimeret.' XXVI. 39. 'Velis tum forte, inprovidus futuri certaminis, Romanus veniebat:' et alibi.

In palatos facta circumveniuntur] *In palantes facta* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et quædam ex edd. antiquioribus: *in palantes* etiam Hearnii Oxon. C. sed insuper proxima voce *facta* omissa. Verum recte Aldus *in palatos facta* reposuit, quod servant reliqui mei. Vide ad I. 11. § 1. Præterea *circumveniunt* Hav. eodem errore, qui paullo ante hoc ipso § notatus est.

§ 4 *Similis in agro Veienti Tuscorum facta strages est*] *Acuscorum facta strages est* Harl. 1. *Etruscorum facta strages est* Lov. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad II. 47. § 6. Tὸ *est* omittit Hearne, et in variis lectionibus nihil aliud notavit, quam Sigonium edidisse *facta strages est*. Verum omnes, quas vidi, edd. omnesque libri scripti præter unum Lov. 5. constanter illud *est* agnoscunt.

Oppressæ ab hoste inusitato inauditoque] *Obsessæ* Lov. 4. quomodo alibi etiam variant librarii. Vide ad Epit. Liv. lib. LVII. *ab inusitato hoste* Lov. 4. *ab hoste invisitato* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 1. et Klockian. quam lectionem etiam in contextum recepi. Et ita primo ad marginem Livii sui scribendum conjecit Jac. Perizonius; postea vero addidit, attamen sæpe *inusitato* præcessisse. Vide hoc lib. ad c. 35. § 4. Deinde *audito*, omisso etiam τῷ *que*, Leid. 1. et Harl. 1. *inaudito* Leid. 2. Lov. 1. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. *et inaudito* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

Adeo nihil miserti sunt] *Miseriti sunt* Leid. 1. Klockian. et Voss. 1. in quo tamen expungendi signum literæ antepenultimæ τοῦ *miseriti* adjectum est. Verba sunt Servii ad Virg. Æneid. I. 597. 'Et miseror et misereor unum significant; sed miseror accusativum regit, ut hoc loco. Item 'Nec miseratus amantem est.' Misereor genitivum. Unde est, 'Miserere animi non digna ferentis:' et facit participium miseritus.' Eo autem participio *miseritus* utitur Terent. in Heaut. III. 1. 54. 'Sic me Di amabunt, ut me tuarum miseritum est, Menedeme, fortunarum:' apud quem aliis etiam locis obcurrit. Plaut. in Trinumm. II. 4. 29. 'Nam nunc eum vidi miserum, et me ejus miseritum est.' Sallust. in Cat. c. 33. 'Sæpe majores vestrum miseriti plebis Romanæ decretis suis inopiæ opitulati sunt:' ubi vide Cortium. Immo ipse etiam Livius XXVII. 33. 'Deos inmortales, miseritos nominis Romani, pepercisse innoxiis exercitibus:' ad quem locum videndus est J. F. Gronovius, qui alia ex Livio exempla laudavit; quorum ut et optimorum codicum fide hic etiam *miseriti* in contextum recepi. Mox sequens *ut* deest in Leid. 1. quod excidisse censendum est ob similitudinem

finalium in voce proxime iti *sunt*. Ejusdem erroris npla vide ad XXXVII. 24. § per *cursiones*, pro *incursio-*

e prædæ Veios etiam, &c. in buerint] *Plerique per devios* gm. Hav. a m. pr. *plerique s etiam* Lov. 5. *vias* quoque 'um *in animo habuerunt* Voss. l, et Lov. 1.

gregatos agmine, prædam præ] *Congregato agmine* Neapol. Et ita a m. sec. ex meis t Flor. et fragm. Hav. lec- æ prius exstiterat, penitus le caussa erroris vide ad VI. *Congrassatos* perperam Lov. extu, altera lectione in mar- njecta.

le primum miseratio sui, dein- itas, atque ex ea ira animos ratio sui Leid. 1. et Lov. 2. . pr. Pari errore 'mirabi- miserabilis' passim in Mss. ntur. Ita apud Lucan. IV. codd. Hamburgensium ab xcussus, qui servatur in bib- ecclesiæ primariæ, præfert, *e pedites fatum mirabile belli* ubi recte editur *fatum mi-* Alia exempla vide apud ad Maron. Æneid. XII. 252. ins. ad Nason. Metam. IX. mann. ad Metam. IV. 271. ad Valer. Max. I. 8. ext. 8. l. 5. IV. 7. ext. 4. et Ouden- Lucan. IX. 832. *Mutatio sui* Tum *demum indignitas* Leid. '. 1. aliis etiam locis in Mss. rore. Vide ad XL. 22. § 1. *ex eo ira animos cepit* Voss. eid. 2. Lov. 1. 3. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. *ex ira pit* Port. Sed *ea* intercidit tudinem præcedentis *ex*.

is etiam, a quibus bellum Gal- e avertissent, ludibrio esse cla- Legendum *Etruscisne etiam*, bell. *Gall. in se avert.* Rhen.

Etruscis etiam, ut ante Rhenanum edebatur, servant Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. Harl. 2. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. Neque aliter est in Flor. a m. pr. in quo litera finalis vocis *Etruscis* a m. sec. expuncta est. *Etruscis et* Lov. 5. ubi insuper *et* atque *etiam* confunduntur, de quo vide ad XXII. 47. § 9. *Clusinis etiam* Lov. 2. quod ab interprete est. Verum *Etruscis etiam* præferunt Leid. 1. et Harl. 1. *Etruscisne* Port. Deinde *ab quibus* Hav. Tandem *ludibrio esset* Harl. 1. Leid. 2. et Gaertn.

§ 7 *Compressique a Ceditio centurione*] Vet. lib. *ab Q. Cædicio.* Sigon. *Compressique a Sedicio centurione* Lov. 2. *compressique a Sedicicio centurione* Flor. pro quo *a Sedicio a centurione* m. antiqua factum est. *Compressi a Q. Sedicio centurione* Leid. 2. *compressi a Q. Ceditio centurione* Klockian. et Lov. 1. *compressique Cædi- ditio centurione* Harl. 1. et Leid. 1. *compressique ab Q. Cædicio centurione* Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. *compressique a Q. Cædicio centurione* Voss. 1. Lov. 4. Harl. 2. et Gaertn. *compressique a Quincio Cedicio centurione* Lov. 5. Vulgatum vero superest tantum in Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. *Cædicio*, non *Ceditio*, scribendum esse, jam Sigonius monuit ad II. 52. § 6. et hoc lib. c. 32. § 6. Utrum vero Cædicius centurio fuerit ille M. Cædicius de plebe, qui, teste Liv. c. 32. tribunis nunciavit, se noctis silentio vocem humana clariorem audisse, quæ magistratibus dici juberet, Gallos adventare, ut Donjatius opinatur, admodum anceps existimo. Certe si plurimis scriptis, qui ei prænomen *Quinti* tribuunt, credendum est, ab eo diversus fuisse censeri debet. Mox *ipsimet sibi præfecerant*, pro *sibimet ipsi præf.* Hav. Tum *in nocte*, pro *in noctem*, Lov. 4.

§ 8 *Tantum par Camillo defuit auctor*] *Tantumper Camillo* Flor. a m. pr.

pro quo deinde emendatum est *Tantisper Camillum.* Mox *eodemque eventu*, omissa media voce *fortunæ*, Leid. 2. et Lov. 1.

Ad aliam manum Tuscorum ad Salinas profecti] *Romanas Salinas* vocat VII. 19. *Sigon.* Fuerunt ad Ostiam. Liv. I. 33. 'In ora Tiberis Ostia urbs condita, salinæ circa factæ.' Has olim Veientes exercuerunt: quibus victis a Romulo, inter leges pacis convenit, ut Veientes a salinis abstinerent. Dion. Hal. lib. II. pag. 118. Τῶν ἁλῶν ἀποστῆναι τῶν παρὰ ταῖς ἐμβολαῖς τοῦ ποταμοῦ. Plutarch. in Romul. p. 33. Τῶν παρὰ τὸν ποταμὸν ἐκστάντες ἁλοπηγίων. Easdem simul cum agris et urbibus a Romulo ereptis tempore Anci Marcii vindicare Veientes conati sunt, sed magno prœlio περὶ ταῖς ἁλαῖς, *circa Salinas*, victi sunt; ex quo tempore omnia sine controversia Ancus retinuit. Vide Dion. Halic. lib. III. p. 181. Hinc Salinas instauravit, quas propterea ab eo factas esse scripsit Liv. loco laud. Eas autem videtur redemtoribus exercendas locasse, unde 'salinarum vectigal instituisse' dicitur apud Aurelium Vict. in Vir. Inlustr. c. 5. Vectigal igitur instituit, quod redemtores salinarum solverent, non populus, qui salariam annonam emeret. Primum enim Livium censorem, inde 'Salinatorem' dictum, Romanis vectigal salis inposuisse, recte contendit Burm. de Vectig. Pop. Rom. c. 6. p. 90. Regibus deinde ejectis, quum redemtores annonam salis magno pretio venderent, senatus, ut plebem sibi devinciret, salinas exercendas mandaverunt operis publicis, et constituerunt institores, qui salubriore pretio plebi divenderent, ut docuit J. F. Gronov. ad Liv. II. 9. § 6. Ceterum *manum Etruscorum* Lov. 2. Vide paullo ante hoc cap. § 4. Tum *ad Sabinas profecti* perperam præferunt Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2.

Nocte insequenti ex inproviso majorem cædem edidere] *Noctem insequentem* Flor. Voss. uterque, Leid. 1. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. uterque, Port. a m. pr. Gaertn. et fragm. Hav. *noctem in sequentem* ed. Ald. quæ tamen in erratis *nocte insequenti* probat. Ceterum lectio *noctem insequentem*, licet tot codicum testimonio firmata, errantis tamen librarii culpa nata videtur. Primum voci *nocte* adhæsit litera *m* ex syllaba initiali vocis seq. Vide ad III. 48. § 5. Quum autem jam *noctem* invaluisset, sequebatur etiam, ut *insequentem*, pro *insequenti*, dari deberet. 'Noctem insequentem' notaret totam illam noctem cædi edendæ inpensam esse. Accusativus enim in his locutionibus temporis continuationem notat. Vide ad XXXV. 40. § 8. et ad XXXVI. 36. § 4. *Nocte insequente* est in Lov. 2. Vide ad VI. 21. § 1. Præterea *edideret* Leid. 1. *ediderat* fragm. Hav. *ediderunt* Voss. 2. Lov. 3. et priscæ edd. pro quo Aldus vulgavit *edidere.*

Duplicique victoria ovantes Veios redeunt] Ita recte Aldus emendavit. Priores præferunt *publicaque victoria*, quæ lectio etiam superest in Voss. utroque, Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *publicataque victoria* habet Harl. 2. *publicique victoria* Leid. 1. Verum utramque lectionem jungens librarius Harl. 1. dedit *dpubliciaque victoria.* Præterea *redierunt* Lov. 3. et Voss. 2. quorum scribis displicuisse puto *edidere* et *redeunt.* Ita tamen habuimus III. 46. 'Domum se recepit, collegisque in castris scribit:' ad quem locum plura exempla vide.

Cap. XLVI. § 1 *Plerumque obsidio segnis et utrimque silentium esse*] *Obsidio plerumque segnis* Voss. 2. *signis* Leid. 1. et Hav. Deinde *utrumque silentium* Leid. 1. et Lov. 3. errore librarii. Facile autem has voces confundi in scriptis, observat Burmann. ad Nason. Epist. Heroid. IV. 106. Alia vide ad XXI. 45. § 1.

Ad id tantum intentis Gallis, ne quis hostium evadere inter stationes posset] *Ad id tū intentis Gallis* Hav. Sæpe *tū*, id est *tamen*, et *tū*, id est *tantum*, a librariis commutantur. Vide ad III. 48. § 1. *Ad id tantis intentis Gallis* Leid. 2. Vide ad cap. præc. § 1. *ad id tantum Gallis intentis* edd. vetustæ. Primus deinde Aldus *intentis Gallis* dedit, et ita scripti omnes. Tum *inter stationes evadere* transpositis dictionibus Lov. 1. Leid. 2. et Voss. 1. *evadere inter stationes suas*, addita ultima voce, Hav. Sæpe librarii pro lubitu hanc vocem modo addere, modo omittere soliti fuerunt. Vide ad II. 55. § 5. III. 8. § 8. c. 10. 1. et Corte ad Plinii Ep. IV. 22. § 1. Illam itaque exsulet hoc loco a reliquis omnibus scriptis, eam etiam non Livio, sed librarii manu adjectam existimo. *Invadere inter stationes* Lov. Deinde *possit* Leid. 2. et Lov. 5. a pr.

Quum repente juvenis Romanus admiratione in se cives hostesque convertit] *Cum repente* Leid. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa fin. Præterea *ministratione*, id est *administratione*, ... aberrante librarii manu.

§ 2 *Sacrificium erat statum in Quirinali colle genti Fabiæ*] *Sacrif. erat statum* præferunt Flor. a m. sec. Voss. 1 m. sec. Voss. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. ... 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. ... Similiter etiam Pier. Valerian. ... cod. Parrhasiano reperisse testatur ad Virgil. Æn. VII. 612. Neque ... præferunt principes excusi, pro ... Mediolanenses 1495. reposuerunt *Sacrificium erat statum:* quod etiam ... uperunt Veneti 1498. Mediolanenses 1505. Ascensius 1513. et deinde omnes recentiores: quas consulens Pighius neglexit, quum ad Valer. ... I. 1. ex. 11. Livio restituendum ... eret: nam ita jam diu ante eum ... editum fuit. Et recte. Stant ... pro hac lectione codd. reliqui, quod pejus adhuc *Sacrificium erat institutum* præferat Leid. 2. Ita XXIII. 35. 'Campanis omnibus statum sacrificium ad Hamas:' ubi plura vide. Insuper monet Valerianus loco laudato, vulgata Livii exemplaria præferre *gentis Fabiæ* genitivo casu; sed pro eo ex eodem cod. Parrhasiano legendum esse *genti Fabiæ*. Nescio, quæ vulgata Livii exemplaria vocet. Certe lectionem, quam memorat, in nullo libro, nec scripto, nec edito, obvium habui. *Fabiæ genti* præferunt vetustiores, quibus usus sum, typis descripti, pro quo Aldus *genti Fabiæ* reposuit. Et id superest in omnibus calamo exaratis, nisi quod mendose Hav. præferat *in Quirali colligenti Fabiæ*. Valer. Max. quidem servat lectionem Valeriano memoratam I. 1. ext. 11. 'Ne statum Fabiæ gentis sacrificium interrumperetur.' Et ita fere Livius c. 52. 'Sollemne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit.' Verum hic *genti Fabiæ* præferendum est ob codicum consensum. Vide ad XXXVII. 23. § 4.

Ad id faciendum C. Fabius, dorsum Gabino ritu cinctus, sacra manibus gerens] Borbetomagense volumen habet *ad id faciendum C. Fabius Dorsuo gabo cinctus, sacra manibus gerens.* Diu me torsit hic locus, quem interpolatum videbam in vulgatis edd. quonam pacto germanæ lectioni restitueretur. Lego *C. Fabius Dorsuo, Gabino cinctu, sacra manibus gerens, cum de Capitolio descendisset.* Porro *cinctus* substantive pro vestitu usurpatur, describuntque 'Gabinum cinctum' esse togam, sic in tergum rejectam, ut una ejus lacinia revocata hominem cingat. Livius noster VIII. 9. 'Ipse cinctus,' inquit, 'cinctu Gabino armatus in equum insiluit.' Jam vides, quid illis imposuerit, qui ante me castigaverunt Livium. M. Fabii Dorsuonis fit mentio VII. 28. his verbis: 'Hos consules secuti sunt M. Fabius Dorsuo, Ser. Sulpicius Camerinus.' *Rhen.* *Dorso*, ut 'Mento,' ut 'Labeo,' scri-

bendum ex veteribus libris et Valerio Maximo I. 1. ex. 11. et Velleio libro primo c. 14. qui inquit, 'Fabio Dorsone consule Pæstum colonia deducta.' Præterea libri quidam scripti habent *Gabinorum ritu cinctus.* Quam lectionem habet etiam Valerius Maximus I. 1. ex. 11. 'C. Fabius Dorso,' inquit, 'Gabino ritu cinctus, manibus humerisque sacra gerens:' et Livius X. 7. 'Incinctum Gabino cultu super telum stantem.' Ego tamen nihil mutandum censeo. Nam idem Livius VIII. 9. de Decio ait, 'Ipse incinctus cinctu Gabino.' Et Virgilius Æneid. VII. 612. 'Ipse Quirinali trabea, cinctuque Gabino Insignis.' Et Festus, 'Procincta classis dicebatur, cum exercitus cinctus erat Gabino cinctu.' *Sigon.* *Et ad id faciendum,* addita prima vocula, Leid. 2. Deinde *M. Fabius dorsu Gabino cinctus* Lov. 2. *L. Fabius dorso Gabino cinctus* Lov. 4. *Cornelius Fabius ritu Gabini cinctus* Gaertn. *C. Fabius ritu Gabino cinctus* Harl. 2. et Port. *C. Sabinus dorso Gabino cinctus* Leid. 2. *C. Fabius dorsum Gabino cinctus* fragm. Hav. et Neapol. Latinii. *C. Fabius Dorsuo Gabo cinctus* Flor. *C. Fabius Dorsuo Gabino cinctus* Leid. 1. *C. Fabius Dorsuo Gabino cinctus* Harl. 1. *C. Fabius Dorso ritu Gabino cinctus* Hav. *C. Fabius dorso Gabino cinctus* Voss. ambo, Lov. 1. 3. 5. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. ac B. *C. Fabius Dorso Gabino ritu cinctus* ejusdem Hearnii codex C. *C. Fabius ritu Gabino cinctus* margo Lov. 5. Quomodo fere Lucanus locutus est I. 596. 'Turba minor sequitur, ritu succincta Gabino.' Quemadmodum autem partim Rhenanus, partim Sigonius legendum monnerunt, etiam ante utrumque ex cod. Parrhasiano scribendum esse deprehendit Pierius Valer. ad Virgil. loc. laud. Gentis Fabiæ cognomen *Dorso* esse, idque formari, ut 'Mento,' 'Pedo,' 'Gulo,' 'Fronto,' 'Capito,' adde etiam 'Naso,' quæ ejusdem generis cognomina sunt, monuit Pighius ad Valer. Max. loc. laud.: ubi etiam videnda quæ viri docti de cinctu Gabino ex Servio et Isidoro notarunt. Adde Ferrar. de Re Vestiar. I. 14. Turneb. ad VIII. 9. § 9. et Noris. in Cenotaph. Pis. Diss. III. c. 7. Ceterum hunc Fabium perperam *pontificem* sive *lepéa* vocari apud Florum I. 13. Dion. in Exc. Peiresc. p. 581. et apud Appian. in iisdem Exc. p. 557. et male etiam dici, non genti Fabiæ statum, sed publicum sacrum fecisse, ad d. loc. Flori observat Dukerus, ut et 'Kæsonis' prænomen ei tribui apud Dion. idque, utpote in gente Fabia usitatum, Valesium probasse.

Nihil ad vocem cujusquam terroremve motus] *Terroremque* Leid. 2. et Lov. 1. quomodo sæpe variant codd. Vide ad XXIV. 10. § 1.

§ 8 *Eadem revertens similiter constanti vultu graduque, satis sperans*] *Eodem revertens* Lov. 4. 5. a m. pr. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Male. *Eodem* est per eamdem viam, nempe per medias hostium stationes, per quas egressus erat. Vide ad IV. 33. § 11. Deinde *constanti vultu statuque* Leid. 2. et Lov. 1. *constanti vultu statuque graduque* Voss. 1. Verum 'constans status' non convenit. Denique *stans sperans* Leid. 2. 'Satis sperare,' ut 'satis credere,' 'satis constare.' Vide ad XXI. 8. § 3. Paullo ante *ibi omnibus*, pro *ibique omn.* Lov. 2.

Ne mortis quidem metu prohibitus deseruisset] *Prohibitis* Voss. 2. *Tum deruisset* Harl. 1. Mox *redit*, pro *rediit*, fragm. Hav. Vide ad XXXVI. 25. § 2.

Cujus haud quaquam negligens est] Vet. lib. *est gens.* Sigon. Ita constanter Scholion Sigonii in omnibus ejus edd. concipitur, ex quo nihil aliud colligi posse videtur, quam vocem *gens* in prioribus edd. omissam, et auctoritate vet. lib. in fine addendam esse. Quomodo etiam Hearne acce-

-ariis lectionibus notans, ali- ittere vocem *gens*. Interim idi ed. in qua τὸ *gens* deficit. ditur Sigonium Scholio præ- voluisse *negligens gens est;* præferunt Sigonio antiquio- ni, idemque ordo verborum lor. Voss. 1. Leid. utroque, t Gaertn. pro quo transposi- nibus ex vet. lib. reponebat *est gens;* credo, ut ita aliquo itaret ingratum sonum ex re- ejusdem syllabæ *negligens* amvis ne sic quidem caco- itis evitetur, aut ubique ab ster Livius abstinuerit. Cer- ms III. 34. 'Ire et legere le- ssitas jussere.' VII. 31. 'Data ut preces Campanorum Sam- xponerent.' IX. 9. 'Interea nquit, profanos nos, quos sal- one potestis.' Tale est illud Fabul. I. 14. 17. 'Hoc per- ure ad illos dixerim.' Ac xxxiv. 1. 'Legatis occulta data sunt.' Quare forsitan do verborum, qui ante Sigo- :eptus erat, revocandus est. n *aut quamquam* Leid. 1. *haud* n Lov. 3. 4. 5. et Hav. Sæ- *et quam*, *quaquam* et *quam-* Mss. culpa scribarum com- r. Vide ad VII. 26. § 8. In- *glegens* Leid. 1. et Harl. 1. II. 11. § 4. et c. 48. § 7. ante *audaciæ* deficiebat in

m animi tantum in dies, sed es, crescebant] *Non animi tui* Hav. Sed per compendium fuerat *tm̄*, id est *tantum*. Id de neglegentia librariorum in mpi potuit. Deinde *sed etiam* sr. Gaertn. Error ortus est itudine literarum *is* et *ui*. III. 49. § 6.

et prælio adverso, aut clade cap- palati fuerant] Repone *qui a* lo., *aut clade captæ urbis*. J. F. Vulgatum Doujatius præfert, et *prælio adverso* exponit 'per adver- sum prœlium.' Prius *aut* omittit Lov. 2. Sed conjecturam Gronovii firmant Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. 5. Harl. ambo, Gaertn. Port. et fragm. Hav. quorum fide ita etiam edidi. *A prælio* autem est 'post prœlium.' Vide ad XXIII. 6. § 1. Deinde *fugati fuerant* quædam ex vetustis edd. Pro quo Aldus, ed. Rom. 1472. ac Parm. se- cutus, *palati* reposuit, probantibus eam lectionem omnibus scriptis. De- nique Jac. Perizonius in margine Livii scribendum conjecit *quo*, pro *qui*, id- que exponit, 'in agros.' Sed vulga- tum, pro quo omnes stant scripti, optime servari potest.

Sed etiam ex Latio voluntariis conflu- entibus] Vox *voluntariis* deest in Voss. 2. Sed eam hoc modo, *confl. volunt.* transponit Harl. 2.

§ 5 *Sed corpori valido caput deerat*] *Valitudo* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. et Klockian. *valitudinario* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. a m. pr. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. Paullo ante *eripique jam ex hostium manibus* Gaertn. inserto τῷ *jam*. Verum illud modo præcessit 'Maturum jam videbatur.'

§ 6 *Magna pars militum erat, qui ductu auspicioque ejus res prospere ges- serant*] Vox *magna* deest in Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. sed *maxima pars* est in Lov. 2. Deinde *pars militum erat, quæ, &c. gesserat* Port. reliquis omnibus invitis: nisi quod Harl. 2. pejus præferat *qui gesserat*. Tum *ductu et auspicio* Hav. Hinc *propere gesserant* Flor. Paullo ante *admoue- bat*, pro *admonebat*, Hav. passim ob- vio errore. Vide ad IX. 38. § 12. *amonebat* Lov. 2. Vide ad III. 4. § 1.

Cæditius negare, se commissurum] Deest particula *et*, quam addere de- bes: *et Cæditius negare, se comm.* Rhen. Video, inquit Cædicius, finis mei adest imperii. Atqui ego haud committam, ut mihi aut Deorum aut hominum quisquam imperium finiat

potius, quam ipse memor ordinis mei deposcam imperatorem. *Glar.* Τὸ *et*, a Rhenano additum, apud me tantum superest in Flor. Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Contra illud nesciunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. ambo, Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav.

Cur sibi aut Deorum aut hominum quisquam imperium finiret] *Cursibus*, pro *cur sibi*, Voss. 1. Lov. 1. Harl. 1. et Leid. 2. *casibus* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Sed utramque illam lectionem jungens *cursibus ac casibus* præfert Gaertn. Tum *aut D. hominumve* editi ante Aldum, qui reposuit *aut D. aut hominum*. Et ita omnes scripti. Deinde *quicquam imp. fin.* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *priusquam imp. fin.* pro varia lectione in margine adscriptum præfert Voss. 1. *finire* est in Flor.

Quam ipse memor ordinis sui posceret imperatorem] De quo proprie ordine loquatur, considerandum. *Glar.* 'Ordo' hic pro statu, conditione, dignitate ponitur. Memor erat 'ordinis sui,' id est, se tantum centurionem esse, ideoque universo exercitui præesse non posse: postulaturum igitur imperatorem. Liv. XLII. 33. 'Id modo deprecari, ne inferiores iis ordines, quam quos, quum militassent, habuissent, adtribuerentur.' Mox eodem cap. 'Prohiberent consulem, quem cuique ordinem adsignari e republica esset, eum adsignare.' c. 34. 'Ordinem, quo me dignum judicent tribuni militum, ipsorum est potestatis.' Cic. in Verr. II. 6. 'Si cuiquam generi hominum, sive Siculorum, sive nostrorum civium; si cuiquam ordini, sive aratorum, sive pecuariorum, sive mercatorum probatus sit.' Curtius VI. 11. 'Erat inter duces manu strenuus Belon quidam, ab humili ordine ad eum gradum, in quo tunc erat, provectus.'

§ 7 *Ab Ardea Camillum adciri*] *Camillum citari* Voss. 2. et Lov. 3. Mox *antea consultos senatu* Hav. Sed prima litera vocis *senatu* perperam in fine vocis præced. repetita est. Vide ad XXVIII. 25. § 2. *Ante*, pro *antea*, etiam edd. vett. Aldo priores, invitis scriptis.

Discriminaque rerum prope perditis rebus servabant] *Observabant* Hav. quod ex glossa interpretis natum puto. 'Servare' enim hic ponitur pro observare, quo sensu 'servare diem' dixit I. 50. 'Ipse Tarquinius diem quidem servavit; sed paullo ante, quam sol occideret, venit:' quod 'observare diem' postea eodem cap. dixit: 'Neque magis observaturos diem concilii, quam ipse, qui indixerit, observet.' Virgil. Æn. II. 426. 'justissimus unus Qui fuit in Teucris, et servantissimus æqui.'

§ 8 *Pontius Cominius, inpiger juvenis*] *Cominus* vet. lib. et Front. III. 13. ex. 1. quod probo. Plutarchus de Fortuna Romanorum pag. 324. Γάιον Πόντιον vocat. *Sigon.* Sigonius videtur putasse, 'C. Pontium Cominum' dictum, et 'Cominus' cognomen fuisse. Sed hoc fortassis nusquam alibi legitur. Libri Frontini variant; ubi Oudendorp. videri potest. Nec tamen intelligo, quomodo nomina *Pontius Cominius* uni homini conveniant. Nam utrumque nomen gentis esse, constat e Valer. Max. aliisque. 'Pontius Aquila' Suet. in Cæs. c. 77. et Pollio ad Cic. Ep. X. 33. 'Postumus Cominius' Liv. II. 18. et 33. et sæpe in inscriptionibus. *Duk.* *Pontius Cominius* Port. Verum cum Sigonii vet. lib. facientes Lov. 2. et Gaertn. *Pontius Cominus* præferunt. Neque multum abeunt codd. qui *Pontius Quominus* legunt; quæ scriptura mihi obvia fuit in Voss. utroque, Leid. 1. Lov. 1. 3. 4. Harl. 1. et fragm. Hav. *potius cōminus* habet ed. Parmensis. Sed *Pontius Cominus* reliquæ principes usque ad Frobenium, qui 1531. *Pontius Cominius* substituit: quomodo apud Frontin. restituendum esse,

ant ex Mss. Tennulius, On- ›. autem ex Plutarch. in Ca- 141. et ex Diod. Sicul. l. xiv. Apud Gellium etiam xvii. 2. bus, quas vidi, edd. est, 'Co- qua ascenderat,' vel 'escen- 'descendit.' Neque tamen s varietatem ex Mss. prola- eo. T. Pontium centurionem urum virium memorat Cic. de c. 10. 'Nec vos quidem T. enturionis vires habetis: num ast ille præstantior?' Ad quem ldus Manutius conjicit, eum- sse huic 'Pontio Cominio.' id mihi anceps videtur. Alter ad Cic. 'T. Pontius,' alter lutarch. loco, quem Sigon. , Γάῖος Πόντιος vocatur. Ille ic. 'centurio' dicitur, hic r. 'inpiger juvenis,' et qui- Cædicio centurione missus, verisimiliter dignitate atque nferior. Inprimis illius 'vi- morat Cic. at hunc viribus ise, neque Livius, neque Dio- ul. neque Plutarch. neque ulli lerunt. Paullo ante *custodiam*, *dias*, Lov. 2. et Harl. 2. Ita *rruptum eoque neglectum hos- odiæ saxum.* Sed reliqui om- *odias* servant. Tò *erat* etiam ab solis Leid. 2. et Lov. 1. *cubans*, pro *incubans*, Lov. 3. *us proximum fuit a ripa, per m, eoque neglectum hostium , saxum*] Perperam divisis *pus prox. futari pap prær.* præ- d. 1. *ab ripa* habent Port. a t Hav. qui etiam legit *eo quod* errore. Vide ad ii. 41. § 8. *lectum* Flor. et Leid. 1. Vide . 48. § 7. Denique *hostiæ cus- . hostium custodia* Voss. 1. Lov. 1. et editi usque ad Al- *custodiæ* emendavit. Et ita scripti etiam servant. *gistratus ductus, mandata ex- lii*] Primam vocem omisit eid. 1. Deinde *mandata ex.* *rupit edita* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *mandata ex. edita* Leid. 1. *mandata ex. sed ita* Harl. 1. Prima litera τῶν *sed ita* adhæsit ex ultima præcedentis *ex- ercitus.* Vide ad xxxvii. 29. § 8. ea- rum autem ultima ex litera initiali seqnentis *Accepto.* Vide ad xl. 7. § 8.

§ 10 *Accepto inde senatus decreto, ut et, comitiis curiatis revocatus de exsilio*] Nota curiatis comitiis latam esse le- gem de reditu ac restitutione Camilli. l. v. c. 52. 'Comitia curiata, quæ rem militarem continent.' Nempe, quia populus bellum jubebat, senatus auctor erat. In vi. 21. p. 178. 'omnes tribus' bellum jussisse dicit: at iv. 30. p. 123. 'omnes centuriæ' bellum 'jussere.' Sic et xlii. 30. pag. 820. *H. Vales.* *Accepto inde ut est comitiis curiatis revocatus* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *Accepto inde sono ut ex comitiis curiatis revocatus* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. *Acceptos de comitiis curi- atis revocatus* Leid. 1. et Harl. 1. in quorum posteriore pro varia lectione inter versus adscriptum est *comitiis centuriatis.* *Accepitque ab comitiis cu- riatis ut revocatus* Harl. 2. et Port. neque dissentiunt Gaertn. et Hav. nisi quod habeant *a comitiis.* *Accepit- que a comitiis curiaciis ut* Lov. 2. *Ac- cepitque a comitiis curiaticis ut* Lov. 4. et 5. a m. sec. in quo a m. pr. erat *Ac- cepitque.* *Accepto inde so ut comitiis cu- riatis* Flor. cum lacuna *Accepto inf... ut et comitiis curialis revocatus* Klock- ian. Puto olim per epitomen pro *senatus decreto*, scriptum fuisse *S. De.* vel *Se. De.* id autem quum non intel- ligerent librarii, inde natas esse lec- tiones, quæ in Flor. Voss. 2. Lov. 3. fragm. Hav. Leid. 1. et Harl. 1. vi- suntur, ejectis vel mutatis voculis *inde* atque *ut et:* in aliis fere codd. τὰ *S. De.* vel *Se. De.* omissa, et ex re- liquis vocibus quævis lectionum mon- stra, nullum commodum sensum red- dentia, profluxisse. Vulgatum itaque verum est, quod in omnibus superfuit

editis. Ceterum quis sensus sit eorum, quæ Valesius ad hunc locum notavit, non plane adsequor. Per nebulam tamen videre videor, eum non intellexisse, quid sit, quod 'comitia curiata rem militarem continere' dicantur. Immo quum inde id exponat, quod, quando populus bellum comitiis centuriatis aut tributis juberet, senatus tamen ejus rei auctores esse deberent, verisimile est, ipsum per 'comitia curiata' intellexisse, quæ a senatu in curia habebantur: quo nihil pejus potest. Tironibus notum est, ideo 'comitia curiata rem militarem continere,' quia his comitiis de imperio militari magistratuum lex ferri solebat. Liv. IX. 38. 'Ei legem curiatam de imperio ferenti triste omen diem diffidit, quod Faucia curia fuit principium.' Magistratibus autem, 'si legem curiatam non habent, adtingere rem militarem non licet,' ut inquit Cic. Orat. Agrar. II. 12.

Jussu populi Camillus dictator extemplo diceretur] *Jussu populi Romani* vetustæ edd. At vocem *Romani*, quam nullus codd. agnoscit, optime Aldus expunxit. Sponte enim patet, non alium, quam populum Romanum, intelligi posse. Præterea *extemplo dict. dic.* Hav. sed solus.

Militesque haberent imperatorem, quem vellent] De Camillo intelligendum, quem volebant milites, non alium. *Glar.* Doujatius, hanc interpretationem Glareano sublegens, sed addens, non intelligendum esse, quemcumque ipsi eligere vellent, quia Camillus 'dictator creatus erat comitiis habitis,' non adtendit ad verba finalia hujus capitis 'lex curiata lata est, dictatorque absens dictus,' quæ ostendunt, id demum factum esse, postquam nuncius, Romam missus, Veios reversus esset. Neque in præcedentibus etiam dicitur, Camillum jam dictatorem creatum fuisse, sed tantum nuncium senatus decretum ea de re accepisse. Immo an fuit Camillus 'creatus comitiis?' In præcedentibus Livius narravit, senatus decretum factum esse, 'ut jussu populi Camillus dictator diceretur,' non, ut a populo diceretur. Interdum vero populum designasse eos, qui et dictator et magister equitum dicerentur, constat ex Livio XXVII. 5. 'Decrevit senatus, consul populum rogaret, quem dictatorem dici placeret: eumque, quem populus jussisset, diceret dictatorem.' Et postea: 'Tribuni plebis rogarunt, plebesque scivit, ut Q. Fulvius dictator diceretur.' Et iterum: 'Veniret, diceretque, quem populus jussisset, dictatorem. Ita a Claudio consule Q. Fulvius dictator dictus, et ex eodem plebiscito et ab Q. Fulvio dictatore P. Licinius Crassus pontifex maximus magister equitum dictus.' Certe 'numquam ante eam diem' dictatorem a populo creatum esse, ne hoc quidem Camilli exemplum excipiens, testatur Livius XXII. 8. Comitia igitur curiata habita fuisse intelligo, non ut iis Camillus dictator diceretur, sed ut ab exilio revocaretur.

Eadem digressus nuncius Veios contendit] Eamdem sententiam, de eodem loquens, expressit his verbis Quadrigarius, ut est apud Gellium XVII. 2. 'Cominius,' inquit, 'qua ascenderat, descendit, atque verba Gallis dedit;' id est, latuit Gallos. Itaque *degressus*, non *digressus*, legendum. Quam vocem sæpe depravatam apud Livium, sæpe ostendam. Est autem 'degredi,' descendere. Item legendum paulo post c. 52. *degressus ex arce*. Sigon. Omnes nostri, scripti et editi, in vulgatum consentiunt. Verius tamen esse videtur, ut cum Sigonio legamus *degressus*. Diod. Sic. lib. XIV. p. 455. id exprimit καταβὰς, ᾗπερ ἀνέβη. Hearnius, qui *degressus* etiam edidit, et emendationis Sigonii meminit, attamen de lectione codicum Oxoniensium nihil adjecit. Plura dicta sunt ad IV. 17. § 11. Præ-

terea *concedit* Lov. 1. Vide ad VIII. 3. § 1.

§ 11 *Quam comperit legem latam*] *Quam compererit*, vel *comperit* Harl. 2. et Hav. Eadem ratione confunduntur 'superant' et 'superant,' id est 'supererant.' Vide ad I. 25. § 11. '*prope*' et 'prope,' sive 'propere,' XXXIX. 31. § 4. Pro *compererit* autem literis transpositis *comperiret* dedit librarius Gaertn. Paullo ante *liberet*, pro *libet*, est in Lov. 2. quasi scriptum fuisset *lib'et*.

Quod nec injussu populi mutari finibus posset] Quid sit 'mutari finibus' docet Gronov. Obs. III. 1. Vellem, etiam explicuisset sensum hujus periodi, quem plane non adsequor. *Duk.* *Non injussu populi* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *nec jussu populi* Hav. Sed primæ literæ *in* absorptæ sunt a sequentibus *in*. Locutionem 'mutari sedibus' inlustrat Gronov. Observ. III. 1. Vide etiam Nic. Heinsium et Burmann. ad Nason. ex Ponto Epist. IV. 14. 7. Mox verba *nec, nisi dictator dictus, imp. in ex. habere* desunt in Leid. 2. *haberet*, pro *habere*, exhibet Lov. 2.

Lex curiata lecta est, dictatorque absens dictus] Debet esse *lex curiata lata est*. Rhen. *Lex curiata lata est* quidam male mutarunt in *lecta est*. Glar. Aldus esse videtur, qui mutavit. Nam in ejus tantum ed. ut et proxima Coloniensi 1525. ita editum invenio. At sine dubio in Aldina ita atum est errore operarum: in τῷ *lecta* enim commodus sensus non est. Deinde *lex curacia* Lov. 2. *lex curiatia* Lov. 4. *lex curiaria* Lov. 5. Hinc *dictatorque absens dictus* Harl. 1. *dictatorque absens dictus* Hav. Sed vox *absens* exsulat a Voss. 2. *absens est dictus*, addita media voce, legit Lov.

CAP. XLVII. § 1 *Arx Romæ Capitoliumque in ingenti periculo fuit*] Præpositionem ignorant Voss. et bini meliores Pall. Cornelius Nepos Datame c. 5. 'Eum magno fore periculo, si quid illo imperante in Ægypto adversi accidisset.' Qui sic compluries, ut primus observavit Schoppius in Verisimilibus IV. 14. Adde quæ ad II. 22. notavimus. *J. F. Gron.* Præpositionem *in* ex meis omittunt Voss. 2. Lov. 3. et Hav. quorum hic etiam, transpositis dictionibus, habet *fuit ingenti periculo*. Eamdem etiam deesse in duobus Pall. Gebhardus notavit ad V. 34. § 8. Et ita Cic. loquitur ad Att. VI. 1. 'Equidem sum magna animi perturbatione:' ubi etiam olim edebatur *in magna animi perturbatione*. Ita 'quo statu res sunt:' de quo vide ad III. 68. § 3. Verum quum videam, præpositionem tantum negligi in tribus minoris auctoritatis codd. et, quos Gronov. binos meliores Pall. vocat, (Gebhardus tantum simpliciter duos Pall. dixerit,) omnino mihi persuasum est, τὸ *in* a manu Livii esse. Verisimilius enim videtur, eam vocem a paucis librariis omissam, quam a multis, et inter eos etiam optimorum codicum scribis, adjectam esse; præsertim quum in paucis illis facile intercipi potuerit a prima syllaba vocis seq. *ingenti:* quemadmodum etiam factum fuisse vidimus II. 22. § 6. VIII. 30. § 8. Id etiam alibi sæpe accidisse, videbimus ad VIII. 33. § 6. Non minus autem 'esse in ingenti,' 'in magno periculo,' 'honore,' 'gaudio,' quam 'esse ingenti periculo,' optimis scriptoribus in usu fuisse, vidimus ad II. 22. § 6. Præterea *arx Romæ Capitolium* per adpositionem, omissa conjunctione *que*, Lov. 2. *arx* pars erat Capitolini montis, unde 'arcem Capitolii' sæpe memorat Tac. ut Hist. l. III. c. 69. 71. et alibi. Sæpissime vero 'arx et Capitolium' distincte memorantur. Exempla sunt apud Livium I. 33. II. 7. hoc lib. c. 51. VI. 20. VIII. 33. et sæpissime. Quin et per particulam *aut* distinguuntur 'arx aut Capitolium' VI. 20. 'Ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret:'

et *arx* sive *ἡ ἄκρα* dicitur *τῷ Καπιτωλίῳ προσεχὴς* esse apud Dionys. Halic. Antiq. l. x. p. 640. Hinc vulgatum præferendum puto. Ceterum *Dum hæc ad Veios agebantur* præferunt edd. principes; pro quo recte Aldus substituit *Dum hæc Veiis*. Quæ enim cap. præc. narrata sunt, non tam ad Veios, quam Veiis acta fuerunt. Et ita habent omnes scripti.

§ 2 *Namque Galli, seu vestigio notato humano, qua nuncius a Veiis pervenerat*] Rem hoc modo hisque verbis narrat Diodorus lib. xiv. pag. 455. Κομίνιός τις Πόντιος ὑπέσχετο παραθαῤῥύνειν τοὺς ἐν τῷ Καπετωλίῳ· ὁρμήσας οὖν μόνος, καὶ διανηξάμενος νυκτὸς τὸν ποταμὸν ἔλαθε προσελθὼν τινα πέτραν τοῦ Καπετωλίου δύσβατον· καὶ ταύτῃ μόγις ἑαυτὸν ἑλκύσας ἐδήλωσε τοῖς ἐν τῷ Καπετωλίῳ περὶ τῶν συνηθροισαμένων εἰς Βοιοὺς, καὶ διότι καιρὸν τηρήσαντες ἐπιθήσονται τοῖς Κελτοῖς· οὗτος μὲν οὖν καταβὰς ᾗπερ ἀνέβη, καὶ διακολυμβήσαν τὸν Τίβεριν· εἰς Βοιοὺς ἀνέστρεψεν. Οἱ δὲ Κελτοὶ κατανοήσαντες τὰ τοῦ προσφάτως ἀναβεβηκότος, συνετάξαντο κατὰ τῆς αὐτῆς πέτρας ἀναβῆναι νυκτός. *Gebh.* *Nam Galli* Port. et Hav. Alibi *nam* et *namque* confundi solent. Vide ad vii. 28. § 7. et mox hoc cap. § 4. Præterea *ab Veiis* iidem codd. Port. et Hav.

Animadverso ad Carmentis saxum adscensu æquo] Id est, quod Carmentali portæ imminet ut Plutarchus in Camillo p. 141. ait, et Dionysius libro decimo pag. 640. ubi de Capitolio ab App. Herdonio capto tradit. *Sigon.* Fanum vel aram Carmentis aut Carmentæ, matris Euandri, fuisse sub Capitolio, vel in imo Tarpeii montis, tradunt antiqui. Dionysius lib. i. p. 25. Καὶ βωμοὺς ἐθεασάμην ἱδρυμένους, Καρμέντῃ μὲν ὑπὸ τῷ καλουμένῳ Καπιτωλίῳ περὶ ταῖς Καρμεντίσι πύλαις. Solinus cap. 1. 'Pars infima Capitolini montis habitaculum Carmentis fuit, ubi Carmentis nunc fanum est.' Sed 'saxum Carmentis' haud facile reperias. Turbant aliquid Mss. Voss. alter *saxos u ascensu*. Chiflet. *saxu ascensu*. Lege *saxorum*, vel *saxi*; hoc est ipsius montis, *Animadverso ad Carmentis* (puta, aram, vel fanum) *saxi adscensu æquo*. J. F. Gron. In relatione hujus Gallorum incepti, quo fatale illud imperium pene confectum fuit, omnia sine dolis et hactenus aperte, nisi quod Galli nocte usi dicuntur, gesta fuisse Livius tradit. Idem facit in Camillo Plutarchus. Idem, quod scio, sequuntur alii historici. Quid igitur est, quod Cicero pro Cæcina cap. 30. Gallos circa cuniculum aggressos refert? 'Ut si Galli a majoribus nostris postularent, ut eo restituerentur, unde dejecti essent; non, opinor, eos in cuniculum, qua aggressi erant, sed in Capitolium, restitui oporteret.' Procul dubio illic aberravit scribentis adtentio, quum Cicero scripserit 'in colliculum.' Et palam est, quod intelligatur. *Jac. Gron.* Non video, quomodo adscensus, qualem mox describit Livius, 'æquus' dici possit: nam, quemadmodum hujusmodi loca ubique 'iniqua' dicuntur, quod non necesse est multis ostendi, ita et adscensus eorum potius 'iniquus,' quam 'æquus' est. Livius xxvii. 16. 'Quum hostis nequidquam subire iniquo adscensu conatus esset.' Et de iisdem 'arduum' et 'asperum' dici invenias. Si hic recte legitur *æquo*, non possum hoc aliter accipere, quam Gallos vidisse quidem difficilem fore adscensum, sed tamen sperasse, se aliquam illius rationem inventuros esse. Sed forte legendum *adscensu aliquo*. Duk. Libri editi nihil mutant, nisi quod in sola Mediolan. 1505. quam suas lectiones sibi subreptas præferre Parrhasius questus est, invenerim *animadverso ad Carmentis ascensu æquo*, omissa voce *saxum*. Ad quam respexisse puto Ascensium, in margine edit. 1513. aliarumque notantem, 'alii, *saxum* non habentes,

unt 'ædem.'' Ita legendum m, si codicum fide lectionem ti constaret. Nunc vero, quum nullis libris invenerim, id fo-andri gladio nodum Gordium

Ad Carmentis saxos ñ ascensu ms. 1. ut Gronov. monuit, ve-rarius τῷ ñ notas subjungen-elendum esse, indicare voluit, tur *ad Carmentis saxos ascensu* uemadmodum servant Leid. 1. 1. *ad Carmentis saxo ascensu* arl. 1. Et ita erat in Flor. a pro quo ex interpolatione saxu factum est. *Ad Carmen-ascensu æquo* Leid. 2. Lov. 2. arl. 2. Port. et Hearnii Oxon. *adverso acarmentis saxom as-quo* Klockian. Ex quo adpa-nodum verisimiliter sive po-ντόχως magnum Gronovium me *animadverso ad Carmentis ascensu æquo*. Scriptum fue-rũ; unde, coalescentibus dua-terioribus literis, factum est quemadmodum pro *t're ruere*, *terræ ruere*, datum est in qui-Mss. *tremere* IV. 21. § 5. Ne-am displicet *animadverso ad tis saxo adscensu æquo*, ut præ-Flor. a m. pr. et Harl. 1. quo-x ingenio emendabat quoque ronovius in notis Mss. quas i ex ore Livium in scholis icis exponentis exceperunt; um *æquo adscensu* interpreta-um, in quo esset æquus ad-. Eodem modo Ovidio dici-o venabula ferro' Epist. Her. Vide Burm. ad Nason. Me-107. Dicere etiam Livius po-*saxo adscensus æqui*, quem-m 'acutæ cuspidis hastam' p. Her. III. 119. Vide Burm. on. Metam. III. 53. et quæ r ad III. 36. § 2. Omnino ius Gronovii lectio vera est: en, ut remaneat difficultas, otavit Dukerus, cui tollendæ pis est in codd. scriptis vel editis; omnes enim vulgatum servant, nisi quod *abscensu æquo* legat fragm. Hav. *assensu æquo* Lov. 4. et Hav. Ceterum 'Carmentis saxum' jactant quidem Just. Rycquius de Capitol. c. 2. et Marlian. Topogr. Urb. Rom. II. 5. verum nullo veterum scripto-rum testimonio probant. Contra fa-num memoriæ Carmentæ a Romanis exstructum prior eorum profert ex P. Vict. et Sex. Rufo Region. VIII. Verum in illo, qui hoc loco mutilus est, nulla ejus mentio obcurrit: hic vero 'Templum Carmentale alias Carmentæ' recenset. Fani Carmen-tis meminit etiam Gellius Noct. Att. XVIII. 7. 'Ei Domitio Favorinus nos-ter quum forte apud fanum Carmen-tis obviam venisset.' Insuper si cum Jac. Gronov. *colliculum*, pro *cunicu-lum*, scribendum sit; scire velim, quid statuendum sit de altero loco Ciceronis, quem ad priorem Hottom. laudavit ex Orat. Philipp. III. 8. 'Adesse in Capitolio jussit: quod in templum ipse nescio qua per Gallo-rum cuniculum adscendit.'

Inermem, qui tentaret viam, præmisis-sent] *Tentarent* Harl. 2. Port. et Hav. Quod si placet, *qui* accipiendum pro 'ut.' Vide ad I. 43. § 9. Integriores tamen codd. vulgatam servant, nisi quod *qui templaretur iam* sit in Flor. Deinde *promisissent* idem Flor. a m. pr. Hav. et fragm. Hav. Sed passim præpositiones *præ*, *per*, et *pro*, tum simplices, tum cum aliis vocibus com-positæ, commutari solent. Vide ad Liv. IX. 10. § 7.

Tradentes inde arma, ubi quid iniqui esset, alterni innixi] *Tradentes in arma* Voss. 2. et Lov. 3. Passim in et iñ, sive *inde*, confundi, videbimus ad X. 20. § 6. Deinde *ubi quid iniquid esset* Leid. 1. *ubi quid hii qui essent* fragm. Hav. *ubi quid hi qui essent* Lov. 4. *hi qui*, pro *iniqui*, etiam Lov. 5. a m. pr. Postea *alterum intuxi* Voss. 2. τὸ *in-nixi* deficit in Gaertn.

Sublevantesque in vicem et trahentes

[illegible] *[illegible] locus*] *Suble-* [illegible] Harl. 2. Tum *traden-* [illegible] Deinde *prout ex-* [illegible] locus Gaertn. Sed simplex [illegible] in hac re passim usitatum est. Infra XXXIV. 6. 'Frumentum et cetera, quæ belli usus postulavant.' XLI. 20. 'Rhodiis, ut nihil usum insigne, ita omnis generis, ut quæ usus eorum postulaverunt, dona dedit.' Ovidius ex Pont. Ep. II. 9. 55. 'Utque tibi est animus, quum res ita postulat, arma Sumere, et hostili tingnere cæde manum:' ubi Leid. cod. simili variatione *quum res exposcat* præfert. Plin. XXVIII. 4. 'Abstinere cibo omni aut potu, alias vino tantum aut carne, alias balineis, quum quid eorum postulet valetudo, in præsentissimis remediis habetur.' Quinctil. Instit. Orat. X. 1. 'Vox et actio decora, commoda, ut quisque locus postulabit.'

§ 3 *Ut non custodes solum fallerent*] Παραῤῥαθυμηκότας τῆς φυλακῆς, teste Diodoro, d. l. *Gebh.*

Ne canes quidem, sollicitum animal ad nocturnos strepitus, excitarent] *Nec canes quidem* Lov. 3. 4. Harl. 2. et Hav. Vide ad I. 10. § 3. Deinde *scitarent* Leid. 1. *sciscitarent* Lov. 5. et fragm. Hav. Puto, librarios dare voluisse *suscitarent*. Verum *excitarent* genuinum puto. Supra I. 51. 'Turnum ex somno excitatum circumsistunt custodes.' Infra VII. 36. 'Offenso scuto præbuit sonitum: quo excitatus vigil quum proximum movisset.' IX. 37. 'Curati cibo corpora quieti dant, et quarta fere vigilia, sine tumultu excitati, arma capiunt.' XXX. 6. 'Relucentem flammam primo vigiles Karthaginiensium, deinde excitati alii nocturno tumultu quum conspexissent.' XXXI. 24. 'Idem ibi somnus, eademque negligentia erat. Excitati nuncio trepido et prætor [illegible] et Dioxippus.' Flo[illegible] 13. 'Manlius nocte subeuntes, [illegible] anseris excitatus, a summa rupe dejecit:' ubi vide Dukerum. Ovidius Amor. Eleg. I. 6. 65. 'Jamque pruinosos molitur Lucifer axes, Inque suum miseros excitat ales opus.' Ceterum ad historiam Gallorum in Capitolium adscendentium oculos intendisse videtur Ovid. Metam. II. 598. 'nec voce silentia rumpunt Sollicitive canes, canibusve sagacior anser.'

§ 4 *Quibus sacris Junoni in summa inopia cibi tamen abstinebatur*] *Sacris Junonis* non modo omnes ante Ascensium edd. verum etiam codd. quotquot usus sum; ex Hearnii autem Oxon. eamdem scripturam retinent L. 1. 2. B. et N. *Quibus*, id est anseribus, *sacris Junonis*, ut χῆνες ἱεροὶ τῆς Ἥρας Diod. Sicul. lib. XIV. p. 455. Ovid. Ep. Heroid. X. 10. 'Isse sacros Martis sub juga panda boves?' ita tantum non omnes codd. Mss. quos Heinsius consuluit, uno excepto, in quo a m. pr. erat *Marti*, quomodo ipse Heinsius malebat. An ergo et hic omnes libri manu exarati et typis inpressi antiquiores mendosi esse existimandi sunt, ac probandum est, quod Ascensius et post eum reliqui ediderunt? Deinde τὸ *cibi* deest in Hav. Ita simpliciter *inopia* est XXIII. 19. 'Obsidio tamen continuata oppidanos præsidiumque ad ultimum inopiæ adduxerat:' et mox eodem cap. 'Postremo ad id ventum inopiæ est, ut lora detractasque scutis pelles, ubi fervida mollissent aqua, mandere conarentur.' Reliqui tamen codd. vocem *cibi* servant. Et sane ut hic inopia cibi, ita 'inopia frumenti' est II. 51. 'Inopia frumenti quamvis in præcipitia, dum celeriora essent, agebat consilia:' 'inopia frugum' IV. 52. 'Pestilentem annum inopia frugum, neglecto cultu agrorum, excepit.' Præterea *tum abstinebant* Lov. 4. *tamen abstinebant* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad XXXVIII. 40. § 1. Utramque lectionem

jungens *abstinebant* præfert Gaertn.

Clangore eorum alarumque crepitu excitus M. Manlius] Male Pal. 2. *alarumque strepitu.* Ceterum 'clangor' est quarumvis avium vox, ut notavi Crepund. III. 23. emendans Ovidium Met. l. XII. v. 528. 'ingenti circum clangore sonantem Aspexit.' Claudianus, 'avium clangore repertus.' Diodorus lib. XIV. p. 455. Χῆνες δ' ἱεροὶ τῆς Ἥρας τρεφόμενοι, καὶ θεωρήσαντες ἀναβαίνοντας κραυγὴν ἐποίουν. Gebh. Aurel. Vict. in Vir. Inlust. c. 24. 'Quadam nocte, clangore anseris excitus, Gallos adscendentes dejecit.' Florus I. 13. 'Manlius nocte subeuntes, clangore anseris excitatus, a summa rupe dejecit.' Colum. VIII. 13. Anser 'clangore prodit insidiantem, sicut etiam memoria tradit in obsidione Capitolii.' Proprie tamen aquilarum sonum 'clangorem' dici innuit auctor Eleg. de Philomela vs. 27. 'Dum clangunt aquilæ, vulturpulpare probatur: Et crocitat corvus, graculus at frigulat.' Supra . 34. 'Aquila suspensis demissa leniter alis pileum aufert, superque carpentum cum magno clangore volitans rursus capiti apte reponit.' uetou. in Domitiano c. 6. 'Statuam Jovis Romæ insignis aquila circumplexa pennis clangores lætissimos edidit.' Hinc constat, quam vere Barthius ad Stat. Theb. XII. 518. scripserit, vocem 'clangor' prope singillatim gruum clamorem denotare. De gruibus interdum usurpari, non diffiteor. Vide Nic. Heins. ad Claud. Bell. Gildon. vs. 472. At, grues proprie 'gruere,' anseres 'gratitare,' voluit laudatus elegiæ de Philomela auctor vs. 19. 'Cacabat hinc perdix, hinc gratitat inprobus anser, Et casus turtur atque columba gemunt.' et . 23. 'Grus gruit, inque glomis cui prope flumina drensant, Accipiter pitat, milvus hiansque lipit.' elius videtur, ut cum Gebhardo amus, 'clangorem' quarumvis avium, certe quæ reliquis magis sonoræ sunt, adeoque etiam gruum, vocem indicare. 'Stridorem' anseribus tribuit Petron. Satyr. cap. 136. 'Tres anseres sacri forti ac veluti rabioso stridore circumsistunt trepidantem.' Deinde *alarumque strepitu*, quod Gebhardus in uno Pal. 2. invenit, apud me pariter in Lov. 5. et Gaertn. superest. Sed 'nocturnos strepitus' modo memoravit. Passim hæ voces commutari solent. Vide ad XXXVIII. 17. § 4. Insuper *excitatus* Voss. 1. Leid. 2. et Hearnii Oxon. N. Non probo. 'Excitare' enim paullo ante præcessit. 'Excitus' autem hoc sensu commode dici, videbimus ad VII. 36. § 2. Et has quoque voces 'excitus' et 'excitatus' a librariis confusas fuisse, docebunt, quæ notabuntur, ad XXVIII. 24. § 4. Denique *Malius* Harl. 2. *Mallius* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *Manilius* Lov. 4. et Hav. Vide ad Liv. XXXIV. 53. § 2. et hoc cap. § 7. Paullo ante *Nam*, pro *Namque*, Lov. 5. Vide hoc cap. § 2. Mox in verbis seqq. τὸ *qui* deerat in Lov. 1. ut verba hæc *triennio ante consul fuerat* quasi per parenthesin dicta sint. Vide hoc lib. ad c. 32. § 8. Sed unum testem non audiendum censeo. *Consul fuit*, pro *consul fuerat*, præfert Leid. 2.

Armis adreptis, simul ad arma ceteros ciens] *Abreptis* Leid. 1. sollemni scribarum errore. Vide ad II. 33. § 7. *Armis acceptis* Gaertn. Et hæc etiam lectionis varietas nonnumquam in Mss. obvia est. Vide viros doctos ad Valer. Max. III. 2. ex. 1. et Burmann. ad Quinctil. Instit. Orat. I. 3. ut et Duker. ad Liv. III. 70. § 10. Adde quæ notantur ad l. VI. c. 8. § 6. c. 16. § 2. et alibi. Multo tamen frequentius ita ab iis peccatum est in verbis simplicibus 'capere' et 'rapere.' Vide ad VI. 23. § 5. *Ereptis* Lov. 3. Tum *simul*, quod in omnibus codd. perstat, omittitur in vetustioribus excusis. Recte primus repo-

suit Aldus. Deinde, in alium ordinem vocibus digestis, *cicus ad arma ceteros* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Umbone ictum deturbat] Atqui et manum ejus amputasse narrat Diodorus lib. XIV. p. 456. Μάρκος δέ τις, inquiens, Μάλλιος ἔνδοξος ἀνὴρ, ἐκβοήσας ἐπὶ τὸν τόπον, τῷ μὲν ξίφει τὴν χεῖρα τοῦ προσαναβαίνοντος ἀπέκοψε, τῷ δὲ θυρεῷ πατάξας εἰς τὸ στῆθος ἀπεκύλισεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς πέτρας. *Gebh.* Ex uno hoc duos efficit Plutarch. et alteri manum præcisam, alterum umbone proturbatum refert in Camillo pag. 142. Πάντων δὲ πρῶτος Μάλλιος· ἀπαντήσας δυοῖν ὁμοῦ τῶν πολεμίων, τοῦ μὲν ἔφθασε διηρμένον κοπίδα τῷ ξίφει τὴν δεξιὰν ἀποκόψας, τὸν δὲ θυρεῷ πατάξας εἰς τὸ πρόσωπον ὦσεν ὀπίσω κατὰ τῆς πέτρας.

§ 5 *Cujus casus prolapsi quum primos sterneret*] Vet. lib. *cum proximos stern.* Sigon. *Cui casus prolapsi* Harl. 1. *Cujus casũ prolapsi* Lov. 4. *Cujus casu prolapsi* Harl. 2. et Hav. *Cujus casũ prolapsi* Port. a m. pr. *Cujus casus plaxi* fragm. Hav. *Cujus casus prolapsos cum proximos sterneretur* Flor. a m. sec. *primos*, quod Sigonio displicuit, in nullo neque meorum, neque Hearnii Oxoniensium codd. superest, immo in unica tantum inveni ed. Basil. 1555. Ceteroquin 'primus' et 'proximus' in Mss. frequenter miscentur. Vide ad I. 35. § 2. ad IX. 5. § 1. c. 15. § 11. c. 39. § 8. XXVIII. 35. § 3. XXIX. 14. § 9. XXXV. 11. § 9. c. 22. § 3. Jac. Gronov. ad II. 33. § 7. et Cortium ad Sall. Jug. c. 19. § 2. Sed *proximos* servant omnes reliqui, nisi quod *ceteros* sit in Lov. 2.

Armisque omissis saxa, quibus adhærebant, manibus amplexos trucidat] *Armis omissis* Harl. 2. et Lov. 4. Tum *adhæserant* Lov. 2. *inhærebant* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Cicero de Nat. Deor. II. 39. 'Quot genera, quamque disparia partim submersarum, partim fluitantium et innantium belluarum, partim ad saxa nativis testis inhærentium.' Alterum, tamen, pro quo stant reliqui, et inter eos integerrimi codd. præfero. Cic. Acad. Quæst. IV. 3. 'Ad quamcumque sunt disciplinam quasi tempestate delati, ad eam, tamquam ad saxum, adhærescunt.' Orat. pro Sextio c. 8. 'Ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad columnam adhæresceret, in tribunatus portum perfugeret.' Denique *trucidant*, præter unum Lov. 2. uno ore omnes, quos adhibui, codd. ut et ed. Parm. in quo sensum non video, nisi forte hunc: quemadmodum unius prolapsi casus proximos straverit, ita proximos prostratos casu suo trucidasse alios. Sed sequor dictum Lov. et reliquos editos, *trucidat* præferentes; idque refero ad Manlium. Nam alterum illud mox sequetur his verbis: 'ruina tota prolapsa acies in præceps deferri.'

Jamque et alii congregati telis missilibusque saxis proturbare hostes] Et hunc locum corrumpit Pal. 2. *jamque alii cong. telis missilibus saxisque perturbant hostes.* Non putat dictum bene 'saxum missile.' Nam 'missile' est βέλος, quodcumque quod mitti potest. Apollonius I. 994. τοὶ δὲ καὶ αὐτοὶ Πέτρας ἀμφιῤῥῶγας ἀερτάζοντες ἔβαλλον. Florus III. 8. 'Primo impetu ingenti lapidum saxorumque nimbo classem operuerunt.' Euripides Bacchis vs. 1094. Πρῶτον μὲν αὐτοῦ χερμάδας κραταβόλους Ἔῤῥιπτον, ἀντίπυργον ἐπιβᾶσαι πέτραν. Andreas edidit: *jamque et aliis conglobatis telis missilibusque saxis perturbare hostes.* Infra XXIII. 19. 'Nuda corpora ad missilium telorum ictus præbentes.' XXVII. 18. 'Ipsi contra saxa, quæ locus strata passim, omnia ferme missilia, præbet, ingerere.' *Gebh.* Quam ex ed. Andreana lectionem notavit Gebhardus, etiam servant omnes typis excusi, quos vidi, usque ad Aldum, qui ei subposuit,

quod nunc recte editur. *Jamque et aliis congrati* Leid. 1. *jamque et alii cognati* fragm. Hav. *jamque et aliis congregati* Harl. 1. *jamque alii congregati* Harl. 2. Port. et Hav. *conglobare* alibi sæpe Livius usus est. Vide hoc lib. ad c. 41. § 6. Nullis tamen scriptis eam lectionem agnoscentibus, *congregati* germanum esse puto, et alterum ex glossa natum. Præterea *telis missilibusque et saxis* unus Lov. 4. Sed reliqui omnes *telis missilibusque saxis.* Et recte: 'Lapides missiles' inter tela Romanorum memorantur. I. 43. 'Quinta classis aucta, centuriæ triginta factæ: fundas lapidesque missiles hi secum gerebant.' XXVII. 15. 'Naves tormentis et saxis, omnique missilium telorum genere instruit.' Præsertim saxa a Romanis aliisque congerebantur in loca ardua, ut in subeuntes dejicerent, iisque se defenderent. Infra IX. 24. 'Per ardua ac prope invia in arcem ducit; pluribus quam pro numero virorum missilibus telis eo conlatis. Adhæc saxa erant, et temere jacentia, (ut it in aspretis) et de industria etiam, quo locus tutior esset, ab oppidanis congesta.' XXXVIII. 19. 'Minima adparatus missilium telorum cura fuit, quod saxa adfatim præbituram asperitatem ipsam locorum credebant.' LIV. 35. 'Romani ab ea multitudine, quæ disposita in turribus stabat, omni genere missilium telorum ac saxis maxime vulnerabantur.' Tacit. Histor. III. 27. 'Densa testudine succedunt. Romanæ utrimque artes: pondera saxorum Vitelliani provolvunt.' Deinde *perturbare hostes* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. sollemni aberratione. Vide quæ notavi ad Silii Ital. . 447. et Rhenan. ad Tacit. Ann. . 8. Adde Torren. ad Val. Max. I. ext. 8. 'Proturbare' est propellere, dejicere, sive, quod mox ccessit, deturbare. Eodem tamen sensu etiam 'perturbare' poni, Vorstius Gifanii auctoritate evincere conatur ad Justin. III. 4. § 12. Verum loca, quæ laudarunt, mendæ suspecta sunt. Certe apud Cæsar. Bell. Gall. VII. 81. *deturbare*, non *perturbare*, editur: apud Valer. Max. *proturbatus*, pro *perturbatus*, viri docti ex Mss. vindicarunt: apud Justin. quidem editi non nulli habent *perturbatus*, sed scripti *proturbatus* servant. Unus denique locus ex auct. ad Herenn. IV. 8. emendatione indigere videtur, in quo legendum puto, *præcipitem proturbetis ex ea civitate.* Ingenue tamen fateor, *perturbetis* etiam legi in cod. Ms. quem servat bibliotheca Trajectina.

Ruinaque tota prolapsa acies in præceps deferri] Et hic etiam simili aberratione *perlapsa acies* in Gaertn. Vide ad IX. 10. § 7. 'Prolabi' est cadere in terram. Supra hoc lib. c. 21. 'Convertentem se inter hanc venerationem traditur memoriæ prolapsum cecidisse.' XXVII. 32. 'Ibi equus pilo trajectus quum prolapsum per caput regem effudisset.' Deinde *defertur* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. C. et margo codicis N. Nisi tot, et inter eos primæ notæ, codd. suaderent, vulgatæ lectioni, cui ferme levioris tantum fidei Mss. adhærent, controversiam non moverem; nunc tamen a scriptis non recedendum puto, quamvis etiam alia forma præcesserit 'proturbare.' Sæpe enim in simili orationis forma verbo infinito subjicitur finitum. Supra II. 23. 'In eos multitudo versa, ostentare vincula sua. Hæc se meritos dicere. Postulare minaciter, ut senatum vocarent, curiamque ipsi circumsistunt:' ubi Sigonius *circumsistere* malebat. Sed vide quæ Dukerus ad eum locum notavit: c. 44. 'Præceptis Appii moniti Patres et universi comiter ac benigne tribunos adpellare: et consulares partim gra-

tia, partim auctoritate obtinuerunt:' ubi tamen *adpellare* contracte pro *adpellavere* capi potest. III. 8. 'Inde paullatim defuncta morbis corpora salubriora esse incipere; versisque animis jam ad publicam curam P. Valerius Publicola consules creat.' IX. 40. 'Jam strage hominum armorumque insignium campi repleri, ac primo pavidos Samnites sua castra accepere.' Contra verbo finito subjungitur etiam infinitum. Supra cap. præc. 'Locus ipse admonebat Camilli, et magna pars militum erat, qui ductu auspicioque ejus res prospere gesserant: et Cædicius negare, se commissurum,' &c. II. 55. 'Quo ferocius clamitabat, eo infestius circumfundere et spoliare lictor.' VIII. 28. 'Perlicere adolescentem sermone incesto est conatus: dein minis territare, atque admonere fortunæ: postremo nudari jubet.' Si quis tamen vulgatum pertinaciter defendendum existimet, non adversabor; præsertim quum ita etiam in Flor. esse, nunc tandem videam.

§ 6 *Sedato deinde tumultu*] *Sedatoque deinde* priscæ edd. Primus Aldus expunxit τὸ *que;* cum quo etiam stant codd. scripti. *Sedato inde tumultu* Gaertn. Vide ad XXXVII. 24. § 10. Paullo post, pro *turbatis metibus*, sive *mentibus*, Leid. 1. et Harl. 1. præferunt *turbatis metibus*, Hav. *turbatis mœibus*, id est *mœnibus*.

§ 7 *Vocatis classico ad concilium militibus ad tribunos*] *Revocatis* Leid. 2. Deinde *consulum* Lov. 2. *ad consilium* Leid. 1. Lov. 1. 4. Port. et ed. Parm. Male: *concilium* enim hoc loco notat 'conventum,' 'concionem.' Vide Gronov. ad Livii XLIV. 2. § 5. At concio omnino 'consilium' dici nequit, immo 'concio' et 'consilium' distinguuntur IX. 15. 'Dimissa concione consilium habitum.' Insuper *ab tribunis* Harl. 2. Gaertn. Port. et Hav. quod ferri potest. Nam ita sæpe consul aliive magistratus non modo dicuntur 'vocare senatum,' 'consilium,' vel 'in senatum,' 'in consilium,' verum etiam 'classico vocare ad concilium,' 'ad concionem.' Infra VII. 36. 'Ubi ad prætorium ventum est, consul classico ad concionem convocat.' VIII. 32. 'Haud multo post dictator advenit, classicoque extemplo ad concionem advocavit.' Non quasi revera ipsi ad concionem conveniendi signum classico dederint, sed id fieri jusserint per eos, qui huic rei præpositi erant. Liv. VIII. 7. 'Quod ubi audivit consul, extemplo, filium aversatus, concionem classico advocari jussit.' Optimi tamen codd. stant pro recepta lectione, quam etiam veriorem arbitror. Neque displicere debet 'vocatis ad concilium' 'ad tribunos.' Similiter enim VIII. 7. 'Cum ovante gaudio turma in castra, atque inde ad prætorium ad patrem tendit.'

Quum et recte et perperam facto pretium deberetur] *Recte et ꝑperam*, sive *properam*, Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *facto pretō* codex posterior. Mox *Malius* Harl. 2. *Mullius* Lov. 2. Gaertn. et Voss. 2. Vide paullo ante hoc cap. § 4.

Non ab tribunis solum militum, sed consensu etiam militari] *Non a tribunis solum* Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. uterque, Gaertn. et editi ante Aldum. *Ne a tribunis solum* Hav. Deinde *sed etiam consensu* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

§ 8 *Cui universi selibras farris et quartarios vini ad ædes ejus, &c. contulerunt*] Repudianda est antiqua quorundam librorum lectio, qui habent *sex libras farris, sex quart. vini.* Etenim Plutarchus in Camillo p. 142. ita vertit: *Σίτου μὲν ἡμίλιτρον, οἴνου δὲ κοτύλης* Ἑλληνικῆς *τέταρτον.* Eodem modo VII. 37. 'Libras farris, sextarios vini contulerunt.' *Sigon.* Omnes hic codd. alii magis, alii minus, mendosi sunt. *Selibras fari sed quart. vini* Leid. 1. *sex liberus farris et quart.*

. 2. *sex libras farris et quart.* . ambo, Lov. 1. 3. Gaertn. . et Hearnii Oxon. B. C. et *libras farris set quart. vini sex libras farris sex quart.* 5. *sex libras farris sex quart.* . 2. 4. Port. Harl. 2. Hav. av. et Hearnii Oxon. L. 2. Adparet plerosque librarios quendi non intellexisse, et im, ut putabant, iis displi- num tamen definite indicet nosque unam selibram farris quartarium vini contulisse. iv. 16. § 6. *Selibras* autem, bras, legendum esse, evincit us vi. 17. 'Selibrisne farris servatori patriæ relatam?' bam optimi præferunt codd. is similiter, ut hoc loco, er- 'rterea *cum universi*, pro si, Lov. 5.

fecerat eam argumentum in- tatis] *Inopiam fecerat eam* un *arg. ingens pietatis* se in Oxon. N. invenisse, Hearne ·Livius vii. 40. 'Omnes ca- tes, præcipue milites, et ante n exercitum complexus.'

n *suo defraudans*] Est *victu* us. Rhen. *Metu suo* Lov. pr. et Gaertn. Præterea ut Rhenanus in cod. suo re- ex mente ejus Frobenius dit, superest etiam in om- s. Supra ii. 10. 'In magna o domesticis copiis unus- ll aliquid, fraudans se ipse , contulit:' ubi plura vide.

rem unius viri conferret] Tò t in Leid. 2. et Lov. 1. *nferrent* Hav. *deferret* Voss. : pro quo recte inter versus r altera manu *conferret*. Ita is præcedentibus: 'Cui uni- sus farris et quartarios vini jus, quæ in arce erant, con- ' ii. 10. loco modo laudato: sque ei aliquid, fraudans se ı suo, contulit.' vii. 37. 'Li- bras farris sextarios vini contulerunt.' Usurpatur etiam idem verbum de pe- cuniis quæ contribuuntur. Supra hoc lib. c. 20. 'Auctor erat stipendii ex ea pecunia militi numerandi, ut eo minus tributi plebes conferret:' ubi vide.

§ 9 *Tum vigiles ejus loci, quos fefel- lerat adscendens hostis*] Mendosa dic- tio est *quos*. Scribe *qua fef. asc. hos- tis*, ut referatur ad præcedentes duos genitivos *ejus loci*. Rhen. *Vigiles il- lius loci* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *vigiles hujus loci* Gaertn. Tum *quos fefellerat ascendens hostis*, ut ante Rhe- nanum legebatur, in uno inveni Hav. pejus adhuc *quem fef. asc. hostis* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *quem fefellerant ascendentes hostes* Lov. 4. *quos fefelle- rant ascendentes hostes* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. et C. Etiam *qua fefellerant ascendentes hostes* Voss. 2. Lov. 3. 5. et fragm. Hav. Sed *fefellerat adscendens hostis* verum est. Vide hoc lib. ad c. 50. § 2. In- super *quā*, id est *quam, fefellerat* Harl. 1. manifesta librarii aberratione, pro quo datum est *quem fefellerat* in codd. memoratis; et hinc iterum factum fuit *quos fefellerat*, ut vulgo ante Rhe- nanum exstitit. Sed recte Rhena- nus *qua fefellerat*, ut servant Flor. Leid. 1. et Lov. 2. *Qua*, est qua parte. Vide ad x. 14. § 4. Id au- tem recte convenit, licet præcesserit *ejus loci*. Liv. vii. 33. 'Illa omnia, qua nunc erectæ micant hastæ, pate- facta strage vasta cernetis.' xxv. 21. 'Qua fugam inclinaturam crede- bat, omnia itinera insidere jubet.' xxxiii. 29. 'Evastatis prius agris, qua ab Elatia duo diversa agmina iere.' xlii. 1. 'Singula jumenta per oppida, iter qua faciendum erat, im- perabant.' xlv. 9. 'Omnia qua Per- sarum prope inmenso spatio imperi- um fuerat, suæ ditionis fecit.' Cic. pro Leg. Manil. c. 9. 'Medeam præ- dicant in fuga fratris sui membra in iis locis, qua se parens persequere-

tar, dissipavisse.' Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 38. § 6. ad Cat. c. 57. § 3. De verbo autem 'fallere' absolute sine casu posito videbimus ad XLI. 2. § 2. Mox *citati* exsulat ab Hav.

P. Sulpicius tribunus militum pronunciasset] *Q. Sulpicius*, ut ante dixi. *Sigon.* *P. Sulpicius* servant Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. C. et N. Sed vide ad c. 36. § 12. Præterea *pronunciaret* Lov. 2. 4. Harl. 1. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. *pronunciet* Leid. 1.

§ 10 *In unum vigilem conjicientium culpam*] *In unum vigiliæ* Harl. 2. Tum *conicientium* Lov. 3. *concientium* Flor. Leid. 1. et Harl. uterque. *conicientium* Leid. 2. Gaertn. Lov. 1. 2. 5. et fragm. Hav. Vide ad II. 10. § 9. Mox *ab ceteris abstinuit* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et fragm. Hav.

Reum haud dubium ejus noxæ, &c. de saxo dejecit] *Rerum haud dubium* Leid. 1. quomodo librarii etiam alibi peccare soliti fuere. Vide ad II. 61. § 6. IV. 42. § 6. VI. 24. § 7. IX. 8. § 3. Adde Burm. ad Suet. Tib. c. 30. et Cortium ad Plinii Epist. III. 9. § 4. Non dissimili errore *rerum* pro *reorum* alibi datum est in Mss. Vide ad VI. 16. § 8. Deinde *se saxo dejecit* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *de saxo projecit* Voss. 2. a m. pr. Lov. 4. Port. et Hav. Male. Infra VI. 20. 'Damnatum tribuni de saxo Tarpeio dejecerunt.' VII. 10. 'Me ex ea familia ortum, quæ Gallorum agmen ex rupe Tarpeia dejecit.' Auctor Epit. Liv. lib. LIX. 'Q. Metellum censorem, a quo in senatu legendo præteritus erat, de saxo dejici jussit:' ubi alia exempla ex eodem scriptore vide. 'Dejicere de saxo' autem dictum eadem forma, qua 'devolare de tribunali,' et similia plura. Livium enim solitum fuisse, verbo cum præpositione composito eam ipsam præpositionem in regimine addere, vidimus ad Præfat. § 11.

§ 11 *Inde intentiores utrimque custodiæ esse*] *Unde int.* Port. *Unde intensiores* Hav. *Inde* et *unde* sæpe a scribis confunduntur. Vide ad XXXIX. 33. § 5. *Interiores* autem, pro quo stant omnes reliqui Mss. (nisi quod *interiores* sit in Lov. 1.) omnesque impressi, Livius potius adhibere solet, quam alterum illud *intensiores*. 'Intentiores custodiæ,' ut 'intentior custodia,' sed alio sensu, XXXIX. 19. 'Magistratibus Ardeatium prædicendum, ut in intentiore eum custodia adservarent.' Deinde *int. utrique custodiæ esse* Voss. 2. et Lov. 3. *int. utriusque custodiæ esse* Gaertn. *int. utrique custodia esse* Leid. 1. ubi ultima litera τοῦ *custodiæ* intercepta est a prima seq. vocis *esse*: nam *int. utrique custodiæ esse* Lov. 5. Harl. 1. et fragm. Hav. quod eo sensu admitti posset, si *utrique* accipiatur casu tertio numero singulari, et intelligatur *utrique* nempe Gallis et Romanis. Adparet autem cuique, *utrique* et *utrique*, sive *utrimque*, facillime in Mss. confundi posse. Vide ad VI. 31. § 8. Neque existimandum est, si recipiamus *utrique*, non recte subjungi 'apud Gallos, apud Romanos.' Livium enim in eadem periodo, ut orationem tanto magis variaret, subinde regimen mutasse, videbimus ad XXXVIII. 39. § 10. Reliqui tamen, et inter eos optimus Flor. *utrimque* tuentur.

Quia vulgatum erat inter Veios Romamque nuncios commeare] *Quia solitum erat* Voss. 2. et Lov. 3. *quia erat vulgatum* Lov. 4. Deinde *inter Veios et Romam* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *inde Veios Romamque nuncios commeasse* Lov. 2.

Et apud Romanos ob nocturni periculi memoriam] Codex Vormaciensis habet *ab nocturni periculi memoriam*. Lego *memoria*. Sicque dictum erit *ab nocturni periculi memoria*, ut 'ab re male gesta,' et 'ab rebus secundis,' et, quod hic mox sequitur, 'ab in-

cendiis torrido.' De quo loquendi modo supra admonuimus. *Rhen.* Vet. lib. *nocturni periculi memoria.* Sigon. Lectionem, quæ ante Rhenanum exstitit, se in Oxon. B. N. et C. invenisse, Hearne monuit. *Ob nocturni periculi memoria* habent Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *nocturni periculi memoria,* omissa præpositione, Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. fragm. Hav. et Oxon. L. 2. apud Hearnium. *Nocturni ppl'i memoria,* id est *populi,* Hav. ubi librarius compendia *pi̅cli* et *ppl'i* perperam confudit. *Ab nocturni periculi memoriam* Flor. Verum *ab nocturni periculi memoria,* quemadmodum Rhenanus recte, partim ex Mss. partim ex conjectura, emendavit, exhibent Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. Klockian. et Hearnii Oxon. L. 1. quod Gronovius in contextum recepit. Ejus autem lectionis illud, quod vulgo in primis edd. circumferebatur, glossema esse existimari debet. Vide Rhenanum ad IV. 31. § 9. et quæ notantur ad XXIV. 30. § 1. et ad XXVI. 1. § 3.

CAP. XLVIII. § 1 *Ante omnia obsidionis bellique mala*] *Antea* male Leid. 1. *ante obsid. bellique omnia mala* Leid. 2. et Lov. 1. *ante omnia obsidionisque mala* Lov. 4.

Fames utrimque exercitum urgebat] Præfero, quod est in duobus scriptis Hearnii, *utrumque.* Si enim *utrimque* scripsisset Livius, crederem etiam dictarum fuisse *exercitus* numero plurali. *Duk.* *Utrumque exercitum* Lov. . Hearnii Oxon. C. et Neapol. Latinii. Verum reliqui scripti mei ut t omnes typis exarati in receptum trimque conspirant. Alibi 'utrimque' et 'utrumque' confunduntur in scriptis. Vide ad XXI. 45. § 1. Deinde *oriebat* Harl. 1. *urguebat* Leid. 1. t Lov. 3. de qua scribendi ratione ide quæ olim notavi ad Silii Ital. VI. 36. quibus adde Cortium ad Sall. ug. c. 24. § 3. et quos ibi laudavit.

§ 2 *Gallos pestilentia etiam, quum jacentis inter tumulos castra habentes, tum ab incendiis torrido*] *Pestilentiæ etiam* Hav. Sed in fine vocis *pestilentiæ* adhæsit prima litera sequentis *etiam.* Vide ad XL. 7. § 8. Hinc *tum lecto, &c. tum ab incendiis* Lov. 4. *tum loco, &c. tum ab incendiis* Voss. 1. Lov. 2. 5. a m. pr. Hav. et excusi vetustiores. *Cum loco, &c. cum ab incendiis* Port. Vide ad VI. 23. § 3. Deinde *jacentes inter tumultos* Lov. 5. a m. pr. Vide ad VII. 34. § 9. *jacentes inter tumulos* Lov. 2. 4. 5. a m. sec. Harl. 1. *jacentes ter tumulos* Leid. 1. Ceterum per *tumulos* intelligi posse sepulchra mortuorum, tam Romanorum a Gallis interemtorum, quam ipsorum Gallorum, pestilentia absumtorum, nisi insepulta jacuisse cadavera Livius innueret, Doujatius existimat. Verum potius intelligo ipsos colles, in quibus Roma urbs sita erat. In ipsa enim Urbe castra posuerunt. Et Servius, 'tumulum' collem et sepulchrum significare, docet ad Virg. Æneid. III. 22. Mox *torridos et vaporis plenos* Lov. 4.

§ 3 *Quorum intolerantissima gens est, humorique ac frigori adsueta, tum æstu et angore vexati vulgatis velut in pecora morbis morerentur*] Vet. lib. *humori ac frigori assueta.* Vet. item lib. *cum æstu et algore vexata velut in pecua morbis moreretur.* Hæc enim omnia referuntur ad vocem illam *gens.* Alii libri *languore,* non *algore,* habent. *Sigon.* *Tum æstu et languore vexati, vulg. velut in pecua morbis* restitui, fidejubentibus tribus Pall. Nam vetus editio *angore.* Sigoniana *algore,* quod miror. Neque enim convenit narrationi. Etiam erat in iisdem tribus *pecua,* non *pecora,* quod tamen mansit in excusis: et XXXV. 21. iterum usurpat *pecua* Livius. *Grut.* Primum Sigonius *humori,* pro *humorique,* quod edebatur, et Mss. alii servant: perinde ut c. 49. 'Sed Diique et homines;' ingerit 'sed Dii et homines,' quasi operæ pretium sit. Deinde, *cum æstu et algore vexata, &c. more-*

retur. pro eo quod erat *tum æstu et angore vexati, &c. mererentur.* Addit, alios *languore*, non *algore*, habere. Hinc, admissis quibusdam, aliis repudiatis, finxere vulgatum. Et *exercitu* quidem omnes apud me olim editi ante Curionem: omnes tamen, ut et Mss. *mererentur:* quatuor quoque membranacei ignorant τὸ *est*. Sic enim referunt *intol. gens, humorique et frigori assueta cum æstu et angore.* Hinc nobis spes evadendi ex tam molesta longaque periodo, quæ et adscivit aliena, et sequentem capite mulctavit. Finire possumus superiorem orationem, et ponere τελείαν στιγμὴν post τὸ *adsueta*. Et dixerit hactenus, accidisse, ut utrumque exercitum fames, Gallos etiam pestilentia urgeret, castra habentes loco cum inter tumulos jacente, tum pleno vaporis et incendiis torrido, sed et cinerem, non modo pulverem, simul ventus incubuisset, erigente et ferente; quæ omnia nulli minus ferenda, quam Gallis, et humori et frigori adsuetis. *Quum*, pergit, *æstu et angore vexati, vulg. velut in pecua morbis, mererentur. jam pigr. sing. sepel. prom. acerv. cum hom. urebant.* Quid autem commeruit, cur mutaretur τὸ *angore*? Suetonius Tib. c. 49. 'Cn. Lentulum augurem metu et angore ad fastidium vitæ ab eo actum.' Noster III. 6. 'Ea colluvio mistorum omnis generis animantium et odore insolito urbanos, et agrestem confertum in arcta tecta æstu ac vigiliis angebat, ministeriaque invicem et contagio ipsa vulgabat morbos.' Volebam aliquando: *motum casei. Quorum int. gens. humori ac frigori assueta, quum æstu, et angore vexati vulg. velut in pecua morbis, mererentur: jam pigritia:* Ut Statius Theb. VII. 605. 'subeunt Tegeæa juventus Auxilio tardi.' Quod si quis malit, sequatur. *J. F. Gron.* *Quorum intoleratissima* Voss. 2. et Lov. 3. Sed scriptum fuerat *intoleratissima.* Errore deinde librarii nota suprascripta omissa est. Vide ad IX. 18. § 1. Ex eodem fonte ortum est, quod in Mss. modo *cunctatius ac moderatius*, modo *cunctantius ac moderantius* scribatur; de quo vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 19. Hinc τὸ *est* tantum in Flor. Harl. 2. Port. et Hav. inveni. Reliqui omnes, ut et quinque Oxonienses Hearnii, id verbum abjiciunt. Deinde, τῷ *quæ* deficiente, *humori ac frigori* Sigonii vet. lib. consentientes præferunt Lov. 3. Voss. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. C. *ieni ac frigori* Lov. 2. Reliquorum itaque et inter illos optimorum auctoritas copulam servandam docet, sive accipere malis pro *quorum intolerantissima, adsuetaque humori ac frigori*, sive pro *quorum intolerantissima, adsueta humorique ac frigori*, de quo videbimus ad X. 30. § 2. *Umerique ac frigori* Leid. 1. qui error ex omissa a principio vocis adspiratione natus est. *Umorique ac frigori* Flor. *hiemique ac frigori* Hearnii Oxon. B. quæ lectio ex glossa profluxisse videtur. *Virorumque ac frigori* insigni scribarum aberratione ejusdem Oxon. L. 2. *vi-rorique ac frigori* Lov. 4. et 5. a m. pr. Postea *quum æstu et algore* Lov. 5. a m. sec. Harl. 2. Hav. et apud Hearnium Oxon. L. 1. quorum librarii duobus his diversis incommodis Gallos vexatos credidere, eaque hic jungenda esse, quemadmodum alibi sæpe junguntur. Apud Horat. in Art. Poëtic. vs. 413. 'Multa tulit fecitque puer: sudavit, et alsit.' Plinius XIV. 2. 'Siccitate magis quam imbre, æstu quam algore vexantur.' Verum non adverterunt ad præcedentia, quibus describuntur tamquam humori ac frigori adsueti, ideoque æstus intolerantissimi. Servandum itaque *quum æstu et angore*, quod etiam in ceteris meis atque Hearnii Oxoniensibus superest, nisi quod perperam *æstu et languore* sit in Lov. 3. *gestu et angore* in Lov. 5. a m. pr. Et

quidem 'æstus' referri debet ad solem, qui incommodus magis est in convallibus ac loco, qui tumulis cinctus erat; 'angor' autem ad vaporem ac cinerem vento motum, cujus utriusque intolerantissimi erant Galli humori ac frigori adsueti. Insuper, *gens, &c. vexati, &c. morerentur* Livio non indignam locutionem esse, ultro confiteor. *Gens vexati*, ut 'pars effusi;' de quo vide ad XXVII. 1. § 11. 'duo millia relicti;' de quo vide ad XXXVII. 39. § 12. *Gens morerentur*, ut 'gens Julia nuncupant,' de quo vide ad I. 3. § 2. An tamen hoc loco Livius ita loqui voluerit, dubito. Certe *vexata moreretur* Voss. 2. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Voss. 1. a m. sec. *vexata moriretur* Lov. 3. *vexata morerentur* Voss. 1. a m. pr. Hearnii Oxon. C. et editi, quos vidi, ante Frobenian. 1535. *vexato moreretur* in Oxon. N. *vexati moretur* B. *vexati morerentur* in L. 1. et 2. se invenisse, Hearne monuit. Ultimum etiam est in Flor. Si quis ... *vexati morerentur*, (quod editio modo memorata Frobenii recepit,) trium ultimo loco memoratorum codicum fide recipiendum existimet, non multum adversabor. Ego meorum plerorumque codicum auctoritatem sequor. Denique *vulgatis velut in pecora morbis* Lov. 5. *vulgatis ... in pecore morbis* Harl. 2. *vulgatis ... impetu morbis* Leid. 2. et Lov. 4. ...*gatis velut ipetu a morbis* Lov. 1. Reliqui omnes mei et Hearnii codd. habent *vulgatis velut in pecua morbis*, ... quod unus Lov. 3. *veluti in pecua* ...fert. Antiquiores editi modo *veluti in pecora*, modo *veluti in pecua*, modo *velut in pecora* præferunt usque ad Sigonium, qui *velut in pecua* reposuit. Et tamen proximi editores ei ... audientes esse recusarunt usque ad Gruter. qui similiter recepit, et post eum recentiores omnes. Recte. Nam, a 'pecu' formatum *pecua* Livio non insolitum esse, docet locus a Grutero productus, cui adde alium ex XXVI. 34. 'Pecua captiva, præter equos, restituenda censuerunt dominis.' Eadem voce et alios usos esse, patet ex G. J. Vossio Gramm. IV. 7.

Pigritia singulos sepeliendi, promiscue acervatos] Τὸ *sepeliendi* culpa scribæ omittitur in Leid. 2. Deinde *promisce* Flor. et Leid. 1. Vide ad III. 47. § 7.

Bustorumque inde Gallicorum nomine insignem locum fecere] Leid. 1. præfert *bustorum inde Galli quorum*, perperam una voce in duas divisa, et litera *c* in *qu* mutata; de quo vide ad IX. 2. § 15. Hinc, quod forte sensum idoneum non redderet, una litera mutata, factum *bustorumque inde Galli suorum*, quod habent Harl. 2. Port. a m. pr. Hav. et Lov. 2. 4. ac 5. a m. sec. in quo a m. pr. pro *suorum* scriptum fuerat *eorum*. Sed pro eo *bustorumque inde Gallicorum suorum* habet Gaertn. Deinde *fecerant* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. 5. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *fecerunt* Harl. 2. Lov. 2. 4. Port. et Hav. Ceterum originem nominis *bustorum Gallicorum* paullo aliter tradit Varro de Ling. Lat. IV. p. 37. 'Locus ad busta Gallica, quod, Roma recuperata, Gallorum ossa, qui possederunt Urbem, ibi coacervata ac consita.' Eorum etiam meminit Livius XXII. 14. 'Illo ipso die media in Urbe, qua nunc busta Gallica sunt, et postero die citra Gabios cecidit Gallorum legiones.'

§ 4 *Cum Romanis factæ, et conloquia permissu*] *Factæ, inde colloquia* fragm. Hav.

Quum identidem Galli famem objicerent] *Quum intenti Galli* Gaertn. Male. *Identidem*, quod in ceteris constanter superest, Livius frequenter adhibuit pro 'subinde,' 'sæpe.' Ita IV. 20. 'Magistratuum libri, quos linteos in æde repositos Monetæ Macer Licinius citat identidem auctо-

[illegible] v. 32. 'Camillus identidem quibus locis concionabatur:' et sæpius alibi. Deinde vicerunt Flor. Lovi. utrumque. Lov. 1. 2. 3. 5. Hav. ex fragm. Hav. Vide ad II. 10. § 9.

Sum necessitate ad deditionem vocaverat] *Sumtumque necessitate* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. obvia passim in Mss. diversitate scripturæ. Vide ad I. 10. § 6. Tum *ad dedicationem* Port. Ita etiam supra in Mss. peccabatur hoc lib. c. 32. § 3. VIII. 12. § 6. et alibi. Denique *vocare* Flor.

Dicitur avertendæ ejus opinionis caussa multis locis panis de Capitolio jactatus esse] Id autem in quiete monuit Jupiter; inde 'Pistor' dictus. Lactant. Div. Instit. l. I. c. 20. 'Eodem tempore Jovi quoque Pistori ara posita est, quod eos in quiete monuisset, ut ex omni frumento, quod haberent, panem facerent, et in hostium castra jactarent; eoque facto soluta est obsidio, desperantibus Gallis, inopia subigi posse Romanos.' *Klock. Dicitur quod avertendæ, &c. panis, &c. jactus est* Lov. 1. Leid. 2. et Voss. 1. a m. sec. qui a m. pr. habet *ẽ*, id est *esse*. Verum hanc striblíginem non ipsius Livii, sed librariorum ejus esse, quilibet videt: *jactus* etiam est in multis edd. vett. *jactus* autem pro *jactatus*, vide ad X. 37. § 10. *Dicitur, &c. panes, &c. jactatos esse* Harl. 1. et Port. a m. pr. Vide ad I. 31. § 8. Aliis tamen codd. dissentientibus, solis his obedieudum non est. Sed τὸ *esse* deficit in Lov. 2. 4. 5. Deinde *advertendæ ejus opinionis caussa* fragm. Hav. Vide ad VI. 23. § 8. *avertendæ opinionis caussa*, una voce omissa, Leid. 2. *avertendæ ejus oppi caussa* fragm. Hav. *avertendæ ejus obsidionis caussa* Hearnii Oxon. L. 1. Ceterum eamdem historiam etiam narrari ab Ovidio Fast. VI. 350. et Floro I. 13. observat Doujatius.

§ 5 *Dum dictator delectum per se Ardeæ habet*] *Dum haberet* Leid. 2. Harl. 2. et Lov. 1. Vide ad I. 40. § 7. *Tum dilectum* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

Magistrum equitum L. Valerium a Veiis abducere exercitum jubet] *Magistrum eq; i. Valerium* Leid. 1. *magistrum eque. i. Valerium* Harl. 1. *magistrum eque L. Valerium* Flor. Vox *magistrum* deficit in Lov. 5. a m. pr. prænomen Valerii in Lov. 2. Tum *abeis* Leid. 1. *v* mutato in *b*. Vide ad IV. 31. § 9. *ab Vejis*, vel *Veis*, Voss. ambo, Leid. 2. Port. Lov. quinque, Harl. et fragm. Hav. Denique *ducere exercitum* Lov. 1. Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn. Si quid mutandum, legerem *a Vejis adducere exercitum*, nempe Ardeam, ubi Camillus degebat: quæ lectio superest in Lov. 2. Ita 'advocare ab armis' Rhenanus restituit III. 16. § 6.

§ 6 *Interim Capitolinus exercitus, stationibus vigiliisque fessus*] Τὸ *Interim* deficit in Harl. 1. Tum *stat. vigiliis fessus*, sine copula *que*, Leid. 2. Lov. 5. et Harl. 1. Atque ita se in Rott. Helm. et Voss. 1. invenisse, monuit Gronov. ad IV. 3. § 12.

Superatis tamen humanis omnibus malis] *Super tamen humanis* Klockian. *superatis tũ humanis* Lov. 2. Vide ad XXII. 17. § 5. *superatis tantum humanis* Voss. 2. An voluit librarius? *superatis tantum non humanis omnibus malis*. De quo vide ad IV. 2. § 12. Potius tamen est, ut existimem, ob similitudinem notarum *tm̃* et *tñ* voces *tantum* et *tamen* in Mss. commutatas esse. Vide ad l. III. c. 46. § 1. Præterea *omnibus humanis malis* Lov. 2. 4. et Gaertn. *omnibus humanis operibus malis* Hearnii Oxon. C. Mox *famã*, pro *famem*, Leid. 2. Tum *ultra*, pro *unam*, Lov. 2. et 4. Deinde *vinciri*, pro *vinci*, Harl. 1.

Ecquod auxilium ab dictatore adpareret] *Et quod aux.* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 3. 5. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. alibi sæpius obvio errore. Vide ad V. 36. § 5. *si quod aux.*

Lov. 4. Harl. 1. Port. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. et primæ edd. Aldina antiquiores: quod ex alterius lectionis expositione margini adscripta in contextum videtur receptum. Utraque lectione juncta *et si quod aux.* Lov. 2. Supra I. 9. 'A plerisque rogitantibus dimissi, ecquod feminis quoque asylum aperuissent.' Infra XXV. 11. 'Suas' naves, 'quæ sinu exiguo intus inclusæ essent, quum claustra portus hostis haberet, ecquem ad modum inde in apertum mare evasuras:' ita Gronov. emendandum censet, pro *et quemadmodum*, ut præferunt optimi Mss. Tum *a dictatore* Lov. 1. Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et editi, quos vidi, usque ad Aldum, qui consentientibus reliquis scriptis *ab dictatore* substituit. Primis duabus vocibus erasis, *aux. ab dictatore apparere* præfert Flor. a m. sec. Paullo ante *prospectant*, pro *prospectans*, Klockian. quod quidem recte referri potest ad præcedens *exercitus:* sæpius enim Livium eam vocem collectivorum more cum verbo plurali construxisse, dictum est ad III. 28. § 2. hic tamen vulgatum præferendum puto, partim quod reliqui codd. id firment, partim quod mox etiam sequatur *jussit*, non *jusserunt*.

§ 7 *Spe quoque jam, non solum cibo, deficiente*] Vocula *non* exsulat a Lov. 3. Tum *deficienti* habet Lov. 2. Vide ad VI. 14. § 13. Reliquorum tamen in vulgatum consensus efficit, ne quid mutandum censeam.

Et quum stationibus procederent] Mendosus locus est. Emenda, *et cum stationes proced.* Rhen. Vet. lib. aliquot *et cum in stationes procederent.* Sigon. *Et quum stationes procederent* egregie Rhenanus ex Borbet. cum esset in editis *stationibus*. Profert Sigonius ex aliquot vett. libris *et cum in stationes procederent.* Quod probare cavebimus. Nam 'stationes procedere' dicuntur, quæ usque et usque continuantur; hic quidem ab iisdem, propter paucitatem propugnantium. Auctores illius scripturæ non meminerant, ut 'procedere' dicatur eleganter continuari, addi, connumerari, computari. Columella VIII. 7. 'Si fastidiet cibum, totidem diebus minuere oportebit, quot jam farturæ processerint.' Sic in militaribus, 'æra' vel 'stipendia procedere.' Hoc ipso lib. c. 7. 'Placere autem omnibus his voluntariam extra ordinem professis militiam æra procedere:' id est, hanc extraordinariam operam valere ad implenda justa stipendia, quæ juniores ex instituto debebant, perinde ac si delectu conscripti æstiva integra in castris egissent: continuari cum aliis, quæ fecissent, aut facturi essent, stipendiis ad contrahendum tempus emeriti. Lib. XXV. c. 5. 'Qui minores septem et decem annis sacramento dixissent, iis perinde stipendia procederent, ac si septem et decem annorum aut majores milites facti essent.' XXVII. 11. 'Ne præterita stipendia procederent iis, qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis privatis facerent.' Ne continuarentur illis, neque computarentur, quæ jam fecissent, stipendia ad numerum complendum, sed tamquam tirones de integro inciperent merere. Frontinus Strateg. IV. 1. 'A Patribus deinde obtinuit, ne iis præterita æra procederent:' hoc est, ut in annis militiæ æstimandis nihil eis prodessent præteritæ expeditiones: sed præstare omnes cogerentur, tamquam ex hoc tempore primum auspicati militiam, tantoque serius vacationem haberent. Non enim finirentur stipendia, eorumque tempus finitum esset, ut interpretantur: hoc enim præmium foret, non pœna. Sic et 'stipendium' unius 'anni non procedere' dicitur, quo quis censetur non militasse. Valerius Maximus II. 7. 'Legioni enim neque stipendium anni procedere, neque æra dari voluit.' Hinc ad alia

quoque adhibetur non minus eleganter. Cato de Re Rustica c. 148. 'Quot dies per dominum mora fuerit, quo minus deguatet, totidem dies emptori procedent:' id est, ei computabuntur et utiles erunt, ne citius incipiat debere. P. Scipio apud Gellium v. 19. 'Filium adoptivum procedere, quam si ex se natum habeat:' sic enim libri veteres, non *prodesse*, ut nunc editur. Hoc est, æque duci et computari in utilitatem patris adoptivi ad præmia patrum promerenda. Apud eundem xv. 8. Favorinus: 'Is nunc flos cœnæ habetur inter istos, quibus sumtus et fastidium pro facetiis procedit.' Varro de Re Rust. II. 2. 'Ut agni chordi duo pro una ove annumerentur, et si cui vetustate dentes absunt, item binæ pro singulis ut procedant:' ubi offendit Victorius, qui 'procedere' pro numerari positum censet, quia greges ovium magni non bene numerari possunt, si eodem loco maneant: ideo solere pastores claudere gregem, et, dum emittunt, numerare, aliter enim fore, ut rursus confunderentur. Lepidum commentum. Immo *procedant* est 'valeant,' 'computentur,' 'ducantur,' 'augeant numerum.' *J. F. Gron.* *Et cum stat. procederent*, ut ante Rhenanum legebatur, servant Voss. 2. Leid. uterque, Lov. 3. 4. 5. Harl. uterque, Gaertn. Port. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. *et cum a stat. procederent* ejusdem Hearn. Oxon. N. *et cum istationes procederent* Hav. quod pro i *stationes*, sive *in stationes*, positum videtur. *Et cum stationes procederent* Flor. Voss. 1. a m. pr. (nam *stationibus* inter versus a m. sec. emendatur) Klockian. et Hearnii Oxon. L. 1. et 2. Verbum 'procedere' eo sensu 'quo 'æra,' 'stipendia' dicuntur 'procedere,' erudite inlustravit Gronovius. Vide etiam quæ Heinsius ac Burmann. notarunt ad Ovid. Epist. Heroid. IX. 109. ut et Brisson. de Verbor. quæ ad jus pertinent, Significat. in voce 'Procedere.' An tamen ea huc pertineant, admodum dubito. Si, ut mihi etiam videtur, lectio, quam restituit Rhenanus, servanda est, 'procedere' alio sensu caperem: 'arma prope obruebant infirmum corpus, cum stationes procederent;' ubi *stationes* sunt milites stationarii, sive quorum vices erant, ut stationem agerent. Hæ 'stationes procedebant,' quum milites in stationem sive in locum adsignatum procederent. Et quidem, si cohortes aut manipuli instructi ac sub signis eo abirent, dicerentur 'procedere,' quo sensu consules primo honoris initi die dicuntur 'procedere,' de quo vide quæ notavi ad Silii VI. 444. Certe 'procedere' de militibus ex castris in aciem prodeuntibus obcurrit III. 62. 'Postero die, simul instrui Romanam aciem Sabini videre, et ipsi jam pridem avidi certaminis procedunt:' etiam apud Silium Ital. VII. 525. 'Quem postquam rapidum vidit procedere castris Hinc Libys, hinc Fabius.' 'In aciem procedere' dixit Liv. IV. 32. 'Quum Etrusci pleni animorum ab pristini diei meliore occasione, quam pugna, in aciem processissent:' 'in medium campi procedere' ibid. c. 18. 'Utrimque acies inter bina castra in medium campi procedunt:' ubi 'acies' dicuntur 'procedere,' ut hoc loco 'stationes:' 'ad conloquium procedere' VII. 40. 'Corvus, omnes caritate cives, præcipue milites, et ante alios suum exercitum complexus, ad conloquium processit.' Vide ad I. 23. § 6. Aliam plane lectionem profert Lov. 2. *et quum in stationibus procederent* exhibens; quem non audiendum censeo. Composita verbi 'cedere' et 'cadere' inter se commutari, videbimus ad IX. 24. § 10.

Redimi se, quacumque pactione posset, jussit] Repono *possent*. Rhen. Vetus scriptura defendi potest nota in ta-

libus ellipsi. Cap. præc. 'Reliquum noctis, quantum in turbatis mentibus poterat, &c. quieti datum est.' Ejusdem generis sunt Terentiana illa 'quantum potest,' et 'si quid potest.' *Duk.* *Redemisse* Leid. 1. eodem fere errore, quo *is se* in *isset* abiisse infra monuit Jac. Gron. ad Liv. l. XXVII. c. 27. § 11. Tum *quacumque ratione* Hearnii Oxon. N. Deinde *possent*, quod Rhenanus maluit, habent Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 5. Neapol. Latinii, et edd. principes. Et ita videtur intelligendum *quacumque pactione possent*, nempe magistratus redimere. Quo minus enim intelligam *quacumque pactione possent*, nempe redimi, illud obstat, quod ita etiam subintelligi deberet τὸ 'exercitus,' de quo non tantum in præcedentibus, sed etiam in sequentibus, numero singulari locutus est: *posset* autem, quod apud Aldum primum invenio, apud me superest in Lov. 3. et Gaertn. *posse* præferunt Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. et fragm. Hav. Sed tota illa vox omittitur in Harl. 2. Port. Hav. et Lov. 4.

Se adduci posse, ut obsidionem relinquant] Obsessum Capitolium fuit menses sex. Varro de Vita Pop. Rom. lib. II. apud Non. Marcell. in Genitivus pro ablativo:' 'Ut noster exercitus ita sit fugatus, ut Galli Romæ et Capitolii sint potiti, neque inde ante menses sex cesserint.' *Beck.* Ita et Orosius calamitatem Romanorum hoc tempore cum illa, quam a Gothis suo tempore adfecti sunt, comparans II. 19. 'Revera pares sunt et conferuntur inter se hæ duæ captivitates, illa sex mensibus deserens, et tribus diebus ista transcurrens.' Sed septem menses numerat Polyb. II. 22. Οὐ μόνον ἐνίκησαν μαχόμενοι Ῥωμαίους· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μάχην ἐξ ἐφόδου κατέσχον αὐτὴν τὴν Ῥώμην. Γενόμενοι δὲ καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἁπάντων ἐγκρατεῖς, καὶ τῆς πόλεως αὐτῆς μῆνας ἑπτὰ κυριεύσαντες, τέλος, &c. εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανῆλθον. Etiam Plutarch. in Camill. p. 144. Οὕτως μὲν ἡ Ῥώμη παραλόγως ἥλω, καὶ παραλογώτερον ἐσώθη, μῆνας ἑπτὰ τοὺς πάντας ὑπὸ τοῖς βαρβάροις γενομένη. Παρελθόντες γὰρ εἰς αὐτὴν ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον τῶν Κουιντιλλίων εἰδῶν, περὶ τὰς Φεβρουαρίας εἰδοὺς ἐξέπεσον. Ceterum *se obduci posse* Leid. 2. *se abduci posse* Voss. uterque, Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad XXVII. 29. § 1. *Adduci* hic est 'permoveri,' Cic. ad Famil. II. 10. 'Non enim possum adduci, ut abs te postea, quam ædilis es factus, nullas putem datas.' v. 5. 'Ego quæ tua caussa antea feci, voluntate sum adductus, posteaque constantia.' Val. Max. II. 9. ex. 6. 'Neque tristi judiciorum exitu compelli, neque honorum magnitudine adduci potuit, quo se blandiorem in administratione reipublicæ gereret.' Curtius X. 2. 'Non hercule potest fieri, ut adducar, querendi simul omnibus hanc caussam esse.' Sueton. Tib. c. 21. 'Adduci tamen nequeo, quin existimem, circumspectissimum et prudentissimum principem, in tanto præsertim negotio, nihil temere fecisse.'

§ 8 *Tum senatus habitus, tribunisque militum negotium datum*] *Cum senatus* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Hinc *datum negotium* edd. primæ. Aldus ordinem primus mutavit: eique adsentiuntur Mss.

Inter P. Sulpicium tribunum militum et Brennum] Legendum *inter Q. Sulp.* ut dixi. *Sigon.* Hic iterum omnes codd. tum mei, tum Hearnii Oxonienses, *P. Sulpicium* servant. Vide ad c. 36. § 12. *Tribunum mihi*, pro *tr. militum*, habet Leid. 1. Tum *Brennium* Leid. 2. *Brenium* Harl. 2. Similiter peccarunt codd. cap. 38. § 3. Mox *colloquia transacta res* Leid. 1. et

fragm. Hav. a m. pr. Vide hoc lib. ad c. 45. § 1. *Colloquiis transacta res* Lov. 2.

Mille pondo auri pretium, &c.] Eamdem pecuniæ summam memorant etiam Valer. Max. v. 6. ex. 8. Plutarch. in Camillo p. 143. et Zonar. Ann. vii. 23. Nisi in numero differret, huc etiam referendum putarem locum Varron. ex l. i. de Vit. Pop. Rom. apud Non. Marc. voc. 'Torquem:' 'Auri pondo duo millia acceperint ex ædibus sacris, matronarum ornamentis, a quibus postea id aurum et torques aureæ multæ relatæ Romam atque consecratæ.' Sane non videtur pertinere ad factum matronarum, quæ post captam urbem Veios, quum aurum, unde Apollini votum solveretur, deesset, ornamenta sua contulerunt, ut Livius refert c. 25. quo locum refert Coler. ad Val. Max. loc. laud.

§ 9 *Adjecta indignitas est. Pondera ab Gallis adlata iniqua*] *Abjecta indignitas est* fragm. Hav. a m. pr. Vide ad iii. 37. § 4. *adjecta dignitas est* Port. Tum *a Gallis* Leid. 2. Gaertn. et Lov. 1. ac 3. *Gallis*, omissa præpositione, Lov. 4. Hinc *ablata iniqua* Flor. Leid. 1. Lov. 5. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad iii. 42. § 6. *oblata iniqua* Hearnii Oxoniensis C. *abrepta iniqua* Lov. 4. *allata in quæ* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Additus ab insolente Gallo ponderi gladius] *Additur* Harl. 2. Port. et Hav. *aditus* Lov. 3. Vide ad iv. 57. § 11. Tota vox aberat a Lov. 4. Deinde *insolente Gallo*, omissa præpositione, quædam ex priscis edd. Sed eam primus adjecit Ascensius a. 1513. et servant, quos vidi, codd. omnes. Verum *ab insolenti Gallo* præferunt Harl. 2. Port. et Hav. invitis optimis. Vide ad vi. 14. § 3. Denique *ponderi* non adparet in Leid. 2. Verum similiter Florus i. 13. 'Quum, ad iniqua pondera addito adhuc gladio, superbe væ victis increparent:' etiam Plut. in Camill. p. 143. Ὁ δὲ Βρέννος οἷον ἐφυβρίζων καὶ καταγελῶν, ἀπολυσάμενος τὴν μάχαιραν ἅμα καὶ τὸν ζωστῆρα, προσέθηκε τοῖς σταθμοῖς.

Intoleranda Romanis vox, Væ victis esse] Festus hunc locum sic expressit: 'Væ victis in proverbium venisse existimatur, cum Roma capta Senonibus Gallis aurum ex conventione et pacto pensum, ut recederent, quod, de iniquis ponderibus uno ex tribunis querente, Brennus dux Gallorum ad pondera adjecit gladium, et dixit, Væ victis: quem postea Furius Camillus quum insidiis circumventum concideret, et quereretur contra fœdus fieri, eadem voce remunerasse dicitur.' *Sigon.* Vinetus et Salmasius ad Flor. i. 13. hæc verba laudantes omiserunt *esse*, fortassis quod id ab aliо inculcatum, non a Livio profectum putabant. Plautus quoque, Varro, et Festus, quorum loca dudum indicavit Erasmus in proverbio 'Quid nisi victis dolor?' dicunt *væ victis* sine verbo substantivo. Potest quidem suppleri *est*, vel *erit*, ut docet Sanctius Min. iv. 5. sed non magis necesse est vel hic, vel alibi usquam huic formulæ verbum addi, quam quum dicunt 'væ tibi,' 'væ vobis.' Similis est sermo ἐλλειπτικὸς minantis in Livio iv. 49. 'Malum quidem militibus meis.' *Duk.* Plutarch. in Camillo p. 143. Πυνθανομένου δὲ τοῦ Σουλπικίου τί τοῦτο; Τί γὰρ ἄλλο (εἶπεν) ἢ τοῖς νενικημένοις ὀδύνη; καὶ τοῦτο μὲν οὖν ἤδη παροιμιώδης λόγος γέγονε. Illud autem proverbium Erasmus in Adag. Tit. 'Vincere et vinci' ex Plutarchi loco concipit *Quid nisi victis dolor*, quum potius ex Livio, Festo, ac Floro concipi deberet *Væ victis*, ut ex Casaub. ad Polyb. i. 6. observat Duker. ad Flori i. 13. § 17. Ceterum, pro Sulpicio, quem iniqua pondera questum Plutarch. dicit, Festus Ap. Claudium

nominat, cujus locus ex schedis Farnes. ita integrius editur: 'Cum, Roma capta a Senonibus Gallis, aurum ex conventione et pacto adpenderetur, ut recederent, quod iniquis ponderibus exigi a barbaris quereate Ap. Claudio, Brennus rex Gallorum ad pondera adjecit gladium,' &c. Eorum tamen, qui Sulpicium, hoc anno tribunum militum, memorant, sententiam veriorem esse ad d. loc. censet Ant. Augustin.

Cap. XLIX. § 1 *Sed Diique et homines prohibuere*] Veteres plerique libri, *Sed Dii et homines*. Sigon. V. C. habet *Sed Dii quoque et homines, &c.* ut legi possit, *Sed Dii quique et homines*. Ursinus. *Sed Diique et homines* Pall. triga et vetus ed. Andreæ. Campanus vero *Sed Dii quoque et homines*. Quod cum peræque in suo invenisset F. Ursinus, vel a Sigonio percepisset, conjectat legendum *Sed Dii quique et homines*. Valde coacte. *Gebh.* *Sed Dii et homines*, ut in suis Sigonius invenit, est in Voss. 2. et Lov. 2. *Sed Dii quoque et homines*, ut vet. cod. Ursini habebat, præferunt etiam Hav. et Latinii Neapol. ex cujus vestigiis is etiam *Sed Dii quique et homines* legendum conjicit. Sed potius *Dii quoque*, pro *Diique*, eodem errore datum puto, quo *hodie quoque*, pro *hodieque*, hoc lib. c. 27. § 1. ubi plura vide. *Sed Diique hominesque* fragm. Hav. Adparet, nasutis librariis displicuisse compositionem *Diique et homines*, pro *et Dii et homines*, existimantes non recte, sequente *et* hoc sensu, præmitti τὸ *que*, quod tamen Livio frequentissimum est. Supra I. 43. 'Tela in hostem hastaque et gladius.' II. 59. 'Eo pavore signaque et ordines turbavit.' III. 43. 'Invidiæque plena castra erant, et Romam ferri protinus Siccium placebat.' IV. 6. 'Quinctiorum, Cincinnatique et Capitolini, sententiæ abhorrebant a cæde.' c. 53. 'Quum ad omnem mentionem tribuni favor circumstantis populi plausuque et adsensu cum vocibus militum certaret.' V. 51. 'Quum, victoribus Gallis, capta tota Urbe, Capitolium tamen atque arcem Diique et homines Romani tenuerint, habitaverint.' X. 30. 'Perusinorumque et Clusinorum cæsa amplius tria millia:' ubi plura vide. Præterea prima vox *Sed* deerat in Lov. 2. Verum illa intercepta esse censenda est partim a literis ultimis præcedentis, partim ab initiali seq. vocis. Vide ad XXXIX. 6. § 2. Deinde *prohibere* ex duobus Pall. emendat Gebhardus ad I. 12. § 1. Et ita præferunt Lov. 2. et 3. Sæpe quidem librarios orationes infinitas in finitas mutare solitos fuisse, dictum est ad I. 50. § 5. hic tamen vulgatum non videtur loco movendum esse, quod omnes scripti mei uno ore servandum clamant. Mox male *Romanos* omittitur in Port.

Nam forte quadam, priusquam infanda merces perficeretur] *Sorte quadam* Flor. Voss. 2. Lov. 3. 4. et Harl. 2. Male. Passim ita librarios lapsos esse, vidimus ad I. 9. § 15. Præterea *nefanda merces* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Sed in alteram lectionem conspirant reliqui codd. Deinde *proficeretur* Harl. 1. Male. Vide ad XXXVII. 6. § 7. *perficerentur* nonnullæ ex vetustioribus excusis.

Per altercationem nondum omni auro adpenso] *Per altricationem* Gaertn. Vide ad IV. 6. § 1. Tum vox *omni* deficit in eodem Gaertn. et in Lov. 5. a m. sec. *omnia auro appenso* Leid. 1. Sed in fine vocis *omnia* male repetitur litera initialis vocis seq. Vide ad XL. 7. § 8. *Omnia appenso* Harl. 1. Mox *auferendo aurum de medio*, pro *auferrique aur. de med.*, Gaertn. Reliqui omnes vulgatam lectionem defendunt, nisi quod vocula connectens *que* desit in Lov. 5.

§ 2 *Quum illi renitentes pactos dicerent sese*] *Quum illi retinentes*, transpositis literis, Lov. 1. Voss. 1. Leid. 1.

et Harl. 1. Et hinc postea nata est lectio, quam in cod. suo invenit Klockius, *Quum illi retineri pacto dicerent sese.* Similiter *pacto*, pro *pactos*, etiam Lov. 3. Curtius VI. 3. 'Ego vero, milites, ad penates meos, ad parentem sororesque, et ceteros cives, vel renitentibus vobis erumperem:' ubi tamen Modius *retinentibus* malebat, quod etiam plures præferunt scripti. Apul. Met. l. III. p. 43. ed. Pric. 'Statimque lictores duo de jussu magistratuum immissa manu trahere me sane non renitentem occipiunt:' ubi vide Pricæum. Ibid. p. 49. 'Luctantem me, ac diu renitentem præcedens facinus instaurare nova ostensione, lictores jussu magistratuum quam instantissime compellunt:' et p. 50. 'Injecta manu me renitentem, lacrimisque rursum promicantibus crebro singultientem clementi violentia secum adtraxit:' qui alibi etiam hoc verbo usus est sæpius.

Ab inferioris juris magistratu facta esset] *Ab infer. gradus mag.* Lov. 4. Harl. 2. et Port. Sed *gradus* ex interpretatione vocis *juris* natum videtur. Hinc junctim *ab inf. juris gradus mag.* habet Gaertn. Vide ad IV. 55. § 5. adde mox ad § seq. Corruptissime *ab inferioribus gradus magistratus facta esset* præfert Hav. *inferioribus*, pro *inferioris*, eodem errore, quo *hostibus*, pro *hostis; ordinibus*, pro *ordinis*, et similia alia passim obcurrunt. Vide ad XXII. 8. § 7. In voce autem *magistratus* ultima litera nata est ex similitudine primæ vocis seq. Vide ad IV. 33. § 10. Mox *denunciat Gallis*, pro *denunciatque Gal.* Port.

§ 3 *Suos in acervum conjicere sarcinas et arma aptare*] *Et suos*, priori voce a m. antiqua addita, Flor. Tum *et aptare arma* fragm. Hav. *et arma patre* Harl. 1. Sed voluit librarius *parare:* nam *et arma parare ac aptare* habet Gaertn. Vide modo ad § præced. De locutione 'arma aptare' vide ad IX. 31. § 9.

Ferroque, non auro, recuperare patriam jubet] Modius ad Justini I. 10. § 1. 'reciperare patriam' (in novissima Justini ed. male *reciperari patriam* errore operarum editur) ex membranis legendum monuit. De verbo 'reciperare' vide ad VII. 18. § 1. Hic tamen et scripti et editi, quos consului, constanter vulgatum servant; neque ullam lectionis varietatem ex suis codd. Hearne notavit.

Fana Deum, et conjuges, et liberos, et solum patriæ deforme belli malis] *Fana Deorum* Port. et Hav. Tum *ac liberos* Gaertn. *liberos*, conjunctione omissa, Hav. Mox *bellis malis* Voss. 1. inter versus, Leid. ambo, Lov. 2. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Vide hoc lib. ad c. 45. § 1. *belli malum* Gaertn.

§ 4 *Instruit deinde aciem, ut loci natura patiebatur, in semiruto solo urbis*] *Instituit deinde aciem* Lov. 4. Vide ad IV. 4. § 4. *Instruit deinde acies* Hav. Tum *ut loci naturam pat.* Leid. 1. Denique *semiruptæ solo urbis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. et Hav. Vide ad X. 4. § 7.

Quæ arte belli secunda suis eligi præpararive poterant] *Quæ in arte belli* fragm. Hav. a m. pr. *arte bellis* Leid. 1. ultima litera τοῦ *bellis* male repetita ex prima vocis seq. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Hinc *secunda sire legi* Lov. 2. *secunda suis legi* Lov. 1. Tum *eligi, sperari, præpararive* Gaertn. Sed media vox est a mala manu. *elegi præpararive* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr.

§ 5 *Iraque magis, quam consilio, in Romanos incurrunt*] *Itaque magis* Hav. Vide ad XXIV. 16. § 1. *ira magis*, sine conjunctione, Leid. 2. et edd. vetustæ. Primus deinde Aldus τὸ *que* addidit, quod etiam servant reliqui scripti. Præterea præpositio *in* deficit in Lov. 5. Paullo ante *reno-*

pidi, pro *novus re trep.*, Flor.
verterat fortuna] *Jam venerat* Leid. 2. solito librariorum errore et alibi *vertere* passivo sensu ut in *venire*. Vide ad IV. 6. ad IX. 17. § 6. Mox *humana* consilia, pro *hum. consilia*, Gaertn. Vide Gronov. ad Liv. XLIV.

majore momento fusi Galli sunt, *Alliam vicerant*] *Fusi sunt* Gaertn. et edd. vetustæ usque ad eum, qui primus edidit, ut nunc exstat, consentientibus aliis. *Tum ad Aliam* Voss. ambo, denique, et multi ex vetustioribus. Vide ad Epit. hujus ... autem voces, *quam ad vicerant*, desunt in contextu ejusdem tamen margini postea ... adscriptæ fuerunt.
Justiore altero deinde prœlio ad lapidem Gabina via, &c. *Justiore alter deinde prælio* aberrante librario. *Just. alio prœlio* Lov. 4. Vide ad Epit. ... L. et ita erat in Flor. a m. ... *Justiore alieno deinde prœ*... pr. scriptum fuerat. Tò *præ*... in Leid. 2. ut ex præcedenti ... *concursu*. Sed omnes alii ... uno consensu retinent. *Gabinia via* fragm. Hav. in... qui receptam lectio... nisi quod *Gavina via* sit et Leid. 1. commutatis literis quod frequens est in Mss. v. 24. § 5. Ceterum, viam ... non *Gabiniam*, dictam esse, ad II. 11. § 7. Mox *quo sese* pro *quo se ex fuga*, Gaertn. vero *Istic cædes*, pro *Ibi cæ*... 1. *Ista cædes* Lov. 2. *Ita* ... 4. et 5.
triumphans in Urbem redit] Pri... deest in Leid. 2. Tum *in* ... *rediit* Lov. 2. et Hav. Alibi ... variasse librarios, videbi... XXXVI. 25. § 2. Supra IV. ... consul triumphans in Urbem redit, Clœlio duce Volscorum ante currum ducto.' c. 20. 'Dictator senatusconsulto jussuque populi triumphans in Urbem rediit.' Et alibi sæpe.

Interque jocos militares, quos inconditos jaciunt] *Interque locos militares* Flor. sollemni scribarum aberratione. Vide ad XXXVI. 14. § 4. De jocis militum triumphantium vide ad III. 29. § 5. Deinde *faciunt* Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Harl. uterque, Port. et Hav. Non raro hæc verba in Mss. commutantur. Vide ad XLI. 4. § 2. Supra hoc lib. c. 15. 'Quisnam is esset, qui per ambages de lacu Albano jaceret.' Sueton. in Ner. c. 37. 'Multasque nec dubias significationes sæpe jecit, ne reliquis quidem se parsurum senatoribus.' 'Jactare' dixit IV. 53. 'Quum ex senatusconsulto Urbem ovans introiret, alternis inconditi versus militari licentia jactati.' XXVIII. 9. 'Notatum, eo die plura carmina militaribus jocis in C. Claudium, quam in consulem suum, jactata.' Sueton. in Cæs. c. 51. 'Ne provincialibus quidem matrimoniis abstinuisse, vel hoc disticho adparet, jactato æque a militibus per Gallicum triumphum.'

Romulus ac parens patriæ] *Ac pater patriæ* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. 4. 5. *ac pr̄ patriæ* Klockian. Vide ad VII. 5. § 7. Nescio, quid voluerit librarius Leid. 1. qui dedit *Romulus acparessunt patriæ*.

Haud vanis laudibus adpellatur] *Haud navis laudibus* Lov. 5. transpositis perperam literis. Librarios autem sæpe 'navus' et 'vanus' confudisse, dictum est ad Silii Ital. I. 549. *appellantur* Gaertn. *appellabatur* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. ambo, Port. fragm. Hav. a m. sec. Hearnii Oxon. B. et vetustæ edd. usque ad Basil. 1539. in qua *appellatur* primum inveni: quod in solis mihi obviam fuit Lov. 4. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Librariis displicuisse

videtur temporum mutatio *redit* et *adpellabatur*. Sed vide Corte ad Sall. Jug. c. 61. § 3.

§ 8 *Quum prohibuit migrari Veios, et tribunis rem intentius agentibus*] *Quum prohibuit migrare* Leid. 2. *tum prohibuit migrari* Voss. 2. et Lov. 3. *Tum* et *quum*, sive *cum*, sæpissime confundi solent. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. Præterea *tribunis remittentius agentibus* Leid. 1. *tribunis rem intentius gerentibus* Flor. quod Salvinius adjecta nota sibi non displicere indicavit. Sed caussam vulgati rejiciendi, pro quo stant omnes reliqui codd. non video. Infra XL. 44. 'Consul priusquam ullam rem publicam ageret.' Et ita sæpe. Passim hæc verba a librariis confunduntur. Vide ad XXII. 28. § 1. Paullo ante *interim*, pro *iterum*, Lov. 1. Vide ad x. 18. § 1.

§ 9 *Senatu obsecrante, ne rempublicam in incerto relinqueret statu*] *Senatū obsecrante* Leid. 1. *senatus obsecrante* Port. *senatus obsecravit* Lov. 2. 4. 5. et Hearnii Oxon. C. Deinde *ut resp. in incerto relinqueret statu* Port. *ne resp. in incerto relinqueretur statu* Harl. 2. Olim per notas scriptum fuerat *R. P.* id vero utrum *respublica*, an *rempublicam*, reddendum foret, librarius ignoravit: quomodo eos etiam aliis locis errasse videbimus ad x. 37. § 15. Quum autem male prius elegissent, proclive etiam fuit *relinqueret* mutare in *relinqueretur*, quum ceteroquin et alibi ita peccare soliti sint. Vide ad XXXIX. 22. § 8. *Ne respu. incerto relinqueretur statu* Hav. ubi præpositio *in* intercepta est a prima syllaba vocis seq. Vide hoc lib. c. 28. § 5. *senatus obsecravit tenere post, ne incerto relinqueret statu* Lov. 5. a m. pr. et Hearnii Oxon. L. 2. *teneret post, ne incerto relinqueret statu* Lov. 5. a m. sec. *teneret post, ne relinqueret in incerto statu* Lov. 2. *temere post ne in certo relinqueret caū*, id est *casu*, Lov. 4. a m. pr. *in incerto* a m. sec. *ne rem pub in incerto relinqueret statu* Leid. 1.

CAP. L. § 1 *Ut erat diligentissimus religionum cultor*] *Cultor relig.* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *religionis cultor* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad c. 55. § 1.

Retulit, et senatusconsultum facit] Vet. lib. *retulit. Senatusconsultum fit.* Sigon. Pall. duo hic monstra lectionum fovent; quibus ne exterream lectorum animos, missa facio. At Pal. 2. *retulit. Senatusconsultum fit.* Campan. edidit *et senatusconsultum fecit.* Gebh. *Et senatusconsultum facit* plures et meliores. Sigonius *Senatusconsultum fit.* Sed consul quoque aut dictator senatusconsultum facit, quum dat operam, efficitque ut fiat. Cic. ad Attic. IX. 15. 'Primas ejus actiones horreo: volet enim senatusconsultum facere, volet augurum decretum.' *J. F. Gron.* *Et Sūc facit* Flor. et Klockian. *et G. sicus facitque* Lov. 3. *ex senatuscon. fit* Hav. *ex senatusconsulto facit* Lov. 5. Harl. 2. Gaertn. et Port. *et senatusconsultum fecit* fragm. Hav. *et senatusconsulto facit* Lov. 4. *et senatusconsulto*, omissa voce *facit*, Lov. 2. Sed puto recte Gronovium adversus Sigonium vulgatam lectionem defendisse. Eam enim reliqui, et inter eos omnes melioris notæ codd. probant. Supra IV. 11. 'Fabius et Æbutius consules, ut delerent prorsus ex animis hominum infamiam judicii, senatusconsultum fecerunt.'

§ 2 *Fana omnia, quod ea hostes possedissent*] *Quæ fana omnia* Voss. 2. Tum *quod eo hostes* Port. et Hav. *quod ea hostes possedisset* Flor. sed a manu recenti addito factum est *possedissent*. *Quod ea hostis possedisset* Lov. 1. Voss. 1. Leid. uterque, omnesque excusi usque ad Aldum. II. 62. 'Ibi, quia hostis mœnibus se tenebat, vastati agri sunt.' III. 2. 'Hostem in agro non invenit:' ubi unus cod. *hostes*. c. 28. 'Ultro ex

stationibus ac vigiliis territant hostem:' et hic duo *hostes.* c. 30. 'Minucius, contra Sabinos profectus, non invenit hostem.' c. 70. 'Priusquam hostis turbatos ordines reficeret, terga inpugnare hostium satius visum est.' IV. 18. 'Dictatori ac Romanis, quod detrectasset pugnam hostis, animi accessere.' V. 45. 'Extremos tamen pavor cubilibus suis excitos in fugam, et quosdam in hostem ipsum, inprovidos tulit.' c. 47. 'Tum vigiles ejus loci, qua fefellerat ascendens hostis, citati.' VI. 24. 'Optimum visum est, pedestri pugna invadere hostem.' c. 31. 'Romano contra etiam in hostico morandi caussa erat, ut hostem ad certamen eliceret.' VII. 24. 'Inferenda sunt signa, et vadendum in hostem.' VIII. 37. 'Castra in hostico incuriose ita posita, tamquam procul abesset hostis.' XXVII. 25. 'Haud dubia spe, si duobus exercitibus consularibus junctis commisisset sese hostis, debellari posse.' XXVIII. 16. 'Quum hostis nequidquam subire iniquo adscensu conatus esset, haud difficulter sese tutati sunt.' Quibus ut et aliis locis pariter variant scripti. Vide ad VI. 22. § 2.

Restituerentur, expiarenturque] Andreas, *restaurarentur, terminarenturque, expiarenturque.* Omnes alii ante Gruterum, *restituerentur, terminarentur, expiarenturque.* Consultone is omiserit, an sit operarum error, haud scio: in binis certe, quas habeo, deest; atque inde in tot aliis, quæ ex istis propagatæ. Injuria profecto. Conceptis enim verbis finiebantur templa non modo augurii aut auspicii caussa, ut loquitur Varro in sexto p. 56. sed etiam quæ perpetua constituebantur ædificabanturque religionis caussa. Lib. I. c. 10. Romulus: 'Templumque iis regionibus, quas modo animo metatus sum, dedico.' Hinc et 'fines templares' apud Agrimensores antiquos. Notus lapis Claudii: AVCTIS. POPVLI. ROMANI. FINIBVS. POMOERIVM. AMPLIAVIT. TERMINAVITQVE. *J. F. Gron.* *Restituerentur, terminarenturque*, ultima voce *expiarenturque* omissa, Leid. 1. Sed eam intercepit similitudo proximæ vocis *expiatioque.* *Restituerentur, terminarenturque, expiarenturque* Harl. 1. *restituerentur, immutarenturque expiarentur* Lov. 5. *restituerentur, immutarenturque ac expiarentur* Lov. 4. et Harl. 2. *restituerentur, initiarenturque ac expiarentur* Port. *restituerentur, terminarenturque ac expiarentur* Hav. *restituerentur, terminarentur, expiarentur* sine copula Gaertn. Et autem vel addi, vel, ut Livius sæpius fecit, omitti potest. Sed, quum plerique codd. in illa servanda consentiant, etiam non expungendam censeo. Ceterum τὸ *terminarentur*, a Grutero ejectum, sed recte a Gronovio restitutum, non tantum defenditur unanimi consensu codd. scriptorum ac priorum edd. sed etiam auctoritate Plutarchi in Camill. p. 145. Οἱ δὲ τοὺς ἱεροὺς τόπους ἀναλαβεῖν καὶ ὁρίσαι ταχθέντες ὑπὸ τοῦ Καμίλλου, συγκεχυμένων πάντων, &c.

Expiatioque eorum in libris per duumviros quæreretur] *Expiatio eorum* Leid. 2. Lov. 1. et Gaertn. Tum *exquireretur* Leid. 2.

§ 3 *Cum Caretibus publice hospitium fieret*] Gellius XVI. 13. Cæretibus hoc tempore civitatem datam sine suffragio ait, ob conservatorum sacrorum meritum. *Sigon.* *Tum Cæretibus* edd. vett. pro quo Aldus deinde *Cum Cæretibus* substituit: et ita præferunt etiam codd. omnes. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Deinde *publicum hospitium fieret* Hearnii Oxon. N. Male: *publice* enim hic est publica auctoritate, nomine reipublicæ. Vide ad IV. 13. § 8. Supra I. 45. 'Quum consensum Deosque consociatos laudaret mire Servius inter proceres Latinorum, cum quibus publice privatimque hospitia amicitiasque de industria junxerat.' Exempla civitatium, quæ publice hospitia jungunt, servant tabulæ, quas edi-

dit Tomasin. de Tesser. Hospital. c. 2. Ceterum inverso ordine vocabulorum *hospitium publice fieret* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quorum auctoritatem secutus sum.

Quod sacra populi Romani ac sacerdotes recepissent] Vox *Romani* deest in Port. Desunt etiam tres sequentes voces in contextu, sed m. sec. margini adscriptæ sunt.

Beneficioque ejus populi non intermissus honos Deum immortalium esset] Etiam hic tres priores voces *beneficioque ejus populi* desunt in Port. Deinde *honor Deum immort.* Lov. 2. 4. 5. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Vide mox ad § 7.

§ 4 *Ludi Capitolini fierent, quod Jupiter optimus maximus suam sedem atque arcem populi Romani, &c. tutatus esset*] *Ludi Cap. ut fierent* Harl. 2. Port. et Hav. Sed recte τὸ *ut* ignorant meliores. Quod nunc sero adderetur, quum omissum sit § 2. et 3. Id et alibi in proponendis senatusconsultis omitti solet. Supra v. 21. 'Senatusconsulta fiunt, neque tribuni legem eo anno ferrent, neque consules ab Urbe exercitum educerent:' quamvis tamen sæpius addi non negem. Vide quæ ad eum locum notata sunt. Deinde *quod Jupiter maximam suam sedem* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Error ex eo natus videtur, quod per compendium scriptum fuerit *Jup. opt. max.* quemadmodum in Leid. 1. et aliis adhuc supereșt. *Quod diu Jup. opt. max.* Lov. 2. 4. Præterea *suam ædem atque arcem pop. Rom.* Hearnii Oxon. L. 1. Male. Passim enim templa Deorum vocari solent 'eorum ædes.' Vide hoc lib. ad cap. 42. § 1. *Suam arcem atque sedem pop. Rom.* Lov. 4. Tum *populo Romano* Lov. 3. Voss. 2. et Gaertn. quasi id referendum foret ad verbum proximum *tutatus esset*; vel *arcem populo Romano* dictum esset, ut 'auxilium populo Romano,' 'munimentum libertati,' et similia plura, de vide ad III. 46. § 2. Verum a do capiatur, etiam *sibi* pro *su* tum oportuisset. Quare, qu nes codd. *suam* servent, hi *populi Romani* præstare arbitr etiam reliquorum Mss. conse fenditur. Error ex compendi bendi *po. Ro.* ortus est. V XXXIX. 47. § 11.

Collegiumque ad eam rem M. dictator constitueret ex iis, qui i tolio atque arce habitarent] Ro legia quædam erant; in his ' rialium' et 'Capitolinorum,' Epistolis ad Q. Fratrem II. noscimus. Sed quinam erant pitolini?' id enim e libris eru ceronis epistolas legentibus p bit. Etsi enim nostra non pere refert hos intelligere; quia eum scriptorem merito studiosi pervolutant, in quo minus intelligunt, offenduntur tiendum mihi esse credidi. igitur 'Capitolini' collegium num Capitolium et arcem i tium, ludosque Capitolinos ce tium. Sed quia in hoc scribe nere non oratorum artificios sed auctorum literis omnia p tur; quod a nobis positum eorum velut tabulario et instru depromendum est. Livius igi esse ut retulimus, hoc loco p facit. *Turneb.* Advers. v. 28. *quium*, pro *collegium*, Lov. 4. vox *rem* omittitur in Leid. 1. *constituerat* præferunt Harl. Gaertn. Deinde *ex hiis* V Leid. 2. et fragm. Hav. *ex hi* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 4. G Port. et Hav. Tandem *habitaret* Huc pertinet locus Festi, jam a Donjatio laudatus, in 'Sardi les:' 'Sardi venales alius ali quior: ex hoc natum proverbi detur, quod ludis Capitolini fiunt a vicinis prætextatis, Veientium fieri solet, in qua m mus quisque deterrimus prod

a præcone senex cum toga prætexta bullaque aurea, quo cultu reges soliti esse Etruscorum, qui Sardi adpellantur, quia Etrusca gens orta est Sardibus ex Lydia:' quo loco J. Scaliger legendum censuit *fiunt a vicanis prætextatis*, et per vicanos intelligit vici magistros. Verum Compitalitii ludi a magistris vicorum editi fuerunt, non autem Capitolini, quorum editioni præerat collegium, constitutum ex iis, qui in Capitolio atque arce habitabant, ut Livius hoc loco refert; sive magister ejus collegii, ut colligendum videtur ex Asconio Pediano ad Cic. Orat. in Pison. c. 4. 'Solebant autem magistri collegiorum ludos facere, sicut magistri vicorum faciebant compitalitios prætextati, qui ludi, sublatis collegiis, discussi sunt.'

§ 5 *Quæ nuncia cladis ante bellum Gallicum audita neglectaque esset, mentio inlata*] *Ante bellum Gall. cum audita* Lov. 5. Port. et Hav. Sed vox *cum* ex ultimis literis vocis præced. *temperam* repetitis nata esse censeri debet. Vide ad IX. 17. § 9. Eadem lectio superest etiam in Lov. 4. nisi quod ibi alio ordine *Gallicum bellum* legatur. Tum *neclectaque esset* Flor. et Harl. 1. Vide ad II. 11. § 4. Deinde *mentio illata* idem Harl. 1. Verum hic etiam τὸ *et* profluxit ex repetitione ultimarum literarum vocis proximæ. Vide ad XXXIX. 18. § 8. *mentio illius* infert Voss. 1.

Jussumque et templum in Nova via Locutio fieri] Antiqua lectio *jussumque templum in Novaia locutio fieri.* Ego *jussumque templum in Nova via Locutio fieri.* Rhen. *Ajo Locutio*, ut ante dixi. *Sigon.* Pall. duo *visumque templum in Nova via Allocutio fieri.* Sed rectius habet hic vulgata lectio a doctis emendata. Marcus Varro Divinarum lib. incerto apud Gell. XVI. 17. 'Ajus Deus appellatus, araque ei statuta est, quæ est infima Nova via, quod in eo loco divinitus vox edita erat.' Pal. 2. et Campani ed. Deam pro Deo nobis substituunt: *Jussumque et templum Allocutiæ in Nova via fieri.* Misere vero Andreas *templum in Nova via locutione fieri.* Quid aliter poterat in spissis barbariei tenebris? *Gebh.* *Visumque templum* Voss. 2. errore etiam alibi in scriptis obvio. Vide ad IX. 24. § 4. *jussumque et templum* Leid. 1. Lov. 2. 4. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Verum illud *et* partim ex ultima litera vocis præced. partim ex prima seq. natum est. Ita Victorius Var. Lect. VI. 7. quum apud Varr. de Ling. Lat. l. VI. p. 68. ederetur 'Elicii Jovis visa ara in Aventino ab Eliciendo,' legendum censebat *Elicii Jovis ara:* ut tres priores literæ τοῦ *visa* ex vocis præced. fine, ultima ex sequentis initio male a librariis repetitæ fuerint. Vide hujus erroris exempla ad VII. 7. § 4. et IX. 6. § 9. Contra voces partim a præcedenti partim a sequenti vocabulo scribarum culpa intercipi, videbimus ad XXXIX. 6. § 2. Præterea *templum in loco jam novo fieri* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *templum in nova jam locutio fieri* Klockian. a m. pr. pro quo *templum in novo jam loco fieri* a m. sec. emendatur. *Templum in novo loco fieri* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Port. *templum innovat in Locutio fieri* Leid. 1. et Harl. 1. *templum in Nova Alocutio fieri* Flor. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. Eorum codd. prior *templum innovari Locutio fieri* præfert a m. sec. posterior *templum in Nova via Alocutio fieri* itidem a m. sec. *templum in Nova via Allocutio*, vel *Allocucio fieri* Voss. 2. Lov. 2. 3. et Gaertn. *templum Allocuciæ in Nova via fieri* Hav. Sed recte Sigonius emendavit *templum in Nova via Ajo Locutio fieri.* Vide quæ notavit ad Epit. hujus libri.

§ 6 *Aurum, quod Gallis ereptum erat*] *Quod a Gallis acceptum erat* Hav. *quod a Gallis ereptum erat* Harl. 2. et Port. Male. Optimi enim et reliqui omnes

codd. stant pro vulgato. Cic. de Offic. I. 14. ‘Eripiunt aliis, quod aliis largiantur.’ Curtius III. 10. ‘Irent, et inbellibus feminis aurum viri eriperent:’ et ita passim. *Quod Gallis erat ereptum* Lov. 4.

Ex aliis templis inter trepidationem in Jovis sellam collatum] Repone *cellam:* ut VI. 4. ‘In Jovis cella constat ante pedes Junonis positas fuisse.’ *Sigon.* *In trepid.* priscæ edd. ultima syllaba τοῦ *inter* absorpta a prima vocis seq. Recte itaque Ascensius *inter trepidationem* a. 1513. edidit, quomodo etiam præferunt omnes codd. Post eas voces additur verbum *erat* in Lov. 2. Præterea *in Jovis cellam* non modo servant omnes manu exarati, sed et typis descripti; ut nesciam, in qua demum ed. *sellam* Sigonius invenerit. ‘Cella Jovis’ memoratur etiam III. 19. ‘Quum hostes in arce, in Capitolio essent, exsulum et servorum dux, profanatis omnibus, in cella Jovis optimi maximi habitaret.’ VI. 29. ‘Signum Præneste devectum Jovis Imperatoris in Capitolium tulit. Dedicatum est inter cellam Jovis ac Minervæ.’ VII. 38. ‘Legatos gratulatum Romam misere cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Jovis cella poneretur.’ X. 23. ‘Ex eo, quod in publicum redactum est, ænea in Capitolio limina, et trium mensarum argentea vasa in cella Jovis posuerunt.’ XLIV. 14. ‘Petentibusque iis, ut id donum in cella Jovis optimi maximi ponere liceret, permissum.’ Sueton. in Aug. c. 30. ‘Ceteras’ ædes sacras ‘opulentissimis donis adornavit; ut qui in cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties sestertium una donatione contulerit.’ ‘Cella Apollinis Palatina’ memoratur Plinio Hist. Natur. lib. XXXVII. c. 1. ‘Cæsar dictator sex dactyliothecas in æde Veneris Genetricis dedicavit; Marcellus, Octavia genitus, in Palatina Apollinis cella unam.’ Tales tres cellæ in Capitoli templo memorantur; una Jovis, tera Junonis, tertia Minervæ. Vi Just. Ryequium de Capit. c. 12. uno ergo templo plures Deos coli, quamlibet templi cellam uni tanti Deo dicari potuisse, juris fuit pon ficii. Livius XXVII. 25. ‘Quum æde Honori et Virtuti vovisset, dedicat ejus a pontificibus impediebatu quod negabant, unam cellam ampli quam uni Deo rite dedicari.’ Tand *celatum* Lov. 5. a m. pr. *relatum* a sec. Sed *referri* mox sequitur: *conlatum* hic optime convenit; indic enim aurum, ex variis templis d promtum, simul in unam Jovis cella latum fuisse.

Quum, in quæ referri oporteret, co fusa memoria esset, sacrum omne judic tum] *Quum inique referri oporte* Harl. 2. et Gaertn. Contrario erro *in que*, pro *iniqua*, scribebatur in cod hoc lib. c. 48. § 9. *hi qui*, pro *iniqu* c. 47. § 2. *in quæ deferri oporteret* Lo 4. solito errore. Vide ad XXI. 6. 5. *In quæ referri oportet* Flor. et Lo 3. Vide ad XL. 14. § 2. Deinde *co fusa esset memoria* alio ordine Lov. Harl. 2. Port. et Hav. Tandem *s crum esse judicatum* Lov. 2. et Gaert Sed ēē, seu *esse*, et ōē, seu *omne*, ductuum similitudinem facile com mutari potuerunt, atque alibi n raro commutata sunt.

Et sub Jovis sella poni jussum] V doctus in margine ed. Curionis scr bendum conjicit *sub Jovis cella*. ita etiam hunc locum adducens eu laudavit Just. Rycquius de Capit. 21. Deinde Clericus quoque non m do eamdem conjecturam suo nomin proposuit, sed etiam in contextu Livii recepit. Miror tamen eum a dere, *sub Jovis cella* scribendum esse non *sella*, ut erat in edd. Gronovian in 8. et in 12. annorum 1678. et 167 quasi vero solæ illæ ita præferrent quum tamen nullam viderim ed (quinquaginta fere mihi sub oculi

sunt) quæ aliter exhibeant: nisi forte dicendum sit, Clericum ideo tantum duarum illarum mentionem fecisse, quod in recensendo Livio non aliarum rationem habuerit. Ceterum libri scripti, quibus utor, variant. *Sub cella Jovis* est in Leid. 2. Voss. 1. Lov. 1. 4. Harl. 1. et Gaertn. *sub sella Jovis* in Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 5. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Si cum viris doctis priorem scripturam *sub cella Jovis* amplectimur, statuendum erit, pecuniam hanc positam fuisse in favissis sive thesauris, quæ erant quasi cisternæ subterraneæ sub area Capitolina, adeoque sub cella sive æde Jovis. Earum meminit Gell. Noct. Att. II. 10. 'Varro rescripsit, in memoria sibi esse, quod Q. Catulus curator restituendi Capitolii dixisset, Voluisse se aream Capitolinam deprimere, &c. sed facere id non quisse, quoniam favissæ inpedissent. Id esse cellas quasdam et cisternas, quæ in area sub terra essent, ubi reponi solerent signa vetera, quæ ex eo templo collapsa essent, et alia quædam religiosa e donis consecratis:' et Festus voc. 'Favissæ.' 'Sunt autem, qui putant, favissas esse in Capitolio cellis cisternisque similes, ubi reponi erant solita ea, quæ in templo vetustate erant facta inutilia.' Et huc forte referendus est locus Livii VII. 15. 'Auri quoque ex Gallicis spoliis satis magnum pondus saxo quadrato septum in Capitolio sacravit.' Forte, inquam, existimandum, sacratum a Sulpicio pondus illud auri fuisse in favissis Capitolinis. Certe prætor Achæorum a Romanis captus 'in thesaurum publicum sub terra saxo quadrato septum' demissus esse dicitur XXXIX. 50. Favissas autem esse, quos Græco nomine thesauros etiam vocarunt, Q. Valerius Soranus testatur apud Gell. loc. laud. Non possum autem non, quin occasione locorum Gellii et Festi lucem accendere tentem uni vel alteri lapidi, edito a Fabretto in Inscript. Prior exstat p. 280.

SIGNA. TRANSLATA. EX
ABDITIS. LOCIS. AD
CELERITATEM
THERMARVM. SEVERIANARVM
..AVDENTIVS. AEMILIANVS. V. C. CONS
CAP. CONSTITVIT. DEDICARIQVE
PRAECEPIT
CVRANTE. T. ANNONIO. CHRYSANTIO
V. P.

Alter exstat p. 334.

TRANSLATA. EX. OBSCV
RO. LOCO. CVRANTE
IVNIO. GALLIENO. V. C. PP
POTIF. DEI. SOLIS. INVICTI
CVR. T. L. L.

Ipse Fabrettus fateri cogitur, se nescire, quid sibi velit hæc clausula prioris lapidis, SIGNA. TRANSLATA. EX ABDITIS. LOCIS. et, ut crucem curiosis figeret, aliam et similem, cujus æque ignorationem profitetur, exposuit. Verum, si quid in tantis tenebris adlucere possit, forte per 'abdita loca,' et 'obscurum locum,' unde *translata*, vel *signa translata* dicuntur, intelligendæ sunt favissæ templorum, 'ubi,' teste Gellio, 'reponi solebant signa vetera, quæ ex templis conlapsa essent, et alia quædam religiosa e donis consecratis.' Certe ex intimo templi sacrario Hadrianus Imperator Pompeii statuas eruisse narratur apud Appian. Alex. Bell. Civ. lib. II. p. 481. Χρόνῳ δὲ τὸν τάφον τόνδε ἐπικρυφθέντα ὅλον ὑπὸ ψάμμου, καὶ εἰκόνας ὅσας ὑπὸ χαλκοῦ τῷ Πομπηΐῳ περὶ τὸ Κάσσιον ὕστερον οἱ προσήκοντες ἀνέθηκαν, λελωβημένα πάντα καὶ ἐς τὸ ἄδυτον τοῦ ἱεροῦ κατενεχθέντα, ἐζήτησε καὶ εὗρεν ἐπ' ἐμοῦ Ῥωμαίων βασιλεὺς Ἀδριανὸς ἐπιδημῶν, καὶ τὸν τάφον ἀνεκάθηρε γνώριμον αὖθις εἶναι, καὶ τὰς εἰκόνας αὖ τοῦ Πομπηΐου διωρθώσατο. Verum, ut ad Livium revertar, potius genuina videtur altera lectio *sub sella Jovis*, tum quod integriores eam servent codd. tum etiam quia Plinius auctor est, aurum hoc in solio Jovis reconditum

fuisse, Hist. Nat. XXXIII. 1. 'Nec ignoro, duo millia pondo auri perisse Pompeii tertio consulatu e Capitolini Jovis solio, a Camillo ibi condita, et ideo a plerisque existimari, duo millia pondo conlata. Sed, quod accessit, Gallorum præda fuit, detractum ab his in parte captæ Urbis delubris.' Effigies autem Jovis Capitolini non erat stans, sed sedens sella sive eburnea, sive aurea. Vide Just. Rycquium de Capitol. c. 19. Sub illa itaque Jovis Capitolini sella aurum hoc positum est, quemadmodum libri Sibyllini sub basi Apollinis Palatini apud Sueton. in Aug. c. 31. 'Solos retinuit Sibyllinos; hos quoque delectu habito: condiditque duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi:' ad quem locum Torrent. ex Dion. Cass. lib. XLIV. p. 243. docuit, Cæsari dictatori decretos a senatu honores, literis aureis in columnas argenteas inscriptos ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Διὸς τοῦ Καπετωλίνου conlocatos fuisse.

§ 7 *Jam ante in eo religio civitatis adparuerat*] *Jam aut*, id est *autem*, Lov. 2. Vide ad XXVII. 35. § 7. Tum *in eo collegio civitatis* Hav. *in eo religio civitas app.* Leid. 2.

Quod quum in publico deesset aurum] In V. C. scriptum est, *quod cum inde publ. dees. aurum*. Ut videatur fortasse legendum, *quod cum de publico deesset aurum*. Ursinus. Ms. Ursini *cum inde publico*: unde legit *cum de publico*. Ego vero *cum indu publico*, vel *endo publico*. Klock. Pall. tres *aurum deesset*. Ceterum neque in editis, neque in calamo pictis reperi lectionem Fulvianam *quod cum inde publico deesset aurum*: unde facit *quod cum de publico deesset aurum*. Lectio vulgata recto stat talo, firmata quoque omnibus libris. Historiam vero sic narrat Diodorus XIV. 117. p. 456. Λέγουσι δέ τινες καὶ διότι τὸν χρυσοῦν κόσμον αἱ γυναῖκες εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν εἰσενέγκασαι, ταύτης ἔτυχον παρὰ τοῦ δήμου τιμῆς, ὥς τ' ἐξουσίαν ἔχειν ἐφ' ἁρμάτων ὀχεῖσθαι κατὰ τὴν πόλιν. Quam historiam confundit Diodorus cum illa, quæ recitatur Livio superius c. 25. Et ignoscendum Græco scriptori, in Romanis non nihil hallucinanti. *Gebh.* Latinius apud Hearnium legit *de publico*. Nihil mutandum est. Infra XXVI. 35. 'Nec pecuniæ quidquam in publico esset.' Eadem ellipsi dicitur, qua 'redigere in publicum' IV. 10. *Duk.* *Quod in publico* Hav. omissa voce *quum*, quæ intercepta est a præcedenti *quod*. Deinde *aurum deesset* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Reliqui per omnia vulgatum tuentur. Quemadmodum Ursin. in V. C. invenit, atque inde Livium emendandum conjecit, similiter etiam Latinius in Neapol. se invenisse, atque emendandum credidisse testatur. Miror vero, viros doctos, qui codd. manu exaratos versare consueverunt, non vidisse, illud *inde publico* ex errore scribarum natum esse pro *in publico*, pro quo datum erat *iñ publico*. Sæpe enim ità peccatur in Mss. ut *in* et *iñ*, sive *inde*, inter se commutentur. Vide ad X. 20. § 6. At quis ferre potest Klockium, *indu publico*, vel *endo publico* legentem? quasi Livius Ennii aut Pacuvii, vel antiquiore tempore vixisset.

Ex quo summa pactæ mercedis Gallis conficeret] In edd. Jac. Gronovii annorum 1678. et 1679. operarum errore editum est *eo quo*, quod Amstelæd. nupera fideliter servavit. Deinde *peractæ mercedis* Hearnii Oxon. L. 1. Librarius scriptum esse crediderat *pactæ*. Pari modo *pagebant*, seu *peragebant*, et *pangebant*, seu *pãgebant*, commutantur VII. 2. § 7. Similia alia vide ad XXV. 7. § 4. Voces autem sex priores deficiunt in Gaertn. Denique *conferretur* Lov. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. quod ex interpretis glossemate natum esse censeo. Pro eo

corruptius cum *ferretur* scriptum exstat in Voss. 1. a m. pr. De quo errore vide ad IV. 24. § 7. Quum autem illud cum sensus respueret, ei a m. sec. addita sunt stigmata, quibus aliquid delendum librarii indicare solent. Et ita *Gallis ferretur* præfert etiam Leid. 2. *conficeretur* Lov. 4. *conficeret* Lov. 3. a m. pr. *fieret* Lov. 1. Vulgata lectio elegans ac proba est. Infra XXXVIII. 14. 'Quinque et viginti talenta se confecturum, prope ut diffidens pollicebatur:' ubi pari glossemate scripti et editi antiquiores præferunt *se collecturum*. Vide quæ ibi notantur. Mox *conlatum* non adparet in Lov. 2. De verbo 'conferre' in hac re proprio vide ad V. 25. § 8.

*Honosque additus, ut earum, sicut vi*rorum, *post mortem sollemnis laudatio* ...et] *Honorque additus* Voss. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. Port. fragm. Hav. ...t Hav. Ita variant codd. etiam hoc ...p. § 3. *Honosque additur* Flor. Deinde *sollemnis* deest in Harl. 2. et con...exta Port. in cujus margine tamen ...stat a m. sec. Sed dictionibus ...nnspositis *laudatio solemnis* habet ...ov. 4. Hinc *laudatio fieret* Hearnii ...xon. C. Voces autem *ut sacro auro* ...nt. *Matr. grat. actæ hon. add.* per...ram omittuntur in edd. principi...u, quas omnes servant codd. Recte ...que additæ sunt ab Aldo. Erroris ...usa fuerat τοῦ *ut* iteratio. Vide ...l IX. 11. § 11. Ceterum Livio, a ...o paullo ante hoc § Diod. Sic. dis...stire Gebhardus docuerat, contra ...sentit Plut. in Vit. Camilli p. 183. ...ὶ ταύτας μὲν ἡ σύγκλητος ἀποδιδοῦσα ...ὴν πρέπουσαν ἐψηφίσατο, μετὰ θάνα...ν, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἀνδράσι, καὶ ταῖς γυ...ξὶ λέγεσθαι τὸν ἄξιον ἔπαινον· οὐ γὰρ ...ἰθισμένον πρότερον ἐγκωμιάζεσθαι γυ...κα δημοσίᾳ τελευτήσασαν.

§ 8 *Iis peractis, quæ ad Deos perti*...*ent*] Prima vox omittitur in Harl. Alii omnes, præter solum Harl. ...vulgatam servantem, habent *Hiis*, vel *His*. Tum *pertinerent* Hav.

Tum demum agitantibus tribunis plebem assiduis concionibus] *Dum demum* Leid. 2. qui error et alibi in Mss. obcurrit. Vide ad XL. 42. § 7. *Tum agit. tribunis plebis* Voss. 2. et Hav. *agit. tribunis p.* ambigue est in Port. *agit. tribunis ad plebem* Flor. Mox in verbis seqq. *relictis muris*, pro *rel. ruinis*, Lov. 3.

Adscendit, atque ita verba fecit] *Escendit* Harl. 1. Vide ad II. 28. § 6. *Camillus adscendit* Lov. 1. 2. *adscendit Camillus, atque* Leid. 2. Τὸ *Camillus* etiam adscriptum erat margini Voss. 1. Præterea *verba facit* Hav. et Lov. 2.

CAP. LI. § 1 *Contentiones cum tribunis plebis, ut nec tristissimi*] *Conciones cum trib. pl.* Flor. *conciones cum trib. militum* Leid. 2. et Lov. 1. *conciones* et *contentiones* alibi etiam confunduntur a librariis. Vide ad IV. 6. § 4. Præterea vox *cum* abest a Voss. 2. et Lov. 3. ac sequentes per compendium *tr. pl.* scribuntur, ut eas reddendas esse librarii existimaverint *contentiones tribunorum plebis:* at reliquorum nihil mutantium consensus potior est. Abest etiam τὸ *ut* a Leid. 1. et Harl. 1. Mox *quod Ardeæ*, pro *quoad Ard.* Lov. 2. Vide ad § 2. *quo Ardeæ vixi* Lov. 5. *quoad Ardeæ jussi* Lov. 3.

Et ob eadem hæc, non, nisi me senatusconsulto populique jussu revocaretis, rediturus umquam fuerim] Argumenti vis insipida est. Non enim id agit, ut ostendat voluntatem sibi fuisse, non, nisi senatusconsulto populique jussu revocaretur, redeundi; quum stulta hæc voluntatis professio esset, ac alio modo redire non posset. Deinde si hæc ei voluntas fuit, cur deinde negat voluntatem suam mutatam, quum utique redierit senatusconsulto revocatus? quæ mutata esse non potuit, si fecit, quod volebat. Itaque exosculor indicium Perizonii mei, existimantis Livium scripsisse *et ob ea*-

dem hæc, non si me senatusconsulto, &c. sic nervosa est oratio, docetque, nullo modo Camillum ab exsilio redire voluisse ob odium contentionum, etiamsi senatusconsulto revocaretur. Hunc in modum rursus a Livio vim argumentandi video proferri VII. 10. 'Injussu tuo, imperator, extra ordinem numquam pugnaverim, non, si certam victoriam videam.' XXXVIII. 57. 'Quum illa, muliebriter indignabunda nihil de communi filia secum consultatum, adjecisset, non, si Ti. Graccho daret, expertem consilii debuisse matrem esse.' *Jac. Gron.* *Et ob eadem et hæc* Klockian. Reliqui vulgatum servant, nisi quod *et ab eadem hæc* sit in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Hav. Recte autem Jac. Gronovius Perizonii conjecturam *non, si me senatusconsulto* probavit. Sed miror, eum nihil neque de suis neque de parentis vel codd. vel vetustis edd. addidisse, aut, quid iis invenerit, retulisse. Mihi illud *non nisi me* demum obvium fuit in Froben. ed. 1531. qua priores omnes, quas vidi, recte habent *non si me*. Neque aliter legunt ex scriptis meis Lov. 2. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. in margine. Quos omnes, aut certe plerosque, inter levioris fidei Mss. refero; verum eodem etiam ducit depravata reliquorum, etiam optimorum, codicum lectio. Nam *non si mille* SICS, id est, *senatusconsultis*, habet Flor. *non simile senatusconsulto populique jussu* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *non simile sic populique jussu* Leid. 1. *non sim ille sic populique jussu* Harl. 1. *non similes cum populi jussu* Klockian. *non sine me senatusconsulti populique jussu* Lov. 4. In quorum omnium nullo vel minima vestigia primæ syllabæ vocis *nisi* adparent; sed corrupte eorum librarii *si mille*, *simile*, vel *sim ille*, pro *si me*, dederunt. Illud autem *sic*, quod in duobus exstat, ut et ultima litera τοῦ *similes* et proxima vox *cum* nata sunt ex compendio *Sc. C.* vel *S. Con*, quo vox *senatusconsulto* scribi solebat, et in quo sæpissime scribæ lapsi sunt. Vide de eo ad XXII. 10. § 1. Quin et, omisso τῷ *consulto*, *senatus populique jussu* præferunt Voss. 2. et fragm. Hav. *senatusconsulti populique jussu* Gaertn. In uno Lov. 3. omissa vocula *non*, inveni *nisi me senatus populique jussu*. In contextum itaque id, quod Perizon. conjecit, audacter recepi. *Si* in hac locutione est 'etsi.' De eo vide Cortium ad Sall. Jug. c. 85. § 48. Ita Liv. VII. 32. 'Non, si mihi novum hoc Corvi cognomen Diis auctoribus homines dedistis, Publicolarum vetustum familiæ nostræ cognomen memoria excessit.' Terent. in Eunuch. I. 1. 4. 'Exclusit: revocat: redeam? non, si me obsecret.' Ovid. Epist. Her. VII. 174. 'Nec te, si cupies ipse, manere sinam.' Præterea *revocaveritis* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *revocatis* Harl. 1. Insuper *redditurus* Leid. 2. et Lov. 3. ac 5. errore scribæ. Vide ad VIII. 1. § 3. Denique *numquam* Lov. 3. ut ita adderet negationem quam antea omiserat.

§ 2 *Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mutata, sed vestra fortuna, perpulit*] *Nec nunc mea, ut red. vol.* Port. a m. sec. Tum *voluntas mutata* Harl. 1. Vide ad IX. 23. § 1. *Voluntas mutati* Lov. 3. Deinde *pertulit* Harl. 1. Vide ad III. 30. § 4.

Quippe, ut in sua sede maneret patria, id agebatur, non ut ego utique in patria essem] *Sua in sede* Lov. 5. Port. et Hav. Vide ad II. 19. § 8. Sed eorum auctoritas non satis gravis, reliquis omnibus dissentientibus, qui vulgatum ordinem verborum tuentur. Unus Harl. 2. sine præpositione habet *ut sua sede maneret*. Deinde *non utique ut ego* Voss. 1. et Leid. 2. *non ego utique in patria*, τῷ *ut* omisso, Lov. 1.

Quiescerem ac tacerem libenter, nisi

hæc quoque pro patria dimicatio esset] *Et tacerem* Harl. 2. Lov. 5. Port. Hav. et edd. vett. pro quo Parm. et Aldus *ac* substituerunt, et proximi servarunt. Basileens. deinde 1554. et mox Paris. iterum *et* dederunt. Id autem recentiores retinuerunt exceptis Jac. Gronovio et J. Clerico, qui iterum *ac* vulgarunt. Atque ita plerique et optimi codd. Tum *nisi hic quoque pro patria dimicatio esset* fragm. Hav. a m. pr. *nisi hic quoque* Gaertn. *nisi hæc prope pro patria* Kloc-kian. Sed alibi etiam hæc vocabula commutantur. Vide ad XXXVIII. 17. § 6.

Cui deesse, quoad vita suppetat, aliis turpe, Camillo etiam nefas est] *Cui deest* Gaertn. *cui dimicatiõ deesse* Lov. 1. qui videtur dare voluisse *cui dimicationi deesse*. Sed *dimicationi* ex glossatoris interpretatione additum videtur. Tum *quod vita suppetat* Gaertn. Vide ad VI. 38. § 13. et modo hoc cap. § præc. *Quoad mea suppetat* Leid. 2. Sed illud *mea* olim in margine adscriptum fuerat, ut glossator ineptus indicaret intelligendum esse *vita mea*, quum Livius in genere dixerit *quoad vita suppetat*, nempe cuique civi. Ineptior deinde alius, credens *τὸ mea* variam lectionem esse, eam secum, altera ejecta, in contextum recepit. Præterea *Camillo et nefas est* Port. Vide ad Livii XXII. 47. § 9.

§ 3 *Quid enim repetiimus? quid obsessum ex hostium manibus eripuimus*] *Repetimus* Flor. Leid. uterque, Lov. 1. 3. 5. Harl. uterque, Gaertn. Port. a m. pr. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. B. N. et C. et edd. vett. Sed ita mox simul dandum erat *eripimus*; quo modo etiam præferunt Lov. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. a m. pr. Hav. et excusi vetusti. Aldus deinde edidit *quid enim repetimus? quid, &c. eripuimus*, ut in multis meorum codd. superest. Verum Frob. demum 1531. substituit *repetiimus* et *eripuimus*, ut habent Voss. ambo, si excerptis fidere possim, ac Lov. 2. et 4. Et id verum est; jam enim patria repetita, et ex hostium manibus erepta erat: *repetimus* itaque datum est in optimis eodem errore, quo *subit*, pro *subiit*, et similia alia; de quibus vide ad XXXVI. 20. § 3. Adde quæ notantur ad XL. 58. § 8. *Repetivimus* et *ripuimus* habet Port. a m. sec.

Si recuperatam ipsi deserimus] *Reciperatam* Flor. quod verum esse videtur. Vide ad VII. 18. § 1. *Recuperatam ibi deserimus* Lov. 5. *ipsi recuperatam deserimus* Leid. 2. et Lov. 1. *deseruimus* Gaertn.

Quum, victoribus Gallis, capta tota Urbe, Capitolium tamen atque arcem Diique et homines Romani tenuerint, habitaverint] Prima vocula male deest in Hav. *τὸ capta* in contextu fragm. Hav. quasi cohærere deberent 'Gallis tota urbe victoribus,' et Livius vellet, Gallos victores per totam Urbem vagatos fuisse. Sed recte vox *capta* eadem manu ad marginem adjecta est. Indicat enim Livius, quum Galli victores essent, nihilominus Deos et homines Capitolium tenuisse, licet tota Urbs reliqua capta esset. Hinc patet etiam, male *Capitolium tñ*, id est *tantum*, esse in Gaertn. Voces *tamen* et *tantum* ob similitudinem compendii, *tmñ* et *tñ*, quo scribi solent, sæpe confunduntur in Mss. Vide ad III. 46. § 1. *Capitolium tum* Lov. 4. Vide ad XXII. 17. § 5. Deinde *Dii et homines* Lov. 1. 4. Voss. 1. et Leid. 2. Male. Vide ad X. 30. § 2. Insuper vox *Romani* deficit in Leid. 2. quomodo erat hoc lib. c. 49. 'Diique et homines prohibuere, redemtos vivere Romanos.' Hic tamen cum reliquis codd. servandum *homines Romani*: *homines* ut obponantur *Diis*: *Romani* ut obponantur *Gallis*. Hinc *retinuerint* fragm. Hav. a m. sec. quod ex glossa ortum puto. 'Tenere' enim hic est retinere, obtinere, incolume

servare. Ita II. 1. 'Omnia jura, omnia insignia' regia 'primi consules tenuere.' IV. 10. 'Concordiæ pacisque domesticam curam, jura infimis summisque moderando, ita tenuit.' Et hoc sensu 'tenere auctoritatem,' pro eam non amittere, Cic. dixit de Senect. c. 11. 'Tantas clientelas Appius regebat et senex et cæcus. Tenebat non modo auctoritatem, sed etiam imperium in suos.' Alibi etiam *retinere* τῷ *tenere* substituere librarii consueverunt. Vide ad XXXVI. 43. § 1. Denique *tenuerint habitaverintque* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Hav. Et id dare voluisse videtur scriba Lov. 2. qui tamen, altera voce omissa, tantum exhibet per errorem *tenuerintque*. Indignor, per librarios non licuisse Livio suis frui deliciis. Vide ad IX. 22. § 6.

Arx quoque et Capitolium deseritur] Ita est in Lov. 1. et ed. Gronov. 1665. quem recentiores omnes secuti sunt, quum ipse viginti annis antea, ut et Dan. Heinsius apud Elzev. *deseratur* errore scribarum edidissent; quod tamen in Lov. 2. quoque obvium fuit. *Deseretur* præferunt Flor. Leid. 1. Lov. 5. Harl. 1. fragm. Hav. et ed. Mediol. 1480. cum omnibus, quas vidi. postea excusis, usque ad Dan. Heins. Neque multum abeunt reliqui codd. Nam *desereretur* est in Voss. 2. Lov. 3. et, ut Hearne notat, in Oxon. B. C. in margine N. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Crediderant librarii scriptum esse *deser'etur*, et hinc ita dederunt. Vide ad II. 56. § 7. *Desererentur* habet Lov. 4. *deserentur* Harl. 2. Gaertn. Port. et Hav. *arx et Cap. deserentur*. Vide ad I. 31. § 7. Mihi tamen *deseretur*, quod in codd. melioris notæ est, magis placet. Vide ad XXXVII. 5. § 3. Id itaque cum signo interrogandi recepi.

Plus vastitatis huic Urbi secunda nostra fortuna faciet, quam adversa fecit] Τὸ *secunda*, ut interpretamentum τοῦ *nostra*, deleo. *Klock.* Sæpe *suum* sive *nostrum* vocari, quod nobis favet, quod prosperum est, docuit Klockius ad II. 30. § 4. Ubique tamen invitis codd. qui hic omnes *secunda* servant, id Livio obtrudi non debet. Neque magis mirum videri potest, hic jungi *secunda nostra fortuna*, quam 'iniquo suo tempore' II. 23. § 6. ubi 'miserrimo ejus tempore,' 'meliore meo tempore,' 'tristissimo meo tempore' partim J. F. Gronovius, partim ego, tum ex Cic. tum ex Curtio, laudavimus, eorumque exemplis receptam lectionem adversus conjecturas virorum doctorum defendimus. Infra XXXI. 31. 'Tempore nostro adverso primi omnium Italiæ populorum ad Hannibalem defecerunt.' Præterea *vestra fortuna* est in Lov. 5. Harl. 2. et Hav. Eadem varietas etiam est hoc cap. § 7. Vide ad XXXIV. 2. § 2. Deinde *faciet, quam adversa fecerit* omnes edd. usque ad D. Heinsium, qui *faciat, quam adversa fecerit* apud Elzev. vulgari curavit; sed verisimiliter errore operarum. Pro eo deinceps Gronovius 1665. *faciet, quam adversa fecit* substituit. Et eam scripturam servant omnes codd. quibus utor.

§ 4 *Si nobis cum Urbe simul positæ traditæque per manus religiones nulla essent*] Pall. duo (adeo ut etiam in Pal. 2. superscriptum sit) *si nobiscum urbi*. Ut sit antiqua terminatione auferendi hic casus. Campanus exhibuit seculo suo, *Equidem si nobiscum in urbe simul positæ*. Perperam, ut puer viderit. *Gebh.* Quam ex Campani ed. lectionem profert Gebhard. etiam firmat Flor. a m. sec. Sed neque mihi placet. *Si vobis cum urbe* Harl. 2. quo eodem modo *nostra* et *vestra* verbis præcedentibus commutata vidimus. *Si nobiscum urbi simul positæ* Lov. 2. 3. *si vobiscum urbi simul positæ* Lov. 4. 5. *si vobiscum urbi positæ simul* Hav. *si nobis cum urbe simul positæ* Voss. 2. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Voss. 1. a m. sec. qui

ab initio habuit cum urbem. Illud urbi, quod in tot codd. superest, cum Gebhardo haberi potest pro ablativo, more antiquorum formato, apud quos similiter 'parti,' 'sorti,' et hujusmodi alia reperiuntur. Vide Voss. Gramm. IV. 12. Quum tamen urbe supersit in optimis codd. alterum errantis librarii esse puto. Præterea *religiones nullæ essent* Hav.

Tamen tam evidens numen hac tempestate rebus adfuit Romanis] Hæc omnia verba cum præcedentibus tribus *religiones nullæ essent* exsulant a fragm. Hav. a m. pr. sed scribæ culpa. Insuper τὸ *tam* non adparet in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. utroque, et Port. Solet interdum ea vel alia ejusdem potestatis particula, sequente τῷ *ut*, subaudiri. Vide Bentl. ad Hor. Sat. II. 3. 1. Verum quum hic præcesserit vox *tamen*, ab ea potius sequens illud *tam* interceptum videtur. Tum *ejusdem*, pro *evidens*, est in Harl. 2. Scriptum videtur fuisse *evidēs*, unde literarum metathesi librarius fecit *eiusdē*. Deinde *unum*, pro *numen*, Leid. 2. Tandem *ac tempestate*, omissa adspiratione, Leid. 1. Vide ad XXXV. 26. § 7.

Ut omnem negligentiam divini cultus exemtam hominibus putem] Post vocem *omnem* plures alias inserunt nonnulli codd. quæ huc non pertinent. Et quidem *conditam habemus, nullus locus in ea non religionum Deorum est* est insertum in Voss. 2. *conditam habemus, nullus locus in ea non religionum Deorumque* in Leid. 1. *conditam hēbus: ut in ea null'us locus sit non religionum Deor:* Port. *communem conditam haberemus: nullus locus in ea non religionum Deorumque est* Lov. 2. et 3. nisi quod posterior *Deorumque est* præferat. *Communem conditam habemus: nullus locus in ea non religionum Deorumque* Lov. 4. *omnem conditam urbem habemus: nullus locus ubi in ea non religionum Deorumque* Lov. 5. quæ perperam huc translata sunt ex cap. seq.

§ 2. Præterea *ut omnem in ea negligentia divini cultus* est in Gaertn. *negligentiam* habent Flor. et Leid. 1. *neglegentiam* Harl. 1. Vide ad II. 11. § 4. et mox ad § 7.

§ 5 *Intuemini enim horum deinceps annorum vel secundas res, vel adversas*] *Intueamini* Lov. 2. 4. et Hav. Tum vocula *enim* deficit in Leid. 2. Deinde *eorum deinceps annorum* Hav. et Lov. 2. *omnium deinceps annorum* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Port. Male. Nam 'hi anni' sunt proximi anni. Supra IV. 4. 'Hoc ipsum, ne connubium Patribus cum plebe esset, non decemviri tulerunt paucis his annis?' XXVII. 11. 'Et decretum, ut C. Hostilius prætor ludos Apollinis, sicut his annis voti factique erant, voveret, faceretque.' XLV. 24. 'Cum tribus regibus gessistis bella per hos annos.' Cic. de Senect. cap. 14. 'His paucis diebus pontifex maximus factus est.' Ita et D. Lucas in Euang. c. XXIV. vs. 18. Οὐκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις; in Act. Apost. c. I. vs. 5. Ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας. Alibi et numerus additur. Liv. IV. 4. 'Decemviros legibus scribendis intra decem hos annos et creavimus, et e republica sustulimus.' Cic. Orat. Philipp. II. 1. 'Ut nemo his annis viginti reipublicæ fuerit hostis, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit.' Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 11. § 6. et viros doctos ad Phædr. Fab. I. 1. 10. Mox *evenire*, pro *evenisse*, est in Hav. Deinde *aspernentibus*, pro *spernentibus*, Harl. 1. Sed prima litera *a* repetita videtur ex ultima vocis præced. Vide ad XXXVII. 29. § 8.

§ 6 *Jam omnium primum Veiens bellum*] *Nam*, pro *Jam*, habet Hearnii Oxon. B. Eam particulam transitioni et connectendæ orationi inservire, docuit Dukerus ad Flori Præfat. § 2. Hic tamen vulgatum, quod in reliquis codd. superest, servo. Nam eodem

sunt et jam omni constat. Liv. [illegible] 17. 'T. Manlium, M. Valerium, quantum Gallicam rabiem vicerunt Romana virtus, docuerunt. Jam M. Manlius agmine scandentes in Capitolium detrusit.' Silius Ital. xv. 22. 'Multa solo virtus: jam suadere fessus aratris, Jam montes umbrare olea, dare nomina Baccho.' Vide etiam Duker. loco laud. et quos ibi laudavit. *Jam* autem et *nam* sæpe in Mss. confundi solent. Vide quæ notavi ad Silii ix. 242. Præterea *Jam primum omnium* Harl. 2. Port. et Hav. Sed vox *omnium* deest in Voss. 2. et Lov. 3. Male. Livius i. 1. 'Jam primum omnium satis constat, Troja capta, in ceteros sævitum esse Trojanos.' vi. 11. 'Primum omnium ex Patribus popularis factus.' xxiv. 10. 'Decretumque omnium primum, ut consules sortirentur, compararentve inter se.' xxxi. 5. 'Omnium primum eam rem Idibus Martiis P. Sulpicius consul retulit.' xxxii. 28. 'Omnium primum de provinciis consulum prætorumque actum.' xxxv. 28. 'Tum omnium primum agmen constituit.' xxxvii. 36. 'Omnium primum filium ei sine pretio redditurum regem dixit.' xli. 24. 'Primum omnium, tamquam non hic nobiscum fuisset, omnia scit et nunciat, quæ occulte facta sunt.' xlii. 1. 'Quum omnium primum de provinciis exercitibusque ad senatum retulisset.' c. 66. 'Primum omnium fuerat, ut non tereret tempus.' xliv. 18. 'Jam omnium primum a senatu petit, ut legatos in Macedoniam mitterent.' c. 38. 'Jam omnium primum, quantum numero [illegible] præstent, neminem vestrum ignorare certum habeo.' xlv. 12. 'Omnium primum id legere jubet.' c. 18. 'Omnium primum liberos esse placere Macedonas atque Illyrios.' Vide etiam ad Epitom. Liv. lib. xlviii. [illegible] *veniens bellum* Leid. 1. Olim scribebatur *Vehiens*, quæ orthographia passim in membranis Livii exstat. Vide ad ii. 4[illegible] 46. § 4. et alibi. Id autem p[illegible] tatione facile in *veniens* abi[illegible] et sæpe etiam abiit. Vide [illegible] § 7.

Per quot annos quanto labo[illegible] *Per tot annos, tanto labore ga[illegible]* 2. et Hearnii Oxon. N. A[illegible] bri scripti variant. Vide [illegible] 25. § 4. Nihil muto. Ce[illegible] codd. stant pro vulgato. E[illegible] per admirationem prolatu[illegible] convenit. Cic. Tuscul. i. [illegible] pagatione vitæ quot, quant[illegible] incredibiles hausit calamita[illegible]

Aqua ex lacu Albano emiss[illegible] *sa est* Hav. Male. Vide ho[illegible] 15. § 4. *est emissa* Gaertn[illegible] ante *ceperit finem*, pro *cepit* 4. Vide ad xl. 14. § 10.

§ 7 *Quid hæc tandem Urb[illegible] clades nova? num ante exort[illegible] bis vestræ clades* Voss. 2. et [illegible] 3. Vide hoc cap. § 3. Et i[illegible] ipso § variant codd. Tum [illegible] bet Klockian. Vide ad xxi[illegible] Vox etiam *nova* aberat a fra[illegible] a m. pr. Deinde *non ante* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4 2. Port. Gaertn. et Hav. fine periodi signum interro[illegible] jiciendum erit. Sed vulga[illegible] vari magis convenit. Int[illegible] enim acrius instat, et magi[illegible] cit. Sæpe has voces comm[illegible] dimus ad ii. 40. § 7. Adde tantur ad iii. 38. § 12. mox § 6. xxxvi. 3. § 10. et V[illegible] Curtianas iv. 6. § 28. *Meri[illegible] est*, pro *num ante ex.* Lov. 2.

Spreta vox cælo emissa d[illegible] Gallorum] Malim *cælo missa:* proxime præcessit alterum[illegible] malunt passim veteres. Lib[illegible] 'Prodigia fulminibus aliove missa.' vii. 26. 'Ut auguri[illegible] missum lætus accepit tribunu[illegible] 19. 'Imperia consiliaque ve[illegible] oraculi missa.' xxxiv. 50. voces, velut oraculo missas, i[illegible]

ra animosque demitterent.' Idem vitium apud Senecam ad Polybium cap. 33. 'Aliud habebunt hoc dicente pondus verba velut ab oraculo missa:' sic enim Mss. omnes Grutero teste: at vulgati, *emissa*: ad Marciam cap. 13. 'Et implevit oculos et aliquot voces flebiles misit:' de Ira II. 11. 'Si missa esset vox publici adfectus.' Horat. in Art. Poëtic. vs. 390. 'nescit vox missa reverti.' Nec oblitus sum infra quoque legi cap. 55. 'Rem dubiam decrevit opportune vox emissa.' *J. F. Gron.* *De cælo emissa* Harl. 2. Port. et Hav. Justin. v. 4. 'Hunc, quasi de cœlo missum, et ut ipsam Victoriam, contuentur.' Sed meliores præpositionem, quæ mox sequitur, respuunt. Tibull. Eleg. I. 3. 90. 'Et videar cœlo missus adesse tibi.' Præterea *emissa* omnes, quos consului, codd. constanter retinent. Supra I. 54. 'Seu ira, seu odio, seu superbia insita ingenio, nullam eum vocem emisisse.' cap. 58. 'Sex. Tarquinius sum; ferrum in manu est: moriere, si emiseris vocem.' Quinctil. Instit. v. 8. 'Si quæ sint voces per vinum, somnum, dementiam emissæ.' Ovid. Met. XV. 657. 'Et placido tales emittere pectore voces.' Simplex 'mittere' adhibet Livius I. 31. 'Seu voce cœlesti ex Albano monte missa, (nam id quoque traditur,) seu aruspicum monitu.' III. 50. 'Quærentibus, quid rei esset, flens diu vocem non misit:' ubi vide quæ notantur. Cæsar Bell. Civil. I. 2. 'Hæc Scipionis oratio ex ipsius ore Pompeii mitti videbatur.' Justin. XLII. 4. 'Multis diebus non adloqui quemquam, non cibum sumere, non vocem mittere, ita ut etiam mutus factus videretur.' Curtius IV. 6. 'Num genu posuit? num supplicem vocem misit?' Rutil. Itin. I. 21. 'Ipsi quin etiam fontes si mittere vocem, Ipsaque si possent arbuta nostra loqui.' Valer. Max. I. 8. ex. 5. 'Cui rei pro argumento miraculum adjicitur, ingens repente vox e proxima silva Arsia, quæ ore Silvani in hunc pene modum missa traditur:' ubi vide Torren. et, quem ibid. laudat, Duker. ad Flor. IV. 10. § 7. qui utrumque recte dici monuerunt. Si tamen codd. Mss. accederet auctoritas, *missa* cum Gronovio præferrem. Præterea *septa*, pro *spreta*, est in Lov. 5. a m. pr.

Gentium jus ab legatis nostris violatum, quam a nobis] *A legatis nostris* Gaertn. Lov. 3. et editi ante Aldum, qui primus *ab legatis*. Tum *ab legatis vestris* Harl. 2. et Hav. Mox etiam *a vobis* Lov. 2. Harl. 2. et Hav. *ab vobis* Port. Vide supra h. §. Deinde *quod a nobis* Gaertn. et Lov. 4. quomodo et alibi in Mss. variari solet. Exempla vide ad IV. 46. § 8. cap. 57. § 6. VI. 6. § 15. et alibi. Hinc etiam commutantur 'quam quod' et 'quamquam.' Vide ad IX. 36. § 6.

Quum vindicari deberet, eadem negligentia Deorum prætermissum] *Quum vindicari deperent* Leid. 1. *quum vindicati videret* Lov. 3. Τὸ *quum* deficit in Lov. 2. Tum *eadem neglegentia Deorum* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad § 4. *Eadem negligentia quæ Deorum* Harl. 2. Port. et Gaertn. *deberet, eorum prætermissum* Lov. 5. a m. pr.

§ 8 *Captique ac redemti tantum pœnarum Diis hominibusque dedimus*] *Tantum de pœnarum* Hav. *tantum pœnarum his hominibusque* Leid. 1. et Lov. 2. a m. pr. *tantum pœnarum hiis hominibusque* Lov. 5. a m. pr. *tantum pœnarum Dis hominibusque* Flor. Vide ad V. 14. § 4. Ceterum ita ad h. l. Doujatius: 'Quando,' &c. [Vid. Delph. Not.] Sed *redemti* servant omnes scripti et excusi, quod propterea non temere mutandum est. *Redemti* sc. armis, vel *redemti* sc. ab exitio probari nequeunt. Id enim inter pœnas, quas Romani Diis hominibusque dederunt, vix numerari potest. Simplicissimum est, ut dicamus, Camillum respicere ad pactum de redemtione atque discessu Gallorum initum.

Quamvis enim Liv. dixerit c. 49. 'Dique et homines prohibuere, redemtos vivere Romanos;' Camillus tamen augens, potius quam minuens, pœnas, quas ob neglectam religionem Romani dederunt, eodem jure eos *redemtos* dicere potuit, quo id exprobrat Pontius Samnitium imperator IX. 11. 'Auro civitatem a Gallis redemistis: inter accipiendum aurum cæsi sunt:' et Samnites in concilio principum Etruriæ X. 16. 'Habere adcolas Gallos, inter ferrum et arma natos, feroces quum suopte ingenio, tum adversus populum Romanum, quem captum a se auroque redemtum haud vana jactantes memorent.' Immo etiam M. Junius civis Romanus XXII. 59. 'Majores quoque acceperamus se a Gallis auro redemisse:' et L. Valerius tribunus plebis XXXIV. 5. 'Jam Urbe capta a Gallis, aurum, quo redemta Urbs est, nempe matronæ consensu omnium in publicum contulerunt.' Et sane, quamvis Camillus patriam ac cives ex manu Gallorum armis eripuerit, id tamen factum demum, postquam jam aurum, aut certe ejus pars Gallis pernumerata erat, quam demum victores Romani receperunt. Infra VI. 14. 'Indignum facinus videri, quum conferendum ad redimendam civitatem a Gallis aurum fuerit, idem aurum ex hostibus captum in paucorum prædam cessisse.'

Adversæ deinde res admonuerunt religionum] *Adversa deinde res adm.* Leid. 1. et Harl. 1. Præterea *admonuerunt religionem* Flor. a m. sec. Lov. 1. Leid. 2. et Port. a m. sec. Male. Vide ad II. 36. § 6.

§ 9 *Confugimus in Capitolium ad Deos, ad sedem Jovis optimi maximi*] *In Capit. ad Deos, in sedem Jovis* Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *Jovis optimi mag* Leid. 1. Sed Hearne in Oxon. C. *Jovis optimi maximi: magna sacra* ae invenisse testatur. In verbis autem seqq. *in ruinam rerum nostrarum* Oxon. C. et N. præferre, idem auctor est: quomodo mihi quoque obvium fuit in Lov. 5.

Alia terræ celavimus] Malim *terra*, quod et est in margine Vossiani. *J. F. Gron.* *Terra celavimus* usitatius dici, verum est. Quum tamen omnes, quos adhibui, codd. vulgatum tueantur, (nisi quod *certe* sit in Lov. 4.) neque aliam lectionem viri docti ex Mss. notarint, nescio an satis idonea sit unius Voss. auctoritas mutandæ receptæ lectioni. Neque tamen 'celare terræ' Patavinitati cuidam tribuo, ut faciendum conjicit Doujatius. Nam simili modo 'condere terræ' dixit Lucan. I. 606. 'Arruns dispersos fulminis ignes Colligit, et terræ mœsto cum murmure condit:' ubi quidem Corte *terra* edi jussit, sed incertum quorum codicum fide. Certe ultra viginti Mss. ab Heinsio excussorum excerpta, quorum mihi copiam Burmann. fecit, possideo; at ex nullo eorum aliqua lectionis varietas memoratur: nihil etiam ex suis profert Oudendorp. Et sic 'recondere terræ' Florus I. 13. 'Quidquid religiosissimi in templis erat, partim in doliis defossa terræ recondunt, partim posita plaustris secum auferunt:' ita optimos codices præferre, viri docti ad eum locum monuerunt. Et ita 'terræ procumbere,' 'jacere,' 'deponere,' 'sternere,' ac similia recte dici, Nic. Heins. et Burmann. multis docuerunt ad Nason. Amor. El. III. 2. 25. Ceterum Doujatius ex Terentio proferens *Si hoc celetur patri*, male fidem habuit Calepino suo, qui similiter legit in voce 'Celare.' Locus exstat in Terentii Phorm. v. 4. 6. Verum ibi vox *patri* non habetur. Nescio unde factum sit, ut et Nic. Heinsius pariter locum Terentii laudarit ad Ovid. Fast. IV. 149. ubi ejus errorem jam Burmannus castigavit.

Alia avecta in finitimas urbes amovimus ab hostium oculis] Sex priora vocabula culpa librariorum deficiunt in Leid. 1. et Harl. 1. *alia advecta* habent Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon.

eod. B. præfert *evecta*. Sed sæpe ex templis, ex urbe quod eodem modo dictum est olare Romam.' Vide ad Liv. l. Alibi autem 'avehere' et re' a scribis commutari, vi- ad IX. 4. § 1. Tum *in finiti-* Lov. 2. Voss. 1. Leid. 2. et Port. quæ vox hic ex præ- versu perperam est repetita. *ammovimus* Port. *admovimus* et Hav. Sæpius ita pecca- embranis antiquis. Vide ad 5.

m *cultum, deserti ab Diis ho-* ne, *tamen non intermisimus*] sitis vocabulis *Deorum cultum* *oculis deserti ab Diis*, præfert m. pr. *deserti a Diis* habent abo, Leid. 2. Lov. 1. 3. et Deinde *tum non intermisimus* serta. Vide ad XXII. 17. § 5. *tum* datum est *cum* in Leid. ad Epit. Liv. lib. XLVIII. em. At vox *tamen* deficit in

Reddidere igitur patriam, et , *et antiquum belli decus*] *Re-* r scribæ deerratione Leid. r. 5. a m. pr. Sed vox *Red-* erat in Lov. 4. relicta lacuna. *triam antiquum belli decus*, ula intermedia, Hav. quasi pexegesin dicerentur. *Vic-* *antiqui belli decus* Harl. 2. et Vide ad c. 45. § 1.

es fidem fefellerunt, verterunt *fugamque et cædem*] *Fœdus* lem Hav. *fœdus ac federa* . et Port. Tum *fefellissent* . Hinc *fugamque et cetera* Tandem voces *fefel. vert.* . *et cæd.* deerant in Voss. 2. l. quemadmodum etiam paul- rex *cæci* in Lov. 5. a m. pr. tm. § 1 *Hæc culti neglecti-* inis *tanta monimenta*] 'Moni- ,' a 'monendo' proprie hic : quamquam quibusdam *mo-* tiam non displicet. Sed non mutaverim. *Glar.* Jac. Perizonius etiam in margine Livii rogat, an non *momenta?* Ita olim Voss. 1. a m. pr. exhibuit, sed omnes scripti et ipse ille, quem memoravi, a m. sec. *moni-* *menta* præferunt, nisi quod alia or- thographia *monumenta* sit in Leid. ambobus, Lov. 3. 4. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. *munimenta* autem in Flor. Vide ad IV. 10. § 6. Omnes etiam excusi, quos vidi, partim *monimenta*, partim *monumenta*, nullus *momenta* habet; et quidem *monumenta* verius esse videtur. Sæpe autem librarios voces *monumenta* et *momenta* commu- tasse, docent exempla I. 47. § 6. III. 13. § 5. IV. 7. § 10. c. 12. § 9. V. 30. § 2. et alibi sæpe. Vide etiam viros doctos ad Valer. Max. II. 6. ex. 7.

Ecquid sentitis, Quirites] *Ex quid* Harl. 2. et Lov. 5. a m. sec. *et quid* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 3. Gaertn. Port. a m. pr. Hav. fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *hæc quid* Leid. 1. *nec quid* Flor. *hæc quidem* Lov. 4. et 5. a m. pr. Sed *ecquid* rectum est; quod sæpe cum *et quid* ab indoctis librariis commutari, vidimus hoc lib. ad c. 36. § 5. *ecquid* autem hic ponitur pro mera interro- gatione. *Ecquid sentitis* est, 'an sen- titis?' Vide ad XXVII. 10. § 2. Tum *sentiis* Flor. *sentiretis* Leid. 1. et Harl. 1. qui iidem codd. etiam non agnoscunt vocem *Quirites*. Sed eam exclusam puto similitudine vocis seq. Supra III. 11. 'Ecquid sentitis jam, vos, Quirites, Kæsonem simul civem et legem habere non posse?'

Vixdum ex naufragiis prioris culpæ cladisque emergentes] *E naufragiis* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 3. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Idem quoque voluisse vidétur Harl. 1. librarius, qui tamen per errorem de- dit *vixdum me naufragiis*, ultima lite- ra vocis *vixdum* male repetita in ini- tio sequentis. Vide ad XXXVII. 20. § 8. *E naufragii prioris culpa* Lov. 2. 4. 5. *culpa*, pro *culpæ*, etiam Leid. 1.

§ 2 *Urbem auspicato inauguratoque conditam habemus*] *Inauspicato* Leid. 2. Lov. 1. 4. et Hav. Quomodo librarii, sermonis Latini imperiti, dedisse videntur, ut conveniret sequenti *inauguratoque*, nisi potius syllaba *in* duplicata esse censeri debeat ex præcedentis vocis litera finali; quemadmodum eam ob caussam *religionum immemor*, pro *rel. memor*, est in cod. hoc cap. § 10. *invisum*, pro *visum*, hoc lib. c. 23. § 5. et *inultus est cædem*, pro *ultus est cæd.* III. 5. § 11. Vide quoque quæ notabo ad XXXVII. 11. § 4. Livius XXVIII. 28. 'Ne istuc Jupiter optimus maximus sirit, Urbem, auspicato Diis auctoribus in æternum conditam, fragili huic et mortali corpori æqualem esse.'

Nullus locus in ea non religionum Deorumque est plenus] *Nullus in ea*, omissa voce *locus*, Voss. 2. et Port. *nullus locus in re* Gaertn. Deinde *Deorum non religionumque est plenus* Lov. 1. *non Deorum, non religionum est plenus* Leid. 2. Vide ad XL. 15. § 3. *non religione Deorumque est plenus* Harl. 2. qui dare voluisse videtur *non religione Deorum est plenus*. Nisi potius id eodem modo dictum sit, quo 'plenum vulnerum ac pavore' hoc lib. c. 11. § 14. Quum tamen reliqui in vulgatam lectionem consentiant, eam etiam servandam arbitror. Petron. in Satyr. c. 17. 'Utique nostra regio tam præsentibus plena est numinibus, ut facilius possis Deum, quam hominem invenire.'

Sacrificiis sollemnibus non dies magis stati, quam loca sunt] Vox *stati* deficit in Lov. 2. 4. et 5. a m. pr. *non dies magis statuti* Lov. 1. et 5. a m. sec. et Hearnii Oxon. N. in margine. Sæpius ita variant codd. scripti. Vide ad XXIII. 35. § 3. *non dies magis instituti* Harl. 2. Port. et Hav. *non dies magis prestatuti* Leid. 2. *non dies magis instituta est* Gaertn. Sed, duabus vocibus coalescentibus atque una tantum litera expuncta, *non dies magistati* præfert Harl. 1. *non dies* Flor. *non dies magestati* Lei *dies majestati* fragm. Hav. Verum omnium pessime *n* *magistratibus majestati* habe et Lov. 3. quæ lectio infi videtur profluxisse, quod p *trati*, ut quidam codd. ha *magistratibus*, alii *majestati* verint, et utramque hanc simul exprimendam judica brarii. Vulgatum probum habet fragm. Hav. a m. se fallor, Voss. 1. Præterea *sint* Hav. 'Loca stata' v ta sacrificiis' memorat Cic. Resp. c. 15. 'Multi sunt hoc ordine, qui sacrificia illo ipso in sacello, statuto niversarii factitarint.'

§ 3 *Hos omnes Deos, publi cosque*] *Hos Deos*, media vo Leid. 2. *Nos omnes Deos* . militudo literarum majusc et *N* erroris caussa fuit. XXXII. 20. § 7.

Quam par vestrum factu in obsidione nuper] Scribe ve XXVIII. c. 42. 'Quam com lium tuum parentis tui co reputa.' Aut, *Quam par ve tum isti, quod.* J. F. Gro neque scripti neque edit Quamvis itaque Doujatius conjecturam probet, vide n tum defendi possit, si p ellipsin statuamus, de qua cenda erunt ad XXIII. 15. § 4 si nihilominus propter ser biguum locus non sanus es tur, puto minori licentia re *Quam par vestrum factum* ei exciderit ob primam lit *est*, quæ vox unica illa lite solet. Ceterum *Modo par ve tum est* præferunt Lov. 5. E Port. *Quam par vestrum ea* tegra omissa, Voss. 2. De *in obsidione et nuper* Harl. Hav. et Lov. 4.

In egregio adolescente C. Fabio, non minore hostium admiratione, quam vestra, conspectum est] *Adulescente* Flor. Vide ad VI. 34. § 11. Præterea prænomen Fabii deest in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Deest etiam in inpressis usque ad Aldum, qui addidit. Et ita habent reliqui codd. nisi quod *adolescente cum Fabio* habeat Leid. 1. *adolescente L. Fabio* Lov. 4. *adolescente Cornelio Fabio* Voss. 2. Lov. 3. 5. et Gaertn. a m. pr. Sæpe indocti librarii *Cornelius*, pro prænomine *Caius*, dederunt. Vide ad III. 63. § 8. ad VI. 2. § 6. et VIII. 17. § 5. Tum *quam nostra* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Gaertn. et Port. Verum potius se excludens Camillus dicit *vestra*, utpote qui, eo tempore Ardeæ degens, Fabii factum cum admiratione conspicere non potuit. Denique *conspectui est* Gaertn.

Inter Gallica tela degressus ex arce] *Digressus* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et vetustiores inpressi; pro quo Sigonius *digressus* legendum esse monuit hoc lib. ad c. 46. § 10. sed in contextum recipere neglexit, quod demum Gronovius anno 1665. fecit. Vide superius notata ad IV. 17. § 11.

Sollemne gentis Fabiæ in colle Quirinali obiit] *In colle Quirinale obiit* Flor. *in colle Quirinali abiit* Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 3. 4. 5. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. *in collem Quirinalem abiit* Harl. 2. Lov. 5. a m. sec. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Verum ita legendum foret, *ad sollemne gentis Fabiæ in collem Quirinalem abiit*: vel, ut est in Lov. 2. *sollemne gentis Fabiæ peracturus in collem Quirinalem abiit.* Sed genuinum est, quod vulgo editur, auctoritate Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. firmatum. 'Obire sollemne' autem dictum est, ut 'obire bellum' IV. 7. 'Quia duo consules obire tot simul bella nequirent.' Obire munera militaria' XLIV. 4. 'Omnia militaria munera ipse inpigre obiret.' 'Obire rem privatam' Cic. pro Leg. Manil. c. 17. 'Ita clausa erant omnia maria, ut neque privatam rem transmarinam, neque publicam jam obire possemus:' 'obire sacra' de Legib. II. 8. 'Nec ulla vitiorum sacra sollemnia obeunto.'

§ 4 *An gentilicia sacra ne in bello quidem intermitti*] *Gentilicia sacra nec bello quidem* Leid. 1. et Harl. 1. *gentilicia sacra ne bello quidem* in duobus Pall. se invenisse monuit Gebhard. hoc lib. ad c. 34. § 8. et ita ex meis præferunt Lov. 2. 3. Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Port. a m. pr. qui ab altera manu interpolatum præfert *gentilia sacra ne bello quidem.* Et ita habent etiam Lov. 4. 5. Sed potius servandam præpositionem in puto, quod mox sequatur 'in pace.' *Gentilicia sacra*, ut 'gentilicia sacrificia' apud Cic. de Arusp. Resp. c. 15. 'Multi sunt etiam in hoc ordine, qui sacrificia gentilicia illo ipso in sacello, statuto loco, anniversarii factitarint:' ita olim illo loco edebatur, ubi nunc edd. Græviana ac Gronoviana præferunt *sacrificia gentilia:* qua tamen auctoritate non additur, ut forsitan erranti scribæ tribuendum sit. Præterea *intermissa* Lov. 4. Mox in verbis proximis *publica et Romanos Deos*, media voce *sacra* neglecta, Flor. a m. sec. quasi eam Livius ex præcedenti repeti voluisset. Sed reliqui constanter tuentur. *Et eos Deos*, pro *et Romanos Deos*, Lov. 5. Tum τὸ *etiam* non adparet in Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Port. Gaertn. fragm. Hav. et Lov. 2. 3. 4. 5.

Negligentiores publicarum religionum esse] *Neglegentiores* Flor. et Leid. 1. Vide mox ad § 9. et ad l. II. c. 11. § 4. Tum *publicarum religioni* Leid. 1. et Harl. 1. Τὸ *esse*, quod sequitur proxime, non est in Harl. 2. et Port. Mox *privatos*, pro *privatus*, Harl. 1. *privatis* Lov. 5. a m. pr. Insuper *in sollemnibus*, pro *in sollemni*, Lov. 4.

§ 5 *Forsitan aliquis dicat*] *Dicat aliquis* Lov. 2. *aliquis dicit* Voss. 2. et Lov. 3. Sed recte reliqui vulgatum servant. Passim enim optimi scriptores *forsitan* construunt cum subjunctivo. Petron. in Satyr. c. 130. 'Forsitan animus antecesserit corporis moram:' ubi vide Burmann. et Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. IV. 53. et ita *forsan* etiam III. 47. 'Quem decreto sermonem prætenderit, forsan aliquem verum auctores antiqui tradiderint:' ubi etiam male quidam codd. *tradiderunt*. Infra IX. 9. 'Ne illud quidem, quod quosdam forsitan moveat, refert:' et hic etiam unus et alter *movet*. XXXI. 31. 'Forsitan dicatis, bello Punico occupatis nobis,' &c.

Aut Veiis ea nos facturos, aut huc inde missuros sacerdotes nostros] Ego ejiciendum censeo τὸ *ea*, quia 'facere' pro sacrificare poni solet. *Klock.* 'Facere' pro sacrificare sæpius poni solet. Vide ad XXXVII. 3. § 5. Non tamen propterea locutio hæc ubique invitis scriptoribus obtrudenda, aut, qui 'sacra facere' dixit, peccasse in linguam Latinam censendus est. Nam ita Cic. loquitur Orat. pro Balbo c. 24. 'Sacra pro civibus civem facere voluerunt.' Liv. I. 7. 'Ibi tum sacrum Herculi, adhibitis ad ministerium dapemque Potitiis ac Pinariis, factum.' Et ita 'facere divinum' VIII. 10. 'Ni moritur, neque suum, neque publicum divinum pure faciet, qui sese devoverit:' 'facere piaculum' ibid. 'Telo hostem potiri fas non est; si potiatur, Marti suovetaurilibus piaculum fieri:' 'facere rem divinam' Plaut. in Curcul. IV. 4. 2. 'Postquam rem divinam feci, venit in mentem mihi.' Qui alibi etiam ita locutus est. Et quidem tanto minus nunc Klockio adsentiendum, quod omnes codd. τὸ *ea* servent, quamvis tamen quidam parum in ea voce erraverint. Nam *Veiis eas nos facturos* habet Voss. 2. *Ve se an nos facturos* Harl. 1. ubi ultima litera τοῦ *an* adhæsit ex principio vocis seq. reliquæ literæ manifesta vestigia vulgatæ scripturæ servant. Præterea *ea nos Veiis facturos* edd. Aldina priores. *Veiis ea facturos nos* Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *huc imissuros* Lov. 5. *huc immissuros* Harl. 2. *huc inmissuros* Port. Sed quisque videt, errorem a librariis commissum esse, quod scriptum fuerat *huc iñ missuros*. Plura hujus erroris exempla vide ad X. 20. § 6. Denique τὰ *sacerdotes nostros* deficiunt in Harl. 1.

§ 6 *Num alibi, quam in Capitolio*] *Non alibi, quam* Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad XXXVI. 3. § 10. Totum autem hic § 6. omittebatur in Harl. 1. sine dubio librarii culpa. Ceterum Doujatius, epulum Jovis exponens, triumvirorum ac septemvirorum epulonum mentionem faciendo non adtendisse videtur, eos huic tempori non convenire. Nam triumviri epulones primum facti memorantur XXXIII. 42. 'Romæ eo primum anno triumviri epulones facti C. Licinius Lucullus tribunus, qui legem de creandis his tulerat, P. Manlius et P. Porcius Læca: his triumviris, item ut pontificibus, lege datum togæ prætextæ habendæ jus.' Ante eos institutos, adeoque hoc tempore, id, quod postea ad triumvirorum ac septemvirorum epulonum munus pertinuit, a pontificibus peractum est, teste Cic. de Orat. l. II. c. 19. 'Pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tresviros epulones esse voluerunt, quum essent ipsi a Numa, ut etiam illud ludorum epulare sacrificium facerent, instituti.' Paullo ante *generatius*, pro *generatim*, Lov. 2.

§ 7 *Quid de æternis Vestæ ignibus*] *Qui de æternis* Leid. 1. Sed ultimam literam τοῦ *Quid* intercepit prima vocis seq. Vide ad XXIII. 8. § 9.

Quid de ancilibus vestris, Mars Gradive, tuque, Quirine pater] *Quid de*

bus vestris Leid. 1. *quid de* *us vestris* Harl. 1. *quid de an-* *estris* Hearnii Oxon. L. 1. *titibus nostris* Lov. 4. *nostris* *ov.* 3. qui insuper *quod* legit, . Non sine caussa Doujatius *ur* ancilia ad Romulum sive *n* referantur, quorum usus a conjicit autem, forte caus- , quia Romulus bellicosus et *mitus*. Non habeo certiora, *medium* adferam: aliquid ta- *jecteris* indulgebo. Memo- *st* hac in re locus Servii ad *En.* VIII. 285. 'Duo sunt ge- *liorum*, sicut in Saliaribus *us* invenitur, Collini et Qui- *i* Numa instituti, ab Hostilio *vorii* et Pallorii instituti.' *i* autem nulli fuerint Salii Pa- Pallorii, sed unice eos Servi- *i* quem sequitur, hausisse vi- *us* male intellectis Livii ver- exstant I. 27. ut ad eum lo- *tum* est; reperio tamen ibi *los* 'salios Quirinales,' quo- *i* vix mentio obcurrit. Per *ligendos* existimat Vales. ad *a* Peiresc. p. 569. salios Col- *s* Agonales, a Tullo Hostilio constitutos, quos ita dictos eo quod in colle Quirinali, *gonalis* dictus est, sacra ha- Vide Fest. in voce 'Agoni- *in* voce 'Quirinalis collis.' *go* si dicamus, aliam etiam *se* olim opinionem apud Ro- *eos* Quirinales dictos esse, *irino* sacri essent? quemad- Palatini, a Numa instituti, *ive* Marti et Herculi, ut aliis *sacri* fuerunt. Et hanc con- *s* videtur firmare locus Statii 5. 128. 'Monstrabunt acies Actæaque virgo, Flectere *equos*, humeris quatere arma *s*, Qui tibi tam tenero per- *landere* collo Nubigenas cli- *tactaque* cædibus æra:' ubi Crispinum a Romulo Salium electum fuisse. Disputant viri docti, cur Romulus ibi sacerdotium saliare contulisse dicatur. Et suspicatur ὁ πάνυ in Diatr. Stat. c. 50. elegantis- sime dici de Quirino, eum honores conferre patri suo sacratos. Sed quid si dicamus, proprie intelligi sacerdo- tium salii Quirinalis, ex quorumdam opinione Quirino sacratum? quum ex hoc loco pateat, ancilia non tantum Martis Gradivi, sed et Quirini fuisse. Locum Statii de Salio Quirinali acci- piendum esse, jam Gevartius docuit Lection. Papin. v. 5. probante etiam Barthio.

Hæc omnia in profano deseri placet sacra, æqualia Urbi, quædam etiam ve- tustiora] Pall. duo *æqua alia urbi, quæ- dam vetustiora*. Gebh. *In prophano deserri* Hav. *in profano proferri* Leid. 2. et Lov. 1. Deinde vox *sacra* defi- cit in Lov. 2. Tum *et æqua alia sacra* Lov. 4. *sacra æqua alia urbi* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 5. Harl. ambo, Gaertn. Port. et fragm. Hav. Quam lectionem, quamvis tot tibicinibus fultam, attamen commentum libra- riorum esse puto, qui ita dedisse vi- dentur, quod mox sequatur 'quæ- dam etiam vetustiora origine urbis.' Verum ipsos non intellexisse patet delicias Livianas et indolem stili ejus. Nam *sacra æqualia Urbi, quæ- dam etiam vetustiora origine Urbis* eo- dem exemplo dictum est, quo 'virgis cædi, alii securi subjici' III. 37. § 8. ad quem locum erudite eam lectio- nem firmat Gronovius. Mox *et quæ- dam vetustiora*, addita copulativa, Lov. 2.

§ 8 *Videte, quid inter nos ac majo- res intersit*] Scribe *Et videte, quid in- ter nos ac majores intersit*. Rhen. Vet. lib. *ac majores nostros intersit*. Sigon. *Et videte* non modo habent omnes codd. quos adhibui, sed et vett. edd. usque ad Aldum, qui primus τὸ *Et* omisit, et paucos habuit, qui præ- euntem sequerentur. Præterea *i* *eternos*, pro *inter nos*, pessime Hav.

[redacted]

Tum *et majores intersit* Leid. 2. Harl. 2. et editi ante Aldum, qui *ac majores* dedit. *Et majores nostros intersit* Hav. *ac majores nostros intersit* Port. quod Sigonius in contextum recepit, sed a recentioribus recte neglectum est. Τὸ *nostris* enim et a plurimis, et ab optimis codd. abest; et sine damno intelligi potest. Vide ad II. 55. § 5.

Illi sacra quædam in monte Albano Lavinoque nobis facienda tradiderunt] Antiqua lectio est *Laviniaque*. Rhen. Equidem ἐπὶ λόφῳ τινὶ Lavinium statuit Dionysius l. I. p. 45. Videtur tamen Livius scripsisse *in monte Albano Laviniique*. Voss. 1. Andreas, et priscæ edd. *Lavinoque*. J.F.Gron. *In monte Albano Lavinoque* præter Voss. 1. habent etiam Leid. 2. Lov. 1. Port. Gaertn. et Hav. Reliqui *Lavinioque*, quod cum Gronovio in *Laviniique* mutari necesse non est. Nam *in monte Albano Lavinioque* dixit, pro *in monte Albano et in Lavinio*. *In Lavinio* autem, ut 'in Alexandria' XLII. 26. 'Ex Asia, qui circa socios reges missi erant, legati redierunt, qui renunciarunt, Eumenem in ea, Antiochum in Syria, Ptolemæum in Alexandria sese convenisse:' ubi iterum Gronov. ex conjectura malebat *Ptolemæum Alexandriæ*. Sed vide quæ ibidem notabo. Et quidem *Lavinioque* sive *et in Lavinio*, pro *et Lavinii*, contrario exemplo dictum, atque apud Sall. obcurrit in Jug. c. 33. 'Producto Jugurtha verba fecit, Romæ Numidiæque facinora ejus memorat:' pro *Romæ et in Numidia*. Præterea *illa sacra quædam* Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad c. 45. § 1. *illis sacra quædam* Harl. 1. sequentis vocis litera initiali sibilante male repetita in fine vocis præced. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Tum *tradiderunt facienda* Harl. 2. Port. et Hav. Sacra, quæ Romani in monte Latino facienda a majoribus acceperunt, nota esse puto. Sacra autem Lavinii peragenda θεοῖς πατρῴοις, sive *Diis Penatibus*, (vide Macrob. Saturn. III. 4.) memorantur Dionys. Ant. Rom. II. p. 115. Τάτιος ἅμα Ῥωμύλῳ παραγενόμενος εἰς τὸ Λαβίνιον ἕνεκα θυσίας, ἣν ἔδει τοῖς πατρῴοις θεοῖς ὑπὲρ τῆς πόλεως θῦσαι τοὺς βασιλεῖς. 'Sollemne sacrificium' vocat Livius I. 18. Tatius 'Lavinii, quum ad sollemne sacrificium eo venisset, concursu facto interficitur.' Vide etiam Plutarch. in Romul. p. 32. His penatibus imperatores in provinciam profecturi ante sacrificasse, docet Servius ad Virg. Æn. III. 12. Iisdem etiam ut et Vestæ consules, prætores, seu dictatores, quum adeunt magistratum, Lavinii rem divinam fecisse, auctor est Macrob. Saturn. III. 4. Vide Oudend. ad Obseq. de Prodig. c. 83.

An ex hostium urbibus Romam ad nos transferri sacra religiosum fuit] Sic scripti et editi. Sed hiat oratio. Scribo, *Quæ ex hostium urbibus Romam ad nos transf. sacra rel. fuit, hinc sine piac. hostium urbem Veios transf.?* J. F. Gron. Sed de sacris, quæ ex hostium urbibus Romam translata non erant, Camillus non recte potest dicere, *hinc*, id est ex urbe Roma, Veios ea transferemus, quum Romæ non essent. Mihi sensus videtur esse, an, quum religioni sibi duxerint majores sacra ex hostium urbibus Romam ad nos transferre, nos sacra nostra *hinc*, ab urbe Roma, sine piaculo in hostium urbem Veios transferemus? *Duk.* Omnes codd. scripti et excusi conspirant in vulgatam lectionem, quam etiam sine emendatione Gronovii ferre possum. Immo, si diligenter adtendimus, emendatio illa adversari videtur sententiæ Livii. Non enim dicit, sacra, quæ ex urbibus hostium Romam translata sunt, Veios sine piaculo transferri non posse; sed potius rogat, an, quum sacra omnia Romam transferre ausi non sint, et ideo pristino loco ubi olim peragi solebant, peragere instituerint, attamen credant, sua sacra sine piaculo ex urbe Roma alio

ferri posse? Non volebant secum transferre illa sacra, quæ Ro- transferri religiosum fuerat, sua sacra, quæ Romæ cole- r. Si quid mutandum, refin- *Am, si ex hostium urbibus, &c.* ibus *religiosum est*, exponit 're- conveniens est.' Ego plane rio sensu accipio pro eo 'quod sive superstitio fieri prohibet.' IV. 5. 'Campi fructum quia re- m erat consumere, dejectam framento segetem magna vis um simul inmissa corbibus fu- n Tiberim:' ubi vide. VI. 27. eres alii vitio creati non gesse- agistratum: tertios creari re- m fuit.' Eodem sensu 'religio t 'religioni est' usurpari so- Vide ad v. 13. § 8. 'religio- beere' dixit IX. 26. 'Traditur lcta mirabile, et quod dimoven- tu suo sacris religionem facere t.' Si vocem sensu Doujatii m, vix stare poterit ratiocina- nilli. Si enim sacra transferri eligioni conveniens fuerat, cur rum fieri piaculo foret? Neque differentiæ statui potest, quod olim Romam translata fuerint, Veios in urbem hostium trans- tur. Urbs enim Veii, si ipsi Romani eo migrarent, jam non us erat urbs hostium, sed patria morum eveniebat. Ceterum *ad sferri* Leid. 1. Olim una serie m fuerat *nostrāsferri*: evanes- deinde virgula suprascripta, male in suas voces divisæ *Ad nostra perferri* Flor. in quo *per* erasum est. *Ad nos ferri* Hav. *ad vos transferri* Gaertn. e *sacra* in Lov. 4. *religiosum* fragm. Hav. perperam defi-

s sine piaculo in hostium urbem transferemus] *Sine periculo* Harl. modo sæpe librariorum manus sse, et, pro *piaculo*, *periculum*, m vocem, nobis obtrusisse, monuit Burmann. ad Phædr. Fab. IV. 25. 34. Ita et peccatur hoc cap. § 13. Deinde *hostium urbem*, omissa præpositione, Lov. 5. Harl. 2. et Port. Tandem *transferimus* fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. et edd. principes. *Transferremus* Voss. uterque. *Transferemus* primum adparuit in Mediol. 1495. hinc in Veneta 1498. tum in Mogunt. omnibusque recentioribus.

§ 9 *Quoties sacra instaurentur*] *Instaurentur* Leid. 2. et Lov. 2. *restaurentur* Gaertn. Lov. 5. Port. et Hav. *restaurarentur* Harl. 2. quod nihili verbum esse, hodie inter omnes constat. Varias doctorum de eo opiniones conlegit Guntherus in Latinit. restituta. Mox *ex p'mo ritu*, id est *ex primo*, Lov. 5. Tum *neglegentia* Flor. et Leid. 1. Vide hoc cap. ad § 4.

Nisi instauratio sacrorum auspiciorumque renovatio] *Auspiciorumque revocatio* Lov. 5: cum Port. et Hav. Sæpissime hæc duo vocabula commutari solent in Mss. Vide ad III. 51. § 7. Vulgatum hic verum est. Supra hoc lib. c. 31. 'Consulibusque morbo implicitis placuit per interregnum renovari auspicia.' VI. 5. 'Ut renovarentur auspicia, res ad interregnum rediit.' Quod autem hic 'renovationem auspiciorum' vocat, supra 'repetere auspicia' dixit c. 17. 'Unam expiationem eorum esse, ut tribuni militum abdicarent se magistratu: auspicia de integro repeterentur, et interregnum iniretur.' Vide H. Valesium ad VIII. 30. § 2. Vocula *nisi* male neglecta est a librario Hav. sed ejus loco *ut* præfert Lov. 5. Paullo ante *Modo quæ res est* Lov. 4. male addita ultima voce.

Adfectæ Veienti bello reipublicæ remedio fuit] *Veiente bello* Harl. 2. et Port. Supra II. 48. 'A Veiente hoste clades accepta.' V. 5. 'Etruscum bellum pro Veiente concitatum.' Infra VI. 2. 'Partem unam in agro

Veiente Etruriæ obposuit.' Verum et alterum in usu fuit. Supra IV. 58. 'Tempus induciarum cum Veienti populo exierat:' ubi etiam quidam *Veiente:* hoc l. c. 16. 'Veienti quoque et Falisco et Capenati bello occupatos videbant Romanos.' VI. 14. 'Fundum in Veienti, caput patrimonii, subjecit præconi.' Quum itaque vulgatum tueantur quum plures, tum etiam meliores libri, illud mutandi caussa non est.

§ 10 *At etiam, tamquam veterum religionum memores*] *Atque etiam* edd. Rom. 1472. et Parm. *Ac etiam* Lov. 2. et Hav. Male. Vide ad X. 36. § 17. *At enim* Harl. 2. Verum sæpius has voces librarii confuderunt. Vide ad XXXVI. 41. § 3. Deinde *postquam* Leid. 1. Lov. 2. 4. Harl. 2. Hav. Port. a m. pr. et Voss. 1. pro varia lectione in margine. Idem etiam Aldus in contextum recepit. Mox tamen in erratis iterum prætulit *tamquam*. Tandem *imemores*, id est *inmemores*, Port. et fragm. Hav. a m. sec. Sed prima syllaba nata est ex vocis præcedentis litera finali. Vide hoc cap. ad § 2.

Et peregrinos Deos transtulimus Romam] Prima vocula non adparet in Lov. 2. et Leid. 2. Sed vide ad II. 44. § 3. Potuit tamen hic excidisse ob similitudinem ultimarum literarum vocis præcedentis *memores*. Deinde *Romam transtulimus* idem Leid. 2. cum Lov. 2. Mox etiam *novos instituimus*, mutato ordine, idem Lov. 2.

Juno Regina transvecta a Veiis nuper] *Ab Veiis* Hav. *transvecta Veiis* Harleian. 2. et Portug. Sed præpositionem intercepit ultima proximæ vocis litera; quod alibi sæpe factum est. Vide ad II. 34. § 1. cap. 59. § 6. III. 44. § 8. VI. 38. § 1. et alibi. Eamdem ob caussam nonnumquam etiam præpositionem *e* excidisse, vidimus ad III. 61. § 8.

§ 11 *Aio Locutio templum propter cœlestem vocem*] Et hoc loco et paullo ante initium hujus orationis c. 50. § 5. quidam pro *Aio Locutio*, emendarunt *Allocutio:* quam syncopam ego neutiquam probo. Meminit hujus Dei Aul. Gell. XVI. 17. *Gebh.* *Locutio* Kloekian. *Locutio* Flor. a m. pr. *locatum* a m. sec. *Locutio* etiam Voss. 1. a m. pr. Sed interpolatum a m. altera *Adlocutio*, ut etiam præferunt Leid. 2. et Lov. 1. *Allocutionis* Voss. 2. Lov. 3. et Harl. 1. *Allocutio* Leid. 1. Lov. 2. Harl. 2. et Gaertn. *Ablocutio* fragm. Hav. *Allocutiæ* Lov. 4. Port. et Hav. *Allocutione* Lov. 5. a m. pr. ubi etiam manus altera *Allocutiæ* subposuit. Vide ad Epit. hujus lib. Mox *in Nova via* deest in Leid. 2. pro quo *et Nova via* præfert Hav. *in Novam viam* Flor.

Capitolinos ludos sollemnibus aliis addidimus] *Ludos Capitolinos* Lov. 4. Tum *addimus* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. solito errore scribarum. Vide ad II. 24. § 6. *addicimus* Hav.

§ 12 *Urbem Romanam relicturi fuimus*] *Relicturi sumus* antiquiores excusi. Primus deinde Aldus substituit *relicturi fuimus*. Et ita habent omnes scripti, præter unum Gaertn. qui et ipse *sumus* habet. Alibi interdum ita erratur. Vide mox ad verba seqq.

Si ab hostibus metu retenti sumus] *Sed ab hostibus* Gaertn. et fragm. Hav. Sed male; magna enim emphasis est in repetitione τοῦ *si*. Vide ad III. 17. § 3. Deinde *metu recenti* nullo sensu Lov. 3. et Voss. 2. Tandem *fuimus*, pro *sumus*, Leid. 2. Vide modo hoc §. ad verba præcc. Paullo ante *si voluntate*, omissa media negatione *non*, Gaertn. *si non voluntaris* edd. Rom. 1472. et Parm. Hac tamen voce alibi Livium usum non memini, qui passim pro ea dixit *voluntate*. Vide hoc lib. c. 17. § 9.

§ 13 *Quid tandem de sacerdotibus*] *Quidquid* Hav. eodem errore, quo

alibi *quemquem* datum est a librariis, pro *quem*. Vide ad VII. 6. § 1. *quæque*, pro *quæ*. Vide ad III. 47. § 2. Deinde *tantam* Flor. et Harl. 1. ex quo *tantum* factum est in Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. *tamen* in Lov. 4. 6. a m. pr. et Harl. 2. *tā*, id est *tamen*, in Lov. 2. Gaertn. et Port. quæ vox sæpe cum *tm*, id est *tantum*, commutari solet. Vide ad III. 46. § 1. Paullo ante *De sacris loquimur et templis*, pro *et de templis*, Lov. 5. Sed vide ad VI. 28. § 6.

Quanta piacula committantur] Incorrupta lectio, *Nonne in mentem venit, quantum piaculi committatur?* Rhen. Lectio, quæ Rhenano displicuit, primum adparuit in ed. Ald. Omnes priores servant *quantum piaculi committatur*. Et ita fere codd. scripti, nisi quod *quantum piacula committatur* sit in Leid. 1. et *quantum periculi comitatur* in Hav. *comitatur* autem habet et Gaertn. 'Periculum' et 'piaculum' in Mss. commutari, vidimus hoc cap. § 8.

Vestalibus nempe una illa sedes est] *Vestabulis* literis transpositis Voss. 2. *Vesta busta* Leid. 1. *Vestalibus nempe illa una* Gaertn. *illa una* etiam vett. quas habeo, edd. usque ad Aldum, qui transposuit vocabula, consentientibus reliquis Mss. *Una illa sedis est* Leid. 1. Ita etiam variatur X. 23. § 1. Pari modo *ædis, cædis, cladis*, pro *ædes, cædes, clades*, et similia in Mss. Livii obvia sunt. Quorum pleraque tamen potius deerrantibus librariis, quam Livio, adscribenda esse puto. Vide ad IV. 25. § 8. *Una ædes*, omisso verbo *est*, Lov. 5. m. pr. sed insuper illud *a* manus litera induxit.

Ex qua eas nihil unquam, præterquam urbe capta, movit] Expunge pronomen *eas*, et scribe *ex qua nihil unq., præterquam urbe capta, movit*. Rhen. Pronomen *eas* aberat etiam a Flor. ab excusis principibus, ac demum insertum est ab Aldo. Verum idem servant omnes reliqui codd. aut aliud vocabulum ejus loco. Et quidem *ex qua eas nihil unquam* præferunt Voss. 2. Lov. 3. 5. et Port. a m. sec. qui a m. pr. *ex qua fas unquam* habuerat, quemadmodum etiam superest in Harl. 2. et Lov. 1. ac 4. *ex qua fas nihil unquam* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. et Leid. 1. a m. sec. (in quo a m. pr. *ex qua eos nihil unquam* fuerat) *ex qua videlicet nihil unquam* Hav. *ex qua face; nihil unquam* Lov. 2. Constituat itaque lector, utrum optimum Flor. et cod. Rhenani sequi velit, quod malo, an receptam lectionem servare. Deinde *præterquam urbe capta* Hav. et Hearnii Oxon. N. *præterquam capta urbe* Leid. 2. et Lov. 1. *præterquam urb̄ capta* Leid. 1. *præterquam urbis capita* Harl. 1. *præterquam urbis capta* Lov. 2. *priusquam urbs capta* Lov. 4. 6. Port. et Harl. 2. *præter urbe capta* Voss. 2. et Lov. 3. Quod non spernendum arbitrarer, si plures codd. consentirent. Eleganter enim *præter* pro 'præterquam' poni solet. Variis locis id in Mss. Livianis superest, ubi tamen in excusis aliter legitur. Supra IV. 59. 'Pronunciatum repente, ne quis, præter armatus, violaretur:' ubi nunc vulgatur *præter armatos*. VI. 13. 'Nulli rei, præter numero, freta:' ubi nunc circumfertur *præterquam numero*. c. 37. 'Præter patricius, nemo tribunus militum fuerit:' ubi etiam editur *præter patricios*. IX. 8. 'Nec quidquam ex ea, præterquam corpora nostra debentur Samnitibus:' ita nunc circumfertur. Sed *præter* est in Lov. 4. l. XXIII. c. 15. 'Ut qui a principio mitis omnibus Italicis, præter Romanis, videri vellet.' Etiam hic vulgatur *præter Romanos*. XXXVI. 4. 'De classe Karthaginiensibus remissum, præter si quid navium ex fœdere deberent:' ubi editur *præterquam si quid*. c. 17. 'Satis undique provisum atque præcautum est, ne quid adversus vos in pugna, præter

hostis, esset:' nunc excusum exstat *præter hostes.* Ovid. Epist. Heroid. XVII. 162. 'Nil illi potui dicere, præter, Erit.' Calpurn. IV. 27. 'certe mea carmina nemo, Præter ab his scopulis ventosa remurmurat echo:' ubi vide Burmann. et quos ibi laudavit. Plinius Hist. Nat. XIV. 19. 'Prolibare Diis nefastum habetur vina, præter inputatæ vitis, fulmine tactæ:' ubi non opus est, ut cum Pintiano legamus *nefas habetur vino inputatæ vitis.* Nam sensus est, inlicitum esse Diis prolibare vinum collectum præterquam ex vite inputata, etiam ex vite fulmine tacta. Adde Cortium ad Sall. Cat. c. 36. § 2.

Flamini Diali noctem unam manere extra urbem nefas est] *Flamen diali* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Deinde *ultra trinoctii unam manere extra urbem* Leid. 1. ex cujus vestigiis forte legendum conjicio *ultra noctem unam manere.* Certe *ultra trinoctium unum* inde effici nequit. Nam ne postea quidem tempore Augusti ultra binoctium abesse licuit, nisi propter adversam valetudinem longius spatium pontifex maximus indulsisset. Tacit. Annal. III. 71. 'Recitavitque decretum pontificum: quotiens valetudo adversa flaminem Dialem incessisset, ut pontificis maximi arbitrio plusquam binoctium abesset, dum ne diebus publici sacrificii, neu sæpius quam bis eumdem in annum. Quæ principe Augusto constituta.' Quemadmodum vero ibi binoctii, hic autem unius tantum noctis mentio fiat, vide Pichen. ad eum locum.

§ 14 *Et Vestales tuæ te deserent, Vesta*] *Etiam Vestales deserent. Vesta et flamen* Gaertn. *et Vestales tuæ desererent Vesta* fragm. Hav. *desererent* etiam Leid. 1. et Harl. 1. Vide hoc lib. ad c. 30. § 6. Ita mox *contraheret,* pro *contrahet,* eodem errore habebimus. *Et Vestales tutos se adserent Vestæ* est in Flor. a m. sec. in quo pro *tutos se* aliud quid olim lectum est, quod amplius legi nequit.

In singulas noctes quantum sibi reique publicæ piaculi contrahet] Repone, *tantum sibi reique publicæ piaculi contrahet.* Rhen. *Singulas noctes* sine præpositione Harl. 2. at voce auctiore *non in singulas noctes* Leid. 2. et Lov. 1. *et in singulas noctes* Hav. *quantum* vero, a Rhenano in *tantum* mutatum, superesse video in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. utroque, Port. Gaertn. et fragm. Hav. ex editis vero primus id Aldus admisit. Priores enim habent *tantum;* et ita est in Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et 2. Illud *quantum* factum videtur ex præcedenti § 13. 'quantum piaculi committatur.' Deinde *sibi R. p.* omisso τῷ *que,* Leid. 1. Tum *piaculum contrahet* vetustæ edd. usque ad Aldum, qui *piaculi* substituit; quod etiam præferunt omnes scripti. Denique *contraheret* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. et ed. Parm. Vide quæ mox ad verba proxime præcedentia notata sunt.

§ 15 *Aut cui negligentiæ damni*] *Cui neclegentiæ* Leid. 1. *cui neglegentiæ* Flor. Vide ad II. 11. § 4. *cui oblivioni autem, cui negligentiæ damnas* Lov. 1. *aut* et *autem* sæpe in Mss. commutantur. Vide ad IV. 42. § 6. Paullo ante *omnia vero,* pro *omn. fere,* Lov. 2. Vide ad XXI. 2. § 4.

§ 16 *Comitia curiata, quæ rem militarem continent*] *Comitia decuriata* Lov. 2. et Hav. Deinde *rem militarem continet* Leid. 1. *rem militarem contine* Harl. 1.

Comitia centuriata, quibus consules tribunosque militares creatis] *XXVII. comitia* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *XXVIII. comitia* Klockian. Verum, unde hæ numerorum notæ in contextum inrepserint, comminisci nequeo. Tum *quibus consules L. tribuni militares creatis* Leid. 1. *tribunosque militum* Harl. 2. et Port. Tum *creatis* Lov. 2.

iato, nisi ubi adsolent, fieri
ti auspicato, nisi ubi Harl.
ubi fieri adsolent, possunt
2. et præterea Port. atque
fieri adsolent, fieri possunt
5. Tum fieri possent Voss.
et Lov. 1.

ane hæc transferemus] Veios
asferemus Leid. 1. Veiosne
emus Harl. 2. Veiosne hæc
s Voss. 1. hinc, pro hæc,
ecenti inter versus ad-
rat in Flor. Deinde trans-
in Lov. 5. transferemur in

lum hanc ab aliis homini-
n conveniet] Cæco apparet,
ab Diis hominibusque, ut
mes libri. Gebh. Lectio,
Gebhardi præscribitur, non
inventa est, quam in pri-
Gruteri, qui ipse eam in
mendavit. Ceterum inde
Leid. 1. Sed ultima syllaba
perperam repetita est ex
s proximæ. Vel etiam iis
ptum esse librarius credi-
t autem sæpe hæ voces
. Vide ad x. 20. § 6. Tum
. 1. 5. Voss. ambo, Leid. 2.
a Dis Leid. 1. Vide hoc
4. ab Diis hominibus, abs-
a que, Harl. 2. Mox τὸ
est in Hav. Denique con-
rtn. Paullo ante a comiti-
i, pro an comitiorum caussa,

II. § 1 Sed res ipsa cogit
ncendiis relinquere urbem]
s, scripti et cusi, vastam
quod rectius. Gebh. Quic-
orum veterum est cum ple-
tis vastam; idque reposui-
st xxiii. 30. 'Itaque urbe
ibus vasta facile potiti sunt
ta antiquissimus codex a
conjecerat Lipsius ex vas-
habent vulgares calamo
bebantque editi ante Sigo-
improbo libro suo vacua
cum præfatione repouentem. Sallust.
in Jug. c. 48. 'Mons et ab natura et
ab humano cultu vastus.' Livius x.
12. 'Nec solum modo vastum hosti
relictum.' Curtius iv. 1. 'Per loca
jam inania et ingenti solitudine vasta
fugiebant.' *J. F. Gron.* Vastam ha-
bent etiam omnes codd. mei, ut et
Oxonienses, quibus Hearne usus est.
Vastatam prima editionum exhibuit
Aldina, et inde tantum non reliquæ
recentiores usque ad Gronovium, qui
recte veterem lectionem revocavit.
Servius ad Virgil. Æneid. i. 52.
'Sane vasto pro desolato veteres
ponebant, ponebant et pro magno.'
Supra iii. 7. 'Quid in vasto ac de-
serto agro inter tabem pecorum homi-
numque desides sine præda tempus
tererent?' iv. 39. 'In castra Ro-
mana penetrat. Ubi quum vasta de-
sertaque omnia, atque eamdem, quam
apud hostes, fœditatem invenisset.'
Sallust. in Fragm. Histor. apud Ser-
vium ad Virgil. Æneid. viii. 8.
'Quippe vasta Italia rapinis, fuga,
cædibus.' In Orat. M. Æmilii Lepidi
idem Sallust. Histor. l. i. § 17. 'Nisi
adprobaveritis omnes proscriptiones
innoxiorum ob divitias, cruciatus vi-
rorum inlustrium, vastam urbem fuga
et cædibus.' 'Vastatus' et 'vastus'
sæpe in Mss. commutari solent scri-
barum neglegentia. Vide quæ no-
tantur ad xxiii. 30. § 7.

Et ad integra omnia Veios migrare] *Et
integra omnia* sine præpositione Leid.
1. Harl. 2. et Port. a m. pr. Verum
τὸ *ad* culpa librariorum omissum est.
Vide ad iii. 6. § 7. Mox *plebem vex-
ari*, pro *pl. vexare*, Lov. 4. 5. Harl. 2.
Gaertn. Port. a m. sec. et fragm.
Hav.

§ 2 *Ut ego non dicam*] *Ut ego ita di-
cam* Harl. 2. et Hav. lapsu scribarum.
Τὸ *ego* deficit in Lov. 4. et 5. quem-
admodum mox *vobis* in edd. Rom.
1472. ac Parm.

*Hanc eamdem rem actam esse, ut
Veios transmigraremus*] *Hanc tandem*

rem quædam ex vetustioribus excusis usque ad Aldum, qui *hanc eamdem* reposuit, consentientibus omnibus scriptis, et edd. Rom. 1472. ac Parm. Alibi *eandem* et *tandem* librarii commutarunt. Vide ad VII. 35. § 12. Deinde *rem esse actam*, vocibus transpositis, Leid. 1. Tum vocula *ut* non adparet in Gaertn. quam alii omnes recte servant. In verbis præcedd. *tante incolumi*, pro *stante inc.*, habet Leid. 2. *incolume* Lov. 3.

§ 3 *Etiamsi tunc faciendum non fuerit, nunc utique faciendum putatis*] *Etiam sim* Lov. 3. et Voss. 2. Deinde *tunc faciundum* Leid. 1. Vide ad XXVI. 36. § 11. Tum *non utique faciendum putetis* Gaertn. *faciendum utique* Lov. 5. Paullo ante *in meam*, pro *inter meam*, Leid. 1. Scriptum invenisse videtur librarius *int' meam*, quod quum non intelligeret, pro eo dedit *in meam*. Eumdem errorem alibi sæpe librarii commiserunt. Vide ad XXXVIII. 57. § 6.

Nec id mirati sitis, priusquam, quale sit, audieritis] *Ne id mirati sitis* Voss. 1. et Leid. 2. *nec id migrati sitis* Harl. 1. *nec id mirati scitis* Klockian. lapsu librariorum, qui alibi sæpe *sit* et *scit* commutare soliti fuerunt. Vide Barth. ad Stat. Theb. v. 456. et Nic. Heins. ad Nason. Ep. Heroid. XII. 87. *nec admirati sitis* Lov. 5. *nec id admirati sitis* Lov. 2. *nec id mirati sint* Flor. Deinde *audiveritis* edd. principes, pro quo primus Aldus substituit *audieritis*, quod servant omnes scripti.

Etiamsi tunc migrandum fuisset] *Tū migrandum* Lov. quinque, Leid. 2. Port. Klockian. et Hav. *tum migrandum* Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Alibi sæpe ita variarunt scribæ librarii. Vide ad II. 12. § 15. et mox ad § seq. In verbis seqq. *ruinas has relinquendas*, alio ordine vocabulorum, Hav.

§ 4 *Quippe tum caussa nobis in urbem captam migrandi victoria esset*] Vox *Quippe* non adparet
tunc habent Voss. 1
1. Vide modo ad §
pro *caussa*, Gaertn.
ex non intellecto c
di, partim ex simili
et *e* natus est. Vid
§ 11. Tum pronon
in Lov. 5. Harl. 2.
pro eo præferunt 1
Vide ad XXXIV. 2.
captam Hav. *in urb*
in contextu. Mo
gloriosa vobis ac p
habent Hav. et Lo

§ 5 *Hoc ad Allia*
urbs] Omnia hæc
Voss. 2. et Lov. 3
culpa, cui repetiti
fraudi fuit. Vide
Præterea *hoc ad* (
Leid. 1. *hec ad Ali*
m. pr. in quo pos
est. *hoc ad Aliam j*
et Hav. Sed *Allia*
dicetur ad Epit. h
hæc capta urbs Lo
Harl. 2. Port. et H
cedd. *viderimur*, p
fert Leid. 1. *vide*
Lov. 2. ac 4.

Hoc circumsessum
tatis inposuisse, ut (
nostros] Pronomen
5. Harl. 2. et Po
est in Lov. 4. De
Hearnii Oxoniensi
Hav. *imposuisse vi*
oniensis N. *imposu*
2. Gaertn. Port. H
a m. sec. Tum *ut*
Gaertn. et Hav. S
videtur *deser'emus*
non animadvertisse
Vide hoc lib. ad c.
mus Leid. 1.

Exsiliumque ac j
loco consciceremus] (
1. *consciseremus* G
mus Leid. 1. *constit*

Hav. *consisteremus* Lov. 5. Pari fere errore *consisto* pro *conscisco*, in uno codice erat I. 32. § 12. 'Consciscere exsilium,' 'fugam,' ut apud Liv. x. 17. 'Cessere finibus, ac sibimet ipsi exsilium conscivere.' c. 34. 'Communi consilio aliquot circa urbes conscisse fugam.' xxiv. 26. 'Heraclea erat filia Hieronis, uxor Zoippi, qui voluntarium consciverat exsilium.' xxix. 36. 'Conscientia sibimet ipsi exsilium consciscentes:' et apud Tacit. Histor. III. 9. 'Aut retro actæ, deserta Italia, turpem fugam conscivissent.'

Evertere potuerunt Romam, quam Romani restituere non videbuntur potuisse] *Evertere potuerint Romam* Lov. 2. *evertere Romam potuerunt* Gaertn. Deinde *non videbantur restituere potuisse* Harl. 2. *non videbuntur restituere potuisse* Voss. 2. Lov. 5. Port. et Hav. *restituere videbuntur non potuisse* Leid. 2.

§ 6 *Quid restat, nisi ut jam novis copiis veniant*] Ita primum editum vidi in postrema Gruteri ed. sine dubio librariorum ac typographorum errore, quum in ea lectione commodus sensus non sit, licet similiter vulgari curarint omnes recentiores Livii editores. Vetustiores excusi non modo, verum etiam codd. scripti præferunt *Quid restat, nisi ut, si jam*, quod iterum restitui. Hearne etiam notavit, se ita invenisse in Oxoniensibus N. et C. ut et in ed. Sigonii, et in Perizonii edit. concionum Livianarum; quasi non ita etiam haberent reliqui Mss. et editi omnes ante Gruterum, ejusque ἔκδοσιν postremam. Doujatius hic in vulgata lectione aliquid scabri latere deprehendit, sed ei rite medicinam facere nescivit. Ut enim, quod morabatur, tolleret, in sequentibus voce adjecta legebat *velint, vos sinatis*. Aliter loco adfecto medendum esse, agnovisset, si vel priscas edd. vel codd. scriptos, quorum primicerio professorum regiorum Lutetiæ copia esse poterat, consulere conlibuisset. Præterea *jam nobis copiis veniant* Leid. 1. sæpius obvio librariorum errore, qui passim literas *b* et *v* confundere consueverunt. Vide ad xxviii. 41. § 10. *jam nobis cum copiis veniat* Lov. 2. et 4. Sed præpositio recte ex more Livii abesse potest. Vide I. 14. § 7.

Habitare in capta ab se, deserta a vobis, hac Urbe velint] *Capta a se* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et Gaertn. Tum *deserta a nobis* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. Denique τὸ *hac* exsulat a Voss. 2. Harl. 2. Port. et Lov. 4.

§ 7 *Quid? si non Galli hoc, sed veteres hostes vestri, Æqui Volscive, faciant*] *Quod si non Galli hoc* Harl. 1. Quæ lectio ferri posset. Alibi etiam hæc pronomina in Mss. commutantur. Vide ad xxxviii. 10. § 1. Hic tamen vulgatum, pro quo reliqui stant scripti et omnes editi, deserendi nullam caussam video. De eleganti usu τοῦ *quid* in interrogationibus vide ad xxviii. 41. § 12. *Quid si non Galli hæc* Lov. 4. Deinde *veteres hostes nostri* Lov. 5. Harl. 2. Port. Hav. et vett. edd. usque ad Aldum, qui *vestri* recepit. Et ita non modo plures, sed et meliores codd. scripti. Vide ad xxxiv. 2. § 2. Denique *Æqui Volscique* edd. vett. Aldus demum *Volscive* edidit. Et ita omnes calamo descripti libri.

Uti commigrent Romam] *Ut commigrent* omnes scripti mei. *Ut*, non *uti*, habent etiam omnes editi usque ad Dan. Heinsium, qui alterum apud Elzevirios substituit, quemadmodum etiam alibi *veluti* τῷ *velut*, et *sicuti* τῷ *sicut* subponere solitus est. Vide hoc lib. ad c. 45. § 2. Præterea *migrent* edidit Campanus, teste Gebhardo ad Livii I. 34. § 7. unde ipse ille *emigrent* scribendum conjicit. Sed vide quæ ad eum locum notantur. *Commigrent Roma* legit Lov. 4.

An malitis hanc solitudinem vestram, quam urbem hostium esse] Quidam pro *an* legunt *non*. Sed ego haud satis

intelligo, quid sibi per *solitudinem* velit: et, quæ sequuntur, non admodum clara sunt. Utitur libro sequenti rursus hac voce de Volscis loquens c. 12. 'Quæ nunc, vix seminario exiguo militum relicto, servitia Romana ab solitudine vindicant.' *Glar.* Sensus, quam se percipere non posse Glareanus ex his verbis fatetur, hic est: Si Æqui Volscique Romam commigrent a vobis relictam, nonne malitis Romæ solitudinem hanc vestram esse, quam urbem hostium Veios? *Solitudinem* autem icciroo ait, quia vastatam a Gallis Romam plebs deserere cupiebat, et Veios transmigrare. Hoc autem vult is: Nonne relictis tum Veiis ad Romam occupandam recurretis? ['Docere Glareanum nititur, sed is æque intelligit, ac antea; hoc est, dicit se non intelligere, et vix credit, Sigonium, quid diceret, intellexisse.'] *Sigon.* Veteres edd. *an malitis.* Sententiam ait esse hujus loci Sigonius talem: Si Æqui Volscique Romam commigrent a vobis relictam, nonne malitis Romæ solitudinem, quam urbem hostium Veios. Errat. Potius hæc est mens: Præferre debetis desolatam urbem, quam permittere, ut illa ab Æquis Volscisque occupetur. Pal. 2. *Non equidem malitis, hanc solitudinem vestram, quam urbem esse hostium?* Sed τὸ *equidem* a sequenti periodo huc irrepsit. *Gebh.* Glareanus fatetur, se non intelligere, quid Livius sibi per *solitudinem* velit, nec, quæ sequuntur admodum clara esse. Sigonius hunc esse sensum ait: Nonne malitis Romæ solitudinem hanc vestram esse, quam urbem hostium Veios? Cui merito respondet Glareanus, æque nunc sibi lucere, atque antea, et vix credere, ipsum Sigonium quid diceret intellexisse. Mss. Andreas, Ven. Tarv. Mog. Asc. Savet. *an malitis.* Et sic legendum ratio evincit. Duo proponit pariter absurda et detestanda: ideo subjicitur, 'non equidem video, quid magis nefas sit.' Ergo et nefas est illud, quod non intellexerunt, 'malle hanc solitudinem, quam urbem hostium esse:' nec potest ferri *non malitis*, a Sigonio probatum. Neutrum enim debere illos malle vult Camillus. Si, inquit, posteaquam vos ruderibus his et parietinis decesseritis, Veiosque migraveritis, tum non quidem Galli, sed alii Italiæ populi, imprimis Æqui et Volsci, perpetui hostes, solum derelictum condendæ urbis causa occupent, quid estis facturi? Utrum patiemini illos habitare, et inde adsciscere nomen Romanorum, cum vos Veientes diceminі; an placebit potius, locum hunc, ubi nunc est Roma, desertum vacare, et manere vastitatem et solitudinem vestræ ditionis, quam frequentari ab hostibus, illorumque urbem et habitationem reddi? Quorum utrumque cum sit abominandum, colligit inde, debere illos consilium de migrando Veios abjicere, et urbem incensam ac vastatam reædificare. *J. F. Gron.* *Non malitis*, pro quo recte Gronovius *an malitis* restituendum docuit, primum occurrit apud Aldum, et inde, una excepta Saveteriana, in omnibus recentioribus. Eidem corruptæ lectioni favent etiam plerique codd. Certe *non malitis* est in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. ac C. et Voss. 1. a m. interpolatrice, quum antea *hanc malitis hanc solitudinem* scriptum fuisset. *Non equidem malitis* in Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Verum *equidem* ex sequenti periodo huc irrepsisse, recte Gebhardus monuit. Interim tamen, quod ita quidam codd. exhibeant, caussa exstitit, ut tota hæc periodus omitteretur in Leid. 2. Vera itaque scriptura in solis apud me superest Harl. 1. et Flor. a m. sec. in quo *ammalitis* erat a m. pr. Ceterum expositionem Gronovianam illustravit ac firmavit Jac. Perizon. ad marginem Livii adscripto loco Plu-

ex Camill. p. 145. Ὀνειδος ab-... ἔοντε ἐπ' ἄλλων οἰκουμέ-... ἐπηλύδων καὶ ξένων, ἔστ' ἐρη-... καὶ μηλόβοτον. Insuper *litudinem nostram* est in Lov. 4. *litudinem vestram* in Flor. so-... ibarum errore. Vide ad VIII. 15. *Hanc solitudinem vastam*, *rbem hostium esse* in Leid. 1. scriptura suspicionem injecit, gendum esse *solitudinem vas-*... ita Cic. in Somn. Scipion. c. es habitari in terra raris et an-... n locis, et in ipsis quidem ma-... ibi habitatur, vastas solitudi-... rjectas.' Curtius VII. 5. 'Ut olitudo et sterilis humus, ex-... etiam radicibus, linqueretur.' Velut in vasta solitudine om-... sti silentio muta torpebant.' Hist. Nat. VI. 12. 'Asiæ quo-... gna portio, adposita septem-... injuria sideris rigentis vastas ines habet:' et c. 17. 'Ideo vastæ solitudines ferarumque ...do, haud dissimilem hominum tatem obsidens.' Alibi autem t *vasta* inter se in membranis s commutari solent. Vide Bur-... ad Nason. Amor. El. I. 1. vs. i quis tamen vulgatum præfe-... ita Livium *solitudinem vestram* ... *hostium* obponat, non mul-... versabor.

sceleru, quia piget reædificare, *decora pati parati estis*] Antiqua laria habent *quid piget ædifi-*... then. *Reædificare* demum de-... lus, quod a Rhenano mutatum t J. F. Gronovius, et postea unt recentiores. Nescio an Non enim superest, nisi in s auctoritatis codd. Lov. 1. 2. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Reliqui omnes præferunt *pi-*... *ficare*, excepto uno Leid. 1. in t *piget te ædificare*. Hinc Rhe-... ectionem revocandam censui, dem tanto magis, quia τὸ 're-... are' non hujus ævi esse videtur. Certe hoc Livii exemplum, quo illi, qui Fabri Thesaurum auxerunt, id optimo ævo vindicare conati sunt, æque incertum est, atque alterum Ciceronis ex ad Attic. Ep. VI. 1. recte ab ipsis rejectum. Ceterum *Hæc scilicet, quia piget reædificare, hæc dedecora pati parati estis* Lov. 5. a m. sec. et pro varia lectione in margine Portug. adscriptum fuit. Sed, vulgatum præferendum esse, non dubito.

§ 8 *Quum casa illa conditoris est nostri*] *Causa illa* Port. a m. pr. *crisa illa* Gaertn. De casa Romuli, religiose a Romanis conservata, et, ne tempore periret atque intercideret, subinde refecta, vide Rycquium de Capitol. c. 44. Tum illud *est* non exstat in Lov. 5. Harl. 2. et Port. Deinde *conditoris vestri* idem Port. *vestri est conditoris* Lov. 4. Sed caussam non video, cur Camillus sese exclusum vellet. Paullo ante *factum fieri*, pro *tectum fieri*, habet Leid. 2.

Non in casis, ritu pastorum agrestiumque, habitare est satius inter sacra penatesque vestros] *Nonne in casis* Hav. sed ex interpretatione: *non* enim, ut sæpe, hic est pro 'nonne.' Supra IV. 4. 'Hoc ipsum, ne connubium Patribus cum plebe esset, non decemviri tulerunt paucis his annis?' ubi vide. Deinde *ritu pastorum agrestium*, omissa particula *que*, Lov. 2. Hinc *est satris* Harl. 1. qui *satis* dare voluisse videtur; quemadmodum peccatur XXXVII. 4. § 8. *Est sanctius* Lov. 4. 5. a m. pr. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. Sed nihil mutandum. Supra III. 70. 'Terga inpugnare hostium satius visum est.' v. 20. 'Satius igitur esse, reconciliari eo dono plebis animos.' XXVI. 29. 'Obrui Ætnæ ignibus, aut mergi freto, satius illi insulæ esse, quam velut dedi noxæ inimico.' XXXVII. 4. 'Acilio, quia id exspectari sciebat, satius visum est, inopinatam adgredi rem.' Tum *et inter sacra*, priori voce addita, Lov. 4. 5.

[redacted]

Harl. 2. Port. et Hav. *cum sacris inter sacra* Lov. 2. Insuper *penatesque nostros* Lov. 3. Voss. uterque, et Leid. uterque. Quam varietatem jam aliquoties hoc cap. habuimus, et mox etiam habebimus § seq. Vide ad xxxiv. 2. § 2. *penates vestros* sine copula exhibet Hav. quasi per adpositionem diceretur *sacra penates vestros.* Sed vulgatum, quod tuentur omnes alii codd. mutandi non satis justam caussam video. Virgil. Æneid. II. 717. 'Tu, genitor, cape sacra manu patriosque penates.' Mox verbis seqq. *exolatum*, pro *exulatum*, Leid. 1. et Flor. a m. pr.

§ 9 *Majores nostri, convenæ pastoresque, quum in his locis nihil*] *Majores vestri convenæ* Hav. et fragm. Hav. *Majores nostri convenere* Lov. 4. et Gaertn. *Majores vestri convenere pastores* Lov. 2. Deinde *quum his locis* sine præpositione in Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. et Port. Verum ea vel ab vocis præcedentis litera ultima intercepta esse potest. Vide ad x. 13. § 3. vel in aliis codd. ex eadem nata esse potest. Vide ad xxxvii. 11. § 4. Utraque enim lectio ferri potest. Præterea *nihil* deerat in fragm. Hav. a m. pr. Mox etiam *essent*, pro *esset*, habet Gaertn.

Novam urbem tam brevi ædificaverunt] Τὸ *novam* deficit in Harl. 1. vocula *tam* in Leid. 2. et fragm. Hav. Tum *novam urbem tam brevē*, id est *brevem*, dedit scriba Leid. 1. de quo errore vide hoc lib. ad c. 45. § 1. Deinde *ædificarunt* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 5. Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quorum auctoritatem secutus id in contextum recepi. Alibi enim sæpe potius Livius contractionibus his usus est. Vide ad xxi. 44. § 7.

Capitolio arce incolumi, stantibus templis Deorum, ædificare incensam piget] Antiqua exemplaria habent *ædificare incensa piget.* Rhen. *Capitolio, arce stantibus templis Deorum* Hav. *Capitolio arceque incolumi, stantibus templis Deorum* Lov. 4. Deinde *ædificare incensa piget*, ut Rhenanus in suo invenit, exhibent omnes mei, quod similiter admisi; ut Camillus, qui Capitolium et arcem incolumem, stantia Deorum templa agnoscebat, non totam 'urbem incensam,' sed 'incensæ urbis,' partes ejus, quæ incendio deletæ erant, ædificandas dicat. Et ita majorem adhuc exprobrabit dissimilitudinem inter hujus temporis Romanos et majores eorum, qui novam urbem a fundamentis excitarunt, quum illos patriam, ne totam quidem in cineres redactam, instaurare pigeat.

Quod singuli facturi fuimus, &c. hoc in publico incendio universi recusamus facere] *Quod in singuli facturi* Leid. 1. unde conjici posset, librarium scribere voluisse *in singulis*, scilicet *incendiis*, quemadmodum præfert Lov. 2. ut *singula incendia* obponantur *publico incendio.* Et ita ultima litera τοῦ *singulis* intercepta erit a prima vocis seq. ob similitudinem ductuum, ut sæpe factum est. Vide ad iv. 33. § 11. Præfero tamen vulgatum *singuli*, quibus obponuntur *universi.* Deinde *facturi sumus* Lov. 1. 5. Harl. 2. et Port. Mox *hæc in publico* Lov. 4. et 5. a m. pr. Tum *facere recusamus*, alio verborum ordine, idem Port.

Cap. liv. § 1 *Si fraude, si casu Veiis incendium ortum sit*] *Si casu, si fraude* Lov. 5. Hav. Harl. 2. et Port. Tum *incendium sit ortum* Hav.

Ventoque (*ut fieri potest*) *diffusa flamma magnam partem urbis absumsit*] *Si vento* Harl. 2. Port. et fragm. Hav. a m. sec. copulativa *que* deficit etiam in Lov. 5. Deinde *et fieri potest* Gaertn. quod eodem modo dictum esse potest, quo Gronov. ex Mss. restituit xxvii. 1. 'Præda (et aliquantum ejus fuit) militi concessa:' ubi plura exempla vide. Quum tamen alii omnes codd. vulgatum tueantur, unius illius librarium lapsum

s credo. Solent autem
it atque *et* in Mss. com-
ido ad Livii xxi. 28. § 8.
flamma et magnam partem
ęnique *magnam partem ur-*
Leid. 1. *magnam partem*
it Voss. 1. Lov. 1. 5. et
'. Verum et ita frequen-
peccarunt. Vide ad ix.

ide aut Gabios aliamve quam
mus *inde ac Gabios* Leid.
1. Vide ad xxi. 53. § 2.
n *quam urbem* Gaertn. et
aliamve quam urbem Port.
. ad c. 28. § 5. *aliamve*
m Flor. a m. pr.
ac terra, quam matrem ad-
i in superficie tignisque ca-
tria pendet] *Nisi hæc terra*
. a m. pr. *Adeo nihil tenet*
, *nihil hæc terra* a m. sec.
sua inest elegantia; sed
eritas levior est, quam ut
re ac probare audeam.
tenet solum patria et hæc
, *non hæc terra* Port. non-
Hav. Particulæ *nec* et
nter se confunduntur in
ii. 22. § 7. et alibi. Hinc
n *adpellamus*, transpositis
iteris, Voss. 1. et Lov. 1.
gnisque caritas vobis patria
ta. Port. et Hav. Vide
. § 2. Similis varietas ob-
sp. § 5. et § 7. *Et ignis et*
patriæ pendet Lov. 2.
n Flor. erasa erat a m. sec.
uidem, fatebor vobis] Vet.
fatebor vobis. Sigon. *Et*
nte Sigonium vulgo lege-
unt Voss. 1. Leid. ambo,
t Gaertn. *Etiam quidem*
'oss. 2. quod ex *Et quidem*
nt, quia librarius *Et qui-*
m crediderat. Vide ad
. Reliqui defendunt *E-*
bsecum etiam Oxon. suos
rne testatur. Non raro
s *et quidem* atque *equidem*

commutarunt. Tale exemplum habuimus hoc lib. c. 23. § 4. alia etiam obcurrent viii. 20. § 12. et xxxiv. 5. § 8. Similiter *et lenat*, pro *elenat*, cum in antiquis edd. ix. 37. § 6. et contra *efferitate* scribæ dederunt, pro *et feritate*, xxxviii. 49. § 4. ubi plura vide. Τὸ *Equidem* tamen hic ferri potest, licet etiam, a proxima voce *fatebor* disjunctum, referatur ad remotius 'juvat,' vel 'obcurrebant.' Non enim perpetua est observatio veterum grammaticorum apud Servium ad Virg. Georg. i. 193. et alibi, existimantium *equidem* poni pro *ego quidem*, quum sæpissime etiam alii, quam primæ, personæ jungatur. Vide Gifanii Observ. in Ling. Lat. voce 'Equidem.' Certe erat hoc lib. c. 51. 'Equidem, si nobis cum urbe simul positæ traditæque per manus religiones nullæ essent, tamen tam evidens numen hac tempestate rebus adfuit Romanis:' ubi cohærent *Equidem adfuit*: quin et alibi 'ego equidem,' vel 'equidem ego' obcurrere apud optimos scriptores, observat Corte ad Sall. Cat. c. 51. § 15. ubi etiam *et quidem*, pro *equidem*, in nonnullis scriptis erat. Neque verius puto, quod aliis visum est, *equidem* poni pro 'et quidem,' vel 'atque idem;' similiter enim 'et equidem' vel 'equidem et' sibi obviam fuisse notavit idem Cortius ad Plin. Epist. ii. 12. § 11. Et cur non dicimus, vocem compositam esse ex particula *e*, quæ hic intendit significationem τοῦ *quidem*, ac fortius adfirmat, quemadmodum in 'edurus,' 'egelidus,' et similibus? Illud tamen huic etymologiæ adversatur, quod τὸ *e* intensivum in aliis vocibus, ut 'egelidus,' 'edurus,' et similibus producatur, cum prima syllaba τοῦ *equidem* brevis sit. Vossius, secutus sententiam Prisciani, vocem simplicem esse existimat. Vide quæ notat Grammat. vi. 27. et in Etymol. Ling. Lat. voce 'Ego.' Præterea *fatemur vobis* habuit Voss. 2. a m. pr.

Etsi minus injuriæ vestræ, quam calamitatis meæ, meminisse juvat] Est in veteri exemplari *quam meæ calamitatis*. Rhen. Hæc sic pronunciantur, quasi duæ sint res diversorum generum, altera cujus juvet meminisse, altera cujus minus juvet. At revera non differunt, nisi quod priorem posterior necessario consecuta est: et utramque ex animo delere optimum civem Camillum voluisse putandum. Flagitat sensus, *etsi minus tam injuriæ vestræ, quam meæ*. Aut *etsi minus qua injuriæ vestræ, qua meæ calamitatis meminisse juvat*. J. F. Gron. Recepta scriptura ita exponi potest: etsi, quum exsilii mei mentionem apud vos facio, nolim hoc ita accipi, quasi ea re injuriam mihi factam vobis exprobrare velim: nam utique minus injuriæ vestræ, quam meæ calamitatis memini. Boni civis est ex animo delere memoriam injuriæ a civibus acceptæ; memoriam aliquam calamitatis, in quam ex injuria illa incidit, retinere, ac simul bonus civis esse potest. *Duk.* *Si minus injuriæ* Lov. 5. Gaertn. Port. et Hav. Dein *quam calamitatis meæ* alio ordine Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. uterque, Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Similiter etiam Aldus edidit, post quem iterum mutavit Rhenanus ex Ms. suo, cui adstipulantur ex nostris Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Qui ita dederunt, ferre non potuisse videntur minus gratum sonum *meæ meminisse*. Ceterum Doujatius vulgatam scripturam adversus Gronovium defendere conatur, sed nihil in medium adfert, quo eam tueatur, nisi quod Gronovius ipse tamquam argumentum, ob quod vitii suspecta foret, proposuisset. Docere debuisset, quemadmodum injuria Romanorum et calamitas Camilli tamquam duæ res diversorum generum considerari possint, quod prudenter vitavit. Sed vide Dukerum. Post hæc verba est in Lov. 4. *quippe sentiam tamen*, quæ reliqui omnes ignorant, neque etiam conveniunt.

Quum abessem, quotiescumque patria in mentem veniret, hæc omnia obcurrebant] *Quum absem* Harl. 1. neglecta duarum literarum repetitione. Deinde *in mentem patria veniret* Harl. 2. et Port. *patria in mentem venerat* Harl. 1. et typis excusi vetustiores. Aldus demum *veniret* reposuit; quod servant omnes aliæ membranæ. Deinde *hæc omnia concurrebant* fragm. Hav. a m. pr. Sed recte mutatum *obcurrebant*, nempe menti vel animo. Infra VI. 19. ‘Quum præter vim et cædem nihil cuiquam obcurreret.’ XXV. 24. ‘Atheniensium classes demersæ et duo ingentes exercitus cum duobus clarissimis ducibus deleti obcurrebant.’ XXXVI. 35. ‘Sed pudor, si irrito incepto abscederet obsidione, obcurrebat.’ Et ita sæpius quum Livius, tum alii, qui etiam ‘menti,’ ‘animo obcurrere’ dixerunt.

Colles, campique, et Tiberis, et adsueta oculis regio] *Colles Capitoliumque* Hav. invitis reliquis aliis. Tum voces *oculis regio* deerant in contextu Port. sed a m. altera margini adscriptæ sunt. *Adsueta oculis religio* habent Leid. 2. Lov. 1. et Hav. sæpius in scriptis obvio errore. Vide ad VII. 29. § 1. Adde Cortium ad Porcii Latron. declam. contra Sallust. c. 5. Deinde *regio, hoc cœlum*, omissa copulativa *et*, Lov. 5. Mox *natus et educatus*, pro *natus educatusque*, Voss. 2.

Quæ vos, Quirites, nunc moveant potius caritate sua, ut maneatis in sede vestra] *Quæ nos, Quirites, nunc moveant* Gaertn. *quæ vos, Quirites, jure moveant* Port. et Hav. *moverant* est in Lov. 3. Deinde *ut maneatis in caritate vestra* Gaertn. Verum animo librarii ejus vox *caritate*, quum hoc scriberet, ex proximo adhuc obversabatur.

Quam postea, quum reliqueritis ea, macerent desiderio] *Quum reliqueritis eam* Flor. et Klockian. ut referatur

r *vestra.* Utraque lectio erri potest, et non malum cit. Si vulgatum præfers, ia τοῦ *eam* adcrevit in Flor. q. initio; si contra, ab ea erit. Quin insuper litera librariis passim vel addi- ijicitur. Deinde *macerant* Lov. 3. qui voluisse viden- nt, id est *macerarent.* Sed jenuinum est. 'Macerare' ad animum relatum notat olestia ac dolore afficere. pist. Her. xx. 125. 'Mace- um, quod sim tibi caussa Terent. in Andr. v. 3. 15. ego? cur me excrucio? cur ? Cur meam senectam hu- o amentia?' Eunuch. I. 2. ibo: ibi hoc me macerabo Lucret. III. 75. 'Macerat te oculos illum esse poten- dem lib. vs. 839. 'Advenit am de rebus sæpe futuris nque metu male habet, cu- gat.' Id verbum a quodam re' in margine expositum deinde caussa exstitit, ut illa in contextum recepta; erent et *macerent* datum sit i Oxon. N. Ex *angerent* quod etiam alii, rejecto ta- cerent, receperant, factum in Klockian. Voces 'agere' ,' sive 'angere,' frequenter nis confundi, videbimus ad 7. Ex eodem illo *angerent* t *augerent* in Voss. 1. a m. ctionum varietate, de qua . 51. § 6. Verum id a m. tum est in *augeant*, quomodo ferunt Leid. 2. et Lov. 3. odd. etiam *desiderio* muta- lesiderium, id exigente ra- endi, quoniam *augeant* pla- Ita ex vitiosa scriptura vi- ovenire solet. In Flor. a gebatur *ageant*, inde postea it *angeant*, pro quo Salvin. egendum *angant.* Sed nihil muto.

§ 4 *Quo ex mediterraneis locis fruges devehantur*] *Devehebantur* Hav. *adve- hantur* Voss. 2. et Lov. 3. Sed re- cepta lectio, quam firmat reliquorum codicum auctoritas, genuina est. *De- vehantur*, quia loca mediterranea al- tiora esse creduntur, quam mari vi- cina. Supra IV. 52. 'Maximos com- meatus summo Etruriæ studio Tibe- ris devexit.' Curtius IX. 8. 'In fines Mallorum secundo amne devehitur.' Tacit. Annal. III. 9. 'Ab Narnia Nare, ac mox Tiberi devectus auxit vulgi iras.' Paullo ante alio ordine *hunc urbi locum condendæ* Gaertn. *con- dendæ locum hunc urbi* vetustiores, quas vidi, edd. Primus Aldus vul- gavit, ut nunc exstat. Et ita exhi- bent reliqui scripti. Præterea *salu- berrimi colles*, pro *saluberrimos coll.* Lov. 2. et 3. quorum prior ultima hu- jus § verba, ut his conveniant, ita exhibet, *ad incrementum urbis natum, unicus locus.* Sed vulgatum verum est. Nam per adpositionem dicuntur *urbi condendæ locum, saluberrimos col- les, &c.*

Nec expositum nimia propinquitate ad pericula] *Nec expositum nimis prop.* Harl. 2. Port. et Gaertn. quam lecti- onem ab interpolatoribus natam, ne- que instituto Camilli convenire, fa- cile deprehendet, qui diligentius ad sensum adtendit. Fatendo enim 'non nimis expositum' esse, simul etiam agnovisset, aliquo tamen modo expo- situm esse, quæ locum relinquendi idonea caussa tribunis ac plebi vide- ri potuisset. Tum *ad periculum clas- sium* Lov. 2. et ed. Parm. Mox *Ita- lia medium*, pro *Italiæ med.* Port.

§ 5 *Argumento est ipsa magnitudo tam novæ urbis*] Ita etiam hoc lib. c. 33. 'Mari supero inferoque, quibus Italia insulæ modo cingitur, quantum potuerint, nomina sunt argumento.' c. 44. 'Argumento sit clades Roma- na:' et XXXIX. 51. 'Mores quidem populi Romani quantum mutaverint,

vel hic dies argumento erit.' Eodem modo Cic. pro. Sext. Roscio cap. 27. 'Qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumento ad hujus innocentiam poterat esse.' Orat. Philipp. II. 16. 'Magno argumento est, me in utroque fuisse moderatum:' et alibi. Similiter 'prædæ esse;' (vide ad III. 29. § 2.) 'documento esse;' (vide ad VII. 6. § 11.) 'monumento esse' IV. 16. et VIII. 11. 'religioni esse' V. 13. 'exemplo esse' IV. 57. 'præmio,' 'emolumento esse,' de quo dixi ad XXIV. 45. § 1. 'miraculo esse' habes XLII. 62. Et his similia multa apud Livium et alios passim obvia sunt. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 9. § 2. Hic tamen in vulgatam lectionem, quæ constanter in omnibus edd. superest, nullius meorum codicum consentit. Voces *unice locum. Argumento est ipsa magnitudo tam novæ urbis* deficiunt in Harl. 1. et Leid. 1. *Argumentatione est* habent Voss. 1. et Leid. 2. Similiter Lov. 1. nisi quod in ea verbum *est* deficiat: *argumentario est* Lov. 2. *q frumento est* Flor. Reliqui omnes uno ore exhibent *Argumentum est:* quod neque ipsum insuper habendum puto. Ita enim Livius etiam loquitur III. 55. 'Quod etsi non jure fiat, tamen argumentum esse, non haberi pro sacrosancto ædilem.' Alia plura eadem forma dicta vide ad XXIV. 8. § 20. Mox pronomen *ipsa* deficit in Lov. 2.

Trecentesimus sexagesimus quintus annus Urbis, Quirites, agitur] Ante hæc verba in contextu Voss. 2. et Lov. 3. est *inii quoto anno a Gallis Roma vastata sit:* in Leid. 1. et fragm. Hav. uni *quoto anno a Gallis Roma vastata sit.* In Gaertn. *quoto anno a Gallis Roma sit vastata.* In Lov. 2. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. *quoto anno a Gallis Roma vastata sit.* Sed recte Hearne monuit, additamentum istud e margine in contextum inrepsisse, ubi adpositum erat, ut annus urbis conditæ apertius indicaretur. Alia exempla, unde pateat, librarios lemmata olim margini adscripta in contextum recipere solitos fuisse, vide ad VII. 40. § 4. Præterea *tricentesimus sexagesimus quintus* Lov. 3. et Gaertn. *trecentensimus sexagensimus quintus,* sive lapsu librarii *sexagensibus,* Harl. 1. Eadem orthographia obcurrit in tabula ænea apud Gruter. in Inscript. p. CCIV. lin. 26. QVOD. IN. EO. AGRO NATVM. ERIT. FRVMENTI. PARTEM. VICENSVMAM. VINI. PARTEM. SEXTAM LANGENSES. IN. POPLICVM. GENVAM DARE. DEBENTO. IN. ANNOS. SINGOLOS. p. CCCIII. num. 2. ANNO. TRIGENSIMO. CONSECRATIONIS. SVAE. Obvia etiam interdum est in optimo cod. Flor. Vide ad III. 71. § 6. VII. 16. § 7. et alibi. Eadem forma 'formensus,' 'thensaurus,' ac similia in scriptis obcurrunt, de quibus vide Pierium ad Maron. Ecl. II. 1. Vox autem *annus* deest in Gaertn. *annus urbis, Quirites, agitur* habet Hav. *annus urbis agitur, Quirites* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Inter tot veterrimos populos tam diu bella geritis] *Veteranos populos* ex Oxon. L. 1. profert Hearnius. Per epitomen scriptum fuisse videtur *vetustissimos,* et ex eo non intellecto ab indocto librario *veteranos* factum esse.

Tot tam valida oppida] *Tot jam valida oppida* Port. sollemni scribarum peccato. Vide ad XXI. 11. § 12. *totam valida oppida* Harl. 1. *totam validam oppida* Flor. a m. pr. *tot valida oppida,* una voce omissa, Flor. a m. sec. Leid. 2. et Hearnii Oxon. B. *tam valida oppida,* omissa vocula *tot,* Lov. 1. Male. Amat enim Livius voces has *tot tam* jungere. Infra XXV. 24. Tot bella cum Karthaginiensibus tanto cum discrimine gesta, tot tam opulenti tyranni regesque.' cap. 37. 'Ad hæc tot tam necopinata primo omnium incerti stupentesque referunt pedem.' Ad quem utrumque locum videndus est J. F. Gronovius. Alibi addita copula *tot ac tam* dixit.

Infra VIII. 12. 'Anno insigni victoria de tot ac tam potentibus populis:' ubi vide. Mox *nc̄ universa Etruria*, id est, *nunc universa*, Lov. 5. Sed passim *nc̄* et *nō* commutantur. Vide ad IX. 7. § 5.

Tantum terra marique pollens, atque inter duo maria latitudinem obtinens Italiæ] Prima vox deest in Leid. 2. quam alii omnes servant. Deinde *latitudinem continens Italiæ*. Lov. 5. *latitudinem obtinens Italia* Lov. 4. et fragm. Hav. Mox verbis seqq. *nobis par est*, pro *vobis par est*, Lov. 2. et Gaertn. Vide hoc cap. § 2. Ceterum, quum nulli fuerint Etrusci inter Apenninum Alpesque, quum a Senonibus obpugnaretur Clusium, Romaque caperetur, idque fateri videatur Livius hoc lib. c. 33. et c. 35. non recte Livium nunc tradere, Etruscos inter duo maria latitudinem obtinere Italiæ, docuit Cluver. Ital. Antiq. I. 22. p. 228.

§ 6 *Quod quum ita sit, quæ (malum) ratio est, expertis alia experiri*] Hic subesse ulcus, præter ipsum genus loquendi, ostendunt Mss. codd. Nam et Voss. et Helm. et Rott. *expertis latos alia experiri*. Margo autem Vossiani pro *latos* satis antiqua manu exhibet *lares*. Fortassis, *quæ, malum, ratio est, expertis lares alios experiri*. Testare sedes alias, quam quas tam diu feliciter experti sumus. *Alios expertis*, ut Horatio Epist. II. 1. 240. 'aut alius Lysippo duceret æra.' Phædrus in Prol. l. III. vs. 41. 'Quod si accusator alius Sejano foret.' *J. F. Gron.* Idem Gronovius in priori ed. notarum ad Livii VII. 37. legendum existimabat *Quod quum ita sit, quæ, malum, ratio est, expertos, alia experiri*: eorumque verborum hunc sensum esse statuebat: quod quam verum sit expertos, nempe Romanos. Sed ea recte in ed. iterata induxit. *Expertis latos alia experiri* etiam superest in Klockian. Atque ita quidem scriptum esse in Voss. 1. docent me ejus excerpta, verum ita, ut simul τῷ *latos* adjectæ sint notæ, quæ vocem illam abundare, ac delendam esse indicant; lectionis vero ad marginem adscriptæ nulla fiat mentio. Ut forte, nisi mea me excerpta fallant, Gronovius non satis adtentus Vossianum pro alio codice, in cujus margine *lares* pro *latos* exhibebatur, memorarit. Recte vero *alia expertis* exponit. Ita enim et Cic. loquitur ad Famil. XI. 2. 'Nos ab initio spectasse otium, nec quidquam aliud libertate communi quæsisse, exitus declarat:' ubi videndus est Manut. Apuleius in Apolog. p. 317. ed. Elm. 'Quid igitur est? cuivis claro dilucet, aliam rem invidia nullam esse:' ad quem locum consulendus est Stewich. ut et Colvius ad Metam. l. III. p. 53. Etiam Munker. ad Lactant. Narrat. Fabul. XIV. 18. Vechner. in Hellenol. lib. I. part. II. c. 18. p. 181. Ex adscriptis autem exemplis patet τὸ *expertis* non dandi, sed auferendi casum esse. Doujatius tamen adfirmare sustinuit, *alius illi* phrasin Græcam esse, pro 'alius ab illo.' Verum Græci dicere solent ἄλλος ἐκείνου per ellipsin præpositionis ἀπό: quos imitati Latini dixerunt *alius illo* per ellipsin præpositionis *ab*. Vide præter Manut. loco laudato, clariss. Lamb. Bos de Ellips. Ling. Græcæ p. 300. ἄλλος ἐκείνῳ, vel *alius illi* apud Græcos ac Latinos nondum inveni. In his autem *expertis* accipiendum est passive, ut I. 34. 'Ut, per omnia expertus, postremo tutor etiam liberis regis testamento institueretur.' III. 2. 'Tutum receptum ad expertam clementiam fore.' c. 44. 'Desponderat filiam L. Icilio tribunicio, viro acri, et pro caussa plebis expertæ virtutis.' XXXV. 45. 'Nihil enim æqui ab Romanis inpetrari posse, satis expertum esse:' ubi etiam quædam vide. Ex aliis, similiter locutis, scriptoribus exempla, quæ in promtu sunt, non congero: quædam videantur apud Rit-

tershus. ad Gunter. Ligur. II. 74. et Voss. Gramm. v. 6. Alia etiam verba deponentia Livium passive usurpasse, videbimus XXIV. 8. § 14. Clericus supplet per vocem *hæc*, ut ita jungat, *quæ ratio est expertis* hæc, *experiri alia*. Ei favere videtur ordo verborum, qui est in fragm. Hav. *ratio est expertis experiri alia*. Ego tamen cum Gronovio malo *expertis alia experiri*. Præterea *quæ mala ratio est* perperam Lov. 2.

Ut virtus vestra transire alio possit, fortuna certe loci hujus transferri non possit] Vet. lib. *transferri hinc non possit*. Sigon. *Et virtus vestra transire alio possit* fragm. Hav. Eodem modo alibi librarios peccasse, dicemus ad XXI. 28. § 8. *ut virtus vestra transire alia possit* Leid. 1. *ut virtus transire alio possit*, una voce exsulante, Leid. 2. et Lov. 1. *ut virtus vestra alio transire possit* Gaertn. *ut virtus nostra alio transire possit* Lov. 2. *ut virtus vestra transire possit*, alia voce omissa, Klockian. Tum *hujus* deest in Lov. 2. cujus loco *illius* exhibet Lov. 4. Deinde *transferri hinc non possit*, ut in vet. lib. Sigonius invenit, etiam apud me est in Lov. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. et Hav. Id etiam codd. Oxonienses præferre, Hearnius auctor est. At optimi quique et alii omnes τὸ *hinc* non agnoscunt. Recte igitur Jac. Gronovius vocem illam, quam Sigonius ac recentiores recepere, iterum expunxit. *Fortuna certe loci illius transfieri non possit* habet Leid. 1. Similiter *fieri* et *ferri* commutantur II. 49. § 3. III. 14. § 6. IV. 2. § 1. c. 49. § 6. VI. 40. § 18. VII. 16. § 8. VIII. 2. § 6. c. 11. § 3. Vide etiam Harduin. ad Plin. XXVIII. 2. *fortuna certe loci hujus transire non possunt* Klockian.

§ 7 *Ubi quondam capite humano invento responsum est*] *A capite humano invento responsum est* Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 1. 3. 5. et fragm. Hav. Sed præpositio ab indoctis librariis addita est. Ipse enim Livius I. 55. narravit, id cecinisse 'vates, quique in urbe erant, quosque ad eam rem consultandam ex Etruria acciverant.' A cujus narratione differt quidem Dionys. Halic. ita tamen, ut tradat, portentum illud interpretari non potuisse vates indigenas, sed id fecisse Etruscum, ad quem Tarquinius Superbus legatos miserat. Vide Antiq. l. IV. p. 257. et seqq. Non ergo ipsum caput id respondit.

Eo loco caput rerum summamque imperii fore] *Caput rerum, summa imp. fore* Hav. *caput rerum summaque imperii fore* fragm. Hav. et ed. Tarvisina utraque: ut librarii *summa imperii*, pro *summum imperium*, eadem ratione dictum esse credidisse videantur, qua 'ultima orientis,' 'finitima Umbriæ,' 'superiora Macedoniæ,' et similia, de quibus agam XXXVII. 58. § 8. Sed sequor reliquos codd. qui vulgatum tuentur. *Summam imperii* autem, ut 'summa belli gerendi,' 'summa rerum,' de quibus vide ad VIII. 26. § 6.

Hic quum augurato liberaretur Capitolium] Id est, partes ejus aliis Diis dicatæ exaugurarentur. Vide Dukerum ad Flor. I. 7. § 8. *hinc* Lov. 3. ut referatur ad 'moveri,' quod sequitur. Sed receptum *hic* verius esse, et præcedentia et sequentia docent. Solent autem hæ voculæ commutari. Vide ad XXVI. 13. § 13. Tum *augilio* Lov. 4. Deinde *libaretur* Lov. 2. et 5. ubi librarii additam notam *lib'aretur* omiserunt.

Juventus Terminusque maximo gaudio patrum nostrorum moveri se non passi] Unius tantum Termini meminit Livius I. 55. 'Quum omnium sacellorum exaugurationes admitterent aves, in Termini fano non addixere. Idque omen auguriumque ita acceptum est, non motam Termini sedem, unumque eum Deorum non evocatum sacratis sibi finibus, firma stabiliaque cuncta portendere.' Etiam Ovidius

Fastor. II. 669. 'Terminus, ut memorant veteres, inventus in æde Restitit, et magno cum Jove templa tenet.' Similiter Lactantius Divin. Instit. I. 20. 'Quum Tarquinius Capitolium facere vellet, eoque in loco multorum Deorum sacella essent, consuluit eos per auguria, utrum Jovi cederent; cedentibus ceteris, solus Terminus mansit.' Neque aliter Servius ad Virgil. Æneid. IX. 448. 'Quum omnes Dii libenter inde migrassent, Terminus solus, hoc est, limitum Deus, abscedere noluit, sed illic remansit.' Unde igitur factum dicemus, ut Livius nunc Juventatis et Termini meminerit? *Juventas Terminusque, &c. moveri se non possit* habet Hav. *inventas Terminusque moveri se non possi* Lov. 3. *Juventas Terminus qui moveri se non posse annuit* Lov. 4. *inventus Terminusque moveri se non posse* Lov. 1. et Leid. 2. *inventus Terminus moveri se non posse* Voss. 1. a m. sec. et Lov. 1. Hinc conjectura nasci posset, forte legendum esse, *inventus Terminus maximo gaudio patrum vestrorum movere se non posse.* Neque ad vulgatum defendendum facere potest, quod locus Livii eodem modo, quo nunc editus exstat, reperiatur in excerptis ex Nonio, quæ Gothofred. auctoribus linguæ Latinæ subjunxit p. 1339. Ultima enim pars istius loci, quæ agit de Juventate, in ipso Nonio non exstat, ut a recentiori aliquo additam esse credibile sit, qui, quum Nonius tantum discrimen inter voces 'Juventus,' 'Juventa,' et 'Juvenilitas' dederit, docere voluit, quemadmodum ab his omnibus differret 'Juventas.' Et idem sensisse videtur Gothofr. qui partem illam interposito unco a reliquis distinxit. Verum quum in loco Liviano reliqui, quibus usus sum, codd. constanter *Juventas Terminusque moveri se non passi* servent, vulgatum mutandi nulli auctor ero. Verius itaque puto Livium hic alios auctores secutum esse, quam quos I. 55. consuluerat. Id enim Livio interdum accidisse, sæpius viri docti observarunt. Vide ad XLII. 47. § 6. Ceterum *patrum vestrorum* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. 5. et Harl. 1. Vide ad § 2.

Hic ancilia cælo demissa] *Ancilicia* Harl. 1. Deinde *dimissa* Flor. Leid. ambo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et excusi principes; pro quo jam Veneti 1495. *demissa* recte vulgarunt. Vide ad XXXIV. 50. § 2. Alio etiam ordine *ancilia dimissa*, vel *demissa*, editi usque ad Aldum, cui vocabula in ordinem, qui nunc obtinet, trajicienti favent omnes scripti. Mox *nobis Dii*, pro *vobis Dii*, Voss. 1. Lov. 1. 2. 5. Port. et Hav. Vide hoc cap. ad § 1. *manentibus Dii nobis* alio insuper ordine fragm. Hav.

CAP. LV. § 1 *Movisse eos Camillus tum alia oratione, tum ea, quæ ad religiones pertinebat, maxime dicitur*] *Movisset os Camillus* Leid. 1. *Movisset hos Camillus* Harl. 1. *Movisse eos Camillum, &c. dicitur* Hav. de qua locutione vide ad I. 31. § 8. Quum tamen alii codd. vulgato adhæreant, lectionem hanc potius ex librariorum errore natam, quam a Livii manu profectam, arbitror. Deinde *cum alia oratione, tum ea* Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. Hearnii Oxon. B. et editio Aldina cum reliquis recentioribus usque ad ultimam Gruteri, quæ iterum recepit *tum alia oratione.* Eam autem servant reliqui codd. et posteriores editores secuti sunt, unde iterum occasio data est Ant. Perizonio in margine Livii conjiciendi *cum alia* scribendum esse. Vide ad VI. 23. § 3. *Cum alia ratione* Harl. 2. *tum alia ratione* editi ante Aldum. Vide ad XXXV. 25. § 9. Insuper *ad religionem pertinebant* Port. a m. pr. *ad religionem pertinebat* a m. sec. Et ita præferunt Harl. 2. et Lov. 5. a m. sec. Sed numero plurali etiam utitur hoc lib. c. 50. 'Omnium primum, ut erat diligentissimus religionum cul-

tor, quæ ad Deos inmortales pertinebant retulit.' I. 31. 'Religionibusque etiam populum inpleret.' c. 32. 'Aut neglectis religionibus, aut prave cultis.' Et mox eod. cap. 'Quoniam Numa in pace religiones instituisset.' III. 57. 'Colebanturque religiones pie magis, quam magnifice.' VI. 1. 'Nulla de re prius, quam de religionibus, senatum consulnere.' c. 5. 'In civitate plena religionum res ad interregnum rediit.' c. 41. 'Quid de religionibus atque auspiciis loquar?' et sæpe alibi.

Rem dubiam decrevit opportune vox emissa] *Vox opportune emissa* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. omnesque edd. quas vidi, usque ad Aldinam, quæ prima dedit *opportune vox emissa:* et ita est in Flor. sed *vox opportuna emissa* Leid. 1. Lov. 3. 4. 5. et Harl. 1. quam lectionem recepi. Quum enim Livius I. 31. dixerit 'voce cœlesti missa,' Val. Max. I. 8. ex. 5. 'ingens vox missa;' cur hoc loco Livio dicere non liceret *vox opportuna emissa?*

Quod, quum senatus post paullo de his rebus] *Quodcumque senatus* Leid. 1. Similiter *ubicumque*, pro *ubi quum*, erat in Ms. III. 7. § 5. *nam quum senatus* Lov. 2. 4. *quā quum senatus* Gaertn. *qui quum senatus* Lov. 5. a m. pr. pro quo emendatur *quia quum senatus* a m. altera. Et ita præferunt Harl. 2. Port. et Hav. varietate alibi etiam in Mss. obcurrente. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. Tum *paullo post* Gaertn. Male. XXII. 60. 'Hannibalem post paullo audistis, castra prodi et arma tradi jubentem:' ubi vide Gronovium.

Cohortesque ex præsidiis revertentes] Copula *que* non adparet in Leid. 2. Lov. 1. Port. et fragm. Hav. Deinde *ex prædiis* Flor. Voss. 1. a m. pr. Leid. 1. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. *ex præsidio* Lov. 5. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. a m. sec. *e præsidio* dixit etiam Val. Maxim. loco, quem ad verba seq. laudat Modius. Fuisse τάγμα φυλακῆς ἡμερινῆς ait Plutarch. in Camill. p. 145. Nihilominus Livium *ex præsidiis* dixisse puto, quod retinent codd. nonnulli, partim scriptura aliorum *ex prædiis* corrupte præferentium eodem ducit. Mox voces *in comitio* deficiunt in Leid. 2. et Lov. 1.

§ 2 *Signifer, statue signum: hic manebimus optime*] Plutarchus in Camillo p. 145. sic vertit: Καὶ τὸν φέροντα πρῶτον τὸ σημεῖον μεγάλῃ φωνῇ προσαγορεύσας, ἐκέλευσεν αὐτοῦ μένειν, καὶ τὸ σημεῖον τίθεσθαι· κάλλιστα γὰρ ἐνταῦθα καθεδεῖσθαι καὶ μένειν. Valerius vero Maximus idem sic tradit I. 5. ex. 1. 'Omnium etiam observatio contactu aliquo religionis innexa est; quoniam non fortuito motu, sed divina providentia constare creditur. Quæ effecit, ut, Urbe a Gallis disjecta, deliberantibus Patribus conscriptis, utrum Veios migrarent, an sua mœnia restituerent; forte eo tempore e præsidio cohortibus redeuntibus, centurio e comitio exclamaret, 'Signifer, statue signum, hic optime manebimus.' Ea enim voce audita, senatus se accipere omen respondit, e vestigioque Veios transeundi consilium omisit. Quam paucis verbis de domicilio futuri summi imperii confirmata est conditio! Credo, indignum Diis existimantibus, prosperis auspiciis Romanum nomen ortum Veientanæ urbis appellatione mutari; inclitæque victoriæ decus modo abjectæ urbis ruinis infundi.' *Modius. Hic manebimus optimum* Leid. 1. Et id voluisse videtur scriba Harl. 1. qui tamen lapsus *hic manebimus optimam* dedit. Vox *optime*, quam tamen et Plutarch. et Valer. Max. servant, deest in Lov. 2. et Hearnii Oxon. L. 1. apud quem contra, vocibus aliquot auctiores, L. 2. et C. exhibent *hic manebimus optime. Eo miles gratior est prosecutus.* Quod etiam in Lov. 4. inveni.

Quæ voce audita, et senatus, accipere se omen, ex curia egressus, conclamavit] Quæ ex Brissonio ad inlustrandam formulam 'accipere se omen,' hoc loco descripserat Modius, omittenda duxi, quum commode apud eum legi possint de Formul. l. I. p. 90. et non magis faciant ad intellectum horum verborum, quam omnium aliorum, quibus ad eamdem formulam respicitur. Ceterum *quam voce audita* Harl. 1. Tum *et* deficit in Lov. 3. Hinc *accipere se omne*, transpositis literis, Voss. 2. et Lov. 3. Similiter *omina* et *omnia* in Mss. commutari, videbimus ad Epit. Liv. lib. CXVII. Deinde *ex curia egressis* Hav.

Et plebes circumfusa adprobavit] Conjunctio *et* deficit in Lov. 5. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Pro ea *ut* erat in Klockian. Sed τὸ *et* requirunt præcedentia *et senatus conclamavit*. Deinde *plebis circumfusa* Lov. 2. *plebs circumfusa* reliqui omnes codd. mei. Neque aliter habent edd. usque ad Francofurtanam 1578. quæ errore typographorum dedit *plebis circumfusa*, ex quo mox Modius fecit *plebes circumfusa*, quod recentiores retinuerunt. Sed veterem lectionem reduxi.

Antiquata deinde lege, promiscue Urbs ædificari cœpta] *Antiquati lege*, voce media omissa, Voss. 2. *Antiqua deinde lege* Hav. qui error ex numero illorum est, de quibus dicam ad X. 37. § 1. Tum *promisce* Flor. Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad III. 47. § 7.

§ 3 *Tegula publice præbita est*] Diodorus l. XIV. c. 117. p. 456. Ῥωμαῖοι δὲ, τῶν μὲν οἰκιῶν κατεσκαμμένων, τῶν δὲ πλείστων πολιτῶν ἀπολωλότων, ἔδωκαν ἐξουσίαν τῷ βουλομένῳ καθ' ὃν προῄρηται τόπον οἰκοδομεῖν· καὶ δημοσίας κεραμίδας ἐχορήγουν, αἳ μέχρι τοῦ νῦν πολιτικαὶ καλοῦνται. *Gebh.* *Regula* Leid. 2. Lov. 1. 4. et Gaertn. Similitudo literarum *r* et *t* errori caussa exstitit. Vide ad VI. 34. § 4. XXXIV. 39. § 5. et § 11. XXXVI. 37. § 2. Hinc etiam factum est, ut 'regere' et 'tegere' in Mss. permutentur; vide ad XXXVII. 11. § 3. 'recta' et 'tecta;' vide ad III. 6. § 3. 'rogatus' et 'togatus;' vide ad III. 50. § 10. 'parere' et 'patere;' vide ad IX. 18. § 7. 'tute' et 'rure;' vide ad VII. 5. § 9. 'clarus' et 'elatus;' vide ad VII. 31. § 6. 'movere' et 'movete;' vide ad VIII. 6. § 4. 'clarum' et 'datum;' vide ad IX. 29. § 5. et similia passim.

Saxi materiæque cædendæ, unde quisque vellet, jus factum] *Et saxi materiæque* Leid. 2. *saxa materiæque* Gaertn. *saxi materiaque cædenda eunde quis vellet* Flor. sed *eundem* a m. sec. Per 'materiam' autem intelligendum est lignum, quo in exstruendis ædibus opus erat. Infra VI. 2. 'Vapore etiam ac fumo, crepituque viridis materiæ flagrantis ita consternavit hostes.' XXVI. 9. 'Rates ad trajiciendum exercitum in magna inopia materiæ ægre comparantem.' XXVIII. 45. 'Die quadragesimo quinto, quam ex silvis detracta materia erat, naves instructæ armatæque in aquam deductæ sunt.' XXXVI. 22. 'Ager Heracleensis, paluster omnis frequensque proceris arboribus, benigne ad omne genus operum materiam subpeditabat.' XXXVIII. 3. 'Nam et copiam in propinquo materiæ ad aggeres excitandos et cetera opera esse.' Cic. in Verr. V. 18. 'Reliqua est materies: hanc Rheginis, ut ipsi dicunt publice, quod Mamertini materiem non habent, imperavisti.' Justin. XXXVI. 3. 'Neque navigationis patiens est, quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur, nec materiam ullam sustinet, nisi quæ alumine illinatur.' Vide Jac. Gothofr. ad l. XV. Cod. Theod. de Extraord. sive Sordid. Tennul. ad Frontini l. 5. ex. 1. et Cortium ad Sall. Jug. c. 18. Præterea *unus quisque*, pro *unde quisque*, Harl. 1.

Prædibus acceptis, eo anno ædificia perfecturos] *Præ edibus acceptis* fragm.

LIBER VI.

Cap. i. § 1 *Quæ ab condita Urbe*] Ad hunc locum respexit haud dubie Plutarchus in lib. de Fortuna Rom. quum in ejus extremo p. 326. de Urbe à Gallis occupata, sed mirifice servata et liberata, locutus ait: Ἀλλὰ τί δεῖ περὶ ταῦτα διατρίβειν; σαφὲς οὐδὲν οὐδὲ ὡρισμένον ἔχει, τῷ καὶ τὰ πράγματα διαφθαρῆναι τῶν Ῥωμαίων, καὶ συγχυθῆναι τοὺς ὑπ' αὐτῶν ὑπομνηματισμοὺς, ὡς Λίβιος ἱστόρηκε. Idem in Numa ipso initio Clodium ait in libello, quem appellaverit ἔλεγχον χρόνων, adfirmare: 'antiqua temporum et generum monumenta in Gallicis urbis malis periisse.' *Jac. Perizonius*, Animadv. Histor. c. 5. p. 180. Præpositio *ab* deerat in Port. a m. pr. Margini vero codicis Oxon. N. apud Hearnium hæc adposita erant: 'Usque ad hæc tempora fluxerunt anni ccclxiiii. ab Urbe condita.'

Ad captam eamdem Urbem] Delendum τὸ *urbem*. Muretus. Etsi fortasse hoc videatur mereri plausum; vide tamen, si velit quoque Livius, qui xliv. 37. 'Ab hora secunda ad quartam horam noctis.' i. 23. 'Bellum utrinque summa ope apparabatur, civili simillimum bello.' Et cap. 56. 'Baculum inclusum corneo cavato ad id baculo.' Et sæpe. *Jac. Gron.* Vocem *urbem*, quam Muretus delendam putabat, omiserunt etiam Lov. 2. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Eadem etiam deest in illa Sigonii ed. quæ eo mortuo ex officina Aldi prodiit Venetiis 1592. Mureti conjecturam insuper probare videtur locus i. 60. 'Regnatum Romæ ab condita Urbe ad liberatam annos ducentos quadraginta quatuor.' Potius tamen accedo sententiæ Jac. Gronovii, qui vulgatam scripturam aliis exemplis defendit, præsertim quum reliqui codd. et inter illos omnes optimæ notæ, receptam lectionem tueantur. Infra ix. 15. 'Sequitur hunc errorem alius error.' c. 42. 'Sicut priore anno populus continuaverat consulatum, ita senatus in insequentem annum prorogavit imperium.' Adde quæ notavit idem Gronovius ad Livii viii. 26. § 10. Livium vero sæpius vocem, quæ præcesserat, repetiisse, pluribus exemplis evicimus ad i. 3. § 2. Ceterum *ad captam urbem eamdem Romam sub regibus* priscæ edd. quas vidi, præferunt. Id, quod nunc vulgo circumfertur, primum obvium fuit in Mediolan. 1495.

Sub regibus primum, consulibus deinde ac dictatoribus, decemvirisque] Membranæ Fuldenses *sub reg. primum, cons. deinde, dict., decemvirisque.* Modius. *Deinde cons. ac dict.* alio ordine Lov. 4. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Tum copula *que* omittitur in Leid. 2. ac Gaertn. Vocula autem *ac*, quam in membranis Fuldens. deesse observavit Modius, in omnibus nostris constanter superest, nisi quod pro ea *te* habeat Harl. 1. errore librarii, qui forte *et* scribere voluit. Nam sæpe has voces, literis tantum transpositis, solent confundi. Vide varias lect. quæ Tibullo Broekhusii subjunguntur, l. i. el. 1. vs. 73. 74. el. 2. vs. 13. et alibi.

§ 2 *Res quum vetustate nimia obscuras, veluti quæ magno ex intervallo loci*] *Tum vetustate nimia obscuras* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. et Port. sollemni librariorum varietate. Vide hoc lib. ad c. 23. § 3.

Deinde *velut* non modo habent omnes codd. scripti, quos adhibui, sed similiter etiam omnes edd. usque ad Elzevir. Dan. Heinsii, quæ sæpissime ita erravit, aliisque errandi caussa exstitit. Vide ad v. 44. § 7. Ceteroquin etiam librarii ita in Mss. variarunt. Vide ad II. 42. § 8. cap. 62. § 2. c. 64. § 8. aliisque locis. Præterea *quæ magno intervallo loci*, neglecta præpositione, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. Harl. 2. et Port. eadem transposita *quæ ex magno intervallo loci* habet Leid. 1. Sed, sæpe Livium præpositiones medias inter substantivum eique additum adjectivum ponere solitum fuisse, dictum est ad II. 19. § 8.

Tum quod perraræ per eadem tempora literæ fuere] Habet vetus lectio *tum quod parvæ et raræ per ead. temp. literæ fuere*. Dictio *parvæ* multos offendit. Nam illam in altero exemplari, quod nobis ex Wormacia communicavit Dominus Reinhardus a Rietpur, primarii templi decanus, vir pietate et eruditione juxta spectabilis, quidam dispunxerat. In vulgatis edd. vides in *perraræ* commutatum, *et* copula sublata. Atqui sciendum, aliquando 'literas' inscriptionem apud Livium significare, ut cum dicit hoc lib. cap. 29. 'Tabulaque sub eo fixa, monumentum rerum gestarum, iis ferme incisa literis:' id est, hoc epigrammate. Proinde hic quoque intellige, 'parvas et raras per eadem tempora fuisse literas,' hoc est, breves inscriptiones modo, quæ non satis rem explicarent; easque fuisse raras. *Rhen.* Vet. lib. *tum quod et raræ per eadem*. Nam sequitur pars altera, *et quod etiam*. Sigonius. Vox *fuere* videtur interpretis alicujus. *Grut.* Veteres edd. *tum quod parvæ et raræ per eadem tempora literæ fuere:* quod Rhenano cerebrum Jovis sapit. Nequiquam enim inculcat 'literas' inscriptionem apud Livium significare, quasi hoc sensisset scriptor, 'parvas et raras per eadem tempora fuisse literas,' hoc est, breves inscriptiones modo, quæ non satis rem explicarent, easque fuisse raras. Vulgatæ subscribunt Pall. Mss. tres. *Gebh.* Rhenanus *quod parvæ et raræ per eadem tempora literæ fuere:* 'literasque' interpretatur inscriptiones. Sed illud meliorum codicum. 'Literæ' autem quævis sunt scripturæ et ingenii monumenta conscripta literisque tradita; hic historiæ. Lib. XXV. cap. 1. 'Quicumque libros vaticinos precationesve aut artem sacrificandi conscriptam haberet, eos libros omnes literasque ad se ante Kal. April. deferret.' Cæsar Gall. VI. 14. ubi tradit, cur Druides carmina sua scribi nolint, sed memoriæ mandari: 'Neque eos, qui discunt, literis confisos nimis memoriæ studere: quod fere plerisque accidit, ut præsidio literarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant.' Plinius Præfat. Histor. Naturalis: 'Hoc ante me fecit in literis nostris Valerius Soranus:' id est, inter scriptores nostros, seu Latinos. Quod si recordatus esset Andreas Schottus, non correxisset *fecit inter nostros.* Idem Plinius II. 52. 'Tuscorum literæ novem Deos emittere fulmina existimant.' Servius ad Æn. l. VIII. c. 135. '*Ut Graii perhibent*] Ut vestræ continent literæ.' Denique Noster lib. sequenti cap. 3. 'Eum clavum, quia raræ per ea tempora literæ erant, notam numeri annorum fuisse ferunt.' *J. F. Gron.* *Perraræ* primus edidit Aldus. Ea voce Livius etiam utitur XXIX. 38. 'Quod tunc perrarum in mandandis sacerdotiis erat.' Verum ita in nullo codicum scriptorum exaratum reperi. Quare recte hæc lectio Rhenano displicuit. *Tum quod et raræ*, quemadmodum Sigonius substituit, superest apud me in Voss. 1. a m. pr. Voss. 2. Lov. 3. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Klockian. Hav. et Hearnii Oxoniensibus. Tum

ue raræ in Leid. 1. et Harl. *quod parvæ et raræ*, quod Rhe- acebat, in Flor. Voss. 1. in Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. fragm. Neap. Latinii, omnibusque te Aldum. Idque revocavi. Gronovius 'literas' exponit scripturam, quævis monu- literis mandata. Eas 'par- cat, quod paucis tantum ver- scriptæ forent. Quo sensu florum corpusculum' epito- um vocat Justinus in Præf. etiam 'raras,' quia eo tem- alia rerum gestarum monu- xstabant, quam commentarii um, et pauca alia publica pri- monumenta. In lectione incommodum etiam obvenit Potius enim dicturus fuisse *tum et quod raræ*, quia mox 'et quod etiam.' Vel si ta- let *tum quod et raræ*, postea isset *et etiam si quæ*, omissa *d*, quæ etiam in uno et altero, imus, cod. deest. Denique uod Grutero ab interprete a videbatur, constanter in scriptis et editis perstat. nium Gruterum in hac re t passim, quæ sani coloris lossematis suspecta reddere i fuisse, videbimus ad XXIII. . Sane si ea vox deleatur hoc men per ellipsin erit subintel-

d, etiamsi quæ in commentariis m aliisque publicis privatisque umentis, &c.] Plutarchus de Romanorum hæc verba ex rtit, citato ejus nomine pag. ta: Ἀλλὰ τί δεῖ περὶ ταῦτα ν, σαφὲς οὐδὲν, οὐδὲ ὡρισμένον καὶ τὰ πράγματα διαφθαρῆναι ωῶν καὶ συγχυθῆναι τοὺς ὑπ' μνηματισμούς, ὡς Λίβιος ἱστό- γὰρ ὕστερον μᾶλλον ὄντα δῆλα φανῆ δεικνύει τὴν τύχης εὐμέ- νεια. Vocula *quod* omittitur in et Lov. 1. quod verius videre- tur, si supra, ut Sigonius voluit, scri- bendum esset *tum quod et raræ*. Vide ad ea verba. Id tamen nunc servan- dum puto, non modo quia omnes re- liqui codd. jubent, verum etiam quia antea receptum est *tum quod parvæ et raræ*. Deinde *si quæ etiam* alio ordi- ne Voss. 1. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. et Port. Tum *etiamsi quæ commentariis*, omissa præpositione *in*, Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Præterea *privatisque trans monumen- tis* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. scriba- rum errore. *Privatisque transmocimen- tis erant* Lov. 2.

Incensa urbe pleræque interiere] *Ple- ræque* referri debet ad 'res gestæ' vel 'literæ.' Utrumque durum vi- detur, et præferrem, si Mss. firma- rent, *pleraque*, quemadmodum et Pe- rizon. citat Animadv. Hist. cap. 5. in princ. *Duk.* *Interire* Flor. a m. pr. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. quomodo sæpe librarii in codd. scriptis lapsi sunt. Vide ad XLV. 2. § 7.

§ 2 *Certioraque ab secunda origine*] V. C. habet *Clariora deinde certiora- que ob secundam originem, &c.* Sed il- lud *ob* ex litura apparet fuisse *ad*. Ursinus. Pal. 2. et veteres edd. pa- trocinium huic lectioni accommo- dant. Interim Mss. reliqui duo *cer- tioraque ob secundam originem*; quæ lectio Fulvio inventa movit eidem falsam suspicionem, τὸ *ad* degeneras- se in *ob*. Præfero vulgatum. *Gebh.* *Ob secundam originem* etiam Lov. 2. 3. 4. et Hearnii Oxon. N. Reliqui mei in vulgatum conspirant, nisi quod *ab prima origine* dederit scriba Gaertn. *Ab* et *ob* sæpius in scriptis commutantur. Vide ad l. XXVI. c. 1. § 3.

Velut ab stirpibus lætius feraciusque renatæ] *Ab stupidibus* stupide dedit scriba Voss. 2. *a stirpibus* Lov. 5. Hav. et fragm. Hav. *ab stipibus* Lov. 4. Deinde *latius* priscæ edd. pro quo *lætius* recte Aldus recepit. Neque

aliter scripti præferunt, nisi quod *lætus* sit in Leid. 1. et Harl. 1. Infinitis locis hæ voces commutari solent. Vide ad IX. 38. § 4. et quæ antea notavi ad Silii v. 178. Adde Markland. ad Stat. Silv. I. 6. 26. atque Corte ad Plin. Ep. I. 22. Epist. II. 5. et Epist. III. 18. Insuper *renovatæ* Harl. 2. et Hav. Colum. IV. 22. 'Degeneres' vineæ 'etiam renovatæ pristinum servabunt ingenium.' cap. 24. 'Ut sic recisa vitis ac renovata intra jugum contineatur.' Sed vulgatum genuinum est. Plinius Hist. Nat. XXI. 8. 'Mirum in eo, gaudere decerpi, et lætius renasci.' XIII. 4. 'Mirumque de ea accepimus, cum phœnice ave, quæ putatur ex hujus palmæ argumento nomen accepisse, iterum mori, ac renasci ex se ipsa.' Mox *exponuntur*, pro *exponentur*, Flor. a m. sec. *exponerentur* Lov. 3.

§ 4 *Ceterum primo quo adminiculo erecta erat*] Lege ex veteribus libris *Ceterum quo primo adm.* Sigon. Lectionem, quæ in vetustis ante Sigonium excusis libris fuerat, superest in Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harl. 1. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. Deinde *erecta erat adminiculo* Lov. 4. *adminiculo er ita erat* Harl. 1. *adminiculo erepta erat* Lov. 1. 5. Voss. 2. et Leid. 2. alibi obvio errore. Vide ad III. 5. § 7. Sed, *erecta* genuinum hic esse, ostendit etiam vox *adminiculum*, quæ, ex re agraria translata, proprie notat fulcrum, quo vel vites natura caducæ, et quæ, nisi fultæ sint, ad terram feruntur, sustentantur, vel aliæ arbores, quæ minus rectæ crescunt, emendantur. Cic. de Senect. cap. 15. 'Adminiculorum ordines, capitum jugatio, religatio et propagatio vitium.' De Nat. Deor. II. 47. 'Vites sic claviculis adminicula, tamquam manibus, adprehendunt, atque se ita erigunt, tamquam animantes.' Plinius Hist. Nat. XVII. 23. 'Viti adminicula addenda, quæ scandat adprehensa.' Id vocabant 'adminiculare vineam.' Colum. IV. 26. 'Sequitur adminiculandæ jugandæque vineæ cura.' 'Adminiculorum' in aliis arboribus meminit Senec. de Clement. II. 6. 'Agricolas bonos imitabimur, qui non tantum rectas procerasque arbores colunt; sed illis quoque, quas aliqua depravavit causa, adminicula, quibus regantur, adplicant.'

Eodem innixa M. Furio principe stetit] *Innixa Furio prin. stetit* Harl. 1. *innixa M. Furio stetit* fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. L. 1. *innixa Furio stetit* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et apud Hearnium Oxon. C. Verum Furius *princeps*, quam vocem reliqui codd. servant, etiam alibi vocatur. Supra v. 30. 'His adhortationibus principis concitati Patres, senes juvenesque, quum ferretur lex, agmine facto in forum venerunt:' ubi vide quæ notantur. Infra hoc lib. c. 11. 'M. Manlius Capitolinus, nimius animi, quum alios principes sperneret, uni invideret eximio simul honoribus atque virtutibus M. Furio.' *Innisa* est in Lov. 2. pro quo *inuisa* datum erat in Lov. 4. et 5. a m. pr.

Neque eum abdicare se dictatura, nisi anno circumacto, passi sunt] Quemadmodum hæc verba intelligenda sint admodum dissentiunt viri docti. Quidam Livium illud innuisse volunt, Camillum per integrum annum dictaturam gessisse. Ita Sigonius in Scholiis ad Chronol. Liv. ad ann. CCCLXVI. et Pighius in Annal. ad eumdem annum. Alii existimant, per 'annum circumactum' intelligendum annum civilem ordinariorum magistratuum, qui dignitatem Kal. Quinctilibus auspicati erant. Secundum eos Camillus factus est dictator anno quo Roma capta est; et quidem, ut Perizon. statuit, ejus initio, vel, ut Dodwello placuit, ante Decembrem elapsum, Gallos vicit, et urbem Romam ex eorum potestate

eripuit Idibus Februariis, teste Plut. in Camill. p. 144. Quum autem tribuni plebis actionem Veios migrandi revocarent, ea ipsi caussa fuit non abdicandæ post triumphum dictaturæ, senatu obsecrante, ne rempublicam in incerto relinqueret statu. Vide Liv. v. 49. Neque etiam postea, quum actionem hanc discussisset, eum abdicare se dictatura passi sunt, nisi anno circumacto, id est, nisi elapso anno, in cujus gestis enarrandis Livius versatur; eum enim frequentissime 'anni circumacti' nomine Livium intelligere, non alium aliquem, aut integrum anni circuitum. Ex eorum itaque sententia Camillus dictaturam ultra sex menses retinuit. Verum omne illud tempus incidit in eum annum, cujus tribunos memoravit v. 36. § 12. Plura vide apud Perizon. in Animadv. Hist. c. 10. p. 452. et seqq. ac Dodwell. de Cyclis Dissert. x. § 83. et notis ad Chronol. quam Dion. Hal. subjunxit, ad annum ante Christ. CCCLXXXVII. Et horum verior videtur sententia.

§ 5 *Comitia in insequentem annum tribunos habere*] *Comitia in sequentem annum* Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. Sed prima syllaba vocis *insequentem* intercidit ob vocem præcedentem. Vide ad iv. 30. § 12. Mox *quorum magistratu*, pro *quorum in magistratu*, Lov. 2. Cui lectioni patrocinium parari posset ex illis quæ notantur ad v. 34. § 2. At, quum reliqui codd. vulgatum tuentur, potius est, ut dicamus, præpositionem in uno illo interceptam esse vel a vocis præced. litera finali, vel a sequentis initiali. Vide alia hujus erroris exempla ad x. 13. § 3. et xxxvii. 1. § 2.

§ 6 *Interim Q. Fabio*] Prænomen deest in Leid. 2. contra voce auctior *interim Q. tum Fabio* præfert Leid. 1. *interimq*; *Fabio* Lov. 1. Paullo ante *atque labore*, pro *ac labore*, habet Hav.

Simul primum magistratu abiit] Secundam vocem a Livio non venisse existimo, et abolendam. ix. 26. 'Intellecturosque id ita esse, simul magistratu abissent.' xxiii. 29. 'Simul inclinatam aciem viderunt.' x. 17. 'Simul admota sunt signa.' Et abesse nunc comperior a Rott. Ita iv. 18. ubi nunc editur 'quod ubi conspexit,' Mss. Pall. et Rhen. item Voss. uterque, Rott. exhibent *quod simul ubi conspexit*, nos pro varia lectione non dubitamus Livium scripsisse *quod simul conspexit*, ut habetur in Ms. Helmæstad. Adde paterna ad iv. 31. Itaque et apud Ciceronem Tusc. Quæst. iv. 2. semper solitus sum legere 'facile ut appareat, nostros omnia consequi potuisse, simul velle cœpissent,' non *simul ut velle*, quod edd. obsidet. *Jac. Gron.* Vel propter unius Ms. auctoritatem adsentiri possum Gronovio, *primum* non esse a Livio. Nam alioqui 'simul primum' recte dici, constat e Cic. in Verr. i. 13. Suet. Cæs. c. 30. et Ner. c. 43. Sed locus Ciceronis Tusc. Quæst. iv. 2. non videtur emendationem desiderare. 'Simul ut' eadem significatione, qua 'simul,' non raro dicit Cicero. *Duker.* Liberaliores adhuc Lov. 4. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. scribunt *simul primum ut magistratu abiit:* et ex meis fragm. Hav. in quo est a m. pr. *simul cum primum magistratu abiit:* ut et Lov. 4. in quo est *simul ac primum:* quas tres voces jungit etiam Sueton. in Cæs. c. 30. 'Delaturum se nomen ejus, simul ac primum exercitum dimisisset:' ubi, easdem etiam apud Cic. junctas obcurrere, docuit Burmann. Eorum tamen liberalitate non modo non utor, verum etiam τὸ *primum* delendum esse cum Gronovio existimo. Sæpissime Livius vocem illam *simul* eo sensu adhibuit. Supra i. 59. 'Quo simul ventum est, præco ad tribunum Celerum populum advocavit.' iii. 26. 'Qua simul, absterso pulvere ac sudore, velatus pro-

cessit, dictatorem eum legati gratulantes consalutant.' c. 62. 'Simul instrui Romanam aciem Sabini videre, et ipsi jam pridem avidi certaminis procedunt.' Infra hoc lib. c. 19. 'Simul multitudo illa non secum certari viderint, nulli magis quam libertati favebunt suæ.' x. 28. 'Insecuta, simul territos hostes vidit, Gallica acies.' c. 34. 'Igitur simul advenit consul, primo ita compositus instructusque mœnibus subcessit.' xxxv. 17. 'Et alias civitates, simul duas jugum exuisse vidissent, ad liberatorem populum defecturas.' xxxvii. 34. 'Quos, simul Asiam adtigissent, effuso agmine ad castra regia ituros crediderat.' c. 42. 'Ibi simul perturbati ordines, intulere signa Romanæ legiones.' xliv. 19. 'Se et Cn. Octavium, simul senatus censuisset, exituros esse.' Indocti librarii id passim, ut hoc loco, mutarunt in *simul primum*, vel, ut aliis locis, in *simul ut, simul atque, simul ac, postquam, si*, et similia. Vide ad iv. 18. § 7. c. 31. § 5. c. 32. § 6. v. 25. § 11. et 13. vi. 19. § 7. ix. 26. § 12. x. 17. § 6. xxiv. 38. § 3. xxv. 24. § 5. xxxiv. 3. § 2. xxxv. 17. § 8. c. 44. § 5. xxxvi. 7. § 5. c. 24. § 6. c. 32. § 8. xxxviii. 5. § 8. et alibi. Adde Victor. Mannt. et Gebhard. ad Cic. ad Famil. vi. 18. Scheffer. ad Phædr. Fab. iii. 14. 3. Titium ad Calpurn. Ecl. v. 30. viros doctos ad Curtium iii. 11. § 4. J. F. Gronov. ad Senec. de Ira i. 1. Grævium ad Cic. Orat. de Aruspic. Resp. c. 1. et Cortium ad Sallust. Catil. c. 7. § 4. Similis macula eluenda est ex Colum. v. 11. 'Omnes arbores, simul atque gemmas agere cœperint, luna crescente inserito:' ita vulgo editur, pro quo integerrimus codex Sangerman. præfert *simul gemmas agere cœperint*, quod verum puto. Præterea *dictatura abiit* Lov. 4.

Ab C. Marco tribuno plebis] *C. Marcio* omnia exemplaria habent, pro *C. Marco*. Duo enim prænomina Romanorum nemo habuit. *Sabell.* *Ab Cr. Marcio* Leid. 1. *ab Crimartio* Lov. 3. *ab Cn. Marcio* Voss. uterque, Lov. 1. et Harl. 1. *ab Gn. Marcio* Leid. 2. Lov. 2. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. C. et excerpt. Pith. *a Cornelio Marcio* Gaertn. *ab M. Marcio* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *ab Q. Marcio* Hearnii Oxon. L. 1. *ab M. Memilio* ejusdem L. 2. Sabellici lectionem Veneti receperunt 1498. Sed Ascensius *ab Cn. Mario* a. 1513. edidit, pro quo Aldus *ab C. Martio* reposuit, Frobenius tandem a. 1535. *ab C. Marcio*. Ex tot lectionibus quæ verior sit, dictu difficile est. Plures quidem Marcio huic *Cnæi* prænomen vindicant. Verum Marciæ genti prænomen *Caii*, non *Cnæi*, familiare fuisse, observat Sigonius ad Epit. lib. ii. ubi Marcius Coriolanus etiam male *Cnæus* dicebatur. Et eodem ducit codex, qui *a Cornelio Marcio* habebat. Alibi enim non raro *Cornelius* ab indoctis librariis prænomini *Caius* subponitur. Vide ad cap. seq. § 6. Et ita in Flor. ac Klockian. fuisse videtur. Vulgatum itaque servo. Mox *dies dicta est* alio ordine Lov. 2. et *legatus* pro *legatus*, perperam Gaertn.

§ 7 *Cui judicio eum mors*] *Cum*, pro *eum*, Hav. qui error sæpius in Mss. obcurrit. Vide ad iv. 19. § 2. Mox vocabulum *opportuna* deficit in Lov. 5. a m. sec. ejus loco *optima* est in Lov. 4. Vide ad xxxvii. 7. § 10. Deinde *subtraxi*, pro *subtraxit*, habet Leid. 1.

§ 8 *Interregnum tum iniit P. Cornelius Scipio iterum, et post eum M. Furius Camillus iterum*] Cornelius atque Camillus ambo interreges fuere A. U. C. ccclxiv. v. 31. ideoque non legam *Scipio interrex*, pro *Scipio iterum*, ut quidam temere, meo quidem judicio, hunc locum emendarunt. Iidem etiam *tum* sustulerunt ante verbum *iniit*. Glar. Ita distinxi suasu Pal. 2. *Interregnum iniit tum P. Corn. Scipio : interrex et post eum.*

Edidit Sigonius, *Interregnum initum. P. Cornelius Scipio interrex:* at ita nulli scripti. *Grut.* Particulam *tum* addidit Sigonius, et consentiunt scripti nostri. Sed iidem *Scipio interrex:* pro quo subjecit ille *Scipio iterum.* Postea mutavit sententiam, scripsitque *Interregnum initum. P. Cornelius Scipio interrex.* At Gruterus, *Interregnum iniit tum P. Cornelius Scipio. Interrex et post.* Placet Sigonianum posterius, ut τὸ *iterum* ad utrumque referatur. Vide v. 31. Sic VIII. 3. 'Itaque interregnum initum: duo interreges fuerunt M. Valerius ac M. Fabius. Is creavit consules.' X. 11. 'Eo anno (nec traditur causa) interregnum initum. Interreges fuere Ap. Claudius,' &c. *J. F. Gron. Iterum,* ait Gronovius, pertinet ad utrumque. Sane P. Cornelium Scipionem et M. Furium Camillum jam ante interreges fuisse, scripsit Livius v. 31. Nec tamen probari potest sententia Gronovii. Nam Camillus jam bis ante hunc annum interrex fuerat lib. v. c. 17. et 31. Nec credo, tantam dignitatem hujus magistratus fuisse, ut, quemadmodum 'consul iterum,' sic 'interrex iterum' dicerent. Livius quidem nusquam, quod sciam, ita loquitur. L. Valerium Potitum interregem memorat v. 31. et VI. 5. et M. Valerium Corvum VIII. 17. et IX. 7. nec addit 'iterum.' Plane non intelligo, quid hic sit *iterum,* et corruptum esse arbitror. Nec tamen quidquam habeo, quod ad emendandum locum conferam, præter conjecturam, fortasse non omnibus literis scriptum fuisse *iterum,* sed *II.* quæ sunt notæ numeri binarii, e quo, quum pro *secundus* positum fuisset, librarii perperam fecerint *iterum.* Certe, Camillum tum non iterum, sed tertium interregem fuisse, ex ipso Livio constat. Et solet Livius adnotare numerum interregum. v. 17. 'Interreges tres deinceps fuere.' VII. 21. 'Ad decimum interregem seditionibus certatum est.' VIII. 3. 'Duo interreges fuerunt.' c. 17. 'Per quintum demum interregem M. Valerium Corvum creati consules.' c. 23. 'Quartusdecimus demum interrex consules creat.' *Duk.* Non constat, quis lectionis, quæ nunc vulgo circumfertur, auctor habendus sit. Nam verum quidem est, eam primum obcurrere in ed. quæ Sigonii nomine inscripta est; sed demum in illa, quæ post mortem ejus a. 1592. lucem vidit, quum ipse Sigonius constanter in prioribus aliam lectionem, quam nempe Gronovius memorat, probasset; nec tamen in postrema hac, ut alibi facere solitus est, mutatæ sententiæ et novæ lectionis, alibi nondum exstantis, receptæ ullam rationem reddidit. Verum, quisquis tandem lectionis istius auctor est, licet ita in nullo codice exaratum repererim, eam nihilominus, Gronovio adsensus, veriorem esse existimo, quod plerique codd. aperte eo nos ducant. Nam *Inī res nū iniit temp. Corn. Scipio interrex, et post eum* præfert Leid. 1. *Interres inuminit tum P. Corn. Scipio interrex, et post eum* Harl. 1. *Interreg. initium. P. Corn. Scipio interrex et post eum* Flor. *Interreg. iniit tum P. Corn. Scipio interrex, et post eum* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. N. C. et alii. *Interreg. iniit tum primum Corn. Scipio interrex, et post eum* Lov. 2. Longius inde discesserunt Harl. 2. Hearnii Oxon. B. ed. Aldina et nonnullæ aliæ Sigonianis priores, quæ τὸ *tum* omiserunt. Similis fere scriptura superest in fragm. Hav. a m. pr. nisi quod male transpositis vocibus *Interreg. iniit Cornelius tum P. Scipio interrex, et post eum* exhibeat. Hæc codd. meorum est scriptura: unde patet, quid sentiendum sit de sententia Glareani, cujus judicio temere *Scipio interrex,* pro *Scipio iterum,* receptum est, et de paucis Sigonii codd. quos vocem *interrex* non habere in prioribus Scholiorum edd. testatus est. Cer-

te *iterum*, quod utrique verius esse visum est, non modo in nullo superest Ms. sed ne in primis quidem edd. quæ perperam exhibent *Interreg. tamen iniit P. Corn. Scipio interrex, post eum.* Idem etiam servat ed. Mogunt. nisi quod, mutata distinctione, dederit *Interreg. tamen iniit P. Corn. Scipio, interrex post eum*, quam interpunctionem postea Gruterus adoptavit. Mediolani demum anno 1505. datum est *Interreg. tum iniit P. Corn. Scipio iterum, post eum*, quod paucæ tantum edd. receperunt, et mihi obvium non fuit, nisi in Ascensianis 1513. et 1516. Neque etiam vocem *iterum* hic necessariam arbitror. Nam supra quidem v. 31. ut viri docti observarunt, M. Furius Camillus et P. Cornelius Scipio interreges fuisse narrantur, sed admodum incertum videtur, an idem P. Cornelius Scipio, cujus ibi mentio fit, etiam hic intelligi debeat. Verum, ut liberalis sim, et eumdem Scipionem hoc loco indicari concedam, attamen vox *iterum*, quæ mox sequitur, non modo Camillum, sed et præcedentem Scipionem, nunc secundum interreges esse, commode significare potest. Nam sæpe quidem Livius, ubi duo collegæ eamdem dignitatem secundum vel tertium obtinent, uniuscujusque nomini τὰ 'iterum,' vel 'tertium' addidit, quemadmodum v. 8. c. 14. et hoc lib. capp. 11. et 21. Nihilominus supersunt etiam exempla, ubi subficere existimavit, si similes voces alterutrius nomini subjungeret. Et quidem, quemadmodum hoc loco tantum posterioris, ita tantum prioris nomini subjungitur v. 10. ubi æque K. Fabius Ambustus iterum tribunus consularis est, ac proxime præcedens Cn. Cornelius Cossus, licet vox *iterum* tantum huic, non etiam illi, adposita sit. Vide quæ ibi notavi. Neque vulgatæ lectioni obstare debet, quod post vocem *Interregnum* paucis vocibus interjectis repetatur *interrex*. Non modo enim similia Livio frequentissima esse ostendunt, quæ dicta sunt ad I. 3. § 9. sed, eum etiam id in iisdem his vocibus fecisse, docent exempla a Gronovio laudata. Neque multum differunt sequentia, ut ex hoc lib. c. 5. 'Res ad interregnum rediit. Interreges deinceps M. Manlius Capitolinus, Ser. Sulpicius Camerinus,' &c. IX. 8. 'Res ad interregnum rediit. Interreges Q. Fabius Maximus, M. Valerius Corvus.' Hoc lib. c. 18. 'Invidiam non dictator modo abdicando dictaturam fugisset.' Ceterum neminem fore confido, qui sententiam Doujatii probabit, existimantis vocem *iterum*, Camilli nomini additam, significare, quatuor fuisse interregna, duos interreges, qui ambo eum magistratum alternis bis gesserunt. Viri docti enim docuerunt, ideo *iterum* additum esse, ut indicaretur, eos hunc magistratum etiam prius gessisse, nunc secundum gerere. Ne quid tamen dissimulem, nondum mihi in hoc loco satisfacio, et scrupulus residet, quem nemo, nisi nunc demum Dukerus, animadvertit. Nimirum, secundum Livium ipsum, Camillus hoc anno non 'iterum,' sed 'tertium,' interrex fuit. Extraordinario enim hoc magistratu functus esse dicitur v. 17. iterum ibidem c. 31. nunc vero tertium. Alterius autem M. Furii Camilli, quam qui patriam ex manu Gallorum eripuit, neque apud Livium, neque apud alios mentio obcurrit, ut dictum est ad v. 1. § 2. Quin etiam non memini, alibi Livium adnotare, aliquem iterum vel tertium interregem creatum esse; licet exempla dari possint, magistratum hunc iterum in eumdem conlatum esse. Ne quid dicam de modo memorato Camillo, anno secundum chronologiam Sigonii CCCLVIII. interrex memoratur L. Valerius apud Liv. v. 17. a. CCCLXIII. L. Valerius Potitus ibidem c. 31. a. CCCLXIX. L. Valerius Potitus apud Liv. VI. 5. Jam vero ab a. CCCV. usque ad a.

CCCLVIII. non alius apud Livium L. Valerius memoratur, quam L. Valerius Potitus, qui ab a. CCCXLI. usque ad a. CCCLVII. quinquies tribunus consularis fuit: unde efficio, verisimile esse, L. Valerium, qui a. CCCLVIII. interrex fuit, eumdem L. Valerium Potitum fuisse, quia exemplum non obcurrit, interregem proditum fuisse, nisi qui summis honoribus functus esset. Anno deinde CCCLXIII. obcurrit L. Valerius Potitus consul; qui utrum a priori diversus, an idem fuerit, dubium est. Verum diversum esse largiamur. Ita ab a. CCCXLI. usque ad a. CCCLXIX. imme diutissime adhuc postea, duo tantum memorabuntur L. Valerii Potiti, qui eo temporis spatio ter interreges fuerunt: unde sequitur, alterutrum eorum hanc dignitatem bis obtinuisse: et tamen Livius nullo loco vocem 'iterum' addidit. Aliud exemplum superest etiam in M. Valerio Corvo, qui a. CDXXII. interrex memoratur apud Liv. VIII. 17. et a. CDXXXIII. L. IX. c. 7. Is autem nullus alius est, quam qui, auxilio corvi Gallo provocatore caeso, inde 'Corvi' cognomen accepit. Et tamen neque hunc 'iterum' interregem fuisse Livius expresse monet. Quid igitur de voce *iterum* hoc loco, quae in omnibus Mss. superest, statuendum sit, lectoribus relinquo cogitandum. Mihi vero Dukeri conjectura non displicet. Doujatii vero sententiam ideo probare nequeo, quia aliud nullum invenio exemplum, eodem interregno durante, honorem interregis eidem bis obvenisse. Unum tantum observavi, quod Doujatio favere existimari posset, apud Liv. VII. 17. ubi a. CCCXCIX. inter octo interreges memorantur *M. Fabius* et *M. Fabius Ambustus*. Verum, ut utrumque eumdem statuamus, necesse non est. Eodem enim tempore duos M. Fabios Ambustos vixisse, summisque honoribus functos esse, alterum N. F. M. N. alterum K. F. M. N. fratres patrueles, constat ex illis quae Sigonius notavit ad IV. 58. § 6.

Is tribunos militum consulari potestate creat] *His tribunos* Leid. 1. et Harl. 1. perperam uddita adspiratione. Vide ad VIII. 24. § 16. Contrario modo peccasse librarios, et *is* pro *his* scripsisse, dictum est ad II. 14. § 4. Deinde *proconsulari potestate* habent Leid. 1. et Lov. 2. quas voces omiserunt Leid. 2. et Lov. 1. Praeterea *creavit* Lov. 2. et 4.

Creat, A. Valerium Publicolam iterum] Hic Valerius superiore libro, ut diximus A. U. C. CCCLXI. c. 26. et hoc lib. a. CCCLXVIII. c. 5. *Lucius*, non *Aulus*, vocatur. Lector dispiciat, uter erret locus. *Glar.* Ex quatuor reliquis ejus tribunatibus militaribus apparet, non *A.* sed *L. Valerium Publicolam* legendum. *Auli* etiam praenomen non tulerunt, quod memoriae traditum sit, Valerii, nisi in mendosis perspicue libris. *Sigon.* *A. Valerium* servant Voss. 1. a m. pr. Leid. 2. Lov. 1. 3. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. At Hearne se *M. Valerium* in Oxon. B. invenisse testatur: quam et superiorem lectionem jungere, ac simul exprimere voluisse videntur Leid. 1. et Harl. 1. *creatā Valerium*, et Flor. *creat. am Valerium* exhibentes. Praenomen omittitur in Voss. 1. a m. sec. Lov. 2. 4. et Hearnii Oxon. C. Solus tantum Voss. 2. ex quo nihil in excerptis notatum erat, *L. Valerium* habuisse videtur. Et id verius esse, monui ad V. 26. § 2.

L. Virginium, P. Cornelium, A. Manilium, L. Aemilium] *A. Manlium* legendum, non *Manilium*, ut patet ex a. CCCLXXII. hoc lib. c. 21. ubi tertium fit tribunus militum consulari potestate. *Glarean.* *A. Virginium* legit Lov. 2. sed praenomen deficiebat in Harl. 1. *Verginium* habent Leid. 1. Lov. 3. et Gaertn. Vide ad II. 17. § 1. Tum *A. Maliniumq;* Flor. *A. Ma-*

nilium reliqui omnes codd. mei, exceptis solis Lov. 2. 5. et Leid. 2. in quibus recte est *A. Manlium.* Vide ad XXXIV. 53. § 2. Deinde *M. Æmilium* Lov. 2.

§ 9 *Ii ex interregno quum extemplo magistratum inissent*] Vet. lib. *Hi ex interregno.* Sigon. Similiter et mei, nisi quod *Hii* sit in Gaertn. et fragm. Hav. Tum *exemplo* Leid. 1. Vide ad XXXIV. 33. § 8. *extimplo* Voss. 1. et 2. quæ vitiosa orthographia passim in Mss. obcurrit. Mox *consulere*, pro *consuluere*, Leid. 2. Lov. 5. et Hav.

§ 10 *Erant autem eæ duodecim tabulæ et quædam regiæ leges*] Vet. lib. *erant autem æreæ duod. tab.* Sigon. Pall. duo *erant autem duod. tab.* Pal. 2. *erant autem æreæ duod. tab.* quamquam idem habeat ad marginem *æneæ.* Andreas edidit, *In primis fœdera aut leges erant: aut æneæ duod. tab.* Campani ed. succinit Pal. 2. *Gebh.* Confero me ad priscam lectionem, et quod notat Sigonius ex vet. lib. *æreæ,* quod etiam habent omnes alii Mss. vel *æneæ,* non puto rejiciendum. Addit quoque materiem, ut sciamus, cur istæ igni restiterint. Et fœderis in ære mentio est II. 33. Sed et præterea considerandum, an non istud posterius *leges* sit spurium, ut intellexerit Livius tabulas regias, hoc est, sub regibus perfectas, non modo legum, sed etiam fœderum, aliorumque monumentorum. *Jac. Gron.* *Æreæ* tamquam veram hujus loci scripturam e libro Sigonii etiam Rupertus ad Pomponium de Orig. Jur. I. 5. adripuit. Quod Jac. Gronovius dicit, in omnibus Mss. esse *æreæ,* vel *æneæ,* id de iis intelligendum est, quos ipse vidit, vel ab aliis ita habere accepit. Nam ex pluribus, quibus Hearnius usus est, tantum unus habuit *æreæ.* J. F. Gronovius non ignorare potuit consensum Mss. in *æreæ,* vel *æneæ,* et tamen hunc ei non tanti visum fuisse, ut vulgatam scripturam deserendam putaverit, ex illius silentio apparet. Si Livius XII. tabulis ideo addidit *æreæ,* ut sciamus, cur istæ igni restiterint, cur non idem de tabulis fœderum dixit? Deinde, quum Livium ob eam, quam dixit, caussam omnino *æreæ* scripsisse contendit, pro certo et indubitato ponit, XII. tabulas in Urbe a Gallis incensa adservatas fuisse, et tabulas æneas incendio corrumpi non posse: quorum neutrum ullo satis firmo argumento probari potest. Nam et in Capitolio, quod a Gallis incensum non fuit, adservari potuerunt, ut fere aliæ tabulæ legum, senatusconsultorum, plebiscitorum, et fœderum; et tabulæ æneæ utique etiam magna vi flammæ corrumpi possunt. Vel unus locus Suetonii in Vesp. c. 8. totum fundamentum hujus sententiæ evertit: ‘Ipse restitutionem Capitolii, a Vitellio incensi, aggressus, ærearum tabularum tria millia, quæ simul conflagraverant, restituenda suscepit, undique investigatis exemplaribus: instrumentum imperii pulcherrimum ac vetustissimum, quo continebantur pœne ab exordio Urbis senatusconsulta, plebiscita de societate, et fœdere, ac privilegio, cuicumque concessis.’ Nec caussa ulla est, cur post *regiæ* deleri debeat *leges.* Quæ his verbis ἐν παρενθέσει dicit Livius, ad leges pertinent, non ad fœdera, aliaque monumenta. ‘Leges regias’ dici notum est, non item ‘tabulas regias.’ *Duk.* *Erant autem duod. tab.* Voss. 2. et Lov. 3. *erant autem ceree duod. tab.* Lov. 1. *erant autem æreæ duod. tab.* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. 2. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. cum edd. Rom. a. 1472. Mediol. 1495. 1505. Veneta 1498. Ascens. 1513. et 1516. et Paris. 1529. *erant autem æneæ duod. tab.* Port. *erant ante duod. æreæ tab.* Gaertn. Sed pro vulgato stant optimi Flor. Leid. 1. et Harl. 1. neque multum abeunt Klock-

v. 2. in quibus est *erant* *tuod. tab.* Et forte *erant* erius est. Quamvis enim, lecim tabularum æri in-, ex Livio III. 57. et ali-et, idem tamen de legibus non posse videtur. Certe, li tempore nondum æreis, s tabulis leges ac similia fuisse, testatur Dionys. iq. III. 178. Χάλκεαι γὰρ τότε ἦσαν, ἀλλ' ἐν δρυΐναις σανίσιν οὔτε νόμοι καὶ αἱ ῶν διαγραφαί. Vide de hac upremæ apud Hollandos Bynkershoek. in Præterm. ff. de Orig. Jur. p. 22. ortasse contenderet, leges quidem querneis tabulis d postea eis æreas substi-e. Quod vero *ante*, pro in Gaertn. librariorum er-n est. Vide ad XXVII. 35. hoc ipso §. Ceterum vox Gronovio suspecta erat, in riptis constanter superest. um delenda videtur. Om-vocabula, quæ parenthesi tant, ad solum præcedens ndá puto, quæ partim duo-ilæ, partim quædam regiæ e dicuntur. Neque offen-t, vocem *leges* modo præ-Vide ad I. 3. § 9.

, *quæ comparerent, jusse-* e Sigonius *et comparari.* n *comparari?* At illud est .' Ut Cicero Bruto c. 32. quidem pueris hæc oratio ptima putabatur, quæ vix paret.' in Verrem I. 50. dona comparere omnia.' s. Sigonius, in prima ed. s testatus, vet. lib. præ-*uiri et comparari*, eam in-ionem in contextu expres-ter apud me habet Gaertn. *comparari* Hav. *conquirique* ri Port. Lov. 2. 4. 5. et *onquirique compararent* Flor. *conquiri quæ compararent* Voss. uter-que, Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Sed recte Gronovius *comparerent* ge-nuinum esse monuit. In edd. vett. Rom. 1472. Parm. et Mediol. 1480. errore operarum excusum est *quæ comperarent*, pro quo Mediol. quin-decim annis postea datum est *quæ compararent*, quam editionem inpru-denter secuti sunt Veneti 1498. As-censius 1516. et Aldus. In Ascens. tamen margine nescio quis conjecit scribendum esse *qui compararent.* Frustra. Infra VII. 3. 'Clavos indices numeri annorum fixos in templo Nor-tiæ Etruscæ Deæ comparere :' ubi etiam male quidam codd. *comparare.* XXVI. 30. 'Saltem, quæ compareant, cognoscique possint, restitui dominis jubeant :' ubi in quibusdam codd. similiter turbatur. XXXVIII. 11. 'Ali-orum qui comparebunt, intra dies centum Corcyræorum magistratibus sine dolo malo tradantur ; qui non comparebunt, quando quisque eorum primum inventus fuerit, reddatur.' Similiter *adparerent* et *adpararent* commutantur cap. seq. § 4. Quin et Sigonius in iteratis edd. non modo Scholion illud omittendo, sed et ve-terem lectionem restituendo, priorem conjecturam palam damnavit.

Alia ex aliis edita etiam in vulgus: quæ autem] Obscurus est hic sensus : nam, illud *alia* quid referat, nescio : neque enim magis fœdera, quam le-ges, referre videtur. Quidam pro *ex aliis*, emendarunt *ex eis*, nihilo-minus in obscuro manente sensu. Porro, quæ de sacris suppressis sub-junguntur, et ipsa explicari conve-niebat, quænam fuerint sacra, et quomodo suppressa magis obstringe-bant religione animos : nisi Bacchica erant, et nisi per dolum oppressa a pontificibus intelligamus. *Glar. Alia ex eis*, id est, præter ea, ut in prin-cipio lib. XXIX. *Sigon.* Nec opus est hac subtilitate, nec sermo eam fert.

Alia puta capita ex legibus, quas appellavit, publicarunt: at quæ de sacris, celavere ac sibi reservavere pontifices. Glareanus etiam quærit, quæ *alia;* cum possit referri tam ad 'fœdera,' quam ad 'leges.' Immo *alia*, uti diximus, legum capita, vel condita et statuta legibus, ex iisdem sunt in vulgus edita: quæ ad religionem spectabant, ab Numa et Anco aliisve antehac publicata, suppresserunt, et domi continuerunt pontifices, ut ea sui beneficii facerent; ut ab se peterentur, non promiscue noscerentur. Exemplum est in illis, quæ de Cn. Flavio in libro nono extremo referuntur. Nimis curiosus est Glareanus, qui putat ea Livio exponenda fuisse, et de nescio quibus Baccheis suspicatur sacris. Erant patria et publica, ad quæ cives religione obligati essent: eorum e propatulo sumendorum copiam plebi negarunt pontifices: interim edocendorum per partes et opportuna tempora jus auctoritatis suæ firmandæ gratia sibi reservarunt. *J. F. Gron.* *Alia ex eis* superest in edd. Rom. 1472. et Parm. pro quo *alia ex aliis* dederunt iis proximæ usque ad Aldum, qui *alia ex eis* revocavit. Et ita præferunt codd. scripti, nisi quod *alia* deficiat in Leid. 2. et Lov. 1. et *ex hiis* habeant idem Leid. 2. et Voss. Mox verbis seqq. *τὸ autem* non comparet in Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. At pro eo *ante* ostentat Gaertn. De quo librariorum errore modo dictum est hoc ipso §. Deinde *religionum astrictos*, pro *religione obstrictos*, præfert Lov. 4. a m. pr. in quo deinceps emendatur *religionum obstrictos.*

§ 11 *Tum de diebus religiosis agitari cœptum*] Vide Gellium v. 17. et Macrob. Saturn. i. 16. *Klock.* Adde etiam Festum in voce 'Religiosus.' Ceterum quem Gellius ex Verrio Flacco *L. Atilium* vocavit, eum Macrobius ex Gellii annalium lib. xv. et Cassii Heminæ historiarum lib. ii. *L. Aquinium* dixit. Utrum autem hic ipsorum in istius nomine dissensus sit, an vero apud alterutrum eorum scribæ peccarint, videant, quibus Gellii et Macrobii codd. scriptos consulendi facultas sit. Viri docti nihil, neque ad hunc, neque ad illum, notarunt. *De rebus religiosis* est in fragm. Hav. a m. pr.

Diemque ad XV. Kalendas Sextiles] Legendum puto, *diemque a. d. XV. Kal. Sextiles.* Qua de re infra dicam. *Sigon.* *Diem ad XV.* habent edd. principes usque ad Aldum, qui addita conjunctione dedit *diemque ad XV.* Et ita præferunt tantum non omnes scripti; transpositis etiam notis numeralibus *VX* Harl. 1. Sed recte *diemque a. d. XV. Kal. Sext.* emendavit Sigonius, in quibus *a. d.* est *ante diem*, quomodo plene scribitur iii. 8. 'Ante diem tertium Idus Sextiles consulatum ineunt.' Vide Sigonium ad Livii xxvii. 23. § 7. xxxix. 52. § 4. Manutium ad Cicer. ad Famil. iii. 12. viros doctos, sed præsertim Hotomann. ad Cic. orat. pro Quinct. c. 6. Cortium ad Sall. Cat. c. 30. § 1. et, quem ibidem laudavit, Salmas. Epist. 125. qui de ea locutione copiosissime egit. Mox *duplice clade*, pro *duplici cl.* Port.

Quo die ad Cremeram Fabii cæsi, quo deinde ad Alliam cum exitio urbis fœde pugnatum] *Quod die ad Crem.* Leid. 1. Tum *Fabri cæsi* idem Leid. 1. cum Harl. 1. Præterea *quod deinde ad Aliam* Leid. 1. *quod deinde ad Alliam* Harl. 1. *quo die Alliam* Port. *quo die ad Aliam* Hav. *quo die ad Alliam* Harl. 2. *quo deinde Aliam* Lov. 5. *quo deinde ad Aliam* Florent. et Lov. 1. 2. 3. ac 4. *deinde ad Alliam cum exitio urbis quo fœde pugnatum* Gaertn. *quod*, pro *quo*, utroque loco in optimis codd. inde natum est, quoniam prima litera vocum sequentium male in fine τοῦ *quo* repetita est. Vide ad xl. 7. § 8. quamvis tamen alibi etiam *quo* et *quod* in libris scriptis confundi soleant.

Vide ad xxxvi. 33. § 3. De orthographia vocis *Allia* vide ad Epit. Liv. lib. v.

A posteriore clade Alliensem adpellarunt] In Mss. est tantum *posteriore clade All. appell.* Rhen. Non modo omnes nostri præpositionem servant, sed etiam *ab posteriore* habent Port. et Hav. *a posteriori clade All. appellaverunt* Leid. 2. et Lov. 4. *Alliensem pugnarunt appellarunt* Lov. 1.

Insignemque rei nullius publice privatimque agendæ fecerunt] In altero exemplari Ms. legitur *insignemque rei nulli publice privatimque.* Rhen. An ita usquam loquitur Livius? Ratio certe Latinitatis vellet, *insignemque re nulla publice privatimque agenda.* T. Faber. *Insignemque rei nullius* servant Leid. 1. Flor. Lov. 2. 5. a m. sec. et Harl. 1. *insignemque ullius rei* Hav. *insignemque rei nullæ* Lov. 4. *insignemque nulli rei* Harl. 2. et Port. Reliqui Mss. Rhenani lectionem tuentur, quam etiam vera esse videtur. Non magis enim in rationem Latinitatis peccare arbitror locutionem 'dies insignis rei nulli agendæ,' quam illas 'Mediastinus perpetiendo oneri idoneus,' 'Testa oneri ferendo firma,' de quibus vide Voss. Gramm. vii. 12. Donjatius etiam vulgatum defendit, et Livio familiare esse observat, ut dativum ad participium passivum futuri temporis referat loco accusativi cum præpositione *ad*, *insignem rei nulli agendæ*, pro *insignem ad rem nullam agendam.* Non recte tamen ipsum male habuit τὸ *insignem* e proximo repetitum. Vide ad i. 3. § 9. Ceterum *ferunt*, pro *fecerunt*, perperam præfert Leid. 2.

§ 12 *Quidam, quod postridie Idus Quinctiles non litasset Sulpicius*] Vet. lib. *non litasset P. Sulpicius.* At ego ostendi lib. v. c. 36. *Q. Sulpicius* legendum. *Sigon.* *P. Sulpicius* Harl. 2. Port. et Hav. Sed reliqui recte prænomen omittunt. Præterea *Quin dein quod postridie* fragm. Hav. a m. sec. *Quin deiñ* (sive *deinde*) *quod postridie* Gaertn. Vox autem *quod* deest in Port. a m. pr. quæ postea oræ adscripta est. Deinde *postridie No. Quintiles* idem Port. a m. pr. *post pridie Idus Quintiles* Lov. 2. *post tridie Idus Quintiles* Lov. 5. Hinc *cum litasset*, pro *non litasset*, Lov. 3.

Neque inventa pace Deum post diem tertium objectus hosti exercitus, &c.] Vide in hoc contextu *traditum putant* dictumne sit pro 'tradunt:' nam alioqui plane syntaxim non capio. Item illud *neque* exponendum pro 'et non;' ut negatio in verbum 'inventa' incumbat, non in 'objectus esset.' Tum illud etiam notandum, quo pacto dicat *post diem tertium*, quod factum est die tertio. Postridie enim Idus Quintiles non litavit Sulpitius, hoc est, pacem Deum non impetravit, expositore Nonio Marcello, et ad xv. Calendas Sextiles exercitum Romanum hosti objecit: quasi ita dicas: Sulpitius decima sexta Julii die non placatos invenit Deos, et decima octava ejusdem mensis die conflixit. Ut non magnopere mirandum, quod apud Marcum Euangelistam c. 8. legitur, Καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι, *et post treis dies resurgere:* ubi magnopere laborant magni nominis theologi. *Glar.* Miratur Glareanus, Livium dixisse *traditum putant*, pro 'tradunt,' eumque quasi parum Latine loquutum arguit. Verum immerito. Non enim interpuncta scite hæc verba sunt, verum ita debent distingui, *Inde, ut postridie Kalendas quoque ac Nonas eadem religio esset, traditum, putant;* hoc sensu: Inde putant traditum, atque institutum esse, ut postridie Kalendas et Nonas ater dies haberetur. Id enim ita esse, docet Macrobius Saturn. c. 16. 'Tum Patres jussisse, ut ad collegium pontificum de his religionibus referretur, pontificesque statuisse, postridie omnes Kalendas, Nonas, Idus atros dies habendos.' Idem tradit etiam Gel-

lius v. 17. et Plutarchus in libro τῶν κεφαλαίων c. 25. p. 269. citato etiam Livii testimonio. ['Glareanus ait, se syntaxin non intelligere, ex quo non sequitur, Livium non loqui satis Latine, ut hic falso syllogizat.'] *Sigon.* *Neque* in 'et non' resolvendum, recte monuit Glareanus. Vide ad XXXII. 10. § 6. Præterea *post diem tertium* dictum est pro 'tertio die post:' eodem fere modo 'ante diem xv. Kalendas,' pro 'die quinto decimo ante Kalendas.' Vide quæ hoc cap. notantur ad § præc. Deinde *objectus hostia exercitus Romanus* Lov. 2. et Leid. 1. *objectus hostie exercitus Romanus* Lov. 3. et Gaertn. in qua scriptura litera initialis τοῦ *exercitus* perperam repetita videri potest in fine vocis præced. Vide ad XL. 7. § 8. Pro quo quum deinde scriptum fuisset *hostiæ*, potuit iterum eadem litera initialis ultimam *e* intercepisse, ut remanserit *hostia*, quæ Leid. 1. et Lov. 2. lectio est. *Hostis*, pro *hosti*, erat in Flor. ex quo, suprascriptis duabus literis, factum est *hostibus*. Tum *abjectus* Hav. Vide hoc lib. ad c. 14. § 12.

Postridie Idus rebus divinis supersederi jussum; inde, ut] Omnia hæc vocabula omittuntur in Leid. 2. cui errori ansam dedit repetitio τοῦ *postridie*. Vide ad IX. 11. § 11. *Postridiem* habent Leid. 1. et Harl. 1. *post triduum* Lov. 4. Deinde *supersederit* Lov. 1. Voss. 1. a m. sec. et Leid. 1. *supersedere* Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Mox *Kalendas quoque ac novas* Leid. 1. Lov. 5. et Port. *Kalendas quoque Nonas* Hav. *Kalendas quoque ac nono* Lov. 2.

CAP. II. § 1 *Nec diu licuit quietis consilia erigendæ ex tam gravi casu reipublicæ secum agitare*] Pall. duo Mss. 1. ac 3. *agere*, non *agitare*. Gebh. *Quieti suæ consilia* Lov. 2. *quieti sunt consilia* Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad XLV. 17. § 6. Tum *regendæ* iidem duo codd. cum Lov. 2. et 4. *exigendæ* Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Vide ad III. 18. § 7. IX. 31. § 14. et quæ notavi ad Silii Ital. VII. 287. Deinde *agere* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et Gaertn. Male. Vide ad III. 49. § 6. ubi de locutione 'agitare consilia' dictum est.

§ 2 *Ad exstinguendum nomen Romanum arma ceperant*] *Ad expugnandum nomen Rom.* Gaertn. Deinde *Rom. nomen ceperant arma* Harl. 2. Port. et Hav. Præterea *ceperunt* Leid. 2. Gaertn. et Lov. 1.

Etruriæ principum ex omnibus populis conjurationem de bello ad fanum Voltumnæ factam] *Etruriæ principum omnibus populi* sine præpositione Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Hinc *conjurationes de bello factas* Hearnii Oxoniensis B. Deinde *ad fanum Voluntariæ* Flor. a m. pr. Sed pro ultima voce manu sec. suprascriptum est *Voltunnæ*, quod etiam exstat in Lov. 3. *ad fanum Valtumnæ* Klockian. *ad fanam Vultumnæ* Leid. 1. et Voss. 2. *ad fanum Voltumnæ Deæ* Hearnii Oxonienses N. et C. *ad fanum Volturnæ* Harl. 2. et Lov. 2. *ad fanum Dea Vulturnæ* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *ad fanum Vulturnæ Deæ* Lov. 4. Port. et Hav. *ad fanum Vulturniæ Dea* Lov. 5. *ad fanum Vulturnæ* Gaertn. fragm. Hav. et edd. principes, quarum aliæ tamen *Voltumnæ* præferunt. Vide ad IV. 23. § 6. Ceterum voces *de bello*, quæ in prioribus excusis deerant, addidit primus Aldus, easdemque servant omnes scripti.

§ 3 *Novus quoque terror accesserat defectione Latinorum*] Nisi Livius ediderit *defectio Latinorum* epexegesi satis grata. Plane ut VI. 6. 'Nova cura Latini Hernicique.' *Jac. Gron.* Omnes scripti in vulgatum conspirant, nisi quod *accesserat de defectione* præferant Harl. 2. et Port. *accesserat defectionem* Gaertn. Similes quidem adpositiones Livio admodum fre-

quentes sunt: vide ad xxv. 34. § 10. eam tamen invitis omnibus libris hic probare non sustineo.

Qui, post pugnam ad lacum Regillum factam, per annos prope centum] A pugna Regillensi ad hunc annum in Livio sunt plures, quam centum ac decem anni. At a pace Hernicis data prorsus centum. Ad Hernicos itaque hoc loco anni referendi. *Glar.* Pall. duo Mss. 1. ac 3. ut et Andreæ editio, *qui post pacem*. Gebh. *Qui primo post pugnam* Hav. *qui post pacem* Lov. 2. 3. et edd. principes ante Aldum. Cum Latinis fœdus ictum memorat Liv. II. 33. cum Hernicis ibidem c. 41. a priori fœdere, quod ictum est Sp. Cassio iterum et Postumo Cominio consulibus, ad hunc annum paullo plures, a posteriori, quod sancitum est Sp. Cassio tertium et Proculo Virginio consulibus, paullo pauciores, quam centum anni, elapsi sunt. A posteriori itaque fœdere hi anni numerandi sunt; quos non plene centum annorum spatium absolvere, Livius innuit, dicendo *per annos prope centum*. Ceterum *forte*, pro *prope*, Leid. 2. et Lov. 1.

Numquam ambigua fide in amicitia populi Romani fuerant] Ms. Fuldense *in amicitiam pop. Rom. fuerant*. Mod. *In amicitiam pop. Rom.* Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. 2. 5. Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. In quam lectionem quum plerique optimi codd. conspirent, eam spernere non audeo. Similiter Livius locutus est II. 14. 'Gratiam muneris magis significante titulo, quam auctionem fortunæ regiæ, quæ ne in potestatem quidem populi Romani esset:' ad quem locum plura notata sunt. Vox *numquam* deficit in Lov. 5.

§ 4 *Quum tanti undique terrores circumstarent, adpareretque*] Vox *undique*, quæ in multis antiquioribus edd. neglecta erat, jam recepta est in Tarvis. utraque, aliisque; eamdem servant omnes manu exarati. Liv. xxx. 3. 'Nec Scipio ullo tempore hiemis belli opera remiserat, quæ multa simul undique eum circumstabant.' Præterea *appararetque* Leid. 1. quomodo etiam alibi lapsi sunt scribæ, ut III. 57. § 8. et alibi. Eodem errore *compararent*, pro *comparerent*, in quibusdam Mss. est cap. præc. § 10. Mox *conceptu*, pro *contēptu* sive *contemptu*, Leid. 2. *contentu* Lov. 3. Vide hoc cap. § 9. *contemtum* Flor. Tum *et*, pro *etiam*, Lov. 2. *esse* Lov. 5.

§ 5 *Placuit ejusdem auspiciis defendi rempublicam, cujus recuperata esset*] Voss. antiq. *quibus*. Haud dubie scripserat *eisdem auspiciis defendi rempublicam, quibus*. Et sic edebant Andreas et omnes usque ad Moguntinos. Aldus mutavit. Quasi non alterum eodem sensu et elegantius dicatur. Curtius v. 9. 'Diis adversis bellum inimus, et pertinax fortuna Persas urgere non desinet. Novis initiis et ominibus opus est. Auspicium et imperium alii trade interim.' *J. F. Gron.* *Ejusdem auspiciis, cujus* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 2. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. B. et N. *ejusdem auspiciis, cui* Lov. 2. *ejusdem auspiciis, quibus* Leid. 2. Harl. 1. Lov. 1. et Hav. *eisdem auspiciis, cujus* Gaertn. *eisdem auspiciis, quibus* Voss. 1. Lov. 4. 5. et Port. Præterea *defendere rp̄*, pro *r. p.* id est *rem publicam*, Leid. 1. Ceterum Plutarch. in Camillo p. 145. auctor est, primo summam belli tribunis consularibus commissam esse. Verum quum ad Marcium montem obsiderentur a Latinis, ac Romam nunciassent, quanto in periculo castra forent, ita Camillum dictatorem dictum esse: ut in margine Livii Jac. Perizonius notavit. Adde Diod. Sicul. lib. xiv. p. 456.

§ 6 *C. Servilium Ahalam magistrum equitum dixit*] Prænomen deest in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. utroque, Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. *Con. Servilium* habet Leid. 1. *Cornelium Servi-*

lium Lov. 3. et Gaertn. Alibi ita sæpe peccarunt scribæ. Exempla habuimus v. 52. § 3. et hoc lib. c. 1. § 6. *Cor. Servium* Voss. 2. Frequenter voces 'Servius' et 'Servilius' confunduntur. Vide ad Epit. Liv. LXXII. *Claudium Servilium* edd. ante Aldum. De eo errore vide ad v. 26. § 2. *C. Servilius* vocatur hoc lib. c. 20. § 8. Deinde *Haulam* Lov. 5. a m. pr. *Halam* a m. sec. quod posterius exstat in Voss. 1. Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. IV.

Justitioque indicto delectum juniorum habuit] *Justitioque edicto* Leid. 2. Utrumque ferri potest, 'edicere justitium,' et 'indicere.' Vide ad IV. 26. § 12. Cetera tamen Mss. turba, *indicto* servans, eam etiam lectionem veriorem esse indicat. *Justitioque inductus* est in Gaertn. Deinde *dilectum juniorum* Flor. Voss. 1. et Leid. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 5. *juniorum delectum* trajectis vocibus Leid. 2. *juniorum dilectum* Lov. 1. Denique *abiit*, pro *habuit*, Leid. 1. Vide ad XXXVII. 59. § 7.

Ita ut seniores quoque, quibus aliquid roboris superesset, in verba sua juratos centuriaret] *Id aut seniores* perperam Leid. 1. *is ut seniores*, omissa etiam sequenti vocula *quoque*, Lov. 2. Hinc *aliud roboris* Hav. Alibi frequenter voces *aliquis* et *alius* permutantur in libris scriptis. Vide ad XXV. 38. § 3. *aliquis laboris* Voss. 2. *aliquid superesset roboris* priscæ edd. Aldo antiquiores. Denique *in verba sua juratos centuriaretur* Leid. 1. *in verba sua centuriarentur jurantes* Port. *in verba centuriaret juratos* Leid. 2. et Lov. 1. *in verba sua centuriaret juratos* Voss. 1. Harl. 2. Lov. 5. et Hav. *in verba sua juratos centuriasset* Voss. 2. *in verba sua juratos esse centuriaret* Gaertn. *in verba sua juratos esse centuriarēt* Lov. 4. *in verba sua juratos centuriarēt* Lov. 2.

§ *Partem unam in agro Veiente Etruriæ obposuit*] Pal. 1. *in agrum Veientem*: Pal. 3. *in agrum Veientis*. Gebh. *In agro Veientē Etruriæ copposuit* Harl. 1. *in agrum Veientem* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. et fragm. Hav. a m. pr. Deinde *et alteram*, copula addita, Lov. 1. *contra locare*, pro *castra locare*, Leid. 1. et Harl. 1. *alteram autem urbem contra locari* Lov. 4.

§ 8 *Tribunus militum his A. Manlius, illis, qui adversus Etruscos militabantur*] Plerique libri per notas, *tr. mil.* Sed Voss. alter et Mureti *tribuni*. Unde suspicor Livium scripsisse, *tribuni militum his A. Manlius, illis, qui adversus Etruscos mittebantur, L. Æmilius præpositi*. J. F. Gron. *Tribunis militum* Port. *tribuni militum* Lov. 3. et Hav. Deinde *A. Mallius* Voss. 2. et Lov. 3. *A. Manilius* Hav. et Lov. 4. Vide ad XXXIV. 53. § 2. Ejus prænomen *A.* erasum erat in Flor. Sed quum etiam collega ejus Æmilio mox tribuatur, in Manlio displicere non debebat. Postea *adversus Etruriam* Lov. 4. Tandem τὸ *mittebantur* non adparet in Leid. 2. et Lov. 1.

Nec procul ab Lavinio (ad Metium is locus dicitur) castra obpugnare] *Lavinium*, pro *Lanuvio*, quinto libro et pluribus locis mendose legere est: Lanuvii, ut Cicero clare demonstrat pro Muren. c. 41. fuit Sospitæ Junonis templum, non Lavinii. *Sabell.* Plutarchus in Camillo in expositione hujus belli p. 145. et seq. bis ait περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος, id est, *ad Marcium montem*: ut intelligi ex eo possit, hoc etiam in loco legendum esse, divisis vocibus, *ad Marcium*. Ejusmodi loquendi forma est apud Festum lib. IV. 'Capralia appellatur ager, qui vulgo ad Capræ paludem dici solet.' Item scribit Diodorus lib. XIV. p. 456. Verba ejus omnia apponam, quia liber ille adhuc vulgatus non est: Ταπεινῶν δ' ὄντων 'Ρωμαίων διὰ τὴν προειρημένην συμφορὰν, οἱ Οὐολοῦσκοι πρὸς αὐτοὺς πόλεμον ἐξήνεγκαν· Οἱ μὲν οὖν χιλίαρχοι τῶν 'Ρωμαίων καταγράψαντες

ῖται, καὶ προσαγαγόντες τὴν δύνα- ...στρατόπεδον ἐν τῷ καλουμένῳ Μαρκίῳ ...στρατοπέδευσαν, ἀπέχοντες ἀπὸ Ῥώ-...σταδίους διακοσίους. Τῶν δὲ Οὐο-...ν μετὰ μείζονος στρατιᾶς ἀντικα-..., καὶ τῇ παρεμβολῇ προσβαλόν-...κατὰ τὴν Ῥώμην φοβηθέντες ὑπὲρ τῷ στρατοπέδῳ, κατέστησαν αὐ-...ρα μὲν Μάρκον Φούριον. Quo ...gendum est Μαικίῳ ex vet. ...ss, et hoc loco legendum ...cium: unde 'tribus Mæcia.' Ita hic παρὰ πόδα sese cor-...demque agit de Jure Civium pag. 9. et in Plutarcho et ... Μαίκιον legendum censens. ...iam Mss. vel *Metium*, vel *Me*-...ac. Gron. *Ad Macium* rursus ...s de Antiq. Jur. Ital. I. 5. *Ad* ...n videtur probasse J. F. Gro-...nam sic laudat ex hoc loco ...m. Vet. I. 3. *Duk.* *A Lavinio* ... Lov. 2. Gaertn. et fragm. *Lanuinio* Voss. 1. a m. pr. in ...*uinio* datum manu altera. *Ab* ... Lov. 3. *a Lanuvio* Voss. 2. Harl. 1. et Klockian. *ab La*-...v. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. ...ste, *Lanuvio* legendum esse, ...us monuit. Nam locum, ubi ...posuit, Roma abesse σταδίους ... refert Diodorus loco laud. ...a autem stadia efficiebant ad-... xxv. milliaria, quum Lanu-...viginti fere milliaria ab Roma ...dicatur, Lavinium vero longe ...vicinius situm fuerit. Infinitis ...riusque urbis *Lavinii* et *Lanu*-...*vina* invicem commutantur. ...III. 29. § 6. Præterea *ad Me*-...ov. 1. et Voss. 1. a m. pr. ubi ...tera adposita nota indicatum ...delendum esse, ut sit *ad Me*-...omodo legunt etiam Voss. 2. ...Lov. 3. Gaertn. Port. Hav. ...n. Hav. *ad Mecilum* Leid. 2. ...m Lov. 2. 4. 5. et Harl. am-...le Sigonius in postrema Scho-...ed. *ad Mæcium* scribendum ..., quum in ea, quæ 1572. pro-diit, jam Μαικίῳ in Diodoro emendandum monuisset, et in Livio antea *ad Marcium* legendum censuisset, idque in contextum recepisset. Priorem Sigonii conjecturam *ad Marcium* probant etiam Cluverius Ital. Antiq. III. 8. p. 1026. et Cellarius Geogr. Antiq. II. 9. p. 518. Ex editis *ad Metium* præferunt Rom. 1472. et Parm. inde usque ad Sigonium editum est unica voce *Admetium*, a quo non multum discedit Klockian. *Ametium*, nec Flor. *Admestium* præferentes.

§ 9 *Ab contemtu* (*quod prope omnem deletam a Gallis*] *A contemtu* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. *ab contentu* Harl. 2. et Port. 'Contentus' et 'contemtus' passim in Mss. commutantur. Vide ad xxv. 38. § 20. et hoc cap. § 4. Eodem modo 'contendere' et 'contemnere' commutantur hoc lib. c. 6. § 6. Mox *omnem* abest ab Harl. 2. Lov. 4. 5. et Port. Tum *deletam esse a Gallis* Harl. 2. Port. et Hav. *deletam esse ab Gallis* Lov. 4. *delectam* est in Lov. 1. Vide ad IX. 37. § 8. *delatam* in Lov. 3. et ed. Rom. 1472. Vide ad IX. 25. § 9. In verbis proximis *ad bellum profectus*, pro *ad b. profectis*, Leid. 1. et Port. a m. pr. *aliquid bellum profectis* Hav.

Ut vallo se ipsi, vallum congestis arboribus sepirent] *Ut vallo, seque ipsi cong. arb.* Port. a m. sec. Vox *vallum* deficit etiam in Leid. 2. et Lov. 1. *vallumque cong. arb.* legit Lov. 5. Paullo ante *terroris injecerat*, pro *ter. intulerat*, Lov. 4. quod ex interpretis glossa natum est. Infra XXIII. 16. 'Satis terroris tumultusque in aciem mediam intulerat.' In verbis seqq. *neque intrare*, pro *ne qua int.* Voss. 2. Tum *monimenta*, pro *munimenta*, Leid. 1. Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. quomodo sæpe librarii lapsi sunt. Vide ad IV. 10. § 6.

§ 10 *Quod ubi animadvertit Camillus, ignem in objectam sepem conjici jussit*] *Quod ubi advertit* Port. et Hav. Ita

advertere,' pro animadvertere, est xliv. 18. 'Situm urbis undique adspiciens, quam non sine caussa delectam esse regiam advertit.' Vide Burmann. ad Gratii Cyneg. vs. 148. Interdum vero 'advertere' et 'animadvertere' commutari solent in scriptis. Vide Corte ad Plinii Epist. iii. 18. § 8. et infra notata hoc lib. ad c. 23. § 8. Quum tamen alii codd. in vulgatum conspirent, nisi quod solus Leid. 2. totam vocem *animadvertit* neglexerit, hic nihil mutandum arbitror. Deinde *ignis in objectam* Leid. 2. forte pro *ignes*. Sed reliqui *ignem* recte servant. Tum *conjectam sepem* edd. vett. usque ad Aldum, qui bene reposuit *objectam*. Mox enim 'conjici' sequitur. *Sæpem* habet Flor. hic et mox § seq. Vide ad Liv. viii. 8. § 10. Denique *coiciturus sit* Leid. 1. *quo iciturus sit* Harl. 1. *conjussit* Flor. a m. pr. in quo *conici jussit* a m. sec. emendatum est.

Et forte erat vis magna venti versa in hostem] Pall. duo Mss. *et sero forte erat*. Dispiciendum, quid hic agat τὸ *sero*. Gebh. *Et sero forte erat* Lov. 3. *et sero sorte erat* Voss. 2. Nisi τὸ *sero* a librario male interpositum sit, legendum putarem *et vero forte vis magna*. Duæ hæ voculæ *et vero* sæpius apud Ciceronem junctæ obcurrunt. *Et forte est vis* Gaertn. sed *erat* servant reliqui omnes. Voces *erat vis* erasa sunt in Flor. eorumque loco alia manu repositum est *vi*.

§ 11 *Itaque non aperuit solum incendio viam, sed flammis in castra tendentibus*] *Non apparuit* Hav. Frequenter hæ voces in Mss. commutantur. Vide ad xliv. 28. § 10. *Sed magis flammis* fragm. Hav. a m. pr. *sed e flammis* Leid. 2. An voluit librarius *sed et flammis?* Ego vero nihil muto. Sæpissime *sed* pro 'sed et,' 'sed etiam,' poni solet. Vide ad ii. 6. § 1. Mox perperam *maceriæ*, pro *materiæ*, Leid. 1. Tanta est similitudo ductuum literarum *c* et *t*

in scriptura Longobardica, u lime distingui possint: und passim voces in Mss. commu lent. Vide hoc lib. ad c. 'Materia viridis' hic est li ride. Vide ad v. 55. § 3.

Transcendentibus sepem inc sumtam fuerat] *Transcend. se dio absumta* Harl. 1. *transc in incendio absumtam* Leid. præpositio *in* male repetitur syllaba vocis seq. Vide ad 11. vel nata est ex ultima lit *sepem*. *Transcend. incendi* fragm. Hav. *absumta* etiam *absumtum* Lov. 4. *adsumtam* *sumptam* Lov. 1. Gaertn. Vide ad ix. 17. § 11. Deni Harl. 2. et Port. *erat* Lov. 4

§ 12 *Cum castra inpetu ce tator, prædam militi dedit*] Si deest vox *primo;* ut sit *pri cepisset*. Sic de eodem loqu 'Qui adveniens castra urbe mo impetu capere sit solitu Contra omnes libros teme fercit Sigonius *cum castra* *petu cepisset*. Mox c. 4. 'I adorti primo clamore atqu cepere.' At Camp. *primo* Gebh. Si Sigonius voluit, dum esse adjectivum *pri* potest illius sententia. Si putavit, id excidisse, et om dendum esse, errat. Livi 'Castra impetu ceperunt.' l. ii. c. 17. § 6. 'Rapta era Hispania.' Vide J. F. Gr Livii i. 57. § 3. *Duk.* Sch Sigonii ex numero illorum post ejus mortem demum runt in ed. 1592. Verum a Camillum quædam castra, etiam urbes primo inpetu ita mox hoc cap. 'Nec cast sed urbem etiam adgressu primo cepit.' Non tamen o tra omnesque urbes, quæ in pit, etiam primo inpetu cep Veii documento est. Inviti

codd. vocem non inserendam existimo. Utrumque 'inpetu capere,' et 'primo inpetu capere' recte dici, sed sensu differre, docuit Gronov. ad Liv. I. 57. § 3. *Cepisset*, sive *cepissent*, prœfert fragm. Hav. a m. sec. Ita distinguendum foret, *cum castra primo inpetu cepissent, dictator prædam militi dedit*. Sed omnes ceteri codd. uno consensu receptam lectionem tuentur, nisi quod *causa*, pro *cum*, scriptum sit in Lov. 3. qui error ex similitudine compendiorum *cā*, pro *causa*, et *cū*, pro *cum*, ortus est. In præcedentibus etiam interpunctionem hoc modo mutabat Ant. Perizon. *incendio absumtam fuerat fusis hostibus cæsisque. Quum castra primo inpetu cepisset.*

Prædam militi dedit; quo minus speratam, minime largitore duce, eo militi gratiorem] Vet. lib. *speratam a minime largitore duce*. Sigon. Intrusit hanc lectionem Sigonius e sublestissimo ac acerrimæ interpolationis codice. Legendum præeuntibus Pall. duobus et vetustissima ed. *prædam militi dedit quo minus sper., minime larg. duce.* Quid in genuina lectione sit difficultatis atque caliginis, nescio. Hæsit tamen Campanus, homo, cujus doctrinæ vanitas ingenii, ac morum levitas multum derogat, ut ederet temerarie *speratam minime largitione duce*. Gebh. Præpositionem, ab Sigonio adscitam, abdicant meliores. Non 'speratam,' inquit, tali imperatore, quum imperatorem haberent minime largitorem, quum sub tali duce militia esset. *J. F. Gron.* Posterius *militi* pro spurio habendum et eradendum. Certe non repetit in simili periocha x. 46. 'Militibus ex præda centenos binos asses, et alterum tantum centurionibus atque equitibus (malignitate collegæ gratius accipientibus munus) divisit.' *Jac. Gron.* Si hic eradendum est posterius *militi*, quæro cur c. 1. princ. non passus fuerit a Mureto deleri τὸ *urbem*, et alia quoque hujus generis in Livio esse ostendat? *Duk.* Præpositionem *a*, quam Sigonius addidit, ex meis agnoscunt Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. altera. Idem de suis profitetur Hearne. Sed dissensum testantur Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. quorum quum longe major sit auctoritas, τὸ *a*, quod displicere testati viri docti tamen in contextu Liviano retinuerunt, inde ejeci. Voces *a minime* deerant in Gaertn. *largiore*, pro *largitore*, est in Lov. 2. 4. 5. Contra *militi* posteriori loco servandum puto, quia vox illa superest in omnibus Mss. Neque, licet alibi Livius eam non repetierit, ideo etiam hic ita locutus esse censeri debet; iniquum enim foret, si ipsum ubique eidem loquendi formæ adstringere vellemus. Quin et loco a Jac. Gronovio laudato repetere non potuit. Nam *accipientibus* non solos milites, sed centuriones etiam atque equites respicit. Livium autem frequenter voces, quæ præcesserunt, repetiisse, vidimus ad I. 2. § 9. Ceterum *superatam*, pro *speratam*, una litera perperam abundante, dedit scriba Port. a m. pr. Alibi ita in Mss. peccari solet. Vide Bersmann. ad Lucani IV. 796. et Nic. Heinsium ad Nason. Art. Amat. I. 343. Adde quæ notantur IV. 49. § 6.

§ 13 *Persecutus deinde fugientes, quum omnem Volscum agrum*] *Percussus deinde* Hav. *prosecutus* editi ante Aldum, qui *persecutus* substituit, consentientibus aliis omnibus codd. Vide ad Epit. Liv. lib. XCIX. Tum *quum omnium Volscûm agrum* idem Hav. *quom omnem Volsci agrum* Gaertn. quasi 'Volscus' hic pro 'Volsci' numero plurali accipi deberet, ut 'Romanus,' pro 'Romani.' Vide ad III. 2. § 11. Sed alii codd. vulgatum recte probant. 'Volscus ager,' ut II. 59. 'Ut castra ex Volsco agro moveantur:' ubi vide alia: 'om-

nem agrum,' ut III. 3. 'Quum aliquoties per omnem hostium agrum infesto agmine populabundus isset.'

Ad deditionem Volscos septuagesimo demum anno subegit] Primum bellum Volscis a Romanis motum fuit a Tarquinio Superbo in ducentos amplius post suam ætatem annos, ait ipse Livius I. 53. Postea vero liberata urbe anno decimo quinto, A. U. C. CCLIX. rursus illis bellum motum, ubi centum ac plures sunt anni in utroque numero. Quapropter in illo *septuagesimo anno* errorem puto. At id jam et in aliis locis sæpe ostendimus, quare hic minus mirum. *Glar.* Movet me numerus 'septuagesimus.' Etenim Volsci bellum renovarunt Livio auctore (II. 22. et seqq.) an. CCLIX. hoc autem demum anno, qui est CCCLXVII. ad deditionem subacti sunt. Quæ summa annos continet centum ac septem, ut mendose locus esse videatur, ac, pro *septuagesimo*, *septimo ac centesimo* sit reponendum. [' Hunc locum Glareanus ante Sigonium tractavit, sed Sigonius egregie dissimulat.'] *Sigon.* Numerum corruptum esse non dubito. Omnes tamen non tantum scripti eumdem servant; sed et Orosius III. 3. 'Romani, qui per septuaginta annos ab urbe Volscorum, præterea Faliscorum, Æquorum, et Sutrinorum subacti et adtriti assiduis bellis conficiebantur, tandem in supra scriptis diebus Camillo duce easdem cepere civitates.' Et Eutrop. II. 1. 'Camillus eo anno Volscorum civitatem, quæ per septuaginta annos bellum gesserat, vicit.' Vox *demum* abest a Gaertn.

§ 14 *Victor ex Volscis in Æquos transiit, et ipsos bellum molientes: exercitum eorum ad Bolas obpressit*] Hanc rem his verbis complexus est Diodorus lib. XIV. p. 456. Μετὰ δὲ μάχην ἀκούσας αὐτοκράτωρ πορθεῖσθαι πόλιν Βώλας ὑπὸ Αἴκλων τῶν νῦν Αἰκύκλων καλουμένων, &c. *Sigon.* *Transit* excusi usque ad Aldum, qui, omnibus scriptis consentientibus, vulgavit *transiit*. Hinc *et in ipsos bellum molientes* Hav. Tum *exercitumque eorum* Voss. 2. Lov. 2. 3. et Port. Deinde præpositio *ad* deest in Harl. 2. Præterea *Bollas* Leid. 2. et Lov. 1. *bella* Hav. Reliqui recte vulgatum defendunt. Vide ad IV. 49. § 3.

Sed urbem etiam adgressus impetu primo cepit] *Urbem vi aggressus* fragm. Hav. a m. pr. *urbem* *ĩẽ* *aggressus* Lov. 5. Deinde *impetu populi cepit* Gaertn. *primo impetu cepit* Leid. 2. sed tria hæc vocabula desunt in Lov. 5. Ceterum Livio consentiens Plutarch. in Camillo p. 147. Camillum τὴν Αἰκανῶν πόλιν cepisse refert. Idem videntur indicare Orosius III. 3. et Eutrop. II. 1. 'Æquorum urbem captam' vel 'victam' a Camillo referentes. Ab his dissentit Diodorus Sicul. lib. XIV. p. 456. ubi referens, Camillum, quum Bolas ab Æquis obpugnari audisset, ductis illuc copiis, maximam obsidentium partem trucidasse, indicat, Bolas partium Romanarum fuisse, aut Romanis paruisse. Et sane ejus narratio verior videtur. Ipse enim Livius IV. 49. narrat, Bolanos, gentis Æquorum populum, confinem agrum Lavicanum depopulatos, per obsidionem levemque unam pugnam et oppidum et fines amisisse: insequente autem anno Æquos quidem Bolas recepisse; sed mox M. Postumium Regillensem tribunum consularem eo missum urbem illam expugnasse. Ex illo autem tempore nullam Bolarum mentionem fecit, ut hoc tempore in potestate Romanorum fuisse verisimile fiat; nisi dicendum sit, Livium, copia rerum abreptum, eam ab Æquis receptam fuisse narrare neglexisse, quod clam nunc hac occasione fecit, ut bene multa alibi. Vide Jac. Perizon. Animadv. Histor. c. 4.

CAP. III. § 1 *Aliam in partem terror ingens ingruerat*] *Alia in parte* Lov. 5.

qui etiam in verbis præcedentibus omisit voculam *ex*. Tum *ingrueret* est in Voss. 2. Paullo ante alio ordine *Romanæ rei* Gaertn.

§ 2 *Etruria prope omnis armata Sutrium, socios populi Romani, obsidebat*] Quos hic 'socios Sutrinos' vocat Livius, 'colonos' nominat Diodorus lib. XIV. p. 456. Ἐκεῖθεν δ' ἀνέζευξεν εἰς Σουτριανὴν οὖσαν ἀποικίαν, ἣν Τυῤῥηνοὶ βίᾳ κατειλήφεισαν. *Sigon.* *Sutrium* coloniam fuisse, certum est. Vide Plinium Hist. Nat. III. 5. et Frontin. de Coloniis p. 114. Verum quo tempore colonia facta sit, de eo non convenit. A Diodoro, qui eam hoc anno jam coloniam vocat, dissentit aperte Livius, cui Sutrium 'socii populi Romani' dicuntur. Vell. Pat. I. 14. refert, post septem annos, quam Galli urbem ceperunt, Sutrium deductam coloniam esse; cujus etiam rei ne Livius quidem meminit: qui contra narrat, paucis annis post Romam captam Satricum coloniam ductam esse hoc lib. c. 16. quamvis itaque in annorum ratione dissentiant Livius et Vellei. attamen Vellei. ex Livio emendandum censuerunt viri docti, et pro *Sutrium* legendum esse *Satricum*. Vide Sigon. ad Liv. loc. laud. et viros doctos ad d. loc. Vellei. Adde Cluver. Ital. Antiq. II. 2. p. 555. qui docet, adhuc diu postea Sutrium socios populi Romani vocari apud Liv. IX. 32. et 35. coloniam vero XXVII. 9. et XXIX. 15. unde verisimile fit, Livium eo coloniam deductam scripsisse aliquo deperdito libro: COLONIA SVTRINA vocatur in lapide apud Gruter. p. CCCV. num. 10. et COLONIA IVLIA SVTRIN. ibid. p. CCCII. num. 1. Observant etiam viri docti, Sutrium inter municipia referri apud Fest. voce 'Municipium.' Ceterum *Etruria omnis prope*, alio ordine vocabulorum, præfert Voss. 2. Deinde *obsedit* Lov. 2.

Quorum legati, opem rebus adfectis orantes, quum senatum adissent] Probe tuentur hanc lectionem Pall. triga, atque editio Joannis Andreæ Episcopi Aleriensis, Paullo II. Veneto inscripta. Male ergo Campan. *afflictis*. Vide v. 10. Lib. VII. c. 20. 'Quæ se rebus affectis quondam populi Romani cepisset.' X. 1. 'Vix credibile erat, tam affectis rebus solos per se Æquos ad bellum coortos.' *Gebh.* *Affectis* tenent etiam omnes quum scripti, tum excusi libri, quos inspexi. Recte id igitur adversus Campanum, *rebus afflictis* edentem, defendit Gebhardus. Locutio 'res adfectæ' etiam inlustratur ad v. 18. § 4. 'Adfectus' autem et 'adflictus' alibi quoque in Mss. commutari solent. Vide ad Livii XXII. 14. § 9. et Nic. Heinsium ad Nason. Amor. El. II. 2. 21. Et ita forte emendandus ex cod. Pal. auctoritate Curtius IX. 5. 'Quo vulnere adfectus, magna vi sanguinis manante remisit arma moribundo similis.' Vulgo editur *adflictus* et *emicante*. Sed 'adfectus vulnere' etiam postea utitur IX. 8. 'Ptolemæus lævo humero leviter quidem saucius, sed majore periculo, quam vulnere, adfectus.' Vide etiam Dukerum ad Flor. II. 18. § 2. Deinde *orantes* perperam omissum est a scriba Leid. 2. et Lov. 1. Tum *senatum addissent* idem Leid. 2. *senatum adessent* Harl. 1. *senatum adiissent* Lov. 4. Port. et Gaertn. Vide ad XXXVI. 42. § 3.

Ut dictator primo quoque tempore auxilium Sutrinis ferret] *Ut aux. primo quoque tempore dict. Sutr. ferret* Lov. 1. *ut aux. primo quoque die dict. Sutr. ferret* Leid. 2. Sed illud *die* ex glossa in contextum inrepsisse videtur. Consule quæ dicta sunt ad IV. 58. § 8. Vox *tempore* neglegentia librarii deerat in Hav. qui et alio ordine *ferret Sutrinis* exhibet. Contra vox *primo* exsulabat a Lov. 5. a m. pr.

§ 3 *Cujus spei moram quum pati fortuna obsessorum non potuisset*] *Posset* requirit sensus, et Mss. habent. *Si-*

gen. *Non potuisset* omnes Pall. Fallitur ergo Sigonius, contra vetustissimas quoque edd. tendens legere *posset*. Gebh. Scholion hoc Sigonii demum adparuit in edit. 1592. eo jam mortuo excusa. Ceterum *non posset* apud me superest in Voss. utroque, Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et apud Hearnium in Exc. Pithœi, et in margine Oxon. N. Contra *non potuisset* servant Flor. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. Klockian. Gaertn. et fragm. Hav. quod etiam præfero. Alibi enim sæpe plusquam-perfectum pro inperfecto poni solet. Vide ad XXXIV. 11. § 2. Quin et illud *potuisset* in *posset* mutandi caussa librariis forte exstitit, quod ei mox per copulam *que* jungitur *relinquerent*. Sed alibi hæc tempora jungi solere, docuit Corte ad Sall. Jug. c. 59. § 3.

Opere, vigiliis, vulneribusque, quæ semper eosdem urguebant] Mss. ignorant copulativam *que*. J. F. Gron. Ignorant eam etiam omnes mei, solis exceptis Lov. 2. et Gaertn. ignorant quoque Hearnii Oxonienses. Recte itaque Jac. Gronovius particulam insiticiam iterum ex contextu expulit. Passim Livium copulam omisisse, vidimus ad IV. 3. § 12. Eam autem vel librarii dedita opera addiderunt, vel clam inrepsit ex similitudine sequentis *quæ:* quemadmodum etiam post illam inrepsisse vidimus V. 40. § 7. Ita contra τὸ *que* etiam elidi solet vel a præcedenti *quæ;* vide ibid. c. 41. § 5. vel ab eodem pronomine sequenti. Vide ad XLI. 2. § 11. Deinde *eosdem* deest in Gaertn. *urguebant* in Voss. 2. Sed pro eo *urgebat* habent Lov. 2. 3. 4. et Leid. 2. *urgēt*, id est *urgeret*, Gaertn. *urgeret* autem Port. et Hav.

Per pactionem urbe hostibus tradita] *Ut per pact.* nullo commodo sensu Lov. 2. 4. et Hearnii Oxon. C. Sed illud *ut* culpa librarii in posteriori cod. natum videtur ex ultimis literis proximæ vocis *urguebant*. Vide ad VII. 41. § 8. in Lov. autem 2. et 4. qu[i] hibuerant *urgebat*, forte pro [...] lectione adscriptum fuit *ut*, ad candum etiam legi *urgebant:* quo[d] intellectum ab aliis versum est i[n]

Inermes cum singulis emissi vest[i]tis, miserabili agmine penates reli[nque]rent] Unde penderet constructi[o] brarii ignorantes scripserunt in [...] 1. ac 3. *reliquere:* in Pal. 2. *rel[ique]rent*, ut habet Campani quoque [re]censio. *Gebh.* *Inermis cum sing.* [...] *sa vest., &c. relinqueret* Harl. 1. u[t] nia illa respiciant vocem ' pauc[...] *Inermes emissa relinqueret* Le[id.] Klockian. Lov. 2. et Voss. 1. quod in posteriori a m. pr. [...] *inermes*. Sed *emissa* Flor. *emis[si]* tem deest in Gaertn. et prisci[s] cusis usque ad Aldum, qui add[...] Deinde *reliquerat* fragm. Hav. [*reli*]*querant* Lov. 5. *reliquerent* Port. [*re*]*liquere* Lov. 3. Voss. 2. et Lei[d.] *relinqueret* Lov. 1. *relinquerunt* [...] 2. *reliquerunt* Hearnii Oxon. [...] N. et editi, quos vidi, usque ad [Al]dum. Sed recte Gebhardus ju[...] vit, ignorasse librarios, unde pe[nde]ret constructio.

§ 4 *Camillus cum exercitu Ro[mano] intervenit*] Vocem *Romano* desid[erari] in Oxon. C. auctor est Hearnius. [...] *mæste turba*, pro *mæsta turba*, Ga[ertn.]

Principumque orationem, necess[itate] ultima expressam] *Principiumque* [...] Vide ad II. 27. § 12. Deinde [...] *tione necessitate ultima expressa* [...] 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. a m. pr. [...] 2. Port. et Hav. At ratio loqu[...] vulgatum probum esse evincit.

Fletus mulierum ac puerorum, qu[i ex]silii comites trahebantur, excepi[t] Τὸ *qui* deest in Harl. 1. Ita le[gen]dum foret, *puerorum* (*exsilii co[mites] trahebantur*) *excepisset.* Verum omnibus receptam lectionem ser[...] tibus, eam mutandam esse non [...] timo. Deinde *turbabantur* Hav. [...] sime. Silius Italic. Punic. VI. [...] ' Ecce trahens geminum nato[...]

Marcia pignus.' Valer. Max. III. 2. ext. 8. 'Dextera lævaque communes filios mortem non recusantes trahens:' ad quem locum vide doctos commentatores, et Vorstium ad Val. Max. I. 2. ext. 3. Tacit. Ann. XIV. 34. 'Ut conjuges quoque testes victoriæ secum traherent.'

Parcere lamentis Sutrinos jussit: Etruscis se luctum lacrimasque ferre] An aposiopesi Pall. 1. ac 3. *Etruscis se luctum lacrimasque*, ut subintelligatur 'ferre,' aut simile, nescio. Sic Neptunus Maronis Æn. I. 135. 'Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.' *Gebh.* Τὸ *ferre* deest etiam in Voss. 2. et Lov. 3. id tamen, quod in reliquis omnibus, etiam fidissimis codd. superest, tantum culpa scribarum omissum arbitror. *Ferre* est 'adferre.' Ita 'perniciem alicui ferre' XXIII. 9. 'Sed sit nihil sancti, non fides, non religio, non pietas: audeantur infanda, si non perniciem nobis cum scelere ferunt:' ubi vide quæ notantur. Similiter 'portare' Terent. in Andr. II. 2. 1. 'Di boni, boni quid porto!' VI. 1. 'Hic nunc me credit aliquam fallaciam Portare, et ea me hic restitisse gratia.' Liv. XLV. 1. 'Magna pars hominum ad conjuges liberosque lætum nuncium portabant.' Propert. Eleg. I. 3. 19. 'Ne qua tibi insolites portarent visa timores:' ubi videndus est Passerat. Ceterum *parcere lacrimis* Lov. 4. Sed vox illa mox sequitur. Tum *Etruscis se luctum lacrimas ferre* sine copula Hav. quam alii codd. servant.

§ 5 *Considere, modico præsidio relicto, arma secum militem ferre jubet*] *Consedere* Flor. cum edd. Rom. 1472. et Parm. Vide ad IX. 2. § 3. *præsidio modico relicto* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *arma secum statim militem ferre* Port. et Hav. Sed τὸ *statim* ignorant integerrimi codd. Non tantum *statim* agnoscit etiam Harl. 2. sed insuper præfert *milites ferre.* Male. Vide ad VII. 35. § 2.

Ita expedito exercitu profectus ad Sutrium] *Itaque* Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Infinitis locis ita variant librarii antiqui. Vide ad XXI. 53. § 7. Vulgatum autem hic præferri debet propter optimæ notæ membranas, quæ ita constanter obferunt. Præterea *expedio exercitu* errans dedit scriba Harl. 1. *exdicto exercitu* non cautior Leid. 2. *profectus* autem deest in Lov. 4.

Id quod rebatur] *Id quod quærebatur* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. et fragm. Hav. *rebatur* et *rentur* verba sunt Livio admodum familiaria, et sæpius usurpata; quæ quum tamen indoctis scribis minus nota forent, frequenter in varia alia commutata sunt. Vide ad XXVII. 25. § 11. et ad XL. 5. § 13.

Soluta omnia rebus (ut fit) secundis invenit] Vulgare dogma, sed verissimum. Idem narrat de Græcis Diodorus lib. XVIII. p. 636. Πολλοὶ γὰρ αὐτῶν, διὰ τὰς προγεγενημένας εὐημερίας καταφρονοῦντες τῶν πολεμίων, εἰς τὰς πατρίδας ἦσαν ἀπεληλυθότες πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἐπίσκεψιν. Livius XXIX. 3. 'Omnibus pacis modo incuriose agentibus magna clades illata.' *Gebh.* Liv. V. 44. 'Nunc ab secundis rebus magis etiam solito incauti.' XXIII. 27. 'Quam ubi neglegentiam ex re (ut fit) bene gesta oriri senserat.' c. 36. 'Ratus Hannibal ab re bene gesta insolenter lætum exercitum tironum magna ex parte servorumque, spoliantem victos, prædasque agentem, ad Hamas se inventurum.' Vide etiam XXV. 37. et 38. et sæpius alibi. Ceterum *solvat omnia*, literis perperam trajectis, Flor. quod postea a m. sec. magis corruptum est in *salva omnia*. Sed *soluta*, ut VIII. 30. 'Compperisset perinde omnia soluta apud hostes, ac si nemo Romanus in Samnio esset.' XXV. 39. 'Ibi vero neglecta magis omnia et soluta invenere.' Deinde *ut sit* Harl. 1. Male. Vide ad IV. 52. § 4. Solent autem τὰ *sit* et *fit*

in Mss. commutari. Vide quæ notantur ad v. 3. § 8.

Victorem vagum prædam ex hostium tectis egerentem] *Victorem magnum* Lov. 1. a m. pr. Tum *ex hostium tectis præd. eger.* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. et Port. *ex hostium tectis eger. præd.* Hav. Præterea *gerentem* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. Male. Supra v. 22. 'Quum jam humanæ opes egestæ a Veiis essent.' IX. 31. 'Prædæ plus pene, quam ex omni Samnio umquam, egestum.' XXV. 25. 'Rapinis nullus ante modus fuit, quam omnia diuturna felicitate cumulata bona egessere.' XXX. 39. 'Pecuniam ex ærario scribæ viatoresque ædilicii clam egessisse per indicem comperti, damnati sunt.'

§ 6 *Victores Etrusci passim trucidantur ab novo hoste*] *Auctores Etrusci* Gaertn. Easdem voces etiam librarii commutarunt I. 3. § 2. *victoriæ Etrusci* Leid. 2. *victoresque Etrusci* Harl. 2. Port. et Hav. Tum *a novo hoste* Gaertn. *ad bono hoste* Flor. a m. pr. *a bono* a m. sec. Paullo ante *Interim igitur*, pro *Iterum igitur*, Lov. 2. Vide ad X. 18. § 1.

Coëundique in unum, aut arma capiendi datur spatium] *In unum, ad arma* fragm. Hav. a m. pr. Voces *aut* et *ad* interdum in membranis vetustis permutantur. Vide ad XXXIX. 18. § 8. *arma capiundi* Lov. 3. Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. Vide ad XXVI. 36. § 11.

§ 7 *Quum pro se quisque tenderent ad portas*] *Quumque pro se quisque tenderet* Lov. 2. *quum pro se quisque tenderet* edd. principes; pro quo Aldus deinde *tenderent* substituit, quod servant omnes scripti. Supra II. 22. 'Pergunt domos eorum, apud quem quisque servierant:' ubi plura dicta sunt.

Si qua forte se in agros ejicere possent] *Forte in agros ejicere* Voss. 1. et Lov. 1. omisso pronomine, quod ulterius locum corrumpendi occasionem ac prætextum præbuit librario Leid. 2. Dedit enim *si qua forte in agros exire possent*. Sed recepta lectio proba est, quum illud alterum hic languidum nimis sit. Supra I. 40. 'Relictoque in vulnere telo ambo se foras ejiciunt.' Infra hoc lib. c. 9. 'Porta se, quæ una forte non obsidebatur, trepidi uno agmine ejecere.' XXVIII. 3. 'Patefacta repente porta, frequentes ex oppido sese ejecerunt.' Multus est in hac locutione Cæsar. Ita de Bell. Gall. IV. 15. 'Armis abjectis signisque militaribus relictis, se ex castris ejecerunt.' V. 21. 'Militum nostrorum inpetum non tulerunt, seseque ex alia parte oppidi ejecerunt.' VII. 28. 'Primo clamore audito se ex oppido ejecerunt.' Bell. Civ. III. 96. 'Decumana porta se ex castris ejecit:' et alibi. Præpositio *in* deficit in edd. Rom. 1472. et Parm.

Clausas, &c. portas inveniunt] Vocem *portas*, quæ modo præcessit, nihil adtinere repeti, Donjatius opinatur. Deest etiam in Lov. 2. Quam tamen illa in reliquis scriptis et omnibus excusis constanter reperiatur, iterum hic repeto, a stilo Liviano et ratione ejus loquendi alienum non esse, ut voces, quæ modo præcesserunt, paucis interjectis iterum adhibeantur. Vide quæ dicta sunt ad Liv. I. 3. § 9. Præterea *dictator primum imperaverat*, trajectis vocibus, Lov. 2.

§ 8 *Inde alii arma capere*] *Alia arma capere* Port. qui error inde ortus est, quod indocti scribæ, quorum multi linguæ Latinæ non satis periti fuerunt, sæpe id operam dederint, etiam plerumque adversante sensu, ut duo vocabula juncta genere numero ac casu convenirent, quæ differre debebant. Exempla habuimus IV. 44. § 5. V. 45. § 1. habebimus etiam VII. 6. § 10. Hinc quidam codd. præferunt *civibus assignatis*, pro *civ. assignatus*, c. 4. § 4. *eosdem integros*, pro *eosd. integro*, et *Romanus datus est*, pro *Ro-*

ut, c. 4. § 10. *urbis conspici-* urb. *conspiciendum*, § 12. *a-* *occupato*, pro *ed. occupata*, c. *abnuentes*, pro *eo abn.* ibid. *o auxilio*, pro *S. auxilium*; *os Etruscos*, vel *adversus E-* pro *adversus Etruscos*, c. 9. § *ibus receptis*, pro *ex hoste rec.* *singulis vestris beneficiis*, pro *ben.* c. 15. § 9. *denunciatum* pro *den. senatus*, c. 17. § 8. *stro*, pro *nom. vestrum*, c. 18. *m protegentem*, pro *arc. pro-* . 20. § 9. *subjecti piaculi*, pro *da*, c. 21. § 7. *eam in veram* ro *ea in ver. f.* c. 24. § 11. *eliora præferret*, pro *cons. me-* *ref.* c. 25. § 3. *victi malis sub-* pro *v. mal. subactique*, c. 33. *pero eo anno*, pro *prosperis eo* . § 1. *ejus sororis*, pro *ei sor.* *gradu fecisse*, pro *gradum fec.* *ipsa mœnia*, pro *ipsum mœn.* *usu tractando*, pro *usu trac-* *id.* § 10. *ipsam vim*, pro *ipsa* 37. § 3. *ipso fœnore*, pro *ipse* 9. § 10. VII. 29. § 5. *In Sidi-* *agro*, pro *In S. pulsi agr.* IX. *Romano dimisso agmine*, pro *dim. ag.* c. 10. § 2. *traditisque* , pro *traditique fec.* Idem tinet in terminatione verbo- ndo enim datum est *sternere*, *e*, VII. 26. § 7. *dedicaverat*, *avit*, X. 1. § 9. Insuper *aliis* *ere* Leid. 1. *alii arma cepere* st tum sequens *convocare* ac- m est contracte positum pro *re*. Sed potius hanc lectio- ribo librarii culpæ, cui infi- tio displicuit. Vide ad I. 50. x *aliquos*, pro *alii quos*, idem Similis error hodie adhuc ob- gatas edd. Colum. II. 9. ubi r: *Nam ubi vel uligo, vel ali-* *is segetem enecat.* Pro quo op- ngerm. præfert *alia quæ pes-*

accensum ab desperatione hos- *set*] *Accensum* Leid. 1. *absen-* *sum* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *incen-* *sum* Gaertn. Alibi duo hæc vocabula 'accendere' et 'incendere' commu- tantur in membranis vetustis. Vide ad IX. 28. § 5. Tum *a desperatione* Gaertn. Lov. 5. a m. pr. et editi us- que ad Aldum. *Ob desperationem* Lov. 4. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. a m. sec. quod ex alterius glossa atque ex- positione natum est. Vide ad XXVI. 1. § 3. *Ad desperationem* Lov. 5. a m. sec. *ab desperationem* Leid. 1. et Hav. vestigia veræ lectionis ab Aldo revo- catæ servantes; quam reliqui omnes libri tuentur. Mox *nisi præcones* Lov. 3. Vide ad XXIII. 1. § 8. *i præcones*, pro *ni præc.* Hav. Vide ad XXXVIII. 50. § 1. Præterea *dimisi*, pro *dimissi*, Leid. 1.

§ 9 *Animi in spe ultima obstinati ad decertandum fuerant*] *Detrectandi ad decert.* Lov. 4. Sed priori voci ad- duntur signa, quibus librarii aliquid delendum indicant. *Destinati ad de- cert.* Voss. 2. et Lov. 3. Male. Supra V. 41. 'Adventum hostium obsti- nato ad mortem animo exspectabat.' Deinde *ad desertandum* Leid. 2. qui error facile oriri potuit ex vitiosa dictantis pronunciatione. *Ad certan- dum* Lov. 5. Port. Hav. omnesque edd. Aldo priores, qui primus *ad de- certandum* dedit, concinentibus reli- quis scriptis. Et recte. 'Decertare' enim, quod sæpe pro 'certare' poni solet, hic emphasin habet, et notat ad mortem usque certare, a certamine non desistere, antequam vel victoriam obtinuerint, vel omnes interfecti sint. Eodem modo 'depugnare,' quod sæ- pe adhibetur de gladiatoribus, qui non ante pugnandi finem faciunt, quam adversarius interfectus, aut certe se victum esse fassus sit. Sue- ton. Cæs. c. 39. 'Munere in foro de- pugnavit Furius Leptinus.' Cic. ad Fam. X. 32. 'Quum depressus in lu- dum bis gratis depugnasset.'

Postquam data spes vitæ est] Ego ta- lem clausulam omisissem, ceu super-

vacuam. *Grut.* Cur clausula hæc Grutero displicere potuerit, non video, nisi forte illa caussa sit, quod τὸ *spe* mox præcesserit. Sed vide quid ad § 7. dictum sit. Nimium Gruterum fuisse in expungendis Livii verbis, quæ pro glossis habebat, videbimus ad XXIII. 31. § 15. *Data spes est vitæ*, trajectis dictionibus, Lov. 5. Mox *jactari passim arma*, pro *jactare p. arm.* Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav.

Quod tutius fortuna fecerat] *Quod ituros fort. fac.* corrupte Leid. 1. *quia ita res fortuna faceret* haud melius Lov. 2. *faceret* etiam Hav. et fragm. Hav.

§ 10 *Magna multitudo in custodias divisa*] Vet. lib. *dimissa*. Sigon. Prave Sigonianus *dimissa*. Cic. de sociis Catilinæ Orat. IV. 4. 'Itaque municipiis dispertiri jubet.' Suetonius Julio c. 14. 'Solus municipatim dividendos custodiendosque publicatis bonis censuit.' Justinus XIV. 4. 'Igitur Antigonus domitores illos orbis exercitui suo dividit:' ne scilicet propriam ac sinceram cohortem aut centuriam haberent. *J. F. Gron.* *In custodias divisa*, quod recte Gronovius adversus Sigonium vindicat, servant omnes codd. nostri, hic integriores quam vet. lib. Sigonii, uno excepto Lov. 5. qui eidem concinit. Infra XXIII. 34. 'Ut in omnes naves legatos separatim custodiendos divideret.' XXIV. 19. 'Oppidanorum turba per finitimos populos in custodiam divisa.' XLIII. 19. 'Romanis in custodiam civitatium divisis in Penestiam exercitum reducit.' Alibi sæpe verba 'dividere' et 'dimittere' in Mss. commutari solent. Vide ad XXXVII. 45. § 19. Doujatius quidem, Gronovio adsentiens, *divisa* longe melius esse judicat, quam quod Sigonius ingerit, *dimissa*. Addens tamen 'custodias hoc loco' esse carceres in 'municipiis,' quo captivi mittuntur sparsim custodiendi, lapsus videtur. Sane posteriore tempore captivi, si plures essent, per municipia custodiendi dividebantur. Vide Corte ad Sall. Cat. c. 51. § 43. et quos ibi laudavit. Verum quænam hoc tempore municipia Romana erant, quorum custodiis bello capti crederentur? An non verius est, intelligi custodiendos datos esse militibus? Talis reorum custodiæ meminit lex 1. ff. de Cust. et Exhib. Reor. 'De custodia reorum proconsul æstimare solet, utrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, vel fidejussoribus committenda, vel etiam sibi:' ubi vid. Dion. Gothofr. et Brisson. de Verbor. ad Jus Pertin. Signif. voce 'Custodia militaris.' Ita D. Paullus, quum ex Judæa Romam captivus deductus fuisset, militi custodiendus datus est. D. Lucas in Actib. Apost. c. XXVIII. vs. 16. Ὅτε δὲ ἤλθομεν εἰς Ῥώμην, ὁ ἑκατόνταρχος παρέδωκε τοὺς δεσμίους τῷ στρατοπεδάρχῃ· τῷ δὲ Παύλλῳ ἐπετράπη μένειν καθ' ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν στρατιώτῃ. Vide Wolfii curas Philolog. ad eum locum, et quorum ibi meminit. Insuper nihil adtinebat, captivos per municipia in custodias a Camillo dividi, quum mox Sutrio recepto Romam triumphans redierit, et longe plurimos captivos ex Etruscis ante currum duxerit, quos deinde sub hasta venum dedit, ut c. 4. narratur.

Oppidum ante noctem redditum] *Redditur* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

Quia non vi captum, sed traditum per conditiones fuerat] *Quod non vi captum* Hav. Quæ lectionis varietas inde nata est, quod notas adfines, quibus voces *quia* et *quod* scribuntur, non recte distinxerint librarii. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. Ceterum vir doctus ad oram ed. Curionis adscripserat, aliud, quam hoc loco refertur, ex præcedentibus colligi posse. Sed eum præcedentia non satis adtente perlegisse adparet. Dixerat enim Livius, 'per pactionem urbe hostibus tradi-

ta, inermes cum singulis emissi vestimentis.' Fraudi fuisse potuit locutio *non vi captum*, quum tamen obsessum et ita invitum ad deditionem adactum sit. Sed 'vi capere' hic est impetu expugnare. Infra cap. seq. 'Oppida Etruscorum Cortuosa et Contenebra vi capta dirutaque.' IX. 2. 'Luceriam omnibus copiis circumsedere, nec procul abesse, quin vi capiant.' XXIII. 39. 'Combulteriam, et Trebulam, et Saticulam urbes, quæ ad Pœnum defecerant, Fabius vi cepit.'

CAP. IV. § 1 *Camillus in urbem triumphans rediit*] *Camillus vero triumph.* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Sed meliores τὸ *vero* non agnoscunt, quam particulam sæpe librarios connectendæ orationi Livianæ, ex eorum sententia male cohærenti, addidisse, videbimus ad Liv. XXI. 13. § 2. Ceterum *triumphans præmium ad nos venientibus rediit* Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. Verum unde hæc verba, ad Livium non pertinentia, huc irrepserint, non adsequor. *Redit* tandem est in Flor. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

§ 2 *Ut, pretio pro auro matronis persoluto*] *Que pretio* Leid. 1. *q̃ pretio* Harl. 1. *quod pretio* Lov. 2. *ut e pretio* Lov. 4. 5. Voss. 1. et Leid. 2. quorum posterior etiam *persolute:* at *pro soluto* Gaertn.

Ex eo, quod supererat, tres pateræ aureæ factæ sint] *Quod superat* Harl. 2. Sed quum *superat*, vel *sup'erat*, olim scriptum fuisset, librarius additam notam perperam neglexit. Hujus ejusdem erroris supra habuimus quædam exempla. Vide ad I. 25. § 11. II. 42. § 9. et V. 46. § 11. alia etiam obcurrent IX. 4. § 16. c. 22. § 10. c. 32. § 7. et alibi sæpe. Deinde *tres pateræ factæ* Lov. 2. 3. et fragm. Hav. in contextu; sed τὸ *aureæ* etiam a m. pr. in ora ultimi adpictum exstat. *Tres pateræ effectæ* Leid. 1. Insuper *factæ sunt*, non recordati, quid superior oratio requireret, dederunt scribæ Voss. 2. Lov. 5. et Gaertn. *factæ sint. Sunt quas cum titulo* Hav. quæ scriptura inde nata videtur, quod superstitiose diligens librarius utramque lectionem *sint* et *sunt* in contextum receperit. Vide ad III. 44. § 4.

§ 3 *Quas, &c. constat ante pedes Junonis positas fuisse*] *Quasi* male Leid. 1. qui non rectius etiam *posita fuisse.* Verum ibi ultima litera τοῦ *positas* intercepta est ob ductuum similitudinem a prima vocis seq. Vide ad IV. 33. § 11.

§ 4 *Qui Veientium Capenatiumque*] *Veientum Capenatumque* Leid. 2. Verum vide ad V. 15. § 11. *Capenantiumque* Harl. 1. In verbis etiam præcedd. *in civitate accepti*, pro *in civitatem acc.* Lov. 5. Male. Vide ad IV. 3. § 14.

Agerque iis novis civibus adsignatus] *Agerque his novis Cymber assig.* Gaertn. *novis civibus assignatis* Port. Vide ad cap. præc. § 8. *novis civibus assignatur* Leid. 1.

§ 5 *Revocati quoque in urbem senatusconsulto a Veiis*] Aut *a Veiis* supervacaneum, aut *Veios*, quod mox sequitur. Sed hoc requirit proxima oratio, aut aliquid loco ejus; illud abesse potest salvo sensu, et videtur esse Scholiastæ. Quid enim desideres, sic si legatur? *Revocati quoque in urbem senatusconsulto, qui ædificandi Romæ pigritia, occupatis ibi vacuis tectis, Veios se contulerant.* J. F. Gron. In hac oratione desidero, quod *ibi* demonstrat locum jam ante memoratum, nec satis apte videtur referri ad sequens *Veios se contulerant.* Si scriptum esset, *Veios se, occupatis ibi vacuis tectis, contulerant*, nihil desiderarem. *Duk.* Locus non uno modo in scriptis exhibetur. *Rev. quoque in urb. sunt a Veiis, qui* est in Lov. 1. et in Voss. 1. contextu, pro quo in margine scriptum erat *rev. quoque in urbem sunt cives, qui:* et ita præfert Leid. 2. *rev. quoque in urbem a Veis, qui* fragm. Hav. a m. pr. *rev. quoque*

in *urbem socii a Veis, qui* a m. sec. neque aliter Hearnii Oxon. L. 1. nisi quod legat *a Veiis: rev. quoque in urbem socii sunt a Veiis, qui* habent Lov. 4. et Harl. 2. *rev. quoque in urbem senatusconsulto cives, qui* Lov. 2. *rev. quoque socii in urbem senatusconsulto a Veiis, qui* Gaertn. *rev. quoque socii sunt ab Veis in urbem, qui* Hav. *rev. quoque socii in urbem sunt ab Veiis, qui* Port. quo modo etiam Hearne in Oxon. C. invenit, nisi quod ex eo laudet *a Veiis;* quod et mihi obvium fuit in Lov. 5. Vulgatum constanter superest in optimis Leid. 1. Harl. 1. Klockian. Voss. 2. Lov. 3. et Flor. nisi quod eorum primus servet *revocat,* pro *revocati.* Ex his constat, licet admodum varient scripti, tamen omnes servare *a Veiis,* præter Voss. 1. a m. sec. Leid. 2. et Lov. 2. reliquas autem plerasque varietates inde natas esse, quod indocti scribæ non intellexerint notas *S. C.* vel *Se. Co.* quibus vox *senatusconsulto* scripta erat, et pro eo vel *sunt,* vel *socii* dederint, vel etiam utrumque, insuper ordinem vocabulorum pro arbitrio inmutantes. Sæpissime autem in his notis reddendis eos obfendisse, videbimus ad XXII. 10. § 1. Quod autem Gronovius τὰ *a Veiis* salvo sensu abesse posse contendat, non satis caussæ est, cur ex contextu ejiciatur, ut neque illud, quod mox *Veios* sequatur. Vide ad I. 3. § 9. Quin et si *a Veiis* deleatur, sequens *ibi* non habebit quo referri possit, nisi ad proxime præcedens *Romæ,* quod sensui adversatur. Si, his non obstantibus, τὰ *a Veiis* displiceant, mox in verbis seqq. legam *occupatis sibi vacuis tectis,* vel, transpositis vocibus, *Veios, occupatis ibi vacuis tectis, se contulerant.* Sed vulgatum, ut indicavi, præferendum puto.

Ædificandi Romæ pigritia, occupatis ibi vacuis tectis, Veios se contulerant] *Ædificandæ Romæ* Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. et Gaertn. Ita dixit v. 55. 'Promiscue urbs ædificari cœpta:' etiam c. 53. 'Novam urbem tam brevi ædificarunt; nos ædificare incensam piget.' Alibi tamen simpliciter 'ædificare,' pro ædes exstruere, obcurrit. Supra II. 7. 'Ædificabat in summa Velia:' et mox, 'In Velia ædificent, quibus melius, quam P. Valerio, creditur libertas.' v. 55. 'Dum, omisso sui alienique discrimine, in vacuo ædificant.' Deinde *occupati ibi vacuis tectis* Lov. 4. *occupatis sibi vacuis tectis* Leid. 2. Vide ad verba proxime præcedd. Sed prima litera τοῦ *sibi* repetita esse potest ex præcedentis finali. Vide ad XXXVII. 29. § 8. Id in eadem hac voce etiam infra fit hoc lib. c. 6. § 10. quamvis tamen alibi *sibi* et *ibi* commutari soleant. Vide ad I. 55. § 4. Alibi etiam *tibi,* pro *ibi,* datum est, quod præcedens vox litera *t* finiretur. Vide ad II. 35. § 2. *occupati sibi vacuis* habent Lov. 2. 3. et Gaertn. literis, quæ olim continuo ordine scriptæ fuerant, imperite in voces divisis. Denique *se contulere* idem Gaertn. *se contulerunt* Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et Voss. 2.

Dies deinde præstituta, capitalisque pœna, qui non remigrasset Romam] Vet. lib. *nisi remigrassent Romam:* placet *Sigon.* Placet Sigonio *nisi remigrassent.* Nobis alterum antiquius. Sic enim et VII. 12. 'Gravemque edixerat pœnam, si quis injussu in hostem pugnasset.' Lex apud declamatores: 'Qui cœtum et concursum fecerit, capital esto.' Noster lib. II. 21. 'Quarum rerum non exstitit dominus, militi concessæ.' XXIV. 28. 'Cavete quisquam supersit, a quibus vis aut fraus timeri possit.' Nam defectus relativi mutationem illam in Sigonio genuit. Intelligis 'in eum,' vel 'in quemcumque.' *J. F. Gron.* Ex codd. nostris Sigonii vet. lib. favet Hav. ex Hearnii Oxon. solus C. *nisi remigrasset Romam* habet Lov. 2. *qui nisi remigrasset Romam* Port. *qui non remigrassent Romam* Leid. 2. et

Lov. 5. *non remigrasset Romam*, omisso τῷ *qui*, Leid. 1. Sed recte Gronovius vulgatum defendit, et ellipsin pronominis *eum* locum corrumpendi ansam quibusdam scribis dedisse censet. De ea plura vide ad XXIII. 15. § 4. Præterea *dies deinde præstita* Hav. errore librarii. Supra III. 22. 'Postquam ad diem præstitutum venerunt socii.' XLV. 11. 'Diemque præstituit, intra quam de conditionibus peractis responsum acciperet.' Florus IV. 1. § 8. 'Regnum sibi vaticinans, ad præstitutum a Catilina diem urbe tota viros, faces, tela disponit.' De similibus scribarum peccatis vide ad X. 37. § 2.

Ex ferocientibus universis singulos, metu suo quemque, obedientes fecit] Ita distinxi, ut locus clarior foret; quem non intellexere amanuenses, et ideo varie corruperunt. *Universos singulos, &c. obed. fecit* est in Leid. 1. *metu suo quemquam obed. fecit* in Port. Ita et in eodem cod. peccatur hoc lib. c. 18. § 8. Contra alibi *quisque* pro *quisquam* a scribis datum est. Vide ad V. 29. § 6. et ad IX. 38. § 9. *metu suo qui quemque obed. fecit*, male voce *qui* adscita, habet Hav.

§ 6 *Et Roma quum frequentia crescere, tum tota simul exsurgere*] *Et tum Roma freq. crescere, tum tota* Lov. 2. *Et Roma tum freq. crescere, cum tota* Leid. 2. et Lov. 1. *cum freq. crescere, cum tota* Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 3. et Hav. Vide hoc lib. ad c. 23. § 3. Vox *tota* abest ab Harl. 2. Lov. 5. et contextu Port. in cujus tamen margine postea adscripta est. Deinde *assurgere* datum primo erat in Gaertn. sed inter versus emendatum est *exsurgere*, quod codd. omnes servant.

Et republica inpensas adjuvante, et ædilibus] Utroque loco τὸ *et* omittitur in Hav. qui idem mox etiam *admovebat* præfert, pro *admonebat*. Vide ad XXXV. 35. § 5. *Ut*, pro *et*, ultimo loco est in Lov. 5. passim obvio errore. Præterea in verbis seqq. *exercentibus* *opus*, pro *exigentibus op.* Lov. 4. Nihil mutandum. Ovid. Ep. Her. XI. 9. 'Auctorisque oculis exigeretur opus.' Colum. III. 13. 'Huic operi exigendo quasi quamdam machinam commenti majores nostri regulam fabricaverunt.' Eo sensu *sarta tecta exigere* Cic. in Verr. I. 50. et 'ad perpendiculum columnas exigere' c. 51. In his 'exigere' fere idem est quod 'examinare.' Vide Gronov. ad Senec. Agam. vs. 934. Insuper *intra quoque annum*, pro *intraque annum*, Lov. 2. Vide ad V. 27. § 1.

§ 7 *Comitia tribunorum militum consulari potestate habita: creati*] Parum fastidirem, sicubi reperirem in membranis, *Exitu anni comitiis tribunorum militum consulari potestate habitis, creati T. Quinctius Cincinnatus ... exercitum alterum in Æquos.* J. F. Gron. Si ita uno ambitu cum Gronovio legas, *comitiis habitis* expones, 'dum comitia habentur.' Vide Jac. Gronov. ad Liv. XXXI. 7. § 1. et Cortium ad Sall. Cat. cap. 24. § 1. Et ita locutus est Liv. XLI. 28. 'Jam consularia comitia adpetebant; quibus magna contentione habitis propter multitudinem petentium, creati L. Postumius Albinus et M. Popillius Lænas.' XLIII. 8. 'Comitiis habitis, omnes quinque et triginta tribus eum condemnarunt.' Ita etiam *concilio habito* dixit XLII. 38. 'Concilio Epirotarum habito, cum magno omnium adsensu auditi sunt.' Omnes tamen codd. hoc loco vulgatum servant. Quare etiam nihil mutandum: nisi quis multis aliis locis Livium, qui ita loqui amavit, eadem ratione emendandum censeret. Talia sunt III. 6. 'Comitia inde habita. Creati consules L. Æbutius, P. Servilius:' hoc lib. cap. seq. 'Hic demum tribunorum militum consulari potestate comitia habuit. L. Papirium, C. Cornelium, &c. creat.' c. 30. 'Comitia inde habita tribunorum militum consulari potestate, quibus æquatus patriciorum plebeiorumque

[redacted]

numerus. Ex Patribus creati,' &c. Vide, ut brevis sim, xxvi. 23. § 1. xxviii. 38. § 11. xxix. 11. § 10. xxxii. 7. § 13. c. 27. § 6. xxxiii. 42. § 6. xl. 45. § 6. et alibi. Sæpius Livium intercisis orationibus delectatum esse, vidimus ad iii. 22. § 6. Mox *C. Quintius Cincinatus* Lov. 2. *T. Quintus Cicinnatus* Leid. 2. Alibi contra prænomen *Quintus* sæpe in nomen *Quinctius* abiit. Vide ad iii. 1. § 1. De orthographia cognominis vide ad iii. 12. § 8.

Q. Servilius Fidenas, Q. Julius Tullus] Legendum *Q. Serv. Fid. quintum, Q. Julius Tullus.* Errorem fecerunt *quintum* ac *Quintus*, ut identidem in codd. alterum omissum fuerit. *Glar.* Lege *L. Julius Julus* ex Diodoro lib. xv. p. 469. *Sigon.* *Q. Serv. Fid., Q.* vel *Quintus Julius Tullius* Voss. uterque, Leid. 2. et Lov. 1. ac 2. cum vetustis edd. *Q. Serv. Fid., Q. Jullius Tullius* Gaertn. *Q. Serv. Fid., Quintus Julius Tullus* Lov. 3. *Q. Servil. Fid., Quincius Julius*, cognomine omisso, Lov. 5. *Q. Serv. Fid., Q. Julius*, cognomine itidem omisso, Port. Lov. 4. et Harl. 2. *Q. Servilius Fidenas quinto, Quintius Julius Tullius* Hav. *Q. Servilius Fidenas quintum, Julus Tullius* fragm. Hav. *Servilius Fidenas quintum, Jullus Tullius* Harl. pr. *Q. Servilius Fidenas quintum, Jullius Julus* Leid. pr. *Q. Serv. Fid. quintum, Lucius Julius* sine cognomine Flor. *Q. Serv. Fid. quintum, Julius Tullius* edidit Aldus. *Q. Serv. Fid. quintum, Q. Julius Tullius* Cervic. et Ascens. 1530. *Q. Serv. Fid. quintum, Julius Tullus* Froben. aliique usque ad Sigonium, qui emendavit, ut nunc vulgo editur. Ei autem adsentitur Pighius in Annal. ad a. ccclvi. p. 230. Et recte Q. Servilius Fidenas enim quater tribunus consularis memoratur libro præc. Vide c. 8. c. 14. c. 24. et c. 36. Julio autem potius *Lucii*, quam *Quinti*, prænomen dandum esse, non modo auctoritate Diodori evincitur, sed ex eo etiam confirmatur, quod *Quinti* prænomen in gente Julia circa hoc tempus non reperiatur, certe non in ejus familia Julorum. *Tullus* autem et *Julus*, quemadmodum etiam *Tullius* et *Julius*, ubique in Mss. ab indoctis librariis perperam commutata fuisse, dictum est ad i. 30. § 2.

L. Aquilius Corvus] Hæc desunt in Hearnii Oxon. L. 1. Prænomen deficit in Port. cognomen cum sequentis tribuni prænomine ac nomine gentili in Harl. 2. *Æquilius* est in Gaertn. *T. L. Aquilius* in Lov. 4. Scribendum autem est *L. Aquillius*, ut Sigonius edidit. Vide quæ notavit ad ii. 4. § 1. Cui quum editores et eo loco et cap. 7. § 8. auscultaverint, ejusdem exemplum etiam alibi sequi debuerant. Vide ad ii. 40. § 14. *Cornelius*, pro *Corvus*, habet Lov. 2.

L. Lucretius Tricipitinus, Ser. Sulpitius Ruffus] Legendum *L. Lucr. Tricip. iterum*, et *Ser. Sulp. Rufus iterum.* Fuere enim tribuni uterque a. ccclxiv. *Glar.* *Sulpicius Rufus* ex vet. lib. et argenteis nummis. *Sigon.* Et nomen et cognomen emendandum esse, Sigonius indicat. Scribendum igitur *Sulpicius*, non *Sulpitius*; quod præter nummos patet etiam ex marmoribus Capitolinis et scriptoribus Græcis, a quibus Σουλπίκιος, non Σουλπίτιος, exarari solet. Scribendum etiam *Rufus*, non *Ruffus.* Nam, teste Quinctil. Instit. i. 4. 'ex habitu corporis Cicerones, Rufos, Longosque fecerunt.' Cognomen itaque *Rufus* ex colore ortum : unde colligi potest, *Ruffus* ex depravata priorum temporum orthographia inolevisse. Vide Dausqueii Orthogr. parte sec. hac voc. Præterea *Servilius*, pro *Servius*, habent Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. cum editis ante Frobenium, nisi quod Moguntini etiam recte *Servius* vulgarint. Sæpissime libra-

rii voces *Servius* et *Servilius* confuderunt. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Quod autem Glareanus utrique huic tribuno iterati honoris vocem addendam existimet, fecit invitis omnibus codd. quos sequor. Nam, non modo similia vocabula frequentissime a Livio omissa fuisse, dictum est ad II. 16. § 7. verum etiam ex illis quæ ad cap. 18. § 1. dicentur, patebit, Sulpicium Rufum ex verisimiliori sententia hoc anno tribunatum militarem non iterum, sed primum, adeptum fuisse.

§ 8 *Exercitum alterum in Æquos*] *Exercitum in alterum in Æquos* Leid. 1. cujus librarius forte dare voluit *exercituum alterum*, ut est in fragm. Hav. qua forma 'alter consulum' sæpe obcurrit. Vide ad IX. 32. § 2. Id tamen ne probem, etiam ingratior sonus efficit. *Exercitus alterum* Hav. quod probari posset, ac dictum censeri, quemadmodum illud a Rhenano restitutum XXIX. 11. 'Cornua dextrum Ilergetes, lævum ignobiles tenebant Hispani populi:' ubi antea *cornu* edebatur. Quo minus tamen verum existimare audeam, illud obstat, quod nullus aliorum codicum hanc scripturam testimonio suo firmet.

Ab odio ad pervastandos fines] *Ab odio non ad pervastandos* fragm. Hav. *ab odio ad pervastandum fines* Voss. 2. Vide ad XL. 49. § 1. Paullo ante *ab bello*, pro *ad bellum*, præfert Lov. 2.

Ne quid ad nova consilia relinquerent virium] Malim *relinqueretur*. T. Faber. Facile *relinquerēt*, sive *relinquerunt*, et *relinquerel*, sive *relinqueretur*, in Mss. commutari potuerunt. Vide ad XXXVIII. 40. § 1. Ut tamen hoc loco *relinqueretur* cum Fabro adversus omnes libros, vulgatæ scripturæ constanter adhærentes, legamus, nullam video necessitatem. Mox *Tarquinensem*, pro *Tarquiniensem*, Gaertn.

§ 9 *Ibi oppida Etruscorum Cortuosa et Contenebra*] *Cort Nossa* legendum ex fragmentis Originum Catonis, et *Cort Enebra* ex iisdem. *Sigon.* Immo non in Catonis veris ac genuinis, sed Annianis sive subposititiis fragmentis *Cort Nossæ* et *Cort Enebræ* nomina obcurrunt. Est autem hoc Scholion Sigonii ex numero illorum, quæ post mortem ejus inserta sunt editioni 1592. In vulgatam scripturam conspirant omnes codd. nisi quod prius oppidum hic et mox *Corcusa* in Leid. 2. *Tortuosa* in Lov. 2. et 5. posterius in verbis seqq. *Contebra* vocetur in Leid. 2. et hoc loco in Lov. 2. *Contenebrosa* in Lov. 1. Eorum apud alios nullam mentionem reperiri, testantur Cluverius Ital. Ant. II. 3. pag. 520. et Dempster. in Etrur. Reg. l. IV. c. 60. et 61. Prius illud *Cortanientam* vocari in edicto Desiderii regis Langobardorum, edito a Sigonio de Regn. Ital. l. III. p. 85. suspicatur Ortelius in Thes. Geograph. voce 'Cortuosa.' Deinde *Ubi oppida* Leid. 2. Vide ad XXVII. 5. § 2.

Vi capta dirutaque] Video Muretum e V. L. annotasse *direptaque*. Vix videtur alterutrum ferendum: et quum eventus istarum urbium tam plene infra describantur, sequor auctoritatem Rott. et Voss. 1. qui ultimum non agnoscunt. Nec iste Livii mos est. *Jac. Gron.* *Vi capta direptaque* Hav. et Hearnii Oxon. C. 'Diripere' et 'diruere' a scribis confundi, videbimus ad Epit. Liv. lib. LXXIX. *Diruptaque* Leid. 1. Lov. 1. 2. 5. Gaertn. fragm. Hav. et ed. Parm. quæ et ipsa vocabula passim commutantur in codd. scriptis. Vide ad IX. 45. § 17. Ex ceteris codd. nihil notatum video, ne in excerptis quidem ex Voss. 1. nisi quod *vi capta atque capta dirutaque* habeant Leid. 1. et Harl. 1. At contra *dirutaque*, quod Jac. Gronovio suspectum est, exsulat a Flor. et edd. Mediolan. 1480. 1495. 1505. et Veneta 1498. quod etiam ab ed. Rom. principe abesse, testis est Hearne.

[redacted]

Inproviso adorti, primo clamore atque [illegible] *Incipiens* Part. [illegible] factum foret, qua [illegible] 37. 'Ab [illegible] infensa erat cohorta [illegible] exempla videri possunt. Quum tamen reliqui omnes, et inter eos etiam melioris notæ, codd. [illegible] servent. nil mutandum non [illegible]. *Inproviso* autem Livio frequentissimum est. Supra II. 11. 'Intentus in occasionem multos simul et effusos inproviso adoriundi.' III. 23. 'Arcem Tusculanam inproviso nocte ceperunt:' hoc lib. c. 33. 'Patentibus portis quam inproviso incidissent.' VII. 36. 'Quem incautum inproviso adortæ.' XXVII. 28. 'Magis quia inproviso id fecerat, quam quod par viribus esset, anceps certamen erat.' c. 5. 'Inproviso in agrum Uticensem exscensionem fecit.' XXXVI. 38. 'Nocte inproviso castra Q. Minucii proconsulis adgressi sunt.' XXXVIII. 30. 'Nocte adorti vicum maritimum, nomine Las, inproviso occupavere.' XLIV. 35. 'Si nocte inproviso valida manu adgressus necopinantes esset.' Et ita passim. *Inproviso adortos* Florent. a m. sec. *inproviso adorti clamore*, una voce omissa, Gaertn. *inproviso adorti postmodum clamore* Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. nisi quod in posteriori insuper sit *improvisa*. Verum emphasis est in voce *primo*, ut inde probetur, ad Cortuosam nihil certaminis fuisse. Innuit enim Livius tam molliter hostes restitisse, ut, ne semel quidem repulsis Romanis, iterato clamore de integro eos invadere necesse non fuerit. Ita I. 11. 'Fusi igitur primo inpetu et clamore hostes: oppidum captum:' hoc lib. c. 10. 'Completisque fossis scalæ admotæ, et clamore primo inpetuque oppidum capitur.' c. 29. 'Primo inpetu ac clamore dissipati ordines sunt.' VII. 37. 'Castra quum primo clamore atque inpetu cepisset.' VIII. 16. 'Quum hostes ab superioris etiam certaminis memoria pavidos clamore atque inpetu primo fudisset.' Hinc facile victi 'ne primum quidem clamorem atque inpetum sustinuisse' dicuntur X. 41. 'Nec sustinuissent primum clamorem atque inpetum Romanorum, per aliquot jam annos vinci adsueti.' XXV. 21. 'Ergo ne clamorem quidem atque inpetum primum eorum Romani sustinuere.' c. 41. 'Itaque haud magni certaminis fuit. Primus clamor atque inpetus rem decrevit.' Contra militum de victoria, licet non desperantium, attamen laborantium signum erat, si clamor renovaretur ac redintegraretur. Vide ad IV. 37. § 9. Præterea, *primo clangore* in ed. Campani esse, monet Gebh. supra ad c. 2. § 12. Sæpe hæ voces in Mss. commutari solent. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Met. III. 706. ad Met. XII. 528. et Burm. ad Val. Flacc. II. 389. Verum hoc loco non modo omnes codd. et reliqui excusi *clamore* defendunt, sed etiam stridulus hic sonus militibus pugnam incipientibus non convenit, quibus *clamorem* in locis supra laudatis Livius constanter tribuit. At 'clangor' est avium; (vide ad V. 47. § 4.) vel lituorum, tubarum, similiumque instrumentorum, quorum usus est in castris ac prœliis. Vide quæ notavi ad Silii V. 199. Et hoc sensu clamorem viris, clangorem tubis tribuit Virgil. Æn. II. 313. 'Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum.' Denique vox *inpetu*, quam servant alii, et cum *clamore* sæpius supra junxit Livius, exsulat male ab Harl. 2. At contra addita voce *primo clamore atque inpetu vi cepere* præfert Voss. 1. a m. pr. Verum recte postea additis notis librarius eam perperam scriptam esse ostendit. Et videtur ex scholio marginali huc inrepsisse. Nam, 'vi capere' et 'inpetu capere' idem esse, vidimus ad cap. præc. § 10. Paullo ante præpositio *Ad* male omissa erat in Harl. 1. et Leid. 1.

Direptum oppidum atque incensum est] *Diruptum* fragm. Hav. *dirutum* Hearnii Oxon. N. in margine. Vide modo ad hunc eundem § *direptum oppidum incensum est* Lov. 4. a m. pr. *incensumque est* a m. sec.

§ 10 *Quum in sex partes divisus exercitus Romanus senis horis in orbem succederet*] *Quum sex partes* Leid. 1. Sed præpositionem intercepit litera finalis vocis præced. Vide ad x. 13. § 3. Deinde *senis oris*, neglecta adspiratione, Leid. 1. et Gaertn. Vide ad v. 37. § 2. *senioris* Flor. Tum *in urbem* Port. Vide ad v. 19. § 11. ubi etiam inlustratur locutio *in orbem*. Denique *succedet* Hav. Vide ad II. 56. § 7. Paullo ante *eos subegit*, trajectis vocibus, Lov. 2.

Oppidanos eosdem integro semper certamini] *Integros* Harl. 1. Cujus erroris vel illa caussa est, quam dedimus hoc lib. c. 3. § 8. vel in fine hujus vocis repetita est litera initialis proximæ. Vide ad XXVIII. 25. § 2.

Cessere tandem, locusque invadendi urbem Romanis datus est] *Cessere tamen* Voss. 1. a m. pr. et Lov. 5. a m. pr. solito scribarum errore. Vide ad XXII. 2. § 11. Tum *locus quem vadendi* Leid. 1. perperam in voces divisis literis, quod in hoc codice obvium est, et τοῖς in coalescentibus in m. Vide ad XXXVI. 6. § 4. Deinde *invadendi urbes* Port. a m. pr. quasi de utraque urbe, et non sola Contenebra sermo foret. Hinc *Romanus datus est* Port. a m. pr. eodem iterum errore, de quo dictum est ad cap. 3. § 8. Voces *datus est* neglegenter omittuntur in Gaertn. *datus est Romanis*, transposito ordine, edd. vett. ante Aldum, cui trajicienti, ut nunc editur, favent scripti.

§ 11 *Dum cunctantur, jam militum præda erat*] *Dum cunctatur* Lov. 4. 5. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. in quo *cunctatum* a m. pr. fuisse videtur, quasi inpersonale passivum foret. Verum licet *cuncto* Plautus dixerit in Casin. IV. 2. 18. idemque et aliis in usu fuisse, Nonium uno Attii ac gemino Ennii loco ostendere, Voss. observet Gramm. V. 7. id tamen non seculi Liviani esse puto. Verius itaque est, librarios hos incidisse in codd. in quibus lineam, literæ *n* notam, τῷ *a* addere omissum est. Deinde *jam militum turba erat* Lov. 1. 4. Voss. 1. et Leid. 2. Similes turbas in his vocibus confundendis frequenter librarios dedisse, observat Burmann. ad Rutilii Itiner. I. 613. *Jam mil. præda erat in opp.* Gaertn. et Hav. *jam mil. turba erat in opp.* Harl. 2. et Port. Sed voces *in oppido* in melioribus codd. non adparent. Paullo ante *publicare prædam*, pro *publicari præd.* et in verbis seqq. *nisi ante per invidiam*, addita secunda voce, præfert Hav.

§ 12 *Capitolium quoque saxo quadrato substructum est*] Pall. 1. ac 3. *obstructum*. Pal. 2. *constructum*. Camp. *saxo quadrato subtractum est opus*. Omnes prave. Sola Andreæ ed. nihil hic peccat. *Gebh.* *Capitoliumque saxo* Port. Vide ad v. 26. § 1. vox *saxo* male deficit in Voss. 2. quam omnino sensus requirit. Deinde *constructum est* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *obstructum est* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. et fragm. Hav. *sobstructum est* Harl. 1. *saxo quadratos obstructum est* Leid. 1. unde origo erroris librariorum detegi potest. Verum est *substructum*. Intelligitur enim murus, ex lapide quadrato factus, circa radicem montis Capitolini ejusque partes inferiores, qui prohiberet, ne terra delaberetur. Plin. XXXVI. 15. 'Tunc senes aggeris vastum spatium et substructiones insanas Capitolii mirabantur.' Vide Balbi Lexicon Vitruv. in voce 'Substructio,' et Beroaldi Annotat. in Colum. eadem voce. In fine capitis *opus vel in hac magnif. urbis conspiciendæ* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad cap. 3. § 8.

CAP. V. § 1 *Civitate ædificando*

occupata, conciones suas frequentare] *Civitatem ædif. occupati* Lov. 2. 4. et 5. a m. pr. *civitatē ædif. occupata* Port. et fragm. Hav. *civitate ædif. occupato* Leid. 2. Vide hoc lib. ad c. 3. § 8. Tum *conditiones suas* Leid. 1. a m. pr. Vide ad IV. 12. § 7. *Contentiones suas* pro varia lectione margo obfert Voss. 1. Sed solent hæ voces in scriptis confundi. Vide ad IV. 6. § 4.

§ 2 *Ostentabatur in spem Pomptinus ager*] In his verbis non video aliam sententiam, quam plebi a tribunis spes fiebat dividendi agri Pomptini. Sed offendit me genus loquendi. 'Ostendere' et 'ostentare spem alicujus rei,' pro 'spem facere,' ubique legitur: 'ostendere' et 'ostentare rem aliquam in spem' an ea significatione usquam inveniatur, mihi incognitum est. Interim, dum hoc didicero, licebit, opinor, conjecturam in medium adferre, pro *in spem* legi posse *in speciem*, hoc sensu: Tribuni plebi spem faciebant agri Pomptini dividendi, et honesta hac specie conciones suas frequentiores reddendi utebantur, quod præ se ferebant, se de commodis plebis acturos. 'Ostendere' et 'ostentare' sæpe idem esse, quod promittere, spem facere, nemo ignorat. Cicero ad Famil. IX. 8. 'Munus flagitare, quamvis quis ostenderit, ne populus quidem solet.' Sallust. Jug. cap. 66. 'Prædam benigne ostentat.' Et sic omnes alii. *Spes* et *species* autem etiam alibi commutantur. Vide Langium et Fabritium ad Cic. de Offic. II. 3. *Duk.* Præpositionem *in* non agnoscunt Leid. 1. et Harl. 1. *ostendebatur sæpe Promptinus ager* Lov. 2. *ostendebatur in spem Pontinus ager* Lov. 4. 'ostendere' et 'ostentare' in Mss. commutari, videbimus ad XXVIII. 3. § 11. *Ostentabatur autem protinus ager in spem* Harl. 2. *ostentabatur autem Pontinius ager in spem* Port. et Hav. *ostentabatur autem in spem Pomptinus ager* Gaertn. Verum τὸ *autem*, quod in nullo meliorum codicum adparet, est ex illis particulis, quibus interpolatores orationem Livianam, suo arbitrio hiantem, passim fulcire ac connectere conati sunt. Vide ad Livii XXI. 40. § 11. *Promptinus ager* Flor. a m. pr. Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. *Pomtinus ager* Leid. 2. *Pontinus ager* Lov. 2. *Pontinius ager* Voss. 1. et Lov. 5. Sed *Pomptinus* veriorem orthographiam esse, dictum est ad II. 34. § 4.

Tum primum, post accisas a Camillo Volscorum res, possessionis haud ambiguæ] *Occisas res* Lov. 2. 3. Leid. 1. et Voss. 2. cum edd. vett. Rom. 1472. et Parm. *decisas* fragm. Hav. *ascisas* Leid. 2. et Lov. 1. *abscisas* Voss. 1. in marg. Lov. 5. et Port. a m. pr. *abscissas* Harl. 2. Lov. 4. et Hav. Sed vulgatum, quod ex meis superest in contextu Leid. 1. in Harl. 1. in Gaertn. et in Port. a m. sec. genuinum ac vere Livianum est; quem ita loqui solitum fuisse, patet ex illis quæ notata sunt supra ad III. 10. § 8. Deinde præpositio *a* deficit in Leid. 2. quam reliqui servant. Tum *possessiones haud ambiguæ* Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Gaertn. et Port. quasi per adpositionem diceretur *ager Pomptinus possessiones haud ambiguæ*. Sed ita Livius potius dixisset *possessio haud ambigua*. Corruptius *possessiones ad ambiguæ ostentant* Leid. 1. Lov. 2. et fragm. Hav. Sed, *ad* non raro pro *aut* vel *haud* in nonnullis codd. exarari, monuit Nic. Heins. ad Ovid. Fast. III. 238. Præterea *tunc primum* edd. principes, pro quo Aldus, consentientibus scriptis, dedit *tum primum*. Vide ad II. 12. § 15.

§ 3 *Multo eum infestiorem agrum ab nobilitate esse, quam a Volscis fuerit*] *Multum eum inferiorem agrum* Lov. 4. *eīm*, id est *enim*, pro *eum*, Lov. 2. *inferiorem* etiam Lov. 5. a m. pr. Deinde utroque loco præpositionem omisit Hav. Sueton. in Aug. c. 8. 'Per

infestas hostibus vias, paucissimis comitibus, naufragio etiam facto, subsecutus.' Et ita Cortius docuit capiendum illud Sallust. Catil. c. 15. 'Animus inpurus, Diis hominibusque infestus, neque vigiliis, neque quietibus sedari poterat.' Nihil tamen hic muto, quum reliqui omnes vulgatum servent, (nisi quod *a nobilitate* dederint scribæ Lov. 3. 4. Voss. 2. Gaertn. Port. et fragm. Hav.) et alibi Livius ita locutus sit, ut x. 46. 'Exercitum in agrum Vescinum, quia regio ea infesta ab Samnitibus erat, hibernatum duxit.' In uno Flor. τὸ *a* secundo loco deerat: sed, Livium præpositionem in similibus locutionibus repetere solitum fuisse, vidimus ad IV. 58. § 4. Deinde *fuit* Lov. 5. Vide ad XL. 14. § 10. Obliqua oratio hoc loco vulgatum exigit.

Ab illis enim, &c. incursiones eo factas] *Ab aliis enim* Klockian. Sed solent voces *alii* et *illi* in libris scriptis confundi. Vide ad XXIII. 7. § 3. *ab illis* reliqui scripti tuentur præter unum Hav. in quo est *ab his.* Et ita vir doctus in margine ed. Curionis legendum conjecit. Forte hujus lectionis auctor credidisse videtur *ab illis* ad proximum 'Volscis' referri non posse. Verum, quum mox 'nobiles' nominatim memorentur, per vocem *illis* non alios, quam Volscos, intelligi posse, satis adparet. Tum *et incursiones* Leid. 2. et Lov. 1. Denique particula *eo* deest in edd. antiquioribus, quam addidit Aldus, et præferunt omnes Mss. mei.

§ 4 *Nobiles homines in possessionem agri publici grassari*] *In possessione* Lov. 5. *inter possessiones* Lov. 4. *inter possessionem* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. quod exponi potest, 'interea dum possidetur;' quo sensu ὁ νῦν Gronovius *inter fluctuantem aciem,* pro *in fluctuantem ac.,* scribendum conjicit, idque exponit, interea dum fluctuat utrimque acies. Potius tamen est, ut vulgatum verius existimetur. Passim enim *in* et *int',* sive *inter,* in Mss. confundi solent. Vide ad XXXVIII. 57. § 6. 'Grassari in possessionem,' ut 'grassari in te' II. 12. 'Trecenti conjuravimus principes juventutis Romanæ, ut in te hac via grassaremur.' Justin. II. 12. 'Quoniam ferro in homines non poterat, in ædificia igne grassatur.' XVI. 4. 'Neque se adfuturum amplius grassanti in populum senatui.' Τὸ *adversus* huic verbo junxit I. 9. 'Cum contemtu religionis grassatus etiam adversus Deos fuerat:' et Sueton. in Calig. c. 34. 'Nec minore livore ac malignitate, quam superbia sævitiaque, pene adversus omnis ævi homines grassatus est.' Tum *possessionem criminabantur agri,* inserta media voce, Harl. 2. et Hav. Sed illa ex superioribus male repetita est. Deinde *crassari* habet Klockian. de qua ratione scribendi vide ad II. 12. § 15. Similiter se etiam in Mss. suis Justini invenisse monuit Bongars. ad locum Justin. posteriorem in variar. lect. libello. Perperam ea vox omittitur in Port.

Nec, nisi, antequam omnia præripiant, divisus sit, locum ibi plebi fore] Et hic scribendum *præcipiant,* id est, 'prius capiant.' De quo verbo supra quoque semel atque iterum admonuimus. *Rhen.* Legendum *præcipiant,* ut referunt Pall. omnes Msti, et Campani ed. Vide hoc verbum sæpius restitutum Nasoni, Fabio, aliisque in Juvenilibus nostris I. 1. Infra c. 26. 'Non præcipiam gratiam publici beneficii.' *Gebh.* Vulgata ante Rhenanum lectio in nullo apud me cod. superest, nisi in uno Klockian. *Præcipitant* exhibet Harl. 1. Sed quum orationem obliquam subjunctivum requirere viderent librarii, pro eo dederunt *præcipitarent* in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *præcipiant* præferunt Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav.

Neque aliter in Oxoniensibus suis invenisse videtur Hearne, qui ita edens, ac monens, in ed. Rom. principe *præripiant* esse, et in margine cod. sui N. *præoccuparent* adscriptum legi. quod τοῦ *præciperent* glossema atque interpretatio est, tamen reliquorum codicum nullam mentionem fecit. Se etiam *præcipiant* in antiquo codice scriptum reperisse, testatur Pierius ad Maronis Æneid. x. 277. *Percipiant* habet Hav. De quo errore vide ad Livii xxxviii. 20. § 1. De verbo 'præcipere' vide ad xxii. 41. § 9. Præterea *dirimi sint* Harl. 2. Port. et Hav. *dirimi sunt* Gaertn. Tum *locum ubi*, pro *loc. ibi*, idem Gaertn. Vide ad xxvii. 5. § 2. Tandem *plebei fore* Lov. 1.

§ 5 *Haud magnopere plebem moverant*] Gebhardus monuit ad iv. 3. § 2. duos Pall. codd. meliores præferre *magno opere*, quæ eadem lectio mihi quoque obvia fuit in Leid. 1. Lov. 1. 2. 5. Harl. 1. Gaertn. et Hav. quorum fide ita etiam edi curavi. Plura de eo videri possunt ad xxviii. 18. § 4. Præterea *plebem moverat*, pro *pl. moverat*, dederunt librarii Voss. 1. et Leid. 2. *moveunt* Flor. a m. pr. pro quo, erasa litera *u*, deinde datum est *movent*. Mox *in forum*, pro *in foro*, Lov. 1. et Leid. 2.

Et eamdem exhaustam inpensis, eoque agri inmemorem] Hic forte miraris aliquid desiderari. Itaque scito sermonem elegantissimum Livii vitiatum esse. Reponendum juxta fidem archetypi Borbetomagensis *et eodem exhaustam impensis*. 'Eodem' subauditur 'ædificando.' Nam præcedit 'ædificandi curam.' Id quod non vidit is, qui locum depravavit. Porro non est tam inops verborum Livius, ut amphibologiam committat, cum dubium sit, quid accusativus *eamdem* referat, *plebemne*, an *curam*. Rhen. Recte *eodem* Rhenanus revocavit; idque non modo servant codd. scripti, nisi quod *et eo exhaustum* in suo Klockius repererit; verum etiam edd. principes. Primus Ascensius a. 1513. et 1516. sive pro varia lectione, sive pro emendatione, in margine ostentavit *et eandem*, quod postea in contextum receperunt Moguntini. Eorum autem exemplum inde secuti sunt Colon. a. 1525. Cervicorn. Ascens. a. 1530. et Froben. in pr. ed. qui quadriennio post, Livium cum annotationibus Rhenani et Gelenii typis describens, etiam Rhenani emendationem in contextum admisit. Præterea *impensis exhaustam* Voss. 2. et Lov. 3. *exhausta impensis* fragm. Hav. *exhaustum impensis* Leid. 2. Insuper *eo quod agri immemorem* fragm. Hav. cujus librarius non satis diligenter distinxit varios ductus, quibus voces *que* et *quod* in Mss. exarari solent. Vide ad ii. 41. § 8. *eoque agro immemorem* edd. Rom. a. 1472. et Parm. Paullo post *atque instruendum*, pro *ad quem instruendum*, Flor.

§ 6 *Tum etiam ab recenti clade superstitiosis principibus, ut renovarentur auspicia*] *Tunc etiam* Leid. 2. Lov. 1. 5. et primæ edd. ante Aldum, cui tum etiam edenti consentiunt reliqui scripti. Deinde *a recenti clade* Gaertn. Tum *superstitiosis c'minibus*, sive *criminibus*, Leid. 2. et Lov. 1. *superstitiosis princibus* Harl. 1. quomodo in alio cod. etiam peccatum erat iii. 4. § 6. Insuper *renovarentur auspicio* Leid. 1. Lov. 2. et fragm. Hav. Male. Vide ad v. 52. § 9. Mox *redit*, pro *rediit*, Flor. Vide ad xxxvi. 35. § 2.

Interreges deinceps M. Manlius Capitolinus] *Interreges deiñ* Gaertn. Male. Infra vii. 17. 'Interreges deinceps Q. Servilius Ahala, M. Fabius, Cn. Manlius,' &c. Et similiter etiam v. 17. 'Interreges tres deinceps fuere, L. Valerius, Q. Servilius Fidenas, M. Furius Camillus:' ubi similiter variatur. Vide quæ ad eum locum notavi. Præterea *M. Maulius* Harl. 2. *M. Mallius* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *M. Manilius* Lov. 4. et Hav. Vide ad xxxiv. 53. § 2.

Ser. Sulpicius Camerinus] Pronomine et nomine carent Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *servant. Sulpicius* habet fragm. Hav. *Servilius Sulpicius* Lov. 4. Port. et Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Deinde *Cametinus* Leid. 2.

L. Valerius Potitus] *Putitus* Flor. Lov. 3. Leid. 1. et Harl. 1. *Ponticus* Port. *Potitius* Hav. et fragm. Hav. *Ponticius* Harl. 2.

§ 7 *L. Papirium, Cn. Sergium, L. Æmilium iterum, L. Licinium, M. Menenium, L. Valerium Publicolam tertium creat: hi ex interregno*] Hoc loco *Cn. Sergius* legitur. Postea vero a. CCCLXXV. hoc lib. c. 27. *Caius*, ubi *tertium* dicitur tribunus militum consulari potestate. Nec tamen, ubi iterum fuerit, uspiam invenio: ut plane suspicer, a. CCCLXX. hoc lib. c. 11. omissum ejus nomen. Nam post Camillum v. tribunum militum perpetuo sex fuere tribuni militum consulari potestate. *Glar.* Ita prope etiam veteres libri: præterquam quod, pro *L. Licinium, M. Menenium*, habent *Licinium Menenium.* Nam quum animadvertissent quidam, non nisi quinque tribunos militum memorari, *Licinium Meneniumque* duos fecerunt: quam inconsulte autem id egerint, unus Diodorus ostendere potest, apud quem hujus anni tribuni his nominibus eduntur lib. XV. p. 469. Λεύκιος Παπίριος, Γάϊος Κορνήλιος, Λεύκιος Μενήνιος, Γάϊος Σερουίλιος, Οὐαλέριος Αὖλος, Κόϊντος Φάβιος. Ita, pro *Cn. Sergio*, est *C. Servilius*; pro *L. Æmilio*, *Q. Fabius.* Additur postremo sextus tribunus, vitio librariorum apud Livium omissus, *C. Cornelius.* Erroris causam præbuit librariis, quod, cum scripturi essent 'C. Cornelius, C. Sergius,' 'C. Sergium' tantum scripserunt, alterum reliquerunt. Puto autem legendum esse, *C. Sergius.* Nam Livius post c. 27. etiam *C. Sergium III.* tribunum edit. Non ergo *Licinius Menenius*, sed *L. Menenius* legendum, ut Diodorus ait. Nam prænomen huic quærimus: 'Licinius' autem generis nomen est. *Sigon.* Rott. Voss. 1. Flor. *creati: hi.* Forte, *L. Papirius, C. Cornelius, C. Sergius, L. Æmilius iterum, L. Menenius, L. Valerius Poplicola tertium creati, ex interregno, &c.* J. F. Gron. Secundi tribuni *C. Cornelii* nomen deest etiam in omnibus meis scriptis; quod ex Diodoro revocandum esse censuit etiam Pighius in Annal. ad a. CCCLXVII. p. 231. Deinde Sergio prænomen *Cn.* tribuitur in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 1. 3. et Harl. 1. *Gn.* in Leid. 2. et fragm. Hav. Idem in exemplari suo invenisse videtur scriba Lov. 2. qui tamen aberrans dedit *cū.* Hearne etiam testatur, *Gn.* vel *Cn.* esse in Oxon. C. aliisque, qui ex cod. N. laudat prænomen *M.* quod etiam obferunt Voss. 1. Lov. 4. 5. Harl. 2 Gaertn. Port. et Hav. Sed recte Glareanus et Sigonius *Caii* prænomen ei fuisse docuerunt. Tum *L. Æmilium iterum, L. Menenium* omittit Harl. 1. Pro *L. Menenium, Lucinium* habet Voss. 1. *Licinium* Leid. 2. et Lov. 1. *Licinium Menenium* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. N. C. atque Excerpta Pithœi. *Lucinium Menenium* Lov. 2. Vide ad VI. 27. § 2. Hinc *Publicolam*, non *Poplicolam*, Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. *Publicoiam* Harl. 1. Vide ad II. 8. § 1. Insuper *Cestium creat: ii* Lov. 3. *tertio*, vel *tertium, dixit. Creati hi*, vel *hii, ex interregno* Harl. 2. Gaertn. Port. et Hearnii Oxon. C. et L. 2. *tertio dixit. Creari hi ex interregno* Hav. *tertium creati. Hi ex interregno* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 2. 4. 5. Harl. 1. et fragm. Hav. Totus vero locus in eodem fragm. Hav. a m. sec. ita concipitur: *L. Papirius, Cn. Sergius, L. Æmilius iterum, Licinius Menenius, L. Valerius Publi-*

[illegible] ex interregno. [illegible] Lov. 1. creata [illegible] conjectura plu- [illegible] etiam veram [illegible] in contextum re- [illegible]

[illegible] occepere] [illegible] Voss. 2. Leid. [illegible] Harl. 2. Gaertn. [illegible] Hav. et Hearnii [illegible] quod et perperam [illegible] præferre, monuit [illegible] Livii I. 7. § 6. Sed [illegible] recte plerique codd. [illegible] aliter habent editi, [illegible] Veneti 1498. dederint occi- [illegible] de hoc verbo ad v. 9. § 1.

[illegible] ædes Martis, Gallico [illegible] dedicata est a T. Quinctio] [illegible] Lov. 4. Harl. 2. Port. et [illegible] ita editum exstitit ante [illegible] qui Eo, consentientibus reli- [illegible] exaratis, substituit. Vide [illegible] § 6. Insuper ædis Martis [illegible] 1. Leid. 1. Harl. 1. Klock- [illegible] Hav. a m. pr. Plura vide [illegible] § 3. Denique ab T. Quintio [illegible] L. Quintio Lov. 2. Mox fa- [illegible] pro faciundis, Voss. ambo, [illegible] ambo, Flor. Lov. quinque, Hav. [illegible] Hav. et Gaertn. Vide ad [illegible] 36. § 11.

Stellatina, *Pomentina*, *Sabbatina*, *Arniensis*] Est in altero codice *Tromentina*. Rhen. Annius Viterbiensis, homo Hetruscus, legendum putat *Tromentina* pro *Pomentina*, et *Arniensis* pro *Narniensis*, qua de re quidam posterius nomen mutarunt: at in priore neminem vidi motum, ut variaret; neque enim firmis pugnat rationibus. *Glar.* *Tromentina*, *Sabatina*, [illegible] vet. lib. ut ante dixi. *Sigon.* *Tromentina* Pall. duo meliores. Pal. 2. [illegible] *Nomantina*. Camp. *Nomentina*. [illegible] Trium priorum tribuum nomina omittuntur in Hav. De primæ nomine inter omnes codd. convenit, nisi quod perperam *Stalatina* vocetur [illegible] Lov. 5. secunda *Romentina*, omissa prima litera, vocatur in Fl[illegible] Salvinius, qui hunc cod. [illegible] *Pometina* legendum conje[illegible] *mantina* est in Harl. 2. et *Po*[illegible] *mentina* in Lov. 4. *Tormentin*[illegible] 2. et fragm. Hav. *Trementin*[illegible] 5. et Harl. 1. Reliqui *Tr*[illegible] legunt, nisi quod juncta scriptura *Tronomantina* habea[illegible] Editionum, quas vidi, anti[illegible] dederunt *Tromentina*, pro quo [illegible] *tina* substituit Parm. *P*[illegible] Mediol. 1480. et Tarvis. [illegible] Veneta deinde 1495. dedit [illegible] *Tromentina* revocarunt Med[illegible] dem anni, et aliæ. Ascens[illegible] *Pomentina*, Frobenius 1535. [illegible] *na*. Ex quo patet, non om[illegible] consuluisse Glarean. quum [illegible] motum crederet, ut *Tromen*[illegible] ret. *Tromentina* autem vera [illegible] onem esse, vidimus ad Epit. [illegible] VI. Omnino enim erravit [illegible] Cluverius Ital. Antiq. II. 3. p[illegible] legebat *Pomptina*, eamque di[illegible] istimabat ab agro Pomptino[illegible] tra Etruriam in Volscis sit[illegible] Quamvis enim tribuni, ut c[illegible] suas legibus agrariis freque[illegible] plebi in spem ostentasse [illegible] Pomptinum agrum, tum prim[illegible] accisas a Camillo Volscorum [illegible] sessionis haud ambiguæ, non [illegible] men inter cives erat divisus, [illegible] mum id fit hoc lib. c. 21. e[illegible] dicta tribus prioribus addita [illegible] VII. 15. Quin et, quum in n[illegible] quatuor tribus relati dicant [illegible] Veientium, Capenatium, ac [illegible] rum, qui omnes Etrusci fuer[illegible] Romanos transfugerant, ut n[illegible] us videbimus, ac tribus relic[illegible] bubus propterea nomina Etr[illegible] posita fuerint, cur, quæso, u[illegible] nomen Volscum datum foret, [illegible] tamen gente nulli in civitatem [illegible] ti narrantur? Tertia tribus [illegible] *Sabatrina* in Lov. 3. *Sabrat*[illegible] Voss. 2. *Suabatina* in Gaertn[illegible] *batina* in Leid. 2. Lov. 1. et

Hav. *Sabantina* in Port. Sed recte *Sabatina* emendavit Sigonius, consentientibus optimis scriptis. Vide etiam ad Epit. Liv. l. laud. Ceterum primæ edd. trajectis contra auctoritatem codicum vocibus, hujus tribus nomen præcedenti præponunt. Quare recte ordinem illum Aldus mutavit. Ultima tandem vocatur *Thamensis* in Gaertn. *Nermensis* in Harl. 2. *Nermensis* in Hav. *Narniensis* in Port. et Lov. 4. ac 5. *Arriensis* in fragm. Hav. *Arinensis* in Voss. 1. et Lov. 1. *Arniensis* in Flor. Voss. 2. Leid. utroque, Lov. 2. 3. Harl. 1. Klockian. et Hearnii Oxon. B. atque L. 2. Similiter est in edd. vetustissimis, nisi quod in Rom. 1472. invenerim *Armensis*. Postea Veneti 1495. dederunt *Narniensis*. Eos autem præeuntes secuti sunt Ascensius quatuor edd. Mogunt. Cervic. et Paris. 1529. Sed, quum proximi priorem lectionem *Arniensis* revocassent, Sigonius iterum in prima ed. Scholiorum *Narniensis* ex vet. lib. legendum esse monuit, eamque lectionem in contextum recepit, et in seqq. edd. retinuit, quamvis ibi partem illam hujus Scholii, ubi de ea lectione agebat, omiserit, immo etiam sententiam plane mutaverit, ut constat ex ejus lib. I. de Antiq. Jur. Civ. Rom. c. 3. p. 13. ubi *Arniensis* tribus nomen ab nomine 'Arni' fluminis Etruriæ deduxit. Editores deinde post Sigonium *Arniensem* retinuerunt usque ad Gronov. qui iterum *Narniensis* admisit, idque defendit ad Livii XXIX. 37. § 10. Gronovii autem lectionem recentiores editores servarunt; Doujatius etiam ad hunc locum illam alteri prætulit hoc argumento, quod 'Narnia' propior est in Umbria citeriore ad fines Sabinorum. Sed antecessorum Parisiensium primicerium scire oportuerat, Narniam, cui fluvius Nar nomen dedit, hoc tempore adhuc 'Nequinum' adpellatam esse, et fere nonaginta demum annis postea 'Narniæ' nomen accepisse, quum eo colonia deduceretur. Ita ultro vidisset, tribum Romanam inde hoc tempore vocari non potuisse. Quamvis autem Doujatius hanc lectionem alteri præferat, attamen eam non probavit, sed *Axiensis* scribendum conjecit ab 'Axia,' oppido agri Tarquiniensis, superioribus vicino. De oppido hoc 'Axia' vide Cluverium Ital. Antiq. II. 3. p. 521. Verum quis umquam 'tribus Axiensis' meminit? Infinita supersunt marmora, quæ tribuum Romanarum memoriam nobis conservarunt; at in nulla eorum 'Axiensis' obcurrit. Merito igitur Utopiæ potius, quam populi Romani, tribum fuisse puto, in qua numquam nascituri censeri poterunt. Contra 'Arniensis' veram scripturam esse arbitror, eamque in contextum recepi. In marmoribus enim antiquis sæpissime memoratur *tribus* AR. vel ARN. vel ARNIEN. vel ARNIENSIS, et in paucis etiam ARNENSIS, sed numquam NARNIENSIS, vel AXIENSIS. Vide indicem corporis Gruteriani c. 12. et adde Manutium ad Cic. ad Famil. VIII. 8. Sententiæ Sigonii, *Arniensem* ab 'Arno' Etruriæ fluvio dictam esse, adversatur Phil. Cluverius Ital. Antiq. II. 3. p. 550. cujus hæc sunt verba: "'Arniensis tribus' utrum ex Etruria, an alia circa Urbem regione deducta fuerit, nemini umquam satis constabit; quando nulla ejus præterea exstat mentio: et parum certum, incorruptum id esse vocabulum. Qui ab 'Arno' fluvio deducunt, parum attente Livii historias legisse videntur: quidpe nulla ad ea tempora Romanis ad Arnum usque prolata fuere arma, nullum imperium.' Hæc ille. Sed in verbis his bis terve graviter obfendit. Primo enim miror Cluverium scribere potuisse nullam hujus tribus mentionem exstare, præterquam hoc Livii loco; quum non modo ejus meminerit Livius XXIX. 37. verum eti-

as adpellasse' apud Val. . ex. 9. Nam etiam sine lis urbanis post hunc an- n novas adjectas esse con- cto ab Ursino enumeratis luæ, quarum mentio fit in lib. xix. Ceterum *a q̄ vi-* t Voss. 1. τῷ *a* tamen ad- qua eam expungendam, le- e *quæ viginti* librarius in- emadmodum præfert Lov. *inti* Leid. 2. *heeque viginti* Gaertn. et fragm. Hav. *hee* v. 2. et 5. *æœ viginti* Leid. *inti* Lov. 4. Port. et Hav. *tribuni*, pro *tribuum*, male t Hav.

. § 1 *De agro Pomptino ab tribuno plebis actum*] *De ko* Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. et *agro Pontino* Voss. 1. Leid. . *De agro Promptino* Leid. l. Gaertn. et fragm. Hav. 1. 34. § 4. et hoc cap. ad § 4. . *Icinio tribuno* Harl. 1. *ab ibuno* Voss. 2. et Lov. 3. *ab ibuno* Leid. 1. Lov. 2. 5. et av. *a L. Licinio* Gaertn. *a tribuno* edd. Aldina prio-

uentiorem jam populum, mobi- ad cupiditatem agri] Copula in Voss. 2. Leid. 2. et Harl. *nobilioremque* Hav. sollemni peccato. Vide ad x. 20. *biliorem* respicit ad id, quod æced. dictum erat: 'Haud ere plebem moverant,' &c. ldicerent, non displiceret *ob m agri*, vel *ab cupiditate*. Sed tum defendi potest: plebs bilior ad cupiditatem agri,' facilius moveri poterat ad piendum. Infra xxix. 3. le parari auxilia ex Afris, omnem auram spei mobili fida.' c. 12. 'Alias gentes se ad spem novandi res.' deficit in Lov. 5.

de Latino Hernicoque bello cta in senatu] *Hernico quoque bello* Lov. 2. et Leid. 1. Vide ad v. 27. § 1. *Hernicoque belloque* Harl. 2. Tum *facta mentio in senatu* Port. *facta mentio in senatum* Harl. 2. et Hav. *mentio facta est in senatum* Gaertn. *mentio facta in senatum* Lov. 3. et Leid. 1. Sed literam *m* finalem li- brarii in codd. præsertim autem in posterius memorato, pro lubitu vel addiderunt, vel expunxerunt. Vide ad ii. 14. § 4.

Majoris belli cura, quod Etruria in armis erat, dilata est] *Quia Etruria in armis* Lov. 2. Vide ad xxxviii. 26. § 4. *quod in armis Etruria erat* Voss. 2. Deinde *dilatum est* ed. Veneta 1498. ut referatur ad præcedens 'bello,' non ad vocem 'mentio.' Ve- rum ita majori distinctione interpun- gendum foret post τὰ 'facta in sena- tu.' Nunc melius periodus cohæret. Perperam et sine sensu Ascensius 1510. dedit *delata est res ad Camil- lum.* Ita enim mox verbum *rediit* superfluum erit, nec habebit quo re- feratur. Eodem errore *dilata res est ad Camillum* præfert Hav.

§ 3 *Res ad Camillum tribunum mili- tum consulari potestate rediit*] Prima vox neglegentia scribæ omittebatur in Leid. 1. Deinde *tribunum milita- rem* habent Harl. 2. Port. et Hav. errore scribarum, qui non adsecuti sunt compendium *trib. mil. cons. pot.* Vide ad v. 16. § 1. Aliter in eadem re lapsos esse, vidimus ad iv. 57. § 9. *Cam. tempore medio cons. pot.* præfert Lov. 4.

Collegæ additi quinque, Ser. Corneli- us Maluginensis] Quidam libri *Servi- lius*, quidam *Sergius Cornelius* habe- bant. Sed ea nomina sunt, non præ- nomina, ideoque *Servius* legendum. *Glar.* *Serg.* vel *Sergius Cornelius* ediderunt Frobenius 1531. et quidam postea; at *Servilius Cornelius* habent principes excusi usque ad Aldum, qui *Servius Cornelius* reposuit. Ne- que aliter est in scriptis meis, duo- bus exceptis, quorum alter Lov. 2. *Q. Servilius Cornelius*, alter Hav. *Ser-*

rilius Cornelius exhibent. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Insuper *quique*, pro *quinque*, Leid. uterque, lapsu scribarum. Sed tota illa vox exsulat ab Harl. 1. Ceterum secundum hunc tribunatum Ser. Cornelii esse, cui idcirco numerus in Livio addendus est, monet Pighius in Annal. ad ann. CCCLXVIII. p. 232. Certe, eum hoc anno iterum tribunum esse, constat ex Sigonio ad Livii V. 36. § 12. Iterati tamen honoris vocabulum addi, necesse non esse, docent quæ supra dicta sunt ad II. 16. § 7.

Fidenas sextum, L. Quinctius Cincinnatus] *Sextus Lucius Quintus Cinc.* Voss. 1. et Gaertn. *Sextus Lucius Q. Cinc.* Flor. a m. sec. Lov. 4. et Hav. *Sextus Lucius Quintius Cinc.* Lov. 1. 5. et Leid. 2. *sextum, L. Quintus Cinc.* Voss. 2. et Leid. 1. *Quintus* prænomen, et *Quintius* nomen inscitia amanuensium sæpe commutantur. Vide ad III. 1. § 1. De orthographia cognominis *Cincinnatus* vide ad III. 12. § 8. Mox *Pullulus*, pro *Pulvillus*, Lov. 2.

P. Valerius] *L. Valerius* Voss. 1. Lov. 1. 2. 5. et Hearnii Oxon. N. *L. P. Valerius*, utroque prænomine juncto, Harl. 2. Port. et Hav. Et infra hoc cap. § 12. constanter omnes codd. certe mei, uno tantum excepto, *Lucii* prænomen tribuunt. Verum mendose. Sexies enim honorem tribunatus gessit, et quidem secundus memoratur c. 18. § 1. tertius c. 27. § 2. quartus c. 32. § 3. quintus c. 36. § 3. ubi tamen quinti tribunatus nota omittitur: sextus denique c. 42. § 2. *Publius* autem ubique in omnibus Mss. vocatur, præterquam c. 36. ubi *Aulus* dicitur. Sed vide quæ ibi notantur. Nisi autem hic legatur *Publius*, primum honoratissimi viri tribunatum Livius omisisset. Præterea *quartum* addidit Port. *quarto* Harl. 2. Gaertn. et Hav. quam vocem recte codd. reliqui ignorant, quum Valerius iste nunc primum fuerit tribunus consularis.

§ 4 *Aversæ curæ hominum sunt*] *Adversæ* Voss. 1. Lov. 1. 5. et fragm. Hav. errore scribarum. Vide ad II. 21. § 6. *curæ sunt hominum*, alio ordine, primæ edd. usque ad Aldum qui transposuit, consentientibus Mss.

Ex agro Pomptino agmen repente inlatum in urbem adtulit] *Pontino* Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. et Port. *Pontinio* Voss. 1. et Hav. *Promptino* Lov. 2. et fragm. Hav. quam lectionem in margine obtulit Ascensius 1513. *Pometino* Mogunt. *Pontino* Aldus receperunt. Vide ad § 1. Deinde *in urbe* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. et Harl. 1. errore scribarum. Livius XXII. 47. 'Per præceps pavore fugientium agmen in mediam primum aciem inlati.' Vide ad III. 5. § 7. Mox *in armis rẽ*, pro *in armis esse*, Leid. 1. Forte dare voluit *in armis ee.*

Juventutem submisisse ad id bellum] Antiqua lectio *juventutem suam misisse* Rhen. Vet. lib. *juventutem summisisse.* Sigon. *Juventutem submisisse* Pall. non *suam misisse*, ut vulgati. *Grut.* *Juventutem submisisse* genuina lectio mihi est, stabilita Pall. trium consensu. Interim Rhen. prætulit *juventutem suam misisse.* Quid probasset, si incidisset in lect. Camp. *juventutem suam submisisse?* Gebh. Vocem *juventutem* omittit Harl. 1. *juventutemque suam misisse* legit Gaertn. *juventutem suam misisse* in Flor. fuisse videtur, ex quo nihil monitum video. Reliqui omnes, quibus usus sum, *juventutem submisisse* servarunt; quod et de Oxoniensibus suis Hearne professus est. Et recte. 'Submittere' est auxilio mittere. Infra XLIV. 4. 'Nec auxit copias, integros fessis submittendo.' Cæsar Bell. Gall. VII. 85. 'Cæsar, idoneum locum nactus, quid quaque in parte geratur, cognoscit, laborantibus submittit:' ubi Davis. alia loca laudat, illum ipsum vero Cæsaris male sollicitat, ut et visum est Cortio ad Sall. Jug. c. 54. § 10. Vel etiam 'submittere' est clam,

occulte mittere. Frontin. Strateg. II. 5. ex. 38. 'Cæsar, partim peditatu, quem præmiserat, partim ab tergo submissis equitibus, inordinatos est adortus.' III. 2. ex. 9. 'Occisisque calonibus, eorumdem vestitu milites suos, tamquam frumentum reportantes, submisit.' c. 6. ex. 6. 'Quemdam exploratæ solertiæ submisit ad Syracusanos.' Cic. in Verr. I. 41. 'Iste, tametsi singulari est audacia, tamen ad pupillæ matrem submittebat.'

§ 5 *Eo abnuentes, publicum fuisse consilium*] *Eos abnuentes* Harl. 1. errore scribæ, de quo vide ad c. 3. § 8. Tum *annuentes* Voss. 2. Lov. 1. 5. et fragm. Hav. familiari librariorum lapsu. Respicienda sunt quæ notantur ad XXXVI. 34. § 6.

§ 6 *Desierant jam ulla contemni bella*] *Desinerant jam ulla* Harl. 1. *Desiderant jam ulla* Lov. 1. 4. Voss. 1. et Leid. 1. *Desiderantia ulla* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. Insuper *contendi bella* Gaertn. Eodem errore, quo *contentu*, pro *contemtu*, datum erat hoc lib. c. 2. § 9.

Ubi quid bellici terroris ingruat] *Ubi quid bellici, ubi quid terroris ingruat* Hearnii Oxon. L. 1. Supra II. 3. 'Regem hominem esse, a quo impetres, ubi jus, ubi injuria opus sit.' Vide ad v. 34. § 4. Infra hoc lib. c. 24. 'Quis homo, quis Deus est, quem accusare possitis?' XXVII. 13. 'Qui pavor hic, qui terror, quæ repente oblivio animos cepit?' I. 59. 'Auctorque, quod viros, quod Romanos deceret, arma capiendi adversus hostilia ausos:' ubi etiam alia vide. Vulgatum tamen, reliquorum codd. auctoritate nixum, præfero. Et forte librarius L. 1. nihil aliud ea scriptura indicare voluit, quam duplici ordine se verba exarata invenisse, vel *ubi quid bellici terroris*, vel *bellici ubi quid terroris*. Certe non alius, quam 'bellicus terror' intelligi potest. Camillus enim præsertim bellica virtute florebat. Paullo ante *eum dicendum*, *si priv. esset*, alio ordine, unaque dictione omissa, Lov. 4. *si priv. fuisset*, pro *si priv. esset*, habet Leid. 2. Verba autem, *Dict. quippe dic. eum fuisse, si priv. esset*, desunt in Voss. 2. culpa librarii, cujus oculis imposuit repetita vox *esset*. Vide ad IX. 11. § 11. Mox alia serie *in uno viro esse* Gaertn. *in viro uno esse debere* scribendum conjicit vir doctus in margine ed. Curionis.

§ 7 *Sibique destinatum in animo esse*] *Defestinatum* Leid. 1. Deinde τὸ *esse* non adparet in Leid. 2.

Nec quidquam de majestate sua detractum credere] *Nequicquam* Voss. 2. Lov. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. *nequiquam* Flor. et Leid. 1. Sæpe τὰ *necquidquam* et *nequidquam* confundi solent. Quædam exempla vide ad IX. 18. § 5. Præterea *detractatum* Flor. Leid. 1. et Klockian. quo eodem errore *attractatum*, pro *attractum*, in uno cod. invenerunt viri docti ad Suet. Tib. c. 57. De eo errore ago ad x. 37. § 2. 'Detrahere de majestate sua' est eam minuere. Cic. in Verr. I. 9. 'De meo jure aliquid et commodo detraho.' De Amic. c. 16. 'Multæque res sunt, in quibus de suis commodis viri boni multa detrahunt, detrahique patiuntur.'

Quod majestati ejus viri concessissent] Ms. *ejus viri concrevissent*. Optime. Vide Scalig. Auson. Lect. II. 6. *Klock.* Exstat hæc lectio *majestati* in sola Andreæ recensione. Alioquin omnes *majestate*. Gebh. Lego *ultro*, pro *viri*. T. Faber. *Majestate* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Harl. 1. Deinde *consistent* Leid. 1. *consistat* Harl. 1. *conscissent* Lov. 2. *consisterent* Lov. 4. Reliqui *concessissent* servant, quod etiam genuinum puto. 'Concedere' est cedere. Supra II. 45. 'Ad crescentem tumultu jam metum seditionis collega concedente.' Ovid. Epist. Her. XVIII. 72. 'Concedunt flammis sidera cuncta tuis.' In hac locutione jam τῷ *concedere* casus tertius jungi

solet. Sallust. in Jug. c. 11. ' Dein tamen, uti ætati concederet, fatigatus a fratre, vix in partem alteram transductus est:' et c. 14. § 24. ' Si defessus malis injuriæ concessissem.' Quo utroque loco consulendus est Corte. Gratius in Cyneg. vs. 192. ' Tum non est, victi cui concessere labori:' ubi videndus est Burmann. Patet igitur ex his, vulgatum *majestati concessissent* probum esse. Similiter *cedere adpellatione*, pro *ced. adpellationi*, ac similia alia librariorum lapsu in Mss. obvia esse, vidimus ad III. 34. § 8. Denique vox *viri* deest in edd. vetustioribus, quam primus agnovit Aldus, et codd. constanter servant. Eam autem mutandi nullam aliam caussam Faber habuisse videtur, quam quod *viro* mox præcesserit. At illam legitimam ac justam non esse, docebunt, quæ notavi ad I. 3. § 9.

Conlaudatis ab senatu tribunis, et ipse Camillus, confusus animo] Iterum convisitur hæc lectio in sola vetustissima ed. Ceteri Pall. tres. Mss. et Campan. *confisus*. Gebb. *Confisus animo* etiam Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. et Hav. *confixus animo* fragm. Hav. Sed utrumque mendosum, contra vero, vulgatam scripturam genuinam censeo, quam meliores codd. probant. Alibi ' confusus' et ' confisus' commutantur. Vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 7. ' Confusus' dicitur perturbatus quocumque animi motu. Vide Vorst. de Latin. Merito Suspect. c. 17. Tennul. ad Frontin. I. 12. ex. 7. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 79. ad Quinctil. Declam. VIII. 8. et IX. 16. et Corte ad Plinii Epist. I. 22. in fine; etiam Gebhardum ad II. 54. § 9. Interdum etiam exprimitur affectus, quo quis perturbatur, ' confusus pudore,' ' ira,' ' dolore.' Ovidius Epist. Heroid. XXI. 3. ' Nomine conjugii dicto, confusa pudore Sensi me totis erubuisse genis.' Curtius VII. 7. ' Alexander non ira solum, sed etiam pudore confusus, quod superstitio, quam celaverat, detegebatur.' ' Confusus' autem ' animo,' ut apud Frontin. I. 11. ex. 3. ' Confusis suorum animis, pro concione edixit, nullius se eo die opera usurum.' II. 7. ex. 2. ' Militum animos non tantum a confusione retraxit.' Quamvis autem *confusus* plerumque de animo dicatur, non tamen plane vacat additum *animo*. Nam et ' vultus' dicitur ' confundi,' cum perturbati animi signa etiam in vultu conspiciuntur. Infra XLI. 15. ' Quum templo egressus esset, paullo post rediit confuso vultu.' Curtius VI. 7. ' Huic Cebalinus, ore confuso magnæ perturbationis notas præ se ferens, aperit, quæ ex fratre compererat.' Id ' confusionem in vultu gerere' dixit Val. Max. III. 1. ex. 1. ' Quum adhuc puer ad Periclem avunculum suum venisset, eumque secreto tristem sedentem vidisset, interrogavit, quid ita tantam in vultu confusionem gereret.' Ceterum *Collaudatus igitur ab senatu et a tr. pl. et Camillus ipse* Lov. 2. *a senatu* autem Voss. 2. Gaertn. Lov. 5. et primæ edd. Alterum est ab Aldo, cum quo stant reliqui scripti.

§ 8 *Ingens indi, ait, onus a populo Romano sibi*] Correctores minime adtendunt, verbum esse vocem secundam, ac venire ab ' indere:' hinc passim habent editi *inde*. Grut. *Ingens in id ait unus* Lov. 2. Sed in vulgatum *inde ait* conspirant, quidquid vidi reliquorum codd. et edd. ante ultimam Gruteri, quæ *indi* in contextum recepit; non credo tamen, eum facile ulli hanc lectionem adprobaturum. Cur enim Camillus orationem tribus gradibus augens primo et ultimo membro proprium dedisset verbum; medio autem id vel ex præcedenti vel ex sequenti retrahendum reliquisset? Omnis oratio pendet a verbo ' injungi,' in fine addito. *Inde ait*, nempe quum tribunis, quos senatus conlaudave-

gisset. *Inde* igitur, id
Infra XLII. 55. 'Ad
sit. Inde, quum tria
besset a Tripoli, 'Sca-
mper Peneum amnem
:' ubi vide quæ notan-
a *a populo Romano*, a

orem *jam quartum creas-*
sco quartum fit dictator
postea a. CCCLXXXVI.
i autem ad finem hujus
.t tantum senatus de se
ngarumque tam benig-
perinde habuit, atque
atus fuisset; ipse enim
) post dicturus est ad
milites c. 7. ' An me,
tator vobis, sed tribu-
lodi, non agnoscitis du-
Creasset, pro ' creatu-
ii privatus esset. Sic
oni, supra adnotatum
n dictaturam Camilli
ius v. 19. secundam v.
ri. 2. quartam VI. 38.
et c. 42. *Duk.* *Cre-*
e exponi posset, ' crea-
' nempe nisi summo in
set. Et ita opus non
adfert Doujatius, obla-
l nunc esse dictaturam,
iam, aut certe non ad-
itam enim Camillo nunc
isse, unde probari pos-
. Aliud suadent verba
Dictatorem quippe di-
fuisse, si privatus esset.'
etiam videtur librarius
qui voces *jam quartum*
ac postea, quamvis ea-
in margine adscripsit.
hic latet. Quomodo
ius Romanus ' dicitur
i creaturus fuisse, ' Ca-
torem ?' quum potestas
torem fuerit penes con-
punos militum consulari
.id senatusconsulto fa-
sent. Neque dici po-

tum per populum Romanum ac
intelligi [illegible] ac [illegible]
ejus partem, senatum ac tribunos
[illegible]; distinguuntur enim a se-
natu et tribunis: et Camillus [illegible]-
tur. [illegible] ' a populo
Romano ' imperia. ' a senatu ' mag-
num, ' a collegis ' [illegible].
An respicitur ad id, quod [illegible]-
do in republica Romana [illegible]
fuisse legitur, ut quidam dictator
diceretur a magistratu, aut non ali-
ter, quam quem populus creari jusse-
rat: de quo vide ad v. 46. § 10. Eo
modo creatus hic [illegible], ' cum
jam quartum fuisset. Sed [illegible]
docti. Ceterum quartum jam creatus
trajectis vocibus edd. principes ex-
hibent [illegible] scriptis. Omne nunc
ab Aldo mutatum est.

*Magnum e senatu [illegible] et a [illegible]-
cio*] Magnum jam senatu Voss. 2. Lov.
3. Gaertn. et fragm. Hav. magnum a
senatu Port. Hav. et Lov. 4. Primum
men autem ac deficit in Lov. 2.

*Tam honoratorum collegarum obse-
quio*] Vet. lib. tam honorato colleg. obs.
Sigon. Recepi hanc lectionem, tam
honorato colleg. obs. quod eam reppere-
ram in Pal. 2. vetustissimoque edd.
Pall. reliqui duo honoratum. Vulgo
honoratorum collegarum. Gebh. *Tam
honorato collegarum obsequio* ex meis
non nisi in levioris auctoritatis codd.
Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. inveni:
Hearne autem in Oxon. N. Sed *tam ho-
noratum colleg. obs.* habent Flor. Voss.
ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. 4. fragm.
Hav. et Klock. quod ipse Klockius
honoratum, pro ' honoratorum ' accepit.
Tam oneratum colleg. obs. Gaertn. *tam
n̄ honoratum colleg. obs.* Harl. 1. *tam
ornatorum colleg. obs.* Lov. 1. ' Orna-
re ' et ' honorare ' inter se commu-
tari, videbimus ad XXXVI. 40. § 9.
Tam honoratorum colleg. obs. primum
obvium fuit apud Aldum; quod re-
pudiare ausus non sum, licet aliud
Sigonio et Gebhardo visum fuerit, iis-
que adsentiatur etiam Jac. Perizo-

nias, qui in margine Livii *tam honorato* scribendum conjecit. Verum, an collegas *tam honoratos* vocat, quod eorum quidam jam antea tribunatu functi fuerint, et Q. Servilius inprimis hoc anno eum honorem jam sextum gereret, quoties ipsi Camillo nondum obtigerat? Infra xxv. 5. 'Hic senes honoratosque juvenis in eo certamine devicit.' Vide Burmann. ad Nason. Fast. I. 52.

§ 9 *Si quid laboris vigiliarumque adjici possit*] *Si quid ei laboris vigiliarumque* Lov. 2. Male. Vide Gronov. ad x. 7. § 9. *si quid laboris vel vigil.* Gaertn. Tum *addici* Voss. 2. et Lov. 2. ac 3. qui error inde natus est, quod olim *adici*, pro *adjici*, librarii scripserint, ut etiam scriptum exstat in Flor. Leid. utroque, Lov. 1. 5. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 10. § 9. Inde autem facile fit *addici*, ac sæpe factum est a librariis. Vide ad IV. 8. § 5. Deinde *posset* Gaertn.

Certantem secum ipsum adnisurum] *Certamen* est in Klockian. et edd. quibusdam antiquis. Deinde τὸ *ipsum* omittunt Harl. 2. et Port. Inverso ordine *ipsum secum* vulgarunt primi editores usque ad Aldum; cui transponenti, ut nunc exstat, favent reliqui codd. Præterea *advisurum* Harl. 2. *amissurum* Gaertn. *certante se tum ipsum adnixurum* habet Lov. 4.

Opinionem, quæ maxima sit, etiam constantem efficiat] *Opinioni* Lov. 1. Tum *constantem ei faciat* Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. et Hav. Paullo ante voces *de se*, quæ in excusis primis deerant, et ab Aldo demum in contextum admissæ sunt, supersunt in omnibus manu exaratis.

§ 10 *Se tamen, ut nihil timendi, sic nihil contemnendi auctorem esse*] *Sed tamen* Voss. 2. et Lov. 3. Interdum has voces librarii commutarunt. Vide Gebhard. ad IV. 41. § 3. et quæ notantur hoc lib. ad c. 23. § 9. Id vero facillime hic evenire potuit, si librarius alio verba præeunte codicem exararit, ob vicinum sonum primæ literæ vocis seq. eamque minus distincte pronunciarit. *Se tũ* Gaertn. Vide ad Livii XXII. 17. § 5. Paullo ante *sibi minarum*, pro *ibi min.*, ultima litera vocis præced. perperam in hujus initio repetita. Vide hoc lib. ad c. 4. § 5.

§ 11 *Circumsederi urbem Romanam ab invidia et odio finitimorum*] *Circumsidendi urbem* Lov. 5. *Circumsedendi urbem* Voss. 1. in contextu, pro quo *Circumsederi* emendatum est in margine: *Circumsedere* habet Leid 1. Hinc *urbem Romam* Lov. 2. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX. Mox *atque odio* Hav. Voces autem *et odio finit. itaque et duc. pluribus et exerc.* non adparent in contextu fragm. Hav. eadem tamen manu ad marginem adjectæ sunt.

Itaque et ducibus pluribus et exercitibus administrandam rempublicam esse] Veteres libri *administ. remp. opus esse.* Ex quo intellexi, legendum *ad administ. remp. opus esse.* Sigon. Non est legitima hæc lectio *ad administ. remp. opus esse*, invecta a credulitate Sigonii, qui, minima in codice varietate reperta, ilico prolapsus fuerat ad emendandum. Pall. duo, edd. totidem veterrimæ, *et ducibus pluribus et exercitibus administr. remp. esse.* Itaque eo modo reduxi. In Pal. 2. paret quoque hujus lectionis vestigia: quippe τὸ *ad* extritum est, et *opus* ultimo loco ab librario adsutum. *Gebh.* Vapulet Sigonii codex, qui hanc marigonum scripturam ei subjecit. Livii et sanorum librorum est, *itaque et ducibus pluribus et exercitibus administ. remp. esse.* Eamque firmat auctor XXIII. 49. 'Utroque impetrato contduxerunt, privataque pecunia respublica administrata est.' XXX. 41. 'Ut quatuordecim legionibus eo anno, centum navibus longis, respublica administraretur.' XL. 35. 'Ego jam hinc prædico, Patres conscripti, me exercitu eo, qui nunc est, rempubli-

eam 'administraturum.' *J. F. Gron.* Lectionem, quam Sigonius ex vet. lib. laudavit, tantum inveni in Hav. et in margine Port. Reliqui mei, ut et Hearnii Oxonienses, conspirant in eam, quam Gebhardus et Gronovius prætulerunt, nisi quod *administr. remp. esse* obferat Leid. 1. cum edd. Rom. 1472. et Parm. Vide ad XL. 49. § 1. *administranda remp. esse* Lov. 3. 'Administrare rempublicam' etiam dixit Livius III. 42. 'Nihilo militiæ, quam domi, melius respublica administrata est.' XLV. 41. 'Quam feliciter rempublicam administraverim, non ignorare vos, Quirites, arbitror.' Similiter 'gerere rempublicam' II. 64. 'Et in Volscis respublica egregie gesta, quum ducis, tum militum opera:' ubi de ea locutione plura vide. Ceterum *ducibus plurimis* ediderunt Mediol. 1505. eosque secutus Ascensius 1513. et 1516. sed invitis codd. scriptis aliisque excusis, quum prioribus, tum posterioribus.

§ 12 *Te, inquit, P. Valeri, socium imperii consiliique*] Pall. omnes *L. Valeri:* neque aliter editiones ceteræ. Gebh. *L. Valeri* præferunt etiam omnes mei et Hearnii Oxon. B. N. C. atque excerpta Pith. Neque aliter edd. Rom. 1472. et Parm. Male. Vide hoc cap. § 3. Præterea *Te sum quid*, pro *Te, inquit*, Leid. 1. *T. ejus* Harl. 1. *Te siquidem* Hav. *Te quidem* Lov. 2. et 4. Deinde *solatium*, pro *socium*, Klockian. Infra hoc cap. 'Valerius socius imperii lectus adjecit.' Tandem τὸ *que* omittitur in Leid. 2.

Legiones mecum adversus Antiatem hostem ducere placet] Vox *mecum* deficit in fragm. Hav. Tum *adversum* Harl. 1. Vide ad Epitom. Liv. lib. XLVII. Præterea *Antiatem* male exsulat ab Harl. 2. Tandem *hostem ducem* Lov. 3.

§ 13 *Te, Q. Servili, altero exercitu*] *Teq; Servili* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. atque exc. Pithœi. Neque aliter, quas vidi, edd. ante Frobenianam 1535. quæ vulgatum prima recepit; quod etiam superest in optimis Leid. 1. et Harl. 1. Passim prænomen Q. sive *Quintus*, et copula *q;*, sive *que*, in Mss. commutantur. Vide ad Livii XXII. 31. § 7. *Te quia Servili* habent Voss. 2. et Lov. 3. qui etiam error ex confusis notis Q. et *q*[2] natus est. Prænomen Servilii hic servandum esse, inde evincitur, quod Camillus reliquos collegas similiter non tantum nomine, sed et prænomine adpellet; quod cur in solo Servilio omitteret, caussam non habebat.

In urbe castra habere] Hic locus confirmat sententiam Gruchii, imperium in magistratu insitum fuisse, quod negabat Sigonius. Eodemque pertinent, quæ III. 15. et seqq. leguntur. *Duk. In urbem* Harl. 2. Port. Lov. 5. et Hav. Sed alterum in codd. integerrimis superest. Vide ad II. 14. § 4.

Intentum sive Etruria se interim, &c. sive, &c. Latini atque Hernici moverint] *Iterum*, pro *ictum*, sive *intentum*, fragm. Hav. Deinde *sive Etruria sive interim* Gaertn. *sive Etruria si interim* Leid. 2. et Harl. 1. quorum librarii τὸ *si* hic necessarium credentes non viderunt, id τῷ *sive* inesse, et accipi debere pro 'vel si.' Terent. in Andr. I. 5. 57. 'Si te in germani fratris dilexi locum, Sive hæc te solum semper fecit maxumi.' Colum. X. 386. 'si tibi cordi Longior est, gracili capitis quæ vertice pendet, E tenui collo semen lege: sive globosi Corporis, atque utero nimium quæ vasta tumescit, Ventre leges medio.' Ita *seve* resolvendum est in 'vel non,' aut 'vel ne.' Vide Cortium ad Sall. Cat. cap. 34. § 2. *nec* et *neque* in 'et non.' Vide ad XXXII. 10. § 6. Tum *Hernicini* Leid. 1. et fragm. Hav. Denique *moverent* Harl. 1.

Pro certo habeo, ita rem gesturum] *Pro certo abeo* Leid. 1. omissa adspi-

ratione, ut sæpe fieri solet. Vide ad xxii. 59. § 7. Præterea *ita te rem gesturum* fragm. Hav. Sed pronomen, quod ab aliis codd. exsulat, etiam abesse, et commode ex sensu intelligi potest. Denique *ut patre, avoque, teque ipso* Hav. a m. pr. addito priori *que*, quod manus altera iterum delevit, et in omnibus reliquis deest. *Ut patre quoque ipso* Lov. 5. a m. pr. *ut patre quoque avo* a m. sec. *ut patre, avo, teque ac ipso* Lov. 1.

§ 14 *Ex caussariis senioribusque*] 'Caussarii,' qui sint, non temere, qui tibi explicat, invenias. Sed id ex verbis tamen Ulpiani jureconsulti lib. vi. ad edictum facile colliges. Ea sunt in tertio scripta digestorum volumine, quo titulo de his agitur, qui notantur infamia l. 2. § 2. 'Ignominiæ caussa missum: hoc ideo adjectum est, quoniam multa genera sunt missionum. Est honesta, quæ emeritis stipendiis vel ante ab imperatore indulgetur; et caussaria, quæ propter valetudinem laboribus militiæ solvit.' Ex quibus verbis ratiocinari possumus, 'caussarios' proprie dici milites, valetudinis caussa missos. Politianus Miscellan. c. 92. Vide Lipsium de Milit. Rom. i. 4. *Duk.* Copulam *que* omittit Lov. 2.

A L. Quinctio scribatur, qui urbi mœnibusque præsidio sit] *A Tito Quintio* Pall. omnes et edd. cascæ. *Gebh.* *A Tito Quintio*, vel *Quinctio*, Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. Harl. ambo, Port. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. C. N. L. 2. et excerpta Pith. *a T. Quintio* Lov. 4. et 5. *ab Tito Quintio* Hav. Sed *Lucii* prænomen recte servant omnes libri hoc cap. § 3. Tum *qui urbi membrisque præsidio sit* Lov. 4. *quod urbi mœnibusque sit* Lov. 3. *quod urbi mœnibusque præsidio sit* Voss. 2. Ut forte scribere voluerit *quod urbi mœnibusque præsidium sit*, pronomine relativo sequenti respondente, more Livii. Vide ad xxxii. 30. § 5. Ita Gronov. ex conjectura emendat xxxi. 8. 'Donec et ipse quinque millia socium ac nominis Latini effecisset: id præsidium Siciliæ provinciæ esse:' ubi vulgo editur, *id præsidio*. Quum tamen omnes alii codd. vulgatum hoc loco servent, præstare videtur, ut dicamus, illud *quod* in paucis his codd. natum esse ex eo, quod librarii imperite compendia scribendi *q̄*, sive *qui*, et *φ*, sive *quod*, inter se commutarint. Vide ad xxxvii. 35. § 4. 'Esse præsidio' autem ut xxxi. 11. 'Missis in vicem earum quinque millibus sociorum, qui interim Etruriæ præsidio essent:' et sæpe alibi. *Qui urbis* male præferunt primæ edd. pleræque, pro quo Ascensius 1513. recte *urbi* substituit, ut habent scripti, et jam ante receperat ed. Parm.

Arma, tela, frumentum, quæque belli alia tempora poscent] Vet. lib. *arma, tela, frumentumque, quæ bellica tempora poscent*. Sigon. Non referam Pall. hic duorum, quoniam in vitio habitat, scripturam. Campanus edidit, ut refert Pal. 2. *frumentumque, quæ bellica tempora poscent*. Sed nihil sani existimo in hac novitate. *Gebh.* Sic ix. 29. 'Arma, quæque alia res poscit.' Quid est tamen, quod scripti 'bellitia,' vel 'bellica tempora?' Verumne est hoc posterius? quando et iv. 20. 'Quod imbelle triennium ferme pestilentia inopiaque frugum fuit.' x. 1. 'Tamen ne prorsus imbellem agerent annum.' Silius Italicus xi. 408. 'discatque Lyæo Imbellem donare diem.' Rursus 'bellicosum annum' Noster x. 9. 'Differendi sibi consulatus in bellicosiorem annum.' Quare nec dubitabam olim conjicere apud Silium eodem lib. vs. 591. 'Ut longa imperia atque armatos proroget annos Hannibal:' quod postea invenimus Oxonii a scripto firmatum. Vulgo *armatus*. Chifl. *bellutia*. Margo Voss. *bellantia*. Forte *bellantium*. J. F. Gron. *Quia quæ*, pro *quæque*, Lov. 3. *frumentumque, quæ bellica*

tempora poscent Leid. 2. Lov. 2. Harl. 2. Port. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. N. C. Neque differt Hav. nisi quod verbum *poscent* omittat. *Frumentumque, quæque bellica tempora poscit*, id est *posceret*, Gaertn. *frumentum quæque bellicia tempora poscent* Voss. 1. pro quo *bellantia tempora*, ut jam Gronovius monuit, margo obfert. *Frumentum, quæque bellitia tempora poscent* Lov. 1. et 5. *ferramentum, quæque bellica tempora poscent* Lov. 4. *Ut bellica tempora*, ita contra 'annus quietus' II. 18. 'Tacitæ induciæ quietum annum tenuerunt:' 'tempus segne' XXXVIII. 22. 'Haud segne id ipsum tempus consumserat.' Moveor tamen, ne huic lectioni adsensum præbeam, quod non nisi minoris fidei Mss. ita præferant. Quam proxime veterem lectionem *frumentum, quæque bellitia tempora poscent* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. ipsum etiam vulgatum *frumentum, quæque belli alia tempora* superest in Voss. 1. Eorum verborum ordo est, 'frumentum et alia, quæ tempora belli poscent.' Quomodo fere obcurrit XXXIV. 6. 'In eamdem diem pecuniæ, frumentum, et cetera, quæ usus postulabant, præbenda publicani se conducturos professi erant:' et XXXVI. 26. 'Pecuniam, quæ ad belli usus necessaria erat, legatis dedit.' Posses et ordinem constituere 'frumentum et alia belli, quæ tempora poscent.' Certe vulgatam scripturam non mutandam puto. Ceterum *poscerent* Voss. 2. et Lov. 3. Scriptum fuisse crediderat scriba *posc'et*. Vide ad II. 56. § 7.

§ 15 *Te, Sergi Corneli*] Vet. lib. *Te, Servi Corneli*. Sigon. *Sergi Corneli* primum obvium fuit in ed. Frobeniana 1531. Priores enim editores dederunt *Servili Corneli:* pro quo Aldus recte *Servi Corneli* substituerat. Id autem in omnibus etiam superest scriptis. Vide ante hoc cap. ad § 3.

Custodem religionum, comitiorum, legum, rerum omnium urbanarum collegam facimus] Emenda *collegæ facimus:* ut sit sensus: Te, Sergi Corneli, præsidem hujus publici consilii, custodem religionum, comitiorum, legum, rerum omnium urbanarum ego et collegæ mei, de quibus toties jam dictum est, facimus. *Rhen.* Lectionem, a Rhenano abolitam, servant tantum Harl. 2. Gaertn. Lov. 1. 4. 5. Port. et Hav. Idem de Oxon. N. et C. Hearne testatur. Contra Rhenano consentiunt Flor. Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 2. 3. Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. Neque multum abit Leid. 1. *collega facimus* manifeste mendosum præferens. Indocti librarii non intellexerunt Livio aliisque familiarissimum loquendi genus 'collegæ facimus,' pro nos collegæ facimus. Infra XXXII. 21. 'Si victus armis cessit, Achæi arma Romana sustinebimus, quæ vos Macedones non sustinuistis:' ubi vide quæ notantur. Præterea *omnium rerum urbanarum*, transpositis dictionibus, Lovel. 4.

§ 16 *Cunctis in partes muneris sui benigne pollicentibus operam*] *In partes operis* Hearnii Oxon. C. quod ex marginali glossa in contextum receptum est. *In partes numeris sui*, transpositis perperam literis, Leid. 1. Lov. 3. 5. a m. pr. et Harl. 2. Vide ad VI. 15. § 10. Mox *lectus* deficit in Lov. 5. *proditore*, loco τοῦ *pro dictatore*, legit Hav.

§ 17 *Quam opinionem de unico imperatore, eam spem de bello haberent*] *Qua opinionem* Voss. 2. Alibi librarios ita variasse, vidimus ad II. 30. § 2. *Quod opinionem* fragm. Hav. quomodo etiam sæpe peccatur in Mss. Vide ad V. 51. § 7. Tum *eandem spem in bello* Lov. 2. Deinde *haberet* Harl. 2.

Se vero bene sperare et de bello, et de pace, universaque republica erecti gaudio fremunt] Rott. Voss. duo, cum edd. *Se vero bene sperare, Patres, et de bello.* Prorsus ut XXVIII. 9. 'Se vero ea, quæ postularent, decernere Pa-

am, ne de lapidibus literatis dicam, Sigon. de Antiq. Jur. Civ. Rom. loco laud. aliique docuerint, eam etiam memorari apud Cic. in Orat. Agrar. II. 29. ' A Suburana usque ad Arniensem nomina vestra proponat :' ad quem locum consulendi sunt eruditi commentatores. Deinde dubitare non debuerat, utrum hæc tribus ex Etruria, an alia circa Urbem regione deducta fuerit. Livius enim hic expressis verbis docet, quatuor illas tribus ' ex novis civibus additas ' esse : cap. autem præcedenti monet, per novos cives intelligendos esse, ' qui Veientium, Capenatiumque ac Faliscorum per ea bella transfugerant ad Romanos, et in civitatem accepti ' erant. Veientes autem Capenatesque et Faliscos fuisse Etruscos notissimum est. Denique sententiæ Sigonii, nomen ab ' Arno ' flumine deducentis, non obstat, quod nulla ad ea tempora Romanis ad Arnum usque prolata fuerint arma, nullum imperium. Livius enim novas tribus additas esse dicit non ex illis qui bello victi ac subacti erant, sed ex Veientibus, Capenatibus, ac Faliscis, qui ' transfugerant ad Romanos.' Licet autem Veientes, Capenates, ac Falisci longo satis terrarum tractu ab Arno remoti fuerint, potuerunt tamen unam tribuum, in quas relati erant a Romanis, ex nomine Arni, celebris in patria antiqua Etruria fluminis, adpellasse. Potuerunt etiam illis admixti fuisse Clusini Arno propiores, quorum occasione bellum cum Gallis erat susceptum, et quos agrum latius possedisse, quam coluisse, dixerant Galli v. 36. Hæc itaque Sigonii etymologia verisimilis videbitur, donec verisimilior alia aliunde ostendatur. Ceterum tribuum *Tromentinæ*, sive, ut vocavit, *Trometinæ*, et *Arniensis* nomina adseruit Annius Viterbiensis in commentario ad supposititii Q. Fabii Pictor. de Aureo Seculo lib. II. non longe a fine.

Eæque triginta quinque *merum explevere*] Hic m suspectus de XXXV. trib rio : quippe tempore C erant tribus, auctore D lic. lib. VII. p. 469. hoc quatuor additæ efficiun XXV. Neque ullas hac additas memini. Cum aut Livii tribuum numerus e ex libro primo c. 43. p Tullio, quatuor autem u decados libris binæ addi tur, præter quatuor ur Fabio Maximo (qui id cc de caussa habere meruit) jectas, quomodo hic leges Errorem errori accumula locus ille II. 21. A. U. C *XXXI. tribus*, pro *XXI.* factæ : quod ibidem a quamquam *tribus* nomen ut vel apud Dionysium li Tullio. *Glar.* Lege vig ex vet. lib. ut ante. *Sig* tur hæc verba adjecta e qui non animadvertit VII scribi duas adjectas esse totidem VIII. 17. item et duas præterea alias X ratione numerum efficer non XXXV. sed XLIII. V tavimus ad I. 43. *Ursin* *quinque*, non *triginta qui* omnes, quos consului, cc quod idem etiam de Mss bus Hearne testatur. Vi aliosque ad II. 21. § 7. ter tribus post hæc tem bus adjectas male Glare rare videtur quatuor u rum Liv. IX. 46. meminit Q. Fabius et P. Decius e eas novas addidisse, sed rensem turbam excret quæ nempe jam antea ' conjecisse, urbanasque pellasse ' dicto loco refe ' omnem forensem turba tantum modo tribus desc

que urbanas adpellasse' apud Val. Max. II. 2. ex. 9. Nam etiam sine quatuor illis urbanis post hunc annum decem novas adjectas esse constabit, si octo ab Ursino enumeratis addantur duæ, quarum mentio fit in Epit. Liv. lib. XIX. Ceterum *a q̄ viginti* habet Voss. 1. τῷ *a* tamen addita nota, qua eam expungendam, legendumque *quæ viginti* librarius indicavit, quemadmodum præfert Lov. 1. *qua viginti* Leid. 2. *heeque viginti* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *hee viginti* Lov. 2. et 5. *ææ viginti* Leid. 1. *hæ viginti* Lov. 4. Port. et Hav. Denique *tribuni*, pro *tribuum*, male Harl. 2. et Hav.

Cap. VI. § 1 *De agro Pomptino ab L. Sicinio tribuno plebis actum*] *De agro Pontico* Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. et Port. *De agro Pontino* Voss. 1. Leid. 2. et Hav. *De agro Promptino* Leid. 1. Lov. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 34. § 4. et hoc cap. ad § 4. Tum *ab L. Icinio tribuno* Harl. 1. *ab Ilicinio tribuno* Voss. 2. et Lov. 3. *ab Licinio tribuno* Leid. 1. Lov. 2. 5. et fragm. Hav. *a L. Licinio* Gaertn. *a L. Sicinio tribuno* edd. Aldina priores.

Ad frequentiorem jam populum, mobilioremque ad cupiditatem agri] Copula que deest in Voss. 2. Leid. 2. et Harl. 2. Tum *nobilioremque* Hav. sollemni scribarum peccato. Vide ad X. 20. § 8. *Mobiliorem* respicit ad id, quod capite præced. dictum erat: 'Haud magno opere plebem moverant,' &c. Si libri addicerent, non displiceret *ob cupiditatem agri*, vel *ab cupiditate*. Sed et vulgatum defendi potest: plebs erat 'mobilior ad cupiditatem agri,' id est, facilius moveri poterat ad agrum cupiendum. Infra XXIX. 3. 'Mercede parari auxilia ex Afris, gente ad omnem auram spei mobili atque infida.' c. 12. 'Alias gentes motas esse ad spem novandi res.' Vox *agri* deficit in Lov. 5.

§ 2 *Et de Latino Hernicoque bello mentio facta in senatu*] *Hernico quoque bello* Lov. 2. et Leid. 1. Vide ad v. 27. § 1. *Hernicoque belloque* Harl. 2. Tum *facta mentio in senatu* Port. *facta mentio in senatum* Harl. 2. et Hav. *mentio facta est in senatum* Gaertn. *mentio facta in senatum* Lov. 3. et Leid. 1. Sed literam *m* finalem librarii in codd. præsertim autem in posterius memorato, pro lubitu vel addiderunt, vel expunxerunt. Vide ad II. 14. § 4.

Majoris belli cura, quod Etruria in armis erat, dilata est] *Quia Etruria in armis* Lov. 2. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. *quod in armis Etruria erat* Voss. 2. Deinde *dilatum est* ed. Veneta 1498. ut referatur ad præcedens 'bello,' non ad vocem 'mentio.' Verum ita majori distinctione interpungendum foret post τὰ 'facta in senatu.' Nunc melius periodus cohæret. Perperam et sine sensu Ascensius 1510. dedit *delata est res ad Camillum*. Ita enim mox verbum *rediit* superfluum erit, nec habebit quo referatur. Eodem errore *dilata res est ad Camillum* præfert Hav.

§ 3 *Res ad Camillum tribunum militum consulari potestate rediit*] Prima vox neglegentia scribæ omittebatur in Leid. 1. Deinde *tribunum militarem* habent Harl. 2. Port. et Hav. errore scribarum, qui non adsecuti sunt compendium *trib. mil. cons. pot.* Vide ad v. 16. § 1. Aliter in eadem re lapsos esse, vidimus ad IV. 57. § 9. *Cam. tempore medio cons. pot.* præfert Lov. 4.

Collegæ additi quinque, Ser. Cornelius Maluginensis] Quidam libri *Servilius*, quidam *Sergius Cornelius* habebant. Sed ea nomina sunt, non prænomina, ideoque *Servius* legendum. *Glar.* *Serg.* vel *Sergius Cornelius* ediderunt Frobenius 1531. et quidam postea; at *Servilius Cornelius* habent principes excusi usque ad Aldum, qui *Servius Cornelius* reposuit. Neque aliter est in scriptis meis, duobus exceptis, quorum alter Lov. 2. *Q. Servilius Cornelius*, alter Hav. *Ser-*

nime Cincinnatum exhibent. Vide ad Epit. Liv. lib. xxxxi. Inmper quique, pro quinque, Leid. utrumque, lapsu scribarum. Sed tum illa vox exsulat ab Harl. 1. Ceterum secundum hunc tribunatum Ser. Cornelii esse, cui idcirco numerus a Livio addendus est, monet Pighius in Annal. ad ann. cccxxxvii. p. 232. Certe, cum hoc eum tertium tribunatum esse, constat ex Sigonio ad Livii v. 36. § 12. Iterum tamen numeri vocabulum addi, necesse non esse, docent quæ supra dicta sunt ad iv. 16. § 7.

Fidenas sextum. L. Quinctius Cincinnatus] *Sextus Lucius Quinctius Cinc.* Voss. 1. et Gaertn. *Sextus Lucius Q. Cinc.* Flor. a m. sec. Lov. 4. et Hav. *Sextus Lucius Quinctus Cinc.* Lov. 1. 3. et Leid. 2. *sextum. L. Quintus Cinc.* Voss. 2. et Leid. 1. Quintus prænomen, et Quinctius nomen imperitis amanuensibus sæpe commutantur. Vide ad iii. 1. § 1. De orthographia cognominis Cincinnatus vide ad iii. 12. § 8. Mox *Fidenis*, pro *Fidenibus*, Lov. 2.

P. Valerius] *L. Valerius* Voss. 1. Lov. 1. 2. 3. et Hearnii Oxon. N. *L. P. Valerius* utroque prænomine juncto Harl. 2. Port. et Hav. Et infra hoc cap. § 12. constanter omnes codd. etiam mei, uno tantum excepto, *Lucii* prænomen tribuunt. Verum mendose. Sexies enim honorem tribunatus gessit, et quidem secundus memoratur c. 15. § 1. tertius c. 27. § 2. quartus c. 33. § 3. quintus c. 36. § 3. ubi tamen quinti tribunatus nota omittitur: sextus denique c. 42. § 2. *Publius* autem ubique in omnibus Mss. vocatur, præterquam c. 36. ubi *Lucius* dicitur. Sed vide quæ ibi notantur. Nisi autem hic legatur *Publius*, primum honoratissimi viri tribunatum Livius omisisset. Præterea *quartum* addidit Port. *quarto* Harl. 2. Gaertn. et Hav. quam vocem recte codd. reliqui ignorant, quum Valerius iste nunc primum fuerit tribunus consularis.

§ 4 *Acerbæ curæ hominum sunt*] *Adversæ* Voss. 1. Lov. 1. 5. et fragm. Hav. errore scribarum. Vide ad ii. 31. § 6. *curæ sunt hominum*, alio ordine, primæ edd. usque ad Aldam qui transposuit, consentientibus Mss.

Ex agro Pomptino agmen repente illatum in urbem attulit] *Pontino* Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. et Port. *Pontinis* Voss. 1. et Hav. *Promptino* Lov. 2. et fragm. Hav. quam lectionem in margine obtulit Ascensius 1513. *Pomertino* Mogunt. *Pontino* Aldus receperunt. Vide ad § 1. Deinde *in urbe* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 5. et Harl. 1. errore scribarum. Livius xxii. 47. 'Per præceps pavore fugientium agmen in mediam primum aciem illati.' Vide ad iii. 5. § 7. Mox *in armis rē*, pro *in armis esse*, Leid. 1. Forte dare voluit *in armis ēe*.

Juventutem submisisse ad id bellum] Antiqua lectio *juventutem suam misisse* Rhen. Vet. lib. *juventutem summisisse*. Sigon. *Juventutem submisisse* Pall. non *suam misisse*, ut vulgati. *Grut.* *Juventutem submisisse* genuina lectio mihi est, stabilita Pall. trium consensu. Interim Rhen. prætulit *juventutem suam misisse*. Quid probasset, si incidisset in lect. Camp. *juventutem suam submisisse?* Gebh. Vocem *juventutem* omittit Harl. 1. *juventutemque suam misisse* legit Gaertn. *juventutem suam misisse* in Flor. fuisse videtur, ex quo nihil monitum video. Reliqui omnes, quibus usus sum, *juventutem submisisse* servarunt; quod et de Oxoniensibus suis Hearne professus est. Et recte. 'Submittere' est auxilio mittere. Infra xliv. 4. 'Nec auxit copias, integros fessis submittendo.' Cæsar Bell. Gall. vii. 85. 'Cæsar, idoneum locum nactus, quid quaque in parte geratur, cognoscit, laborantibus submittit:' ubi Davis. alia loca laudat, illum ipsum vero Cæsaris male sollicitat, ut et visum est Cortio ad Sall. Jug. c. 54. § 10. Vel etiam 'submittere' est clam,

omnes priori loco *ex* servant, quemadmodum Aldus restituit. Deinde *et Æquis ex Etruria* fragm. Hav. *et Æquis Etruria* Gaert. Male. Non enim Æqui Etruriæ, sed Latii novi, populi fuere. Vocula igitur *et* a sequenti *ex* intercepta est. Eodem modo peccavit, errorem insuper alio errore cumulans, librarius Leid. 1. *et Æquis ex Etrurie gestis*. Sed olim unica serie scriptum fuerat *Etruriegistis*, unde, malo divisis vocabulis, imperitior fecit *Etruriæ gistis*, quod in *Etrurie gestis* alius commutavit. Et ita in Harl. 1. *ex Etruria egistis* haud multum dissimili errore datum est, *ex Etrurie egestis* in Lov. 1. *ex Etrurie egistis* in Voss. 1. et Leid. 2. Contra *et Æquis et Etruria egistis* habent Voss. 2. Lov. 3. Harl. 2. Port. et Hav. *et Æquis et Etruscis egistis* Lov. 4. ubi præpositio *ex* excidit ob similitudinem præcedentis *et*. Pariter *et* atque *ex* alteram alteri caussam exstitisse, ut interciderent, vidimus ad v. 22. § 4. *Etruscis*, pro *Etruria*, etiam est in Lov. 2.

§ 5 *An me, quod non dictator vobis, sed tribunus, signum dedi, non agnoscitis*] *Sed tribunis* male Harl. 2. *sed tribus* Leid. 1. et Lov. 2. Deinde *non cognoscitis* Harl. 2. Si perpetua foret differentia verborum 'agnoscere' et 'cognoscere,' quam tradiderunt grammatici, ut 'agnoscamus,' quæ antea nota fuere; 'cognoscamus,' quæ nunc demum noscere incipimus; omnino vulgatum servandum foret. Nam milites Camillum, quem antea noverant, nunc non 'agnoscebant,' quia alio, quam olim, magistratu iis præerat. Verum, quamvis sæpe hanc differentiam scriptores non observarint, quemadmodum docet Bernecc. ad Justin. II. 6. § 20. nihilominus tamen vulgatum servandum est, quoniam pro eo stant reliqui omnes scripti.

Neque ego maxima imperia in vos desidero] *Neque eo* Voss. 2. De quo errore vide ad II. 16. § 6. Mox *decetur*, pro *decet*, Leid. 1. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

Ut ne exsilium quidem ademit] Ita edidit Ascensius a. 1513. Neque aliter præferunt scripti, et edd. Rom. 1472. ac Parm. quas secuti ediderunt *exsilium*, nullo commodo sensu. Alibi etiam hæc vocabula commutata sunt. Vide ad II. 53. § 4. et ad XXXVI. 7. § 15. Tum *quid ademit* Lov. 4. Præterea vocula *ut* deerat in Flor. a principio, quam a lasciva manu additam judicabat Salvin. Paulo ante τὸ *enim* exsulabat etiam ab eodem Flor.

§ 6 *Iidem igitur omnes sumus*] *Dem igitur omnes* Leid. 1. *Iidem igitur omnes* Harl. 1. *Idem igitur omnes* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 5. Port. a m. sec. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Similiter etiam typis descripti post edd. Rom. 1472. et Parm. usque ad Aldum. Vide ad XL. 22. § 14. Insuper verbum *sumus* deficit in Harl. 1.

Quum eadem omnia in hoc bellum adferamus, quæ in priora attulimus] *Adfirmamus* Leid. 2. *afferamus* Hav. Deinde *in priora attulerimus* Leid. 2. *in priore attulimus* Hav. Mox *eventum eundem belli* alio ordine excusi ante Aldum invitis calamo exaratis, quos Aldus secutus est.

Simul concurreritis, quod quisque didicit ac consuerit] *Simul cum curreritis* Gaertn. Vide ad IV. 24. § 7. *Simul concurritis* Port. et Hav. Quum *concurr'itis* scriptum esset, librarii supini additum signum neglexerunt: cujus erroris passim in Mss. exempla occurrunt. *Simul concurrentis* Lov. 5. a m. pr. literis *ri* in *n* coalescentibus; de quo dictum ad III. 30. § 3. Male ergo in eodem a manu altera emendatum est *concurretis*. Deinde *didicit aut consuevit* Gaertn. Quæ voculæ sæpissime in membranis vetustis confunduntur. Vide ad XXI. 53. § 3. *didicit ac consuerat* Lov. 4. a m. pr.

CAP. VIII. § 1 *Dato deinde signo, ex*

solet. Sallust. in Jug. c. 11. 'Dein tamen, uti ætati concederet, fatigatus a fratre, vix in partem alteram transductus est:' et c. 14. § 24. 'Si defessus malis injuriæ concessissem.' Quo utroque loco consulendus est Corte. Gratius in Cyneg. vs. 192. 'Tum non est, victi cui concessere labori:' ubi videndus est Burmann. Patet igitur ex his, vulgatum *majestati concessissent* probum esse. Similiter *cedere adpellatione*, pro *ced. adpellationi*, ac similia alia librariorum lapsu in Mss. obvia esse, vidimus ad III. 34. § 8. Denique vox *viri* deest in edd. vetustioribus, quam primus agnovit Aldus, et codd. constanter servant. Eam autem mutandi nullam aliam caussam Faber habuisse videtur, quam quod *viro* mox præcesserit. At illam legitimam ac justam non esse, docebunt, quæ notavi ad I. 3. § 9.

Conlaudatis ab senatu tribunis, et ipse Camillus, confusus animo] Iterum convisitur hæc lectio in sola vetustissima ed. Ceteri Pall. tres. Mss. et Campan. *confisus*. Gebh. *Confisus animo* etiam Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. et Hav. *confixus animo* fragm. Hav. Sed utrumque mendosum, contra vero, vulgatam scripturam genuinam censeo, quam meliores codd. probant. Alibi 'confusus' et 'confisus' commutantur. Vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 7. 'Confusus' dicitur perturbatus quocumque animi motu. Vide Vorst. de Latin. Merito Suspect. c. 17. Tennul. ad Frontin. I. 12. ex. 7. Burmann. ad Valer. Flacc. I. 79. ad Quinctil. Declam. VIII. 8. et IX. 16. et Corte ad Plinii Epist. I. 22. in fine; etiam Gebhardum ad II. 54. § 9. Interdum etiam exprimitur affectus, quo quis perturbatur, 'confusus pudore,' 'ira,' 'dolore.' Ovidius Epist. Heroid. XXI. 3. 'Nomine conjugii dicto, confusa pudore Sensi me totis erubuisse genis.' Curtius VII. 7. 'Alexander non ira solum, sed etiam pudore confusus, quod superstitio, quam celaverat, detegebatur.' 'Confusus' autem 'animo,' ut apud Frontin. I. 11. ex. 3. 'Confusis suorum animis, pro concione edixit, nullius se eo die opera usurum.' II. 7. ex. 2. 'Militum animos non tantum a confusione retraxit.' Quamvis autem *confusus* plerumque de animo dicatur, non tamen plane vacat additum *animo*. Nam et 'vultus' dicitur 'confundi,' cum perturbati animi signa etiam in vultu conspiciuntur. Infra XLI. 15. 'Quum templo egressus esset, paullo post rediit confuso vultu.' Curtius VI. 7. 'Huic Cebalinus, ore confuso magnæ perturbationis notas præ se ferens, aperit, quæ ex fratre compererat.' Id 'confusionem in vultu gerere' dixit Val. Max. III. 1. ex. 1. 'Quum adhuc puer ad Periclem avunculum suum venisset, eumque secreto tristem sedentem vidisset, interrogavit, quid ita tantam in vultu confusionem gereret.' Ceterum *Collaudatus igitur ab senatu et a tr. pl. et Camillus ipse* Lov. 2. *a senatu* autem Voss. 2. Gaertn. Lov. 5. et primæ edd. Alterum est ab Aldo, cum quo stant reliqui scripti.

§ 8 *Ingens indi, ait, onus a populo Romano sibi*] Correctores minime adtendunt, verbum esse vocem secundam, ac venire ab 'indere:' hinc passim habent editi *inde*. Grut. *Ingens in id ait unus* Lov. 2. Sed in vulgatum *inde ait* conspirant, quidquid vidi reliquorum codd. et edd. ante ultimam Gruteri, quæ *indi* in contextum recepit; non credo tamen, eum facile ulli hanc lectionem adprobaturum. Cur enim Camillus orationem tribus gradibus augens primo et ultimo membro proprium dedisset verbum; medio autem id vel ex præcedenti vel ex sequenti retrahendum reliquisset? Omnis oratio pendet a verbo 'injungi,' in fine addito. *Inde ait*, nempe quum tribunis, quos senatus conlaudave-

sed etiam ad subsidiarios] Vox *etiam* deficit in Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Alibi ita Livium et optimos quosque scriptores loqui solitos esse, vidimus ad II. 6. § 1. Et ita mox, 'Nec vis tantum militum movebat, sed quod Volscorum animis nihil terribilius erat, quam ipsius Camilli species:' ubi contrario errore in uno cod. est *sed etiam quod*. Illorum tamen quatuor codicum auctoritas non satis gravis est ad vulgatum mutandum adversus optimorum librorum testimonium, qui receptæ lectioni constanter adhærent. Ceterum *subsidiis artis* Leid. 1. An librarius voluit *subsidiaris*, sive *subsidiares*, credens *subsidiaris* æque dici ac *subsidiarius*, quemadmodum 'auxiliaris' et 'auxiliarius,' 'alaris' et 'alarius' in usu sunt? Attamen id vocabuli alibi mihi obvium non fuit; quare librarium delicias suas sibi habere jubeo. Paullo ante *primum Antiatem pulsum* alio ordine habent Port. Harl. 2. et Hav.

§ 5 *Nec vis tantum militum movebat, excitata præsentia ducis, sed quod*] *Nec jus tantum militum* Leid. 2. sollemni scribarum lapsu. Vide ad III. 38. § 12. *nec vis militum, &c. sed quod* Hav. Sæpe non, *sed* pro 'non tantum, sed etiam,' vel 'non tam, quam,' poni, videbimus ad XXXIX. 28. § 5. Contra *nec vis tantum militum, &c. sed etiam quod* Gaertn. Sed singularibus his testibus adversus aliorum unanimem consensum fidem non habeo. Vide modo ad § præc. *nec vis tantum movebat militum* Lov. 4. Hinc *excita* Lov. 1. Vide ad XXVIII. 24. § 4. Insuper *ducis præsentia* alio ordine Leid. 1. Ad sensum Livii non adtendit vir doctus, quum in margine ed. Carionis scribendum conjiceret *nec vim tantum militum movebat:* quasi *movebat* hic poneretur pro incitabat, et *præsentia* accipienda foret casu primo; quum contra accipi debeat casu sexto, et *movebat*, nempe Antiates, hic notet eos percellebat: ut apud Justin. XI. 9. 'Movebat hæc multitudo hostium respectu paucitatis suæ Alexandrum.'

Ipsius Camilli forte oblata species] *Sorte oblata* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad I. 4. § 4. et ad XXXVIII. 40. § 13. *oblata speciei* aliud cogitans dedit scriba Leid. 1. Paullo ante *armis*, pro *animis*, Lov. 2. in contextu. Vide ad Livii XXII. 5. § 8.

§ 6 *Ita quocumque se intulisset*] *Itaque quocumque* Hav. Infinitis locis ita variant codd. scripti. Vide ad XXI. 53. § 7. Et quidem hic tanto facilius factum est ob similitudinem primæ syllabæ vocis seq.

Victoriam secum haud dubiam trahebat] Valerius Maximus III. 2. ex. 24. de L. Sicinio Dentato. 'Quem centies et vigesies in aciem descendisse tradunt, eo robore animi atque corporis utentem ut majorem semper victoriæ partem traxisse videretur.' Manet ergo inconvulsa emendatio mea, quam præstiti loco cuidam Fabii VII. 1. 'Quæ omnia sunt in materia, et multum juvant; victoriam tamen non trahunt.' III. 25. Crepundior. *Gebh.* Eodem Quinctil. loco *trahunt*, pro *tradunt*, etiam Burmann. in Msto cod. Almelov. reperit.

Quum in lævum cornu prope jam pulsum] Pall. duo 1. ac 3. *cum enim in lævum cornu:* Pal. 2. *cum in lævum cornu*. Gebh. *Cum eum in lævum cornu* Voss. 2. Leid. uterque, Lov. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Et ita præfert Voss. 1. in marg. Videntur autem librarii indicasse, duplicem se lectionem reperisse, *cum in lævum cornu*, et *eum in lævum cornu*. Alibi enim *cum* et *eum* commutari solent. Vide ad IV. 19. § 2. Verum pronomen hic sensus non admittit. Hinc ejus loco datum est *quum enim in lævum cornu* in Lov. 2. 3. 4. *eum* et *enim* etiam commutantur hoc lib. cap. 5. § 3. Paullo ante *id fuit evidens*, trajectis vocibus, Gaertn.

Adrepto repente equo cum scuto pe-

destri advectus] *Abrepto equo* Voss. 2. quomodo alibi sæpe scribæ variarunt. Vide ad II. 33. § 7. *accepto equo* Gaertn. Quæ et ipsa scripturæ varietas interdum in codd. obcurrit. Vide ad v. 47. § 4. Deinde *cum scuto pedester advectus* Flor. a m. sec. Male. Infra VII. 10. 'Pedestre scutum capit, Hispano cingitur gladio.' Tum *advĕtus* fragm. Hav. *adversus* Harl. 2. Mox *conspectu* deficit in Lov. 5. Hinc præfert *restuit*, pro *restituit*, Harl. 1. *restitui* Hav.

Ostentans vincentem ceteram aciem] *Vincentem cetera aciem* scribendum esse ad marginem ed. Curionis, vir doctus conjecit: cui, *ceterus* numero singulari a Livio usurpari, displicuisse videtur: sed frustra. Vide ad XXXIV. 34. § 2. *Certam aciem* legit Lov. 5. a m. pr. Vide ad XXXIV. 36. § 4.

§ 7 *Sed turba hostium et fuga inpediebatur*] Scribe *sed turba hostium et fuga impediebat*. Rhenan. *Impediebat* Rhenanus, et ante illum Andreas in Romana Becharinsque et Moguntina cum Badio. Quid autem *impediebat?* an rem? ut multitudo dicatur et per fugam, inter fugam, morata victoriam esse. Placet magis aut *fugam*, ut Mediolanensis, aut *impediebatur*, quod in Aldino et Junta et scriptis obvium nobis fuit: ut τὸ *turba* sit auferendi casus. Lib. v. c. 38. 'Terga cæsa suomet ipsorum certamine in turba impedientium fugam.' IX. 23. 'Ingens multitudo in unum metu conglobata, ac semet ipsa turba impediens, in medio cæsa.' Eodem lib. cap. 31. 'Loca difficilia hosti quæsita, ipsos tum sua fraude impediebant.' *J. F. Gron.* Lectionem, quam Rhenanus probavit, servant ex meis Flor. Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 3. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Eamdem etiam Hearne superfuisse testatur in Oxon. L. 1. B. et N. *sed turba hostium et fugam impediebat* ex edd. etiam habent Tarvis. utraque, Veneta 1495. et Ascensiana 1510. *sed turba hostium et fuga impediebatur* Leid. 1. Lov. 2. 4. et Harl. 1. quod recte Gronov. aliis locis Livii adductis verum præstitit. Qua cura in Livio versatus sit interpres Delphinicus, docent, quæ ad hunc locum notavit: in quibus non modo Gronovio lectionem, de qua numquam, ne per somnium quidem, cogitavit, subposuit, sed et emendationem ejus, codd. scriptis et editis firmatam, conjecturæ suæ adscripsit. Postquam enim Gronovio placuisse dixisset *turba hostium et fuga impediebatur;* addit, sibi in mentem venisse, posse non absurde locum hunc ita explicari, ut *turba* quidem ablativi sit casus, *fuga* nominativi. Id autem, non quod Doujatius adfirmavit, ipsum Gronovium voluisse, ex verbis ejus non modo et locis Livii, quibus lectionem adprobare aliis conatus est, patet, verum etiam ex illis, quibus emendationem in prima notarum ed. exposuit, unde sequentia huc transtuli: 'Τὸ *turba* accipe auferendi casu. Ne in fugam verterentur hostes, ab ipsa turba et multitudine sua impediebantur: ultimi nempe morabantur primos, &c.' Ex his itaque vel mala hominis fides, vel summa, qua in curando Livio ad usum Principis juventutis Francicæ versatus est, neglegentia clarissime adparet.

Et longa cæde conficienda multitudo tanta fesso militi erat] *Longa cæde inficienda* Hav. 'conficere' est interficere, cædere. Vide ad III. 70. § 6. Insuper vox *tanta* perperam omittitur in Harl. 2.

§ 8 *Nox insecuta, quietis Romanis, perfecit bellum*] *Mox insecuta* male Leid. 1. Deinde *perficit bellum* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. An id mutarunt librarii et editores, quod *diremit* præcessit? Sed caussam justam non habuerunt. Vide ad III. 46. § 9. Mox *namque* deficit in Lov. 3.

cam 'administraturum.' *J. F. Gron.* Lectionem, quam Sigonius ex vet. lib. laudavit, tantum inveni in Hav. et in margine Port. Reliqui mei, ut et Hearnii Oxonienses, conspirant in eam, quam Gebhardus et Gronovius prætulerunt, nisi quod *administr. remp. esse* obferat Leid. 1. cum edd. Rom. 1472. et Parm. Vide ad XL. 49. § 1. *administranda remp. esse* Lov. 3. 'Administrare rempublicam' etiam dixit Livius III. 42. 'Nihilo militiæ, quam domi, melius respublica administrata est.' XLV. 41. 'Quam feliciter rempublicam administraverim, non ignorare vos, Quirites, arbitror.' Similiter 'gerere rempublicam' II. 64. 'Et in Volscis respublica egregie gesta, quum ducis, tum militum opera:' ubi de ea locutione plura vide. Ceterum *ducibus plurimis* ediderunt Mediol. 1505. eosque secutus Ascensius 1513. et 1516. sed invitis codd. scriptis aliisque excusis, quum prioribus, tum posterioribus.

§ 12 *Te, inquit, P. Valeri, socium imperii consiliique*] Pall. omnes *L. Valeri:* neque aliter editiones casecæ. Gebh. *L. Valeri* præferunt etiam omnes mei et Hearnii Oxon. B. N. C. atque excerpta Pith. Neque aliter edd. Rom. 1472. et Parm. Male. Vide hoc cap. § 3. Præterea *Te sum quid*, pro *Te, inquit,* Leid. 1. *T. ejus* Harl. 1. *Te siquidem* Hav. *Te quidem* Lov. 2. et 4. Deinde *solatium*, pro *socium*, Klockian. Infra hoc cap. 'Valerius socius imperii lectus adjecit.' Tandem τὸ *que* omittitur in Leid. 2.

Legiones mecum adversus Antiatem hostem ducere placet] Vox *mecum* deficit in fragm. Hav. Tum *adversum* Harl. 1. Vide ad Epitom. Liv. lib. XLVII. Præterea *Antiatem* male exsulat ab Harl. 2. Tandem *hostem ducem* Lov. 3.

§ 13 *Te, Q. Servili, altero exercitu*] *Teq; Servili* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. atque exc. Pithœi. Neque aliter, quas vidi, edd. ante Frobenianam 1535. quæ vulgatum prima recepit; quod etiam superest in optimis Leid. 1. et Harl. 1. Passim prænomen *Q.* sive *Quintus*, et copula *q;*, sive *que*, in Mss. commutantur. Vide ad Livii XXII. 31. § 7. *Te quia Servili* habent Voss. 2. et Lov. 3. qui etiam error ex confusis notis *Q.* et *q²* natus est. Prænomen Servilii hic servandum esse, inde evincitur, quod Camillus reliquos collegas similiter non tantum nomine, sed et prænomine adpellet; quod cur in solo Servilio omitteret, caussam non habebat.

In urbe castra habere] Hic locus confirmat sententiam Gruchii, imperium in magistratu insitum fuisse, quod negabat Sigonius. Eodemque pertinent, quæ III. 15. et seqq. leguntur. *Duk.* *In urbem* Harl. 2. Port. Lov. 5. et Hav. Sed alterum in codd. integerrimis superest. Vide ad II. 14. § 4.

Intentum sive Etruria se interim, &c. sive, &c. Latini atque Hernici moverint] *Iterum*, pro *ictum*, sive *intentum*, fragm. Hav. Deinde *sive Etruria sive interim* Gaertn. *sive Etruria si interim* Leid. 2. et Harl. 1. quorum librarii τὸ *si* hic necessarium credentes non viderunt, id τῷ *sive* inesse, et accipi debere pro 'vel si.' Terent. in Andr. I. 5. 57. 'Si te in germani fratris dilexi locum, Sive hæc te solum semper fecit maxumi.' Colum. X. 386. 'si tibi cordi Longior est, gracili capitis quæ vertice pendet, E tenui collo semen lege: sive globosi Corporis, atque utero nimium quæ vasta tumescit, Ventre leges medio.' Ita *neve* resolvendum est in 'vel non,' aut 'vel ne.' Vide Cortium ad Sall. Cat. cap. 34. § 3. *nec* et *neque* in 'et non.' Vide ad XXXII. 10. § 6. Tum *Hernicini* Leid. 1. et fragm. Hav. Denique *moverent* Harl. 1.

Pro certo habeo, ita rem gesturum] *Pro certo abeo* Leid. 1. omissa adspi-

dum est, quod tuentur omnes reliqui codd. nisi quod manifesta scribarum deerratione *sese terrerent* sit in Flor. Leid. 1. Port. et Hav. eodem errore, quem et commissum vidimus II. 30. § 10. hoc lib. c. 23. § 5. c. 34. § 6. VII. 26. § 1. 'Terere' autem et 'tenere' sæpe in Mss. commutantur. Vide ad III. 7. § 3. De verbo 'terere' hoc sensu vide ad VI. 27. § 7.

Volsci abjectis armis sese dediderunt] Desunt hæc omnia in Harl. 2. In Port. autem tantum ad marginem adscribuntur. *Sese dederunt* habent Lov. 2. 3. 4. 5. Voss. 2. a m. pr. (in quo *dediderunt* manu altera emendatur) Leid. 1. Port. a m. sec. (*se dediderunt* manu primigenia scriptum fuerat) Hav. et fragm. Hav. 'Dare' et 'dedere' etiam alibi confundi solent. Vide ad XXXIX. 50. § 9. *Sese dedidere* est in Gaertn. Nescio, cur Clericus *se dediderunt* edere in animum induxerit. Paullo ante vox *mænia* exsulabat a Lov. 4.

CAP. IX. § 2 *Sed quia nisi magno adparatu, tormentis machinisque, &c.*] Mirum hoc videri potest, cum ad finem libri secundi c. 65. tam facile capta fuerit. Sed dicet quis, interea temporis coloniam factam, ac ideo firmiorem fuisse. Id vero est effugere objectionem, non solvere nodum. Nam eadem opera dici poterat, et Romanis ab eo tempore multum ditionis ac imperii accessisse. Sed hoc non agimus. *Glar.* *Tormentis magnisque* Lov. 5. Difficultati autem, quam sibi Glareanus movit, facile verbis Livii, ut recte Doujatius animadvertit, satisfieri potest, ideo Antium eo tempore tam facile captam fuisse, 'quod jam inde ab infelici pugna castrisque amissis ceciderant animi.' Vide Livium II. 65. Antequam vero Volsci prœlio victi et castris exuti erant, 'urbem Antium, ut tum res erant, opulentissimam consul obpugnare non ausus' est, teste Liv. ibid. c. 63. Ceterum § præc. *rei majoris*, pro *rei majori*, præfert Lov. 1. *majore* Lov. 2. In verbis seqq. *tam valida urbs capi poterat*, omissa particula negandi, Lov. 1. Deinde *ad exercitum relicto* alio ordine Lov. 5.

Ut senatum ad excidendum Antium hortaretur] *Ad excidendam Antium* Leid. 2. et Lov. 1. omnibus reliquis invitis. Illi enim vulgatum defendunt, nisi quod *ad excidium* habeat Hav.

§ 3 *Credo, rem Antiatem diuturniorem manere, Diis cordi fuisse*] *Crederes Antiatem* Lov. 2. *credere Antiatem* Lov. 4. *crederem Antiatem* Gaertn. Lov. 3. et fragm. Hav. Ita *Antiatem* dixit pro 'Antiates:' quomodo 'Romanus' pro Romani habuimus III. 2. § 11. Vulgatum tamen, reliquorum codicum fide nixum, verius existimo. 'Rem Antiatem,' ut 'res Clusina' II. 9. 'Adeo valida res tum Clusina erat, magnumque Porsenæ nomen:' ubi plura vide. Præterea *Diis curæ fuisse* Lov. 1. 4. 5. Leid. 2. et Voss. 1. in quo tamen inter versus additum est, legendum esse *cordi fuisse*. Sæpius 'cordi esse' Diis dicuntur, quæ curæ sunt. Infra IX. 1. 'Quibuscumque Diis cordi fuit, subigi nos ad necessitatem dedendi res.' c. 8. 'Vos, Dii inmortales, precor quæsoque, si vobis non fuit cordi, Sp. Postumium, T. Veturium consules cum Samnitibus prospere bellum gerere.' X. 42. 'Id votum Diis cordi fuit: et auspicia in bonum verterunt.' XXIII. 31. 'Vulgoque Patres ita fama ferebant, quod tum primum duo plebeii consules facti essent, id Deis cordi non fuisse.' Et ita sæpius alibi.

Legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adversus Etruscos petentes veniunt] Ita Livius id nominis usurpat, perinde atque tertiæ sit declinationis ac neutri generis. Nam paullo post in fine hujus cap. dicturus est 'Nepete exercitus ductus.' Et a. CCCLXXII. c. 21. 'Et triumviros Nepete coloniæ deducendæ creaverunt.' At tertiæ

declinationis neutra in *e* ablativum habent in *i*. Nisi dicamus, neglexisse hoc Livium. Græce est Νέπετος. In Strabonis codice Νέπετα lib. v. p. 226. et in Plin. III. 5. *Nepeta*, ita ut nihil inde certum colligas. *Glar.* Reprehendit Livium Glareanus, quod *Nepete* dixerit in casu auferendi, cum *Nepeti* fuerit dicendum, quippe cum in recto casu *Nepete* dicatur. Sed facit injuste. Non enim Livius scripsit ullo in loco *Nepete*, sed *Nepet*, ut est in vetustis libris. Docent aut grammatici, Charisius lib. I. p. 78. et p. 106. et Priscianus lib. VI. p. 687. *Git* et *Nepet*, oppidi Italici nomen, *t* litera terminari, eaque flecti non posse. Quamquam ne si *Nepete* quidem in recto casu diceretur, *Nepeti* tamen esset ei in ablativo edendum. Nam propria in *e* desinentia ejusdem terminationis habent nominativum cum ablativo, ut *Præneste*. Dixit enim Virg. Æn. VII. 682. 'Quique altum Præneste viri.' Et VIII. 561. 'Qualis eram, cum primam aciem Præneste sub ipsa.' Hæc Priscianus lib. VII. p. 760. Sic etiam infra corrigendum est, *Nepet exercitus ductus est*, pro *Nepete*. ['Glareanus non reprehendit Livium, sed ad honorem ejus ait, eum non curasse rancidas grammaticorum leges.'] *Sigon.* Ut verum fatear, habuit initio Pal. 2. *Nepet:* cujus fini ab interpolatoribus *e* additum est. Pro *veniunt*, Pall. duo agnoscunt *tendunt*. Gebh. *Nepte* Oxon. C. *Nepeti* Glareanus. *Nepet* Sigon. e vett. libb. nec aliter Plin. III. 4. *Nepe* Paterc. I. 14. et Tabb. Peutingerianæ. Νέπετα Ptolem. III. 1. Νέπιτα Strab. lib. v. p. 156. Νέπετος Dion. Halic. teste Steph. Byzantio. Νέπα Procop. lib. IV. *Colonia Nepis*, *Nepet*, et *Nepensis* Frontin. de Colon. Varie item scribitur in lapidibus antiquis, ut ostendit P. Merula Cosmogr. p. 916. *Hearne.* Addendus est Holstenius ad Stephanum. *Duk.* Sæpius, *Nepet*, pro *Nepete*, Livio restituendum esse, Sigonius monuit; quem vide hoc lib. ad c. 21. § 4. x. 14. § 3. XXVII. 9. § 7. et XXIX. 15. § 5. Ei vero ex meis hoc loco favent Harl. 2. Port. et Hav. Reliqui libri, et inter illos etiam optimi, constanter vulgatum defendunt, nisi quod *Nepote* sit in Lov. 3. Varie nomen hujus urbis scriptum fuisse in monumentis veterum Græcis et Latinis, docuerunt Merul. Cosmogr. part. II. l. IV. c. 21. parte altera p. m. 371. Cluverius Ital. Antiq. II. 3. p. 539. Cellar. Orb. Antiq. II. 9. p. 462. et Ger. Vossius ad Vell. Pat. I. 14. § 2. quorum plerique laudant lapidem, etiam a Grutero editum p. CCCLIX. num. 1. in quo memoratur M. APISTIVS. M. F. PAL. SABINVS. DVVMVIR. VEIOS. IIII. VIR NEPETE. Vide etiam p. CCCCXLI. num. 7. Id vero recte Sigonius hoc loco monuit, licet *Nepete* casu primo dicatur, inde tamen casu sexto non *Nepeti*, sed *Nepete*, formandum esse. Nam a recto 'Præneste' non modo Virgilius aliique, sed Livius etiam, ablativum 'Præneste' formarunt. Hoc lib. c. 19. 'Vix mœnia tuta rati oppido se Præneste includunt.' Et mox eodem cap. 'Triumphansque signum Præneste devectum Jovis Imperatoris in Capitolium tulit.' XXIII. 19. 'Statua ejus indicio fuit, Præneste in foro statuta.' Vide etiam Vossium Gramm. IV. 11. ubi a communi regula, neutra in *e* casum auferendi in *i* formare, omnia nomina propria eximenda docet; illa enim eum in *e* efferre. Præterea voces *ac Sutrio* exsulant a Leid. 1. Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 1. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. Verum omnis narratio eas requirit. Quare neglegentia scribarum excidisse videntur. Deinde *Sutrio auxilio adv. Etruscos* Hav. *Sutrio aux. adversos Etruscos* Harl. 1. *Sutrio aux. adv. Etruscus* Port. Qui omnes errores ex uno illo fonte profluxerunt, quem indicavi hoc lib. c. 3. § 8. Denique *petentes tendunt* Voss. 2. et Lov. 3.

Brevem occasionem esse ferendi auxilii] Τὸ *esse* deficit in Hav. At contra bis occurrit in Gaertn. hoc modo: *brevem occas. esse ferendi esse auxilii*: quasi librarius, in variis codd. duobus locis conlocatum inveniens, incertus hæserit, ubi poni debuerit.

Eo vim Camilli ab Antio fortuna avertit] *Evertit* scriptum fuerat in Lov. 5. et in contextu Voss. 1. in quo legitur *avertit* inter versus. *Advertit* habet fragm. Hav. ut millies in Mss. variatur. Vide hoc lib. ad c. 23. § 8. et mox hoc cap. ad § 9.

§ 4 *Namque quum ea loca obposita Etruriæ*] *Nam quum ea* typis descripti usque ad Aldum, qui *Namque* substituit, concinentibus omnibus scriptis. Τὸ *que* in codice, quem primi editores secuti sunt, excidisse videtur ob similitudinem sequentis *quum*. Vide ad XXXVIII. 40. § 7. Contra vero ob præcedens *que* excidit τὸ *quum* in Lov. 4. Deinde *apposita Etruriæ* Lov. 1. 5. et Leid. 2. errore librariorum. Vide ad II. 61. § 4. Mox *portæ essent*, pro *portæque essent*, nonnullæ ex antiquis edd.

Et illis occupandi ea, quum quid novi molirentur, et Romanis recuperandi tuendique cura erat] Prius *et* omittitur in Leid. 2. et Lov. 1. Sed vide ad II. 44. § 3. Facile autem ea vocula hic præteriri a neglegente librario potuit ob similitudinem ultimarum literarum vocis præced. *essent*, sive *esset*. Vide ad XXXVII. 59. § 1. Hinc *emoliendi* Lov. 4. Dein, addita voce, *tuendique cura erat agri* Lov. 1. *tuendique agri cura erat* Leid. 2. et Voss. 1. in margine. Contra verbum *erat* omittitur in Voss. 2. et Lov. 3. *tuendique agri*, omissis vocibus *cura erat*. *Igitur* legit Lov. 2.

§ 5 *Omisso Antio, bellum Etruscum susciperet*] *Bellum Etruscorum* Leid. 2. reliquis adversantibus.

Legiones urbanæ, quibus Quinctius præfuerat, ei decernuntur] Superius in exercituum divisione c. 6. L. Quintius Cincinnatus caussariis senioribusque præficitur, quos hic cum Camillo missos non est verosimile, sed alterum exercitum paratum instructumque in Urbe ad omnem eventum, cui Camillus Q. Servilium collegam præesse voluit. Ergo hoc loco *Q. Servilius* legendum, pro quo *Quintius* positus est. Et potuit videri a librariis corruptum, si non continuo altero versu sequeretur, 'Quintius Horatiusque successores Valerio in Volscos missi.' Quare Livium memoria lapsum hoc loco putamus: nisi quis et hæc corrupta putet. *Glar.* Jussit superius Camillus, Q. Servilium exercitu instructo paratoque in Urbe castra habere, intentum sive Etruria, sive Latini Hernicique se moverent: L. autem Quinctium ex causariis senibusque scribere, qui Urbi mœnibusque præsidio essent. Hos credibile non est eductos, quum alterius haud dubie ex militari juventute scriptæ manus copia foret. Itaque commodius scriberetur, *quibus Q. Servilius præfuerat.* Sed hoc vidit quoque Glareanus. Nam quod mox Quinctius Horatiusque appellentur, licet cogitare, quia periculum minus exspectatione erat, senem Servilium, cum exercitu ejus Camillo datus esset, ad Urbem retentum præfuisse, qui supererant armati, urbanis; Quinctium Horatiumque juniores missos in Volscos. *J. F. Gron.* Dubitationi, quam hic locus affert, nec penitus videtur injusta, sic fortasse rectius occurretur, ut causarii interea convaluerint, (ita, si maxima pars causarii fuerunt, jam validæ erunt legiones) et seniores cogitemus non illos prorsus decrepitos, sed stipendiis tantum quod confectis, et tales, quibus etiamnum aliquid roboris superesset, ut loquitur Livius hoc lib. cap. 2. *Jac. Gron.* *Quibus Quintius præfuerat* constanter scripti præferunt, nisi quod duæ priores voces non compareant in Leid. 1. optimæ notæ codice. Livium in re

›do enarrata, eaque non inpedita, ›moria lapsum esse, verisimile non ›letur; neque etiam credibile est, rorem librariorum natum esse ex finitate prænominis 'Quinti Ser- ii' et nominis 'L. Quintii:' quod rumque post Glareanum Donjatio mentem venit. Si enim Livius rvilium hic pro Quinctio memora- rit, ejus tamen prænomen adposu- e non videtur, quemadmodum neque lerii, Quinctii, Horatiique præno- ›na repetit. Quum enim Livius anni initio magistratus omnibus t certe plerisque nominibus propo- it, postea in reliqua anni parte ænominum raro meminit: quare c. Gronovii sine mutatione ulla lo- m exponentis non displicet senten- ı; licet tamen eam veram præstare u audeam. Præterea *eidem cer-* ›tur Leid. 1. *eidem decernuntur* s. 2. Lov. 3. fragm. Hav. a m. sec. Hearnii Oxon. B. Pronomina *is* ›dem frequenter commutata sunt ›is. Vide ad x. 10. § 6. Id au- hic tanto facilius fieri potuit, vox sequens syllaba *de* incipiat, si in fine præcedentis pronomi- repetitur, inde *eidē*, sive *eidem*, . Quin et id hic factum esse, L. scriptura argumento est.

Quamquam expertum exercitum, *in Volscis erat, mallet, nihil re-* *Expertem exercitum* scribæ ›av. quos similiter ita lapsos ›jeci ad iv. 9. § 9. Deinde τὸ est in Leid. 1. Tum *nil re-* ›av.

m tantummodo imperii socium] *Tantummodo imperium de-* ›ale Leid. 2. *deposcit* Lov. 2. ›iarum literarum gemina- ›ecta.

s Horatiusque successores Volscis missi] Constat ser- ›ris, prout ad oram anno- ›: 'Recte: qui erat in ad gerendas res in Vol- video mutare Mss. Si qua fides tamen, potius credam a Li- vio venisse *in Volscos.* ix. 20. 'Præ- fecti Capuam:' ubi vide paterna. *Jac. Gron.* Ita et Ant. Perizonius in ora Livii sibi legendum videri ad- scripsit. Neque mihi displiceret, si vel in uno alicujus auctoritati ac fidei codice invenirem. Qui quum omnes in vulgatum conjurent, cum J. F. Gronovio potius junctim capio *Valerio in Volscis,* id est, 'qui erat in Volscis.' Præterea *Quintius et Horatius* priores editi, pro quo *Quin- tius Horatiusque* Aldus restituit. Cum Aldo vero faciunt omnes scripti, nisi quod *quia,* pro *que,* sit in Voss. 2. et Lov. 3. qui error profluxit ex eo, quod librarii non recte distinxerint notas, quibus utraque illa vocabu- la conscribi solent. Vide ad v. 29. § 3.

§ 7 *Profecti ab urbe Sutrium Furius et Valerius*] *Profectique ab urbe Sutu- rium Furius Camillus,* duabus ultimis vocibus omissis, Leid. 2. *Profecti ad urbem Sutrium* Voss. 2. Lov. 3. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. *Profecti ad urbes Utrium* Leid. 1. inperite in vo- ces divisa orationis serie, quæ olim continua scripta erat. Deinde *Furius Valeriusque* Harl. 2.

Ex parte altera interceptis itineribus] Emacula locum, scribens *interseptis itineribus.* Sic 'obsepire iter' dixit ix. 34. 'Hæc,' inquit, 'plebi ad cu- rules magistratus iter obsepit.' *Rhen.* Passim hoc verbo Livius usus est. Supra i. 27. 'Id factum magnæ parti peditum Romanorum conspectum ab- euntis Albani exercitus intersepsit.' viii. 25. 'Interseptis munimentis hostium pars parti abscissa erat.' xxiv. 23. 'Murique ea pars, quæ ab cetera urbe nimis firmo munimento intersepiebat insulam, consensu om- nium dejecta est.' xxv. 11. 'Vallo urbem ab arce intersepire statuit.' xxxi. 46. 'Adversus vallem inter duas jacentem arces, qua et muro intersepta urbs est.' xxxiv. 40. 'Ter-

ritavit eos, nunc prœliis lacessendo, nunc operibus intersepiendo quædam, ne exitus ad fugam esset.' Servant autem lectionem, quam Rhenanus restituit, omnes codd. præter Leid. 2. et Lov. 4. in quibus est *interceptis*; et Lov. 5. atque Hav. qui exhibent *interceptis*. Ante Rhenanum vero *interceptis* editum est Mediolani 1505. 'Interseptus' autem et 'interceptus' facile commutari potuerunt, præsertim si codex altero verba minus distincte præeunte conscriptus sit. Idem error etiam committitur VIII. 25. § 5. *interseptis ad id mœnibus* præfert Lov. 2. sed *itineribus* in margine emendatur. Mox *a se arcentes* Gaertn.

§ 8 *Quum Romani auxilii adventus, tum Camilli nomen celeberrimum*] *Tum Romani* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Port. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. et N. omnesque excusi usque ad Gronovium. Vide hoc lib. c. 23. § 3. Præterea *Romani adventus auxilii* fragm. Hav. a m. pr. *Romani auxilii eventus* Lov. 2. Deinde *Camilli nomen celeberrimi* Hav. Sed ultimam vocem omittunt Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav.

Et in præsentia rem inclinatam sustinuit, et spatium] Prius *et* deest in Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. errore scribarum. Vide ad II. 44. § 3.

§ 9 *Itaque diviso exercitu*] Vet. lib. *Ita diviso exercitu*. Sigon. Similiter etiam præferunt Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. Eos tamen non audiendos esse censeo, quod reliqui codd. quorum apud me auctoritas gravior est, vulgatum tueantur. Sæpius ita variarunt librarii. Vide ad XXI. 53. § 7.

Eam in partem circumductis copiis, quam hostes tenebant] *In eam partem* Lov. 1. 5. Leid. ambo, et Harl. 1. Neque aliter fuit in editis ante Aldum, qui primus ordine mutato dedit *eam in partem*. Et ita reliqui codd. Vide ad II. 19. § 8. Idem Aldus primus iterum *quam hostes tenebant* vulgari curavit, quum antea *qua hostes* ederetur. Aldo vero conciunnt libri scripti, nisi quod *quam hostes tenent* sit in Gaertn.

Mœnia egredi jubet] Legendum *adgredi jubet*. Rhen. *Egredi* in sola mihi Aldina obvium fuit, quod erroribus operis tribuendum videtur. Certe ipse jam Aldus inter errata *aggredi* scribendum monuit.

Non tanta spe, scalis capi urbem posse, quam ut aversis eo hostibus] *Montana spe* dormitans dedit librarius Flor. Deinde vox *scalis* deest in Leid. 2. et Lov. 1. quam reliqui omnes servant. Supra hoc lib. c. 8. 'Mœnia undique adgressus, scalis oppidum cepit:' et alibi sæpe. Præterea τὸ *ut* deficit in Harl. 2. Port. et Hav. Tum *adversis eo hostibus* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. 5. Port. a m. pr. et Hav. *adversus* fragm. Hav. Vide hoc cap. ad § 3. *Aversis* nempe ab ea, quam Camillus oppugnare proposuerat, parte ad eam, quam Valerius invadebat.

Et oppidanis jam obpugnando fessis laxaretur labor] Vet. lib. *pugnando*. Sigon. Ὁ πάνυ Gronovius Observ. IV. 19. p. 304. *propugnando* scribendum conjicit, atque observat, propriam vocem esse de illis, qui urbibus, castris, locis præsidio sunt. Verum neque in prima ed. notarum ad hunc locum, neque in curis secundis ejus emendationis postea meminit; ut ipse eam sprevisse videatur. Et recte. Non modo enim *pugnando*, quod Sigonius in vet. lib. invenit, superest in omnibus, quibus usus sum, libris scriptis; verum etiam non aliter est in edd. usque ad Basileenses, qui demum a. 1539. *oppugnando* substituerunt. Deinde *ab oppidanis, &c. laxaretur labor* Lov. 1. 5. Leid. 2. et Voss. 1. *laxare tum labor* Lov. 3. et Voss. 2. *lassaretur labor* Lov. 4. Vide ad X. 5. § 6. In verbis seqq. *intrandi fore certamine* præfert Leid. 2. pro *intrandi sine certamine*.

§ 10 *Quod quum simul utrimque factum esset*] *Utrique factum esset* Leid. 1. et Harl. 1. Scriptum fuerat *utrique*. Sed notam suprascriptam librarii omiserunt. Vide hoc lib. ad c. 31. § 8. *utrumque factum esset* Lov. 4. 5. et quædam ex vetustioribus excusis, ut Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et Veneta 1495. quo eodem anno Mediolanenses *utrimque* substituerunt, eorumque exemplo reliqui servarunt. *Utrimque factum est* habet Leid. 2.

Porta se, quæ una forte non obsidebatur, trepidi uno agmine ejecere] *Quæ una fonte non obsid.* Leid. 1. pro quo *quæ una fronte non obsid.* dederunt Lov. 3. Voss. 2. Harl. 1. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. Deinde vocula *non* exsulat ab Hav. Tum *trepido uno agmine* Leid. 2. et Lov. 1. *uno trepidi agmine* Leid. 1. Denique *eicere* Hav. et fragm. Hav. a m. sec.

§ 11 *Per agros est facta. Plures a Furiamis intra mœnia cæsi. Valeriani expeditiores*] *Per agros facta est* Gaertn. Tum *a Sutrinis* Lov. 4. et Harl. 2. *a furiatis* Lov. 3. Deinde *inter mœnia* Voss. 2. et Lov. 3. sollemni errore. Vide ad v. 26. § 3. Denique *Valeriani celeriores expeditiores fuere* Voss. 2. sed voci *celeriores* subjectis notis indicavit librarius, eam delendam esse.

§ 12 *Sutrio recepto, restitutoque sociis, Nepete exercitus ductus*] *Sunt utriore cæpto restitoque socius* depravate Leid. 1. Deinde *Nepet exercitus ductus* Harl. 2. Hav. et Port. a m. pr. Vide ad § 3. hujus cap. *Nepete exercitus dictus* Harl. 1. Vide ad XXXVIII. 43. § 1. Mox in verbis seqq. *quod deditionem acceptum* Lov. 1. *quod ditionem acceptum* Harl. 1. *quod per deditionem exceptum* Hav. Vide ad II. 47. § 7.

CAP. X. § 1 *Videbatur plus in ea urbe recipienda laboris fore*] *Videbantur* Leid. 1. Vocem autem *urbe*, quæ a prioribus edd. exsularat, primus Aldus addidit eamque servant omnes scripti. Tum *recipiendis fore laboris*, vocabulis transpositis, Gaertn. Sed *fore* male neglegebatur in fragm. Hav. *recipiendam laboris fore* Lov. 4.

Non in eo solum, quod tota hostium erat] Videtur abundare τὸ *in*. J. F. Gron. Illud *in* constanter servant quibus usus sum codd. *Non in eo solum, quod in tota hostium erat* habet Gaertn.

Sed etiam quod, parte Nepesinorum prodente civitatem, facta erat deditio] *Sed quod jam parte* Lov. 2. 4. *sed jam quod parte* Leid. 1. Lov. 5. Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Deinde *Nepetinorum* Lov. 3. et Voss. 2. *Nepestinorum* Harl. 2. et Port. *Nepessinorum* Hav. *Nepeteninorum* Gaertn. *Nepesnorum* Leid. 1. Sed vulgatum verum est. Incolæ enim urbis Nepetis 'Nepesini' vocantur. Vide Cluv. Ital. Antiq. II. 3. p. 529. Tum vox *civitatem* a m. sec. expuncta erat in fragm. Hav.

§ 2 *Mitti tamen ad principes eorum placuit, ut secernerent se*] *Mitti tum ad principes* Lov. 2. Vide ad XXII. 17. § 5. *Mitti inde ad principes* Hav. Sed sæpius librarii in vocibus *inde* et *tamen* ob similitudinem compendiorum *iñ* et *tñ*, quibus scribi solent, confundendis peccarunt. Vide ad v. 16. § 8. et mox hoc cap. § 8. Hinc *eorum* non adparet in Lov. 3. Deinde *ut se cernerent ab Etruscis* idem Lov. 3. *ut se secederent se* fragm. Hav. *ut secernerent*, τῷ *se* expuncto, Gaertn. unde *ut secederent* legendum esse, videri posset. Sed nihil muto. Livius XXXV. 14. 'Quod e grege se imperatorum velut inæstimabilem secrevisset.' Cic. Orat. Catilin. I. 9. 'Concita perditos cives, secerne te a bonis:' et c. 13. 'Secedant inprobi, secernant se a bonis, unum in locum congregentur: muro denique, id quod sæpe jam dixi, secernantur a nobis.' Ita 'secretus ab aliis' hoc lib. c. 25. ubi alia vide.

Fidemque, quam imploraessent ab Romanis, ipsi præstarent] *Et fidem* edd. principes: pro quo Aldus *fidemque* substituit. Cum ipso autem stant omnes Mss. nisi quod *fidem quemquam implorassent* Flor. et Leid. 1. habeant errore librariorum. Deinde *quam plorasset* Klockian. Sed primam syllabam *in* absorpsit litera finalis vocis præced. Vide ad v. 27. § 4. *quam inplorasset* Lov. 2. Tum *a Romanis* Lov. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav. Denique *præstaret* Voss. 2.

§ 3 *Primo populationibus agri terror est oppidanis admotus*] *Primo postul. est oppid. admotus*, reliquis omissis, Leid. 2. Τὸ *est* deficit in fragm. Hav. Paullo ante *adlegatum esset*, pro *adlatum esset*, præfert idem codex. Deinde *potestatis esset*, pro *pot. esse*, Lov. 1.

§ 4 *Fascibus sarmentorum ex agro collatis*] *Falcibus sarmentorum* Klockian. Vide ad XLII. 64. § 2. *fascibus armentorum* Leid. 2. Sed literam sibilantem ab initio vocis intercepit postrema præcedentis. Vide ad XXX. 3. § 8. Hinc *ex agris collatis* Port. in quem errorem librarium illud conjecit, quod jam notavi hoc lib. c. 3. § 8. *ex agro datis* Lov. 2. qui in verbis præcedentibus *sanior*, pro *sanctior*, scripsit.

Et clamore primo inpetuque oppidum capitur] Vocula *et* deficit a m. sec. in Flor. Deinde *impetu*, sine copula *que*, legunt multæ ex vetustis edd. quam recte additam video in Mediolan. 1495. Vide hoc lib. ad c. 4. § 9.

§ 5 *Nepesinis inde edictum, ut arma ponant*] *Nepetinis* Voss. 2. Lov. 3. et Hav. *Nepestinis* Harl. 2. Gaertn. et Port. Eadem, quæ hic, scriptura mox etiam superest in Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et Port. Vide ad § 1. *inde dictum* habet Harl. 1. Sed prima litera intercepta est ab ultima vocis præced. Vide ad II. 44. § 6. Tum *ponant* non adparet in Voss. 2. pro quo *deponant* præferunt Lov. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. quod ex glossa scholiastæ receptum esse videtur. 'Ponere arma' Livius dixit IV. 10. 'Dedi imperatorem, arma poni jubet, fatentes victos se esse, et imperio parere.' XXXV. 36. 'Nec movisset se quisquam, si extemplo, positis armis, vocata in concionem multitudo fuisset.' Auctor Epit. Liv. lib. LXXXVIII. 'Soli ex Italicis populis arma nondum posuerant:' ubi alia vide. Mox *partique*, pro *parcique*, Leid. 1. et Hav. *patique* fragm. Hav. Deinde *armati et inermes* Voss. 2. Vox *armati* exsulat a Lov. 5. Denique *multitudinis redditæ res*, pro *multitudini* Hav. *reddita res* Hearnii Oxon. L. 1.

§ 6 *Ita, duabus sociis urbibus ex hoste receptis, victorem exercitum*] *In duabus sociis urbibus* Hav. *Itaque duabus* fragm. Hav. et edd. vetustiores. Aldus deinde primus *Ita* reposuit, quod servant scripti reliqui. Voces *ita* et *itaque* sæpe in Mss. commutantur. Vide ad XXI. 53. § 7. Tum *ex hostibus receptis* Harl. 2. Port. et Hav. Caussam hujus erroris dedi hoc lib. ad c. 3. § 8. Deinde *Veiorum exercitum* Leid. 1. *vitiorem exercitum* Harl. 1.

Cur per eos annos militem ex instituto non dedissent] *Per eos dies* Harl. 2. Gaertn. Hav. et in contextu Port. in cujus margine *per eos annos* emendabatur, quod rectum est: nam jam triennio ante 'novus terror accesserat defectione Latinorum Hernicorumque,' ut Livius narrat hoc lib. c. 2. Ex eo itaque tempore militem ex instituto non dederunt, adeoque *per eos annos*. Paullo ante *ab Latinis Hernicisque res petitæ* Hearnii Oxon. L. 2. Sed primam syllabam vocis *repetitæ* interceperat vox præcedens.

§ 7 *Responsum frequenti utriusque gentis concilio est*] *Responsumque* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. et Hav. At

contra *utrius gentis* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. qui iidem etiam cum Lov. 2. *consilio* præferunt. Sed indicatur conventus legatorum utriusque populi, quod non *consilium*, sed *concilium*, vocandum est. Vide Gronov. ad Liv. XLIV. 2. § 5. Tandem vocula *est* deficit in Harl. 2.

Nec culpam in eo publicam, nec consilium fuisse] *Et culpam* Flor. a m. pr. *nec publicam in eo culpam*, in alium ordinem digestis vocibus, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Mox *militaverunt*, pro *militaverint*, Lov. 4. 5. a m. pr. Port. et Harl. 2.

§ 8 *Eos tamen ipsos pravi consilii pœnam habere*] *Eos inde ipsos* Hav. Sed vide hoc cap. ad § 2. Deinde transpositis literis *parvi consilii* Flor. Leid. 2. et Port. quod in hac voce frequenter a librariis commissum est. Vide ad XXIX. 37. § 16. Insuper *consilii ipsi pœnam habere*, male inserta voce, Leid. 1. et fragm. Hav. *consilii ipsius pœnam habere* Lov. 2. Mox verbis seqq. *reducendum esse*, pro *reducem esse*, Gaertn. *nec quemquam de his* Lov. 4.

Militis autem non dati caussam terrorem assiduum] *Militis ante non dati* Lov. 1. Vide ad XXVII. 35. § 7. *terroris assidui* Voss. 2. Lov. 3. 4. Gaertn. et fragm. Hav.

Tot super alia aliis bellis exhauriri nequisse] *Nequivisse* Lov. 4. Harl. 2. et Port. Non sequor. Vide ad V. 18. § 10. Præterea *exhaurire* Harl. 2. et excusi priores; pro quo deinde Aldus *exhauriri* subposuit: quomodo præferunt reliqui codd. Ceterum non junctim capiendum est *bellis exhauriri*, sed *tot super alia aliis bellis* scilicet 'existentibus,' 'orientibus.' Caussa enim, cur hæc pestis adhærens lateri exhauriri nequierit, illa erat, quod tot alia super alia bella existerent. Sæpe participium verbi substantivi per ellipsin subintelligi solet. Vide ad XXII. 31. § 5.

§ 9 *Magis tempus, quam caussam, non visa belli habere*] Sensus verborum videtur esse: Hoc responsum Patribus tale visum fuit, ut putarent, magis tempus non esse bellum iis inferendi, quam justam caussam illius inferendi sibi deesse. *Duk.* *Non justam belli* Harl. 2. *non visam belli* Gaertn. Sed longe aliam lectionem *magis belli caussam, quam tempus, habere visa* præfert codex Klockian.

CAP. XI. § 1 *Insequenti anno A. Manlio, P. Cornelio*] A. Manlius ab initio hujus libri tribunus militum fuit: ergo hic addendum *iterum*. P. Cornelius autem ab a. CCCLX. quater fuit in magistratibus; sed ter, nullo adjecto cognomine. Credo Livium offensum tot nominum inani propemodum nomenclatura. Ita et Cn. Sergii nomen II. hic omissum, ut paullo ante c. 5. diximus. *Glar.* Post voces *Insequenti anno* inseruntur vocabula *tribuni milit. potestá* in Leid. 1. *tribuni mil.* in Leid. 2. et Lov. 1. *tribunis militü consulari potes.* in Harl. 1. quæ tamen post nomina magistratuum proposita a Livio adduntur, ubi eadem servant iidem codd. Deinde prioris tribuni prænomen omittunt Leid. 1. Lov. 1. et fragm. Hav. Ejus loco ei tribuit *M.* Leid. 2. *T.* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Hav. *Tito* Lov. 2. duplex *A. Tito* Gaertn. Deinde *Mallio* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *Manilio* Lov. 4. et Hav. Vide ad XXXIV. 53. § 2. et mox hoc cap. § 3. Ceterum non A. Manlio solum, ut Glareanus existimavit, sed etiam P. Cornelio numerum *II.* adjiciendum in Livio, collegas enim antea in hoc magistratu fuisse, monet Pighius in Annal. ad a. CCCLXIX. p. 233. Id tamen necesse non esse, satis patet ex illis, quæ dicta sunt ad II. 16. § 7.

T. et L. Quinctiis Capitolinis] *L. et T. Quintiis Capitolinis* Leid. 2. *Tr. et L. Quintiis Capitolinis* Flor. et Leid. 1. *T. et L. Quinto Capitolino* fragm. Hav. *Tribunis pl. Quintio Capitolino* Voss. 2. *tribunis plebis Quintio*

[illegible] proponuntur, videtur esse legendum, *L. Papirio Cursore II. C. Sergio II. tribunis militum consulari potestate.* De C. Sergio admonuit quoque ante Glareanus: hic autem, quasi [illegible] hoc viderit, narrat. *Sergio. L. Papirio Cursore II. triumvir* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 3. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. *L. Papirio Cursore secundo triumvir* Voss. 2. *L. Papirio Cursore duos tribunis* Gaertn. *L. Papirio Cursore bis tribunis* Leid. 2. Reliqui codd. iterati tribunatus notam in Papirio omittunt. Nullus etiam codd. C. *Sergii iterum tribuni* meminit, cujus tamen nomen hic verisimiliter intercidisse, et Papirio iterati honoris numerum addendum esse, etiam Pighius monet in Annal. ad a. CCCLXIX. p. 233. Vide etiam Glareanum non modo hoc lib. c. 5. § 7. sed etiam c. 27. § 2. Denique *tribunis militum consulari potestate*, ut Sigonius in vet. lib. esse testatur, apud me tantum exstat in Lov. 2. 4. Harl. 2. Gaertn. Port. et Hav. apud Hearnium autem in Oxon. B. Sed sufficere arbitror *tribunis consulari potestate*, ut optimae notae aliique codd. praeferunt. Ita hoc lib. c. 19. 'Tum tribuni consulari potestate tribunique

[illegible] quid opus facto sit, consul [illegible] fere, qui hoc loc [illegible] tribuni militum consula [illegible] praeferunt. Mox *gravius d*[illegible], pro *gravior domi*, Gaertn.

§ 2 *Bellum a Volscis, adjuncta L*[illegible] *atque Hernicorum defection* [illegible] In antiquis voluminibus est *bellum* [illegible] Volscis. Rhen. *A Volscis* omnes me [illegible] Sed tum *Latinorum Hernicorumq* Leid. 2. et Harl. 2. *Latinorum et He*[illegible] Port. et Hav.

Seditio, unde minime timeri potuit, patriciae gentis viro et inditae fam M. Manlio] *Seditionem minime time* fragm. Hav. Deinde *timeri debu* priores edd. pro quo Aldus prim reposuit *potuit*, quod habent omne scripti. Tum *ab patriciae gentis vi* Port. solus. Mox copula *et* omitti tur in Lov. 4. Harl. 2. Port. et Ha Hinc *inditae famae* Lov. 3. Vide ho lib. c. 42. § 5. *inditae familiae* priore excusi, cujus loco Aldus iterum *fam* dedit, concinentibus omnibus man exaratis. Denique *Mallio* Voss. [illegible] Lov. 3. et Gaertn. *Manilio* Lov. 4. e Hav. Vide modo ad § 2.

§ 3 *Qui nimius animis, quum ali principes sperneret*] Novimus, 'ani mos' cum Latini dicunt, exprimer volunt plerumque Graecorum *φρόνη μα*. De Antigono Diod. Sicul. lil XVIII. p. 654. Πλήρης ἦν ὄγκου κ φρονήματος. Et alibi eodem lib. 667. de Nicanore, Ὁρῶν αὐτὸν ὄγκ πλήρη καὶ πεφρονηματισμένον. Sed hi Pal. 2. et vetustissimae duae edd. *q nimius animi*. Gebh. Auctoribus o timis delevi literam. 'Nimius animi ut Nostro XXX. 15. 'aeger anim Virgilio Æn. XII. 19. 'praestans an mi.' Æn. XI. 417. 'egregius anim Tacitus Hist. III. 75. 'Innocentia justitiamque ejus non argueres: se monis nimius erat.' Et sic Muretu *J. F. Gron.* Adde Salmas. ad V pisci Aurelian. c. 32. apud quem alios, quos laudat Burmann. ad Vel Paterc. II. 32. plura de hoc usu voc

nimius legi possunt. *Duk.* *Minus animi* Hav. 'Minus' et 'nimis,' vel 'nimius,' etiam alibi in membranis permutantur. Vide ad XXXVI. 9. § 7. *Nimius animi* Flor. a m. sec. Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hearnii Oxonienses, et vetustæ edd. usque ad Aldum, qui *animis* primus vulgavit. Livius III. 26. 'Plebs nequaquam tam lætum Quinctium vidit; et imperii nimium, et virum in ipso imperio vehementiorem rata.' Verum ibi potius dictatura dicitur nimium *imperii*, pro nimis magnum imperium, nimium imperium. Silius Ital. V. 231. 'Quem postquam florens æquali Lentulus ævo Conspexit, nimium pugnæ, nimiumque cruoris, Fata irritantem.' VI. 81. 'Quod scelus, o nimius vitæ, nimiumque ferendis Adversis genitus, cerno?' Vide Nic. Heinsium ad Silii Italic. XIV. 670. ubi inter alia ineditus Arusianus Messius ex Sallustii Histor. IV. laudat 'Inpotens et nimius animi est.' Similiter 'territus animi' VII. 34. Alia etiam adjectiva passim Livius cum casu quarto construere consuevit. Quid tamen hoc esse dicam, quod meorum optimi constanter *nimius animis* hoc loco servent? Præterea *cerneret* male Leid. 2. *Spernere* et mox *invidere* fragm. Hav. a m. pr.

Uni invideret, eximio simul honoribus atque virtutibus] *Exin ipse*, pro *eximio*, vitiose præfert Leid. 1. Tota vox omittitur in Leid. 2. quasi hic Livius verbo 'invidere' rem, quam alteri invidemus, casu sexto addidisset; quam tamen locutionem seculi Liviani non esse, vidimus ad II. 40. § 11. Et certe reliqui omnes codd. vocem illam servant: ita tamen, ut *eximiis simul honoribus* legant Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. et Hav. ubi jungendum foret *uni eximiis honoribus*. Quomodo Cic. loquitur ad Fam. I. 7. 'Lentulum nostrum, eximia spe summæ virtutis adolescentem, imitatione tui fac erudias.' Reliqui vulgatum tuentur, quod non displicet. Liv. I. 7. 'Aversos boves, eximium quemque pulchritudine, caudis in speluncam traxit.' VII. 10. 'Corpus alteri magnitudine eximium.'

Ægre ferebat, solum eum in magistratibus, solum apud exercitum esse] Τὸ *eum* deest in fragm. Hav. contra repetunt Leid. 2. et Lov. 1. *solum eum apud exercitum esse* exhibentes. At uno ambitu *solum eum in magistratibus solitum apud exercitum esse* præferunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. nisi quod in eo, ut dictum est, deficiat τὸ *eum*. Sed vulgatum præfero. Manlius ægre ferebat, Camillum tanti a civibus fieri, ut solum eum dignum existimarent, qui honores gereret, ac militibus et exercitui populi Romani præesset.

§ 4 *Eminere, ut iisdem auspiciis creatos, non pro collegis, sed pro ministris habeat*] *Emineret* Leid. 1. et Harl. 1. *iminere* vel *imminere* Voss. 2. Deinde *non solum pro collegis* Port. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Sed recte additam vocem reliqui codd. ignorant. Denique *pro ministeriis* Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav.

Si quis vere æstimare velit] *Existimare* Lov. 1. 2. 3. fragm. Hav. et Gaertn. *existimare* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 4. et Port. a m. sec. Neque aliter, quas vidi, edd. vetustæ præferunt. Aldus primus illi lectioni τὸ *æstimare* substituit, quod etiam est in reliquis edd. et optimis Mss. Alibi sæpe voces 'æstimare' et 'existimare' in Mss. commutantur. Vide ad XXXIV. 2. § 5. De locutione autem 'vere æstimare' vide ad XXXIV. 27. § 1. *æstimari* habet Hav.

M. Furio recuperari patria ex obsidione hostium non potuerit] Scribe *a M. Furio recup. patr.* Rhen. A Pall. tribus, et ed. Andreæ abest præpositio *a*. Gebh. Si solos forte Lov. 2. et Harl. 1. excipias, quorum priorem sub oculis habeo, ex altero nihil in

excerptis adnotatum video, præpositio *a* etiam deficit in omnibus meis manu exaratis, ut et in vetustioribus editis. Mediolanenses demum 1495. eorumque exemplum imitati Veneti 1498. illam contextui addiderunt, quam reliqui servarunt usque ad Aldum, qui iterum, sine dubio codd. suos secutus, ejecit: unde Rhenano eam addendi occasio data est. Quid de Hearnii Oxoniensibus dicam, hæreo. Monens enim τὸ *a* omitti in Andreæ Romana, de membranis suis nihil addit; unde efficiendum foret, præpositionem in illis superesse. Verisimile tamen non fit, eas omnes tam constanter a plerorumque aliorum codicum scriptura in diversa abire. Satis commode etiam vocula illa abesse potest, sive *M. Furio* accipiamus positum casu tertio, sive casu sexto pro 'per M. Furium.' Sic I. 16. 'Paucis initio facto:' ita habet optimus Leid. 1. pro *a paucis*. II. 6. 'Numquamne ergo, inquit, ulla adeo vobis spectata virtus erit?' ita Gronov. legit, et nonnulli codd. præferunt, pro *a vobis spectata*. III. 63. 'In eamdem sententiam multa et ceteris senioribus Patrum quum essent dicta:' ita Rhenanus in suis invenit, meorumque unus et alter exhibent, pro *a ceteris*. c. 69. 'Ut signa eo ipso die quæstoribus ex ærario promta:' ita iterum unus ex melioribus, pro *a quæstoribus*. IV. 17. 'Ad delectum consulibus habitum centuriones veteres, belli periti, adjecti:' ea et hic quorumdam codicum lectio est, pro *a consulibus habitum*. V. 12. 'M. Furio in Faliscis et Cn. Cornelio in Capenate agro hostes nulli extra mœnia inventi:' ita olim editum fuit, omnesque codd. mei servant. Rhenanus scribendum monuit *a M. Furio*, quod ab aliis in contextum receptum est. Infra VI. 14. 'Commilitonemque meum, tamquam Gallis victoribus captum, in servitutem ac vincula duci videam.' c. 31. 'Volscis incursiones in extrema finium factæ erant:' hæc quorumdam codicum lectio est, ubi vulgo editum *a Volscis*. c. 34. 'Proximis quisque minime anteiri vult:' ita optimi codd. Vulgo *a proximis*. VIII. 6. 'Ita ut populo Patribusque audita vox pariter sit.' c. 15. 'Aurunci T. Manlio consule in deditionem accepti:' ita plerique codd. et primæ edd. IX. 31. 'Loca difficilia, hosti quæsita, ipsos tum sua fraude inpediebant.' c. 36. 'Silva erat Ciminia, nulli ad eam diem ne mercatorum quidem adita.' XXXV. 17. 'Per similem tentationem Romanis de duabus civitatibus agi.' c. 37. 'Oratione habita, qualis habenda Alexameno fuerat:' ita plures meorum, pro *ab Alexameno*. XXXVI. 8. 'Ætolis Amynandroque dies ad conveniendum exercitui Pheras est indictus:' ubi nihil mutandum puto. XL. 26. 'Duumviri navales creati C. Matienus et C. Lucretius, navesque iis ornatæ sunt.' c. 31. 'Quæ pars maxime pugnantibus conspici poterat:' ita codd. mei, non, ut vulgo editur, *a pugnantibus*. XLI. 10. 'Hæc collegæ obsequenter facta.' XLI. 26. 'Exæquari cornibus hostibus, (forte *hostilibus*,) quibus circumibantur, possent.' XLII. 12. 'Bœotorum gentem, captatam Philippo, neququam ad scribendum amicitiæ fœdus adduci potuisse.' c. 15. 'Cum quo institutus regi sermo erat.' XLIV. 27. 'Quum assidue Pantancho ad lacessendos hostili facto Romanos stimularetur:' ubi male Sigonius ex conjectura *a Pantaucho* in contextum recepit. c. 43. 'Facile conveniebat, Romanis numquam una acie tantum Macedonum interfectum:' qui locus olim male distinguebatur. Alibi eadem locutio in Mss. obcurrit. Vide ad II. 43. § 1. V. 33. § 2. VIII. 23. § 17. XXII. 47. § 1. XXIII. 9. § 4. XXVII. 27. § 3. et aliis locis. Adde Cortium ad Sallust. Jug. c. 21. § 3. c. 25. § 5. et ad Plinii Ep. IV. 13. § 10. Inprimis autem

sæpissime ita loqui solitus est Sueton. Vide quæ notant Torrent. ad Cæs. c. 19. Burm. ad Cæs. c. 20. et alibi. Hinc forte præferenda est Torrent. sententia, qui *ara Octavio consecrata* in vita Aug. c. 1. exponit, 'ab Octavio:' quum Casaub. et Gruterus interpretentur 'ipsi Octavio ab aliis consecrata.' Certe Gujeti emendatio, qui *ab Octavio* invitis libris conjicit, non admittenda est. Ceterum *recuperare* perperam Gaertn. et Hav.

Nisi a se prius Capitolium] *Nisi prius a se* Leid. 1. *ab se* Port. et Hav. Tum *Capitolium et ars*, pro *Cap. et arx*, Lov. 1. Vide ad IV. 56. § 3.

§ 5 *Inter aurum accipiendum et spem pacis solutis animis Gallos adgressus sit*] *Et specie pace* Leid. 2. *et in spem pacis* Flor. quod probari posset. Ita autem 'animi in spem pacis soluti' dicerentur, quemadmodum 'resolvi in spectaculum' apud Frontin. I. 5. ex. 16. et 'resolutus in nimiam securitatem' II. 9. ex. 7. Præterea tum præcedens *inter aurum accipiendum* dictum foret, pro 'interea dum aurum accipitur.' Vide hoc lib. ad c. 24. § 10. Verum, an uni, licet optimo, codici fides hic habenda sit, vehementer dubito. Alibi enim locutionem 'solvi in aliquid' apud Liv. hoc sensu nondum notavi. Deinde *Gallos aggressus est* Lov. 2. et 4. *aggressus est Gallos* Harl. 2. Hav. et Port. in quo posteriori tamen in margine emendatur *aggressus sit Gallos*. Τὸ *sit* non exstat in Gaertn. *aggressus sit* habet Leid. 2.

Armatos capientesque arcem depulerit] *Capientes arcem* sine copula Leid. 2. et Lov. 1. *capientesque urbem* Voss. 1. pro quo in margine emendatur *arcem*. Sollemnis est illa harum vocum permutatio. Vide Nic. Heins. ad Claudian. in Rufin. I. 175. Burmann. ad Ovid. Epist. Her. XII. 127. Bentl. ad Hor. Od. I. 7. 5. et Markland. ad Statii Sylv. I. 4. 91. Hic tamen non *urbem*, sed *arcem*, legendum esse, docet historia Gallorum, Capitolium, ubi arx urbis Romæ erat, conscendentium, et Manlii eos inde depellentis.

Apud omnes milites sit, qui simul vicerint] Vox *omnes*, quam alii Mss. agnoscunt, in solo deficit Harl. 2. Deinde *vicerunt* habent Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Harl. 2. Port. Hav. et typis descripti Aldo antiquiores. Mox *suæ memoriæ*, pro *suæ victoriæ*, Klockian.

§ 6 *Ad hoc vitio quoque ingenii vehemens*] *Ad hæc* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. quæ varietas passim in Mss. obvia est. Vide ad XXI. 52. § 10. Deinde *ingenium vehemens* male scriba Gaertn. Mox τὰ *et impotens* desunt in Klockian. quæ alii codd. constanter agnoscunt. Tum *excelsere*, pro *excellere*, Leid. 1. *ex scelere* Leid. 2.

§ 7 *Primum omnium ex Patribus popularis factus*] Necessario legendum *primus*. Infra c. 20. 'Quod primus a Patribus ad plebem defecisset.' *T. Faber*. Et perspicue Rott. *primus*. Si tamen necessarium, fatentur verba VIII. 15. 'Q. Publilius Philo prætor primum de plebe est factus:' ubi tacent, quum tamen lib. X. c. 8. 'L. Sextius primus de plebe consul est factus,' &c. *Jac. Gron.* *Primum* et *primo* sæpe invaserunt locum τοῦ *primus*. Vide J. F. Gronovium ad Liv. XXIX. 2. et Obs. I. 7. et Jac. Gronov. ad Livii XXX. 33. Fabri sententia non est rejicienda. *Duk.* *Primus omnium* etiam Port. et Hearnii Oxon. B. Simili modo J. F. Gronovius scribendum conjicit *potissima visa*, pro *potissimum visa*, I. 34. § 6. et *primo contigerunt*, pro *primum cont.* VIII. 26. § 7. Vide ad XXXIV. 14. § 6. Fabri conjecturam probat etiam Jac. Perizon. in Animadv. Histor. c. 8. p. 347. ubi addit, quod Livius hic de M. Manlio prædicat, non omni ex parte vero consentaneum esse: Sp. Cassium enim, virum patricium, triumphalem, et ter consulem, diu antea plebis voluntatem contra Patres lege agraria

aliisque largitionibus sibi conciliare nimis populariter studuisse, ut refert ipse Livius II. 41. Contra Doujatius sine mutatione sententiam constare putat: *primum omnium* enim esse, quasi dicas 'ante omnia.' Ceterum *is primum omnium* præfert Klockian.

Cum plebis magistratibus consilia communicare] *Cum plebeiis*, vel *plebeis magistratibus* exhibent omnes codd. scripti, quibus utor; nisi quod *cum plebe hiis magistratibus*, eodem tamen ducentibus vestigiis, sit in Gaertn. *cum plebeiis magistratibus* etiam Hearne invenit in Oxon. B. N. et C. Neque aliter obferunt typis excusi vetustiores aliique usque ad ultimam Gruteri ed. in qua demum *plebis magistratibus* repositum video, quod recentiores servarunt. Ab his dissentiens priscam lectionem revocavi. Supra II. 56. 'Rogationem tulit ad populum, ut plebeii magistratus tributis comitiis fierent.' IV. 25. 'Caverint, ne cui patricio plebeii magistratus paterent.' Deinde vox *consilia* deficit in Harl. 1. ut *communicare* absolute ponatur, quemadmodum IX. 14. 'Ea legatione Papirius audita, perinde ac motus dictis eorum, cum collega se communicaturum respondit.' Vide Vorstium de Latinit. Merito Suspect. c. 19. Præfero tamen consensum aliorum in voce ea servanda. 'Communicare consilia' Nostro frequens. III. 70. 'Facilitati submittentis se comiter respondebat, communicando consilia laudesque.' VIII. 25. 'Communicato inter se consilio, partes ad rem agendam divisere.' X. 22. 'Cum moribus notis facilius se communicaturum consilia.' XXVIII. 28. 'Cum Mandonio et Indibili consilia communicastis.' XXXVII. 16. 'Rhodum prius jussus adire, et omnia cum iis communicare consilia.'

Adliciendo ad se plebeiam auram, non consilio ferri] Adulteratus indubie locus est. Habet lectio vetus *alliciendo ad se plebem jam auram*. Lego et distinguo sic: *criminando Patres, alliciendo ad se plebem. Jam aura, non consilio, ferri*. Significat *aura* adspirantem vulgi favorem: proinde elegantissime dictum est, *jam aura, non consilio, ferri*, hoc est, ferebatur. *Rhen.* Restituta hæc lectio a Rhenano nullo in codice Ms. conspici potuit, quam tamen legitimam credo. Est autem hic *aura* popularis favor. Seneca Hippolyto vs. 488. 'Non aura populi et vulgus infidum bonis.' Livius XXIX. 3. aliter: 'Mercede,' inquit, 'parari auxilia ex Afris, gente ad omnem auram spei mobili atque infida.' *Gebh.* *Alliciendo ad se plebeiam auram*, quod Rhenanus damnavit, superest in Voss. utroque, Lov. 3. 5. et Hav. *ad se allic. plebeiam auram* in Gaertn. *alliciendoque ad se plebeiam auram* in Harl. 2. *allic. ad se plebeiam auram, non consilia ferri* in Port. *allic. ad se plebem, jam curiam* in Lov. 2. et 4. *allic. ad se plebem jam auriam* in Leid. 1. *allic. ad se plebem jam aũa* in fragm. Hav. Sed recte *allic. ad se plebem. Jam aura, non consilio, ferri* habent Flor. Leid. 2. Lov. 1. Harl. 1. et Klockian. *Plebeiam*, pro *plebẽ. jam*, sive *plebem. jam*, dederunt librarii, quemadmodum 'sævitiam,' pro 'sævit jam,' apud Silium Italic. VIII. 246. ubi vide Nic. Heins. 'Etiam,' pro 'et jam.' Vide ad I. 47. § 9. et ad XXXIX. 10. § 6. 'Auram' recte Rhenanus exposuit adspirantem populi favorem, metaphora a navigatione translata. 'Aura favoris popularis' vocatur XXII. 26. 'Haud parum callide auram favoris popularis ex dictatoria invidia petiit:' 'aura popularis' III. 33. 'Adeoque novum sibi ingenium induerat, ut plebicola repente, omnisque auræ popularis captator evaderet.' XXIX. 37. 'Ne postea obnoxia populari auræ censura esset.' XXX. 45. 'Africanum cognomen militaris prius favor, an popularis aura celebraverit, parum compertum habeo.' XLII. 30. 'Perseus magis auræ popularis erat.'

Simili metaphora 'aura libertatis,' 'aura spei' apud Livium obcurrunt. Supra III. 37. 'Circumspectare tum patriciorum vultus plebeii, et inde libertatis captare auram.' XLII. 39. 'Perseus in interiora regni recepit se, levi aura spei objecta.' Locutionem autem 'ferri aura, non consilio' illustrant, quæ notantur ad Silii Ital. X. 618.

Famæque magnæ malle, quam bonæ, esse] *Famæ magnæ malle* Lov. 3. et 4. *famæque malle magna* Lov. 1. *famæque magnæ mallet* Flor. a m. sec. Tum *quam bene esse* Lov. 2.

§ 8 *Et non contentus agrariis legibus, quæ materia semper tribunis plebi seditionum fuisset, idem moliri cœpit: acriores quippe æris alieni stimulos esse, qui*] Colon ponendum puto post verbum *stimulos*. Quæ vero deinde sequuntur, verba sunt Manlii seditiose conquerentis de Patribus, moventisque senatui invidiam. *Glar.* Hujus loci obscuritatem cum sentiret Glareanus, ita de eo tradidit: 'Colon ponendum puto,' &c. Qua in re laudandum Glareani ingenium, quod difficultatem sensit; irridendum, quod portenta dixit, neque, quæ verba vitium continerent, intellexit. [' Glareanus non ait portenta; quare ea illi affingenda non erant.'] Vitiose autem habent illa *idem moliri*. Neque enim intelligi potest, quid velit Livius, cum ait, 'Non contentus agrariis legibus idem moliri cœpit.' Neque enim Manlius, de quo nunc loquitur, agris dandis, ut Sp. Cassius, neque frumento, ut Sp. Mælius, sed pecunia condonanda, ut nemo ante, plebem ad se alliciebat. Cum autem eos, qui æs alienum fecerant, quia solvendo non essent, addictos duci ægre pateretur, atque, id ne fieret, sua se pecunia prohibiturum esse profiteretur, propterea recte dici potest 'fidem moliri cœpisse.' Ita ut legatur, non *idem moliri*, sed *fidem moliri cœpit*. Est autem 'fidem moliri' prohibere, ne, qui debent, ea, quæ debent, solvant. Sic autem accepit 'fidem' II. 30. 'Haud salubrem utique Lartii sententiam putabant, quæ fidem tolleret.' Et Cicero pro Lege Manilia c. 7. 'Scimus Romæ solutione impedita fidem concidisse.' Et paullo post eodem cap. 'Hæc fides atque hæc ratio pecuniarum, quæ Romæ, quæ in foro versatur, implicita est cum illis pecuniis Asiaticis: ruere illa non possunt, ut hæc non eodem labefactata motu concidant.' Et Cæsar Bell. Civil. III. 1. 'Cum fides tota Italia esset angustior, neque creditæ pecuniæ solverentur.' Et Livius hoc libro haud ita multo post cap. 15. 'Spem factam a te civitati, fide incolumi ex thesauris Gallicis, quos primores Patrum occultent, creditum solvi posse.' Sic IX. 3. 'Montes sua sede moliri,' pro *demoliri*. Et alio loco, 'Fores moliri.' *Sigon.* Faërnus postrema verba ex V. C. sic emendabat: *fidem demoliri cœpit: acriores quippe, &c.* Nam primam literam verbi *fidem* quum librarius putasset digamma esse Æolicum, omisit, ut videtur; et fecit *idem*, et, pro *demoliri*, scripsit *moliri*, omissa prima verbi syllaba ob similem præcedentis vocis *fidem*. Ursin. Ms. *idem regium mori cœpit*, et ad marginem *regñ*. Lego *fidem ream moliri cœpit*: vel, *fidem crediti moliri cœpit*. Infra cap. 27. 'Quum ab iis elevaretur, quibus fide magis, quam fortuna, debentium laborare creditum videri expediebat:' et c. 34. 'Fama et corpore judicati atque addicti creditoribus satisfaciebant, pœnaque in vicem fidei cesserat:' et XXIII. 48. 'Itaque nisi fide staret respublica, opibus non staturam.' Cic. ad Att. l. XI. ep. 1. 'Hujus pecuniæ permutatione fidem nostram facile tuebere.' Epist. 2. 'Si, ut scribis, ista hæreditas fidem et famam meam tueri potest.' Ad Famil. I. 7. 'Si rex amicis tuis, qui per provinciam imperii tui pecunias ei

aliisque largitionibus sibi conciliare nimis populariter studuisse, ut refert ipse Livius II. 41. Contra Doujatius sine mutatione sententiam constare putat: *primum omnium* enim esse, quasi dicas 'ante omnia.' Ceterum *is primum omnium* præfert Klockian.

Cum plebis magistratibus consilia communicare] *Cum plebeiis*, vel *plebeis magistratibus* exhibent omnes codd. scripti, quibus utor; nisi quod *cum plebe hiis magistratibus*, eodem tamen ducentibus vestigiis, sit in Gaertn. *cum plebeiis magistratibus* etiam Hearne invenit in Oxon. B. N. et C. Neque aliter obferunt typis excusi vetustiores aliique usque ad ultimam Gruteri ed. in qua demum *plebis magistratibus* repositum video, quod recentiores servarunt. Ab his dissentiens priscam lectionem revocavi. Supra II. 56. 'Rogationem tulit ad populum, ut plebeii magistratus tributis comitiis fierent.' IV. 25. 'Caverint, ne cui patricio plebeii magistratus paterent.' Deinde vox *consilia* deficit in Harl. 1. ut *communicare* absolute ponatur, quemadmodum IX. 14. 'Ea legatione Papirius audita, perinde ac motus dictis eorum, cum collega se communicaturum respondit.' Vide Vorstium de Latinit. Merito Suspect. c. 19. Præfero tamen consensum aliorum in voce ea servanda. 'Communicare consilia' Nostro frequens. III. 70. 'Facilitati submittentis se comiter respondebat, communicando consilia laudesque.' VIII. 25. 'Communicato inter se consilio, partes ad rem agendam divisere.' X. 22. 'Cum moribus notis facilius se communicaturum consilia.' XXVIII. 28. 'Cum Mandonio et Indibili consilia communicastis.' XXXVII. 16. 'Rhodum prius jussus adire, et omnia cum iis communicare consilia.'

Adliciendo ad se plebeiam auram, non consilio ferri] Adulteratus indubie locus est. Habet lectio vetus *alliciendo ad se plebem jam auram.* Lego et distinguo sic: *criminando Patres ... endo ad se plebem. Jam aura, ... silio, ferri.* Significat *aura* ad... tem vulgi favorem: proinde ... tissime dictum est, *jam aura, ... silio, ferri*, hoc est, ferebatur. Restituta hæc lectio a Rhenan... in codice Ms. conspici potuit ... tamen legitimam credo. Est ... hic *aura* popularis favor. Sene... polyto vs. 488. 'Non aura p... vulgus infidum bonis.' Livius ... 3. aliter: 'Mercede,' inquit, '... auxilia ex Afris, gente ad ... auram spei mobili atque infida. *Alliciendo ad se plebeiam aura...* Rhenanus damnavit, superest ... utroque, Lov. 3. 5. et Hav. *ad plebeiam auram* in Gaertn. *all... que ad se plebeiam auram* in ... *allic. ad se plebeiam auram, non ferri* in Port. *allic. ad se pleb... curiam* in Lov. 2. et 4. *allic. a... bemjam auriam* in Leid. 1. *all... plebem jam auta* in fragm. Ha... recte *allic. ad se plebem. Ja... non consilio, ferri* habent Flo... 2. Lov. 1. Harl. 1. et Klockia... *beiam*, pro *plebē. jam*, sive *pleb...* dederunt librarii, quemad... 'sævitiam,' pro 'sævit jam ... Silium Italic. VIII. 246. ubi vi... Heins. 'Etiam,' pro 'et jam ... ad I. 47. § 9. et ad XXXIX. ... 'Auram' recte Rhenanus e... adspirantem populi favorem ... phora a navigatione translata. ... favoris popularis' vocatur ... 'Haud parum callide auram ... popularis ex dictatoria invi... tiit:' 'aura popularis' III. 3... eoque novum sibi ingenium ... rat, ut plebicola repente, o... auræ popularis captator ev... XXIX. 37. 'Ne postea obnoxi... lari auræ censura esset.' X... 'Africanum cognomen milita... favor, an popularis aura celeb... parum compertum habeo.' ... 'Perseus magis auræ popular...

Simili metaphora 'aura libertatis,' 'aura spei' apud Livium obcurrunt. Supra III. 37. 'Circumspectare tum patriciorum vultus plebeii, et inde libertatis captare auram.' XLII. 39. 'Perseus in interiora regni recepit se, levi aura spei objecta.' Locutionem autem 'ferri aura, non consilio' illustrant, quæ notantur ad Silii Ital. I. 618.

Famæque magnæ malle, quam bonæ, esse] *Famæ magnæ malle* Lov. 3. et 4. *famæque malle magnæ* Lov. 1. *famæque magnæ mallet* Flor. a m. sec. Tum *quam bene esse* Lov. 2.

§ 8 *Et non contentus agrariis legibus, quæ materia semper tribunis plebi seditionum fuisset, idem moliri cœpit: acriores quippe æris alieni stimulos esse, qui*] Colon ponendum puto post verbum *stimulos*. Quæ vero deinde sequuntur, verba sunt Manlii seditiose conquerentis de Patribus, moventisque senatui invidiam. *Glar.* Hujus loci obscuritatem cum sentiret Glareanus, ita de eo tradidit: 'Colon ponendum puto,' &c. Qua in re laudandum Glareani ingenium, quod difficultatem sensit; irridendum, quod portenta dixit, neque, quæ verba vitium continerent, intellexit. ['Glareanus non ait portenta; quare ea illi affingenda non erant.'] Vitiose autem habent illa *idem moliri*. Neque enim intelligi potest, quid velit Livius, cum ait, 'Non contentus agrariis legibus idem moliri cœpit.' Neque enim Manlius, de quo nunc loquitur, agris dandis, ut Sp. Cassius, neque frumento, ut Sp. Mælius, sed pecunia condonanda, ut nemo ante, plebem ad se alliciebat. Cum autem eos, qui æs alienum fecerant, quia solvendo non essent, addictos duci ægre pateretur, atque, id ne fieret, sua se pecunia prohibiturum esse profiteretur, propterea recte dici potest 'fidem moliri cœpisse.' Ita ut legatur, non *idem moliri*, sed *fidem moliri cœpit*. Est autem 'fidem moliri' prohibere, ne, qui debent, ea, quæ debent, solvant. Sic autem accepit 'fidem' II. 30. 'Haud salubrem utique Lartii sententiam putabant, quæ fidem tolleret.' Et Cicero pro Lege Manilia c. 7. 'Scimus Romæ solutione impedita fidem concidisse.' Et paullo post eodem cap. 'Hæc fides atque hæc ratio pecuniarum, quæ Romæ, quæ in foro versatur, implicita est cum illis pecuniis Asiaticis: ruere illa non possunt, ut hæc non eodem labefactata motu concidant.' Et Cæsar Bell. Civil. III. 1. 'Cum fides tota Italia esset angustior, neque creditæ pecuniæ solverentur.' Et Livius hoc libro haud ita multo post cap. 15. 'Spem factam a te civitati, fide incolumi ex thesauris Gallicis, quos primores Patrum occultent, creditum solvi posse.' Sic IX. 3. 'Montes sua sede moliri,' pro *demoliri*. Et alio loco, 'Fores moliri.' *Sigon.* Faërnus postrema verba ex V. C. sic emendabat: *fidem demoliri cœpit: acriores quippe, &c.* Nam primam literam verbi *fidem* quum librarius putasset digamma esse Æolicum, omisit, ut videtur; et fecit *idem*, et, pro *demoliri*, scripsit *moliri*, omissa prima verbi syllaba ob similem præcedentis vocis *fidem*. Ursin. Ms. *idem regium mori cœpit*, et ad marginem *regñ*. Lego *fidem ream moliri cœpit*: vel, *fidem crediti moliri cœpit*. Infra cap. 27. 'Quum ab iis elevaretur, quibus fide magis, quam fortuna, debentium laborare creditum videri expediebat:' et c. 34. 'Fama et corpore judicati atque addicti creditoribus satisfaciebant, pœnaque in vicem fidei cesserat:' et XXIII. 48. 'Itaque nisi fide staret respublica, opibus non staturam.' Cic. ad Att. l. XI. ep. 1. 'Hujus pecuniæ permutatione fidem nostram facile tuebere.' Epist. 2. 'Si, ut scribis, ista hæreditas fidem et famam meam tueri potest.' Ad Famil. I. 7. 'Si rex amicis tuis, qui per provinciam imperii tui pecunias ei

[redacted]

credidissent, fidem suam præstitisset.' *Klock.* Non secus, quam *idem moliri cœpit*, habetur in Pal. 2. veterrimisque edd. Faërnus tamen cum sentiret, neque M. Manlium de agris plebi dandis, ut Sp. Cassium, neque frumento dividendo, ut Sp. Mælium agitasse; sed ære alieno obrutos expediendo populum facere suum cogitasse, conjecit legi posse *fidem demoliri cœpit: acriores quippe, &c.* Quam emendationem occupans Sigonius, magnidicis nobis interpretationibus Scholia extendit. Sed quis in tanta scriptorum turba umquam dixit *fidem moliri* esse 'prohibere, ne obstricti ære alieno id solvant?' 'Fidem' quidem separatim id, quod innuit Sigonius, significare, non diffiteor; sed cum illo copulatum verbo tali esse notione pernego, nisi locupletibus docear atque convincar auctoritatibus. Pall. duo, *quæ materia semper tribunis seditionum fuisset: inde moliri cœpit acriores quippe æris alieni stimulos esse.* De qua judicium ferant doctiores. *Gebh.* Scripti et edd. antiquæ *idem.* Unde magnus vir interponi voluit, *ex ære alieno idem moliri cœpit.* Sed recte Sigonius *fidem moliri.* Nam *moliri* est labefactare, ut 'moliri fores,' et hoc ipso lib. c. 33. 'moliri obices portarum.' Iterumque c. 34. 'Parva rem ingentem moliundi caussa intervenit.' Labefactatur autem fides, cum pecuniæ creditæ condonantur creditoribus. Quis enim credere volet, hoc si exspectet fore, ut non recipiat suum? Ad illa, quæ attulit Sigonius, addo locum Ciceronis ex lib. II. de Officiis c. 24. 'Quamobrem, ne sit æs alienum, quod reipublicæ noceat, providendum est: quod multis rationibus provideri potest: non si fuerit, ut locupletes suum perdant, debitores lucrentur alienum: nec enim ulla res vehementius rempublicam continet, quam fides: quæ nulla esse potest, nisi erit necessaria solutio rerum creditarum.' Inde et queritur Appius cap. 41. 'altera' rogatione Sextii 'fidem abrogari, cum qua omnis humana societas tollitur.' Ipsam Livii phrasin, quamquam in alia re, usurpat Ovidius Fast. IV. 203. 'Pro magna teste vetustas Creditur, acceptam parce movere fidem.' *J. F. Gron.* *Idem moliri cœpit* etiam omnes scripti, quibus usus sum, nisi quod *idem molliri* præferat Lov. 1. *inde moliri* Voss. 2. et Lov. 3. quemadmodum etiam in Pall. duobus Gebhardus invenit; de ea autem scriptura, si quid video, aliud judicium ferri nequit, quam librarios ita per errorem, pro *idem moliri*, dedisse. Sæpe enim librarii *idē*, sive *idem*, et *ide*, sive *inde*, in membranis confundere soliti fuerunt. Vide ad I. 19. § 7. Latinius scribendum censuit *fidem demoliri cœpit*, quod et Faërno apud Ursinum in mentem venit, quasi prima syllaba τοῦ *demoliri* intercepta foret ab ultima vocis præced. *fidē.* Alia similis erroris exempla vide ad V. 19. § 4. Puto tamen, melius Sigonium, Gronovium, aliosque reposuisse *fidem moliri cœpit.* Et ita Gronovius etiam legendum monuit in prima ed. notarum ad XXIV. 46. ubi tamen frustra Sigonium *demoliri* maluisse scribentis manus aberravit, et animo ejus sine dubio Faërnus obversatus est. 'Fides,' ut apud Sueton. in Augusto c. 42. 'Populo, promissum quidem congiarium reposcenti, bonæ se fidei esse respondit.' Justin. XXII. 1. 'Quum Syracusas concessisset, adscitusque in civitatem inter incolas esset, diu sine fide fuit.' Recte etiam Gronovius *moliri* per 'labefactare' exposuit. Infra XXIV. 46. 'Strepitum molientium portam exaudiri prohibuit:' ubi vide eumdem Gronovium. Aliud exemplum locutionis 'moliri fidem' hoc sensu poscenti Gebhardo satisfacere nequeo; proxime tamen accedit, quod, quum *moliri* hic pro 'labefacere,' 'labefactare' ponatur, 'fidem labefac-

tam' dixerit Sueton. in Vespas. c. 4. 'Rediit certe nihilo opulentior, ut qui, prope labefacta jam fide, omnia prædia fratri obligarit:' 'labefactare fidem,' ubi tamen 'fides' alio sensu accipitur, dixit Livius XXIV. 20. 'Quamquam simulata lenitas nihildum profuerat, tamen spe labefactandæ fidei haud absistens.' *Idem*, pro *fidem*, male etiam in quibusdam codd. legitur XXVII. 50. § 7. quemadmodum autem, ibi literam initialem τοῦ *fidem* a vocis prioris finali *s* ob ductuum similitudinem interceptam esse, verisimile est, ita etiam id hoc loco fieri potuit a finali vocis præcedentis *t*. Nam inter *F* et *T*, præsertim in scriptura Romana, magna est adfinitas. Ceteroquin, eadem litera vel addita vel omissa, 'acies' et 'facies' non raro in Mss. confundi solent. Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Metam. IV. 461. et Oudendorp. ad Frontin. IV. 7. ex. 32. Doujatius, præfatus non id agere Manlium, ne creditoribus satisfieret, quum sua ipse pecunia debitum exsolveret, *moliri fidem* exponendum putabat, vel fidei inter debitores et creditores intercedentis vinculum tollere conari, vel sibi ipsi adstruere, ac machinari, ut tota fides penes unum esset, omniaque negotia civitatis ab ejus nutu penderent. Verum priori, aut certe non multum dissimili sensu locutionem etiam acceperunt Sigonius et Gronovius; posteriorem autem non hujus loci esse, docet addita ratio, cur Manlius fidem moliri cœperit, quod æris alieni stimuli acriores sint. Ceterum *agrariis legibus* inepte est in Lov. 1. Legum agrariarum frequens apud Livium et alios mentio obcurrit. De illis variis temporibus latis vide Sigon. de Antiq. Jur. Ital. II. 2. Tum *tribunis plebi* primum adparuit in Jac. Gronovii edd. eamque scripturam nupera Amstelædamensis servavit. Alibi quidem *plebi*, pro *plebis*, vel *plebei*, formatum fuisse, vidimus ad II. 42. § 6. hic tamen id errantibus operis typographicis tribuendum esse olim videbatur, non modo quia *plebis* in omnibus prioribus excusis supererat, verum etiam *plebi* in nullo Ms. reperiebam. Eorum enim plerique *plebis* præferunt, alii ambigue *tribunis pleb.* alii *tribunis pl.* alii *tribunis p.* In Leid. autem 1. Lov. 2. 3. 4. et Gaertn. vox *plebi* deficit. Verum quum his in chartam conjectis nactus plures codd. fuerim, eorumque Flor. et Lov. 5. a m. pr. *plebi* exhibeant, eam lectionem nunc non potui non probare. Denique *fuissent* Flor. a m. sec. et Harl. 2. ut voluerint *quæ*, nempe leges agrariæ, *fuissent materia seditionum*. Verum videbimus ad XXXII. 30. § 5. Livium passim pronomen relativum non ad præcedens, sed sequens nomen referre solitum fuisse; quo casu, ut hoc loco, verbum eodem etiam numero, quo pronomen, jungendum esse, ratio docet. Servandum igitur *quæ materia fuisset*, ut habent reliqui scripti, nisi quod *fuisse* librariorum errore sit in fragm. Hav.

Acriores quippe æris alieni stimulos esse] *Acr. quidem æris alieni stim. esse* Leid. 2. et Lov. 1. *acr. quippe alieni stim. esse* Port. *alieni quippe acriores stim. esse* Harl. 2. Liv. XXX. 44. 'Nec in eis quidquam acrius, quam pecuniæ damnum, stimulat.'

Non egestatem modo atque ignominiam minentur] Vox *modo* exsulat a Leid. 2. Deinde *minantur* præferunt Lov. 5. et Port. *minatur* Harl. 2. Sed totum id verbum deficit in fragm. Hav.

Nervo ac vinculis corpus liberum territent] Cap. 14. dicit 'servitutem' ac 'vincula.' Hæc et alia scriptorum veterum loca, in quibus pecuniæ judicati addictique in 'nervum,' 'vincula,' 'servitutem' et 'carcerem,' ducti dicuntur, confirmant sententiam illorum qui putant, legibus XII. tabularum non licuisse creditoribus,

corpus debitoris addicti in partes secare. Certe si hoc licuisset, caussa dici non potest, cur Manlius, cujus intererat, sævitiam et crudelitatem fœneratorum exaggerare, tantum nervum ac vincula memorare voluerit. Hoc observat alicubi, ut puto, Salmasius. *Duk.* *Nervo atque vinculis* Hav. *nervo ac vinclis* Lov. 4. Vide ad III. 56. § 3.

§ 9 *Et erat æris alieni magna vis, res damnosissima etiam divitibus, ædificando contracta*] Scribe cum Freinshemio, *vis, re damnosiss. etiam div., ædificando.* Notum est illud Græcorum : Σώματα πολλὰ τρέφειν, καὶ δώματα πολλ' ἀνεγείρειν Ἄτροπος ἐς πενίην ἐστὶν ἑτοιμοτάτη. *J. F. Gron.* *Æris alieni vis magna* Gaertn. Deinde *res damnosissima* omnes codd. mei, præter solum Port. qui a m. pr. *re damnosissima* habuit, ut Freinshem. et Gronov. recte scribendum viderunt, et Hearne se in Oxon. L. 1. 2. et B. reperisse profitetur. Dicto Græcorum, cujus Gronov. meminit, similis est inprecatio Lacedæmoniorum, variis locis Suidæ memorata : Οἰκοδομά σε λάβοι, καὶ ἀμβολά, ὅ, τε ἵππος, καὶ ἁ γυνά τοι μοιχὸν ἔχοι. Vide Suidam voce Ἀμβολὰς γῆ, voce Δακνόμενος, voce Ἵππους, et voce Οἰκοδομή. Præterea *et divitibus* Harl. 2. et Hav. Tum *ædificando divitibus contracta*, perperam trajectis vocabulis, Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5.

Grave per se, oneratum Latinorum] *Honoratum* Lov. 1. et 5. Vide ad XXXVI. 40. § 9. *et oneratum* Harl. 2. Port. et Hav. *qui oneratum* Gaertn. Mox voces *Latinorum atque Hernicorum defectione in speciem caussæ jactatum* exsulant a Leid. 2. *defectionem* habet Harl. 1. Tum *in spem caussæ* Gaertn. Vide ad III. 9. § 13. Deinde *jactatam*, pro *jactatum*, pleræque edd. vett.

Ut major potestas quæreretur. Sed nova consilia Manlii magis compulere senatum] Omnia hæc verba perperam omissa sunt a librariis codd. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. *Quæretur*, pro *quæreretur*, est in Gaertn. Vide ad II. 56. § 7.

§ 10 *A. Cornelius Cossus magistrum equitum dixit T. Quinctium Capitolinum*] *A. Cossus*, media voce neglecta, Port. Vox vero *equitum* deficit in Hav. Tum *dixit Quintum Capitolinum* Voss. 1. Lov. 1. et Leid. 2. 'Quintus' et 'Quintius' sæpius in Mss. commutari, vidimus ad III. 1. § 1. Eo errore admisso, prænomen *Titus* omitti debuit, ne uni duplex prænomen daretur. Id autem etiam commode intercipi potuit a vocis præcedentis litera finali.

CAP. XII. § 1 *Seu victoria triumphoque dictaturæ ipsi vires se additurum*] *Triumpho victoriaque* Gaertn. Τὸ *que* deest in Hav. Deinde, male divisis vocibus, *vir esse additurum* Leid. 1. quod hujus codicis librario, qui apographum unica serie exaratum descripsisse videtur, frequens est: pro eo *vim esse additurum* præfert Lov. 4. Paullo ante *tamen, quia seu celeritate*, transpositis vocibus, idem Lov. 4.

Delectu habito in agrum Pomptinum] *Dilectu habito* Flor. Voss. 1. et Leid. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7. et mox hoc cap. § 4. Deinde *in agrum Promptinum* Lov. 2. et fragm. Hav. *in agrum Pontinum* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Port. et Hav. Vide ad II. 34. § 4.

Quo a Volscis exercitum indictum audierat, pergit] Variat in Mss. codd. varie hic locus: quippe Pall. duo *qua Volscis.* Pal. 2. autem, *quo ab Volscis exerc. inductum audierat.* Andreas edidit *quo a Volscis exerc. indictum induci audierat.* Mox Camp. *quo a Volscis exerc. duci indictum audierat.* Gebh. *Qua Volscis* Voss. 2. et Lov. 3. *quod Volscis* Leid. 1. *quo et Volscis* fragm. Hav. a m. pr. *quo et ab Volscis* a m. sec. *quo ab Volscis* Port. et Hav. Deinde *inductum audierat*

Klockian. *inductum audierit* Hav. *indictum induci audierat* edd. Rom. 1472. et Parm. *induci indictum audierit* iis proximæ Mediol. 1480. utraque Tarvis. et aliæ. Quamvis autem interim Mediolanenses 1505. τὸ *induci* expunxerint, non invenerunt tamen, qui recte præeuntes sequerentur ante Frobenium, qui a. 1535. similiter eam vocem omisit. Ejus autem lectionis auctores indicare voluisse videntur, in aliis se codd. *inductum*, quod in duobus meorum superest, in aliis *indictum* reperisse. Solent autem vocabula 'inductus' et 'indictus' commutari in Mss. Vide ad x. 38. § 4. De locutione 'indicere exercitum' vide ad xl. 41. § 5. Denique vox *pergit* non comparet in Leid. 1.

§ 2 *Præter satietatem tot jam libris assidua bella cum Volscis gesta legentibus*] Sincerior et antiqua lectio *assidue bella cum Volscis gesta*. Rhen. Rhenani lectioni consentiunt ex meis Flor. Lov. 2. et Leid. 1. nisi quod eorum ultimus perperam legat *assidua bellatum Volscis*. Prisca lectio *assidue bella cum Volscis* superest in Voss. utroque, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. Port. Hav. Hearnii Oxonienses L. 2. B. C. et Exc. Pithœi. *Assiduæ bella cum Volscis* habet Harl. 2. *assiduæ bellatum cum Volscis* Harl. 1. *assidue bellatum Volscis* fragm. Hav. Deinde *cum Volscis gesta gentibus*, priori syllaba ultimæ vocis male neglecta, Leid. 2. et Lov. 1. Præterea *præter satietatem tot jam laboris* Hav. *societatem* etiam Lov. 5. a m. pr. Mox in verbis seqq. *succursum*, pro *succursurum*, Harl. 1. et Port. a m. pr.

Mihi percensenti propiores temporibus harum rerum auctores] Τὸ *mihi* deficit in Gaertn. Hinc *precensenti* habet Leid. 2. *præcensenti* Harl. 2. Vide ad ix. 10. § 7. Tum *propriores temporibus* Flor. et Lov. 1. Vide ad Livii iv. 17. § 5. *prioris temporis* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *priores temporibus* Voss. 1. pro varia lectione, Leid. 1. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. Sæpius ita variant librarii. Vide ad v. 15. § 4. Hic nihil muto. Livius xxv. 11. 'Plures propioresque ætate memoriæ rerum hoc anno tradunt factum.' xxix. 14. 'Proditum a proximis memoriæ temporum illorum scriptoribus libens posteris traderem.' Ut autem hic 'propior temporibus harum rerum auctor,' ita 'æqualis temporibus hujusce belli auctor' xxii. 7. 'Fabium æqualem temporibus hujusce belli potissimum auctorem habui.'

Unde toties victis Volscis et Æquis suffecerint milites] *Victis et Volscis et Æquis* Hav. *victis Æquis*, reliquis neglectis, Voss. 1. et Leid. 2. quorum posterior etiam *suffecerunt*. *Victis et Æquis* Lov. 1. *victis Æquis et Volscis* Lov. 2.

§ 3 *Quod quum ab antiquis tacitum prætermissumque sit*] *Quod quum ab antiquis prætermissum sit* Harl. 1. *quod quum ab antiquis tacitum prætermissum sit* Leid. 1. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. quod ferme genuinum puto. Similiter fere Cic. ad Fam. iii. 8. 'Prima duo capita epistolæ tuæ tacita mihi quodammodo relinquenda sunt.' Et, ut hoc loco 'tacitum prætermittere;' ita 'tacitum ferre' i. 50. 'Ne id quidem ab Turno tulisse tacitum ferunt:' ubi vide J. F. Gronovium. An alibi inveniri possit 'tacitum est ab antiquis,' illis indagandum relinquo, qui vulgatum probant. 'Taceri' absolute est ix. 37. 'Interea taceri opus esse.'

Cujus tandem ego rei] *Cujus tandem ergo rei* Klockian. Has voces sæpe in membranis commisceri, videbimus ad xxxvii. 53. § 11.

Quæ sua cuique conjectanti esse potest, auctor sim] *Suo cuique* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Male. Vide ad iii. 22. § 6. Deinde *auctor simus* Leid. 1.

§ 4 *Sicut nunc in delectibus fit Romanis*] *Sicut non* Gaertn. Sed com-

pendiorum *nc̃*, sive *nunc*, et *nõ*, sive *non*, similitudinem librariis errandi caussam exstitisse verisimile est. Vide ad IX. 7. § 5. Tum *dilectibus* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Klockian. et fragm. Hav. Vide ante hoc cap. § 1. Deinde *in delectibus fit Romanorum* Harl. 2. et Hearnii Oxoniensis B.

Alia atque alia subole] Ita primus edidit Gronovius a. 1665. priores non modo *sobole*, sed et scripti præter Flor. et Harl. 2. Vide hoc lib. ad c. 7. § 1.

Non ex iisdem semper populis exercitus scriptos] *Non et hiisdem* fragm. Hav. Sed sæpissime *et* atque *ex* confundi solent. Vide ad XXVI. 45. § 1. *non ex hiis semper populis* Lov. 5. Vide ad X. 10. § 6. Hinc *scriptos exercitus*, trajectis dictionibus, Lov. 4. *exercitus scriptus* Gaertn. *exercitus sumptos* priores edd. nisi quod *sumptosi* sit in Rom. 1472. et Parm. pro quo Mediolanenses 1505. *scriptos* substituerunt; quod, ab insequentibus iterum expulsum, et ab Ascensio 1513. et 1516. in margine pro varia lectione ostentatum, bona fide Aldus, et postea tantum non omnes in contextum receperunt. Non aliter etiam reliqui scripti mei. Mox *gens tum bellum intulerit*, addita vocula, Lov. 4. 5. et Port. *gestum bellum intulerit*, eodem ducentibus vestigiis, Lov. 2.

§ 5 *Quæ nunc, vix seminario exiguo militum relicto, servitia Romana ab solitudine vindicant*] *Seminarium* pro 'semine' posuisse videtur. Cæterum quidam *vendicant* legunt, quod est 'appropriant' ac 'suum esse dicunt.' Quidam *vindicant*, pro 'ulciscuntur,' 'a contumelia defendunt:' quasi dicat Livius *ab solitudine vindicant*, id est, a latronibus defendunt. Ego, ut ingenue fatear, sensum non intelligo, præcipue vero illud *solitudine*. Glar. Hujus loci, quem se non intelligere Glareanus fatetur, hic est sensus: Ea tum loca frequentissima fuisse, quæ nunc prope deserta essent, nisi a servis Romanis, qui ea a solitudine vindicant, colerentur; præsertim cum ibi pauci admodum sint qui militent, vix militum exiguo seminario relicto. *Sigon.* *Ab solitudine vindicant* Pal. 2. Verbum vero 'vendicare' nihili improbumque est. Est autem 'vindicare ab solitudine,' locum aliquem eximere solitudine, frequentare ne solus desertusque relinquatur. Diodorus XVIII. 58. p. 658. Μόνον γὰρ ἐκεῖνον πιστότατον ἀπολελεῖφθαι, καὶ δυνάμενον διορθώσασθαι τὴν ἐρημίαν τῆς βασιλικῆς οἰκίας. *Gebh.* Sic Plinius alicubi dixit, ergastula maximam partem Italiæ ab solitudine vindicare. *H. Vales.* Et eo tempore, quo hoc scribebat Livius, et dudum ante illius ætatem, major erat per totam Italiam numerus servorum in agris, quam liberorum capitum: cum quod possessores agrorum ad eos colendos servorum maxime opera utebantur, qua re plurimum minui cœperat numerus ingenuorum, tum quod largitiones frumentariæ plerosque liberos homines ex agris in Urbem alliciebant. Vide Sigon. de Antiq. Jur. Civ. Rom. II. 6. Lipsium Elect. II. 15. et Casaub. ad Sueton. Cæs. c. 42. et Aug. c. 42. *Duk.* Ubi id dixerit Plinius alteruter, quod refert Valesius, licet diligenter locum investigare conatus fuerim, non inveni. At simile quid obcurrit apud Plutarch. in Vit. Gracch. p. 827. Ὡς ταχὺ τὴν Ἰταλίαν ἅπασαν ὀλιγανδρίας ἐλευθέρων ἔσεσθαι, δεσμωτηρίων δὲ βαρβαρικῶν ἐμπεπλῆσθαι. *Qua nunc* est in Hav. Deinde *a solitudine* Gaertn. Tum *servitio Romana absolutione vindicantur* sine sensu Lov. 2. *vendicant* Voss. 2. Lov. 3. et editiones vetustæ, pro quo Ascensius annis 1513. et 1516. tamquam variam lectionem *vindicant* obfert, a Moguntinis deinde etiam in contextum receptum. Et recte. Ita enim semper scribendum *vindico*, non *vendico*, docuerunt Dausquei. in Orthogr. parte II. ea voc. et Voss. in

Etymol. Ling. Lat. voce 'Vindico.' Miror Glareanum hærere potuisse ad illud *solitudine*, ac non vidisse, 'vindicant loca a solitudine' idem esse ac si dixisset, efficiunt ne loca sola, deserta sint; defendunt, liberant a solitudine. Ita quædam coloniæ milites in supplementa et pecuniam in stipendium neganda populo Romano censent 'priusquam ad ultimam solitudinem atque egestatem perveniant,' apud Liv. XXVII. 9. Babylon dicitur 'rediisse ad solitudinem, exhausta vicinitate Seleuciæ,' apud Plin. Hist. Nat. VI. 26. 'arma Romana' dicuntur 'non fecisse solitudinem in Æthiopia' ibid. c. 29. Ut autem 'vindicare a solitudine,' ita 'vindicare a putrescendo,' id est, liberare, defendere a putredine, dixit idem Plin. XXXI. 9. 'Corpora defuncta etiam a putrescendo vindicans, ut durent per secula.' XXXIV. 15. 'Ferrum a rubigine vindicatur cerussa.' 'Seminarium' autem 'militum' vocat regionem, ex qua novi milites conscribuntur, quemadmodum proprie 'seminarium' vocatur, ex quo novæ arbores in pomaria transferuntur. Eo sensu ordo equester 'seminarium senatus' dicitur XLII. 61. 'Equites enim illis principes juventutis, equites seminarium senatus: inde lectos in Patrum numerum consules, inde imperatores creant.' Florus II. 6. 'Bellatricem illam, viris armisque nobilem Hispaniam, illam seminarium hostilis exercitus, illam Hannibalis eruditricem, totam recuperavit:' ubi vide viros doctos. Paullo ante voces *in eis* desunt in Leid. 2. et Lov. 1. *fuse* autem, pro *fuisse*, habet Klockian. *longis*, pro *locis*, Flor.

§ 6 *Quod inter omnes auctores convenit*] Ita primus edidit J. F. Gronovius, et vir doctus ad marginem ed. Curionis emendandum existimavit. Omnes non modo editi, sed et scripti mei, ut et Hearnii Oxon. N. et C. [illegible] Flor. sit *convenient*. Ita fere v. 34. 'Alpes inexsuperabiles visas haud equidem miror, nulladum via (quod quidem continens memoria sit, nisi de Hercule fabulis credere libet) superatas.' Ita 'quod nolim' inlustrarunt Nic. Heinsius, et Burmann. ad Nason. Epist. Heroid. XX. 100.

Camilli ductu atque auspicio accisæ res] *Accissæ res* Lov. 1. *actissæ res* Leid. 2. *abscissæ res* Lov. 4. 5. et Hav. *abscisæ res* Port. et Harl. 2. Sed vulgatum genuinum est. Vide ad III. 10. § 8. In verbis præcedd. *quam*, pro *quamquam*, perperam neglecta syllabæ geminatione, Lov. 1. Vide ad IV. 12. § 8.

Ad hoc Latini Hernicique accesserant] Forte *ad hos*. J. F. Gron. *Aut hæc Latini* Hav. *ad hæc Latini* Lov. 2. Harl. 2. Gaertn. et Port. sollemni librariorum aberratione. Vide ad XXI. 52. § 10. Gronovii conjectura Jac. Perizonio displicuit, qui vulgatæ lectioni firmandæ ad marginem Livii sui adscripsit similem locum ex I. 6. 'Et supererat multitudo Albanorum Latinorumque: ad id pastores quoque accesserant.'

Et Cerciensium quidem, et coloni etiam a Velitris] Quidam hunc locum emendarunt in *Circeiensium*: nam Velitras Circeiosque ipse Livius conjungit a. CCCLXXII. hoc lib. c. 21. etiamsi hoc loco et paullo post cap. seq. separare videatur: excusationem tamen hi loci habere facile potuerunt. 'Cercienses' certe qui sint, non puto uspiam reperiri: quare libro octavo quoque, non ita longe ab initio c. 3. *L. Numitium Circeiensem* legendum, non *Cerciensem*. Glar. *Cecinensium* Lov. 2. *Cercyensium* Voss. 1. *Cenninensium* Lov. 3. *Cehinensium* Voss. 2. *Cerciensium* Leid. 2. et Lov. 1. *Circinensium* Harl. 1. et Gaertn. *Cercinensium* Flor. Leid. 1. et fragm. Hav. *Cerecinensium* Lov. 4. *Citrenensium* Lov. 5. *Cetrinensium* Harl.

2. Port. et Hav. *Cercuensium* Klockian. Ex editis *Cerciensium* primi receperunt Mediolanenses 1495. et 1505. Veneti 1498. hinc Ascensius 1513. et 1516. etiam Aldus et quidam alii. Vetustiores dederant *Circiensium*. Sed *Circeiensium* jam recte Moguntini restituerunt. Vide ad II. 39. § 2. et hoc lib. ad cap. seq. § 8. ad c. 17. § 7. ad VIII. 3. § 9. et alibi. Præterea τὸ *et* non adparet in Harl. 2. Port. et Hav. *et coloni jam* præfert fragm. Hav. *etiam coloni et* alio ordine Lov. 4. *et coloni etiam a Volscis* Lov. 2.

§ 7 *Romanus dictator, castris eo die positis*] Ita constanter omnes editi, quibus tamen scriptorum nullus consentit præter Flor. Lov. 2. et Hav. Reliqui autem primam vocem ad præcedentem periodum referunt. Nam *a Velitris Romanis* habent Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *coloni etiam*, vel *jam a Velitris Romani. Dictator* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. 5. Harl. uterque, Gaertn. Port. et fragm. Hav. quæ lectio forte etiam verior habenda.

Hostiaque cæsa pacem Deum adorasset] Pro *orasset*, compositum pro simplici. Vide Burmann. ad Ovid. Ep. Ariadnes vs. 141. *Duk. Orasset* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. fragm. Hav. a m. sec. (quod *adorasse* a m. pr. obfert) et Hearnii Oxon. B. et N. *exorasset* Klockian. quod utrumque ex Scholiastæ expositione marginali contextum invasisse videtur. 'Adorare' est orare. Vide Passerat. et Broekhus. ad Propert. l. I. el. 4. vs. 27. quorum hic præsertim eam hujus verbi significationem vindicavit adversus Valesium, qui eo sensu umquam usurpatum fuisse negaverat. Et eo modo forte accipi debet apud Valer. Max. I. 1. ex. 7. 'Qua adorante, quum carbasum, quam optimam habebat, foculo inposuisset, subito ignis emicuit:' ita certe non opus erit, ut invitis Mss. cum Perizonio legamus *quam*, nempe Vestam, *adoranti*.

Jam arma ad propositum pugnæ signum, sicut edictum erat, luce prima capientes] Τὸ *signum* deficit in Gaertn. Deinde *sicut eductum erat* Leid. 1. quomodo sæpe scribæ peccarunt. Vide ad XXXIX. 15. § 11. *sicut erat edictum*, mutato ordine dictionum, Lov. 4. Præterea *canentes* Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. quod et in Voss. 1. pro varia lectione adscriptum est. *Rapientes* Harl. 2. Quam etiam varietatem lectionis sæpe in Mss. obviam esse, videbimus hoc lib. ad c. 23. § 5. Vulgatum non mutandum puto. 'Rapere arma' et 'rapta arma' apud scriptores sæpe obcurrunt. Vide quæ notavi ad Silii V. 97. Verum indicat plerumque locutio, propter necopinatum hostis adventum aut aliam caussam summa festinatione arma induere. Ea enim verbo 'rapere' significatio fere ubique inest, ut notet aliquid celeriter fieri. Sed hoc loco milites, quemadmodum antea edictum fuerat, arma capiebant, quod commodo suo fecere. Supra III. 66. 'Ad quarum primum strepitum, velut signo accepto, arma cepere Æqui et Volsci.' IX. 43. 'Arma capere jussis militibus hostium aciem invadit.' XXI. 43. 'Agite, cum Diis bene juvantibus arma capite:' hoc lib. c. 7. 'Turbatas militum mentes esse, segniter arma capta.' Silius IX. 55. 'In pugnas Fabius quoscumque sub illis Culpatis duxit signis, nunc arma capessunt.' XII. 168. 'Arma, cruentus Hostis adest, capite arma, viri, clamatque, capitque:' ita optimi præferunt scripti, non, ut olim edebatur, *rapite arma;* quamvis tamen ibi milites celeriter arma induisse locus aperte ostendat.

§ 8 *Nostra victoria est, si qui Dii vatesque eorum in futurum vident*] Scribe *si quid Dii vatesque eorum in futurum vident.* Rhen. Ita jam editum fuerat Venetiis 1498. Mediolani 1505. apud

Ascensium variis edd. Moguntiæ, et in omnibus recentioribus excusis, præterquam apud Aldum, qui, servans *si qui Dii*, Rhenano *si quid Dii* emendandi occasionem dedit. Rhenano favent omnes scripti, nisi quod voces *si quid* omittantur in Harl. 1. eorumque loco *sicut* præferant Flor. et Lov. 3. præterea autem *Di*, pro *Dii*, habeant Flor. et Leid. 1. Vide ad v. 14. § 4. *si quid Dii vident* rectum est. Ultima litera τοῦ *quid* intercepta erat ab initiali vocis seq. Vide ad xxiii. 8. § 9. Deinde *Dii augurésque* fragm. Hav. a m. pr. quod in contextum inrepsit ex margine, ubi a Scholiasta ita expositum fuerat, quia dictatorem 'auspicato' prodisse Livius modo dixerat, et mox addit, Deos Romanum 'secundis avibus' in prœlium mittere. 'Vates' pro augure etiam est apud Florum i. 7. 'Templum erexit, quod quum inauguraretur, cedentibus ceteris Deis, restitere Juventas et Terminus. Placuit vatibus contumacia.' Livius eamdem rem narrans dicit, 'omnium sacellorum exaugurationes admisisse aves, in Termini fano non addixisse.' i. 55. Similiter in hac historia Dion. Halic. Antiq. iii. p. 202. μάντεις *vates* vocat, quos antea οἰωνοπόλους *augures* vocarat. *Vatesve* est in Flor. Præterea *nostra est victoria*, transpositis dictionibus, legit Harl. 2.

Ut decet certæ spei plenos, et cum imparibus manus conserturos] *Conserturo* Voss. 2. et Lov. 3. *spei cum plebe et cum imparibus manus conserturi* Lov. 2. *spei pleni, cum plebe et cum imparibus manus conserturi*, utraque lectione juncta, Lov. 4. *spei pleni et cum imparibus manus conserturis* Harl. 2. ut dare voluisse videri possit *certæ spei plenis et conserturis*. At nihil muto. Vide ad xxxiv. 58. § 8. *Ut decet certæ spei plenos esse* Harl. 2.

Pilis ante pedes positis] Sic, non missis pilis, statim gladiis res gesta est l. ii. c. 30. c. 45. c. 65. et l. ix. c. 13. Quod suos non ab acie procurrere, sed impetum hostium excipere vult, etiam Virginius jubebat ii. 30. et Pompeius apud Cæs. Bell. Civ. iii. 92. Sed non probabat Cæsar. *Duk.*

Gladiis tantum dextram armemus] Vet. lib. *dexteras*. Sigon. *Dextram* demum adparuit in Frobenii ed. 1535. quod præter Sigonianas, *dexteras* præferentes, servarunt recentiores usque ad Gronovium, qui a. 1665. *dextras* revocavit, quemadmodum excusi ante Frobenium habuerunt, et superest in omnibus meis Mss. *Armemus dextras*, in alium ordinem digestis vocabulis, Lov. 4.

Ne procurri quidem ab acie velim] *Nec procurri quidem* Harl. 2. Port. et primæ edd. Male. Vide ad i. 10. § 3. *Nec ab acie procurri quidem*, insuper ordine vocum mutato, Hav. *procuratori*, pro *procurri*, dormitans dedit librarius Gaertn. De verbo 'procurrere' in hac re proprio, vide quæ notantur ad Silium Ital. viii. 566.

Sed obnoxios vos stabili gradu impetum hostium excipere] O pudendum lapsum! Repone *sed obnixos vos stabili gradu impetum hostium excipere*: ab 'obnitendo.' Sic vii. 33. 'Stant,' inquit, 'obnixi Samnites.' *Rhen.* *Obnixos* præferunt non modo omnes, quos adhibui, scripti, (unum excipio Lov. 4. in quo ejus loco *ocius* invenio,) sed et pleræque vetustiorum edd. Certe *obnoxios* tantum reperi in Venetis 1495. et 1506. tum tribus prioribus Ascensianis, Aldina, Parisina a. 1529. et Frobeniana priori. Livius viii. 38. 'In suo quisque gradu obnixi urguentes scutis, sine respiratione ac respectu pugnabant:' ubi similiter peccant librarii plerique. Tacit. Hist. ii. 5. 'Vespasianus nocte diuque consilio, ac, si res posceret, manu hostibus obniti.' Virgil. Æn. x. 359. 'Anceps pugna diu: stant obnixi omnia contra.' Æneid. xii. 720. 'Illi inter sese multa vi vulnera

miscent, Cornuaque obnisi infigunt.' Statius Theb. VIII. 400. 'Sic obnisa acies pariter suspiria firmant.' Nepos in Chabr. c. 1. 'Reliquam phalangem loco vetuit cedere, obnixoque genu scuto, projectaque hasta, inpetum excipere hostium docuit.' 'Obnixus' et 'obnoxius' sæpe in Mss. confunduntur. Vide ad VI. 28. § 7. et Gronov. ad Senecæ de Ira III. 8. Ita et 'subnixus' et 'subnoxius.' Vide ad IV. 42. § 5. Insuper pronomen *vos* deletum videbatur in Flor. Tum *hostium inpetum excipere* Lov. 4. præfert.

§ 9 *Ubi illi vana injecerint missilia*] Recide præpositionem: sufficit enim *vana jecerint*. Tacitus, 'Telisque non in vanum jactis.' *J. F. Gron.* 'Jacere missilia,' 'tela' recte dici, nullus dubitat. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 60. § 4. Hic tamen *injecerint* servant codd. scripti, nisi quod *inicerint* habeat Hav. *injecerunt* Harl. 2. Gaertn. et a m. pr. Port. ac fragm. Hav. *ejecerint* autem Leid. 2. *injecerint* itaque, nimirum in vos, in aciem vestram. Tacit. Ann. II. 17. 'Plerosque, tranare Visurgim conantes, injecta tela, aut vis fluminis, postremo moles ruentium, et incidentes ripæ operuere.' Et ita Livius inquit IV. 29. § 5. 'Consulem signum quoque intra vallum injecisse ferunt:' pro quo, simplici verbo usus, 'tela intra muros jacere' dixit Frontin. Strateg. III. 6. § 7. Præterea *illa vana missilia* Leid. 2. *illi varia missilia* Gaertn. sollemni scribarum aberratione. Vide ad XXII. 7. § 4. 'Vana missilia,' ut 'vana tela' apud Tacit. Histor. IV. 29. 'Ipsorum tela per tenebras vana.' Liv. X. 29. 'Velut alienata mente vana incassum jactare tela.' XXI. 8. 'Nullo inter arma corporaque vano intercidente telo.' XXVI. 39. 'Ut vix ullum telum in mari vanum intercideret.' XXX. 10. 'Vana pleraque tela in superiorem locum mittebant.' XXXI. 39. 'Id ut vanum teli genus senserunt esse.' XXXVIII. 22. 'Quo plures ac densiores erant, eo minus vani quidquam intercideret teli.'

Effusi stantibus vobis se intulerint] *Vobis se immiserint* Hearnii Oxon. N. Male. 'Inferre se alicui,' vel 'in aliquem,' Livio familiarissima est locutio. Ita II. 14. 'Adeo concitato inpetu se intulerant Etrusci.' cap. 30. 'Volsci, cursu et clamore fessi, quum se velut stupentibus metu intulissent Romanis.' III. 5. 'Dum se temere magis, quam satis caute, in mediam dimicationem infert:' ubi quædam vide. Hoc lib. c. 8. 'Quocumque se intulisset, victoriam secum haud dubiam trahebat.' XXIV. 16. 'Tanta vi se in hostem intulerunt, ut sustineri ultra non possent.' XXVIII. 15. 'E cornibus in mediam aciem sese intulerant.' XXXIII. 36. 'Quum primus secundusque inpetus retudisset inferentem se ferociter hostem.' 'Ingerere se' eodem sensu dixit Justin. XI. 14. 'Ubi confertissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, eo se semper ingerebat.' Obviam itaque passim apud Livium locutionem, ac tot codd. præsidio firmatam, unius cod. auctoritate mutandam non censeo, quamvis 'inmittere se' Livium etiam interdum usum fuisse agnoscam. Certe ita loquitur IX. 4. 'Vel in medios me inmittere hostes paratus sum:' ubi vide quæ notantur. *Se nobis intulerint* est in Lov. 4. *vobis se intulerunt* in Voss. 2. et Lov. 3.

Micent gladii, et veniat in mentem unicuique, Deos esse, qui Romanum adjuvent] *Gladii micent* Lov. 5. *miscent gladii* Leid. 1. et Klockian. Similis locus est II. 30. 'Consul Romanus nec promovit aciem, nec clamorem reddi passus, defixis pilis suos stare jussit: ubi ad manum venisset hostis, tum coortos tota vi gladiis rem gerere.' Deinde *veniet unicuique in mentem* Port. et Harl. 2. *veniat unicuique in mentem* Lov. 1. 5. et Voss. 1. Voces autem *in mentem* desunt in Leid.

2. Mox etiam male *miserunt*, pro *miserint*, Lov. 2.

§ 10 *Tu, Quinti*] Vet. lib. *Tu, T. Quinti.* Sigon. Prænomen, a Sigonio additum, exsulat a Flor. Voss. 2. Lov. 2. 3. Hav. et a fragm. Hav. a m. pr. Reliqui omnes agnoscunt, aut certe vestigia eorum eo ducunt. In Klockian. enim est *Tu T. quietem*, qui dare voluisse videtur *Tu, Tite, quietum equitem intentus ad primum initium moti certaminis teneas.* Sed in similibus potius Livius prænomine et nomine gentili uti solet. Supra IV. 14. 'Tum dictator, Macte virtute, inquit, C. Servili, esto.' Ejus moris plura exempla videri possunt in uno c. 6. hujus libri. Infra c. 15. 'Contra te, M. Manli, adhorter.' Eodem cap. 'Obfendit, inquit, te, A. Corneli, circumfusa turba lateri meo:' et alibi sæpe. Leid. 1. *Ut Quinti:* ubi prima litera τοῦ *Tu* intercepta est ab ultima vocis præcedentis. Vide ad II. 44. § 6. Superstiti autem literæ accrevit illa, qua pronomen *Titus* indicatur. In similem codicem incidit librarius Harl. 1. sed locum ulterius corrupit. Scriptum enim esse credens *ut'*, *Quinti*, dedit *uter*, *Quinti.* Alibi sæpe *ut* et *ut'*, sive *uter*, in Mss. commutari solent. Vide ad II. 47. § 2. et ad XXVI. 48. § 8.

Equitem intentus ad primum initium moti certaminis teneas] *Equidem*, pro *equitem*, Gaertn. et Hav. quem errorem ex imperita verba præeuntis pronunciatione natum puto. Vide ad VII. 16. § 3. Eædem voces et commutantur IX. 19. § 16. Deinde *intentum ad primum initium* edd. vetustæ. Supra II. 64. 'Volscos species armatorum peditum intentos velut ad impetum hostium tenuit.' XXXVI. 24. 'Ti. Sempronium tenere intentos milites signumque exspectantes jussit.' Primus Aldus *intentus* substituit, quem secuti sunt Colonienses 1525. Frobenius 1531. et inde reliqui recentiores. Neque aliter est in omnibus scriptis. Frustra itaque etiam est vir doctus, qui ad marginem ed. Mediolan. 1480. emendabat *intentius*, licet ita etiam præferat Flor. Infra IX. 24. 'Ego jam terrore omnia implebo: vos arcem intenti tenete.' XXVI. 43. 'Quum monuisset præfectos navium, ut vigilias nocturnas intenti servarent.' T. Quinctius ad primum initium moti certaminis intentus debebat equites tenere, sive continere, ne in obpositam hostium aciem procurrerent. Præterea *ad primum nuncium moti certaminis* Hearnii Oxon. L. 1. Male. *Primum initium* ut III. 54. 'Ubi prima initia inchoastis libertatis vestræ.' VII. 3. 'Nec tamen ludorum primum initium aut religione animos, aut corpora morbis levavit.' XXV. 40. 'Ceterum inde primum initium mirandi Græcarum artium opera factum est.' Varro de Re Rust. II. 4. 'Ab suillo enim genere pecoris immolandi initium primum sumtum videtur:' 'prima origo' Liv. VII. 2. 'Ludorum quoque prima origo ponenda visa est.' Ita contra 'finis extremus' XXXVII. 53. 'In amicitiam vestram venit, eamque perpetua et constanti fide ad extremum finem vitæ perduxit:' ubi vide quæ notantur. *Tene, quin huc hr̄e*, pro *teneas; ubi hærere*, Lov. 2. *teneas; quando huc hærere* Lov. 4. et fragm. Haverk. *teneas; huc hærere* Leid. 1. Ceterum post verbum *teneas* in Lovel. 4. Portug. et Hearnii Oxon. B. et C. subjunguntur hæc verba: *Hæc astutia pugnantis est.* In Lov. 5. *Hæc astutia pugnantis:* in Harl. 2. *Hac astutia pugnatum est:* in Hav. *Hac astutia pugnatus est.* Verum illa olim pro lemmate margini codicum adscripta fuerunt, sed postea ab indoctis librariis in contextum recepta sunt, ut sæpe alibi factum est. Vide ad VII. 40. § 4.

Ubi hærere jam aciem collato pede videris] Virgil. Æn. X. 361. 'Hæret pede pes, densusque viro vir.' *Duk.*

Videbis Lov. 4.

Tum terrorem equestrem occupatis alio labore infer] Pro *labore*, scribe *pavore*. Sensus est, territos adhuc terre. *Rhen.* Si ita Rhenanus ex cod. suo emendavit, non intercedo, quin hæc lectio recipiatur. Eam enim et Florent. probasse videtur. Ita fere I. 14. 'Subito exorti Romani transversam invadunt hostium aciem. Addunt pavorem mota e castris signa eorum, qui in præsidio relicti erant: ita multiplici terrore perculsi Fidenates.' Interim tamen *alio labore* servant Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. uterque, Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. L. 1. N. C. atque excerpta Pithœi; et ita primus Aldus ediderat, quum superiores excusi *alio pavore* exhiberent. Deinde *infert* Leid. 1. In verbis seqq. *innectusque*, pro *invectusque*, Hav. *invectus*, sine conjunctione *que*, vetustæ edd. usque ad Aldum, qui primus addidit, concinentibus scriptis. Denique *dissipat*, pro *dissipa*, Leid. 2.

§ 11 *Sic eques, sic pedes, ut præceperat, pugnant*] *Sic pedes, sic eques* edd. principes. Aldus eo ordine vulgavit, quo nunc exstat: ei autem favent omnes calamo exarati. Varie nunc equites peditibus, nunc pedites equitibus præponuntur apud Livium, ne quid hic dignitati ordinis equestris tributum credatur. Vide ad XXVII. 13. § 9. et XXXIV. 20. § 2. Codd. itaque præeuntes sequi oportet. Tum *ut præceperant, pugnant* Flor. Leid. 1. Lov. 5. et Port. *ut præceperat, pugnat* fragm. Hav. et editi usque ad Aldum. Adparet librarios existimasse eodem numero utrumque verbum ponendum. Verum *pedes* et *eques*, ad quos refertur τὸ *pugnant*, recte admittunt verbum plurale. Quin et quodque eorum vocabulorum, tamquam conlectivum consideratum, verbo plurali construi potest. Vide ad XXXV. 26. § 9.

Nec dux legiones, nec fortuna fefellit ducem] *Dux legionis* male fragm. Hav. a m. pr. Tum *ne fortuna* Leid. 2. *nec fefellit fortuna ducem* edd. antiquiores. Aldus vocabula trajecit, ut nunc editur. Eum vero ordinem probant codd. scripti.

CAP. XIII. § 1 *Nulli rei, præterquam numero, freta*] Scribe *nulla re*. Ut IX. 35. 'Etrusci omnium, præterquam multitudinis suæ, qua sola freti erant, immemores.' *J. F. Gron.* Lib. IV. c. 37. 'C. Sempronius, cui ea provincia sorte evenit, tamquam constantissima re, fortuna fretus:' ita et ibi Gronovius scribendum conjecit, quum antea ederetur *constantissimæ rei fortuna*, et Rhenanus emendandum censuisset *constantissimæ rei, fortunæ fretus*. Vide quæ ibi plura notantur. *Nulla re* hoc loco præferunt Lov. 2. et 4. Sed *nulli rei* constanter servant reliqui omnes codd. nisi quod pejus adhuc *nullius rei* sit in Hav. et Harl. 2. *nulla re* jam Ascensius 1513. et 1516. in contextum recepit, altera lectione in marginem rejecta. Sed neminem habuit, qui imitatus est, præterquam Parisinos 1529. Deinde *præter numero* Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad V. 52. § 13.

Et oculis utramque metiens aciem] Copula *et* deficit in Harl. 1. et editis prioribus. Aldus eam addidit, quam etiam scripti reliqui servant. Deinde *utcumque metiens* Port. Vide ad VIII. 24. § 15. Præterea *metiens arcem* Leid. 2. Vide ad VII. 11. § 7. Mox *prælium temere iniit* alio ordine Lov. 4.

§ 2 *Clamore tantum missilibusque telis*] *Missilibusque et telis* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 2. At longe melius τὸ *et* deficit in aliis omnibus libris. Propric quidem 'tela' fuerunt, quibus eminus pugnabatur, quæ emitti in hostem solebant, secundum vulgarem opinionem ita dicta, quod τηλόθε sive τηλόθεν mittantur; usu tamen obtinuit, ut latius accipiantur, atque

usurpentur etiam pro illis quibus cominus pugnatur. Vide Vossium in Etymolog. Ling. Lat. voce 'Telum.' Et hinc telum pro hasta, pro sica, pro cornu uri, pro lapide, pro venabulo, pro funda poni, docuit Grævius ad Justin. II. 5. Et ita pro securi Livius utitur I. 40. 'Alter elatam securim in caput dejecit: relictoque in vulnere telo ambo se foras ejiciunt.' Cultrum etiam, quo Virginius miseram filiam a libidine Appii decemviri vindicaturus interfecerat, 'telum' vocat III. 50. 'Strictum etiam telum resperssusque ipse cruore tota in se castra convertit.' Hinc factum, ut distinctionis caussa dicere cœperint 'missilia tela' de illis quibus eminus pugnatur; quod apud Livium frequenter obcurrit. II. 65. 'Volscus, effusis ad primum inpetum missilibus telis, saxa objacentia pedibus ingerit in subeuntes.' IX. 24. 'Pluribus, quam pro numero virorum, missilibus telis eo coniatis:' ubi etiam male unus codex *telisque*. XXII. 37. 'Aptam manum adversus Baliares ac Mauros, pugnacesque alias missili telo gentes.' XXVII. 15. 'Tormentis et saxis omnique missilium telorum genere instruit:' ubi etiam male edd. principes *missilium telorumque*. XXXVIII. 19. 'Minima adparatus missilium telorum cura fuit.' c. 22. 'In multitudinem, compulsam in castra, vis ingens missilium telorum conjiciebatur.' XLII. 53. 'Vehicula tantum imperata, ut tormenta telorumque missilium ingentem vim præparatam, bellicumque aliud instrumentum veherent.' XLIV. 35. 'Romani omni genere missilium telorum ac saxis maxime vulnerabantur.' Virgil. Æneid. X. 773. 'Dextra mihi Deus, et telum, quod missile libro, Nunc adsint.' 'Tela arcu missilia' memorat Ovid. Epist. Heroid. XVI. 39. 'Nec tamen est mirum, si, sicut oporteat, arcu Missilibus telis eminus ictus, amo.' Si quis tamen omnino *missilibusque et telis* malit, per 'missilia' alia quævis manu mitti solita, ut lapides ac similia, intelligere debebit, quomodo 'tela missiliaque saxa' memorantur v. 47. 'Jamque et alii congregati telis missilibusque saxis proturbare hostes.' Mihi tamen nihilominus recepta lectio præstare videtur.

Et primo pugnæ inpetu ferox] Vocem *primo*, quæ hic in primis necessaria est, non agnoscit Leid. 1. Infra X. 28. 'Ita persuasum erat duri, Samnites et Gallos primo inpetu feroces esse.' Insuper vox *pugnæ* deficit in vetustioribus excusis. Eam primi addiderunt Mediolan. 1505. mox Ascensius 1513. et 1516. tum Aldus et alii. Eamdem vocem servant constanter libri scripti.

Gladios et conlatum pedem et vultum hostis, ardore animi micantem] *Gladius* librarii errore Leid. 1. et Lov. 4. Quum autem in similem lectionem præferentes membranas librarius Port. incidisset, eamque aperte mendosam vidisset, non consulto integriore codice, suo Marte *gladium* dedit. Sed reliqui recte vulgatum retinent. Deinde *multum hostis ardore animi* Lov. 5. et Gaertn. Voces 'multus' et 'vultus' etiam a librariis Silii confusas fuisse, conjecit Nic. Heins. ad XIV. 530. ubi tamen vulgatum defendi posse olim monui. *Multum hostis ardorem animi* Harl. 2. et Port. *vultum hostis ardorem animi* Harl. 1. Lov. 3. et Voss. 2. *vultum hostis ardorem animis* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *vultum hostis ardoremque animi* Lov. 4. *vultum hostis ardoreque animi* Lov. 2. Vulgatum unice verum est. Ut Romanis hoc loco 'vultus ardore animi micans,' ita 'oculi ardentes' tribuuntur in pugna VII. 33. 'Oculos sibi Romanorum ardere visos, aiebant, vesanosque vultus et furentia ora: inde plus, quam ex alia ulla re, terroris ortum.'

§ 3 *Rupti inde multis locis ordines*]

[redacted]

Victi inde Lov. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. reliquis codd. invitis. 'Rupti ordines,' ut 'rumpere aciem' apud Justin. I. 6. 'Proinde videant, fugientibus hæc, an illa pugnantibus acies rumpenda sit:' 'interrumpere aciem' Liv. dixit XLIV. 41. 'Intervallum implevit legio, atque aciem hostium interrupit.' Et mox eodem cap. 'Interrupta multifariam acie obviam ire cogebantur.' Paullo ante τὸ *inlata* deerat in Leid. 1. Lov. 2. et fragm. Hav. a m. pr.

Motaque omnia et fluctuanti similis acies erat] Non absurda Ms. codicis lectio, quæ habet *et fluctuantis similis acies erat*. Nam cum genitivo constructum *similis* ad mores refertur, auctore Donato. *Rhen.* Vet. lib. *fluctuanti similis.* Sigon. Quod ex Donato docet Rhenanus, multi passim grammatici tradiderunt. Ita Diomedes lib. I. p. 293. 'Similis sum tui moribus;' p. autem seq. 'similis sum tibi figura' dici monet. Similiter Caper de Orthogr. p. 2242. 'Illius similis ad mores refertur, Illi similis ad vultum.' Beda de Orthograph. p. 2345. 'Similis sum tui, moribus; similis tibi, facie.' Secundum hanc distinctionem Livius recte dixisset I. 20. 'In civitate bellicosa plures Romuli, quam Numæ, similes reges fore putabat.' II. 31. 'Optabitis, me Dius fidius, prope diem, ut mei similes Romana plebes patronos habeat.' III. 9. 'Si quem similem ejus priore anno, &c. irati Dii tribunum dedissent.' VII. 34. 'Tum vero nos similes istorum simus, si diutius hic moremur.' XXII. 39. 'Si collegam tui similem, L. Æmili, haberes.' XXVI. 2. 'Milites, qui nihil aliud peccaverint, quam quod imperatoris similes fuerint, relegatos.' c. 50. 'Scias, multos nostri similes in civitate Romana esse.' XXXVIII. 51. 'Orate Deos, ut mei similes principes habeatis.' XLV. 38. 'Quis enim aut Africani aut Paulli similis esse in ingrata et inimica bonis civitate velit?' Et ali

Nihilominus Vossio potius c
Gramm. VII. 11. nullo habi
mine, voci *similis* modo se
modo tertium casum jung
quamvis tamen ipse Vossius
ris absolvi nequeat, repr
illos, qui adjectiva similitudi
tivum regere volunt, quum
mam; dativum, quum ad u
feruntur. Id enim quis pal
rit, nondum inveni. Ratio,
sii sententiam veriorem pu
est, quod quum optimos ali
tores, tum etiam Livium, n
cis discrimen non observasse
Ita I. 22. 'Hic non solum
regi dissimilis, sed ferocior e
mulo fuit.' III. 63. 'Jamque
in tribunatu ponere aliquid
similes Icilio tribunos habe
9. 'Pulsa plebs, nihil Roma
similis, armata ex urbe profe
tamen pauci, et quidem sua
dei, codd. *Romanæ plebis si*
ferunt. XXVI. 1. 'Venisse D
limum juvenem, vincenter
quum armis, tum benignita
neficiis.' XLIV. 4. 'Si host
lem antiquis Macedonum reg
buisset consul.' Et ita, nu
veri, nunc *simile veris* dici, vi
V. 21. § 9. In his itaque co
dei adhærere debemus: qu
omnes, quotquot usus sum, v
tueantur; (unum excipio Fl
nano consentientem;) illud q
ferendum sit, vix dubitare
Lectio autem, quam Rhenan
suo, et ego in Flor. invenim
nata esse videtur, quod libr
ram initialem vocis seq. p
etiam in fine vocis præced.
rint. Id autem infinitis loc
sertim in litera *s*, factum es
bimus ad Livii lib. XXVIII. c.
Quamvis alibi passim in regi
cis 'similis' ac 'dissimilis'
librarii soliti fuerint. Vide
§ 9. VIII. 12. § 11. IX. 13. §

49. § 6. et aliis locis. Insuper licet distinctio, quam memorat Rhenanus, religiose a scriptoribus observata fuisset, tamen ne sic quidem vulgatum mutandum putarem. Nam *fluctuanti similis* non tam ad mores, quam ad formam, referendum est. Ceterum *ista omnia*, omisso τῷ *que*, est in Leid. 1. Post *confluctuanti*, pro *et fluctuanti*, in Lov. 4. et 5. Tum vox *similis* deest in fragm. Hav. a m. pr. Denique *similis erat acies*, dictionibus trajectis, præferunt Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Gaertn. et Port.

Deinde, postquam, cadentibus primis] *Dein* Harl. 1. Vide ad III. 3. § 6. Tum *cedentibus primis* excusi principes usque ad Aldum, qui primus *cadentibus* dedit. Et ita uno ore omnes scripti. 'Cadere' et 'cedere' sæpius in libris scriptis commutari solent. Vide Burmann. ad Gratii Cyneg. vs. 9.

Jam ad se quisque perventuram cædem cernebat] Video diversam lectionem in veteri volumine fuisse, nempe *credebat*; et additum *Alibi cernebat*. Rhen. Omnes mei constanter *cernebat*. Sed *quisquam* habet Leid. 1. quemadmodum et librarius hujus codicis errarat hoc lib. c. 4. § 5.

§ 4 *Instare Romanus*] Ita recte Frobenius a. 1531. edidit. Omnes pleres dederant *Stare Romanus* contra mentem Livii. Idem tamen error pertinaciter etiam in omnibus scriptis, præterquam in uno Flor. superest. Idem testatur quoque Hearnius de Oxon. B. N. et Excerpt. Pithœi. Sed omnino prima syllaba vocis *Instare* ob ductuum similitudinem intercepta est ab ultimis literis vocis præced. Insuper *Stare Romanus* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

Donec armati confertique abibant, peditum labor in persequendo fuit] *Confertique* Leid. 1. *confectique* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *convectique*, aucto ex prava verba præeuntis pronunciatione errore, Lov. 4. Tum *adhibant* Voss. 2. a m. pr. *adibant* a m. pr. et et Lov. 3. Vide ad l. XL. c. 55. § 5. Denique *labor in sequendo fuit* fragm. Hav. a m. pr. Paullo post verbis seqq. *jactare arma*, pro *jactari arma*, Harl. 2. et Port. a m. sec. Inferius adhuc *signo dato*, alio vocabulorum ordine, edd. antiquiores, sed invitis scriptis, quibus concinentibus Aldus dedit *dato signo*.

§ 5 *Impediri cursum, obequitandoque agmen teneri*] *Impedire cursum* Gaertn. Tum *abequitandoque* idem Gaertn. et Hav. Vide ad II. 45. § 3. *obequitando* Lov. 5. Deinde *teneri agmen*, vocibus transpositis, Gaertn.

Dum adsequi pedes et justa cæde conficere hostem posset] *Dum ad te sequi* Leid. 1. *dum apte sequi* Lov. 2. et Hav. *dum apte persequi* Hearnii Oxon. C. Male. 'Adsequi aliquem' est ad eum prægressum sequendo pervenire. Infra XXVIII. 16. 'Si via recta vestigia sequentes issent, haud dubie adsecuturi fuerint.' Vide Hadrian. cardinal. de Serm. Latin. p. 103. Præterea *justa cedere* deerrans dedit librarius Hav. Denique *conficere hostes* Lov. 4. Vide ad v. 50. § 2.

§ 6 *Fugæ sequendique non ante noctem finis fuit*] *Fugæque sequendi* Gaertn. Mox *capta ac direpta*, omissa voce *quoque*, Lov. 2. et Hearnii Oxon. B. In seqq. verbum substantivum omisit librarius Lov. 4.

§ 7 *Pars maxima captivorum ex Latinis atque Hernicis fuit*] *Ex Latino Hernicisque fuit* Leid. 2. *ex Latinisque Hernicis fuit* Lov. 1.

Ut credi posset, mercede militasse] *Credi posse*, τῷ *ut* omisso, fragm. Hav. a m. pr. Tum *mercede militum concessa* Voss. 2. a m. pr. Paullo post *inventa*, pro *inventi*, Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. Deinde *adjutos Volscos hostes* alio ordine Hav.

§ 8 *Circeiensium quoque quidam cogniti, et coloni a Velitris*] *Circiensium* Voss. 1. et vetustissimi excusi. *Cer-*

ciensium Flor. Leid. ambo, Lov. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Ita Mediolanenses etiam 1495. quos quidam secuti sunt. *Cercientium* Voss. 2. *Certientium* Lov. 3. *Cercinensium* fragm. Hav. a m. sec. et Gaertn. *Cetrinensium* Harl. 2. Port. et Hav. *Ceretensium* Lov. 2. *Ceretinensium* Lov. 4. et 5. Sed recte Moguntini *Circeiensium* ediderunt, quod et in Harl. 1. superest. Vide ad cap. præc. § 6. Tum vox *quoque* deficit in Leid. 2. Deinde *cogniti ex colonia Velitris* Harl. 2. Port. et Hav. *Cogniti et colonia a Velitris* Voss. 2. Male. Infra hoc lib. c. 17. 'Colonis Circeiensibus et a Velitris purgantibus se Volsci crimine belli:' ubi vide quæ notantur.

Primoribus Patrum eadem, quæ dictatori] *Prioribus Patrum* fragm. Hav. a m. pr. et Gaertn. Quæ varietas scripturæ in Mss. errore librariorum frequens est. Plura exempla vide ad XXXVII. 43. § 10. Tum *eandemque dictatori defectionem* Leid. 2. Lov. 4. Gaertn. Port. et Hav. *eandem quæ dictatori* Voss. 1. Lov. 1. 5. et fragm. Hav. Verum ita scribendum fuisset *eamdem*, *quam dictatori*, *defectionem*, quomodo præfert Lov. 2. At optimæ notæ codd. aliique multi nihil mutant. Et recte. Nam *eadem*, *defectionem* per adpositionem dicuntur: quales locutiones in Livio sæpe obcurrunt. Vide ad XXV. 34. § 10. Mox *sui quique populi* Lov. 3. Sed male. Missi indicavere defectionem, quisque sui populi. Infra VIII. 38. 'In suo quisque gradu, obnixi, urguentes scutis, sine respiratione ac respectu pugnabant.' Supra hoc lib. c. 8. 'Sequere imperatorem, pro se quisque clamantes.' c. 4. 'Ex ferocientibus universis singulos, metu suo quemque, obedientes fecit.' Hinc *judicavere*, pro *indicavere*, Port. quomodo sæpe peccatur in codd. manu exaratis ob ductuum adfinitatem. Vide ad Epit. Liv. lib. LXIII. Denique *Romanque populi haud perplexe indicavere*, reliquis omissis culpa scribæ, Harl. 1.

CAP. XIV. § 1 *Minime dubiis bellum cum his populis Patres jussuros*] *Minime dubiis* Hav. Deinde vox *populis* deest in Leid. 2. Paullo ante *exercitum instavis*, pro *ex. in stativis*, Klockian.

Quum major domi exorta moles coëgit adciri] *Cur major* Voss. 2. et Lov. 3. *tum major* Lov. 5. *dum major* Gaertn. Deinde *cogit* fragm. Hav. a m. pr.

Gliscente in dies seditione] Passimum hæret in quibusdam libris glossema *crescente*. Sic ante triennium restitui Fabium VI. 1. 'Item in theatro, in templo, in concione gliscit invidia:' de qua re vide mihi Crepundiorum III. 5. Infra quoque c. 34. puto excidisse, 'Tanto in urbe vis Patrum in dies miseriæque plebis crescebant:' lege *gliscebant*. Lib. XXVII. c. 3. 'Novum in occulto gliscens per indicium protractum est facinus.' XXIX. 2. 'Ne glisceret prima neglegendo bellum.' Utitur et XXXVIII. 42. 'In Liguribus magni belli et gliscentis in dies magis fama erat.' *Gebh.* *Crescente* etiam Voss. 2. Klockian. Lov. 3. Hearnii Oxon. C. atque margo codicis N. At recte id glossema esse Gebhardus existimavit, quod, olim a Scholiasta oræ codicis adscriptum, postea ab indoctis librariis in contextum receptum est. Similiter ubi apud Columell. editur VIII. 9. 'Per hiemem, quamvis adhibeatur opera, difficulter gliscit:' codex alioquin optimus Sangerm. præfert *crescit*. Sæpius autem verbo 'gliscere' Livius utitur. Præter loca Gebhardo memorata obcurrit II. 19. 'Nec ultra bellum Latinum, gliscens jam per aliquot annos, dilatum.' c. 23. 'Invidiamque eam, sua sponte gliscentem, insignis unius calamitas accendit.' XLII. 2. et alibi. Apud Silium etiam, Livii ubique imitato-

rem, frequens est. Ita IV. 5. 'diros canit improba motus, Et gliscit gressu:' ubi quædam olim notavi. X. 598. 'Dura inter pavidos alitur fortuna sedendo, Et gliscunt adversa metu.' XII. 402. 'dextræ gliscebat cædibus ardor.' XV. 580. 'At Roma, adversi tantum mala gliscere belli Accipiens, trepidare metu:' et alibi. Tacito inprimis hoc verbum in deliciis fuit, qui infinitis locis eo usus est. De eo plura vide apud Barthium Advers. XXXV. 20. et apud Burmann. ad Valer. Flacc. II. 278. Mox *metuendam faciebat auctor*, transpositis vocibus, Leid. 1.

§ 2 *Non enim jam orationes modo Manlii*] Voces *enim jam* male neglexit librarius Leid. 2. solam vocem *jam* librarius Lov. 4. Deinde *orationes tantummodo* Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. *orationes modo tantum* Lov. 5. quæ lectiones iterum ex margine infaustis avibus in contextum fuerunt receptæ. Nam *modo* hic ponitur pro 'tantummodo.' Vide ad III. 53. § 5. Pari modo in uno cod. Sallust. *tantummodo*, pro *tantum*, datum esse testatur Cortius ad Sall. Jug. c. 26. § 1. Præterea *M. Manlii*, vel *M. Mallii*, vel *M. Manilii* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. et C. omnesque edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ prænomen *Marcus* omisit, quod et in reliquis scriptis deest: ubi interceptum est a prima litera vocis seq. ut aliis locis sæpe factum. Vide ad XL. 14. § 1. In Grutero autem id operarum typographicarum neglegentia accidisse videtur, quem errorem nemo recentiorum animadvertit. Quod exciderat, loco restitui.

Facta popularia in speciem, tumultuosa eadem, qua mente fierent, intuenda erant] Sic quidem omnes libri. Sed scribendum videtur *intuenti*. Manlii non modo orationes, sed et actiones erant prima fronte populares, sed consideranti, quo consilio fierent, omnino seditiosæ. *J. F. Gron.* Etiam omnes codd. mei in vulgatam lectionem conspirant, nisi quod *metuenda erant* præferant Voss. 2. Lov. 3. et in margine Hearnii Oxon. N. At librariorum menti ea vox adhuc obversabatur, quod modo præcesserat. Gronovio *intuenti* substituenti obloquitur interpres Delphinicus, existimans Livii mentem esse, dictatori non jam orationes modo Manlii, sed facta inspicienda fuisse, ut nempe obviam iret seditioni, si quæ moveretur. Non tamen efficit, ut a viro subactissimi judicii hic diversus abeam. Nisi enim conjectura ejus recipiatur, vix apte verba Livii cohærent. Non adtendit Donjatius ad particulam *enim*, qua Livius rationem reddit, cur solito magis seditionem metuendam Manlius faciebat. Ea enim non est, quia dictatori inspicienda erant ejus facta; si enim inde motus seditionis deducendus esset, is evitari potuisset non inspiciendo: sed ideo seditionis metus in dies gliscebat, quia, quicumque orationes ejus et facta in speciem popularia inspiceret, et adtenderet, qua mente quælibet ab eo fierent, facile deprehendebat, eadem tumultuosa esse. Ceterum obponit hic Livius 'speciem rerum' sive prætextum, sub quo vera rerum facies occultatur, atque ipsam rem sive 'mentem, qua res fiebat.' Ita alibi sæpe 'species rei' et 'res ipsa' obponi solent. Infra XXXIX. 35. 'Per speciem auxilii Byzantiis ferendi, re ipsa ad terrorem regulis Thracum injiciendum profectus:' ubi alia exempla vide. Præterea *in specie tumultuosa eadem* Lov. 2. Male. Vide ad III. 40. § 7. *in speciem tumultuosam eadem* Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Atque ita etiam Mediolanenses 1505. ediderunt, quos Ascensius 1513. et 1516. ac Parisini 1529. imitati sunt.

§ 3 *Vociferatusque de superbia Patrum, ac crudelitate fœneratorum*] Vo-

ciferatus de superbia Leid. ambo: *vociferansque de superbia* Harl. 2. Gaertn. Port. et Hav. Tum *et crudelitate* Hav. *ac credulitate*, literis trajectis, Leid. 1. et Lov. 5. Vide Freinshem. ad Curtii VI. 10. § 15. Paullo post *et virtutibus ejus viri*, addita conjunctione, Leid. 1. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et edit. Mediolan. 1505. quum in omnibus prioribus edd. etiam vox *viri* defuisset, eoque τὰ *virtutibus ejus fortunaque* ad proximum *plebis* referenda viderentur. Ascensius deinde et post eum reliqui vocem quidem *viri*, in omnibus Mss. exstantem, receperunt, non tamen copulam *et*. Ceterum in verbis præcedentibus, pro *judicatum pecuniæ*, Klockian. præfert *nexum ob æs alienum*, quæ lectio alterius glossema esse videtur. 'Judicatum addictumque' mox vocat § 10. quod hoc loco 'judicatum pecuniæ duci,' ubi vide. Præterea *occurrit*, pro *accurrit*, est in Lov. 4. Vide ad XXIII. 24. § 8.

§ 4 *Nequidquam hac dextra Capitolium arcemque servaverim*] *Nequoquam* Leid. 1. *nequaquam* Voss. 2. et Lov. 3. lapsu scribarum, qui sæpe has voces commutare solent. Vide ad II. 58. § 8. et ad XXVII. 26. § 2. Deinde *ac dextra* Lov. 3. et ed. Rom. 1472. Vide ad XXXV. 26. § 7. *hac dextera* Lov. 1. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. Reliqui, et inter eos integerrimi, vulgatum defendunt. Mox *si cui est*, pro *si civem*, Gaertn. Per compendium scriptum fuerat *si ciuē;* error itaque profluxit ex adfinitate ductuum *iu* et *ui*. Vide ad IX. 1. § 8. *Commilitonemmeum*, pro *commilitonemque meum*, Lov. 2.

Tamquam Gallis victoribus captum] *Tamquam a Gallis victoribus captum* Lov. 2. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. At nihil mutari necesse est, invitis reliquis, quibus utor, codd. 'Captus Gallis' et 'captus a Gallis' eodem sensu dici, ostendunt quæ notavi hoc lib. ad cap. 11. § 4. Pessime etiam

Gallis virtutibus præfert Ha
melioris notæ est, quod He
Oxonii in cod. C. reperisse
in verbis seqq. *in servitutem*
duci videam, ac reum cedi.
tres voces in uno tantum Le
hi obviam fuerunt. *Et in s*
addita priori vocula, habet

§ 5 *Ideo rem creditori pal*
solvit] Pall. Mss. tres, et bi
tæ edd. *Inde rem*. Gebh. *I*
omnes non modo scripti, se
excusi usque ad ed. Franco
1578. quæ *Ideo*, errore, ut p
rarum, dedit, quem Modius
rus, et Heinsius servarunt,
jam Gronovius in prima l
emendavit. In uno tantum
est *In rem*. Sed librarius
In addere neglexit. Hinc a
tum esse, ut sæpissime *in* e
inde, commutentur in memb
tustis, videbimus ad X. 20.
reum cedi palam populo solvit
modo sensu ostentat Lov. 2.
ea male *credit*, pro *solvit*, Le

Solvit, libraque et ære libera
tit] Pal. 2. *ære eum l. emitti*
scriptum tamen *liberavit, lib*
dimisit. Pejus, credo, Andr
rumque ex ære lib. emittit. G
manumissione addictorum
cus est Quintiliani Instit. O
p. 414. ed. Burm. 'Qui se
si manumittatur, fit liberti
item addictus:' et Calpurn
Declam. XIV. ubi filius a
qui patrem addictum redem
cit, 'Et redemi patrem, et
si.' Salmas. de Modo Usu
scribit, pecuniæ judicatos et
si ipsi solvissent, aut pro illis
tamen liberos habitos, sed,
in servitutem redacti erant,
et libram liberandos fuisse
qui emancipabantur. Et in
ad Jus Attic. et Rom. c. 11
et seqq. nullum discrimen i
dictos et servos ære emtos
quia addicti legibus XII. ta

et venumdari et occidi poterant. Quintilianus tamen Instit. Orat. VII. 3. auctor est, addictum recepta libertate ingenuum esse, et Declam. CCCXI. tam ingenuum esse, quam ante fuerat. Et conditionem addictorum meliorem fuisse, quam eorum qui jure servi erant, ipse Salmas. tradit de Modo Usur. p. 877. et alii dudum ostenderunt e dd. ll. Quintiliani. De sententia leg. XII. Tabularum autem, quod ad jus occidendi addictos attinet, non idem sentiunt eruditi. Quod porro Salmasius dicit, addictos ab his, qui pro iis creditum solverant, manumissos fuisse, id verum esse constat ex Livii et aliorum scriptorum locis. An autem, si ipsi pro se solvissent, tamen per æs et libram liberari debuerint, quod idem scribit, mihi non liquet. Nec scio, quid juris alii, a quibus liberati et manumissi erant, hac re in illos consequuti fuerint. *Duk. Liberaque et ære liberatum* Hav. *liberatque et ære liberatum* Hearnii Oxon. N. *libraque ut ære liberatum* Port. *liberaque ut ære liberatum* Lov. 5. *liberaque et ea re liberatum* Lov. 4. *liberumque et ea re liberatum* Lov. 2. *libraque et ea re liberatum*, literis transpositis, Leid. 1. *libraque et ære libratum* Gaertn. Vulgatum rectum. De locutione 'libra et ære' vide Brisson. de Verbor. quæ ad jus pertinent, Signific. voce 'Æris.' Insuper *mittit* Lov. 4. Mox *Deosque atque*, pro *Deos atque*, edd. Rom. 1472. et Parm.

Parenti plebis Romanæ gratiam referunt] Vox *Romanæ* deest in Voss. 1. et Harl. 1. Sed in eorum priori adparet tamen margini adscripta. *Gratiam ferunt* est in Lov. 2.

§ 6 *Acceptus extemplo in tumultuosam turbam*] *Inter tumult. turbam* Harl. 2. solito errore, de quo vide ad XXXVIII. 57. § 6. *et tumult. turbam* Port. a m. pr. *et in tumult. turbam* a m. sec. *in tumult. plebem* Lov. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. Forte exponendi caussa in ora cod. ad vocem *turbam* adpositum erat *plebis*, ut turba plebis intelligeretur: eaque vox deinde altera ejecta in contextum recepta est. Mox *tumultum agebat*, pro *tumultum augebat*, præfert fragm. Hav. a m. pr. 'Agere' et 'augere' aliis etiam locis a librariis commutantur. Vide quæ notantur ad XXVII. 9. § 11. Similiter etiam 'tumulus' et 'tumultus.' Vide ad VII. 34. § 9.

Veienti, Gallico, aliisque deinceps bellis] Primam vocem, quam omnes alii servant, perperam omisit Hearnii Oxon. B. Ejus loco *Volscenti* est in Lov. 4. *Veienti, Gallicoque, aliis deinceps bellis* est in Hav. trajecta in alium locum particula *que*. *Aliisque deiñ bellis*, id est *deinde*, Gaertn. Sed vide ad V. 17. § 5.

§ 7 *Multiplici jam sorte soluta, mergentibus se per sortem usuris, obrutum fœnore esse*] Quidam, pro *se per*, legunt *semper*, ut intelligamus, usuras ita multiplicatas, ac ab ipso solutas, sortem jam aliquoties æquasse: ut sit sensus, toties suppullulascentes mersisse sortem, atque ita se fœnore obrutum. Quamquam, ut usuræ mergant sortem, dubitabit aliquis. *Glar.* A Pall. binis exsulat τὸ *semper*. Andreas vero edidit *se per sortem*. Plane inepte. Mergunt enim sortem usuræ, dum sors supprimitur a magnitudine fœnoris, et usuræ ampliores superent sortem. Hujus loci sententia explicare se non posse, fatetur Glareanus: in qua est hallucinatus Campanus, vir temerarii ingenii, supponendo nobis de suo lectionem frivolam *vincentibus semper sortem usuris*. Gebh. Ex hoc loco Gronovius de Pec. Vet. l. III. c. 13. in fine, et de Centes. Usur. p. 471. et Noodt de Usur. II. 4. recte colligunt, legem XII. tabularum, quæ fœnus unciarium fecerat, per avaritiam fœneratorum non fuisse servatam. *Duk. Se per sortem* in nullo apud me cod. obviam est, sed tantum in prioribus edd. ex-

stat: pro quo *mergentibus super sortem usuris* Moguntini, *mergentibus semper sortem usuris* Aldus substituit. *Super sortem* unus habet Klockianus. Τὸ *semper* deest in Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. reliqui omnes *semper* servant. Pro quo quum *sēper* scriptum fuisset; id, una in duas voces perperam divisa, a primis editoribus non ita magno errore in *se per* mutatum est. *Vincentibus* autem, pro *mergentibus*, non de se subposuisse Campanum puto, sed in codice, quem secutus est, invenisse. Certe ita ante Campanum exhibent jam codd. Lov. 5. Harl. 2. Port. et margo Oxon. N. apud Hearnium. *Vincentibus semper sorte usuris* est in Lov. 4. *ingentibus super sortem usuris* in Klockian. *mergentibus semper usuris*, voce *sortem* omissa, in fragm. Hav. a m. pr. Doujatius vulgatam scripturam *mergentibus semper sortem usuris* per metaphoram exponebat, qua sors tamquam corpus fluctuans considerabatur, quod usuris adeo gravibus, ut iis præstandis inpar debitor nihil potuerit creditori solvere, quod in sortem inputaretur, eamque minueret, quasi fluctibus semper obruebatur. Scribendum insuper conjicit *mergentibus super sortem usuris*, ut Moguntinos etiam edidisse vidimus, idque exponit superadditum sorti fœnus debitorem mersisse. Mihi vulgata lectio non displicet. Haud plane dissimili sensu pupillus dicitur *mergi*, qui inutilibus sumtibus oneratur, apud Ulpianum l. 3. princ. ff. de Contrar. Tutel. et Util. Act. 'Neque enim in hoc administrantur tutelæ, ut mergantur pupilli. Judex igitur, &c. spectabit, an tutor ex officio sumtus fecerit.' Similiter et jactura dicitur aliquem 'mergere' apud Juven. Sat. XIII. 7. 'Tum tenuis censns tibi contigit, ut mediocris Jacturæ te mergat onus:' quo loco dicendo 'onus jacturæ,' unde metaphora desumta sit, simul ostendit. Ceterum, quum

apud Livium usuræ dic
gere sortem,' sive, quod
est, sors 'mersa esse u
patebit, quid sentiendu
quod Salmas. adfirmat d
p. 33. numquam reperiri
mersa plebs.' Certe si '
sa sors,' dici potuerit, ra
video, cur similiter dic
sum non fuerit 'usuris
'demersa plebs.' Paulle
tante, se restituente everso
militantem et *restituentem*
fert Klockian. Supra n
militantem, quia propte
nes agri non fructu ma
sed villa incensa fuerit,
nia, pecora abacta, trib
suo tempore imperatum
fecisse.'

§ 8 *Omnia parentum be*
se habere] Gebhardus ad
in duobus codd. Pall. pa
testis est, quæ eadem scr
me superest in Leid. 1. V
§ 15. Insuper *eique parent*
est in Lov. 3. Unde leg
conjici posset *omniaque p*
cia. Sed reliqui scripti e
pro vulgato, nisi quod e
ubi beneficia sit in Gae
etiam *aberunt*, pro *habe*
Leid. 1. Paullo ante *cu*
civium ora, dormitans de
Klockian. Vide ad v. 27.

Illi se devovere corporis
sanguinis quod supersit] P
expungi debet: nam mo
'ab illo se habere:' quod
ditur. *Rhen.* Vet. lib. i
vere. Sigon. *Illi se dev*
Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4
Gaertn. Port. Hav. frag
apud Hearnium Oxon. B.
Contra vero pronomen ig
Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3
fragm. Hav. quibus po
Recte itaque a Rhenano
perperam a Sigonio revo
cui tamen posteriori nul

rum dicto audientes fuerunt. Tum *devovere corpus* Flor. a m. sec. Hinc *vitaque et sanguinis* fragm. Hav.

Quodcumque sibi cum patria, penatibus publicis ac privatis juris fuerit] *Quodcumque sibi cum parentela* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. manifesto scribarum errore. Non modo enim, quod illi voce *parentela* indicare voluerunt, Livius mox exprimit per voces *penatibus privatis*, verum ipsum etiam vocabulum 'parentela' non hujus ævi est; sed ad exemplum vocis 'clientela' formatum apud Capitolinum demum observatur, inde vero temporibus barbaris sæpe usurpatum fuit, et in legibus Salicis, Burgundicis, Longobardicis, scriptoribusque æqualibus ac posterioribus, frequenter obcurrit; ut docuit Vossius de Vitiis Serm. III. 32. Solitos autem fuisse librarios voces barbaras, sed suo tempore usitatas, passim optimis scriptoribus obtrudere, videbimus ad VII. 21. § 3. Tum *publicis atque privatis* Port. et Hav. In verbis seqq. *cum bono omine esse*, pro *cum uno nomine*, Lov. 4. *esset* Lov. 4.

§ 9 *His vocibus instincta plebes, quum jam unius hominis esset*] Omnia hæc verba perperam deficiebant in Leid. 2. et Lov. 1. Sed pro *instincta* est *instructa* in Hearnii Oxon. L. 1. quomodo sæpe ab indoctis scribis ob literarum et ductuum similitudinem peccatum est in codd. manu exaratis. Vide ad IX. 40. § 7. Tum *plebs* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad I. 20. § 6. *plebs est* Voss. 2. Præterea vocula *jam* exsulat a Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. et Hav. Sed ea videtur excidisse ob ultimarum literarum vocis præcedentis similitudinem. Certe, *jam* a præcedenti *quam* interceptum esse, videbimus ad XXXVIII. 4. § 7.

Addita alia commodioris ad omnia turbanda consilii res] Fœde vitiatus locus est. Scribe, *addita alia commotioris ad omnia*. Et convenit hoc vocabulum seditionem molienti. *Rhen.* *Commotioris* servant omnes scripti, nisi quod in uno Hav. sit *commodioris*, et sine sensu *comitioris* in Harl. 2. *commotioris* etiam habent primæ edd. pro quo demum Aldus *commodioris* substituit, quem præeuntem secuti sunt Colon. 1525. Cervic. Ascensius 1530. et Frobenius 1531. qui postea 1535. Rhenani emendationem *commotioris* recepit, quam recentiores omnes probarunt. Facile voces 'commotior' et 'commodior' ob soni adfinitatem commutari potuerunt. Vide ad Livii VII. 16. § 3. Præterea vox *alia* deest in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Tum *ad turbanda omnia* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. et Port. *atque turbanda omnia* Hav. cujus scriba forte dare voluit *adque turbanda omnia*. Quod non displiceret, si codd. auctoritate firmaretur. Quod enim est 'consilium commotius ad omnia turbanda? Quod quum non intelligeret Aldus, ejus loco *commodioris* substituisse videtur. Denique vox *res* a manu interpolatrice erasa est in Flor. ut *addita alia* numero plurali intelligantur. At numerum singularem una, quæ subjungitur, res exigit.

§ 10 *Fundum in Veienti, caput patrimonii, subjecit præconi*] *Fundi veneunt caputque* Lov. 2. *Fundum invejerit ex caput* Leid. 1. *Fundum in Veienti ex caput* Harl. 1. *Fundum inventi caput* Leid. 2. et Lov. 1. *Fundum inveniet caput* Voss. 2. et Lov. 3. *Fundum inveniunt et caput* Lov. 4. et 5. *Fundum invecti caput* Klockian. *Fundum caput*, reliquis omissis, Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et B. Sed recte Flor. Voss. 1. Gaertn. et fragm. Hav. servant *in Veienti*, id est, in agro Veientano. Vide ad XXII. 1. § 10. Fundum hoc vocat 'caput pa-

trimonii,' id est, præcipuam partem patrimonii, unde præcipuos reditus, quibus vitam aleret, percipere solebat; quo sensu, quod in quaque re primarium est, 'caput' vocatur. Supra v. 8. 'Nec Veiis melius gesta res, quod tum caput omnium curarum publicarum erat.' Cic. de Amic. c. 13. 'Caput enim esse ad beate vivendum securitatem.' Ad Famil. III. 7. 'An ego obviam tibi non prodirem? primum Ap. Claudio? deinde imperatori? deinde more majorum? deinde, quod caput est, amico?' Eodem sensu 'capita rerum' vocantur, quibus præcipua rerum administratio commissa est. Livius v. 27. 'Quando eos pueros, quorum parentes capita ibi rerum sint, in potestatem dediderit.' XXVI. 40. 'Lævinus, qui capita rerum Agrigenti erant, virgis cæsos securi percussit.' XXVIII. 35. 'Quum caput rerum in omni hostium equitatu Masinissam fuisse sciret.' Vide Hadrianum Cardin. de Serm. Latin. p. 95. Ceterum Doujatius, qui hic auctionem, seu publicam posita hasta venditionem, somniat, a vero aberravit. Venditio enim privata erat, ideoque 'præconis' quidem mentio fit, sed non 'publici,' ut apud Cic. pro Sextio c. 26. 'Est rogatum, ut sedens, cum purpura et sceptro et illis insignibus regiis, præconi publico subjiceretur.' Non memoratur etiam posita hasta, quemadmodum in loco Cic. ex Orat. Philipp. II. (non ex Orat. I. ut inquit) c. 26. quem laudavit, et de Offic. II. 23. ex quo alterutro publicam venditionem esse patuisset. Præcones autem venditionibus privata auctoritate factis adhibitos fuisse, indicat Cicero de Offic. III. 13. 'Quid autem tam absurdum, quam si domini jussu ita præco prædicat: Domum pestilentem vendo.' Et ita Apulei. se in asinum conversum a dominis ad mercatum productum, et adhibito præcone pretium nunciante venditum fuisse refert Metam. L. VIII. p. Elmenh.

Neminem vestrum, inquit donec quidquam in re mea Et hunc locum iidem mut *quem* legentes, pro *Nemin* imperfectior est sermo, et deret aliquid: quasi dicat, dum meum præconi subjeci, Manlii sunt verba, ut illi posita c. 11. 'Esse qui m tem modo atque ignominia tur, sed nervo ac vincul liberum territent.' *Glar.* sunt, licet reticentia qua cata. Glareanus Loritus, judicium et totum ingeni noctis inductum erat, cal imperfectam clamitat orat se; ideo melius legi *Ne trum inquit:* contra Mss. vetustissimas edd. *Gebh.* quod dat Gebhardus, Gla perfectam orationem argue rum inde non patet, ipsu lisse lectionem *Neminem* Eam enim si meliorem j locutionem inperfectam e non potuisset. Neque eti ubi ita 'melius legi' dixe rum *Ne quem vestrum* vera tura. Nam ita præferu scripti mei, nisi quod manu librarius Leid. 1. dederit *vestrum*. Primæ etiam ed *vestrum* præferunt, pro eo anno 1495. *Neminem vestru* erunt, quod Veneti 1498. t sius 1513. receperunt, et dum reliqui editores servat ad Frobenium, qui 1531 lectionem revocavit. Dein *inquit*, alio ordine, Lov. 4. vocula *in* non invenitur i Sed eam elisit ultima li cedentis vocis *quidquam*. 13. § 3. Ceterum reticen in his verbis est, inlustran tavit magnus Gronov. Obs p. 426. et seq.

tum addictumve duci patiar] im adjudicatum. Infra c. 34. et corpore judicati atque creditoribus satisfaciebant.' alibi. *J. F. Gron.* Refellit magnus Joh. Freinshemium, dice Flori, voce 'Addicere,' m conjicit *adjudicatum*, quam- m Nonium *Judicatum* in ea 'adjudicatum' atque 'ad- exposuisse fatetur. Et recte eum refellit. Omnes ripti et editi *judicatum* ser- *dicatum* autem, ut supra hoc enturionem, nobilem milita- tis, judicatum pecuniæ quum isset.' Infra cap. seq. 'Quin facitis a me singuli vestris s, intercedendo, eximendo e cives vestros, prohibendo s addictosque duci.' Ita *pecu- catus* xxiii. 14. ad quem lo- endus est Gronovius, qui et lvio scripturam contra Frein- judicavit Observ. l. ii. c. 11. Præterea *adjectumve* fragm. Addicere' et 'adjicere' sæ- Mss. commutari, vidimus ad 3. *Additumve* Lov. 4. et 5. l cap. seq. § 9. *addictum ne* et *ve* confundi, dictum est ad 5. utramque varietatem re- rarius Gaertn. *adjectumne* ex- *Addictumque* scribendum con- doctus in margine ed. Curi- Et ita habent vetustiores pro quo Aldus *addictumve* it, adstipulantibus reliquis Nihilominus alterum verius Ita loco ex cap. seq. lau- *hibendo judicatos addictosque* ide et loca, quæ Gronov. ex Observ. loco laud. adduxit. quis duci posset, non suffi- mum judicatum esse, sed de- tiam addici; ita ut inter e triginta dies intercedere it, ut constitutum erat legi- tabularum, quarum hoc re- mentum Gellius Noct. Att.

xx. 1. 'Æris confessi rebusque jure judicatis triginta dies justi sunto: post deinde manus injectio esto, in jus ducito, ni judicatum facit, aut quis endo em jure vindicit, secum ducito, vincito.' Quæ verba ita Gellius, sive Sex. Cæcilius jurisconsultus inlustris apud eum, exposuit: 'Confessi æris ac debiti judicatis triginta dies sunt dati conquirendæ pecuniæ caussa, quam dissolverent; eosque dies decemviri justos adpellaverunt, &c. Post deinde, nisi dissolverent, ad prætorem vocabantur, et ab eo, quibus erant judicati, addicebantur, nervo quoque aut compedibus vinciebantur.' Non ergo *judicatum addictumve*, ita enim alterutrum subficere indicaretur, sed *judicatum addictumque*. Solent autem *ve* et *que* sæpe confundi. Vide ad xxiv. 10. § 2. Singularis, sed vitiosa lectio est in Lov. 2. *nec judicatum quemquam addictumve*, vocibus prima et tertia perperam additis.

Ita accendit animos, ut per omne fas ac nefas secuturi] *Ira accendit animos* fragm. Hav. a m. pr. qui error in libris scriptis frequens est. Vide ad xxiv. 16. § 1. Præterea voces *ac nefas* omittuntur in Gaertn. quod oscitantiæ librarii adscribendum esse, satis patet.

§ 11 *Ad hoc domi concionantis in modum sermones pleni criminum in Patres*] *Ad hæc* Lov. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Male. Vide ad xxi. 52. § 10. Consentiunt etiam in vulgatum *ad hoc* scripti reliqui, et inter eos omnes optimæ notæ, atque vetustissimi typis descripti libri. Quod autem hic *concionantis in modum*, supra 'prope concionis in modum' dixit ii. 28. 'Quum circumfusa turba esset prope concionis in modum.' Vide Gronovium ad iv. 13. § 8. 'Crimen' autem hic pro criminatione accipitur, de qua significatione ejus vocis vide Cortium ad Sall. Cat. c. 34. § 2. et quos ibi lau-

davit. Deinde *impalitres*, pro *in Patres*, Leid. 1.

Inter quos, cum omisso discrimine vera an falsa jaceret, thesauros Gallici auri occultari a Patribus jecit] Vox ultima mihi suspecta esse incipit: nam et insuavis est auribus ob præcedens *jaceret*, et absque illa constat oratio, si cogites, τὰ *inter quos* dici per intellectum verbi 'erat.' Ovidius Met. XIII. 164. 'et deceperat omnes, In quibus Ajacem, sumtæ fallacia vestis.' Cornelius Nepos in Miltiade c. 4. 'Creati decem prætores, qui exercitui præessent: in his Miltiades.' Qui sic sæpius. Ut et Noster. Hoc lib. c. 20. *J. F. Gron.* Simili modo Livium ex conjectura emendat Gronov. XXXVII. 23. 'Regia classis septem et triginta majoris formæ navium erat, in quibus tres hepteres et quatuor hexeres habebat:' ubi vocem *habebat* deleri jubet, et *in quibus* eodem modo accipit, ut hic *inter quos*. Neutra tamen caussa, ob quam hoc loco vocem *jecit* expungendam Gronovius judicavit, satis justa videtur. Non prior, quia infinitis locis Livius voces, quæ modo præcesserunt, paucis interjectis iterum adhibere solitus fuit. Vide ad I. 3. § 9. Non altera, quoniam, si omnia, sine quibus sensus constat, inducenda forent, infinita præsertim in Livio, cujus lacteam ubertatem omnes prædicant, expungenda essent. Servandum itaque censeo verbum *jecit*, quod in omnibus superest codd. nisi quod *jacit* præferant Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Si quid in his verbis superest, potius delendam putarem particulam *quum*, quæ non modo abesse potest, verum addita sensum turbat, ut unicuique singula adcuratius exigenti patebit. Unus etiam Lov. 5. eam non agnoscit. Ceterum *intra quos* est in Voss. 2. et Lov. 3. de quo errore vide ad v. 27. § 3. Tum *amisso discrimine* Port. sollemni scribarum lapsu, qui 'amittere' et 'omittere' sæpe confuderunt. Vide ad III. 38. Hinc *vera ac falsa* Leid. 2. *falsa* Lov. 2. Præterea *j* Klockian. Vide ad XXXIX. Hinc *thensauros Gallici auri* m. pr. hic et cap. seq. § 5. v. 54. § 5. *thesauros Gallici au* 4. et 5. Denique *occultari ab bus* Port.

Nec jam possidendis publici contentos esse, nisi pecuniam publicam averterent] *Nec cum poss* Harl. 2. Tum *contēptos esse* Hav. Sæpissime voces 'cont et 'contemptus,' sive 'cont errore librariorum commut Vide ad XXV. 38. § 20. Dein *cuniam* Hav. Forte voluit *se pecuniam*. *Ni* autem sæpe abiit. Vide ad XXIII. 1. § 8 tamen *nisi pecuniam* est in cete nibus codd. Verbum autem tere' interdum proprium esse bus illis, quas ex aliena in potestatem et ditionem, ut pl fraude et malis artibus, redi recte docet Gronov. Observ. Vide etiam Passerat. ad Cic. pro Cæcin. c. 6. et Lindenbr. a mian. Marcell. XIV. 2.

Ea res si palam fiat, exsolvi ære alieno posse] *Et res* Hav. qu librarii frequenter erraruat. ad XLII. 5. § 7. Tum *exsolvis* Hav. Deinde vero *possis* Le *exsolvi plebem ex alieno posse ær* 4. a m. pr. in quo a manu alte ditæ sunt notæ, quæ docent, p sitionem inducendam esse.

§ 12 *Quæ ubi objecta spes est*] duo *adjecta*. Malo vulgatum. IV. 51. 'Delinimentum animi lani agri divisionem obici.' A edidit *Quæ ubi objecta res est*. *Quem ubi objecta spes est* Leid. rore scribæ, qui *quē*, pro *quæ*, ram scripsit. *Quis ubi object est* Lov. 1. *Quæ adjecta spe* Lov. 4. *Quæ ubi adjecta spes est* Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm.

quod recte displicet Gebhardo; neque melius *Quæ ubi abjecta* præfert Gaertn. Solent hæ voces commutari a scribis indoctis. Exempla obcurrunt IV. 51. § 5. hoc lib. c. 1. § 12. VII. 7. § 9. VIII. 23. § 4. et alibi. Et ita verba cum præpositionibus *ab* et *ob* composita ubique in codd. scriptis confunduntur. Vide ad II. 37. § 9. Præterea *species* Port. Vide ad III. 9. § 12. *Res*, quod in Andreæ ed. Rom. esse Gebhardo notat, exstat etiam in aliis excusis principibus usque ad Aldum. Sed illud ex modo præcedentibus verbis hic admissum videtur, licet et alibi *spes* et *res* culpa librariorum permutentur. Vide ad V. 14. § 4. Denique verbum *est* a manu altera in fragm. Hav. inductum erat.

Quum conferendum ad redimendam civitatem a Gallis aurum fuerit, tributo collationem factam] *Cum ferendum* Leid. 1. et Lov. 2. sed primam syllabam τοῦ *conferendum* absorpsit vocula præcedens *cum*; quemadmodum ab eadem etiam vocem *con*. vel *cons*. sive *consul* absorberi vidimus ad II. 60. § 9. Deinde *ac redimendum* Harl. 1. Vide ad XXI. 32. § 2. Tum *a Gallis fuerit aurum* Harl. 2. Tandem *tributo et collatione facta* Lov. 4. *tributo collatione facta* Harl. 2. et Hav. Et ita Mediolanenses 1505. ediderunt, quos Ascensius 1513. et 1516. ac Parisini 1529. secuti sunt. Ita, mutata distinctione, hoc modo interpungendum foret: *quum conferendum ad redimendam civitatem a Gallis aurum fuerit tributo; collatione facta, idem aurum*. At vulgatum, aliorum omnium codd. et edd. auctoritate firmatum, præstare videtur.

Idem aurum ex hostibus captum in paucorum prædam cessisse] Pall. duo 1. ac 2. *in paucorum prædam secessisse*: ut innuat arcanam auri istius divisionem. *Gebh.* *Id aurum* Lov. 4. atque Hearnii Oxon. L. 2. et C. Vide ad X. 10. § 6. *id est aurum* Flor. et Harl. 1. Vide ad V. 4. § 5. *Idem aurum et ex hostibus captum* Lov. 2. et fragm. Hav. quasi indicare voluisset librarius, intelligendum aurum, tum quod Romani ad redimendam civitatem a Gallis contulerint, tum quod devictis Gallis insuper Romani eripuerint. Verum quum alii omnes in receptam scripturam conspirent, eam etiam veriorem esse nullus dubito. Forte librarius *et* pro *ex* scripserat, quemadmodum sæpe ea vocabula confundi videbimus ad XXVI. 45. § 1. Animadverso deinde errore, non deleto eo alterum adjecit, ut sæpissime facere consueverunt, ne lituris codicum emtores deterrerent. Præterea *secessisse*, quod Gebhardo in duobus Pall. obviam fuit, apud me tantum in solis Voss. 2. et Lov. 3. superest. Sed et hoc ex simili scribarum errore natum puto, qui quum *sedisse* pro *cessisse* scribere incepissent, prioribus jam literis exaratis, deprehenso peccato substitere, et, iis non inductis vel erasis, veram lectionem addidere. 'Cedere in prædam alicujus,' ut apud Curtium VII. 6. 'Signoque, ut puberes interficerentur, dato, reliqui in prædam cessere victoris:' quam lectionem præ *victoribus*, ut est in uno Voss. 2. firmat vicissim hic Livii locus. Tacit. Ann. XV. 45. 'Inque eam prædam etiam Dii cessere, spoliatis in urbe templis.' Livius 'prædæ cedere' dixit XLIII. 19. 'Puberes omnes interfecti sunt; conjuges liberosque eorum in custodiam dedit: prædæ alia militum cessere:' qui iterum locum vulgatam in loco Curtii scripturam adstruere videtur. Ceterum *prædam quasi dictatoris regressus ad comprimendas seditiones cessisset* habent Lov. 2. et 4. *prædam quos si dictatoris regressus ad comprimendas seditiones cessisse* Leid. 1. *prædam qui dictatoris regressus ad comprimendas seditiones cessisse* Hearnii Oxon. L. 2. et C. Sed, illa ex margine inrepsisse, non male judicat ipse

jecerunt. Pro lemmate enim olim in hac voce sequ. verba in ora libri scriptum fuisse videtur dictatoris reprimens et comprimendas seditiones, quod mox cap. seq. refertur. Alia exempla lemmatum, quæ in contextum errore librariorum admissa sunt, videbimus ad VII. 40. § 4.

§ 13 *Itaque exsequebantur quærendo*] Mss. *credendo*. Lege *cerendo*. Klock. Mentem Klockii non adsequor, neque video quid notabit vox *cerendo*. Novi veteres *cereo*, pro *creo*, dixisse. Vide Scalig. ad Varr. de Ling. Lat. l. v. p. 60. et Vossium in Etymol. v. 'Creo.' Verum ea significatio huic loco convenire non potuit. An ergo, quemadmodum *cocus* pro *coquus*, et similia bene multa antiqui dixerunt, ita et hic a Livio *cerendo* pro *quærendo* scriptum existimavit? Verum ita *cærendo* dicere debuisset. Nisi si 'quærere,' ut quibusdam placet, a Græco χηρεύειν deducendum opinatus, antique etiam sine diphthongo scriptum fuisse putarit. At quis tam ineptus esse poterit, ut Livium ita scripsisse in animum inducat? Familiaris adeo hæc locutio Livio est, ut in scriptis ejus hospes esse debeat, qui de veritate ejus lectionis ac genuino sensu dubitare potest: utique postquam illam optime inlustravit ὁ πάνυ Gronov. ad Livii IX. 3. § 11. Miror itaque, interpretem Delphinicum, qui dicto loco emendationem Gronovii calculo suo probavit, hic tamen, quum antea vulgatam lectionem exponere conatus esset, subjecisse, Livium forte scripsisse, *Itaque hæc sequebantur quærendo*; id est, dictis Manlii postremis adhærentes ac fidem habentes sciscitabantur. Non equidem invideo ipsi delicias, quas sibi fingit; modo mihi liceat id, quod vulgo circumfertur, et, si Klockian. excipias, omnium codicum testimonio confirmatur, probare. *Exsequebatur* est in Lov. 4.

Ubi tantæ rei furtum occultaretur] Iterum iidem, *perocculteretur* (Vid. Lectt. Varr.) *Perocc*[…] etiam Hearne in Oxon. C. […] nisse professus est. Præter[…] novio laudatum Voss. 2. eiq[…] rumque consentientem Lov. […] meorum eam lectionem firma[…] *tantæ rei furta occultarentur* ext[…] 2. cui favere videtur Leid. 1. pro *furtum*, exhibens. Reliqu[…] lare probant. Deinde occup[…] in Leid. 1. a m. pr. quod rec[…] altera in *occultaretur* mutat[…] Interdum scribas ita errasse, […] mus ad XXVII. 3. § 8. *Ibi* ati[…] ubi, habet Port. a m. pr. V[…] XXVII. 5. § 2.

Differenteque et tempore […] *caturum dicente*] *Differenteque* […] *pore suo se indicaturum dicen*[…] a m. pr. pro quo *differenti* i[…] *tempore suo* a m. sec. emenda[…] At *differentique* et mox *dicenti* omnes codd. mei, et apud H[…] etiam Exc. Pithœi. Hisne ig[…] eximio Bentleio fidem habebi[…] Horatii Od. I. 25. 17. id ag[…] evincat, claros scriptores, q[…] citia Augusti floruerunt, ab[…] singularem participiorum p[…] temporis in *e*, non in *i*, di[…] Verum non modo tot codici[…] versari temerarium est, sed e[…] ma in Livio passim obcurrunt […] pla, ubi eorum nominum casu[…] secundum consensum fere […] codd. et edd. in *i* formatur, invitis id mutare audax nimis dum foret. Ita 'anno seque[…] 'insequenti,' multis locis ap[…] vium obcurrere, ubi nihil […] scripti vel editi, videbimus […] ad c. 21. § 1. 'discrepanti ed[…] IV. 23. § 2. ubi tamen nunc e[…] Mss. *discrepante*: 'imminenti' obcurrit VI. 19. § 1. 'constant[…] c. 25. § 11. ubi nuper etiam e[…] editum erat: 'continenti a[…] plerique codd. VIII. 8. § 13. '[…] campo' XXI. 8. § 7. 'consule p[…]

ti' XLII. 33. § 2. 'vigenti editione' VII. 2. § 9. verum et hic *vigente* ex codd. et vett. edd. consensu revocavi: et quæ plura alia adferri possent. Si itaque is, quem Bentlei. credidit, optimorum scriptorum seculo Augusteo mos fuerit, eum a Livio non tanta superstitione observatum fuisse dicendum erit, quin subinde ab illo in diversa abiret. Ceterum *τὸ et* exsulat a Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. At vocula illa intercidit ob similitudinem partim literæ finalis vocis præced. partim initialis vocis seq. Vide ad XXXIX. 6. § 2. Tandem *judicaturum*, pro *indicaturum*, Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. LXIII.

Eo versæ erant omnium curæ, adparebatque] *Everseæ erant* Leid. 1. *eo versæ erant omnium cura* Harl. 1. Tum particula *que* non erat in fragm. Hav. a m. pr.

Nec veri indicii gratiam mediam, nec falsi offensionem fore] *Veri indicis* Voss. 1. in margine: *veri judicii* Lov. 1. 3. 5. Gaertn. Port. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad v. 36. § 7. Deinde *jam nec falsi* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Sed vocula *jam* male repetita est ex ultimis literis vocabuli præcedentis *mediam*. Similiter etiam peccabatur II. 41. § 5. Contra non raro etiam interceptum est, quod vox præcedens iisdem literis finiretur. Vide ad XXXVII. 25. § 1. Denique *opinionem* Lov. 4. et Harl. 2. Non media futura erat gratia veri indicii scilicet apud plebeios, nec falsi offensio apud patricios. 'Medius' autem hic ponitur pro mediocris. Vide ad v. 37. § 3.

CAP. XV. § 1 *Ita suspensis rebus dictator, adcitus ab exercitu, in urbem venit*] *Accitus dict. ab exer.* Harl. 2. Port. et Hav. *dictator ab exercitu accitus* Voss. 2. *dictator accitus Velitris ab exercitu* Voss. 1. voci tamen *Velitris* librarius notas addidit, quibus eam delendam indicat. Et abest etiam a reliquis omnibus. Præterea *in urbem rediit* Hav. invitis aliis Mss. quare *rediit* ex interpretis glossa natum puto. Vide ad XXXVII. 50. § 6. Insuper *Itaque suspensis rebus* habent vetustiores excusi, quemadmodum sæpissime in libris antiquis variari solet. Vide ad XXI. 53. § 7. Primus Aldus *Ita* substituit. Et recte. Eamdem enim lectionem tuentur omnes codd. nisi quod librarii aberratione sit *Ista suspensis rebus* in Leid. 1.

Satis periclitatus voluntates hominum] *Satis pericuntatus* Voss. 1. ita tamen, ut posterioris vocis literæ quartæ notam addiderit, qua eam delendam, et *percuntatus* scribendum innuere voluit, ut est in Lov. 4. Neque multum discedunt codd. qui ostentant *percunctatus*, qualis lectio superest in Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. 5. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Verum sine dubio præferenda est recepta scriptura, quam certiores ac melioris notæ codd. tenent. Supra I. 42. 'Haud dubius rex, seu Patrum, seu plebis animos periclitaretur, Romam rediit.' Plaut. in Amphitr. III. 2. 33. 'Periclitatus animum sum tuum.' Præterea *voluntatis hominum* Hav.

Discedere senatum ab se vetuisset] *Discere*, aliquot literis omissis, Voss. 2. Tum *a se* Gaertn. *ab eo* Leid. 2. *discedere senatum absuetus, sed stipatus* Leid. 1. una vel altera litera omissa, et, quod in hoc cod. frequens esse notavimus, inperite variis vocibus, quæ olim una ac continenti serie scriptæ erant, divisis.

§ 2 *Sella in comitio posita, viatorem ad M. Manlium misit*] *Sella*, id est, tribunali. Vide Ræward. lib. singul. pro tribun. c. 7. *Klock. In concione posita* ediderunt Mediolan. 1505. eamdemque lectionem in margine ostentat Ascensius 1513. et 1516. Sed nulli codd. favent. Deinde *lictorem*, pro *viatorem*, Voss. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Sed alterum recte servant ce-

teri omnes codd. nisi quod exigua aberratione *vitatorem* sit in Harl. 1. Liv. XXII. 11. 'Viatorem misit, qui consuli nunciaret, ut sine lictoribus ad dictatorem veniret.' Cic. pro Fonteio c. 13. 'Quem quum in concionem Gracchus vocari juberet, et viator quæreret, quem Pisonem, quod erant plures, cogis me, inquit, inimicum meum dicere Frugi.'

Dictatoris jussu vocatus, quum signum suis dedisset, adesse certamen] *Dictores jussu vocatos* Harl. 1. Vox *vocatus* deficit in Leid. 2. Deinde *suis signum dedisset* Lov. 4. Præterea *id esse certamen* Voss. 2. Vide ad X. 7. § 5. Mox verbis seqq. *agmine* non adparet in Harl. 1.

§ 3 *Hinc senatus, hinc plebs, &c. velut in acie constiterant*] *Hinc plebes* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad I. 20. § 6. Tum particula *velut* male deest in Leid. 1. Deinde *constiterunt* Leid. 2. et Lov. 3.

§ 4 *Tum dictator, silentio facto, Utinam, inquit, mihi*] *Tunc dictator* Hav. et vetustiores typis inpressi. *Tum* primus dedit Aldus. Et ita alii omnes codd. Vide ad II. 12. § 15. Deinde *Utinam, inquit, Malli, mihi* Voss. 2. et Lov. 3. reliquis invitis. Et sane, si Manlium nomine adpellare voluisset, dixisset potius *M. Manli*, ut mox facit § seq. et *A. Corneli*, § 9. Et ita sæpe hoc lib. c. 6. Mox *certis rebus*, pro *ceteris reb.* Harl. 1. Ita alibi non raro librarii lapsi sunt. Vide ad Livii XXXIV. 36. § 4. Vox etiam *rem* deficit in Lov. 2. quasi ex præcedentibus verbis *de ceteris rebus* repetenda foret.

§ 5 *Cui ego rei tantum abest, ut inpedimento sim*] *Cui rei ego tantum abest*, trajecta una voce, Leid. 1. *Cui ego tantum rei abest* quædam vetustæ edd. pro quo jam Ascensius 1513. et 1516. *Cui ego rei tantum* dedit. Nec aliter reliqui scripti, et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Cui ergo rei* Lov. 2. 4. et Gaertn. solito lapsu scribarum. Vide ad XXXVII. 53. § 11. Deinde *ut inpedimento sit* male dederunt librarii Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. at vocula *ut* deficit in Lov. 4. Paullo ante *priores Patrum*, pro *primores P.* Lov. 2. Vide ad XXXVII. 43. § 10.

Ut contra te, M. Manli, adhorter, liberes fænore plebem Romanam] Τὸ *ut* deest in fragm. Hav. a m. pr. *te* in Leid. 2. *Manli* in Harl. 1. desideratur. Tum *arbitrer*, pro *adhorter*, habet Gaertn. Deinde *liberes pl. Rom. fænore* Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *liberes fænore pl. Rom. fænore*, eadem voce bis posita Hav.

Et istos incubantes publicis thesauris ex præda clandestina evolvas] Quid in mentem venerit librariis, ut scripserint in Pall. duobus *insultantes publicis thesauris*, nondum excogitavi. Ceterum 'evolvere' verbo ita quoque usus est Petronius c. 11. 'Opertum me amiculo evolvit.' Apulei. lib. I p. 107. ed. Elmenh. 'Me quoque evolutum et excussum humi in universum cooperit ac tegit.' *Gebh.* *Insultantes* perperam etiam dant Voss. 2. et Lov. 3. *incurantes* Leid. 1. *incursantes* Lov. 2. *incumbentes* edd. principes, quas vidi; pro quo jam Veneti 1495. tum Mediol. 1505. et plerique reliqui editores *incubantes* recte admiserunt. Verbum enim 'incubare' cum emphasi dicitur de eo, qui tam pertinaciter inhæret, ut vix ulla vi abstrahi vel avelli possit; vel etiam de eo, qui per vim et injuriam res alienas possidet. Vide Duker. ad Flori II. 6. § 57. ubi id etiam cum verbo 'incumbere' frequenter permutari monuit. Deinde *thesauris publicis* edd. vett. invitis omnibus scriptis. Quare recte Aldus trajectis vocibus dedit *publicis thesauris*. *Thensauris* iterum est in Flor. a m. pr. Vide ad cap. præc. § 11. Præterea *ex præda clandestina volvas* Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Sed 'evolvere ex præda' Livianum est. Livium enim verbis cum

ione compositis eamdem tionem in regimine addere fuisse, vidimus ad Præfat.

sed nisi facis, sive quod et ipse præda sis, sive quia] Recte lumen Borbetomagense, sive t in parte præda sis. Nec s mutare. Porro et ipse M. e Patribus unus erat. Rhen. sive quod et ipse in parte præ- ive quod vanum indicium est. Sive ut et ipse est ab Rhe- i non abludit Andreas. Cam- et ut ipse. Alioquin Pall. quod et ipse in parte prædæ t. Quod non facis Hav. Dein- t ipse in parte prædæ sis Kloc- t ut et ipse in parte prædæ sis, modum Rhenanus malebat, Flor. et edd. vett. quas vidi. n eam lectionem τῷ ut sub- quia, quemadmodum quod . ' Duarum rerum gratia; oram P. Scipione, &c. aga- rrius, quod, qualescumque amen hæc, &c. pati non de- XXXVIII. 25. ' Frustratio eo spectabat, primo ut te- mpus, &c. deinde quod ipsi e. insidiabantur.' Vide eti- i ex XXXIX. 41. mox lau- Verum Aldus deinde huic abstituit sive quod et ipse. ntiunt non modo Gebhardi et reliqui mei, atque Hear- enses codd. Parum inter- ur primo intuitu, utro modo tamen diligentius adtenda- men adparebit in sensu in- et illam lectionem: qui fa- in parte, nondum particeps ciendo spem habet, se par- re. Sed qui facit, quod sit am in partem receptus est. n dictator dicebat, se exis- t, ideo Manlium publicis incubantes ex præda evol- , non ne spem amitteret se prædæ fore, sed ne partem prædæ, in quam ipse, tamquam unus ex primoribus Patrum, receptus erat, reddere cogeretur. Ob hanc itaque caussam, et ob codd. plerorumque auctoritatem legendum puto sive quod et ipse. Neque me revocat, quod vo- cula quod modo præcesserit. Primo enim diverso sensu utroque loco ad- hibetur. Nam priori est pronomen, posteriori conjunctio caussalis. Eo- dem modo particula ut alia atque alia significatione repetitur v. 20. ' Quum ita ferme eveniat, ut segnior sit præ- dator, ut quisque laboris periculique præcipuam petere partem soleat:' ubi videndus est Gronov. Deinde, sæpius Livium eamdem vocem repe- tere solitum fuisse, vidimus ad I. 8. § 9. Ant. Perizon. in margine cod. sui τὸ quod quidem probavit, sed vo- culam et tamen expunxit, legens, sive quod ipse in parte prædæ sis. Eam tamen non ejiciendam puto. Super- est enim quum in omnibus codd. scriptis, solo Klockiano excepto, tum in editis libris. Præterea sive quod vanum, ut Sigonius ex vet. lib. in contextum recepit, apud me super- est tantum in Lov. 2. Harl. 2. Port. et Hav. apud Hearnium vero in Mss. Oxoniensibus. Verum hic vulgatum malo. Non displicet quidem quod modo subjunctivo, modo indicativo jungi; id enim et alibi a Livio fac- tum esse novi. Ut XXVI. 21. ' Ex- ercitus Romanus iratus, partim quod cum imperatore non devectus ex pro- vincia esset, partim quod in oppidis hibernare vetiti erant, segni funge- bantur militia.' Verum sequor codd. fide digniores, qui omnes servant sive quia vanum. Ne quem autem obfen- dat, voculam quia inferri in secundo membro, quum quod in priori præces- serit; adscribam locum, ubi in pri- mo membro usurpatur ut, in secundo quia, in tertio quod, qui exstat XXXIX. 41. ' Non solum ut ipsi potius adi- piscerentur, nec quia indignabantur, novum hominem censorem videre,

§ 5.) non tamen cum Gebhardo *deducitis* probandum puto. Locus enim Juvenalis alio, quam is credidit, sensu intelligendus est, ut jam dudum interpretes ibi docuerunt. Verisimile etiam non puto, omnes libros in voce notissima *diducitis* expellenda tanta pertinacia conspirasse, ut ne in uno quidem aut Gebhardi, aut meo superesse potuerit. Quid igitur? Vocem indoctis librariis, certe eo sensu, minus notam a notissima interceptam, et olim scriptum fuisse arbitror, *Quin eam seducite a me*. Nam 'seducere' est separare. Vide Gronov. ad Senec. Consolat. ad Helviam c. 16. Ovidius Metam. IV. 371. 'ita Di jubeatis, et istum Nulla dies a me, nec me seducat ab isto:' ubi tamen Burmanno lectio, quæ ante Ciofanum vulgo exstabat, *diducat* magis placebat. Ciofanus vero *seducat* in uno, *deducat* in reliquis invenit, quod posterius ipse, prius Nic. Heinsius probarunt. Trist. Eleg. IV. 10. 119. Heinsius scribendum conjicit, 'Tu dux, tu comes es; tu nos seducis ab Istro; In medioque mihi das Helicone locum:' ubi vulgo edebatur *abducis*, sed codd. plures eodem, quo hic, errore adflati *deducis* præferunt. Si *seducitis* displicet, vide num scriptorum lectio *deducitis* probari possit eo sensu, quo 'deducere exercitum,' 'præsidia' dicimus, pro revocare ab loco, in quo consederant. Vide Broekhus. ad Propert. Eleg. II. 19. 46. His jam scriptis demum excerpta cod. Flor. nactus sum, quæ Rhenani lectionem probant; quare ei diutius adversari nolo. Præterea *Qui*, pro *Quin*, Leid. 2. et Lov. 1. Male. De vocula *quin* vide ad I. 57. § 7. Tum pronomen *eam* deest in Port. Deinde *singulis nostris beneficiis* Voss. 2. et Lov. 3. ac 5. *singulis vestris beneficiis* Leid. uterque, Lov. 1. 2. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Non sequor. Erroris hujus originem vide ad VI. 3. § 8.

Eximendo de nervo cives vestros] *De nervo cives vest. ex.* transpositis vocabulis, Harl. 2. Port. et Lov. 5. a m. sec. qui a m. pr. vocem *eximendo* omiserat. Non modo autem eadem transpositio est in Hav. verum insuper *exhibendo* legit, pro *eximendo*.

Prohibendo judicatos addictosque duci] *Prohibendoque* Harl. 2. Gaertn. et Port. Tum *adjectosque* Lov. 4. Vide ad c. 20. § 6. *additosque* Leid. 1. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Alibi hæc vocabula librariorum culpa commutari solent. Tale exemplum habuimus IV. 60. § 6. hoc lib. c. 14. § 10. Alia obcurrunt hoc lib. c. 20. § 6. c. 27. § 8. c. 34. § 2. VII. 22. § 11. c. 41. § 4. Pari modo confundi 'indictus' et 'inditus,' 'edictus' et 'editus' vidimus ad III. 65. § 4. 'Addicti' quinam sint, vide Burmann. ac Turneb. ad Quinctil. Instit. Orat. III. 6. p. 244. 'In servitutem addicere' dixit Livius III. 56. 'Liberum corpus in servitutem addixisset.'

Ex eo, quod adfluit opibus vestris, sustinendo necessitates aliorum] *Ex eoq; affluit opibus* Lov. 3. vide ad II. 41. § 8. *ex eo, quod adfluit operibus* Gaertn. vide ad VIII. 16. § 4. *ex eo, quod affuit operibus vestris* Lov. 4. vide ad XXXV. 29. § 9. et mox ad § 12. *ex eo, quod afluit opibus* Flor. Vide Burmann. ad Suet. Claud. c. 44. Præterea *vestris* deficit in Gaertn. Tum *sustinentes necessitates* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav. Insuper *necessitates eorum* Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. Sed vulgatum, quod meliores codd. tuentur, servo.

§ 10 *Sed quid ego vos, de vestro impendatis, hortor*] *Sed ego quid vos* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *de vestris* Leid. 2. quasi referendum esset ad præcedens *opibus*. Sed male. *De vestro*, quemadmodum 'de meo' apud Terent. in Adelph. I. 2. 37. 'Obsonat, potat, olet unguenta? de meo.'

Præterea *ostendam* præfert Voss. 1. pro quo manu altera in margine emendatum est *ortor*. Utramque lectionem *ostendam hortor* servant Lov. 4. et 5.

· *Sortem aliam ferte*] Mss. et veteres edd. *sortem aliquam ferte*. An est sorte tandem aliqua contenti estote, nec eam renovate semper anatocismis? *J. F. Gron.* *Sortem aliquam ferte* etiam Flor. Voss. 2. Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. uterque, Gaertn. Port. Klockian. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. Ex edd. autem *sortem aliam* prima habuit Frobeniana 1531. 'alius' et 'aliquis' sæpe in Mss. confunduntur. Vide ad xxv. 38. § 3. Monuit autem Hearnius, Budæum alibi legisse *sortem aliquando ferte*. Admodum hic fluctuat Doujatius. Postquam enim professus esset, sententiam, quam Gronovius ex verbis Livii elicuit, satis commodam videri; addit, locum sic etiam accipi posse, ut esset, aliquam calamitatis publicæ partem a patriciis creditoribus subeundam, ut usuras ex credito deducendo sublevarent plebeios debitores. Licere etiam ita interpretari, summam principalem sive caput debiti inmutate, ut alia et minor, detractis ex ea usuris, fiat. Vel, offerte novam vel aliam summam ab ea, quam usuris adjectis multiplicastis. Vel, certam aliquam, quæ semper eadem sit, nec per accessionem usurarum in dies crescat. Sed nondum satisfacit. Si vulgatum *sortem aliam ferte* servare liceret, *sortem* hic poni putarem pro 'conditione,' quemadmodum xlii. 13. 'Videbam, quam inpar esset sors, quum ille vobis bellum, vos ei securam pacem præstaretis:' *ferte* autem exponerem 'accipite:' ut ii. 47. 'Quum concedendo illi suas laudes, ipse maximam partem earum ferret.' Scribon. Larg. in Præfat. 'Multosque ex eadem caussa non mediocrem gloriam tulisse memini.' Silius Ital. xvi. 448. 'Primus equum volucrem, Massyli munera regis Hau da, tulit: tulit huic virtut E Tyria, quæ multa jacet, præda:' vs. 524. 'Galeam insigne coruscæ.' vs. 527. patrio quatiens hastilia fer 'Et frater thoraca tulit auri.' Phædrus Fab. iv. 4 tulerint nihil, Qua ratione pecuniam:' ubi plura ne mann. 'Ferre munus' he lustravit etiam Broekhus. Eleg. i. 1. 24. Sensus itaq bit: nimia a vobis exig ut miseris obæratis subve quid de vestro inpendatis. que non tam gravem cond cipite. De capite deduci ita jam mutanda nonnihil tio, ut nempe major interp natur post *ferte*, ubi ant exstabat.

De capite deducite, quod numeratum est: jam nihilo *Quod de usuris* Leid. 2. De positis literis *permunerat* Alibi in iisdem his vocib tandis errarunt librarii. 41. § 2. hoc lib. ad c. 6. § 1 *nam nihilo* idem Gaertn. Sed hic etiam error in Ms est. Vide quæ notantur a 5. Ceterum quod Manli ut fœneratores sponte f postea, promulgata lege, torquere tribuni conant 'Promulgavere leges omn opes patriciorum, et pro plebis: unam de ære alie ducto eo de capite, quod numeratum esset, id, quod triennio æquis portionibu retur.' Idem etiam Cæsar confecto bello civili, apu ejus vit. c. 42.

§ 11 *At enim, quid ita* *enim* Klockian. *Ac enim* P me. Non modo enim Livi *ac* ante vocem a vocali i non utitur, vide ad x. 36

rum etiam elegans est particularum illarum *At enim* conjunctio in proponendis objectionibus, sæpe apud Livium obvia. Supra III. 19. 'At enim divinis humanisque obruti sceleribus leges vos hoc anno perlaturos dictitatis.' c. 68. 'At enim communis res per hæc loco est pejore.' IV. 4. 'At enim nemo post reges exactos de plebe consul fuit.' XXXVII. 53. 'At enim magnificum est liberare civitates servas.' cap. 54. 'At enim quædam civitates cum Antiocho senserunt.' XXXIX. 37. 'At enim illa certe vestra sunt.' Et ita sæpe alibi. Adde quæ notavit Cortius ad Sall. Cat. c. 52. § 25. Solent autem *at* et *ac* in Mss. confundi. Vide ad III. 61. § 4. Tum *qui ita solus* Flor. Mox *ego* deest in Lov. 3. *nihil magis*, pro *nihilo magis*, habet Hav.

Quid ita solus Capitolium arcemque servarim] Mss. omnes *servaverim*. Et hi potius audiendi. *J. F. Gron.* Ita etiam præferunt omnes codd. quibus utor. Neque aliter est in vett. excusis. *Servarim* vero demum obvium fuit in edd. Mediolanensibus 1495. et 1505. et hinc in Aldina ac recentioribus. Præterea *quidem ita solus* Gaertn. Tum *solus ego Capitolium* fragm. Hav.

§ 12 *Nam quod ad thesauros Gallicos attinet, rem suapte natura facilem*] Voculam *quod* non agnoscit Voss. 2. socordia scribæ. *Ad thesauros adtinet Gallicos* præfert Gaertn. Deinde *sua natura facilem* Voss. 1. et Lov. 1. ac 5. invitis reliquis scriptis, qui receptam lectionem servant; nisi quod Leid. 1. habeat *sua per te natura*. Librarius, quum una adhuc serie omnia scriberentur, exaratum crediderat *suapte*. Hinc divisis vocibus dedit *sua per te*. Vide de eo errore ad Livii XXXIX. 31. § 4. *Suapte natura* probum est. Supra IV. 22. 'Ab aversa parte urbis maxime neglecta, quia suapte natura tutissima erat, agere in arcem cuniculum instituit.' XXVIII. 35. 'Suapte natura multa majestas inerat.' XXX. 9. 'Locus quum operibus, tum suapte natura, tutus.' XXXI. 39. 'Viam, suapte natura difficilem, inexpugnabilem fecit.' Ita 'suopte ingenio.' Vide Rob. Titium ad Livii II. 30. § 4. Liv. I. 25. 'Feroces et suopte ingenio et pleni adhortantium vocibus.' XXIX. 6. 'Suopte ingenio congruentibus in eum morem:' 'suapte fortuna' ibid. c. 26. 'Suapte fortuna quadam ingentis ad incrementa gloriæ celebratus converterat animos.' Mox *cur enim Quirites*, pro *cur enim quæritis*, literis transpositis, habet Hav. Deinde *quæ scitis*, pro *quod scitis*, Lov. 2.

Cur, quod in sinu vestro est, excuti jubetis potius, quam ponatis? nisi aliqua fraus subest] Vide Lipsium ad Taciti Histor. II. 92. et Brisson. in Lexico, vocibus 'in Sinu meo habeo.' *Klock.* Locutionem 'in sinu est' exponunt Guil. Budæus et Dionys. Gothofr. ad l. 27. ff. de Probat. et Præsumt. *Curque in sinu* Lov. 3. Vide modo hoc cap. § 9. Vox *vestro* autem deest in Harl. 2. Deinde *velitis potius* Lov. 2. at voces tres *potius, quam ponatis* exsulant a Leid. 2. Ceterum Freinshem. ad Curtii IX. 9. § 27. locum ita emendabat, et interpungebat: *excuti jubetis potius, quam ponitis; nisi aliqua fraus subest?* Interpunctionem recepi. Sed, et emendationem admitti posse, Dukerus existimabat.

§ 13 *Vereor, ne abstuleritis observantibus etiam oculos*] Si *observantibus oculis* legamus, ut habent plerique libri, simplicior erit enunciatio. Sin *oculos*, ut quidam, speciosa erit hyperbole. *Glar.* Vet. lib. *oculis*. Sigon. Est proverbii species: videnti et custodienti rem surripere. Ideo male alii legebant *oculos*. Gebh. Glareanus notat, si *oculis* legamus, ut habent plerique libri, simpliciorem fore enunciationem, si *oculos*, ut quidam, speciosam hyperbolem. Haud scio, unde acceperit *oculis*: nam id ego in solo

reperio Sigoniano; sensum autem ejus nullum exputare possum. Itaque Freinshemius conjecit *occulti*. Sed Mss. et edd. apud me omnes ab Andrea usque ad Frobenium *oculos*. Dicuntur autem fures 'abstulisse oculos etiam observantibus,' qui arte tanta egerunt in furando, ut etiam Argus aliquis in illis perderet usum luminum, et utcumque intentus, quid ageretur, non animadverteret. Quinctilianus XII. 1. 'Verum et illud, quod prima propositione durum videtur, potest afferre ratio, ut vir bonus in defensione causæ velit auferre aliquando judici veritatem.' Manetque in cœpta translatione: nam præstigiatorum proprie est 'auferre oculos spectantibus,' hoc est, fallere oculos spectantium. Sex. Empiricus adversus Mathematicos II. p. 71. Καθάπερ οἱ ψηφόπαικται τὰς τῶν θεωμένων ὄψεις δι' ὀξυχειρίαν κλέπτουσι. Gregorius Nazianzenus in Athanasium: Ἀλλὰ ταυτὸν ἦν ψήφοις τε παίζειν τὴν ὄψιν κλεπτούσαις τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως. Idem secunda in Julianum: Πολλοὺς τῶν αὐτῷ συνήθων καὶ γνωρίμων ἐκάλει, ὡς δράσων θαυμάσια οἷα· ἐπεὶ δὲ παρεῖεν, τοῦτο ἐκεῖνο αἱ τῶν ψήφων κλοπαὶ καὶ τῶν ὄψεων ἀπάται. Suidas in Ψηφολόγοι· Ὥσπερ οἱ ψηφολόγοι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως τῶν ψήφων ἀπατῶντες συναρπάζουσι. Ψηφοπαικτοῦσι τὸ δίκαιον Lysias apud Pollucem l. VII. c. 33. § 200. De hoc monuerunt me eodem fere tempore et in eandem sententiam coram alter, alter per literas, Rabodus Hermannus Schelius et Albertus Rubenius, ambo pectora amicitiæ, ambo summa literarum decora, ambo fato breves, et in medio bonorum cursu cum luctu omnium bonorum defuncti. *J. F. Gron.* *Oculis* ex calamo exaratis præferunt apud me Voss. 2. Leid. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. ex Oxoniensibus apud Hearnium L. 2. N. et C. et editis ante Frobenium, Mediolanensis 1505. Ascensianæ 1513. et 1516. et Parisina 1520. qua posteriores simul *oculos* in servant: unde patet, quos i tellexerit Glareanus, qui se priores edd. indigitat; se etiam verum non esse com rosque libros *oculis* habere: paucissimis tantum eorum Optime Gronovius *oculos* a Vide etiam Casaubon. ad A 15. Et ea lectio etiam in scriptis superest. Locus, ul shemius *occulti*, pro *oculos*, dum monuit, exstat in noti Curtium IX. 9. § 27. Pau *Quos magis*, pro *Quo magis* Harl. 2. In verbis seqq. au *cem prædas*, pro *indicem præd* ram legunt Lov. 4. 5. et Hav ni errore ob ductuum simili Vide ad Epitom. Liv. lib. LI *diem prædas* habet Voss. 2. *tras* deficit in Lov. 5.

CAP. XVI. § 1 *Quum mi bages dictator juberet*] Prima ficit in Lov. 4. et 5. qui etia *omittere ambages*. Neque a bent Hearnii Oxon. L. 2. et ex glossatoris interpretation tum puto. Nam *mittere am* est omittere. Livius XXI 'Quin mittimus ambages, i Sulpicius, qui maximus nat cem legatis erat.' Ita Virgil. I. 202. 'revocate animos, m que timorem Mittite:' ubi notat: '*Mittite*] pro omitti bene; quia præmiserat *revoc* dit *mittite*. Est autem tropu resis, quomodo temnere pro c nere.' 'Remittere ambage Ovid. Epist. Her. VII. 149. potius populos in dotem, am missa, Accipe, et advectas lionis opes:' ubi vide Nic. He Tum *jubet* Lov. 4. et 5. Vide 14. § 2.

Peragere verum indicium Dele istud *verum*. T. Faber. pectum mihi τὸ *cogeret*. Suffic

ad omnia, quod praecessit 'juberet.' *J. F. Gron.* Utraque conjectura Dujatio displicuit. Priorem etiam sibi displicere, Jac. Perizonius in margine codicis sui professus est, qui vulgato tuendo adscripsit locum Livii VI. 14. 'Adparebat, nec veri indicii gratiam mediam, nec falsi obfensionem fore.' Sane, ut ibi 'verum' et 'falsum indicium' obponuntur, ita etiam hic *verum indicium*, et *falso crimine insimulatus*. Codd. autem et *verum* et *cogeret* constanter servant. At *judicium* obferunt Lov. 4. et Hav. sollemni scribarum errore. Vide ad VII. 39. § 6.

Fateri facinus insimulati falso crimine senatus, oblataeque vani furti invidiae] Sic hic dicit *oblatam invidiam*, quemadmodum Terentius 'vitium oblatum,' 'stuprum oblatum,' et 'incendium oblatum;' ac 'oblatam mortem' Cicero, quae omnia per vim et invitis facta intelliguntur. Elegantissima locutio est. *Rhen.* Livius I. 51. 'Quia pro imperio palam interfici non poterat, oblato falso crimine insontem oppressit.' Cic. de Amic. c. 18. 'Addendum eodem est, ut ne criminibus aut inferendis delectetur, aut credat oblatis:' in Vatinium c. 10. 'In senatu confessus esset, se cum telo fuisse, Cn. Pompeio, summo et clarissimo civi, suis manibus necem obferre voluisse:' ubi vide Graevium, ut et ad Famil. IV. 12. Tacit. Annal. IV. 59. 'Ac forte illis diebus oblatum Caesari anceps periculum auxit vana rumoris.' Ceterum quaedam hic variant in scriptis. *Fateri et facinus* habent Hav. et Lov. 2. Tum *senatusque, oblataeque* Leid. 2. et denique *novi furti* Port. 'novus' et 'vanus' alibi etiam neglegentia scribarum commutari solent. Vide ad XXXVII. 42. § 1. *Varii furti* Lov. 2. Vide ad XXII. 7. § 4.

Negantem, arbitrio inimicorum se locuturum, in vincula duci jussit] *Arbitrio amicorum* Voss. 2. aperto scribae errore. Tum in vincula duci Flor. Lov. 3. 4. Voss. 2. et Leid. uterque. Et ita se quoque in Mss. suis invenisse Gebhardus monuit ad II. 33. § 7. Vide mox ad § seq. *Ire in vincula jussit* Lov. 2.

§ 2 *Arreptus a viatore*] *Acceptus a viatore* Hav. sollemni librariorum errore. Vide ad V. 47. § 4. In verbis seqq. *Junonisque Reginae, et Minervae*, pro *J. R. ac Minervae*, Hav. *J. R., aut Minervae* Klockian. Vide ad XXI. 53. § 3. *Junonique Minervae ac Reginae*, perperam transpositis vocibus, Leid. 1.

Ceterique Dii Deaeque, qui Capitolium arcemque incolitis] *Dii Deaeque Capitolium* Lov. 2. *Dii Capitolium* Lov. 3. *Dii Deae, qui Capitolium* Lov. 5. Omnes hae discrepantes a vulgato lectiones culpa scribarum natae sunt; qui enim propter praecedens *que*, *Deae* propter praecedens *Dii*, *que* propter sequens *qui* exciderunt.

Siccine vestrum militem ac praesidem sinitis vexari] *Sicine* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad VII. 15. § 2. iidem codd. etiam *hocine*, pro *hoccine*, scribunt c. seq. § 3. *Sic me vestrum militem* Lov. 4. 5. et Harl. 2. Sed praenomen *me* ex glossa interpretis receptum est; nisi potius natum sit ex ultimis literis τοῦ *sicine*. *Sic me p vestrum* Port. *sic me civem vestrum* Hav. Ubi similiter ex ultimis literis vocis *sicine* pronomen *me*, ex ultimis autem τοῦ *siccine* vox *civē*, sive *civem*, profluxit, quam utramque lectionem superstitiosa religione codicis ejus librarius conjunxit: nam *siccine civem vestrum* est etiam in Lov. 2. Praeterea *militem praesidemque* fragm. Hav. *praesidium et militem* Gaertn. *militem praesidem* Lov. 2. Nota vero Manlium hic Deorum, qui Capitolium arcemque incolunt, *praesidem* vocari, id est, defensorem. Vide Vallam Elegant. V. 65. Eo sensu Cic. Orat. Agrar. II. 6. 'Est indignissimum, per tribunum plebis, quem majores praesidem libertatis custodemque esse volue-

runt, reges in civitate constitui:' ubi vide Turneb.

Hæc dextra, qua Gallos fudi a delubris vestris, jam in vinculis ac catenis erit] *Nec dixerunt*, pro *Hæc dextra*, corruptissime Voss. 2. et Lov. 3. *Hæc dextera* Lov. 1. 4. 5. Præterea *fidi* Klockian. Tum *in vinclis* Voss. uterque, Leid. 1. Lov. 1. 3. 5. et ed. Rom. 1472. quomodo se etiam in Mss. suis invenisse Gebhardus testatus est II. 39. § 7. Vide ad § præc. tum ad c. 17. § 3. § 6. c. 18. § 8. c. 19. § 2. c. 20. § 3. et alibi sæpe; etiam quæ notata sunt ad III. 56. § 4.

§ 3 *Nullius nec oculi nec aures indignitatem ferebant: sed invicta, &c.*] *Nullus* male est in Gaertn. Tum *ferebant indignitatem* Lov. 1. 5. et Leid. 2. Deinde *sed injuncta* Gaertn. qua ratione etiam *victus* et *ictus* sæpe in Mss. confundi, videbimus ad Epit. Liv. lib. LXVIII.

Adversus dictatoriam vim aut tribuni plebis, aut ipsa plebs adtollere oculos aut hiscere] *Adversus dictatoriam videlicet* Hav. Tum *aut ipsa plebs* exsulat a Gaertn. Deinde *adtollere oculos ut hiscere* Leid. 2. Frequenter *aut* et *ut* a librariis in codd. scriptis confunduntur. Vide ad IV. 12. § 8.

§ 4 *Conjecto in carcerem Manlio, satis constat, magnam partem plebis vestem mutasse*] *Conjecto in carcere* edd. quas vidi, vetustiores. Ascensius deinde ter annis 1510. 1513. et 1516. primus *in carcerem* edidit, quem Parisini 1529. hinc Frobenius 1535. et tum reliqui recentiores secuti sunt. Vide ad XXXIX. 41. § 7. Deinde *M. Manlio* fragm. Hav. a m. sec. Verum prænomen hic non videtur necessario requiri, quum jam sæpius additum fuerit c. 14. et c. 15. atque hoc et seqq. capp. sæpius adhuc addetur. Natum id itaque existimari potest vel ex præcedentis vocis ultima, vel ex sequentis prima litera, præsertim quum in reliquis codd. non reperiatur. Contrario errore prænomen id excidit propter præcedentem eadem litera finientem, XXXI 11. propter eadem incipien quentem XL. 34. § 1. quibus l denda quæ notantur. Hinc deficit in Leid. 2. et Lov. 1. qu tius reliqui servant. Vide ad 35. § 8. Tum *magnam in* Gaertn. Sed præpositio mal tita est ex præcedentis voci finali. Vide ad Livii XXXVI 4. *magnam plebis partem* Voss. nique *testem mutasse* inepte a librarius codicis Gaertn.

Multos mortales capillum ac promisisse] De reorum more mutandi et capillum promitten Ræward. Varior. III. 6. Quai mum barba radi cœperit, vid sium ad Taciti Annal. XIV. 15 Gruterum Suspic. v. 7. Vid in Trajano lib. LXVIII. p. 777. Omnia hæc verba deerant c brarii in Leid. 2. Ceterum R nondum hoc tempore barbam ideoque, ex ritu sui superioris aberrasse Livii mentem et non ambigit Lipsius ad l. laud. Livium tamen hujus culpæ posse existimo ex iis quæ dic ad II. 23. § 4. ubi nexo ob æs 'promissa barba et capilli' ef dicuntur speciem oris. Ne etiam Livius ejusdem erroris sari potest, nisi similiter quoq nys. Halic. errasse dicamus, q aliter eumdem ob æs alienum describit, ῥάκος ἠμφιεσμένος, βαθὺν καθεικὼς καὶ κόμην. Ce vius ipse notavit, omnes hoc t Romæ barbam promissam ali 41. 'M. Papirius unus ex his Gallo barbam suam, ut tum o promissa erat, permulcenti, s eburneo in caput incusso, ira visse.' Moris hujus, quem Liv notatione dignum existimavi et ante et postea plane oblitu se, et contraria scripsisse, vi verisimile videri potest.

Obversatamque vestibulo carceris mæstam turbam] *Observatamque vestibulo* Lov. 4. Vide ad cap. seq. § 4. *obversatam quâ vestibulo* Harl. 1. non raro in Mss. obvio errore. Vide ad v. 22. § 3. *obversatamque constat vestibulo* Leid. 2. et Lov. 1. Sed τὸ *constat* semel supra conspici sufficit. *Obversatamque in vestibulo* Hav. Livius xxiii. 27. 'Neque elicere Pœnum ad certamen obversati castris poterant.' xxix. 24. 'Vagati enim in urbe, obversantique prætorio erant.' xxxv. 11. 'Caudinæque cladis memoria non animis modo, sed prope oculis, obversabatur.' Si tamen plures et certiores codd. præpositionem agnoscerent, recipi posset. Livius xxxiii. 48. 'Obversatus eo die in fore avertendæ suspicionis caussa, primis tenebris ad portam est egressus.' xxxviii. 1. 'Ita inter omnes convenit, ut primo quieti, &c. in foro obversarentur.' Justin. xxxi. 2. 'Quum tota die in oculis principum legatique Romani in foro Karthaginiensium obversatus in supremum fuisset.' Tacit. Ann. iii. 37. 'Ab eo, in urbe inter cœtus hominum et sermones obversante, secreta patris mitigari.'

§ 5 *Unum defuisse tantum superbiæ, quod non M. Manlius*] *Unum tantum defuisse superbiæ, quod non* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *unum defuisse tantum superbiæque non* Lov. 2. At vocula non male omittitur in Hav. Paullo ante vero *invidiæ magis triumphus*, pro *invidiæque m. tr.* Lov. 3. *invidiæque magis triumphum* Klockian. *invidiæque magis triumphis* Leid. 1.

§ 6 *Jamque haud procul seditione res erat*] *Itaque haud procul sed.* Lov. 4. *Jamque haud procul a sed.* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. sec. Sed plures et integriores codd. sequor. Vide ad xxiv. 28. § 1. *Haud procul sed. res aberat* Leid. 2. Infra viii. 32. 'Nec procul seditione aberant.' xxviii. 15. 'Nec procul vallo Romanus aberat.' Verum neque hic unico codici auscultandum arbitror adversus reliquos vulgatum servantes. Infra vii. 14. 'Jamque haud procul justo prœlio res erant.' xxiv. 28. 'Quum omnes alii alio tenderent, nec procul seditione res esset.' xxv. 3. 'Nec procul dimicatione res erat.'

Cujus leniendæ caussa, postulante nullo] Vox media deficit in Leid. 2. Eam sæpe a Livio aliisque per ellipsin omissam, a librariis vero invitis scriptoribus obtrusam esse, videbimus ad xxxi. 12. § 4. Uni tamen testi, eique interdum non optimæ fidei, credere periculosum existimo. Mox *largita*, pro *largiter*, Harl. 1. *largitior* Lov. 3.

Satricum coloniam duo millia civium Romanorum deduci jussit] Non dubito, quin apud Velleium ii. 14. ubi ait, 'Sutrium post annos septem, quam capta Roma est, deductam esse coloniam,' legendum sit ex hujus loci auctoritate *Satricum*. 'Satrici' enim 'coloniæ' meminit Livius ix. 16. Nam 'coloniæ Sutrii' meminit Diodorus lib. xiv. p. 456. anno post Romam captam. *Sigonius.* Si sequimur Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. ut et Hearnii Oxonienses B. et C. qui *Sutrium* præferunt, non Vell. Paterc. ex hoc Livii loco, sed Livius ex Vell. Paterc. emendandus erit. Potius tamen est, ut *Satricum* hic servandum putemus. Nam 'Satricum colonia' memoratur hoc lib. c. 22. 'Anno insequente Satricum coloniam populi Romani, pertinaciter a colonis defensam, vi expugnarunt.' Utrum vero ex Livio Velleius corrigendus sit, alia quæstio est. Id quidem Sigonius ad h. loc. multique alii statuunt: ipse tamen Sigonius in alia fuisse sententia videtur de Antiq. Jur. Ital. ii. 5. Sed vide quæ dicta sunt hoc lib. ad c. 8. § 2. Ceterum vocem *Romanorum* non admittit Hearnii Oxoniensis C. Præterea *ducere jussit* legit Harl. 2. At ambæ eæ voces omittuntur in

[illegible] pr.
[illegible]
[illegible] *et paucis* [illegible] *prodendi M.* [illegible]] Particulam *et* [illegible] Lov. 2. Harl. [illegible] et quædam priorum [illegible] adparuit in Mediolan. [illegible] Veneta 1498. Ascen- [illegible] tum Mogunt. Aldina et [illegible] fere omnibus recentioribus. [illegible] mox ad § 8. Eadem transposita [illegible] *et quam parvum* præfert Lov. 1. [illegible] *prodendi M. Manlium* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad XL. 49. § 1. *prodendi M.* omissa voce sequenti, Lov. 1. *interpretaretur* Voss. 2. et Lov. 3. quasi adhibitum foret passiva significatione. Sed potius librarius erravit. *Irritarentur* similiter errans Lov. 1.

§ 8 *Et jam magis insignis et sordibus et facie reorum turba Manliana erat*] Prius *et* in exemplari veteri dispunctum est: ut sit sensus, *insignis sordibus et*, id est, *facie reorum*. Rhen. *Etiam magis*, junctis duabus vocibus, Lov. 2. 3. et Gaertn. Vide ad XXXIX. 10. § 6. Ex ea scriptura natum est, quod, media voce omissa, *et magis* datum sit in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et editis ante Aldum. Scriptum enim per compendium primo fuisse videtur *ct̄ magis*, pro *etiam magis;* posteriores autem voci *et* additam lineam omiserunt: qua ratione sæpe librarios peccasse, videndum erit ad XXII. 47. § 9. Deinde Rhenano, expuncta copula *et*, *insignis sordibus* legenti, dicto audientes fuerunt Frobenius 1535. et omnes reliqui editores. Quid in codd. suis Hearne invenerit, silet, notasse satis habens *insignis et sordibus* præferre edit. Aleriens. Romanam. At mei, solo excepto Lov. 2. reliqui omnes uno ore *insignis et sordibus*, ut ante Rhenanum legebatur, servandum clamant. Rhenanum, ut codicem præeuntem sequeretur, id prævertim movisse videtur, quod 'sordes' et 'facies reorum' non differre sibi persuaderet; [illegible] que, priori *et* ex[illegible], posteriorem non pro par[illegible] exegetica, acciper[illegible] [illegible] nus tollere undi[illegible] [illegible], [illegible] quisque paratum [illegible] lio ostendere:' [illegible] diceret, [illegible] tollere, id est, [illegible] lendo ostendere. Apud Virgil. [illegible] neid. I. 258. 'cernes urbem et [illegible] missa Lavini Mœnia.' Eodem [illegible] particula *que* adhibetur II. 42. '[illegible] gitiones temeritatisque invita[illegible] horrebant:' quo loco vide quæ [illegible] Etiam VII. 15. 'A fallaci equitum specie agasonibusque excepti sunt:' intellige, a fallaci equitum specie, id est, ab agasonibus. Et ita hic 'faciem' non vultum, os, sed in genere externam totius corporis formam, speciem notabit: quo sensu 'faciem civitatis' inlustrat Zinzerl. Promuls. Critic. c. 32. et eo sensu *vultus* adhibetur apud Ovid. Metam. I. 6. 'Unus erat toto Naturæ vultus in orbe.' Quod ita exprimit Art. Am. II. 467. 'Prima fuit rerum confusa sine ordine moles, Unaque erant facies sidera, terra, fretum.' Si quis 'sordes' et 'faciem reorum' non differre recte Rhenanum credidisse existimet, ceteris omissis, legere posset *et jam magis insignis sordibus reorum turba*. Voces enim *et facie* deerant in Gaertn. una vox *facie* in Leid. 2. et Lov. 1. Reliquorum tamen codd. consensus efficit, ut *et sordibus et facie* servandum censeam. 'Sordes' enim respiciunt vestem mutatam, 'facies' autem capillum ac barbam promissam. Sæpe autem librarii in hac orationis structura prius *et* negligere soliti fuerunt; quo etiam referenda est scriptura, quam sibi in exemplari veteri obviam fuisse Rhenanus hoc loco testatus est. Vide ad II. 44. § 3. Neque obstat, quod ita ter paucis vocibus particula *et* repetatur. Cur

idem non displicuit § præc.? quum et parvum et paucis da- t mercedem esse prodendi M. interpretarentur.' Voculam it loco suo restitui. Præterea *rerum* Voss. 2. Vide ad v. 1. Denique *turbam aliena erat* Leid. 1. Verum, quod in co- o frequens est, imperite divisis , quæ una ac continua serie rarabantur, prima litera τοῦ ta adjuncta est voci præce- Ex reliquo autem *anliana*, sive parva mutatione factum est Sed quum ita peccaretur in m loquendi, *turba aliena erat*, datum deinde est in Lov. 2. 1. 1. 'Manliana turba,' ut ana imperia' iv. 29. 'Argu- est, quod Manliana imperia, 'ostumiana, adpellata sint.' 'Manlianaque imperia non in tia modo horrenda, sed exem- m tristis in posterum essent.' ana seditio' hoc lib. c. 18. descente Manliana seditione, ta anni comitia habita:' 'sal- lianus' xl. 39. 'Clam com- copiis saltum Manlianum ob- it.'

usque post triumphum abdica- ictaturæ terror] *Admotusque* Hav. frequenti scribarum ab- so. Vide ad xl. 55. § 5. Ad pula *que*, quæ tamen sensui ria est, deest in Harl. 2. Port. earnii Oxoniensi B. et quibus- : vetustioribus edd. sed eam unt jam Parm. Mediolan. 1505. Veneti 1498. Ascen- 13. et 1516. atque inde reliqui ores. Deinde τὸ *dictaturæ* defi- ntextu fragm. Haverk. quod o prima manus ad marginem scripsit. Eadem voce trans- *dictaturæ abdicatione* præfert

guam et animos liberaverat ho- Et linguam et hominum libera- imos Leid. 2. et Lov. 1. *et lin- guam et animos itaque liberaverat homi- num* Leid. 1. Sed vocula addita est a mala manu; quod et alibi accidit. Vide ad xxvii. 23. § 7. Nihilomi- nus, pro *itaque*, scriptum est *irāque*, sive *iramque*, in Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. quod et sibi in Pal. 2. obvium fuisse, testatur Geb- hardus hoc lib. ad c. 18. § 4. Sed *ita* et *ira* sæpissime commutantur. Vide ad xxiv. 16. § 1. 'Et linguam et ani- mos iramque' non sapit compositio- nem Livianam, qui prius *et* in simili structura orationis omittit, vel dicere solitus est 'linguam animosque et iram.' Vide ad ii. 30. § 1.

Cap. xvii. § 1 *Audiebantur itaque propalam voces*] Vocem *itaque* expun- gunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Contra male addebatur cap. præc. § ult.

Defensores suos in præcipitem semper locum favore tollat, deinde in ipso discri- mine] *Semper in præcipitem locum* alio ordine Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Gaertn. Port. fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Præterea *deinde ipso dis- crimine* Port. Forte *deiñ*, pro *deinde*, scriptum fuerat. Et hinc jam ulti- ma ejus vocis syllaba præpositionem absorbere potuit. Vide ad xxxvii. 31. § 4. Petron. in Satyr. cap. 80. 'Paullo ante carissimum sibi commi- litonem, fortunæque etiam similitudi- ne parem, in loco peregrino destituit abjectum.' *In primo discrimine* præ- fert Gaertn.

§ 2 *Sic Sp. Cassium in agros plebem vocantem*] Omnia hæc verba desunt in Voss. 2. et Lov. 3. Cui neglegen- tiæ librariorum occasionem dedit particula *Sic*, qua et hæc et sequen- tia verba incipiunt. Unde factum est, ut semel omiserint. Vide ad ix. 11. § 11. Deinde pro Cassii prænomi- ne *Sp.* Leid. 1. præfert *sunt*, Voss. 1. et Lov. 1. *spe.* Insuper *vocantem* male deficit in Leid. 1.

Fingeret edd. quas inspexi, priores; pro quo Aldus *Fingerent* substituit, consentientibus omnibus Mss. Deinde *habuisset, quod tum responderet* Flor. *habuisse, quod tum responderetur* Lov. 5. *habuisse, quantum responderet* Voss. 1. et Lov. 3. Vide ad IV. 49. § 8. Mox *vincla*, pro *vincula*, Lov. 1. et Leid. 2. Vide ad cap. praec. § 2.

§ 4 *Non obversatam esse memoriam noctis illius*] Vox initialis male omittitur in Voss. 2. Tum *observatam*, literis perperam trajectis, Voss. uterque, Leid. 2. Lov. quinque, Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Sæpius ita librarii in Mss. lapsi sunt. Vide ad I. 25. § 4. II. 36. § 6. c. 59. § 5. III. 5. § 14. hoc lib. cap. præc. § 4. XXIX. 24. § 4. XXXVIII. 1. § 8. Vide etiam Torren. ad Valer. Max. I. 7. ex. 7. et Corte ad Porcii Latron. Declam. cap. 32. etiam ad Plinii Ep. V. 21. § 2. Adde Burm. ad Suet. Aug. cap. 94. 'animo,' 'oculis,' vel 'in animo,' 'in oculis,' et 'ante animum,' 'ante oculos obversari' apud Livium aliosque sæpissime obcurrunt. Vide ad Livii III. 5. § 14. Sed et, simpliciter 'obversari' ei frequens fuisse, docet Gronov. ad Livii XXIV. 23. § 6. Et ita Plinius Epist. II. 11. 'Obversabatur præter illa, quæ supra dixi, causæ difficultas:' ubi similem errorem in optimo Mediceo commissum esse Cortius observavit. Praeterea *rem*, pro *esse*, est in Hav.

Non speciem agminis Gallorum, per Tarpeiam rupem scandentis? non ipsius] *Agimus*, pro *agminis*, erat in contextu Port. pro quo *agminis* in margine recte emendatur. Tum *per Carpeiam rupem* Leid. 1. Deinde *scandentem* Flor. quasi ad præcedens *speciem* referendum sit. *Scandentē*. *Is non ipsius* Harl. 1. Ex quo jam intelligo, quod in Leid. 1. inveni, *scandente. Is non ipsius*. Nimirum *scandente* perperam ibi scriptum est pro *scandentē*, sive *scandentem*. Huic autem additur *is*, ut indicarent librarii, se alteram etiam lectionem *scandentis* in Mss. reperisse. Vide ad III. 44. § 4. Sed *scandentis*, quod reliqui servant, magis placet, ne tres voces literæ m finitæ, *Tarpeiam rupem scandentem*, jungerentur, ob quam eamdem caussam Livius etiam *scandentis* potius, quam *scandentium*, dedisse videtur.

Qualem cum armatum, plenum sudoris ac sanguinis] *Qualem armatum cum* Lov. 2. *qualem cum armatum* Lov. 3. Gaertn. Port. et Hav. infinitis locis obvio errore ob similitudinem literarum *c* et *e*, præsertim in scriptura Longobardica. Vide ad IV. 19. § 2. Tum *et plenum sud. ac sang.* Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. *plenum sud. et sang.* Leid. 2. Mox *ex hostium manibus, venissent vidissent*, addita penultima voce, Lov. 4. cujus librarius duplicem lectionem junxisse videtur.

§ 5 *Selibrisne farris gratiam servatori patriæ relatam*] *Selibrisne ferri* Lov. 2. *Sed libris farris* Lov. 5. *Sed libris ferratis* Lov. 4. *Selibris farris* Hav. *Sex libris farris* Harl. 2. Port. et fragm. Hav. a m. sec. *Sex libris nec farris* Voss. 2. et Lov. 2. *Sex librisne farris* Leid. 2. Lov. 1. et Gaertn. Sed vulgatam optime servant præter omnes edd. etiam Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad V. 47. § 8.

Quem prope cælestem . . . fecerint] *Pro*, loco τοῦ *prope*, præfert Harl. 1. Deinde *fecerunt* Voss. 2. et Lov. 3. *fecerit* Lov. 2.

Pati vinctum in carcere, in tenebris, obnoxiam carnificis arbitrio ducere animam] *Pacti vinctum* Leid. 1. Tum *in carcerem* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Præterea *obnoxia* Voss. 2. et Lov. 3. *innoxiam* Lov. 4. et 5. In verbis seqq. *nullam partem*, pro *nullam opem*, præferunt Lov. 5. et Voss. 2. in contextu, in cujus posterioris margine recte *nullam opem* emendatur.

§ 6 *Turba ex eo loco dilabebatur, refracturosque carcerem minabantur*] *Tur-*

... omissa præpositione, vett. ... pro quo Aldus substituit *ex eo* ..., quod etiam præferunt omnes scripti. Et recte. Supra l. IV. c. 53. 'Prædatores ex præsidio per negligentiam dilapsi.' Illud *ex* interceptum videtur a sequenti *eo*. Deinde *dilabatur* Gaertn. *dilabebantur* Lov. 3. quomodo librarius dedisse videtur, quia *turba* collective accipiebat, et mox sequebatur *refracturosque minabantur*. Vide ad XXXV. 26. § 9. Sed nihil mutandum. Reliqui enim codd. in vulgatam lectionem consentiunt. Præterea *refacturosque* Harl. 1. et Leid. 1. qui error frequens est in codd. manu exaratis, ubi passim librarii 'factus' et 'fractus' commutare soliti sunt. Vide Gul. Canterum Novar. Lect. V. 16. viros doctos ad Valer. Flacc. VII. 583. Nic. Heinsium ad Claudian. de Laud. Stilic. II. 121. Silii Ital. II. 619. Broekhus. ad Propert. El. II. 25. 34. et Burm. ad Sueton. Aug. c. 65. etiam quæ notantur ad IX. 18. § 7. et X. 10. § 4. *Refracturosque* Port. Tum *carceres* Lov. 2.

Quum remisso, id quod erepturi erant, ex senatusconsulto Manlius vinculis liberatur] Doujatius voculam *id* delendam existimat, ita enim faciliorem fore constructionem. *Remisso* autem, *quod erepturi erant* exponit: remissa et condonata sive concessa ea re, quam per vim ablaturi videbantur plebeii. Addit nihil vetare, *remisso* referri ad præcedens nomen *carcere*, et quod sequitur, *id quod erepturi erant*, per parenthesin dici. Si quid mutandum foret, legerem *remisso eo, quod* ut præferunt Voss. 2. Lov. 3. 4. Port. Hav. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. C. Verum quum optimi codd. stent a vulgata lectione, illis adversantibus eam mutatam nolim: *remisso* hic eadem forma dictum erit, qua 'palam facto' I. 41. § 6. In his subintelligitur vox *negotio*, ut docuit Jac. Perizonius ad Sanctii Minerv. III. 9. Deinde *id quod* Livio familiarissima est locutio pro simplici *quod*. Supra I. 14. 'Cum omni exercitatu profectus, id quod quærebat, hostem excivit.' II. 3. 'Ceterum, id quod non timebant, per dolum ac proditionem prope libertas amissa est.' ... 'Operi certe, id quod ... agresti intentus.' IV. 9. 'Tribuni, id quod tunc erat, magis necessariam, quam speciosi ministerii procurationem intuentes.' VII. 2. 'Idem scilicet, id quod omnes tum erant, suorum carminum actor.' IX. 18. 'Id quod ex monumentis orationum patet.' XXI. 57. 'Id quod unum maxime in præsentia desiderabatur:' ubi non opus est, ut cum Gronovio *et quod unum* ex conjectura legamus. XXIII. 5. 'Ad extremum, id quod ante Cannensem certe cladem maximum fuit, civitatem nostram magnæ parti vestrum dedimus:' ubi nescio an unus codex, τὸ *quod* expungens, adversus aliorum testimonium id servantium, audiendus sit. Plura alia ad eum locum videri possunt. *Quum remisso eo, quem erepturi erant* Lov. 2. *tum remisso* Voss. 2. Lov. 3. Harl. 2. Port. et Hav. qui error in codd. scriptis frequentissimus est. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Hinc *quod erant erepturi* alio ordine Gaertn. *quod erempturi erant* Lov. 3. *quod subiturus erat* Lov. 4. Denique *vinclis liberatur* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 3. 5. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad cap. præc. § 2.

Dux seditioni datus est] *Dux seditionis* Lov. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Sed recte reliqui stant pro recepta scriptura. Infra XXVI. 35. 'Ut magis dux, quam materia, seditioni deesset.' Τὸ *est* deficit in Lov. 4. Paullo ante *seditio non finita*, trajectis vocibus, ediderunt Francofurtenses 1578. quod omnes recentiores servarunt usque ad Jac. Gronovium, qui revocavit *non seditio finita*. Id etiam recepit nupera ed. Amstelæd. neque aliter est in omnibus scriptis.

§ 7 *Latinis et Hernicis, simul colonis Circeiensibus et a Velitris*] *A Velitris* dixit, ut I. 50. 'Turnus ab Aricia,' et Virgilius in Georg. III. 2. 'Pastor ab Amphryso.' *Sigon.* Supra hoc lib. c. 12. 'Ad hoc Latini Hernicique accesserant, et Circeiensium quidam, et coloni etiam a Velitris.' c. 13. 'Circeiensium quoque quidam cogniti et coloni a Velitris.' XLIII. 21. 'Ad Gentium legatos Pleuratum Illyrium exsulantem apud se, et Aputeum Macedonem a Berœa mittit:' ubi vide. Ejusdem generis est 'legati ab Ardea,' de quo vide ad IV. 7. § 4. Ex his patet, male, omissa præpositione, *et Velitris* datum esse in Lov. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. Præterea *simul Latinis et Hernicis* Lov. 4. a m. pr. *Latinis, Hernicis* Lov. 5. *Latinis Hernicisque* Leid. 2. Deinde vox *colonis* deest in Oxon. L. 1. apud Hearnium. Tum *Circensibus* Voss. 2. Lov. 3. Harl. 2. Port. et Hav. *Circiensibus* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 4. 5. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. et multæ vett. edd. *Cereiensibus* Lov. 2. *Circinensibus* edd. Rom. 1472. et Parm. Vide hoc lib. ad cap. 12. § 6. Mox *vellit*, pro *belli*, Leid. 1. *velli* Harl. 1. Vide ad v. 24. § 5.

Ut suis legibus in eos animadverterent, tristia responsa reddita] *In suos animadv.* Lov. 4. *animadverterem, tristia* Hav. *animadverteret, tristia* Leid. 1. *animadv. et tristia* Gaertn. et Lov. 1. Tum *tristitia responsa* Flor. et Lov. 2. Vide ad IV. 52. § 5.

Patriæ obpugnandæ nefanda consilia iniissent] *Nefaria consilia* Lov. 4. et Hearnii Oxon. N. ex scholiastæ interpretatione. Eadem varietas etiam erat IV. 17. § 6. Deinde *iniissent* primum obvium fuit in ed. Curionis, quod recentiores omnes, Sigonianis exceptis, servarunt: eademque scriptura supereat in Lov. 4. Gaertn. et Hav. Sed reliqui codd. cum vetustioribus excusis *inissent* dederunt, quod quidem Sigonius revocavit, sed a nemine auditus est. Denuo igitur restitui. Vide ad XXVII. 19. § 10.

§ 8 *In quo ab sociis tamen temperaverant*] *A sociis* Lov. 1. 2. Gaertn. et Leid. 2. Præterea *tam*, pro *tamen*, Lov. 4. 5. Vide ad XXII. 59. § 13. Ejus loco *tum* dederunt Lov. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *tū* Port. et ita edidit Ascensius 1513. et 1516. altera lectione in marginem rejecta. Sæpius compendia illa *tā*, sive *tam*, et *tū*, sive *tamen*, confundi in Mss. videbimus ad XXII. 17. § 5. In verbis præcedentibus *ita*, pro *itaque*, exhibet Harl. 2. Vide ad XXI. 53. § 7.

Denunciatum senatus verbis, facesserent propere ex urbe] *Denunciatum senatum verbis* Hav. De caussa erroris vide ad VI. 3. § 8. Corruptius *denunciatum senatum urbis* Leid. 2. *urbis*, pro *verbis*, etiam Lov. 1. 2. 3. et Voss. ambo. Vide hoc lib. ad c. 19. § 3. 'Quærere verbis senatus' III. 50. 'Quærerent senatus verbis, cujus jussu castra deseruissent:' ubi pari errore unus codex etiam *senatum urbis*. VII. 31. 'Denunciarent Samnitibus populi Romani senatusque verbis:' ubi etiam in uno Msto idem est error. IX. 36. 'Consulis verbis egisse de societate.' Post eodem cap. 'Denunciatum Fabio senatus verbis, ne saltum Ciminium transiret.' Quid sit 'verbis alicujus nunciare,' vel 'denunciare,' vide Cortium ad Sall. Jug. c. 21. § 4. Deinde *fatiscerent* Voss. 2. et Lov. 3. *facesserant* Leid. 1. et Lov. 2. Tum *propere* exsulat a Port. Sed pro eo *prope* præfert Leid. 2. sollemni scribarum errore. Vide ad XXXIX. 31. § 4.

Ab ore atque oculis populi Romani, ne nihil eos legationis jus, &c. tegeret] *Ab ore atque oculis* Gaertn. *arbore atque oculis* Harl. 1. Tum voces *populi Romani* deficiunt in Voss. 2. Leid. 1. Gaertn. Lov. 2. 3. et contextu fragm. Hav. cujus margini tamen eædem

illæ a m. pr. adscriptæ leguntur. Sed transponuntur in Harl. 1. hoc modo, *ne nihil eos populi Romani legationis*. Deinde τὸ *ne* deest in Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Denique *tegerent* Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *tegere* Harl. 2.

Cap. xviii. § 1 *Recrudescente Manliana seditione*] *Seditione Manliana* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

Creatique tribuni militum consulari potestate Sergius Cornelius Maluginensis secundum] Antiqui libri ita: *consulari potestate ex Patribus Servius Cornelius Maluginensis II*. *Ex Patribus* autem idcirco dictum est, quia aliquando per hæc tempora fiebant etiam ex plebe. Cæterum non *Maluginensis II*, sed *III*, scribe. Nam proxime infra *IIII* fuisse dicitur, et jam bis ante fuisse eundem docuimus. *Sigon.* *Creati tribuni* sine copula vetustiores excusi, quos consului. Eam primus recepit Aldus, et servant omnes scripti. Deinde voces *ex Patribus*, quas addidit Sigonius, deerant in Flor. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. fragm. Hav. Gaertn. et apud Hearnium in Excerptis Pith. Deinde *Sergius*, ut ante Sigonium exstabat, omnes mei. Sed frequentissime ita peccarunt scribæ. Vide ad v. 29. § 2. *Cornelius Sergius*, vocibus transpositis, Lov. 3. Denique *Maluginensis II*. Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. uterque, et fragm. Hav. *Maluginensis secundo* Voss. 2. Gaertn. Port. et Hav. *Maluginensis iterum* in Mss. esse, auctor est Hearnius. Vox *secundum* deficit in Lov. 4. Sed recte *Maluginensis III*. vel *tertium*, Sigonium substituisse, constat ex illis quæ notat ad v. 36. § 12. cui ita emendanti adsentitur Pighius in Annal. ad a. cccLxx. p. 234. Mox *Putitus*, pro *Potitus*, Flor.

M. Furius Camillus quintum, Ser. Sulpicius Rufus iterum] Legendum *M. Fur. Cam. VI.* et *Ser. Sulpitium Rufus tertium*, ut facile patet ab initio libri quinti c. 1. (nam illic primum Camillus creatur tribunus militum consulari potestate) omnia magistratuum nomina recensenti. Idem erroris, de Camillo quidem, accidit anno ccccLxxiv. hoc lib. c. 22. in plerisque codd. ubi vii. fit tribunus militum: de Sulpitio anno sequenti a. cccLxxii. c. 21. ubi fit *quartum*, etiamsi codd. reclament. Cæterum quod hic duo verba *iterum* ac *secundum* indifferenter leguntur, videtur ex numeri notis *II*. accidisse. Hæc ut pusilla ridebit fortassis quisplam, ut haud quaquam notatu digna. At non piguit Aul. Gellium libro decimo et de re longum texere caput, (ut non dicam anxie,) quod nos levi brachio. *Glar.* *M. Furius Camillus Quintus Servius Sulpicius* Lov. 3. *M. Furius Camillius, Q. Ser. Sulpicius*, vel *Q. Servius Sulpicius*, Voss. 2. Leid. 1. Lov. 4. 5. Harl. 1. Port. Hav. et fragm. Hav. *M. Furius Camillus, Ser. Sulpicius* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. et Gaertn. Ex sententia autem Jac. Perizonii, quæ proponitur v. 1. § 6. patet, legendum esse *M. Furius Camillus VI*. vel *sextum*, quemadmodum etiam Glareanus voluit. Quod si temerarium nimis videatur, dicam, fide quinque modo memoratorum codicum vocem *quintum* delendam esse. Similiter enim quarto Camilli tribunatui v. 26. et quinto vi. 6. nulla iterati tribunatus nota additur. Vide ad ii. 16. § 7. Ceterum Doujatius admodum festinanter ac negligenter Sigonium inspexisse debuit, (quem *Camillus sextum* legendum docuisse monet,) quum ex illis, quæ ad v. 1. § 2. notaverit, pateat eum hic *quintum* servandum esse existimasse. Quod autem Glareanus conjiciat, *Rufus tertium*, pro *R. iterum*, legendum esse, ex eo factum est, quod 'Ser. Sulpicium,' qui v. 32. tribunus mili-

tum consulari potestate fuisse memoratur, censuerit esse hunc eumdem Ser. Sulpicium Rufum, quem Pighius in Annal. ad a. CCCLXII. pag. 281. Ser. Sulpicium Camerinum fuisse opinatur, qui biennio ante consul fuerat, Livio memoratus v. 29. Pighii autem opinio longe verior est. Glareanus enim, ut probare possit quod intendit, hoc lib. c. 4. § 7. pro *Ser. Sulpicius Rufus*, addit *Rufus iterum*; hoc loco, pro *Ser. Sulpicius Rufus iterum*, emendat *Rufus tertium*; et c. 21. § 1. pro *Ser. Sulpicio tertium*, rescribit *Ser. Sulpitio Rufo IIII.* quibus omnibus locis nullus codex mutanti consentit: neque mutatione opus erit, si Pighii sententiam probemus. Aliam sententiam proposuit Sigonius commentario in Fastos et Triumph. Rom. qui ad a. CCCLXII. Ser. Sulpicium tribunum militum consularem ejus anni illum putat, qui post in tertio et quarto tribunatu Capitolino 'Praetextatus' dicitur, et quem Zonaras 'Rufum' adpellat: alias enim primi ejus tribunatus locum non reperiri. Vide quae notantur ad VI. 22. § 1. Porro duorum horum tribunorum nomina omittuntur in Hearnii Oxon. B. At post duos sequentes inseruntur in Harl. 2. Port. et Hav.

T. Quinctius Cincinnatus secundum] *Et T. Quintius* Lov. 4. Hinc *T. Q. Cincinnatus* Gaertn. quasi praenomen *Quintus*, non nomen gentile *Quinctius*, exprimere voluisset. Vide ad III. 1. § 1. Deinde *Tintinatus secundo* Port. *Cincinnatus secundo* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. et Hav. *Cincinnatus secundus* Gaertn. *Cincinnatus II.* Flor. Leid. 1. Lov. 1. 3. 5. et fragm. Hav. ambigue. Vide ad v. 16. § 1. Vox *secundum* aberat ab uno Lov. 4.

§ 2 *Peropportune externa pax data*] *Peropportuna* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. et Gaertn. Male. Supra II. 35. 'Ni peropportune tribuni diem dixissent.' XXIX. 35. 'Peropportune circa vim flexus oppositi erant: ubi plura vide. Deinde vox *externa* deest in Leid. 2. vox data in Leid. 1.

[illegible] non avocaret delecta spem cepit] *Plebemque non avocaret* Voss. 2. et Lov. 3. *[illegible]* quas nec avocante Gaertn. *avocante delecta* Lov. 2. Errore ex [illegible] vide hoc lib. c. 3. § 6. *avocata* Lov. 4. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. Et ita erat etiam in ed. Mediolan. 1480. sed errore librariorum, quos ita saepe peccasse vidimus ad I. 6. § 1. et ita mox hoc cap. §. Deinde *dilecta* Flor. Voss. 1. Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

Dum tam potentem haberet ducem, fenoris expugnandi] *Tum tam potentem habere ducem* Lov. 2. Singularis est lectio, quam obfert Klockian. *datam potestatem habere ducem*. *Habere* etiam, pro *haberet*, est in fragm. Hav. Sed nihil muto. Scriptum fuerat *dū tam*, sive, non distinctis vocibus, unica serie *dūtam*, quod, evanescente scripta linea, minima mutatione in *datam* mutari potuit. *Tam potentem* est 'admodum potentem.' Vide ad XXXIII. 45. § 4. Posset legi *spem cepit, potestatem habere ducem*. Sed cui bono? Vulgatum, ut dixi, praeferendum censeo, in quod reliqui codd. conspirant.

Avocarentur animi ab sanandis domesticis malis] *Advocarentur* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. a m. pr. Hav. et fragm. Hav. Vide modo ad hunc ipsum §. Praeterea *a servandis domesticis malis* Gaertn. aberratione manifesta librarii. 'Sanare domestica mala,' ut 'sanare discordiam' II. 34. 'Quum et foris quieta omnia a bello essent, et domi sanata discordia.' Ita 'sanare curas,' 'sanare animos,' de quibus locutionibus vide Passer. et Broekhus. ad Propert. Eleg. I. 10. 17.

§ 3 *Quum pars utraque acrior aliquanto coorta esset*] *Tum pars utraque acr. aliq. coortatione in prop. cert. ade-*

rat Lov. 2. *quum pacis utraque aliq. acriora exorta esset* vitiose Leid. 2. *exorta* etiam Voss. 1. et Lov. 1. Quæ voces passim solent commutari. Vide ad v. 29. § 8. Ex illa deinde lectione factum ab aliis *erecti*, quod apud Hearnium erat in Oxon. L. 2. Sed *coorta* est ' simul exorta.' Et pro hac lectione stant reliqui codd. nisi quod prava orthographia *cohorta* legat Leid. 1. Vide ad II. 17. § 2. ' Acrior coorta,' ut ' infestior coorta ' IV. 9. § 8. ubi vide. *Aliq. acrior coorta esset* Lov. 1. *acior coorta esset aliq.* Lov. 4.

Jam in propinquum certamen aderat] Quidam editi veteres *in propinquo*. Rectius delebitur præpositio. Sic VII. 29. ' Quum, robore juventutis suæ acciso, nulla propinqua spes esset.' XXI. 53. ' Quum ob hæc taliaque speraret propinquum certamen.' Tacitus Annal. II. 12. ' Igitur propinquo summæ rei discrimine.' Th. Helm. duo Voss. Rott. *esset, in propinquum*, sine τῷ *jam*. Nec secus Romæ Andreas. Venio in suspicionem, non hanc modo vocem inculcatam esse Livio, sed et τὸ *aderat et*, quum scripsisset, *Igitur quum pars utraque acrior aliquanto coorta esset in propinquum certamen, Manlius, advocata domum plebe.* J. F. Gron. Vocula *jam* exsulat ab omnibus, quos consului, codd. scriptis; nisi quod ex solo Flor. nihil adferatur. Eamdem se in Oxon. B. C. et Excerptis Pith. non invenisse, Hearne auctor est. Unus Klockian. *et* pro *jam* exhibet. Sed copula hæc nata est ex repetitis male ultimis literis præcedentis *esset*. Deinde *in propinquo* omnes excusi Aldo priores, qui *in propinquum* substituit, quod servant scripti, quos vidi, codd. Ita sæpe ' propinquus ' ratione temporis idem est, quod instans, inminens. Cæsar Bell. Gall. IV. 36. ' Propinqua die æquinoctii, infirmis navibus hiemi navigationem subjiciendam non existimabat.' Cic. ad Attic. IX. 15. ' Erat enim spes propinqui reditus: erat hominum querela.' Insuper *certamen adhereat* Hav. Doujatius, ne non sui similis sit, et Gronovio ubique obloquatur, primo non codd. quorumdam, ut ait, sed edd. lectionem *in propinquo* probat, neque esse pronunciat, cur id quisquam reprehendat; quum tamen, si vera audire velit, quarumdam edd. lectio tot codd. auctoritate firmatæ scripturæ præferenda non sit; præsertim quum, ut hoc loco, utraque commodum sensum præbeat. Deinde, nihil mutandum censens, vulgatum ita accipit, quasi sensus Livii foret ' certamen aderat in propinquum,' scilicet ' tempus,' quod inlustrat locutionibus ' provolant in primum,' ' in primum successisset,' quæ obcurrunt II. 10. et X. 14. quas tamen dissimillimas esse, nemo non videt. Denique si particula *et* ante vocem *Manlius*, ut Gronovio visum est, tollenda sit, nihil obesse putat, quo minus et legatur et intelligatur a quovis: *jam in propinquum certamen aderat Manlius. Advocata, &c.* Sed vellem docuisset, si *Manlium* ad verba priora referendum censet, cur voculam *et* hic ferre non potuerit, quum recte dicatur *in propinquum certamen aderat et Manlius*, id est, ' etiam Manlius.' Deleto ex fide Mss. τῷ *jam*, distinctionem, præeunte Doujatio ipso, hoc modo mutavi: *Igitur, quum pars utraque acrior aliquanto coorta esset, in propinquum certamen aderat et Manlius. Advocata, &c.* Quanta cura Doujatius Gronovii conjecturam examinarit, inde constat, quod eum præpositionem *in* aliaque verba sublata voluisse scribat, quum tamen, eum, inducto τῷ *in*, nullum præterea verbum sustulisse, vel, sublatis vocibus *aderat et*, non ejecisse præpositionem *in*, ex ipsa ejus ad hunc locum nota patere cuivis possit.

Plenior aliquanto animorum irarumque, quam antea fuerat] Vox *aliquanto* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. qui iidem etiam præferunt *quam ante fuerat*.

§ 4 *Iram accenderat ignominia recens in animo ad contumeliam inexperto*] Alia structura Pal. 2. *Iram accenderat in animo recens ignominia.* Reliqui duo Mss. abdicant τὸ *in*. *Iram accenderat ignominia recens animo.* Porro paullo ante conjunxit 'plenior aliquanto animorum irarumque:' quod mox explicat 'simul inflatus exacerbatusque.' Unde supra Pal. 2. exhibet c. 16. in fin. 'Amotusque post triumphum abdicatione dictaturæ terror et linguam et animos iramque liberaverat hominum;' cui ex parte consentitur Camp. *Gebh.* *Iram accenderet* Voss. 2. *Iram accendit* vetustæ, quas consului, edd. ante Aldum, qui primus dedit *accenderat*, concinentibus reliquis scriptis. Deinde *accenderat in animo recens ignominia* Voss. 1. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *accenderat et animo recens ignominia* Leid. 2. *ignominia recens animo*, neglecta præpositione *in*, Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. Ea lectio recipi posset, ita tamen, ut jungatur *accenderat animo*, ut II. 47. 'Ea desperatio Tuscis rabiem magis, quam audaciam, accendit.' Optimis tamen meorum vulgatum servantibus, illud probare malui. Præterea *at contumeliam inexperto* Voss. 1. Lov. 1. 4. 5. et Port in marg. Et ita distinguendum foret: *Iram accenderat in animo recens ignominia: at cont. inexp. spiritus dabat, &c.* Verum receptum malo. *At* et *ad* passim commutantur. Vide ad III. 17. § 8. et hoc lib. ad c. 24. § 8. 'Inexpertus ad contumeliam,' eodem modo dicitur, quo etiam τῷ *rudis* additur accusativus cum præpositione *ad*. Liv. X. 22. 'Esse præterea viros natos militiæ, factis magnos, ad verborum linguæque certamina rudes.' XXI. 25. 'Gens ad obpugnandarum urbium artes rudis.' XXIV. 48. 'Rudem ad pedestria bella Numidarum gentem esse.' XXVIII. 25. 'Scipionem bellis adsuetum, ad seditionum procellas rudem, sollicitum habebat res.' XLV. 32. 'Ut non magnificentiam tantum, sed prudentiam in dandis spectaculis, ad quæ rudes tum Romani erant, admirarentur.' Vide Burmann. ad Ovid. Epist. Heroid. VII. 122. et Trist. Eleg. III. 8. 58. Neque multum differt 'invictus ad devincenda regna' apud Justin. XXV. 4. 'invictum ad vulnera corpus' apud Ovid. Metam. XII. 167. ubi vide Nic. Heinsium: 'fortes ad prœlia turmæ' apud Propert. Eleg. II. 8. 7. ubi vide Passerat. sed inprimis Broekhus.

Spiritus dabat, quod nec ausus esset idem in se] *Spem dabat* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. *spes dabat* Hav. Sed, ex scribendi compendio errorem hunc natum esse, dictum est ad IV. 54. § 8. Deinde *nec au'sus esset*, id est *aversus*, Gaertn. Contrario errore *ausus* pro *au'sus* datum esse, jam vidimus ad II. 8. § 8.

Quod in Sp. Mælio Cincinnatus Quinctius, &c. non dictator] Omnia hæc deerant in Harl. errore librarii; cui peccandi occasionem præbuit repetita vox *dictator;* unde minus adtentus scriba eam semel cum omnibus mediis transiluit. Vide ad IX. 11. § 11. Præterea *in Sp. Mellio* Lov. 4. Gaertn. et Hav. *in Sp. Manlio* Leid. 2. Vide ad VI. 17. § 2. Tum *Cincinatus* Leid. 2. Lov. 5. et Hav. Vide ad III. 12. § 8.

Abdicando dictaturam fugisset, sed ne senatus quidem sustinere potuisset] *Abdicando dictatura* Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. *abdicando se dictatura* Voss. 2. Utraque locutio proba est, et apud Livium obcurrit, 'abdicare se dictatura' et 'abdicare dictaturam.' Priori utitur Livius II. 2. 'Abdicavit se consulatu.' c. 31. 'Dictatura se abdicavit.' XXIII. 23. 'Extemplo se magistratu abdicavit:' et sæpe alibi. De altera vide ad II. 29. § 9. Receptam igitur scripturam, plurium et optimorum codd. auctoritate nisam, servo. Deinde

sed senatus quidem sust. non pot. Lov. 2. *sed nec sen. quidem sust.* Harl. 2. Hav. et Port. a m. pr. Male. Vide ad I. 10. § 3. Similiter et quidam codd. mox errant hoc cap. § 5. *Sed ne sen. sustinere*, una voce deficiente, Leid. 2. Ut *ne* pro 'ne quidem' ponatur. Vide ad XLIV. 36. § 9. Sed præstat potius, ut et pluribus et melioribus libris, nihil mutantibus, dicto audientes simus.

§ 5 *Per se accensos incitabat plebis animos*] *Per se accensus* Hav. et Port. a m. pr.

Quousque tandem ignorabitis vires vestras] Vox *tandem* deficiebat in contextu fragm. Hav. sed ab eadem manu in margine addita conspicitur. Et recte. Superest enim non modo in reliquis omnibus, sed singularis etiam est elegantiæ. Vide ad III. 9. § 9. Mox *nec belluas*, pro *ne belluas*, edd. Rom. 1472. et Parm.

Numerate saltem, quot ipsi sitis, quot adversarios habeatis, &c.] Livius ut manifesto multis locis expressit sententias quasdam Homericas, ita hic videtur locum ejus poëtæ adumbrasse. A multitudine numeroque, quo illi valde nobiles superabant, Quirites excitare voluit, certamque ipsis spem victoriæ polliceri. Usus autem fuit Manlius argumento valde utili consilio suo peragendo, et animis pauperum contra nobiles commovendis. Nam Aristoteles in iis, quæ sunt causa seditionis, augentque animos popularium ad insidiandum, hoc quoque posuit, quod vocavit διὰ καταφρόνησιν; cum scilicet, spectatis viribus suis et adversariorum, incipiunt ipsos contemnere, intelligentes, se facile posse illos superare. Ut autem facilius eos persuaderet, atque id quod aiebat verum esse declararet, (vincere scilicet ipsos magnopere numero,) in memoriam ipsis redegit, quod sæpe antea animadvertere potuerant quum ipsos illos nobiles colebant, ut ipsorum præsidio in rebus suis uterentur, domique diligenter salutabant. Hoc enim ipsis rem patefacere, et quasi ante oculos ponere poterat. Homerus igitur simili quadam ratione utitur. Cum enim in Iliadis lib. II. Agamemnonem fecit exercitum, quem imperio suo regebat, alloquentem, et quod dedecus subiissent, quia Trojanos diuturno bello profligare non potuissent, ostendentem, ait, 'Si namque nos Græci ac Trojani, induciis factis, vellimus numerum utriusque gentis recensere, Trojanosque deligere sine sociis; nos vero in decurias dividamur, summamusque ex eorum numero singulos, qui singulis centuriis vinum ministrent, multæ centuriæ egerent ministro. Ex quo intelligere licet, quanto plures Achivi Trojanis sint.' Versus ipsius poëtæ hi sunt vs. 123. Εἴπερ γάρ κ' ἐθέλοιμεν Ἀχαιοί τε Τρῶές τε, Ὅρκια πιστὰ ταμόντες, ἀριθμηθήμεναι ἄμφω, Τρῶας μὲν λέξασθαι ἐφέστιοι ὅσσοι ἔασιν, Ἡμεῖς δ' ἐς δεκάδας διακοσμηθεῖμεν Ἀχαιοί, Τρώων δ' ἄνδρα ἕκαστοι ἑλοίμεθα οἰνοχοεύειν, Πολλαί κεν δεκάδες δευοίατο οἰνοχόοιο. Valuit autem hoc quoque multum ad rem patefaciendam inflammandosque animos Græcorum militum. Animadvertendum vero, Homerum similitudinem duxisse a re, cujus valde studiosa gens illa erat, quamque sæpius frequentabant, ut nullo negotio sibi ante oculos illam ponere, indeque facilius veritatem ipsius, quod suadebat, intelligere potuerint. Victorius Var. Lect. XIV. 4. *Quod ipsi scitis* Leid. 1. *quod ipsi sitis* Port. *quot ipsi scitis* Klockian. *quot ppli' sitis* Gaertn. Tum *quos adversarios* Voss. 1. a m. pr. *quod adversarios* Leid. 1. Infinitis locis commutantur in Mss. *quot* et *quod*. Vide ad XLIV. 1. § 1.

§ 6 *Si singuli singulos adgressuri essetis*] Omnia hæc verba desiderantur in Leid. 1. et Harl. 1. Sed vox *singuli* in Harl. 2. *Si singulis singulos* dedit scriba Hav. Sed fini vocis *singulis*

perperam adhæsit prima litera dictionis seq. Vide ad XXVIII. 25. § 2.

Tamen acrius crederem] *Hæc tamen acrius* Harl. 2. Port. et Hav. *his tamen acrius* Leid. 1. *h' tamen acrius* Lov. 2. *hoc tamen acrius* Lov. 4. et 5.

Tot nunc adversus unum hostes eritis] Scribendum *adversus unum hostem eritis.* In *tot* subauditur 'clientes,' vel simile quippiam, puta 'milites,' vel 'viri.' *Rhen.* Quemadmodum Rhenanus emendavit, præferunt etiam codd. mei. Eadem lectio etiam in Oxoniensibus Mss. fuisse videtur, ex quo nihil hic notat Hearnius, licet ipse *hostem* edens, monuerit *hostes* esse in Aleriensis Rom. aliisque edd. At in Rom. 1472. et Parm. *hostem* quoque reperi. Paullo ante *contra singulos*, pro *circa sing.* Lov. 4.

§ 7 *Videant vos paratos ad vim; jus ipsi remittent*] *Videā vos paratos* fragm. Hav. Hinc *vim*, pro *jus*, Lov. 1. *vis* Lov. 2. Hav. Harl. 2. et Gaertn. sæpius obvia in Mss. aberratione. Vide ad III. 38. § 13. *Us* Harl. 1. nullo sensu. Deinde *ipsi rem vertent* Leid. 2. *ipsa remitteret* Harl. 2. et Port. qui error inde ortus est, quod librarius confuderit *remitt'et* et *remittēt.* Vide ad VII. 29. § 1. *Ipsa remittetur* Lov. 2. et Hav. *ipsis remittetur* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. quod accipi posset pro 'remittetur ab ipsis.' Vide ad c. 12. § 4. Verum et nunc meliores sequi præstat. Nam hic quoque error inde profluxisse videtur, quod non distinxerint librarii *remittēt* et *remittet̄.* Vide ad XXXVIII. 40. § 1. In verbis præcedd. *Ostendite modo bello*, pro *ost. m. bellum*, Flor.

Audiendum est aliquid universis, aut omnia singulis patienda] *Audiendum male* Gaertn. Ita et alibi peccatur. Vide ad III. 45. § 4. Deinde *aut omnis singulis* Leid. 1. Mox *circumexspectabitis*, pro *circumspectabitis*, Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. eodem errore, quo sæpe *exspectare*, pro *spectare*, scriptum in codd. manu exaratis obvium est. Vide hoc l. ad c. 33. § 1.

§ 8 *Ne fortuna mea desit, videte*] Satis obscurus sermo: nescitur enim mihine an vobis intelligendum: animus ipsius plane jam ruinam præsagiebat. Sed multa hujusmodi dissimulamus. *Glar.* Nullam in his verbis obscuritatem agnosco. Nam omnis ratiocinatio Manlii exigit, ut intelligamus, 'ne fortuna mea vobis desit.' Non enim sollicitus erat, ne fortuna sibi, sed ne sua fortuna populo deesset, et, quamvis summopere vellet, populo opem ferre non posset. In verbis præcedd. *Ego quippe*, pro *Ego quidem*, erat in Lov. 1. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad VII. 25. § 7.

Ipse vindex vester, ubi visum inimicis est, nullus repente fui] Donat. ad Terent. Andr. III. 4. 20. 'Plus est nullum esse, quam periisse. Nam qui perit, vel corpus habet reliquum: qui vero nullus est, ita non est, ac si natus non sit:' ad Hecyr. IV. 4. 41. Hoc ulterius est, quam *perii:* quia quum aliquis perit, reliquum vel cadaver est.' *Klock.* Ovidius Metam. IX. 734. 'Vellem, nulla forem.' Occurrit etiam apud Plaut. in Asin. V. 2. 72. et in Mostell. II. 1. 41. atque alibi. Ceterum *nullo repente fui* præferunt Lov. 3. Voss. 2. et Leid. 1. Tum *Ipse index vester* Lov. 3. Vide ad Epit. Liv. lib. LXIII. *Ipse vindex vestri* Lov. 4.

Vidistis in vincula duci universi eum, qui a singulis vobis vincula depuleram] *Vincla* utroque loco Leid. 2. Vide ad c. 16. § 2. Deinde *universi* deficit in Lov. 4. et 5. Male. Opponuntur enim 'universi' et 'singuli.' *Qui ab singulis vobis* Port. et Hav. *quia singulis vobis* Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. coalescentibus perperam duabus voculis, quæ erant disjungendæ. Insuper *depulerant* Harl. 1. *depulerat* Voss. 2. Lov. 3. et Hav. Male. Indocti librarii non intellexerunt elegans et optimis scriptoribus

usitatum loquendi genus, 'eum, qui depuleram,' de quo vide ad XXXII. 21. § 16.

§ 9 *Si plus in me audeant inimici*] *Si plus audeant in me* Port. Sed utrumque exstat in Leid. 2. qui exhibet *si plus in me audeant in me.*

Bene facitis, quod abominamini] Donatus ad Terent. Eun. I. 2. 106. 'In consuetudinem venit *Bene facis*, et *Bene fecisti*, non judicantis esse, sed gratias agentis.' *Klock.* *Abominabimini* Leid. 2. et Lov. 1. *abomini* Leid. 1. *ominamini* Lov. 2. Paullo ante *Mellii*, pro *Mælii*, Lov. 4. et Gaertn. Vide ad c. 17. hujus lib. § 2.

Dii prohibebunt hæc: sed numquam propter me] *Dii prohibebunt hoc* Lov. 5. Harl. 2. et Port. *Dii prohibebunt hec* Gaertn. *Dii hæc prohibebunt* fragm. Hav. *Dii hoc prohibebunt* Lov. 4. Τὸ *hæc* deest in Voss. 2. et Lov. 3. sequens vox *sed* in Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *præter me* Klockian. Vide ad IV. 61. § 10.

Armato togatoque, ut vos a barbaris hostibus, a superbis defenderem civibus] *Armato togato*, sine copula, Hav. Tum *ab barbaris hostibus* Port. a m. pr. et Hav. Deinde *ac superbis def. civ.* Voss. 1. ac Leid. 2. Male. Vide ad XXXVIII. 18. § 12.

§ 10 *Ut semper vobis auxilium adversus inimicos satis sit*] *Aux. adv. inimicos sit* Lov. 3. *aux. adv. inimicos satis*, omissa voce *sit*, Lov. 5. *auxilii adv. inimicos satis sit* Port. a m. sec. *auxilio adv. inimicos opus sit* Klockian. Reliqui constanter vulgatum servant, quod etiam verius puto. Manlius exprobrat plebi, auxilium adversus inimicos suos illi semper satis esse, sufficere, et de hoc tantum cum Patribus contendere, quousque eorum imperium paterentur: eo contentam esse, ut aliorum auxilio ab injuriis patriciorum defendantur. 'Auxilium satis est,' ut 'senatusconsultum satis est' IV. 30. 'Controversia inde fuit, utrum populi jussu indiceretur bellum, an satis esset senatusconsultum:' ubi plura vide.

Nec ullum, nisi quatenus imperari vobis sinatis, certamen adversus Patres noveritis] Hoc loco Mss. omnes *noritis*, quod sequimur. *J. F. Gron.* *Noveritis* demum obcurrit in Dan. Heinsii Elzeviriana. Omnes priores excusi præferunt *noritis*, neque aliter præferunt omnes scripti mei, nisi quod *moritis* sit in Leid. 1. A. Perizonius etiam in margine Livii *moveritis* scribendum conjecit. Voces 'novi' et 'movi' sæpissime in Mss. commutari, dictum est ad v. 6. § 8. Utraque locutio proba est. *Noritis certamina*, ut apud Liv. dicto loco, 'Nec finem ullum alium belli, quam victoriam, noverit.' Silius Ital. XIV. 141. 'Solaque, quod superest, secum certamina norunt, Quis dextra antistet, spoliisque excellat opimis:' ubi ex mente Nic. Heinsii *certamina morunt* contra Mss. omnes in contextum recepi, et *movere certamina* pluribus exemplis ex ipso Silio adstruere conatus sum; quum tamen, vulgatum non mutandum esse, nunc agnoscam. Idem Silius I. 227. 'Inpatiens ævi spernit novisse senectam.' XIII. 257. 'Hinc sopor inpavidus, qualem victoria novit:' ita etiam eo loco olim edebatur, verum ibi, volente Heinsio, ex optimo cod. Coloniensi *movit* subatitui. Apud Livium itaque unius codicis, licet melioris notæ, fide a vulgato discedere non audeo. Utrum tamen placeat, neque cum D. Heinsio *noveritis*, neque cum Perizonio patre *moveritis* legendum puto. Sæpissime enim Livius in hoc aliisque similibus verbis tempora perfecta et inde formata reliqua per contractionem proferre amavit, quod passim mutarunt indocti librarii, ac viri docti ex Mss. iterum vindicarunt. Hujus generis sunt 'cognosse,' (vide ad XXII. 3. § 2.) 'cognorit,' (vide ad XXVII. 17. § 14.) 'scisse' et 'conscisse,' (vide ad XLV. 5. § 12.) 'descisse,' (vide ad

xxiv. 45. § 2.) 'sisse,' (vide ad iii. 18. § 6.) 'desisse,' (vide ad ix. 46. § 3.) 'quiesse,' (vide ad xxxvii. 11. § 5.) 'adsuerat,' (vide ad iv. 45. § 4.) 'decresset,' (vide ad ii. 27. § 8.) 'nequissent,' (vide ad v. 10. § 10.) 'conquisierunt,' (vide ad xxvii. 11. § 15.) 'isse,' 'exisse,' 'adisse,' 'inisse,' 'perisse,' 'transisse,' (vide ad xxvii. 19. § 10.) 'emostis,' (vide ad xxxvii. 53. § 25.) 'admosse,' (vide ad xxxviii. 45. § 3.) 'obtrisset,' (vide ad iii. 56. § 8.) 'communisse,' (vide ad viii. 15. § 4.) In his itaque attendendum ad genium ac morem cujusque scriptoris; ita tamen, ut etiam fide dignis codd. locus relinquatur, ubi ex eorum testimonio constat, interdum etiam aliud placuisse. Ceterum *nec nullum* est in Klockian. *Tum nisi sed quatenus* in Gaertn. unde in mentem venire posset, Livium scripsisse *nisi si quatenus*, de quo vide hoc lib. ad c. 26. § 4. Et ita præfert Lov. 3. Verum reliqui codd. vulgatam tuentur præter Leid. 2. in quo deficit τὸ *nisi*. Insuper *quatinus* Leid. 1. Sed vide ad ii. 56. § 9. Denique *imperari nobis* Voss. 1. Verum ita sæpe librarii deerrare in scriptis soliti sunt. Vide ad xxxiv. 2. § 2. *Imperari non vobis* Lov. 5. a m. sec.

Nec hoc natura insitum vobis est] *Vobis insitum est* Voss. 2. Haverk. et edd. Aldina priores. *Insitum est vobis* fragm. Hav.

§ 11 *Ut imperare illis æquum censeatis*] *Imperari illi* male Leid. 1. *Tum censeatis æquum* Gaertn.

Quia consuestis cum eis pro imperio certare] *Qua consuestis* Voss. 2. Vide ad xl. 29. § 8. *quod consuestis* Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad xxxviii. 36. § 4. *quia consuluistis* Gaertn. cujus librarius dare voluisse videtur *quia consuevistis*, ut exstat in edd. vett. Pro eo autem *consuestis* primus Aldus admisit, quod tuentur reliqui scripti. Vide ad iv. 45. § 4. Similes autem contractiones Livio frequentissimas esse, modo ad § præc. dictum est.

Adversus hos tentare magis, quam tueri, libertatem] *Adversus hos tentare* Voss. 2. *adversus hoc tentare* Lov. 3. *adversus hos tentari* Hav. *adversus hostem stare* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. *adversus hostem temptare* Leid. 1. *temptare*, pro *tentare*, passim in codd. scriptum reperitur, sed recte id a viris doctis rejectum, et inter priorum temporum corruptam orthographiam relatum est. Vide Pierium ad Virgil. Æneid. viii. 143. Voss. in Etym. Ling. Latin. voce 'Teneo,' et Dausquei. in Orthogr. part. ii. voce 'Tempto.' Ejus autem vocis prima syllaba perperam in fine præcedentis repetita, atque ita pro *hos* datum est *hostem*. Vide ad ix. 11. § 9.

§ 12 *Tamen qualescumque duces habuistis, qualescumque ipsi fuistis*] *Tū*, pro *Tū*, sive *Tamen*, præfert Gaertn. Vide ad xxii. 17. § 5. Voces *qualesc. duces hab.* desunt in Harl. 1. et Hav. *qualescumque ipsi fuistis, duces hab. qualescumque* præferunt Voss. 2. et Lov. 3. *Dies*, pro *duces*, est in Leid. 2.

Tempus est, etiam majora conari] Vet. lib. *unde tempus est, etiam maj. con.* Sigon. Ignorant τὸ *unde* meliores libri calamo picti, vetusque ed. ejusque filia Camp. Quare delendum censui: eo magis, quod in recentissimo tantummodo pareat secundo. *Gebh.* Locum leviter corruptum Sigonii cura longe corruptiorem reddidit, adjecto τῷ *unde*: quod et sensum magis impedit, nec in aliis scriptis alicujus pretii aut vetustis edd. reperitur. Illo ergo ejecto et resecta copula, quæ ex proximo verbo substantivo redundabat, scribe *Tempus est jam maj. con.* Lib. xxi. c. 43. 'Tempus est jam, opulenta vos et ditia stipendia facere.' xxv. 32. 'Tempus esse id jam agi, ut bellum in Hispania finiretur.' *J. F. Gron.* Lectio, quam Gronovius probavit, et simul in contextum recepit, *tempus*

domum fuisse vel in Capitolio, vel in arce. Sed videtur de his duobus dubitasse Livius; nisi quis *forte* exponat pro 'casu,' aut Livium Monetæ ædem ignorasse, quod neutiquam credo, putet. Cæterum, ut Capitolium ab arce discretum, ex Livio non facile constat, sed ex Dionysio lib. x. pag. 660. ubi de App. Herdonio. *Glar.* In his Glareanum hærere potuisse, mirum est; quum nihil notius sit, quam *forte* pro 'casu' poni; et multi, licet non bene, dubitent, an pro particula dubitandi recte ponatur. Quemadmodum Capitolium et arx differant, vide Rycquium de Capitol. cap. 5. Alex. Donat. de Urb. Roma II. 1. et Famian. Nardin. Romæ Veter. v. 14.

Et imminenti mole libertati agitat] Lege *et imminentem publicæ libertati.* T. Faber. Non sequor conjecturam Fabri. Arx ipsa erat moles imminens libertati, ut quondam summa Velia, in qua ædificabat Publicola. Unde post Manlii supplicium latum ad populum est, ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret cap. 20. Si quid mutandum sit, quod non puto, pro *et* tolerabilius legatur *ut*, id est 'tamquam.' *Duk.* Codd. nihil mutant, nisi quod perperam *libertatis* dederint Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. omnesque excusi usque ad Frobenium, qui a. 1531. substituit primus *libertati.* Doujatius vulgatum tuetur, et *molem imminentem libertati* interpretatur gravem ac timendam vim, quæ libertati ex illo seditioso cœtu impendebat. 'Molis' autem vocabulum, pro molimine aut instrumento periculoso in aliquem destinato, Ciceronem posuisse existimat, sensu ab hac Livii sententia non abhorrente, Orat. in Rull. II. 33. 'Hi eamdem Capuam sedem novæ reipublicæ constituunt, molem contra veterem rempublicam comparant.' Verum, Ciceronem ibi eam vocem longe alio sensu usurpasse, quilibet per se videt. Adde quæ Turnebus ad eum locum notavit. Doujatius conjunxit *de secessione in domum privatam, et imminenti mole libertati.* Sed vide an non potius jungendum sit *in arce et imminenti mole libertati*: ut ita arcem Urbis Romæ vocet molem libertati populi imminentem. Ceterum *agit*, pro *agitat*, male Hearnii Oxon. B.

§ 2 *Magna pars vociferantur*] Ita præferunt omnes editi; itaque Livium loqui solitum fuisse, vidimus ad v. 38. § 3. Nullus tamen codd. suffragatur, nisi forte Flor. ex quo nihil notatum invenio in excerptis. Eodem etiam ducunt vestigia Lov. 4. in quo, terminationis passivæ nota omissa, *vociferant* legitur. De hoc errore vide ad x. 10. § 1. *Magna pars vociferatur* præferunt Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 5. Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses. *Magna pars vociferat* Voss. 2. et Lov. 3. Quum tamen et illi, qui primi Livium typis describi curarunt, *vociferantur* in codd. suis, ex quibus ipsum ediderunt, invenerint, et verisimilius sit, indoctos librarios collectivo singulari additum verbum plurale in singulare, quam contra, mutasse, vulgatum servandum existimavi. Adde genus loquendi adprime Livianum esse, ut docebunt quæ notabo ad xxxv. 26. § 9.

Servilio Ahala opus esse] *Servio*, pro *Servilio*, est in Harl. 2. et Port. sollemni scribarum aberratione. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Similiter 'Quinctius' et 'Quinctilius' commutantur. Vide ad VIII. 18. § 13. Tum *Hala* iidem duo codd. cum Lov. 3. 4. Hav. et vetustioribus excusis. Vide ad Epit. Liv. lib. IV. *Servilio opus esse Ahala*, mutato vocabulorum ordine, Leid. 2. et Lov. 1.

Non in vincula duci jubendo irritet publicum hostem] *Non invidia duci jubendo* Gaertn. quod librarii peccatum est. Scriptum fuerat *in vicla*, unde

minima mutatione nasci potuit *invidia*. Sæpissime enim *e* et *l* in *d* coaluerunt. Vide ad x. 24. § 2. *Non in vincla* Flor. Lov. 1. 3. Voss. 2. et Leid. uterque. Vide ad cap. 16. § 2. Præterea *duci jubendi* Hav. Deinde *uritet publicum hostem* Lov. 3. *incitet publicum hostem* Lov. 2. et 4. Vide ad VIII. 32. § 16. Mox *jacture*, pro *jactura*, Gaertn.

§ 3 *Vim tamen eandem habentem*] *Tādē*, sive *tandem*, Hav. quæ diversitas sæpe in Mss. invenitur. Vide ad XXII. 2. § 11. In verbis præcedentibus *leviorem urbis* Gaertn. pro *leniorem verbis*. Priscæ etiam edd. *leviorem verbis*, pro quo Aldus *leniorem v.* substituit. Et recte. 'Lenis sententia' obponitur 'asperæ.' Liv. III. 40. 'Alia sententia, asperior in speciem, vim minorem aliquanto habuit.' Hinc 'lenire ex asperitate' dixit II. 61. 'Sed ne ut ex consueta quidem asperitate orationis aliquid leniret atque submitteret.' Sæpissime autem commutantur *lenis* et *levis*. Vide ad Livii XXXVI. 31. § 8. Præterea *leniorem urbis sententiam* etiam Lov. 2. 5. et Klockian. 'Verbis' et 'urbis' inter se confundi, paullo ante vidimus ad c. 17. § 8. Similiter 'verbi' et 'urbi.' Vide ad VIII. 12. § 4.

Ex perniciosis consiliis M. Manlii] *Ex perniciosis M. Manlii consiliis* Harl. 2. Port. Hav. et Lov. 5.

§ 4 *Tum tribuni consulari potestate, tribunique plebei*] Vet. lib. *tribuni militum cons. pot.* Sigon. Ita et ex meis Gaertn. Port. et Hav. atque Hearnii Oxon. B. Integerrimi tamen vocem additam, quam Sigonius etiam in contextum recepit, non agnoscunt. Et recte. Supra hoc lib. c. 11. 'Insequenti anno A. Manlio, P. Cornelio, T. et L. Quinctiis Capitolinis, L. Papirio Cursore iterum, C. Servilio iterum tribunis consulari potestate:' ubi vide. Et ita *tribuni consulares*, quod titulo, quo hic utitur, convenit, vocantur VI. 1. 'Quæ Romani sub regibus primum, consulibus deinde ac dictatoribus, decemvirisque ac tribunis consularibus gessere.' Præterea *Cum tribuni* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. *Tunc tribuni* edd. principes, cujus loco Aldus *Tum* dedit, quod servant reliqui scripti. Vide ad II. 12. § 15. Deinde *tribunique plebis* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. omnesque excusi usque ad Jac. Gronovium, qui edidit *tribunique plebi*. Et ita est in optimis Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad IX. 42. § 6. Pro eo tamen supera ed. Amstelædamensis reposuit *tribunique plebei*, incertum qua auctoritate; qui enim illi præfuit, nullo codice scripto usus est. Ita tamen in uno fragm. Hav. invenio.

Nam et, quia eundem et suæ potestatis, quem libertatis omnium, finem cernebant, Patrum auctoritati se dediderant] Quidam ante *nam* et post verbum *dediderant* parentheseos signa apposuerunt: alii ante *quia* et post verbum *cernebant:* alii utroque loco, alii nusquam. Sensus haud est obscurus, duram tamen habens compositionem, utcumque distinguas. *Glar.* Vocula *nam* deest in Lov. 2. sed *namque eandem et suæ pot., quam lib. omnium, finem cern.* est in Harl. 2. Port. et Hav. nisi quod in postremo sit *eundem*, licet tamen *quam* servet. Alibi sæpe 'finis' genere sequiori, tum apud Livium, tum apud alios scriptores, usurpari, vidimus ad IV. 2. § 4. *Namque*, pro *nam et quia*, etiam præfert Lov. 5. Videntur autem insuper librarii dare voluisse, *nam*, *quia eundem*, vel *eundem*, quomodo est in Lov. 4. aliter enim oratio non cohæret. Sed sæpius voculæ *q;* sive *que*, et q^2, sive *quia*, in Mss. libris permutantur. Vide ad v. 29. § 3. Verum meliores codd. nihil variant. Variis conjecturis tamen A. Perizonius hunc locum tentavit. Vel enim τὸ *et* priori tantum loco, vel utroque delendum

censet; vel ita scribendum opinatur: *nam quia eumdem et suæ pot. et lib. omnium finem cernebant:* vel denique, post voces *nam et* distinguens, hunc verborum sensum et ordinem esse existimat: 'nam et' tribuni plebis 'dediderant se auctoritati Patrum, quia cernebant, eumdem finem et suæ potestatis' fore, 'quem libertatis omnium:' quæ ultima sententia reliquis præferenda, atque ita nihil mutandum est. Aliam adhuc lectionem obfert Voss. 2. *namque et, quia eumdem et suæ pot. libertatisque omnium finem cernebant:* quem si recipimus, evanescit duritia, quam in compositione deprehendisse sibi Glareanus videbatur. Nihil aliud enim in ea ipsi displicuisse existimo, quam quod in eadem periodo τὸ *et* bis pro 'etiam' poneretur. Deinde *auctoritati se dederant* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. *auctoritatis ediderant* Leid. 1. et Lov. 2. ac 4. *auctoritates ediderant* Harl. 1. *auctoritate se dediderant* edd. vett. nonnullæ, pro quo jam Tarvisini receperunt *auctoritati:* quod etiam supererat in edd. Rom. 1472. et Parm.

Hi tum omnes, quid facto opus sit, consultant] A. Perizonius ad marginem cod. sui adscripsit, voces *hi tum* abesse posse. Fateor equidem, sine dispendio sensus eas deleri posse; sed insuper addo, qui invitis codd. deleverit, non intellexisse, aut certe non adtendisse ad Livii aliorumque scriptorum morem, qui hoc similiaque pronomina, tamquam repetitiones nominum, quæ præcesserant, ad memoriam lectorum juvandam interponere consueverunt, quum post inceptam orationem multa inter nomen et verbum media interposuissent, ut ita manifestum fieret, quemadmodum ultima primis cohærerent. Infra xxv. 27. 'Qui Hippocratis milites fuerant, in haud magna oppida, ceterum et situ et munimentis tuta (tria millia alterum ab Syracusis, alterum quindecim abest) eo et commeatus e civitatibus suis comportabant,. et auxilia arcessebant:' ad quem locum plura dicentur. Eidem rei aliquando inservire particulas 'itaque,' 'igitur,' similesque, monuit Gronovius ad Livii II. 12. § 2. Ceterum *hii tam̄ omnes* habent Lov. 1. et fragm. Hav. *hi tamen omnes* Lov. 4. *hii tñ omnes* Gaertn. *tam̄* aut *tñ*, id est *tamen*, et *tū*, sive *tum*, sæpius in Mss. confundi, videbimus ad XXII. 17. § 5. *Tum* hoc loco servandum: est enim repetitio ejusdem vocis, quæ in initio periodi præcessit. Deinde *facto quid opus sit* Lov. 5. *quod opus facto sit* Hav. Vide ad XXXVIII. 10. § 1.

§ 5 *Eam autem ingentis dimicationis fore adpareret*] *Ingentis dimicatoris* Gaertn. *dimicationis ingentis* Hav. Paullo ante τὸ *vim* deerat in Gaertn. spatio tamen vacuo omissæ voci scribendæ relicto.

M. Menenius et Q. Publius tribuni plebis] Legendum *Q. Publilius*, non *Q. Publius*. Nemo enim duo habuit prænomina. *Glar.* Lege *M. Mænius et Q. Publilius*. *Mænius*, quia 'Menenii' patricii, et sæpe in hoc nomine erratum est: *Publilius*, ne duo prænomina coëant. Quod in hac gente fit ubique, ut ante etiam monui. *Sigon.* *M. Menenius* servant Flor. Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Et sane quum Agr. Menenius, qui plebem in Sacrum montem secedentem in Urbem reduxit, 'ex plebe oriundus' fuisse dicatur II. 32. necesse non est, ut, nisi alia ejus rei caussa sit, hoc nomen mutetur. Quo tempore enim vel ipse ille Menenius, vel aliquis majorum ejus inter patricios adlegebatur, reliqui ejus gentis inter plebeios substitisse potuerunt, ex quorum posteris nunc aliquis tribunatum plebis gereret. Non quidem reliqui codd. quibus usus sum, in eam lectionem consentiunt, sed

nec in illam, quam ei substituit Sigonius. Scriptura autem, quæ in illis superest, æque suspicionem præbere potest, illam ex *Menenius*, quam ex *Mænius*, corruptam esse. Nam *Mennius* est in Leid. 1. ex quo, inserta litera *e* fit *Menenius*, erasa altera *n* *Menius* vel *Mænius*. Sed *Meneius* habent Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ubi linea suprascripta, hoc modo *Meneius*, omitti potuit. Quum tamen ex hac gente alius tribunus, aut alterius nominis magistratus plebeius non occurrat, et voces *Mænius* ac *Menenius* sæpe in Mss. confundi soleant, (ut videbimus ad VIII. 13. § 1.) scripturam, quæ ante Sigonium exstitit, revocare non sustinui. Præterea *et Q. Publius* Flor. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav. *et Q. Pliblius* Port. *c. t. q*; *Publius* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *et Quintius Publius* Hav. Verum hic recte viri docti *et Q. Publilius* restituerunt, quod et in Voss. 2. et Harl. utroque superfuit, si codd. eorum excerptis, quæ penes me sunt, fidere possim. Sæpius hæc nomina in scriptis confunduntur. Vide ad II. 55. § 4. et ad VIII. 12. § 4.

§ 6 *Quid cum plebe adgredimur eum*] Videtur legendum *Quin cum plebe*. Sigon. Male conjicit Sigonius *Quin*, idque recepit in contextum. Nam quærunt, cur aggredimur Manlium, et una etiam plebem ab ipso pendulam? *Grut.* Male Sigonius legendum ariolatur *Quin*. Nam eo modo contrarius sensus auctoris menti infertur. *Gebh.* Facilis et aperta est sententia, cum per se, tum ex his, quæ mox dicunt tribuni: 'Simul multitudo illa non secum certari viderint, et ex advocatis judices erunt.' *Quin* non habet idoneum sensum. *Duk.* Præter solum Flor. *Qui cum plebe* obferentem, vulgatum servant omnes codd. idque etiam Sigonii conjecturæ præferendum docuit Gronovius in prima ed. notarum Livianarum. Godelevæum etiam eo nomine Sigonium reprehendisse, auctor est Doujatius. In cujus farragine quum nihil horum inveniam, perperam Godelevæi, loco Gruteri, ab eo mentionem factam esse existimo. Paullo ante *civitatis est*, pro *civ. esse*, male est in Port. Deinde *civem pestiferum* alio ordine Gaertn.

Quem per ipsam plebem tutius aggredi est, ut suis ipse oneratus viribus ruat] *Tutius aggrediemur* Leid. 1. a m. pr. quod recte in *aggredi est* deinceps mutatum est. Ita XLII. 41. 'Quæ verbo objecta verbo negare sit.' XLIV. 39. 'Quanto enim facilius abire fuit, quum procul abessemus.' Vide Vechneri Hellenol. lib. I. part. II. c. 31. et Nic. Heinsium ad Nason. Art. Amat. II. 28. Deinde *ut ipse suis oneratus viribus* Lov. 2. Τὸ *ipse* abest ab Exc. Pithœi apud Hearnium, abest etiam apud me a Leid. 2. et Lov. 1. quorum prior insuper male ostentat *ut suis oner. vir. ruat*. Nihil mutandum. XXX. 44. 'Ut prævalida corpora ab externis caussis tuta videntur, sed suis ipsa viribus onerantur.'

§ 7 *Diem dicere ei, nobis in animo est*] *Diem dicere, vel nobis* Leid. ambo, Lov. 1. 2. Harl. ambo, Port. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. C. atque Excerpta Pith. unde non abeunt Voss. 1. et Lov. 4. ac 5. nisi quod *vobis*, pro *nobis*, obferant. Utramque lectionem jungens *Diem dicere ei, vel nobis* habet Hav. *Diem dicere, et vobis* Gaertn. *Diem dicere et nobis* edd. Rom. 1472. et Parm. *Diem dicere velle, nobis* Voss. 2. et Lov. 3. In verbis seqq. *nihil minus quam popularé, quam regnum est* perperam præfert Lov. 1.

Simul multitudo illa non secum certari viderint] *Si multitudo illa* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. Verum vel librarii iterum non adsecuti sunt significationem τοῦ *simul* pro

'simul ac,' de quo vide hoc lib. ad c. 1. § 6. vel prima syllaba vocis sequentis ultimam τοῦ *simul* absorpsit, quomodo *eques terror*, pro *equester*, infra in optimis Mss. erat XXVII. 42. § 2. Deinde *nec secum certare* fragm. Hav. Tandem *viderit* Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. B. et C. At recte reliqui *viderint* tuentur, nisi quod *videri* sit in Hav. *Multitudo* cum verbo plurali sæpius apud Livium jungi solet. Supra III. 21. 'Multitudo clamore ingenti nunc consulum nunc Patrum fidem inplorant.' cap. 50. 'Hæc Virginio vociferanti succlamabant multitudo:' ita duo ibi præferunt codd. pro *succlamabat*. VII. 30. 'Stare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem prospectantes, certum habeo.' XXII. 10. 'Supplicatumque iere cum conjugibus ac liberis non urbana multitudo tantum, sed agrestium etiam:' ubi etiam librarii, quibus genus loquendi displicebat, varie turbarunt. XXIV. 3. 'Locros omnis multitudo abeunt.' XXXI. 42. 'Jam enim et quæ per agros multitudo sparsa fuerat, receperant se in castra:' ita et eo loco plerique scripti et vetustæ edd. XXXII. 13. 'Cetera omnis multitudo frequenti agmine petunt Thessaliam.' XXXV. 27. 'Multitudo alias casas ex arundinibus textas fronde texissent.' XXXIX. 50. 'Postero die multitudo quidem integra parcendum, ac per eum remedia quærenda esse præsentium malorum censebant:' ita eo loco ex scriptis et editt. vetustis restitui. Ita et Sall. in Cat. c. 43. 'Cetera multitudo conjurationis suum quisque negotium exsequerentur.' Similiter etiam D. Lucas in Euang. c. VIII. comm. 37. Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν Γαδαρηνῶν ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν. Eodem modo construitur et vox *turba* hoc lib. c. 17. 'Jam ne nocte quidem turba ex eo loco dilabebatur, refracturosque carcerem minabantur.' Alia vide ad XXXV. 26. § 9. Mox *ex avocatis*, pro *ex advocatis*, perperam fragm. Hav.

Patricium reum intuebuntur, et regni crimen in medio] Non scio, cur ante hæc verba potissimum omittatur copula, quæ hic non minus emphasios habere poterat, quam ante cetera. Maxime, quod, qui non bene attendat, omnia contra mentem Livii ita conjungere possit, 'et accusatores de plebe intuebuntur patricium reum.' Nam quod ita quater repetitur *et*, id non insolens est. *Duk.* *Intuebimur* Gaertn. Deinde *in medium* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1.

CAP. XX. § 1 *Primo commota plebs est*] *Plebis est* se in Pal. 1. invenisse, atque eam ob caussam *plebes est* legere, monet Gebhardus ad II. 24. § 2. Nostri nihil mutant. Paullo ante *factum est* alio ordine verborum Lov. 2. 4. Harl. 1. Port. et Hav.

Utique postquam sordidatum reum viderunt] *Sordidatum viderunt reum* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

§ 2 *Nec cum eo non modo Patrum quemquam*] *Necumenoq*; *modo* Leid. 1. Vocula *non* deficit etiam in Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. *motum*, pro *modo*, est in Hav. Deinde τὸ *Patrum* omittit Voss. 2.

Sed ne cognatos quidem aut adfines, postremo ne fratres quidem] *Sed non cognatos quidem* Leid. 2. et Lov. 1. *sed nec cognatos quidem* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad I. 10. § 3. Tum *postero* Voss. 2. et Lov. 3. *postremum* Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. Mox *A. et T. Manlicos* Leid. 1. et Harl. 1.

Quod ad eum diem numquam usu venisset] Vox *diem* exsulat ab Harl. 1. *numquam* ab fragm. Hav. a m. pr. et Lov. 3. *venissent* legit Flor. a m. sec.

Ut in tanto discrimine non et proximi vestem mutarent] *Intento discrimine* Gaertn. Deinde *non etiam proximi*

Lov. 4. 5. Port. Gaertn. et Hav. Vide ad XXII. 47. § 9.

§ 3 *C. Claudium inimicum Claudiamque omnem gentem sordidatam fuisse*] *Cum Claudium* Voss. 1. *Gn. Claudium* fragm. Hav. Male. 'C. Claudius' enim vocatur III. 58. et apud alios. Deinde *Claudinamque omnem gentem* est in Lov. 2. *omnemque Claudiam gentem* in Lov. 4. Sed vocem *omnem* expungit Hav. *sordidam* autem legit Port. In verbis præcedd. *M. Manlio*, pro *Ap. Claudio*, præferunt Lov. 2. 4. et 5. a m. pr. Tum *in vincla ducto* Port. Vide hoc lib. ad c. 16. § 2.

Obprimi popularem virum, quod primus a Patribus ad plebem defecisset] *Consularem virum* Harl. 2. Port. et fragm. Hav. a m. sec. Et quidem Manlium, qui olim Capitolium servavit, et nunc adfectati regni accusatur, antea consulatum gessisse, Livius dixit v. 47. 'Namque clangore eorum, alarumque crepitu excitus M. Manlius, qui triennio ante consul fuerat.' Verior tamen est vulgata lectio. Hoc enim Manlio invidiam concitasse, plebs prætexebat, quod popularis factus ad plebem a Patribus descivisset. Supra VI. 11. 'Primum omnium ex Patribus popularis factus, cum plebis magistratibus consilia communicare.' Præterea *quod primũ a Patribus* Leid. 1. Vide ad VI. 11. § 7. Voces *ad plebem* prætermiserunt scribæ Leid. 2. et Lov. 1.

§ 4 *Præter cœtus multitudinis, seditiosasque voces, et largitionem, et fallax indicium*] Omnia hæc verba, quæ in reliquis Mss. supersunt, non comparent in Harl. 1. *multitudini* est in Hav. Sed literam sibilantem finalem intercepit prima vocis seq. Vide ad XXXVII. 29. § 5. Tum *et largitiones* Leid. 2. reliquis adversantibus. Denique *fallax indicium* Lov. 4. 5. Gaertn. Port. et Hav. Vide ad VII. 39. § 5. Paullo ante *Tum dies venit*, pro *Cum d. v.* Lov. 5. a m. pr. et Gaertn. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem.

Pertinentia proprie ad crimen regni ab accusatoribus objecta sunt reo] Scribe *objecta sint reo*. Rhen. Quid si *sint* legas? ut sit ordo, Quæ pertinentia proprie ad regni crimen ab accusatoribus objecta sint ree, apud neminem auctorem invenio. *Glar.* *Objecta sint reo* etiam omnes mei uno consensu; nisi quod voces *ab accusatoribus objecta sint reo* non adpareant in Port. et *sunt res* habeatur in uno Lov. 4. Præterea *pertinentia propria ad crimen regni* Voss. 2. et Lov. 2. Voces seqq. *apud neminem* omittuntur etiam in contextu Port. adscripta sunt tamen in margine.

§ 5 *Quum damnandi mora plebi non in causa*] *Secum damnandi* Leid. 1. *cum damnandi* Hav. quæ varietas ob literarum similitudinem in scriptura Longobardica frequentissima est. Vide ad IV. 19. § 2. Mox *etiam* deficit in Lov. 2. *sed* sæpe pro 'sed etiam' poni, vidimus ad II. 6. § 1. Hic tamen reliqui omnes codd. vulgatum tuentur.

§ 6 *Sine fœnore expensas pecunias tulisset*] De hoc loco agunt Salmasius de Usuris c. 2. p. 22. et Gronovius in Mantissa Pecun. Vet. c. 1. *Duk.* *Etulisset* Harl. 1. Mox *duci additos*, pro *d. addictos*, fragm. Hav. a m. pr. Vide hoc lib. ad c. 15. § 9. *duci aditos* Harl. 2. *duci adjectos* Lov. 4. Vide hoc lib. ad c. 14. § 10. et c. 15. § 9. Paullo ante *venire* deficit in edd. Rom. 1472. et Parm.

§ 7 *Dona imperatorum ad quadraginta: in quibus insignes duas murales coronas, civicas octo*] De eodem Manlio Capitolino Plinius VII. 28. 'Primus omnium eques coronam muralem acceperat, sex civicas, triginta septem dona, triginta tres cicatrices adverso pectore exceperat:' et Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. c. 24. 'Triginta septem militaribus donis a suis ducibus ornatus, triginta tres cicatrices in pectore habuit.' Alium numerum coronarum Livius edit, alium Plini-

us; alium etiam donorum militarium, quam memorant idem Plinius et Aurelius Vict. Verum, quod adtinet ad dona, in his Livius more historicorum, qui non semper omnia subtiliter exsequi solent, numero rotundo usus est; idque ut indicaret, adhibuit etiam voculam *ad*, quæ 'circiter,' 'plus minus,' notat, ut Gronov. monet ad Livii x. 46. § 5. et Grævius ad Sueton. Cæsar. c. 20. Sæpissime autem ea vocula hoc sensu tum apud alios, tum etiam apud Livium sumi solet. Et ita accipienda in locutione illa 'ad duo millia et treceuti occisi,' similibusque pluribus, de quibus vide ad x. 17. § 8. Ejusdem generis est 'tigni ad tricenos pedes longi' xliv. 5. De coronarum tamen numero inter Livium et Plinium non convenit, aliosque hic, alios ille auctores secuti videntur. Ceterum vox *dona* male deerat in Gaertn. Tum *at*, pro *ad*, et hic et in verbis præcedentibus præferunt Voss. 2. et Lov. 3. sollemni errore. Vide ad Livii iii. 17. § 3. Eorum prior codex præterea *dona imperatorum at x. insignes duas* male præfert: alter *at x* etiam, pro *ad quadraginta*. Neque melius *mirabiles coronas* Voss. 1. et Lov. 1. 4. ac 5. *mortales coronas* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et Harl. 1. Insuper in præcedentibus *decora quoque bello*, pro *dec. q. belli*, est in Voss. 2. Deinde *non commemorasset tantum, sed protulisset etiam conspicienda* Lov. 5. *non commemorasse tantum, sed protulisset etiam inspicienda* Lov. 4.

§ 8 *Ad hoc servatas*] Vet. lib. *Ad hæc*. Sigon. Ita et quidam ex meis: idque verius videri posset, quod similiter § . præc. *Ad hæc* præcesserit. Alteram tamen lectionem servant Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 4. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. Vide ad xxi. 52. § 10.

Servatos ex hostibus cives produxit] Suspicor verbum *produxit* ab exponente postea additum. Quod tamen subaudiri potest aptius, quam verbum 'protulisset,' quod inanimatis rebus convenit. Alioqui melius legatur *produxisse* cohærente oratione. Quod vero sequitur 'precatumque esse,' aut subaudiendum aliud verbum, puta 'aiunt,' sive 'ferunt,' aut scribendum *precatusque*. Rhen. Omnes omnino, quibus utor codd. servant *produxit*, nisi quod nihil in excerptis meis de lectione Flor. notatum videam, unde suspicio fit, recte exhibuisse *produxisse*. Contra *produxit* superesse in Oxon. suis L. 1. 2. B. C. et Excerpt. Pithœi testatur Hearne. Verior itaque est altera Rhenani conjectura, *produxisse* legendum, quam totam vocem delendam esse. Erroris caussa fuisse videtur, quod librariis displicuerit oratio diutius suspensa, qui eam in partes dividendi occasionem, quamcumque poterant, quæsiverunt, neque adtenderunt ita etiam sequentia mutanda fuisse.

Inter quos C. Servilium magistrum equitum] Τὸ *inter* abest ab Voss. 2. *in quos* præfert Leid. 2. Sed, sæpissime ita librarios errasse, videbimus ad xxxviii. 57. § 6. Deinde *Servilii* prænomen deficit in Harl. utroque. *P. Servilium* vocat Plinius vii. 28. Ad quem locum Harduinus, hoc discrimen notans, nos remittit ad alium locum, quasi ibi ea de re acturus, ubi tamen nihil simile obcurrit. Sed unum tantum circa hæc tempora Servilium magistrum equitum invenio, memoratum hoc lib. c. 2. Ubi pierique librarii partim ejus prænomen omiserunt, partim ita corruptum exhibuerunt, ut illud non *Publius*, sed *Caius* fuisse adpareat.

Quum ea quoque, quæ bello gesta essent] Pronomen *quæ* exsulat a Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Gaertn. Verum id interceptum est a præcedenti vocula *que*. Vide ad xxix. 6. § 8.

Oratione etiam magnifica, facta dictis æquando, memorasset] Sallust. Cat. c.

2. ' Quod facta dictis sunt exæquanda :' vide ibi Rivium et Wassium, et Cerdam ad Virgil. Æneid. II. 362. *Duk.* *Oratione magnifica*, omissa media voce, Leid. 1. *oratione et magnificentia* Hav. Deinde *memor esset* Leid. 1. Similes errores in Mss. admodum frequentes sunt. De iis vide ad XXIII. 29. § 16. Paullo ante *fastidio*, pro *fastigio*, Lov. 5.

Nudasse pectus insigne cicatricibus bello triginta tribus acceptis] Ita plerique habent codd. Alii numerum sustulerunt, tamquam ex Plinio subdititium, quod ego non credo : quamquam neutrum, cur vel negem, vel affirmem, sat habeo. Cæterum nec cum Plinio nec cum Cicerone in Manlii donis Livius probe convenit; sed non in hoc solum, de Dentato ac aliis idem accidit. *Glar.* Voces *triginta tribus*, licet Glareanus id non credat, omnino subpositilias esse, evincunt codd. quibus usus sum ; in quorum nullo eas inveni. Neque exstant etiam in excusis, nisi in Ascensianis 1513. 1516. et Parisina 1529. quos plerorumque codicum nomine indicare debuit Glareanus, quum tamen longe plures exstarent, quo tempore is adnotationes in Livium ederet, in quibus non invenirentur. Ceterum Ascensius, sive quicumque *triginta tribus* contextui Liviano addidit, secutus est vulgatam Plinii lectionem, in quo recte Harduinus VII. 28. ex omnibus Mss. *XXIII. cicatrices*, pro *XXXIII. cicatrices*, restituit. Eodem enim numero servato olim semper in Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. c. 24. editum est ' Viginti tres cicatrices in pectore habuit,' usque dum Schottus ex Plinio *triginta tres* substitueret. Præterea *cicatricibus in bello acceptis* Hav. Sed frustra. Supra hoc lib. c. 14. ' Et ipse tumultum augebat, cicatrices acceptas Veienti, Gallico, aliisque deinceps bellis ostentans.' Infra XLV. 39. ' Nudasse deinde se dicitur, et, quo quæque bello vulnera accepta essent, retulisse.'

§ 9 *Precatumque esse*] Ita præferunt Flor. Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. B. C. Excerpta Pith. et Neapol. Latinii. Ex Voss. autem utroque nihil in excerptis adnotatum invenio, ut *precatusque* habuisse videantur, quemadmodum erat in ed. cum qua commissi sunt. Et ita legendum esse Rhenano ad § præc. visum fuerat; *precatumque* enim ex eo, quod præcessit, ' dicitur,' pendere non posse. Addebat insuper, forte, si vulgatum servandum sit, aliud verbum, ' aiunt,' ' ferunt,' vel simile ad illud subintelligendum esse. Quo minus enim ' dicitur precatum esse' eodem modo accipi possit, quo similia alia, de quibus egi ad I. 31. § 8. illud obstat, quod præcesserit ' spectans;' ita enim etiam *spectantem* dici oportuisset. Paullo ante *Deosque alio*, pro *D. alios*, erat in Voss. 2.

Quam mentem sibi Capitolinam arcem protegenti] *Protegentem* Port. et Hav. ut referatur ad præcedens *mentem*. Nisi forte librarius, *protegentem* scribens, eumdem errorem commiserit, quem jam notavi hoc lib. ad c. 3. § 8. sed *protegendi* est in Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Verum, ex minus distincte verba præeuntis pronunciatione hanc lectionis varietatem natam esse, existimo. Ejusdem erroris alia exempla vide ad VII. 16. § 3. Hic nihil mutandum puto.

Eam populo Romano in suo discrimine darent] *Eam populo PR̃. in suo* Leid. 1. Id vitiosum videntes nasutiores, qui in similes codd. inciderant, dederunt *eam pop. Rom. præsenti in suo discrimine*, quomodo præferunt Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. vel *eam pop. Rom. in præsenti suo discrimine*, ut habent Hearnii Oxon. N. et Neapol. Latinii. Sed, vocem *præsenti* a mala manu esse, nullus dubito.

Universosque, ut Capitolium atque arcem intuentes, ut ad Deos immortales versi] *Universosque, ad Capit.* Harl. 1. Port. et Hav. *universosque Capit.* Lov. 4. Sed ita sensus Livii pervertitur, qui, ea lectione recepta, hic foret, Manlium orasse singulos universosque, qui jam tum Capitolium atque arcem intuebantur; quum potius oraverit, ut ea loca intueri vellent. Displicuit indoctis hominibus particulæ *ut* repetitio, quæ tamen elegans est, et sæpe apud Livium obcurrit. Vide ad XL. 39. § 8. Deinde *ad Deos immortales* om. Gaertn.

De se judicarent] *De se vindicarent* Leid. 2. lapsu librariorum, qui in scriptis frequens est. Vide ad XXXIX. 47. § 2.

§ 10 *Quum centuriatim populus citaretur, et reus ad Capitolium manus tendens*] *Centuriatum* Leid. 2. quod foret 'citaretur, ut in centurias divideretur;' quod ab hoc loco alienum est, ubi *centuriatim* est 'in comitiis centuriatis.' Ita *tributim*, pro 'in comitiis tributis,' est III. 55. 'Legem centuriatis comitiis tulere, ut, quod tributim plebes jussisset, populum teneret:' ubi videndus est Sigonius. Deinde *reus id Capit.* Hav.

Ab hominibus ad Deos preces avertisset] *Ad Deos immortales preces* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Sed vocem *immortales* librarii ex præcedenti § male etiam hic repetierunt. Deinde *advertisset* iidem codd. cum Lov. 5. Vide hoc lib. ad c. 23. § 8. Præterea *ab omnibus* habet Hav. sollemni aberratione scribarum. Vide ad III. 54. § 6.

Adparuit tribunis, nisi oculos quoque hominum liberassent ab tanti memoria decoris] *Aperuit tribunis* Leid. 1. quas voces sæpe librarios commutasse, videbimus ad XLIV. 28. § 10. Tum *oculis quoque hominum* Hav. *hominum quoque oculos*, inverso vocabulorum ordine, edd. vett. usque ad Aldum, qui primus ita edidit, ut nunc exstat; quod reliqui etiam codd. probant. Deinde *liberasset* Hav. *lib. tanti mem. decoris* sine præpositione edd. vett. cum codd. Flor. Leid. 2. Lov. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Supra III. 19. 'Instare Claudio, ut collegæ Deos manes fraude liberaret.' *A tanti memoria decoris* Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. fragm. Hav. a m. sec. et Gaertn. atque ita Aldus eumque secuti recentiores usque ad Gronov. ediderunt, qui substituit *ab tanti memoria*, quod in reliquis codd. obtinet. Infra XXXVI. 17. 'Quamquam is quoque egregius titulus esset, liberatam a Philippo ante nunc ab Ætolis et Antiocho liberare:' ubi plura vide.

Numquam fore in præoccupatis beneficio animis vero crimini locum] Præpositionem *in* non agnoscunt Leid. 2. et Lov. 1. ut ita absolute *præoccupatis beneficio animis* ponatur. At reliqui eam constanter servant. In uno etiam Port. a m. interpolatrice deficit τὸ *vero*: cujus loco *non* recepit Lov. 4.

§ 11 *Ita prodicta die*] *Ita prædicta die* Neapol. Latinii, et Flor. a m. sec. qui antea exhibuerat *prodicto die*. Verum in his potius Livius genus sequius adhibere amavit, quod etiam reliqui codd. servant. Vide ad XXVII. 16. § 16. *prædicta die* fragm. Hav. *producta die* Leid. 2. Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. C. atque omnes, quas vidi, edd. usque ad Gronovium, qui a. 1665. ei substituit *prodicta die*. Id autem superest in Voss. utroque, Leid. 1. Lov. 1. Harl. 1. et Klockian. Idem tamen Donjatio displicuit, qui *producta die* legendum contendit, quia sensus Livii est, judicium in aliam diem dilatum fuisse, et *prodicta dies* idem valet, ac 'prædicta,' quod hic non convenit. At vide quæ notantur ad III. 57. § 6. quo loco non modo, ut et alibi, 'diem prodicere' patienter tulit, sed et recte exposuit, caussæ dicendæ tem-

pus ad certam diem prorogare sive differre. Voces *Ita prodicta die in Petelinum lucum* desunt in Lov. 2. cui neglegentiæ occasionem dedit similitudo vocum *locum* et *lucum*.

In Petelinum lucum extra portam Frumentariam] Sincera ac vetus lectio *extra portam Flumentanam*. Rhen. Ex hoc loco omnes colligunt, 'lucum Pœtilinum' extra portam Flumentanam in campo Martio fuisse, vel in pratis Flaminiis. Attamen Rufus, Varro, et Victor in regione illum quinta Esquilina collocant. Huic difficultati a Rufo obviam itur, qui in octava Circi Flaminii regione alium recenset lucum Pœtilinum. 'Lucus Pœtilinus,' inquit, 'major:' ad quem commodius, quam per Flumentanam portam, exiri non potuit. Verum ego, licet eo contentus esse potuerim, ex ejusdem auctoris additamentis adulterinis efficacius adhuc indicium expiscatus sum. Quod si enim duo fuere 'luci Pœtilini,' major autem antiquior, et a tempore usque Manlii, quid, quæso, Livium, Varronem, Victoremque movit, ut de altero ex his, velut unico, absque ulla 'majoris,' qua distingueretur, additione locuti sint? Cur nec Rufus ipse alteri 'minoris' titulum addidit? Quod si cui de solo 'majore' vulgata loquendi consuetudo distinctionem hanc usurpasse videatur, absque designatione alterius per cognomentum 'minoris;' Livium hic ego simpliciter de 'minore,' non autem de 'majore' loqui responderim, adeoque nec per Flumentanam portam ad id concilium exiri potuisse. Ad hæc catalogus, quæso, lucorum apud Victorem, observetur quem in fine subjiciat: unum enim tantum illic nominatum videbimus 'lucum Pœtilinum.' Quare alter ille 'major' merum illius hominis somnium est, qui, quum in Livio legisset, ad 'Pœtilinum lucum' porta iri solitum Flumentana, alium sibi ea parte lucum talem imaginatus, liberaliter illum nobis sub 'majoris Pœtilini' nomine, quo major ei fides haberetur, largitus est. Sed quid interim Livio faciemus? errorisne illum arguemus, quod 'Flumentana' illuc itum dicat? In meo codice scriptum invenio, *extra portam Frumentariam;* quæ ubi fuerit, ignorare me fateor: at *Flumentanam* male vulgo legi, dubium mihi nullum est. Nam quum Livius portam illam nominet, velut singularem ad 'Pœtilinum lucum' exitum præbentem, aperte satis remotiorem eam a Capitolio fuisse demonstrat, duxisseque ad locum, unde nequaquam conspici Capitolium possit. Contra vero Flumentana sub ipso sita Capitolio, ac præsertim sub ipsissima illa Capitolii parte, quam Manlius tutatus fuerat, non aliorsum, quam in pratorum Flaminiorum ducebat campique Martii late patentem planitiem; quæ ad pontem usque Milvium Capitolio subjecta semper illud in conspectu habebat, qui paucissimis, aut forte nullis, tum temporis ædificiis impediebatur. Nec in omni Urbis ambitu locus ullus erat, ubi collis ille melius conspici posset. Sed quid verbis opus? res ipsa luce meridiana clarius ex ipsius Livii, quæ præcedunt, verbis liquet: 'In campo Martio cum centuriatim populus citaretur, et reus ad Capitolium manus tendens,' &c. Prius concilium in campo Martio fuit, in conspectu Capitolii: alterum longe inde remotum extra portam, unde conspectus ille non esset, 'in luco Pœtilino:' ergo nec in campo Martio, ubi major ille lucus fuisse fingitur, neque 'extra portam Flumentanam,' quæ in campum Martium ducebat, et ad loca conspectui Capitolii quam maxime opportuna. Verum, inquiet aliquis, lucus ipse conspectum Capitolii oculis adimebat, objectis arboribus. Sed leve hoc. Neque enim tam grandis ille lucus fuit, ut universum populum

continere potuerit: nec inter arborum impedimenta haberi concilium, exerceerive judicium potuit: et, ut id concedatur, cur Livius addidit 'extra portam Flumentanam,' qua jam pridem exitum fuerat? Verba sane illius historici necessario indicant, sequenti die alia egressum ex Urbe porta, quam priore; adeoque diversa a 'Flumentana' ad 'lucum' itum 'Pætilinum,' quo concilium indictum fuerat. Quare pro *Flumentanam* levi correctione *Numentanam* repono; errorem ex affini figura literarum *N* et *Fl* ortum conjiciens. Porta vero 'Numentana' a Capitolio remotissima fuit, duxitque in eum locum, cui agger Servii Tullii omnem Capitolii ceterorumque Urbis collium conspectum adimebat. Rursum objici poterit, quum 'lucus Pætilinus' in Esquiliis fuerit, cur 'porta Numentana' exitum fuerit, quæ in colle Quirinali erat; cur non potius e viciniore? Verum e foro, unde magistratus et populus Romanus ad concilium ibant, Numentana ceteris omnibus commodior erat et propinquior: quæ luci Pætilini vicinitas ad portam Numentanam mihi persuasit, ut eum non in Esquilino fuisse existimem, sed in Viminali; ita tamen qua hic Esquilino proximus. Sed nimium fortasse longe videbor exspatiatus. Quidquid tamen attuli, non, ut amendationem hanc certam esse affirmare velim, dixi; verum potius, ut aliis in re dubia certiorem promendi conjecturam ansam præbeam, quibus pro sua eruditione liquidior forte veritas apparebit. *F. Nardinus* Rom. Vet. lib. IV. c. 4. Gruchius de Comit. I. 5. observat, comitia centuriata semper in campo Martio habita fuisse, præterquam in hoc judicio: et in Præfatione libri, comitia centuriata hic vocari 'concilium populi.' Livius I. 36. 'Concilia populi, exercitus vocati, summa rerum, ubi aves non admisissent, dirimerentur.' J. F. Gronovius exponit 'comitia curiata,' 'tributa,' 'centuriata.' Dubitari potest, an his verbis etiam 'comitia tributa' comprehendantur: nam ea non auspicata fuisse docuit Gruchius de Comit. II. 4. *Duk.* *In Petilium lucum* Leid. 2. et Neapol. Latinii: *in Petilinum lucum* Lov. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *in Petelinum lucum* servant reliqui, eamque scripturam probare videtur Sigon. ad VII. 41. § 3. Per diphthongum *lucus Pætilius* vocatur Varr. de Ling. Lat. l. IV. p. 15. altera scriptura *lucus Petillius* in margine hærente. An forte scribendum *in Pætelinum lucum?* ut nomen acceperit a gente Pœtelia, de cujus vera orthographia vide ad III. 35. § 11. *In Petelinum locum* habent Voss. 2. et Leid. 1. *in Pettelinum locum* Lov. 1. Sed 'locus' et 'lucus' sæpe confunduntur a librariis. Vide ad XXI. 48. § 4. Deinde *extra portam Frumentariam*, ut ante Rhenanum edebatur, præferunt Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Leid. 2. *extra portam Frumentanam* Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. ac 3. literis *r* et *i* in unam *u* contractis. Vide ad III. 30. § 3. *Extra portam Flumentanam*, ut Rhenanus in suo reperit, Flor. Voss. 2. et Harl. 1. *extra portam Numentanam*, ut Nardinus conjecit, Klockian. quæ tum dicenda erit *Nomentana*, quum *Numentana* sit recentiorum. Vide ad III. 52. § 3. Et hanc scripturam in contextum recepi, quum altera manifeste vitiosa sit.

Unde conspectus in Capitolium non esset] *Conspectum* Klockian. quasi hoc nomen esset ex numero eorum, quæ olim ad normam secundæ et quartæ declinationis formata sunt, de quibus vide ad IV. 9. § 6. Uni tamen codici tantum tribuere non audeo, ut ejus testimonio lectionem illam genuinam esse existimem. Mox *consilium populi* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Male.

Indicantur enim 'comitia centuriata,' quæ non *consilium*, sed *concilium*, vocari debent. Vide Gronov. ad Liv. XLIV. 2. § 5. Tum *inditum*, pro *indictum*, Voss. 1. quæ verba sæpe librarii in Mss. commutarunt. Vide ad III. 65. § 4.

Ibi crimen valuit, et obstinatis animis triste judicium invisumque] *Ubi crimen valuit* Lov. 2. et fragm. Hav. quæ varietas in scriptis passim obvia est. Vide ad XXVII. 5. § 2. *Ibi crimen maluit* Hav. Vide ad XXXVII. 54. § 2. Deinde *triste judicium jussum est, etiam judicibus factum* Voss. 2. et Lov. 3. 'Jussus' et 'iuisus,' sive 'invisus,' parum differunt, et facile commutari potuerunt. Eadem ratione 'iusserit' et 'iusserit,' id est 'inusserit,' commutari, videbimus ad IX. 3. § 13.

§ 12 *Sunt, qui duumviros*] Ex voluminibus Mss. antiquius habet et emendatius *Sunt qui per duumviros*. Quare sic lego et distinguo: *Sunt qui per duumviros, qui de perd. anquirerent creatos, auctores sint damnatum. Trib. de saxo Tarpeio dej.* Sensus est Livii: quidam dicunt, damnatum ab ipso populo, quidam a duumviris. Hoc vero constat, quod tribuni illum de saxo Tarpeio dejecerint. *Rhen.* Faërnus ita totum hunc locum legebat, interpungebatque: *Sunt qui per duumviros, qui de perduel. anquirerent, creatos, auctores sint, damnatum tribuni, &c.* Ursinus. Faërnus, referente F. Ursino, totum hunc locum ita legebat, interpungebatque: *Sunt qui per duumviros, qui de perd. anquirerent, creatos, auctores sint damnatum tribuni.* Verum obscurius multo intricatiusque vulgata lectione. Pal. 1. æque mendose habet, *Sunt, qui per divini viros, qui de perd. inquirerent, creatos auctores sint.* Pal. 2. *Sunt qui duumviros, qui perduellionem inquirerent, creatos auctores sint.* Quid Rhenanus conatus sit, in propatulo est. *Gebh.* Duo Pall. Th. duo Voss. Helm. *Sunt qui per duumviros.* Ex quo apparet, recte Rhenanum τὸ *damnatum* a sequenti periodo ad hanc retraxisse. Nisi intelligas, per duumviros *judicium factum*. J. F. Gron. *Sunt qui duumviros* apud me tantum superest in Lov. 2. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Reliqui, et inter eos étiam integerrimi, *Sunt qui per duumviros* præferunt, nisi quod τὸ *viros* deest in Leid. 1. Etiam Hearne, qui præter excerpta Pithœi quinque codd. Oxoniensibus usus est, unum tantum cod. B. memoravit, qui præpositionem *per* non agnoscebat, ut reliquos eam exhibuisse verisimile sit, quemadmodum etiam exhibet Neapol. Latinii. Utrum vero cum Gronovio ex præcedenti 'judicium factum' intelligas, an potius ex sequenti periodo 'damnatum' huic jungas, ut Rhenano visum fuit, haud multum interesse existimo; quum Doujatius putet, si posterius placeat, sensum Livii clariorem fore, ac melius intelligi. Ceterum, quis sensus ex Faërni interpunctione emersurus sit, non intelligo; nisi forte operæ in notis Ursini excudendis errarint, et eodem modo Faërnus legendum atque interpungendum censuerit, quo Rhenanus.

Qui de perduellione anquirerent, creatos] Vocula initialis *qui* deficit in Lov. 2. *qui perduellionem acquirerent* legit Lov. 4. *qui perd. acquirerent* fragm. Hav. a m. pr. *qui de perd. quærerent* a m. sec. quod posterius exstat etiam in Lov. 5. Harl. 2. et Port. *qui de perd. acquirerent* Gaertn. *qui de perd. añq̃rerent*, sive *ante quærerent*, Leid. 2. *qui de duellione antequererent* Lov. 1. *qui et perduellionem inquirerent* Hav. *qui de perd. inquirerent* Voss. 2. Lov. 3. et Hearnii Oxoniensis C. Sed vulgatum rectum est, quod ex meis servant Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Voss. 1. Librarios sollemni errore 'anquirere,' verbum vulgo minus notum, passim in 'acquirere' et 'inquirere' mutare solitos fuisse, monuit Gifanius in Indice Lucret. voc. 'Anquirere.'

Vide Delr. Comm. ad Senec. Hippol. vs. 1274. viros doctos ad Cic. de Amicit. c. 21. Lips. et Pichen. ad Tacit. Hist. II. 59. Ryckium ad Tacit. Ann. XIV. 22. Gebhard. ad VI. 26. § 10. Dukerum ad Flori IV. 12. § 12. Cortium ad Sall. Jug. c. 13. § 6. Vide etiam, quæ notata sunt ad II. 52. § 5. et notabuntur ad VIII. 33. § 17. Deinde *cituntur* Lov. 1. 4. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Ita et alibi peccarunt librarii. Vide ad II. 64. § 2. Mox *deiecerunt*, pro *dejecerunt*, Leid. 2. et Lov. 1. a m. pr. *dejecere* a m. sec.

Locusque idem in uno homine et eximiæ gloriæ monimentum] *Locusque deinde*, transpositis literis, Port. et Hav. ex quo *locusque deinde* factum est in Harl. 2. *locusque quidem* Leid. 2. et Lov. 1. quomodo et alibi librarii lapsi sunt. Vide Corte ad Plinii Epist. III. 20. § 2. Id autem hoc loco tanto pronius ipsis fuit ob similitudinem præcedentis vocalæ *que*. Deinde *et gloriæ eximiæ*, aliter compositis vocabulis, Harl. 2. Præterea *monimentum* Gaertn. De hoc errore vide ad IV. 10. § 6. *monumentum* scribunt Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 3. 4. 5. Hav. fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. Parm. ac quædam aliæ. Ceterum hunc locum expressit, ut in margine Livii Jac. Perizonius observavit, Plutarch. in Camill. p. 148. *Τὸν αὐτὸν τόπον ἔσχε καὶ τῶν εὐτυχεστάτων ἔργων καὶ τῶν μεγίστων ἀτυχημάτων μνημεῖον.*

§ 13 *Ubi nunc ædes atque officina Monetæ est*] Vide Livium VII. 28. Plutarch. in Camill. p. 148. *Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ κατασκάψαντες ἱερὸν ἱδρύσαντο θεᾶς, ἣν Μονήταν καλοῦσι.* In verbis præcedd. *una, quæ quum*, pro *una, quod quum*, offerunt edd. vett. quas vidi, usque ad Mediol. 1505. quæ ita, ut nunc editur, dedit, succinentibus omnibus scriptis. Post eam nihilominus vulgatum Ascensius servavit, Moguntini *una, qua* ediderunt. Aldus demum recte præeunti obtemperavit: et hunc plerique reliqui secuti sunt.

Latum ad populum est, ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret] *Latum est*, mediis vocibus omissis, Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *in arce aut in Capitolio* Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Ita quidem Livius sæpe loqui amavit. Vide hoc lib. ad c. 28. § 6. Hic tamen vulgatum tuentur codd. meliores. Idem autem, quod Livius, etiam refert Plut. in Camill. p. 148. *Τὸ λοιπὸν ἐψηφίσαντο, μηδένα τῶν πατρικίων ἐπὶ τῆς ἄκρας κατοικεῖν.*

§ 14 *Quod gentis Manliæ decreto cautum est, ne quis deinde*] *Quidem gentis* Hav. Tum *gentis Manliæ decreto quoque cautum est*, addita una voce, Leid. 2. Deinde *catum est* Harl. 1. *captum est* Lov. 1. Denique *ne quis inde* Voss. 2. et Harl. 2. Vide ad XXXVI. 24. § 10. Sed voculam *deinde* ignorant, quas consului, edd. usque ad Aldum, qui primus adjecit.

Marcus Manlius vocaretur] Alii tollunt nomen *Manlius*. Ego tantum transponendum putarim levi emendatiuncula *Marcus Manliis vocaretur*. Grut. Nihil mutantibus libris vulgatum servari posse puto. Et ita Cic. etiam locutus est Philipp. I. 13. 'Propter unius M. Manlii scelus, decreto gentis Manliæ, neminem patricium M. Manlium vocari licet:' ubi, teste Ferrario, in scriptis erat *patricium Manlium vocari*, unde ipse *patricium Marcum vocari* emendabat. Guilielmus vocibus transpositis *patricium Manlium Marcum vocari* apud Gruterum legebat. Quum autem Gruterus hic levi emendatiuncula transponendum dicat, similiter et in Livio legendum censuisse videtur, sed perperam deinde *Marcus Manliis* addidisse, pro *Manlius Marcus*. Verum neque in Cic. aliquid innovandum puto. Nam in Mss. illis, quos Ferrarius vidit, prænomen Manlii *Marcus*, quod unica litera *M.* notari solet, excidit neglegentia librariorum, quoniam vox sequens similiter a litera *M.* incipiebat.

Alia ejusdem erroris exempla videbimus ad Liv. XL. 34. § 1. Mox *vir ubi in libera civitate*, pro *vir nisi in libera civitate*, perperam præfert Gaertn.

§ 15 *Populum brevi, postquam periculum ab eo nullum erat, per se ipsas recordantem virtutes, desiderium ejus tenuit*] Similia plane narrat Curtius lib. VII. initio de Philota. Elegantissimus locus est apud Diodorum lib. XVII. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναγνοὺς τὴν ἐπιστολὴν χαλεπῶς μὲν ἤνεγκεν ἐπὶ τῇ τ' ἀνδρὸς τελευτῇ, καὶ πόλλακις ἐπεζήτησε τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ· καὶ παρόντι μὲν οὐ χρησάμενος, ἀπόντα δὲ ποθήσας, ὅτε οὐδὲν ὄφελος ἔγνω τὴν καλοκαγαθίαν ἀνδρὸς ἐκ τῆς τῶν διαβαλλόντων κακίας. *Gebh.* Vir doctus ad marginem ed. Curionis legebat *per seipsum*. Sed vulgatum, quod firmat omnium codicum consensus, verius est: ordo enim est, 'per se recordantem ipsas virtutes.' Ceterum *periculum ab eo missum erat* legit Lov. 2. in contextu, altera lectione in marginem rejecta. *Periculum a M. Manlio erat* Lov. 4. qui etiam *recordantes* præfert.

Pestilentia etiam brevi consecuta] *Pestilentia jam brevi* fragm. Hav. a m. pr. *pestilentia brevi*, omissa media voce, Leid. 1.

§ 16 *Violatum Capitolium esse sanguine servatoris*] E Pal. 1. videtur legendum esse *violatum fuisse Capitolium etiam sanguine servatoris.* Gebh. Omnes nostri in vulgatum conspirant, nisi quod in solis sit Voss. 2. et Lov. 3. *violatum Capit. etiam sanguinis servatoris.* Receptam lectionem servandam puto. Nam languet illud *etiam*, et nullam emphasin habet.

Nec Diis cordi fuisse pœnam ejus oblatam prope oculis suis] *Dis* Flor. Vide ad V. 14. § 4. *Ne Diis cordi fuisse pœnam ejus* Leid. 1. *nec Diis cordi fines se pœnam ejus* Gaertn. Deinde *pœnam ejus contra oblatam* Voss. 2. et Lov. 3. An 'contra oblatam' eodem modo capiendum erit, ut 'contra intueri' I. 16. § 6.? Verius tamen puto, vocem *contra*, quæ abest a reliquis scriptis, a mala manu profectam esse. *Ablatam* habet Leid. 1. errore in scriptis sæpe obvio. Vide ad VIII. 16. § 8. Insuper vocem *suis* omittit Hav. pro qua *sint* erat in Gaertn.

A quo sua templa erepta e manibus hostium essent] E Pall. tribus et Camp. ed. scribendum *a quo sua templa erepta man. host. essent.* Gebh. Eadem lectio superest in plerisque meorum. Certe eam præferunt Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. eamdem etiam Hearnius in Oxon. B. invenit. Ita V. 50. 'Aurum, quod Gallis ereptum erat.' In solo tantum Flor. et Harl. 1. perstat *erepta e manibus*, quomodo et primi editores in codd. suis (unde Livii scripta partim primi ediderunt, partim ab aliis edita emendarunt,) reperisse censendi sunt, nisi quod Campanus, ex quo Gebhardus *erepta manibus* profert, in cod. simililter depravatum, ac plerique scripti, inciderit. Et quidem Leid. 1. erroris hujus originem indicare videtur, obferendo *erepta manibus hostium*: ut primo præpositio fini vocis præcedentis adcreverit, deinde a nasuto, qui lectionem similem aperte vitiosam videret, expuncta sit. 'Eripere e manibus hostium,' ut 'eripere ex hostibus' XLI. 14. 'In provinciam redire, et coloniam ex hostibus eripere.' Livium vero solitum fuisse præpositiones, quibuscum verba composita erant, in regimine repetere, vidimus supra ad Præfat. § 11. Ceterum *erecta* est in Gaertn. errore sæpius in membranis vetustis obvio. Vide ad III. 5. § 7.

CAP. XXI. § 1 *Pestilentiam, inopiam frugum, et vulgatam utriusque mali famam*] Mss. *Pestil. inopia frugum*; subaudi 'excepit:' et recte. *Sigon.* Leve omnium jam ab Andrea librorum vitium. Scribe, *Pestil. inopia frugum*,

et vulgatum. Nam et prorsus ita IV. 52. 'Pestilentem annum inopia frugum, neglecto cultu agrorum, ut plerumque fit, excepit.' Notavimus olim: nunc video confirmatum ab utraque membrana Voss. et Rott. *J. F. Gron.* *Inopia frugum*, præter Voss. utrumque, ex meis codd. quoque præferunt Lov. 1. 3. 4. 5. Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quomodo etiam Hearne in Oxoniensibus sibi obvium fuisse testis est. *Inopiam* autem non tantum inveni in Port. sed insuper in Flor. Leid. 1. et Harl. 1. ut pateat, optimos codd. interdum vitiatos, ac malam manum passos esse illis locis, ubi reliqui, bonitate longe inferiores, erroris immunes sunt. Insuper *Pestilentia, inopia frugum*, præferunt male Gaertn. et Lov. 5. Tum *et* vulgatum Flor. a m. pr. et Leid. 1. Vide ad XXXIX. 53. § 2. Voccula *et* deerat in Lov. 2. Denique *utrique mali* Gaertn. *utrisque mali* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. in *utrisque mali famam* Lov. 5. In verbis seqq. *anno insequenti*, pro *anno insequente*, habent Harl. 2. Port. et Hav. Quemadmodum, Livium ablativum singularem participiorum temporis præsentis non modo in *e*, sed etiam in i, formasse, vidimus hoc lib. c. 14. § 13. ita etiam sine discrimine modo *sequenti* et *insequenti*, modo *sequente* et *insequente* dixit. 'Insequenti' et 'sequenti' habes III. 2. § 1. c. 10. § 5. IV. 23. § 1. c. 58. § 6. c. 61. § 3. VI. 11. § 1. c. 22. § 1. § 4. et alibi, quibus omnibus scripti nihil mutant. Contra *insequente* editur IV. 49. § 7. ubi tantum levioris fidei codd. *insequenti* substituunt: at *insequenti* circumfertur vulgo IV. 12. § 1. c. 47. § 8. XXXVIII. 24. § 5. quibus tamen omnibus meliores libri *insequente* præferunt: pro qua scriptura quum etiam hoc loco stent optimæ membranæ, eam servandam puto.

L. Valerio quartum, A. Manlio tertium, Ser. Sulpicio tertium, L. Lucretio] Hic locus satis convincit, a. CCCLXVI. initio hujus libri c. 1. § 8. *A. Manlium* legendum esse, non *Manilium*, quod ibidem etiam adnotavimus. Fuit autem M. Manlii frater, ut Titus, quemadmodum paullo ante c. 20. habetur. Legendum etiam hoc loco *Ser. Sulpicio Rufo IIII.* quippe qui ter antea fuit, et *L. Lucretio Tricipitino tertium*, qui antea bis fuit. *Glar.* *L. Valerio quarto* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. *L. Valerio M.* Voss. 2. et Lov. 3. sed litera *M.* inde nata est, quod scriptum fuerit per notas numerales *L. Valerio IIII*, ut præfert Leid. 1. *L. Valerio IIIP.* habet fragm. Hav. Sed iterati honoris numerum omisit Hearnii Oxon. L. 1. Tum *Aulo M.* Voss. 2. *Aulo III°.* fragm. Hav. a m. pr. *Aulo Manlio IIIP.* a m. sec. et Lov. 2. *A. Manlio tertio* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. *A. Manlio M.* Lov. 3. Deinde *Ser. Sulpicio tertium* non agnoscunt Lov. 5. Harl. 2. Port. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. Quin et Leid. 2. ac Lov. 2. non ejus tantum, sed et insuper trium sequentium tribunorum nomina omittunt. Pro eo *Servilio Sulpicio M.* habet Lov. 3. *Servilio Sulpicio tertio* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. jam sæpius notato errore. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Glareanus non tantum interponit cognomen Servilii *Rufo*, sed et *tertium* mutat in *IIII.* utrumque male. Nam nullius tribunorum ex collegio hujus anni cognomen Livius retulit, neque etiam illud *Rufo* ullus codex admittit: *tertium* etiam, vel *tertio*, vel *III.* constanter servant scripti. Unde vero factum fuerit, ut *IIII.* pro *tertium*, scribendum esse Glareanus existimarit, dictum est ad c. 18. § 1. Denique *L. Tito Lucretio* Hearnii Oxon. C. invitis ceteris membranis, quæ nihil mutant. Quare neque hic audiendus est idem Glareanus, qui non modo Lucretii prænomen *Tricipitino* adje-

cit, sed et repetiti honoris nomen *tertium*. Existimat autem eumdem hunc esse 'Lucretium Tricipitinum,' qui tribunatum consularem adeptus narratur v. 32. et vi. 4. A Glareano dissentit Pighius in Annal. ad a. CCCLXXI. p. 236. qui Lucretium hoc anno tantum iterum tribunum fuisse existimat, eumque, qui v. 32. memoratur; 'L. Lucretium Flavum' nominat, et biennio ante consulem referri apud Liv. v. 29. conjicit. Verum, utra etiam sententia verior sit, repetiti honoris notam non addendam esse arbitror, quod Livius eam sæpius omittat, etiam ubi collegis addit. Vide ad II. 16. § 7.

L. Æmilio tertium] *Lucinio Æmilio* Voss. 2. et fragm. Hav. *Licinio Æmilio* Gaertn. Vide ad Liv. vi. 27. § 2. At prænomen omittit Leid. 1. Deinde *tertium* deficit in Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr.

§ 2 *Hostes novi, præter Volscos*] Primam vocem non agnoscit Hav. *Hostes novos præter Volscos* perperam dedit Port. Mox haud melius *datus*, pro *datos*, Leid. 1. et Harl. 1. *datas* Lov. 3. Sed vox illa deest in Lov. 2. qui etiam *in æternum prope* alio ordine exhibet.

Circeiosque et Velitras colonias jam diu molientes defectionem] *Cerceiosque et Velitras colonias* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Hav. *Circeusque et Velitras coloniæ* Leid. 1. *Cereusque et Velitras coloniæ* Harl. 1. *Cercesque et Vellitras colonias* fragm. Hav. in quo *Cerceiosque* a m. sec. emendatur. *Cereosque et Velitras colonias* Voss. 2. et Lov. 3. *Ceretresque et Velitres coloniæ* Lov. 2. *Cereles et Velitres coloniæ* Gaertn. *Cercei et Velitres coloniæ* Harl. 2. et Port. *Circeios et Velitres coloniæ* Lov. 4. *Circeios et Velitras colonias* Lov. 5. Vide ad c. 12. hujus lib. § 6. Deinde *tam diu molientes* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Sed error hic in scriptis sæpe obcurrit. Vide ad XXI. 11. § 12.

Lanuvini etiam, quæ fidelissima urbs fuerat, subito exorti] *Lavinii etiam* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Port. *Lavinum etiam* Lov. 2. *Lavinium etiam* Hav. *Lavinii et Laneĩ fidelissima* fragm. Hav. a m. pr. *Lavinii et quæ fidelissima* a m. sec. *lavi nūq̃ etiam quæ fidelissima* Gaertn. Vulgata scriptura proba est. *Lanuvini* sunt incolæ urbis Lanuvii: at Lavinii incolæ 'Laurentes' Livio dicuntur I. 1. 14. VIII. 11. XXXVII. 3. et alibi: quamvis alii tamen Laurentum et Lavinium distinguant, ac duo diversa oppida fuisse tradant. Vide Pighii Annal. ad CDXV. p. 315. et Cluver. Ital. Ant. III. 3. qui p. 882. 'Laurentum,' et p. 889. 'Lavinium' describit: aliis 'Laurentes Lavinates' adpellantur. Vide ad Livii I. 14. § 1. notata. Displicuit librariis quibusdam compositio 'Lanuvini fidelissima urbs,' et hinc *Lavinium* dederunt. Sed quomodo tum convenire poterit, quod sequitur, *subito exorti?* De genere loquendi vide quæ notantur ad XXXVIII. 29. § 9. *Lavinium* autem et *Lanuvium* passim in Mss. commutari solent. Vide ad III. 29. § 6. et ad VIII. 8. § 5. Præterea *quæ fedissima urbs fuerat* Voss. 2. Sed librarii manus aberrans dare voluisse videtur *fidissima*. Alibi hæ voces commutari solent. Vide ad XXXVII. 7. § 9. Quia tamen alii omnes codd. receptam lectionem tuentur, alteram ex glossemate natam puto. Denique *urbs fidelissima* transpositis vocibus Harl. 2. Port. et Hav.

§ 3 *Contemtu accidere, quod Veliternis civibus suis*] *Contemtu accipere* male Leid. 1. *accidereq;* *Veliternis* Lov. 3. Vide ad II. 41. § 8. Deinde *Voliternis* Voss. 2. *Velliternis* fragm. Hav. *Velitrinis* Leid. 2. Lov. 2. et Gaertn. Vide hoc lib. ad c. 36. § 1. Vox *suis* deficit in Lov. 5.

Decreverunt, ut primo quoque tempore ad populum ferretur] *Decrevere* Gaertn. *decreverit* Lov. 3. Tum *ferretur ad pop.* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

afferretur ad pop. Leid. 2. et Lov. 1. *deferretur ad pop.* quædam priorum edd. Sed vulgo notum est, sollemnem in hac re locutionem esse 'ferre ad populum.' Vide Brisson. de Formul. l. II. p. 220. Infinita ex Livio exempla dari possent. Ita cap. præc. 'Latum ad populum est, ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret.' Mox hoc cap. 'Ut bellum juberent, latum ad populum est.' Plura adscribere abstineo. Mox in verbis seqq. *de bello indicendo*, exsulante media voce, Leid. 2. *de bello ejus indicendo* Hav. *ut de bello eis indicendo* Lov. 2.

§ 4 *Quo paratior plebes esset*] *Plebs* Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad I. 20. § 6. Insuper vox *esset* deficit in Leid. 2.

Quinqueviros Pomptino agro dividendo] *Agro Pontino* Voss. 1. et Lov. 5. *agro Pontiano* Leid. 2. *Pontino agro* Lov. 1. 4. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. *Promptino agro* Lov. 2. *Prontinio agro* Gaertn. Vide ad II. 34. § 4. *Pomptino agrum dividendo* Leid. 1. *Pomptino acrom dividendo* Harl. 1.

Triumviros Nepete coloniæ deducendæ creaverant] Vet. lib. et ratio, quam ante attuli, docent *Nepet* legendum esse. *Sigon.* Ex meis Sigonio adsentiuntur tantum minoris auctoritatis codd. Harl. 2. Port. a m. pr. et Hav. Reliqui *Nepete* servant, nisi quod *Nepte* sit in Gaertn. et *Nepetat* in Leid. 1. et Harl. 1. Vide hoc lib. ad c. 9. § 3. Tum *creaverant* est in Hav.

§ 5 *Latum ad populum est: et nequidquam dissuadentibus tribunis*] *Latum est ad pop.* Lov. 1. 5. Voss. 1. et Leid. 2. *legatum ad pop. est* errore librarii Flor. Tum *ut nequicquam dissuad.* Harl. sec. *et nec quicquam dissuad.* Port. *et nequaquam dissuad.* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. et fragm. Hav. sæpius obvio errore. Vide ad XXVII. 26. § 2. Paullo ante *bellum ut juberent* alio ordine Lov. 5. Ceterum A. Augustinus sive Octav. Pantagathus apud Ursinum ad I. 43. § 12. existimat, Livium, non habita temporis ratione, dixisse *omnes tribus bellum jusserunt*, pro *omnes centuriæ bell. juss.* vel, voce *tribus* omissa, *omnes bellum jusserunt*. Cujus censuram veram esse puto. De bello enim Veliternis indicendo actum fuit in comitiis centuriatis, ut ex eo patet, quod senatus decreverit, ut de ea re 'ad populum' ferretur; deinde quod non alii, quam tribuni consulares, ferre potuerint, legem dissuadentibus tribunis plebis. Ut autem tribuum in comitiis centuriatis mentio fieret, nondum hujus temporis esse, Pantagathus ibidem docuit.

§ 6 *Et magna hominum pars eo, ut legatio supplex Romam mitteretur, inclinabat*] Duo priores voces deficiunt in Harl. 1. quas tamen retinent alii libri. Τὸ *pars* exsulat a Leid. 2. pro quo *par* est in Leid. 1. Deinde *quod legatio* habet Gaertn. *Roma mitteretur* Hav. Sed ultima litera τοῦ *Romam* intercepta est a prima vocis seq. Vide ad XXIII. 8. § 9. Tunc *inclamabat* Lov. 5. Paullo ante *Adpar. eo bellum anno est* transpositis vocibus habebat Port. Deinde *ea cunctatio*, pro *eaque cunct.* edd. vett. Alterum primus substituit Aldus, cum quo faciunt omnes Mss.

§ 7 *Ni privato* (*ut fit*) *periculo publicum inplicitum esset*] *Nisi privato* Lov. 1. 4. 5. Voss. 1. Leid. 2. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Sed reliqui codd. vulgato adhærent, nisi quod ĩ *privato* præferat Hav. *in privato*, literis transpositis, Harl. 2. quomodo et alibi peccatur. Vide ad XXXVIII. 50. § 1. Receptum itaque servo. Sæpius *ni* et *nisi* commutari solent. Vide ad XXIII. 1. § 8. Tum *publicum cum inplicitum esset* fragm. Hav. a m. pr. Sed *cum* recte a m. sec. deletum est, tamquam iteratum ex ultima syl-

laba vocis præced. Vide ad IX. 17. § 9. *Publicum inplicatum esset* Klockian. Vossius Gramm. v. 20. monet, quatuor hæc a 'plico' composita 'adplico,' 'complico,' 'explico' et 'inplico' duplex habere præteritum, ac duplex supinum; formari enim in 'ui' et 'itum,' atque in 'avi' et 'atum,' idque posterius apud Cic. frequentius obcurrere. Ex illis tamen, quæ notantur ad v. 31. § 7. ubi eadem lectionum varietas obcurrit, patet, Livium potius *inplicitum*, quam *inplicatum*, dixisse. Et huic scripturæ favent reliqui codd. Similiter *explicui*, non *explicari*, in optimis Mss. et antiquis edd. obcurrere apud Plinium Ep. IV. 27. § 3. auctor est Corte; quomodo idem Plinius etiam loquitur Epist. VII. 4. Vide etiam ad XXXVII. 29. § 8. In his itaque ratio loquendi cuique scriptori propria respicienda est. Hinc *adplicuerunt* in contextum recepi XXXVII. 12. § 10. ubi recentiores dederant *applicaverunt*. Hæc non eo dico, quod credam, eamdem formam Livio ubique placuisse, aut ubique ita repositum velim. Contra enim 'explicatis ordinibus' dixit III. 60. 'agmen explicaverunt' XXX. 5. et forte similia alibi. Ubi quum in eam scripturam conspirent omnes codd. scripti et excusi, his invitis illam mutandam non existimo. *Ni privato* (*ut fit*) *periculo publicum supplicium esset* Leid. 1. et Harl. 1. *supplicium* etiam Lov. 2. 4. 5. *ni privato* (*ut fit*) *periculo publicum inplic. eis esset*, addita penultima voce, Harl. 2. Port. et Haverk. Mox *defectionis a Romanis*, pro *def. ab Romanis*, Gaertn. et fragm. Hav.

Crimini subjecti, piacula iræ Romanorum dederentur, avertissent colonias a consiliis pacis] *Crimini subjecti piaculi* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. eodem errore, quem notavimus ad III. § 8. Deinde *dederent* Lov. 2. et Hav. de quo lapsu vide ad X. 10. § 1. *dederetur* Harl. 2. Tum *advertissent* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 23. § 8. *averterunt* Lov. 4. et Harl. 2. Hinc *colonos* Hav. quasi dare voluisset *colonos*. Sed 'Circeios et Velitras' quum alibi, tum supra etiam hoc cap. 'colonias' vocat. Denique *ab consiliis* Port. et Hav.

§ 8 *Neque in senatu solum per eos legatio inpedita est*] Gebhardus ad II. 14. § 4. ex Mss. vel vett. edd. probare videtur *in senatum*, certe ita in iis invenisse. Eadem lectio mihi quoque obvia fuit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. 2. Gaertn. Hav. omnibusque, quas vidi, edd. usque ad Frobenium, qui 1531. *in senatu* dedit. Et recte. Quamvis enim 'esse in potestatem' ac similia optimis scriptoribus in usu fuisse ad d. l. Liv. dictum sit, hic tamen *in senatum solum* ex errore scribarum profectum puto, et quidem ex eodem fonte, ex quo eorum quosdam in verbis præcedentibus *crimini subjecti piaculi* dedisse monuimus. Insuper *in senatum neque solum* Lov. 1.

Pars plebis incitata, ut prædatum in agrum Romanum exirent] *Plebis pars incitata* Lov. 1. *pars plebis incitati, ut prædati* Gaertn. Ex his *incitati* ferri posset, si plurium codicum testimonio, Livium ita scripsisse verisimile fieret, quum sæpe ita locutus sit. Vide ad XXVII. 1. § 11. At *prædati* certissimus scribarum lapsus est, et ultima pars τοῦ *prædatum* intercepta est a vocula proxima. Vide ad XXXVII. 29. § 5. Insuper *in agrum Romanorum* Leid. 2. Sed vulgatum, reliquorum codd. consensu firmatum, verius est. Supra I. 22. 'Forte evenit, ut agrestes Romani ex Albano agro, Albani ex Romano prædas in vicem agerent.' III. 6. 'Pergit inde infestus in agros Romanos.' c. 30. 'Sabinum exercitum prædatum descendisse in agros Romanos.' c. 38. 'Sabini magna manu incursionem in agrum Romanum fecere.' IV. 17.

'Hostes ex agro Romano trans Anienem submovere.' vi. 31. 'Popularique passim Romanum agrum adsuetulere.' xxiii. 42. 'Si in Romano vagarentur agro.' Similiter 'ager Karthaginiensis' xxix. 36. 'Regulus cum tutore et exigua Masaesyliorum manu in Karthaginiensem agrum perfugit:' ubi alia vide. Denique *exiret* Port. ubi iterum vulgatum praefero. Supra v. 35. 'Ut maxime major pars Veios in hostium urbem, &c. quam recto itinere Romam ad conjuges ac liberos fugerent:' ad quem locum plura notantur.

Haec nova injuria exturbavit omnem spem pacis] *Perturbavit* Leid. 2. et Lov. 1. *deturbavit* Lov. 2. et Hearnii Oxon. C. Sed nihil muto. Haec nova injuria spes pacis non tantum perturbata, deturbata, sive disturbata, sed plane exturbata est. Valer. Max. vi. 3. ex. 5. 'Ipse ad exturbanda latrocinia, quibus provincia vastabatur, ne quis telum haberet, edixerat.' Justin. xv. 3. 'Omni ex animo hujus facti memoria exturbata:' quo utroque loco viri docti *exstirpare* loco τοῦ *exturbare* reponere conati sunt. Sed vide quae Gronov. et Scheffer. ad Justin. notarunt.

§ 9 *Eo anno primum fama exorta*] *Fama orta* Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. B. Saepius ita variant codd. scripti. Vide ad iv. 45. § 7. Hic vero et pluribus et melioribus codd. adhaerendum censeo. Infra x. 11. 'Alterius belli fama Picentium novorum sociorum indicio exorta est.' c. 13. 'Quum comitia consularia instarent, fama exorta, Etruscos Samnitesque ingentes conscribere exercitus.'

Arguentibusque eos Tusculanis, et Gabinis, et Labicanis] Vet. lib. *Lavicanis*. Sigon. *Labicanis* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 4. 5. Harl. uterque, Port. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. *Labinianis* Gaertn. Sed *Lavicanis* praefero. Vide ad ii. 39. § 4. Copulam *que* male omittit ed. Veneta 1495. Mox in verbis seqq. *excursatum*, pro *incursatum*, dedit Lov. 5. Vide ad viii. 35. § 6.

Ita placide ab senatu responsum est] *Ita placite* Hav. solemni aberratione operarum. Vide quae notavi ad Silii i. 11. *a senatu* Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Harl. 2. et fragm. Hav. Ceterum omnia haec verba librariorum neglegentia omittuntur in Leid. 1. et Harl. 1.

Quia nollent ea vera esse, adpareret] Pall. duo 1. ac 3. *quia nollent tam vera esse*. Gebh. *Quia nollet* Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Hav. et apud Hearnium Excerpta Pith. et Oxon. B. Sed frustra. nam 'ab senatu, quia nollent' eodem modo dictum est, ut iv. 58. 'Tarditatis caussa in senatu magis fuit, quam in tribunis, qui, quia summa vi restare nunciabantur, parum cogitaverunt:' ubi plura exempla vide. *Nolent* est in utroque Harl. Praeterea *tam vera esse* Voss. 2. et Lov. 3. Tum *adparet* Leid. 2. et Lov. 1. Scriptum fuerat *adpar'et*. Sed notam male librarius neglexit. Vide ad xl. 14. § 2.

Cap. xxii. § 1 *Insequenti anno Sp. et L. Papyrius duo novi tribuni militum*] Ita habent vetustiores aliquot codd. Quidam mutarunt ita: *Sp. et L. Papyrii novi tribuni militum*. At ego cognomen appositum suspicor vel *Crassi*, vel *Cursores*, pro illo *us duo*, et a. cccLxxv. Papyrium ex his duobus alterum fuisse. *Glar.* *Insequenti* duabus vocibus quaedam ex edd. principibus: pro quo *Insequenti* substituit Ascensius 1516. quod mox secuti sunt Mogunt. Ald. Cervic. Paris. 1530. et deinde reliqui. Neque aliter habuerunt edd. Rom. 1472. et Parm. Similiter in quibusdam codd. erratum erat iii. 2. § 1. iv. 23. § 1. Vide Burmann. ad Sueton. Caes. c. 29. De voce 'insequens' vide ad iv. 30. § 12. Deinde *Sp. et L. Papilius* Voss. 1. et Lov. 1. ac 5. *Sp. et L.*

[redacted]

et Papirius Voss. 2. et Lov. 2. ac 3. *Sp. et L. Papirius novi tribuni* Flor. Leid. uterque, Lov. 4. Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. Idem Hearne etiam auctor est, se lectionem illam in ed. Rom. principe reperisse. At, quidquid vetustorum typis descriptorum consului, *Sp. et L. Papirius duo novi tribuni* obtulerunt usque ad Aldum, qui vocem *duo* primus omisit. Idem postea non modo Frobenius fecit 1531. (inter eum enim et Aldum medii vocem *duo* servarunt) sed etiam *Papirius* in *Papirii* mutavit: qua forma loquendi Livius sæpissime usus est. Supra IV. 58. 'Insequenti anno P. et Cn. Corneliis Cossis, Num. Fabio Ambusto, L. Valerio Potito tribunis militum consulari potestate:' hoc lib. c. 19. 'Postremo ne fratres quidem A. et T. Manlios:' infra hoc cap. 'Additi collegæ A. et L. Postumii Regillenses:' cap. 27. 'Creatis tribunis militaribus in insequentem annum P. et L. Valeriis, L. quintum, P. tertium:' cap. 30. 'Ex Patribus creati P. et C. Manlii cum L. Julio.' cap. 32. 'Tribunos etiam militares patricios omnes coacta principum opibus fecit L. Æmilium, &c. L. et C. Quinctios Cincinnatos.' cap. 36. 'Creatique tribuni militum L. Furius, A. Manlius, Ser. Sulpicius, Ser. Cornelius, P. et C. Valerii.' Ibidem: 'Ante novi creati sunt tribuni militum Q. Servilius, C. Veturius iterum, A. et M. Cornelii, Q. Quinctius, M. Fabius.' c. 42. 'Creati A. et M. Cornelii iterum, M. Geganius, P. Manlius, L. Veturius, P. Valerius sextum.' XXXVII. 47. 'Prætores exinde facti duo Q. Fabii, Labeo et Pictor:' et sæpius aliis locis. Glareano, existimanti in illo *us duo* vel *Crassi* vel *Cursores* cognomen latere, consentire nequeo. Potius credo, primos Livii editores, qui *Sp. et L. Papirius duo novi tribuni* vulgarunt, in codd. suis *II*, pro *duo*, invenisse; eos autem illud *II* male pro notis numeralibus habuisse. Similiter fere infra frequenter erraruut. Vide ad XXXVI. 43. § 11. Ita autem scribendo librarios indicasse puto, se duplicem lectionem *Papirius* et *Papirii* in codd. suis invenisse: passim enim librarios lectiones, quæ et in contextu et in margine exstabant, simul recepisse; verum ita, ut non semper utramque vocem integram scriberent, sed alterutrius vel priorem vel posteriorem partem, in qua hujus et illius lectionis discrimen consisteret, vidimus ad III. 44. § 4. Præterea *novi tribuni pl. militum* Leid. 1. Sed et hujus codicis librarium duplicem lectionem male conjunxisse arbitror: licet et alia hujus peccati ratio dari possit. *Novi tribuni consulari potestate* media voce omissa Lov. 4. invitis reliquis, quos sequor; licet alibi Livius eos simpliciter 'tribunos consulari potestate' adpellaverit. Vide hoc lib. ad c. 11. § 1.

Velitras legiones duxere] *Eduxere Velitras legiones*, inmutato vocabulorum ordine, Harl. 2. Verum prima litera τοῦ *eduxere* perperam adsumta est ex fine vocis præcedentis *potestate*. Vide ad XXXVII. 29. § 8. Tum *Vellitras* fragm. Hav.

Servio Cornelio Maluginensi III.] Quidam pro *tertium* legunt *quartum*. Sed iidem tertio hinc antea anno legunt *iterum*. Hic igitur *tertium* legendum, quippe qui proximo anno non fuit in magistratu. Nisi quis a. CCCLVIII. pro *Publius*, *Servius* legendum existimet, quod ego non puto. *Glar.* Hæ voces cum sequentis tribuni prænomine Q. deficiunt in Lov. 4. C. et *Cn. Cornelio* præfert Hearnii Oxon. N. *Servilio Cornelio* Port. et Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. *Sergio Cornelio* Leid. 2. et vetustiores excusi, pro quo Cervic. Ascensius 1530. et reliqui recentiores *Ser. Cornelio* recte ediderunt. Vide ad v. 29. § 2. Deinde *Maluginensi*

est in Flor. Voss. utroque. Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. utroque. Port. Hav. et Gaertn. Neque aliter praeferunt edd. vett. usque ad Frobenianam, qui a. 1531. recte substituit *Maugi-nense*, quod omnes recentiores servarunt. Et ita, vel ambigue etiam *Maluginensi*, est in rel. quas codd. Priscian. lib. VII. p. 760. fine: 'Sciendum tamen, quod si inveniantur propria appellativis similia in i facientia ablativum, illa per e proferuntur: ut Juvenalis proprium a Juvenale, Martialis similiter a Martiale. Annalis ab Annale.' Adde Voss. Gramm. IV. 11. Alibi similiter erratum est. Vide ad IV. 21. § 1. Tandem *III* ex meis exhibent Leid. 2. Lov. 1. et Harl. 1. quod et offerunt edd. principes. Sed *IIII*, vel *quarto*, vel *quartum* reliqui codd. quemadmodum Aldus, tum Frobenius, et deinde recentiores adiderunt. Et recte. Neque tamen necesse est, ut, qui ita scribunt, supra a. CCCLVIII. sive apud Livium V. 16. § 1. pro *P. Cornelius*, legant *Ser. Cornelius;* sed, adhibita eadem medicina, Livio subcurrant a. CCCLXV. sive V. 26. § 12. Caussam pluribus Sigonius ad eum locum dedit.

Q. Servilio, Ser. Sulpicio] *Ser. C. Sulpicio* Lov. 2. prioris praenomen omittit etiam, ut modo dictum est, Lov. 4. *Q. Servi C. Sulpicio* Voss. 1. et Lov. 1. *Q. Sergio Sulpicio* Voss. 2. *Q. Ser. C. Sulpicio* Leid. 1. *Q. Servio et Sulpicio* Leid. 2. *Q. Servilio C. Sulpicio* Harl. 1. cum editis omnibus usque ad Gruterum. *Q. Servio C. Sulpicio* Lov. 3. et Gaertn. *Q. Servio Cn. Sulpicio* fragm. Hav. *Q. Servilio M. Sulpicio* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Posteriori huic etiam *Marci* praenomen tribuit Lov. 4. Sed, *Q. Servilio, Ser. Sulpicio* legendum esse, docuit Pighius ad a. CCCLXXII. p. 237. quod deinde Gruterus in ultima ed. et postea reliqui recentiores in contextum receperunt. Ratio emendationis illa est, quod in fragm. Capit. ad annos CCCLXXXIII. et CCCLXXXIV. Ser. Sulpicius Praetextatus tertium et quartum tribunus militum consularis reperiuntur. Primus autem et secundus in iisdem Fastis temporum injuria periere. Sed secundus refertur in a. CCCLXXVII. et memoratur Livio VI. 22. ubi tamen, ut Livius saepissime fecit, cognomen et iterati numeri nota omissa sunt. Nullus vero annus est, in quem primus ejus tribunatus referri possit, quam in annum, qui ceteroquin apud Livium omissus foret. Aliam viam instituit Sigonius in comment. in Fast. et Triumph. Rom. Nam ad a. CCCLXXI. hoc loco apud Livium servat *C. Sulpicium;* ut autem primum Ser. Sulpicii Praetextati tribunatum inveniat, eum quaesivit in a. CCCLXII. ubi apud Livium V. 32. 'Ser. Sulpicius' tribunus consularis memoratur, quem Sigonius 'Praetextatum,' a Zonara etiam 'Rufum' dictum Annal. VII. 21. Pighius autem 'Camerinum,' ab hoc 'Praetextato' diversum, opinantur. Verum, quemadmodum eo loco, ita et hic, probabilior Pighii sententia esse videtur. Librariis enim similitudo nominum 'Servilius' et 'Servius,' quae passim ab iis confusa esse modo vidimus, fraudi fuisse verisimile est, atque inde evenisse, ut quidam, voce *Servilio* omissa, sequentem *Servio* pro nomine gentili habuerint; alii contra, *Servilio* servantes, τὸ *Servio* praeterierint, et sequenti tribuno Sulpicio vel nullum praenomen, vel *C.* vel *Cn.* vel *M.* tribuerint, quae codd. inconstantia hic ulcus latere satis indicat.

Tribunis ad praesidium urbis] Muretus induxit τὸ *tribunis.* J. F. Gron. Eadem vox etiam deest in Lov. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. et N. At optimi servant.

Et si qui ex Etruria novi motus nunciarentur (omnia enim inde suspecta erant)] *Et sequi* Lov. 4. *ut et si qui* Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. a

m. sec. Tum *nunciaretur* Harl. 1. ut forte librarius dare voluerit *si quid ex Etr. novi motus nunciaretur:* vel *si qui ex Etr. novus motus nunciaretur.* Infra VI. 32. 'Ut, si qui alibi motus exstitisset, ad subita belli mitti posset.' IX. 27. 'Si qui motus occasionem aperiret.' Verum reliqui *nunciarentur* servant. Deinde *ibi*, pro *inde*, Harl. 2. Port. et Hav. Tandem *suspectaverant* Harl. 2. De quo errore ago ad XXIII. 29. § 16.

§ 2 *Ad Velitras adversus majora pene auxilia Prænestinorum*] *Ad Velictas* Lov. 1. *ad Vellitras* fragm. Hav. *ad Velitra* Leid. 1. et Harl. 1. *Velitris* Hearnii Oxon. L. 1. Voculam autem *pene*, quæ aberat a vetustissimis excusis, primus addidit Aldus. Et recte. Eamdem enim in omnibus scriptis inveni. Mox in verbis seqq. *τὸ est* non adparet in Hav. quod tamen alii omnes servant.

Ita ut propinquitas urbis hosti et caussa] *Hostis* errore scribarum Leid. 1. et Harl. 1. pro eo *hostibus* habet Hearnii Oxon. C. Sed nihil muto. Vide ad V. 50. § 2. Vocula *et* deficit in Flor. Mox *est*, pro *esset*, perperam Harl. 2.

§ 3 *Quia et anceps erat, nec in perniciem coloniæ pugnandum censebant*] *Quod et anceps erat* fragm. Hav. a m. sec. priori scriptura cum omnibus vestigiis erasa. *Quod anceps erat* Lov. 4. 5. Port. et Harl. 2. *Quod* et *quia* sæpius in Mss. commiscentur. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. Τὸ *pugnandum* deficit in fragm. Hav. a m. pr.

Acriores in Prænestinum, quam in Veliternum hostem, missæ] *Acrioresque* edd. principes. Sed copulam primus omisit Aldus, deinde Frobenius, quos recentiores omnes recte secuti sunt. Non modo enim melius abest, sed etiam in nullo cod. scripto comparet. Tum *quam Veliternum* Harl. 2. Port. et Hav. Verum optimi præpositionem retinent, quam Livius repetere amavit. Vide hoc lib. c. 28. § 6. Τὸ *in* itaque interceptum est ab ultima litera vocis præced. Vide ad X. 13. § 3. *Quam in Velitrinum hostem* Leid. 2. et Gaertn. *quam in Veletrinum hostem* Lov. 2. *quam in Veliternum hoste* Harl. 2. Sed ultima litera vocis *hostem* excidit ob primam vocis seq. Vide ad XXIII. 8. § 9. Paullo ante *Literæ ad senatum Romam*, in alium ordinem digestis vocabulis, edd. antiquiores Aldina, quæ ita edidit, ut nunc vulgo exstat, et omnes præferunt codd.

§ 4 *Qui conjuncti Volscis anno insequente Satricum coloniam, &c. vi expugnarunt*] *Quia conjuncti Volscis* Hav. Male. Prænestinis enim anno præcedente hanc ob caussam bellum indici non potuit, quod demum anno sequente coloniam expugnarint. *Qui* et *quia* sæpissime confunduntur. Vide ad XXXVI. 33. § 5. *Qui conjunctum Volscis* Leid. 1. An librarius dare voluit *cunjunctim Volscis?* Sed *qui conjunctis Volscis* habent Lov. 1. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Tum *anno insequenti* Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Sed, vulgatum servantibus reliquis Mss. iis fidem habendam censeo. Vide ad cap. præc. § 1. Deinde nomen *vi* deficit in Lov. 2. Denique *expugnaverunt* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. Harl. 1. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et edd. Aldina priores. Alibi quidem Livius ita sæpe loquitur secundum omnes codd. ubi potius primi editores contractiones sectati sunt; (vide ad XXIX. 37. § 1.) sæpius tamen evenit, ut contractiones, quas Livius amavit, librariis ejus displicuerint, et ab illis mutatæ sint. Vide ad XXI. 44. § 7. Nihil itaque mutandum puto. In verbis præcedd. *Itaque et senatusconsulto*, pro *itaque ex senatusconsulto*, fragm. Hav. et edd. quæ Aldina priores sunt. Frequenter ita in libris scriptis variari, videbimus ad XXVI. 45. § 1.

Fœdeque in captis exercuere victoriam] Vet. lib. *fœdamque in captivis exer.*

vict. Sigon. Male isthæc mutavit, libris suis auctoribus, Sigonius, quum lectio prior nihil habeat vitii. Gron. Pal. 2. *fœdamque in captivis exercuere victoriam.* Quam lectionem, licet novitiam nuperam, etiam in Campani ed. reperies. *Gebh.* Non modo nihil habet vulgata vitii: sed etiam vitiosa est, quam supponit Sigonius, *fœdamque in captivis.* Etenim 'fœdam victoriam exercere' foret uti victoria, quæ turpiter parta est: et pænit hoc genus loquendi crimen in acquirenda victoria; de usu ejus indifferenter sonat: quod abhorret a Livii mente: is enim paratam quidem *victoriam* significat vi et optima ratione belli, deformatam autem crudelitate, dum exercetur. Sall. in Jug. de L. Opimio c. 16. 'Acerrume victoriam nobilitatis in plebem exercuerat.' Vide Observ. IV. 5. *J. F. Gron.* *Fœdamque* servant etiam Lov. 5. Hav. Port. et Hearnii Oxon. L. 2. et N. *fidamque* Gaertn. et Lov. 4. Reliqui *fœdeque exercuere* habent, quod recte Gronovius probavit, et inlustravit. Sall. in Cat. c. 38. 'Utrique victoriam crudeliter exercebant:' ubi videndus est Cortius. Similis lectionum varietas obcurrit apud Valer. Max. V. 1. ex. 5. 'Unus tibi Romanorum videlicet Quinctius placet, in quo scelesle exerceas arma:' ita nonnulli ibi codd. alii vero *scelesta.* Vide Torren. ad eum loc. Locutione 'exercere victoriam' utitur II. 55. 'Incerti quatenus Volero exerceret victoriam:' 'exercere injuriam' dixit XLII. 1. 'Injuria consulis, etiamsi justa, non tamen in magistratu exercenda:' 'exercere suas simultates' XXXIX. 5. 'Ne suas quidem simultates pro magistratu exercere boni exempli esse.' Tum *in captivis* Sigonii vet. lib. consentiens Hav. Reliqui *captis* tuentur. Similem lectionum varietatem invenerunt viri docti in Mss. Vopisci in Aurel. c. 20. Vide etiam ad V. 16. § 8. et ad XXXVIII. 11. § 4. Proprie quidem 'captæ' sunt res, 'captivi' homines. Ea tamen distinctio sæpissime negligitur. Ovid. Ep. Her. IX. 104. 'Et tulit e capto nota tropæa viro.' vs. 125. 'Non venit incultis, captarum more, capillis.' Sabin. Epist. I. 105. 'Non Telamone satum capta de conjuge Teucrum.' Ovid. ex Pont. Epist. III. 2. 73. 'Spargit aqua captos lustrali Graia sacerdos.' Epist. 3. 109. 'Barbara jam capti poscunt insignia reges.' Contra *captivæ res* apud Liv. II. 48. 'Captivum agrum plebi quam maxime æqualiter darent.' VII. 14. 'Partim captivis, partim ægrorum armis ornatos imponit.' X. 2. 'Captiva navigia armatis complent.' Vide ad XXI. 33. § 11. *In captivis exercuit*, pro 'in captivos.' Quomodo fere V. 2. 'Hoc neque inportunos decemviros injunxisse servitutis, ut perennem militiam facerent, quod tribuni militum in plebe Romana regnum exercerent.' XXVIII. 43. 'Illud nec tibi in me, nec mihi in minoribus natu sit:' ubi plura vide.

§ 5 *M. Furium Camillum septimum tribunum militum creavere*] In sinceriore codice est *M. Fur. Cam. VI. tr. mil. creavere.* Rhen. Vet. lib. *VI.* ut ante ostendi: et recte. *Sigon.* Ita prima edd. quas vidi, habet Cervic. et inde reliquæ. Priores præferunt *Camillum III.* quod vitiosum esse nullus dubitat, quamvis etiam omnes mei et Hearnii codd. similiter legant *Camillum tertium*, vel *Camillum tertio*, vel *Camilium III.* nisi quod in Lov. 2. *Camilium II.* in Flor. et Harl. 1. *Camillum VI.* fuisse videatur. Et ita reponenti Sigonio consentit etiam Pighius in Annal. ad a. CCCLXXIII. p. 237. Sane licet concederetur, potius hunc sextum, quam septimum, Camilli tribunatum militarem consulari potestate fuisse, nihilominus tamen *septimum* ex hypothesi Livii legendum esse, evincunt quæ notata sunt ad V. 1. § 2. *Creaverunt* est in Gaertn.

Additi collegæ A. et L. Postumii

Regillenses] *A. et L. Postumius* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Harl. 1. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Neque aliter Gaertn. nisi quod a m. pr. habuerit *Aulius et L. Postumius*. Deinde *Regilienses* Flor. et Lov. 5. *Religiensis* Lov. 2. *Religienses* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. 4. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad Livii IV. 49. § 7. Utrique huic tribuno notam secundi, Lucretio autem tertii tribunatus addendam esse, Pighius monet in Annal. ad a. CCCLXXIII. p. 237. Verum, id non necesse esse, patebit ex illis quæ dicta sunt ad II. 16. § 7.

Cum L. Lucretio et M. Fabio Ambusto] *Gn. Lucretius et M. Fabius Ambustus* fragm. Hav. a m. pr. Vox *Fabio* deest in Leid. 2. et Lov. 1.

§ 6 *Adjutor ex tribunis sorte L. Furius datur*] *Forte* Lov. 4. Port. et Hav. Vide ad I. 4. § 4. et ad XXXVIII. 40. § 13. Deinde Furii prænomen *L.* deesse in Oxon. L. 2. Hearne monuit. Deerat etiam in Lov. 4. Paullo ante *decretum extra ordinem* trajectis vocibus Harl. 2. et Port.

Non tam e republica, quam ut collegæ materia ad omnem laudem esset] *Non tam ere captus, quam ut coll.* Lov. 2. *non tam ereptus, quam ut coll.* Leid. 1. *non tam meritus, quam ut coll.* Leid. 2. Lov. 1. et Voss. 1. qui errores tum ex non intellecto compendio scribendi *e repu:* tum ex repetita ultima litera τοῦ *tam* nati videntur. *Ex republica* habent Port. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. in quo ultimo etiam vocula *ut* ab eadem manu deerat. Præterea *ad omnium laudem* Hav. Eodem errore *omnium hostium agrum*, pro *omnem h. agr.* habuimus III. 3. § 10. *omnium multitudinem*, pro *omnem mult.* IV. 59. § 7. *omnium juventutem*, pro *omnem juv.* V. 18. § 10. *omnium rem*, pro *omnem rem*, VII. 42. § 3. Contra *omnem opinionem*, pro *omnium op.* II. 56. § 2. Vide etiam ad XLV. 19. § 13.

Et publice, quod rem temeritate ejus] Vocula *et* non adparet in Leid. 1. Lov. 2. 4. et fragm. Hav. a m. pr. Verum ea excidit ob ultimam syllabam vocis præced. *esset*. Vide ad XXXV. 41. § 7. Vel etiam librarii, subficere existimantes eam semel legi 'publice et privatim,' dedita opera hic omiserunt. Vide ad II. 44. § 3. Sed et infra ante *privatim* eam omiserunt Lov. 2. et 4. In edd. principibus deficit τὸ *quod*. Ascensius deinde 1513. et 1516. edidit *et publice, rem enim temeritate ejus;* quod et Moguntini servarunt, pro quo deinde Aldus substituit id, quod nunc editur, et etiam superest in omnibus Mss. nisi quod *publiceq;* *rem* dederit librarius Lov. 2. qui eodem errore *privatimq;* infra exhibet. Præterea *temeritate civis* Lov. 4.

Gratiam potius ejus sibi, quam suam gloriam petiit] Τὸ *sibi* deest in Leid. 2. Deinde *gloriam petit* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. errore scribarum sollemni. Vide ad XXXVII. 45. § 2. Tandem *gloriam suam petiit* vetustiores typis descripti usque ad Aldum, qui *suam gloriam* dedit, concinentibus scriptis.

§ 7 *Exactæ jam ætatis Camillus erat*] *Exacta jam ætatis* Leid. 1. unde æque *Exacta jam ætate* scripsisse videri posset. Utrumque enim dicitur. Vide ad II. 40. § 11. Quum tamen reliqui vulgatum servent, eos sequor, et unius cod. scribam aberrasse arbitror.

Comitiisque jurare parato in verba excusandæ valetudinis solitæ consensus populi restiterat] In antiquis libris legitur *valetudini*. Conjicio scripsisse Livium *in verba excusandæ valetudini solita:* Id est, quibus solebat excusari valetudo per juramentum. *Rhen.* *Excusandæ valetudini solita* restituit Rhenanus, cum alias tam in antiquis edd. quam in Pal. 2. Ms. restaret *in verba excusandæ valetudinis solitæ*. Pal. 1. ac 3. *in verba exsandæ valetudinis*

licet cons. pop. rest. Gebh. Primo τὸ *que* deest in fragm. Hav. a m. pr. Deinde *in verba excusandæ valetudinis*, vel *valitudinis, solitæ* servant Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Verum ultima litera vocis *valetudinis* adsumpta est ex principio sequentis. Vide ad XXVIII. 25. § 2. *in verba excusandæ valitudinis solita* Lov. 1. *in verba excusanda valetudinis lite* Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. in qua lectione excidit litera *o*, et eam præcedens litera male adcrevit voci proximæ. In similem cod. incidentes librarii, quum in illo *lite* sensum non esse viderent, pro *eo licet* substituerunt, quod nec ipsum commodum sensum efficit. Ita vero præter codd. duos Gebhardi, præferunt etiam Voss. 2. Lov. 3. et Hearnii Oxon. L. 2. *in verba excusandæ valetudini solitæ*, ut Rhenanus ex suis profert, exhibent Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Port. pro quo recte *excusandæ valetudini solita* substituit. Et huic ejus conjecturæ Hearnæ codicem Oxon. N. suffragari monuit. Tacit. Histor. V. 8. 'Fugas civium, urbium eversiones, fratrum, conjugum, parentum neces, aliaque solita regibus ausi.' Valer. Max. IV. 3. ext. 3. 'Quos in Academiam perductos solito sibi, id est, modico adparatu, et admodum parvulis copiis excepit.' Si tamen malis *in verba excusandæ valetudinis solita*, nec illud damnem. Supra III. 38. 'Hostibus belloque gratiam habendam, quod solitum quidquam liberæ civitatis fieret.'

Vegetum ingenium in vivido pectore virebat, vigebatque integris sensibus] Ita duo verba transpono. Quid enim? Livione dignum est, *vegetum ing. viget?* deinde, *virebat sensibus integris*, non ita placebat. *T. Faber.* Non ægre se ad Fabri, verba transponentis, sententiam accedere Doujatius testatur. Verum codd. omnes huic trajectioni pertinaciter adversantur, neque ei admittendæ ullam rationem video; non minus enim Livium decere existimo *ingenium vegetum vigebat*, quam *virebat*: in Lov. 5. et Gaertn. *vigebat, vigebatque* inveni, solito errore scribarum, qui 'vigere' et 'virere' sæpius confuderunt. Vide N. Heins. ad Ovid. Fast. V. 574. et eumdem ac Burmann. ad ex Pont. Ep. II. 2. 109. *Urgebat virebatque* præfert Lov. 4. *vigebat, virebat quoque* Flor. Præterea *vivido pectore*, omissa præpositione, est in fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. N. *invido pectore* in Leid. 1. et Lov. 5. *in invido pecto* in Gaertn. Sed ob literarum *in* et *ui* similitudinem summam, partim sequens *ui* præcedens *in*, partim præcedens *in* sequens *ui* eliserunt, partim inter se commutantur; de quo posteriori vide ad III. 49. § 6. 'Vividum pectus,' ut 'vividum ingenium' apud Livium II. 48. 'Evanescere vividum quondam illud Kæsonis ingenium,' apud Valer. Max. III. 3. ext. 7. 'Non ergo fastidioso aditu virtus excitata ingenia vivida ad se penetrare patitur:' ubi etiam plures codd. simili errore *ingenia invida*. 'Vividus animus' apud Tacit. Ann. XIII. 3. 'Nero puerilibus statim annis vividum animum in alia detorsit.' Denique *integris semisibus* Lov. 4.

Et civiles jam res haud magnopere obeuntem bella excitabant] Vocula *jam* deest in fragm. Hav. a m. pr. Tum *ac*, pro *haud*, Klockian. sed negatio illa deest in Lov. 2. Deinde *magno opere* Leid. 1. et Lov. 1. Vide ad XXVIII. 18. § 4. Insuper *excitabat* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr.

§ 8 *Exercitu indicto ad portam Esquilinam in posterum diem*] *In portam* Leid. 2. *per portam* Hav. Deinde *Equilinam* Port. *Exquilinam* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. Hav. et fragm. Hav. Utroque modo scriptum fuit *Esquilina* et *Exquilina*. Vide ad XLV. 15. § 6. *Esquiliam* Lov. 5. Tum *in*

posteram diem Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et, una Parm. excepta, omnes, quas vidi, edd. usque ad Jac. Gronovium, qui quum a. 1678. adhuc *posteram* vulgari curasset, ejus loco anno sequenti *posterum* substituit, quod etiam nupera Amstelæd. servavit. Et ita fuisse videtur in Harl. 1. ex quo in excerptis nihil notatum video, licet cum eadem illa Amstelæd. ed. conlatus fuerit. Certe ita exstabat in Lov. 4. Vide ad I. 12. § 1.

Ibi eum expugnatores coloniæ haud quaquam perculsi] Τὸ *ibi* deerat in fragm. Hav. a m. pr. *cum*, pro *eum*, habent Voss. ambo, et Lov. 3. ac 5. Vide ad IV. 19. § 2. Hinc particula *haud* deficit in Harl. 1. *haud quamquam* præferunt Leid. 1. Lov. 1. 3. 5. et Gaertn. Præterea *perpulsi* Flor. Lov. 1. 4. Voss. 1. Harl. 1. et editi vetustiores. Veneti deinde 1495. et 1506. *perculsi* dederunt, quod postea Ascens. etiam recepit, ita tamen, ut 1513. et 1516. alterum in margine servarit, in quo eum Paris. 1529. imitati sunt. *Perculsi* etiam receperunt Moguntini, Ascensius 1530. Frobenius, et omnes recentiores. Solent autem 'perculsus' et 'perpulsus' confundi. Vide ad III. 30. § 5. Corruptius *propulsi* est in Leid. 1. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. a m. pr.

Quo aliquantum præstabant, obperiebantur] *Quæ aliquantum* Lov. 2. *quo aliquantulum* Harl. 2. Lov. 4. et Port. quæ varietas in scriptis sæpe obcurrit. Vide ad VII. 36. § 5. Deinde *operi cedebantur* male Leid. 1. *opere præcedebant* Lov. 2. et 4.

§ 9 *Extemplo in aciem procedunt, nihil dilaturi, quin periculum summæ rerum facerent*] *Exemplo* Harl. 1. Tum præpositio *in* non adparet in Leid. 1. *in acie* habet Lov. 5. Præterea *nihil dilatū* Leid. 2. *nihil moraturi* antiquitus excusi; quod, ex alterius expositione natum, in nullo codice superest. Recte igitur pro eo Aldus *nihil dilaturi* restituit. Insuper *quasi*, pro *quin*, tamquam varia lectio adscribitur oræ Voss. 1. Denique *fecerunt* Hav.

Ita paucitati hostium nihil artes imperatoris unici, &c. profuturas esse] Ex Pal. 2. et Campani ed. forte non frivola mihi protrahetur lectio, tali interpunctione adhibita: *ita paucitati hostium nihil* (*certum!*) *artes imperatoris unici.* Est autem interjectio quædam τὸ *certum*, ut apud Plautum, Ciceronem, aliosque 'malum.' *Gebh.* A codd. Gebhardi non multum in diversa abeunt quidam meorum, nisi quod una adhuc voce auctiores obferant *nihil certum, nisi artes imperatoris.* Ita autem est in Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Nollem Gebhardo Msti. et edit. suæ lectionem placuisse, quæ Livio indigna est, et melius Floro, similibus interjectionibus gaudenti, quam ipsi convenire videtur. Ceterum *hastes imperatos unici* vitiose habet Klockian. *artes imperatoris uinci* Lov. 3. literis male transpositis. Male etiam vir doctus ad marginem ed. Curionis monuit, legendum esse *rati paucitati hostium.* Omnes enim libri, scripti et excusi, particulam *ita* servant.

Quibus solis confideret] Antiqua lectio *quibus solis confiderent.* Subandi 'hostes ipsi.' *Rhen.* *Confiderent* non tantum multi meorum codd. et forte etiam omnes Hearnii Oxonienses præferunt, sed ita etiam dederunt Mediol. 1495. et 1505. Veneti 1498. Ascensius 1513. et 1516. atque Mogunt. pro quo iterum Aldus priorum edd. lectionem *confideret* revocavit. Intellige, ipse unicus imperator. Et ita apud me legunt Leid. ambo, Lov. 1. 2. Harl. 1. Gaertn. et apud Hearnium excerpta Pithœi; quorum auctoritate inductus id forte verius esse existimo. Præterea *quibus solum* Gaertn. Sed alterum recte servant

omnes alii codd.

Cap. xxiii. § 1 *Idem ordo et in Romano exercitu erat*] Τὸ *et* omittitur in Leid. 1. Deinde in *futuro exercitu erat* habet Voss. 2. in *exercitu Romano erat* Lov. 4. in *Romano exercitu et milite erat* Leid. 2. Illud *et milite* glossema est, quod olim margini adscriptum ab indocto deinde librario in contextum receptum est. Vide ad iii. 44. § 4. Contra *exercitus*, pro *miles*, librarii dederunt iii. 2. § 10.

Occasionem juvandarum ratione virium trahendo bello quaerebat] *Juvandarum rationis Romanarum virium* Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. C. atque in margine pro varia lectione N. Male. Supra i. 15. 'Ibi, viribus nulla arte adjutis, tantum veterani robore exercitus, rex Romanus vicit.' Deinde *trahendo bellum* Voss. 2. et Lov. 3.

§ 2 *Eo magis hostis instare, nec jam pro castris tantum suis explicare aciem*] *Et magis* Harl. 2. et Port. Praeterea trajectis vocibus *pro suis castris tantum* Hav. Sed vox *suis* non comparet in Leid. 1.

Sed procedere in medium campi] *Producere* Hearnii Oxon. L. 1. Male. Livius iv. 18. 'Utrimque acies inter bina castra in medium campi procedunt.' xxxvii. 38. 'Quinto die Romani processere in medium campi.' i. 23. 'Cum paucis procerum in medium duces procedunt' ubi vide quae notantur, et ad v. 48. § 7.

Vallo prope hostium signa inferendo superbam fiduciam virium ostentare] Duujatium haec exponentem, admovendo vallo quam proxime ad Romanorum castra, aliud egisse, quisque videt. 'Vallo prope signa inferre' est, vallum prope invadere, ad vallum quam proxime accedere, quasi invasurus esset, aut obpugnaturus. Vide ad ii. 53. § 1. Ceterum *probe*, pro *prope*, Klockian. Alibi saepe ita scribae lapsi sunt. Vide ad xxxvii. 49. § 2. Insuper *signa hostium inferendo* Harl. 2. Port. et Hav. Deinde vox virium deerat in edd. vett. Eam primus Aldus addidit, et, una vel altera exceptione, recentiores edd. servarunt. Recte. Superest enim in omnibus scriptis.

§ 3 *Ii ergo* [illegible] *Romanus miles*] *Aut ergo* Leid. 1. qui mox etiam *alter exercitu* [illegible], pro *alter ex tribunis militum*, praefert ex non intellecto scribendi compendio.

Ferox tum aetate et ingenio, tum [illegible]] Antiqua lectio *cum* aet. et ing. *tum* maj. Recte. Tradunt grammatici, *cum* et *tum* in eadem periodo se subsequi, si prius aliquid generale sit, posterius aliquid speciale; vel si prius quiddam minus, posterius quiddam majus contineat; adeoque *tum*, sive *cum*, et *tum* idem notare, ac 'non modo,' 'verum etiam:' *tum* autem geminari ac multiplicari, quum res sunt pares, adeoque fere eamdem vim habere, quam habet geminatum τὸ *et*. Vide Vallam Elegant. ii. 22. Sunt tamen et alii, qui docuerunt, hanc differentiam aut non, aut non nimis religiose, ab antiquis scriptoribus observatam, et sine discrimine *cum tum* et *tum tum* adhibitum esse. Certe tanta harum particularum in Mss. ob ductuum similitudinem, quae inter literas *c* et *t* praesertim in scriptura Longobardica intercedit, confusio est, ut vix de usu earum certae regulae praescribi possint. In Livio autem, ubi similes locutiones passim obcurrunt, tantum non semper codd. variant. Illud tamen in genere observavi, in Mss. integerrimis et antiquissimis potius *quum tum*, quam *tum tum* reperiri. Inter eos, quos in curanda hac parte Livii consului, omnino numero Flor. Leid. 1. et Harl. 1. quorum illi fere ubique, hic infinitis locis, ita praeferunt. Loca non enumero, ne taedio sim. Et quidem omnes reliqui hic *tum, tum* servarunt, at Flor. Harl. 1. Leid. 1. et Gaertn.

[redacted]

Rhenano consentiunt, ex cujus sententia priores ita etiam ediderunt. Similiter emendavit sæpius alibi idem Rhenanus, quem vide ad II. 56. § 6. c. 60. § 2. v. 34. § 2. hoc lib. et cap. § 7. c. 25. § 4. Gronovius etiam fatetur, se complura hujusmodi, sine mentione, arbitratu veterum correxisse ad XXV. 8. § 2.

Multitudinis, ex incertissimo sumentis animos, spe inflatus] Dicit fretum fuisse voluntate ac cupiditate multitudinis militaris, quæ animos ex incertissimo sumit initio. Stabiliturque hæc lectio ed. vetustissima. Vitio alliti sunt Pall. duo: *mult. ex incert. sumptis animis spe inflatus*. Pal. 2. paullo sincerius *ex incertissima sumentis*. Gebh. *Ex incert. sumtis animos* Leid. 1. manifesto errore, quem emendaturi alii magis corruperunt legendo *ex incert. sumtis animis*, quemadmodum præferunt Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. *Ex incertissima sumentis animos* præferunt etiam Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Port. et Hav. Reliqui vulgatum tuentur, nisi quod *submĕtis*, pro *sumentis*, habeat Klockian. Si *sumtis animis* legas, dicet Livius Furium spe multitudinis inflatum animos ex incertissimo sumsisse; at si *sumentis animos*, naturam vulgi tanget, quæ ex incertissimo animos sumere solet.

§ 4 *Per se jam milites incitatos insuper instigabat*] *Insuper insistebat* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. errore scribarum. Terent. in Andr. IV. 2. 9. 'Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga.' *Instigat* habent, præter Rom. 1472. et Parm. edd. vetustæ usque ad Aldum, qui alterum restituit consentientibus ceteris scriptis. Τὸ *insuper* deest in Lov. 2.

Elevando, qua una poterat] *Et elevando* Voss. 1. et Leid. 2. *elevando una, qua una poterat* fragm. Hav. et Lov. 4.

Juvenibus bella data, dictitans, et cum corporibus vigere et deflorescere animos] Τὸ *dictitans* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Et posset etiam expungi, si certiorum codicum consensus accederet. Ejusdem enim potestatis verba sæpius a Livio omissa esse, videbimus ad XXIII. 45. § 6. Nunc vero, quum alii omnes τὸ *dictitans* servent, ipsi controversiam movendam non esse existimo, præsertim quum Livius id verbum amaverit. Vide ad III. 20. § 8. Copula *et* post vocem *dictitans* exsulat a Lov. 3. Præterea *vigerent deflorescet animos* Voss. 2. et Lov. 3. *vigerent et deflorescere animos* fragm. Hav. a m. pr. *vigere deflorescere animos* Gaertn.

§ 5 *Et qui adveniens castra urbesque primo impetu capere sit solitus*] In antiquis libris est *rapere sit solitus*. Rhen. Probe monuit, sed frustra, Rhenanus, legendum hic *rapere*: cui subscribunt Pall. duo meliores. *Gebh.* Non Borbet. modo, sed et duo Voss. Helm. Pall. Chiflet. Buslid. Rott. *rapere*. Florus III. 20. 'Nihil tale exspectantis ducis subito impetu castra rapuere.' Idem IV. 12. de Arminio et Germanis: 'undique invadunt, castra rapiunt.' *J. F. Gron.* Prima vocula *et* abest a Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *quia adveniens* præferunt Leid. 1. et Harl. 1. Sæpe scribarum errore *qui* et *quia* in scriptis commutari solent. Vide ad XXXVI. 33. § 5. Id autem hic tanto facilius, quod ultima litera adsumi potuerit ex initio vocis seq., quemadmodum sæpe factum est. Vide ad XL. 7. § 8. Similiter etiam errabatur in quibusdam codd. IV. 37. § 4. Tum vox *impetu* deficit in Voss. 2. quam recte reliqui servant. Vide hoc lib. ad c. 4. § 9. Insuper *capere*, quod olim legebatur, apud me tantum superest in Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Reliqui et cum illis Hearnii Oxon. L. 1. 2. et B. *rapere* tuentur; quod verbum celeritatem indicat, qua castra urbesque expugnarit, et optime convenit τοῖς 'adve-

niens primo impetu.' Vide Grævium ad Flor. II. 6. § 2. quamvis tamen, ut recte Dukerus observavit, *raptus* ibi potius pro 'vi ereptus,' quam 'celeriter occupatus,' ponatur. Ita 'rapere nuptias,' pro summa festinatione eas celebrare, Liv. XXX. 14. 'Fidem criminibus raptæ prope inter arma nuptiæ, neque consulto neque exspectato Lælio, faciebant:' ubi, 'raptum' eleganter dici quidvis raptim factum, observat ὁ πάνυ Gronovius. Ita 'rapere tempus,' pro non negligere oblatam occasionem, sed ea celeriter uti, dixit Silius Ital. I. 569. 'tempore Martis Utendum est rapto, et grassandum ad clara periclis:' 'rapere viam,' pro celeriter ire, IX. 23. 'Dux sibi quisque viam rapito, quum spargere primis Incipiet radiis Gargana cacumina Phœbus.' Vide quæ ad utrumque locum notavi. 'Rapere fugam' Ovid. Fastor. III. 867. 'Utque fugam rapiant, aries nitidissimus auro Traditur.' Sæpissime vero 'rapere' et 'capere' ab indoctis librariis in libris scriptis commutari solent. Vide ad I. 11. § 4. c. 12. § 8. II. 47. § 8. V. 6. § 3. VI. 12. § 7. c. 33. § 10. VII. 1. § 9. VIII. 26. § 6. XXII. 39. § 13. XXIX. 17. § 16. XXXVIII. 27. § 7. c. 49. § 8. XXXIX. 47. § 2. XL. 35. § 11. Epit. Liv. lib. XXXX. Adde Bentl. ad Horat. Od. III. 18. 30. Duker. ad Flori I. 1. § 10. et quæ notavi ad Silii Italic. XV. 659. Similiter confunduntur 'acceptus' et 'arreptus,' (vide ad Livii V. 47. § 4.) 'præcipere' et 'præripere.' Vide ad Livii XXII. 41. § 9.

Eum residem intra vallum tempus terere] *Residens* Voss. 2. *residere* Lov. 2. 4. 5. Port. et Hav. Vocabulum reses vulgo minus cognitum librariis illis fraudi fuisse videtur. Eo tamen passim Livius usus est. Vide ad Livii II. 32. § 5. Deinde *terrere* Flor. et Leid. 1. alibi sæpe obvio errore. Vide hoc lib. c. 8. § 10. 'Residem tempus terere,' ut 'desides tempus terere' III. 7. 'Quid in vasto ac deserto agro inter tabem pecorum hominumque desides sine præda tempus tererent:' ubi locutionis 'terere tempus' plura exempla vide.

Quid accessurum suis, decessurumve hostium viribus sperantem] Τὸ *suis* male deest in Harl. 2. *spectantem* legit Port. a m. pr. Vide ad XXXIV. 27. § 4.

§ 6 *Quem insidiis instruentem locum*] Mss. *ingruentem*, ex quo legendum videtur *congruentem*; id est aptum insidiis locum. *Sigon.* Videtur forte rectius *instruendis*. Pendent enim hæc omnia a verbo 'sperantem,' nempe Camillum; quam sperantem occasionem, quod sperantem tempus, quem locum instruendis insidiis? XXIII. 35. 'In sacrificio apparando, et inter id instruendæ fraudi aliquanto intentior.' *J. F. Gron.* Scholium hoc Sigonii post mortem ejus prodiit demum in edit. Veneta 1592. Ceterum *ingruentem* etiam Hav. et fragm. Hav. Reliqui omnes servant *instruentem*, nisi quod Port. a m. sec. præferat *insidiis instruere locum*. Gronovianum *instruendis*, quod et in contextum ab eo receptum est, non displiceret, si codicum testimonio probaretur. Aliud tamen verius non obcurrit. VII. 14. 'Instructo jam vani terroris adparatu:' ubi vide.

Frigere ac torpere senis consilia] *Fugere ac torpere* Lov. 4. et priscæ edd. pro quo Veneti 1495. et 1506. ac deinde Ascensius omnesque recentiores recte *frigere* substituerunt. Ita enim et scripti uno ore. Deinde *frigere auctor pesenis consilia* Leid. 1. inperitia librarii, qui voces continua serie *actorpēsenis* scriptas inscite in vocabula divisit, interposita una litera, et omisso suprascripto compendii signo. 'Torpere consilia,' ut I. 41. 'Si tua re subita consilia torpent, at tu mea sequere.'

§ 7 *Sed Camillo tum vitæ satis, cum gloriæ esse*] In antiquis libris est

quum vitæ satis, tum gloriæ. Rhen. *Cum vitæ satis, cum gloriæ esset* Lov. 2. *tum vitæ satis, tum gloriæ esset* Flor. *quum vitæ satis, tum gloria esse* Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. et apud Hearnium Excerpta Pithœi, quorum auctoritatem secutus sum. Vide hoc cap. ad § 3. *Sed Camillorum vitæ* habet Hav.

Quid adtinere, cum mortali corpore uno] Vir doctus ad marginem ed. Curionis scribendum conjiciebat *quid adtineret*. Sed omnes codd. *adtinere* tuentur. Et recte. Supra II. 41. 'Quid adtinuisse, Hernicis, paullo ante hostibus, capti agri tertiam partem reddi?' Et ita sæpe in his locutionibus infinitivus placuit. Vide Gronov. ad X. 13. § 10. *Mortali pectore* Hav. Millenis locis vocabula *corpus* et *pectus* librarii in Mss. confuderunt. Vide quæ notavi ad Silii XVI. 478. et adde Burmann. ad Nason. Art. Amat. II. 474. et ad Metam. VI. 236. Hic nihil mutandum. Infra XXVIII. 28. 'Ne istuc Jupiter optimus maximus sirit, Urbem, auspicato Diis auctoribus in æternum conditam, fragili huic et mortali corpori æqualem esse.' Præterea *esse deerat*, pro *esse deceat*, perperam Gaertn.

§ 8 *His sermonibus tota in se averterat castra*] Pal. 1. ac 2. *adverterat*. Andreas edidit *in se avertit*. Campanus vero *tota in se verterat castra*. Gebh. *In se avertit* editi ante Aldum. *in se animadverterat* Hav. Voces 'animadvertere' et 'advertere' confundi, vidimus hoc lib. ad c. 2. § 10. *adverterat* autem præferunt Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 3. 5. Port. et fragm. Hav. 'Avertere in se,' ut I. 40. 'Dum intentus in eum se rex totus averteret.' X. 14. 'Totam belli molem in Samnium averterunt.' XXIX. 7. 'Dum ipse, aversis omnibus in eum tumultum, ab tergo urbem incautam adgrederetur.' XXX. 18. 'Omnes retro in aciem suorum averterunt.' XXXII. 24. 'Dum in unam partem oculos animosque hostium certamen averterat.' XXXVI. 7. 'In universi belli cogitationem regem atque eos qui aderant, tali oratione avertit.' XXXVIII. 30. 'Lacedæmonii deinde eum in sua certamina averterunt.' XL. 42. 'In regem Illyriorum Gentium latrocinii omnis maritimi caussam avertit.' c. 57. 'Romanis aversis in Bastarnarum bellum, recuperaturum se in Græcia, quæ amisisset.' Similiter jungitur cum præpositione *ad*. XXVI. 13. 'Si ad cubilia et catulos eorum ire pergas, ad opem suis ferendam avertas.' XXXV. 31. 'Solliciti ne Ætoli partis alicujus animos ad Antiochum avertissent.' Eodem modo 'avertere Veios' est V. 18. § 12. ubi etiam unus codex *advertere* præfert. Est autem similis locutio, atque 'avolare Romam,' aliaque, de quibus egi ad I. 57. § 8. Plenius alibi non modo 'in quem,' vel 'ad quem' aliquis 'avertitur,' sed etiam 'a quo.' Ita 'a ceteris in se averterant oculos' II. 5. 'invidiam rei a tribunis in consulem averterant' III. 1. 'in comitiorum disceptationem ab lege certamen averterant' c. 24. 'averterat in se a curru ora' IV. 20. 'cogitationes a foro ad domum avertit' c. 52. 'ab hominibus ad Deos preces avertisset' VI. 20. 'gentem ab societate regia ad Romanam amicitiam avertendi' XXXII. 19. 'consules ab exercitu ad conjurationis vindictam avertit' XXXIX. 8. et passim. Soliti autem fuerunt librarii, verba 'avertere' et 'advertere' in Mss. sæpissime inter se commutare. Vide ad Præfat. § 5. I. 40. § 7. III. 5. § 14. c. 7. § 2. IV. 20. § 3. c. 52. § 3. V. 24. § 5. c. 48. § 4. VI. 34. § 8. VII. 5. § 7. c. 17. § 5. IX. 39. § 10. X. 4. § 3. c. 14. § 3. XXXII. 24. § 2. XXXV. 31. § 1. XXXVI. 7. § 1. XXXVII. 11. § 14. c. 53. § 3. XXXVIII. 51. § 12. XXXIX. 8. § 1. et infinitis aliis locis. Similiter etiam commutantur 'aversus' et 'adversus.' Vide ad II. 31. §

6. Et ita pleraque alia verba cum præpositionibus *a* et *ad* composita. Vide ad XL. 55. § 5.

Quum omnibus locis posceretur pugna] *Peteretur pugna* Voss. 2. Lov. 2. 3. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. Vide ad VIII. 27. § 9. *Petiretur pugnam* Leid. 1. Mox cap. seq. 'Hæc est, inquit, milites, pugna, quam poposcistis.' II. 45. 'Frequentes in prætorium conveniunt, poscunt pugnam, postulant, ut signum detur.' VII. 15. 'Ubi illi clamores sunt arma poscentium, ubi minæ, injussu imperatoris prœlium inituros?' c. 32. 'ut vero castra Romana viderunt, ferociter pro se quisque signum duces poscere.'

Sustinere, inquit, M. Furi, non possumus militum impetum] *Sustinere, inquit, Marce, non possumus* Lov. 4. Sed vide hoc lib. ad c. 12. § 10. *Sustinere, inquit, M. Furi Camille* Lov. 3. Sed ultima vox ex glossa interpretis addita videtur. *Sustistere, inquit L. Furius* Hearnii Oxon. C. Sed reliqui, et scripti et editi, vulgatum defendunt, quod eam ob caussam etiam servo. L. Furium insuper esse, qui loquitur, satis ex præcedentibus patet; neque id addi necesse erat. Solet autem Livius in initio orationis verbo *inquit* subjicere nomen ejus, ad quem verba fiunt. Supra c. 6. 'Te, inquit, P. Valeri, socium imperii, consilii, legiones mecum adversus Antiatem hostem ducere placet.' c. 24. 'Hæc est, inquit, milites, pugna, quam poposcistis?' c. 26. 'Soli adhuc, inquit, Tusculani, vera arma verasque vires invenistis.' c. 29. 'Videsne tu, inquit, A. Sempronii, loci fortuna illos fretos ad Alliam constitisse?' Et ita sæpe. Tum *possimus* Leid. 1. Deinde *inpetum militum*, transpositis vocabulis, Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav.

Et hostis, cujus animos cunctando animos] *Ex hostibus* Leid. 2. Inde *de cujus animos* [illegible] Leid. 2. Lov. 5. Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. N. Ceteri vulgatum servant, [illegible] errore librarii est in Leid. 1. Supra hoc cap. [illegible] ex incertissimo [illegible], spe inflatus.' Recte autem [illegible]: [illegible] hic [illegible] milites [illegible] notat, [illegible] pro 'audacia,' 'ferocia,' [illegible] uno dicatur. II. 35. '[illegible] ut adpareat, [illegible] fractos, [illegible] esse.' VI. 7. 'Nemo enim dictatura [illegible] fecit, ut ne [illegible] XXII. 26. 'Pernicia a [illegible] animos ad [illegible] fecit:' et mox, 'Pronuntiat [illegible] tara perfusus [illegible] spem quam [illegible].' Inde de *cunctando* Leid. 1. [illegible] Voss. 1. *pro* [illegible] emendaret [illegible]. Sæpe verba 'augere' et 'augere' [illegible] scribis. Vide ad II. [illegible] § 4. *Cujus cunctando animos* [illegible] Lov. 4.

Jam minime tolerandæ superbiæ accolat] *Minime tolerandæ superbiæ* [illegible] et Lov. 2. *jam minime toler. ex sup. insultat* Harl. 1. [illegible] errorem indicavi ad II. 34. § 9. et III. 2. § 9. Mox *Tu cede unus*, addito pronomine, Lov. 1. a m. pr. Verba autem *ut mal. bello vincas. Ad ea C., qua bella suo* perperam omittebantur in Leid. 2.

§ 9 *Aut consilii sui, aut fortunæ pœnituisse*] *Petiuisse* Hav. In quem errorem facile librarius incidere potuit, si concipiamus scriptum fuisse *pēituisse*. Ceterum per *æ pænituisse* scribit optimæ notæ codex Flor. quomodo et in aliis integerrimis Mss. exaratum reperitur. Sed frustra. Vide Voss. in Etymol. Ling. Lat. voce 'Pœna,' et Dausquei. in Orthogr. part. sec. voce 'Pænitentia.' Mox *jure imperio parem*, omissa copula *que*, Gaertn. in *re imperioque parem*

Lov. 4. Vox *jure* exsulat ab edd. vett. quam revocarunt Mediol. 1505. Tum *vigore ætatem*, pro *vig. ætatis*, Lov. 2.

§ 10 *Se, quod ad imperium adtineat, regere consuesse, non regi*] *Sed*, pro *se*, Leid. 1. solito errore. Vide hoc lib. c. 6. § 10. et ad x. 13. § 9. Tum *quoad exercitum attineat* Lov. 2. *quod ad exercitum attingat vel attineat* Gaertn. cujus librarius duplicem lectionem in contextum admisit. Præterea *regī consuesse*, pro *reg'e*, sive *regere cons.* Leid. 2. *regē consuesce* Hav. *regere consuescere* Lov. 5. *regere consuevisse* edd. Aldina priores. Sed vide ad IV. 45. § 4.

Diis bene juvantibus ageret, quod e republica duceret] Τὸ *ageret* deficit in Gaertn. Deinde, male divisis vocibus, quæ olim una serie scribi solebant, *quo de republica* Leid. 1. pro quo *quod de republica* dedit librarius Voss. 2. quamvis etiam prima litera præpositionis ex vocis præced. fine repetita esse possit. Vide ad XXXVII. 29. § 8. *Quæ de republica* Lov. 2. *quod e re Romana* Hav.

§ 11 *Ætati suæ se veniam etiam petere, ne in prima acie esset*] Τὸ *etiam* hoc loco stare posse haud putem. Lege *veniam eam petere*. Quasi dixerit *Hanc mihi veniam dabis*. T. Faber. Omnia hæc verba deerant in Leid. 2. *Ætatis suæ* legunt Leid. 1. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Sed ultima litera vocis *Ætatis* male adhæsit ex principio vocis seq. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Tum *se* deest in Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. quam vocem præcedens *suæ* intercepisse videri potest. Fabri conjectura adstrui posset loco Horat. in Art. Poet. vs. 11. 'Scimus, et hanc veniam petimusque damusque vicissim.' Eam tamen nullus codicum firmat. Admodum autem displicuit Doujatio, cui longe melius videbatur illud *etiam*, vel si codd. variarent. Innuere enim Camillum, tantum abesse, ut majoris ætatis ratione velit sententiam suam tueri, ut potius ætati veniam dari postulet. *Se etiam veniam petere* alio ordine excusi usque ad Aldum, qui vocabula transposuit, mutationi ejus adstipulantibus omnibus meis. Insuper *Ætati suæ sed etiam veniam petere* ed. Parm. Mox *ne in prima acie. et quæ senis* Lov. 2. et Leid. 1. Verum *esset* per compendium scribi in Mss. solet *ēet*. Postea prius *e* intercidit, elisum ab ultima litera vocis proximæ; et ita solum *et* superfuit. Hinc *senis munera*, pro *sen. munia*, Lov. 1. et 2. Vide ad XXXVI. 31. § 12. Præterea *in bello fuit*, pro *in bello sint*, Gaertn. facili scribarum lapsu ob similitudinem literarum *s* et *f*, atque *in* et *ui*, ut alibi sæpe notavimus.

Id a Diis immortalibus precari] *Ab Diis immort. deprecari* Harl. 2. Port. et Hav. Sed optimi stant pro vulgato.

Ne qui casus suum consilium laudabile efficiat] *Ne quis casus* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. contra *laudabile efficiant* fragm. Hav. Neutrum necessarium est, præsertim adversantibus melioribus membranis. Locutio 'ne qui casus efficiat' inlustratur ex illis quæ notantur ad III. 10. § 7. Etiam *laudabile consilium* alio ordine Lov. 2.

§ 12 *Nec ab hominibus salutaris sententia, nec ab Diis*] *Nec ab omnibus* Leid. 2. infinitis locis obvio errore. Vide ad III. 54. § 6. Deinde *nec a Diis* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Voss. 1. Leid. uterque, Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Similiter etiam omnes excusi usque ad Jac. Gronovium, qui primus *ab Diis* substituit.

Aciem auctor pugnæ instruit] *Actor pugnæ* Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. et fragm. Hav. sollemni scribarum errore. Vide ad I. 26. § 5. Mox *subs. Cam. firmat, validam stat. pro portis opponit* fragm. Hav. omissa particula copulante *que*, quam reliqui omnes

codd. servant.

Spectator intentus in eventu alieni consilii constitit] *Intentus in eventum* Gaertn. Et ita ediderunt etiam Mediolanenses 1505. quod deinde Ascensius 1513. et 1516. adoptavit. Ita VII. 19. ' In bellum Etruscum intentam civitatem legati Latini ad Volscos convertere.' IX. 24. ' Fore, ut minus intentæ in custodiam urbis diurnæ stationes ac nocturnæ vigiliæ essent.' XXII. 15. ' Fabius pariter in suos haud minus quam in hostes intentus.' XXXV. 42. ' Intentis in adparatum novi belli Romanis, ne ab Antiocho quidem cessabatur.' IV. 27. ' Intentos homines in eventum periculi alieni, pro se incautos, neglectis vigiliis stationibusque est adortus:' ubi alia vide. Sed nec vulgatum, quod reliqui codd. manu et typis descripti tuentur, temere mutandum. Nam *in eventu alieni consilii* non necesse est, ut referatur ad ' intentus,' quum et posuit ad præcedens ' spectator.' Locum vel ita capiendum, vel *in eventum* emendandum esse, etiam Doujatius monuit. Præterea verbum *constituit* neglegentia scribæ omissum est in Voss. 2. Paullo ante *edicto loco*, pro *edito loco*, Lov. 1. Vide ad XXI. 62. § 7.

CAP. XXIV. § 2 *Lenis ab tergo clivus erat inter aciem et castra*] Addita voce una, *nam lenis* Lovel. 4. 5. Harl. 2. Portug. Gaertn. Haverk. fragm. Haverk. a m. sec. in margine, et Hearnii Oxon. B. Quum tamen integriores codd. constanter hanc voculam ignorent, verius puto, illam hoc loco additam esse ab iis, qui sine ea orationem Livianam male cohærere existimarunt. Vide ad X. 17. § 10. Deinde *legis clivus* Leid. 1. *levis clivus* Voss. ambo, Lov. 1. 3. 4. 5. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. in quo recte a m. sec. *lenis* emendatur. Supra II. 50. ' Duxit via in editum leniter collem:' ubi plura dicta sunt. Vide etiam mox hoc cap. ad § 7. Tum *a tergo* Flor. Voss. 2. Lov. 4. 5. Gaertn. et edd. omnes usque ad Gronov. qui *ab tergo* substituit; quod reliqui scripti servant, nisi quod Leid. 1. scribæ aberratione *ad tergo* præferat.

Aliquot validas cohortes in castris armatas instructasque reliquerunt] *Aliquod validas* Leid. 1. Harl. 1. et Voss. 1. a m. pr. Facillime hic error committi potuit a librario, qui alterum verba præeuntem sequebatur, quod in sono nullum foret discrimen. Ita peccabatur III. 9. § 3. c. 23. § 4. VI. 38. § 4. VII. 2. § 8. et alibi. *Aliquas validas cohortes* Voss. 1. inter versus a m. sec. Leid. 2. et Lov. 1. Vide ad XXXII. 10. § 12. Deinde *in castris armatis instructisque* Lov. 5. *in castris armatis instructasque* fragm. Hav. a m. pr. pro quo *armatas* recte a manu altera emendatur. Sæpe ' armatus ' et ' instructus,' nunc hoc ordine, nunc transpositis vocabulis, junguntur. Infra IX. 39. ' Instructos deinde armatosque nox obpressit.' XXVI. 48. ' Advenit Livius peditum omnibus copiis, ad conserendum extemplo prœlium instructis armatisque.' XXIX. 2. ' Postero die armati instructique omnes aciem ostendere.' Denique *reliquerat* Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. L. 1. et B. quorum librarii ita scripsisse videntur, quod præcessit ' hostis pedem retulit.' Sed male. Nam *hostis* etiam ut collectivum consideratur, et verbo plurali jungitur. Infra XXI. 41. ' Nec est alius ab tergo exercitus, qui, nisi nos vincimus, hosti obsistat, nec Alpes aliæ sunt, quas dum superant, comparari nova possint præsidia:' ubi plura vide. Certiores itaque codd. sequi placet. In verbis præcedd. conjunctio *et* deerat in Lov. 3.

Quæ inter commissum jam certamen, &c. erumperent] *Quo inter commissum jam certamen* edd. quas vidi, vetustiores: ita *quo* accipiendum pro *ut:* quemadmodum II. 1. ' Quo plus virium in senatu frequentia etiam ordinis faceret.' XLII. 42. ' Quo in propin-

quo multo ante debita vota persolverem, Delphos sacrificandi caussa ascendi.' Verum Aldus, pro *quo*, dedit *quæ*, quod reliqui servarunt. Et recte. Ita enim omnes codd. nisi quod unus Hav. præferat *quæ*. *Quæ inter omissum jam certamen* Lov. 4. qui error inde ortus esse videtur, quod per compendium scriptum fuerit *omissum*. Deinde *adpropinquaret*, pro *adpropinquasset*, Lov. 4.

§ 3 *Novo hoste, et supina valle Romanam inclinavit aciem*] Haud dubie hæc retulit ad verba præcedentia paulo superius, 'Lenis a tergo clivus erat inter aciem et castra.' At nihilominus locus obscurus est, mihique suspectus. *Glar.* Duas caussas affert, quibus Romana acies exterrita inclinata est. Novum hostem et supinam vallem, quam paulo ante 'lenem a tergo clivum' appellavit. Itaque locum integrum esse censeo, contra atque censet Glareanus. [' Glareanus non ait corruptum locum, sed obscurum ac suspectum.'] *Sigon.* Si cogites præcedentia 'Lenis ab tergo clivus erat inter aciem et castra,' non obscurus est locus, multo minus suspectus esse debet, ut Glareano visum. Ait enim Romanos territos et inclinatos, quod et loco subissent acclivi, et ab recente hoste desuper incumbente exciperentur. 'Supina vallis' est, quibus est a tergo, qui ex valle in collem succedunt. Lib. VII. cap. 24. 'Pepulistis a castris, supina valle præcipites egistis.' *J. F. Gron.* Supra IV. 46. 'Loco iniquo sub hostium castris, quum, quia simulato metu receperat se hostis ad vallum, spes vana expugnandi castra eo traxisset, repentino impetu Æquorum per supinam vallem fusi sunt:' 'Supinam vallem' esse, quæ alio nomine 'aversa vallis' vocatur, monuit Gronovius ad II. 31. § 6. Paullo ante in verbis præcedd. vox *fuit* exsulabat a Lov. 2.

§ 4 *Instant Volsci recentes, qui e castris inpetum fecerant: integrant et illi pugnam*] *Qui castris inp. fec.* præpositione, Leid. 1. Tum *in que et pugnam* Leid. 2. *integra pugnant* Gaertn. Deinde *c fugam*, pro *cesserant fuga*, Lei

Inmemor recentis ferociæ ve decoris] *Memor recentis feroci* 3. *inmemor præsentis ferociæ* edd. pro quo Aldus substituit Et ita habent omnes codd. *veterisque terroris* perperam et Lov. 1. Paullo ante *recupie recipiebat*, Leid. 1. Præterea *Romanus* alio ordine Lov. 4. I autem seqq. *dabat, et effuso cu* 4. Harl. 2. Port. et Hav. *effuso cursu* Leid. 1. Sed prim ba τοῦ *atque* intercepta est ab vocis præced. *dabat*.

§ 5 *Quum Camillus, sublatu cunctantibus in equum*] Pall. M *subvectus* unanimi consensu, *latus*. Gebh. Scribe cum Th Chiflet. *subjectus*. Quo aurigan Pall. duo Voss. Helm. qui *subvectus*. Virgilius Æneid. l. 287. 'et corpora saltu Subji equos.' Nosterque Livius l. x 'Saluti fuit eques, qui rapt desiluit, pavidumque regem in subjecit.' Statius Thebaid. 'Correptumque injecit equo. *Gron.* *Subjectus* ex meis etia Leid. 1. Lov. 4. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. cui voci pro e one in margine olim adscriptu a scholiaste *sublatus*, quod de notius hoc sensu, ab ineptis in contextum admissum est, ejecto. Præter codd. Grono moratos, *subvectus* etiam serva 2. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Hearnii Oxon. L. 1. et 2. At lectione juncta *subvectus sub rum* habet Harl. 1. Quemad hic 'subjectus' et 'subvect et 'trajectus' et 'travectus commutari posse, Gronov. de Livii XXXII. 6. § 1. De signifi verbi 'subjicere' pro sursum

de qua hic Gronov. vide etiam Scalig. ad Virgil. Ceir. vs. 7. Passerat. ad Propert. Eleg. I. 2. 9. et Heinsium ac Burmann. ad Albinov. Eleg. ad Liviam vs. 256. Adde Nonium Marc. in voce 'Subjicere.' Eodem modo 'submissæ dextræ' sunt sublatæ, sursum emissæ dextræ. Vide quæ notavi ad Silium Ital. XII. 640. Ceterum tum Camillus Lov. 2. 3. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem.

Subsidiis oppositis, Hæc est, inquit, milites, pugna, quam poposcistis] *Subsidiis impositis* Lov. 5. *subsidiis impositis* Leid. 2. *subsidiis oppositis* Klockhm. Deinde *poposcitis* quidam codd. meorum, et ex Hearnii Oxon. N. C. et alii, aperto errore scribarum. Similiter aberrant operæ typographorum, non modo in quibusdam vetustioribus edd. quemadmodum Rom. 1472. Parm. Tarvis. utraque, et Basileensi Curionis, verum etiam in Gronoviana 1667. quod deinceps subsecutæ 1678. et 1679. et Clerici Amstelodamensis fideliter servarunt. Mox *Quis habeo*, pro *Quis homo*, Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *quis decus est*, pro *quis Deus est*, Lov. 3. Tò *est* non adparet in Lov. 2.

§ 6 *Et, quod ductu meo soletis, vincite*] Vet. lib. *et, ut ductu meo soletis, vincite*. Sigon. Pal. 2. Campani ed. *et, ut ductu meo soletis, vincite*. Ceterum duo Pall. alii meliores *et, quo ductu eos soletis, vincite*. Longe oratione honestiore: quippe vulgata videtur aliquid arrogantiæ spirare. Gebh. *Et, ut ductu meo soletis, vincite* Lov. 4. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Neque aliter Harl. 2. nisi quod *ducto*, pro *ductu*, habeat. Vide ad I. 15. § 7. *Et, quo ductu eos soletis, vincite* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *et, quo ductu eo soletis, vincite* Lov. 2. fragm. Hav. a m. pr. ubi ultimæ literæ τοῦ *quod* et τοῦ *eos* absorptæ sunt a primis vocum sequentium. Vide ad XXXVII. 29. § 5. *Et, quod ductu meo soletis, eos vincite* Hearnii Oxon. C. *et, quo ductu meo soletis, vincite* Lov. 5. Sed nihil muto. Reliqui enim codd. et cum illis integerrimi, vulgatum servant, nisi quod, male divisis vocabulis, *et, quod ductu eo soletis, vincite* habeat Leid. 1. Neque obstat, vulgatum aliquid arrogantiæ spirare, quod Gebhardus objecit: si enim aliquem, certe in hoc casu ea Camillum decebat, quo invito et meliora monente prælium initum erat. Quin et arrogantia hac ac confidentia opus in primis erat, ut Camillus militibus adverso prælio perculsis animum erigeret. Neque mutata ex sententia Gebhardi lectio ejusdem arrogantiæ liberari poterit propter verba præcedentia, 'Secuti alium ducem, sequimini nunc Camillum.' Paullo ante *sequamini* Port. et Hav. quod, si certiores codd. consentirent, recipi posset: ut *sequamini* et *vincite* hic eodem modo jungerentur, quo 'imitamini' et 'peccetis' III. 21. § 6. ubi vide Dukerum. Nunc tamen horum solorum auctoritas mihi levior est, quam ut eam sequi vellem.

Quid vallum et castra spectatis] *Exspectatis* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et apud Hearnium Oxon. N. cum Exc. Pithœi. Verum, sæpius ita librarios peccare solitos fuisse, videbimus hoc lib. ad c. 33. § 1.

Neminem vestrum illa, nisi victorem, receptatura sunt] Vet. lib. *receptura*. Sigon. Recte quidem Sigonius *receptura sunt* legendum docuit, verum ita non modo omnes præferunt codd. mei, (nisi quod in solo Gaertn. sit *recepturi sunt*) sed et typis excusi; ut nesciam, ubi Sigonius *receptatura* invenerit. Ceterum *neminem illa vestrum* Leid. 1. at τὸ *illa* deficit in Leid. 2.

§ 7 *Inde, ut circumagi signa, obvertique aciem viderunt in hostem*] Deest vox una ad sententiam complendam, quæ est in veteribus libris, in quibus ita legitur: *ut circ. signa, obvertique*

aciem viderunt ruunt in hostem. Sigon. Verbum *ruunt* est Sigoniani, hoc est, stigmatis spleniisque nimis interstincti codicis. Tu vero restitue lectionem antiquam: *inde, ut circ. signa, obvertique aciem vid. in host.*, *et dux*, *&c. inter prima signa se offerebat, increpare singuli se quisque et alios.* Jam dabant terga, sed castigatio Camilli pudorem incussit, ut starent: mox ut signa quoque circumagi, et versus hostem reflectere se jam primos ordines videre, ut videre venerabilem tot meritis imperatorem inter primos discrimini sese offerentem; ultro se invicem sunt hortati, et animos resumpsere. Quod Sigonius addidit, intelligi Livius voluit a prudenti lectore, dum ipse properat ad alterius ducis, equiti segnitiem excutientis, curam: de qua postquam explicuit, tum conjunctim de utrisque: 'nihil, neque apud duces, neque apud milites, remittitur a summo certamine animi.' Vide illud 'ruere in hostem,' quod supra putaverunt desiderari. *J. F. Gron.* Verbum *ruunt*, quod Sigonius addidit, admittunt etiam Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. sec. quorum plerosque sæpe Sigonianis codd. consentientes supra habuimus, et Hearnii Oxon. B. et C. At reliqui omnes, certe mei Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. illud a Sigonio interjectum non agnoscunt; quod et nexum orationis Livianæ respuere, recte Gronovius docuit. 'Obverti in hostem' ut IX. 21. 'Tum totam aciem in Samnites obvertit.' c. 35. 'Flectit paullulum in clivos agmen, inde signa in hostem obvertit.' Insuper *inde et circüvagi signa* male Hav. *inde et circumagi signa* Lov. 2. Paullo ante etiam *tenuit effuso* male Flor. 'Effusi' autem sunt, quos modo 'effuso cursu castra repetere' dixerat.

Præterquam quod tot insignis triumphis, etiam ætate venerabilis] Suppleri potest 'erat,' et e præcedentibus repeti 'ut.' XXX. 26. 'Annonæ vilitas fuit, præterquam quod omnis Italia pace erat aperta, etiam quod magnam vim frumenti ex Hispania missam, &c. populo descripserunt.' Ibid. cap. 40. 'Qui gloriæ ejus certamen cum Scipione, præterquam quod iniquum esset, etiam impar futurum cernebat:' si hoc non placet, tollendum videtur *quod.* V. 14. 'Præterquam majestate petentium, religione etiam attoniti homines.' XXV. 23. 'Syracusarum oppugnatio ad finem venit, præterquam vi ac virtute ducis exercitusque, intestina etiam proditione adjuta.' XXII. 53. 'Quod malum, præterquam atrox, super tot clades etiam novum, quum stupore ac miraculo torpidos defixisset:' ubi itidem inculcaverant *quod.* Vide ibi J. F. Gronovium. *Duk.* Voculam *quod* neglexerunt primæ edd. Eam addidit Aldus, et servant omnes scripti, excepto Leid. 1. in tamen ejus loco est *quot* sollemni errore scribarum. Vide ad XLI. 1. § 1. Verum illud *quod* interceptum est a præcedentis vocis ultima syllaba *quam*, ut sæpe alibi factum est. Vide ad XXXVII. 54. § 4. Deinde vocula *tot* deest in Harl. 2. quam pariter præcedens *quod* elisit. *In tot signis triumphis* habet Gaertn. *insignis tot triumphis* Hav. Præterea *et ætate ven.* Lov. 4. *etiam acta ven.* Leid. 1. *etiam actu ven.* Harl. 1. *etiam acta ætas ven.* Lov. 2. *etiam exacta ætate ven.* Gaertn. et Hearnii Oxon. C. *etiam et exacta ætate ven.* Lov. 3. Voss. 2. et fragm. Hav. Sed vulgatum sufficit, quod in reliquis scriptis superest.

Ubi plurimus labor periculumque erat] *Plurimus error* Lov. 3. Tum *erant* Port. Sæpius quidem ita Livius locutus est: quum tamen alii codd. in vulgatum conspirent, eam lectionem potius a librario hujus codicis, quam a Livio, profectam esse censeo. Vide ad XXXVII. 27. § 6. Mox *se efferebat*,

pro *se offerebat*, Lov. 2. Pronomen *se* non adparet in Lov. 4.

Increpare singuli se quisque et alios] *Increparere* ed. Rom. 1472. Male autem divisis vocibus *increpare singulis equis que et alios* Leid. 1. quod in hoc cod. frequens est. Similiter fere *increpare singulis equoeque et alios* Lov. 2. *increpare se singuli se quisque et alios* Lov. 4. 5. Harl. 2. Hav. et Port. a m. pr. in quo posterius *se* alia manus postea expunxit. *Increpare singuli se et quisque et alios* Voss. 1. et Lov. 1.

Et adhortatio in vicem totam alacri clamore pervasit aciem] Vocula *et* exsulat a Port. Deinde *pua aciem* Klockian. *inasit aciem* Gaertn. Infra XXVI. 15. 'Murmur ab tribunali totam concionem pervasit.' Supra V. 7. 'Famaque ea forum atque urbem pervasisset.' XXXVIII. 30. 'Terror tamen omnem maritimam oram pervasit.' XLV. 10. 'Victoriæ Romanæ fama quum pervasisset in Asiam.

§ 8 *Ad quam rem leviorem auctorem cum culpæ societas fecerat*] *At quam rem* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad III. 17. § 3. et Noris. ad Cenotaph. Pisan. Diss. IV. 3. § 2. pag. 453. Alia similis erroris exempla vide hoc l. ad c. 18. § 4. c. 19. § 1. c. 26. § 1. VII. 4. § 5. IX. 8. § 9. cap. 27. § 14. Adde Burmann. ad Sueton. Cæs. c. 29. Tum *leniorem auctorem* Voss. 2. Lov. 3. 4. et Port. solito scribarum errore. Vide hoc cap. ad § 2. *Leviorem auctorem* inlustravimus I. 16. § 5. Paullo ante *Nam alter*, pro *Neque alt.* Lov. 4. Tum *missus ab collega* Port. et Hav. *missus ad collegam restituentem* Lov. 4.

Ad preces versus orare singulos universosque] *Ad preces versus ore sing. universos* Hav.

Ut se reum fortunæ ejus diei crimine eximerent] *Rerum*, pro *reum*, Port. et ed. Tavis. prior. Vide ad V. 47. § 10. Deinde *reum fortunæ ejus die* Voss. 2. quod a Livii manu profectum fuisse videri posset, si plures codd. consentirent. Vide ad IX. 37. § 4. Unius tamen fide subnixum probare non audeo. Denique *crimine exonerarent* Harl. 1. quod omnino ex interpretis marginali expositione in contextum receptum existimo. 'Eximere crimine,' ut 'eximere noxa,' de quo vide ad VIII. 35. § 5.

§ 9 *Temeritatis me omnium potius socium, quam unius prudentiæ dedi*] *Temeritatos* Harl. 1. *temeritate* Leid. 2. *temeritati* Voss. 1. Harl. 2. Lov. 1. 4. 5. Port. et Hav. quod eodem modo dictum foret, quo 'amicus,' 'inimicus,' 'socius populo Romano,' 'hostis Karthaginiensibus,' et similia alia, de quibus vide ad XXXIX. 47. § 11. quo etiam 'comes consiliis' apud Plautum obcurrit in Pseud. I. 1. 14. 'nam tu me antidhac Supremum habuisti comitem consiliis tuis.' Quamvis itaque Livium ita hoc modo loqui potuisse constet, utrum tamen ita locutus sit, ut dubitem, facit reliquorum et inter eos integerrimorum codd. in receptam lectionem conspiratio. Deinde vox *socium* deficit in Lov. 4. Sine quo licet sensus constare possit, reliquis tamen vocem hanc servantibus, quam uni eam tollenti, accedere malo. Præterea *quam minus prudentiæ* Leid. 2. errore librarii.

Ni restituitur pugna (quod miserrimum est) fortunam cum omnibus, infamiam solus sentiam] *Ni restituatur pugna* Harl. 2. et Hav. Et ita se in Oxon. L. 2. et C. reperisse, Hearne auctor est. Vulgatum tamen mutari necesse non puto. Supra II. 45. 'Decretum est, non dare signum, nisi, victores se redituros ex hac pugna, jurant:' ubi ita, pro *jurent*, ex melioribus codd. restituimus. Vide quæ eo loco notantur. Deinde *quod est miserrimum* Gaertn. Tandem *sentiam solus* Lov. 4. *solus censeam* Hav. aberratione scribæ. Solent autem verba 'censeo' et 'sentio' in Mss. con-

fundi. Vide ad v. 20. § 6. *Solus sententiam* sine sensu est in Harl. 1. Ceterum consideretur lectio cod. Flor. *infamiam solus sentiam omnium:* sive *sentiam. Omnium optimum visum est:* quæ, præsertim si priori modo distinguatur, ob ejus auctoritatem non videtur spernenda, licet nullus præterea cod. accedat.

§ 10 *Optimum visum est, in fluctuantem aciem tradi equos*] Hæc obscure dicta sunt. Nam, de qua acie intelligendum sit, ignoratur. Verum cum ipsi pedites in certamen ibant, non equites, fortassis equos fortunæ commisisse commode quis exponat. *Glar.* Non tantum obscure dicta sunt hæc, sed etiam omnino male. Nam equos fortunæ commisisse equitem, ut exponi commode censet Glareanus, quid, quæso, ipsum est? Scribe *inter fluct. aciem.* Interea dum hæret fluctuatque ambigua utrimque acies, equitem descendere ad pedes, equos tradere, 'lixis' puta vel 'calonibus' custodiendos. VIII. 39. 'Dictator, ubi respectantes hostium antesignanos, turbataque signa, et fluctuantem aciem vidit, tum adhortari.' *Tradi equos,* est 'relictis equis.' VII. 7. 'Consulto prius dictatore equites, permissu deinde ejus, relictis equis, clamore provolant ante signa.' 'Omissis equis' IX. 39. Virgilius Æneid. XI. 709. 'at illa furens acrique incensa dolore Tradit equum comiti, paribusque adsistit in armis.' *J. F. Gron.* Conjectura Gronovii Doujatio displicuit, qui existimat, sensum, quem Gronovius verbis Livii inesse putabat, sine dubio verum, at ex verbis per vim expressum esse; nam Virgilium quidem de Camilla dixisse *Tradit equum,* sed addidisse *comiti;* non vero, ut hic Livius, inpersonaliter locutum esse: deinde *fluctuantem aciem,* non plures acies, sed unam, significare, Romanorum scilicet. Ipse itaque legendum censet *transdi equites,* id est, transmitti ad sustentandam pedestri certamine nutantem peditum aciem: 'transdere' enim non solum dixisse veteres pro tradere, sed et pro transferri, eoque sensu apud Terent. in Prolog. Phorm. obcurrere 'transdere hominem in otium.' Verum inter utramque locutionem magna est in sensu differentia. Nam 'transdere,' sive 'tradere hominem in otium' notat quidem transferre hominem in otium, sed ita ut eo indicetur, efficere ut homo sit otiosus: at menti Livii convenire nequit, ut 'transdere equites in aciem fluctuantem' accipiatur, pro efficere, ut equites sint acies fluctuans, ut acies equitum fluctuet. Præferendam itaque censeo conjecturam Gronovii, *inter fluctuantem aciem tradi equos,* atque exponendum; interea dum fluctuat acies Romana, et, signa in hostem obvertens, nondum consistit. Elegans usus est præpositionis *inter* hoc sensu, et Livio admodum frequens. Ita I. 41. 'Tanaquil inter tumultum claudi regiam jubet.' cap. 55. 'Inter principia condendi hujus operis.' II. 46. 'Pilis inter primam trepidationem abjectis temere magis, quam emissis.' c. 58. 'Volscum Æquicumque inter seditionem Romanam est bellum coortum.' IV. 18. 'Inter dimicationem castra Romana adgrederentur.' c. 19. 'Inter prœlium et ad castra Romana pugnatum est.' Ante hoc ipso cap. 'Inter commissum jam certamen, ubi vallo adpropinquasset hostis, erumperent.' XXVI. 38. 'Armis inter tumultum captis, eruptionem tentaverunt.' XXXVI. 20. 'Inter ipsum pugnæ tempus decem naves regiæ cum præfecto Isidoro ad Thronium in sinu Maliaco stabant.' cap. 36. 'Ludos, quos proprætor in Hispania inter ipsum discrimen pugnæ vovisset.' XXXIX. 1. 'Natus ad continendam inter magnorum intervalla bellorum Romanis militarem disciplinam erat:' ubi vide. Eodem sensu et apud alios scriptores obcur-

rit. Ita 'inter cœnam,' 'inter epulas.' Cic. ad Quint. Fr. III. 1. 'Hæc inter cœnam Tironi dictavi.' Sueton. Aug. cap. 71. 'Inter cœnam lusimus γεροντικῶς et heri et hodie.' Sallust. in Jug. cap. 66. 'Eos omnis, præter Turpilium, inter epulas obtruncant:' ubi vide Cortium. Florus I. 6. 'Inter Tarquinii mortem, adnitente regina, substitutus in locum regis.' Vide modo laudatum Cortium ad Sall. Jug. c. 40. § 4. Adde Vorst. de Latin. Falso Suspect. cap. 21. Facillimus autem lapsus est librariorum, ut *in* et *inter*, quæ præpositio per compendium *int'* scribi solet, confundant, quem sæpius notavimus. Vide ad XXXVIII. 18. § 6. Ceterum codd. scripti nihil mutant, nisi quod præpositio *in* desit in Leid. 2. *aciem* in Harl. 1. *trudi* autem, pro *tradi*, legat Lov. 4.

Pedestri pugna invadere hostem] *Invadere hostes* edd. principes, pro quo Aldus substituit *hostem*, ut exhibent omnes scripti. Vide ad V. 50. § 2. At insuper *invadere in hostem* Lov. 3. de qua constructione dixi ad II. 47. § 6. Sed sequor hic consensum aliorum codicum, qui præpositionem ignorant. Mox *insignis armis* Leid. 1. Tum *copias nitent*, pro *cop. vident*, Gaertn. Deinde *ab summo certamine* Port. et Hav.

§ 11 *Sensit ergo eventus virtutis enixe opem*] Legendum *Sensit ergo ev. virt. enixæ opem.* Rhen. Illud *enixe* dubitationem habet, sed tolerabilem. Itaque quidam libri *enixæ* legunt, ultima cum diphthongo. *Glar.* Dubitatio apud me nulla superest, quin recte Rhenanus emendarit *virtutis enixæ.* Tolerabile enim non puto 'enixe sentire.' At 'virtus enixa,' quemadmodum 'virtus eniti' dicitur apud Curtium VII. 11. 'Nihil tam alte Natura constituit, quo virtus non possit eniti.' In Mss. nullum discrimen librarii inter diphthongum *æ* et simplicem vocalem *e* observarunt. Sub oculis tamen habeo codd. in quibus diserte *enixæ virtutis* legitur. Ceterum *enixe* est in Voss. 2. *annixa* in Lov. 3. *igitur* autem, pro *ergo*, in Harl. 2. et Hav. quæ varietas lectionis sæpius in membranis vetustis obvia est. Vide ad XXI. 11. § 6. *Eventu*, pro *eventus*, Klockian. quasi displiceret librario, 'sentire' de re inanimata atque incorporea dici. Sed ita IX. 37. 'Vastationem sub Ciminii montis radicibus jacens ora senserat.' XXVI. 12. 'Capua etsi nihil segnius obsessa per eos dies fuerat, tamen adventum Flacci sentit.' Apud poëtas nihil frequentius est. Ovid. Met. XIII. 785. 'Senserunt toti pastoria sibila montes, Senserunt undæ.' XV. 823. 'Pharsalia sentiet illum, Æmathiaque iterum madefacti cæde Philippi.'

Et Volsci qua modo simulato metu cesserant: eunt in veram fugam effusi] Mendum hic est plane pudendum. Nam *ea* adverbium quispiam in verbum *eunt* mutavit, ignorans adverbialiter *ea* dici, sicut 'eadem,' ac referri ad *qua.* Proinde sic scribe ac distingue sententiam: *Et Vol. qua modo sim. metu cesserunt, ea in ver. fug. eff., magna pars et in ipso cert., et post in fuga cæsi.* Rhen. Eamdem, quam hoc loco, emendationem Rhenanus etiam proposuit ad Tacit. Hist. III. 8. Ipsi autem consentiunt omnes scripti, nisi quod *eam* sit in Lov. 2. Harl. 2. et Gaertn. ex quo deinde *eunt*, quod in edd. principibus erat, factum fuisse videtur. Sed ultima litera τοῦ *eam* adsumta est ex similitudine vocis seq. *in.* Vide ad III. 48. § 5. Vel *eam* datum est, ut conveniret cum sequenti *in veram fugam.* Vide hoc lib. ad c. 3. § 8. Conveniunt potius, ut Rhenanus observavit, *qua, ea;* pro quorum priore male *quo* habet Port. Supra V. 43. 'Qua signa ferri videbant, ea, robore virorum obposito, scandere hostem sinunt.' Alibi 'eadem, qua' junguntur. IV. 39. 'Interclusi equites nec perrumpere eadem, qua transierant, posse.' Interdum

alterum *ea* omittitur. Infra IX. 44. 'Qua duci proxime potest, expeditas legiones ad collegam ducit.' I. 38. 'Muro lapideo urbem, qua nondum munierat, cingere parat.' Interdum præmittitur alia vox, cui *qua* nec genere nec numero convenit. Supra V. 47. 'Vigiles ejus loci, qua fefellerat adscendens hostis, citati:' ubi plura notantur. Posset itaque hac ratione lectio, quæ ante Rhenanum exstabat, probari, ut *ea* per ellipsin omissum esset. Verum non modo aliud suadent codd. scripti, sed etiam *eunt in fugam effusi* admodum languet, et potius Livius, si ellipsis illa placuisset, quovis alio verbo usus fuisset. Ceterum *cessarant* est in Lov. 4. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Contra *cessit*, pro *cessat*, olim perperam apud Silium editum fuisse, observant viri docti ad ejus XII. 306.

Magna pars et in ipso certamine, et post in fuga cæsi] *Magnam pars* præfert Flor. sed ultima litera τοῦ *magnam* deinde erasa est. An forte legendum *magnam partem?* ut verba cohæreant 'Volsci, &c. in veram fugam effusi, magnam partem, &c. cæsi' sunt. Vide ad XLI. 6. § 6. Verum nihil mutandum. Vulgata enim lectio elegans et vere Liviana est. 'Volsci, magna pars cæsi,' pro Volscorum magna pars cæsi, vel cæsa. Liv. XXX. 24. 'Onerariæ pars maxima ad Ægimurum, aliæ adversus urbem ipsam ad Calidas aquas delatæ sunt.' XXXV. 11. 'Jam inermes sedentesque pars maxima spectabant.' c. 36. 'Pauci armis abjectis, pars Tegeam, pars Megalopolim perfugiunt.' XLIV. 28. 'Equi pars in mari fractis navibus absumti, partim nervos succiderunt in litore Macedones.' Vide Sanctium in Min. IV. 8. p. 709. et quæ Perizon. ibidem notavit, ubi priorem locum Livii aliaque plura ex eo adtulit. Ceterum prius *et* perperam deest in Voss. 2. et Hav. Vide ad II. 44. § 3. Tum *in fugam cæsi* Voss. 1. a m. pr. Lov. 5. fragm. Hav. a m. pr. et Port. a m. sec. *occisi in fuga* Lov. 4. Contra vero mox *cæsi sunt*, pro *occisi sunt*, Port. sed a m. pr. Nam ultimæ voci notæ, quibus librarii aliquid expungendum esse indicant, subjiciuntur.

CAP. XXV. § 1 *Ubi in recensendis captivis*] *Ubi recensendis captivis* Hav. Verum, quum *Ubi ĩ recensendis* scriptum fuisset, illud ĩ excidit ob similitudinem ultimæ literæ vocis præced. Vide ad XXXVII. 41. § 8. Omnes autem reliqui codd. præpositionem servant, nisi quod, literis inperite in voces divisis, atque una litera mutata, *Ubi inde censendis captivis* sit in Gaertn. Sæpe autem *D* et *R* in Mss. commutari solent. Vide ad IX. 10. § 6. *Ubi in recedendis captivis* sine sensu præfert Lov. 5.

Secreti ab aliis ad tribunos adducuntur] *Separati ab aliis* in margine cod. Oxoniensis N. esse, observat Hearnius; quæ potius interpretis expositio marginalis, quam codicum varia scriptura, habenda videtur. Τὰ *ab aliis* desunt in Gaertn. Male. Supra III. 36. 'Inpotentibus instructi consiliis, quæ secreto ab aliis coquebant.' XXXIX. 10. 'Hæc amoris pignora quum essent, nec quidquam secretum alter ab altero haberet.' IV. 27. 'Locum maxime secretum ab tumultu petit.' Eodem sensu 'secernere' hoc lib. c. 10. 'Mitti tamen ad principes eorum placuit, ut secernerent se ab Etruscis:' ubi plura vide. XXXIV. 44. 'Ut loca senatoria secernerent a populo.' Deinde *ad tribunos militum* Hearnii Oxoniensis C. Verum, reliquis omnibus ultimam vocem ignorantibus, eam etiam ex interpretum interpolatione aut glossa receptam puto. Denique *abducuntur* fragm. Hav. a m. pr. Alibi sæpe ita peccatur in Mss. Vide ad XXVII. 29. § 1.

Percunctantibusque fassi, publico consilio se militasse] Alia orthographia *perconctantibus* in optimo Flor. legi,

ejus excerpta docent. Verum, vel sine *e percontari*, vel ea litera adsumta *percunctari* scribendum esse, etymologia ostendit, prout vel a *contus* vel a *cunctus* deducatur. Vide Festum in voce 'Percunctatio' et Donat. ad Terent. Hecyr. I. 2. 2. quorum loca laudarunt Voss. in Etym. Ling. Lat. voce 'contus,' et in voce 'cunctus:' et Dausquei. in Orthogr. part. II. in voce 'Contor,' et in voce 'Percontor.' Quorum posterior etiam priori loco laudat Nonium Marc. in voce 'Percontari.' Præterea *se publico consilio militasse* Hav. Sed pronomen *se* deest in Harl. 2. Port. et vetustis edd. Id alibi apud Livium omitti vidimus ad I. 23. § 5. Quum tamen in reliquis codd. quibus potius, quum ob numerum, tum ob integritatem, fidem habeo, supersit, recte ab Aldo additum esse puto. Ceterum *faxit*, pro *fassi*, est in Lov. 1. *fas sit* in Leid. 1. An forte scribendum *fassi sunt?*

§ 2 *Cujus tam vicini belli metu Camillus motus*] *Cujus causam* Hav. *cujus causa* Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Quasi foret 'metu motus caussa vicini belli.' Verum ob similitudinem literarum *c* et *t* commutarunt potius librarii compendia scribendi *tā*, sive *tam*, et *cā*, sive *caussa*. Vide ad VIII. 14. § 1. *Camillo* dedit scriba Leid. 2.

Extemplo se Romam captivos ducturum, ait, ne Patres ignari sint] *Exemplo* Leid. 1. sæpius obvio errore. Vide ad XXXIV. 38. § 8. Deinde *ducturum, ut ne Patres* Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. De illo *ut ne* vide ad X. 27. § 2. Hic vero τὸ *ut* natum videtur ex vocula *ait*. Utramque lectionem *ducturum ait, ut ne Patres* simul receperunt Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *ignarus in* Leid. 1. Verum prima litera τοῦ *sint* perperam adcrevit præcedenti voci *ignari*, ultima autem intercepta est ab initiali sequentis *Tusculanos*. Alio errore *ignaris sint* ab initio scriptum fuerat in Flor. ultima litera vocis *ignaris* non bene adsumta ex initio vocis seq. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Verum recte postea litera sibilans erasa est. *Ignari essent* Lov. 2. 4. Harl. 2. Port. et Hearnii Oxoniensis C.

Tusculanos ab societate descisse] *A societate* Voss. 2. Tum *desiisse* Lov. 4. *desisse* Hav. de quo errore vide ad XXX. 3. § 5. De verbo *descisse* vide ad XXIV. 45. § 2.

Castris exercituique interim, si videatur, præsit collega] *Castris exercituque* Lov. 4. et Hav. Quod more antiquo dictum videri posset. Vide ad XXIV. 19. § 6. Sed, paucis codd. his fidem habere, pene temerarium puto. Deinde *si videtur* fragm. Hav. Utrumque autem vocabulum deest in Leid. 2. sed culpa librarii. Sunt enim maxime sollemnia apud Romanos, ne quid odiose imperare crederentur, præsertim collega collegæ. Infra XXXIV. 46. 'Nuncium ad collegam mittit, ut, si videretur ei, maturaret venire.' Eadem formula in submovendo populo utebantur tribuni plebis II. 56. 'Si vobis videtur, discedite Quirites:' ubi tamen Appius, infensissimus tribunorum plebis inimicus, eam male calumniatus, tribunos pro imperio submovere populum non posse, inde efficere conatur; eodem modo ac Q. Fulvius Flaccus ex ea in senatusconsulto adhibita liberum sibi arbitrium datum interpretabatur XXVI. 16. 'Quia adscriptum in senatusconsulto fuerit, si ei videretur, integram rem ad senatum rejiceret, interpretatum esse, quid magis e republica duceret, æstimationem sibi permissam:' ex quo loco etiam illam in senatusconsultis usurpatam fuisse patet.

§ 3 *Documento unus dies fuerat, ne sua consilia melioribus præferret*] *Documento unius dies fuerat* Gaertn. Tum *nec sua consilia* Harl. 1. Deinde *meliora præferret* male iterum Gaertn. ex eodem fonte promanante hoc errore, quem indicavi hoc lib. c. 3. § 8.

[redacted]

ex eodem mox § 4. datum *secundum decus omne*, pro *secundæ d. om.* § 7. *propinquis itineribus*, pro *prop. itineris*. Deinde *melioribus præferrentur* fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxoniensis N. in margine. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

Nec tamen aut ipsi, aut in exercitu cuiquam] *Nec tū aut ipsi* Lov. 4. et Gaertn. qui error in Mss. sed præsertim in posteriori illo, frequentissimus est. Vide ad XXII. 17. § 5. Deinde *aut in exercitum* fragm. Hav. a m. pr. Denique *cuique* Port. Vide ad V. 29. § 6. *cuipiam* Lov. 4. Vide ad XXXV. 42. § 8. Mox *respresset*, pro *respub. esset*, Leid. 1.

§ 4 *Et tum in exercitu, tum Romæ constans omnium fama erat*] In antiquis libris legitur *cum in exercitu, tum Romæ*. Rhen. Codd. Rhenani ex meis consentiunt Leid. 1. Harl. 1. Flor. Gaertn. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxoniensis B. et Exc. Pithœi. Horum fide etiam ita edi curavi. Alibi sæpius eo modo peccari, vidimus hoc lib. ad c. 23. § 3. Adde mox hoc cap. § 6. Vocula *tum* autem posteriori loco abest a fragm. Hav. Sed ibi intercepta est ab ultima syllaba præcedentis dictionis *exercitu*. Ceterum tota hæc periodus *et tum in exercitu, tum, &c. gesta res esset* deficit in Hav. cui errori occasionem dederunt voces *resp. esset*, quæ proxime præcesserunt. Vide ad IX. 11. § 11. In illis autem verbis *gesta esset*, omissa media voce, exhibet Harl. 1. *gesta res* Lov. 3. *res gesta esset*, dictionibus transpositis, Gaertn. et Lov. 1. 4. ac 5.

Adversæ pugnæ fugæque in L. Furio culpam, secundæ decus omne penes M. Furium esse] *Fugæ* neglegentia scribæ omittitur in Voss. 2. *culpam* in Gaertn. Deinde *secundum decus omne* Voss. 2. Vide ad § 3. hujus cap. *in L. Furio culpam sedere, decus omne penes M. Furium esse* exhibent Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxonienses B. N. et C. Ultima vox *esse* exsulat a Lov. 2.

§ 5 *Introductis in senatum captivis*] *In senatu* Leid. 1. et fragm. Hav. *Tum bello persequendo*, pro *bel. persequendos*, Leid. 1. *censerent*, pro *censuissent*, Leid. 2. et Lov. 1.

Camilloque id bellum mandassent] *Ad bellum mandassent* Flor. *id ad bellum*, utraque lectione in contextum recepta, Leid. 1. *Camilloque id bella mandassent* Voss. 2. et Lov. 3.

Adjutorem sibi ad eam rem unum petiit] Præpositio exsulat a Port. a m. pr. qui etiam *periit* a m. pr. *petiit* a m. sec. præfert. Et hoc posterius Hearne quoque in Oxoniensi B. reperit. Vide ad XXXVII. 45. § 2.

Ut ex collegis optaret, quem vellet] Duæ priores voces omissæ sunt in Leid. 1. prior etiam deest in Lov. 2. qui insuper loco secundæ *e* præfert. Deinde *quæ vellet* ostentat Hav.

§ 6 *Quum collegæ levavit infamiam, tum sibi gloriam ingentem peperit*] *Tum collegæ levavit inf.* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 2. Gaertn. fragm. Hav. Hearnii Oxoniensis N. et priscæ edd. usque ad Aldum, qui *cum collegæ* substituit. Aldo vero concinunt reliqui scripti, et inter illos fidissimi. Vide modo ad § 4.

Nec fuit cum Tusculanis bellum: pace constanti vim Romanam arcuerunt] Val. Max. VII. 3. manifeste fatetur 'consilii acumen' fuisse in Tusculanis. Sed mirum, Romanos tam facile ignovisse, imo civitatem eis dedisse. An vicinitas terruit? Cæterum scire velim, ut cum captivis actum: neque enim hoc recitat Livius: et suspectam rem faciunt nec minus dictatoris Tusculani verba. Sed hæc longius prosequi, non est hujus instituti. *Glar.* *Nec fuit tum Tusc. bell.* Leid. 2. Hinc *pacem constituit Rom.* Leid. 1. *pacem constituunt Rom. habere, quam armis non poterant* Lov. 2. Deinde *arguerunt* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Verum passim hæc verba in

scriptis commutantur. Vide Burmann. ad Nason. Metam. II. 505. et eumdem aliosque viros doctos ad Metam. XV. 78. Adde hoc lib. c. 33. § 5. VII. 35. § 6. VIII. 29. § 14. et alibi. Caussa esse potest similitudo literarum *C* et *G*; unde *crassator* datum pro *grassator*; vide ad II. 12. § 15. *sagatio* pro *vacatio*; vide ad V. 8. § 2. *cessi* pro *gessi*; vide ad XXXVII. 52. § 3. *negante* pro *nec ante*; vide ad IV. 6. § 3. *Fulginius* pro *Fulcinius*; vide ad IV. 17. § 2. *adcredi* pro *adgredi*; vide ad VIII. 16. § 10. *eligere* pro *elicere*; vide ad c. 21. § 3. *agminis* pro *ac minis*; vide ad IX. 14. § 12. *cæsum* pro *gæsum*; vide ad IX. 36. § 6. *necare* pro *negare*; vide Corte ad Plin. Ep. V. 6. § 4. Alia exempla habet Carrio ad Val. Flacc. Argon. I. 583. IV. 141. V. 152. et pluribus locis. Adde Munker. ad Lactant. Narr. Fabul. XIV. 10. Idem vero pronunciationem ejus rei caussam fuisse existimat ad Hygin. Fab. CCXLVI.

§ 7 *Intrantibus fines Romanis, non demigratum ex propinquis itineri locis*] *Intrantibus in fines* Hav. Sed sequor reliquos omnes, qui præpositionem excludunt. Infra hoc lib. cap. 34. 'Nupta in domo, quam nec honos nec gratia intrare posset:' ubi plura vide. Deinde *propinquis itineris locis* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. ambo, Port. fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et edd. antiquæ. Neque multum abeunt reliqui scripti Lov. 2. Gaertn. et Hav. qui *propinquis itineribus locis* præferunt eodem errore, quo *penatibus* pro *penatis*, *terroribus* pro *terroris*, et similia plura in Mss. passim reperiuntur. Vide ad XXII. 8. § 7. Vel *itineribus* datum, ut conveniret præcedenti *propinquis* ac sequenti *locis*. Vide paullo ante ad § 3. *Itineri* in nullo cod. superest. Ex editis autem ita primum inveni in Mediolan. a. 1505. quod deinde receperunt Ascensius 1513. et 1516. Mogunt. Coloniens. 1525. et reliqui recentiores. Utrumque commode ferri potest, quare præeuntes codd. sequi præstat. *Propinquis itineris locis* eodem modo, quo 'solitum quidquam liberæ civitatis' III. 38. § 9. Fateor tamen, si codd. ita voluissent, fore, ut magis probassem *itineri*: ita enim 'propinqua foro loca' V. 41.

Commeatus exercitui comiter in castra ex urbe et ex agris devehitur] *Commeatus exercitus* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. Deinde *ex agris defertur* Lov. 2. *ex agris vehitur* Gaertn. qui et male in verbis præcedd. *rogati*, pro *togati*.

§ 8 *Camillus castris ante portas positis*] *Tum Camillus* edd. vetustæ. Primus Aldus τὸ *Tum* expunxit, quem Frobenius et inde recentiores secuti sunt. Eorum autem lectionem firmant omnes codd. scripti. Mox *in agris ostentabatur*, pro *in agr. ostentaretur*, Leid. 2.

§ 9 *Patentes januas et tabernis apertis proposita omnia in medio vidit*] *Et tabernas apertas* Hav. et fragm. Hav. Tum *proposita omnia in medio foro vidit* Harl. 2. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. *fuit* autem, pro *foro*, erat in Port. Verum Livius innuit, non modo tabernas, quæ in rebus tristibus ac tempore bellico claudi solebant, apertas, sed etiam in pergulis omnia venalia exposita fuisse: *in medio* itaque est in omnium conspectu; quo sensu 'in medio esse,' 'e medio recedere,' similesque locutiones ubique obviæ. De voce 'proponere' hoc sensu vide Jac. Gothofred. ad l. 2. C. Theod. de Veter. et J. F. Gronov. in Diatr. Stat. c. 6. 'Venale proponere' Cic. dixit in Verrem II. 32. 'Fidem quum proposuisses venalem in provincia, valuit apud te plus is, qui pecuniam majorem dedit.'

Et ludos literarum strepere discentium vocibus] Pall. duo *et vicos literas strep. disc. voc.* notabili differentia.

Gebh. Eamdem lectionem servant etiam Voss. 2. et Lov. 3. *ac ludos literarum* Leid. 2. *et ludos terrarum* Lov. 5. *dicentium* autem præfert Flor. sed suprascripta inter versus litera *s*, ut sit *discentium.* Utraque verba sæpius confusa in Mss. fuerunt. Vide Burmann. ad Nason. Fastor. III. 326. *Discentum* habet Harl. 2. Paullo ante *intentos opifices*, pro *intentosque opif.* erat in Harl. 2. Port. et Hav.

Ac repletas semitas inter vulgus aliud puerorum et mulierum] Neque id genus locutionis plane assequor, tametsi sensus non est usque adeo difficilis. Forte autem anastrophe est *vulgus inter repletas semitas.* Glar. *Inter vultus* aberrans dedit librarius Flor. *inter vulgus puer. aliud ac mul.* Leid. 2. *inter vulgus puer. aliud et mul.* Lov. 1. Ceterum non opus est, ut cum Glareano anastrophen in his verbis statuamus. Sola distinctione loci sensus clarior evadet, si, quemadmodum J. F. Gronovius 1665. eumque secutus Doujatius, atque olim Moguntini fecerunt, interpungamus *ac repletas semitas, inter vulgus aliud, puerorum et mulierum.* Alibi quidem *repletus* cum casu secundo nondum vel ex Livio, vel ex aliis scriptoribus prolatum memini: quum tamen idem casus passim verbis 'complere,' 'explere, 'inplere' jungi soleat, analogia certe non adversatur, ut genitivus τῷ *replere* addatur. Id autem in Livio tanto tolerabilius, quod verbis copiæ potius genitivum, quam ablativum, adposuerit. De voce 'plenus' vide ad III. 25. § 6. et ad XXVII. 40. § 8. de verbo 'inplere' ad XXIX. 14. § 2. de voce 'opulentus' ad XXXV. 1. § 11. de voce 'adfatim' ad XXXIV. 26. § 10.

Qua quemque suorum usuum caussæ ferrent] *Qua quæque suorum usuum caussæ* Lov. 4. *quam quemque suorum usuum* Harl. 1. *quaque suorum usuum* Gaertn. Verum, τὸ *quem*, sive *quē*, a sequenti *que* interceptum esse, docet reliquorum codicum in vulgatam scripturam consensus. Deinde *caussa ferret* edd. principes, pro quo Aldus dedit *caussæ ferrent.* Et recte. Aldo enim adstipulantur omnes, quos consului, codd. scripti.

§ 10 *Sed ne mirantibus quidem simile*] *Se ne mirantibus* Leid. 2. *sed ne intrantibus* Gaertn. Deinde *simul* Voss. 2. et Lov. 3.

Circumspiciebat omnia, inquirens oculis, ubinam bellum fuisset] Lege *anquirens.* De quo verbo vide Crepund. III. 3. et notas meas ad Tuscul. Cic. II. 10. et alibi. Sic legendum docet XXV. 29. 'Sedato tandem tumultu, anquirentibus sciscitando mercenariis,' Lipsius Epist. Quæst. IV. 10. *Gebh.* De verbo *anquirere* supra vide hoc libro ad cap. 20. § 12. Hic tamen invitis libris, qui omnes vulgatum tuentur, nihil mutandum arbitror. Ceterum *conspiciebat* est in Leid. 2. *inspiciebat* in Lov. 2. qui idem etiam vocem *oculis* omisit: *ubi jam* in fragm. Hav. a m. pr. sed *nam* et *jam* sæpius confunduntur. Vide ad IX. 17. § 5. Voces *bellum fuisset* deficiunt in Port. solius librarii neglegentia.

§ 11 *Nec amotæ rei usquam, nec oblatæ ad tempus vestigium ullum erat*] Male divisis in voces literis *nec amoter ejus quam* habet Leid. 1. *admotæ* est in Port. a m. pr. et Hav. Vide ad XL. 55. § 5. *Nec āmotæ rei unquam* Lov. 4. Vide ad XXXIX. 31. § 5. *Amore rei* Leid. 2. qui etiam *ad tempus vest. ullum ad tempus erat*, duabus vocibus perperam repetitis, præfert: in quo posteriore ei concinit Lov. 1.

Sed ita omnia constante tranquilla pace] Lege *constabant.* Virgilius Æn. III. 518. 'Postquam cuncta videt cœlo constare sereno.' *T. Faber.* At τὸ *tranquilla* hic positum est pro plurali neutro, ut c. 34. 'Prosperis eo anno bellis tranquilla omnia foris erant.' *J. Gron.* Vulgatum etiam Doujatius adversus Fabrum defendit. Neque ego aliquid mutandum puto, nisi quod *constanti*, pro *constante*, rescripserim.

Ita enim codd. omnes præter Harl. 1. *constantia tranquilla pace præferentem.* *Constanti tranquillaque pace* habent Lov. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. 'Omnia tranquilla' erant 'constanti pace,' ut hoc cap. 'Nec fuit cum Tusculanis bellum: pace constanti vim Romanam arcuerunt, quam armis non poterant.' *Constanti pace* præferunt etiam omnes excusi ante Gronov. Vide hoc lib. ad cap. 14. § 13. Mox *ut eo nec fama*, pro *ut eo vix fama*, Lov. 2. Tum *videri possit*, pro *vid. posset*, Leid. 2.

Cap. xxvi. § 1 *Victus igitur patientia hostium, senatum eorum vocari jussit*] *Victus igitur patientiâ* Leid. 1. *Victus ergo patientia* Lov. 4. Vide ad xxi. 40. § 6. Deinde *vocare jussit* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 4. 5. et Harl. 1. Mox *athuc*, pro *adhuc*, Flor. et Leid. 1. *Ad* et *at* passim in Mss. confunduntur. Vide ad iii. 17. § 3: et hoc lib. ad c. 24. § 8.

Quibus ab ira Romanorum vestra tutaremini] *Vos tutar.* Harl. 2. et Port. *vos tuaremini* Lov. 4. 5. et Hav. *vestra uter emini* Leid. 1. *vestra veremini* Harl. 1. Videri posset Livius *tueremini* scripsisse; sed *tutaremini* reliqui servant, et est etiam verbum Livio frequens. Vide ad v. 32. § 4.

§ 2 *Æstimabunt Patres, utrum plus ante pœnæ, an nunc veniæ meriti sitis*] *Extimabunt Patres* Lov. 2. 3. 4. et Gaertn. *Patres extimabunt* fragm. Hav. *existimabunt Patres* editi ante Aldum, qui *æstimabunt* substituit. Infinitis locis 'æstimare' et 'existimare,' sive, ut indocti librarii scripserunt, 'extimare,' inter se confundi solent in membranis antiquis. Vide ad xxxiv. 2. § 5. Deinde *utrum plus ante, an nunc veniæ* Klockian. *utrum plus an pœnæ an veniæ* fragm. Hav. *utrum plus ante pœnæ, aut nunc veniæ* Leid. 2. *utrum plus ante pœnæ, an nunc nemine* Gaertn. Denique *meruistis* Leid. 2. Infra xxiv. 45. 'Tum consultandum, utrum defectio prior plus merita sit pœnæ, an hæc reditus veniæ.'

Non præcipuam gratiam publico beneficii] Scribe *non præcipuam.* Quod verbum Livio peculiare esse, multis jam locis monuimus. *Kroc.* *Præcipuam* tantum servant Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac C. atque vir doctus ad oram ed. Curionis probabat. Verius tamen est, ut cum Kreuero, cui reliqui Mss. consentiunt, nisi quod *præcipuam* sit in Lov. 2. *præcipiam* legamus. 'Præcipere' est ante alium capere. Vide Turneb. ad Val. Max. ii. 5. ex. 3. et quos ibi laudavit. Infra x. 26. 'Tanta ante ... ac gratulatio fuit, ut præciperetur victoria animis.' xlii. 61. 'Ex eo, quod acciderat, spem futuri præcipientes.' Nolebat Camillus Tusculanis suo beneficium tribuere, ut cuiquam commissam donaret, ne gratiam suam potius, quam senatui, agerent: qui forte gratiam senatui debitam et fructum beneficii publice tribuendi præciperent. Solent autem 'præcipere' et 'præripere' passim in membranis permutari. Vide ad xxii. 41. § 9. Præterea nō, id est nomen, *præcipuam*, pro *non præc.* Lov. 5.

Precibus eventum vestris senatus, quem videbitur, dabit] Et id genus oratio notanda: nam *quem videbitur* dixerit, pro *qui videbitur*, malens cum casu antecedente conformare relativum, quam cum suo verbo? quod apud Græcos est frequens, et Latini non omnino fugerunt. *Glar.* Supplendum est 'dandum esse.' lib. xxix. cap. 20. 'Sibi placere, &c. consules decem legatos, quos iis videretur, ex senatu legere:' scilicet legendos esse. Et sic compluribus aliis locis Livius: quæ eodem modo dicuntur, ut 'creditur,' 'traditur,' 'dicitur,' cum infinitivo et accusativo, pro nominativo, de quibus egi ad Florum ii. 6. § 45. *Duker.* Locutio hæc in uno Livio sæpissime obcurrit.

Infra XXIII. 34. ‘Eam legionem primo quoque tempore in Sardiniam trajiciendam curaret, mitteretque cum imperio, quem ipsi videretur.’ XXXI. 3. ‘Decrevitque frequens senatus, ut P. Ælius consul, quem videretur ei, cum imperio mitteret.’ c. 8. ‘Consuli a Patribus permissum, ut, quem videretur ex iis qui extra senatum essent, legatum mitteret ad bellum regi indicendum.’ XXXIII. 26. ‘Consules legiones singulas ex quatuor ab se scriptis, quas videretur, ei darent, decretum est.’ XXXIV. 56. ‘Ut L. Cornelius consul in provinciam proficiscens, in oppidis agrisque, qua iturus esset, si quos ei videretur, milites scriberet.’ XLIII. 15. ‘Decrevere Patres, ut C. Sulpicius, M. Claudius prætores ex his, quas scripsissent, legionibus, quas videretur, consuli darent.’ XLIV. 18. ‘Ut is in Macedoniam, quos L. Æmilio videretur, legaret.’ Similiter et Cic. locutus est in Verr. III. 7. ‘L. Octavio et C. Cottæ consulibus senatus permisit, ut vini et olei decumas et frugum minutarum, quas ante te quæstores in Sicilia vendere consuessent, Romæ venderent, legemque his rebus, quam ipsis videretur, edicerent:’ ubi vid. Hotomann. ad Attic. XII. 28. ‘Et velim aliquando, quum erit tuum commodum, Lentulum puerum visas, eique de mancipiis, quæ tibi videbitur, adtribuas.’ Non hanc enallagen casuum esse, sed locutionem ellipticam, hoc modo integrandam, ‘eventum, quem dandum esse videbitur, dabit,’ docet Vossius Gramm. VII. 19. Ceterum verba *sen., quem vid., dabit. Postq. Rom. Tusc. ven.* deficiebant in Leid. 2. cujus librario inposuit similitudo vocum *senatus quem* et *senatusque:* unde factum ut media omnia omitteret. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 3 *Mæstus in vestibulo curiæ est conspectus*] *In vestib. curiæ mæstus* Harl. 2. Port. et Hav. Insuper τὸ *est* exsulat a Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Paullo ante etiam *Romam postquam Tusculani*, transpositis vocibus, præferunt Voss. 1. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

Vocari eos jam tum hospitaliter magis, quam hostiliter, jussere] *Vocari eos jam tū*, sive *jam tamen*, solito errore præfert Gaertn. Vide ad XXII. 17. § 5. *Jam tum*, ut I. 41. ‘Jam tum comprehensis sceleris ministris.’ Deinde voces *magis, quam hostiliter* deficiunt in Leid. 2. Denique *jusserunt* Lov. 4. *jusserī̄t* Gaertn.

§ 4 *Quibus bellum indixistis, intulistisque, Patres conscripti*] *Induxistis* Hav. Vide ad X. 38. § 4. et mox ad § 7. Tum *intulisque*, syllaba ob præcedentis similitudinem omissa, Leid. 2. et Harl. 1. Denique *Patres conscripti consulti* Voss. 2. et Lov. 3. Nempe indocti librarii alibi notas *P. C.* sive *P. Cons.* reddiderunt *Patres consulti*. Vide ad III. 52. § 6. VIII. 5. § 3. IX. 9. § 10. Nasutiores itaque alii, ne errarent, utramque expositionem junxerunt. Paullo ante *Dict. Tusculanis ita verba fecit* Lov. 4.

Sicut nunc videtis nos stantes in vestibulo curiæ vestræ] Secunda vox non erat in Gaertn. *instantes* autem præferunt Leid. 1. Lov. 2. et Harl. 1. Verum illud *in* ex eo natum est, quod librarii, voce *stantes* omissa, sequentia exarare inceperint, et, tum demum errore animadverso, quod præterierant, addiderint, altero non deleto. Vide ad V. 29. § 2. et cap. seq. § 1. Mox vocabulum *vestris* in verbis seqq. exsulat a Voss. 2.

§ 5 *Hic noster, hic plebis nostræ habitus fuit, eritque semper*] *Hic vester, hic plebis vestræ* Gaertn. Vide ad XXXIV. 2. § 2. Deinde *fuit habitus eritque* idem Gaertn. *habitus fueritque semper* Leid. 1. Lov. 2. et fragm. Hav. *habitus fuerit qui semper* Harl. 1.

Nisi quando a vobis proque vobis arma acceperimus] Repone *nisi si quando*.

Rhen. *Nisi quando* habent Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 2. 3. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B, N. et C. Si tamen excerptis codd. aliorum fidere possum, *nisi si quando* superfuisse videtur in Flor. Lov. 1. et Harl. utroque; certe collati sunt cum excusis emendationem Rhenani exhibentibus, et tamen ex illis nulla scripturæ varietas adfertur, quemadmodum etiam Hearne de reliquis Oxoniensibus tacuit. Et sane illud *si* facile ab ultima syllaba præcedentis *nisi* elidi potuit. *Nisi si* autem apud omnes scriptores admodum frequens est. Ita apud Terent. in Andr. I. 5. 14. 'Repudiatus repetor: quamobrem? nisi si id est, quod suspicor.' In Adelph. IV. 3. 3. 'Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero.' Apud Ovid. Epist. Heroid. IV. 3. 'Præposuit Theseus (nisi si manifesta negamus) Pirithoum Phædræ, Pirithoumque tibi.' Metam. V. 615. 'Vidi præcedere longam Ante pedes umbram, nisi si timor illa videbat.' Apud Plinium Hist. Nat. XIV. 17. 'Nisi si quis naturæ opus esse credit aromatiten.' XVII. 22. 'Aquoso cælo vel sicco solo malleolos serere autumno, nisi si tractus ratio mutavit:' ubi in nuperrima ed. J. Harduinus, nescio quam ob caussam, ne lectore quidem monito, voculam *si* omisit. XXI. 7. 'Animalium nullum odoratum, nisi si, de pantheris quod dictum est, credimus.' Apud Quinctil. Instit. Orat. III. 10. 'Caussa tamen una est, nisi si conditio personarum quæstiones variaverit.' l. IV. c. 1. p. 314. ed. Burm. 'Nisi si cui divina illa pro Ligario ironia displicet.' c. 2. p. 364. 'Nisi si excursus ille vel quasi finis narrationis, vel quasi initium probationis est.' Declam. XIII. 11. 'Damnum accepisti. Erat lex, forum, judex; nisi si vos jure vindicari pudet.' Multa videantur apud Nic. Heinsium ad locum Ovidii priorem, ubi præsertim similia plura ex Colum. laudavit. Sed et alia apud eum restant; plurimum enim hac locutione delectatus est. Ita I. 7. 'Nisi si cœli major vis aut prædonis incessit:' et iterum, 'Numquam non ex agro plus sua cuique cura reddidit, quam coloni: numquam non etiam villici, nisi si maxima vel negligentia servi, vel rapacitas intervenit.' II. 22. 'Vetant quoque lanarum caussa lavare oves, nisi si propter medicinam:' ita optimus cod. Sangerm. Vulgo editur *lavari*, et *si* omittitur. III. 13. 'Nisi si tamen scaturigo palustris obvia plus quam sesquipedem prohibeat infodere:' ita et hic idem cod. Vulgo erat *nisi tamen si*. IV. 10. 'Nobis neque angusta putatione coërcenda semina videntur, nisi si admodum invalida sunt.' cap. 24. 'Nisi si jugo superjecta vitis desiderabit ab inferiore parte revocari.' cap. 33. 'Nisi si dumosi glareosique montes glandem magis, quam castaneam, postulabunt.' Neque etiam ipsi Livio hoc genus loquendi insolitum fuit. Infra VIII. 28. 'Ne quis, nisi si qui noxam meruisset, donec pœnam lueret, in compedibus aut in nervo teneretur:' ita ibi Gebhard. legendum censuit, ac simile ex Livio exemplum adduxit. Adde Jac. Gronovium ad XXVIII. 31. § 2. Ceterum *a nobis proque vobis* Voss. 2. et Lov. 1. ac 2. *a vobis proque a vobis* Hav. Tum *arma sumpserimus* Leid. 2. in contextu, in cujus margine pro varia lectione *acceperimus* adscriptum exstat. *Arma accepimus* Lov. 2. Vide ad XL. 14. § 10.

Gratias agimus et ducibus vestris et exercitibus] *Gratiam agimus* Voss. 2. et Lov. 3. Mox prius *et* deficit in Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 44. § 3. In verbis seqq. *credidē*, sive *credidere*, pro *crediderunt*, Gaertn.

Ubi nihil hostile erat, ne ipsi quidem fecerunt] Vocula *ubi* a m. pr. deerat in

[redacted]

Port. Deinde *nec ipsi quidem* Lov. 4. 5. Harl. 2. et Port. idem a m. sec. Vide ad Livii I. 10. § 3. *neque ipsi quidem* erat in editis vetustis, pro quo Aldus substituit, ut nunc editur. Et ita servant alii omnes scripti.

§ 6 *Bellum eo, sicubi est, avertatis, precamur*] *Aversitatis* Voss. 2. ex scribæ aberratione.

Si patiendo experiundum est, inermes experiemur] *Sed patiendo* Gaertn. Tum *experiendum est* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Port. et Hav. Vide ad XXVI. 36. § 1. Insuper *experiemur inermes*, mutato ordine dictionum, iidem septem codd. cum Harl. 2.

Dii inmortales facient, tam felix, quam pia] Ita Jac. Gronovii edd. 1678. et 1679. præferunt, sed sine dubio scribarum errore, quem tamen nupera Amstelædamensis servavit. Omnes non modo priores excusi, sed et scripti *faciant*. Est enim optantis, non adfirmantis. Ceterum *tam felix, tam pia* male est in Voss. 1. et Leid. 2. *tam felix bellum, tam pia* in Lov. 1. a m. pr. Sed voci *bellum* addita erant stigmata, quibus librarii indicant, aliquid per errorem scriptum esse.

§ 7 *Quod ad crimina adtinet, quibus moti bellum indixistis*] *Quod ad ea crimina adtinet*, una voce auctiores, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Tum *bellum induxistis* Gaertn. a m. pr. et Harl. 2. Vide paullo ante ad § 4.

Etsi revicta rebus verbis confutare nihil adtinet] Vet. lib. *nil attinet*. Sigon. *Et revicta rebus* Lov. 3. *etsi res victa rebus* Harl. 2. et Hav. *etsi re victa rebus* fragm. Hav. *etsi re victa*, voce *rebus* omissa, Leid. 2. et Hearnii Oxon. L. 1. Nihil mutandum. Infra XL. 16. 'Ut omnibus adpareret, noctis proximæ crimen facile revictum.' Τὸ *nihil* autem omnes nostri constanter servant. Vide ad c. 40. § 3.

Vel fateri nobis ea, quum tam evidenter pœnituerit, tutum censemus] *Fateri vobis ea* Lov. 5. *fateri ea nobis* Harl. 2. et Port. Deinde *dum tam evidenter pœnituerit* Lov. 4. Harl. 1. Port. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. Male. Vide ad I. 40. § 7. *Quum jam evid. pœnit.* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. Vide ad XXI. 11. § 12. *Quum fame videnter pœnit.* Flor. *quum tam evid. potuerit* Leid. 2.

Peccetur in vos, dum digni sitis, quibus ita satisfiat] Et hic sensus admodum obscurus est, præcipue vero ultimorum verborum. Videtur autem senatui Romano blandiri de justitia; et sermo est adulationi proximus. *Glar.* *Peccetur in nos* Voss. 2. *In vos peccetur* Lov. 4. *Peccemur in vobis* Lov. 3. Tum *dum sitis digni* Gaertn. et Lov. 4. *cum digni sitis* ed. Rom. 1472.

§ 8 *Pacem in præsentia, nec ita multo post civitatem etiam, inpetraverunt*] Pall. duo *Pace impetrata, nec ita multo post:* quod non superat vulgatæ lectionis elegantiam et concinnitatem. *Gebh.* Eadem quoque lectio mihi in Voss. 2. et Lov. 3. obvia fuit. Sed recte vulgatum Gebhardus prætulit. Non modo enim τὸ *in præsentia* Livio in deliciis fuit, et ab eo sæpius adhibitum est, (ut partim vidimus ad II. 44. § 2. partim etiam videbimus ad XXXIII. 13. § 13.) verum etiam, quemadmodum nunc ei obponitur *nec ita multo post*, ita passim alia similia. Sic 'postmodo' II. 43. 'Nec illos, &c. publicum in præsentia dedecus, postmodo periculum, &c. cogere potuit, gradum adcelerare:' 'in perpetuum' II. 44. 'Victam tribuniciam potestatem, &c. in præsentia re ipsa, exemplo in perpetuum.' VII. 37. 'Milites, qui in præsidio fuerant, duplici frumento in perpetuum, in præsentia singulis bobus donati:' 'in posterum' VIII. 7. 'Manlianaque imperia non in præsentia modo horrenda, sed exempli etiam tristis in posterum essent:' 'mox' XXIV. 29. 'Levaverunt modo in præsentia velut corpus ægrum, quo mox in gravi-

erem morbum reciderent.' XXXIII. 13. 'Ætolis non in præsentia modo gravia audita, sed mox belli etiam causæ fuerunt:' 'in futurum' XXXIII. 27. 'Id ægre et in præsentia hi passi, et in futurum etiam metum ceperunt.' Præterea *civitatem et impetraverunt* Voss. 2. Varietas hæc lectionis sæpe in Mss. reperitur. Vide ad XXII. 47. § 9. Paullo ante *ferre verborum*, pro *fere verb.* fragm. Hav. Hinc a *Tusculanis* Lov. 4. et 5.

Ab Tusculo legiones reductæ] Vet. lib. *deductæ*. Sigon. *Deductæ* etiam Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. atque Hearnii Oxon. B. et C. 'Deducere Romam' vel 'deducere ex provincia' ubique in Livio obviæ sunt locutiones. Infra VIII. 2. 'Extemplo inde exercitus Romanus deductus.' c. 17. 'Eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non est deductus.' c. 36. 'Ita deductus ex Samnitibus exercitus.' X. 30. 'Suis legionibus deductis ad urbem, de Gallis Etruscisque ac Samnitibus triumphavit.' XXVIII. 9. 'Decedere se inde, ac deduci exercitum consularem posse.' Eodem cap. 'Exercitus Livianus deductus Romam venisset, Neronis deduci non potuisset de provincia.' XXXV. 8. 'Deduceret eum secum Romam:' ubi vide J. F. Gronovium, et Jac. Gronovium ad Liv. XXVIII. 9. § 3. Et ita Livius infinitis locis locutus est. Sed nec alterum apud eum minus frequens est. Infra hoc lib. c. 33. 'Recuperato ab hostibus Tusculo, exercitus Romam est reductus:' ubi alia exempla videri possunt. c. 38. 'Prius circumactus est annus, quam a Velitris reducerentur legiones.' Quum itaque utrumque *reductæ* et *deductæ* defendi possit, et certiores et plures codd. audiendos arbitror, contra quam Sigonio placuit, qui *deductæ* in contextum recepit. Passim vero 'deducere' et 'reducere' in Mss. commutantur. Vide ad II. 21. § 7. V. 27. § 15. VI. 33. § 12. IX. 24. § 14. X. 10. § 5. XXVIII. 9. § 3. XXXVII. 19. § 3. XXXIX. 2. § 9. XL. 41. § 6. Epit. Liv. lib. XI. et alibi. Quin et passim verba cum voculis *de* et *re* composita inter se commutata fuerunt. Aliorum verborum exempla vide ad IX. 10. § 6. Ceterum *a Tusculo* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Gaertn. et fragm. Hav.

CAP. XXVII. § 1 *Camillus, consilio et virtute in Volsco bello*] *Camillo consilio* Gaertn. *Camillus in consilio* Harl. 2. Vide ad cap. præc. § 4. *Felicitate etiam Tusc.* pro *felicitate in Tusc.* Port. et Hav.

§ 2 *Creatis militaribus tribunis in insequentem annum*] Vet. lib. *creatis tribunis militaribus*. Sigon. Similiter etiam omnes mei. Deinde *in sequentem annum* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. atque Hearnii Oxon. B. C. L. 2. Male. Vide ad IV. 30. § 12.

L. et P. Valeriis, Lucio quintum, Publio tertium] *L. P. Valeriis* Voss. 1. Lov. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *L. et P. Valerius* Leid. 2. et Lov. 2. 3. ac 5. *L. et P. Valerio* Harl. 1. cum edd. vetustis. Male. Vide hoc lib. ad c. 22. § 1. *L. et P. Valeriis*, quod reliqui scripti probant, primum inveni in Mediolan. 1505. tum in Ascensianis 1513. et 1516. atque hinc in recentioribus. Deinde *Quintio*, pro *quintum*, Hav. Denique *Pollicio*, pro *Publio*, Leid. 1. et Lov. 2.

C. Sergio tertium] Hujus Sergii nomen in magistratibus antea semel duntaxat, videlicet a. CCCLXVIII. (VI. 5.) invenitur, et prænomine tamen *Cnæo*, non *Caio*. Sed suspicor a. CCCLXX. c. 11. ubi iterum fuit, omissum nomen, atque hoc loco tertium factum, quod constanter omnes Livii habent codd. *Glar.* *G. Sergio* Flor. *Gaio Sergio* Leid. 1. Harl. 2. et fragm. Hav. *Gaudio Sergio* Harl. 1. *Galba Sergio* Lov. 2. Sed, *C. Sergio* legendum, eumque tertium hoc anno tribunum fuisse, recte viri docti monu-

erunt hoc lib. ad c. 5. § 7. et ad c. 11. § 2.

Licinio Menenio secundum] Miror eos, qui c. 5. *Licinium Menenium* in *L. Licinium et M. Menenium* commutarunt, hujus loci rationem non habuisse. Alioquin frustra quæras, quo primum anno 'Licinius' hic 'Menenius' tribunus militum fuerit. Opus est igitur in emendando diligentia summa, ut omnes omnibus locis certissima ratione respondeant. *L.* autem *Menenio II.* esse legendum, apparet ex priore tribunatu, ut docui ex Diodoro. *Sigon.* *Licinio Menenio* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Flor. Port. Gaertn. fragm. Hav. et apud Hearnium excerpta Pith. aliique libri. *Litinio Menenio* Harl. 1. *Lucinio Menenio* Hav. Sed, *L. Menenio* legendum esse, Sigonio consentit Pighius in Annal. ad a. CCCLXXIV. p. 238. Et ita, si excerptis fidere licet, erat etiam in Harl. 2. Sæpe prænomen *Lucius* ignorantia operarum in *Licinius* vel *Lucinius* abiit. Vide ad VI. 5. § 7. c. 21. § 1. et alibi.

Sp. Papirio] Ita hoc loco, et apud Diodor. etiam Bibl. XV. p. 483. ubi vulgatæ edd. Τίτον Παπίριον vocant, legendum esse, censet Pighius in Annal. ad a. CCCLXXIV. p. 239. Eam autem conjecturam in contextum recepit Gruterus in postrema, cui præfuit, ed. quum priores haberent *P. Papirio:* sed *P.* vel *Publio Papirio* servant omnes scripti mei, ut et Hearnii Oxon. B. C. et N. Pighio autem vulgatam lectionem sollicitandi non alia caussa fuisse videtur, quam quod *Publii* prænomen in gente Papiria vel admodum rarum, vel etiam hoc tempore inauditum fuerit. 'P.' autem, sive 'Publius,' et 'Sp.' sive 'Spurius,' commutare inter se consueverunt librarii. Ita mox § 4. cap. 31. § 5. et alibi.

Ser. Cornelio Maluginense] Legendum *Ser. Cornelio Maluginensi quartum*, quippe qui a. CCCLXXIII. VI. 22. fuit tertium. Sed de hoc etiam paullo ante. *Glar.* *Sergio Cornelio* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Flor. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. apud Hearnium Oxon. C. et Exc. Pithœi sollemni errore. Vide ad V. 29. § 2. Deinde *Maluginensi* Lov. 4. Harl. 2. Port. et Gaertn. Male. Vide ad VI. 22. § 1. Non opus autem, ut cum Glareano Maluginensi huic quarti tribunatus nota addatur. Vide ad II. 16. § 7. Immo, si addenda esset, non *quartum*, sed *quintum* legendum foret, quemadmodum etiam reposuit Pighius in Annal. ad a. CCCLXXIV. p. 239. Verum, ut dixi, non opus est.

§ 3 *Adgravantibus summam etiam invidiæ ejus tribunis plebis*] Hæc non capio: *summam* sine dubio dicit summam æris alieni, ut paullo post, 'quia nolint conspici summam æris alieni.' Sed quid est *summam invidiæ ejus?* si dixisset, *adgravantibus summam etiam invidiose tribunis plebis*, nihil hærerem. *Duk.* *Et gravantibus* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Male. Supra IV. 12. 'Quo si adgravatæ res essent, vix ope Deorum omnium sisti potuisset:' ubi vide. Insuper Klockius ad marginem Livii monuit, alios legere *aggrav. etiam summæ ejus invidiam.* Perizonius autem *adgrav. summam etiam invidiæ caussa tribunis plebis* legendum conjecit in ora Livii sui. Sed vulgatum sine auctoritate Mss. mutari temerarium est, si commodo sensu recepta scriptura exponi possit. Puto igitur 'invidiam' hic accipi debere rem invidiosam, id quod est caussa invidiæ. Ita 'odium' pro homine odioso, qui est objectum odii. Plaut. in Bacchid. IV. 7. 20. 'Hunc si ullus Deus amaret, plus annis decem, Plus jam viginti mortuum esse oportuit. Terræ odium ambulat.' Justinus XI. 3. 'Odium eos omnium populorum esse.' Ad quem locum videndus est

Bernere. Et hoc sensu Titus imperator 'amor ac deliciae generis humani' vocatur Sueton. in ejus vit. c. 1. Et ita 'amor' dicitur, omn.. res quae amatur. Vide Passerat. ad Propert. El. 1. 4. 26. et Broekhus. ad Tibull. Eleg. 1. 2. 4. Ceterum etiam nomen ins. ejus alio ordine Port. et Hav.

Quum ab iis elevaretur, quibus fuit magis, quam fortuna, debentium onerari creditum] *Quibus cum ab eo* [illegible] Gaertn. *levaretur* Lov. 1. Male. V. de ad IX. 37. § 6. Deinde *laborare et creditum* Harl. 2. Port. et Hav.

§ 4 *Creati censores C. Sulpicius Camerinus, Sp. Postumius Regillensis*] *Creati quaestores* Hearnii Oxon. L. 1. Tum *Cl.* vel *Claudius Sulpicius* excus. Aldo antiquiores. Vide ad v. 26. § 2. Deinde *P. Postumius* fragm. Hav. a m. pr. Vide paullo ante ad § 2. *Sp. q; Postumius* vetustiores excusi. Sed copulam primus Aldus omisit, quam nulli etiam codd. agnoscunt. Vide ad II. 17. § 1. *Sp. Postumus* Leid. 1. et fragm. Hav. Contrario modo peccatum erat II. 18. § 1. Denique *Rigillensis* Gaertn. *Religiensis* Lov. 2. 5. et Leid. 2. *Regilensis* Voss. 1. Vide ad IV. 49. § 7.

Captaque jam res morte Postumii, quia collegam subfici censori religio erat] *Captaque jam res* Leid. 2. Ita etiam errant ejusdem et aliorum codd. scribae III. 28. § 7. hoc lib. c. 37. § 9. VII. 28. § 1. c. 34. § 9. IX. 43. § 16. Contra *captus noster*, pro *carptus nost.* Gellio in Praefat. restituit Lipsius Antiq. Lect. V. 4. *Capta jam res* sine conjunctione Port. *carptaque res jam* Lov. 5. et Gaertn. Tum *morte Postumi* Flor. Leid. 1. et fragm. Hav. Vide ad IV. 41. § 11. Insuper *q̃ collegam suffici* Lov. 2. et 4. *qua collegam suffici* Harl. 1. Saepius ita lapsos esse librarios, videbimus ad XL. 29. § 8. *Quia collegam c. non suffici* Voss. 2. et Lov. 3. Praeterea vocem *censori* omittunt edd. princi-[illegible]

[illegible]

§ 6 [illegible]

[illegible] ut eo loco decernatur. Ordo enim est, '[illegible] nem plebis ferendam.'

Quae scirent conspecti [illegible] *dici*] *Quem*, pro *quia*, Leid. 2. Voss. 1. et Lov. 1. Sed male librarii confuderunt compendia ταχυγράφων q̃a et q̃m. Deinde *nollent* Lov. 2. *nolunt* Port. Sed, *quia* interdum etiam cum subjunctivo construi, vidimus ad II. 5. § 5. *voluit* Lov. 4. 5. et Harl. 2. *nolui* Hav. *noluit* Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. quomodo datum esse

videretur. quia præcedens 'senatus,' non volunt, sed voluit requirere putabant. At male. Sæpe enim τῷ *senatus* tamquam nomini conlectivo verbum plurale addi, dictum est ad IV. 38. § 4. Voces deinde *summam æris* desunt in Port. *Summæris* præfert Flor. *summam ejus alieni* Lov. 5.

Quæ indicatura sit, demersam partem a parte civitatis] *Quæ judicatum sit* Gaertn. *quæ judicatura sit* Lov. 4. 5. et Hav. Vide ad V. 26. § 6. Hinc *damnosam partem a parte* Lov. 4. 5. et Harl. 2. *damnosam partem ab parte* Port. Non recte. Supra II. 29. 'Totam plebem ære alieno demersam esse:' ubi vide Gebhard. hoc lib. c. 17. 'Sic M. Manlium, mersam et obrutam fœnore partem civitatis in libertatem ac lucem extrahentem, proditum inimicis.'

Quum interim obæratam plebem objectari aliis atque aliis hostibus] *Tum interim obæratam* Lov. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. *Quum interim obrutam* Lov. 4. Infra XXVI. 40. 'Mixti ex omni colluvione exules, obærati, capitalia ausi plerique.' Doujatius monet, expeditiorem sententiam fore demto illo *quum*, cui nullum postea verbum respondet, nisi *objectari* dicatur pro *objectaretur*. Similiter mox hoc cap. § 10. Gronovius particulam *quam* in oratione infinita delendam esse censet, ejusdemque emendationis alia exempla adfert. Ceterum *aliis atque quæ aliis hostibus* sine sensu dedit Harl. 1.

§ 7 *Passim jam sine ullo discrimine bella quæri*] *Passim nam* Harl. 2. Vide ad IX. 17. § 5. Deinde *sine ullo discrimine bellari* Klockian.

Ab Satrico Velitras, inde Tusculum legiones ductas] Tres priores voces aberrant in antiquioribus edd. Eas primi Mediolan. addiderunt a. 1505. quorum exemplum Ascensius 1513. et inde reliqui secuti sunt. Supersunt etiam in omnibus meis codd. nisi quod *a Satrico* habeant Lov. 4. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Mox addita conjunctione *Latinis Hernicisque Prænestinis* Leid. 1. *Latinis Hernicis Prænestinisque* Harl. 2.

Civium magis, quam hostium, odio, ut in armis terant plebem] *Audio*, pro *odio*, Leid. Tum *et in armis* Hav. Sed τὸ *ut* omittitur in Leid. 1. qui et *steterant*, pro *terant*, præfert. *Stantem* Lov. 2. *terant* Lov. 5. *tereant* Hav. *teneant* Port. Vide ad III. 7. § 3. *Tetant ac teneant* Gaertn. Quales errores in hoc codice obvios esse, vidimus ad IV. 55. § 5. Vulgatum verum est. Supra hoc lib. c. 8. 'Cohortatus milites, ne, tamquam Veios obpugnantes, in opere longinquo sese tererent.'

Meminisse sinant, aut consistere in concione] *Meminisset sinant* aberrans manus librarii dedit in Flor. Deinde *considere in concione* Harl. 2. Port. et Hav. Sed 'in concione,' 'in foro consistebant,' non 'considebant.' Supra I. 28. 'Hi novitate etiam rei moti, ut regem Romanum concionantem audirent, proximi constitere.' IV. 4. 'Cur non sancitis, ne vicinus patricio sit plebeius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem consistat?' Verba autem 'consistere' et 'considere' sæpissime in membranis permutantur. Vide quæ notantur ad Epit. Liv. lib. LXV. Alio ordine *aut consist. in conc*, *aut per ot. libert. mem. sinant* est in Lov. 4. Paullo ante *respirare in urbē* Gaertn. et Lov. 2.

Vocem tribuniciam de levando fœnore et fine aliarum injuriarum agentem] *Vocem tribuniciam ab lev. fœnore* Lov. 2. *vocem tribunici adlevando fœnore* Leid. 1. et Harl. 1. 'Levare fœnus' ut hoc lib. c. 32. 'Tantum abesse spes veteris levandi fœnoris.' VII. 21. 'Novi consules fœnebrem quoque rem, &c. levare adgressi.' Deinde *et in finem al. inj. ag.* Gaertn. *et finem aliarum injur. agentem* Flor. Leid. uterque,

Voss. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Et ita Aldus edidit, pro quo tamen inter errata *fine* reponendum monuit. Neque aliter fuit in Harl. 1. si excerptis ejus fidere licet.

§ 8 *Se nec addici quemquam civem Romanum*] *Abdici* Lov. 2. *adici* Gaertn. quod foret *adjici*, ut est in Lov. 3. Sed ubique hæc verba commutantur. Vide ad I. 30. § 3. *Additi* Hav. Verum, ita etiam librarios sæpe peccasse, dictum est hoc lib. ad c. 15. § 9. Dein *quemquem* Port. Sed vox illa exsulat a vetustioribus inpressis. Primus addidit Aldus: et habent omnes codd. Insuper *civium Romanum* Leid. 2. ut librarius dare forte voluerit *quemquam civium Romanorum*. Sed alios nihil mutantes audiendos arbitror. In verbis proxime præcedentibus *animus plebis*, pro *animus plebi*, legunt Lov. 2. et Gaertn.

Neque delectum haberi, donec inspecto ære alieno] *Dilectum haberi* Flor. Voss. 1. Lov. 1. et Harl. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7. et mox ad § 10. *delictum haberi* transpositis literis Hav. Vide Gebhard. ad Liv. III. 30. § 3. Postea *icōspecto ære alieno* Port. in qua scriptura duplicem lectionem *inspecto* et *conspecto* latere arbitror, quam librarii hoc modo sæpe indicare soliti fuerunt. Vide ad III. 44. § 4. Posterius autem adsumtum videtur ex ipso hoc cap. supra: 'Quia nolint conspici summam æris alieni.' 'Inspicere' autem, ut 'cernere' XXXV. 7. 'Libero fœnore obruebant debitores. Cujus cernendi quum ratio quæreretur:' ubi videndi viri docti. Mox literis transpositis *ratione muniendi*, pro *rat. minuendi*, perperam præferunt Lov. 3. et Hav. Vide etiam ad V. 40. § 4. Hac ratione *minuunt*, pro *muniunt*, datum erat in uno etiam codice III. 55. § 4. *comminuere*, pro *communiere*, IV. 26. § 4. Similia alia vide ad III. 48. § 7.

Superesse sibi liberum corpus, an id quoque nervo deberetur] Pronomen *sibi* deficit in Lov. 4. Harl. utroque, Port. et Hav. quod partim ab ultimis præcedentis, partim ab initialibus literis seq. vocis interceptum est.

§ 9 *Proposita confestim seditionem excitaret*] *Propositam conf. sed. exc.* Flor.

Nam et addicebantur multi, et ad Prænestini famam belli novas legiones] Priori loco copulam omittunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad II. 44. § 3. Deinde *addiciebantur* Leid. 1. *adicebantur* Lov. 2. et Gaertn. *adjiciebantur* Lov. 4. Vide modo ad § præc. *abjiciebantur* Hav. Secundum *et* non exstat etiam in Voss. 2. Insuper *novas* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. Mox in verbis seqq. *censuerant Patres*, in alium ordinem digestis dictionibus, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Præterea *quæ utroque simul*, pro *quæ utraque simul*, Lov. 4. 5. et Port.

§ 10 *Neque juniores nomina dabant, quum Patribus minor præsens cura, &c.*] Sive antecedentia, sive consequentia consideres, apparebit τῷ *quum* hic locum nullum esse. Neque enim ratio datur, cur detrectaverint juniores militiam, quæ si ad hanc quæstionem applicaretur, contrarium potius efficeret; neque si ab eo novam incipias periodum, plena est oratio, aut decenter præcisa. Flagitium ingens oblatum huic loco sic abolendum videtur: *nam neque duci addictos tribuni sinebant, neque jun. nom. dabant. Patribus minus præs. cura creditæ pec. juris exs. quam del. esse: quippe jam a Pr. profectus hostis in agro Sabino consedisse nuntiabatur.* A Mss. est *profectus hostis*. Sic VIII. 22. 'Pestilentiæ, quæ Romanam urbem adorta nuntiabatur.' XXII. 54. 'Cum duobus consulibus exercitus amissi nuntiabantur.' Cæsar VII. 59. 'Jam Cæsar a Gergovia discessisse audiebatur.'

[redacted]

Gebh. Eamdem lectionem servant etiam Voss. 2. et Lov. 3. *ac ludos literarum* Leid. 2. *et ludos terrarum* Lov. 5. *dicentium* autem præfert Flor. sed suprascripta inter versus litera *s*, ut sit *discentium*. Utraque verba sæpius confusa in Mss. fuerunt. Vide Burmann. ad Nason. Fastor. III. 326. *Discentum* habet Harl. 2. Paullo ante *intentos opifices*, pro *intentosque opif.* erat in Harl. 2. Port. et Hav.

Ac repletas semitas inter vulgus aliud puerorum et mulierum] Neque id genus locutionis plane assequor, tametsi sensus non est usque adeo difficilis. Forte autem anastrophe est *vulgus inter repletas semitas*. Glar. *Inter vultus* aberrans dedit librarius Flor. *inter vulgus puer. aliud ac mul.* Leid. 2. *inter vulgus puer. aliud et mul.* Lov. 1. Ceterum non opus est, ut cum Glareano anastrophen in his verbis statuamus. Sola distinctione loci sensus clarior evadet, si, quemadmodum J. F. Gronovius 1665. eumque secutus Doujatius, atque olim Moguntini fecerunt, interpungamus *ac repletas semitas, inter vulgus aliud, puerorum et mulierum*. Alibi quidem *repletus* cum casu secundo nondum vel ex Livio, vel ex aliis scriptoribus prolatum memini: quum tamen idem casus passim verbis 'complere,' 'explere, 'inplere' jungi soleat, analogia certe non adversatur, ut genitivus τῷ *replere* addatur. Id autem in Livio tanto tolerabilius, quod verbis copiæ potius genitivum, quam ablativum, adposuerit. De voce 'plenus' vide ad III. 25. § 6. et ad XXVII. 40. § 8. de verbo 'inplere' ad XXIX. 14. § 2. de voce 'opulentus' ad XXXV. 1. § 11. de voce 'adfatim' ad XXXIV. 26. § 10.

Qua quemque suorum usuum caussæ ferrent] *Qua quæque suorum usuum caussæ* Lov. 4. *quam quemque suorum usuum* Harl. 1. *quaque suorum usuum* Gaertn. Verum, τὸ *quem*, sive *quē*, a sequenti *que* interceptum esse, docet reliquorum codicum in vulgatam scripturam consensus. Deinde *caussa ferret* edd. principes, pro quo Aldus dedit *caussæ ferrent*. Et recte. Aldo enim adstipulantur omnes, quos consului, codd. scripti.

§ 10 *Sed ne mirantibus quidem simile*] *Se ne mirantibus* Leid. 2. *sed ne intrantibus* Gaertn. Deinde *simul* Voss. 2. et Lov. 3.

Circumspiciebat omnia, inquirens oculis, ubinam bellum fuisset] Lege *anquirens*. De quo verbo vide Crepund. III. 3. et notas meas ad Tuscul. Cic. II. 10. et alibi. Sic legendum docet XXV. 29. 'Sedato tandem tumultu, anquirentibus sciscitando mercenariis,' Lipsius Epist. Quæst. IV. 10. *Gebh.* De verbo *anquirere* supra vide hoc libro ad cap. 20. § 12. Hic tamen invitis libris, qui omnes vulgatum tuentur, nihil mutandum arbitror. Ceterum *conspiciebat* est in Leid. 2. *inspiciebat* in Lov. 2. qui idem etiam vocem *oculis* omisit: *ubi jam* in fragm. Hav. a m. pr. sed *nam* et *jam* sæpius confunduntur. Vide ad IX. 17. § 5. Voces *bellum fuisset* deficiunt in Port. solius librarii neglegentia.

§ 11 *Nec amotæ rei usquam, nec oblatæ ad tempus vestigium ullum erat*] Male divisis in voces literis *nec amoter ejus quam* habet Leid. 1. *admotæ* est in Port. a m. pr. et Hav. Vide ad XL. 55. § 5. *Nec āmotæ rei unquam* Lov. 4. Vide ad XXXIX. 31. § 5. *Amore rei* Leid. 2. qui etiam *ad tempus vest. ullum ad tempus erat*, duabus vocibus perperam repetitis, præfert: in quo posteriore ei concinit Lov. 1.

Sed ita omnia constante tranquilla pace] Lege *constabant*. Virgilius Æn. III. 518. 'Postquam cuncta videt cœlo constare sereno.' *T. Faber.* At τὸ *tranquilla* hic positum est pro plurali neutro, ut c. 34. 'Prosperis eo anno bellis tranquilla omnia foris erant.' *J. Gron.* Vulgatum etiam Doujatius adversus Fabrum defendit. Neque ego aliquid mutandum puto, nisi quod *constanti*, pro *constante*, rescripserim.

Ita enim codd. omnes præter Harl. 1. *constantia tranquilla pace* præferentem. *Constanti tranquillaque pace* habent Lov. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. 'Omnia tranquilla' erant 'constanti pace,' ut hoc cap. 'Nec fuit cum Tusculanis bellum: pace constanti vim Romanam arcuerunt, quam armis non poterant.' *Constanti pace* præferunt etiam omnes excusi ante Gronov. Vide hoc lib. ad cap. 14. § 13. Mox *ut eo nec fama*, pro *ut eo vix fama*, Lov. 2. Tum *videri possit*, pro *vid. posset*, Leid. 2.

Cap. xxvi. § 1 *Victus igitur patientia hostium, senatum eorum vocari jussit*] *Victus igitur patientiâ* Leid. 1. *Victus ergo patientia* Lov. 4. Vide ad xxi. 40. § 6. Deinde *vocare jussit* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 4. 5. et Harl. 1. Mox *athuc*, pro *adhuc*, Flor. et Leid. 1. *Ad* et *at* passim in Mss. confunduntur. Vide ad iii. 17. § 2. et hoc lib. ad c. 24. § 8.

Quibus ab ira Romanorum vestra tutaremini] *Vos tutar.* Harl. 2. et Port. *vos tuaremini* Lov. 4. 5. et Hav. *vestra uter omini* Leid. 1. *vestra veremini* Harl. 1. Videri posset Livius *tueremini* scripsisse; sed *tutaremini* reliqui servant, et est etiam verbum Livio frequens. Vide ad v. 32. § 4.

§ 2 *Æstimabunt Patres, utrum plus ante pœnæ, an nunc veniæ meriti sitis*] *Extimabunt Patres* Lov. 2. 3. 4. et Gaertn. *Patres extimabunt* fragm. Hav. *existimabunt Patres* editi ante Aldum, qui *æstimabunt* substituit. Infinitis locis 'æstimare' et 'existimare,' sive, ut indocti librarii scripserunt, 'extimare,' inter se confundi solent in membranis antiquis. Vide ad xxxiv. 2. § 5. Deinde *utrum plutas ante, an nunc veniæ* Klockian. *utrum plus an pœnæ an veniæ* fragm. Hav. *utrum plus ante pœnæ, aut nunc veniæ* Leid. 2. *utrum plus ante pœnæ, an nunc nemine* Gaertn. Denique *meruistis* Leid. 2. Infra xxiv. 45. 'Tum consultandum, utrum defectio prior plus merita sit pœnæ, an hic reditus veniæ.'

Non præripiam gratiam publici beneficii] Scribe *non præcipiam*. Quod verbum Livio peculiare esse, multis jam locis monuimus. *Rhen.* *Præripiam* tantum servant Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac C. idque vir doctus ad oram ed. Curionis probabat. Verius tamen est, ut cum Rhenano, cui reliqui Mss. consentiunt, nisi quod *præcipuam* sit in Lov. 2. *præcipiam* legamus. 'Præcipere' est ante alium capere. Vide Torren. ad Val. Max. ii. 8. ex. 3. et quos ibi laudavit. Infra x. 26. 'Tanta lætitia ac gratulatio fuit, ut præciperetur victoria animis.' xlii. 61. 'Ex eo, quod acciderat, spem futuri præcipientes.' Nolebat Camillus Tusculanis hoc beneficium tribuere, ut culpam commissam donaret, ne gratias sibi potius, quam senatui, agerent: quo facto gratiam senatui debitam et fructum beneficii publice tribuendi præcepisset. Solent autem 'præcipere' et 'præripere' passim in membranis permutari. Vide ad xxii. 41. § 9. Præterea *aio*, id est *animo*, *præripiam*, pro *non prær.* Lov. 5.

Precibus eventum vestris senatus, quem videbitur, dabit] Et id genus oratio notanda: num *quem videbitur* dixerit, pro *qui videbitur*, malens cum casu antecedente conformare relativum, quam cum suo verbo? quod apud Græcos est frequens, et Latini non omnino fugerunt. *Glar.* Supplendum est 'dandum esse.' lib. xxix. cap. 20. 'Sibi placere, &c. consules decem legatos, quos iis videretur, ex senatu legere:' scilicet legendos esse. Et sic compluribus aliis locis Livius: quæ eodem modo dicuntur, ut 'creditur,' 'traditur,' 'dicitur,' cum infinitivo et accusativo, pro nominativo, de quibus egi ad Florum ii. 6. § 45. *Duker.* Locutio hæc in uno Livio sæpissime obcurrit.

... perperam repetita sunt ex ... literis vocis præced. In ver- ... seqq. *Patres ad plebem* habet Hav. pro *Patres ac plebem.* Ita sæpe offenderunt librarii. Vide quæ notantur ad xxi. 32. § 2. Vox *versus* deerat in Lov. 5.

§ 2 *Raptim agmine facto, pervastatis protinus agris, ad portam Collinam signa intulere*] *Acto* videtur legendum, quo genere loquendi sæpe utitur Livius. *Sigon.* Pall. tres *acto.* Interim lectionem nihili cudit Sigonius nescio e quibus libris. Certe edd. primariæ propugnant vulgatam quoque. *Gebh.* Scripsimus e Mss. *acto.* Ut apud Virgil. Æn. vii. 804. et xi. 433. 'Agmen agens equitum.' Liv. vii. 37. 'Relictis impedimentis castrorum raptim agitur agmen.' Auctor de Gall. viii. 7. 'Sin majores copias ageret, in eo loco permanere:' Ita optimæ membranæ. Vulgo *adduceret.* J. F. Gron. Omnes quidem codd. quos consului, etiam integerrimi et optimæ notæ, in receptam lectionem *facto* conspirant. Sed *agmine acto* se in Oxon. L. 1. et B. invenisse auctor est Hearnius. Ita xxiii. 36. 'Præter arma nihil secum miles, raptim acto agmine, extulerat.' xxv. 9. 'Ipse raptim agmine acto quindecim ferme millium spatio castra ab Tarento posuit:' quemadmodum eo loco Sigonius et J. F. Gronovius ex conjectura legendum docuerunt, ubi hic etiam alia ejus locutionis exempla adtulit. xxvii. 16. 'Dies noctesque cursim agmine acto, quum, festinans ad opem ferendam, captam urbem audisset.' xlii. 66. 'Qui phalangem arcesserent, propere misit: qua et serius, quam res postulabat, et raptim acta, turbati cursu adversus instructos et præparatos erant adventuri.' Curtius v. 4. in fine: 'Craterus quoque raptim agmine acto supervenit.' ix. 14. 'Ne levius quidem ægri sequi poterant; quippe agmen raptim agebatur.' Frontin. iv. 7. ex. 13. 'Protinus inde raptim acto Lacedæmonem versus agmine.' Et ita 'agere agmen' est ii. 58. 'Si citius agi vellet agmen, tardius sedulo incedere.' xxv. 36. 'Nunc agendo, nunc sustinendo agmen, quum aliquamdiu haud multum procederetur.' Ut autem hic *raptim acto agmine,* sic 'raptim ducto exercitu,' et 'raptim ducere phalangem' alibi dixit. Ita v. 37. 'Quibus, velut tumultuario exercitu raptim ducto, ægre ad undecimum lapidem obcursum est.' xlii. 66. 'Phalanx, abs trepido nuncio adcita, quum raptim duceretur.' Solent autem passim voces *actus* et *factus* a librariis in membranis vetustis permutari. Vide ad ii. 21. § 4. iii. 3. § 9. et 10. c. 5. § 1. iv. 3. § 7. v. 14. § 6. Epit. Liv. lib. vii. xxii. 9. § 6. xxiii. 25. § 1. xxxviii. 7. § 7. et aliis locis. Adde Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. viii. 44. et Epist. Her. xix. 83. Præterea *ad portam Colinam* Lov. 5. et Hav. *ad portam Collatinam* Leid. 2. Paullo ante *occasione rati,* pro *occasionem rati,* Leid. 1. *occasiones rati* Gaertn.

§ 3 *Concursumque in muros atque portas est*] Voss. 1. *et portas.* Forte *in m. adque p. est.* J. F. Gron. Eadem mihi quoque lectio insuper obvia fuit in Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. et Hav. Neque displicet Gronovii conjectura *in muros adque portas.* Solet enim Livius passim præpositiones repetere, et quidem modo easdem, ut mox videbimus hoc cap. ad § 6. modo alias. Supra ii. 46. 'Jam pugna in manus, jam ad gladios, ubi Mars est atrocissimus, venerat.' iv. 56. 'Seu Carventana arx in spem, seu Verrugine amissum præsidium ad iram compulisset.' v. 8. 'Ut diversæ legiones, aliæ adversus Capenatem ac Faliscum, aliæ contra eruptionem oppidanorum pugnarent:' hoc lib. c. 8. 'Terroremque non in primam tantum aciem, sed etiam ad subsidiarios perlatum.' c. 34. 'Potentis viri quum

inter sui corporis, tum etiam ad plebem.' VII. 12. 'Quis tandem [illegible] censeat, [illegible] nos esse, [illegible] vestros? ad bellum, [illegible] missos?' X. [illegible]. '[illegible] Carvilius, quo majore [illegible] tebatur, in Aquiloniam, [illegible] Cominium, quod obsidebat [illegible]. XXXI. 5. 'Et ex Africa et a Karthagine [illegible] petere.' XXVI. 13. 'Quemadmodum in defectione praesidium, quod [illegible] rat emitti, per cruciatum et ad contumeliam necavimus.' XXVII. 50. 'Numquam per omnes dies, &c. aut senator quisquam a curia atque ab magistratibus abscessit, aut populus e foro:' ubi male Rhenanus praepositionem e delebat. XXIX. 13. 'Consules delectum habere instituerunt, et ad novas scribendas in Bruttios legiones, et in ceterarum exercituum supplementum:' ubi praepositio in vulgo ante Gronovium omittebatur. XXXVIII. 10. 'Tum illam tempestatem coortam, quae ad Antiochum eos, sicut in scopulum, intulisset.' Vide ad III. 36. § 5. IV. 25. § 11. Epit. Liv. L. VII. et Gronov. ad IX. 5. § 9. Solent autem vocula at et ad in Mss. confundi. Vide ad III. 17. § 3. Ceterum *concursumque ad muros atque portas est* habet Gaertn. quod et ipsum verum esse posset.

Tandemque ab seditione ad bellum versi] *Tantumdemque* Hav. Tum *a seditione* Lov. 4. et Gaertn. *ab obsidione* Voss. 2. Deinde *ad bellum viii* Gaertn.

§ 4 *Magistrum equitum A. Sempronium Atratinum dixit*] *Magistratum equitum* Leid. 2. Hinc *Sempronium Attratinum* Leid. 1. et Gaertn. *Sempronium Attracinum* Port. *Sempronium Atracinum* Voss. 2. Lov. 3. 5. Harl. 2. et Hav. *Sempronium Atracinium* Lov. 4. *Sempronium Aratinum* Lov. 2. *Sempronium Tratinum* Leid. 2. Vide ad IV. 7. § 1.

Tantus ejus magistratus terror erat] Vocem *terror* omittit Gaertn. Mox [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Gaertn.

Ex [illegible] [illegible] [illegible]] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] XXXI. 14. '[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] per fora et conciliabula [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].' Sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est. Itaque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. *J. F. Gron.* [illegible] quoque de Mil. Rom. I. 3. [illegible] [illegible] [illegible] *Romanum* habet. *Duk.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cartisano [illegible]. '[illegible].' *Romae* est in Lov. 5. Sed *Romanus* in reliquis scriptis superest, idque Gronovius recte vindicavit. At *minores*, pro *juniores*, profert Gaertn. Vide ad cap. praec. § 10.

Ad edictum sine detrectatione convenere] Lectio haec in uno mihi codice obvia fuit. Nam *sine retractione* habent edd. Rom. 1472. et Parm. tum Mss. Voss. ambo, Leid. ambo, Flor. fragm. Hav. et Port. a m. pr. in quo a m. sec. repositum est *sine retrectatione*. Et ita legunt Harl. ambo, Hearnii Oxon. N. L. 2. et Excerpta Pith. *Sine retractatione* Gaertn. Lov. quinque, et Hav. Antiquiores reliqui, quos vidi, excusi praeferunt similiter. Pro eo Veneti 1495. *retractione* dederunt, Ascensius 1513. *detractione*, Moguntini tandem *detrectatione*, quod, Aldo excepto qui *retractatione* vulgavit, recentiores servarunt. Veterem lectionem revocavi. Vide ad III. 49. § 2.

§ 5 *Dum conscribitur Romae exercitus*] *Dum scribitur* Leid. 1. Eadem varietas erat hoc cap. § 1. et VII. 19. § 6. Ita saepe 'scribere milites' apud Livium obcurrit. Infra X. 25. 'Quatuor millia, inquit, peditum et sexcentos equites dumtaxat scribere

in animo est.' xxxv. 2. 'Quum militem ab se ipso scriptum ex senatusconsulto adjecisset.' Eodem cap. 'Placere tumultuarios milites extra Italiam scribi a prætore.' xl. 1. 'Scribere præterea jussi septem millia peditum sociorum ac Latini nominis.' Mox eodem cap. 'Sociorum septem millia peditum cum trecentis equitibus scribi jussa.' Ita 'scribere legiones' mox c. 31. 'Legionibus novis scriptis, placuit duos exercitus in agrum Volscum legionibus divisis duci.' xxix. 13. 'Ad novas scribendas in Bruttios legiones, et ceterorum exercituum supplementum:' 'scribere supplementum' xxxvii. 50. 'Ut supplementum scriberet, permissum:' ubi vide Gronov. Quin et 'scribere exercitum' est hoc lib. c. 22. 'Obtinuere, ut, &c. tres exercitus scriberent.' viii. 6. 'Duobus scriptis exercitibus per Marsos Pelignosque profecti.' xlii. 10. 'Postulantibus deinde, ut novos exercitus scribere, aut supplementum veteribus liceret, utrumque negatum est.' Ceteri tamen omnes codd. in receptam lectionem uno consensu conspirant. *Romæ conscribitur* edd. principes. Aldus primus voces transposuit, adstipulantibus Mss. quos adhibui.

Castra interim hostium haud procul Allia flumine posita] *Castra interea* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad ix. 9. § 13. Tum *haud prope Allia* scribæ aberratione Port. Vide ad xxxv. 15. § 5. *haud procul Alia* Voss. 1. Lov. quinque, et Hav. Vide ad Epit. Liv. lib. v. et § seq. Mox *late agrum populantes*, serie vocabulorum mutata, Harl. 2. Port. et Hav.

Fatalem se urbi Romanæ locum cepisse] *Cœpisse* Gaertn. *accepisse* Voss. 1. a m. pr. et Hearnii Oxon. N. in margine. Sed nihil mutandum. Infra ix. 21. 'Tutam aciem dictator habuit, quia locum haud facilem ad circumveniendum cepit:' ubi pariter variat unus codex. xxxv. 14. 'Castra metari primum docuisse: ad hoc neminem elegantius loca cepisse, præsidia disposuisse.' c. 28. 'Erat autem Philopœmen præcipuæ in ducendo agmine locisque capiendis solertiæ atque usus.' Et mox, 'Quem locum ipse capturus esset, cogitando aut quærendo exsequebatur.' Veget. de Re Mil. i. 22. 'Cavendum etiam, ne mons sit vicinus altior, qui ab adversariis captus possit officere.' Plenius 'locum castris capere' dixit Liv. eodem lib. xxxv. c. 28. 'Castris quoque quem locum caperet, quantum munimento amplecteretur loci.' Curtius vii. 5. 'Ex iis, qui præcesserant ad capiendum locum castris, duo occurrunt.' Frontin. ii. 7. ex. 12. 'Quum metatores ejus per imprudentiam ita castris locum cepissent.' Tacit. Ann. xii. 55. 'Trosobore duce montes asperos castris cepere.'

§ 6 *Similem pavorem inde ac fugam fore, ac bello Gallico fuerit*] Vox *inde* exsulat a Lov. 4. Tum *bello Gallico fuit* habet Hearnii Oxon. L. 1. Sed quum *fu'it* scriptum fuisset, librarius additam notam vel non vidit, vel perperam omisit. Vide ad xl. 14. § 10. *Fuerat* editi ante Aldum, qui illud reposuit, quod nunc vulgo exstat. Id autem in reliquis scriptis constanter superest.

Si diem contactum religione insignemque nomine ejus loci timeant] *Diem contractum religione* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 1. Gaertn. Port. a m. pr. et fragm. Hav. Sed male. Solent autem sæpe librarii has voces confundere. Vide ad iv. 15. § 8. vii. 6. § 11. ix. 13. § 12. xxix. 18. § 12. xxxi. 8. § 11. xxxviii. 55. § 5. Simili modo etiam permutantur voces simplices 'tactus' et 'tractus.' Vide ad Livii v. 22. § 5. Præterea vox *ejus* non adparet in Leid. 1. Lov. 2. 5. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Denique *teneant* Port. *teneant* Leid. 1. Lov. 2. 5. Hav. et fragm. Hav. Librarios etiam hoc

modo peccare solitos fuisse, vidimus ad v. 22. § 6.

Quanto magis Alliensi die Aliam ipsam] Tollendum omnino istud *Alliensi die*: quod quasi glossema adscriptum fuerat τῷ 'contactum religione diem.' Est autem ineptum. Nam per 'contactum religione diem' intelligebant Prænestini isti omnes omnino dies, qui clade aliqua nobilitati fuerant; non autem particulariter de die Alliensi. *T. Faber.* Immo de solo die Alliensi: apertum est ex eo, quod addit Livius, 'insignemque nomine ejus loci,' quod non nisi de Alliensi die accipi potest. Verba *die Alliensi* ideo suspecta esse possunt, quod in hac narratione nihil est unde constet, hac die illo dicta, aut gesta esse; et quod dictator Romanus c. 29. Prænestinos loci fortuna fretos ad Alliam constitisse dicit, nec de die quidquam addit; quod tamen videtur facturus fuisse, si etiam de diei fortuna sensissent, eique itidem, ut loci fortunæ, spes suas delegassent hostes. His, credo, inductum Fabrum verba *Alliensi die* pro insiticiis habuisse. Sed *quanto magis Alliensi die* est, 'quanto magis, quam Alliensem diem.' Catullus Carm. LXV. 100. 'Quantum sæpe magis pallore expalluit auri.' *Duk.* Ad verba Livii non adtendit Faber, quum voces *Alliensi die*, quæ constanter in omnibus libris supersunt, pro glossemate haberet, et ex contextu tollendas putaret. Præcedentia enim 'diem contactum religione, insignemque nomine ejus loci,' docent Prænestinos non intellexisse omnes omnino dies, qui clade aliqua nobilitati fuerant, sed particulariter diem Alliensem, qui 'ejus loci,' id est, Alliæ, 'nomine insignis' erat. Indicant igitur Prænestini fore ut Romani magis Alliam ipsam reformidaturi sint, quam diem Alliensem, quem tamen tantopere timeant, ut eam insignem rei nulli publice privatimque agendæ fecerint, et Livius retulit hoc lib. c. 1. Fabrum non adsecutum fuisse mentem Livii, vidit etiam Donatus. Ceterum vox *magis* deerat in Voss. 2. Tum *Aliensi* Voss. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. et Hav. et deinde *Aliam* Voss. 2. Leid. 1. Lov. quinque, et Hav. Vide ad § præc. Insuper *Alliam ipsa* Flor. sed ultimam literam τοῦ ipsam intercepit prima vocis seq. Vide ad XXIII. 6. § 9. *Aliam ipsam* Port. Quæ lectio firmaret eorum opinionem, qui omnia fluviorum nomina, quacumque terminatione finiantur, generis masculini existimant. Sed vide Voss. Gramm. III. 10. qui verisimilius docuit, illa ejus esse generis, quod terminatio requirit; sin autem juxta terminationem fuerint fœminina aut neutra, ac nihilominus in masculino usurpentur, id per synthesin fieri, quia respicitur 'fluvius,' vel potius 'amnis:' hinc, se judice, pene σολοικίζειν qui *damnatus Allia* dicere ausit. Scripturam itaque, quam hic obfert Port. errori scribæ tribuendam censeo.

Species profecto his ibi truces Gallorum sonumque vocis] Habent omnes codd. Mss. et inpressi, *Species prof. hic sibi truces Gall.* quod recte a doctis emendatum in *his ibi.* Gebh. *Profecto hic sibi* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. *profecto his sibi* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. Harl. 1. Gaertn. Hav. et excusi usque ad Mogunt. Sed ultima litera pronominis *his* perperam in initio seq. vocis erat repetita. Vide ad XXXVII. 29. § 8. Vocem *ibi* omittunt Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. B. Denique *sonusque vocis* habent edd. Rom. 1472. et Parm. *sonosque vocis* vetustiores eas sequutæ; pro quo Aldus *sonumque* substituit, concinentibus libris scriptis.

In oculis atque in auribus fore] *In oculis atque auribus* Lov. quinque, (nisi quod *in bello atque auribus* sit in Lov. 2.) Voss. uterque, Leid. uterque,

Gaertn. fragm. Hav. Hearnii Oxon. C. excerpta Pith. et edd. principes, cujus loco Aldus vulgavit, ut nunc exstat; cum quo faciunt reliqui calamo exarati: id autem verum esse puto. Passim enim Livius in illis locutionibus, ubi duæ res per conjunctionem similesve particulas copulantur, præpositiones iterare solitus est, quas plerumque librarii modo horum modo illorum codicum posteriori loco expunxerunt, sufficere credentes si semel legeretur, vel alio modo interpolarunt. Ita I. 57. 'Gens, ut in ea regione atque in ea ætate, divitiis præpollens.' III. 25. 'In Lavicanum agrum, inde in Tusculanum hostili populatione veniunt.' c. 47. 'Sævite in tergum et in cervices nostras.' V. 41. 'Quos in Capitolium atque in arcem prosequebantur.' c. 52. 'De sacris loquimur et de templis.' VI. 25. 'Commeatus exercitui comiter in castra ex urbe et ex agris devehitur.' VII. 32. 'Promtos nunc ad ferenda, nunc ad arcessenda adversus se auxilia.' VIII. 1. 'Nec in fide populi Romani, nec in ditione essent.' c. 11. 'Ex Latinis et ex Volscis juventute propere excita.' X. 7. 'Certatum inter Ap. Claudium maxime ferunt et inter P. Decium Murem.' XXII. 53. 'Ad P. Scipionem admodum adolescentem et ad Ap. Claudium summa imperii delata est.' XXIII. 34. 'Ad senatum aut ad consules quam primum deportare.' c. 38. 'Dum hæc in Lucanis atque in Hirpinis geruntur.' Alia exempla vide ad XXVIII. 8. § 3. et XL. 33. § 6. Adde Abrah. Gronovium ad Justin. III. 3. § 6. et Torrenium ad Valer. Max. II. 7. in princ. ut et, quos memorat Corte ad Plinii Ep. VI. 2. § 2. Similiter Livius præpositiones repetiit in locutionibus, quæ connectuntur per particulas 'magis' et 'quam,' similesque. Ita IV. 58. 'Tarditatis caussa in senatu magis fuit, quam in tribunis:' ubi alia vide. Eodem modo in locutionibus, quæ conjunguntur voculis 'non modo' et 'sed.' III. 6. 'Ut non modo ad expeditiones, sed vix ad quietas stationes viribus subficerent:' ubi etiam quædam dixi. Non aliter etiam in locutionibus ἀσυνδέτοις. Vide ad XXXVIII. 18. § 12. Denique in illis, quæ duplici conjunctione *et* cohærent. Vide ad XLV. 8. § 4.

§ 7 *Has inanium rerum inanes ipsas volventes cogitationes*] *Inanes ipsi* fragm. Hav. a m. sec. *inanes ipsa* Harl. 1. Deinde *volentes cogitationes* Flor. sollemni errore, de quo vide ad IV. 49. § 10. *Volutantes cogitationes* edd. Mediolan. 1495. et Veneta 1498. 'Volutare cogitatione' dixit IX. 17. 'Tanti regis ac ducis mentio, quibus sæpe tacitis cogitationibus volutavit animum, eas evocat in medium.' Verum et reliqui excusi et scripti vulgatum servant. Id itaque præferendum arbitror, quamvis utrumque, 'volvere animo' non modo et 'in animo,' sed et 'volutare animo' et 'in animo,' in usu sit, ut vidimus ad Livii II. 49. § 5.

Fortunæ loci delegaverant spes suas] Eleganter utitur verbo 'delegare,' quod non simpliciter aliquid alicui mandare notat, sed id mandare, quod is, qui mandat, facere ipse debebat, ut docet P. Manutius ad Cic. ad Fam. VIII. 1. Indicat igitur, Prænestinos spem victoriæ, quam in se ac viribus suis habere debuerant, in fortuna loci, qui olim Romanis infelix fuerat, posuisse. *Delegaverunt* est in Lov. 4.

Ubicumque esset Latinus hostis, satis scire eum esse] Debet esse *satis scire eum esse*. Rhen. Nescio, quid Rhenanus indicare voluerit: quemadmodum enim scribendum monuit, in omnibus editis superest. An itaque credidit, legendum esse *satis se scire*? Sed pronomen tuto abesse potest, et in nullo etiam exstat scripto. Ceterum τὸ *satis* deest in Gaertn. Male.

Supra I. 9. 'Satis scire, origini Romanæ et Deos adfuisse.' XXXIX. 49. 'Priusquam adpropinquare urbi satis scirent.' XL. 39. 'Saltum Manlianum, per quem transiturum exercitum Romanum satis sciebant, obsederunt.' Alibi autem in variis locutionibus Livius illo *satis* uti gavisus est. Vide ad XXVI. 51. § 2. et XXXVI. 35. § 8. Præterea trajectis vocabulis *scire esse eum* Harl. 2. *eum esse scire* Gaertn. Tum *ubic. esset Latinis hostis* male Leid. 1. et Lov. 2. Mox *ad Regulum lacum* Leid. 2. *ad Regillum lacum* Leid. 1. Sæpe duo hæc verba in Mss. permutantur. Vide ad VIII. 5. § 10.

Centum annorum pace obnoxia tenuerint] *Pace obnoxia* Voss. 1. a m. pr. *obnixa* a m. sec. quomodo etiam præferunt Leid. 2. Lov. 1. 2. et Harl. 2. Alibi sæpe ita variant librarii in scriptis et inpressis libris. Vide hoc lib. ad c. 12. § 8. Vulgatum verius est. Intelligitur pax cum Latinis inita, Sp. Cassio iterum et Postumo Cominio consulibus, cujus meminit Liv. II. 33. Ex quo tempore quum paullo plures, quam centum anni effluxerint, numero rotundo Livius usus fuisse censendus est. 'Per annos prope centum' dixerat hoc lib. c. 2. 'Terror accesserat defectione Latinorum Hernicorumque, qui, post pugnam ad lacum Regillum factam, per annos prope centum numquam ambigua fide in amicitiam populi Romani fuerant.' Quum autem jam eo tempore ex fœdere cum Latinis icto plures quam centum anni numerarentur, illud *prope* habita ratione Hernicorum additum esse, ibidem vidimus. In hoc fœdere 'nihil esse, quo bellare, cum quibus ipsi velint, prohibeantur' Latini, ipsi Romani fatentur VIII. 2. Ex illis tamen, quæ ibidem c. 4. et c. 5. sequuntur, patet Romanos sub umbra fœderis æqui servitutem Latinis inposuisse. Inter alia autem legibus hujus fœderis cautum erat, ut, si Romanis bellum gerendum foret, Latini ad id milites, quot petiti forent, submitterent. Infra VII. 12. 'Solatio fuit pax Latinis petentibus data, et magna vis militum ab iis ex vetusto fœdere, quod multis intermiserant annis, accepta.' Ob similes itaque leges, quæ in componendo fœdere convenerant, pax illa *obnoxia* vocatur: quoniam per illam Latini quasi in potestatem Romanorum venerint, et sub ditione eorum fuerint. Hinc 'subjectus' et 'obnoxius' junguntur Livio VII. 30. 'Amici forsitan pariter ac nunc, subjecti atque obnoxii vobis minus essemus:' ubi vide. Paci huic obnoxiæ, sive qua populus in ditionem alterius transit, obponitur 'æqua pax,' sive 'æquum fœdus.' Livius IX. 20. 'Inpetravere, ut fœdus daretur: neque ut æquo tamen fœdere, sed ut in ditione populi Romani essent.' Vide Livium ipsum XXXIV. 57. Vocem autem 'obnoxius' multis inlustrarunt Salmas. ad Solin. p. 23. Gronov. ad Senec. de Ira III. 8. et Schulting. ad Quinctil. Declam. I. 6. Præterea *tenuerunt* est in Lov. 2.

§ 8 *Ne qua terra sit nefasta victoriæ suæ*] *Ne qua transit nefasta* Lov. 2. 5. et Voss. 2. Per compendium scriptum fuerat *t'ra sit*, et hinc factum est *transit*. Eodem errore pro *terras*, sive *t'ras*, scriptum erat in uno codice *trans* V. 33. § 9. *Ne qua terra sit ne fata* Gaertn. *ne qua certa sit nefasta* Lov. 2. Præterea *nefastā victoria sua* Leid. 1. Lov. 2. 4. 5. Port. et fragm. Hav. Ea lectio si vera esset, *victoria sua* foret 'victoria de se parta,' victoria qua Romani superati erant. Ita 'amor noster' est, quo ego amor ab alio, amor alterius erga me, apud Ovid. Epist. Her. XVII. 204. 'cum ventis noster abibit amor.' Vide ad XL. 2. § 6. *Terra* autem *nefasta victoria sua* esset 'infelix,' 'ominosa propter victoriam de se partam,' eodem modo, quo 'dies nefastus' pro religioso, in-

fausto ponitur apud Sueton. in Tib. c. 53. 'Quum diem quoque natalem ejus inter nefastos referendum suasisset.' Id 'prave et perperam' fieri existimat Gellius Noct. iv. 9. 'Religiosi enim dies dicuntur tristi omine infames inpeditique, in quibus et res divinas facere, et rem quampiam novam exordiri temperandum est, quos multitudo inperitorum prave et perperam nefastos adpellant.' An ergo eorum inperitorum numero adcensendus etiam erit Horatius? qui similiter loquitur Od. iii. 13. 1. 'Ille et nefasto te posuit die.' Ita et 'locus nefastus' apud Statium Theb. i. 273. 'Arcades hic tua (nec pudor est) delubra nefastis Inposuere locis:' et Theb. xi. 287. 'juvat ecce nefasto Stare loco, regimenque manu tractare cruentum.' Si hoc loco vulgatum placet, *terra nefasta victoriæ suæ* notabit 'terram, qua sibi non licebat, nefas erat vincere,' ut apud eumdem Statium Theb. iv. 517. 'Et triplicis mundi summum quem scire nefastum est:' quo modo et 'nefastum' pro inlicitum est apud Curtium vii. 5. 'Nihil ulli nefastum in Bessum interfectorem regis sui videbatur:' in quam lectionem tantum non omnes codd. a viris doctis excussi consentiunt. Plinius xiv. 19. 'Prolibare Diis nefastum habetur vina, præter inputatæ vitis, fulmine tactæ.' Doujatius exponebat: ne, etiamsi dies nefastus sit, terra tamen nulla sit ubi sibi nefas vincere. Verum 'diei nefasti' non meminit Livius, sed tantum 'loci nefasti.' Vox *suæ* deficit in fine in Harl. 1. Paullo ante *imitaturum*, pro *irritaturum*, Lov. 5. *invitaturum* Lov. 4. Vide ad i. 15. § 1.

§ 9 *Quin ipsi Galli si obferantur*] [Vid. Lectt. Varr.] Pall. tres et edd. priscæ *Quin ipsi sibi Galli si offerantur*. At Sigonius in vetusta lectione germanæ lectionis vestigia ait contineri, *Quin ipsi sibi Galli se offerant*. Unde putat legendum, *Quin ipsi si ibi Galli se offerant*. Gebh. Invenio in scriptis et primis edd. *ipsi sibi Galli*. Sigonianus amplius *offerant*. Forte interpunctio tantum mutanda, hoc modo: *Quia ipsi sibi Galli si offerantur illo loco, se ita pugnaturos, ut Romæ pugnaverint*. J. F. Gron. *Quin ipsi Galli se offerantur, illo loco se* Leid. 2. *Quin ipsi sibi Galli si offerant illo loco se* Harl. 1. *Quin ipsi sibi Galli si offerantur, se illo loco se* Gaertn. *Quin ipsi sibi Galli si conferant illo loco se* Hearnii Oxon. C. *Quin ipsi sibi Galli si conferantur illo loco* Lov. 4. *Quin ipsi sibi Galli si offerantur illo loco, se* Leid. 1. Lov. 2. 3. Hav. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. L. 2. Exc. Pithœi, et edd. vetustæ usque ad Frobenianam 1531. quæ prima τὸ *sibi* omisit. Eam deinde recentiores secutæ sunt. Et ita reliqui Mss.

Ut Romæ pugnaverint in repetenda patria, ut postero die ad Gabios] *Romæ ut pugnav.* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Gaertn. *Romæ ut pugnav.* Hav. *ut Romæ pugnav.* Lov. 2. Deinde *ut postero ad Gabios* Leid. 2. Mox *tum quum effecerint*, pro *tunc q. eff.* Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad Livii ii. 12. § 15. *Tum, quum effecerunt* Lov. 2. *tum, quum fecerint* Lov. 4.

Ne quis hostis, qui mœnia Romana intrasset, nuncium secundæ adversæque fortunæ domum perferret] *Ne quis hostis mœnia Rom. intr.* Voss. 2. *qui Rom. mœnia intr.* Leid. 2. et Lov. 2. Tum *nuncium adv. secundæque fort.* Lov. 2. *nuncium fœdæ adversæque fort.* Lov. 4. 5. et Hearnii Oxon. N. Male. Nam per 'secundam fortunam' intelligitur victoria ad Alliam reportata, et, qui fructus ejus fuit, Romæ expugnatio; per 'adversam' autem 'fortunam,' quod Roma iterum ejecti, et ad Gabios occidione occisi sint. Scriptum per compendium fuerat *scd'æ*, sive *secundæ*, inde parva mutatione *fedæ*, sive *fœdæ*, datum est. Denique *perferet* Harl. 1. et fragm. Hav. *perferrent* Port. a m. pr. *præ-*

ferret Lov. 5. *proferret* ed. Rom. 1472.

Cap. xxix. § 1 *His utrimque animis ad Aliam ventum est*] *Utrique* edd. Rom. 1472. et Parm. *utrumque* Voss. a m. pr. Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad xxi. 45. § 1. *ad Aliam* Voss. 2. Leid. 1. Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. et Hav. atque ita mox hoc § et § 5. præferunt iterum Flor. Leid. 1. Hav. et Lov. 2. 3. 4. ac 5. Vide ad Epit. Liv. lib. v. *Ad Galliam* Gaertn.

Postquam in conspectu hostes erant instructi intentique] *Postquam hostes in conspectu erant* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *postquam in conspectu omnes erant hostes* Hearnii Oxon. L. 1. *postquam in conspectu hostis erat instructi intentique* Lov. 2.

Videsne tu, inquit, A. Semproni, loci fortuna illos fretos ad Alliam constitisse] *Inquit D. A. Semproni* Harl. 1. Tum vox *loci* deerat in vetustioribus excusis; quam quum servent omnes exarati, eadem recte ab Aldo interposita est: non enim Quinctius ideo Prænestinos culpat, quod 'fortuna tamquam constantissima re freti' sint, (ut de C. Sempronio consule Romano supra refert Liv. iv. 37.) sed quod 'loci fortuna, inani re,' confidant. Supra cap. præc. 'Fortunæ loci delegaverant spes suas.' Vide Gronov. ad ix. 11. § 5. Deinde *constisse*, duarum literarum repetitione neglecta, Harl. 1. *consedisse* Lov. 4. Vide h. lib. ad c. 27. § 7.

Nec illis Dii inmortales certioris quidquam fiduciæ, majorisve quod sit auxilii, dederint] *Nec in illis Dii* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Hav. et a m. pr. fragm. Hav. *nec illis Diis* Harl. 2. *nec illis Diis Dii*, utraque lectione juncta, Lov. 5. *nec illis Di* Flor. Vide ad v. 14. § 4. Tum *quidquid fiduciæ* Port. *qcq̄ ī fiduciæ* Hav. *quidquam fortunæ* Port. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. B. Sed eam vocem ex præcedd. verbis male a librariis repetitam puto. Denique *majorisve quod sit auribus terruit*, nescio quid cogitans, dedit scriba Gaertn. *Majori suæque sit auxilii dederint* Lov. 3.

§ 2 *Fretus armis animisque, concitatis equis invade mediam aciem*] *Armisque animis* Flor. Tum *invade meniam aciem* Harl. 1.

In turbatos trepidantesque inferam signa] *Inturbatus trepidantes qui feram signa* corruptissime dedit librarius Leid. 1. *in turbatos trepidantes inferam signa* Lov. 5. *feram*, pro *inferam*, dederunt etiam scribæ in Lov. 2. 4. Harl. 2. Port. et Hav. Infra ix. 23. 'Ferte signa in hostem.' Sed reliquorum consensus in vulgatum potior est. Vide ad ii. 53. § 2.

Expetite pœnas debitas] *Expedite pœnas* Harl. 1. et fragm. Hav. confusis literis *d* et *t*, de quo vide ad vii. 16. § 3. 'Expetere pœnas' rectum est. Supra i. 23. 'Magnumque Deorum numen, ab ipso capite orsum, in omne nomen Albanum expetiturum pœnas.' xxvi. 13. 'Tanta aviditas supplicii expetendi, tanta sanguinis nostri hauriendi est sitis.' Vide Gronov. ad xxx. 18. § 9. Mox *scilicet vobis*, pro *simul vobis*, Lov. 4.

§ 3 *Non equitem, non peditem sustinuere Prænestini*] *Sustinere* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. fragm. Hav. et apud Hearnium Excerpta Pith. Tum *non peditem, non equitem* Lov. 2. Sine discrimine modo equites, modo pedites primo loco memorari, videbimus ad xxxiv. 26. Reliquorum itaque codd. auctoritas suadet, ut nihil mutemus.

Primo inpetu ac clamore dissipati ordines sunt] Vox *primo* non adparet in Voss. 2. *inpetu a clamore dissipati* habent Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Sed ultima litera τοῦ *ac* intercepta est ab initiali vocis seq. Vide ad xxiii. 8. § 9. Illa *primo inpetu ac clamore* inlustrantur ad cap. 4. hujus lib. § 9. *Primo inpetu et clamore* Lov. 2. Tum *dissipati sunt ordines* Gaertn.

Dein, postquam nullo loco constabat acies, terga vertunt] *Deinde* Flor. Voss. uterque, Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et omnes excusi usque ad Jac. Gronovium, qui *Dein* substituit, quemadmodum in Leid. 1. fuisse videtur. Vide ad III. 3. § 6.

Præter castra etiam sua pavore prælati] *Perlati* legendum est potius: alioquin *præter* vacat, ut in v. 26. 'Effusa fuga castra sunt prælati.' *Sigon.* Etsi *præ* in *prælati* habet vim τοῦ *præter*, tamen non minus recte dicitur 'præter castra prælati,' quam 'castra prælati.' Vide Gronovium ad XXIX. 32. § 8. Eadem ratio est in 'trajicere trans' XXI. 26. et XXV. 14. et in 'perrumpere per' III. 70. *Duk.* Scholion hoc Sigonii demum apparuit in posthuma ejus ed. 1592. et ideo minoris est auctoritatis. *Perlati*, quemadmodum Sigonius emendandum censebat, obfert solum fragm. Hav. Sæpe ita variant scribæ in codd. manu exaratis. Vide ad lib. XXXVIII. c. 28. § 8. Hic tamen nihil mutandum. Eadem enim locutio etiam obcurrit VII. 24. 'Præter castra etiam sua fuga prælati arcem Albanam petunt.' Et ita 'præter fasces prævectus' XXIV. 44. Neque magis in his τὸ *præter* vacare censendum est, aut, si vacat, magis displicere debet, quam τὸ *ante* in illo XXI. 20. 'Præoccupatos jam ante ab Hannibale Gallorum animos esse:' vel τὸ *prius* in illo eodem lib. c. 32. 'Quamquam fama prius præcepta res erat.' Quibus locis plura similia videnda sunt. Et sane si *præter* additum τῷ *prælatus* Sigonius ideo mutandum censuit, quia *præ* in *prælatus* sensu τοῦ *præter* adhibetur; quomodo ferre potuit, præpositionem, cum qua verbum compositum est, eidem in regimine addi? Id tamen Livio frequens esse, vidimus ad Præfat. § 11. Vulgatam lectionem Sigonii conjecturæ præferebat etiam Gebhardus ad II. 14. § 7. Ceterum Clericus ad hunc locum 'præter castra præferri,' sive 'præter castra fugere,' proverbium militare esse existimabat, cujus, si per librarios licuisset, exemplum haberemus apud Terent. in Phorm. V. 2. 3. 'Ita fugias, ne præter castra, quod aiunt:' ubi scripserunt nunc *ne præter casam*. Verum, præterquam quod viri docti ex Mss. nullam hic lectionis varietatem agnoverint, (nisi quod Bœcler. in duobus invenerit *causam*) *casam*, non *castra*, hic legit jam Donat. sive quisquis est, qui Donati nomine circumfertur, ita inter alia notans: 'Hoc est, ne prætereas casam tuam, quæ sit tibi tutissimum receptaculum.' Iis itaque adversantibus vulgatum mutari audacius est, quam ut placere possit; certe si in vulgato commodus sensus sit, quem Gujet. Bœcler. et alii dare conati sunt. Vide etiam Erasmum in Adag. Titulo 'Modestia modusque' p. m. 1300. Ceterum *et jam*, pro *etiam*, Lov. 3. Insuper *præter castra etiam suo pavore prælati* perperam obferunt Lov. 2. 4. et Hav. Mox *sistant*, pro *sistunt*, Leid. 1.

§ 4 *Locum, quem tumultuario opere communirent, capiunt*] *Cominuerant* Hav. *communiverant* Flor. et Lov. 2. *communierant* Port. a m. sec. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. nec non Neapol. Latinii. Verum non ceperunt locum, quem jam communiverant, sed quem communituri erant. Rectius ergo *communirent*, pro quo simplex *munirent* obfert Hearnii Oxon. B. quem non audio. Vide ad III. 42. § 3.

Extemplo ureretur ager] *Ureretur extemplo ager* Leid. 1. Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *uteretur extemplo ager* Port. a m. pr. qui *agero* ex interpolatione exhibet. *Extemplo uteretur ager* Lov. 5. Mox *depopulatusque*, pro *depopulatisque*, Leid. 2. *delatisque* Lov. 5. Tum *inferetur*, pro *inferretur*, Voss. 1. *infertur* Gaertn.

§ 5 *Sed, postquam, direptis ad Alliam castris*] Τὸ *postquam* deficit in Leid.

2. Tum *ad Aliam* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5. et Hav. Vide hoc cap. ad § 1. Præterea *directis castris* fragm. Hav. a m. pr. Vide ad XXXVII. 31. § 5.

Id quoque munimentum relictum: et vix mœnia tuta rati] *Hii quoque* Gaertn. qui voluisse videtur *hic quoque*. Sed *id* servant reliqui: *idque* Port. et Harl. 2. Vide ad v. 27. § 1. Deinde *monimentum* Leid. 1. *monumentum* Voss. 1. et Lov. 4. ac 5. Vide ad IV. 10. § 6. *munimen* Hav. Vide ad II. 10. § 2. Hinc *tuta rapti* Voss. 1. et Lov. 4. ac 5. Tum *Prænesti* Lov. 2. Male. Vide h. lib. c. 9. § 3. In verbis seqq. *includunt*, pro *includunt*; habet Port.

§ 6 *Octo præterea oppida erant sub ditione Prænestinorum*] [Vid. Lectt. Varr.] Codd. nihil mutant, nisi quod *propterea* legant Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Ita sæpe *præter* et *propter* in Mss. commutantur. Vide ad IV. 61. § 10. Eumdem errorem commissurus etiam fuerat librarius Lov. 3. Sed, prima syllaba vocis *propterea* jam exarata, (se falli animadvertens,) ea tamen non deleta veram lectionem adscripsit, unde in eo nunc *Octo pro præterea oppida* superest. Fabri conjectura displicuit Doujatio, qui *per ea tempora* non necessarium putabat; quoniam, non de suo tempore id Livium prædicasse ex τῷ *erant* satis intelligitur: ideo vero Livium *præterea* dixisse addit, ut innuat octo oppida fuisse sub Prænestinorum ditione præter ipsum Præneste ceterorum caput. Non aliter τὸ *præterea* accepisse videtur Faber, sed eam ipsam ob caussam vulgatum damnasse, quod ita Quinctius non novem, ut mox § 9. dicitur, sed decem oppida cepisset. Verum omnino decem oppida subegisse, novem vi cepisse, Præneste per deditionem recepisse, ipse Livius § 8. tradit. Et tamen in monumento a Quinctio in Capitolio fixo 'novem' tantum 'oppidorum captorum' mentio fit, quod Livius eam mutilam adduxerit, et forte aliquid de Præneste desideretur, quemadmodum J. F. Gronovius ad § 9. existimavit. Nisi potius dicendum sit, per 'novem oppida' intelligi illa quæ erant ditionis Prænestinorum, de quibus victis proprie hoc monumentum positum erat. Velitræ enim, decimum oppidum, colonia erat Romanorum.

Velitras exercitus ductus] *Excitus ductus* Hav. Sed quum *ex'citus ductus* per compendium scriptum foret, additam notam librarius male omisit. Vide ad X. 33. § 1. Paullo ante *deinceps*, sine copula *que*, Lov. 3. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 7 *Eæ quoque expugnatæ: tum ad caput belli*] *Hee quoque expugnatæ* Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn. *Hæ quoque expugn.* Port. et Hav. *Ea quoque expugnata: tum* Voss. 2. et Lov. 3. *Ea quoque expugnavere: tum* fragm. Hav. a m. pr. *Eas quoque expugnavere* Hearnii Oxon. N. in margine. *Eo quoque expugnato, tum ad caput belli* Oxon. L. 2. *Eoque oppugnato, cum ad caput belli* Lov. 4. *Iñ*, sive *inde*, pro *tū*, sive *tum*, est in Lov. 2. facili lapsu ob ductuum similitudinem. Sed vulgatum, quod in melioribus codd. superest, loco non movendum.

Id non vi, sed per deditionem, receptum est] *Id non vis et per ded.* Leid. 1. Sed quum olim *set*, pro *sed*, scriptum fuisset, ut sæpius in Mss. invenitur, ejus prima litera perperam voci præcedenti in fine accessit. Deinde *per ditionem* Flor. et Leid. 1. Sæpius ita peccasse librarios, videbimus ad XXVI. 21. § 17.

§ 8 *T. Quinctius, semel acie victor, binis castris hostium, novem oppidis vi captis*] Quinctii prænomen *T.* deficit in Hearnii Oxon. L. 2. Tum *semel aciem victor* Leid. 1. qui insuper *binis castris otium opp.* perperam dedit; *binis castris ocius, novem opp.* Lov. 2. in contextu, vulgata lectione margini adscripta.

Romam revertit] *Romam vertitur* Leid. 2. *Romam revertitur* Voss. 1. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. Nihil muto; sed *revertit* accipio tempus perfectum. Passim enim Livius hujus verbi perfectum et inde declinata alia forma activa extulit. Ita VII. 17. 'Præda ingenti parta victores reverterunt:' ubi etiam codex unus *revertuntur*. XXVI. 50. 'Intra paucos dies ad Scipionem revertit:' hic etiam alii *revertitur*. XLI. 6. 'Per eos dies Ti. Sempronius Gracchus et L. Postumius Albinus ex Hispania Romam quum revertissent.' c. 12. 'Claudius duarum gentium uno anno victor Romam revertit:' et alibi sæpe. Soliti autem fuerunt librarii verbis activis perperam terminationem passivorum addere. Vide ad XXXIX. 22. § 8. In verbis præcedd. *in deditionem recepto*, pro *in ded. accepto*, est in Lov. 4.

Triumphansque signum, Præneste devectum, Jovis Imperatoris in Capitolium tulit] *Triumphatis* et *duxit* Lov. 1. *Triumphantisque signum, Pr. dev., Jovis imperator in Capit. duxit*, a reliquis dissentiens, Leid. 2. ut innuat, Quinctium, quem nomine 'imperator' indicat, Præneste Romam tulisse signum Jovis non cognominati 'Imperatoris,' sed 'Triumphantis.' Verum male. Vulgatum enim, quod reliqui omnes codd. defendunt, firmatur etiam testimonio P. Victoris, qui in libro de Region. Urb. Romæ in reg. VIII. memorat 'Signum Jovis Imperatoris Præneste devectum.' A Livio in diversa abire videtur Cic. qui Jovis Imperatoris signum illud non a T. Quinctio Cincinnato Præneste, sed a T. Quinctio Flaminino ex Macedonia Romam devectum, et in Capitolio positum fuisse, refert in Verr. IV. 58. 'Tria ferebantur in orbe terrarum signa Jovis Imperatoris uno in genere pulcherrime facta: unum illud Macedonicum, quod in Capitolio videmus: alterum in Ponti ore et angustiis: tertiam quod Syracusis ante Verrem prætorem fuit. Illud Flamininus ita ex æde sua sustulit, ut in Capitolio, hoc est, in terrestri domicilio Jovis, poneret.' Dissensus hic Ciceronis ac Livii viros doctos in varias opiniones abire coëgit. Lipsius ad Plinii Panegyr. Trajani c. 5. existimat, id signum 'T. Quinctii' nomine inscriptum fuisse et dedicatum, haud addito cognomine, atque alium alio traxisse; Livium et P. Victorem retulisse ad T. Quinctium Cincinnatum, Ciceronem ad T. Quinctium Flamininum. Vide etiam Syllog. Epist. quas Burm. edidit, tom. I. epist. CCCCXXIX. et CCCCXXX. Duo Jovis Imperatoris signa in Capitolio fuisse, alterum a T. Quinctio Cincinnato Præneste, alterum a T. Quinctio Flaminino ex Macedonia devectum, statuit Just. Rycquius de Capitol. c. 24. et similiter etiam Alex. Donatus de Urbe Roma II. 7. Addit autem Rycq. ideo alterius simulacri nullam mentionem fecisse Ciceronem, quod Prænestinum illud Græco isto longe vilius fuerit. Et sane Cic. non simpliciter memorat 'tria Jovis imperatoris, quæ in orbe terrarum ferebantur, signa,' sed insuper 'uno in genere pulcherrime facta.' Inter pulcherrime facta igitur hoc Prænestinum referri non potuit. Chishull in Antiquit. Asiat. docet quosdam fuisse, qui pro *Jovis Imperatoris* apud Cic. legendum censent *Jovis Imbricitoris*, eum enim indicari, qui Græcis ὄμβριος vocatur. Ipse vero, quum Jupiter hic forma pueri effictus sit, conjicit, Ciceronem per compendium scripsisse *Jovis Imp.* pro *impuberis*, ex quo deinde oscitantes librarii fecerint *Jovis Imperatoris*: quæ iterum conjectura viris doctis, qui Acta Erudit. Lipsiæ edunt, displicuit in a. MDCCXXIX. p. 146. quoniam, vocem *impuberis* compendiaria illa scriptura sic expressam alibi obcurrere sibi persuadere nequeant; et facilius sit literas IMP. exponere *Im-*

peratoris, quemadmodum in Inscript. et nummis eo sensu fere semper leguntur, quam *Impuberis*; ideoque verisimile non sit, compendio illo in hac re ibi usum fuisse Ciceronem. Ipsi vero credunt, minore negotio in Cicerone legi posse *Jovis Temperatoris*, quod Jupiter *Οὔριος* sit, qui, ut Horatius inquit Od. III. 4. 45. ' mare temperat ventosum.' Vel etiam locum Cic. integrum esse, et Jovem *Οὔριον Imperatorem* dici potuisse, quod imperium habuerit in ventorum rabiem et indomitas undas. Quidquid est, in eo inter ipsos et Ryequium ac Donatum convenit, duo diversa fuisse signa Jovis, alterum Imperatoris a T. Quinctio Cincinnato Præneste Romam adlatum, alterum Jovis *Οὔριον* sive *Imperatoris*, quod T. Quinctius Flamininus ex Macedonia advexit; utrumque autem in Capitolio dedicatum fuisse. Prioris istius Romam translationem verbis Livianis describens Pighius in Annal. ad a. CCCLXXIV. p. 240. vocat ' signum Jovis Induperatoris:' quod qua auctoritate fecerit, non adparet. Antiquissimos Latinos *Induperator* vel *Endoperator*, pro *Imperator*, dixisse, nullum est dubium; Livium tamen similibus antiquatis usum fuisse, nisi ubi ipsas antiquarum formularum voces in medium adfert, nemo mihi persuadebit. Vide ad XXXVI. 2. § 2. Dukerus observarat etiam loca Lipsii et Ryequii, iisque addiderat sequentia: ' De his signis etiam alia tradiderunt doctissimi et antiquitatis Romanæ peritissimi viri, quæ non carent scrupulo. Veluti, quod Nardinus Rom. Vet. V. 16. scribit, incertum esse, an signum Prænestinum Jovis Imperatoris apud P. Victorem idem sit, atque illud de quo agit Cic. Or. Cat. III. 8. et 9. et an in arce vel alibi in Regione VIII. Urbis positum fuerit: item, quod Donat. de Urb. Rom. II. 7. dicit, de signo Macedonico Jovis Imp. agere Cic. d. Or. Catil. III. et Obsequentem de Prodigiis c. 122. ac denique quod Lipsius ad Plin. d. l. adfirmat, signum Macedonicum ad ætatem Plinii et infra eam durasse, negant Ryequius l. d. et Hotomannus ad Cic. in Verr. IV. 58. Sed, ea hic pluribus excutere, ab hoc loco et instituto nostro alienum est.' Hæc notarat vir celeberr. quæ hic etiam conspici, ex re esse duxi.

§ 9 *Dedicatum est inter cellam Jovis ac Minervæ*] *Dedicatumque est* Lov. 4. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. Deinde *inter Jovis cellam et Min.* Hav. *inter Jovis cellam Min.* Port. *inter cellam Jovis et Min.* Harl. sec. et edd. Aldina priores. Mox *monimentum*, pro *monumentum*, Leid. 1. et Lov. 2.

His ferme incisa literis fuit: Jupiter atque Divi omnes hoc dederunt, ut T. Quinctius dictator oppida novem caperet] Animadvertat lector, inscriptionem istam in Livio valde imperfectam atque mutilam exstare. Id quod ex Sex. Pompeio de Verb. Signific. in voce 'Triens' cognoscitur, qui ex Cincii Mystagogicon libro secundo ex eadem inscriptione plura adducit, quæ docent partem illam a Livio citatam esse male detruncatam, et librariorum, ni fallor, magis errore, quam Livii ipsius oscitantia. Non tam enim admiratione et Capitolina dedicatione dignum est, dictatorem populi Romani novem oppida Prænestinæ ditionis haud potentis cepisse; quam novem diebus oppida novem cepisse. Quod quidem ipsum in dicta T. Quinctii tabula Capitolina pulchre expressum fuit: coronamque auream, victoriæ caussa duarum librarum pondo et trientis Jovi donum dedisse: quemadmodum Cincius illius tabulæ verba exponit. Quod etiam in Livio non reperitur. Igitur monumentum vetustum rerum a T. Quinctio gestarum hoc, tam ex Livio, quam ex Festo, in hunc fere modum suppleri potest:

IVPITER. ATQ. DI. OMNES. HOC. DEDER.
VT. T. QVINCTIVS. DICT. OPPIDA. NOVEM
DIEBVS. IX. CAPERET. X. PRAENESTE. IN
DEDITIONEM. RECIPERET. EARVM
RERVM. ERGO. TRIENTEM. TERTIVM
PONDO. CORONAM. AVREAM
IOVI. D. D.

Pighius in Ann. ad a. CCCLXXIV. p. 240. *Ferme* ait Livius: non igitur necesse, ut totum illum titulum verbis omnibus, quibus conceptus fuit, retulerit. Certe nullis in libris antiquis reperitur, præterquam, *Jupiter atque Divi omnes hoc dederunt, ut T. Quinctius dictator oppida novem caperet:* quæ mutila esse, atque in iis desiderari, 'novem' vel 'totidem diebus,' forte et aliquid de Præneste, non iverim inficias. Meminit ejusdem tituli Festus: 'Trientem,' inquit, 'tertium pondo coronam auream dedisse Jovi donum scripsit T. Quinctius dictator, quum per novem dies totidem urbes, et decimo Præneste cepisset.' Itaque Pighius monumentum T. Quinctii tam ex Livio quam ex Festo ita instaurari posse censuit: 'Jupiter atque Divi omnes hoc dederunt, ut T. Quinctius dictator oppida novem diebus novem caperet, decimo Præneste in deditionem acciperet. Earum rerum ergo trientem tertium pondo coronam auream Jovi donum dedit.' Non inprobo conatum. Sed hoc totum in exemplaria Livii contra omnes veteres libros a Grutero relatum esse, id vero probare non possum, inque eo tanti viri providentiam vehementer desidero. Hæc enim vis est, quæ ad quidvis audendum fenestram patefaciat. Quid autem indignius, quam ut princeps civis, instar exoleti e pædagogio, pannis et coloribus et fasciis alienis male conspectus incedat? Ille quidem paupertate sua involvi, et, quod attulit vetustas, magno animo ferre liber ac suus multis partibus maluit. Itaque nos ea delevimus, facile concedentes aliquid ingenio ad emendandam veterum scripturam, dummodo ad sententiam ea, ut aqua in usum, molliter ducatur, non trahatur, aut trudatur. Adsuere, et versus integros, nec necessarios, ob verbum elegans interponere, aut ab aliis interpositos, ubi prohibere possumus, pati, nec pudoris est, nec sæculi nostri. *J. F. Gron.* Sententiam Pighii recte ex usu, quem in lingua Latina habet adverbium *ferme*, refellit Gronovius: quod indicio est, inscriptionem ab ipso Livio in pauca contractam. Nam *ferme* et *fere* sæpe summa et præcipua capita rerum denotant. Livius I. 15. 'Hæc ferme Romulo regnante domi militiæque gesta.' XXIII. 34. 'In has ferme leges fœdus ictum.' Suetonius in Cæs. c. 25. 'Gessit autem novem annis, quibus in imperio fuit, hæc fere.' *Duk.* Vox *incisa* non adparet in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *Jupiter ac Dii omnes* Lov. 4. *Jupiter atque Dii omnes* Lov. 4. Harl. 2. Port. Gaertn. fragm. Hav. a m. sec. et edd. vetustæ. Pighius etiam *Jupiter atque Di omnes* restituebat. Sed vulgatum præfero, quod primus Frobenius 1735. in contextum recepit, et reliqui codd. tuentur. *Divus* autem et *Diva*, pro *Deus* et *Dea*, in vetustis formulis passim reperiuntur. Infra VII. 26. 'Si Divus, si Diva esset, qui sibi præpetem misisset, volens propitius adesset.' XXV. 12. 'Nam is Divus exstinguet perduelles vestros, qui vestros campos pascunt placide.' XXIX. 27. 'Divi Divæque, inquit, maria terrasque qui colitis, vos precor quæsoque.' Et ita sæpe. Insuper τὸ *hoc* deficit in Voss. 2. Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *hæc dederunt* obferunt vetustæ edd. usque ad Aldum, qui, concinentibus reliquis scriptis, dedit *hoc dederunt*. Vide ad XXI. 52. § 10. Tum *ut Quinctius dictator*, omisso

prænomine, Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxonienses L. 2. et C. An forte legendum *dederunt, T. Quinctius dictator oppida novem caperet?* Videntur enim librarii illud *ut*, quod necessarium putabant, partim formasse ex ultimis literis præcedentis *dederūt*, partim ex prænominis Quinctiani litera *T.* Similiter fere Sueton. in Cæsar. c. 30. 'Hoc voluerunt, tantis rebus gestis Cæsar condemnatus essem.' Sed nec vulgatum, pro quo stant reliqui codd. damno. Ceterum, quæ Gruterus in contextum postremæ ed. ex mente Pighii receperat, recte inde iterum Gronovius expulit. Neque muto sententiam, licet videam etiam Just. Rycquium de Capit. c. 24. Pighii emendationem probasse.

§ 10 *Die XX. quam creatus erat, dictatura se abdicavit*] Nihil emendatius hac esse oratione videtur; cum tamen, si veteres libros attendamus, turpissime depravata sit, in quibus ita est: *Duodevicesimo, quam creatus fuerat, dictatura se abdicavit.* Item, *Duodevicesimo, quam creatus fuerat, die dictatura se abdicavit.* Quod magis probatur: prior enim syllaba vocis *dictaturæ* in errorem impulisse librarium videtur, ut vocem *die* omiserit. Hæc autem si germana lectio est, accipiendum est dictum esse *duodevicesimo die*, pro *XXII. die;* sic enim antiquos locutos esse docet Nonius bis verbis: 'Duodevicesimo, ita ut, Duodecimo. Varro Human. Rerum lib. XVI. 'Mortuus est anno duodevicesimo: rex fuit XXI.' Cato l. IV. Originum: 'Deinde duodevicesimo anno post dimissum bellum, quod IIII. et XX. annos fuit.'' Quamquam Gellius V. 4. superius exemplum ex Fabii Annalibus profert ita: 'Mortuus est anno duo et vicesimo. Rex fuit annos viginti et unum.' ['Ne hic Sigonius ostendit, se quoque errare posse: cum Livius I. 40. de Tarquinio Prisco dicat, 'duodequadragesimo ferme anno, ex quo regnare cœperat Tarquinius,' quis nescit, pro trigesimo octavo anno dictum?'] *Sigon.* Breviter describit hanc victoriam cum triumpho Eutropius in Breviario historiæ Romanæ II. 2. 'T. etiam Quinctius Cincinnatus,' inquit, 'Prænestinos, qui usque ad' (alias V. C. *adusque*) 'urbis Romæ portas venerant, bello persequutus ad flumen Alliam vicit, et civitates,' (V. C. itidem *et octo civitates*) 'quæ sub ipsis agebant, Romanis adjunxit. Ipsum Præneste aggressus in deditionem accepit. Quæ omnia ab eo gesta viginti diebus, triumphusque ipsi decretus.' Eadem fere Livius de celeritate ejus expeditionis hic tradit, T. Quinctium die XX. quam creatus erat, dictatura se abdicasse scribens. Quocirca non assentior iis, qui ex veteribus libris ipsum duodevicesimo die, id est, vigesimo secundo, ut interpretantur, abdicasse opinantur. *Pighius* in Annal. ad a. CCCLXXIV. p. 240. Pal. 2. *Duodevicesimo die, quam creatus fuerat:* de qua emendatione videantur Sigonii scholia. *Gebh.* Pall. *Duo de vicesimo die.* Perinde ut Sigoniani, nisi quod vox *die* transposita est. Sed miror id eum interpretari vicesimo secundo, contra quam fert ratio sermonis, auctoritate Nonii, quæ et ipsa jam dudum a viris doctis spreta est: præsertim cum afferat ex Fabii annalibus, 'mortuus est anno duo et vicesimo.' Aut igitur intelligendus octavus decimus dies, aut scribendum, *Duo et vicesimo, quam creatus erat, die dictatura se abdicavit.* Viginti diebus hæc omnia ab illo gesta narrat Eutropius: sed potest ille rotundum numerum videri secutus. Chiflet. *Duo vicesimo.* J. F. Gronov. *Deumcesimo, quam creatus erat, dictatura* Harl. 1. *Duodevicesimo, quam creatus erat, dictatura* Hav. *Duovicesimo, quam creatus erat, dictatura* Leid. 1. *Duo die vigesimo, qua creatus erat, dictatura* Lov. 2. *Die vicesimo*, vel *Die*

vigesimo, quam creatus erat, dictatura Voss. ambo, Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. et Gaertn. *Die vicensimo, quam creatus erat, dictatura* Flor. Vide ad v. 54. § 5. *Die vicesimo creatus erat, dictatura* Leid. 2. *Die vicesimo, qua creatus erat, dictatura* fragm. Hav. Sed *quam* hic ponitur pro 'postquam,' quod Livio aliisque admodum frequens est. Vide Hadrian. Cardin. de Serm. Lat. p. 68. Adde Burmann. ad Suet. Cæs. cap. 25. Abrah. Gronovium ad Justin. xxvi. 1. § 10. et quæ notantur ad Liv. xxviii. 16. § 14. Ceterum quum omnes membranæ *vicesimo* genere digniori præferant, ita etiam restitui. Vide ad viii. 11. § 15. Recentiores editores dederant *Die vigesima*, secuti Gruterum, qui ita primus in postrema ed. vulgavit. Priores omnes per notas numerales dederunt *Die XX. quam creatus erat*, nisi quod Cervic. habeat *Die vigesimo*, Ascensius a. 1530. *Die vicesimo*. Tandem *Duodevicesimo*, quod non nisi in ambiguæ fidei Mss. obviam fuit, licet optimæ notæ libri Donjatio vocentur; sive, ut Gronov. conjecit, *Duo et vicesimo*, probare ausus non sum. Nam *Duo et vicesimo* pro *Secundo et vicesimo* non videtur stili Liviani esse. *Duodevicesimo* autem foret decimo octavo, ut Gronov. docuit; ita enim 'Duodequadragesimus' Livio est trigesimus octavus i. 40. ut Donjatius observat. Jam autem, si Quinctius duodevicesimo post die, quam creatus erat, se iterum dictatura abdicasset, Eutropius, celeritatem victoriæ ab eo partæ prædicaturus, non numero rotundo majore usus fuisset: ita enim celeritatem illam multum imminuebat. Tandem *se dictatura abdicavit* Lov. 4.

CAP. XXX. § 1 *Comitia inde habita tribunorum militum consulari potestate*] In mentem venire posset, uno ambitu hanc et sequentem periodum hoc modo jungendam esse: *Comitiis inde habitis tribunorum militum consulari potestate, quibus æquatus patriciorum plebeiorumque numerus, ex Patribus creati, &c.* Verum codd. nihil mutant, nisi quod convulso verborum ordine *Comitia tribunorum militum inde habita consulari potestate* habeat Voss. 2. et *æquatus patriciorumque numerus*, una voce perperam deficiente, Port. Locus itaque non sollicitandus est. Vide hoc lib. ad cap. 4. § 7.

§ 2 *Ex Patribus creati P. et C. Manlii cum L. Julio*] *P. A. C. Manlii* Port. *P. et C. Manlius* Lov. 4. et 5. *P. et C. Manlio ius* Harl. 1. Cujus librario fraudi fuit, quod aliis fuisse vidimus hoc lib. c. 22. § 1. Reliqui vulgatum recte servant, nisi quod *P. et C. Manli* sit in Flor. Leid. 1. et fragm. Hav. Vide ad xxxviii. 27. § 8. *P. et C. Mallii* Gaertn. Vide ad xxxiv. 52. § 2. Deinde præpositio *cum* non est in Leid. 2. *M. Julio* autem præferunt Leid. 2. Lov. 5. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. atque Exc. Pithœi. Τιβέριος Ἰούλιος vocatur Diod. Sicul. Biblioth. lib. xv. pag. 484. qui multum a Livio differt in recensendis tribunis consularibus hujus anni.

Plebes C. Sextilium] *Pleb* ambigue dedit Leid. 2. *plebis* Harl. 2. *plebs* Lov. 1. 2. 4. 5. Port. et Hav. Vide ad i. 20. § 6. *et C. plebes C. Sextilium* Gaertn. *plebes est Sextilium* Voss. 2. et Lov. 3. Sed librarii neglegentes se *ē*, sive *est*, scriptum videre crediderunt pro litera *C.* qua *Caius* notari solet.

M. Albinum] Vet. lib. *M. Albinum*; optime. Est enim e plebe. *Sigon.* E Pal. 2. atque ed. Campani *M. Albinium* edendum curavi. Occupavit autem munere Sigonius. Vulgo *M. Albinum*. Gebh. *M. Albinum*, ut ante Sigonium passim edebatur, tenent Voss. 2. Lov. 4. 5. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et C. Neque aliter Lov. 2. nisi quod insuper omittat prænomen *M.* Illo nomini juncto *Malbinium* exhibet

Harl. 1. Vide ad XXXVIII. 35. § 2. Reliqui recte *M. Albinium* ostentant. Non raro 'Albinus,' pro 'Albinius,' corrupte a librariis datum est. Vide ad v. 40. § 9.

§ 3 *Dedit. Manliis, quod genere plebeios, gratia Julium anteibant, Volsci*] Omnia hæc verba deerant in Leid. 2. *Malliis* præfert fragm. Hav. *Malleis* Gaertn. Vide ad § præc. Tum *quod genere plebeio* Voss. 2. Leid. 1. et Harl. 1. sine sensu: neque melius *quod genere quod plebeio* Lov. 1. *genere plebeios*, voce priori *quod* omissa, Lov. 3. Deinde *gratiam Julium anteibant* Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. *gratiaque Julium anteibant* Harl. 2. Port. et Hav. *gratiaque quod Julium anteibant* Gaertn. *gratia ante Julium ibant* fragm. Hav. *gratia Julium anteibat, et Volsci* Harl. 1.

Volsci provincia sine sorte, sine comparatione, extra ordinem data] *Volscorum provincia* Harl. 2. Port. et Hav. Male. Supra v. 12. 'Valerio Potito Volsci provincia evenerat:' ubi iidem codd. eodem modo peccabant. *Volscique provincia* Gaertn. Mox *extra ordinem datam* fragm. Hav.

Cujus et ipsos postmodo et Patres, qui dederant, pœnituit] Vet. lib. *postmodum*. Sigon. *Cujus et ipsas post-me* Lov. 1. *cujus et ipsum postmodo* Lov. 2. *cujus et ipsos postea* Leid. 2. *cujus et ipsos postmodum* Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. Neapol. Latinii, et Hearnii Oxon. L. 1. et C. Supra II. 1. 'Ne postmodum flecti precibus aut donis regiis possent.' Quum tamen certiores codd. vulgatum *postmodo* servent, eos potius sequor. Vide ad XXV. 38. § 12.

§ 4 *Inexplorato pabulatum cohortes misere*] *Inexplorato paulatim cohortes* Lov. 5. a m. pr. *Inexplorato pabulatu* Leid. 2. Sed male: *inexplorato* enim adverbialiter Livio ponitur. Infra XXI. 25. 'Ibi exexplorato profectus in insidias præcipitatus.' XXII. 4. 'Inexplorato postero die, vix dum satis certa luce, angustiis superatis, id tantum hostium, quod ex adverso erat, adspexit.' XXVII. 26. 'In quas inexplorato euntes Romani quum incidissent.' 'Pabulatum mittere' ut Cæsar Bell. Civil. I. 40. 'His pontibus pabulatum mittebat.' 'Pabulatum ire' X. 19. 'Gellius Egnatius pabulatum cum cohortibus paucis ierat.' XL. 25. 'Pabulatum lignatumque milites irent.' c. 30. 'Pone castra utrique pabulatum et lignatum ibant.' Insuper *cohortes missæ* Neapol. Latinii: *cohortes miserat* Lov. 2.

Quum id falso nunciatum esset] *Quum illud falsum nunciatum esset* Gaertn. *id falsum* Voss. 2. Leid. 1. fragm. Hav. et Lov. 2. ac 3.

Ipsi in insidias præcipitavere] Τὸ *ipsi* non adparet in Leid. 2. et Lov. 1. Tum *ipsi insidias præcipitavere* præfert Hav. *ipsi insidias præcipitaverunt* Gaertn. Sed præpositionem *in* intercepit prima syllaba vocis seq. ut sæpe alibi factum. Vide ad I. 14. § 7. II. 30. § 13. c. 51. § 5. et III. 43. § 5. Vide alia ad VIII. 38. § 6. *Se ipsi insidias præcipitavere* Lov. 2. Librario male displicuit, τὸ *præcipitare* hic οὐδετέρως poni, quod tamen Livio frequens est. Vide ad XXV. 11. § 6.

§ 5 *Dum iniquo loco sola virtute militum restantes*] *Dum loco iniquo* Harl. 2. Lov. 4. 5. Port. et Hav. Tum *virtute militum restatur* Harl. 2. *virtute militum restant* Port. a m. pr. quasi id pendeat a particula *dum*, ad quam potius sequentia 'cæduntur, cæduntque' referuntur, ut ita locus aptius cohæreat, qui ceteroquin divellendus et post ea verba interpunctione dividendus foret. *Virtute militum resistentes* Lov. 4. et edd. principes, cujus demum loco Froben. a. 1535. *restantes* subposuit. Et recte. Ita enim reliqui omnes codd. Vide ad IV. 58. § 4.

Cæduntur, cæduntque] *Cæduntur* deest in Leid. 1. *cædunt*, reliquis omissis, legit fragm. Hav. a m. pr. *cæ-*

[redacted]

duntur, exsulante etiam voce sequenti, Voss. 1. a m. pr. (cujus margini *caduntque* a m. altera adscriptum est,) Voss. 2. Lov. 3. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. et C. neque aliter se quoque in duobus Pall. invenisse, auctor est Gebhard. ad IV. 58. § 4. qui addit, Campani editionem id inversum exhibere *caedunt caeduntur que*. Et ita erat etiam in Flor. Mox *castra licentia*, pro *cast. jacentia*, perperam Port. Tum *in altera parte*, pro *ab altera p.* Lov. 3. et *invaserunt*, pro *invasere*, Gaertn.

§ 6 *Ab ducibus utrobique prodita temeritate atque inscitia res*] Vet. lib. *prodita*. Sigon. Pal. 1. *utroque prod. t. atque stultitia res*. Pal. 2. quod et ex suo protraxit Sigonius, male *prodita*, contra morem Latini sermonis. *Gebh.* Primo *A ducibus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Gaertn. et fragm. Hav. Tum *utrum sibique*, pro *utrobique*, Flor. *utroque* Voss. 2. et Lov. 3. Male. Vide ad XXXIII. 15. § 12. Illud *utrobique* magnas tenebras interpreti Delphinico obfundit, qui, sciens utrique Manlio eamdem provinciam datam fuisse, ut non duobus locis prodere vel perdere rem Romanam potuisse videantur, ambos quidem Manlios adversus Volscos missos fuisse existimat, sed tamen proprio quemque exercitu; idque ex eo conjicit, quod mox addatur 'revocati etiam inde exercitus et duces.' Verum, ut de posteriori illo prius videamus, fundamentum hujus conjecturæ admodum est infirmum. Quod enim *revocati* numero multitudinis proponatur, non sequitur, *exercitus* accipiendum esse numero eodem, quum *revocati* respiciat et exercitum et duces, atque duobus etiam singularis numeri nominibus adjectivum plurale addi soleat. Infra XLIV. 19. 'Brevi extorres regno Ptolemæum et Cleopatram Romam venturos.' Huc etiam pertinet illud IV. 57. 'Exemplo fuit collegas eumque intuentibus, quam gratia atque honos opportuniora interdum non cupientibus essent:' ubi vide quæ notantur. Similiter duobus substantivis, alteri numeri pluralis, alteri singularis, verbum plurale additur. Vide ad III. 30. § 1. immo et additur duobus substantivis numeri singularis. Vide ad I. 21. § 7. Verum insuper necesse non est, ut statuamus, ambos Manlios divisis exercitibus rem gessisse, quod etiam eos fecisse aliunde probari nequit. *Utrobique* enim est et illo loco, ubi in insidias præcipitaverant qui citati profecti erant, ut cohortibus pabulatum missis præsidio forent, et ad castra, quæ interim ab altera parte hostes invaserant. Adparet, qui hoc sponte videre non potuit, numquam adtente Livium legisse. Præterea *prodita temeritate atque inscitia res* Harl. 2. Lov. 5. Port. et Hav. Vulgatum quidem præfero, quod optimi codd. in id consentiant, nondum tamen video, cur ea scriptura Gebhardo dicatur esse contra morem Latini sermonis: ut enim hic 'prodita res,' ita 'restituta res' III. 12. 'Neminem unum esse, cujus magis opera putet rem restitutam:' ubi plura vide. *Prodita est temeritate atque inscitia res* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Sed ex ultima litera τοῦ *proditæ*, a reliquis disjuncta, fecit librarius verbum substantivum *est*, quod sæpe unica litera *ẽ* exarari solet. Vide ad VII. 34. § 13. *Prodita temeritate atque stultitia res* Gaertn. *stultitia*, pro *inscitia*, etiam præferunt Voss. 2. Lov. 3. et Hearnii Oxon. N. Verum ea lectio ex alterius expositione nata est: *inscitia* enim est 'stultitia,' 'inperitia.' Vide Gifanii Observ. Ling. Lat. ea voce. Infra VII. 34. 'Quænam illa inscitia belli ac pigritia est?' *Perdita temeritate atque inscia res* Lov. 4. *perditæ res temeritate atque stultitia* habet fragm. Hav. a m. pr. pro quo altera dedit *prodita*. Sæpius verba 'perdere' et

'prodere' culpa scribarum commutantur. Vide ad XXVI. 36. § 9.

Quidquid superfuit fortunæ populi Romani, id militum] Nimis elate inflateque, *quicquid superfuit fortunæ populi Romani.* Alliam aut Cannas cogites. Multum sane supererat; idque non horum militum virtus (hactenus utilis, ut se ipsi loco iniquo non sine aliqua clade expedirent) sed prudentia Patrum et ipsa fortuna servavit, quæ hostibus eripuit mentem victoria utendi. Scribe, *quicquid superfuit,* (nempe de his exercitibus) *fortuna populi Romani et militum.* Mos est Romanis scriptoribus, atque inprimis Livio, quæ insperatam salutem in magno periculo attulerunt, ea fortunæ populi Romani delegare. Ut I. 46. 'Forte ita inciderat, ne duo violenta ingenia matrimonio jungerentur, fortuna credo populi Romani, quo diuturnius Servii regnum esset, constituique civitatis mores possent.' II. 40. 'Ibi fortuna populi Romani duos hostium exercitus, haud minus pernicioso quam pertinaci certamine, confecit.' VII. 34. 'Nos deinde aut fortuna populi Romani aut nostra virtus expediet.' Et, quod prorsus simile est præsenti dicto, XXXV. 6. 'M. Claudius scripserat, fortunæ populi Romani et militum virtuti gratiam habendam, quod res bene gesta esset: consulis opera et militum aliquantum amissum, et hostium exercitum, cujus delendi oblata fortuna fuerit, elapsum.' *J. F. Gron.* Gronovio consentit Doujatius, ejusque conjecturam probat, nisi quod voculam *et*, pro *id*, interseri non absolute necessarium judicet, sed legendum existimet *quidq. superf., id fortuna pop. Rom. militum.* Puto tamen minorem mutationem fore, si cum Gronovio *et* scribamus pro *id*, quam si cum Doujatio *id* loco motum trajiciatur. Accedit nunc, Hearnium monuisse, se in Oxon. L. 2. et C. invenisse *quicq. sup. fortunæ pop. Rom. ac militum:* quomodo ego quoque in Lov. 4. et 5. obfendi; quum insuper *fortuna* etiam exhibeat Lov. 2. Codd. mei reliqui vulgatum servant, nisi quod *tuta est* præferant Harl. 2. et Gaertn. errore scribarum. Vide ad X. 37. § 2. Ceterum *fortunam populi Romani* memorat etiam Tacitus Histor. III. 46. 'Adfuit, ut sæpe alias, fortuna populi Romani, quæ Mucianum viresque Orientis illuc tulit, et quod Cremonæ interim transegimus.' Eadem etiam sub vario habitu in nummis præsertim Nervæ sæpius obcurrit. Similiter 'fortunam urbis' laudat Livius III. 7. 'Deserta omnia, sine capite, sine viribus, Dii præsides ac fortuna urbis tutata est.'

§ 7 *Revocati etiam inde exercitus ac duces*] Pall. duo 1. ac 3. *revocati etiam exinde.* Pal. 2. *revocati inde etiam.* Gebh. *Revocati etiam exinde* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et fragm. Hav. *revocati inde etiam exercitus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Ceterum omnia hæc verba *adf., et adp. nescire eos, &c. quantum a Volscis* desunt in Harl. 1. culpa librarii, cui fraudi fuit vocis *Volscis* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11. *Eos nescire* alio ordine præferunt edd. Rom. 1472. et Parm.

§ 8 *Otiumque inde, quantum a Volscis, fuit*] *Sociorumque inde* corrupte Leid. 1. Pro *ocium*, ut sæpissime in Mss. exaratum fuit, primo datum erat *socium*, adsumta in principio hujus vocis litera, quæ vocem præcedentem finit. Vide ad XXXVII. 29. § 8. Inde autem *sociorum* alii effinxerunt, qui *sociũm*, pro *sociorum*, per contractionem scriptum esse opinabantur. Tum *inde* deficit in Hav. Deinde *fuit*. *Seti id modo* legit Harl. 1. *fuisset: id modo* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et vetustiores excusi. Pro eo Ascensius 1513. et 1516. dedit *quantum a Volscis fuisset, fuit: id modo:* quem

[redacted]

quidam secuti sunt. Frobenius demum 1535. id dedit, quod nunc editur. Et ita habet Flor.

Id modo extremo anno tumultuatum] *Extremo anni* Lov. 2. quod non displiceret, si plures ac certiores codd. probarent. Vide ad XXXIX. 23. § 3. nunc vero vulgatum servo. Tum *tumultuatum est* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. In verbis, quæ sequuntur proxime, *debellarunt*, pro *rebellarunt*, perperam præfert Gaertn. Sed passim verba cum voculis *de* et *re* composita inter se commutantur. Vide ad IX. 10. § 6.

§ 9 *Eodem anno etiam ipsis querentibus penuriam hominum novi coloni adscripti*] Omissum est hoc loco coloniæ nomen. Nam de Prænestinis intelligi non potest, qui jam rebellarunt. Quidam de Satrico hoc intelligunt; at hoc statim post fit hostium receptaculum. Ego de Veliternis intelligere malim. Nam illi, otio gestientes, in agrum Romanum incursionem fecisse paullo post describuntur. *Glar.* Desideratur coloniæ nomen. Nam de Prænestinis rebellantibus intelligi non potest. Ne de Satrico quidem et Velitris: neque enim syllabas habent, quæ erroris causam tribuere librario potuerint. Itaque ego sine dubio legendum puto, *Eodem anno Setiam, ipsis querentibus.* Setiæ enim coloniæ post Satricum deductæ meminit Vell. I. 14. Et Livius lib. VII. extremo *Norbam et Setiam finitimas colonias* vocat: cum tamen, quo anno deducta Setia sit, nusquam apud eum exstet. Quod autem *novi coloni* dicat de iis, qui tum primum deducti sint, non est mirum. Etenim sic locutus est II. 34. 'Norbæ in montes novam coloniam miserunt.' Et Pædian. in Pison. 'Pompeius non novis colonis eas constituit, sed veteribus incolis manentibus jus dedit Latii.' Item, 'Placentiam novi coloni deducti sunt.' *Sigon.* Campani ed. *ipsius.* At Sigonius contendit legendum, *Eodem anno Setiam ipsis.* Rationes vide apud ipsum. *Gebh.* Multa hujus generis *Setiam, ipsis* ex Livio adnotavit Gronovius de Pec. Vet. II. 4. quibus facile plura addi possent. Eadem ratione de Pec. Vet. III. 17. contra Scaligerum et alios defendit vulgatam scripturam Catulli Carm. X. 'Respondi, id quod erat, nihil nec ipsis, Nec prætoribus esse, nec cohorti, Cur quisquam caput unctius referret:' nam quia ibi præcedit, 'quid esset jam Bithynia, quo modo se haberet, ipsis' referendum dicit ad Bithynos. Est locus vexatissimus. Sed dubitari potest, an hæc sit sententia verborum Catulli, ob hanc præcipue caussam, quod provinciales plerumque nihil minus, quam caput unctius ab administratione prætorum Romanorum referebant. *Duk.* *Eodem anno ipsis querentibus* Voss. 1. *Eodem anno ipsis etiam querentibus* Harl. 2. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Port. et Hav. *Eodem anno etiam querentibus* Lov. 3. *Eodem anno etiam ipsis querentibus* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. Flor. et Hearnii Oxonienses. Si autem pro eo cum Sigonio *Eodem anno Setiam* legendum est, error inde ortus esse videbitur, quod librarius literam *S* initialem omiserit, ut eum postea minio aliove colore ornatius exararet. Vide etiam ad VII. 42. § 8. Similes errores sæpius commissi sunt apud poëtas in initio versuum; unde factum, ut, si vox mutila ac capite truncata tamen commodum sensum exhiberet, nulla ei litera præposita fuerit. Vide Bentl. ad Hor. Epod. XVII. 33. vel ut postea, non consultis melioribus libris, alia, quam debebat, adderetur. Vide eumdem Bentl. ad Hor. Od. II. 18. 30. Neque tantum apud poëtas in initio versuum ita peccatum est, sed et in medio eorum, ut et in scriptis aliorum auctorum, ubi litera majuscula erat scribenda. Ita *Acerrio*, pro

Saverrio, perperam datum erat IX. 45. § 1. Præterea si *Setiam* reponendum, simul etiam dicendum erit, inter Livium et Velleium non convenire de anno, quo coloni novi Setiam adscripti sunt. Annus enim hic est undecimus post illum, quo Galli Romam ceperunt; at teste Vellei. Setiam colonia deducta est anno nono post eam Romanorum calamitatem. Sed et de aliis coloniis inter eos non convenit. Vellei. enim Nepe vel Nepete coloniam deductam scribit nono post Setiam anno, adeoque anno septimo decimo post Romam a Gallis captam. Verum Livius ejus deductionem jam memoravit hoc lib. c. 21. et ita anno septimo post eam urbem expugnatam. Vide etiam hoc lib. c. 3. § 2. Adde, locutionem 'colonos,' vel 'novos colonos adscribere' potius convenire coloniæ jam olim deductæ, sed cujus nunc tantum numerus colonorum subpletur. Infra XXXI. 49. 'Triumviri inde creati ad supplendum Venusinis colonorum numerum, &c. C. Terentius Varro, T. Quinctius Flamininus, P. Cornelius, Cn. F. Scipio. Hi colonos Venusiam adscripserunt.' Et alibi. Vide ad Epit. Liv. lib. IV.

Rebusque haud prosperis bello, domestica quies] *Rebus haud prosperis bello* Gaertn. *rebus haud properis bello* Flor. Tum *bello domo, domestica quies* Voss. 1. et Leid. 2. Mox *tam trib. mil., quam plebis gratia majestatisque inter suos* Lov. 2. *Rebusque haud prosperis bello domestico quies tam trib. mil. quam pleb. gratia majestasque, quæ inter suos* Lov. 4. *majestatisque* etiam Lov. 3. verba *inter suos* exsulant a Gaertn. quæ in aliis omnibus recte supersunt.

CAP. XXXI. § 1 *Tribunis militum consulari potestate*] *Tribuni militum* Gaertn. Una voce auctius *Tribunis militum consulari potestate creatis* præferunt Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. C. Male. In his enim subintelligitur participium verbi substantivi, quod non adsecuti librarii illud *creatis* fulciendæ orationi inseruerunt. Vide ad IV. 47. § 7. ubi similiter in quibusdam codd. peccabatur, eorum aberrationem probante Sigonio.

Sp. Furio, Q. Servilio secundum, Licinio Menenio III.] Pro *Licinio Menenio III.* legendum puto *C. Licinio.* Me in hanc sententiam ducit Diodorus, qui quatuor hujus anni tribunos militum his nominibus edit, Bibl. lib. XV. p. 487. *Λεύκιος Φούριος*, Κόϊντος *Σερούϊλιος*, *Γάϊος Λικίνιος*, *Πόπλιος* Κλοίλιος. Item Livius, qui postea c. 39. 'C. Licinium' eum, qui primus e plebe magister equitum fuit, tribunum militum scribit fuisse; neque tamen, quo anno fuerit, exstat, nisi hoc anno dicamus. Item quod idem sequenti anno tribunos militum patricios omnes a plebe invita factos scribit: quasi vero hoc ipso non omnes fuerint, si quidem 'C. Licinius' e plebe fuit. Quod vero in veteribus etiam libris legatur *Licinio Menenio III.* caussam attulerunt imperiti illi emendatores veteres Nicomachus et Victorianus, qui quia scripserant bis *Licinium Menenium* ante tribunum, hoc etiam loco inscite scripserunt, ubi in *Licinum* inciderunt, et de suo *III.* addiderunt, itemque *Menenium.* Sigon. Sigonio consentit Pighius in Annal. ad CCCLXXVI. p. 242. Damnata tamen lectio *Licinio Menenio III.* vel *tertium*, superest in omnibus scriptis Hearnii Oxoniensibus meisque, nisi quod *Lucinio Menenio III.* præferant Flor. et Lov. 5. *L. Menenio tertium* Leid. 2. et Lov. 4. Præterea primi tribuni nomen ita exhibet fragm. Hav. *Sp. Furioque II°.* secundi vero hic omittit, sed ejus loco post *M. Horatio* interponit *Q. Servilio M.* At Gaertn. duorum illorum priorum nomina ita confuse effert, *Spurio Servilioq; II°. Furio Quintio.* Lov. 2. *Sp. Spurieque Servilio secundum.* Lov. 3. *Sp. Furio-*

que Servilio secundum.

P. Clœlio, M. Horatio, L. Geganio] *Prædæ clio* Lov. 3. *P. Coclio* Lov. 5. *P. Cedio* fragm. Hav. *P. Cecilio* Hearnii Oxon. L. 2. *P. Clœlio primo* Gaertn. *P. Clœlio I°. Oratio M.* Lov. 2. *P. Clœlio I. Horatio I. M.* Leid. 1. quasi hic etiam prænomen loco motum esset, et librarius dare voluisset *P. Clœlio primum, M. Horatio primum.* Deinde *M. Lucio Geganio* Leid. 1. atque Hearnii Oxon. L. 2. et C. quasi librarii indicare vellent, duplex se Geganii prænomen 'Marcus' et 'Lucius' in Mss. reperisse. Et sane mox hoc cap. § 5. in omnibus codd. uno tantum excepto, *Marcus* dicitur, ubi vide. *L. Greganio* Leid. 2. et Hav. Vide ad IV. 17. § 7. et modo ad § 5.

§ 2 *Erat autem et materia et caussa seditionis æs alienum*] Prius *et* non adparet in Leid. 2. et Lov. 1. Male. Vide ad II. 44. § 3.

Sp. Servilius Priscus, Q. Clœlius Siculus censores facti] *Priscusque Lelius* Lov. 2. *Priscusque Clœlius* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. 4. 5. Harl. 2. Gaertn. et Hav. An forte voluerunt *Priscus Qque*, sive *Quintusque, Clœlius?* Sed recte reliqui vulgatum servant, nisi quod *Clœrius* sit in Leid. 1. *Clœtius* in Voss. 2. et fragm. Hav. Tum *Siclus* in Leid. 2.

Ne rem agerent, bello inpediti sunt] *Ne re agerent* Gaertn. *ne rem agerent belli, inpediti sunt* edd. Rom. 1472. et Parm. *Ne rem agerent, impediti bello sunt*, trajectis dictionibus, Hav.

§ 3 *Trepidi nuncii primo, fuga deinde ex agris*] *Trepidi bello nuncii primo, fuga deinde* Lov. 4. *trepidi nuncii, prima fuga deinde* Gaertn. *trepidi nuncii primo, fuga deinde inde ex agris* Leid. 1. Mox, transpositis vocibus, *agrum Romanum* Lov. 2.

§ 4 *Tantum abfuit, ut civilia certamina terror externus cohiberet*] *Tantum fuit* Flor. *tantum aufuit* Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *tantum affuit* Lov. 1. 3. ac 5. *tantum adfuit* Lov. 2. Vide ad XXIII. 8. § 11. *tantum afuit* Leid. 1. Quod hujus codicis fide recepi. Vide ad IV. 12. § 6. Deinde *externos* Leid. 1. et Gaertn. *extremus* Lov. 5. a m. pr. solito errore. Vide ad XXXIV. 25. § 6.

Ut contra eo violentior potestas tribunicia inpediendo delectui esset] *Ut contra ea violentior* Voss. 1. a m. pr. Leid. 2. et Lov. 1. ac 2. *ut contra eos violentior* Lov. 4. *ut contra et violentior* Port. et Hav. *ut contra etiam violentior* Harl. 2. *ut contra eo insolentior* edd. principes, pro quo *violentior* primus substituit Aldus, quod servant omnes scripti. Ita 'violenti censores' IX. 34. 'Tenuit Æmilia lex violentos illos censores C. Furium, M. Geganium:' 'violentum ingenium' I. 46. 'Ne duo violenta ingenia matrimonio jungerentur:' 'violentus exercitus' II. 59. Exercitus 'multo Appio, quam Fabio, violentior fuit:' 'violentum imperium' XLV. 12. 'Obstupefactus tam violento imperio, parumper quum hæsitasset, Faciam, inquit, quod censet senatus.' 'Violentus' autem est arrogans, inpotens. Vide Burmann. ad Nason. Amor. Eleg. II. 17. 7. Deinde *tribunicia potestas* omnes editi usque ad Jac. Gronov. qui ordinem vocabulorum invertit, et primus edidit, ut nunc circumfertur. Cum eo autem faciunt omnes scripti mei. De suis Hearne nihil monuit, satis habens, mutationem a Gronovio inductam memorasse. Præterea *inpediendo delectu essent* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. Harl. 1. et Port. *inpediendo dilectu essent* Voss. 1. a m. sec. Leid. 1. Flor. et fragm. Hav. quod si placet, vel *dilectu* dictum erit pro *delectui*, de quo vide ad XXIV. 19. § 6. vel 'esse inpediendo dilectu' dictum erit, quemadmodum 'esse solvendo ære alieno' XXXI. 13. vel potius *inpediendo dilectu*, quemadmodum 'divendenda præda,' pro *inpediendo dilectum*, de quo vide ad I. 53. § 3. Et ita *inpedi-*

endo delectum, quod habent Lov. 4. Harl. 2. et Hav. ex interpolatione natum erit. *Impediendo delectui* est in Lov. 2. 5. et Gaertn. *inpediendo dilectui* in Harl. 1. Klockian. et Leid. 1. a m. pr. Mox *quo abellatum esset*, pro *quoad bellatum esset*, Leid. 1. *quod abellatum esset* Harl. 1. Præterea *at jus*, pro *aut jus*, Lov. 5. a m. pr. Vide ad II. 45. § 5. *Atque jus* Lov. 5. a m. sec. Tum *credita duceret*, pro *cred. diceret*, fragm. Hav. Vide ad XXXVIII. 43. § 1.

§ 5 *Eo laxamento plebi sumto, mora delectui non est facta*] *Eo plebi lax. sumto* Voss. 2. et Lov. 2. *Eo lax. plebis sumto* excusi priores. Sed ultima litera in voce *plebis* ex initio vocis seq. repetita est. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Recte itaque Aldus substituit *plebi*, ut est in omnibus calamo exaratis. Tum *delectu* Voss. 2. Vide modo ad verba præcedd. Hic tamen reliqui omnes codd. *delectui* verum esse præstant, nisi quod *dilectui* sit in Flor. Leid. 1. Lov. 1. et fragm. Hav. Vide ad XXXVII. 51. § 1. Mox *ducit*, pro *duci*, perperam Leid. 1. et Harl. 1.

Sp. Furius, M. Horatius, dextrorsus maritimam oram atque Antium] *P. Furius* Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. qui tamen in principio hujus cap. in prænomen ejus *Spurius* consenserant. Sed ita et alibi peccarunt librarii. Vide hoc lib. ad c. 27. § 2. Tum *et M. Horatius* addita conjunctione Leid. 2. quæ in reliquis Mss. deficit. Vide ad II. 17. § 1. Præterea *maritumam oram* Flor. et Leid. 1. Vide ad VII. 25. § 3. Eadem orthographia est in veteri plebiscito apud Sigonium de Antiq. Jur. Provinc. I. 10. PORTORIEIS TERRESTRIBVS. MARITVMEISQVE. Pro quo tamen, ne quid dissimulem, Smetius in Inscr. Antiq. p. 16. et ex eo Gruter. in Corp. Inscr. p. 501. ediderunt MARITIMEISQVE. Similia alia vide ad IV. 8. § 4. *Martimam horam* habent Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et Klockian. Vide ad V. 37. § 2. *Maritimam oĩa* Hav. An forte librarius scribere voluit *maritima omnia?* Sed potius est, ut dicamus, quum scriptum fuisset *maritimam orã*, literam *r* vocis posterioris parva ductuum mutatione in *i* abiisse. Denique *atque nuncium*, pro *atque Antium*, est in Harl. 2. Ceterum voces *oram maritimam* non habent quo referantur, nisi verbum quod sequitur 'pergunt.' At 'pergunt oram maritimam' vix placet. Vide ad III. 6. § 7. An itaque scribendum *dextra versus oram maritimam?* quod inde firmari videtur, quod etiam mox, addita præpositione, dicat 'læva ad montes Ecetram pergunt.' Omnes tamen codd. pertinaciter *dextrorsus;* nisi quod *dextrorsum* sit in Lov. 4.

Q. Servilius et L. Geganius læva ad montes Ecetram pergunt] Servilii prænomen deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Deinde alteri tribuno *Marci* prænomen tribuunt Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et vetustiores excusi, pro quo Moguntini deinde dederunt *L. Geganius*, quod etiam receperunt Colon. 1525. Cervicornus, Ascensius 1530. omnesque recentiores. Et supra etiam § 1. in quibusdam codd. librarii, utrum verius foret incerti, duplex ei prænomen *Marcus* et *Lucius* tribuerant. Puto tamen posterius, quod in Flor. superfuisse videtur, genuinum esse. Illud autem cur verisimilius fiat, hæc subest ratio, quod infra M. Geganius tribunus consularis creatus memoretur c. 42. hujus libri, et tamen iterati honoris nota non addatur. Neque existimandum est, notam hanc a Livio eodem modo ibi neglectam esse, quo eam sæpius neglexisse vidimus ad II. 16. § 7. In Fastis enim Capitolinis, in quibus magistratuum ejus anni partim integra nomina partim

cognomina exstant, post vocem MACERINVS, quod Geganii istius cognomen est, cujusque ibi prænomen ac nomen periit, itidem repetitæ dignitatis nota non adjecta est, quæ tamen quinque ejus collegarum nominibus diligenter adponitur : forte enim nullus alius eo anno primum tribunus creatus est. Præterea *Gagenius* Flor. *Gregenius* vetustæ edd. Vide modo ad § 1. Denique *ad monte se cetra* Leid. 1. male divisis vocibus. *Ad montes etera* Lov. 1. *ad montes e terra* Leid. 2. *ad montes et terram* Harl. 2. *ad montes Etetram* Lov. 4. 5. et Hav. *ad montes Eccetram* fragm. Hav. *ad montes Ecetera* Lov. 2. Vide ad II. 25. § 6.

§ 6 *Neutra parte hostis obvius fuit. Populatio itaque*] Edd. principes alio ordine habent *hostis fuit obvius*. Aldus deinde dedit *obvius hostis fuit*. Frobenius denique 1535. *hostis obvius fuit*, quod in omnibus superest codd. Præterea, *Populatioque* omnes præferunt typis descripti usque ad Gronovium, qui in prima notarum ed. se *Populatio itaque* in Thuan. membr. invenisse, idque perplacere monuit, ideoque in contextum recepit. Ea tamen adnotatio, incertum quam ob caussam, in recentioribus edd. omissa est, licet lectionem eamdem servarint. Neque aliter legunt codd. quos vidi, omnes.

Discordia hostium fretus, et virtutem metuens] Optimi codd. Flor. Leid. 1. Lov. 3. et Harl. 1. *discordiæ hostium fretus*. Neque aliter Rhenanus in suo invenisse videtur ex illis quæ notat ad IV. 37. § 6. Nam locum hunc adfert, ut doceat, participium *fretus* a Livio interdum dativo jungi, quum tamen in omnibus editis sit *discordia*. Vide quæ ad eum locum dicta sunt.

Ab justo exercitu justa ira facta, spatio quoque temporis gravior] *A justo exercitu* Gaertn. ab *ĩjusto exercitu* Hav. Deinde *spatio quoque temporum* Hav. *spatioque temporis* Hearnii Oxon. B. Vide ad v. 27. § 1. *Pacto quoque temporis* Lov. 2.

§ 7 *A Volscis, &c. incursiones in extrema finium factæ erant*] Præpositionem *a* prætereunt Voss. 1. Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 2. Hearnii Oxon. L. 2. et Exc. Pithœi. Vide ad VI. 11. § 4. Tum *excursiones in extr. fin.* Lov. 4. Aliis nihil mutantibus, vulgatum servo. Vide ad I. 11. § 1. *Incurs. in extremo finium* librarii errore fragm. Hav. Vide ad VII. 21. § 3. Hinc *factæ sunt* Harl. 2. Præterea *e Roma exiret*, pro *ab Roma ex.* Gaertn.

Romano contra etiam in hostico morandi erat caussa] Prima vox perperam deerat in Hav. cujus loco *Romanus* præfert Lov. 2. *Romano esse etiam commorandi caussa erat* habent Voss. 2. et Lov. 3. *Romano contra etiam commorandi caussa erat* fragm. Hav. vocibus *in hostico* omissis, de quibus vide ad XXIX. 6. § 3. *Commorandi* autem etiam est in Gaertn. et priscis edd. idque dare voluisse videtur librarius Hav. qui tamen aberrans scripsit *commemorandi*. At prima syllaba τοῦ *cõmorandi* hic nata videtur ex ultima vocis præced. *hostico*. Vide ad XXXVII. 41. § 5. Id ex eo firmari potest, quod *contra etiam ne hosti commorandi caussa erat* sit in Lov. 2. Recte itaque Froben. *morandi* dedit, cum quo sentiunt reliqui codd. Deinde *caussa erat* etiam Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et priscæ edd. usque ad Froben. qui a. 1535. ordinem invertit. Sed hac parte priorem lectionem revocavi, quod tot codd. eam præferentibus fidem abrogare non possim. Insuper *etiam contra*, transpositis vocibus, Lov. 5.

Ut hostem ad certamen eliceret] *Hostes* Port. et Hav. Male. Vide ad v. 50. § 2. Insuper *ad certamen alliceret* vetustæ edd. pro quo recte Aldus *eliceret* recepit. Id enim in omnibus scriptis superest. Ita XXXIV. 19.

'Ubi hostes ad pugnam elicere nequit.' XXI. 54. 'Obequitare jubet hostium portis, jaculandoque in stationes elicere ad pugnam hostem.' XXV. 15. 'Quem facile elici ad certamen temere ineundum rebantur posse.' XLII. 64. 'Elici posse ratus ad equestre certamen Romanos.' Frontin. II. 5. ex. 34. 'Parte alia Gallos Germanosque ea factione Casti et Gannici eliceret ad pugnam:' ex. 46. 'Quum haberet ducentarum navium classem, et hostium naves elicere ad prœlium vellet.'

§ 8 *Itaque omnibus passim tectis agrorum, vicisque etiam quibusdam exustis*] *Ita omnibus* quædam veterum edd. pro quo tamen jam utraque Tarvis. tum Veneta 1495. et 1506. atque Ascensianæ *Itaque* receperunt, quod etiam in edd. Rom. 1472. et Parm. atque in omnibus est scriptis. Solent autem alibi voces *ita* et *itaque* confundi. Vide ad XXI. 53. § 7. Deinde *omnibus passim tectis, agris* Harl. 2. Tum *cujusque etiam quib. ex.* Leid. 1. *captisque etiam quib. ex.* Lov. 2. *vicisque in quib. ex.* Harl. 2. Port. et Hav.

Omni, quæ extra mœnia fuit, hominum pecudumque præda abacta] *Omnique extra mœnia hom. pecudumque pr. ab.* Voss. 2. et Lov. 3. *Omnium, quæ extra mœnia sint, hominum pecudumque* Gaertn. *omnis, quæ extra mœnia fuit, hominum pecudumque* Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. et N. *Prædam abactam* perperam ostentat Flor.

Romam utrimque exercitus reducti] *Utrique exercitus* Harl. 1. et edd. vetustiores. Sæpe *utrique* et *utrique*, sive *utrimque*, adscriptam notam vel omittendo vel addendo, inter se commutantur. Vide ad V. 47. § 11. VI. 9. § 10. IX. 27. § 3. c. 32. § 5. Utraque lectio ferri potest: *utrique exercitus;* nam placuerat 'duos exercitus' in agrum Volscum legionibus divisis duci, ut Livius hoc cap. dixit, *utrimque reducti;* id est ex utroque loco. Sp. Furius enim et M. Horatius dextra versus maritimam oram atque Antium, at Q. Servilius et L. Geganius læva ad montes Ecetram perrexerant. Vulgatum itaque præfero, quod Froben. primus 1535. in contextum recepit. Pro eo enim stant plures ac certiores codd. Præterea *reducti exercitus* principes typis exarati, pro quo Aldus *exercitus reducti*, qui ordo etiam est in omnibus scriptis. Variant nihilominus: nam *exercitus ducti* habet Flor. *exercitus deducti* Gaertn. Vide hoc lib. ad cap. 26. § 8. *Exercitus reductis* Leid. 2. quod forte datum est pro *exercitus reducti sunt.* Quum enim verbum *sunt* unica litera *s* in Mss. passim scribatur, ea sæpe ab imperitiori librario, qui compendium illud non adsequebatur, præcedenti voci adjuncta fuit. Vide ad XLV. 16. § 6. Verum hic quoque pluribus ac melioribus libris consentio, ac nihil muto. Ceterum in multis etiam vett. edd. locus perperam interpunctus, ac major distinctio quæ est post vocem *reducti*, rejecta est post verba sequentia hoc modo: *exercitus reducti, parvo intervallo ad respirandum debitoribus dato. Postquam, &c.*

CAP. XXXII. § 1 *Tantum abesse spes veteris levandi fœnoris*] *Species* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad III. 9. § 13. Tum *lavandi fœnoris* Voss. 1. Alibi verba hæc in Mss. commutari solent. Vide Nic. Heinsium ad Claudian. in Eutrop. II. 241. et ad Ovidii Fast. IV. 374. Sed 'levare fœnus,' ut hoc lib. c. 27. 'Consistere in concione, ubi aliquando audiant vocem tribuniciam de levando fœnore:' ubi vide. Paullo ante verbis præcedd. *celebrata de integro jurisdictio*, pro *celebrari de int. jur.*, fragm. Hav. *jurisdicio* autem Lov. 5. Hav. et vetustiores typis excusi.

Ut tributo novum fœnus contraheretur in murum, a censoribus locatum saxo quadrato faciundum] *Ut tribuno* Leid. 1. Deinde vox *fœnus* deest in Leid.

2. et Lov. 1. quæ etiam toto omitti posset, si id plures certioresque libri vellent. Nam commode ex præcedd. repeti potest. Tum *traheretur* Hav. Hinc *nam murum* fragm. Hav. *in urbi* Port. Præterea *ascensoribus* Voss. 1. a m. sec. Lov. 1. et Leid. 2. *assensoribus* fragm. Hav. a m. pr. *a sensoribus* a m. sec. Insuper *loca cum saxo quadrato* Leid. 2. *locatum saxa quadrato* Port. Denique *faciendum* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Gaertn. Port. et Hav. Vide ad XXVI. 36. § 11.

§ 2 *Cui succumbere oneri coacta plebes*] *Tum succumbere* Lov. 2. *cum succumbere* Leid. 1. Lov. 3. et fragm. Hav. *cui succumberet* Harl. 1. Deinde *coacta plebs* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Port. Gaertn. et Hav. Vide ad I. 20. § 6.

Quia, quem delectum inpedirent, non habebant tribuni plebis] Prima vox non adparet in Gaertn. culpa librarii. Tum *dilectum* Leid. 1. Flor. Lov. 1. et fragm. Hav. Vide ad XXXVII. 51. § 7. *Quia quæ delectum imp.* Lov. 4. Deinde *non habeant* Leid. 1. Vide mox ad § 4. Præterea *tr.* pro *tribuni plebis*, Harl. 1. Ceterum Hearnius monet, in Exc. Pithœi, sublata majori distinctione, orationem ita continuari : *plebes, quia, quem delectum inpedirent, non habebant tribuni plebis, tribunos*. Et ita fere antiqniores inpressi, ac nonnulli codd. meorum.

§ 3 *Tribunos etiam militares patricios omnes, coacta principum opibus, fecit*] Vox *omnes* non adparet in Voss. 2. Deinde *principium opibus* habent fragm. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad II. 27. § 12. *Principum operibus* Lov. 4. Vide ad VIII. 16. § 4.

L. Æmilium, P. Valerium quartum] L. Æmilius fit tribunus militum quartum a. CCCLXXIII. ut omnes habent Livii codd. quare si idem est, adjiciendum *quintum*. Quidam putant hunc *Mamertinum* cognomine ; sed eum, qui initio libri VII. cum L. Sextio fit consul, *Mamercum*. At ratio temporum non obstat, quo minus sit idem omnibus his locis. *Glar.* Pighius etiam in Annal. ad a. CCCLXXVII. p. 243. numerum culpa librariorum deesse putat, Æmilioque *quintum* addendum. Eumdem etiam *Mamercini* cognomine adpellat. Voces *P. Valerium* perperam omittuntur in Lov. 2.

C. Veturium, Ser. Sulpicium] *C. Vecturium* Lov. 4. et 5. *C. Victurium* Harl. 2. Port. et Hav. Vide hoc lib. ad c. 42. § 3. Tum *S. Sulpicium* fragm. Hav. Sed litera *S.* plerumque nota est prænominis *Sexti ;* interdum etiam *Spurii*. *Servilium Sulpicium* Lov. 4. Etiam hunc Sulpicium antea tribunatum militarem obtinuisse, eique notam repetiti honoris addendam esse, opinatur Pighius eodem loco. Sed vide mox.

L. et C. Quinctios Cincinnatos] L. Quintius Cincinnatus etiam anno CCCLXIX. fuit tribunus militum. Hic igitur *iterum* adjiciendum. Sed Livius brevitatis gratia omisit, offensus, opinor, tanto nominum acervo. Et plane res nimium molesta est. *Glar.* L. Quinctium tribunum a. CCCLXVIII. habuimus ; quare miror, Livium præter morem suum non adjunxisse inter duorum, quos jungit, Quinctiorum prænomina notam repetiti honoris apud Lucium hoc modo : *L. II. et C. Quinctios Cincinnatos*, quemadmodum antea plerumque observasse videmus. Similes tamen notæ librariorum imperitia ubique in exemplaribus periere. *Pighius* in Annal. ad a. CCCLXXVII. p. 243. Quid de iterati honoris nota sentiam, videri potest ad Livii II. 16. § 7.

§ 4 *Nullo inpediente omnibus junioribus sacramento adactis*] *Nullo imped. omn. impedientibus junioribus* Leid. 2. Tum *sacramento actis* male Lov. 5. Paullo ante in verbis proximis *castra habeant* Leid. 1. cujus librarius pari modo etiam peccarat hoc cap. § 2.

§ 5 *Si qui alibi motus exstitisset*] *Sic' alibi*, sive *sicut alibi*, Gaertn. *si quis alibi motus exstitisset* Voss. 2. Lov. 3. et Harl. 2. *si quis alibi motus exstitissent* Port. *si qui alibi motus exstitissent* Leid. 2. Lov. 2. 4. 5. Hav. Hearnii Oxon. B. et C. atque ed. Mediol. 1505. Neque aliter Flor. a m. sec. quum olim corrupte scriptum fuisset *si qui alibi motus exstitissent*. Ita VI. 22. 'Tribunis ad præsidium Urbis, et si qui ex Etruria novi motus nunciarentur, relictis.' Vulgatum tamen, pro quo plerique stant scripti, et inter eos plures optimæ fidei, movere non audeo. Vide quæ notantur ad d. l. Livii. Et ita passim apud eum *si qui* et *ne qui* numero singulari obvia sunt. Vide ad III. 10. § 7. et c. 17. § 7. Ita codd. et edd. antt. præferunt quod Sueton. in Aug. c. 79. 'Gaudebat, si qui sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem solis, vultum submitteret:' ubi vide Burm. Alibi etiam *qui* pro *quis* usurpari solet. Supra I. 7. 'Rogitat, qui vir esset:' ubi vide quæ notavi. Similiter *quinam*, pro *quisnam*, IX. 17. 'Ut quærere libeat, quinam eventus Romanis rebus futurus fuerit:' ubi plures codd. *quisnam*. Et ita Rhenani cod. habet XXVIII. 8. 'Id utrum parum ex intervallo sit conspectum, an dolus aliquis suspectus fuerit, incompertum est.'

Ad subita bella mitti posset] Voss. 1. Basl. Chifl. *ad subita belli*. Sic Tacitus Histor. V. 18. 'Quando impetus et subita belli locus abnueret.' In Agricola c. 37. 'Quatuor equitum alas ad subita belli retentas.' Florus I. 1. 'Juventus divisa per tribus in equis et armis ad subita belli excubaret.' *J. F. Gron.* *Ad subita bella* ex meis servant Voss. 2. Leid. 2. Port. Lov. 4. 5. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Reliqui, et præsertim etiam integerrimi, habent *subita belli*. Ita certe, ne memorem Voss. 1. est in Flor. Leid. 1. Harl. utroque, Lov. 1. 2. 3. et Klockian. quod etiam se in Oxon. N. invenisse, auctor est Hearne. Quin et omnes ita præferunt editi usque ad Sigonium, qui primus *subita bella* substituit, idque deinde Gruterus recepit. At *subita belli* etiam infra apud Livium est XXV. 15. 'Ut ad subita belli, si Hannibal ad opem ferendam sociis Capuam venisset, equites vim sustinere possent.' Plene 'subita belli ministeria' Livius dixit IV. 27. 'Relictoque C. Julio consule ad præsidium Urbis, et L. Julio magistro equitum ad subita belli ministeria.' Pariter 'subita rerum' utitur IX. 43. 'Ad subita rerum duo justi scriberentur exercitus:' pro quo simpliciter *subita* dixit Tacitus Annal. VI. 11. 'In tempus deligebatur, qui jus redderet, ac subitis mederetur.' Ut autem *subita belli*, ita 'reliqua belli' IX. 16. 'Convenit, jam per consules reliqua belli perfecta.' XXVI. 1. 'Prorogatum et M. Marcello, ut pro consule in Sicilia reliqua belli perficeret.' Hæc duorum optimorum codd. lectio est, non *reliquias belli*: 'cetera belli' XXVII. 20. 'Consilio in cetera exsequenda belli haud parum opportuni:' 'dura atque aspera belli' XXXIII. 11. 'Ut dura atque aspera belli Ætoli exhauserint, pacis gratiam et fructum Romanus in se vertat:' 'incerta belli' XXXIX. 54. 'Se certam, etsi non speciosam pacem, quam incerta belli præoptantes, dedisse se prius in fidem, quam in potestatem, populi Romani:' ubi similia alia vide. Amat autem Livius adjectiva neutra pluralia substantive usurpare, iisque addere genitivum nominum vel pluralium, ut VII. 21. 'Tarda enim nominum et inpeditiora inertia debitorum, quam facultatibus, dissolvit:' ita eo loco Gebhard. et Gronov. ex Mss. legunt; ubi plura vide: vel singularium, ut XXXVII. 58. 'In Asia totius Asiæ steterunt vires, ab ultimis Orientis omnium gentium contractis auxiliis:' ita et ibi legen-

[redacted]

dum videtur. Respice quæ eo loco notantur. Ceterum in loco Flori, quem Gronovius laudavit, Dukerus *subita bella* ex Mss. et edd. vett. legendum judicat, et *subita belli* aliter, aliter *subita bella* dici docuit.

Tertium longe validissimum] Media vox deest in Gaertn. quam reliqui omnes recte servant. Sæpe enim Livius τὸ *longe* superlativis addidit. Supra II. 31. 'Dictator Sabinos, ubi longe plurimum belli fuerat, fundit, fugatque, exuitque castris.' VII. 25. 'Inter hæc longe maximus terror exstitit.' IX. 1. 'Samnites eo anno imperatorem C. Pontium Herennii filium habuerunt, patre longe prudentissimo natum.' Tum *M. Æmilius* perperam Lov. 4.

§ 6 *Ut nondum satis claram victoriam, sic prosperæ spei pugnam*] Forte *gnaram*, id est, certam. *T. Faber.* Vulgatum tuentur omnes codd. quod et patrocinio suo defendit Burmann. ad Valer. Flacc. VI. 181. docens 'ignarus' eo sensu, quo Faber voluit, genio linguæ Latinæ non convenire; *claram* autem *victoriam* esse 'manifestam.' 'Certam victoriam' vocat Livius hoc lib. c. 8. 'Repente ingentibus procellis fusus imber certam magis victoriam, quam prœlium, diremit.' Ita 'clara dies' est Silio Ital. VI. 452. 'Vixdum clara dies summa lustrabat in Œta Herculei monumenta rogi:' quam 'certam lucem' vocat Liv. IX. 42. 'Postero die, vixdum luce certa, deditio fieri cœpta.' Alio sensu 'clara victoria' opponitur 'obscuræ' apud Liv. XXIII. 43. 'Cannarum se quoque memoriam obscuram majore et clariore victoria facturum.' Deinde *prosperæ rei pugnam* priscæ edd. pro quo Aldus recte *spei* dedit. Id enim in omnibus superest scriptis. Alibi voces *spes* et *res* sæpe confunduntur. Vide ad v. 12. § 4. *Prosperæ spei pugnatum* Lov. 3. Paullo ante *pugnatum est*, adjecta ultima voce, Lov. 2. Mox verbis seqq. *diredemit*, pro *diremit*, Harl. 1. qui ita duas lectiones, *diremit*, et *redemit*, servasse videtur.

§ 7 *Latinæ maxime legiones, longa societate militiam Romanam edoctæ*] Pal. 3. *longæva societate*. Gebh. In nullo cod. eam lectionem inveni. Neque etiam Livium ita reliquisse existimo. 'Longævus' enim non memini me observare in monumentis scriptorum orationis prosaicæ, certe non qui optimo ævo vixerunt. Apud poëtas autem rarius de rebus inanimatis, sed plerumque de hominibus usurpatur: *longæva* enim *novalia* apud Valer. Flacc. VI. 118. Gronov. in *Lagæa novalia* mutanda docuit, ejusque conjecturam viri docti probarunt. Apud Martial. tamen 'longævi capilli' dicuntur Epigr. XIV. 27. id est, hominis longævi capilli: ut 'longævum Priami caput' apud Propert. El. IV. 1. 52. et 'longæva senecta' de Nestore El. II. 10. 47. at 'longæva vetustas' eidem Martiali dicitur in lib. Spectacul. epigr. V. 'Nec se miretur, Cæsar, longæva vetustas.' Malim igitur hic vulgatum servare. 'Longa societas,' ut 'longa pax' apud Silium Ital. II. 600. 'portantque, trahuntque Longæ pacis opes quæsitaque præmia dextris:' ubi vide quæ notavi. Ceterum *Latinæque maxime legiones* Leid. 2. et Lov. 1. *Latinæ legiones maxime* Voss. 2. Sed vox *maxime* deficit in Gaertn. quam recte reliquorum codicum consensus tuetur. Indicat enim Livius, præcipue Latinos, ac magis quam Volscos, restitisse.

§ 8 *Eques inmissus ordines turbavit*] *Sed eques inmissus* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *sequens inmissus* Leid. 1. quæ scriptura inde nata est, quod, quum olim per compendium scriptum fuisset *s; eques*, postea nota librarii neglegentia omissa, et litera, quæ restabat, voci seq. juncta sit. *Sequens imber inmissus* Lov. 2. 4. 5.

Harl. 2. Hav. et Port. a m. pr. Voci enim *imber* additæ sunt notæ, quibus librarii aliquid delendum indicant. Sed libentissime hic sequor codicem Flor. qui vulgatum servat. Illud *sed*, (ex cujus compendio reliquæ lectiones corruptæ natæ sunt,) est ex numero illarum particularum, quas librarii contextui Liviano passim addiderunt, ut ita orationem, quam male cohærere putabant, connecterent. Vide Rhenan. ad Livii XXVIII. 16. § 2. Gronov. ad IX. 19. § 4. XXI. 28. § 8. XXX. 30. § 23. et XXXIX. 8. § 4. Adde quæ notavi ad I. 17. § 1. III. 3. § 2. hoc lib. c. 40. § 4. VII. 10. § 3. VIII. 30. § 15. IX. 40. § 17. XXIX. 21. § 10. XXX. 30. § 13. XL. 10. § 6. et ad Epit. Liv. lib. XLIX. circa finem. Frequenter autem Livium hanc particulam omisisse, vidimus ad I. 25. § 3. Ita II. 2. 'Ne intervallo quidem facto oblitum, tamquam alieni, regni Superbum Tarquinium; velut hæreditatem gentis scelere ac vi repetisse.' III. 50. 'Non defuit, quid responderetur; deerat, qui daret responsum.' Vide etiam ad IV. 48. § 8.

Quantumque Romana se invexit acies, tantum hostes gradu demoti] Rott. *gradu moti*. VII. 8. 'Inferunt pedem, et primo gradu moverunt hostem.' *Jac. Gronov.* Similiter etiam Senec. de Constant. Sapient. c. 19. 'Injurias vero, ut vulnera, alia armis, alia pectori infixa, non dejectus, ne motus quidem gradu, sustineat:' et ita 'statu movere' Liv. XXX. 18. 'Equestrem procellam excitemus, oportet; si turbare ac statu movere volumus.' Ex omnibus tamen codd. quos consului, nullus ei, quem Gronovius laudavit, consentit. Verius itaque puto, in uno illo primam syllabam τοῦ *demoti* interceptam esse ab ultima vocis præcedentis. Sed nec omnes nostri in vulgatam lectionem conspirant. *Gradu remoti* enim habent Lov. 4. 5. Port. et Hav. quod et Hearnius in Oxon. N. et C. reperit. Sed lapsu scribarum ita datum est: passim enim verba cum vocibus *de* et *re* composita confunduntur in membranis vetustis. Vide ad IX. 10. § 6. 'A gradu depellere' dixit Nepos in Themist. c. 5. 'Interim tamen ab eodem gradu depulsus est:' 'statu demovere' Livius IX. 29. 'Quod demovendis statu suo sacris religionem facere posset:' ita unus et alter cod. Vulgo *dimovendis*. Vide quid ibi notetur. 'De statu demovere' Cic. pro Cæcin. c. 15. 'Periculo mortis injecto, formidine animum perterritum loco sæpe, et certo de statu demovet:' ubi vide viros doctos. Alibi etiam 'de gradu dejicere.' Vide Gebhard. ad loc. laud. Nepotis. Ceterum pronomen *se* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Eo transposito *se Romana invexit acies* præfert Lov. 4.

Ut semel inclinavit pugna, jam intolerabilis Romana vis erat] *Declinavit pugna* Voss. 1. et Lov. 1. ac 5. *declinant pugna* Leid. 2. De verbo 'inclinare' vide ad III. 61. § 4. Deinde vocula *jam* omittitur in Leid. 2. verbum *erat* in Harl. 2.

§ 9 *Quum Satricum, quod duobus millibus inde aberat, non castra, peterent*] Vet. lib. *duo millia passuum inde aberat*. Sigon. [Vid. Lectt. Varr.] *Quod duobus millibus inde aberat*, ut ante Sigonium edebatur, solus habet Hearnii Oxon. C. *duo millia passuum inde aberat* solus meorum Hav. Sigonii vet. lib. consentiens. Vide ad XXXII. 30. § 5. *Duorum millium inde spatio aberat* Hearnii Oxon. L. 1. et ex meis Harl. 2. quomodo locutus est Livius XXV. 9. 'Ipse, raptim agmine acto, quindecim ferme millium spatio castra ab Tarento posuit.' In eadem locutione voce 'intervallo' usus est XXV. 39. 'Erant ultra proxima castra sex millium intervallo distantes aliæ copiæ Pœnorum.' c. 40. 'Ab hoste quatuor ferme millium intervallo consedit.' Sed *duo milliaria inde aberat*

fragm. Hav. quod ex veræ lectionis expositione natum puto. Vide ad Epit. Liv. lib. cxxx. *Duo millia inde aberat* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. 1. Port. Gaertn. Klockian. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et B. Ita xxv. 11. 'Ad Galæsum flumen (quinque millia ab urbe abest) posuit castra.' c. 27. 'Tria millia alterum ab Syracusis, alterum quindecim abest.' xxviii. 37. 'In Baleares insulas (quinquaginta inde millia absunt) transmisit.' xxxii. 6. 'Quinque millia ferme ab regiis castris quum abesset.' xxxiii. 1. 'Profectus per Phocidem quinque millia ab Thebis, quod caput est Bœotiæ, posuit castra.' xlv. 10. 'Qui portus viginti paullo amplius millia ab Rhodo abest.' Ut antem hic *duo millia aberat*, ita *tridui viam aberat* ex Mss. reposuit Gronovius xxv. 8. § 12. *Duobus millibus*, ut vulgo editum erat, inde natum esse videtur, quod per compendium in quibusdam codd. scriptum fuerat *II. M. inde aberat.* Vide ad xxv. 9. § 16. *Tū castra*, pro *non castra*, est in Lov. 2. *tunc castra* in Lov. 4.

Ab equite maxime cæsi] Probo hanc lectionem. Interim Pall. tres *ab equitatu.* Campanus autem *ab hoste maxime cæsi.* Gebh. Gronovius contra *ab equitatu maxime cæsi* in contextum recepit, ad verba proxime præcedentia notans, ita codd. suos et veteres edd. habere. Certe ita et codd. mei. Omnes tamen edd. quas vidi, constanter *ab equite* servant.

§ 10 *Ab Satrico nocte, quæ prœlio proxima fuit*] *A Satrico* Gaertn. et fragm. Hav. Deinde *quæ prœlio promissa fuit* Harl. 2. Sed pro *proxima* sæpe scribebatur *procsima* vel *prossima;* vulgo enim pro *x* duplex *ss* et scribebatur, et in pronunciatione efferebatur. Vide Castalion. ad Rutilii Itin. i. 371. Ex eo vero literis transpositis factum est *promissa.* Trajectis vocibus *quæ proxima prœlio fuit* Lov. 4. et Gaertn. Mox *simile agmine*, pro *simili agmine*, Leid. 1. fragm. Hav. et Lov. 2. Hinc *petiit Antium*, pro *petunt Ant.*, idem Lov. 2.

Quum Romanus exercitus prope in vestigiis sequeretur] Pall. tres et Campani ed. *prope vestigiis sequeretur.* Lib. xxvii. 2. 'Vestigiis institit sequi:' ibidem c. 44. 'Numquam Nero vestigiis hostis abstiterat.' *Gebh.* Præpositionem *in* jam Gronovius ex contextu ejecit, quam etiam codd. mei non agnoscunt. Eamdem etiam Aldus omiserat. Inter errata tamen, pœnitentia ductus, vulgatam scripturam revocandam monuit. Hearne autem, qui Gronovium secutus *vestigiis sequeretur* edidit, notasse satis habuit, in ed. Romana principe et a Sigonio *in vestigiis* vulgatum esse; de codd. Oxoniensibus siluit; quos proinde *vestigiis sequeretur* similiter prætulisse, verisimile est. Ita Cic. in Bruto c. 90. 'Ut nostrum cursum perspicere possis, et videre, quemadmodum simus in spatio Q. Hortensium ipsius vestigiis persecuti:' in Orat. pro Cluent. c. 13. 'Asinius cum Avilio Romam est profectus. Hos vestigiis Oppianicus consecutus est.' Plinius Hist. Nat. viii. 8. 'Prætereuntibus sagittarum venabula infigunt, mox sanguinis vestigiis sequuntur.' Tacit. in Agric. c. 26. 'Iter hostium ab exploratoribus edoctus, et vestigiis insecutus.' Similiter 'vestigiis ingredi' Cæsar dixit de Bell. Gall. viii. 20. Ceterum vox *exercitus* non adparet in Harl. 2. quam etiam, si certiores codd. similiter repudiarent, non desiderarem. Simile enim foret illi, quod restitutum est iii. 2. 'Prœlium fuit utrimque vehemens, quod et Romanus ira odioque pugnabat:' ubi vide quæ notantur. Uni tamen huic nunc fidem habere non audeo, præsertim quum ita mox 'Romanus' sequatur. Quod verisimile reddit, Livium hic *Romanus exercitus* dixisse, ut ita locutio-

num varietate orationem distinguat. Mox *tum timor*, pro *tamen tim*. Lov. 4. Vide ad Livii XXII. 17. § 5.

Extrema agminis carpere aut morari posset] *Capere aut morari* Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Port. Haverk. Hearnii Oxon. N. C. et edd. antiquiores, pro quo jam Veneti 1495. *carpere* subposuerunt. Id autem inter alios postea etiam Ascensius servavit, nihilominus tamen 1513. et 1516. *capere* pro varia lectione in marginem conjecit. Solent autem hæc verba in Mss. commutari. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Fastor. III. 185. Burmann. ad Nemes. Ecl. II. 7. et eumdem aliosque ad Seren. Samon. de Medic. vs. 321. Vide etiam ad III. 5. § 1. ad VI. 12. § 12. VII. 36. § 11. IX. 27. § 6. Livius XXVII. 48. 'Quum fessum agmen carperent ab omni parte, incursarentque.' Paullo ante *hostes* deerat in Lov. 2.

Aliquot dies vastando agro absumti] Vox *agro* deest in Leid. 2. *vastando in agro* habet Gaertn. Deinde *adsumti* Flor. *assumti* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 2. 5. Harl. 2. Gaertn. Hav. et priscæ edd. Primus Ascensius 1513. *absumti* pro varia lectione in margine ostentavit, quod triennio post in contextum recepit, altero *assumti* in marginem ejecto. Solent autem ea verba in Mss. confundi. Vide ad IX. 17. § 11.

CAP. XXXIII. § 1 *Seditio tum inter Antiates Latinosque coorta*] *Cum*, pro *tum*, Voss. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. *Dum* Gaertn. Vide ad XL. 42. § 7. *Tamen* Harl. 2. Vide ad XXII. 17. § 5. Deinde *cohorta* Flor. et Leid. 1. Vide ad II. 30. § 12.

Coorta; quum Antiates, victi malis subactique bello] *Coorta est; Antiates* Voss. 1. et Lov. 1. *coorta; Antiates* Leid. 2. Præterea *victi malis subactisque bello* Lov. 1. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 3. § 8.

Deditionem spectarent] *Exspectarent* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sæpissime error hic, tum in Livii, tum in aliorum codd. a scribis commissus est. Exempla vide ad Livii V. 5. § 5. c. 16. § 8. c. 21. § 5. hoc lib. c. 24. § 6. c. 40. § 14. VII. 32. § 14. VIII. 8. § 8. c. 19. § 7. X. 11. § 7. c. 40. § 3. XXIV. 36. § 9. XXXI. 48. § 11. et XLV. 31. § 8. ubi vide Gronov. Vide etiam Vorstium ad Justin. XII. 3. § 2. Duker. ad Flori II. 7. § 3. quosque eo loco laudavit; et Corte ad Plinii Epist. III. 13. Et ita *circumexspectare*, pro *circumspectare*, male datum erat hoc lib. c. 18. § 7. Caussa, cur tam frequenter in hac voce peccatum sit, illa dari potest, quod posterioribus seculis, quibus paullatim barbaries quædam in linguam Latinam invecta est, 'exspectare' pro spectare, et 'exspectabilis' pro spectabilis, eximius, in usu fuerint, ut Du Cange in Glossar. mediæ Latin. docet. Quum autem eo tempore plerique codd. qui nobis supersunt, exarati sint, librarii sui ævi stribliginem optimis scriptoribus passim obtrudere conati sunt. Nam ita *protelare*, pro *prolatare*, et similia alia dederunt, de quibus vide ad VII. 21. § 3. Contra alibi etiam scribas *spectare*, pro *exspectare*, dedisse, videbimus ad XXX. 23. § 7. Ceterum *expeterent*, pro *exspectarent*, esse in Oxon. C. auctor est Hearne. Verum et hæc verba sæpissime in Mss. permutantur. Vide ad X. 7. § 12. Jam autem 'spectare deditionem,' ut 'spectare defectionem' XXII. 22. 'Itaque ingenti consensu defectionem omnes spectare:' ubi vide quæ notantur. Vide etiam ad II. 12. § 13. Alibi, addita præpositione, 'spectare ad rebellionem' dixit: ut II. 18. 'Parvaque ex re ad rebellionem spectare res videbatur:' ubi quædam notantur.

§ 2 *Ex diutina pace nova defectio recentibus adhuc animis ferociores*] *Ex*

[redacted]

diuturna pace Leid. 1. a m. pr. pro quo manus altera *diutina* emendavit, quod reliqui omnes codd. servant. 'Diutina pax,' ut 'diutinum otium' xxv. 7. 'Vir inquieti animi, et minime otium, quo tum diutino senescere videbatur, patientis:' ubi plura vide. Solent autem hæ voces inter se commutari. Vide ad xxviii. 24. § 6. Præterea *recedentibus animis* Leid. 2. Vox *animis* deerat a m. pr. in Lov. 5. sed a m. sec. transposita, et *recentibus animis adhuc* datum est.

Quo minus incepta persequerentur] *Prosequerentur* Lov. 4. et Hav. Sed vulgatum verum est. 'Persequi' enim 'incepta' est ea perficere, ad finem perducere. Ita 'persequi, quæ restant' Cic. in fragm. de Legib. lib. v. apud Macrob. Saturn. vi. 4. 'Visne igitur descendatur ad Lirim, eaque, quæ restant, in illis alnorum umbraculis persequamur?' ubi etiam *prosequamur* nunc vulgo excusum exstat. 'Persequi mandata' pro perficere. Vide Nic. Heins. ad Nason. Ep. Heroid. xi. 128. Solent autem verba *persequi* et *prosequi* passim in Mss. confundi. Vide ad Epit. Liv. l. xcix.

§ 3 *A societate pacis, ut rebantur, inhonestæ sese vindicaverunt*] *Ab societate pacis* est in Lov. 2. 3. Port. Hav. et fragm. Hav. Itaque editum exstat in priscis excusis. Neque aliud voluisse videtur librarius Leid. 1. qui tamen errore ablatus dedit *ad societatem pacis*. Primus Frobenius 1535. *a societate* vulgavit. Deinde *rebantur*, vocula *ut* omissa, Leid. 2. *ut rebant* Harl. 2. Vide ad x. 10. § 1. *Vertebantur* Voss. 2. et Lov. 3. *urebantur* Lov. 2. Sed *rebantur* Livio in deliciis fuit, quod verbum, sibi minus notum, non raro librarii corruperunt. Vide ad lib. xxvii. cap. 25. § 11. Insuper *in hostes ut se vindicarent* Lov. 2. *se vindicaverunt* Voss. 2. Lov. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed, transpositis literis, *esse vindicaverunt* Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. et Harl. 1. Vide ad xl. 26. § 5.

Urbem agrosque Romanis dedunt] *Urbem agrumque* Gaertn. Male. Supra i. 38. 'Deditisne vos populum Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina humanaque omnia in meam populique Romani ditionem?' Infra vii. 31. 'Populum Campanum urbemque Capuam, agros, delubra Deum, divina humanaque omnia in vestram, Patres conscripti, populique Romani ditionem dedimus.' Contra tamen Plautus in Amphitr. i. 1. 70. 'Convenit, victi utri sunt eo prœlio, Urbem, agrum, aras, focos, seque uti dederent.' Nihilominus codicum consensus alteram lectionem veriorem præstat. Præterea *dederunt* Voss. 1. Lov. 1. 4. Harl. 2. Port. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. *dediderunt* Leid. 2. Ita vero dedisse videntur librarii, quod *vindicaverunt* præcesserit. Sed frustra. Vide ad iii. 46. § 9. Paullo ante *in comoïs arbitris*, pro *incommodis arb.*, Harl. 2. Tum *consilium*, pro *consiliorum*, Lov. 2.

§ 4 *Ira et rabies Latinorum*] *Ita et rabies* Port. et excusi vetustiores. Pro eo Frobenius recte a. 1531. dedit *Ira et rabies*. Infra viii. 30. 'Cujus rei vitium non in belli eventum, quod prospere gestum est, sed in rabiem atque iras imperatorum vertit.' Curtius iv. 6. 'Ira deinde vertit in rabiem.' v. 3. 'Ira igitur in rabiem versa.' x. 2. 'Amico animo, si veri patiens fuisset, admonebatur: sed in rabiem ira pervenerat.' Solent autem *ira* et *ita* in Mss. confundi. Vide ad xxiv. 16. § 1.

Nec Volscos in armis retinere potuerant, eo erupit, ut Satricum] *Retinere in armis* Lov. 4. *in agris retinere* edd. principes, pro quo Aldus, adstipulantibus scriptis, dedit *in armis*. Deinde *potuerunt* Harl. 2. Port. et Hav. *poterant* Lov. 2. et Hearnii Oxon. C. Tum *eo rupit* Lov. 3. *eo eruperant*

Gaertn. ut sit 'ira et rabies eruperant.' Verum potius *eruperunt* dedisse indoctus scriba videtur, ut conveniret præcedenti *potuerunt*. Certe reliqui omnes *erupit*, quod verum est. Deinde particula *ut* non adparet in *Leid.* 1. Sed eam intercepit ultima syllaba proximæ vocis *erupit*. Vide ad I. 51. § 2.

Igni concremarent] *Igitur concremarent* Lov. 3. et Hav. An forte inperitis scribis displicuit pleonasmus 'igni concremare?' quo tamen Livius usus est III. 53. 'Vivosque igni concrematuros minabantur.' Mox *tecum*, pro *tectum*, Leid. 2. Hinc *ē nec*, pro *ejus*, fragm. Hav. Tandem *urbi*, pro *urbis*, Leid. 2. et Lov. 1.

Quum faces pariter sacris profanisque injicerent] *Quum pariter faces* Lov. 1. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *fanis profanisque* fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. in margine. Male. Passim enim *sacra* et *profana* obponuntur. Horat. Epist. I. 16. 54. 'Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.' Curtius X. 1. 'Quum omnia profana spoliassent, ne sacris quidem abstinuerant.' Præterea *inicerent* Flor. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 10. § 9.

§ 5 *Inde eos nec sua religio, nec verecundia Deum arcuisse dicitur*] *Ne sua religio, verec. Deum* Voss. 2. *non sua religio, nec verec. Deum* edd. principes. Vulgatæ lectionis Aldus auctor exstitit, quam defendunt reliqui scripti. Tum *arguisse* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. a m. pr. Klockian. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. sollemni descriptorum aberratione. Vide hoc lib. ad c. 25. § 6.

Edita templo cum tristibus minis, ni nefandos ignes procul delubris amovissent] *Edicta templo* fragm. Hav. sollemni scribarum peccato. Vide ad XXI. 62. § 7. Supra II. 7. 'Adjiciunt miracula huic pugnæ, silentio proximæ noctis ex silva Arsia ingentem editam vocem.' Trajectis vocibus *templo edita* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Vox *templo* exsulat ab Harl. 1. Tum *in effandos igne* fragm. Hav. *in nefandos ignes* Lov. 2. 3. ī *nefandos ignes* Hav. Verum illud ī æque pro *ni*, ac pro *in*, poni potuit. Sed voculam *ni* non agnoscit Harl. 1. Deinde *āmovissent* Gaertn. *admovissent* fragm. Hav. qui error in Mss. frequens est. Vide ad XL. 55. § 5. *Amovisset* Hav.

§ 6 *Ob iram, quod deserto communi concilio Latinorum*] *Ob iram, quo deserto* Leid. 1. Sed ultimam literam vocis *quod* intercepit prima sequentis. Vide ad XXIII. 8. § 9. quamvis et alibi sæpe, ubi eadem erroris caussa dari nequit, voces *quo* et *quod* in Mss. commutentur. Vide ad Livii XXXVI. 33. § 3. *Quod desestote* Harl. 1. *quod deserto consilio* Lov. 4. *quod deserto communi consilio* Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et edd. principes. Ejus loco primus Aldus substituit *concilio*, concinentibus reliquis scriptis. Et recte. Intelligitur enim communis respublica omnium Latii populorum; quod non *consilium*, sed *concilium*, dicendum esse, Gronov. docuit ad Livii XLIV. 2. § 5. Mox in verbis seqq. *sed et in civitatem*, pro *sed etiam in civ.* Port. Vide ad XXII. 47. § 9. τὸ *se* autem exsulat a Leid. 3.

§ 7 *Patentibus portis quum improviso incidissent*] Vox *portis* deficit in Leid. 2. Tum *quo*, pro *quum*, Gaertn. Verum quum in eo codice plerumque scribatur *quom*, pro *quum* vel *cum*, ultimam literam a primis vocis seq. elisam esse patet. Hinc *in inproviso* Leid. 1. Verum præpositio *in* nata est ex seq. vocis syllaba initiali. Vide ad IV. 6. § 11. Passim simpliciter *inproviso* usurpatur. Supra hoc lib. c. 4. 'Inproviso adorti primo clamore atque inpetu cepere:' ubi alia exempla vide. At si adderetur præpositio, dici solebat *ex inproviso*. X. 24. 'Forsitan quem ille obrutum ignem reliquerit, ita ut toties novum ex inproviso incendium daret, eum se exstinc-

tarum.' VIII. 10. 'Nova ex inproviso exorta acies principia Latinorum perturbant:' vel *de inproviso* Terent. in Andr. II. 2. 23. 'Paullulum obsoni: ipsus tristis: de inproviso nuptiæ: Non cohærent.'

In arcem oppidani refugere cum conjugibus ac liberis] *Et in arcem* Voss. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et B. Tum *oppidani refugerunt* Gaertn. Tandem *conjugibus et liberis* Harl. 2. Port. et Hav.

Nuncioque Romam, &c. misere] *Nuptiosque* Harl. 1. Deinde *Romani*, pro *Romam*, fragm. Hav. Præterea *miserunt* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Insuper *certiores de suo casu*, pro *certiorem de suo c.*, Lov. 4. et 5.

§ 8 *Haud segnius, quam fide populi Romani dignum fuit*] *Qua fide* Harl. 1. *quod fide* Gaertn. *quam fide patrum dignum fuit* Lov. 2. et Hav. Mox *Tusculanum*, pro *Tusculum*, Leid. 1.

L. Quinctius et Servius Sulpicius tribuni militum duxere] *Lq; Serv. Sulp. tribunus mil. dux est* Lov. 3. *Lq° Servius Sulpicius* Lov. 2. *L. Quinctius et P. Sulpicius Servius* Lov. 4. Particulam copulantem omittunt Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 17. § 7. Insuper *Servilius Sulpicius* Voss. 2. et edd. principes. Pro eo deinde Ascensius *Ser. Sulpitius*, Aldus *Servius Sulpitius* excuderunt. Sæpe nomina *Servius* et *Servilius* commutantur in Mss. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Deinde *tribunos militum duxere* Gaertn. Sed forte per compendium *trib. mil.* scriptum fuerat; quod quemadmodum plene efferendum foret, librarii ignorarunt. Vide ad X. 10. § 2.

§ 9 *Clausas portas Tusculi, Latinosque simul obsidentium*] *Portas clausas* Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *Tusculos Latinosque* male Lov. 2. Hinc *obsedentium* Gaertn. Vide ad IX. 2. § 3.

Hinc mœnia tueri vident] Helmstad. Rott. Voss. uterque *hinc mœnia Tusculi tueri*. J. F. Gron. Pariter apud me, præter Voss. utrumque, præferunt Leid. uterque, Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. apud Hearnium vero Exc. Pithœi et codd. Oxon. L. 1. B. N. et C. Quorum pertinaci consensu non obluctandum censens, illud vocabulum in contextum admisi. Quod duæ voces a literis *tu* incipientes jungantur, id librariis eorum codicum, quibus primi editores Livii usi sunt, caussa esse potuit, cur neglegenter alteram omiserint. Certe Flor. habet *Tusculi ueri*, prima tantum litera *t* deficiente. Nisi potius illud *Tusculi* a primis editoribus de industria ejectum fuisse dicendum sit, quod 'Tusculum' et 'Tusculi' modo præcesserint, et, Livium non de aliis, quam Tusculi, mœnibus loqui, quilibet videat. Præterea *viderit* fragm. Hav. litera *n* in *ri* dissoluta. Vide ad XXII. 7. § 4. Mox *atque pavere* fragm. Hav. idem: *terrerunt una ac pavere* Gaertn.

§ 10 *Latinos ex prope certa fiducia mox capiendæ arcis*] *Ex prope fiducia certa* fragm. Hav. Insuper *rapiendæ arcis* Gaertn. admodum frequenti scribarum lapsu. Vide ad VI. 23. § 5. Paullo ante *utrius partis*, pro *utriusque part.* Leid. 1. Deinde *Tusculanis* et *Latinis*, pro *Tusculanos* et *Latinos*, Lov. 4. Sed reliqui vulgatum tuentur.

In exiguam de se ipsis spem verterat] Suspectum mihi ultimum verbum, quod sententia minime requirit: quippe cui sufficiat ex superioribus in utroque intelligi τὸ *mutaverat*. J. F. Gron. Si ultimum verbum a bonæ notæ codd. omissum foret, aliis addentibus fidem non haberem. Nunc vero, quum in eo tuendo omnes conspirent, adversus eorum consensum id expellendum non arbitror. Ceterum *in exiguam de ipsis spem* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. 5.

Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide quæ notantur ad Præfat. Liv. § 3.

§ 11 *Excipitur aliquanto majore ab exercitu Romano*] Rott. Voss. uterque *major*. J. F. Gron. *Major*, præter Voss. ambos, ex meis insuper exhibent Leid. ambo, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Hearne autem se quoque ita invenisse testatur in Exc. Pithœi, et Oxon. L. 2. et B. ut et Latinius in Neapol. Neque aliter exstat in vetustioribus excusis. Frobenius demum 1531. *majore* substituit. Id tamen recipere, quum optimus Flor. ex quo nulla adnotatur varietas, adversari videatur, non ausus sum. Paullo ante *a Tusculanis*, pro *ab Tusculanis*, Lov. 2. 4. et fragm. Hav.

Molientesque obices portarum, arcere possunt] *Molientes obicesque port.* Leid. 2. et Lov. 1. *molientesque obicesque port. arcem possunt* Lov. 3. Deinde *arcereque possunt* Gaertn. Paullo ante *ex superiori*, pro *ex superiore*, Lov. 2. Tum *nisi Romanos*, pro *nec Romanos*, Lov. 3.

§ 12 *Scalis prius mœnia capta, inde effracta claustra portarum*] Duo priora vocabula desunt in Leid. 2. et Lov. 1. vox *claustra* in Harl. 1. ultima vero *portarum* in Port.

Hostis et a fronte et a tergo urgeret] *Et ab tergo* Lov. 3. et Port. Deinde *urgueret* codex Flor. Vide quæ notantur ad IX. 21. § 4. *Urgeret*, id est *urgeretur*, Lovel. 5. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

Nec ad fugam loci quidquam superesset] *Nec ad fugam ulli loci* Port. Sed vox *ulli* ex verbis proxime præcedentibus perperam a librario hic repetita est. Deinde *quidquid* Hav. et Port. idem a m. pr.

Exercitus Romam est reductus] *Deductus* Voss. 2. Lov. 2. 3. et Gaertn. quæ voces in Mss. sæpissime confunduntur. Vide hoc lib. ad c. 26. § 8. Hic nihil mutandum est. Similiter IV. 34. 'Exercitum victorem opulentumque præda triumphans dictator Romam reduxit:' ubi similiter variatur. V. 27. 'Pace data exercitus Romam reductus:' hoc lib. c. 31. 'Hominum pecudumque præda abacta, Romam utrimque exercitus reducti.' VII. 20. 'Legionibusque Romam reductis, reliquum anni muris turribusque reficiendis consumtum.' c. 24. 'Victorem exercitum opulentumque Gallicis spoliis Romam reduxit.' VIII. 16. 'Præsidioque inposito Calibus reductæ Romam legiones.' Similiter exercitus ex transmarinis provinciis Romam revertens dicitur 'transportari' apud Livium XXXVIII. 50. 'Qui, perduellibus devictis, confecta provincia, exercitum reportasset.' c. 42. 'Aut consules ad exercitus consulares mitti, aut reportari legiones inde reddique tandem reipublicæ debere.'

CAP. XXXIV. § 1 *Quanto magis prosperis eo anno bellis tranquilla omnia foris erant*] *Prospero eo anno* Lov. 5. Harl. 2. et Port. a m. pr. Originem erroris vide hoc lib. ad cap. 3. § 8. Nec peritius in posteriori a m. sec. emendatur *prospera*. Præterea *omnia erant foris* Gaertn. transpositis vocibus. Ceterum Dodwell. de Cyclis Dissert. X. § 82. unum in Livio annum deesse existimans, eum hic inserendum credidit. Ejus anni tribunos se in Diodoro Siculo, quamvis rerum Romanarum inperitissimo, invenisse arbitratur, qui Bibl. XV. 494. post tribunos consulares c. 32. a Livio memoratos, anno proximo ante anarchiam, tribunos militum consulari potestate quatuor memoravit L. Papirium, L. Menenium, Ser. Cornelium, Ser. Sulpicium; quorum Menenius Lænatis, (*Lanatus* Meneniorum et *Lænas* Popilliorum cognomina male ibi confudit,) Sulpicius Prætextati cognomina habuissent. His tribunatum obtinentibus, in fine anni Juliani ex ipsius sententia C. Lici-

[redacted]

nius Stolo et L. Sextius, qui per decem continuos annos tribunatum plebis gesserunt, eum honorem hoc anno primum acceperunt. Annotationum harum ratio non permittit, ut sententiam ejus ad examen revocemus, quare breviter ejus hoc loco meminisse sufficiat. Addo tamen, proximis triginta annis vicies ac septies tribunos consulares creatos esse, præterea quater post hunc annum, usque ad consulatum cum plebe communicatum; sed semper senos quotannis: hinc igitur verisimile non videri, solo hoc anno quatuor tantum tribunos constitutos esse.

Tanto in urbe vis Patrum in dies miseriæque plebis crescebant] *Tanta in urbe* Voss. 2. et Lov. 3. Et hujus peccati origo eadem est, atque illius, de quo ad verba præc. dictum est. Locutionem 'quanto magis tranquilla erant, tanto crescebant' inlustravi ad v. 10. § 5. *Tanto vires Patrum miseriæ plebis* Lov. 2. Insuper Gebhardus hoc lib. ad c. 14. § 2. conjecit scribendum *miseriæque plebis gliscebant*. Sed invitis libris, qui hic omnes in vulgatum conspirant, receptam lectionem moveri temerarium puto.

§ 2 *Itaque, quum jam ex re nihil dari posset*] Hæc in Herald. de Auctor. Rer. Judic. l. II. c. 24. ita distinguuntur: *quum jam ex re nihil dari posset, fama, et corpore judicati, atque addicti cred. sat.* Distinguo, *quum jam ex re nihil dari posset, fama et corpore, judicati atque addicti, cred. sat.* et conjungo *fama et corpore cred. satisf. Judicati atque addicti* absolute dicitur, ut c. 14. 'Ne quem vestrum judicatum addictumve duci patiar:' et c. 15. 'Prohibendo judicatos addictosque duci.' Et 'judicatus' in hoc genere loquendi genitivo jungi solet, non ablativo. Liv. VI. 14. et XXIII. 14. ubi vide Gronovium. Gellius XX. 1. 'Quantæque pecuniæ judicati essent,' et 'debiti judicatis:' quod ibidem etiam dicit 'ob pecuniam debitam judicatus addictusque.' 'Fama' autem videtur dicere Livius, vel quod non levis notæ maculam adferebat non solvendo esse; et judicatum addictumque a creditore duci; vel ob eam caussam, quam VIII. 28. tangit. *Duk.* Vocem *jam* non agnoscit ed. Romana princeps, ut observat Hearne. At reliquæ edd. antiquiores, quas ego consului, etiam Rom. 1472. eam transponunt hoc modo, *quum ex re jam nihil dari posset*. Primus Frobenius ordinem illum mutavit, et a. 1535. ita edidit, ut nunc vulgo exstat: cum quo stant omnes codd.

Fama et corpore judicati atque addicti] *Fame ac corpore* Leid. 2. *famæ et corpore* Port. a m. pr. an voluerunt hi librarii *famæ et corporis judicati?* Vide Gronov. ad XXIII. 14. § 3. Sed consentio potius Dukero interpunctionem mutanti; et existimo, ultimam literam τοῦ *famæ* voci adhæsisse ex principio sequentis. Vide ad XL. 7. § 8. Tum *additi* Voss. 2. Hav. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 15. § 9. Mox dictionem *vicem* non agnoscit Gaertn.

§ 3 *Adeo ergo obnoxios submiserant animos*] Τὸ *ergo* deficit in Lov. 4. Tum *abnoxios summiserant animos* præfert Lov. 1. *obnoxios sumpserant animos* Leid. 2. Male. Infra XXIII. 25. 'Ne, qui Cannensi ruinæ non subcubuissent, ad minores calamitates animos submitterent.' Voces *submiserant animos* non exstant in Gaertn.

Non infimi solum, sed principes etiam plebis] Vocula *sed* in contextu Liviano deficit in Voss. 1. ejusque margini tantum adscripta est. Sane si plures codd. concinerent, non magis eam hoc loco requirerem, quam III. 71. 'Non juvenem, vicesima jam stipendia merentem.' Vide ad Livii I. 28. § 3. Nunc vero, quum in reliquis omnibus constanter supersit, eam servandam puto. *Sed etiam principes*

legit Lov. 4. Mox *intra patricios*, pro *inter pat.* Harl. 2. Port. et Hav. sollemni scribarum errore. Vide ad v. 27. § 3. et mox hoc cap. ad § 6.

Quod tanta vi, ut fieret, tetenderunt] *Quo tanta vi* Lov. 4. Vide ad XXXVI. 38. § 2. Tum *tenderunt* Lov 2. *contenderunt* Flor. At nulli alii mecum codd. a vulgata lectione recedunt, nisi quod aperto errore *tetenderent* sit in fragm. Hav. *tetenderunt* verum est. Infra XXXII. 32. 'An, quod summa vi ut tenderent, amicis et propinquis mandaverat, imperium prorogaretur:' ubi alia exempla vide. *Contenderunt* natum est ex alterius expositione, quod tamquam notius sæpe imperiti librarii ei substituerunt. Vide ad XXVIII. 15. § 4.

§ 4 *Ulli viro acri experientique animus erat*] *Vili viro acri* Hav. ex confusione in scriptis admodum frequenti literarum i et *l*, de qua vide ad II. 23. § 3. *Ullo viro acri* Lov. 4. *ulli viro acti* Gaertn. ex literarum *r* et *t* confusione. De ea autem vide ad v. 55. § 3. Ceterum 'virum experientem' esse, qui vulgo 'expertus' dicitur, observat Sylvius ad Cic. Orat. pro Cluent. c. 8. Contra Torrent. ad Horat. Epist. I. 17. 42. inter utraque illa vocabula differentiam notat; vocabuli enim 'experiens' rationem ad actionem pertinere, 'expertus' vero habitum quemdam experientia partum significare. 'Desidiam et ingenium experiens' opponuntur apud Nason. Amor. Eleg. I. 9. 31. 'Ergo, desidiam quicumque vocarit amorem, Desinat: ingenii est experientis amor.' Paullo ante *se ad plebeios mag. quidem cap.* alio ordine Lov. 4. Mox *possessoremque honoris* pro *possessionemque honoris* Lov. 2. *possessioneque honoris* Lov. 3. *possessionem honoris usurpâi*, id est *usurpari*, Lov. 4.

§ 5 *Ne id nimis lætum parti alteri esset*] *Minus lætum* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 4. et Port. Ita sæpe lapsi sunt scribæ. Vide ad XXXVI. 9. § 7. Insuper adhuc *minus læti* Hav. *nimium lætum* edidi ante Aldum, qui primus *nimis lætum* dedit, ut est in reliquis codd. Tum *alteri parti* Lov. 4.

Parva, ut plerumque solet, rem ingentem moliendi causa intervenit] Verbum *solet* non comparet in Voss. 1. sed in margine tantum conspicitur. In aliis omnibus recte in contextu superest. Supra II. 5. 'Fudere in Tiberim, tenui fluentem aqua, ut mediis caloribus solet.' XXXVI. 23. 'Non laqueis, ut solet, excepti decidebant ictus:' 'ut adsolet' similiter I. 28. 'Paratis omnibus, ut adsolet, vocari ad concionem utrumque exercitum jubet.' Vide ad XXXVI. 23. § 2. 'Ut fit,' et 'ut plerumque fit' IV. 52. 'Pestilentem annum inopia frugum, neglecto cultu agrorum, ut plerumque fit, accepit:' ubi etiam in nonnullis codd. sicuti illi modo omissum erat verbum *fit*. Vide quæ ibi notantur. Præterea *moliendi causa* Voss. 1. Leid. 2. Port. Lov. 1. 4. 5. Gaertn. et Hav. Vide ad XXVI. 36. § 11.

M. Fabii Ambusti, potentis viri, quum inter sui corporis homines, tum etiam ad plebem] *M. Fabi Ambusti* Flor. et Harl. 1. Vide ad XXXVIII. 27. § 8. Et ita etiam erat in Leid. 1. Verum ibi ex male distinctis vocibus error additus est; legitur enim in eo cod. *M. Fabium Busti*. Deinde pro ejus prænomine *M.* Voss. 2. et Lov. 3. *inde* preferunt. Id prænomen sæpe in Mss. ita m̄ notatur, pro quo iñ factum, et hinc alii *inde* scribere soliti fuerunt. Vide ad IV. 52. § 5. Tum *viri potentis* alio ordine Lov. 4. Deinde *tum inter sui* Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Port. et Hav. et ita etiam edd. omnes usque ad Vascos. qui *cum inter sui* primus dedit. Id vero, vel *quum inter sui*, aut *quom inter sui*, servant reliqui scripti, sed Flor. tantum a manu recenti. Vide hoc lib. ad c. 23. § 3. Insuper *sui temporis homines* fragm. Hav. a m.

[redacted]

sec. penitus erasa, quæ antea exarata fuerat, lectione. Supra I. 17. 'Oriundi ab Sabinis sui corporis creari regem volebant:' ubi vide notata. XXVI. 48. 'Nec ipsi tam inter se acriter contendebant, quam studia excitaverant uterque sui corporis hominum.' Præterea vocula *tum* non erat in fragm. Hav. Sed, ea transposita, *etiam tum ad plebem* habent Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

Ser. Sulpicio major, minor C. Licinio Stoloni erat] Prioris prænomen deest in Leid. 1. et Lov. 2. pro eo vero *servitio* est in Voss. 2. *Servilio* in Lov. 4. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Deinde *Supplicio* legit Leid. 1. cujus librarius tamen bis aliter dedit § seq. Vide ad III. 10. § 5. Denique trajectis vocibus *C. Licinio Scoloni minor erat* Harl. 2. et Hav. *C. Licinio Stoloni minor erant* Lov. 4. 5. et Port. ut *erant* referatur ad duas filias. Alii omnes tamen constanter singulare *erat* retinent. *Coloni*, pro *Stoloni*, habet Leid. 1. *Scoloni* Lov. 2. 3. quorum prior etiam *Lucinio*.

Inlustri quidem, viro tamen plebeio] *Illustris tamen vir plebeius* Lov. 4. *tũ*, sive *tum plebeio* Gaertn. et Hav. Vide ad XXII. 17. § 5. *Sed tamen plebeio* edd. princ. usque ad Aldum, qui particulam *sed* expunxit. Et recte. Nam in nullo codice obvia fuit. Vox *tamen* deficit male in Lov. 5. Ceterum Flor. ita distinguit, *inlustri quidem, viro tamen plebeio.*

Gratiam Fabio ad vulgum quæsierat] *Ad vulgus* omnes, quibus usus sum, edd. antiquiores. Serv. ad Virg. Æneid. I. 149. 'Vulgus masculi et neutri invenitur, sed generis neutri hoc loco: alibi masculini, ut 'In vulgum ambiguas.' Et hoc est artis, ut masculino utamur; quia omnia nomina Latina in *us* exeuntia, si neutrius generis fuerint, tertiæ declinationis sunt, ut 'pecus, pecoris.' Si secundæ autem fuerint declinationis, masculina sunt: 'vulgi' ergo facit, non 'vulgeris,' ut 'docti,' 'clari,' 'boni:' usurpatum tamen est, ut neutrum genus sit propter unum Græcum nomen, id est, 'pelagus.' Cum enim 'pelagi' faciat, neutri tamen est generis.' Vide etiam ad Æn. II. 39. et Voss. Gramm. III. 31. Hic tamen *ad vulgum*, quemadmodum primus edidit Frobenius 1535. servant omnes codd. Paullo ante *ea quæ ipsa*, pro *eaque q. ip.* Lov. 3.

§ 6 *Forte ita incidit*] *Forte igitur incidit* Hearnii Oxon. L. 2. *Forte jam incidit* Lov. 5. Reliqui vulgato adhærent.

Ut in Ser. Sulpicii tribuni militum domo sorores Fabiæ, quum inter se] Miror, quibus ita potius visum est distinguere, quam, ut aliæ edd. *ut in Ser. Sulp. trib. mil. domo sorores Fabiæ quum, &c.* Jac. Gron. Ego vicissim miror, Gronovium, qui veriorem distinctionem viderat, eam tamen in edd. suis non secutum esse. Illam igitur non modo probavi, sed etiam recepi, quod similiter Hearne fecerat, qui Sigonium aliasque veteres edd. ita distinxisse monuit. *Ut quum in Ser. Sulpicii* Lov. 2. qui τὸ *quum* in sequentibus omittit.

Quum inter se, ut fit, sermonibus tempus tererent] *Intra se* fragm. Hav. Vide hoc cap. ad § 3. Deinde *tererent tempus* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lov. 1. 5. Port. et Hav. *terrerent tempus* Leid. 1. quomodo alibi sæpe peccatum est in codd. scriptis. Vide hoc lib. ad c. 8. § 10.

Lictor Sulpicii, quum is de foro se domum reciperet] *Lictor Sulpicium is de foro* Leid. 1. et Harl. 1. *lictor Sulpicii, quum iste foro* Lov. 5. et Voss. 2. *lictor Sulpicii, quum his de foro* Hav. *lictor Sulpicii, quum iisdem foro* Gaertn. *lictor Sulpicii, is de foro domum se receperat* Lov. 2. quod, si alii codd. accederent, ferri posset, si voces *is de foro domum se receperat* parentheseos notis circumscribantur. *Domum se recipe-*

ret Lov. 4. *receperat* etiam Harl. 1. Mox *et mos est*, pro *ut mos est*. Lov. 5. a m. pr.

Quum ad id, moris ejus insueta, expavisset minor Fabia] Tò *ejus* exsulat a Lov. 4. Tum *junior Fabia* habent fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. sine dubio ex interpretis expositione. Similiter etiam in uno cod. peccatum erat I. 46. § 9. Contra *juniores* pro illis qui erant ætatis militaris, in Mss. sæpe abierunt in *minores*. Vide hoc lib. ad c. 27. § 10. *Minor Fabia* autem, pro quo vulgo dicitur 'natu minor.' Vide ad III. 13. § 2. *Minor expavisset filia* Lov. 4.

Risui sorori fuit, miranti ignorare id sororem] *Risui sororis fuit* Hearnii Oxon. L. 2. Sed ita etiam *mirantis* dedisse oportuisset. Litera itaque sibilans fini vocis adhæsit ex similitudine illius quæ in voce proxima est initialis. Vide ad IV. 33. § 10. Tò *fuit* deficit in Harl. 2. Port. et Gaertn. Deinde *ignorantem id sororem* Voss. 2. et Lov. 3. *id ignorare sororem* Gaertn. *ignorare sororem id* Hav. *ignorare sororem* Lov. 5.

§ 7 *Is risus stimulos parvis mobili rebus animo muliebri subdidit*] *Id risus* Port. et fragm. Hav. quod eodem modo dictum foret, quo *id cognominis*; de quo vide ad VII. 26. § 12. Alii tamen vulgatum tuentur, nisi quod pronomen *is* desit in Haverk. Deinde *parvis rebus mobili* alio vocabulorum ordine Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *parvis mobili rebus* Lov. 2. Vide ad X. 20. § 8. *parvis rebus muliebri animo*, una voce omissa, Lov. 4. *parvis mobili rebus animo muliebribus* Leid. 1. Sed ultima syllaba vocis *muliebribus* repetita videtur ex transpositis literis initialibus vocis seq.

Frequentia quoque prosequentium, rogantiumque, num quid vellet] Cic. ad Att. V. 2. 'Illum agentem aliquid credo salutavi: post etiam jussi valere, cum me e Pansæ villa, numquid vellem, rogasset.' Ad Att. VI. 3. 'Is me proficiscentem Apameam nec prosecutus est, nec, cum postea in castra venisset, atque inde discederet, num quid vellem, rogavit.' Donat. ad Terentii Hec. II. 2. ad illa verba 'Numquid vis?' ait: 'Num quid vis, discedentis verbum est.' Vide eumdem Donat. in Eun. Terentii II. 3. et Adelph. III. 3. Adde Brisson. de Formul. VIII. p. 850. (p. m. 746.) *Klock.* *Persequentium* Lov. 4. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. Male. 'Prosequi' enim est verbum honoris et officii, ac de illis usurpatur, qui aliquem honoris causa deducunt, et per publicum comitantur. Infra VIII. 35. 'Degressum eum templo lætus senatus, lætior populus prosecuti sunt.' XXII. 40. 'Ab hoc sermone profectum Paullum tradunt, prosequentibus primoribus Patrum. Plebeium consulem sua plebs prosecuta, turba quam dignitate conspectior.' XL. 21. 'Didas, ex prætoribus regiis unus, qui Pæoniæ præerat, jussus est prosequi eum cum modico præsidio.' II. 31. 'Decedentem domum cum favore ac laudibus prosecuti sunt.' XLII. 49. 'Præcipue tamen convertit oculos animosque, quum ad magnum nobilemque aut virtute aut fortuna hostem euntem consulem prosequuntur.' Et ita sæpe alibi. In primis tamen frequentissime eo verbo hoc sensu Sueton. usus est. Passim autem librarii 'prosequi' et 'persequi' in Mss. confundere soliti fuerunt. Vide ad Epit. Liv. lib. XCIX. Præterea *rogantium num quid*, omissa copula, Voss. 2. et Lov. 3.

Credo fortunatum matrimonium ei sororis visum] *Fortunam* Gaertn. *fortuna tum* Hav. Tum *matrimonium ejus sororis* idem Hav. Sed primo datum fuit *eis*, adsumta ultima litera ex vocis seq. initio. Deinde *ejus* factum est, ut conveniret sequenti *sororis*. Vide ad h. lib. c. 8. § 8. Sed ita dandum fuisset *suæ sororis*.

Quo a proximis quisque minime anteiri vult] Præpositio deest in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. 'Anteiri proximis,' pro 'a proximis;' vide ad VI. 11. § 4. Præterea *minimum* Voss. 2. *nime*, prima syllaba male neglecta, Harl. 1. *munere* Gaertn. Denique *anteire* Leid. 2. Port. et Hav. *quo proximus quisque minime anteiri vult* Lov. 2. *quo proximos quisque minime anteire vult* Lov. 4.

§ 8 *Confusam eam ex recenti morsu*] *Confusam ita ex recenti* Hearnii Oxon. L. 1.

Percunctatus satin' salvæ? avertentem, caussam doloris] Ab aliis edd. non male videtur abesse incisum post *avertentem*. Sueton. in Oth. c. 3. et Domit. c. 17. 'avertere suspicionem.' *Duk.* *Percunctatus statim salvæ* Voss. 2. Lov. 3. et Hav. De formula *satin' salvæ* vide Dukerum ad I. 58. § 7. Deinde *advertentem* Leid. 2. Harl. 1. et fragm. Hav. Similiter etiam ediderunt Basil. 1539. sed, ut verisimile fit, operarum errore, quem tamen Curio postea servavit. Passim autem hæc verba confundi solent. Vide hoc lib. c. 23. § 8. *Advertensque caussam doloris* Lov. 2. *advertisse caussam doloris* Lov. 4. a m. pr. qui *advertisq;* inter versus adscriptum habuit a m. altera.

§ 9 *Ut fateretur, eam esse caussam doloris*] Duo postrema vocabula magnam speciem scholii, ab aliquo ad pronomen *eam* adscripti, habent. Si tamen libri scripti non variant, nihil novandum est: nam Livius infinitis locis eadem iterat. *Duk.* Libri nihil mutant, nisi quod sola vox *caussam* omittatur in Lov. 4.

Nupta in domo, quam nec honos nec gratia intrare posset] Vet. lib. *in quam nec.* Sigon. *Quam nec honos nec gratia* vetustissimæ edd. et Pall. duo meliores. Sigonius nihilo minus, *in quam nec honos.* Quod adjectum ab putido interprete pædagogo. Sic mox cap. 36. 'incursavere agrum.' *Gebh.* *In qua nec honos nec gratia intrare* Port. et Hav. *in quam nec honos nec gratia intrare* Harl. 2. et Hearnii Oxon. B. Sed vulgatum defendunt reliqui, quorum auctoritati cedo. Supra I. 29. 'Ubi intravere portas, non quidem fuit tumultus ille nec pavor, qualis captarum esse urbium solet:' quod accipiendum est pro intrare urbem per portas, ut patet ex illis quæ Burmann. notavit ad Phædri Fab. III. 10. 29. Liv. II. 12. 'Transire Tiberim, inquit, Patres, et intrare, si possim, castra hostium volo.' c. 20. 'Pronunciasse militi præmia, qui primus, qui secundus castra hostium intrasset.' VI. 25. 'Intrantibus fines Romanis non demigratum ex propinquis itineri locis.' IX. 31. 'Postquam intrasse Romanos vidit saltum:' ubi etiam unus codex *in saltum.* X. 36. 'Nec, vivo consule tuo, nisi victor, castra intrabis.' Et alibi sæpe. Quamvis itaque ego quoque *in quam intrare* ab interprete ortum putem; non video tamen, cur auctorem ejus lectionis putidum pædagogum Gebhardus vocaverit, quum et optimos scriptores ita loqui solitos esse constet. Paullo ante *quod juncta esset impari*, transpositis vocabulis, edd. principes. Ordinem, qui nunc vulgo exstat, primus dedit Aldus; isque in omnibus editis obtinet. *Quod juncta inpar esset* Leid. 1. et Lov. 2.

§ 10 *Quos apud sororem viderat*] Rott. Voss. uterq. Flor. Helm. *videat.* J. F. Gron. *Videat* etiam omnes mei, præter Lov. 2. 4. Port. Hav. et fragm. Hav. qui vulgatum præferunt. Codicibus autem Gronovianis concinunt etiam ex Oxon. quos Hearne consuluit, L. 2. B. N. et C. Paullo ante in verbis præcedd. *bonum animum inde habere jussit* Lov. 1. et Leid. 2. Sed illud *inde* ex proximis male etiam hic fuit repetitum. Tum *prope dies*, pro *prope diem*, Lov. 4.

§ 11 *Adhibito L. Sextio, strenuo adolescente*] *L. Sestio* Port. Male. Ali-

bi sæpe nomina diversarum gentium 'Sestius,' quæ gens patricia fuit, et 'Sextius,' quæ plebeia exstitit, in Mss. confundi solent. Vide supra notata ad III. 32. § 5. Præterea *sternuo*, pro *strenuo*, literis transpositis neglegentia librarii, Flor. Insuper *adulescente* idem codex, qui ita passim exaratum exhibet, ut et alii alibi. Vide ad V. 32. § 8. c. 52. § 3. VIII. 28. § 1. c. 30. § 4. c. 32. § 15. c. 35. § 2. IX. 17. § 5. c. 46. § 9. Pariter ex optimo Memmiano proferunt viri docti ad Suet. Tib. c. 7. De hac scribendi ratione consule Dausquei. in Orthogr. voc. 'Adolescens,' et Vossium in Etym. Ling. Lat. voce 'Adolere.' Paullo ante *concilia*, pro *consilia*, perperam Lov. 1. et 4. In sequentibus *patricium genus*, transpositis vocibus, Lov. 4.

CAP. XXXV. § 1 *Cujus levamen mali plebes, nisi suis in summo imperio locatis, nullum speraret*] *Ad cujus levamen mali, &c. nullum speraret aditum* Hav. ceteris omnibus recte vulgatæ lectioni adhærentibus, nisi quod *aditum* tamen etiam receperint Lov. 5. Harl. 2. et Gaertn. Tum *plebs* Voss. 2. Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. et Hav. *plebis* Flor. Vide ad I. 20. § 6. Deinde *in summo prælio* Flor. *in summum imperium* Gaertn. Præpositio *in* non adparet in Lov. 4. ut nec *locatis* in Lov. 5. Paullo ante autem *præter ingentem vim æris alieni* est in Voss. 1. et Leid. 2. Soliti autem sæpe fuerunt librarii has præpositiones inter se confundere. Vide ad IV. 61. § 10. *Propter ingentem summam æris alieni* Klockian. Supra hoc lib. c. 27. 'Quia nolit conspici summam æris alieni.' Sed nihil mutandum. Infra VII. 21. 'Ut non modo sine injuria, sed etiam sine querimoniis partis utriusque exhausta vis ingens æris alieni sit.'

§ 2 *Adcingendum ad eam cogitationem esse*] Probo. Male igitur illis prœcor, qui veteres libros inquinantes supposuerunt *Attingendum ad eam cog. esse.* Gebh. Forte melius *Accingendum ad ea cog. esse.* Ea consilia, quæ retulit, vel ausa, vel conata. Lib. II. c. 12. 'Proinde in hoc discrimen, si juvat, accingere, ut in singulas horas capite dimices tuo.' IV. 2. 'Jam ad consulatum vulgi turbatores accingi.' XXVIII. 41. 'Quin igitur ad hoc accingeris, nec per istos circuitus potius, quam recto hinc itinere, ubi Annibal est, eo bellum intendis.' *J. F. Gron.* *Attingendum* etiam Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. *Attigendum* Hav. Sæpe verba illa in Mss. confundi solent. Alia exempla jam habuimus III. 19. § 8. IV. 2. § 7. et videbimus quoque VIII. 29. § 4. aliisque locis. Ad priorem autem locum dictum est, errorem ortum esse ex similitudine literarum *c* et *t*, quæ in scriptura Longobardica tanta est, ut vix altera ab altera discerni possit. Vide Casaub. ad Suet. Cæs. c. 5. Hinc confunduntur voces *ac* et *at*; vide ad III. 61. § 4. 'cautus' et 'tantus;' vide ad II. 37. § 3. 'concinentes' et 'continentes;' vide hoc cap. ad § 9. 'cām,' id est 'caussam,' et 'tām,' id est 'tamen;' vide ad IV. 17. § 2. 'trux' et 'crux;' vide ad IX. 18. § 5. 'cumulus' et 'tumulus;' vide ad X. 29. § 19. 'materia' et 'maceria;' vide ad VI. 2. § 11. et similes plures alibi. Deinde *cognationem* Voss. 1. et Lov. 1. *cognitionem* Leid. 2. Locutio autem 'Accingendum cogitationem ad ea esse,' quomodo Gronovio restituendum visum est, formata foret ad exemplum illius apud Lucret. VI. 919. 'Hoc genus in rebus firmandum est multa prius, quam Ipsius rei rationem reddere possis:' apud Cic. de Senect. c. 2. 'Tamquam aliquam viam longam confeceris, quam nobis quoque ingrediendum sit:' ubi vide Ald. Manutium. Apud Columell. VII. 5. 'Itaque reserandum est, et ulcera medicamentis curandum:' apud Silium Ital.

xv. 105. 'Nec bona censendum, quæ fors infida dedisse, Atque eadem rapuisse valet:' ubi plura dixi. Alibi tamen Livium ita locutum esse, eique genus hoc loquendi placuisse, nondum observavi. Ubi enim olim edebatur xxii. 16. 'Quum per Casilinum evadere non posset, petendumque montes, et jugum Calliculæ superandum esset:' alii postea *petendique montes* substituerunt; idque in optimis et tantum non omnibus codd. sibi obvium fuisse Gronovius testatur. Hinc neque Klockio adsentiendum arbitror, ex conjectura reponenti ii. 2. § 5. 'Neque ullam rem, quæ eo pertineat, esse contemnendum,' pro *contemnendam:* neque etiam Doujatio, nullis itidem libris addicentibus emendanti xxxviii. 8. § 10. 'Arma illis prius equosque omnes tradendos esse, deinde mille talenta argenti populo Romano dandum,' pro *mille talentum*. Unus tantum locus est Livii, in quo similis locutio obvia fuit, xlii. 43. ubi olim vulgabatur: 'Quum experienda omnia ad ultimum, nec prætermittendum spem ullam censuisset.' Verum, quid de eo censendum sit, ibidem videbimus. Quin etiam, utrum revera Gronovius *Accingendum ad ea cogitationem esse* legendum censuerit, an in hac conjectura ejus exprimenda operæ typographorum erraverint, dubius hæreo. Addita enim exempla, quibus genus loquendi inlustratum oportuerat, nihil aliud probant, quam Livium alibi etiam dixisse 'adcingi in aliquid,' et 'adcingi ad aliquid.' Præterea conjectura hæc eo modo expressa tantum obcurrit in postrema Jac. Gronovii ed. In prioribus enim, in quibus notæ J. F. Gronovii excusæ sunt, quasque ipse curavit, legendum conjicitur *Accingendam ad ea cogitationem esse*, Sed neque ea Doujatio placuit, quod nemo 'adcingere' a personis ad res transtulerit; neque ferri possit, cogitationem 'adcingi,' seu 'adcinctam' dici. Neque ego Gronovii conjecturam, quæ omnibus libris adversatur, pertinaciter defenderim; quum *Adcingendum ad eam cogitationem* inpersonaliter, ut loquuntur, accipi commode queat: non tamen ideo cum Doujatio negare velim, dici posse *cogitationem adcingendam esse*. Nam ut hic plebis *cogitationem adcingendam* Livius ex conjectura Gronovii dicit, ita Trajani 'bonitas adcincta' dicitur apud Plinium in Paneg. c. 30. 'Tam velox, Cæsar, potentia tua est, tamque in omnia pariter intenta bonitas et adcincta.'

Conando agendoque jam eo gradum fecisse plebeios] *Eo jam gradum fecisse* Lov. 3. 4. et fragm. Hav. *eo jam gradum fecisset* Hav. *eo jam gradu fecisse plebeios* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. a m. sec. qui *gradus* præfert a m. pr. Erroris fontem indicavi hoc lib. c. 3. § 8. 'Gradum facere' ut apud Cic. in Verr. ii. 1. 'Itaque majoribus nostris in Africam ex hac provincia gradus imperii factus est.' Orat. Agrar. ii. 15. 'Hunc quasi gradum quemdam atque aditum ad cetera factum intelligetis:' ubi tamen nunc vulgo editur *gradum jactum*. Livius 'gradu aliquo viam facere' dixit hoc lib. c. 42. 'Graduque eo jam via facta ad consulatum videbatur.' Deinde *plebeiosque* Lov. 4. unde legendum conjici posset, *plebeios, qui inde, si porro*. Sed nihil muto.

Unde, si porro adnitantur, pervenire ad summa] Iterum hæc sunt interpolata. Legendum, ut præeunt Pall. duo, *pervenire ad summam:* habuitque initio Pal. 2. cui nunc substitutum est *ad summum*. Fabius Procemio l. i. 'Est certe aliquid consummata eloquentia, neque ad eam pervenire natura humani ingenii prohibet: altius tamen ibunt, qui ad summam nitentur:' ut restitui e Mss. Pall. Juven. Curarum i. 3. Quæ, si voles hæc uberius cognoscere, vide. *Gebh.* Ita *pervenire ad summam* fortassis etiam

alii loquuntur: sed non habes eorum auctoritatem. In aliis edd. est *ad summa*, quod etiam Sigonium mansisse, et a se in uno Ms. inventum adnotat Hearnius. Vell. I. 17. 'Quod summo studio petitum est, ascendit in summum.' Vir doctus in Livio contracto hic edidit *ad summam*, e conjectura, opinor. *Dukerus.* Pal. 2. Gebhardi obsecutus Gronovius, qui eorum excerpta habuit, edidit *pervenire ad summam*; idque recentiores omnes servarunt. Neque aliter in plerisque meorum exstitit. Contra Perizonius ad marginem ed. Gronovianæ adscripsit, in edd. Mogunt. et Gruter. esse *pervenire ad summa*, idque rectius esse; nisi forte per errorem typographorum datum sit *ad summam*, et Gronovius maluerit *ad summum*, scilicet 'gradum.' Donjatius vero monuit, cavendum esse ne summam adjectivum putemus, quasi referatur ad *cogitationem*: non enim de cogitatione, spe, consiliove agi, sed de ipsa re: esse itaque substantive *summa*, rerum seu reipublicæ summa, nullo addito, suprema administratio, præcipuus gradus auctoritatis. Ei vero, qui id non probaverit, legendum *pervenire ad summa*. Novi equidem apud Livium sæpius inveniri 'summa rerum,' 'summa belli,' 'summa imperii,' et similia, de quibus vide ad VIII. 26. § 6. Insuper 'proficere in summam spei,' 'prodesse in summam,' de quibus dixi ad III. 61. § 12. Nihilominus magis hic placet *pervenire ad summa*, quomodo non modo ante Gronovium omnes edd. habuerunt, sed exhibent etiam optimi meorum, Flor. et Leid. 1. ac cum illis etiam Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. et Hearnii Oxon. C. Ita in eodem, quod laudat Gebhardus, Proœm. Quinctil. 'Non ideo minus nobis ad summa tendendum est.' Quin et eo loco, quem hic ad partes advocavit, recte Burm. legendum monuit, *Altius tamen ibunt, qui ad summa nitentur*: ut et inferius Instit. Orat. X. 1. p. 857. *Pervenire ad summa, nisi ex principiis, non potest*: ubi Gebhard. similiter *ad summam* substituerat. Quod hic *pervenire ad summa* dixit, verbis præcedentibus 'in summo imperio locari' dixerat. *Ad summa* itaque contextui reddidi.

Ex Patribus æquari, tam honore, quam virtute, possent] *Ex Patribus* a m. pr. scriptum erat in fragm. Hav. quomodo sæpe erratum est in membranis vetustis. Vide ad XXVI. 45. § 1. Verum a m. sec. id perperam ita emendatur, *ex quo Patribus*.

§ 3 *Qui in magistratu sibimet ipsi viam ad ceteros honores aperirent*] *Quod in magistratu* Flor. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. sec. priori scriptura penitus erasa. Vide ad XXXVI. 33. § 3. Si quid mutandum, vellem *qui in magistratu*. Sed caussa non est, cur vulgatum displiceat. Deinde *viam ac ceteros honores* Hav. Vide ad XXI. 32. § 2. Supra II. 42. 'Agros illos servitutem iis, qui acceperint, laturos: regno viam fieri.' IV. 25. 'Queri, se a plebe adeo spretos, ut nulli umquam plebeio ad eum honorem aditus fuerit:' et eodem cap. 'Eorum ambitione artibusque fieri, ut obseptum plebi sit ad honorem iter.' Infra hoc lib. c. 37. 'Ad consulatum viam fieri passuros.' c. 41. 'Cui non via ad consulatum facilior.' c. 42. 'Graduque eo jam via facta ad consulatum videbatur.' VII. 22. 'Per eumdem, qui ad dictaturam aperuisset viam.' Paullo ante *tribunorum plebis*, pro *tribunos plebis*, Lov. 4. Scriptum per compendium fuerat *tr. pl.* quod quomodo reddendum foret, librarius adsequi non potuit. Vide Burm. ad Suet. Claud. c. 12. et quæ dicta sunt ad IV. 57. § 9.

§ 4 *Creatique tribuni C. Licinius et L. Sextius*] *Creatis C. Licinius* Hav. *creati tribuni C. Licinius* vetustiores excusi usque ad Aldum, qui *creatique* primus vulgavit. Et ita reliqui scrip-

ti, nisi quod *Lucinius* sit in Lov. 5. Deinde *et L. Sextilius* Voss. 1. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. atque excerpta Pithœi. Alibi sæpe ita peccatur in scriptis. Vide ad III. 32. § 5. c. 33. § 3. Similiter *Servilius* datum est, pro *Servius*. Vide ad Epit. Liv. l. LXXII. *et Lelius Sextilius* Hav. Passim pro prænomine *Lucius* librarii dederunt *Lælius*. Vide ad XXIX. 7. § 2.

Deducto eo de capite, quod usuris pernumeratum esset] *Deducto eodē capite*, sive *eodem capite*, Voss. 2. et Lov. 3. Supra hoc lib. c. 15. 'Sortem aliam ferte: de capite deducite, quod usuris pernumeratum est.' Pari apsu *eadem industria*, pro *ea de industria*, dederunt librarii IV. 58. § 11.

Id, quod superesset, triennio æquis portionibus persolveretur] Forsitan legendum *triennio æquis pensionibus*; ut XXXVIII. 38. 'Duodecim millia dato intra duodecim annos pensionibus æquis.' Et alio loco c. 9. 'Trecenta per annos sex pensionibus æquis.' *Cujac.* Observ. XI. 29. Livius XXX. 37. 'Decem millia talentum argenti, descripta pensionibus æquis, in annos quinquaginta solverent:' et vox illa 'pensio' Livio etiam frequens. XXIX. 16. 'Decreverunt, ut tribus pensionibus ea pecunia solveretur.' XXXI. 13. 'Quibus ex pecunia, quam M. Valerio M. Claudio consulibus mutuam dederant, tertia pensio debebatur eo anno.' XXXIII. 30. 'Mille talentum daret populo Romano: dimidium præsens, dimidium pensionibus decem annorum.' cap. 42. 'Ultimam pensionem pecuniæ in bellum conlatæ persolvere placuerat privatis.' XXXVI. 4. 'Stipendium, quod pluribus pensionibus in multos annos deberent, præsens omne daturos.' Si igitur codd. auctoritate hæc lectio firmaretur, eam non mutandam censerem: nunc iis invitis a recepta lectione non recedo. Ceterum *in triennio æquis portionibus* Gaertn. *triennio et æquis portionibus* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *persolverent* Voss. 2.

§ 5 *De modo agrorum, ne quis plus quingenta jugera agri possideret*] Hujus legis meminit his verbis Varro de Re Rust. I. 2. 'Nam Stolonis illa lex, quæ vetat, plus quingenta jugera habere civem Romanum.' *Sigon.* Reperam, existimo, Pall. duo *de dono agrorum*. Varro de Re Rust. I. 2. 'Nam Stolonis illa lex, quæ vetat, plus quingenta jugera habere civem Romanum:' ut antevertit notare Sigonius. *Gebh.* Soli hic veram lectionem ex meis exhibent minime auctoritatis codd. Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. quibuscum Palat. tertium consensisse, quum tantum duos suorum ab recepta scriptura discedere Gebhardus notarit, non dubito. Reliquorum omnium librarii hic se turpiter dederunt. *De domo agrorum*, literis transpositis, habent Flor. Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. Ita sæpius in codd. scriptis peccatum esse, videbimus ad XXXIX. 12. § 3. *De dmo agrorum* Lov. 2. Verum, quum id sensum nullum efficeret, pro eo deinceps *de dono agrorum* datum est in Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. 'Donum' autem et 'domum' etiam passim in Mss. confunduntur. Vide ad V. 20. § 8. Ex hac lectione postea factum est *de dominio agrorum*, quod apud me superest in fragm. Hav. et apud Hearnium in Oxon. N. Nam 'donari' etiam et 'dominari' commutantur in membranis. Vide Nic. Heinsium ad Claudian. in Rufin. I. 143. Verum *de modo agrorum* rectum est. Vide ad Epit. Liv. lib. LVIII. Deinde *quinquaginta jugera* Leid. 2. Male. Livius XXXIV. 4. 'Quid legem Liciniam excitavit de quingentis jugeribus, nisi ingens cupido agros continuandi?' Val. Max. VIII. 6. ex. 3. 'C. vero Licinius Stolo, cum lege sanxisset, ne quis amplius quingenta agri jugera possideret, ipse mille

comparavit.' (Ita ad exemplum Livii et Varron. ex duobus codd. Traject. ibi legendum; non *quam quingenta*. Vide ad Livii XXI. 29. § 2.) Plinius XVIII. 3. 'Lege Stolonis Licinii incluso modo quingentorum jugerum et ipso sua lege damnato, cum substituta filii persona amplius possideret.' Plutarch. in Camillo p. 150. Ἐκέλευσε δ' οὗτος, μηδένα πλέθρων πεντακοσίων πλείονα χώραν κεκτῆσθαι. Aurel. Vict. de Vir. Inlust. c. 20. 'Idem lege sancivit, ne cui plebeio plus quingenta jugera agri habere liceret.' Ejusdem legis, eaque damnati Stolonis ipsius, qui tulerat, meminit etiam Livius VII. 16. 'C. Licinius Stolo a M. Popillio Lænate sua lege decem millibus æris est damnatus, quod mille jugerum agri cum filio possideret, emancipandoque filium fraudem legi fecisset.'

Fierent, consulumque utique alter ex plebe crearetur] Repone, ut est in veteribus libris, *ne tribun. mil. com. fierent, sed consulum, et ut utique alter ex plebe crearetur*. Ita enim fit, ut hujus legis duo capita essent: unum, quo tribuni militares abrogarentur; alterum, quo consulatus plebeius constitueretur. *Sigon.* Quandoquidem et expressit eam Campanus, non possum improbare lectionem Pal. 2. etiam Sigonio productam, *ne trib. mil. comitia fierent, sed consulum; et ut utique alter de plebe crearetur*. Distinguit capita legis duo: prius ut comitia consularia fierent, omissis tribunis militum consulari potestate; posterius, ut alter consulum de plebe crearetur. *Gebh.* Lectionem, quam ex quibusdam scriptis Sigonius et Gebhardus probarunt, in solo Oxon. B. obviam habuit Hearnius. Eam autem in nullo meorum inveni. Quidam tamen, qui minoris sunt auctoritatis, non longe inde abeunt. Nam *fierent, sed consulum, et ut uti alter* habet Hav. *fierent, sed consulum, et uti alter* Port. *fierent, sed consulum, et utique alter* Harl. 2. *fierent, consulumque sed et utique alter* Gaertn. *fierent, sed consulumque uti alter* Leid. 2. Optimi codd. ac bonitate proximi nihil mutant. Certe vulgatum servabant Flor. Leid. 1. Voss. uterque, et fragm. Hav. neque aliter etiam erat in Harl. 1. nisi quod scribarum errore *consiliumque*, pro *consulumque*, præferat. *Fierent, consulumque uti alter* legit Lov. 5. Viris doctis itaque consentire nequeo. In lectione enim, quam hoc loco probarunt, displicent illa *et ut utique*. Nam *utique* hic accipio pro 'et uti,' sive 'et ut,' quemadmodum illa vocula plerumque sumitur in proponendis verbis senatusconsultorum, plebiscitorum, legum, aliarumque veterum formularum. Ita VII. 42. 'Item aliis plebiscitis cautum, ne quis eumdem magistratum intra decem annos caperet; neu duos magistratus uno anno gereret; utique liceret, consules ambos plebeios creari.' XXXVI. 11. 'Ut ejus rei caussa supplicationem imperarent consules, utique M'. Acilius consul ludos magnos Jovi voveret, et dona ad omnia pulvinaria.' Cic. ad Famil. VIII. 8. 'Uti L. Paullus, C. Marcellus consules de consularibus provinciis ad senatum referrent, neve quid prius ex Kalendis Martiis, neve quid conjunctim de ea re referretur a consulibus, utique ejus rei caussa per dies comitiales senatum haberent, senatusque consultum facerent.' In marmoribus literatis, quæ senatusconsulta vel leges nobis servarunt, frequentissime eo sensu obcurrit. Ita in antiquissimo senatusconsulto de Bacchanalibus: VTEI. HOCE. IN. TABOLAM. AHENAM. INCIDERETIS. ITA. SENATVS AIQVOM. CENSVIT. VTEIQVE. EAM FIGIER. IOBEATIS. VBEI. FACILIVMED. GNOSCIER. POTISIT. Aliquoties etiam in utroque Cenotaphio Pisano aliisque monumentis. Vide

etiam ad III. 30. § 7. Et hinc neque vulgatam lectionem probandam puto, sed, altero *que* ejecto, legendum existimo vel *fierent, consulumque uti alter* ut in uno meorum erat; vel *fierent, consulum utique alter;* vel, si pressius inhærendum lectioni alteri, quæ Sigonio et Gebhardo adrisit, scriberem *fierent, sed consulum; utique alter:* ut ita voculæ 'et ut' ex interpretatione sequentis *utique* adsumtæ sint. Si quis vero, *utique* particulam adfirmandi esse contendens, vulgatum retineret, neque ei pertinaciter adversarer. Ita enim Livius, sensum legis per compendium proponens, alterum legis caput omiserit, consules nempe creandos esse; quia id satis intelligatur partim ex præcedentibus, *ne tribunorum militum comitia fierent;* sed præsertim ex sequentibus *consulumque utique alter ex plebe crearetur.* Si enim alter consulum utique ex plebe creari deberet, consulum, loco tribunorum militum, comitia habenda placere, sponte patebat. Clericus quidem edidit etiam *ne trib. mil. comitia fierent, sed consulum, utique alter ex plebe crearetur;* verum dupliciter erravit, se ita scripsisse testando ex antiquis libris; deinde ita etiam voluisse J. F. Gronovium. Nullus enim interpretum eam lectionem ex ullo cod. laudavit, multo minus Gronovius. Præterea *alter de plebe crearetur* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 4. 5. Port. et Hav. Utraque locutio Livio in usu fuit. Supra IV. 1. 'Mentio primo sensim inlata a tribunis, ut alterum ex plebe consulem liceret fieri, eo processit deinde, ut rogationem novem tribuni promulgarent, ut populo potestas esset, seu de plebe, seu de patribus vellet, consules faciendi:' et c. 6. 'Eo deducta est res, ut tribunos militum consulari potestate promiscue ex patribus ac plebe creari sinerent.' Et alibi sæpe. Pluribus itaque et integrioribus codd. nihil mutantibus fidem habendam censeo.

§ 6 *Omnium igitur simul rerum, quarum inmodica cupido*] Vox *igitur* aberat a fragm. Hav. a m. pr. Tum *quorum inmodica cupido* Flor. quasi referendum foret ad sequentia 'agri, pecuniæ, honorum.' Sed *quarum* servant reliqui omnes. *Quarum inmodicus cupido* mendose etiam Leid. 1. et Harl. 1. a m. pr. Mox *discrimine* male deficit in Leid. 2.

Conterriti Patres, quum trepidassent] Lege *trepidarent.* T. Faber. Omnes codd. scripti et editi constanter τὸ *trepidassent* tuentur. Neque etiam Fabri conjectura opus est. Enallage enim plusquamperfecti pro inperfecto Livio frequens est. Vide ad XXXIV. 11. § 2. Insuper *contempti Patres* Oxon. N. in margine, teste Hearnio. Error ex similitudine literarum *m* et *rri* in scriptura Longobardica natus est.

Præter expertam multis jam ante certaminibus intercessionem, invento] *Multis* deest in Harl. 2. Contra, voce perperam addita, *multis jam annis ante certaminibus* Hearnii Oxon. L. 1. Quin et τὸ *invento* exsulat ab edd. quibus utor, antiquioribus. Ita autem locus aliter foret interpungendus, et quidem hoc modo: *conterriti Patres, quum trepidassent publicis privatisque consiliis, nullo remedio alio præter expertam multis jam ante certaminibus intercessionem, collegas adversus tribunicias rogationes comparaverunt.* Et tum illud *nullo remedio alio* accipiendum foret per ellipsin participii verbi substantivi, pro 'nullo remedio alio existente.' Vide ad IV. 47. § 7. et XXII. 31. § 5. Vocem *invento* primus addidit Aldus. Et recte. Eamdem enim servant omnes scripti.

§ 7 *Tribus ad suffragium ineundum citari a Licinio Sextioque viderunt*] *Ad suffrag. eundem* Voss. 1. et Lov. 1. Tum *Sextilioque* Lov. 5. Vide modo ad § 5. Præterea *viderent* Leid. 2.

Paullo ante *comparaverant*, pro *comparaverunt*, Lov. 5. a m. pr.

Nec sollemne quidquam aliud ad sciscendum plebi fieri passi sunt] *Nec solem nec quidquam aliud* Leid. 1. et Lov. 2. in contextu. *Nec sollemne quidquid aliud* Hav. *nec sollemne aliud quidquam* Lov. 4. Tum *asciscendum*, pro *ad sciscendum*, Voss. 2. Lov. 3. 4. Harl. 1. Gaertn. Hav. et excusi principes, pro quo Froben. 1531. *ad sciscendum* substituit, concinentibus reliquis scriptis. Deinde *plebei* Voss. 2. Leid. 1. et Harl. 1. Denique vox *fieri* deficit in Harl. 2. Port. Hav. et Lov. 4. Eadem voce omissa, insuper transpositis vocabulis, *ad sciscendum passi sunt plebi* præfert Lov. 5.

§ 8 *Jamque frustra sæpe concilio advocato*] *Jam frustra* edd. quas vidi, Aldo priores. Is primus *Jamque* dedit, quod servant omnes scripti, nisi quod *Itaque* sit in Lov. 2. Tum *sæpe* omittitur in Leid. 2. Præterea *consilio advocato* Lov. 1. 2. 5. Voss. 1. et Leid. 2. quod et erat in vetustioribus excusis. Ascensius autem 1516. substituit *concilio advocato*, ut est in reliquis scriptis. Et recte. Intelliguntur enim comitia tributa, quæ non *consilium*, sed *concilium*, vocanda esse, docuit Gronovius ad Liv. XLIV. 11. § 5.

Bene habet, inquit Sextius] *Bene habent* Flor. invitis reliquis omnibus, qui recte vulgatum servant. Est enim formula sollemnis, qua Livius sæpius usus est. Infra VIII. 6. 'Bene habet. Dii, pium movete bellum.' c. 9. 'Atqui bene habet, inquit Decius, si ab collega litatum est.' c. 35. 'Bene habet, inquit, Quirites: vicit disciplina militaris.' XXXIX. 50. 'Postquam dictum est, incolumes esse; Bene habet, inquit: et, poculo inpavide exhausto, haud ita multo post exspiravit.' Similiter Cic. pro Murena c. 6. 'Bene habet: jacta sunt fundamenta defensionis:' ubi vide Camerar. et Valer. Max. v. 10. ex. 2. 'Quapropter bene habet: adnuendo enim votis meis id egerunt, ut vos potius meum casum doleatis, quam ego vestro ingemiscerem:' ubi vide Torrenium. Adfinis autem est illa apud Florum IV. 2. § 68. 'Gladium per viscera exegit: et, ubi esset, quodam exigente, respondit hoc ipsum: Bene se habet imperator:' ubi vide viros doctos.

Quandoquidem tantum intercessionem pollere placet] Vocem *tantum* omiserunt antiquiores edd. Eam primus adscivit Aldus. Consentiunt autem omnes scripti, nisi quod *tantam intercessionem* habeant Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *intercess. pellere placet* Lov. 4. *intercess. propellere placet* Hav. errore librarii. *Tantum pollere*, est 'tantum valere,' 'tantum posse.' Supra III. 34. 'Plus pollere multorum ingenia consiliaque.' v. 54. 'Non universa Etruria tantum terra marique pollens, atque inter duo maria latitudinem obtinens Italiæ, bello vobis par est.' XLIV. 40. 'Fortuna, quæ plus consiliis humanis pollet, contraxit certamen.' Eo sensu *pollere* et *posse* sæpe junguntur. Vide ad II. 34. § 9. *Placeat* male Lov. 2.

Isto ipso telo tutabimur plebem] Supra v. 29. 'Si tribunicia vis tribunicio auxilio repelli nequeat, aliud telum Patres inventuros esse.' Vegetius III. 3. 'In omni expeditione unum est et maximum telum, ut tibi sufficiat victus, hostes frangat inopia.' *Klock.* Liv. III. 55. 'Qua lege tribuniciis rogationibus telum acerrimum datum est.' IV. 28. 'Virtute pares, necessitate, quæ ultimum ac maximum telum est, superiores estis.' IX. 37. 'Nec hostem hosti, nec multitudinem multitudini comparandam ait esse. Præterea telum aliud occultum scituros in tempore.' Cic. ad Fam. VII. 16. 'Usque quaque sapere oportet, id erit telum acerrimum.' Sallust. Fragm. l. III. Histor.

in orat. Licinii § 12. 'Vis tribunicia, telum a majoribus libertati paratum:' ad quem locum vide Cortium. Ceterum *isto ipso tutabitur plebem*, voce *telo* expuncta, male Leid. 2. *Isto ipso tutabimur plebem* Lov. 3.

§ 9 *Comitia indicite, Patres, tribunis militum creandis: faxo*] *Comitia indicite, Patres, trib. mil. faxo* Lov. 1. et Leid. 2. Si ea lectio placeret, verba per compendium scripta reddi deberent *tribunorum plebis*. Vide ad IV. 57. § 9. Sed nihil muto: nam alii omnes editam lectionem uno ore veriorem esse clamant.

Faxo ne juvet vox ista, Veto] *Faxo, ne juret* fragm. Hav. a m. pr. qui error ex adfinitate ductuum literarum r et v commissus est. Vide ad XLV, 20. § 15. *jubet* idem codex a manu altera. Et ita præferunt quoque Flor. Leid. uterque, et Lov. 1. 2. ac 4. quomodo sæpe peccatur in libris scriptis. Vide quæ notavi ad Silii Ital. IV. 747. Et hic error ex eo natus est, quod literæ b et v frequenter admodum a scribis commutentur. Vide ad V. 24. § 5. *Ne juvat* Gaertn. Jac. Perizonius autem ad marginem Livii monuerat, forte hic excidisse voculam *vos*, eamque ita restituendam, *faxo, ne juvet vos vox ista*. Ejus conjecturæ favere videtur fragm. Hav. quod a m. pr. præfert *ne juvet vos ista, Veto*. At potius hic quoque librarii confuderunt literas s et x; qua ratione sæpe lapsi sunt. Vide ad XXVI. 19. § 4. Verum, in receptam lectionem conspirantibus scriptis, τὸ *vos* interponi necesse non est. Denique *Veto* deest in Harl. 2. Port. et Hav. *voto* habent Leid. 1. Lov. 4. 5. et ed. Aldina. *vento* Gaertn. *vere* Voss. 2. Lov. 3. et editi ante Ascensium, qui a. 1513. 1516. et 1520. edidit *Veto*: eamdemque lectionem anno sequenti 1531. Frobenius, et post eum omnes editores receperunt. Et ita habent reliqui scripti; ac recte. 'Vetare' enim verbum sollemne, ac vocem tribuniciam esse, docet Brisson. de Formul. lib. III. p. 273. Lectione tamen ab Ascensio proposita non contenti Moguntini vulgarunt *faxo, ne juvet vox ista vos*, omisso τῷ *Veto*. Verum ita in nullo codice inveni; ut forte lectio illa potius editorum ingenio ac conjecturæ, quam libris scriptis, accepta ferenda sit. Tutius itaque est illud sequi, quod vulgo editum exstat, et pleriquae libri servant; aliorum autem, paucis exceptis, vestigia verum esse evincunt.

Qua nunc concinentes collegas nostros tam læti audistis] 'Concinere vocem' mire, sed tamen Latine, dictum credo: stabiliturque hæc lectio a sola Andreæ ed. a qua seorsum reliqui omnes fere libri habent *quam*. Pall. autem Mss. 1. ac 3. *quam nunc continentes*. Pal. 2. *qua nunc contemnentes collegas nostros omnes tam læti audistis*. Gebh. *Qua nunc contemnentes collegas nostros homines tam læti* Hav. *qua nunc contemnentes collegas nostros tam læti* Harl. 2. et Port. *qua nunc continentes collegas nostros tam læti* Voss. 1. Leid. ambo, et Lov. 1. *qua nunc continentes collegas in oĩs tam læti* Lov. 2. *qua nunc continentes collegas nostros tam læte* Lov. 3. *q; nunc continentes collegas nostros tam læti* Lov. 4. *qua nunc collegas continentes nostros tam læti* Lov. 5. *quam nunc continentes collegas nostros tam læti* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. in quo *concinentes* interpolavit manus altera. *Qua nunc concinentes collegas nostros tam læti* Flor. et Harl. 1. quam veram lectionem esse, nullus dubito. Voculas *qua* et *quam* sæpius librarii confuderunt. Vide I. 38. § 6. II. 31. § 2. VIII. 31. § 2. c. 35. § 6. IX. 40. § 2. X. 14. § 5. et alibi. Caussa dari potest, quod virgula, quæ literæ finalis m nota est, passim a librariis perperam vel addita, vel omissa sit: vel hoc loco litera m voci *quam* adhæserit ex similitudine literarum initialium voculæ sequen-

tis. Quod autem *continentes*, pro *concinentes*, plures codd. præferant, ex perpetua confusione literarum *c* et *t* factum est, de qua vide hoc cap. ad § 2. pro *continentes* deinde parva mutatione *contenentes*, vel *contemnentes*, alii librarii dederunt. 'Concinere,' quemadmodum 'canere' XL. 8. 'Quæ, vereor, ne vana surdis auribus ceciserim.' Ceterum *audistis* Gaertn.

§ 10 *Comitia, præter ædilium tribunorumque plebis, nulla sunt habita*] Perperam vocem *præter* omiserunt Voss. 2. et Lov. 3. Deinde *ad. trib. plebi* legunt Flor. Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 42. § 6. Præterea *τὸ sunt* deficit in Harl. 2.

Licinius Sextiusque tribuni plebis refecti] Particula *que* non comparet in Port. Eadem etiam deest in multis edd. antiquioribus, quam addiderunt Mediolan. a. 1495. et reliqui scripti retinent. Mox *creari sunt passi* alio ordine Lov. 4. Sed verbum *sunt* exsulat a Lov. 2. Deinde *eaque magistratuum solitudo* edd. antiquæ. Frobenius demum a. 1535. voces in eum ordinem, qui nunc vulgo exstat, redegit, eumdemque servant codd. mei. *Nullos curules magistratuum, et plebe*, reliquis omissis, Gaertn. Sed librario errandi occasio fuit vocum *magistratus* et *magistratuum* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11. Eædem voces deerant etiam in Lov. 5. a m. pr. sed a m. sec. ad marginem postea adscriptæ fuerunt, nisi quod *et eadem*, pro *eaque*, datum sit.

Plebe reficiente duos tribunos] *Plebe reficienti* Leid. 1. et Gaertn. Alibi eo modo casum sextum singularem participiorum præsentium Livium formasse, vidimus ad lib. hujus c. 14. § 13. Editam tamen lectionem hic veriorem esse, consensus reliquorum codd. in eam conspirantium evincit.

His comitia tribunorum militum tollentibus] *Comitia trib. mil.* Gaertn. Verum ita voce addita *comitia creandis*, vel *rogandis tribunis militum* dicendum fuisset. Vide ad II. 8. § 3. Ob eam itaque caussam, et quod reliqui codd. nihil mutent, vulgatum servandum. *Comitia tribunorum*, ut IV. 57. 'Tribunorum militum comitia edixit:' et alibi sæpe. Error iterum ortus videtur ex compendio. Vide hoc cap. ad § 2.

Per quinquennium Urbem tenuit] 'Tenere' cum nomine vel adverbio temporis sæpe dicit Livius pro 'durare.' XXIV. 47. 'Romæ fœdum incendium per duas noctes ac diem unum tenuit.' XXV. 39. 'Atrox prœlium oritur: diu tenuisset, ni,' &c. Adde ad IV. 7. § 7. Sed *τὸ Urbem* non patitur hic ita accipi *tenuit*. Si libri scripti in illo non variant, quærenda est alia huic loco conveniens significatio verbi *tenuit*: nam mihi non videtur obvium genus loquendi esse, 'solitudo magistratuum tenet Urbem,' pro nulli sunt in Urbe magistratus. *Duk.* Pighius in Annal. ad a. CCCLXXXVIII. p. 253. hic potius sequitur Vopiscum in Vit. Taciti c. 1. Eutrop. II. 1. Sext. Rufum in Breviar. c. 2. et Cassiod. in Chron. qui non per quinque, sed per quatuor annos, nullos curules magistratus creatos fuisse referunt. Annum vero hic exemtum, qui tamen per rationes chronologicas abesse non potest, recipere conatur alium intercalando post tribunos militum memoratos c. 38. hujus libri, quo quidem neque consules neque tribuni militum consulares creati, sed duo deinceps dictatores dicti fuissent, M. Furius Camillus IV. et P. Manlius, quos Livius cap. 38. iisdem tribunis conselaribus magistratum gerentibus honore functos scripsit. Vide Pighium in Ann. ad an. CCCLXXXIV. pag. 257. Verum Pighium refellit, ac Livium defendit Dodwell. de Cyclis Dissert. X. § 82. Chronologiam autem Livii etiam Sigonius in fastis secutus est.

CAP. XXXVI. § 1 *Alia bella opportune quievere*] *Opportuna quievere* Leid.

2. et Lov. 1. *oportuna crevere* Lov. 4. *opportune quieverunt* Gaertn. *opportune creavere* Port. a m. pr. *optime quieverunt* priscæ edd. usque ad Moguntinos, qui dederunt *peropportune quieverunt:* pro quo iterum Aldus *opportune quievere*. Supra hoc lib. c. 18. 'Et Patribus et plebi peropportune externa quies data.' *Opportune* et *optime* etiam alibi in Mss. commutantur. Vide ad XXXVII. 7. § 10. *Peropportune* hic recipiendum non puto, quod ita nulli præferant codd. licet sæpe ea voce Livius usus sit. Vide ad XXIX. 35. § 9.

Veliterni coloni gestientes otio] *Veliterni* fragm. Hav. *Velitrini* Gaertn. Vide etiam ad cap. 21. hujus lib. § 2. c. 29. § 7. ad VIII. 12. § 8. et ad cap. 13. § 5. Secundum Stephan. Byz. in voce Βέλιτρα, gentile ejus urbis dicitur Βελιτριανός: pro quo, teste Berkel. ad eum locum, Cluverius in Ital. Antiq. III. 8. p. 1016. Βελιτρῖνος scribendum conjicit, idque ita formatum obcurrere Berkel. docet apud Diod. Sicul. lib. XIV. p. 449. ut et *Velitrinus* apud Sueton. in Aug. c. 94. quamvis et Οὐελιτρανὸς obcurrat apud Plutarch. in Camillo p. 151. adde etiam apud Dionys. Hal. lib. V. pag. 326. Ego vero hic vulgatum servandum puto, tum quod in illud consentiant optimi codd. tum etiam quod gentile illud non alio modo apud Latinos formatum reperiatur. Apud Sueton. etiam optimus cod. Salmas. *Veliterni*, non *Velitrini*, præfert. Contra apud Val. Max. IX. 10. ex. 1. ubi recte *Veliternos* editur, cod. prior Trajectin. habet *Velitrinos*. Vide Burm. ad l. laud. Sueton. qui VELITERNVS etiam ex duobus lapidibus, apud Gruter. et Reines. obviis, laudat.

Et agrum Romanum aliquoties incursavere] *In agrum Rom. aliq. incurs.* Voss. 2. et Lov. 3. Liv. VIII. 38. 'Eques, luce demum ausus incursare in hostem, agmen detinuit:' ubi vide quæ notantur. Verum et altera constructio 'incursare agrum' Livio frequens fuit. II. 48. 'Ubi abductas senserant legiones, agros incursabant.' V. 31. 'Superbia elati ultro agros Romanos incursavere.' XXVIII. 11. 'Querentes agrum suum ab adcolis Gallis incursari ac vastari.' XXXIX. 1. 'Propter domesticam inopiam vicinos agros incursabant.' Quum itaque utrumque loquendi genus apud Livium inveniatur, vulgatum præferendum puto, quod illud defendat omnium reliquorum codd. inter quos etiam optimi sunt, turba. *Incursaverunt* habet Gaertn.

§ 2 *Eaque res, Tusculanis veteribus sociis, novis civibus, opem orantibus, verecundia maxime non Patres modo, &c. movit*] Jac. Perizonius ad marginem Livii conjecit, forte legendum esse *eaque re:* ut *verecundia* accipiatur casu primo, et ea dicatur Patres ac plebem movisse. Omnes tamen codd. scripti et editi constanter *eaque res* servarunt: quare eam lectionem præfero, et *verecundia* pro casu sexto habeo. 'Movit Patres verecundia,' ut 'movere amore' apud Ovid. Trist. II. 340. 'Et falso movi pectus amore meum.' Ita 'motus ira,' 'amore,' Liv. II. 42. 'Motique ira numinis caussam nullam aliam vates canebant, quam haud rite sacra fieri.' Ovid. Ep. Her. II. 24. 'nec nostro motus amore redis.' *Verecundia maxima* edd. Rom. 1472. et Parm. Alibi hoc modo librarii in quibusdam codd. peccarunt. *maxima plebis turba*, pro *maxime p. t.* datum erat V. 40. § 5. *maximoque lapidum ictu*, pro *maximeque l. i.* X. 1. § 5. Vide quæ notantur ad priorem locum. Præterea Pighius in Annal. ad a. CCCLXXXII. p. 255. legendum censet *veteribus sociis et novis tum civibus*. Verum et hic nullam emendandi necessitatem video, præsertim quum omnes libri stent cum vulgata lectione; nisi quod librarius Leid. 1. aberrans *cibus*, pro *civibus*, dederit. Deinde *opem curantibus* male Voss. 2.

opera orantibus Leid. 1. Tum vocula *non* perperam deest in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *Patres et̃ modo* Lov. 5.

§ 3 *Remittentibus tribunis plebis, comitia per interregem sunt habita*] Errorem Vopisci in Tacito c. 1. in hac re ibi observarunt Casaubonus et Salmasius. *Duk.* Vel *remittentibus* hic tamquam neutrum sine casu per ellipsin ponitur, pro 'remittentibus certamen,' 'remittentibus intercessionem :' ita II. 34. 'Ut etiam, ubi ea pestilentia remisisset, terrore aliquo tenerentur:' ad quem locum plura vide: vel *remittentibus* est 'permittentibus.' Vide Lipsium ad Tacit. Annal. I. 8. Acidal. ad Pacati Paneg. c. 32. et Jac. Gothofred. ad l. 3. Cod. Theodos. de Divers. Rescript. ita tamen, ut hoc verbo indicetur, non modo permisisse, concessisse tribunos, sed etiam victos et expugnatos post aliquod certamen permisisse, concessisse; et quidem hoc loco verecundia victos, expugnatos fuisse. Vide J. F. Gronovium Observ. IV. 2. Ceterum vox *plebis* deest in Leid. 2. *comitia* in fragm. Hav. a m. pr. sed ab eadem adscripta exstat in margine. Tum *per interr. habita sunt* præfert Leid. 2. *per interr. suum habita* fragm. Hav.

Creatique tribuni militum L. Furius, A. Manlius] Pall. 1. ac 3. *Matilius.* Andreas edidit *A. Manilius.* Gebh. *Aulius Matilius* fragm. Hav. *Aulus Matilius* Leid. 1. Lov. 3. et Gaertn. scribarum errore, qui literas *n* et *ti* ob ductuum similitudinem in Longobardica scriptura confuderunt. Vide ad IV. 46. § 9. Ceterum plerique hujus anni tribuni jam antea eumdem magistratum gessisse dicuntur. Et quidem L. Furius nunc iterum eam dignitatem obtinet. Nam et supra tribunus memoratur cap. 22. A. Manlius quartum; tertium enim occurrit c. 21. Ser. Sulpicius in Fast. Capitolin. fragmentis 'Prætextatus' vocatur, et tertium tribunus dicitur. De prioribus autem ejus tribunatibus vide ad c. 22. § 1. Etiam pars nominis Ser. Cornelii in Fragm. Capitol. superest, unde constat Maluginensem cognominatum fuisse, et hoc anno honorem illum sextum obtinuisse. Idem ergo est, de quo agit Sigonius ad v. 36. § 12. Nulli tamen numeros illos addendos censeo, quod constanter in codd. omittantur, et Livius eos sæpissime neglexerit. Vide ad II. 16. § 7.

A. et C. Valerii] Legendum est *P. et C. Valerii.* Id docent Capitolina fragmenta, in quibus est POPLICOLA. V. Ex quo apparet, P. Valerium Poplicolam esse, qui quater ante tribunus militum fuit, et postea etiam sextum traditur esse a Livio. Quæ res in magnum errorem Glareanum induxit, ut annum ibi sine caussa interjiciendum esse putaret. ['Glareanus alias adducit rationes, quæ non diluuntur, ut fieri oportebat.'] *Sigon.* Priori horum tribunorum *Auli* prænomen, quemadmodum ante Sigonium in omnibus excusis erat, tribuunt codd. quoscumque vidi, excepto solo Gaertn. in quo *Lucius* dicitur. Sed recte ejus loco Sigonius *Publius* reposuit, quem in eo secutus est Pighius in Annal. ad a. CCCLXXXII. p. 255. Glareanus autem errorem, quem Sigonius refellit, commisit ad c. 38. § 11. et c. 42. § 3. Quod autem Glareanus queratur, Sigonium alias rationes a se adductas non diluisse, quemadmodum fieri oportuerat, iis omnino Sigonius respondit in Scholiis ad Chronolog. Livii ad a. CCCLXXXVIII. Ratio autem notarum non permittit, ut examinemus, utrum responsio ejus ad argumenta Glareani sufficiat. Certe non satisfecit Dodwello, quem via, diversa ab ea quam Glareanus et Sigonius instituerunt, annum qui in Livio intercidisse creditur, ei restituisse vidimus ad c. 34. § 1. Ceterum *Valerius* præferunt Lov. 1. a m. pr. Voss. 1. et fragm. Hav. nisi quod in eorum secundo, stigmate ultimæ parti τοῦ *u* subjecto librarius aut alius quis indicare voluerit, emendandum

[redacted]

esse *Valeriis*. Sed *Valerii* vera lectio est. Vide quæ dicta sunt hoc lib. ad c. 22. § 1. Et ita exhibent reliqui codd. nisi quod *Cornelii* sit in Lov. 5. *Valeri* in Flor. et Leid. 1. quæ lectio vulgatam potius firmat, quam evertit; quum infinitis locis librarii geminatam literam *i* per simplicem efferre soliti sint. Vide ad xxxviii. 27. § 8.

Haudquaquam tam obedientem in delectu, quam in comitiis, habuere] *Haud quamquam tamen obed.* Gaertn. *quamquam* præferunt etiam Lov. 1. et 3. Sæpius *qq̄*, sive *quaquam*, et, *q̄q̄* id est *quamquam*, in Mss. commutantur. Vide ad vii. 26. § 8. Eodem modo, quo *q̄* et *q̄*, sive *qūa* et *quam*; de quo vide ad cap. præc. § 9. Passim etiam *tam* et *tamen* confuderunt librarii. Vide ad xxii. 59. § 13. *Haud quaquam tam obed. tam in dilectu* fragm. Hav. quasi duplicem lectionem in codd. suis scriba invenisset, nempe *tam obedientem in dilectu*, et *obedientem tam in dilectu*, atque utramque exprimere voluisset. Sed posteriori loco *tam* admitti nequit. *In dilectu* etiam Leid. 1. et Lov. 1. Vide ad xxxvii. 51. § 7. *In dilectum* Flor. Denique *hr̄e*, id est *habere*, Gaertn.

§ 4 *Ingentique contentione exercitu scripto profecti*] *Contione* Voss. 2. Lov. 3. et Hav. quomodo frequenter lapsi sunt scribæ. Vide ad iv. 6. § 4. Tum *exercito* Port. a m. pr. quomodo etiam peccatur viii. 36. § 8. Vide ad i. 15. § 7. Deinde *perfecti*. De hoc errore vide ad xxxvii. 6. § 7.

Intra suamet ipsum mœnia compulere] *Ipsi* Harl. 2. et Port. a m. pr. *ipsa* Hav. Vide hoc lib. ad c. 3. § 8. In verbis præcedd. *a Tusculo*, pro *ab Tusculo*, præferunt Gaertn. et fragm. Hav.

§ 5 *Ab eis, a quibus obsideri captæ erant, expugnari potuere*] *Ab eis, quibus obsideri* Lov. 1. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Dein *expugnare potuere* Gaertn. et fragm. Hav. *expugnari poterant* Leid. 2. *expugnari potuerunt* Hav. Paullo ante *Velitres*, pro *Velitræ*, Voss. 2. Vide ad cap. seq. § 12. Deinde *nec tum*, pro *nec tamen*, Lov. 2. Vide ad xxii. 17. § 5.

§ 6 *Q. Servilius, C. Veturius, M. Aulus, et M. Cornelius, Q. Quintius, M. Fabius*] Quidam pro *M. Aulus* emendarunt *A. Manlius*: sed is prioris anni fuit tribunus militum. Quare legendum *C. Veturius II. A. et M. Cornelii*. Nam C. Veturius primum fuit a. ccclxxviii. c. 32. hic autem secundum. Cornelii vero postea iterum fiunt a. ccclxxxviii. ad hujus libri finem c. 42. Hic itaque primum fuere; et faciliter ex *II.* potuit *M.* fieri: mirum autem, et in his quidem, et præcedentis anni omnibus tribunis, omissa et cognomina et numerum. *Glar.* Quia antea legebatur C. *Veturius, M. Aulus, et M. Cornelius*, propterea probo conjecturam Glareani, quæ est, ut legatur *C. Veturius II., A. et M. Cornelii.* Nam *C. Veturius* semel ante fuit, *A.* autem *et M. Cornelii* infra iterum esse dicuntur, quorum alter *Cossus* est, alter *Malugi-nensis*. Sigon. Pall. 1. ac 3. *aius Vetellius*. Pal. 2. *C. anius Veturius*. Andreas vero nobis in ed. sua reliquit *Cl. Haius Veturius*. Hoc Augiæ stabulum aliquantum alii purgarunt. *Gebh.* In nominibus horum tribunorum plurimum iterum variant codd. scripti. De priori inter omnes convenit. Secundi prænomen quum olim omnibus literis *Caius* perscriptum fuisset, iis in duas voces divisis perperam *C. aius* datum invenio in Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. sec. *C. anius*, addita insuper litera, in Lov. 5. et Harl. 2. *C. avius* in Lov. 2. et Hav. duabus literis additis C. *annius* in Port. corruptius *C. Aulus* in Lov. 4. sed corruptissime C. *Ærinus* in Gaertn. Ejusdem tribuni nomen est *Vetueius* in Hav. *Neturius* in Lov. 1. *Vitelius* in Lov. 4. *Vetellius* in Leid. 1. Voss. 2. Lov. 2. 3. et fragm. Hav. a m. pr. utrumque junctum *Vetellius Veturius* est in Gaertn. Tertii et quarti tribuni nomina ita exhibentur: *Maulius M. Cornelius* in Harl. 2.

pro quo *Manlius M. Cornelius* præfert Port. *Manilius M. Cornelius* Hav. *Manlius et M. Cornelii* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. *Alus et M. Cornelius* Gaertn. tertii prænomine omisso *M. Cornelius* Harl. 1. Voces contra *et M. Cornelii, Q. Quintius* desunt in Lov. 4. Reliqui omnes habent *A. et M. Cornelius*, vel *A. et M. Cornelii*, quod rectum est. Vide ad hujus libri c. 22. § 1. Quod ad duos ultimos tribunos *et Quintus M. Fabius* obfert Leid. 1. *et Quintius M. Fabius* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *et Q. Quintius M. Fabius* Voss. 2. Lov. 2. 5. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *quæ Quintius M. Fabius* Lov. 3. *Q. Quintius et M. Fabius* Port. et Hav. Per eum quem pro *M. Aulus*, ut habent prisce edd. *A. Manlius* emendasse Glareanus notat, intelligendus est Aldus, qui ita edidit: eum vero secuti sunt Colonienses 1525. Cervicornus, et Ascensius 1530. Verum ea scriptura in nullo cod. superest. Ceterum ex his patet, nullum etiam esse codicem, qui iterati honoris notam, a Glareano Veturio additam, probante etiam Sigonio, agnoscat; quam neque addendam contendo. Prodesse enim illis nequit, quod se secutos dicant vestigia veterum edd. quæ *M. Aulus et M. Cornelius* præferunt. Litera enim *M.* quam in notam numeri binarii convertunt, inde inrepsit, quod librarii primo prioris tribuni prænomen *Aulus* omiserint, et deinum, litera *M*, qua sequentis tribuni prænomen indicabatur, exarata, errorem animadverterint; ideoque, ut solebant, ea non deleta, quod omissum erat, addiderint; unde tandem exiit *M. Aulus et M. Cornelius*, vel *Cornelii*. Et veram esse hanc originem vitiosæ istius lectionis, probat scriptura, quam ex cod. Harl. 1. laudavi. Ex *M. Aulus* deinde factum est *Manlius* et *Manlius*, quod in multis codd. superesse vidimus. His permotus vocem *iterum*, quam post Sigonium Gronovius recepit, ex contextu ejeci. Et cur, quæso, uni Veturio repetiti honoris nota invitis scriptis adderetur? quum et alii fuerint in collegio hujus anni, qui similiter antea eamdem dignitatem gesserint. Certe Q. Servilius nunc tertium erat tribunus, cujus secundum tribunatum memorat Livius cap. 31. At M. Fabius iterum est tribunus, ut Fasti Capitolini docent, qui etiam iterati honoris signum addunt. Prioris autem tribunatus Livius meminit cap. 22. Quemadmodum itaque illorum, ita et C. Veturii nomini iterum gesti honoris notam non addendam esse sine codd. auctoritate, verius est: præsertim quum Livius eam sæpius omiserit. Vide ad II. 16. § 7. Ita ut edidi, dederunt jam olim Moguntini, quos primus secutus est Frobenius 1531. et inde præter Sigonium omnes recentiores usque ad Gronovium. Eamdem etiam lectionem servavit cod. Flor. et fragm. Hav. a m. sec. nisi quod in eo male sit *Cornelius*, pro *Cornelii*.

Nihil ne ab his quidem tribunis ad Velitras memorabile factum] *Nihil e ab his quidem* Leid. 1. *nihil et ab his quidem* Lov. 2. 4. et fragm. Hav. *nihilve ab his quidem* Lov. 3. *nihil ab his quidem* quidam vetustiores typis excusi. Aldus deinde τὸ *ne* addidit, quod retinent reliqui codd. et exhibuerant etiam edd. Rom. 1472. ac Parm. At vocibus transpositis *nihil ne quidem ab his* Harl. 2. Port. et Hav. Male. Vide ad XXXVIII. 25. § 14. Tum *tribunis Romanis* Gaertn. Forte olim per compendium scriptum librarius ejus cod. invenerat *TR.* Ita ex literis illis disjunctis *tribunis Romanis* scribendi occasionem adripere potuit. Deinde priores ante Aldum edd. *ad Vel. factum memor.* nullo codicum adsentiente.

§ 7 *In majore discrimine domi res vertebantur*] *In majori discr.* Voss. 2. Lov. 2. 3. Gaertn. Hav. et fragm.

[redacted]

Hav. Deinde *res domi vertebantur* edd. principes. Aldus primus voces eo ordine constituit, quo nunc eduntur. Cum eo autem stant omnes scripti.

Præter Sextium Liciniumque latores legis, jam octavum tribunos plebis refectos] *Præter Sextum Liciniumque* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. *præter Sextium Licinium* Hav. Sed toties jam eorum nomina juncta in præcedentibus obvia fuerunt, ut, in iis librarios errare potuisse, mirandum sit. Vide mox ad § 10. et c. 41. § 10. Tum *jam latores legum*, priori voce perperam addita, Lov. 5. Hinc *octavo* Lov. 1. Harl. 2. Port. Hav. et multæ veterum edd. Vide ad v. 16. § 1. Deinde *trib. pl. refecti* Leid. 2. *tribunos plebis, refectus Fabius quoque tribunus militum* Voss. 1. neque aliter Lov. 1. nisi quod omittat vocem *tribunos*. Vocem *refectos* omittit Voss. 2. Sed reliqui omnes eam recte servarunt. Vide ad III. 57. § 12. Mox *Stilonis*, pro *Stolonis*, male Leid. 2. nec melius *Scolonis* Lov. 2. et 3. Nam Licinius hic *Stolonis* cognomen sibi confirmavit, et ad posteros transmisit, ' quod nullus in ejus fundo reperi poterat stolo; quod effodiebat circum arbores, e radicibus quæ nascerentur e solo quos stolones adpellabant,' ut Varro auctor est de Re Rust. I. 2.

Quarum legum auctor fuerat, earum suasorem se haud dubium ferebat] *Quartum legum auctor fuerat* Port. *quarum legum auctorū fuerat* fragm. Hav. a m. pr. in quo æque mendose *auctorē* a m. altera interpolatum est. *Quarum legum fuerat auctor* Hav. Tum *earum se suasorem* alio ordine Harl. 2. Gaertn. Port. et Hav. Vox *earum* non adparet in Lov. 5. *sed*, pro *se*, est in Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr.

§ 8 *Ex collegio tribunorum plebis primo intercessores legum fuissent*] *Tribunorum plebi* Leid. 1. et Harl. 1. Multi etiam codd. ambigue *pleb.* vel *pl.* præferunt. Vide ad II. 42. § 6. *Ex collegis primi intercessores*, reliquis omissis, Lov. 2. *primi* etiam Lov. 4. *prima* fragm. Hav.

Ut ferme solent, qui a suis desciscunt] *Ut ferme solet* Harl. 2. Port. et Hav. quorum codd. librarii existimasse videntur, τὸ *solet* hic inpersonaliter poni, de quo modo dictum est ad c. 34. § 5. Verum, cohærere voces *solent*, *qui desciscunt*, vidissent, si animum advertere voluissent. Tum *qui ab suis* Port. et Hav. *quia a suis* quædam ex antt. edd. Male. Vide ad XXXVI. 33. § 5. Hic autem ultima litera vocis *quia* perperam repetita est ex sequenti præpositione. Deinde *asciscunt* Voss. 2. *desistunt* multæ ex vetustioribus excusis, pro quo jam Mediolanenses 1495. recte dederunt *desciscunt:* quod et idem servat Rom. 1472. Solent sæpe hæc verba commutari. Vide ad XXX. 3. § 5.

Capti et stupentes animi] Si vulgatum servandum, *animi* accipio casu secundo numeri singularis, ut *stupentes animi* dicatur, quemadmodum 'æger animi,' de quo vide ad XXX. 15. § 9. Interim *stupentes animis* Lov. 2. *stupentibus animi* Gaertn. Videndum itaque, an legendum sit *stupentibus animis*. Ita 'stupentes mentes' Horat. Epod. VII. 15. 'Tacent : et albus ora pallor inficit, Mentesque perculsæ stupent.' Neque displicet etiam unius modo memorati codicis lectio *Capti et stupentes animis*. Illa certe, quæ vulgo exstat, minus satisfacit, sive *animi* numero singulari casu secundo, sive plurali casu primo accipere velis.

Vocibus alienis id modo, quod domi præceptum erat, intercessioni suæ prætendebant] *Voc̄ alienis* Leid. 1. *vocalienis* Klockian. *vocum alienis* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *vocem alienis* Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. a m. pr. *votisque alienis* Lov. 2. *votis alienis* Lov. 5. Sed 'vocibus alienis prætendere' dictum est, ut 'verbis se-

natus quærere' III. 50. § 15. ubi vide. Tum *id domo*, transpositis perperam literis, Harl. 1. Vide ad XXXIX. 13. § 3. *id domi præceptum erat*, omissis mediis, Lov. 3. Deinde *intercessioni fuit prætendebant* Hav.

§ 9 *Velitris in exercitu plebis magnam partem abesse*] *Velitres* Lov. 5. a m. pr. et Gaertn. corruptius *Ulixis* Hav. Insuper *magnam partem esse* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. et editi, quos vidi, usque ad Aldum, qui *abesse* restituit, ut præferunt reliqui codd. 'Abesse in ex. Vel.' pro abesse ab Urbe Roma, ita ut sit in exercitu, qui est Velitris. Elegantior multo hæc lectio est, quam altera, ac sensum pleniorem efficit.

Comitia differri debere] *Comitia differri jubent* Hearnii Oxon. C. *comitia debere transferri* Leid. 2. *comitia debere differri* alio ordine Lov. 1. et 5.

Ut universa plebes de suis commodis suffragia ferret] *Universa plebs* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Port. Gaertn. Hav. et excusi principes. Aldus primus dedit *universa plebes*, ut habent reliqui scripti. Vide ad I. 20. § 6. Deinde alia omnia curans Hav. codicis scriba *de suis comediis suffragiis ferret* nobis dedit. *De suis incommodis* est in Gaertn.

§ 10 *Sextius Liciniusque cum parte collegarum et uno ex tribunis*] *Sextus Liciniusque cum parte* Flor. et Lov. 3. Vide hoc cap. ad § 7. *Sextius Licinius qui cum parte* Voss. 1. Lov. 1. et Harl. 1. Præterea *ut uno ex tribunis* Voss. 1. et Lov. 1. qui error in scriptis admodum frequens est. Vide ad XXI. 28. § 8.

Artifices jam tot annorum usu tractandi animos plebis] *Jam tunc ann. usu* Gaertn. Sed formulæ *jam tunc*, sive *jam tum*, de qua dixi ad I. 41. § 7. hic locus esse vix potest. Tot sive multorum annorum usu jam erant artifices tractandi animos plebis. *Jam tot annorum qui usu* Lov. 1. 2. et Leid. 2. Deinde *tractando animos plebis* Harl. 2. 'artifices' autem 'tractando animos' dictum esse censeri posset eodem modo, quo 'adjutor consiliis,' 'amicus populo Romano,' et similia, de quibus adi ad XXXIX. 47. § 11. At potius videtur, ut existimemus, eam lectionem ex librarii stupore ortam esse, qui jungenda crediderit *usu tractando*: errorem itaque promanasse ex illo fonte, de quo egi ad c. 3. hujus lib. § 8. *Tracti animos* Lov. 3.

Primores Patrum productos interrogando de singulis] *i mores Patrum* Gaertn. Præterea vox *interrogando* non exstat in Voss. 2. et Lov. 3.

§ 11 *Auderentne postulare, ut, quum bina jugera agri plebi dividerentur*] *Auderent nec postul.* Leid. 1. et fragm. Hav. *Auderent nunc postulare* Lov. 2. *nc̄* per compendium forte scriptum fuerat, idque librario errandi ansam præbuit. Vide ad cap. seq. § 6. Tum *bona jugera agri* Hav. Quod omnino a dormitante librario profectum est. Bina enim jugera hoc tempore ordinaria fuit mensura, quæ cuique in coloniam deducto adsignari solebat. Supra IV. 47. 'Opportune senatus censuit frequens, coloniam Lavicos deducendam. Coloni ab urbe mille et quingenti missi bina jugera acceperunt.' VIII. 21. 'Eodem anno Anxur treceni in coloniam missi sunt. Bina jugera agri acceperunt.' Sicul. Flacc. de Condit. Agror. p. 15. 'Cum antiqui Romanorum agrum ex hostibus captum victori populo per bina jugera partiti sunt, centenis hominibus ducentena jugera dederunt.' Juvenal. Satyr. XIV. 161. 'fractis ætate ac Punica passis Prœlia, vel Pyrrhum inmanem, gladiosque Molossos, Tandem pro multis vix jugera bina dabantur Vulneribus.' Huic mensuræ semissem jugeri aliquando additum fuisse, constat ex Livio VI. 16. 'Senatus Satricum coloniam duo millia civium Romanorum deduci jussit: bina jugera et semisses agri adsignati.' Postea Licinius tribunus

plebi viritim septena jugera divisisse dicitur apud Colum. de Re Rust. I. 3. ' Post reges exactos Liciniana illa septena jugera, quæ plebis tribunus viritim diviserat, majores quæstus antiquis retulere.' Referendum id videtur ad hujus temporis Licinium Stolonem, qui cum Sextio tribunus plebis existens legem promulgavit ' de modo agrorum, ne quis plus quingenta jugera agri possideret,' teste Livio c. 35. Eamdem etiam pertulit. Nam postea ' a M. Popillio Lænate sua lege decem millibus æris est damnatus, quod mille jugerum agri cum filio possideret, emancipandoque filium fraudem legi fecisset,' ut Livius refert VII. 16. Jam autem lege hac perlata ex eo, quod principes plus, quam quingenta jugera, possederant, plebi viritim septena jugera divisisse videtur. Non recte tamen illi, qui rei agrariæ leges varias collegerunt apud Gœsium in Rei Agrar. Auctor. p. 348. legis Liciniæ hoc caput constituerunt: ' Quotiescumque populus Romanus agrum per curatores dividi jubebit, jugera non minus septem assignantor.' Licinius enim septena quidem jugera plebi divisit, non tamen, ne minor numerus postea adsignaretur, lege sua constituisse videtur. Certe post legem ejus latam bina adhuc jugera adsignata fuisse constat ex loco Livii laudato VIII. 21. quin etiam quina ac sena jugera adhuc diutissime postea sæpius divisa memorantur apud Livium. Vide l. XXXIX. c. 44. et 55. et XL. 29. Huc etiam Turneb. ad Cic. Orat. Agrar. II. 8. retulit locum Varronis ex l. I. de Re Rust. c. 2. secundum quem ' C. Licinius tribunus plebis cum esset, post reges exactos annis CCCLXV. primus populum ad leges accipiundas in septem jugera forensia e comitio eduxit.' At verba *post reges exactos annis CCCLXV.* id alio pertinere ostendunt. Alio etiam referendum docuit Pighius in Annal. ad a. DCVIII. p. 464. Ceterum ' bina ' et ' bona ' etiam alibi in Mss. confunduntur. Exemplum habuimus IV. 34. § 4. Præterea, transpositis vocibus, *jugera plebi agri* Gaertn. *plebei* est in Lov. 1. *dividentur* in Harl. 1. qui idem codex verbis seqq. *plus genta*, pro *plus quingenta*, præfert.

Vix ad tectum necessarium aut locum sepulturæ suus pateret ager] Τὸ *vix* loco suo motum infra ante vocem *pateret* inserunt Harl. 1. Port. Gaertn. et Hav. Eamdem vocem plane ignorant Lov. 1. 2. et 5. Tum *ad necessarium tectum* Gaertn. Deinde *locum sepulchro* Hearnii Oxon. C. Denique *pr. et ager* fragm. Hav. *pareret ager* Leid. 2. ' Patere ' proprium in hac re verbum est. Liv. XXXVII. 31. ' Mille et ducentos passus ibi latitudo patet.' XXXVIII. 4. ' Muro quoque firmo septa erat, patente in circuitu paullo amplius tria millia passuum.' c. 59. ' Regionem dierum plus triginta in longitudinem, decem inter duo maria in latitudinem patentem.' Sueton. in Tib. c. 16. ' Toto Illyrico, quod inter Italiam regnumque Noricum et Thraciam et Macedoniam, interque Danubium flumen et sinum maris Hadriatici patet, perdomito.' Justin. II. 2. ' Multum in longitudinem et latitudinem patet.' XLII. 2. ' Armenia a Cappadocia usque mare Caspium undecies centum millia patet.' *Patere* autem et *Parere* interdum turbantur inter se in Mss. Vide ad Liv. IX. 18. § 7. De sepulcris in agro exstructis, præter Victor. Var. Lect. XIV. 21. vide Guther. de Jure Man. II. 33. et Kirchmann. de Funer. Rom. II. 22.

§ 12 *An placeret, fœnore circumventam plebem, ni potius quam sortem creditum solvat*] Hoc *ni* tollerem, et planior erit lectio. Neque vero me latet, quæ portenta quidam hic prodiderint, ut hunc explicarent locum. Mihi satius hoc videtur. *Glar.* Glareanus tollendam vocem putat illam *ni*, et immerito. Sensus enim est: pla-

ceretne plebem, ni prius usuram, quam sortem, solvat, vinculis astringi? [' Glareanus non simpliciter asserit hoc, sed sibi videri, abesse posse clariore sensu.'] *Sigon.* Faërnus legebat, *ni plus, quam sortem creditam, solvat, &c.* Ursin. Lego, *ni illud potius, quam sortem creditam, solvat.* Klock. Sublata particula *ni*, Glareanus clariore vestiri sensu orationem putavit: quem increpans Sigonius sententiam talem constituit: ' Placeretne plebem, ni prius usuram, quam sortem, solvat, vinculis adstringi?' Qui si vidisset Campani ed. excusatum habuisset Sigonius Glareanum, ante quem seculo fere prave admodum hunc in modum edidit Camp. *aut placeret fœnore circumventa plebem potius, quam sortem solvat, corpus in nervum ac supplicia dare.* Faërnus, referente Ursino, legebat *ni plus, quam sortem creditam, solvat.* Pall. 1. ac 3. *ni potius quam sorte creditum solvat.* Pal. 2. vero ad arbitrium quasi Loriti scriptus exhibet, *an placeret fœnore circumventam plebem potius unam sortem creditam solvat, corpus in nervum ac supplicia dare?* Gebh. Scribendum *ni totius sortem crediti solvat.* Nec enim propter usuras non solutas, quæ tunc admodum leves erant, (utpote uno in centenos nummos anno pendendo taxatæ,) sed propter sortem ipsam, si ei solvendæ impares essent, in nervum et compedes adducebantur. *Salmas.* de Usur. c. 2. p. 32. Vexatus merito conjecturis locus. Glareanus τὸ *ni* tollit. Repugnat Sigonius, et explicat: ' placeretne plebem, ni prius usuram, quam sortem, solvat, vinculis adstringi?' Faërnus, *ni plus, quam sortem.* Salmasius, *ni totius sortem crediti solvat.* Duo Mss. Pall. et Voss. *ni potius quam sorte creditum.* Unus, *plebem potius, quam sortem creditam.* Quid si legamus, *An placeret fœnore circumventam plebem potius, quam sorte creditum solvat, corpus in nervum ac supplicia dare?* Creditum fœnus non solvitur sola sorte restituta: usuræ accedant, oportet. Id autem volebat lex, quam illi ferebant, ut fœneratores sorte contenti essent: si nempe de capite deducto eo, quod usuris pernumeratum esset, reliquum triennio æquis portionibus redderetur. Hæc scripseram pridem, quum monuit me H. Nesselrodius S. J. prorsus, ut conjeceram, in membranis quibusdam collegii scriptum reperiri. *J. F. Gron.* *Plebem vi potius, quam sortem creditum solvat* Voss. 1. a m. sec. et Lov. 1. *plebem vi potius, quam sorte creditum solvat* Voss. 2. *plebem potius, quam sorte creditum solvat* Harl. 2. et Hav. *plebem potius, quam sortem creditum solvat* Gaertn. *plebem potius, quam sortem creditam solvat* Port. *plebem, ni potius quam sortem debitam solvat* Hearnii Oxon. L. 1. *plebem, ni potius quam sorte creditum solvat* Lov. 3. *plebem, ni potius quam sortem creditam solvat* Lov. 2. 4. fragm. Hav. Oxon. L. 2. et C. apud Hearnium, omnesque excusi usque ad Froben. qui a. 1531. dedit *ni potius, quam sortem, creditum solvat:* quod recentiores servarunt, et in reliquis superest codd. Id si recipitur, ' sors ' erit pecunia fœnori data; ' creditum ' ejus usuræ. Verum, cur usuræ potius, quam ipsa sors, *creditum* vocentur, rationem datam oportuisset, quam nullam video. Faërno apud Ursinum consentit Latinius. Quemadmodum in Mss. exaratus hic locus foret, ex Gronovio quærentem Salmas. quo tempore librum de Usura ederet, vide ejus Epist. XCIV. qui nihil aliud quam codd. Pall. lectiones subgessit, ut constat ex Epist. edita a Burm. in Syllog. Epist. tom. II. p. 545. Quod Nesselrodius Gronovium docuit, in membranis quibusdam Collegii S. J. scriptum reperiri, id a Mureto adnotatum, ex adnotatione autem Mureti Gronovium monuisse Nesselrodium, Doujatius tradit, in

quo secutus est notas Gronovii, quemadmodum verbis Livianis in ed. 1665. conceptæ subjiciuntur: sed respexisse debuerat addenda, fini voluminis subjecta, ubi verba ita corrigenda monet, ut ea postea a Jac. Gronovio edita sunt, et hic exhibentur. Verum, ne emendationem hanc viderit, illud Doujatio fraudi fuit, quod Gronovius eam per errorem retulerit inter ea, quæ lib. VII. loco lib. VI. emendanda erant. Ipse denique Doujatius, caussatus emendationem Gronovii a sententia Livii quidem non abhorrere; quæ tamen ab eo adduntur rem inplicare magis quam explicare, duplicem deinde ipse proposuit emendationem; vel legendum esse *plebem, ni id potius, quam sortem creditam, solvat;* vel *plebem, ni id potius, quam sortem crediti, solvat;* quomodo fere huic loco succurrendum Klockius censuit. Verum, quidquid dicit, verior videtur Gronovii conjectura, præsertim quum eam cod. testimonio confirmatam invenerit, cui ex nostris nunc duo consentiunt. Rogant Sextius Liciniusque, utrum mallent patricii, plebeios fœnore mersos eo adigi, ut corpus creditoribus in nervum et supplicium darent, quam concedere, ut creditum solverent restituendo sortem? Vocula *ni* perperam repetita est ex vocis præced. litera finali *m*, quæ iisdem ductibus constat, eodem modo, quo ex eadem litera repetitur præpositio *in*. Vide ad XXXVII. 11. § 4.

Corpus in nervum ac supplicia dare] *Ad supplicia* Harl. 2. reliquis invitis. Sæpe *ad* et *ac* confunduntur in Mss. Vide ad XXI. 32. § 2.

Gregatim quotidie de foro addictos duci, et repleri vinclis nobiles domos] Vet. lib. *nobilium domos*. Sigon. *De foro additos* Gaertn. et Harl. 2. Vide hoc lib. ad c. 15. § 9. *de foro abdictos* Harl. 2. *de foro adictos* Lov. 4. *de foro abductos* Port. in contextu, pro quo recte in margine *addictos* emendatur. *De foro adductos* Lov. 5. Vide ad III. 56. § 8. Deinde *repleri vinclis* fragm. Hav. a m. pr. Tandem *nobilium domos* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. utramque lectionem *nobiles ac nobilium domos* jungit Gaertn. quod illi codici sollemne esse, vidimus ad IV. 55. § 5. Optimis codd. vulgatum tuentibus, caussam non video, cur eam lectionem repudiarem: præsertim quum 'domus nobilis' dici possit, ut 'domus trabeata' apud Claudian. in Paneg. Mall. Theod. vs. 337. 'Decurrat trabeata domus, tradatque secures Mutua posteritas.'

CAP. XXXVII. § 1 *Hæc indigna, &c. quum apud timentes sibimet ipsos, &c. increpuissent*] *In hæc indigna* Harl. 1. Deinde *apud tumentes* Gaertn. eodem errore, quo 'timor' et 'tumor,' ac 'timidus' et 'tumidus,' sæpe in Mss. commutari, vidimus ad II. 52. § 1. Præterea *timentes sibimet ipsis* Harl. 1. et edd. quas vidi, ante Frobenianam 1535. quæ prima dedit *sibimet ipsos*, quomodo est in reliquis scriptis. Vide ad II. 19. § 5. Tandem *increpuisset* fragm. Hav. errore librarii. Refertur enim ad Sextium Liciniumque cum parte collegarum unoque ex tribunis militum Fabio, de quibus cap. præc. dixerat 'fatigabant,' mox autem hoc cap. 'adfirmabant,' et inferius similia eadem forma.

§ 2 *Atqui nec agros occupandi modum, nec fœnore trucidandi plebem alium Patribus umquam fore*] *Atque nec agros* scribendum conjicit vir doctus ad marginem ed. Curionis. *atq; ni nec agros* habent Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. et Harl. 1. quæ lectio indicare videtur, librarios duplicem scripturam in codd. suis invenisse *atque* et *atqui;* et utramque hac ratione exprimere voluisse. Vide ad III. 44. § 4. *Atque* autem et *atqui* alibi etiam in codd. vetustis commutari, supra dictum est ad eumdem III. 52. § 8. Hic vero vulgatum *atqui* sensus requirit. Tum *ne fœnore*

[redacted]

Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Hinc *Patribus alium umquam fore*, vocibus alio ordine propositis, Harl. 2. Port. et Hav. *Patribus auxilium umquam fore* Lov. 4. et 5. *auxilium Patribus umquam fore* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Klockian. *aliud Patribus umquam fore* Flor. a m. pr. Insuper in verbis seqq. *adfirmant*, pro *adfirmabant*, Voss. 2. et Lov. 3.

Custodem suæ libertatis plebs fecisset] *Plebi fecisset* Voss. 1. Leid. ambo, Lov. 1. Harl. 1. Flor. *plebes fecisset* Gaertn. Port. et fragm. Hav. quod tamquam genuinum recepi. Vide ad I. 20. § 6. Pro eo scriptum olim fuerat *plebis*, ut etiam alibi scribi solet a librariis. Vide ad II. 24. § 2. et ad V. 12. § 11. Ejus autem vocis ultimam literam *s* elisit prima vocis seq. ob ductuum similitudinem, ut alibi sæpe factum. Vide ad IV. 33. § 11. inde ergo natum, quod in optimis codd. superest *plebi*.

§ 3 *Contemni jam tribunos plebei*] Ita solus edidit Clericus; *tribunos plebi* solus Jac. Gronovius. Neque ullus meorum codd. consentit alterutri. *Tribunos plebis*, ut antea edebatur, obferunt Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 2. 3. 5. Harl. 2. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Alii ambigue *tribunos pl.* vel *pleb.* Priorem itaque lectionem revocavi.

Quæ potestas jam suam ipsa vim frangat] *Suam vim*, omissa media voce, Gaertn. *suam ipsam vim* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. ambo, Port. Hav. et fragm. Hav. Et ita in contextu Aldus edidit, qui in erratis recte priorum edd. lectionem revocavit. Error, qui inest in scriptis plerisque, promanavit ex illo fonte, de quo dixi hoc lib. ad c. 3. § 8.

§ 4 *Nisi imperio communicato, numquam plebem in parte pari reipublicæ fore*] *Imperio communicando* Gaertn. Facillime *communicato* et *communicãdo* commutari potuerunt. Vide ad II. 48. § 4. IV. 27. § 5. VIII. 17. § 2. et XXIII. 31. § 8. Passim enim literæ *d* et *t* in Mss. confunduntur. Vide ad VII. 16. § 3. Hic reliquos codd. sequor, qui præferunt editam lectionem. Deinde *in parte plebem pari reipublicæ fore* Voss. 2. et editi ante Aldum. *plebem in parte reipublicæ pari fore* Leid. 2. et Lov. 1. Sed verbum *fore* deficit in Leid. 1. Paullo ante *auxilium tantum sit* Gaertn. pro *aux. t. sit*, obvio errore. Vide ad V. 3. § 8.

Quod quisquam satis putet, si plebeiorum ratio comitiis consularibus habeatur] *Quod satis quisquam putet* Gaertn. alio ordine verborum. Insuper *si plebeiorum ratio coram ipsis com. cons. hab.* duabus vocibus insertis, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. At voces illas reliqui codd. et cum illis optimi, constanter respuunt. Tum *ni plebeiorum ratio* Hav. *si plebeiorum mcio* Gaertn.

Nisi alterum consulem utique ex plebe fieri necesse sit, neminem fore] Illud *neminem fore* quid sibi velit, quidve ad sensum faciat, fateor plane me nescire, nisi in τῷ *nisi* incipiamus novam sententiam. *Glar.* Si priores edd. diligentius Glareanus consuluisset, earum quasdam hæc verba majori interpunctione a præcedentibus distinxisse vidisset.

§ 5 *An jam memoria exisse*] Hic locus, quem alii aliter interpungunt, sic mihi videtur legendus, atque interpungendus: *An jam mem. exisse, cum trib. mil. idc. potius, quam cons. creari placuisset, ut et pleb. pat. sum. honos, quatuor et quad. an. nem. ex pl. trib. mil. creat. esse? Quis crederet duobusne in locis sua vol. imp. plebi honorem, qui oct. loca trib. mil. cr. occ. sol. sint?* Sigon. *Ante jam memoria exisse* Voss. 2. Lov. 2. 3. ac Gaertn. *Añ jam memoria exisse* Lov. 4. *Jam ante memoria exisse* Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *An jam memoriam exisse* Leid. 1. et Harl. 1. Quæ lectio tanto ma-

gis placebat Abresch. in Animad. ad Æschyl. p. 612. præ edita, quanto magis superare putat captum librariorum. Sed *memoria* hic est casus sextus: quod forte non cogitans vir doctus, qui casu primo accipiebat, in margine ed. Curion. *An jam memoria exisset* scribendum conjecit. At similiter 'exire vita' Valer. Max. IX. 12. ext. 1. *Exiisse* præfert Leid. 2. a m. pr. Vide ad I. 1. § 7. et ad XXXVI. 20. § 3. Similiter 'exit' et 'exiit' confunduntur IX. 34. § 22. Mox *tum tribunos*, pro *cum tr.*, Voss. 1. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. *Cur tribunos militum* Lov. 2. Hinc *idcirca*, pro *idcirco*, Gaertn. et *creant*, pro *creari*, Leid. 1. Denique *potius creari plac.*, *quam cons.*, alio ordine, Lov. 4.

Ut et plebeiis pateret summus honos] *Ut ex plebeiis* Voss. 1. et Lov. 1. qui error in scriptis frequens est. Vide ad XXVI. 45. § 1. *Ut plebeiis pateret* Lov. 2. 5. Port. Hav. et fragm. Hav. *ut plebes* Leid. 1. *ut et plebaes* Harl. 1. *ut et pleius* Lov. 3. *ne plebs peteret summos honores* Lov. 4.

IIII. ac XL. annis neminem ex plebe tribunum militum creatum esse] Hic annus est CCCLXXXV. ab urbe condita. At ille, quo primi tribuni militum consulari potestate creati sunt, fuit CCCXI. Hos si ab illis subtraxeris, relinquentur anni LXXIV. Tot enim annis licuit tribunos militum consulari potestate creare, ac ex plebeiis etiam. Sed quadragies quater, inquit, hoc neglectum est; imo vero sæpius: nec enim rotundum hunc exhibuit numerum. *Glar.* Reprehendit hunc numerum Glareanus, ut alios multos, quod a primis tribunis militum usque ad hunc annum multo plures numerentur anni, quam XLIV. itemque, quod sæpius quam quater et quadragies fieri ex plebe tribuni militum potuerint. Verum injusta accusatio est. Mens enim auctoris est hæc: Quater et quadragies tribunos militum ex patriciis solis factos esse, nullo admisso plebeio. Hinc error natus est Sex. Rufi, qui scribit in Breviar. c. 2. Romam sub tribunis militum consulari potestate fuisse annos XLIII. Quamquam, re diligenter inspecta, ne patricios quidem solos in hoc magistratu fuisse reperire possum, nisi annos duos et quadraginta. *Sigon.* *XLIIII. annis* Lov. 1. 5. Voss. 1. et Leid. 2. *quatuor ac quadraginta annos* Port. a m. pr. et Hav.

§ 6 *Qui crederent, duobusne in locis sua voluntate impertituros plebi honorem*] Sic lego: *Quid? crederentne duobus in locis.* T. Faber. Sigonius, *Quis crederet.* Sed non tollit difficultatem. Potius deleret τὸ *ne*. Hoc si inducat, integra sententia est: qua credulitate persuadere sibi possent, ex duobus locis unum gratificaturos plebeio, qui octona loca tam avide occuparint? Ego tamen huc magis inclino, ut gravius ulcus hic sedere putem, et τὸ *ne* quidem genuinum, τὰ *qui crederent* insiticia esse. Quid enim rotundius hac oratione, ut integram proponamus: *An jam mem. exisse, quum trib. mil. idc. potius, quam cons. cr. placuisset, ut et pleb. pat. sum. honos, quatuor et quadr. an. nem. ex pl. trib. mil. creatum esse? duobusne in l. sua vol. imp. plebi honorem, qui oct. loca trib. mil. cr. occ. sol. sint?* Confirmat me, quod simile additamentum maculavit veteres libros IV. 35. 'An portento simile miraculoque sit, fortem et strenuum virum aliquem existere ortum de plebe?' Nam hic excerpta duum Pall. *miraculoque, si fortem, &c. de plebe crederetur.* Pal. 3. *miraculoque sit, fortem, &c. credatur.* Edd. primæ *si crederent.* Quæ a corruptoribus esse nemini potest esse ambiguum. Adde quæ Observ. II. 14. notavimus. *J. F. Gron.* Sigonio, supra ad § 5. *Quis crederet* emendanti, consentiunt Lov. 4. 5. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. Reliqui

omnes *Qui crederent* pertinaciter defendunt; quare Gronovio vocabula hæc ejicienti fidem habere non audeo. Voci *crederet* etiam controversiam idem vir magnus movit IX. 16. § 4. Doujatius eumdem intellectum fore, quem Gronovius volebat, existimat, si, sola interpunctione mutata, legamus *Quid crederent? duobusne in locis.* Verum ita sensus impeditissimus redditur, vel potius plane evertitur. Clericus ita legendum et distinguendum judicat: *tribunum militum creatum? Essene, qui crederent, duobus in locis:* eamque minimam mutationem pronunciat. At longe minore mutatione Jac. Gronovius, quum Livium in scholis domesticis exponeret, legendum docuit, *Quis crederet, duobus nunc in locis.* Et ita est in margine edd. Ascensii 1513. et 1516. quæ in ipso contextu, utraque lectione simul juncta, præferunt *duobus nuncne in locis.* Indocti librarii ex *nunc* sive *nc*, ut scribi solebat, fecerunt *ne*, quomodo et alibi peccare soliti fuerunt. Certe V. 10. § 8. ubi recte editur, 'Quæ nunc etiam vectigalis ad ultimum facta sit,' quidam codd. *quæ ne*, alii *quin ne* præferunt. Vide etiam ad III. 54. § 15. c. 60. § 11. IV. 26. § 14. hoc lib. c. præc. § 11. VIII. 33. § 18. et alibi. Et ita ei quod 'nunc' facturi essent, obponitur quod facere 'soliti' sunt, sive quod olim sæpius fecerant. Ceterum *impituros plebi honorem* Flor. a m. pr. sed supra scripta est litera *t*, ut sit *imptituros*, sive *impertituros*. At *impartituros plebi honorem* Lov. 3. *impartituros plebi honores* Gaertn. De orthographia hujus verbi, utrum *inpartio*, an *inpertio*, dicendum sit, vide ad XXXVIII. 36. § 8. *Honores* autem dedisse librarius videtur, ut conveniret præcedenti *inpertituros.* Vide hoc lib. ad c. 3. § 8. Præfero hic *honorem*, quod servant reliqui codd. Videntur enim Sextius Liciniusque et alii majoris invidiæ caussa potius numero singulari, quam plurali, usi esse. Præterea de uno consulatu sermo est.

Qui octona loca tribunis militum creandis occupare soliti sint] Vide Periz. Anim. Hist. c. 2. p. 45. Quot annos Sextius et Licinius in tribunatu fuerint, disputat ibidem c. 10. p. 459. et seqq. *Duk.* *Optima loco* Lov. 3. *octima loca* Voss. 2. *octava loca* Gaertn. et Hav. *octena loca* Leid. 2. *centena loca* fragm. Hav. Doujatius, adfirmans amplioris numeri, quam sex tribunorum consularium, nulla alibi vestigia esse, ita emendandum judicavit, ut *sena loca* scribatur. Non ausuros enim fuisse tribunos plebis coram universo populo adfirmare, illud sollemne esse, quod vix semel, ac ne semel quidem, contigisse apud omnes constaret. Verum mihi nihil mutandum esse videtur. Octo enim tribunos militum consulari potestate creatos semel memorat Livius V. 1. Viri docti quidem ad eum locum probarunt, Livium errasse, et duos censores, qui eo anno creati erant, inter tribunos consulari potestate numerasse: verum non tam hoc loco quærendum esse existimo, utrum umquam re vera octo tribuni uno anno creati fuerint, quam quidem, an Livius illud crediderit. Id autem quum verum esse ex illis, quæ ad eum locum notavi, pateat; nunc etiam, eamdem sententiam secutus, Sextium Liciniumque adfirmantes inducere potest, patricios *octona loca tribunis militum creandis occupare.* Neque obstat, quod *soliti sint* de eo, quod semel tantum accidit, dici nequeat. Cogitandum enim est, hæc a patronis plebis animo accusatorio dici, adeoque mirum videri non debere, si omnia augeantur. Denique *soliti st'*, id est *sunt*, Gaertn. *soliti sunt* Lov. 4. et 5. cum edd. Rom. 1472. ac Parm.

Tribunatum septum tam diu habuerint] *Habuerunt* Lov. 4. et Gaertn. qui similiter *soliti sunt* exhibuerant.

Abluerint Voss. 1. signo tamen addito, quo indicatur, literam *l* expungendam esse, ut sit *abuerint* omissa adspiratione, pro *habuerint*. Vide ad XXII. 59. § 19.

§ 7 *Quod comitiis per gratiam nequeat*] *Nequeant* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. ut subintelligatur 'obtinere.' Sed optimi stant pro vulgata lectione, in qua ex præcedenti *obtinendum* revocandum est *obtineri*.

Et seponendum extra certamen alterum consulatum] Pal. 2. *aliorum consulatum*. Forte legendum *alium consulatum*. 'Alius' pro alter. Gellius v. 11. 'Sed minime hoc esse videtur ἀντιστρέφον, quoniam ex altero latere conversus frigidius est infirmiusque.' Latinum hoc maxime. Captivor. Plauti Argum. 'Captus est in pugna Hegionis filius, Alium quadrimum fugiens servus vendidit.' *Gebh.* *Aliorum consulatum* etiam meorum infimæ notæ Lov. 2. Port. et Hav. exhibent. Sed utramque lectionem servare volens librarius cod. Gaertn. quum prius scripsisset *vel alterum eorum consulatum*, postea emendavit *vel alterum aliorum consulatum*. Interdum 'alius' pro 'alter' poni, monuerunt viri docti ad laud. Argumenti Plautinæ comœdiæ locum, et Casaub. ad Capitol. Anton. Pium c. 12. Hic tamen vulgatum præferendum puto, quod uno consensu cum optimis reliqui omnes codd. tuentur. 'Alter' et 'alius' in Mss. confundi, videbimus ad Epit. Livii lib. L. Præterea *ad se ponendum extra certamen* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. et Port. Mox in verbis seqq. *fit aditus*, pro *sit ad*. Gaertn. Vide hoc cap. ad § 4. *Ad quem plebi sit additus* Lov. 5.

Præmium semper potentioris futurus sit] *Figuris sit* Klockian. *futurum sit* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et, ut Hearne docuit, Oxon. N. et C. Neque aliter priscæ edd. usque ad Moguntinos, qui recte reposuerunt *futurus sit*, ut habent ceteri codd. In Flor. tamen ultima litera τοῦ *futurus* erasa, ejusque loco litera *m* suprascripta est.

§ 8 *Quod antea jactare soliti sint*] *Jactari* Lov. 2. 5. et fragm. Hav. a m. pr. *antea actare* Lov. 3. Tum *soliti sunt* Voss. 1. a m. pr. Leid. 2. et Lov. 1. 4. ac 5. Verum obliqua oratio et hic et § 6. *sint* atque *habuerint* potius requirit: quamvis id tamen non ubique observetur. Vide Duker. ad III. 71. § 6.

Non esse in plebeiis idoneos viros ad curules magistratus] *Non esse plebeios idoneos viros* Leid. 2. *non esse in plebeios idoneos viros* Lov. 1. a m. pr.

Numquid enim secordius aut segnius rempublicam administrari post P. Licinii Calvi tribunatum] *Numqui enim* Flor. Harl. 1. et apud Hearnium excerpta Pith. Alibi *qui* et *quid* commutari solent. Vide ad III. 50. § 16. Sed *numquid* probum est. Vide ad VII. 25. § 1. Vox *enim* exsulat a Lov. 1. Tum *secordius* Leid. 2. Lov. 2. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et quædam ex vetustioribus excusis. Et ita nonnulli codd. VII. 35. § 5. IX. 34. § 12. et alibi. Eam scripturam probat Dausquei. in Orthogr. parte sec. in voce 'Secordia,' altera magis placere videtur Vossio in Etym. Ling. Lat. voce 'Cor.' Sequentia verba variis modis in Mss. depravata exstant. *Remp. administrare potest Publicini Calvi tribunatu* habet Leid. 1. ubi librarii errore *potest*, pro *post*, datum esse patet; deinde *Publicini*, pro *Pub. Licini*, vel *P. Licinii*; et tandem *tribunatu*, pro *tribunatū*, aut *tribunatum*. Similiter *remp. administrare potest P. Licinii trib.* est in Voss. 2. et Lov. 3. Alii magis divertunt. Nam *remp. administrare potens post P. Licinii*, vel *Licini*, *Calvi trib.* Harl. ambo exhibent: *remp. administrare potest post P. Licinii Calvi trib.* Voss. 1. Port. Klockian. Lov. 1. 5. Gaertn. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. et N. atque Excerpta Pith. *remp, administrari*

potest post P. Licinii Calvi trib. Lov. 4. et Oxon. L. 1. 2. et C. *remp. administrari potuit post P. Licinii Calvi trib.* Neapol. Latinii: *respublica administrari potest P. Licinii Calvi tribunatu* Lov. 2. *respublica administrare potest post P. Lucinii Calvi trib.* Hav. *respublica administrari potest post P. Licinii Calvi trib.* Leid. 2. et priscæ edd. pro quo Ascensius dedit *respublica administrata post P. Licinii Calvi trib.* Ascensium autem, præter Aldum priorum edd. lectioni adhærentem, secuti sunt recentiores omnes usque ad Frobenium, qui 1535. vulgari curavit, ut nunc editur. Quæ lectio etiam vera est, et auctoritate optimi Flor. probari videtur: certe ex eo in excerptis meis nullam varietatem scripturæ notari video. Illud *potest post*, quod in pleiisque codd. erat, vel ortum est ex conjunctione duarum lectionum *potest*, quod Leid. 1. et Voss. 2. habere vidimus, et *post*; vel profluxit ex eo, quod locutio, per verbum infinitum prolata, librariis displicuerit; ad quod idem saxum eos sæpe obfendisse, vidimus ad I. 50. § 5.

Quum per eos annos gesta sit, quibus præter patricios nemo tribunus militum fuerit? quin contra patricios aliquot damnatos] *Quum per eos ante nos gesta sint.* *Quin cor patr. aliquot*, reliquis omissis, Voss. 2. cui errori caussa fuit vocis *patricios* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11. *quam per eos ante nos gesta sint* etiam Lov. 3. *præter patricius* Gaertn. ut *præter* hic accipiatur pro 'præterquam.' Vide ad V. 52. § 13. Quum tamen alii codd. stent pro vulgata lectione, et hujus Msti librario admodum freqnens fuerit, ut syllabas finales *us* et *os* confundat, hic etiam illam scripturam ejus errori adscribendam puto. Tum *tribunus militum fuerat* Lov. 4. et fragm. Hav. *tribunus militum fuit* Harl. 2. et Port. quomodo datum esse adparet, quod scribæ non adtenderint, per compendium scriptum fuisse *fu'it*. Vide ad XL. 14. § 10. Deinde *quin cor* Lov. 3. *qui contra* Leid. 1. et Gaertn. Tandem *patricios aliquos* Leid. 2. et Lov. 5. Alibi ita variant libri scripti. Exempla habuimus IV. 15. § 4. et c. 44. § 2. Est ita VII. 2. § 8. aliisque locis. *Patricio aliquod* Klockian. Vide ad VI. 24. § 2.

§ 9 *Paucis ante annis ex plebe captos creari*] Tolle notam interrogationis. *Sigon.* Notæ interrogationis locum non esse, nullus non videt. Sed scire velim, in qua demum ed. eam Sigonius invenerit. Certe mihi in nulla obvia fuit. Insuper *paucis annis ante* habent Lov. 2. et Gaertn. Quorum scribis cur ordo ac series, quæ vulgo exstat, displicuerit, non video. In Livio certe sæpe eadem compositio verborum obcurrit. Ita 'paucis post diebus' XLII. 37. et XLIV. 1. 'tertio post die' XXXVII. 38. 'diebus post paucis' XXXVII. 12. Quamvis autem *ante* hic loco adverbii ponatur, hoc tamen facit, solitum fuisse Livium præpositionem mediam conlocare inter adjectivum ac substantivum. Vide ad II. 19. § 8. Tum τὰ *ex plebe* desunt in Lov. 3. Deinde *captos* Leid. 2. cujus codicis scriba etiam alibi ita errare solitus est. Vide hoc lib. ad c. 27. § 4. In verbis seqq. *Patres pœnituisse* Lov. 2. *populum pœnituisse* Lov. 4.

§ 10 *Eam esse arcem libertatis, id columen*] *Ideo lumen* Leid. 1. male distinctis vocibus, quæ olim perpetua serie scriptæ erant, et confusis literis *c* et *e*, quod ob ductuum adfinitatem sæpe fit. Vide ad XXXIX. 35. § 8. *id ēē lumen* Lov. 2. *id culmen* fragm. Hav. Vulgatum verius est. Voce *columen* usus est Livius XXXVIII. 51. 'Unum hominem caput columenque imperii Romani esse.' Eamdem inlustrant quæ Rhenanus notavit ad Livii I. 39. § 3.

Si eo perventum sit, tum populum Romanum, &c. stabilem libertatem suam existimaturum] Vocula *si* male omit-

titur in Gaertn. Præterea *cum pop. Rom.* est in Flor. Leid. 2. et Harl. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Tum *extimaturum* Lov. 4. Hav. et fragm. Hav. *extimaturam* Lovel. 5. *estimaturum* Leid. 2. et Port. Sæpe 'æstimare' et 'existimare' in Mss. confundi solent. Vide ad XXXIV. 2. § 5. *tum pp^l. R. &c. stab. lib. suam extimaturi* Lovel. 2.

§ 11 *Imperium atque honorem, gloriam belli, genus, nobilitatem*] *Imperia atque hon.* Harl. 2. Port. et Hav. Tum *gratiam belli* Leid. 1. Sed vulgatum verius est. Voces 'gloria' et 'gratia' sæpe in Mss. commutari solent. Vide ad Livii IX. 18. § 19. Ideo autem *genus* hic memoratur, quia plebeii gente carere censebantur, ut ad hunc locum in margine Livii notabat Jac. Perizonius. Ita X. 8. 'Semper ista audita sunt eadem, penes vos auspicia esse, vos solos gentem habere, vos solos justum imperium et auspicium domi militiæque:' *genus* autem et *gens* in hac re ejusdem esse significationis ac synonyma, docuit Sigonius ad Livii IV. 1. § 2. Idem tamen Perizon. etiam *generis nobilitatem* legi posse existimabat. Paullo ante *patricios excellant*, pro *patricii exc.* Lov. 5.

Magna ipsis fruenda, majora liberis relinquenda] *Magnam ipsius struendam, majorem liberis relinquendam* Leid. 2. quasi ad solum proximum *nobilitatem* respiceretur, quum ad omnia simul hæc referri debeant. *Magnam ipsis struendam* Lov. 1. a m. pr. in quo manus altera reposuit *magnam ipsis fruendam*, quod habet etiam Voss. 1. ultimæ tamen literæ τοῦ *magnam* signum subjicitur, quo indicatur, eam expungendam esse.

§ 12 *Pro duumviris sacris faciundis decemviri creentur; ita ut pars*] *Sacris faciendis* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Port. Gaertn. et Hav. Vide ad XXVI. 36. § 11. Deinde *decem creentur* Lov. 3. *decemviri creorentur* Lov. 2. Tum vox *ita* deficit in Lov. 5. Harl. 2. et Port.

Omniumque earum rogationum comitia in adventum ejus exercitus differunt] *Omnium earum* Lov. 5. *omniumque rog. earum com.* Gaertn. Deinde *differant* Port. et Hav. *differuntur* Lov. 2. Vide ad XXXIX. 22. § 8. Mox etiam *Velitres*, pro *Velitras*, Voss. 2. et Lov. 3. Ita peccabatur etiam cap. præc. §. 5.

CAP. XXXVIII. § 1 *Prius circumactus est annus, quam a Velitris*] *Primo circ. est annus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. et Port. *Primi circ. est annus* Lov. 3. *Prius circ. est armis* Gaertn. errore librarii. Sæpe autem hæ voces in scriptis commutari solent. Vide quæ olim notavi ad Silii Ital. II. 94. Adde ad IV. 35. § 10. et X. 11. § 11. Deinde *quam Velitris* Lov. 1. Voss. 1. et Leid. 2. Forte scriptum fuerat *quã a Velitris;* ita vero præpositio facile elidi potuit ab ultima litera vocis proximæ. Vide ad V. 52. § 10. Mox *ita de legibus suspensa res* alio ordine Lov. 4.

Plebis tribunos eosdem, duos utique, qui legum latores erant, plebes reficiebat] *Plebes tribunos eosdem, &c. plebes ref.* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *plebs tribunos eosdem, &c. reficiebant* Lov. 5. et Hav. *plebs tribunos eosdem, &c. ref.* Lov. 4. et Harl. 2. *plebis tribunos eosdem, &c. ref.* Lov. 2. et Port. in sex his codd. voce *plebes* omissa. *Tribunos eosdem, &c. plebs ref.* Lov. 1. *tribunos eosdem, &c. plebes ref.* Voss. 1. Leid. 2. et Hearnii Oxon. N. et C. omisso priori loco τῷ *plebis:* quæ vox etiam necessaria non esse videri posset, quoniam non alios tribunos, quam plebis, intelligi ex eo satis patet, quod *plebes reficiebat* addatur. Et ita sæpe simpliciter 'tribuni' pro tribunis plebis memorantur, ubi eos innui sensus ostendit. Vide ad II. 56. § 1. Vulgatum hic soli servant Voss. 2. Lov. 3. et fragm. Hav. cum omnibus excusis, (exceptis Rom. 1472. et

Parm. *plebis*, pro *plebes*, exhibentibus) quod etiam verum esse puto non tantum ob auctoritatem horum codd. sed et optimorum, qui leviter depravati *plebes tribunos*, ut vidimus, præferunt, pro *plebis trib.* Accedit etiam, quod voces *plebis trib. eos. duos utique, qui leg. lat. erant* desint in Gaerta. cujus erroris non alia caussa esse censeri potest, quam quod post τὸ *plebis*, paucis vocibus interjectis subjiciatur *plebes*: unde sollemni socordia prius illud cum omnibus mediis scriba transiluit. Vide ad IX. 11. § 11. In hunc autem errorem librarius non incidisset, nisi is quoque *plebis tribunos*, vel *plebes tribunos* in cod. suo reperisset. Neque conlocatio verborum *plebis tribunos*, pro *tribunos plebis*, obstare debet, quo minus hanc lectionem genuinam existimemus. Vide quid de ea re notavi ad IV. 59. § 11. Præterea *quia legum latores erant* Flor. Leid. 1. Voss. 2. Lov. 3. 4. Harl. 1. fragm. Hav. et, quas vidi, edd. ante Frobenium, qui 1531. *qui legum latores erant* primus substituit. Utrum sequamur, parum interest, et res eodem redibit. Nam et reficiebantur duo, qui legum latores erant, et quidem ideo reficiebantur, quia erant. Sæpe autem hæ voculæ in Mss. commutari solent. Vide ad XXXVI. 33. § 5. Hic igitur ob fidem codicum integerrimorum *quia* revocavi. Alio ordine *legum qui latores erant* est in Harl. Port. et Hav.

§ 2 *Tribuni militum creati T. Quinctius, Ser. Cornelius, Ser. Sulpicius*] In nominibus horum tribunorum Livium inter et Fastos Capitolinos satis convenit, nisi quod in his addantur omnibus sua cognomina, et insuper Cornelio septimi, Sulpicio quarti tribunatus consularis notæ; unde confirmari potest mos Livii, (de quo egi ad II. 16. § 7.) eum sæpe in prioribus libris, etiam post tribunos militum constitutos, iterati honoris notam omittere solitum fuisse. Præterea primus tribunorum in codd. meis plerisque recte vocatur *T. Quintius*, in paucissimis *T. Quintus*, vel *T. Q.* Neque a priori illa scriptura discredunt edd. nisi quod in una Frobeniana 1531. dicatur *L. Quintius*, quomodo se in uno Oxon. C. reperisse testatur Hearne, et apud me in solo Lov. 2. superest. Eam lectionem secuti sunt Sigonius in Fastis ad a. CCCLXXXIV. et Pighius in Ann. ad eumdem an. p. 257. neque caussam ullam reddiderunt, cur hanc, quam illam, scripturam maluerint. Fasti Capit. hic nihil juvant, utpote qui tantum trium posteriorum tribunorum nomina integra servarunt, priorum sola cognomina exhibuerunt. Prætexere autem nequeunt Sigonius et Pighius, T. Quinctium Capitolinum (id enim, non 'Cincinnatus,' hujus anni tribuno cognomen fuisse, docent Fasti Capit. at male *T. Quintius Cincinnatus* vocatur in Lov. 4.) eam dignitatem jam olim gessisse, ut Livius narrat hoc lib. c. 11. eum itaque indicari non posse, quia ita secundum tribunus fuisset, quum tamen repetiti magistratus signum in fragmentis Fast. Capit. non conspiciatur. Id, inquam, prætexere nequeunt, nam idem obstabit, si statuamus, hujus anni tribunum *Lucii* prænomen habuisse. Eodem enim anno, quo T. Quinctius Capitolinus, etiam L. Quinctius Capitolinus illo honore functus memoratur cap. 11. Verius itaque est, ut, codd. et edd. fere omnium fidem secuti, ei Tito prænomen fuisse credamus, (quod Sigonius ipsi etiam in contextu Liviano reliquit,) et, ex auctoritate Fast. Capit. diversum esse ab eo, qui antea hunc magistratum gessit; in quo posteriori Glareanus erravit, qui in Chronol. Liviana ejus nomini notam iterum gestæ dignitatis adposuit. Verum Chronologiam edidit, priusquam marmorum Capitolinorum fragmenta effossa et inventa essent.

[redacted]

Sp. Servilius, L. Papirius, L. Veturius] Servilii prænomen male omittunt Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Ejus et prænomen et nomen deest in Lov. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Deinde *L. Vecturius* Port. et Hav. *L. Vetitius* Lov. 4. *L. Venturius* Lov. 5. et fragm. Hav. Vide ad III. 8. § 2.

§ 3 *Et, quum tribus vocarentur, ne intercessio collegarum latoribus obstaret*] In hoc loco hæreo. 'Tribus vocari' dicuntur, quum suo quæque ordine in comitiis ad suffragium ferendum citantur. III. 71. 'Quum tribus vocari, et populum inire suffragium oporteret.' Ibid. c. 72. 'Vocatæ tribus judicaverunt, agrum publicum populi Romani esse.' Sic X. 24. XXV. 3. XL. 42. XLV. 36. et hic paullo post, 'Concilioque plebis indicto tribus ad suffragium vocant.' Si nihil impedimento esset, quo minus ordine introvocarentur tribus, id, quod major pars jusserat, pro lege erat. Impediebatur autem res plerumque eo tempore vel intercessione collegarum, vel summo imperio dictatoris; quod sæpe de comitiis tributis, e quo genere hæc quoque de quibus hic agitur erant, memorat Livius. In his intercessio collegarum, ipso Livio auctore, non obstabat latoribus legum, quo minus tribus vocarentur. Nec obstare poterat vis imperii dictatorii, quum illo ipso articulo ac momento temporis, quo tribus in comitiis jam vocari cœperant, dictator dici non potuerit. Ad eam rem enim senatusconsulto opus erat, nec dictator qui silentio noctis dicebatur, ante noctem, quæ diem quo tribus ad suffragium vocatæ erant insequuta est, dici potuit. Quum ergo non adpareat, quidquam impedimento fuisse, quo minus hæc comitia, in quibus tribus jam vocari cœperant, perficerentur, quæri potest, quis illorum exitus fuerit, aut qui factum sit, ut Sextius et Licinius in iis leges non pertulerint? Neque enim perlatæ sunt, quarum jubendarum caussa deinde novum concilium plebis indictum est. Ex aliis locis Livii adferri potest conjectura, post primo vocatas tribus ceteras, oratione alicujus præcipue auctoritatis viri motas, eo suadente prius concilium differendum existimasse, vel id vi turbatum fuisse. Sed quæcumque demum causa conatus Sextii ac Licinii leges suas in eo perferendi irritos fecerit, melius facturus fuisse videtur Livius, si hoc verbo indicare, quam lectorem incertum relinquere maluisset. *Duk. Ut tribus vocarentur*, pro *et cum tribus*, est in Lov. 4.

Ad duo ultima auxilia, summum imperium, summumque ad civem] *Auxilia in summum imp.* Ms. Lego *id est summum imp.* Klock. *Ad ultima auxilia* fragm. Hav. *ad duo milia auxilia* Hav. *ad duo aut ultima aux.* Gaertn. Deinde *summum imp., summumque civem* fragm. Hav. Quæ lectio probanda videretur, si plures codd. consentirent. An forte cum Lov. 3. legendum *ad summum imp. summumque ad civem?* ut prius *ad* interceptum sit ab ultima litera vocis præced., cujus loco *in* erat in cod. quo Klockius usus est. Certe præpositionem omitti in designando priori auxilio, quæ in posteriori additur, non placet. Utroque enim loco eam repetere sæpissime Livius solitus est. Vide ad VI. 28. § 6. Klockii conjectura huic difficultati non subcurrit. Deinde *currunt* Lov. 5.

§ 4 *Magistrum equitum L. Æmilium cooptat*] *Magnum equitum* Leid. 1. *magistratum equitum* Gaertn. Deinde *L. Camillum cooptat* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 4. 5. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. errore scribarum, quorum auribus oculisve adhuc inhærebat modo memorati dictatoris cognomen. Camillo dictatori Æmilium magistrum equitum additum fuisse, etiam ex Fragm. marmorum Capitolinorum colligere est, quæ hic lacera ejus cog-

nomen et ne id quidem integrum exhibent hoc modo -:-:. AMERCIᴎVS. id est *Mamercinus:* quod Æmiliorum cognomen esse constat. Paullo ante *dicitur inde Furius*, pro *dicitur M. Furius*, Lov. 3. Vide ad IV. 52. § 4. Mox in verbis seqq. *Legumque latores*, pro *Legum quoque latores* Leid. 1. Vide ad V. 27. § 1. Insuper *adversum tantum adparatum adversariorum* Flor. Verum, Livium potius *adversus*, quam *adversum*, usurpasse, videbimus ad Epit. Liv. lib. XLVII. ne dicam, si vulgatum servemus, evitari concursum quatuor vocum syllaba um finientium.

Concilioque plebis indicto tribus ad suffragium vocant] *Consilioque plebis* Lov. 2. Hav. et edd. principes, pro quo Mediolan. primi 1505. tum Ascensius 1513. et inde reliqui recentiores *concilioque plebis* adoptarunt, ut servant alii omnes codd. Et recte. Indicantur enim comitia tributa, quæ non *consilium*, sed *concilium*, plebis vocantur. Vide Gronov. ad Livii XLIV. 2. § 5. Eumdem errorem nonnulli librarii commiserunt hoc ipso cap. § 7. et c. 39. § 1. Deinde *indictatoribus ad suffr.* perperam Leid. 1. *in dictatore tribus in suffr.* Lov. 2.

§ 5 *Quum dictator, stipatus agmine patriciorum, &c. consedisset*] *Tum dictator* Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. quæ varietas in scriptis millies obcurrit. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Deinde *stipatus agmine patricio* Leid. 2. Lov. 5. Harl. 2. et Port. Non sequor. Liv. IV. 14. 'Stipatus caterva patriciorum juvenum dictatori renunciat.' Præterea *cum sedisset* Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. 2. et Port. De hoc lapsu frequenter in Mss. obvio vide ad IV. 24. § 7.

Solito primum certamine inter se tribunorum plebei] Ita unus vulgari curavit Clericus, sed invitis omnibus Mss. Priores edd. præferunt *trib. plebis;* quod superest in Voss. 2. Lov. 2. 3. Harl. 2. et fragm. Hav. Pro eo deinde Jac. Gronovius substituit *tribunorum plebi*, concinentibus codd. optimis ac spectatissimæ fidei Leid. 1. Harl. 1. et Flor. etiam Voss. 1. a m. pr. in quo inter versus litera finalis *s* adscripta exstat, ut fiat *plebis*. Reliqui codd. vel corrupte præferunt *tribunorum plebī*, ut Gaertn. vel ambigue *tribunorum pl.* ut Lov. 4. et Hav. vel *tribunorum pleb.* ut Lov. 5. vel *tribunorum p.* ut Port. vel vocem *plebi* omiserunt, ut Leid. 2. et Lov. 1. Gronovii igitur lectionem revocavi. Vide ad II. 42. § 6. Mox *intercedentium*, sine addita copula *que*, Hav.

Tantum vinceretur favore legum ipsarum latorumque] *Tanto vinc.* Lov. 3. Voss. 2. Harl. 2. et Port. Quorum librarii id requiri existimasse videntur, quod 'quanto jure potentior' præcesserit. Et id ferri etiam posset, si gravioris auctoritatis codicibus ea lectio niteretur. Τῷ *vinceretur* enim comparatio inest. Nam idem est atque 'inpotentior esset.' Verum, eo etiam casu *quanto* et *tantum*, ac *quantum* et *tanto* componi, vidimu ad V. 10. § 5. Quum itaque optim ac certissimæ membranæ stent pr vulgato, id etiam verius esse, ac lo non movendum existimo. Deinde *l gum latorumque favore*, una voce om sa, reliquis alio ordine propos Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *legum sarum latorumque favore* Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. *favore le ipsarum latarumque* fragm. Hav. *j re legum ipsarum latorque* Gaer m. pr. quæ eadem mox bene *f* correxit. *Furore* enim ex erro librarii. Solent autem hæ commutari. Vide ad II. 42. §

Et, uti rogassent, primæ trib rent] Locus vehementer ob *Cum rogassent* (tribuni scilic *cum primæ tribus dicerent*, op gem exponendum. *Glar.* Ve bri habent *Uti rogas*, non so

in loco, sed etiam l. x. c. 8. ubi ait Liv. 'Hanc legem, uti rogastis, jubendam censeo:' et recte. Fuit enim 'Uti rogas' vox, aut tabella, qua populus, rogatus in jubendo sciscendoque aliquid, utebantur, de qua Cicero de Leg. II. 10. 'Suade igitur istam ipsam legem, ut ego, Uti rogas, possim dicere.' (Sic enim legendum est, non, ut legitur, *edicere*.) Idem ad Atticum I. 14. 'Tabellæ ministrabantur ita, ut nulla daretur, Uti rogas.' Itaque apud Livium xxx. 43. 'De pace, uti rogassent, omnes tribus jusserunt:' legendum est *Uti rogas:* et xxxi. 8. 'In suffragium missi, uti rogarat, bellum jusserunt.' *Uti rogas.* Has autem voces cum mendose esse animadverterent ii, qui ante me Livium emendarunt, *Uti rogata est, Uti rogatæ essent, Uti rogati estis*, corrigendum sine ratione putarunt. *Sigon.* Væ illis qui optimam hanc Mss. lectionem omnium mutarunt aut in *et uti rogationes primæ tribus ducerent*, aut in *uti rogassent*, recte observavit ad hunc locum Sigonius, cui adstipulantur Pall. *Gebh.* *Et uti rogationes primæ tribus deficerent* Lov. 4. *et uti rogationes primæ tribus dicerent* Hearnii Oxon. L. 1. Neapol. Latinii, omnesque edd. principes. Ei deinde Aldus *et, uti rogassent, primæ tribus dicerent* substituit: quod in nullo scripto obvium mihi fuit. Quod autem Sigonius ejus loco legi jussit *et, Uti rogas, primæ tribus dicerent*, superest in reliquis omnibus, quibus utor, codd. calamo exaratis; (unum excipiendum est fragm. Hav. quod a m. pr. quidem *uti rogas, primæ tribus dicerent* habuisse videtur, sed a m. sec. præfert *uti rogati* nullo sensu: in margine etiam a m. pr. adscriptam habet vocem *omnes*, quasi foret *uti rogas*, vel *rogati omnes primæ tribus dicerent*) superest etiam in Hearnii Oxon. L. 2. B. N. et C. Gronovius insuper, præterquam in Pall. tribus, Voss. duobus, superesse in Thuan. testatur ad Livii xxxi. 8. § 1. ubi Sigonii quidem emendationem hujus loci laudat; ejus tamen sententiam de plerisque aliis Livii locis, quam hic proposuit, non probandam esse ostendit. De formula 'Uti rogas' agit Brisson. de Form. lib. II. p. m. 133. ubi etiam hunc locum ad partes vocans ita laudat, quasi *et, uti rogarent, primæ tribus dicerent* editum reperisset; quod tamen in nullo typis excuso vidi. Mox verbis seq. *cum Camillus*, pro *tum Camillus*, Leid. 2. et Flor. Vide ad Epit. Liv. l. XLVIII. circa finem.

§ 6 *Et intercessionem, secessione quondam plebis partam*] Prima vocula deficit in fragm. Hav. Sed eam videntur intercepisse ultimæ literæ vocis præcedentis *regit*. Vide ad IX. 41. § 10. Deinde *successione quondam plebis* Lov. 1. *seditione quondam plebis* Neapol. Latinii, quæ lectio ex interpretis glossa, ut puto, nata est. 'Secedere' et 'secessio' in hac re propria vocabula esse, vidimus ad III. 39. § 9. *Secessione quondam legis plebis* Lov. 4. Paullo ante *tribunicia libido, potestas regit*, omisso τῷ *non*, vetustiores excusi; pro quo Ascensius a. 1510. dedit *tribuniciæ libido potestatis regit:* at triennio post illud, quod nunc exstat, præeuntes secutus in eo Mediolanenses, qui primi ita vulgarunt a. 1505. Id deinde probarunt recentiores, et omnium etiam codicum testimonio verum esse patet.

Nobis eadem vi facitis irritam] *Vobis* habent Mss. et recte. *Sigon.* Ita etiam Gebhardus et Gronovius in Mss. et vett. edd. esse, ad verba seqq. hujus § monuerunt. Illis codd. suos concinere auctor est Hearne. Neque aliter legunt nostri. Operarum ergo errore, ut verisimile fit, Curio demum *nobis* a. 1549. edidit; neque tamen recentiores, quamquam opportune Sigonio monente, veram lectionem restituerunt usque ad Gronovium, qui *vobis* iterum in contextum rece-

pit. Ceterum Scholion hoc Sigonii ex illis est, quæ non nisi post mortem ejus adparuerunt in ed. a. 1592.

Non reipublicæ magis universæ, quam vestra causa, dictator intercessioni adero, eversumque vestrum auxilium imperio tutabor] Veteres libri *intercessioni vestræ adero*. Sigon. Ita habent Pal. 2. et Campani ed. Pall. autem reliqui duo, *non reipub. magis univ., quam vest. causa, interc. adhærens eversum vestrum aux. imp. tut.* De qua scriptura doctiorum esto judicium. Paullo ante edidi *vobis eadem vi facitis irritam*, quod sic exstet in Pall. tribus binisque vetustis edd. *Gebh.* Sigonius immisit *vestræ*; nos expulimus, quod nec in bonis libris reperiretur, et inconveniens esset. Quirites alloquitur Camillus, non tribunos: intercessio autem proprie non erat Quiritium, nec plebis, sed tribunorum plebis in usum et commodum ejus. Hac de causa statim ante, *vobis eadem vi facitis irritam* scripsimus e Mss. et vett. edd. non *nobis*, quod habent novitiæ. *J. F. Gron.* *Reipublicæ magis invisæ* Leid. 2. Vocem *universæ* omittit Lov. 2. Tum *quam nostra caussa* Gaertn. Deinde *intercessioni adhærens, eversum vest. aux. imp. tut.* Lov. 2. *intercessioni adhærens eversum vest. aux. imp. tut.* Voss. 2. et Lov. 3. *intercessioni adhærens, eversumque vest. aux. imp. tut.* fragm. Hav. *intercessioni vestræ adhærens, eversumque vest. aux. imp. tut.* Gaertn. *intercessioni vestræ adero, eversumque, &c.* Port. et Hav. *intercessioni vestræ, eversumque, &c.* Harl. 2. Sed nihil mutandum, nisi quod *vestræ*, a Sigonio insertum, recte iterum a Gron. ejectum putem. Dictator non tantum 'adhærebat' intercessioni, verum eidem etiam 'aderat,' id est, ei auxilio erat, non permittebat eam everti, sive, ut addit, imperio eam tutabatur. Eo sensu 'adesse' Livio frequens est. Supra III. 25. 'Et hæc, inquit, sacrata quercus, et quidquid Deorum est, audiant fœdus a vobis ruptum, nostrisque et nunc querelis adsint, et mox armis.' XXI. 6. 'Certamina cum finitimis serebantur, maxime Turdetanis. Quibus quum adesset idem, qui litis erat sator:' ubi alia vide. Ita contra 'longe esse' dicitur, qui non prodest, qui non adjuvat. Vide quæ notavi ad Silii XVII. 80. Gronovius duplici argumento τὸ *vestræ* expellendum docuit: primo, quod ea vox in bonis libris non reperiretur; quod verum esse, etiam illi, quibus usus sum, evincunt: nulli enim eorum, nisi qui suspectæ fidei sunt, illam admiserunt: nec se in ullo invenisse Hearne memorat. Secundo, quod inconveniens esset; Camillum enim, Quirites adlocutum, 'intercessioni vestræ' dicere non posse, quod jus intercedendi proprie non Quiritibus, sed tribunis plebis competeret. Doujatius ille, qui nullam Gronovio obloquendi occasionem omittit, prius viri magni argumentum ad se non pertinere judicans, aut ei se, quod placere posset, responsurum desperans, tutius existimavit, id omne silentio transmittere; quum oportuisset, ut codd. qui Lutetiæ in bibliotheca regia et alibi servantur, consuluisset, eorumque scriptura proposita, Gronovium si posset erroris arguisset. Posteriori autem respondet, quum omnes tribuni concioni interfuerint, se non videre quid obsit, quo minus sermo Camilli ad tribunos quinque, intercessionis auctores, pertinere potuerit. Sed cæcum fuisse oportet professorum regiorum primicerium, qui non viderit, plane obstare vocem 'Quirites,' qua modo usus est Camillus, ut Gronovius observavit, et non conveniens esse 'Quirites, vestræ intercessioni,' pro intercessioni tribunorum plebis: inconveniens etiam esse, quod mox sequitur, 'intercessioni collegarum cedunt;' nam et ibi dictum fuisset 'intercessioni vestræ,' si hic similiter Livius dedisset. Sed præterea

firmi admodum stomachi esse debuit, qui, invitis optimis codd. tam facile concoquere potuit *vestra caussa dictator intercessioni vestræ adero, eversumque vestrum auxilium imperio tutabor.*

§ 7 *Si C. Licinius et L. Sextius intercessioni collegarum cedunt*] *Sicut Licinius* Lov. 1. 2. 3. 4. Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *si Licinius* Leid. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Male. Cur enim Licinii prænomen omisisset, quod collegam ejus Sextium memorans addit? Tum *et L. Sextus* Gaertn. *et L. Sextilius* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. a m. pr. et Hav. Vide ad c. 35. § 4. Deinde *cedunt* perperam deficit in Port.

Inseram concilio plebis] *Miseram consilio plebis* Gaertn. *consilio* etiam est in Lov. 2. et in vetustis excusis, pro quo Ascensius 1516. deinde Aldus, et fere reliqui omnes recentiores dederunt *concilio*, quomodo etiam est in ceteris Mss. Recte: caussam vide ad § 4.

Tamquam captæ civitati leges inponere tendent] *Tamq. captæ civitatis* Lov. 5. et fragm. Hav. Tum *legē inponere* Gaertn. Insuper *tenderet* Voss. 2. et Lov. 3. Olim scriptum fuisse verisimile est *tendēt:* postea pro eo datum esse *tend'et*, atque ita *tenderet* factum esse. *Tendunt* Lov. 5. et Hearnii Oxon. N. Quomodo dedisse librarius videtur, quod præcedat *cedunt*. *Tentent* fragm. Hav. a m. sec. Verba hæc 'tendere' et 'tentare' sæpe in Mss. mutantur. Vide ad x. 1. § 6. Nic. Heinsium ad Claud. in Eutrop. i. 15. et ad Nason. Met. xi. 533. quibus locis etiam ipsam locutionem inlustrat. Vide etiam ad xxxii. 32. § 7. Mox *ab se ipsa*, pro *a se ipsa*, Port. et Hav.

§ 8 *Quum contemtim tribuni plebis rem nihilo segnius peragerent*] *Contemti* Leid. 1. *contenti* Voss. 2. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. et quædam ex vetustioribus excusis; sed librariorum errore, qui sæpius has voces commutarunt. Vide ad xxv. 38. § 20. *contēti* ambigue est in Lov. 2. et 3. *contemptum* in Lov. 1. *contentum* in Hav. Nihil muto. 'Contemtim peragere' est cum contemtu Camilli peragere, ita peragere, ut pateret, se Camillum contemnere. Supra ii. 35. 'Contemtim primo Marcius audiebat minas tribunicias.' Similiter 'contemtim ad castra succedere' vii. 7. 'Nihilo segnius' ut ii. 47. 'Nihilo segnius in altero cornu Cn. Manlius consul pugnam ciebat.' vii. 18. 'Consules, relicti a parte populi, per infrequentiam comitia nihilo segnius perficiunt.' Hoc ideo noto, quod Voss. 1. in contextu præferat *nihilo senius:* unde forte suspicio nasci posset, legendum esse *nihilo secius*, quod, pro *nihilo segnius*, multis scriptoribus restituit Nic. Heinsius ad Ovid. Metam. ii. 809. Hic tamen vulgatum præferendum.

Tum percitus ira Camillus] Pall. duo *tum paratus ira*. Forte ut Ennius, 'Iram atque inimicitiam in fronte promtam gestare,' dixit. Nihil affirmo. Ad vulgatum alludit Camp. *parcitus*. Gebh. *Partitus ira* Voss. 2. et Lov. 3. *parcitus ira* Gaertn. Et ita fuisse, vel certe librarii dare voluisse videntur, in duobus Pall. apud Gebhard. pro quo is se invenisse credidit, aut illi per errorem dederunt *paratus*. Ductus literarum *ci* et *a* in scriptura Longobardica simillimi sunt. *Percitus ira*, ut vii. 5. 'Percitum ira in patrem spes erat criminis aliquid novi deferre:' ubi eadem in iisdem codd. meis lectionum varietas obcurrit. apud Plaut. in Casin. iii. 5. 6. 'Ne quid in te mali faxit ira percita.' Valer. Max. v. 1. ex. 11. 'Ira percitus, protinus in eum animadvertit.' Auctor Bell. Afric. c. 46. 'Ita percitus Scipio, atque animi dolore incensus, adnuit centurionibus.' Mox *quidem medio*, pro *qui de medio*, Leid. 1. du-

ibus vocibus male conjunctis, quod in eo cod. frequens est, et litera initiali vocis seq. in fine præcedentis repetita; de quo vide ad XXVIII. 25. § 2. Hinc *amoverent*, pro *emoverent*, Lov. 2. Male. De verbo 'emovere' vide ad XLII. 50. § 6.

Addit minas, si pergerent, sacramento omnes juniores adacturum] Ita demum invenio in ultima Gruteri ed. cujus deinde lectionem sequuntur recentiores, præter Hearnium et Londinenses. Omnes priores exhibent *addidit minas*. Et ita præferunt etiam tum mei, tum Hearnii Oxonienses codd. quare eam scripturam contextui reddendam putavi. Deinde *si pergerent* Lov. 2. *si peregre gerent* Leid. 2. Vox autem *sacramento* deficit in Gaertn.

Exercitum extemplo ex Urbe deducturum] Vet. lib. *exercitumque extemplo educturum*. Sigon. Vetustæ edd. *educturum*, ut est in Pal. 2. Sed reliqui duo *jun. adact. extemploque ex urbe educturum*. Gebh. *Deducturum* primum comparuit in Frob. 1535. Priores habebant *educturum*, ut Sigonius restituit. Et ita plerique codd. nisi quod *adjecturum* sit in Gaertn. *adducturum* in fragm. Hav. *ducturum* in Harl. 1. Male. Vide ad IX. 12. § 11. Nullus tamen meorum ejusdem Sigonii vet. lib. voces *ex urbe* ejicienti consentit: quare tam dubiæ fidei testem audiendum non censeo, licet alibi ita Livius locutus sit: ut III. 20. 'Persequi quærendo, quonam modo exercitum educturi consules essent.' Vide ad III. 62. § 5. *Extemploque ex urbe educturum*, ut Gebhardus in duobus Pall. invenit, soli tantum meorum Voss. 2. et Lov. 3. præferunt. Ita ex præcedenti *juniores* repetendum foret, vel 'educere ex urbe' absolute dictum esset, quemadmodum 'educere in aciem.' Vide ad I. 23. § 6. Sed, ob codicum in vulgatam lectionem consensum, eam præferendam esse nullus dubito. Ceterum *et exercitum* habet Hav. Frobenius copulam *que* a. 1535. omisit, quam recte Sigonius restituit. Nam eam quoque omnes libri scripti defendunt.

§ 9 *Terrorem ingentem incusserat plebi*] Vocem *ingentem* ignorat Hearnii Oxon. L. 1. Deinde *incesserat plebi* Leid. 1. *incussit plebi* Port. et Hav. Mox voces *animos, quam minuit* perperam exsulant ab Harl. 1.

Sed re neutro inclinata magistratu se abdicavit] Vocula *re* aberat a contextu Flor. sed inter versus adscripta est. Deinde *ne ultro* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 3. et fragm. Hav. *ultro* Lov. 4. Male. *Neutro* est 'in neutram partem.' Supra I. 25. 'Neutro inclinata spe, torpebat vox spiritusque.' V. 26. 'Teri tempus, neutro inclinata spe.' VIII. 1. 'Quum tempestas eos neutro inclinata spe dimicantes diremisset.' XXVII. 11. 'Diu pugna neutro inclinata stetit.' XLII. 7. 'Pugnatum est amplius tres horas, ita ut neutro inclinaret spes.' Et alibi sæpe. Insuper *inclinat* Voss. 2. et Lov. 3. Similiter fere edidit Curio *re neutro inclinat, a magistratu;* sed, ut puto, operarum lapsu. Errorem sensit vir doctus, sed minus recte ex conjectura emendat in margine *neutro inclinat, ac magistratu*. Præstitisset, ut priores edd. consuluisset. Tandem *magistratum se abdicavit* Gaertn. Male. Ita enim pronomen *se* delendum foret. Utrumque enim dici 'abdicare se magistratu' et 'abdicare magistratum,' vidimus hoc lib. ad c. 18. § 4. Vulgatum autem, pro quo stant ceteri codd. hic verius puto.

Seu quia vitio creatus erat, ut scripsere quidam] *Quid vitio erat creatus* Lov. 1. 5. Voss. 1. et Leid. 2. Τὸ *erat* deficit in Harl. 2. et in contextu Port. cujus deinde margini adscriptum fuit. Tres seqq. voces omisit scriba Leid. 2.

Tribuni plebis tulerunt ad plebem, id-

quæ plebes scivit] *Tribuni populi* Lov. 2. Vide ad v. 11. § 4. Tum *tulerant ad plebem* Harl. 2. Port. et Hav. Deinde *plebs scivit* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. quinque, Harl. 1. Flor. Gaertn. fragm. Hav. et excusi usque ad Gruterum, in cujus ultima ed. datum est *plebis scivit*, pro quo deinde D. Heinsius in Elzevir. substituit *plebes scivit*, invitis plerisque melioribus: in uno Leid. 1. voces *idque plebes* ob similitudinem præcedentium *ad plebem* deerant. Veterem itaque lectionem revocavi. Quamvis enim sæpissime, non tamen ubique ac semper, Livius *plebes* pro *plebs* dicere solitus est. Mox voces *pro dictatore*, quæ omnino requiruntur, non comparent in Leid. 2. et Lov. 1. iis transpositis *quid pro dictatore egisset* præfert Lov. 4.

Quingentum millium æris ei mulcta esset] Vox *æris* ignoratur a Flor. Rott. Voss. ut Helm. *J. F. Gron.* Eadem vox abest etiam a Leid. utroque, Lov. quinque, Harl. 1. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et C. neque obcurrit, nisi in minoris auctoritatis codd. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Ex suis Hearne unum L. 1. memoravit, in quo illam invenit. Vox sequens *ei*, quæ a prioribus edd. aberat, ab Aldo addita est, et superest etiam in omnibus scriptis, nisi quod ab eodem Hearnii Oxon. L. 1. exsularit. Deinde τὸ *mulcta* ab ed. Rom. principe abesse, monuit Hearnius: exstat tamen in Rom. 1472. *Mulctasset*, pro *mulcta esset*, habet Leid. 1. *multa esset* Flor. et Lov. 2. ac 3. de qua orthographia vide ad III. 67. § 5. Denique *quingenta millia* Oxon. L. 1. apud eundem Hearnium: *quingentorum millium* Harl. 2. Port. et Hav. Ceterum quam Livius 'quingentum millium multam' vocat, Plutarch. in Camill. p. 150. exprimit πέντε μυριάσιν ἀργυρίου ζημιῶσαι. Unde colligo, eum per 'quingenta millia' intellexisse quingenta millia assium: per ἀργύριον autem denarium, ut ita quodlibet ἀργύριον sive denarium æstimasse decem assibus.

§ 10 *Auspiciis magis, quam novi exempli rogatione, deterritum*] Iidem codd. *detentum*. Gebh. Similiter Voss. 2. et Lov. 3. Eamdem varietatem ex uno cod. notavimus ad II. 54. § 8. Præterea vox *magis* deerat in Leid. 2. Et solet ea sæpe omitti. Vide ad XXXIV. 49. § 10. At uni testi hic credere periculosum est.

Quum ipsius viri facit ingenium, tum quod ei subfectus est extemplo P. Manlius] *Tum ipsius viri* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. 4. 5. Port. fragm. Hav. Flor. a m. sec. Hearnii Oxon. N. et C. et vett. ante Aldum. *Tum rogatione ipsius viri*, insuper voce quæ modo præcesserat perperam repetita, Hav. *Tum* et *cum*, sive *quum*, in hac locutione passim commutari, vidimus hoc lib. ad cap. 23. § 3. Hinc *fecit ingenium* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *quia ejus suffectus est* Hav. *quia ei suffectus est* Harl. 2. et Port. Ubique voculæ hæ *quod* et *quia* confundi solent. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. *Quod eis affectus est* Leid. 1. et Harl. 1. Tum *Publius dictator*, media voce *Manlius* omissa, Voss. 2. et Lov. 3. Paullo ante voces *ut potius credam* deficiebant in vett. edd. Primi addiderunt Mediolan. 1505. sequuntur Ascensius 1513. et 1516. Aldus, et recentiores inde reliqui. Easdem quoque agnoscunt omnes scripti.

§ 11 *Et quod eumdem M. Furium dictatorem insequens annus habuit*] Hic omnino annus rursus omissus est, cujus rei duæ sunt suspiciones. Altera, quod Licinius Sextiusque statim post cap. seq. dicturi sunt 'nonum se annum jam velut in acie stare,' cum alioqui hic octavus esset. Anno enim CCCLXXIX. cœperant hoc certamen. Item postea c. 42. Livius dicet, decimum hos refectos ante annum CCCLXXXVIII. qui nonum refecti essent, si hic annus non inseratur.

Altera suspicio, quod C. Licinium, primum ex plebe magistrum equitum, Livius dicat cap. seq. ante fuisse tribunum militum consulari potestate, cum nusquam antea legatur. Et loquitur quidem de C. Licinio Stolone, non Menenio. Quod quanquam ex hoc loco ostendi non potest, at libro decimo cap. 8. in P. Decii oratione adversus nobilitatem de pontificibus etiam ex plebe creandis satis luculenter patet. Quare Stolo, quando nullo alio anno invenitur, hoc anno fuisse videtur tribunus militum consulari potestate. Idem sentio de P. Valerio, hoc anno cum Stolone tribuno. Nam anno CCCLXXXVIII. cap. 42. sextum dicitur tribunus, quum, ubi quintum fuerit, non inveniatur. At ut tandem concludam, hic liber visus est mihi mutilus, et aliis plus justo brevior, ideoque hæc omnia mihi suspecta. *Glar.* Qui etiam videndus est ad c. 42. § 3. Verum hanc Glareani sententiam per partes refellere Sigonius variis locis conatus est. Et quidem priorem ejus suspicionem dimovit in Scholiis ad Chronol. Livian. ad a. CCCLXXXVIII. Alterius suspicionis priorem partem tum ad c. 31. § 1. tum ad c. 39. § 3. partem secundam hoc lib. ad c. 36. § 3. Paullo ante *quidem creari*, pro *quid creari*, Lov. 2. et *M. Furius motus*, pro *M. F. victus*, Voss. 2. et Lov. 3.

Haud sine pudore certe fractum priore anno] *Aut sine pudore* scribarum errore Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Hav. Vide ad XXVIII. 2. § 11. et mox ad § seq. Sum *cerfractum priore anno* Klockian. *certe fcũm*, id est *factum*, Lov. 2. 4. et 5. Vide hoc lib. ad c. 17. § 6. Voces *certe fractum priore* perperam desunt in Hav.

§ 12 *Quo promulgatum de multa ejus traditur*] *De ejus multa traditur* Lov. 4. *de mulcta ejus pœna traditur*, una voce auctior, Gaertn. Verum vox illa in contextum inrepsisse videtur ex margine, cui olim adscripta erat tamquam expositio vocis *multa*.

Aut et huic rogationi, qua se in ordinem cogi videbat] *Haud*, pro *aut*, Leid. 1. et Harl. 2. *haut* Leid. 2. et Lov. 1. Vide modo ad § præc. Tum vocula *et* deficit in Voss. 2. Leid. 2. et Lov. 1. ac 3. Ejus loco *etiam* præfert Port. Vide ad XXII. 47. § 9. Deinde *in ordine cogi* Leid. 2. Lov. 1. 5. et Hav. Male. Vide ad XXV. 3. § 18. Mox *obsistere non potuit*, addita media voce, Lov. 4.

Aut ne illas quidem, propter quas et hæc lata erat, inpedire] *Aut ne illas quidem cās*, id est *caussas*, Gaertn. et Lov. 2. Sed ultima vox ex margine adscita videtur, cui ab inperito aliquo interprete adscripta erat. Ex præcedenti enim repetendum est 'rogationes.' Nam rogatio de multa Camilli lata erat propter tres rogationes memoratas c. 35. § 4. et 5. ac quartam, cujus meminit Liv. c. 37. § 12. ne Camillus dictatoria auctoritate illas inpediret. Deinde *propter quas hæc lata erat* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. *propter quas hoc latum erat* fragm. Hav. a m. pr. *propter quas et hæc lata erant* Hav. Sed intelligitur una rogatio de multa Camilli. *Propter quas et hæc laterat* Flor. et Harl. 1. de quo errore vide ad XXIII. 29. § 16. Corruptissime *propter quas hæc latueral* Leid. 1. *propter quas ipse latuerat* Lov. 2. Denique *impediret* Lov. 4.

§ 13 *Et quod usque ad memoriam nostram tribuniciis consularibusque, &c.*] [Vid. Lectt. Varr.] Aliquid desiderari, recte Sigonius vidit. In nullo tamen nostro inveni vocem *quoties*, quam is ex uno Msto inserendam putavit. Quare recte cod. illius lectionem Gronovius rejecit ad XXXVII. 20. § 7. nullique recentiorum editorum lectionem ejus adoptarunt, qui potius minima mutatione substituerunt *et quoad usque ad mem. nostram.* Atque ita repetendum erit ex præ-

cedentibus τὸ *quod*: *et quod, quoad usque ad mem. nostram, &c.* Neque hanc lectionem servat ullus meorum codicum, sed *et quousque ad mem. nostram* præfert Lov. 4. *et quod usque ad mem. nostram* reliqui omnes: quod idem etiam Hearne de Oxon. B. et N. testatur, non addens, quemadmodum ceteri exhibuerint; quo silentio indicasse videtur, eos *quoad*, quemadmodum edidit, probasse. Primus autem, qui ita vulgavit, est Aldus: sed, præter unum forte Juntam, (ejus enim editionem consulere non contigit,) nullum diu invenit, qui sequeretur. Nam demum Lugdunenses 1553. tum Basileenses 1554. hinc Parisines 1573. et postea reliquos omnes eam lectionem recepisse video. Solent autem voces *quod* et *quoad* sæpius in Mss. et edd. vett. confundi. Vide ad v. 51. § 2. VIII. 2. § 4. c. 12. § 11. c. 23. § 12. XXXVII. 20. § 14. et c. 24. § 8. Contra *quoad* etiam alibi pro *quod* dare librarii soliti sunt. Vide ad XXXIX. 45. § 7. Ceterum Jac. Gronovius ad Taciti Annal. XIV. 58. hunc locum adducens, una voce laudat *quoadusque*, ubi pluribus etiam exemplis inlustravit. Præterea copula *que* non adparet in Hav.

Dictaturæ semper altius fastigium fuit] *Dictatori* Voss. 1. *dictat. semper alicujus fast. fuit* Hav.

CAP. XXXIX. § 1 *Ab tribunis velut per interregnum concilio plebis habito*] *Tribunis*, omissa præpositione, Lov. 4. *a tribunis* Voss. 2. Lov. 2. 3. 5. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Deinde *consilio plebis* Leid. 2. Lov. 2. et quædam vett. edd. Perperam. Vide ad c. 38. § 4. Insuper *habita* Port. qui idem codex, ut et Harl. 1. et Gaertn. in verbis præcedd. præferunt *Mallio*. Vide ad XXXIV. 53. § 2. Vox etiam *abdicatam* exsulat a Gaertn. In verbis seqq. *plebis, quæ latoribus*, pro *plebi quæ lat.* Lov. 3. *plebis lationibus* Lov. 5.

§ 2 *De plebeio consulatu antiquabant*] Vet. lib. *de plebeio consule.* Sigon. Ambigua est scriptura in Pall. duobus. Sed Pal. 2. Ms. codex cum Campani inpressione expresse præit legenti *de plebeio consule.* Gebh. Helm. et Sig. *de plebeio consule antiquabant.* Voss. alter *de plebeio cons. antiq.* Alter *de plebeio consules antiq.* Videtur scripsisse *de plebe consules antiquabant*, eleganter mutata oratione. *J. F. Gron.* *De plebeio consule* Leid. ambo, Lov. 4. Harl. 2. Port. et Hav. *de plebeio cōs* Lov. 2. 3. 5. et Klockian. *de plebeio cō* fragm. Hav. *de plebeio consules* Lov. 1. et Gaertn. Conjecturam Gronovii firmare potest locus mox hoc cap. 'Quippe qui etiam omen plebeio consuli, magistro equitum ex plebe dicendo, dederit.' Quum tamen in eodem illo loco etiam 'plebeius consul' memoretur, et hoc loco in omnibus codd. constanter *plebeio* supersit, nisi quod *pleio* scribæ errore habeat Harl. 1. vulgatam mutandam non videtur. Quia *cons.* vel *cos.* per compendium scriptum erat pro *consulatu*, hinc factum est, ut alii ejus loco *consule*, alii *consules* dederint. Ita pro *cons.* id est *consularis*, simili errore librarios *consul* dedisse, videbimus ad Epit. Liv. lib. LVIII. Præterea *antiquam habebant*, pro *antiquabant*, Leid. 1. *antiqua habebant* Lov. 2. et 4. De verbo 'antiquare' in hac re sollemni vide Brisson. de Formul. lib. II. p. 133. Paullo ante transpositis dictionibus *jubebant rogationes* Harl. 2. Port. et Hav.

Ni tribuni se in omnia simul consulere plebem dixissent] Vet. lib. *ni tribuni plebis se.* Sigon. Non secus hæc lectio concipitur in Pall. duobus melioribus cascisque edd. quam vulgo exstat. Pal. autem 2. *ni tribuni se plebis in omnia se plebem simul cons. pl. dix.* Unde Sigonius evolvit suam lectionem. *Gebh.* *Ni tribuni se pl. in omnia simul cons. pl. dix.* Port. et Hav. Reliqui nihil mutant, nisi quod Leid.

L. omittat primam voculam *si*; et *velle consulere*, addita voce, legat Lov. 5. a m. sec. Non est itaque, cur Sigonii codici infido potius, quam aliis, qui in diversa eunt, credamus. Ita mox *tribuni* simpliciter pro 'tribunis plebis' dixit in princ. hujus cap. 'Ab tribunis velut per interregnum concilio plebis habito.' Vide ad II. 56. § 1. In verbis proxime præcedd. *utraque res est*, pro *utr. res esset*, male præfert Voss. 2.

§ 8 *P. Manlius deinde dictator rem in caussam plebis inclinavit*] Interpolatitia lectio. Pall. duo abjecta inutili et hic inhonesta vocula *rem*, melius præferunt *dictator in caussam plebis inclinavit*. Verbum absolute positum cum non intelligerent correctores, interposuerunt etiam contra sententiam τὸ *rem*. Supra c. 32. 'Ut semel inclinavit pugna, jam intolerabilis Romana vis erat.' IX. 45. 'Cum ad bellum pacemve inclinent animi, falli non posse.' *Gebh.* Voculam *rem* duo apud me codd. fragm. Hav. et Lov. 3. unus tantum apud Hearnium Oxon. C. non agnoscunt. 'Inclinare' sæpius absolute poni, verum est. Supra III. 61. 'At si fortuna belli inclinet, omnium liberis ab tot millibus hostium periculum fore:' ad quem locum plura vide. Eidem tamen etiam casum addere Livio non infrequens est. Ita IV. 55. 'Inclinante deinde se fortuna ad caussam plebis, nuncii veniunt, arcem Carventanam Æquos invasisse:' ubi alia exempla vide. Et hoc loco reliqui omnes codd. in vulgatum conspirant, nisi quod *dictatorem in caussam plebis inclinavit* mendose quidem sit in Leid. 1. ita tamen, ut aperte eidem lectioni faveat. Tutius itaque videtur, tot codd. et inter illos integerrimis, *rem* servantibus fidem habere, quam paucorum auctoritate vocem illam expungere.

C. Licinio, qui tribunus militum fuerat, magistro equitum de plebe dicto] Hic non est C. Licinius, qui tribunatus plebis novem per hos annos gessit cum L. Sextio, ut tradit Plutarchus in Camillo p. 150. Nam de eo ve hoc etiam anno tribuno plebis ita suggerit Livius mox hoc cap. 'Licinius Sextiusque, cum tribunorum plebis creandorum indicta comitia essent, ita se gerere, ut negando jam sibi velle continuari honorem acerrime accenderent ad id, quod dissimulando petebant, plebem.' Pauloque post iidem loquuntur: 'Jam nec collegas, nec bellum, nec dictatorem obstare, quippe qui etiam omen plebeio consuli, magistro equitum ex plebe dicendo, dederit.' Cum autem non exstaret annus apud Livium, quo tribunatum hic militum cepisset, eum ipsum supra c. 31. § 1. ex Diodori auctoritate tradidi. Est autem verisimile, si Livius Licinium tribunum plebis intellexisset, non *qui tribunus militum fuerat*, sed *qui tribunus plebis erat*, dicturum fuisse, quod ne animadvertit quidem etiam Glareanus *Sigon.* Glareanus C. Licinium, qui hoc anno magister equitum primus de plebe fuit, Stolonis cognomen habuisse credidit, ad cap. præc. § 11 quod probat ex loco Livii X. 8. 'L. Sextius primus de plebe consul est factus, C. Licinius Stolo primus magister equitum.' Addo Dion. Cocceian. fragm. in Exc. Peiresc. p. 585 Λικίννιον γὰρ Στόλωνα προσείλετο ὄντα ἵππαρχον. Et quidem secundum Sigonium adsensus est Glareanus Plutarcho, qui magistrum equitum credebat eum Stolonem esse, qui multos annos cum L. Sextio tribunatum plebis gessit, et variis legibus adversus opes patriciorum et pro commodis plebis rempublicam turbavit: neque id umquam negavit Glareanus in stricturis, quas Scholiis Sigonii postea obposuit. Jam autem sententiam illam Glareani falsam esse, non modo Sigonius ad hunc locum monuit, sed Pighius etiam, qui magistrum equi

tum P. Licinii Calvi, anno CCCLVII. tribuni militum, vel filium vel fratrem, C. autem Licinii Calvi Stolonis tribuni plebis fratrem patruelem esse credidit, novis argumentis firmavit in Annal. Rom. Et quidem ad a. CCCLXXVI. p. 243. probat, C. Stolonem ante tribunatum plebis non fuisse tribunum militum consulari potestate. Verisimile enim non esse, eum post curulem et maximum magistratum petiisse minorem ac plebeium: deinde eum ideo tribunatum plebis cepisse, ut in hoc magistratu 'sibimet ipsi viam ad ceteros honores aperiret,' teste Livio c. 35. ejus uxorem etiam Fabiam patri questam esse, 'quod juncta inpari esset, nupta in domo, quam nec honos nec gratia intrare posset,' c. 34. Postea ad a. CCCLXXXV. p. 258. evincere conatur, magistrum equitum a tribuno plebis diversum fuisse; Livium enim, ut illum ab hoc distingueret, addidisse 'C. Licinio, qui tribunus militum fuerat, magistro equitum de plebe dicto:' (quo eodem argumento etiam Sigonius usus erat) denique credendum non esse, Licinium eodem tempore tribunum plebis et magistrum equitum fuisse. Et hæc etiam sententia verior videtur. Non enim evertit hanc opinionem, consules, tribunos consulares, ac prætores interdum vel dictatores vel magistros equitum creatos esse, adeoque nihil obstare, quo minus eædem dignitates etiam in tribunum plebis conferantur. Aliorum enim magistratuum alia erat ratio, quam tribunorum plebis. Creato enim dictatore, aliorum magistratuum jus ac potestas desinebant; tribuni contra eam retinebant. Polyb. III. 87. *Δικτάτωρ δ' ἐστὶν αὐτοκράτωρ στρατηγὸς, οὗ κατασταθέντος παραχρῆμα διαλύεσθαι συμβαίνει πάσας τὰς ἀρχὰς ἐν τῇ Ῥώμῃ πλὴν τῶν δημάρχων.* Plutarch. in Fabio Max. p. 179. *Μόνη γὰρ αὕτη, δικτάτωρος αἱρεθέντος, ἡ ἀρχὴ* (scilicet *δημαρχία*) *τὸ κράτος οὐκ ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ μένει, τῶν ἄλλων καταλυθεισῶν.* Jam autem inde eveniebat, ut consul, tribunus consularis, vel prætor ad dictaturam vel magisterium equitum evectus non tamen duos magistratus populi Romani eodem tempore gereret, quod de tribuno plebis dicendum fuisset, si is dictator vel magister equitum creatus foret. Præterea idem Pighius, ne locus Livii ex x. 8. a Glareano laudatus obstaret, et magistrum equitum et tribunum plebis non tantum 'Calvos' cognominatos fuisse, sed et 'Stolones,' existimat ad d. a. CCCLXXXV. Quod et ipsum verius esse puto. Scrupulum tamen injicere potest locus Varron. de Re Rust. I. 2. 'Stolonis illa lex, quæ vetat plus quingenta jugera habere civem Romanum, et qui propter diligentiam culturæ Stolonum confirmavit cognomen, quod nullus in ejus fundo reperiri poterat stolo.' Ex eo enim colligendum videtur, Licinium, qui legem de quingentis jugeribus tulit, ergo tribunum plebis, primum suæ gentis cognomen Stolonis habuisse. Eo posito omnis hæc sententia plane corruet. Inde enim sequeretur, cognomen Stolonis magistro equitum a tribuno plebis diverso non competiisse, adeoque Livium x. 8. narrantem, 'C. Licinium Stolonem primum de plebe magistrum equitum factum esse,' Stolonem antea tribunum plebis intellexisse. Verum observandum est, Varronem non dicere, Licinium 'propter diligentiam culturæ Stolonis *adeptum esse* cognomen,' sed 'Stolonum *confirmasse* cognomen,' quod nempe antea majoribus ejus inditum erat; adeoque non tantum tribunum plebis, sed et magistrum equitum ejus gentilem id habere potuisse. Ceterum *cum Licinio,* pro *C. Licinio,* fragm. Hav. *M. Licinio* Hearnii Oxon. L. 2. *C. Lucinio* Lov. 5. Tum *tribunus plebis* Gaertn. invitis reliquis scriptis et editis. Denique

magistro equitum dicto de plebe alio ordine Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav.

§ 4 *Magistri equitum majus, quam tribuni consularis, imperium esse*] *Magrm*, id est, *magistrum*, Gaertn. Verum ita etiam legendum foret *tribunum consularem*. Et tum locutio formata foret eodem modo, quo illa xxiii. 11. 'Magistrum equitum, quæ consularis potestas sit, fusum fugatumque:' ubi plura vide. Verum hic nihil mutandum puto ob consensum aliorum omnium codicum, qui stant pro vulgato. Deinde *magis, quam tribuni consularis* Flor. quomodo alibi variant codd. Vide ad xxvi. 46. § 16. Verum recte in eodem cod. alia manu emendatum est *majus*. Tum *tribuni esse consularis imperium* alio ordine Lov. 4. Insuper verba præcedd. *Patres pas. acc.; dict. prop. cogn. Licinii se apud* desunt in Leid. 1. errore librarii, cui repetitio vocis *Patres* fraudi fuit. Vide ad Livii ix. 11. § 11. *Passos Patres accipio* trajectis vocibus legit Lov. 2. cum edd. vetustioribus usque ad Aldum. Hinc *cogitatione*, pro *cognatione*, perperam Lov. 1. Eadem scripturæ varietas etiam obcurrit hoc lib. c. 35. § 2. Præterea *se apud Patres se excusare* habet Leid. 2. Verum posterius illud *se* natum est partim ex ultima litera præcedentis, partim ex prima seq. vocis: nisi potius eo repetito librarius indicare voluerit, se id duplici loco scriptum invenisse.

§ 5 *Quum tribunorum plebis creandorum indicta comitia essent, ita se gerere*] *Tribun. plebi creand.* Flor. Leid. 1. Voss. 1. et Harl. 1. Vide ad ii. 42. § 6. Tum *indita comitia essent* Lov. 3. Vide ad iii. 65. § 4. Hinc, litera *d* in *c* et *l* dissoluta, nata est lectio Voss. 2. *inclita comitia essent*. Vide ad x. 24. § 2. Postea *ita se gessere* Lov. 2. et 4. *ita se gesserunt* Hearnii Oxon. L. 2. et C. Sed, passim orationes per infinitivos enunciatas librariis displicuisse, vidimus ad i. 50. § 5.

Negando jam sibi velle continuari honorem, acerrime accenderent] *Continuare hon.* Harl. 2. Port. Hav. et priscæ edd. Pro eo primi Mediol. 1505. dederunt *continuari*, quod imitati sunt Aldus, et tantum non omnes reliqui recentiores. Pro eadem lectione stant etiam ceteri codd. Deinde *accederent* Voss. ambo, Leid. 2. Lov. 1. 3. et Gaertn. solito errore amanuensium. Vide ad xxiii. 46. § 2. Mox *patebant*, pro *petebant*, male Leid. 1. Vide ad vii. 30. § 11.

§ 6 *Nonum se annum jam veluti in acie adversus optimates, &c. stare*] *Novum se annum* Lov. 3. 5. Gaertn. et nonnullæ ex vett. edd. quomodo etiam alibi peccatur. Vide viros doctos ad Plinii Epist. v. 6. § 10. Origo erroris est similitudo literarum *n* et *u*, quas in minuta scriptura vix distingui docet Gronov. Obs. i. 15. p. 126. *Novum se aium*, id est *animum*, Hav. Et hic lapsus in Mss. quam frequentissimus est, ut 'annus' et 'animus' confundantur. Vide ad xxxii. 5. § 2. *Donum se annum* Lov. 4. Tum *Nonum se annum velut se in acie* Lov. 1. *velut jam* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *jam velut* reliqui omnes codd. omnesque edd. usque ad Clericum, qui, nescio qua auctoritate, *jam veluti* dedit: quod iterum mutavi. Deinde *in aciem stare* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. 4. 5. Harl. ambo, Flor. Port. Klockian. Hav. fragm. Hav. omnesque editi usque ad Gronovium, qui 1665. *in acie* vulgari curavit, quod multi ex recentioribus receperunt. Quum tamen tot codd. atque inter eos optimi, alterum malint, et, Livium 'in potestatem esse,' ac similia alia usurpasse, constet ex illis quæ notantur ad i. 14. § 4. mirari subit, cur hoc loco *stare in aciem* displicere potuerit. Eam igitur lectionem revocandam censui. Præterea *optumates* Florent. quomodo *optumus*, pro *optimus*, scribi solebat. Vide quæ notantur

ad III. 17. § 5.

Maximo privatim periculo, nullo publico emolumento] Pall. 1. ac 3. *nullo publice emol.* Gebh. Ita etiam Gronovius 1665. edidit, quem plerique recentiorum secuti sunt. Hearne, qui *publico emolumento* servavit, testatur, eam lectionem in Mss. suis superesse. At contra *publice* apud me tantum exstat in minimæ fidei codd. Harl. 2. Port. et Hav. quum reliqui constanter habeant *publice*, cui opponitur *privatim*. Vide ad IV. 13. § 8. Præterea *molumento* Flor. Sed primam literam elisit ultima vocis præced. Vide ad II. 44. § 6.

Consenuisse jam secum et rogationes promulgatas, et vim omnem] *Cum senuisse* fragm. Hav. a m. pr. De hoc errore vide ad IV. 24. § 7. Mox vocula *et* priori loco deest in Leid. 1. Gaertn. Lov. 2. 3. 4. et fragm. Hav. quorum posteriores duo codd. cum Lov. 5. etiam *promulgatas rogationes*, alio ordine conlocatis vocibus, præferunt. Tum vocem *vim* non agnoscit Hav.

§ 7 *Intercessione collegarum in leges suas pugnatum esse*] *In legiones suas* Hav. Et ita nonnumquam variant codd. scripti. Vide Vorstium ad Val. Max. II. 3. ex. 2. quæ notantur ad Livii IV. 48. § 5. ad VIII. 9. § 4. c. 32. § 1. et alibi. Præterea *purgatum* Leid. 2.

Ablegatione juventutis ad Veliternum bellum] *Allegatione* Gaertn. Vide ad Liv. IV. 58. § 12. Tum *Vellitrinum bellum* fragm. Hav. *Velitrinum bellum* Lov. 2. et Gaertn. Vide hoc lib. ad c. 36. § 1.

Dictatorium fulmen in se intentatum] *Dictatorum fulmen in se intentum* Leid. 2. et Lov. 1. Sed unius dictatoris Camilli fulmen intelligitur. Nam P. Manlius, qui Camillo in dictatura successit, nullum fulmen intentasse legitur, sed contra rem in caussam plebis inclinasse: *dictatorum* itaque pro *dictatorium* eodem errore, quo *regum* pro *regium*, *regis* pro *regiis*, et similia alia. Vide ad XXXII. 6. § 6. Rectum etiam est *intentatum*, quod ea ratione dictum, qua 'intentare manus' III. 48. § 7. Vide ad XXXVIII. 6. § 4. *Intentum*, pro *intentatum*, ex eo genere errorum est, de quo vide ad IX. 5. § 2. *Tentatum* præfert Lov. 5.

§ 8 *Qui etiam omen plebeio consuli, magistro equitum ex plebe dicendo, dederit*] *Qui se jam* Lov. 2. et 4. Tum *omem* Gaertn. *omnem* Leid. 1. Lov. 4. et fragm. Hav. a m. pr. *omnem partem* Voss. 2. et Lov. 3. *omen* et *omne*, sive *omina* et *omnia*, sæpe in Mss. commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. CXVII. *Coñem* Harl. 2. *communem* Port. et Hav. Deinde *magistrum equitum ex plebe dicendo* Lov. 4. 5. et Gaertn. *magistrum equitum de plebe dicendo* Harl. 2. Port. et Hav. Sed reliqui codd. in vulgatum conspirant, nisi quod *ex plebe* desit in Leid. 2. De locutione 'magistro dicendo' vide ad I. 53. § 3. Voculæ autem *ex* et *de* sæpe in Mss. confunduntur. Vide ad XXI. 6. § 5. Denique *dederint* apud Hearnium Oxon. L. 1. Sed referendum hoc verbum ad solum dictatorem.

Se ipsam plebem et commoda morari sua] Vocula *et* omittitur in Leid. 2. et Lov. 1. Insuper *commoderari sua* Leid. 1. et fragm. Hav. *commoderari suæ* Voss. 2. et Lov. 3. *commoderari suam* Lov. 2. et 4. *Commoda morari*, ut 'morator commodi' II. 44. 'Quatuorque tribunorum adversus unum moratorem publici commodi auxilio delectum consules habent.'

§ 9 *Liberam urbem ac forum a creditoribus, liberos agros ab injustis possessoribus extemplo, si velit, habere posse*] *Ab creditoribus* Port. et Hav. Tum *et liberos agros ab injustis possessoribus* Hav. *et ab injustis possessoribus*, duabus vocibus omissis, Harl. 2. et Port. in contextu; in cujus margine emendatur *liberos agros et ab injustis possessoribus*. Sed sine caussa Livium ἀσυνδέτως loqui prohibent, quum id

ipsi familiare sit. Ita 'omnes patricii, omnes unius gentis' II. 49. 'omnia præmia ab se, omnes honores sperare' eodem cap. 'duo exercitus, duæ potentissimæ et maximæ finitimæ gentes' c. 53. ubi quædam vide: 'nulla arma, nullam vim expertus' VIII. 36. § 8. ubi etiam quædam vide: 'in quæstoribus novis major vis, major auctoritas erat' III. 25. 'fames pestilentiaque fœda homini, fœda pecori' c. 32. 'omne Hernicum nomen, omnis militaris ætas excitur' VII. 7. 'idem somnus, eadem negligentia' XXXI. 24. ubi etiam alia vide. Deinde *exemplo* Leid. 1. et fragm. Hav. Vide ad XXXIV. 33. § 8. *si velint* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. nempe 'plebs;' quæ vox sæpe conlective sumi solet: qua forma mox subjungitur 'æstimatores' et 'incidant.' Vide ad II. 5. § 2. Quum tamen optimi codd. stent pro vulgato, eam lectionem in contextum recipere non audeo. Præterea *si* exsulat a Gaertn.

§ 10 *Satis grato animo æstimaturos*] *Extimaturos* Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 4. et fragm. Hav. Solent autem 'æstimare' et 'extimare,' sive 'existimare,' in Mss. commutari. Vide ad XXXIV. 2. § 5. Mox *honoribus*, pro *honoris*, Gaertn. Vide ad XXII. 8. § 7. *speī honoris* Lov. 4.

Non esse modestiæ populi Romani id postulare] *Non esse inmodestiæ pop. Rom.* Leid. 2. *non esse modesti pop. Rom.* Flor. Male. Cicero de Orat. II. 20. 'Alterum divinitatis mihi cujusdam videtur; alterum humanitatis.' de Offic. I. 19. 'Non enim modo id virtutis non est, sed potius inmanitatis.'

Ut ipse fœnere levetur, et in agrum injuria possessum a potentibus inducatur] *Ut ipso fœnere levetur* fragm. Hav. de quo errore vide hoc lib. ad c. 3. § 8. *ut id fœnore levetur* Lov. 4. Tum *et agrum in inj. pos.*, male transpositis duabus vocibus, Voss. 2. *et injuria in agrum poss.* Lov. 2. *et in agrum injuria possessionum* fragm. Hav. Τῷ *in* subjecta erant stigmata in Port. quibus eam vocem delendam esse librarius indicare voluit. Deinde *indicatur* Voss. ambo, Leid. 1. Lov. 1. 2. 3. et fragm. Hav. quomodo sæpius librarios peccasse, videbimus ad X. 38. § 4.

Per quos ea consecutus sit, senes tribunicios non sine honore tantum, sed etiam sine spe honoris relinquat] Vox *ea* exsulat a Lov. 5. verbum *sit* ab Harl. 2. et Port. Hinc *senex tribunos* præfert Harl. 2. *senes tribunos* Port. et Hav. Mox *sed jam sine spe* omnes illi tres codd. Interdum *etiam* et *jam* a scribis permutantur. Vide ad V. 7. § 2. Hic vero duæ priores literæ τοῦ *etiam* interceptæ videntur ab ultimis præcedentis *sed*, vel, ut sæpe scribitur, *set*. Denique *relinquant* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. De locutione 'populus Romanus relinquant' vide ad X. 13. § 11. Hic vero ob aliorum codicum dissentientium auctoritatem nihil muto. 'O πάνυ Gronovius ad cap. seq. § 10. *relinquere* legendum esse conjicit.

§ 11 *Deinde comitiis tribuniciis declararent voluntatem*] Vide num legendum *comitiis tributis*, ut ad finem orationis Claudii etiam habetur. *Glar.* Tribunicia vocat comitia, quibus plebs mandare tribunatum plebis Licinio Sextioque cupiebat. Quare non est, cur *tributis* legamus, ut placet Glareano. *Sigon.* 'Tributus' et 'tribunicius' sæpe in Mss. confunduntur. Vide ad II. 56. § 2. Hic tamen recte Sigonius receptam scripturam adversus Glareanum defendit, ac docuit 'comitia tribunicia' esse, quibus plebs mandabat tribunatum plebis. Ita Cic. ad Att. I. 1. 'Nos autem initium prensandi facere cogitaramus in campo comitiis tribuniciis.' Ita 'comitia tribunicia,' 'quæstoria,' quibus tribuni militum consulari potestate, quibus quæstores

[redacted]

creabantur, IV. 54. 'Non alias ægrius plebs tulit, tribunicia sibi comitia non commissa: eum dolorem quæstoriis comitiis simul ostendit et ulta est:' 'consularia comitia' c. 53. 'Consularibus comitiis est exclusus.' c. 13. 'Jam comitia consularia instabant:' hoc lib. c. 37. 'Nec esse, quod quisquam satis putet, si plebeiorum ratio comitiis consularibus habeatur:' 'comitia prætoria' XXVI. 23. 'Prætoria inde comitia habita.' Et ita Livius sæpissime. Vulgatum etiam defendunt omnes scripti; nisi quod, ordine mutato, *comitiis declararent trib. volunt.* habeant Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *tribunicii comitiis declar. volunt.* Gaertn. *comitiis volunt. tribuniciis declar.* Lov. 4. *comitiis tribuniciis declar. volunt.* Leid. 1. et vox *tribuniciis* desit in Lov. 1. Paullo ante *primo statuerent*, pro *primum stat.* Leid. 2. *primum statuerunt* Lov. 5. a m. pr.

Si conjunctim ferri ab se promulgatas rogationes vellent] *Conjuncte* Voss. uterque, Flor. Leid. 2. Lov. 1. 3. Klockian. et fragm. Hav. Eo etiam ducunt lectiones, licet corruptæ, in aliis codd. obviæ: nam *conjuxte* est in Leid. 1. et Harl. 1. *conjucte* in Gaertn. *cum juste* in Lov. 4. et contextu Port. *tum juste* in Lov. 5. a m. pr. *commix* in Hav. *commixte* in Lov. 2. At cap. seq. tantum non omnes codd. *Ut rogationes, inquit, nostras omnes conjunctim accipiatis.* Deinde *fore* Hav. *forē* Port. *forte* Lov. 2. *fere* Lov. 5. a m. pr. *ferre* Leid. 1. Lov. 1. 3. 4. 5. a m. sec. Harl. uterque, Gaertn. Flor. Klockian. fragm. Hav. omnesque edd. usque ad Modium; in qua lectione jungendum foret *ferre ab se*, id est a se accipere; quo sensu 'ferre munus' inlustrat Broekhus. ad Tibull. Eleg. I. 1. 24. et Livius dixit II. 12. 'Ut beneficio tuleris a me, quod minis nequisti.' Verum in hac re populus potius dicebatur 'accipere,' quam 'ferre legem,' quum eam probaret. Infra hoc cap. 'Sin, quod cuique privatim opus sit, id modo accipi velint:' et iterum: 'Si, inter accipiendas de suis commodis rogationes, spem honoris latoribus earum incidant.' cap. 40. 'Aut omnia accipe, aut nihil fero:' et iterum: 'Si non tuleris, quod commodum est populo accipere.' Et adhuc semel: 'Aut omnia accipite, aut nihil fero.' c. 42. 'Dictator senatusque victus, ut rogationes tribuniciæ acciperentur.' X. 9. 'Adparebatque accipi legem.' XXIV. 29. 'Aut eximendum id de fœdere esse, aut legem eam fœderis non accipiendam.' Servo itaque, quod Modius substituit, omnesque post eum receperunt, *ferri*: idem autem in Voss. utroque, et Leid. 2. ex quibus in excerptis nihil notatum invenio, superfuisse videtur. Ita vero *ab se* (pro quo *a se* præferunt Voss. 2. Leid. 2. Lov. 4. Gaertn. et fragm. Hav.) pendebit ex sequenti *promulgatas*.

Esse, quod eosdem reficerent tribunos plebis] Τὸ *quod* omittitur in Voss. 2. et Lov. 3. *esse quod eos* habet Lov. 4. *est quidem eosdem* Gaertn. Elegans est genus loquendi, 'est, quod reficerent.' Supra cap. 37. 'Nec esse, quod quisquam satis putet, si plebeiorum ratio comitiis consularibus habeatur.' Terent. in Phorm. V. 1. 11. 'Quod si illum nunc reperire possim, nihil est, quod verear.' Ovid. Epist. Her. XIX. 159. 'Non est, quod timeas: auso Venus ipsa favebit.' Præterea *reficent* Lov. 2. cujus librarius, quum scriptum invenisset *refic'ent*, additam notam perperam neglexit. *Inficerent* Gaertn. scribæ aberratione. De verbo 'reficere' vide ad IV. 57. § 12. Mox *perlaturos enim esse, quæ*, addito verbo, Lov. 4. Tum *promulgaverunt*, pro *promulgaverint*, Leid. 2. et Lov. 1. ac 5. *promulgaverit* Lov. 3. *promulgcrint* Lov. 4.

§ 12 *Sin, quod cuique privatim opus*

sit, id modo accipi velint] *Si, quod cuique* fragm. Hav. quod invitis reliquis non recipiendum. Vide ad IV. 5. § 6. *siquidem cuique* Lov. 5. Tum *privati* Hav. Deinde *opposuit*, pro *opus sit*, Klockian. Hinc vox sequens *nihil* non adparet in Lov. 2. *accipi vellent* legit Leid. 2. qui etiam mox in fine cap. τὸ *ea* omisit. Tandem *promulgata sunt*, pro *prom. sint*, Lov. 4.

CAP. XL. § 1 *Quum, præ indignitate rerum, stupor silentiumque inde ceteros Patrum defixisset*] Campan. pessime edidit *deflexisset*. 'Defigere' proprium fere Livii verbum est. Lib. VII. c. 10. 'Defixerat pavor cum admiratione Gallos.' Hinc emendandus Valerius Flaccus V. 465. 'Quin idem Minyas operum defixerat error:' ut habet vetus codex. Livius XXII. 53. 'Quod malum cum stupore ac miraculo torpidos defixisset.' Valer. Flacc. VII. 407. 'Ergo ut erat vultu defixus uterque silenti.' *Gebh.* *Quom pro indign. rerum* Gaertn. quomodo sæpe errarunt librarii. Aliud exemplum habuimus III. 26. § 7. Vide etiam ad VII. 5. § 6. c. 6. § 2. c. 19. § 5. IX. 6. § 12. et ita passim. Præpositionem *præ* omittunt Harl. 2. et Port. quam recte meliores omnesque reliqui servarunt. *Præ* hic est 'propter.' Infra IX. 13. 'Præ clamore poscentium pugnam nulla adhortatio imperatoris audita est.' cap. 14. 'Suarum inpotens rerum præ domesticis seditionibus discordiisque.' X. 13. 'Vix præ strepitu audita lex est.' XXXI. 24. 'Nec divini humanive juris quidquam præ inpotenti ira est servatum.' XLV. 7. 'Progredi præ turba obcurrentium ad spectaculum non poterat.' Florus II. 10. 'Epulantes ac ludibundos plerosque, ac ubi essent præ poculis nescientes, Ap. Pulcher invadit.' Propert. Eleg. II. 20. 15. 'Et tibi præ invidia Nereides increparent:' ubi videndus est Broekhus. Deinde *silentiumque* 7 *ceteros Patrum* Gaertn. *silentiumque inde ceterum Patrum* fragm. Hav. Insuper *defixissent* Hav. quomodo librarius dedisse videtur, quod duo vocabula 'stupor silentiumque' præcedant. Vide ad I. 31. § 7. Unius tamen, et quidem istius testis auctoritas levior est, quam ut ejus fide vulgatum mutarem, præsertim quum Livius utroque modo loqui solitus fuerit. Vide ad XXXVII. 29. § 6. De verbo 'defigere' vide ad III. 47. § 6.

§ 2 *Ap. Claudius Crassus*] Cognomen omiserunt Lov. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. N. *Crassi* habet Lov. 2.

Locutus in hanc fere sententiam esse] *Locutū* Leid. 2. Harl. 2. Lov. 1. et Hav. *locutā* Port. Τὸ *fere* non erat in edd. primis: addidit deinde Aldus, ac servant scripti, nisi quod alio ordine *fere in hanc sententiam* præferant Gaertn. et Lov. 2. *fore*, pro *fere*, habent Lov. 1. et 3.

§ 3 *Neque novum, neque inopinatum mihi sit, Quirites*] *Nec novum, nec inop.* Lov. 5. *Nec novum, neque inop.* Lov. 1. Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et Port. Quod ferri posset, nisi optimi codd. dissentirent. Nam alibi sæpe *nec* et *neque* se excipere solent. Vide ad IX. 9. § 14. Deinde, cur subjunctivo *sit* Livius hoc loco utatur, caussam non video. Haud displicet *inopinatum mihi fit*, quod inveni in Leid. 2. et Lov. 2. Ita Terent. in Andr. I. 3. 20. 'Mihi quidem Hercle non fit verisimile: atque ipsis commentum placet.' Sæpius autem *fit* et *sit* in scriptis commutari solent. Vide ad Livii V. 3. § 8. Mox *objectum sit*, pro *est*, Lov. 5. Tum *a seditiosis*, pro *ab seditiosis*, Gaertn. et *ego quoque nunc*, transpositis vocabulis, Lov. 2.

Claudiæ genti jam inde ab initio nil antiquius in republica Patrum majestate fuisse] *Claudiæ gentis* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 4. 5. a m. pr. Harl. 1. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. Hearnii Oxon. L. 2. N. C. et excerpta Pith. ac vett. edd. quo mu-

tato recte Mogunt. et Aldus *Claudiæ genti* dederunt. Non enim jungendum 'ab initio Claudiæ gentis,' sed 'Claudiæ genti nil antiquius.' Hinc *jam tum ab initio* Hav. Male. Supra I. 3. 'Jam inde ab initio minime lætus novæ origine urbis:' ubi quædam vide. IX. 17. 'Disciplina militaris jam inde ab initiis urbis tradita per manus.' XXIV. 5. 'Jam inde a puero in omnia familiaria jura adsuetum.' XLIV. 25. 'Cernebat et, Persea jam inde ab initio belli omni modo spem pacis tentasse:' 'jam inde antiquitus' inquit Liv. eodem sensu IX. 29. Deinde *nihil antiquius* Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 2. 4. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Alibi ita variant scripti. Vide Sigon. hoc lib. c. 26. § 7. etiam quæ notantur ad VII. 5. § 7. VIII. 25. § 2. IX. 31. § 3. cap. 43. § 11. et passim. *Nihil antiquus* Harl. 1. *nil antiquus* Leid. 1. et Flor. De locutione 'nihil antiquius' vide ad I. 32. § 2. Insuper *Patrum magistrate fuisse* Klockian. *Patrum majestati favisse* edd. Rom. 1472. et Parm. Vide ad Epit. Liv. lib. XLV. In verbis proximis *commodis plebis adversatos esse*, trajectis vocibus, Port. et Hav. *commodis plebis adversarios esse* Harl. 2. Vide ad VII. 41. § 6.

§ 4 *Quorum alterum neque nego, neque inficias eo*] Pal. 2. superscriptam habet lectionem, quam in suis quoque edd. secuti Andreas atque Camp. *non ego, non ceteri Claudii infitiamur.* In ipso textu scribitur *neque nego, neque infitior, sed nos ex quo acciti sumus.* Andreas vero, *cum nos ex quo adsciti.* Gebh. Quasi vero diversa pronunciatio esset in τῷ *nego*, diversa in τοῖς *inficias eo.* Sed etiam in ipsum alterum, quod se ait non negare, est plane id ipsum de quo ait se inficias non ire, nempe de aucta patriciorum majestate. Vix dubito scripsisse Livium, *quorum alterum neque ego inficias eo.* Adjectæ sunt voces ab illis, qui τὸ *neque* sine antapodosi non concoquebant. IX. 9. 'Neque ego inficias eo, tam sponsiones quam fœdera sancta esse.' Vel si placet mitius consulere, legendum erit, *quorum alterum neque nescio neque inficias eo.* Is enim ordo est, ut rem, de qua consuleris, vel nescire te dicas, vel deinde, si concedas te scire, probes ita quoque fieri debere. Sic Frontinus in Præfatione jungit, *neque ignoro, neque infitior.* Jac. Gron. *Coram alterum* Klockian. Præterea voces *neque inficias* desunt in Lov. 3. *neque nego, neque inficio* habet Lov. 2. *neque nego, neque interficior eo* Lov. 1. a m. pr. in quo *inficior eo* interpolavit manus altera. *Neque nego, neque inficior* Voss. 1. a m. sec. Leid. 2. Lov. 4. 5. Port. Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. L. 2. N. et C. quæ lectio ex alterius expositione nata est. Vide ad l. XXXI. cap. 31. § 9. *Quorum alterum neque ego, neque ceteri Claudii inficiamur, cum nos ex quo* edd. Rom. 1472. et Parm. *Quorum alterum non ego, non ceteri Claudii negamus* ejusdem Hearnii codex L. 1. Si majoris auctoritatis codd. ita præferrent, lectio illa non rejicienda videretur. Ita enim tolleretur, quod merito displicuit Gronovio. Nunc potius ejus prior conjectura præferenda videtur. In fragm. Hav. a m. pr. scriptum fuerat *Quorum alterum neque nego neque ego, nos, ex quo:* a m. sec. vero reposita erat vulgata lectio.

Nos, ex quo adsciti sumus simul in civitatem et Patres] *Sed nos ex quo* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. qui omnes etiam *inficio* vel *inficior*, pro *inficias eo*, exhibuerunt. Hinc illud *sed* ex ultima litera τοῦ *inficias* et ex vocula *eo* natum existimassem, nisi etiam in fragm. Hav. in quo a m. sec. *inficias eo*, a m. pr. *ego* legitur, reperissem. Potius est igitur τὸ *sed* ex numero illarum particularum, quibus nasuti librarii orationem Livianam, ex eorum sententia male cohærentem,

melius connectere conati fuerunt. Vide ad c. 32. hujus lib. § 8. et mox hoc cap. § seq. Tum *aciti sumus* Gaertn. *arciti sumus* Leid. 2. *acciti sumus* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Sed nihil mutandum. Attus Clausus enim, gentis Claudiæ auctor et caput, non 'accitus' est in civitatem; sed, quum seditione domestica ex patria profugus Romam commigrasset, in eam 'adscitus,' et deinde 'inter Patres lectus' est, ut Livius inquit II. 16. 'inter patricios cooptatus' est, teste Sueton. in Tiber. c. 1. Verbo 'accipere' in ea re usus est Livius IV. 3. 'Claudiam certe gentem post reges exactos ex Sabinis non in civitatem modo accepimus, sed etiam in patriciorum numerum.' X. 8. 'Sabinum advenam principem nobilitatis vestræ, seu Attum Clausum, seu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in suum numerum acceperunt.' At contra Numa, qui non sponte, sed evocatus, Romam migravit, 'adcitus' fuisse dicitur I. 18. 'Adcitus, sicut Romulus augurato Urbe condenda, regnum adeptus est.' IV. 3. 'Numam Pompilium, non modo non patricium, sed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro adcitum, populi jussu, Patribus auctoribus, Romæ regnasse.' 'Adsciscere' autem, ut apud Cic. pro Arch. Poët. c. 2. 'Perficiam profecto, ut hunc A. Licinium non modo non segregandum, quum sit civis, a numero civium; verum etiam, si non esset, putetis adsciscendum fuisse.' 'Adcitus' autem et 'adscitus' commutari solent. Vide ad XLV. 25. § 12. Deinde *in civitatem, Patres* Leid. 2. et Lov. 1. *in civitatem et in Patres* Hav. Solet ita Livius præpositiones repetere. Vide hoc lib. c. 28. § 6. Hic tamen reliquos codd. vulgatum servantes, sequor.

Quam imminuta majestas earum gentium, inter quas nos esse voluisti] *Quam minuta* Hav. Quum tamen reliqui stent pro recepta scriptura, syllabam in elisam puto vel a præcedentis vocis litera ultima, (vide ad v. 27. § 6.) vel a litera seq. m. (vide ad XXXVII. 1. § 2.) Deinde *intra quas nos esse* Voss. 2. et Lov. 3. Vide ad v. 27. § 3. *in qua nos esse* Lov. 2. *in quas nos esse* Leid. 1. Vide ad XXXVIII. 57. § 6. *inter quas non esse* Gaertn. Vide ad III. 9. § 5. *inter quas esse nos* Leid. 2. et Lov. 1.

§ 5 *Illud alterum pro me majoribusque meis*] *Sed illud alterum* Hearnii Oxon. L. 2. Vide modo ad § præc.

Quæ pro universa republica fiant, ea plebi, tamquam aliam incolenti urbem] *Pro universa reip.* Leid. 1. Tum vox *aliam* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *incolendi urbem* Hav. Mox *incommodis*, pro *incommodum*, Gaertn. *incomm. plebei* Lov. 5. Vide ad II. 42. § 2.

Etsi quædam contra voluntatem fuerint, vere referri posse] *Contra utilitatem fuerint* Voss. 2. Sed vox *utilitas* ex præcedentibus verbis animo scribæ contra sensum Livii adhuc inhæsit. Contra in præcedentibus *voluntatem*, pro *utilitatem*, præfert Lov. 4. Præterea *fiunt*, pro *fuerint*, Hearnii Oxon. C. Hinc *referre posse* Harl. 2. et Hav. *referre possent* Leid. 1. *referre posset* fragm. Hav. a m. pr. *referri posset* Lov. 2. Vox *referre* deficit in Hav. Paullo ante vox *nostrum* non erat in Harl. 2. et Port.

§ 6 *An hoc, si Claudiæ familiæ non sim, nec ex patricio sanguine ortus*] *An hæc* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Deinde *neque ex patricio sanguine ortus* Hav. *nec patriæ sanguine ortus* Harl. 2. *nec patricie sanguine ortus* Port. *nec patricio sanguine ortus* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et Exc. Pithœi. Ita mox præpositionem omittit Livius verbis seqq. 'Qui modo me duobus ingenuis ortum, et vivere in libera civitate sciam.' Vide ad II. 6. § 2.

Sed unus Quiritium quilibet, qui me-

de me duobus ingenuis ortum] *Quiritum* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lov. 4. 5. Harl. uterque, Port. et Hav. Vide ad III. 20. § 7. *Unus Quiritium quibus* Lov. 1. *unus Quiritium qui licet* Lov. 2. Tum pronomen *qui* deficit in Lov. 2. *et non*, pro *qui modo*, legit Lov. 4. *duobus ingeniis ortum* Port. Τὸ *ortum* non comparet in Leid. 2. Mox *civitate nam*, pro *civ. sciam*, Leid. 1. Præterea *reticere possum*, pro *possim*, edd. vetustiores. Primi Mediolanenses a. 1505. et deinde Aldus alterum substituerunt, quod probant omnes codd.

§ 7 *Ut vobis negent potestatem liberam suffragii, &c. se permissuros esse*] *Aut vobis* Voss. 1. Leid. 1. et Lov. 1. solito scribarum lapsu. Vide ad IV. 12. § 8. et mox § 11. *Ut nobis negent* Lov. 2. 5. Port. Gaertn. Haverk. et fragm. Hav. De qua varietate vide ad XXXIV. 2. § 2. Vide etiam mox ad § 9. et § 13. Præterea τὸ *se* exsulat ab edd. principibus. Vide ad I. 23. § 5. Primi addiderunt Mediolan. 1505. quos secuti sunt Ascensius 1513. et Aldus. At idem Ascensius 1516. per errorem operarum vulgavit *semper missuros esse*. Τὸ *se* in omnibus superest scriptis, nisi quod pro eo *sed* habeat fragm. Hav. In præcedentibus *Lucinum Sextium* legit Lov. 2. Deinde *perpetuo tr.* pro *perpetuos tr.* Lov. 4. Tum *licentiæ noīe*, id est *nomine*, pro *novem*, Lov. 5. a m. pr.

§ 8 *Quid est aliud dicere, quod petunt alii, nos adeo fastidimus*] In Pal. 2. superadditum est *fastidimur*. Pall. duo et Camp. ed. *nisi quod petunt alii*. Gebh. *Nisi quod petunt alii* etiam Voss. 2. Lov. 3. et Hearnii Oxon. C. Vide hoc cap. ad § 19. *Dicere, quam quod petunt alii* Lov. 2.

§ 9 *Quæ tandem ista merces est, qua vos semper tribunos plebis habeamus*] Vox *ista* deficit in Leid. 2. sed ea transposita *merces ista est* legit Lov. 2. *merces est ista* Lov. 4. Deinde *nos semper tribunos plebis* Lov. 3. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Vide paullo ante ad § 7. *Vide semper tr. populi* Lov. 2. Miror vero, non hic iterum, ut alibi sæpe, monuisse Gebhardum, per ὑφ' ἓν accipiendum *semper-tribunos*. Sed vide quæ notantur ad v. 2. § 2.

Seu utiles, seu inutiles sunt, omnes conjunctim accipiatis] Duæ priores voces exsulant a Leid. 1. Lov. 2. 4. Harl. 1. et Gaertn. tertia et quarta a Flor. Verum earum similitudine decepti librarii modo has modo illas perperam omiserunt. Deinde *sint* Leid. 2. et Lov. 4. Verum præcessit *seu placent, seu displicent*. Tum *omnes conjuncti accipiatis* Harl. 2. et quædam ex vetustis edd. An voluerunt *conjuncte accipiatis?* Vide ad cap. præc. § 11. Sed vulgatum *conjunctim* servant recte ceteri codd. *Conjunctim accipitatis* errore librarii Leid. 1. Paullo ante *seu placerent*, pro *seu placent*, est in Harl. 1. *plac'ent* se scriptum invenisse scriba credidit. Vide ad XXXIX. 52. § 6.

§ 10 *Obsecro vos, Tarquinii tribuni plebis*] Vox *Tarquinii* deest in Voss. 2. Lov. 3. Gaertn. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. L. 1. Male. Supra III. 39. 'Decem Tarquinios adpellantem, admonentemque, Valeriis et Horatiis ducibus pulsos reges.'

Putate me ex media concione unum civem subclamare bona venia vestra liceat] Hæc verba ita interpungenda, ut appareat 'Bona venia vestra,' &c. esse Appii succlamantis, sic: *succlamare: Bona venia*. Sigon. Recte Sigonius. Verum distinctio, quæ in plerisque antiquioribus edd. exstabat, id jam indicavit. Quædam enim exhibent, ut Sigonius voluit; quædam *succlamare. Bona venia*. At Mediolanensis a. 1505. *Obsecro vos, Tarquinii tribuni plebis, (putate me ex media concione unum civem succlamare,) bona venia vestra liceat*. Ceterum vox *media* deest in Harl. 2. et Port. Hinc *condicione* legit Leid. 2. quomodo sæpe

peccatur in membranis vetustis. Vide ad IV. 12. § 7. Tum *subclamore* Leid. 1. Lov. 2. et fragm. Hav. De quo errore vide ad IV. 24. § 7. De verbo 'subclamare' vide ad III. 50. § 10. Insuper *bona nostra venia* Hav.

Ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse, antiquare alias] *Ex his regionibus* Gaertn. *ex legationibus legere*, pronomine *his* omisso, aliud agens dedit librarius Lov. 4. Tum *salubres censemus vobis esse* Lov. 5. *salubres nobis scimus esse* Leid. 2. Deinde *antiquari* Harl. 2. et Port. *antiquate* fragm. Hav. a m. sec. At voces *censemus esse, antiquare alias*. *Non* desunt in Harl. 1.

Non, inquit, licebit, tu de fœnore atque agris] Verba sunt tribunorum plebis, per μίμησιν ab Appio prolata. Verum cum ait 'Et hoc portenti,' nisi ex stomacho Appii intelligamus, non plane capio quidnam sibi velit. *Glar.* Fœdata pulcherrima sententia est ab iis qui eam non percipientes non recte distinxerunt: sic enim accipiendum est, ut illæ voces, *non, inquit, licebit*, sint Licinii respondentis Appio succlamanti. *Sigon.* Sigonius notat *non licebit* esse Licinii respondentis Appio succlamanti, *Tu de fœnore*, esse Appii, Licinium ex ejus responso arguentis; contra atque senserit Glareanus. Immo Glareanus recte sensit: sunt enim utraque unius, non necessario Licinii, sed ex tribunis plebis reliquorum nomine, aut omnium tribunorum simul μιμητικῶς prolata, sed ita concepta, ut Appium ea dixisse appareat. Refert verba tribunorum Appius, non qualia illi pronunciarant, aut qua sententia illi accipi ea voluèrant, sed qualia ea populo videri, quamque sententiam ex iis educi atque elici cupiebant Appius et patricii. Tribunorum hæc verba fuerant: 'non esse modestiæ populi Romani, id postulare, ut ipse fœnore levetur, et in agrum possessum a potentibus inducatur;' (hæc ita durius reddit Appius: 'Non licebit ex rogationibus legere, quas salubres tibi censeas esse, antiquare alias. Tu de fœnore atque agris, quod ad vos omnes pertinet, jubeas?') 'per quos ea consecutus sit, senes tribunicios, non sine honore tantum, sed etiam sine spe honoris relinquat?' Nisi tamen scripsit Livius *relinquere*. Hæc invidiosissime incivilissimeque reddit Appius, non contentus dicere, 'et tu idem,' nempe quicumque civis, 'ex nostro collegio dubites creare consules?' quod ipsum quoque ingratum fuisset: sed multo asperius, 'et hoc portenti non fiat in urbe Romana, uti illum L. Sextium atque hunc C. Licinium consules, quod indignaris, quod abominaris, videas.' *Hoc portenti* desumtum Livio ex illo in Ventidium: 'Portentum inusitatum conflatum est recens, nam qui fricabat mulos, consul factus est.' Verba *jubeas, indignaris, abominaris, videas* intelligunt, 'tu quicumque civis Romane de plebe:' et proferuntur tamquam ex ore Licinii, per Appium narratorem vitiata: non tanquam Appii contra Licinium, ut vult Sigonius, qui artificium hoc oratorium, adversarii sensus invidiose exponendi, tantus orator non pervidit. Sic Cicero in Verrem III. 11. 'De cohorte mea rejicies, inquit.' (puta Verres) 'Quid? ista cohors quorum hominum est? Volusii haruspicis, et Cornelii medici, et horum canum, quos tribunal meum vides lambere.' Sic ille passim. Val. Max. II. 9. 'Quam enim imprudenter Duronius Rostra conscendit, ista dicturus, Freni sunt injecti vobis, Quirites, nullo modo perpetiendi: alligati et adstricti estis amaro vinculo servitutis: lex enim lata est, quæ vos esse frugi jubet,' &c. Sic ridicule Saturnum inducit Prudentius adversus Symmach. I. 45. 'Sum Deus, advenio fugiens, præbete latebras.' *J. F. Gron.* Ver-

ba Sigonii Gronovius descripsit ex prima Scholiorum ejus ed. in posterioribus enim postrema pars scholii, quæ recte Gronovio displicuit, resecta est, et illa tantum exstant quæ hoc loco visuntur. Cujus rei forsitan caussa fuerit, quod ipse se errasse animadverterit. Ceterum *Tu fœnore atque agris*, omissa præpositione, Leid. 2. et Lov. 1.

§ 11 *Quod ad vos omnes pertinet*] *Quod ad nos omnes pertineat* Gaertn. et Lov. 2. *quod ad nos omnes pertinet* Voss. 2. et Lov. 3. ac 5. *quod ad vos omnes pertinebit* Leid. 2. Mox *hoc portentum*, pro *hoc portenti*, Harl. 2. Port. et Hav. Male. Optimi enim stant pro vulgato. Infra xxx. 13. 'Perdito tamen atque afflicto sibi hoc in miseriis solatii esse:' ad quem locum plura vide. Præterea *non fiet*, pro *non fiat*, Port. a m. sec. *m̄ fiat*, id est *modo fiat*, Lov. 2. Vide ad iv. 56. § 6.

Ut Sextium atque hunc C. Licinium] Vet. lib. *uti Sextium*: ex quo colligi potest legendum *ut L. Sextium*. Sigon. *Uti illum* [*L. Sextium*] habent veteres Andreæ, Becharii, Mogunt. Ascensii, et aliæ. Haud scio cur mutarint. *J. F. Gron.* Lectio scholis Sigonii præscripta in nulla ed. obvia fuit. Earum principes præferunt, quemadmodum Gronovius monuit. Aldus deinde *uti L. Sextium* in contextu dedit. Sed in erratis priorem lectionem revocavit, quam et proximi editores servarunt. Frobenius deinde 1531. *uti L. Sextium* similiter vulgavit; idque postea semper obtinuit. Gronovio roganti cur vetustissimarum edd. lectio mutata fuerit, respondeo id factum esse ob codd. auctoritatem. Certe meorum nullus illis concinit. Nam *ut Lutium*, vel *L. Sextilium*, est in Voss. 1. et Lov. 1. ac 5. *uti Sextilium* in Harl. 2. *uti L. Sextilium* in Port. *ut Sextium* in Hearnii Oxon. C. *uti Sextium* in ejusdem codd. L. 1. 2. B. et N. atque in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *ut Sextium* Lov. 2. *ut L. Sextium* Lov. 4. *uti L. Sextium* in Flor. quod servavi. An priores Livii editores τὸ *illum* adscivere ex superioribus verbis hujus cap. 'L. illum Sextium et C. Licinium perpetuos tribunos?'

Videas: aut omnia accipe, aut nihil fero. Ut si quis ei, quem urgeat fames] Adde notam interrogationis voci *videas?* Quæ sequuntur verba, *aut omnia accipe, aut nihil fero*, verba sunt Licinii tribuni plebis ab Appio recitata per μίμησιν, perinde atque illa, 'Non, inquit, licebit.' Jam vero illa *Ut si quis ei, quem urgeat fames*, sunt Appii coarguentis Licinii sententiam illam, *Aut omnia accipe, aut nihil fero.* Sigon. *Aut omnia accipere* Lov. 4. et Gaertn. quorum codd. librarii, se accip'e vel accipe scriptum invenisse, existimasse videntur. *Omnia accipite* Harl. 1. Male. Præcessit enim singulari numero 'jubeas,' 'indigneris,' 'abominaris,' 'videas.' Illud *accipite* formatum est ex verbis, quæ postea § 13. subjunguntur. Verum ibi alia ratio. Hic enim Appius per μίμησιν exprimit verba unius tribunorum, respondentis uni civi ex media concione subclamanti; ibi Appius fingit patricium toti plebi dicentem *accipite*. Præterea *aut nihil oro* Voss. 2. *aut nihil feras* Lov. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. literis transpositis *aut nihil fore* Lov. 3. Deinde *Aut si quis ei* Leid. 2. quæ varietas scripturæ in membranis frequens est. Vide hoc cap. ad § 7.

§ 12 *Venenum ponat cum cibo, et aut abstinere eo quod vitale sit*] *Ven. ponat in cibo* fragm. Hav. a m. pr. Male. Non enim indicat venenum cibo mixtum, sed venenum et cibum, quodque separatim. Nam mox demum subjungitur 'aut mortiferum vitali admisceat.' Tum *et* deest in Voss. 2. et Lov. 3. Denique *quod vitales sit* Harl. 1. Sed prima litera τοῦ *sit* male

repetita est in fine vocis præced. Vide ad xxviii. 25. § 2. *quod ni tale sit* Lov. 5. qui idem mox *in tali*, pro *vitali*, præfert. In præcedd. *fames urgeat*, transpositis vocibus, Lov. 2. *urgebat fames* antiqq. edd. aberratione operarum.

Si esset libera hæc civitas, non tibi frequentes subclamassent] *Cum esset libera* Lov. 5. Hearnii Oxon. N. et Exc. Pithœi. Atque ita præfert Voss. 1. in contextu, pro quo alterum in margine emendatur. Pronomen autem *tibi*, quod in prioribus deerat excusis, primus addidit Aldus. Id autem exstat in omnibus scriptis, nisi quod in Oxon. L. 1. deesse Hearne testetur.

Cum tribunatibus ac rogationibus tuis] Adde notam interrogationis. *Sigon.* *Cum tribunatibus tuis*, reliquis omissis, Leid. 2. *cum tribun. tuis ac rogat. tuis* Harl. 2. ac Port. Conjunctio *ac* deerat in Gaertn. ejus loco *et* præferunt Lov. 6. atque Aldo antiquiores editi. *Ac rogantibus* Voss. 2. et Lov. 3. An forte voluerunt *ac rogatibus?* Sed vulgatum tuentur ceteri scripti.

Quid si non tuleris, quod commodum est populo accipere] *Quod*, pro *quid*, Flor. Lov. 2. et fragm. Hav. a m. sec. Ea lectio si placet, *quod* hic abundabit. Id autem frequens esse sequente particula *si*, vidimus ad ii. 29. § 8. Contra, si vulgata scriptura verior videtur, post τὸ *quid* ponendum erit signum interrogationis. Et quidem ob codicum reliquorum consensum id præferrem. Usitatum autem in interrogationibus esse, pronomen hoc ita absolute poni, videbimus ad xxviii. 41. § 12. Ita mox hoc cap. 'Quid? rogatio qualis est, quam a nobis antiquatam indignantur?' Præterea *si tu non tuleris* Flor. Leid. 1. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. uterque, Port. Klockian. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. omnesque editi usque ad Gruterum. Et hoc pronomen restitui; elegantis enim emphasis est: 'si tu non tuleris, nemo erit qui ferat illud:' in quibus *tu* et *nemo* obponuntur. Mox *qui fuerat*, pro *qui ferat*, Klockian. et quædam edd. antiquæ: quomodo etiam in codd. scriptis librarii variarunt. Vide ad v. 44. § 4. Poteras etiam aliter orationem interpungere hoc modo: *nemo erit, qui ferat? Illud si quis patricius.* At sensus eodem redit.

§ 13 *Aut omnia accipite, aut nihil fero*] *Aut omnia accipe* priscæ edd. quod effictum est ex illis quæ § 11. obcurrunt. Sed aliam hujus, aliam illius loci rationem esse, ibi dictum est. Recte itaque Aldus priorem lectionem mutavit, substituens *accipite*, quod habent etiam omnes calamo scripti. Donjatius tamen postea *accipe* iterum vulgari curavit: et simul monuit, induci Licinium plebem adloquentem. Sed ita referenda foret adnotatio ad verba § 11. quamvis tamen, ut Gronov. ad § 10. docuit, illa etiam non necessario verba Licinii sunt, sed unius ex tribunis plebis reliquorum nomine, aut omnium tribunorum simul: neque dicuntur plebi in genere, sed uni illi civi, quem ex media concione subclamantem 'Bona venia vestra,' &c. Appius induxerat. Præterea *aut nihil fere* Gaertn. *aut nihil feres* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. quod positum foret pro 'accipies.' Sed verum est alterum in reliquis obvium. *Fero* tanquam legislator. Vide ad cap. præc. § 11. In verbis præcedd. *invidiosius dicere*, pro *invidiosius esse*, Lov. 4. Mox in sequentibus *quis nostrûm*, pro *vestrûm*, Gaertn. Vide ad § 7.

§ 14 *Numquamne vos res potius, quam auctores, spectabitis*] Pall. duo *exspectabitis*, ut et Andreæ ed. Pal. 2. *Numquamne nos res* (superscriptum *reos*) *potius, quam auctores, explicabitis.* Non intelligo. *Gebh.* Perperam *nos*, pro *vos*, etiam Gaertn. et Hav. Deinde *quam auctores explicabilis* Hav. *exspec-*

[redacted]

tabitis Voss. ambo, Leid. ambò, Lov. quinque, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et quædam vett. edd. quæ etiam lectio errantium est librariorum. Vide hoc lib. ad c. 33. § 1. Mox *sed et omnia*, addita media voce, Lov. 2. Tum *magistratus ille dicit*, pro *dicet*, Harl. 2. et Port. *diceret* Harl. 1. et quædam ex vetustis edd. Vide ad II. 56. § 7.

Quæ ab nostrum quo dicentur] Adscripta erat varia lectio in Pall. duobus, 1. ac 3. sive interpretatio potius τοῦ *quo*, quam curiosus librarius inseruit seriei sive textui, *quæ ab nostrorum vel aliquo quo*. Pal. 2. et edd. veterrimæ *quæ ab nostrum quoque dicentur*. Gebh. Lectio, quam Gebhardus in duobus Pall. invenit, et recte ex interpretatione natam, ac deinde contextui insertam existimavit, mihi quoque obvia fuit in Voss. 2. et Lov. 3. quam vero ex Pal. 2. adfert, exstitit in nullo meorum. Fragm. Hav. a m. pr. vulgatum habuit; sed pro eo postea manu altera interpolatum est *quæ ab nostrum quoquam*. Et id posterius exhibent Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *quæ ad nos que contra dicentur* est in Lov. 2. *quæ a nostrum quo* in Lov. 1. *quæ nostrum quo* in Lov. 4. *quæ ab nostrum aliquo* in ed. Rom. principe, teste Hearnio, et in omnibus antiquis quibus usus sum. Ut forte, quod Gebhardus de edd. veterrimis dicit, de sola Campaniana intelligendum sit. *Ab nostrum quo* primus Frobenius a. 1535. edidit; cui consentiunt optimi, et alii omnes. Ex ejus autem interpretatione etiam *quoquam* natum esse patet.

§ 15 *Quid? rogatio qualis est*] *An rogatio qualis est* Gaertn. *Quæ rogatio qualis est* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Male. Vide hoc cap. ad § 12. Paullo ante *At vero sermo*, pro *At hercule sermo*, Leid. 2. *At hercle sermo* Lov. 2. et 4. Vide ad VII. 11. § 1. Mox in verbis seqq. *indignantur antiquatam* primæ edd. Pro eo primus Aldus dedit *antiquatam indignantur*. Et ita præferunt omnes manu exarati libri.

Sermoni, Quirites, simillima. Consules, inquit, rogo] *Similia* Hav. *similia* scriptum forte fuerat, idque librario fraudi fuit, quod notam non animadverterit. Tum *Consules rogo, inquit* Harl. 2. Port. et Hav. Τὸ *rogo* deficit in Lov. 4.

§ 16 *Nec duos patricios creandi potestatem vobis permittit*] *Et lex duos patricios* Voss. 2. et Lov. 3. *ne lex duos patricios* fragm. Hav. a m. pr. Tum *vobis creandi potestatem permittit* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. *creandi potestatem nobis permittit* Harl. 2. et Hav. *creandi potestatem non permittit* Gaertn.

§ 17 *Si hodie bella sint, quale Etruscum fuit, quum Porsena Janiculum insedit*] *Sed hodie bella sint* Gaertn. Deinde *Porsenna* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed vide ad II. 9. § 1. Deinde *Janiculum obsedit* Lov. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. invito Livio, qui II. 10. 'Janiculum repentino inpetu captum,' non obsessum fuisse, refert. Et ita alii scriptores. Mox *quale modicum modo*, pro *quale Gallicum modo*, Klockian. Hinc vox *arcem* exsulat a Lov. 5. Deinde *omnia hostium erant*, omisso pronomine *hæc*, Leid. 2. et quædam vett. edd. *Omnia hujus hostium erant* exhibet Lov. 1.

Cum hoc M. Furio aut quolibet alio ex Patribus] Ita primus edidit Frobenius 1535. eamdemque lectionem reliqui omnes, qui postea Livium vulgarunt, retinuerunt. Antea legebatur *M. Furio et quolibet*; quod verum esse præstant Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lov. 1. 2. 3. 5. Port. Hav. fragm. Hav. Gaertn. Klockian. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. ut et Excerpta Pith. Eamdem etiam veram præstat sana ratio. Si enim utique alter ex plebe consul

faciendus foret, tum demum Furius de repulsa dimicaret, si ipse *et* alius ex ordine patriciorum peterent. Contra si *aut* legas, æque hic M. Furius, vel quicumque alius ex Patribus peteret, haud pro dubio consul erat, ac L. ille Sextius. Priscam igitur lectionem revocavi. *Cum hoc M. Fabio* male præfert Latinii Neapol. Mox enim sequitur ' Camillum de repulsa dimicare.'

Possetisne ferre, Sextium haud pro dubio consulem esse, Camillum de repulsa dimicare] *Possetis non ferre* Hav. Deinde *haud procul dubio consulem esse* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. Verum ita negandi particula *haud* delenda foret. Ego vulgatum, in quod optimi codd. conspirant, præfero. ' Haud pro dubio consul,' est haud dubius consul, haud dubie consul. Ita ' pro bono facere,' est bene, bonum facere. Sallust. in Jug. c. 22. ' Populum Romanum neque recte, neque pro bono facturum, si ab jure gentium sese prohibuerint:' ubi vide Cortium. Tum *et Camillum* Harl. 2. Denique *de rep. dimicare* Leid. 1. Lov. 2. 3. et Gaertn. *de republica dimicare* Voss. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. *de re dubia dimicare* Latinii Neapol.

§ 18 *Hoccine est in commune honores vocare*] Si hic atque sequens versus absque interrogatione legantur, cum quadam dicentis admiratione, plus gratiæ habebunt, quam ut passim vulgo leguntur verba. *Glar.* Codd. quidam admodum variant. *Hos in omnes in communes hon. vocare* Port. a m. pr. *Hoccine in omnes communes hon. vocare* a m. sec. *Hos omnes in commune hon. vocare* Hav. *Hoccine est in communes hon. vocare* Harl. 2. *Hoccine est in commune vocare* Gaertn. *Hocne est in commune hon. vocare* Flor. *Hoccinesse in commune in hon. vocare* Voss. 1. et Leid. 2. *Hoc inesse in commune in hon. vocare* Lov. 1. 4. 5. Sed nihil mutandum, nisi forte quam proxime scripturam ultimorum illorum Mss. legendum sit *Hoccine esse in commune honores vocare*. ' Vocare in commune,' ut ' vocare in partes.' Vide ad VII. 22. § 9. An forte etiam respicitur ad formulam qua utebatur, qui rei ab alio inventæ partem sibi petebat? de qua vide viros doctos, et inprimis Burmann. ad Phædr. Fab. V. 6. 3.

Ut duos plebeios fieri consules liceat] *Duo plebeios* Leid. 2. Vide ad XXXV. 21. § 5. Verum reliqui omnes vulgatam scripturam tuentur. Deinde *consules fieri* Lov. 4. *ferri consules* Leid. 1. et Lov. 3. *ferre consules* Gaertn. Sed ita sæpe peccarunt scribæ. Vide ad V. 54. § 6. Vox *consules* exsulat a Lov. 2. Mox *alteri ex plebe*, pro *alterum ex pl.* Hav.

Quænam ista societas, quænam consortio est] Tres posteriores voces absunt a Voss. 2. Verum eas suo tempore in codice, quo usus est, reperit Nonius Marc. qui hunc locum laudavit in voce ' Consortio.' Quum autem Nonius priora verba ita exhibeat, *Quænam ista suavitas*, eum ex hoc loco emendandum esse, et Mercer. ad Nonium, et Gerard. Johann. Voss. ad Fragm. Vet. Trag. p. 11. monuerunt. Eorum posterior addidit, quosdam male existimasse, locum a Nonio laudatum non esse T. Livii, sed Livii Andronici, inter alia usos eo argumento, quod ' consortionis ' vox hunc potius, quam illum, sapere videatur. Verum de ea vide ad X. 8. § 12.

Parum est, si, cujus pars tua nulla adhuc fuit, in partem ejus venis] *Si parum curas, pars tua* nullo sensu Gaertn. Deinde *pars tua nulla adhuc in partem fuit ejus* fragm. Hav. a m. pr. *pars tua adhuc nulla* edd. antiquiores Aldo invitis Mss. Tum *in partem venis ejus* Lov. 4. *in parte ejus venis* Flor. Harl. 2. et Port. Male. Ita ' in partem criminis,' ' doloris

venire' apud Ovid. Art. Amat. I. 380. 'tollitur index, Quum semel in partem criminis illa venit.' Amor. El. III. 9. 51. 'Hinc soror in partem misera cum matre doloris Venit, inornatas dilaniata comas.' Cicero ad Fam. XIV. 2. 'Illud doleo, quæ impensa facienda est, in ejus partem te miseram et despoliatam venire.'

Nisi partem petendo totum traxeris] Prima vox non comparet in Flor. quam intercepisse videtur ultima syllaba vocis prioris. Insuper *totum subtraxeris* Hearnii Oxon. C.

§ 19 *Quid est dicere aliud, quia indignos vestra voluntate*] Vet. lib. *Quid est dicere aliud, nisi quia indignos, &c.* Sigon. Habet locum hæc lectio *nisi quia indignos* in Pal. 2. et Campani ed. Nam Pal. 1. *quam si indignos.* Pal. 3. *Quid est dicere aliud, quam indignos.* In sua recensione Andreas omisit τὸ *nisi.* Gebh. Sigonii vet. lib. consentiunt Harl. ambo, Port. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. N. et B. *Quid est dicere, nisi quia ind.* legit Hav. *Quid est dicere aliud, quod si ind.* Voss. 2. *Quod est dicere aliud, quam si ind.* Lov. 3. *Quid est dicere aliud, quam ind.* Gaertn. *Quid est dicere aliud, quia indignos,* quemadmodum ante Sigonium edebatur, præferunt Voss. 1. Leid. uterque, Lov. 1. 2. 4. 5. Flor. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. Et sane haud magis τὸ *nisi* hic requiram, quam hoc cap. § 8. 'Quid est aliud dicere, quod petunt alii, nos adeo fastidimus, ut sine mercede magna non accipiamus?' Particulam igitur *nisi* a Sigonio additam iterum expunxi. *Quid est aliud dicere, quia indignos* alio ordine edd. ante Frobenianam 1535. Paullo ante *si duos liceat,* pro *licebit,* Leid. 2. Insuper *neminem creas,* pro *creetis,* Lov. 3.

§ 20 *Quid sequitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat populo*] Pall. duo iterum omittunt τὸ *nisi.* In Pal. Ms. 2. initio fuerat *Quid sequitur, nec benef. quidem debere populo.* Camp. *Quid sequitur, nisi ne benef. quidem debere populo.* Gebh. *Quid sequitur? nec benef. quidem debere populo Ro.* Port. et Hav. in quorum tamen priori τὸ *nisi* in margine conspicitur. *Quid sequitur? ut ne benef. quidem debeat populo* Lov. 2. 3. et Leid. 1. *Quid sequitur? ut ne benef. quidem debeatur pop. Romano* Gaertn. *Quid sequitur? nisi ut benef.* Lov. 4. *Quid sequitur? nisi benef.* Lov. 5. qui etiam *populo Ro.* præfert.

Et lege se, non suffragio, creatum dicat] *Et lege, non se suffragio* Gaertn. Præterea *creatum* deficit in Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. *creatum esse dicat* exhibet fragm. Hav. a m. pr.

Cap. XLI. § 1 *Ita maxima sunt adepturi, ut nihil ne pro minimis quidem debeant*] Isthæc non placent. Lege *ut nihil pro iis, nec minimum quidem, debeant.* Is enim sensus Livii fuisse videtur. Sed quanto magis arrideat, *ut nihil populo Romano Quiritium debeant.* Hanc ego veram esse lectionem arbitror. *T. Faber.* Fortassis, *et ita maxima sunt adepturi, ut nihil quasi pro minimis debeant.* J. F. Gron. Secundum Donjatium, exigit sententia emendationem aliquam, ut cohæreat. Eidem tamen Gronovii et Fabri conjecturæ displicent, quas contextus potius eversiones, quam correctiones, vocat. Ipsi igitur duorum alterum subcurrit; vel ut, iterata particula monosyllaba *ut,* legamus *et ita maxima sunt adepturi, ut nihil, ne ut pro minimis quidem, debeant:* id est, nihil pro maximis honoribus ('consulatu' puta) debeant in posterum, ne quantum quidem nunc pro minimis (tribunatu scilicet plebis, minore ac plebeio magistratu) debent: vel certe ut, vocibus *maxima* et *minimis* transpositis, refingamus, *et ita minima sunt adepturi, ut nihil, ne pro maximis quidem, debeant.* Cœtierius ad marginem exemplaris, quo usus est, nihil mutabat; sed vulgatam lectionem ita ex-

ponebat: Ita accepturi sunt consulatum, quasi lege, non suffragio; ut pro tanto honore prorsus nihil debituri sint; ne tantum quidem, quantum pro re minima et parvi pretii: *ne pro minimis quidem* itaque esse, tamquam minima, vel ne minimum quidem. Ita enim Livium dixisse IV. 7. 'Pro firmato stetit magistratus ejus jus:' id est, tamquam firmatum. X. 35. 'Pro victis esse:' ut et XXI. 9. Plaut. in Menæchm. II. 2. 24. 'Pro sano loqui.' Propert. Eleg. I. 10. 24. 'Neu tibi pro vano verba benigna cadant.' Etiam Clericus locum sanum putabat, et *ne pro minimis quidem* accipiebat, quasi dictum foret, ne pro minimis quidem plebeiorum, qui consulatum adepturi erant; quasi populus in illos etiam consulatum conferre necesse haberet. Codices pertinaciter in vulgatum conspirant: et tamen id ferri posse non videtur. An forte legendum? *ut nihil, ne minimum quidem debeant:* vel, si *pro* expungi nimis audax videatur; *ut nihil populo Romano, ne minimum quidem, debeant.* Sed considerent qui promtiori præditi sunt ingenio. Cœterii expositionem non facile aliquem probaturum credo. Paullo ante *quærant*, pro *quærunt*, Harl. 2. Port. et Haverk. *Quæritur* Lov. 2.

Et occasionibus potius, quam virtute, petere honores malint] Ita primus J. F. Gronovius edidit, utrum de industria, an operarum errore, incertum est: sane alibi ita mutandum esse non monuit; neque hic etiam mutationis caussam reddidit. Hanc autem Gronovii lectionem postea receperunt omnes, quos vidi, recentiores. At Gronovio priores dederunt *malunt:* quam lectionem habent omnes mei codd. Eamdem etiam superesse in Oxoniensibus N. et C. Hearne monuit. Illam itaque restitui. Non enim pendet oratio ex vocula proxime præcedenti *ut*, sed potius cohærent 'Et ita sunt adepturi, et occasionibus petere malunt.' Præterea alio ordine *et malunt occasionibus potius, quam virtute, petere honores* Harl. 2.

§ 2 *Est aliquis, qui se inspici, qui æstimari fastidiat*] Hæc quoque absque interrogatione legam cum ironia, et quasi per irrisionem: et *est aliquis* dixit, velut in Thrasonem, ut illud Satyrici Juvenal. Sat. I. 73. 'Aude aliquid, brevibus Gyaris et carcere dignum, Si vis esse aliquid: probitas laudatur, et alget.' *Glar.* Et hæc, et quæ sequuntur, verba sine interrogatione legenda sunt. *Sigon.* Pall. tres *inspici extimari fast.* Campan. vero *qui se inspici æstimarique fast.* Gebh. Campanus *inspici æstimarique.* Tres Pall. et Thuan. *qui se inspici, æstimari, fast.* Placet omnino, et nescio quid ponderis est in asyndeto. Lib. VIII. c. 4. 'Si quando umquam consociandi imperii, usurpandæ libertatis tempus optastis.' X. 24. 'Quum periculum, dimicatio proposita sit.' Sic enim scripti. *J. F. Gron.* *Qui se inspici, qui æstimari fast.*, quemadmodum priores excusi præferunt, in nullo est meorum codicum: *qui se inspici, existimarique fast.* præferunt Lov. 2. 4. 5. Port. Hav. et Hearnii Oxoniensis B. *qui se inspici extimarique fast.* fragm. Hav. a m. sec. *qui se inspici æstimarique fast.* Oxoniensis L. 2. apud Hearnium: *qui se inspici, extimari fast.* Lov. 1. 3. et fragm. Hav. a m. pr. *qui se inspici, exist. fast.* Harl. 2. *qui se inspici, æstimari fast.* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Flor. et Gaertn. Idem in suis L. 1. N. et C. conspici, Hearne testatur. Et ita jam Frobenius edidit 1535. quem secuti sunt Basileenses 1539. Gryphius 1548. et 1554. ac Curio. At Vascosanus et reliqui priorem lectionem revocarunt, usque dum Gronovius 1665. τὸ *qui* posteriori loco iterum ex contextu ejiceret. Sæpe Livium copulas omisisse, videbimus ad IX. 22. § 6.

Cui certos sibi uni honores inter dimicantes competitores æquum censeat esse] *Qui certos si* ... *honores*, relicta parva lacuna, Gaertn. *qui ceteros sibi uni honores* Lov. 2. et quædam ex vett. edd. Vide ad XXXIV. 36. § 4. Deinde *inter micantes competitores* Harl. 1. Verum, has voces etiam alibi scribas commutasse, docuerunt viri docti ad Sueton. Aug. c. 13.

§ 8 *Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua potestate, tamquam regum in Capitolio, numeratis*] Quid est *regum in Capitolio?* An signatorum in Capitolinis fastis? Quasi nusquam alibi numerari regum anni potuerint. An tribunorum? at illorum in fastis, quatenus supersunt, vestigium nullum. Acta urbana, vel si qua fuerunt collegii, his sufficiebant. An inseritur mentio Capitolii, tanquam loci, ubi tum temporis plerumque comitia tribunicia haberentur? Nam in area Capitolina nonnunquam habita esse constat. An potius legendum *in Campo; vel in comitio?* hic enim sæpius. Nisi resecta utraque voce Livius reliquit, *quorum annos in perpetua potestate, tanquam regum, numeratis.* Adjecerunt autem *in Capitolio*, qui semiplenam periodum putarent, nisi apponeretur aliquid regibus, ut adest tribunis 'in perpetua potestate:' quasi non hoc quoque pertineret ad reges. *J. F. Gron.* Respicit Livius regum statuas, quæ erant positæ in Capitolio, quarumque basibus numerus annorum, quibus regnaverant, erat inscriptus. Cum autem C. Licinius Stolo et L. Sextius per aliquot annos continui tribuni plebis fuissent, eorum annos ait Claudius numerari in perpetua potestate vel continuos, non secus ac in titulis, qui additi erant regum statuis. Nam cum ii, qui honores diversis vicibus gessissent, dicebantur tertium, quartum, quintum, &c. consules vel tribuni plebis, hi e diverso poterant inscribi tribuni plebis verbi causa decem vel plurium annorum. Statuas autem Romuli et reliquorum regum fuisse in Capitolio, nos docent veteres. Asconius in Orat. pro M. Scauro extremam: 'Cato prætor judicium, quia æstate agebatur, sine tunica exercuit, campestri sub toga cinctus. In forum quoque sic descenderat, jusque dicebat, idque repererat (alii *repetierat*) ex vetere consuetudine, secundum quam et Romuli ætatis statuæ in Capitolio et in Rostris Camilli fuerunt, togatæ sine tunicis.' Plinius XXXIII. 1. statuarum Romuli, Servii Tullii, Numæ, Tarquinii Prisci in Capitolio positarum meminit. Julio Cæsari 'statuam inter reges,' id est regum statuas, decretam tradit Suetonius c. 76. et Cicero oratione pro Deiotaro c. 12. nec alibi, quam in Capitolio, fuisse auctor locuples Dion Cassius lib. XLIII. p. 226. ex quo insuper constat, omnium regum cum Bruti Tarquiniorum eversoris statuas ibi positas, et Cæsaris juxta Bruti, illudque postea in omen tractum esse. Cum autem Bruti statua inter reges posita fuerit ex ære, teste Plutarcho in vita Bruti, ipso initio, videntur et regum ex eodem metallo fuisse, et scribi apud Asconium debere *Romuli æratæ statuæ.* Nam vulgatum *ætatis* nullum sensum recipit. G. *Cuperus. Licinium Sextium, quos años in perpetua potestate* Hav. Præpositio autem *in* exsulat a quibusdam vett. edd. Tum *tamquam regnum* Lov. 1. et 5. Ceterum in loco Ascon. Jac. Gronov. *Romuli ac Tatii statuæ* legendum censuit ad A. Gellii VII. 12. et ita etiam edi curavit in commentariis Asconii Ciceroni additis. At verior esse videtur Cuperi conjectura. Dio enim loc. laud. expresse docet, octo in Capitolio statuas fuisse, septem regum, et una Bruti. At statuæ T. Tatii non meminit.

Cui non via ad consulatum facilior] *Quom non via ad consulatum* Gaertn. *cui non via ad consulandum* Hav. Mox

τὸ *ne* deest in Leid. 2. at voces *quid., cr. jut. pot.; istos, etiam si nol.* desunt in Lov. 5. Harl. 2. Port. et Hav. errore scribarum, quos in fraudem perduxit similitudo vocum *volueritis* et *nolueritis.*

§ 4 *De indignitate satis dictum est: (etenim dignitas ad homines pertinet)*] *De dignitate* Lov. 4. Hinc *satis est dictum* fragm. Hav. Tum *etenim indignitas* Gaertn. et Hav. *est enim dignitas* Port. Deinde *ad hominem pertinet* edd. Aldo priores. Is vero *ad homines* emendavit. Et ita omnes scripti.

Quæ propria Deorum inmortalium contemtio atque injuria est] *Quæ P'ora* Klockian. *quæ pp' ad Deorum* Gaertn. *quæ proprii Deorum* Leid. 1. *quæ proprie Deorum* Harl. 2. Port. et Hav. Tum *contententio* Harl. 1. *contentio* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. Hav. et quædam edd. vett. eodem errore, quo etiam sæpe 'contentus' et 'contemtus' commutari solent. Vide ad xxv. 38. § 20. Insuper τὸ *est* deficit in Port. et Hav. In verbis proximis *loquitur*, pro *loquar*, Lov. 3.

Quis est, qui ignoret] *Quis est, qui ignoretur* Gaertn. Vide ad xxxix. 22. § 8. *quis est, qui ignorat* Hav. *quis, qui ignoret* Voss. 2. *quis ignorat* Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. B. Paullo ante *conditam hanc urbem*, transpositis vocibus, Lov. 2. Tum *bello et pace* edd. vett. pro quo Aldus dedit *bello ac pace:* et ita codd. manu exarati, nisi quod *bello aut pace* habeat Gaertn. sollemni errore. Vide ad xxi. 53. § 3. Tandem *regi*, pro *geri*, Lov. 1. Vide ad xxvii. 40. § 2.

§ 5 *Nullus auspicato creatur*] *Auspiciocreatur* Lov. 4. Quod, si gravioris auctoritatis codd. consentirent, defendi posset. Ita enim paullo ante hoc cap. dixit, 'Auspiciis hanc urbem conditam esse:' quod ita effert xxviii. 28. 'Urbem auspicato Diis auctoribus in æternum conditam:' et v. 52. 'Urbem auspicato inaugurato-que conditam habemus.' Nunc vero, vulgatum servantibus omnibus aliis, alteram unius cod. lectionem librario acceptam fero. Supra i. 36. 'Tantus honos accessit, ut nihil belli domique postea, nisi auspicato, gereretur.' v. 38. 'Nec auspicato, nec litato instruunt aciem.' c. 52. 'Quid alia, quæ auspicato agimus omnia.' Et mox eodem cap. 'Comitia centuriata, quibus consules tribunosque militares creatis, ubi auspicato, nisi ubi adsolent, fieri possunt?' et alibi sæpe.

§ 6 *Quos populus creat patricios magistratus, non aliter, quam auspicato, creet*] Vox *patricios* non adparet in Leid. 2. nec sequens in Leid. 1. Sed omnia illa *mag., non al., quam aus., creet* exulant a Port. *creat*, pro *creet*, habent fragm. Hav. et quædam ex antt. edd.

Sine suffragio populi auspicato interregem prodamus] Vox *populi* a librario prætermissa est in Leid. 2. At contra voce auctior Gaertn. *sine suffr. pop. Romani* præfert. Deinde *interregem prodiamus* idem Gaertn. *interregem proclamamus* fragm. Hav. a m. pr. *interregem procreamus* Harl. 2. Port. et Hav. et Oxon. B. teste Hearnio, qui in codice C. *procreemus* invenit: quod et mihi obviam fuit in Lov. 2. 4. et 5. Alibi quidem 'creare interregem' Livius dixit, ut iv. 7. 'Patricii, quum sine curuli magistratu respublica esset, coiere, et interregem creavere.' v. 31. 'Interrex creatur M. Furius Camillus.' Verum in hac re usitatissimum est verbum 'prodere.' Liv. v. 31. 'Is deinde L. Valerium Potitum interregem prodidit.' iii. 40. 'Patricios coire ad interregem prodendum jubebat.' Cic. pro Domo c. 14. 'Quum interrex nullus sit, quod et ipsum patricium esse, et a patricio prodi necesse est.' de Legib. iii. 4. 'Cum populo Patribusque agendi jus esto consuli, prætori, magistro populi equitumque, eique, quem prodant Patres consulum ro-

gandorum ergo.' Ascon. ad Cic. Orat. pro Mil. c. 5. 'Interrex primus proditus est M. Æmilius Lepidus. Non fuit autem moris, ab eo, qui primus interrex proditus erat, comitia haberi.' Mox in verbis seqq. *habeant* edd. vett. pro quo Aldus dedit *habent*. Et ei consentiunt omnes scripti.

§ 7 *Quid igitur aliud, quam tollit ex civitate auspicia*] *Quid aliud igitur* Port. et Hav. Sed τὸ *igitur* deficit in Harl. 2. Tum *quam quid tollit* Harl. 2. *quam quod tollit* Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Sed 'quid aliud, quam tollit' eodem modo dicitur, quo 'nec quidquam aliud, quam ad spectaculum venire' XXXI. 24. § 3. ubi plura notantur. *Quam tolli* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 3. fragm. Hav. a m. pr. et Voss. 1. in margine. Deinde *in civitate* Port. et Hav. Mox *auferet*, pro *aufert*, Hearnii Oxon. L. 2. *aufertur* Lov. 1. et 2.

Eludant nunc licet religiones] *Eludat* Voss. 2. *Claudat* Lov. 3. *Claudit* Harl. 2. et Port. in contextu, in cujus margine *Eludant* emendatur. Simili fere errore scribæ 'clausus' et 'lusus' commutarunt. Vide Nic. Heins. ad Nason. Metam. IV. 697. Τὸ *licet* omisit librarius Leid. 1.

§ 8 *Quid enim est, si pulli non pascentur, si ex cavea tardius exierint*] Verbum *est* exsulat a Port. Deinde *si ludi non pascentur* Leid. 1. *si populi non pascentur* Harl. 1. in quo emendatum, adscripta inter versus altera *l*, *populli*: at *si pulli non pascerentur* Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad II. 56. § 7. Tum *ex cava* Lov. 1. Postea *exiverint* Lov. 4. *exierent* Harl. 2. *exirent* Port.

Si occinuerit avis] *Si cecinerit* Leid. 2. *si hoc cecinerit* Voss. uterque, Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *si hoc si cecinerit* Lov. 3. *si occecinerint* Harl. 1. *si occecinerit* Leid. 1. et Klockian. quasi augmentum simplicis 'cecini' etiam in composito servaretur. Sed potius syllabam *ce* perperam a librario repetitam existimo. Vide ad III. 5. § 13. ubi male datum erat in uno eod. *incividerit*. Vide etiam ad III. 11. § 2. Hoc autem verbum 'cano' augmentum in compositis amittere, docet Diomed. loco mox laud. Tota vox deest in Flor. Ex edd. vett. aliæ præferunt *occinuerit*, aliæ *occinierit*, aliæ *occinerit*. De formatione præteriti in hoc verbo olim non convenit inter grammaticos. Quidam enim *occinui*, quidam *occini* dicendum contenderunt. Diomed. Gramm. I. p. 370. 'Occino, occini: est enim a cano, cecini: sed in compositione iterativum amittit unam syllabam. Sed Sallustius in primo Historiarum dixit, 'Jussu Metelli cornicines occanuere.'' Priscian. lib. X. p. 898. 'A canendo quoque composita similiter præteritum in ui divisas faciunt, succino, succinui; occino, occinui; quidam et occano occanui protulerunt, ut Sallustius in I. Histor. 'Jussu Metelli cornicines occanuere.' Sed Probus occini quoque existimat posse dici, quum simplex cano cecini faciat; quomodo a cado cecidi, incido incidi; a tango tetigi, contingo contigi.' Jam autem plerorumque, si non omnium, codicum scriptura indicare videtur, præsertim si perperam repetita syllaba *ce* deleatur, potius *occinerit*, ut etiam est in quibusdam vett. edd. quam *occinuerit* scriptum fuisse. Id tamen recipere nondum audeo. Ceterum 'occinere' et 'occentus' propria in hac re vocabula sunt. Valer. Max. I. 1. ex. 5. 'Occentusque soricis auditus Fabio Maximo dictaturam, C. Flaminio magisterium equitum deponendi caussam præbuit:' ubi locum ex Plinii Hist. Nat. VIII. 57. laudant docti interpretes. Idem Valer. I. 4. ex. 2. 'Tres deinde corvi in eum adversum occinentes partem tegulæ decussam ante ipsum propulerunt.' Pro simplici 'canere' usurpasse videtur Apulei. in

Florid. p. 349. Edit. Elmenh. 'Quippe hæc animalia inter se vario tempore et vario modo occinunt et occipiunt canere.'

Non contemnendo majores nostri maximam hanc rem fecerunt] *Non conce .... majores*, lacuna relicta, Gaertn. Deinde *majores vestri* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Gaertn. et Lov. 1. ac 5.

§ 9 *Tamquam jam nihil pace Deorum opus sit*] Vocula *jam* non comparet in Lov. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Verum illa excidisse videtur ob similitudinem ultimarum literarum vocis præced. Vide ad xxxviii. 4. § 7. Ea transposita, *tamquam nihil jam* est in Lov. 4.

Vulgo ergo pontifices, augures, sacrificuli reges creentur; cuilibet apicem] *Vulgo quoque pontifices* Harl. 2. Port. et Hav. Mox τὸ *augures* exsulat a Lov. 4. Tum *sacrifiguli* legunt Gaertn. Lov. 2. 3. Voss. 2. et Leid. 1. *sacrificoli* Lov. 4. et Hav. Vide supra ad ii. 2. § 1. Postea *creentur: civilibus at apicem* Gaertn. Mox *modo*, pro *dummodo*, Lov. 5. et *necesse est*, pro *nefas est*, Harl. 2. Port. et Hav.

§ 10 *Nec centuriatis, nec curiatis comitiis Patres auctores fiant*] Ita, uno excepto, omnes præferunt codd. scripti et vetustæ edd. Ultima Gruteri ἔκδοσις omisit voces *nec curiatis* sine dubio operarum aberratione; licet easdem etiam culpa librarii neglexerit Lov. 5. nam non solis centuriatis, sed et curiatis comitiis Patres auctores esse debebant, ut ex Livio constat, qui refert 'cum populus regem jussisset, id sic ratum esse, si Patres auctores fierent,' i. 18. idque tempore interregni post mortem Romuli, quo non alia, quam curiata comitia, nota erant. Vide etiam Dionys. Antiq. l. ii. p. 87. et l. ix. p. 598. Errorem tamen Gruteri recentiores omnes servarunt præter Hearnium et, qui eum semper secuti sunt, Londinenses, qui omissa recte restituerunt. Paullo ante *feruntur*, pro *ferantur*, Gaertn. *ferant* Leid. 1. sollemni scribarum lapsu. Vide ad x. 10. § 1.

Sextius et Licinius, tamquam Romulus ac Tatius] *Sextius Licinius* Lov. 1. *Sextius Liciniusque* Leid. 2. Tum *Romulus ac sacitio* Lov. 3. Mox *deno dant*, pro *dono dant*, fragm. Hav. a m. pr. *donant* Lov. 5. *dono dabant* quædam ex edd. antt.

§ 11 *Tanta dulcedo est ex alienis fortunis prædandi*] *Tanta dulc. ex alienis est præd.* Gaertn. In sequentibus *altera die lege*, addita media voce, præfert Lov. 1. et *præbendo*, pro *pellendo*, Flor.

§ 12 *Omnium rerum caussa*] Librariorum oscitantia. Lege *Quarum rerum caussa.* Est enim orationis conclusio. *T. Faber.* Et sic tamen viii. 13. 'Nostrum etiam fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad consulendum potestas esset:' quum illic tantummodo agatur de statu ac futura conditione Latii. Et x. 26. 'Omnium rerum arbitrium et a populo et ab senatu Fabio permissum:' ubi solum quæritur de collega. *Jac. Gron.* A. Perizonius in margine monuit, sibi scribendum videri *Quarum omnium rerum caussa.* Doujatius etiam eodem modo, vel *Harum omnium rerum caussa*, emendandum existimavit. Ego potius cum Jac. Gronovio sentio. xxxvi. 42. 'Maturandum ratus omnium rerum caussa, pergit protinus navigare Peloponnesum.' Alibi etiam sæpe prænomen demonstrativum vel relativum omittitur. Supra ii. 60. 'Nec ullo ante bello latius inde actæ prædæ: omnis militi data est:' ubi etiam nonnulli, sed pauci codd. et una ed. male *ea omnis.* Mox *nobis*, pro *vobis*, Gaertn. et Hav.

Quod faxitis, Deos velim fortunare] *Quod facitis* Lov. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *quod fas scitis* Lov. 1. Leid. 2. et Voss. 1. in margine pro varia lectione. *Quod sanxistis* Lov. 2. in contextu, altera lectione margini adscripta. Deinde

[redacted]

Deos vel infortunare Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. et Harl. 1. *Deos vel velima fortunare* Gaertn. Sed eadem, quæ hoc loco, formula obcurrit XXXIV. 4. 'Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam censeo. Vos quod faxitis, Deos omnes fortunare velim.'

CAP. XLII. § 1 *Oratio Appii ad id modo valuit*] *Oratio Appii Claudii* Port. Tum *modo valuit ad id* Leid. 2. et Lov. 1.

§ 2 *Refecti decimum iidem tribuni*] *Decumum* Flor. Lov. 5. Harl. 1. et Gaertn. Vide ad II. 59. § 11. *decimo* Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad V. 16. § 1. et mox § 3. 4.

Licinius. De decemviris sacrorum ex parte de plebe creandis pertulere] Vet. lib. *legem pertulere*. Sigon. Immittendum est vocabulum *legem pertulere*, quod habent Pall. codd. Mss. et Camp. ed. Monuit quoque Sigonius. *Gebh.* Mutem distinctionem, et scribam, *Refecti decimum iidem tribuni, Sextius et Licinius, de decemviris sacrorum ex parte de plebe creandis legem pertulere.* Inserendum esse τὸ *legem* monuit prior Sigonius, cui tres Pall. et Campani ed. adstipulantur. In distinctione consentiunt etiam veteres quædam nobiscum. *J. F. Gron.* Vocem *legem*, quam viri docti addendam docuerunt, servant omnes mei, cum Neapol. Latinii, omnibusque Oxoniensibus, quos Hearne consuluit: qui etiam auctor est, se illam vidisse in ed. Romana principe. Insuper eam receptam vidi ab edd. Parmens. et Mediolan. 1505. quas secuti sunt Ascensius 1513. 1516. et 1531. Moguntini, Colonienses 1525. Cervicornus, et Parisini 1529. Omisit iterum Frobenius, et inde alii. Præterea *decemviris sacrorum* priores excusi, omissa præpositione *de*, quæ absorpta est a prima syllaba vocis proximæ. Eam restituerunt modo memorati Mediolanenses, et servant omnes codd. Denique *ex parte et plebe* Port. et Hav. Forte voluerunt *ex Patribus et plebe*. Supra de hac re dixerat c. 37. 'Ita ut pars ex plebe, pars ex Patribus fiat:' sed optimi et reliqui omnes stant pro vulgato. Mox *gradu quoque jam via facta*, pro *graduque eo jam via facta*, Harl. 2.

§ 3 *Hac victoria contenta plebes cessit Patribus*] *Ac victoria* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. omissa adspiratione. Vide ad XXXV. 26. § 7. Tum *contenta plebs* Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. cum ed. Basil. 1555. Sed reliqui consentiunt codd. et excusi in *plebes*. Vide ad I. 20. § 6. *concione omissa*, pro *mentione*, Lov. 4. *mentione emissa* Lov. 3.

P. Manlius, L. Veturius, P. Valerius sextum] Hic Valerius quartum fuit tribunus militum a. CCCLXXVIII. c. 32. interea nusquam invenitur. Suspicor eum quintum fuisse superiore, qui omissus est, anno, quemadmodum paullo ante c. 38. § 11. testati sumus. Ceterum P. Manlius et L. Veturius iterum hic fuere, quod omissum est. *Glar.* *P. Mallius* Gaertn. et fragm. Hav. Deinde Veturii prænomen omittitur in Flor. Sed *L. Veterius* vocatur in Leid. 1. *L. Victurius* in Harl. 2. Port. et Hav. At L. VETVRIVS recte dicitur in Fastis Capitolinis, quod etiam servant reliqui codd. Tum Valerii prænomen exsulat a Gaertn. Insuper *Sextius* habet Lov. 4. *sexto* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad § 2. hujus cap. Ceterum Pighius etiam in Annal. ad a. CCCLXXXVI. p. 260. numerorum notas, quæ in Livii exemplaribus desunt apud L. Veturium dumtaxat et P. Manlium, ex fragmento Capitolino restituendas esse existimat; quod necesse non est. Vide ad II. 16. § 7. *P.* autem *Valerius* quintum tribunus memoratur c. 36. quo loco olim *Aulus*, pro *Publius*, edebatur. Id vero Glareanum in errorem induxisse, ibidem Sigonius observat. Paullo ante male *A. et M. Cornelius*,

pro *Cornelii*, Gaertn. et Lov. 4. Vide hoc lib. ad c. 22. § 1.

§ 4 *Quum præter Velitrarum obsidionem, tardi magis rerum exitus, quam dubii, quieta externa res Romanis essent*] Sic jam a Curione: sed Mss. et priscæ edd. *magis rem exitus*. Utrum tota vox abolenda, an scribendum *quieta externa Romanis?* J. F. Gron. *Velit. obsid.*, *tardi magis rem exitus, quam dubii* haud dubie vera lectio. Lib. xxiv. c. 17. 'Omissa spe Nolæ potiundæ, rei nunquam prospere tentatæ.' vi. 9. 'Animus ducis rei majori, Antio, imminebat.' *Jac. Gron. Dum præter* Lov. 4. 5. Port. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. Male. Vide ad i. 40. § 7. Tum *Vellitrarum* fragm. Hav. Deinde *tardi magis rem exitus,* quod recte Jac. Gronovius defendit, omnes codd. mei; nisi quod *rerum* sit in Lov. 3. *res* in Lov. 4. Pro eo *tardi magis rerum exitus* non Curio primus dedit, ut existimat J. F. Gronovius, sed jam ante eum Frobenius 1535. Basileenses 1539. et Gryphius 1548. Et quidem idem Gronovius, nonnullam mendi suspicionem in hoc loco sibi esse, testatus est ad ii. 18. § 2. Sed fraudi illi fuit, quod Livio indignum crediderit, ut tam exiguo verborum ambitu eadem voce bis uteretur. Sed vide quæ dicta sunt ad eumdem locum, et ad i. 3. § 9.

Fama repens belli Gallici adlata perpulit civitatem] Pal. 2. *fama repens belli Galli perculit civitatem.* 'Bellum Gallum' pro 'bel. Gallicum.' Sic l. xxix. 5. habent Pall. 1. et 2. 'Commeatus quoque omnis generis occulte ad eum a Gallis populis mittebantur.' *Gebh. Fama repentis belli Gallici* Lov. 5. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Male. Vide ad viii. 29. § 1. *Fama repans belli Gallici* Lov. 1. *fama repens belli Gallii* Leid. 1. *fama repens belli Galli* Harl. 2. Port. et Hav. Vide quæ viri docti notarunt ad Silii Ital. i. 252. Verum optimi plerique codd. vulgatum defendunt. Infra etiam loco a Gebhardo laud. ubi in multis codd. *Gallis populis* prostat, Gronovio lectio illa displicuit, pro quo *Galliæ populis* legendum censuit. Si quid hic mutandum, posset optimi Leid. scriptura *belli Gallii* recipi. Similiter enim 'duæ Galliæ mulieres' Sallustius dixit in fragm. Histor. lib. iv. p. 990. ubi vide Cortium: et ita 'terra Gallia,' 'Italia,' et similia, de quibus vide ad xxv. 7. § 4. Puto tamen vulgatum præferendum ob reliquorum codd. auctoritatem. Tum *esset allata*, perperam addita priore voce, Lov. 1. Præterea *pertullit civitatem* Lov. 1. Vide ad xxxv. 27. § 16. *Perculit civitatem* Leid. 2. Lov. 4. Hav. et Hearnii Oxon. C. Et ita legisse videtur Pighius in Annal. ad a. ccclxxxvi. p. 260. Male. Vide ad iii. 30. § 4. Mox *quinto diceretur* Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad § 2. *Diceretur quintum* Leid. 2. et Lov. 1.

Is T. Quinctium Pœnum magistrum equitum dixit] *Pennum* ex Capitolinis lapidibus. *Sigon.* Sigonius indicare voluit, in Fastis Capitolin. si quando hoc nomen obcurrat, semper *Pennus*, non *Pœnus*, scribi: non vero ita etiam hujus anni magistrum equitum ibi adpellari. Laceri enim sunt fasti illi hoc anno, ita tamen ut pars cognominum magistri equitum supersit. Exstat autem NATVS. CAPITOLINVS. MAG. EQ. id est, *Cincinnatus Capitolinus.* Inde vero colligendum non est, Livium atque auctores fastorum dissentire; sed potius, T. Quinctium tria cognomina, 'Pœnus,' vel 'Pennus,' 'Cincinnatus,' 'Capitolinus' habuisse; et quidem priori a Livio, posterioribus a fastorum conditoribus adpellatum esse; nisi potius hi ipsum omnibus illis tribus adpellasse censendi sint, et non modo prænomen ac nomen, sed et cognomen prius cum parte secundi interiisse. Quidquid est, id certum videtur, Quinctios Pœnos, vel Pennos, ex Quinctiis

Cincinnatis Capitolinis ortos esse. Nam, 'T. Quinctio L. F. Capitolino,' forte hujus avo, et 'Pœno,' vel 'Penno, cognomen additum' fuisse, Livius testatur IV. 26. Insuper qui in Fragm. Capit. a. CCCXCII. CAPITOLINVS. CRISPINVS. DICT. dicitur, similiter Livius VII. 9. 'T. Quinctium Pœnum,' vel 'Pennum,' vocat. 'Pennus' autem, non 'Pœnus,' Quinctiorum cognomen fuisse, si antiquis et librorum et lapidum monumentis credatur, Sigonius etiam monuit ad IV. 20. § 8. Quod autem ad libros antiquos adtinet, ii hoc et aliis locis apud Livium, si non omnes, certe et plerique et optimi, vel *Pœno*, vel *Peno*, præferunt. Contra *Pennus* quidem tamquam Quinctiorum cognomen numquam in marmoribus Capitolinis reperitur; at tamquam Juniorum cognomen semel obcurrit a. DLXXXVI. et scribitur PENNVS. Quum autem pro eo sæpe in editis vetustioribus et multis manu exaratis *Pœnus* etiam et *Penus* scribi soleat, admodum verisimile est, librarios in Quinctiorum cognomine similiter errasse, idque non *Pœnus*, sed *Pennus*, fuisse. Ceterum Quinctii prænomen deerat in Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Id vero *Ti.* scribitur in Lov. 3.

§ 5 *Bellatum cum Gallis eo anno circa Anienem flumen, auctor est Cincius*] In quibusdam codd. nec adeo paucis, mendose *Claudius*, pro *Cincius*, legitur. *Subell.* Pighius monuit in Annal. ad a. CCCLXXXVI. p. 260. Claudii sententiam probasse Plutarch. in vita Camilli p. 150. et Polyæn. Strateg. VII. 8. ex. 2. qui insuper tradunt, prœlium hoc commissum esse a. 13. post Romam captam, quum secundum Livium decennio postea decertatum sit cum Gallis, secundum Polyb. II. 18. anno trigesimo post Urbem expugnatam. Verum neque Plutarch. neque Polyæn. eodem illo tempore Manlium singulari certamine cum Gallo provocatore congressum memorarunt, quod tamen, teste Livio, Claudius narrarat. Ceterum antiquiores excusi habent *Cincius;* pro quo Aldus *Claudius* reposuit. Et recte. Non modo enim ita præferunt omnes scripti, verum etiam Q. Claudium Quadrigarium Manlii cum Gallo pugnam primo annalium purissime atque inlustrissime simplicique et incomta orationis antiquæ suavitate descripsisse, auctor est Gellius IX. 13. ubi etiam illam descriptionem nobis servavit. In qua quum inter alia hæc verba legantur: 'Metu magno ea congressio in ipso ponte, utroque exercitu inspectante, facta est:' et Livius verbis seqq. testetur, auctore Claudio 'inclitam in ponte pugnam, qua T. Manlius Gallum, cum quo provocatus manus conseruit, in conspectu duorum exercituum cæsum torque spoliavit, tum pugnatam' esse, omnino *Claudius* hic legendum, et 'Q. Claudium Quadrigarium' intelligendum esse, certissimum videtur.

Inclitamque in ponte pugnam, qua T. Manlius] *Insignemque pugnam* Lov. 2. quod ex glossa ortum puto. *Inditamque* Hav. errore librarii. Similiter variant codd. hoc lib. c. 11. § 2. et apud Seren. Samm. de Medic. vs. 7. ubi vide viros doctos, et inprimis Burm. Passim autem scribæ confuderunt literas *cl* et *d*. Vide ad X. 24. § 2. *Inclitaque in ponte pugna, &c. tum pugnatam* Leid. 2. quasi voluerit *pugna pugnatum;* quod superest in Lov. 1. Sed vulgatum rectum est. Locutionem 'pugnare pugnam' inlustrat Sanctius in Minerv. III. 3. in verbo 'Pugno.' *Inclitam in ponte pugnam*, omissa copula, fragm. Hav. a m. pr. Deinde *Mallius* Gaertn. et Hav.

Cum quo provocatus manus conseruit] Vet. lib. *manum*. Sigon. Sic frequentius loqui existimo cum Livium ipsum, tum alios rerum scriptores. Quare non ausculto neque Pal. 2. neque Campano edenti *manum conseruit;* multo minus Sigonio idem avide

probanti. Lib. VII. c. 26. 'Namque conserenti jam manum Romano corvus repente in galea consedit in hostem versus.' VIII. 30. 'Neu absente se cum hoste manum consereret.' VII. 40. 'Vel iniquis standum est potius, quam impias inter nos conseramus manus.' IX. 27. 'Avectus a suis nondum conserentibus manus.' c. 35. 'Quo celerius manus consererent.' *Gebh.* Præpositio *cum* deest in Port. et Harl. 2. Deinde *manum conseruit* Port. Harl. 2. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. Utrumque loquendi genus et Livio et aliis auctoribus frequens est, qui passim 'conserere' et 'conferre manum,' aut 'manus' dixerunt. Et quidem 'conserere' et 'conferre manum' IX. 5. 'Sibi non stringere licuisse gladios, non manum cum hoste conferre.' X. 43. 'Quocumque in loco fuisset obvius, obsisteret ac moraretur, manumque, si forte ita res posceret, conferret.' XXI. 39. 'Ut cum hoste nondum refecto manum consereret.' XXII. 29. 'Priusquam ad conjectum teli veniret, aut manum consereret.' XXV. 11. 'Non sine illa etiam spe, cum prohibentibus opus Romanis manum posse conseri.' XXVII. 33. 'Consules nimia cupiditate conserendi cum hoste manum in necopinatam fraudem lapsos esse.' XXXVIII. 21. 'Quorum, quum manum hostis non consereret, nullus usus erat.' XLV. 39. 'Ex omnibus, cum quibus manum conserui, spolia retuli.' Florus II. 18. § 14. 'Sic conserta manu plurimi occisi.' Justinus IX. 8. § 15. 'Pater de convivio in hostem procurrere, manum conserere, periculis se temere obferre.' Silius Ital. XV. 188. 'Si conferre manum libeat, coëantque vocatæ Hinc atque hinc acies:' ita ibi Nic. Heinsius ex scriptis et vett. edd. emendavit, pro *conferre manu*. Dausquei. ex conjectura legebat *manus*. 'Conserere manum' sæpissime apud Nepotem obvium est. At 'conserere' vel 'conferre manus' obcurrit VI. 12. 'Ut decet certæ spei plenos et cum inparibus manus conserturos.' IX. 27. 'Avectus ab suis nondum conserentibus manus.' c. 35. 'Quo celerius manus consererent.' XXI. 29. 'An cum eo, qui primus se obtulisset Romanus exercitus, manus consereret.' c. 31. 'Cum quo, priusquam in Italiam ventum foret, non erat in animo manus conserere:' ubi quidam etiam *manum*. XXIII. 27. 'Jam primi conseruerant manus, quum alii catervatim currerent.' cap. 27. 'Ibi nullo ad evagandum spatio cominus consererentur manus.' XXV. 34. 'Cum obviis hostibus manus conseruit:' ubi Sigonii vet. lib. similiter *manum*. Cap. 40. 'Monuisse duces dicitur, ne absente se cum hoste manus consereret.' XXVII. 16. 'Prius pene, quam consererent manus, terga dederunt.' c. 18. 'Instabilem eumdem ad cominus conserendas manus expulerunt loco.' XXXIV. 13. 'Nunc justa pugna hostes cum hostibus conseretis manus.' XLII. 59. 'Nec regii, sparsi jam ipsi passim sequendo, cum ordinatis et certo incedentibus gradu manus conserere audebant.' Silius Ital. VII. 599. 'fisumque manus conferre Mahalcem.' Valerius Flacc. II. 222. 'Pars conferre manus etiam, magnisque paratæ Cum facibus.' Calpurn. Ecl. VI. 21. 'Vis conferre manus? veniat licet arbiter Alcon:' ubi etiam plures codd. *manum*. Vide quæ ad eum locum notavit Burmann. Quum itaque utrumque dicatur, optimos codd. qui nihil mutant, secutus, vulgatum servo.

In conspectu duorum exercituum cæsum torque spoliavit, tum pugnatam] *In conspectu auorum exercitum cæsum* Hav. literarum *a* et *d* similitudine in scriptura Longobardica *duorum* et *auorum* facillime commutari potuerunt. Vide Sciopp. in Arte Crit. p. 41. *in conspectū* Port. Tum *expoliavit* fragm. Hav. De verbo illo vide ad XXXVIII.

14. § 10. Hic tamen, dissentientibus optimis ac reliquis aliis, vulgatum præfero. Deinde *tum pugnatum* Voss. uterque, Leid. 1. Lov. quinque, Harl. uterque, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. 'Pugnatum pugnam' eadem ratione dictum esse videri potest, qua 'eam congressionem factum est' in Claudio Quadrigario, eamdem pugnam Manlii cum provocatore Gallo referente, apud Gellium IX. 13. ex libro Buslid. emendavit Lud. Carrio Antiq. Lect. II. 1. At recte Gronov. ad d. l. Gellii docuit, sermonem similem exemplo carere. Hic ergo etiam mala manus videtur. Ita tamen præferunt etiam edd. Mediol. 1505. et Ascensianæ 1513. et 1516. verum ita distinguunt, *spoliavit. Tum pugnatum pluribus auctoribus magis adducor: ut credam.* Sed sine sensu.

§ 6 *Decem haud minus post annos ea acta*] *Decem aut minus* Voss. 2. Leid. ambo, Lov. 3. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. sollemni scribarum errore, qui adspirationem vel detraxerunt, vel addiderunt. Vide ad XXVIII. 2. § 11. Præterea voces *ea acta* desunt in Harl. 2. Port. et Hav. Exstant autem in Lov. 5. sed additis signis, quibus eas delendas esse librarii indicare voluerunt. *Post annos acta* præfert fragm. Hav. a m. sec. *post annos exacta* Leid. 2. qui error natus est ex similitudine literarum *a* et *x*. Vide ad XL. 59. § 8.

Hoc autem anno in Albano agro cum Gallis] Hac de re sic Polybius II. 18. Παραγενομένων δὲ πάλιν τῶν Κελτῶν εἰς Ἄλβαν στρατεύματι μεγάλῳ μετὰ τὴν τῆς πόλεως κατάληψιν ἔτει τριακοστῷ. Hoc tamen a Livio discrepat. Nam a Roma capta ad hunc annum non XXX. sed XXXIII. apud Livium numerantur. *Sigon.* *In Albano cum Gallis*, omissa voce *agro*, Port. et Hav. *Eodem anno in Albano cum Gallis* Klockian. Sed, optimis aliisque omnibus codd. τὸ *agro* servantibus, ei controversiam movendam non existimo. Vide ad II. 59. § 5.

§ 7 *Ingentem Galli terrorem memoria pristinæ cladis adtulerant*] *Attulerat* Voss. 2. Lov. 3. 5. a m. pr. et Harl. 2. quasi foret 'memoria cladis attulerat terrorem Galli,' et 'terror Galli' diceretur, quem Gallus incuteret. Ita 'terror suus,' quem ipse alteri infert, apud Hirtium in Bell. Afric. cap. 32. 'Concione advocata de terrore suo desperationeque exercitus Cæsaris verba fecit:' ubi vide Davis. et 'injuria vestra' v. 54. 'Etsi minus injuriæ vestræ, quam meæ calamitatis meminisse juvat.' Verum recepta scriptura, aliorum codicum auctoritate firmata, longe præstat.

§ 8 *Quum fuga se longinqua, tum quod passim*] Dele τὸ *se*, quod superfluum est. *J. F. Gron.* Post Gronovium τὸ *se* delere posse Doujatius monuit. Superest autem in omnibus scriptis, nisi quod *fugace longinqua* præferat Flor. Deinde *tum*, pro *quum*, Voss. 2. Leid. 2. Flor. Lov. 1. 4. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. N. et C. Vide hoc lib. ad c. 23. § 3.

Quod passim eos simul pavor terrorque distulerat, ab hoste sese tutati sunt] *Eos* deest in Voss. 2. *eo simul* habet Harl. 1. Sed ultimam literam τοῦ *eos* absorpsit prima vocis seq. Vide ad XXXVII. 29. § 5. Deinde *tutati sunt sese* alio ordine Leid. 2. et Lov. 1. *se secuti sunt* Flor. Hinc conjici posset *sese tuiti sunt*, vel *sese tuti sunt*. Sed vide quæ notantur ad III. 7. § 1.

Consensu Patrum plebisque triumphus decretus] Pighius in Annal. Rom. ad a. CCCLXXXVI. p. 261. testatur, Camilli triumphum omitti quidem a Plutarch. et Appian. Alex. in libri fragmento vel epitome, qui Celticus inscribitur, eum non præterisse. Verum in fragmentis ejus libri nullam istius triumphi a Camillo acti mentionem invenio. Ceterum *consensu Patrum plebeique* Klockian.

§ 9 *Comitia consulum adversa nobili-*

tate habita] *Aversa nobilitate* Lov. 2. *adversa voluntate* Hav. *adversus nobilitatem* Port. Nihil mutandum. Vide ad I. 46. § 2. Paullo ante *perfunctum eo bello*, pro *cum bello*, Lov. 2. Mox vero in seqq. *primum consul factus*, pro *primus*, Lov. 4. *primus consul factus est*, addito verbo substantivo, fragm. Hav.

§ 10 *Et ne is quidem finis certaminum fuit*] Contraria mente Pall. tres, binæque edd. *Et in his quidem finis certaminum fuit*. Gebh. *Et in hiis quidem finis certaminum* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 5. et fragm. Hav. *Et in his quidem finis certaminum* Leid. 1. Lov. 3. 4. Harl. 1. Flor. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. B. et primæ edd. *Et in his quidem certaminum finis* Voss. 2. Harl. 2. et Port. *Et in is quidem finis certaminum* Hearnii Oxon. C. et Excerpta Pith. *Et in his finis certaminum* Lov. 2. *Et ne is quidem* primus vulgavit Frobenius 1531. quod rectum est. Vide ad I. 44. § 2. Præterea *certaminis* Leid. 1. Vide ad II. 58. § 1.

Quia patricii se auctores futuros negabant] J. F. Gronovius in priori ed. notarum ad Livii I. 17. pro *quia patricii*, legendum conjecit *quia Patres*, partim quia mox Livius in fine hujus cap. subjungit, 'Patres auctores omnibus ejus anni comitiis fierent:' partim quia Patrum id juris, non patriciorum omnium. Postea tamen Observ. I. 15. (quo, multis additis, quibusdam mutatis, retulit, quæ olim ad d. l. Livii notarat, et in iterata ed. omisit,) monuit, se Ciacconio, ad Sallustii Histor. III. in orat. Licinii, *libera ab auctoribus Patribus suffragia*, pro *auctoribus patriciis*, emendanti, non accedere, quoniam 'patriciorum' in ea re Livius hoc loco meminerit, et Cicero tradat orat. pro Domo c. 14. si omnes 'patricii' adoptione ad plebem transeant, populum Romanum brevi tempore non habiturum 'auctores centuriatorum et curiatorum comitiorum.' Ea sententia verior videtur. Ex Ciceronis enim loco omnino colligendum, non omnium senatorum id jus fuisse, sed illorum tantum, qui erant ex ordine patricio. Tò *futuros* deest in Harl. 2. et Port.

Prope secessionem plebis res, &c. venit] Veteres libri *prope ad secessionem*. Probo. Nam VIII. 29. ait, 'Prope ad ultimum dimicationis ventum est:' et X. 22. 'Quum prope ad ultimum discrimen nuper ventum foret.' *Sigon.* Solus Pal. 2. *prope ad seditionem plebis*, et mox *terribilis ad alias minas*. In Pall. 1. ac 3. Mss. desideratur præpositio *ad*, ut et in edd. cascis, manuscriptorum codicum auctoritate jure pollentibus. *Gebh.* Ante Sigonium legebatur *prope secessionem:* et recte puto. Lib. XXVI. c. 48. 'Ea contentio cum prope seditionem veniret:' ubi τὸ *ad* similiter novitiæ quædam male adoptarunt. Epitome lib. XLIX. 'Quum prope vitæ finem ultimum esset:' hic iterum præsto est cum suo *ad* Sigonius. Tacitus Histor. III. 21. 'Id ægre tolerante milite prope seditionem ventum.' Idem Annal. VI. 13. 'Iisdem consulibus gravitate annonæ juxta seditionem ventum.' Sic Liv. VII. 10. 'Inter carminum prope modum incondita quædam joculantes Torquati nomen auditum:' quod ita explicabamus: inter joculantes militariter incondita quædam dicta prope modum carminum, vel proxime modulos versuum. *J. F. Gron.* *Prope ad secessionem plebis* apud me superest in Port. et fragm. Hav. a m. sec. apud Hearnium vero in uno Oxon. B. Et ita loqui videtur Livius II. 24. 'Quum hostes prope ad portas essent:' et III. 40. 'Quum hostes prope ad portas sint.' At reliqui omnes codd. præpositionem constanter repellunt. Jam autem et illud loquendi genus, ut τὸ *prope* cum casu quarto jungatur,

[redacted]

Livio frequens est, eique restituit Gronovius ad II. 50. § 11. et X. 22. § 5. Et ita loquitur III. 22. 'Ut sensere, se jam prope hostes esse, signa constituunt.' XXVII. 38. 'Quum duo consulares exercitus tam prope hostem sine ducibus essent.' Idem restituendum Curtio VII. 4. 'Inopia frumenti prope famem ventum erat:' ita Bernegg. conjiciebat, cujus conjecturam probat Flor. codex: at editur nunc *prope ad famem*. X. 6. 'Jamque prope seditionem pervenerant, Nearcho pervicacius tuente sententiam:' ubi male plerique codd. *prope ad seditionem*. In his tamen præpositionem *ad* per ellipsin omitti, docuit Sanctius in Minerv. I. 16. Similiter τῷ *propius* additur casus quartus. Vide ad II. 41. § 11. et τῷ *proxime* etiam. Vide ad I. 21. § 1. Recte itaque Gronovius priscam lectionem revocavit, quam optimi ac numero plures codd. tuentur. *Propere*, loco τοῦ *prope*, est in Flor. solito scribarum errore. Vide ad XXXIX. 31. § 4. Ceterum transpositis vocibus *certaminum civilium* Harl. 2. Port. et Hav. quorum posterior etiam voces *cert. fuit: quia pat. se auct. fut. neg., prope seces. pl. res terr. al. min.* neglexit, cujus rei caussa est vocis *certaminum* repetitio. Τὸ *alias* deficit in Port. et Harl. 2. eam vocem transponunt vett. edd. *minas alias*. Aldus vulgavit eo ordine, quo nunc edi solet. Et ita habent reliqui scripti, nisi quod *terribilesque ad minas* præferant Lov. 2. 4. et 5.

§ 11 *Quum tamen per dictatorem conditionibus sedatæ discordiæ sunt*] Aliquando conjeci *tum tamen*. Grut. Quemadmodum Gruterus conjecit, præferunt Leid. 2. et Lov. 2. Et solitos fuisse librarios has voces confundere, videbimus ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. At Ant. Perizonius ad marginem Livii existimavit, omnino scribendum esse *quum tandem*. Alibi sæpe vocabula hæc in Mss. commutantur. Vide ad XXII. 6. § 11. Si quid mutandum, potius Grutero consentirem. Mihi tamen vulgatum præferendum videtur.

Concessumque ab nobilitate plebi de consule plebeio] Pall. duo, 1. et 3. *consensumque*. Gebh. *Consensumque* Voss. 2. et Lov. 3. quæ varietas in libris scriptis frequens est. Vide ad IX. 7. § 7. Hic tamen nihil mutandum puto ob aliorum codicum in vulgatum conspirantium consensum. 'Concedere de consule,' ut III. 60. 'Postquam concessum propemodum de victoria credebant.' IV. 6. 'Adparebat, aut hostibus aut civibus de victoria concedendum esse.' Tum *a nobilitate* Lov. 4. Gaertn. et fragm. Hav. Mox *et ab plebe nobilitati* Port. et Hav. *et a plebe nobilitati* fragm. Hav. a m. sec. *ac plebe nobilitati* Leid. 1. ut forte Livius dedisse videatur *ab plebe nobilitati*.

§ 12 *Ita ab diutina ira tandem in concordiam redactis ordinibus*] *A diutina ira* Gaertn. et fragm. Hav. Vox autem ultima male deficit in Hearnii Oxon. L. 2.

Quum dignam eam rem senatus censeret esse] Quam rem *dignam* vocet, ex prioribus non satis liquet. Quidam post *facturos* adjiciunt *fore*, sed ad sequentia verba, nihilominus in obscuro manente sensu. *Glar.* Livius 'eam rem,' quod nempe ordines ab diutina ira tandem in concordiam redacti essent, 'dignam' vocet. *Dignam rem eam* alio ordine habet Voss. 2.

Meritoque id, si quando umquam alias, Deum inmortalium caussa libenter facturos, ut ludi maximi fierent, et dies unus] Sigonius emendat: *si quando umquam alias, hoc maxime tempore faciundum, factum SC. feriæ ut Latinæ fierent, et dies, &c.* Quod non probo. Neque enim ædiles ferias Latinas curabant. *H. Vales.* De hoc loco vide quæ scripsimus Observ. IV. 25. *J. F.*

Gron. Sigonius in prima ed. Scholiorum ita emendandum conjecit, quemadmodum Valesius ad hunc locum monuit: in contextu vero Livii ita edidit: *meritoque id, si quando unquam alias, factum S. C. feriæ ut Latinæ fierent, et dies unus.* In iteratis tamen edd. non modo ipsum scholion omisit, verum etiam in contextu priscam lectionem restituit; ut pateat, ipsum eum postea conjecturæ pœnituisse, quam etiam magnus Gronovius pluribus refellebat d. loc. Observat. et mentem Livii, quæ satis plane exprimitur in veteri scriptura, hanc esse docet: Cum eam rem dignam censeret senatus, ob quam fierent magnifici ludi et uno die aucti, qui solebant comitari Latinas; cumque idem censeret, ædiles plebis, si quando unquam alias, libentes merito id Deorum immortalium caussa facturos curaturosque; tum recusasse aggravatum munus ædiles, juvenes autem patricios succlamasse, se vero id honoris Deum immortalium caussa libenter acturos, cum eo ut fierent ædiles curules. Addit deinde, 'triduum' illud non aliud esse, quam triduum Latinarum, quæ vox si inserta esset, omnia fore clariora; nunc, quia abest, omnino intelligendam, ut multa voluit Livius. Tandem existimat, si quid mutandum esset, transpositione forsan faciendum esse, hoc modo: *quum dignam eam rem senatus censeret esse, ut ludi maximi fierent, et dies unus ad triduum adjiceretur, meritoque id, si quando unquam alias, Deum immortalium caussa libenter facturos fore; recusantibus id munus ædilibus plebis.* Quasi repetisset: quumque idem senatus censeret, merito id facturos ædiles plebis, recusantibus iis. Ceterum testatur etiam Gronovius, se varietatis hic nihil in scriptis codd. invenisse: neque aliquid in meis reperi, nisi quod *ipsi quando*, pro *id si quando*, præferat Lov. 3. *ludi maxime fierent* Leid. 1. Lov. 3. 4. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav.

Dies unus ad triduum adjiceretur] *Ad triduum diceretur* Harl. 2. *ad triduum adiretur* Leid. 1. a m. pr. *adiceretur* a m. sec. cum Lov. 1. et Gaertn. quod se etiam in duobus Pall. et Campani ed. vidisse, Gebhardus testatur ad III. 33. § 10. Vide ad II. 10. § 9. *ad triduum addiceret* Lov. 3. *ad triduum addiceretur* Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 5. et fragm. Hav. Vide ad I. 30. § 3. *ad triduum reduceretur* Hav.

§ 13 *Conclamatum a patriciis est juvenibus, se id honoris Deum inmortalium*] Pal. 2. *conclam. ab Patribus est juv.* Gebh. *Ab patriciis est juv.* Port, et Hav. *a patribus est juv.* Leid. 2. Deinde *Deorum immortalium* vett. edd. pro quo Aldus *Deum* dedit, concinentibus omnibus calamo exaratis. Paullo ante *id minus*, pro *id munus*, præferunt Hav. et Lov. 4.

§ 14 *Quibus quum ab universis gratiæ actæ essent, factum senatusconsultum*] *Quibus quum univ. gratiæ actæ essent* Port. et Hav. Præterea *factum senatusconsulto* Leid. 2. et Lov. 1. ac 4.

Ut duo viros ædiles] *Ut duos ædiles* Lov. 3. Voss. 2. et Leid. 2. *ut duumviros ædiles* Harl. 1. *ut duos viros ædiles* Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Klockian. Hav. fragm. Hav. omnesque Oxonienses apud Hearnium. Neque aliter editi usque ad Gronovium, qui in notis ad XXXV. 21. § 5. testatus, membranas Thuaneas clare hoc loco *duo viros ædiles* præferre, eamdem lectionem deinde a. 1665. in contextum recepit. Et ita etiam ab initio exhibuit Flor. in quo alia manu litera s postea inter versus adscripta est, ut foret *duos viros.* Vide plura ad eum locum Livii.

Patres auctores omnibus ejus anni comitiis fierent] Verba *ejus anni* Ms. non habet: sed erasis iis lacuna relicta est. *Klock.* Illa constanter super-

sunt in omnibus meis; nisi quod Gaertn. habeat *ejus concomiciis fierent*. Lov. 2. *comitiis ejus anni fierent*. Ceterum ad finem adjiciuntur hæc, *Hoc anno primum consul plebeius. Hoc anno primum prætor urbanus. Hoc anno primum ædilis curulis* in Lov. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et apud Hearnium in Oxon. L. 2. B. et C. quæ eadem in Lov. 3. et Harl. 1. in principio libri seq. legebantur. Verum, illa olim pro lemmate margini adscripta, et postea in contextum recepta fuisse, nullus non videt. Vide ad VII. 40. § 4.

LIBER VII.

CAP. 1. § 1 *Annus hic erit insignis novi hominis consulatu*] 'Novus homo' apud Livium dicitur, et is, qui magistratum cepit, quem non antea gessit, et qui primus ex familia sua curulem magistratum cepit. Priore modo locutus est XXII. 35. 'Nec cuiquam eorum, præter Terentium consulem, erat mandatus honos, quem jam non antea gessisset: præteritis aliquot fortibus ac strenuis viris, quia in tali tempore nullus novis magistratus videbatur mandandus.' Posteriore hoc loco: 'hominem' enim 'novum' L. Sextium plebeium vocat, qui primus e gente sua curulem magistratum consulatum ceperit. 'Novis' autem 'hominibus,' 'nobiles' opponuntur, et 'novitati' 'nobilitas.' 'Nobiles' autem ii dicti, qui majorum suorum habent imagines. Imagines autem sibi sumere ac posteris tradere non possunt, nisi qui curulem magistratum gesserunt, quorum primus erat ædilitas. Qui magistratus quoniam solis patriciis primum patuerunt, idcirco soli patricii nobiles primum appellati. Ubi vero plebi honores etiam curules sunt communicati, tum plebeii etiam 'nobiles' nominati ii, qui majorum suorum imagines haberent. Est autem imago, auctore Polybio VI. 51. 'simulacrum, oris similitudinem affabre miroque artificio effictam coloribus, pigmentisque adumbratam referens, quam in insigniori ac celebriori domus parte collocabant.' De jure autem ponendarum imaginum sic Cicero in Verrem V. 14. 'Ego me ob ædilitatem mihi delatem adeptum esse intelligo antiquiorem in senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, jus, imagines ad memoriam posteritatemque prodendam.' Et contra Rullum II. 1. 'Est hoc in more positum, Quirites, ut ii, qui beneficio vestro imagines familiæ suæ consecuti sunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficii vestri cum suorum laude conjungant.' Est autem 'consequi imagines familiæ,' magistratus curules a majoribus suis item gestos capere. Et post, 'Me hominem novum consulem fecistis.' Item, 'Mihi apud vos de meis majoribus dicendi facultas non datur, non quod non tales fuerint, quales nos illorum sanguine creatos disciplinisque institutos videtis, sed quod laude populari atque honoris vestri luce caruerunt.' Item cap. XXXVI. 'Quemadmodum, cum petebam, nulli me vobis auctores generis mei commendarunt: sic, si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me a vobis deprecentur.' Et in Pisonem c. 1. 'Commendatio fumosarum imaginum.' Et Livius I. 34. 'Ancus Marcius nobilis una imagine Numæ.' Et Pædianus in Oratione in Toga: 'Cicero competitores quatuor plebeios habuit, ex quibus duo nobiles, duos, qui tantum non primi ex familiis suis magistratum adepti erant.' Et Livius XXII. 34. 'Nec finem ante belli habituros, quam consulem vere plebeium, hominem novum, fecissent. Nam plebeios nobiles jam iisdem initiatos esse sacris, et contemnere plebem, ex quo contemni desierint a Patribus.' *Sigon.* Delerem illud *erit*, si quæ mihi in Livium esset auctoritas. Editio certe vetustior præfert *erat;* ut ex bilinguitate ipsam se

falsi arguat lectio. *Grut.* Non persuadet mihi Sigonius, a Romanis illos quoque 'novos homines' dictos fuisse, qui magistratum capiebant, quem nondum ante gesserant. Unicum fundamentum hujus sententiæ ponit in loco Livii XXII. 35. ubi et idem, quod hic annotat. Sed hoc evertit scriptura cod. Put. *nulli novus magistratus* : quam verissimam esse, ostendunt verba Livii eodem loco, 'honos, quem jam non antea gessisset.' Prætereo alia, quibus hoć subrui posset, quæ quilibet, antiquitatis Romanæ etiam multo inperitior Sigonio, facile per se videt. Ac ne ipse quidem de Ant. Jur. Civ. Rom. II. 20. ubi ex professo de 'nobilibus' et 'novis hominibus' agit, duplicem illam significationem τοῦ 'novus homo' attingit. *Duk.* *Erat* præferunt etiam Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. eamque lectionem Gruterus, Heinsius in Elzevir. et Gronovius in prioribus edd. exhibuerunt. *Fuit insignis* Harl. 2. Inmerito autem illud *erit* Grutero displicuit. Infra XXI. 46. 'Hic erit juvenis, penes quem perfecti hujusce belli laus est.' Ad quem locum vide Gronov. Voces *insignis novi hominis consulatu* desunt in Leid. 2. et Lov. 1. Cui errori caussam dedit vocis *insignis* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11.

Insignis novis duobus magistratibus, prætura et curuli ædilitate] *Duobus novis magist.* Gaertn. *novis magist. duobus* Lov. 4. At vox *novis* deest in Lov. 3. Harl. 2. et Port. Sed vide ad Epit. hujus libri. Ceterum quæ de numero prætorum variis reipublicæ et imperii Romani temporibus Modius ex Lipsio in excursu D. ad Tacit. Annal. lib. I. huc contulit, iterum expungi jussi, quod ad inlustrationem hujus loci non magis, quam ad cujusvis alterius, ubi prætorum mentio obcurrat, pertineant.

Hos sibi patricii quæsivere honores] Corrupte Pal. 1. *etiam sinere.* Gebh. *Quæsiere honores* Lov. 1. Voss. 1. a m. sec. et Leid. 2. Ita Livius alibi verbum hoc contrahere amavit. Vide quæ notantur ad XXVII. 11. § 15. Verum hoc loco reliqui codd. in receptam lectionem conspirant.

§ 2 *Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit*] *Plebs* Voss. 2. Leid. 2. Lov. quinque, Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Alterum servant fide digniores codd. Vide ad I. 20. § 6. Deinde *L. Sergio Sextio, cujus* Voss. 1. Lov. 5. Harl. 2. et Hav. *L. Sergio, cujus* Voss. 2. Hearnii Oxon. L. 2. et Exc. Pithœi. Utrumque scribarum errore; ut et *L. Sexto, cujus*, quod præfert Flor. nec non *L. Sergio, cujus lege Sextio partus erat*, quod est in Lov. 1.

Patres præturam Sp. Furio M. filio Camillo] Hic M. Camilli quinquies dictatoris filius fuit, auctore Suida; qui ita scribit in voce Πραίτωρ· Πρῶτος στρατηγὸς ἀπεδείχθη Φούριος Κάμιλλος, παῖς Καμίλλου, τοῦ πολλάκις μοναρχήσαντος, ὃν πραίτωρα τῇ ἰδίᾳ γλώττῃ οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμασαν. *Sigon.* *Sp. Furio M. Furio Camillo* Voss. 2. et Lov. 3. *M. Furio M. Camilli filio* fragm. Hav. a m. pr. *Sp. Furio M. Camilli filio* a m. sec. ut et Port. atque Hav. *Sp. Furio M. Furii Camilli filio* Lov. 2. et Gaertn. *Sp. Furio Marcio Furio Camillo* Lov. 4. *Sp. Furio Marti F. Camilli* Lov. 5. Male. IV. 26. 'T. Quinctius L. filius Cincinnatus et C. Julius Mento consules facti:' hoc lib. c. 5. 'Nunciaret T. Manlium L. filium esse:' c. 10. 'T. Manlius L. filius, qui patrem a vexatione tribunicia vindicaverat.' XXII. 34. 'Interreges proditi a Patribus C. Claudius Ap. filius Cento, inde P. Cornelius Arvina:' et sæpissime alibi. Variant etiam apud Hearnium Oxonienses. Nam *M. Furio Camillo* invenit in L. 1. *Martio Furio Camillo* in L. 2. *M. Camillo filio* in B. et *Sp. Furio Camillo* in C.

Suarum gentium viris gratia campes-

